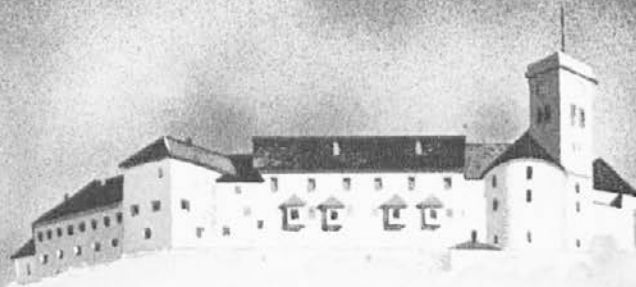

POŠTNINA PL.V GOTOVINI

SLOVENČEV

Koledar

XX-XXI
1942

LIR
20

F. Berčič

Prvi letnik »Slovenčeve knjižnice« obsega 24 knjig

SLOVENČEVA

KNJIŽNICA

je gotovo danes najpomembnejša ustanova,
ki daje za vsakomur dostopno ceno vsakih 14 dni
knjigo izbrane vsebine v razvedrilo in pouk.

★

Knjige so le po 5.— lir.

★

Vsak, kdor se obvezno naroči na vso zbirko
24 knjig, bo dobil 25. knjigo »Veliki beli molk«
za nagrado zastonj!

Ta knjiga bo za vse, ki niso naročeni na vso zbirko,
stala 20.— lir.

★

Vsak, kdor pridobi 5 naročnikov za celo zbirko
»Slovenčeve knjižnice«, dobi sam za nagrado
vseh 25 knjig zastonj.

★

Vsa naročila je sporočiti upravi
»Slovenčeve knjižnice«, Ljubljana, Kopitarjeva ul. 5

Slovenčev koledar

Je posebna publikacija »Slovenčeve knjižnice« in predstavlja v vrsti koledarjev, ki so kdaj izhajali, nekaj izrednega, saj po izboru vsebine prekaša vse, kar je kdaj izhajalo pri nas.

Dolžnost vsake slovenske družine je, imeti v hiši »Slovenčev koledar«, ki bo nujno potreben vse leto starim in mladim!

»SLOVENČEV KOLEDAR« - LJUBLJANA, KOPITARJEVA ULICA 6

KOLENDAR

=SLOVENCA=
=SLOVENSKEGA DOMA=
=DOMOLJUBA=
=BOGOLJUBA=

UREDILI

dr. IVAN AHČIN, dr. TINE DEBELJAK, JANKO HAFNER,
MIRKO JAVORNIK, DRAGO POTOČNIK, inž. JOŽE SODJA

63431

Slovenčeva knjižnica št. 5a

Izdal in založil konzorcij »Slovenca«, »Slovenskega doma«, »Domoljuba« in »Bogoljuba«.
Izdajatelj inž. Jože Sodja, za Ljudsko tiskarno v Ljubljani Jože Kramarič

»Kalendar« je posebna izdaja »Slovenčeve knjižnice«, ki izhaja na 14 dni. Kalendar velja 11 lir za naročnike listov »Slovenec«, »Slovenski dom«, »Domoljub« in »Bogoljub«.
»Slovenčeva knjižnica« velja na leto 120 lir, vsaka posamezna knjiga 5 lir. Naroča se pri upravi, Ljubljana, Kopitarjeva ulica 6

NAVADNO LETO 1942-XX.-XXI.

ima 365 dni, se prične s četrtkom in konča s četrtkom.

Seznam državnih praznikov, prazničnih dni in narodnih praznikov.

Visoki Komisar za Ljubljansko pokrajino smatrajoč za umestno, da določi skladno s predpisi, veljajočimi v Krajevini, praznične dneve, ki naj veljajo v Ljublj. pokrajini, odreja:

Člen 1.

Državni prazniki, praznični dnevi z vsemi pravnimi učinki in narodni prazniki so tile:

a) Državni prazniki:

- 9. maja: Obletnica ustanovitve Imperija.
- Prva nedelja v mesecu juniju: Proslava Zedinjenja Italije in njene ustave.
- 28. oktobra: Obletnica pohoda na Rim.
- 4. novembra: Obletnica Zmage.

b) Praznični dnevi z vsemi pravnimi učinki:

- Vse nedelje.
- 1. januarja: Novo leto.
- 6. januarja: Sv. Trije Kralji.
- 19. marca: Praznik sv. Jožefa.
- 21. aprila: Ustanovitev Rima.
- 9. maja: Obletnica ustanovitve Imperija.
- Kristusov Vnebohod.
- Praznik Sv. Rešnjega Telesa.
- 29. junija: Praznik sv. ap. Petra in Pavla.
- 15. avgusta: Vnebovzetje bl. Dev. Marije.
- 28. oktobra: Obletnica pohoda na Rim.
- 1. novembra: Vsi sveti.
- 4. novembra: Obletnica Zmage.
- 8. decembra: Praznik Brezmadežnega spočetja.
- 25. decembra: Božič.

c) Narodni prazniki:

- 11. februarja: Obletnica sklenitve pogodbe in konkordata s Sveto stolico.
- 25. marca: Obletnica ustanovitve fašijev.
- 21. aprila: Ustanovitev Rima.
- 25. aprila: Obletnica rojstva Viljema Marconija.
- 24. maja: Obletnica vojne napovedi.
- 12. oktobra: Obletnica odkritja Amerike.
- 11. novembra: Rojstni dan Nj. Vel. Kralja in Cesarja.

Člen 2.

Za ves čas, dokler traja vojna, se odloži praznovanje državnih praznikov, prazničnih dni in narodnih praznikov z vsemi pravnimi učinki, izvzemši:

- Vse nedelje.
- 1. januarja: Novo leto.
- 6. januarja: Sv. Trije Kralji.
- 19. marca: Praznik sv. Jožefa.
- Kristusov Vnebohod.
- Praznik Sv. Rešnjega Telesa.
- 29. junija: Praznik sv. ap. Petra in Pavla.
- 15. avgusta: Vnebovzetje bl. Device Marije.
- 1. novembra: Vsi sveti.
- 8. decembra: Praznik Brezmadežnega spočetja.
- 25. decembra: Božič.

Člen 3.

Visoki Komisar določi sproti, spreminjaje določbe čl. 2., katere obletnice naj se praznujejo kot državni ali narodni prazniki v smislu črk a) in c) člena 1. te naredbe.

Vladar leta 1942. je premičnica Merkur.

O tako imenovanih »letnih vladarjih« pravi Stoletna praksa zelo laskavo in nič manj resnično: »Letni vladarji so sramota naših koledarjev; niso namreč prav nič drugega, kakor ostanek praznoverja iz tistih časov, ko so iz zvezd vedeževali prihodnost... Sedmero zvezdam namreč so vedeževalci pripisovali posebno čast in oblast, da vladajo našo zemljo ter odločujejo srečo ali nesrečo posameznim ljudem, še bolj pa da vplivajo na vreme in letino... Ti vladarji so: 1. Sonce, 2. Venera, 3. Merkur, 4. Luna, 5. Saturn, 6. Jupiter, 7. Mars.«

Eno korist pa upamo pratikarji iz tega vsakoletnega govorjenja o sedmih premičnicah vendarle dobiti: spoznali bomo glavne zvezde, ki so v našem osončju, torej skoraj naša žlahta.

Vladar 1942. leta je Merkur ali Merkurij. Izmed vseh zvezd, ki z našo Zemljo vred plešejo okoli Sonca, mu je Merkur najbližji. Od Sonca je namreč oddaljen povprečno 58 milijonov kilometrov, medtem ko je naša Zemlja 149 milijonov ali skoraj trikrat toliko. »Povprečna oddaljenost« pravimo zato, ker zvezde tekajo okoli Sonca ne v krogih, ampak v potlačenih krogih ali elipsah, pa še te niso čiste elipse; zato je Merkur Soncu najbližje tedaj, ko je oddaljen od njega za 45 milijonov kilometrov, najdalje pa, ko se je oddaljil od njega na 70 milijonov kilometrov.

V primeri z našo Zemljo Merkur ni velik, saj bi se iz Zemlje dalo napraviti kar 18 Merkurjev. Njegov premer znaša okoli 4800 km, naše Zemlje pa skoraj 13.000 km.

Okoli Sonca priteče Merkur že v 88 dneh, torej kar štirikrat v letu, pa še ostane 13 dni do 365 dni, kolikor jih za svojo pot potrebuje naša Zemlja. Saj pa je tudi urneši od Zemlje: skoraj 48 km preče v sekundi, Zemlja pa 30 km!

Kadar se nahaja Merkur na nasprotni strani Sonca ko Zemlja, je od Zemlje oddaljen 218 milijonov kilometrov; kadar je na isti strani Sonca ko Zemlja, se nam približa na kakih 80 milijonov kilometrov. Opazovati ga je pa vseeno težko, ker je preblizu Sonca. V najboljšem primeru je viden poldrugo uro pred sončnim vzhodom in poldrugo uro po sončnem zahodu; z dobrim daljnogledom bi ga opazili tudi opoldne prav blizu Sonca.

Maso ima Merkur mnogo redkejšo od naše Zemlje, namreč samo 37 tisočink Zemeljske mase; zato tudi ni verjetno, da bi imel kaj ozračja, ali pa je to ozračje zelo redko.

Tudi to nam ni za gotovo znano, ali se pri teku okoli Sonca Merkur vrti okoli lastne osi, kakor se tako pridno vrti naša Zemlja vsak dan.

»Vladal« nam torej Merkur v letu 1942. ne bo ne v sreči ne v vremenu, da bi bilo želeti, da bi se mogli nanj vsaj toliko zanesti, kakor so se stari Rimljani, ki jim je bil bog Merkur zaščitnik uspešne trgovine, a tudi zaščitnik — prebranih tatov.

Premakljivi prazniki in godovi

- Sedemdesetnica 1. februarja.
- Pepelnica 18. februarja.
- Velika noč 5. aprila.
- Križev teden 11., 12., 13. maja.
- Vnebohod 14. maja.
- Binkošti 24. maja.
- Sveta Trojica 31. maja.
- Sv. Rešnje Telo 4. junija.
- Srce Jezusovo 12. junija.
- Angelska nedelja 6. septembra.
- Zegnanska nedelja 11. oktobra.
- Misijonska nedelja 18. oktobra.
- Kristus Kralj 25. oktobra.
- Zahvalna nedelja 8. novembra.
- 1. adventna nedelja 29. novembra.

Med božičem (1941) in pepelnico (1942) je 54 dni ali 7 tednov 5 dni. Predpust traja 42 dni. Nedelje po razglasenju so 3, nedelj po binkoštih je 26.

Prazniki (6): svečnica, Marijino oznanjenje, veliko-nočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, Marijino rojstvo, sv. Štefan, niso več cerkveno zapovedani, zato te dni nismo dolžni iti k sv. maši in smemo opravljati težka telesna dela. Zapovedanih prazniških dni (nedelj in zapovedanih praznikov) je v tem letu 61, nezapovedanih pa 6.

Pri godovih svetnikov stoji črka, ki pove, kaj je bil tisti svetnik v svojem življenju ali s kakšnim naslovom ga je odlikovala Cerkev: a = apostol, c = cesar(ica), d = devica, e = evangelist, f = fundator ali ustanovitelj reda, k = kralj(ica), m = mučenec(nka), o = opat(ica), p = papež,

s = spoznavalec, š = škof, u = cerkveni učenik, v = vdova, ž = sveta žena, pr = prerok, pušč = puščavnik; enako se berejo vezave teh črk: ae = apostol in evangelist, pmu = papež, mučenež in učenik itd.

Številke ob nebesnih znamenjih spodaj. Leva številka ob nebesnem znamenju na spodnji strani vsakega meseca pomeni dan, desna številka pa uro in minute, ko sonce stopi v znamenje, ki ga slika predstavlja.

Posti

Zdaj po številnih olajšavah razlikujemo tri vrste posta:

1. **Zdržek** (od mesnih jedi), ko ne smemo uživati mesnih jedi, a se smemo večkrat na dan nasititi; ti dnevi so označeni s črno zvezdico (*).

2. **Pritrganje** (v jedi), ko smemo uživati mesne jedi, a se smemo samo enkrat na dan nasititi; ti dnevi so označeni s križcem (†).

3. **Strogi post**, ko je zapovedano oboje zgornje obenem, ko torej ne smemo uživati mesnih jedi niti se več ko enkrat na dan nasititi; zato imajo dnevi strogega posta obojno oznako: zvezdico in križec (*†).

1. Pomladne (postne) kvatre so 25., 27., 28. marca.
2. Poletne (binkoštnje) kvatre so 27., 29., 30. maja.
3. Jesenske kvatre so 16., 18., 19. septembra.
4. Zimske (adventne) kvatre so 16., 18., 19. decembra.

Astronomski letni časi

Pomlad se prične dne 21. marca ob 1 uri 21 min. Takrat je pomladansko enakonočje, noč in dan sta enako dolga. Sonce gre preko nebesnega polutnika iz južne na severno nebesno poloblo.

Poletje se začne dne 21. junija ob 20 uri 34 min., ko stoji Sonce opoldan najvišje. Tedaj je poletni sončni obrat. Dan je najdaljši in noč najkrajša.

Jesen se začne 23. septembra ob 11 uri 33 min., ko se preseli Sonce preko polutnika iz severne na južno nebesno polkroglo. Jesensko enakonočje.

Zima se začne 22. decembra ob 6 uri 45 min. Sonce stoji opoldan najnižje na nebu. Zimski sončni obrat. Dan je takrat najkrajši in noč najdaljša.

Ure se štejejo od 1 do 24, to je od polnoči do polnoči.

Godovinska števila

Zlato število . . . = 5 Rimsko število . . . = 10
Epakta . . . = XIII Nedeljska črka . . . = a
Sončni krog . . . = 19 Letni vladar je Merkur.

Nebesna znamenja

Pomlad		Jesen	
♈ oven	♈	♏ tehtnica	♏
♉ bik	♉	♐ škorpion	♐
♊ dvojčka	♊	♑ strelec	♑
Poletje		Zima	
♌ rak	♌	♐ kozel	♐
♍ lev	♍	♑ vodnar	♑
♎ devica	♎	♒ ribi	♒

Znaki za mesečeve mene

Mlaj ☽ Ščip ali polna luna . . . ☽
Prvi krajec . . . ☾ Zadnji krajec . . . ☾

Mrki sonca in meseca

Leta 1942. bo sonce mrknilo trikrat, mesec dvakrat.

1. Popolni mesečni mrk 2. marca bo v Srednji Evropi viden; začne se 2. marca ob 23.31, konča pa 3. marca ob 3.11.

2. Delni sončni mrk med 16. in 17. marcem v Srednji Evropi ne bo viden.

3. Delni sončni mrk 12. avgusta v Srednji Evropi ne bo viden.

4. Popolni mesečni mrk 26. avgusta bo v Srednji Evropi viden; začne se 26. avgusta ob 3.05, konča pa ob 5.35.

5. Delni sončni mrk 10. septembra bo v Srednji Evropi viden; začne se ob 16.40, konča pa ob 18.15.

Štetje let

Večina kristjanov šteje leta po Kristusovem rojstvu in se drži gregorijanskega koledarja. Pravoslavni so ostali še pri julijanskem koledarju in so zdaj 13 dni za gregorijanskim. Grška cerkev ima bizantinsko štetje po ustvarjenju sveta, ki ga stavi na 1. september 5509 pred Kristusom; svoje 7451. leto bo pričela 14. septembra 1942.

Mohamedanci štejejo leta večinoma od Mohamedovega bega iz Meke v Medino; 19. januarja 1942 bodo pričeli svoje 1361. leto, ki bo navadno leto s 354 dnevi. Le Turčija je l. 1926. uvedla naš gregorijanski koledar.

Razna štetja let so naslednja:

Leto 1942 je:

1. 7450—7451 bizantinske ere,
- 7142 od ustvarjenja sveta po Evzebiju,
- 6655 julijanske ere,
- 5896 od ustvarjenja sveta po Skaligeru,
- 5702—5703 od ustvarjenja sveta po židovskem štetju (to leto je navadno leto s 355 dnevi),
- 2718 od prve olimpijade,
- 2695 od ustanovitve Rima,
- 1987 od julijanskega popravka koledarja,
- 1361 mohamedanske hedžre (bega),
- 360 od popravka koledarja pod Gregorijem Velikim,
- 150—151 po koledarju francoske republike.

Vremenski ključ

Po tem ključu lahko vsakdo zvé za vrste celega leta naprej, ako vé, kdaj je lunina mena (t. j. ob kateri uri nastopi prvi krajec ☽, ščip ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☽). — Ta vremenski ključ je napravil slavni zvezdoslovec J. W. Herschel. Kadar se izpremeni luna ob določenem času (uri) je verjetno vreme poleti, oziroma pozimi označeno v naslednji tabeli:

O b u r i	P o l e t i	P o z i m i
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Opomba. Za poletje velja čas od 15. aprila do 16. oktobra, drugi čas od 17. oktobra preko novega leta do 14. aprila pa velja za zimo.

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1	Č Novo leto, obrezovanje Gosp., Odilo o, Fulgencij š, Evfrozina d	II 1.	1. Odlitvo (1048) gesto: Rajši hočem biti zaradi usmiljenja usmiljeno sojen, kakor pa zaradi strogosti strogo obsojen. — 3. Genevefa (512) je patrona Pariza, ker ga je rešila pred divjimi Huni.
2	P * Makarij Aleks. o, Izidor š, Štefanija d, Gerard s — 1. petek	☾ 2.	
3	S Antér pm, Genovefa d, Gordij m, Florencij š, Peter m, Daniel m	☾ 3.	
4	N Ned. po nov. letu, Ime Jezus., Angela Fol. v, Dafroza m, Prisk m	Ω 2.	4. Angela iz Folinja bl. Azizija 1309-spokornica, 18 duhovnih korakov na poti pokore (dogoslovje križa). 12 let brez hrane. — 5. Simeon s 459 v sirski Antiohiji na 20 m visokem stolpu 30 let (Stolpnik). — 6. Vsem narodom se razglasi Gospod: misljoni! — 7. Valentin š 470. apostol Tirola, Švice, B.varske. — 8. Severin o 483, apostol Norika za preseljev. narodov. — 9. Peter š 390 v Armeniji, v družini je 7 svetnikov. — 10. Peter Orseolo s 1027, beneški dož, svet menih.
5	P Telesfor pm, Emilijana d, Simeon Stilit s, Tebajdski m	Ω 5.	
6	T Sv. Trije kralji, razglasenje Gospodovo, Makra dm, Melanij š	Ω 6.	
7	S Valentin š, Teodor s, Julijan m, Lucijan m, Krispin š, Nicet š	MP 7.	
8	Č Severin o, Teofil m, Erhard š, Maksim š, Pacijent š, Apolinar š	MP 8.	
9	P * Julijan m, Bazilisa dm, Peter š, Marcijana dm, Revokat m	⊕ 9.	
10	S Agaton p, Viljem š, Gregor X. p, Peter Orseolo s, Nikanor s	⊕ 10.	
11	N 1. po razglasenju, Sv. Družina, Higin pm, Pavlin II. Oglejski š	Π 3.	11. Pavlin II. š 80, Furlan od Čedad, učenjak, postane patriarh oglejski, apostol Slovencev in Obrov. — 12. Alfred o 1166, s škotskega kraljev. dvora v samostan, pridiga ljubezen in prijateljstvo. — 13. Veronika d 1497, samostan sv. Marte v Milanu, odikovala se po pokorščini in premišljevanju Jezusov. trpljenja. — 14. Hilarij š 368, Galija ostala katoliška, ker jo je H. obvaroval arijanstva. — 17. Anton o 376, učitelj puščavnikov v Egiptu.
12	P Alfred o, Ernest š, Tacijana m, Arkadij m, Satir m, Tigrij m	Π 12.	
13	T Veronika Milanska d, Juta v, Leoncij š, Hermil m, Agricij š	♂ 13.	
14	S Hilarij š, Feliks Nolski s, Makrina ž, Malahija pr, Evfrazij š	♂ 14.	
15	Č Pavel Puščavnik, Maver o, Makarij Vel. o, Habakuk pr, Mihej	♂ 15.	
16	P * Marcel I. pm, Berard m, Priscila ž, Oton m, Honorat š	♂ 16.	
17	S Anton Pušč. o, Marijan m, Sulpicij š, Leonila m, Diodor m	≡ 17.	
18	N 2. p. r., Petrov stol v Rimu, Priska dm — 8 dnev. za ed. kristj.	≡ 4.	18. Petrov stol = Petrova vrhovna oblast v Cerkvi; molitve za združitev kristjanov. — 19. K(a)nut km 1086, 1. danski mučenec, ker je ljubil Cerkev — 20. Evtimij Vel. š 473, 1. šk. beduinov, živel po šotorih, ust. lavro (samostan) Mar. Saba. — 21. Neža dm 304, lepa, plemenita, bogata nebeskemu ženinu. — 22. Vincencij m 304, najslavnejši španski mučenec iz Saragose za ces. Dioklecijana. — 24. Timotej š 97, Pavlov najljubši učenec, šk. v važnem mestu Efezu.
19	P Kanut km, Marij m, Vulstan š, Nimfa m, Pija m, Germanik m	× 19.	
20	T Fabijan pm, Sebastijan m, Evtimij š, Neofit m, Maver š	× 20.	
21	S Neža dm, Fruktuoz šm, Patrokles m, Epifanij š, Avgurij m	× 21.	
22	Č Vincencij m, Anastazij m, Gaudencij š, Viktor m, Oroncij m	Υ 22.	
23	P * Marijina zaroka, Rajmund Penjafort sf, Emerencijana dm	Υ 23.	
24	S Timotej šm, Evgenij m, Felicijan šm, Mardonij m, Suran o	ϛ 24.	
25	N 3. p. r., Spreobrnjenje Pavla a, Ananija m — Konec 8dnevnice	ϛ 5.	25. Spreobrnjenje sv. Pavla a 35. P. je postal apostol narodov. — 26. Polikarp šm 156, učenec ap. Janeza, postane škof Sminne, „oče kristjanov, učitelj — knez Azije“. — 28. Odorik Pordenonski s 1331, iz Češke ali slovenske družine blizu Vidma v Furlaniji, gre kot frančiškan v Kitaj in Tibet, napiše Čuda sveta. — 29. Fr. Saleški šm 1722, apostol kalvincev v Ženevi, 20 let se trudil za krotkost. — 31. Janez Bosko sf 1888 v Turinu, ustanovil zaslužne salezijance.
26	P Polikarp šm, Pavla v, Teogen š, Batilda k, Alberik o	II 26.	
27	T Janez Zlatousti š, Vitalijan p, Dativ m, Avit m, Julijan š	II 27.	
28	S Peter Nolask s, Neža drugič, Rogerij s, Egidij s, Odorik s	II 28.	
29	Č Franc Salski š, Valerij š, Barbea m, Sulpicij š, Konstancij m	☾ 29.	
30	P * Feliks IV. p, Martina dm, Hijacinta d, Savina ž, Hipolit m	☾ 30.	
31	S Janez Bosko sf, Marcela v, Ludovika Albertoni v, Metran m	Ω 31.	

Če je pri imenu ena letnica in kraj, je to leto in kraj smrti. Dve letnici in dva kraja pri imenu pomenita prva rojstvo, druga pa smirno leto in kraj. — Nekatere nove kratice se berejo takole: ap(ostol), bl(izu), ces(ar), drž(avni), it. = istotam, m(učen), ok(oli), p(okopan), r(ojen), šk(of), u(mri), zop(anovi), zop(er); kraji pa: Afr(ika), Ang(lija), Az(ija), Bav(arska), Belg(ija), Češ(ka), Gr(ška), Hol(andija), It(alija), Nem(čija), Port(ugalska), Šk(otska), Šp(anija), Sv(edska).

Čas vrtil se neprestano,
seka rane in zdravi.

Po gorah je ivje,
po ravnem je mraz,
oh, kje si ti, dekle,
oh, kje sem pa jaz ?!

Oskrbni si v novem letu varno in koristno spremstvo treh naših listov!

POGREBNO
PODJETJE

Telefon 33-69

Gajšek Ivan

LJUBLJANA — Zaloška cesta št. 1 in 6

Izvršuje pogrebe in prevoze pokojnih v
vse kraje, tudi v inozemstvo in obratno

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Sčip 2. ob štirih 42 minut popoldne. Nestanovitno.
Zadnji krajeec 10. ob sedmih 5 min. zjutraj. Sprem., sneg.
Mlaj 16. ob desetih 32 minut zvečer. Jasno, mrzlo.
Prvi krajeec 24. ob sedmih 35 minut zjutraj. Sprem., sneg.
Dan zraste za 58 minut.

Vsakdo jo pozna!
Našo domačo

VZAJEMNO ZAVAROVALNICO V LJUBLJANI
namreč, ki ima svoje zastopnike po vseh župnijah in občinah.
V zavarovalnih zadevah se obračajte na njene zastopnike!

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1 N	1. predpostna, Ignacij Antijohijski šmu, Brigita Škotska d	6. 32	1. Ignacij šmu 107 Rim, škof Antijohije, kraljice Orienta, na poti v Rim 7 pisem. — 2. Jezus je luč v razsvetljenje narodov in znamenje, ki mu bodo nasprotovali. — 3. Blaž šm 316, češčenje zlasti v Dalmaciji (Vlaho). — 4. Andrej Korsini š 1373, r. v Florenci, škof v Fiesole, živi le Bogu in vedl. — 5. Agata dm 251, dika in varuhinja vse Sicilije. — 7. Romuald of 1027, vojskodska družina v Raveni, ustanovi strogi red kamaldolcev, vejo benediktincev.
2 P	Svečnica, darovanje G., očiščevanje M., Kornelij š, Apronij m	33	
3 T	Blaž šm, Oskar š, Celerina m, Frigid š, Remedij š, Gozbert šm	34	
4 S	Andrej Korsini š, Evtihij m, Janez Britski m, Raban Maurus š	35	
5 Č	Agata dm, Genuin in Albuin š, Domicijan s, 26 japonskih m	36	
6 P	* Doroteja dm, Tit š, Amand š, Gvarin š, Silvan šm — 1. petek	37	
7 S	Romuald of, Julijana v, Rihard s, Nivard s, Egidij s, Teodor m	38	
8 N	2. pp., Janez Matski sf, Štefan of, Kojinta m, Juvencij š	7. 39	8. Janez iz Ma e blizu Marseja of 1213, ust. red trinitarcev za odkup svetnikov iz mohamedanske sužnosti. — 9. Apolonija dm 249 Aleksandrija, patrona zob, ker so ji njene izbili. — 10. Sholastika d 543 iz Umbrije, sestra sv. Benedikta of: Pogovarjajva se o veselju nebeskega življenja! — 11. Lurška Marija, ker se je tega dne 1858 prvič prikazala sv. Bernardki v Lurdu. — 14. Valentin m 269 Rim, mašnik. (Limbarska gora.)
9 P	Ciril Aleksandrijski šu, Apolonija dm, Amonij m, Ansbert š	40	
10 T	Sholastika d, Sotéra dm, Silvan š, Viljem s, Zotik m, Amancij m	41	
11 S	Lurška Marija, Adolf š, Deziderij šm, Viktorija m, Evfrozina d	42	
12 Č	Evlalija dm, 7 ustanovnikov, Damijan m, Melecij š — debeli čet.	43	
13 P	* Katarina Riči d, Gregor II. p, Agab pr, Fuska dm, Polievkt m	44	
14 S	Valentin m, Ivana Valoa žf, Vital m, Antonin o, Felikula m	45	
15 N	3. pp., Favstin m, Jovita m, Georgija d, Jordan o, Agapa dm	8. 46	15. Jordan o 1237 Westfalec, učen dominikanec, 2. general reda, prijatelj akademikov. — 16. Onezim šm, krstil ga sv. Pavel, škof v Efezu. (Pismo Filemonu!) — 17. Franc Clet (Kle) m 1820, doma iz Grenobla, mučen na Kitajskem kot misijonar lazarist. — 18. Sim(e)on šm 105, 2 jeruzalemski škof, mučen 120 let star. — 19. Konrad s 1351 iz Placence, umre na Siciliji kot samotar. — 21. Irena (Mir) d, sestra pap. Damaza (366/384) Rim: „Deviška čistost ni nerodovitna.“
16 P	Julijana dm, Onezim šm, Porfirij m, Selevk m, Filipa d	47	
17 T	Pust, Franc Kle m, Silvin š, Romul m, Polihronij šm, Fintan s	48	
18 S	* † Pepelnica, Simeon šm, Flavijan š, Prepedigna m, Heladij š	49	
19 Č	† Konrad s, Mansuet š, Marcel m, Gabin m, Julijan m, Barbat š	50	
20 P	* † Sadot šm, Eleverij šm, Nil šm, Leon š, Potamij m	51	
21 S	† Irena d, Feliks šm, Eleonora d, Paterij š, Severijan šm	52	
22 N	1. postna, pepelnična, Petrov stol v Antiohiji, Marjeta Kort. spok.	9. 53	22. Petrov stol v Antiohiji, od tod P. vladal Cerkev 49 58. — 24. Peter Damijan šu 1072 iz Faenze blizu Ravene, med največjimi možmi 11. stol., pisatelj, patron za glavobol. — 24. Matija a, vremenski mejnik. — 26. Matilda d 1299, samostan Helfta pod Harzom, učena, sveta pisateljica: Prvo je slava božja! — 27. Gabriel žal. M. B. s 1862 iz Asizija, Alojzij naših dni: Varuj se slabih tovarišev, predstav, knjige! — 28. Roman of 460 iz Kondata pod Juro, borbe s satanom.
23 P	† Peter Damijan šu, Romana d, Siren m, Marta dm, Milburga d	54	
24 T	† Matija a, Sergij m, Primitiva m, Modest š, Edelbert k, Lucij m	55	
25 S	† Kvatre, Valburga do, Feliks III. p, Cezarij s, Serapijon m	56	
26 Č	† Matilda d, Viktor s, Aleksander š, Nestor šm, Sebastijan s	57	
27 P	* † Kvatre, Gabriel s, Baldomir s, Leander š, Izabela d	58	
28 S	† Kvatre, Roman of, Antonija Florenška vo, Just m, Makarij m	59	

Kdor pomaga drugim iz nadlog, mu rad pomaga tudi Bog.

Nesrečna zima mrazi me,
ker dolgo proč ne spravi se,
Ovbe!

Ledeni kriv'c in sever šo
nemilostljivo brije me,
Ovbe!

19 157

Pod snegom zemlja skriva so
in kakor mrič trda je,
Ovbe!

Če sonce pa le iskre da,
življen,e zopet vse ima,
Oja!

Kar ime pove, je živa resnica: za Slovence je „Slovenec“.

Prevoze in ekshumacije pokojnih izvršuje pogrebno podjetje

Gajšek Ivan

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6
Telefon 33-69

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.

Ščip 1. ob desetih 12 minut dopoldne. Spremenljivo.
Zadnji krajee 8. ob treh 52 minut popoldne. Nest., suog.
Mlaj 15. ob enajstih 2 mla dopoldne. Spremenljivo, sneg.
Prvi krajee 23. ob štirih 40 minut zjutraj. Jasno, mrzlo.
Dan zraste za 1 uro 32 minut.

Res naša domača je

VZAJEMNA ZAVAROVALNICA V LJUBLJANI

Pazite! Vsak njen zavarovanec prejema „Našo moč“, ki je najbolj priljubljeno čtivo širokih ljudskih množic.

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1 N	2 p., kvaterna, Albin š, Svitbert š, Antonina m, Evdocija m	Ω 10. 60	1. Albin oš 550, Augers ob Lotri (Fr), očetovsko ljubezniv, odločno branil božje pravo. — 2. Neža iz Prage d 1282, hčerka Otokarja I., klarisa, ljubljenska sv. Klare. — 3. Kunigunda ož 1040, žena sv. Henrika, dobrotnica briksenskih (Pokljuka) in frazijskih škofov (Jelovica). — 4. Kazimir s 1484, poljski krajevč, jezuit, nedolžnost in ljubezen do Marije. — 7. Tomaž Akv. su 1274, Akvino v Kampanji, eden največjih modroin bogoslovcev.
2 P	† Simplicij p, Neža Praška m, Henrik Suzo s — izvol. Pija XII.	mp 61	
3 T	† Kunigunda c, Marin m, Marcijan m, Kelidonij m, Ticijan	mp 62	
4 S	† Kazimir s, Lucij I. pm, Hadrijan m, Kaj m, Eterij šm	⊕ 63	
5 Č	† Janez od Križa s, Evzebij m, Teofil š, Foka m, Gerazim s	⊕ 64	
6 P	* † Perpetua in Felicita m, Koleta d, Fridolin o — 1. petek	m 65	
7 S	† Tomaž Akvinski su, Gavidioz s, Evbul m, Revokat m	m 66	
8 N	3. p., brezimna, Janez od Boga s, Beata m, Filemon m	m 11. 67	8. Jan. od Boga sf 1550, Portugalec, pastir, vojak, kramar, ust, red usmiljenec, patron bolnikov in bolnišnic. — 9. Frančiška Rimska v 1440, dobrotnica siromakov in bolnikov, 4 leta videla svojega angela varuha. — 10. 40 muč. v Sebasti 320, vojaki kristjani, vremenski mejnik. — 12. Gregor Vel. pu 604 Rim, apostol Anglov, uredil cerkveno petje, za preseljevanja narodov branil ljudi. — 14. Matilda Nemska k 968, je vzgojila sv. Adelajdo.
9 P	† Frančiška Rimska v, Gregor iz Nise š, Kandid m, Poncij	♂ 68	
10 T	† 40 mučencev, Makarij š, Atala o, Kodrat m, Anekt m	♂ 69	
11 S	† Sofronij š, Krištof Milanski s, Heraklij m, Evtimij š	♂ 70	
12 Č	† Gregor I. Vel. pu, Teofan s, Peter m — kronanje Pija XII.	♂ 71	
13 P	* † Kristina dm, Teodora m, Nicefor š, Evfrazija d, Arabija m	≡ 72	
14 S	† Matilda Nemska k, Karel s, Leon šm, Afrodizij m, Evtihij m	≡ 73	
15 N	4. p., sredopostna, Klemen Dvořak s, Ludovika Marijak f	× 12. 74	15. Klemen Dvořak (Hofbauer) s 1820, apostol Dunaja, akademikov (jur. st Baraca), redemptorist. — 16. Heribert s 1021 Kolin (nemški Rim), škof in državni kancler. — 17. Jedert Nivelska do 68) blizu Brusla, oče dvornik frank. kralja, patrona vrtov. — 19. Jožef, ženin Marijin, rednik Jezusov, patron Cerkve, delovni, življenja, srečne smrti. — 21. Benedikt of 543; rojen blizu Spoleta, oče zapadnega meništvu, matna hiša Monte Kasino.
16 P	† Hilarij in Tacijan m, Heribert š, Julijan m, Agapit š	× 75	
17 T	† Patrik š, Jedert d, Janez Sarkander m, Jož. iz Arimateje s	Υ 76	
18 S	† Ciril Jeruzalemski šu, Narcis šm, Edvard km, Salvator s	Υ 77	
19 Č	Jožef, ženin D. M., Kvartila m, Amancij s, Panharij m	Υ 78	
20 P	* † Kutbert š, Aleksandra m, Nicet š, Ambrozij s, Focij m	ϸ 79	
21 S	† Benedikt of, Serapijon š, Biril š, Domnin m, Filemon m	ϸ 80	
22 N	5. p., tiha, Lea v, Katarina Genovska v, Katarina Švedska v	Π 13. 81	22. Katarina Genovska v 1510, slabega moža, streže bolnikom, pisateljica: Smrt, zakaj ne prideš? — 24. Gabriel nadangel, angel Jezus. učlovečenja. — 25. Oznanjenje Marijino. — 26. Ludgar s 809, apostol Prizov, videl Bonifacija, učenec Alkuina, škof Münstra na Westfalskem. — 27. Rupert s ok. 700 Solnograd, učenec irskih menihov, šk. Wormsa, pozneje Solnograda. — 28. Janez Kapistran s 1453, sodnik, frančiškan, 14. jul. 1456 vodil bitko zoper Turke pri Belgradu.
23 P	† Jožef Oriol s, Pelagija m, Oton š, Turibij š, Viktorijan m	Π 82	
24 T	† Gabriel nadangel, Simon otrok, Latin š, Selevk s, Mark m	Π 83	
25 S	Oznanjenje Marijino* Dula m, Dizma spok, Kvirin m	⊕ 84	
26 Č	† Emanuel m, Didak s, Ludgar š, Maksima m, Tekla m	⊕ 85	
27 P	* † Marija 7 žalosti, Jan. Damaščan su, Rupert š, Lidija m, Filet	Ω 86	
28 S	† Janez Kapistran s, Sikst III. p, Guntram k, Spes o	Ω 87	
29 N	6. p., cvetna, Ciril m, Bertold of, Pastor m, Evstazij o, Jona m	Ω 14. 88	29. Bertold of 1195, iz Kalabrije, vitez križar. vojske, 1156 z 10 tovariši ustanovil karmeličane, živi na gori Karmel. — 31. Gvidon o 1046 iz Kasernara blizu Ravene, puščavnik, opat, počiva v Speieru.
30 P	† Janez Klimak s, Kvirin m, Cozim š, Regul š, Klinij s	mp 89	
31 T	† Gvidon o, Modest Krški š, Benjamin m, Balbina d, Amos pr	mp 90	

Kdor matere zemlje ne časti, tudi nje sadu vreden ni.

Plug izpod strehe, brano na dan!
Jarme in vole, kdor ni zaspan!

Zemlja se taja, svet Valentin
vabi na delo, dela sem sin!

21 121

Zjutraj zaprežem, plug svoj držim,
v desno in levo brazde drobim.

Žito posejem tukaj in tam,
skrbno povlečem, potlej pa - dam!

„Slovenski dom“ seznanja vsak dan z novicami naše domove.

Zapiski

Ako želite pokojnega svojca imeti pokopanega v svojem kraju, Vam to točno in strokovnjaško oskrbi

**POGREBNO PODJETJE
GAJŠEK IVAN**

TELEFON 33-69

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Sčip 3. ob eni 20 minut zjutraj. Jasno, hladno.
Zadnji kralec 9. ob enajstih 0 min. zvečer. Lepo, sončno.
Mlaj 17. deset minut pred eno zjutraj. Jasno, stanovltno.
Prvi kralec 25. ob eni in eno minuto zjutraj. Sončno.
Dan zraste za 1 uro 38 minut.

Daša postopja so preizko zavarovana
Zoper požar. Ali se zavedate škode, ki bi Vas zaradi tega lahko doletela? Zato se za primerno zavarovanje takoj dogovorite z zastopnikom domače
VZAJEMNE ZAVAROVALNICE V LJUBLJANI

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1	S † Venancij šm, Hugon š, Teodora m, Makarij s, Valerik o	△ 91	1. Venancij šm ok. 250, 1. škof Solina, misijonar Dalmacije in Panonije, počiva v Rimu pri Lateranu — 2. Franc Pavelski of 1507, iz Katalabrije, 1435 ust. red minimov, čudodelec 15. stol. — 4. Izidor Seviljski šu 636, zadnji zap. cerkveni oče, borbe z arijanci.
2	Č † Vel. četrtek, Franc Pavelski f, Teodozija dm, Nicecij š	△ 92	
3	P * † Vel. petek, Rihard š, Hijonija dm, Leopold s — 1. petek	∩ 93	
4	S * † Vel. sobota, Izidor Seviljski šu, Benedikt s, Platon s	∩ 94	
5	N Velika noč. Vincencij Fererij s, Irena dm, Julijana d, Zenon m	♂ 15. 95	5. Vincenc Fererij s 1419 iz Valencije, eden največjih dominikancev, 20 let misijonar Evrope, 20 tisoč pridig, včasih 80 tisoč poslu alcev.
6	P Velikonočni poned. Sikst I. pm, Celestin I. p, Krescencija d	♂ 96	6. Irenej Sremski šm 300 obglavljen, vržen v Savo. — 7. Herman Joz. s 1236 Kolin, otroško zaupen z Marijo, ljubi sv. Rešnje Telo. — 10. Ezekiel prerok ok. 600 pr. Kr., v babilonski sužnosti svojim rojakom: Zaradi grehov ste pregnani! — 11. Leon Veliki pu 461, rešil Rim pred Huni 452, pred Vandali 455.
7	T Herman Jožef s, Hegezip s, Cirijak m, Pelevzij m, Donat m	♂ 97	
8	S Albert š, Koncesa m, Dionizij š, Edezij m, Makarija m	♂ 98	
9	Č Marija Kleofova ž, Tomaž Tolentinski m, Akacij š, Evpsihij m	≡ 99	
10	P * Ezekiel pr, Domnij šm, Marko s, Apolonij m, Pompej m	≡ 100	
11	S Leon I. Veliki pu, Antipa m, Domnion šm, Filip š, Izak s	× 101	
12	N 1. povelikonočna, bela, Julij I. p, Visija dm, Zenon š, Saba Gotski m	× 16. 102	12. Julij I. p 352, 343 cerkv. zbor v Soliji (arijanci), mnogo zloin, popravil katakombe. — 14. Justin Apologet m 160 Rim, filozof isee resnico, s soisi branil krščanstvo.
13	P Hermenegild m, Agatonika m, Karp šm, Papil m, Ida d	× 103	16. Bernardka Subiru d 1878, pastirica, 1853 vidi v Lurdu Marijo 18krat - 17. Štefan of 1134, Anglež, 1093 z Robertom ustanovi red cistercijanov (fr) — 18. Anulonij m 185 Rim, učen in čestnen senator, sodnik: Človeški sklep na more ovreči božjega.
14	T Justin m, Domnina dm, Valerijan m, Tiburecij m, Lambert š	γ 104	
15	S Helena k, Peter Gonzalez o, Teodor m, Anastazija m, Bazilisa m	γ 105	
16	Č Benedikt Laber s, Bernarda Subiru d, Turibij š, Julija m	8 106	
17	P * Štefan of, Anicet pm, Rudolf m, Robert o, Inocencij š	8 107	
18	S Apolonij m, Konrad s, Jakob Oldo s, Eleverij šm, Antija m	Π 108	
19	N 2. pvt. Leon IX. p, Sokrat m, Galata m, Timon m, Ekspedit m	Π 17. 109	19. Leon IX. p 1054 iz Alzacije, mnogo potoval, 1054 Mihal Ke-rularij utrdil razkol vzhodne cerkve. — 20. Neža Montepulčanska do 1317 iz M. bl. Siene, eno željo: Pokoriti se za grehe in umreti. — 22. Soter pm 174. Gaj pm 296; S. onsojen v kamnolom, G. se skrival po katakombah. — 23. Vojteh (Adalbert) šm 947, l. Čeh škof v Pragi. — 24. Jurij m 303, iz Male Azije, biva pri Jati, visok častnik.
20	P Neža Montepulčanska d, Božidar s, Marcelin š, Sulpicij m	Π 110	25. Marko em 68, iz Jeruzalema, u. v Aleksandriji, p. v Benetkah.
21	T Anzelm šu, Simeon šm, Silvij m, Krotat m, Anastazij š	⊖ 111	
22	S Varstvo sv. Jožefa, Soter pm, Gaj pm, Tarbula dm, Leonida m	⊖ 112	
23	Č Vojteh (Adalbert) šm, Gerard š, Ahilej m, Egidij Asiški s	⊖ 113	
24	P * Jurij m, Fidel Sigmarinški m, Bona d, Doda d, Egbert s	♁ 114	
25	S Marko e, Ermin š, Filon m, Anijan š — prošnja procesija	♁ 115	
26	N 3. pvt. Mati dobrega sveta, Klet pm, Marcelin pm, Cirin m	∩ 18. 116	26. Klet pm 90, Marcelin pm 304; K. sežida Petru grobnico na Vatikanu, M. v katakombah Priscile. — 28. Pavel od križa sf 1775 r. bl. Genove, 7 ur na dan molil, velik misijonar. — 29. Robert of 1111 iz Šampanje, ustanovi red cistercijanov. — 30. Katarina Sienska d 1380, nosila Jezusove rane in krono, velik vpliv, pisateljica.
27	P Hozana Kotorska d, Peter Kanizij su, Cita d, Anastazij I. p	∩ 117	
28	T Pavel od Križa sf, Vital m, Valerija m, Lukezij s, Teodora dm	△ 118	
29	S Peter Šanel m, Robert of, Tertula dm, Torpet m, Tihik s	△ 119	
30	Č Katarina Sienska d, Jožef Kotolengo s, Zofija dm, Evtropij šm	∩ 120	

Kdor materin jezik zaničuje, tudi matere ne spoštuje.

Hodi, hodi sveti Juri
in po sveti tak zakuri,
da mladike se spustijo,
ki že dolgo mirno spijo.

20 1251

Hodi, hodi sveti Juri,
in po sveti tak zakuri,
da 'mo sboro gor pod streho
rivali seno pri smeju.

„Domoljub“ nas uči ljubezni do zemlje in ratarja.

POGREBNO
PODJETJE

Telefon 33-69

Gajšek Ivan

LJUBLJANA — Zaloška cesta št. 1 in 6

Izvršuje pogrebe in prevoze pokojnih v vse kraje, tudi v inozemstvo in obratno

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

Sčep 1. ob eni 32 minut popoldne. Spremenljivo, dež.
Zadnji kraje 8. ob petih 43 minut zjutraj. Nestanovitno.
Mlaj 15. ob treh 33 minut popoldne. Mokrotno.
Prvi kraje 23. ob sedmih 10 minut zvečer. Mokrotno.
Sčep 30. ob desetih 59 minut zvečer. Vetrovno, jasno.
Dan zraste za 1 uro 38 minut.

Ali kdaj pomislite na škodo,
ki bi vam jo lahko povzročil požar na pohištvo, obleki, za-
logi hrane in kreme, na vozovih, živini, orodju itd.? Posve-
tujte se glede tega takoj z zastopnikom naše domače
VZAJEMNE ZAVAROVALNICE V LJUBLJANI

Katoliški koledar			Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov	
1	P	* Filip in Jakob a, Grata v, Jeremija pr, Amator š — 1. petek	η	121	1. Filip a, Jakob ml. a, P. med Sefti, križan, J. sin Kleofov, Jeruz. škof, ubit z batom. — 2. Atanzij šu 373, 45 let patriarh Aleksandrije.
2	S	Atanzij šu, Eva žm, Evgen šm, Longin šm, Vindemijal šm	ϕ	122	
3	N	4 pv., Najdba sv. Križa, Aleksander I. pm, Antonina dm	ϕ	19. 123	3. Aleksander I. pm 115, p. A. katakombe ob Via Nomentana. — 4. Florijan m ok. 304, u. Loh, visok častnik, patron zoper požar in povodenj. — 5. Pij V. p 1572, dominikanec, uredil bogoslužje. — 6. Jan. Latinskih vrat, 95 vržen v kotel olja, cerkev „Jan. v oju“, Rim. — 7. Stanislav šm 1079, patron Poljske, škof Krakova, Boleslav II. ga umori (mucec Osojski). — 9. Gregor iz Nacljanca šu 390 sredi Male Azije, „Bogoslov“, v družini 5 svetnikov.
4	P	Florijan m, Monika v, Antonija m, Gothard š, Pelagija dm	ϕ	124	
5	T	Pij V. p, Irena m, Maksim š, Evlogij š, Peregrin m, Silvan m	ϕ	125	
6	S	Jan. Evang. pred Latin. vrati, Benedikta d, Ebert š, Evodij šm	≡	126	
7	Č	Benedikt II. p, Stanislav šm, Gizela ko, Flavija Domitila dm	€	127	
8	P	* Prikazen Mihaela nadang., Peter iz Tarantazije š, Dionizij š	≡	128	
9	S	Gregor Nacijanski šu, Herma s, Beat s, Geroncij š	χ	129	
10	N	5. pv., Mati človeštva, Antonin š, Jan. Avilski s, Blanda žm	χ	20. 130	10. Antonin š 1459, r. Florenca, dominikanec v Fiesole, škof Florence, delo za unijo. — 11. Mamert š 475 Viena (Fr), uvede prošnje procesije 3 dni pred Vnebohodom. 12. Pankracij m 304, r. M. Azija, m. Rim, patron prispege, vreme. — 13. Servacij š 384, škof Tongern (Hol), zoper nestorijance, vreme. — 15. Izidor Kmet s 1130, bl. Madrida, ljubil je mašo, reveže, živino. — 16. Jan. Nepomuk m 1383, r. Nepomuk, m. Praga, vržen v Vitavo, žrtev spovednega molka.
11	P	Mamert š, Franc Hieronimski s, Sigismund km — križ. teden	γ	131	
12	T	Pankracij m, Nerej in Ahilej m, German š — križ. teden	γ	132	
13	S	Servacij š, Robert Bel. šu, Glicerija m, Peter R. — križ. teden	ϕ	133	
14	Č	Vnebohod Gospodov, Bonifacij m, Pashal I. p, Pahomij o	ϕ	134	
15	P	* Zofija m, Izidor kmet s, Jan. Salski s, Torkvat m, Dimpna ●	ϕ	135	
16	S	Kraljica apostolov, Janez Nepomuk m, Ubald š, Maksima d	Π	136	
17	N	6 pv., Pashal Bajlonski s, Bruno š, Jošt o, Restituta dm	Π	21. 137	17. Pashal Bejlonski s 1592, pastir, franciskanski brat, češčenje evharistije, u. Valencia, patron bratovščine sv. Reš. Tel. — 20. Bernardin Sienski s 1444, veliki pridigar vse Italije, časti ime Jezusovo (IHS), asket, pisatelj. — 21. Andrej Bobola m 1657, Poljak, v Vilni jezuit, misijonar v kugi, v Janovi ga Kozaki umorijo. — 22. Julija dm ok. 450, r. Kartagina, sužnja v Siriji, križana na Korziki. — 23. Jan. Rossi s 1764, r. pri Genovi, mašnik, v Rimu in okol, pomaga revežem.
18	P	Erik km, Aleksandra dm, Venancij m, Feliks s, Julita dm	ϕ	138	
19	T	Pudent s, Pudencijana d, Celestin V. p, Ivon s, Dunstan š	ϕ	139	
20	S	Bernardin Sienski s, Plavtila ž, Bazila dm, Akvila m, Ivon š	ϕ	140	
21	Č	Feliks Kantališki s, Andrej Bobola m, Benvenut s, Valent š	ϕ	141	
22	P	* Emil in Kast m, Julija dm, Roman o, Helena d, Renata v	ϕ	142	
23	S	*† Jan. Rossi s, Deziderij šm, Evfebij š, Bartolomej s, Bazilej šm	η	143	
24	N	Binkošti, Pomoč kristjanov, Suzana m, Afra m, Servul m	η	22. 144	24. Marija Pomočnica, god uvedel Pij VII., ko se je 24. 5. 1814 vrnil iz Napoleonovega ujetništva. — 25. Gregor VII. p 1085, r. Saona v Toskani, borba za svobodo Cerkev (Kanos). — 26. Filip Neri š 1595, r. Florenca, u. Rim, mašnik, ust. 40urno molitev, več gostišč, oratorije, 50 let služil revežem, patron Rima. — 29. Mar. Magdalena Pazzi d 1607, Florenca, karmeličanka, zamaknjena v Jezusovo trpljenje. — 30. Feliks I. pm 274, p. katakombe sv. Kalista.
25	P	Binkošti poned., Gregor VII. p, Urban I. pm, Bonifacij IV. p	η	145	
26	T	Filip Nerij sf, Eleverij pm, Prisk m, Kvadrat s, Simitrij s	⊕	146	
27	S	† Kvatre, Beda Častit. su, Janez I. pm, Restituta dm, Julij m	⊕	147	
28	Č	Avguštin š, Viljem o, German š, Heladij m, Priam m, Senator š	η	148	
29	P	*† Kvatre, Mar. Magd. Pazzi d, Maksim šm, Teodozija žm	η	149	
30	S	† Kvatre, Ivana Orleanska d, Feliks I. pm, Ferdinand k	ϕ	150	
31	N	1. pb., Sv. Trojica, Srednica milosti, Angela Meriči df, Kancij m	ϕ	23. 151	31. Angela Meriči df 1540, ust. red uršulink, r. Desenzano bl. Verone.

Kdor navzad hodi, svoji materi krsto meri.

Kjer si petje dom izvoli,
tam življenje jasno sije,
bratje, torej zdaj okoli
pesem ta naj se razlije:
Ljubi maj, krasni maj,
konec zime je tedaj!

Le dela pozimska pustimo na stran
in v roko motiko, prekrasen je dan,
ker sonce nam sije in rožce cveto
in zopet ogreva zemljo.

V težavah in skrbah ti pomaga s svojimi nasveti „Slovenec“.

Prevoze in ekshumacije pokojnih izvršuje pogrebno podjetje

Gajšek Ivan

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6
Telefon 33-69

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Zadnji krajec 7. ob eni 13 minut popoldne. Deževno.
Mlaj 15. ob šestih 45 minut zvečer. Spremenljivo.
Prvi krajec 23. ob desetih 11 minut dopoldne. Mokrotno.
Sčip 30. ob šestih 29 minut zjutraj. Spremenljivo.
Dan zraste za 1 uro 14 minut.

Brez plačila premije
in sicer pravočasnega plačila — je vsako zavarovanje le s
mouvara, ki prinese razočaranje. Zavarovanci naše domače

VZAJEMNE ZAVAROVALNE V LJUBLJANI
so glede plačila premij vedno ločni, ker je točna tudi zava-
rovalnica ob izplačilih.

Katoliški koledar			Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1	P	Fortunat s, Pamfil m, Feliks s, Juvencij m, Ishirijon m	152	1. Feliks s 1787, Nikozija (Sicilija), kapucinski brat, vzor nedolžnosti in spokornosti. — 3. Klotilda k 545, spreobrnila moža Klotvika (Franki), p. cerkev Genovele, Pariz. — 4. Kirin šm 309 Sisek, utopljen, p. ob Via Appia, Rim. — 5. Bonifacij šm 755, r. Kirton (Ang), u. Dokum (Hol), p. Fulla (Nem). — 6. Norbert šf 1134, ust. premonstrate, r. Xanten, u. Magdeburg, p. Praga.
2	T	Marcelin m, Erazem šm, Evgen I. p, Blandina m, Matur m	153	
3	S	Klotilda k, Pavla dm, Oliva d, Zdislava d, Cecilij s, Izak m	154	
4	Č	Sv. Rešnje Telo, Franc Karačolo sf, Kvirin šm, Saturnina dm	155	
5	P	* Bonifacij šm, Valerija m, Ciriya m, Ferdinand s — 1. petek	156	
6	S	Norbert šf, Bertrand Oglejski š, Kandida ž, Filip s, Amancij m	157	
7	N	2. pb., Robert o, Ana Garzia d, Pavel šm, Sabinijan m	158	7. Robert o 1150, r. York (Ang), u. Morpeth (Sk), pridružil se cistercijanu sv. Bernardu, ki je obnovil strogost benedikt. — 8. Medard š 545, Salence (Fr), Noyon (Fr), eudodelec, posvetil ga sv. Remigij, uvedel rozno sivoesnost, vremen. dan!
8	P	Medard š, Kaliopa m, Viljem š, Maksimin š, Gildard š	159	10. Marjeta Škotska kv 1063, r. Ogrsko, Škotska, patrona Škotske, mati ubožcev. — 13. Anton Padovski s 1231, r. Lizbona (Port), u. Padova (It), frančiškan, pridigar po Italiji, Franciji, Španiji, patron izgubljenih reči.
9	T	Mati milosti božje, Primož in Felicijan m, Ana Marija ž	160	
10	S	Bogumil š, Marjeta Škotska kv, Getulij m, Timotej š, Asterij š	161	
11	Č	Barnaba a, Parizij s, Marcijal m, Feliks m, Fortunat m	162	
12	P	* Sree Jezusovo, Jan. Fakundski s, Leon III. p, Antonina m	163	
13	S	Sree Marijino, Anton Padovski s, Akvilina dm, Peregrin šm	164	
14	N	3. pb., Bazilij Vel. šu, Elizej pr, Digna dm, Marcijan šm, Metod š	165	14. Bazilij Vel. šu 370, Cezareja v M. Aziji, organizator vzhodnega meništvā, pisatelj, borec zoper arijance. — 15. Vid m 523, r. Sicilija, u. Rim, 12 leten mučen, patron pri ognju, streli. — 17. Adolf š 7. stol., Anglija, šk. v Holandiji. — 18. Erem Sirski su ok. 370, r. Nizibis, u. Edesa (Mezopotamija), največji učenik in pesnik Sirije. — 19. Julij, Falkonieri d 1341, ust. red sevrit, ali manteliat za bolnike in vzgojo. — 20. Silverij I. pm 538, r. Rim, u. Palmaria, borbe z arijanci in monofiziti.
15	P	Vid m, Modest m, Germana d, Bernard s, Libija m, Benild m	166	
16	F	Fr. Regis s, Gvidon Kortonski s, Beno š, Julita m, Rajnerij s	167	
17	S	Adolf š, Nikander m, Montan m, Teofil s, Gundulf š, Sabel m	168	
18	Č	Marko in Marcelijan m, Efrem Sirski su, Marina d, Eterij m	169	
19	P	* Julijana Falkonieri df, Gervazij in Protazij m, Bonifacij m	170	
20	S	Silverij I. pm, Prakseda d, Novat s, Florentina d, Timotej s	171	
21	N	4. pb., Alojzij s, Evzebij šm, Marcija m, Alban m, Terenc šm	172	21. Alojzij Gonzaga s 1591, r. Castiglione (Mantova), u. Rim, angelški mladenič, jezuit, stregel kužnim. ohranil krstno nedolžnost. — 23. Eberhard oš 1164, r. Nürnberg, u. Salzburg, menih, opat, 1147 šk. Salzburga. — 24. Neronovi muč. 64 Rim, ob požaru Rima dal cesar N pomoriti „silne množice“ kristjanov. — 26. Jan. in Pavel m 362 Rim, dvorjana, njuna hiša zdej cerkev. — 27. (H)jema Krška v 1045, r. Pilštajn, u. Krka (Koroš.), sloven. rodu, zidala cerkve in samostane.
22	P	Ahacij m, Pavlin Nolski š, Konsorcija d, Inocencij V. p	173	
23	T	Agripina dm, Ediltruda kždo, Eberhard š, Janez m, Gaspar Buf. s	174	
24	S	Rojstvo Janeza Krstnika, Neronovi m, Teodulf m, Favst m	175	
25	Č	Henrik Zdik š, Viljem of, Febronija dm, Prosper š, Galikan m	176	
26	P	* Janez in Pavel m, Vigilij š, Perseveranda d, Salvij šm	177	
27	S	Marija vedne pomoči, Ema Krška v, Ladislav k, Krescent šm	178	
28	N	5. pb., Irenej šm, Pavel I. p, Potamienna dm, Plutarh m	179	28. Irenej šm 802, r. Smirna (M. Az.), u. Lyon (Fr), apostol, oče, cerkv. pisatelj. — 29. Peter in Pavel a; Peter, prvi poglavar Jezus. Cerkev, r. Betsajda, 35/42 Antiohija, 42 Rim, 63 Rim, 67 križan (Vatikan).
29	P	Peter in Pavel a, Marcel m, Marija ž, Kasij š, Sir š	180	
30	T	Pavel a, Lucina ž, Emilijana m, Marcijal š, Ostijan s	181	

Kjer oče kaznuje in mati pomiluje, odgoja taka — je prazna tlaka.

Prišel bo sveti Vid,
črešnje zorijo,
fantje po travnikih
rožce kosijo.

Vsak ima koso,
si jo nabrusil bo,
zjutraj pa, ko je svit,
gredo kosit.

Prepelčka se oglasi
v pšenički rumeni,
dekleta gor budi
zjutraj ob eni.

Zjutraj pa, ko je pet,
prišlo jih je devet,
imele so srpe in
začele so žet.

Gospodariti in gospodinjiti uči s svojo prilogo „Domoljub“.

Zapiski

Ako želite pokojnega svojca imeti pokopanega v svojem kraju, Vam to točno in strokovnjaško oskrbi

TELEFON 33-69

POGREBNO PODJETJE

GAJŠEK IVAN

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

Zadnji krajez 5. ob 10h 26 min. zvečer. Vetrovno, toplo.
Mlaj 13. ob desetih 2 minuti zvečer. Lepo, jasno.
Prvi krajez 21. ob 9h 44 min. zv. Spremenlj., vetrovno.
Śeip 28. ob eni 9 minut popoldne. Nestanovitno, deževno.
Dan zraste do 21. za 19 minut
In se skrči do 30. za 3 minute.

Diomi so na dnevnem redu!
Ali ste že pomislili, da lahko pridejo vdomitci tudi k Vam in
kaj vse Vam lahko odnesejo in poškodujejo? Pametno na-
právirite, če takoj sklenete primerno vdomsko zavarovanje pri
naši domači

VZAJEMNI ZAVAROVALNICE V LJUBLJANI

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1 S	Jezusova Rešnja Kri, Teobald s, Aron, Rumold šm, Martin š	≡ 182	1. Jezusova Rešnja Kri, prelita za rešenje vseh ljudi. — 2. Obisk Marijin, ko je šla k Elizabeti streč, zapela Magnifikat. — 3. Leon II, p 683, r. Sicilija, u. Rim, boji z monoteleti, uredil cerkveno petje. — 4. Prokop o 1053, r. Hotovn (Češ), u. Sazava, prvi češki svetnik.
2 Č	Marijino obiskanje, Proces m, Marcija m, Oton š, Svitun š	× 183	
3 P	* Trifun m, Evlogij m, Heliodor š, Leon II. p — 1. petek	× 184	
4 S	Prokop o, Urh š, Berta d, Ozej in Agej pr, Lavrijan šm	γ 185	
5 N	6. pb., Ciril in Metod slov. a, Ant. Zakarija f, Zoa žm	€ γ 28. 186	5. Ciril in Metod, slovanska apostola; C. 826 Solun, 868 Rim, M. 815 Solun, 885 Velehrad, ust. slovan, bogoslužje in književnost. — 6. Bogomila 2 1070, grad Briž (Bel), trpljenje ob nezvestem možu. — 8. Elizab. Portugalska k, 1271/1336, vzor žene, kraljice, matere, ljubi ubožce, sirote. — 9. Gorkumski muč. 1572 v G. (Hol), 20 muč. umore protestanti. — 10. Amalija (Amelija) d ok. 772 Belgija, benediktinka. — 11. Olga (Helena) k 969 Kijev, v Rusiji širila krščansvo.
6 P	Izaija pr, Bogomila ž, Dominika dm, Dion m, Romul šm	γ 187	
7 T	Vilibald š, Benedikt XI. p, Edilburga d, Panten s, Ildij š	ϑ 188	
8 S	Elizabeta Portugal. kv, Evgen III. p, Kilijan šm, Koloman m	ϑ 189	
9 Č	Kraljica miru, Gorkumski m, Veronika Juliani do, Anatolija dm	π 190	
10 P	* Amalija d, 7 bratov m, Rufina dm, Sekunda dm, Leoncij m	π 191	
11 S	Pij I. pm, Olga k, Savin m, Pelagija m, Sidronij m	π 192	
12 N	7. pb., Mohor in Fortunat m, Jan. Gvalbert of, Nabor m	ϑ 29. 193	12. Mohor in Fortunat m 1. stol. Oglej, patrona ljubljanske Skofije in slovenske knjižne družbe. — 13. Ernest o (Nem), dominikaneec, 1006 umorjen v Palestini. — 14. Bonaventura šu, 1222 Banjoreca (It), 1274 Lyon (Fr), učen frančiškan, prof., pridigar, pisatelj. — 16. Karmelska Marija, gora K. v Palestini, karmeličani, škapulir. — 17. Aleš s ok. 400, berač v očelni hiši. — 18. Kamil Lelski sf 1614, r. Kletci (It), u. Rim, patron bolnišnic in bolnikov.
13 P	Joel in Ezdra pr, Miropa m, Anaklet I. pm, Evgen š, Sila s	ϑ 194	
14 T	Groznata s, Bonaventura šu, Franc Solan s, Fokas šm, Cir š	ϑ 195	
15 S	Henrik I. c, Vladimir k, Bonoza m, Justa m, Antijoh m	ϑ 196	
16 Č	Karmelska Mati božja, Rajnelda dm, Favst m, Evstahij š	ϑ 197	
17 P	* Marijina ponižnost, Aleš s, Leon IV. p, Marcelina d, Donata m	Ⓜ 198	
18 S	Kamil sf, Simforoza m, Friderik šm, Arnulf š, Gundena dm	Ⓜ 199	
19 N	8. pb., Vincencij Pavelski sf, Simah p, Arsenij s, Makrina d	⚭ 30. 200	19. Vincencij Pavelski, sf 1581 Pui (Fr), 1660 Pariz, pastir, masnik, ust. lazaristov, usmiljenk, organizator dobroteljnosti. — 20. Tomaž Mor m, 1479 London, 1533 London, učen pravnik in dvornik Henrika VIII., pisatelj, muč. zvestobe Cerkv. — 22. Mar. Magdalena spok., sestra Lazarja in Marte, Jezus jo spreobrne, poslej ljubi Boga in bližnjega. — 25. Jakob st. a, 42 Jeruzalem, Galilejec, brat Jan-za a, deluje med Judi in Samarijani; objavljen, patron romarjev.
20 P	Časlav s, Marjeta dm, Hieronim Emilijan sf, Elija pr, Tomaž m	⚭ 201	
21 T	Prakseda d, Daniel pr, Julija dm, Viktor m, Zotik šm	Ⓜ 202	
22 S	Marija Magdalena spok., Lavrencij Brindiški s, Menelej o, Platon m	Ⓜ 203	
23 Č	Apolinar šm, Romula d, Liborij š — začetek pasjih dni	Ⓜ 204	
24 P	* Kristina dm, Terezija dm, Niceta m, Viktor m, Urzicin m	♂ 205	
25 S	Mati usmiljenja, Jakob a, Krištof m, Valentina d, Pavel m	♂ 206	
26 N	9. pb., Marijina mati Ana, Valent š, Pastor s, Olimpij m	⚭ 31. 207	26. Ana, Marijina mati, patrona mater, rudarjev. — 28. Viktor I. pm 199 Rim, branilec papeškega prvenstva; Inocenc I. p 417 Rim, pozum, med največjimi papeži prvih stoletij. — 29. Marta d, sestra Lazarja in Magdalene, Betanija. — 30. Abdon in Senen m 304, Perza. — 31. Ignacij Lojolski sf 1491 Lojola (Šp), 1556 Rim, vitez, samotar, ust. red učenih duhovnikov (jezuitov), jez. proti luteranstvu.
27 P	Pantaleon m, Rudolf m, Lilijoza m, Natalija m, Sergij m	⚭ 208	
28 T	Viktor I. pm, Inocencij I. p, Nazarij m, Akacij m, Peregrin s	≡ 209	
29 S	Marta d, Feliks II. pm, Urban II. p, Beatrika m, Olaf km	≡ 210	
30 Č	Abdon in Senen m, Julita m, Maksima dm, Rufin m, Urzus š	× 211	
31 P	* Ignacij Lojolski sf, Janez Kolumbin sf, Helena Šved. m, Fabij m	× 212	

Mati more preživljati devet otrok, a mater težko prehrani devet otrok.

Preljubi sveti Urban,
ti dober naš mejač,
v goricah ti stanuješ
in žlahtno grozdje imaš.
Le zori ga, le medl ga,
boš dal nam dober mošt.

Gori, gori na planine
misel vsaka mi leti.
Le imejte krasne svoje
vi ravnine in vrté,
dajte mi planine moje,
dajte moje mi gore!

S podlistki vas razvedri „Slovenski dom“.

POGREBNO
PODJETJE

Gajšek Ivan

Telefon 33-69

LJUBLJANA — Zaloška cesta št. 1 in 6

Izvršuje pogrebe in prevoze pokojnih v vse kraje, tudi v inozemstvo in obratno

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Zadnji krajeec 5. ob 9h 58 min. dopoldne. Nestanovitno.
Maj 13. ob eni 3 min. popoldne. Deževno, spremenljivo.
Prvi krajeec 21. ob 6h 13 min. zjutraj. Sprem., vetrovno.
Sčep 27. ob osmih 14 minut zvečer. Jasno, vroče.
Dan se skrél za 49 minut.

Posestniki in vozniki avtomobilov
vseh vrst!
Zares primerno zavarovanje (kasko, požar, jamstvo itd.) Vas
reši gospodarske škode ali celo propada.
Sklenite tako zavarovanje le pri domači

VZAJEMNI ZAVAROVALNICI V LJUBLJANI

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1 S	Vezi Petra a, Makabejci m, Fides m, Spes m, Karitas m	Υ 213	1. Vezi Petra a, P. jetnik v Jeruzalemu 42. v Rimu 67.
2 N	10. pb., Porciunkula, Alfonz Ligvorski šfu, Štefan I. pm	Υ 32. 214	2. Alfonz Ligvori šfu, 1696 Martine (It), 1787 Pagan pri Neaplju, 10 let advokat, pridigar, ust. Družbo Odrešenika (redemptoriste) za učno pastirstvo, škol, po knjigah učenik Cerkve. — 4. Dominik of 1170 Kaleruga (Sp), 1221 Bolonja (It), ust. dominikance. — 5. Marija Snežna, ok. 360 cerkev M. S. ali Mar. Velike v Rimu. — 7. Kajetan st. 1430 Vičena, 1547 Neapelj, ust. teatinec v pomoč ubogim in bolnim. — 8. Cirjak m 303 Rim, kot diakon pomaga kristjanom.
3 P	Lidija v, Najdba sv. Štefana, Peter Emar sf, Marana ž	Ϡ 215	
4 T	Dominik sf, Ija m, Perpetua ž, Aristarh s, Tertulin m	€ Ϡ 216	
5 S	Marija Snežna, Ožbalt km, Emigdij šm, Afra m, Nona ž	Ϡ 217	
6 Č	Gospod. spremenjenje, Sikst II. pm, Hormizda p, Agapit m	Π 218	
7 P	* Kajetan sf, Donat šm, Favst m, Kasij m — 1. petek	Π 219	
8 S	Avguštin Kazotič š, Cirjak m, Sever s, Hormizda m, Marin m	Ϡ 220	
9 N	11. pb., Janez Vianej s, Roman m, Verijan m, Rustik m	Ϡ 33. 221	9. Jan. Mar. Vianej s, 1786 Dardijl (Fr), 1859 Ars bl. Liona, vzor dušnih pastirjev, njih patron. — 10. Lavrencij m 258 Rim, diakon papeža Siksta, proslavlil Rim. — 12. Klara d, 1194 Asizl, 1253 it., ust. Klarise s pomočjo sv. Franca Asiškega. — 13. Janez Bernmans s, 1599 Diest (Bel), 1621 Rim, jezuit, ljubi Marijo, patron mladine. — 14. Atanazija v 860 otok Egina pri Atenah, dobra žena, vdova samotarka. — 15. Marijino vnebovzetje: smrt, obujenje, vnebovzetje, kronanje.
10 P	Lavrencij m, Asteria dm, Pavla dm, Deusdedit s, Domicijan š	Ϡ 222	
11 T	Tiburcij m, Suzana dm, Aleksander šm, Digna d, Tavrini š	Ϡ 223	
12 S	Klara d, Hilarija m, Herkulan š, Nimija m, Evplij m	Ϡ 224	
13 Č	Pribežališče grešnikov, Jan. Berhmans s, Radegunda k, Hipolit m	mp 225	
14 P	* † Evzebij s, Atanazija v, Marcel šm, Kalist šm, Demetriij m	mp 226	
15 S	Vnebovzetje Marij, Tarzicij m, Alipij š, Arnulf š, Jedert do	± 227	
16 N	12. pb., Marijin oče Joahim, Rok s, Serena ž, Tit m	± 34. 228	16. Joahim, oče Marjin, pomoec Davidovega rodu. — 17. Hiacint s, 1183 Veliki Kamen (Slez), 1257 Krakov, dominikanec, pridigar, čudodelec, patron Poljske. — 18. Helena cv, ok. 255 Bitinija bl. Carigrada, ok. 330 Rim, mati krščanskega cesarja Konstantina, zidala cerkve. — 20. Bernard ofu, 1091 Dižon, 1153 Klervó (Fr), 2. ust. cistercijanov, pisatelj, učitelj mistike. — 21. Ivana Šantalska v, Bernard Ptolomej of, Basa m, Privat šm
17 P	Hiacint s, Julijana m, Mamant m, Miron m, Straton m	± 229	
18 T	Helena cv, Agapit m, Klara d, Krisp s, Flor m, Serapijon m	η 230	
19 S	Janez Eudes sf, Ludovik Tuluški š, Tekla m, Timotej m	η 231	
20 Č	Bernard ou, Samuel pr, Lucij m, Filibert o, Manecij sf	σ 232	
21 P	* Ivana Šantalska v, Bernard Ptolomej of, Basa m, Privat šm	σ 233	
22 S	Hipolit šm, Timotej m, Antuza m, Simforijan m, Marcijal m	Ϡ 234	
23 N	13. pb., Srce Marijino, Filip Benicij s, Fruktuoza m — kon. pas. d.	Ϡ 35. 235	23. Filip Benicij s, 1233 Florenca, 1285 Todi, servit, general reda, apostolski pridigar. — 24. Jernej (Natanael, Bartolomej) a, živega odrli, patron nervoznih. — 25. Zefirin pm 217 Rim, boji s krivoverci. — 27. Jožef Kalasancij sf 1556 K. (Sp), 1644 Rim, ust. piariste, red za krščanske šole. — 28. Avguštin šu, 354 Tagast (Afr), 430 Hipon (Afr), veliki latinski cerkveni oče po svojih spisih. — 29. Obglavlje Jan. Krstnika v trdnjavi Maher ob Mrtvem morju.
24 P	Jernej a, Ptolomej š, Avrea dm, Tacijon m, Evtihij s	≡ 236	
25 T	Ludovik k, Genezij m, Patricija d, Geruncij š, Lucila dm	≡ 237	
26 S	Zefirin pm, Bernard Ofiški s, Simplicij m, Abundij m	× 238	
27 Č	Jožef Kalasanški sf, Evtalija dm, Siagriij š, Gebhard š, Ruf m	× 239	
28 P	* Avguštin šu, Hermes m, Julijan m, Vivijan š, Pelagij m	Υ 240	
29 S	Zdravje bolnikov, Obglavljenje Janeza Krstnika, Sabina m	Υ 241	
30 N	14. pb., Bronislava d, Roza Limska d, Feliks m, Adavkt m	Ϡ 36. 242	30. Roza Limska d, 1586 Lima (Perú), 1617 it., 1. cvet svetosti Južne Amerike. — 31. Rainund Nonat s, ok. 1200 Portelo, 1240 Kardona (Sp).
31 P	Rajmund Nonat s, Pavlin š, Amija ž, Aristid s, Optat š	Ϡ 243	

Premaguj jezik! Prevrni besedo desetkrat, preden jo izrečeš.

Enkrat le še na višave
rad vesel bi se podal,
da krasoto bi narave,
zemlje naše bi spoznal!

Bliže bil bi tamkaj neba,
ki ga prosil bi gorko:
česar je naródu treba,
ti podeli mu ljubo!

Če ti strela ali ogenj uniči dom, te „Domoljub“ podpre.

Prevoze in ekshu-
macije pokojnih
izvršuje pogrebno
podjetje

Gajšek Ivan

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6
Telefon 33-69

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Zadnji krajeec 4. ob 12 h 4 minute opoldne. Jasno, toplo.
Mlaj 12. ob treh 28 min. zjutraj. Vetrovno, nestanovitno.
Prvi krajeec 19. ob dvanajstih 30 min. popoldne. Deževno.
8šlp 26. ob štirih 46 minut zjutraj. Nestanovitno.
Dan se skrčl za 1 uro 25 minut.

Sieklo je krška stvar!
Pred škodo zaradi razbitja se dobro in pravilno zaveruj
le pri domači

VZAJEMNI ZAVAROVALNICI V LJUBLJANI
Zaupaj njenim zastopnikom!
Zahtevaj pojasnila!

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1	T Egidij o, Verena d, 12 bratov m, Jozve in Gedeon, Ana pr.	8 244	1. Egidij Tilen (Iij) o 725 Žil (Fr). Ateneec, puščavnik, patron živine in zoper slano. — 2. Stefan Ogrski k, 978 Ostruon, 1038 Stoini Beli grad, krsti ga sv. Vojteh, 1000 od papeža krono, velik vladar. — 4. Rozalija d 1130 Palermo (Sielija), 1160 Romarska gora it. — 5. Lavrencij Justinijan š, 1131 Benetke, 1456 it., I. be teški patriarh.
2	S Štefan Ogrski k, Maksima m, Elpidij š, Zenon m, Kalista m	II 245	
3	Č Mati božjega Pastirja, Evfemija dm, Mansuet š, Erazma dm	II 246	
4	P * Rozalija d, Ida ž, Mozes pr, Marcel m, Roza d — 1. petek	☉ 247	
5	S Lavrencij Justinijan š, Obdulija d, Viktorin šm, Bertin o	☉ 248	
6	N 15. pb., angelska, Zaharija pr, Mang o, Donacijan šm	☉ 37. 249	6. Mang (Magnus) o ok. 655 Füssen (Bav), učeneec sv. Gala, a ostol Šva rov. — 7. Marko Križevčan m 1588, Hrvat; Štefan Ponerec m 1582, Oger; Melhijor Grodecki m 1584 Tešin, Poljak, skupaj mučen od kalvincev 1619 v Košicah. — 9. Peter Klaver s 1580 Verde (Sp), 1654 vartagena (Kolombija), mostol zamorcev. — 11. Prot in Hiacint m za ces. Galijena (260 268) Rim, p. v Propagandi. — 12. Gvidon s 1012 And rieht (Bel), cerkovnik, romar, dobratnik ubožecev.
7	P Marko Križevčan m, Melhijor Grodecki m, Regina dm	☉ 250	
8	T Rojstvo Marijino*, Korbinijan š, Hadrijan m, Amon m	☉ 251	
9	S Peter Klaver s, Sergij p, Gorgonij m, Kveran o, Straton m	☉ 252	
10	Č Nikolaj Tolentinski s, Pulherija c, Hilarij p, Jader šm	☉ 253	
11	P * Prot in Hiacint m, Milan š, Teodora ž, Pafnuacij š, Feliks m	☉ 254	
12	S Ime Marijino, Gvidon s, Avtonom šm, Macedonij m, Silvin š	☉ 255	
13	N 16. pb., Notburga d, Filip m, Amat š, Ligorij m, Mavriliš š	☉ 38. 256	13. Notburga d, 1256 Rotenburg (Tir), 1313 it., sveta dekla, dobrodelka. — 14. Povisanje sv. Križa, 313 najden, 335 v cerkev, 614 vropajo Perzi, 628 vrnjen in povisan na altar. — 16. Ljudmila kv, ok. 867 Pšov (Čes), ok. 921 grad Tetin, žena Boļvoja, češka krsč, kneglia. — 18. Jož, Kup rtinski s, 1603 K., 1663 Oslima bl, Ankone, Iranciški, zam knjenec, težko se učil, patron izpraševancev. — 19. Januarij šm, ok. 250 Neapelj, Pocuoli 305, njegova kri se utekočinja.
14	P Povisanje sv. Križa, Rózula m, Matern š, Krescencij m	☉ 257	
15	T Marija 7 žalosti, Nikomed m, Melitina m, Albin š, Aper š	☉ 258	
16	S † Kvatre, Kornelij pm, Ciprijan šm, Ljudmila v, Edita d	☉ 259	
17	Č Rane Fr. Asiškega, Lambert šm, Hildegarda d, Ariadna m	☉ 260	
18	P * † Kvatre, Jožef Kupertinski s, Irena m, Evstorgij š, Zofija m	☉ 261	
19	S † Kvatre, Januarij šm, Konstancija dm, Pompoza dm, Pelej m	☉ 262	
20	N 17. pb., kvatrna, Agapit I. p, Evstahij m, Favsta dm, Teopist m	☉ 39. 263	20. Evstahij in tov, m ok. 120 Rim, prejšnik castnik, patron lovcev. — 21. Matej ae, mitničar v Kalarnatanu, a. v Judeji in morda ob Kasniškem jezeru, evanj. v aramejsčini. — 23. Lin pm 67/78 Rim, Petrov naslednik. — 24. Marija Re evalka ujetnikov iz moh, suznostl in suznosti satanove, red Marije Usmilj, (de Mercedes), mercedarji (So). — 25. Pacifik s, 1653 San Severino bl, Ankone, 1721 samostan Forano, franciški, ljud, misijonar, oglušil, oslepel, ranj, noge
21	P Matej ae, Jona pr, Ifigenija d, Aleksander šm, Pamfil m	☉ 264	
22	T Tomaž Vilanovski š, Mavricij m, Digna dm, Emeran šm	☉ 265	
23	S Linus pm, Tekla dm, Ksantipa ž, Sozij m, Poliksena ž	☉ 266	
24	Č Mar. Rešiteljica jetnikov, Gerard šm, Pafnuacij m, Rustik š	☉ 267	
25	P * Kleofa m, Tata m, Pacifik s, Avrelija d, Firmin šm	☉ 268	
26	S Ciprijan m, Evzebij p, Justina dm, Vigilij š, Nil of, Kanad. m	☉ 269	
27	N 18. pb., Kozma in Damijan m, Hiltruda d, Kaj š, Fidencij m	☉ 40. 270	27. Kozma in Damijan, m 3. stol, Cilicija (Mala Azija), zdravnik. — 28. Venceslav (Vaclav) km, ok. 907 bl, Libušina, 929 Sta a Boleslav, dober kristjan in vladar, umoril ga brat Bo eslav. — 30. Hieronim su, 324 Stridon (Dalm), 420 Bellehem, latinski cerkv, oče, pisatelj.
28	P Venceslav km, Lioba d, Evstohija d, Privat m, Alfij m	☉ 271	
29	T Mihael nadangel, Gudelija m, Plavt m, Evtihij m, Fratern šm	☉ 272	
30	S Hieronim su, Zofija v, Honorij š, Leopard m, Urzus m	☉ 273	

Lenoba gre tako počasi, da jo revščina dohiti.

Lepo je jesen,
vidim ajdov cvet,
le ta ajdov cvet,
ki je čebelni med,
zrne dobro tud'
je naša jed.

Po Koroškem, po Kranjskem
že ajda zori,
moja dekla jo žanje,
k' jo srček boli,
pa bo prišel n en fantič,
jo bo nesel domov!

Kako prodajaj pridelke, te poučita „Slovenec“, „Domoljub“.

Zapiski

Ako želite pokojnega
svojca imeti pokopa-
nega v svojem kraju,
Vam to točno in stro-
kovnjaško oskrbi

TELEFON 33-69

POGREBNO PODJETJE

GAJŠEK IVAN

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

Zadnji krajeec 2. ob štirih 42 min. pop. Vetrovno, nestan.
Mlaj 18. ob štirih 53 minut popoldne. Hladno, deževno.
Prvi krajeec 17. ob petih 56 min. pop. Spremenljivo, dež.
Ščip 24. ob treh 34 minut popoldne. Deževno.
Dan se skrčl za 1 uro 38 minut.

Resnična samopomoč
je za vsakogar v ljudskem zavarovanju KARITAS,
ki je oddelek največje slovenske
VZAJEMNE ZAVAROVALNICE V LJUBLJANI
Zavarovanja posmrtnine, otroške dote in starostne prekrbe.
Nizke mesečne prispevke tudi Vi zmorete!

Katoliški koledar			Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov	
1	Č	Remigij š, Maksima m, Platon m, Sever s, Janez iz Dukle s	Π	274	1 Remigij š, ok. 440 bl. Laona (Fr), ok. 533 Reims, apostol Frankov, krstil Klodvika k, 70 let škol. — 3. Terezija Det. Jez. d, 1873 Alanson (Fr), 1897 Lizjé, patrona misijonov, En smoter: Delati Jezusu veselje.
2	P	* Angeli varuhi, Leodegar šm, Teofil s, Elevterij m — 1. petek	⊕	275	
3	S	Terezija Det. Jezusa d, Evald m, Kandid m, Maksimijan šm	⊕	276	
4	N	19. pb., rožnovenska, Franc Serafski sf, Avrea d, Hierotej s	⊕	41. 277	4. Franc Asiški sf, 1182 Asiz (It), 1226 it., učitelj ubožstva, ljubezni, ust. frančiškane, klarise, tretjerednike. — 6. Brunon of, ok. 1030 Koln, 1101 Apulija (It), ust. 1084 kartuzijane, ročno in duhovno celo (Pleterje). — 7. Marija Kraljica rožn. venca, god v spomin zmage kristjanov nad Turki 1571 pri Lepantu (Grška). — 9. Ludovik Bertrand s, 1526 Valencija, 1581 it., dominikanec. — 10. Franc Borgija s, 1510 pri Va enciji, 1572 Rim, poročen, knez, jezuit, general reda.
5	P	Placid m, Gala v, Flavijana d, Palmacij m, Feliksa Medijska d	⊕	278	
6	T	Brunon of, Fides dm, Mar. Franč. od Jezus. ran d, Sagar šm	⊕	279	
7	S	Kraljica rožnega venca, Justina dm, Marko p, Sergij m	⊕	280	
8	Č	Brigita Švedska vf, Simeon starček, Demetrij m, Artemon m	⊕	281	
9	P	* Dionizij šm, Ludovik Bertrand s, Abraham, Publia om	⊕	282	
10	S	Franc Borgia s, Janez Leonard sf, Evlampija dm, Daniel m	⊕	283	
11	N	20. pb., žegnanska, Materinstvo Marijino, Nikazij m, Prob m	⊕	42. 284	11. Materinstvo Marijino, god zapovedan 1931 ob 1500letnici Efeškega ceikv, zbora: Marija je Bogorodica. — 12. Maksimilijan Celjski šm 305 Celje, apostol Norika, sedež v Loru. — 15. Terezija Avilska dt, 1515 Avila (Sp), 1582 Alba (Sp), ust. s rožij red karmeličanov, učiteljica mistike, pesnica, pisateljica. — 16. Jadviga (Hedvika) Šeska kv, 1174 Andebs (Bav), 1243 Trebnica (Slez), dobrodelka. — 17. Marjeta Alakok d, 1647 Lotkur (Fr), 1690 Parelemonial (Fr), češč. Srca Jez.
12	P	Maksimilijan š, Domnina m, 4966 afr. muč., Serafin s, Salvin š	⊕	285	
13	T	Edvard III. k, Kelidonija d, Koloman m, Karp s, Hugolin m	⊕	286	
14	S	Kalist I. pm, Fortunata dm, Gaudencij šm, Just š, Karponij m	⊕	287	
15	Č	Terezija d, Avrelija d, Bruno šm, Sever š, Agilej m, Tekla o	⊕	288	
16	P	* Čistost Marijina, Gal o, Gerard Majela s, Viktor III. p	⊕	289	
17	S	Marjeta Alakok d, Hedviga Poljska kv, Florencij š, Andrej m	⊕	290	
18	N	21. pb., misijonska, Luka e, Trifonija ž, Asklepijad šm	⊕	43. 291	18. Luka se, Grk iz Antljohije, zdravnik, morda slikar, spremlja ap. Pavla, piše evangelij in Apost. dela, patron slikarjev. — 19. Peter Alkantarski sf, 1499 A. (Sp), 1562 Arenas, frančiškan, ust. strožjo vejo reda, pomaga sv. Tereziji, pisatelj. — 21. Uršula dm, baje angl. rodu, muč, ok. 300 ali pod Huni 451 pri Kolinu (Nem). — 23. Ignacij oš, ok. 800 Carigrad, 878 it., opat, patriarh carigrjski, Fotij dovrši razkol. — 24. Rafael nadangel, kot Azarija spremljal Tobija ml.
19	P	Peter Alkantarski s, Etbin o, Fredesvinda d, Lucij m	⊕	292	
20	T	Janez Kentski s, Savla dm, Felicijan m, Irena dm, Sindulf s	⊕	293	
21	S	Uršula dm, Hilarijon o, Cilinija ž, Asterij m, Jakob š	⊕	294	
22	Č	Kordula dm, Vendelin o, Melanij š, Alodija dm, Mar. Saloma ž	⊕	295	
23	P	* Klotilda dm, Ignacij š, Servand m, Roman š, Domicij s	⊕	296	
24	S	Zavetnica umirajočih, Rafael nadangel, Evergist šm	⊕	297	
25	N	22. pb., Kristus Kralj, Krizant in Darija m, Bonifacij I. p	⊕	44. 298	25. Krispin in Krispinjan m 287 Svason (Fr), Rimljana, brata, čevljarja in misijonarja Galije, patrona čevljarjev, sedlarjev, strojarjev. — 28. Simon in Juda Tadej a, po mučilih patrona tesarjev, J. list sv. pi-ma. — 30. Alfonz Rodrigez s, 1531 Segovia (Sp), 1617 Palma-otok (Maljorka), trgovec, jezuitski brat vratar, vzbudil Petru Klav rju misijonski poklic. — 31. Volbenk (Wolfgang) š, ok. 924 Švabsko, 994 Puping (Gor. Avstr.), benediktinec, šk. Regensburga, patron Bavarske.
26	P	Evarist pm, Demetrij Sremski šm, Rustik š, Gaudijoz š	⊕	299	
27	T	Frumencij š, Sabina m, Antonija d, Kapitolina m, Elesban ks	⊕	300	
28	S	Simon in Juda a, Cirila dm, Fidel m, Anastazija dm	⊕	301	
29	Č	Narcis š, Ida d, Hijacint m, Evzebija dm, Donat š, Teodor o	⊕	302	
30	P	* Alfonz Rodrigez s, Evtropija m, Klavdij m, Zenobij šm	⊕	303	
31	S	* † Volbenk š, Krištof m, Lucila dm, Antonin š, Kvintin m	⊕	304	

Pravi prijatelj — ne bo časti ne imetia kratil.

Tam gori za bramom
en trsek stoji,
je z grozdem obložen,
da komaj drži.

Že čriček prepeva,
ne more več spat,
v trgatev veleva,
spet pojdemo brat.

Oglašaj v naših listih, ne bo ti žal!

POGREBNO
PODJETJE

Telefon 33-69

Gajšek Ivan

LJUBLJANA — Zaloška cesta št. 1 in 6

Izvršuje pogrebe in prevoze pokojnih v
vse kraje, tudi v inozemstvo in obratno

Zapiski

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Zadnji krajeec 2. ob enajstih 27 minut dopoldne. Deževno.
Mlaj 10. ob petih 6 minut zjutraj. Megleno.
Prvi krajeec 16. ob enajstih 58 minut zvečer. Jasno, lepo.
Ščip 24. ob petih 5 minut zjutraj. Spremenljivo.
Dan se skrči za 1 uro 36 minut.

Tudi vi niste izuzeni!
Nezgodba se nemreč lahko primeri vsakomur na cesti, v po-
klicu, doma. Zato zahtevajte pojasnil o zavarovanju proti
nezgodam pri naši domači

VZAJEMNI ZAVAROVANCI V LJUBLJANI
ali njenih polnikov ali krajevnih zastopnikov.

Katoliški koledar		Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov
1	N 23. pb., Vsi sveti, Cezarij m, Cirenija m, Marija m	€ Ω 45. 305	1. Vsi sveti, praznik od 608, ko so Panteon v Rimu posvetili v cerkev Marijino in vanjo prenesli kosti svetnikov. — 2. Verne duše, god od 998, ko ga je sv. Odilo uvedel. — 4. Karl Boromejski š. 1538 Arona (I), 1584 Milan, izvaja sklepe Tridentina, pomaga ob kugi.
2	P Verne duše, Just m, Viktorin šm, Tobija m, Pegazij m	Ω 306	6. Lenart o ok. 559, učenc sv. Remigija, patron ujetnikov, porodn c, živine. — 7. Vilibrord š. 657 No dumbria (Ang), 739 Utreht (Hol), apostol Fri-ov, benediktinec, 1. škof Utrehta.
3	T Hubert š, Silvija ž, Malahija š, Domen š, Venefrida dm	mp 307	
4	S Karel Boromejski š, Vital m, Modesta d, Emerik s, Pierij s	mp 308	
5	Č Zaharija in Elizabeta, Svetinje škofije, Epistema žm, Let s	± 309	
6	P * Lenart o, Sever šm, Feliks m, Atik s, Vinok o — 1. petek	± 310	
7	S Marija priprošnjica, Jan. Gabriel m, Engelbert š, Vilibrord š	± 311	
8	N 24. pb., zahvalna, Varstvo Marijino, Deusdedit p, Bogomir š	μ 46 312	8. Bogomir (Gotfrid) oš, ok. 1066, 1115 Svason (Fr., benediktinec, šk. Amiena. — 9. Božidar (Teodor) m 306 Amazea v Pontu, vojak, strašne muke. — 10. Andrej Avelin s, 1521 Kastronuovo (It), 1608 Avelino, pravnik, teatinec, asket, pisatelj, patron zoper naglo smrt. — 13. Stanislav Kostka s, 1550 Rostkov (Polj), 1568 Rim, jezuit, patron Poljske, učeče se mladine. — 14. Jozafat Kuncevič ošm, 1588 Vladimír (Litva), 1623 Vitebsk, šk. Plocka, bazilijanec, delo za unijo cerkvá.
9	P Teodor m, Posvečenje Odrešen. cerkve, Sópatra d, Orest m	μ 313	
10	T Andrej Avelinski s, Nimfa dm, Trifon m, Prob š, Teoktista d	σ 314	
11	S Martin š, Mena m, Verán š, Bartolomej o, Atenodor m	σ 315	
12	Č Martin I. pm, Kunibert š, Emilijan s, Avrelj š, Nil o, Livin šm	ζ 316	
13	P * Stanislav Kostka s, Didak s, Nikolaj I. p, Brikcij š, Abo o	ζ 317	
14	S Mati božje Previdnosti, Jozafat Kunčevič šm, Nikolaj Tavelič m	≡ 318	
15	N 25. pb., Leopold k, Albert Vel. su, Saloma m, Feliks šm	≡ 47. 319	15. Albert Veliki šu, 1193 Lauingen ob Donavi, 1280 Koln, dominikaneec, učenjak, polihistor, škof Regensburga, prof. filozofije in teologije, pisatelj. — 16. Jedert (Gertruda) Velika d, 1256, 1302 samostan Helita pri Ajslebe u, cistercijanka, napisala razodetja. — 19. Elizabeta Ogrska (Tirinška) v. 1207 Ogrsko, 1231 Marburg, vzor in patrona dobroteljnosti. — 21. Marijino darovanje, 80 dni po rojstvu in ko 3 leta stara stopi v temneljsko šolo.
16	P Otmar o, Jedert d, Edmund k, Neža Asiška d, Evherij š	χ 320	
17	T Gregor Čudodelnik š, Viktorija m, Hugon š, Evgenij s	χ 321	
18	S Odon o, Posvečenje cerkvá sv. Petra in Pavla, Roman m	γ 322	
19	Č Elizabeta Tirinška kv, Poncijan pm, Abdija pr, Mehtilda d	γ 323	
20	P * Feliks Valoá sf, Edmund km, Simplicij š, Agapij m	ϑ 324	
21	S Darovanje Marijino, Gelazij p, Kolumban o, Heliodor m	ϑ 325	
22	N 26. pb., Cecilija dm, Filemon m, Pragmacij š, Maver m	ϑ 48. 326	22. Cecilija dm ok. 230 Rim, zaročena Valerijanu, patrona svete glasbe. — 23. Klemen I. pm, ok. 100 pregnanec na polotoku Krimu, svetinje najdeta sv. Ciril in Metod. — 24. Janez od Križa su, 1543 Toledo, 1591 Ubeta (Sp), 1. strožji karmelitčan, asket, pisatelj. — 25. Katarina Aleks. dm 397 Aleksandrija (Eg), izobrazena filozofka, patrona filozofov. — 27. Virgilij oš 784, ir-ki menih, frankovski dvor, 2. škof Solnograda, pokristjanja Koroško, Stajersko.
23	P Klemen I. pm, Felicita m, Lukrecija dm, Sizinij m, Trudo s	π 327	
24	T Janez od Križa su, Hrizogon m, Flora dm, Firmina dm	π 328	
25	S Katarina dm, Merkur m, Jukunda d, Erazem m, Mozes m	σ 329	
26	Č Silvester o, Lenart Portomavriški s, Siricij p, Konrad š	σ 330	
27	P * Čudodelna svetinja, Virgilij š, Bernardin Foški s, Ahacij m	σ 331	
28	S Gregor III. p, Sosten š, Hortulan m, Ruf m, Bazilij m	Ω 332	
29	N 1. adv., izseljenska, Saturnin šm, Iluminata d, Paramon m	Ω 49. 333	29. Saturnin m Rim ok. 300, Saturnin šm Tuluz ok. 250. — 30. Andrej a ok. 62 Patras, brat Petra, evangelij širil med Sciti in Ahacij, krizan.
30	P Andrej a, Justina dm, Kastul m, Mavra dm, Trojan š	mp 334	

Častna obleka sramote ne porie.

Po svetem Mihaelu
irgatev dobra je,
o svetem Martinu
pa vince krsti se.
Ie pljmo ga, hval'no Boga,
k' nam dobro vince da!

22 1738

Na zdravje vseh Slovencev,
naših prijateljev,
posebno pa Oolenjcev,
Urbana sosedov.
Napljmo mi, pop jmo vsi,
naj vse Slovence Bog živi!

Kdor „Slovenca“ naroči, je neugodno zavarovan za 3800 Lir.

Zapiski

Prevoze in ekshumacije pokojnih izvršuje pogrebno podjetje

Gajšek Ivan

LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6
Telefon 33-69

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

Zadnji krajee 1. ob sedmih 18 minut zjutraj. Megleno.
Mlaj 8. ob štirih 19 minut popoldne. Deževno.
Prvi krajee 15. ob sedmih 56 minut zjutraj. Nestanovitno.
Ščip 22. ob devetih 24 minut zvečer. Vetrovno, jasno.
Dan se skrči za 1 uro 31 minut.

Življenje je lepo in dragoceno!
Ali misliš na to, ko zavaruješ poslopja, živino in pohištvo,
svojega življenja pa ne? — Vodi Res Primerno in ugodno
življenjsko zavarovanje raznih vrst lahko skleneš pri domači
VZAJEMNI ZAVAROVALNICI V LJUBLJANI

Katoliški koledar			Teden in dan v letu	Zgodovinski dnevi svetnikov	
1	T	Eligij š, Natalija ž, Nahum pr, Kandida m, Ansan m	€	mp 335	1. Eligij oš 659, iz Kadijaka (Fr), zlatar, dvornik pri Frankih, menih, škof Nvajona (Fr), patron zlatar ev in kovačev. — 3. Franc Ksaver s, 1506 grad Ks. pri Pampeloni (Sp), 1552 otok Sancian ob Kitajski, ap. Indije in Japana, patron DSV. — 4. Barbara dm ok. 300 Nikomedija (Bitinija), patrona rudarjev, nevihte, srečne smrti.
2	S	Bibijana dm, Evazij š, Pavlina m, Blanka k, Adrija m		mp 336	
3	Č	Franc Ksaverij s, Sofonija pr, Hilarija m, Agrikola m, Jazon m	Δ	337	
4	P	* Barbara dm, Peter Hrizolog šu, Osmund š — 1. petek	Δ	338	
5	S	Saba o, Krispina m, Dalmacij šm, Pelin šm, Melecij š	∩	339	
6	N	2. adv., Nikolaj š, Leoncija m, Pashazij m, Dativa m, Azela d	∩	50. 340	6. Nikolaj š 545 Mira (M. Azija), dobrodelec, patron mornarjev, trgovcev, pekov, otrok. — 7. Ambrozij šu, ok. 333 Trier (Nem), 397 Milan, cesarski namestnik, veliki cerkv. oče, pridigar, liturg, pisatelj. — 8. Mar. brezmadežno spočetje, M. že prvi hip življenja brez izvirnega greha. — 10. Loretska Marija, M. hišico baje angeli prinesli 1291 na Trsat, 1294 v Loreto blizu Ankone, loretske litanije. — 12. Aleksander m za ces. Decija (249-251) v Aleksandriji.
7	P	Ambrozij šu, Urban š, Fara d, Agaton m, Servus m, Martin o	∩	341	
8	T	Mar. brez. spočetje, kongregacije in dijaki, Evtihijan pm	∩	342	
9	S	Peter Fourier š, Gorgonija d, Levkadija dm, Basijan m	∩	343	
10	Č	Loretska Mati božja, Melhijad p, Julija dm, Evlalija dm	∩	344	
11	P	* Damaz I. p, Hugolin s, Trazon m, Barsaba m, Pretekstat m	∩	345	
12	S	Aleksander m, Dionizija m, Maksencij m, Merkurija m	∩	346	
13	N	3. adv., Lucija dm, Otilija d, Orest m, Evstracij m, Avksen. m	X	51. 347	13. Lucija dm 304 Sirakuze (Sicilija), patrona oči. — 14. Spiridion š 348, pastir, poročen, preganjan zavoljo vere, škof na Cipru, dobrodelec. — 15. Kristina d, Grkinja, kot prodana suznja širi evangelij v Iberiji onstran Črn. morja. — 16. Evzebij šm 371 Verteli bi, Milana, borbe za arianci, preganjan. — 17. Lazar š, brat Marije in Marte v Betaniji, Jezu: ga obudil. — 19. Urban V. p 1370 Avinjon, Francoz, profesor, opat, kot papež dela za unijo, pri atelj ved.
14	P	Spiridion š, Nikazij šm, Evtropija dm, Heron m, Druz m	X	348	
15	T	Kristina d, Valerijan š, Celijan m, Favstin m, Anton m	∩	349	
16	S	† Kvatre, Evzebij šm, Adelajda c, Albina dm, Adon š	∩	350	
17	Č	Lazar š, Vivina d, Olimpijada v, Ignacij šm, Bega dm	∩	351	
18	P	* † Kvatre, Pričakov. Mar. poroda, Gracijan š, Teotim m	∩	352	
19	S	† Kvatre, Urban V. p, Favsta v, Darij m, Tea m, Nemezij m	∩	353	
20	N	4. adv., kvatrna, Evgenij in Makarij m, Ingen m, Teofil m	∩	52. 354	20. Evgen in Makarij m za cesarja Julijana Odpadnika (361-363) v Arabiji. — 21. Tomaž a, nev-rnemu Jezus rekel: Blagor tistim, ki niso videli, pa verujejo! — 22. Flavijan m, pref-kt. za Julijana Odpadnika preganjan. — 23. Viktorija dm za ces. Decija (249-251). — 24. Hermina d, hči frankovskega kralja Dagoberta I. (622/630). — 25. Božic, Anastazija žm, 304 v Iliriji sežgana. — 26. Stefan, Zozim p 417/418 Rim, Dionizij p 259/268 Rim, pokopan v Kalistovih katakombah.
21	P	Tomaž a, Severin š, Temistokles m, Fest m, Glicerij m	∩	355	
22	T	Demetrij m, Ishirijon m, Flavijan m, Heremon šm, Flor m	∩	356	
23	S	Viktorija dm, Servul s, Mardonij m, Teodul m, Migdonij m	∩	357	
24	Č	* † Adam in Eva, Hermina d, Tarzila d, Delfin š, Teotim m	∩	358	
25	P	Rojstvo Gosp., božič, Anastazija m, Evgenija dm, Peter Čast. o	∩	359	
26	S	Štefan, prvi mučenec*, Cozim p, Dionizij p, Marin m	∩	360	
27	N	Pobožična, Jan. Evangelist ae, Fabiola v, Teofan š, Maksim š	∩	53. 361	27. Janez Evangelist ae, ok. 100 Jezusov ljubljenec, sin ribiča Zebedeja in Salome, Marijine sorodnice, napisal evangeli in 3 liste. — 29. Tomaž Beket šm, 1117 London, 1170 Kenterberi, kraljev lord kanceler, nadškof in primas, borba za pravice Cerkve. — 30. Anizij š. — 31. Silvester I. p 314/315 Rim za cesarja Konstantina Velikega.
28	P	Nedolžni otročiči, Teofila dm, Kastor m, Troadij m, Domna m	∩	362	
29	T	Tomaž Kantrberski šm, David k, Trofim š, Krescent š	∩	363	
30	S	Evgenij š, Liberij š, Anizija m, Sabin šm, Honorij m	€	364	
31	Č	Silvester I. p, Melanija ž, Kolumba dm, Donata m, Poncijan m	Δ	365	

Moder je in srečen, kdor drugih nesrečo nase obrne.

Tekoči čas beži ko zver, nam kratko da živeti, in naglo hoče ljubi mir nam ljuta smrt zatreti. Zato ne dajmo dolgo stati te čaše, bratje mili! Znabiti da je zadnjikrat, da skupaj smo ga pili.

In pride dan in pride noč, spet v kolu bomo stali, in desne roke si drugoč, ko stari bratje dali. Zapeli bomo tiskokrat: „Oj, hvala Oče mili! Saj ni bilo še zadnji rat, ko skupaj smo ga pili!“

Ob koncu leta ne pozabi naročiti naših listov: „Slovenca“, „Slov. doma“ in „Domoljuba,“

Zapiski

Ako želite pokojnega
svojca imeti pokopa-
nega v svojem kraju,
Vam to točno in stro-
kovnjaško oskrbi

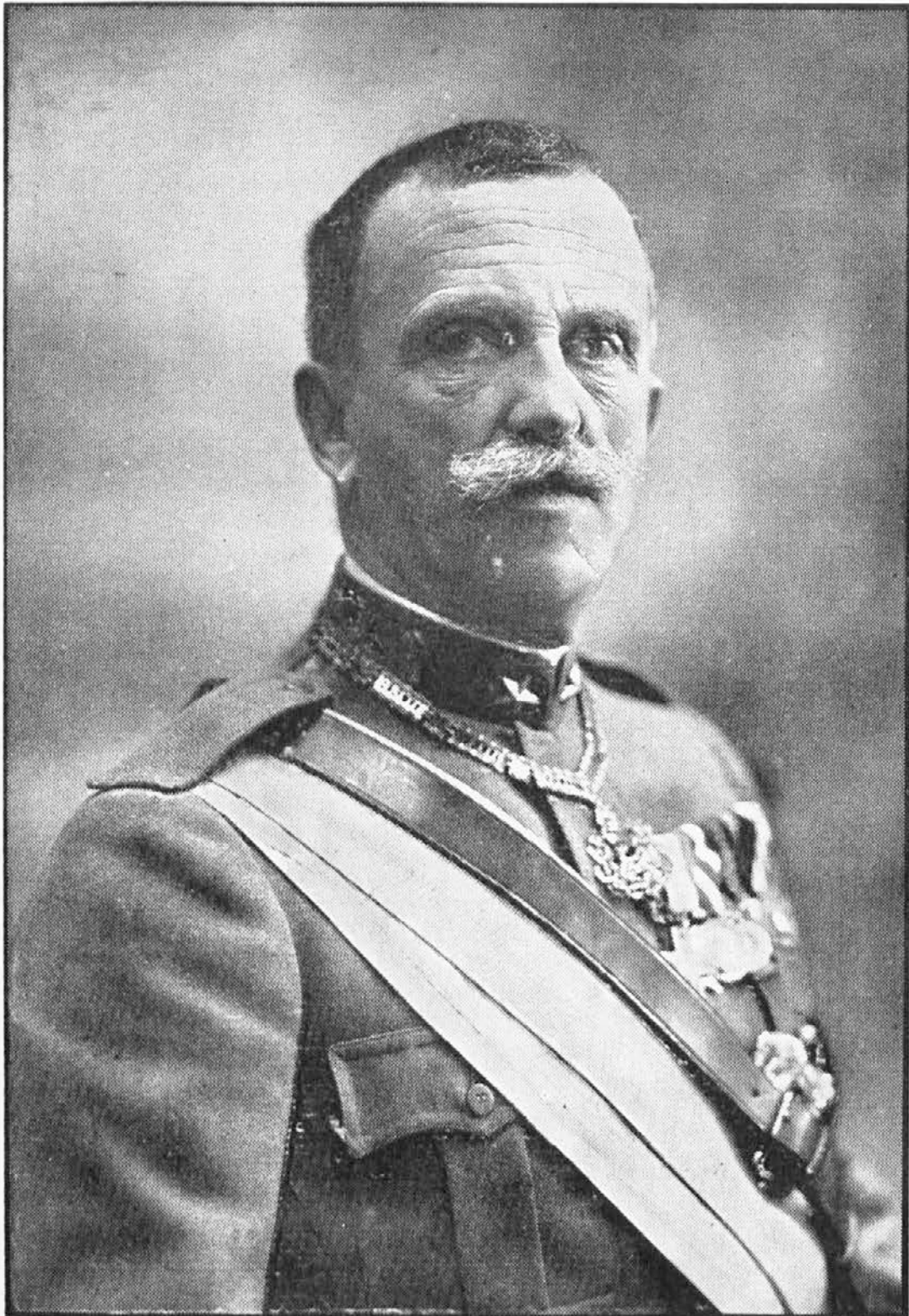
POGREBNO PODJETJE
GAJŠEK IVAN
LJUBLJANA, Zaloška cesta 1 in 6

TELEFON 33-69

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.

Zadnji krajec 1. ob dveh 37 min. zjutraj. Vetr., mrzlo.
Mlaj 8. ob dveh 59 minut zjutraj. Jasno.
Prvi krajec 14. ob 6ih 47 min. zvečer. Nestanovitno, sneg.
Sčlp 22 ob štirih 3 minute popoldne. Vetrovno, sneg.
Zadnji krajec 30. ob sedmih 37 min. zvečer. Nestanovitno.
Dan se skrči do 22. za 20 minut
in naraste do 31. za 4 minute.

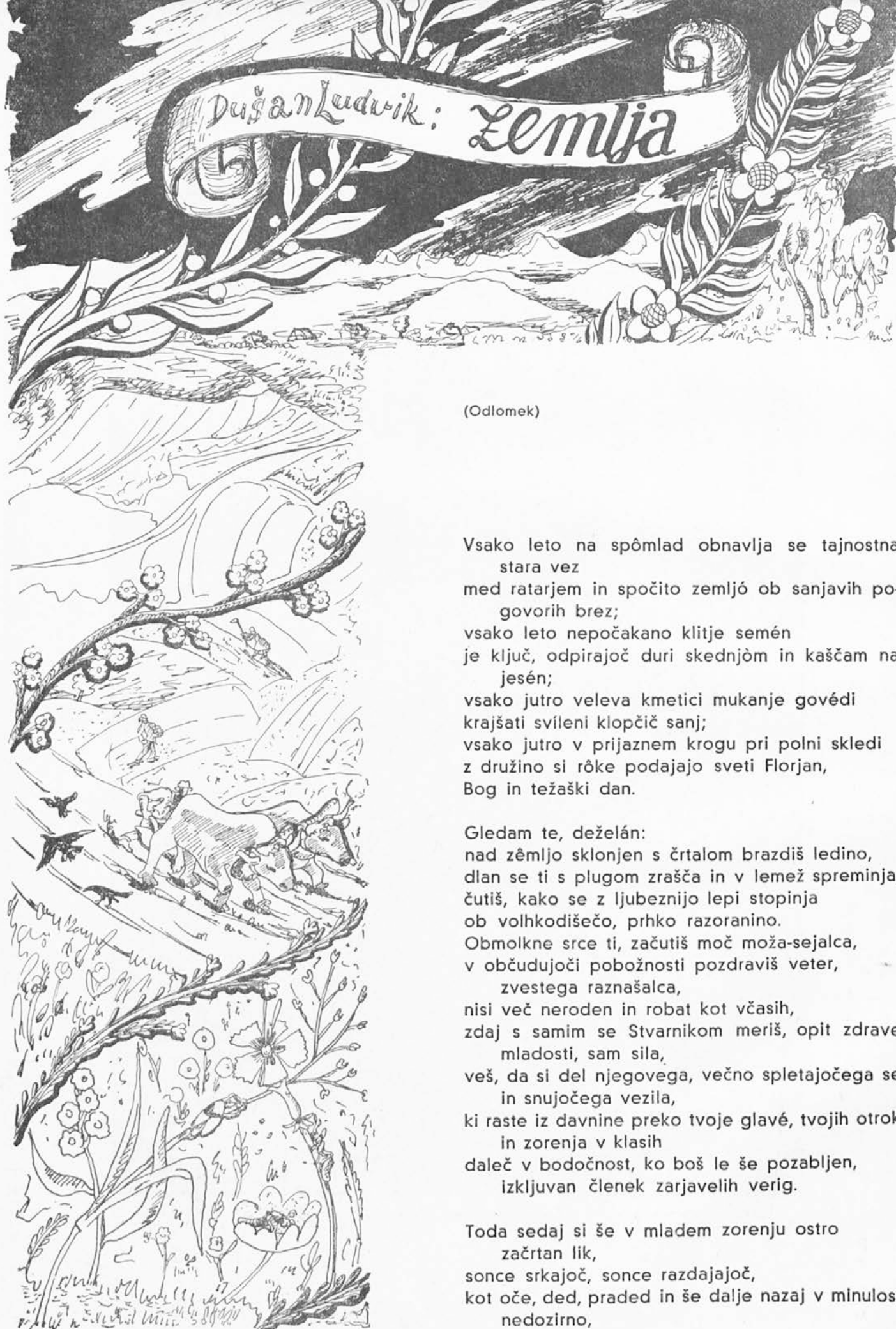
**Med gospodarsko težnmi
je najpažnejše vprašanje**
primerne in vsak tistik pokrivajočega zavarovanja. O za-
varovanju dobij točna pojasnila pri domači
VZAJEMNI ZAVAROVALNICI V LJUBLJANI
(Miklošičeva cesta 19, telefon 30-21, 30-22, 30-23, 30-24) ali pri
njihovih potnikih in krajevnih zastopnikih.

NJ. VEL. VIKTOR EMANUEL III., KRALJ IN CESAR

NJ. EKS. BENITO MUSSOLINI, VODJA FAŠIZMA IN PREDSEDNIK VLADE

(Odlomek)

Vsako leto na spómlad obnavlja se tajnostna
stara vez
med ratarjem in spočito zemljó ob sanjavih po-
govorih brez;
vsako leto nepočakano klitje semén
je ključ, odpirajoč duri skednjóm in kaščam na
jesén;
vsako jutro vелеva kmetici mukanje govédi
krajšati svíleni klopčič sanj;
vsako jutro v prijaznem krogu pri polni skledi
z družino si rôke podajajo sveti Florjan,
Bog in težaški dan.

Gledam te, deželán:
nad zêmljo sklonjen s črtalom brazdiš ledino,
dlan se ti s plugom zrašča in v lemež spreminja,
čutiš, kako se z ljubeznijo lepi stopinja
ob volhkodišečo, prhko razoranino.
Obmolkne srce ti, začutiš moč moža-sejalca,
v občudujoči pobožnosti pozdraviš veter,
zvestega raznašalca,
nisi več neroden in robot kot včasih,
zdaj s samim se Stvarnikom meriš, opit zdrave
mladosti, sam sila,
veš, da si del njegovega, večno spletajočega se
in snujočega vezila,
ki raste iz davnine preko tvoje glavé, tvojih otrok
in zorenja v klasih
daleč v bodočnost, ko boš le še pozabljen,
izkljuvan členek zarjavelih verig.

Toda sedaj si še v mladem zorenju ostro
začrtan lik,
sonce srkajoč, sonce razdajajoč,
kot oče, ded, praded in še dalje nazaj v minolost
nedozirno,

trebiš, orješ, vlačiš, pospravljaš, vpiješ, kolneš,
ljubiš in sovražiš brezobzirno,
si takt trdó razgibanih rok in korakov,
od večnosti eden kot proga oblakov,
od večnosti v večnost zopet nov,
mogočno valujoč se v oznojen blagoslov.

Ob tebi neopaženo kot materina dušica
razcvéta se po mednih hruškah dišeča kmetica.
Skrbi, vse nadloge so njene, žalost in obup sta
njena,
od vsakdanjih brig in nešteti korakov so ji
stopala razboléna,
a vendar je vsa pojoča, ko po darovanih nočeh
prva razlije mehko božajoči pogled po domačih
stvareh.

Rodovitna kot gruda, opojnejša od jasmína
v podletju,
voljna kot vlačno testo, vsajeno v pletárje,
med vriščem otrok je prvi glas v fantovskem
petju,
razoglava, v belih čipkah sličí izrezanim ahkercom,
zvrhanim jutranje zarje.
Sonce je njen daljni brat, zvezdíce njene družice,
ve, kaj prebliskujejo bliskavice, kaj prerokuje
krog okrog sonca, kaj nizko drseče lastovice.
Med težkimi jesenskimi plodovi je sama plod,
obilno se razdajajoč, še nerazdan kot obnavlja-
joči se dan,
v nji se spočenja rod, nadaljuje rod
in rase — večni — za večne čase.
Je kakor trepetlika: najmanjši dih jo razšumi,
največji vihar ne izruje,
trdnejša v veri od skale, nedelje in poste svetí,
je pes-čuvar: ko vse že spi, zvestó nad domom
še čuje.

Ko lani in letos, naprej v nedogledna stoletja,
pomlad barve našteva,
za vasjo rajajoči otroci razsevajo v veter razigran
smehljaj,
v drobne dlani ujeli bi radi sončni sijaj,
ki roječe bučele in pisane čelnice panjev ogreva.

S sto zvenečimi srci si odgovarjajo zvonovi
božjih poti,
kot bi zjutraj odpevali si petelini z vasi,
dimu nalik se procesije počasi med polji vijó,
zahvalne molitve so nevidne stopnice, spajajoče
zemljó in nebo,
kot praded zaupno v domači besedi bo prosil še
pozni rod:

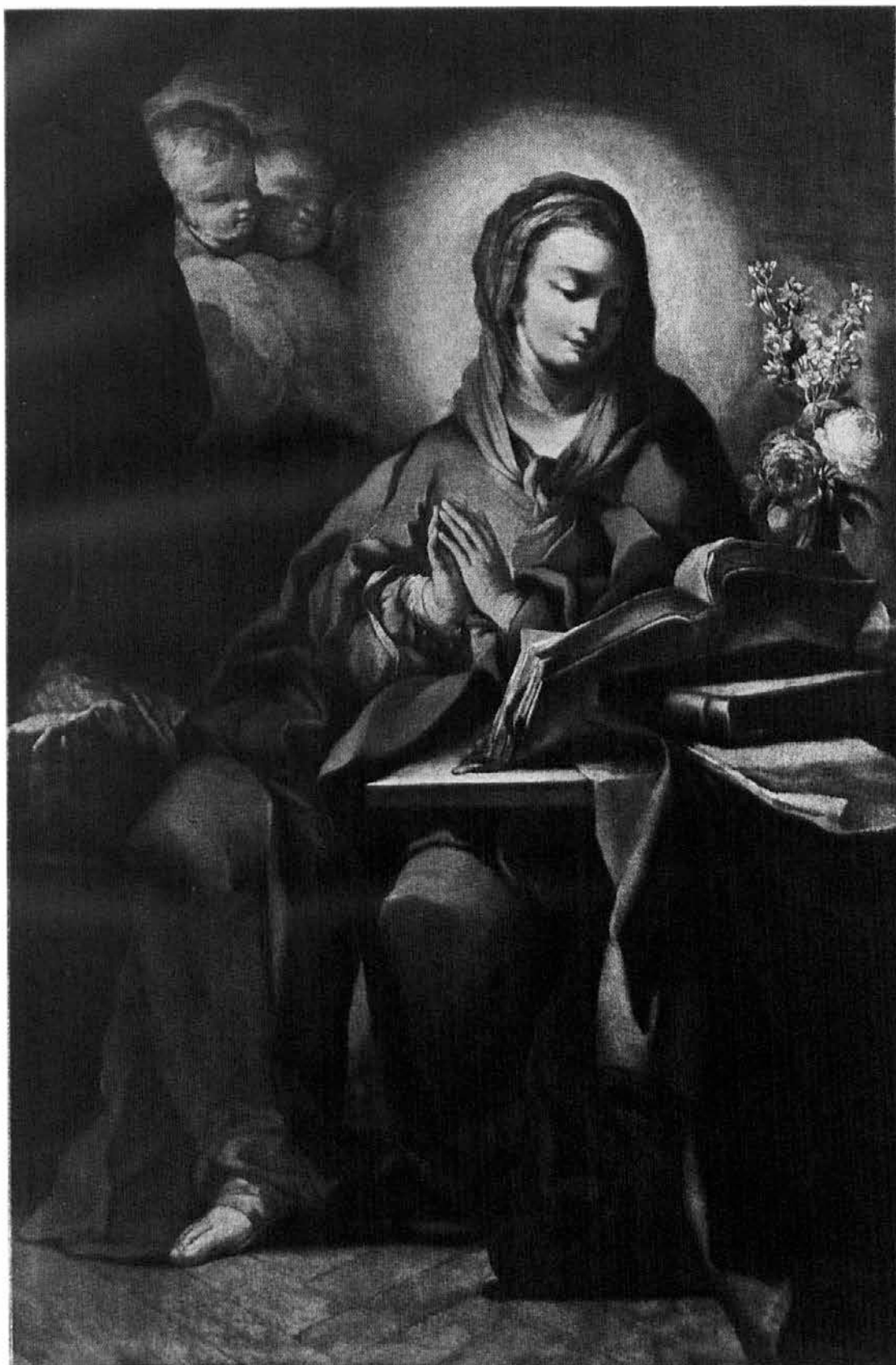
»Vojske, kuge, lakote reši nas, o Gospod!«

*Bog daj srečo, hišni oče,
 hišni oče, hišna mati!
 Naj sprostre nad vašo hišo
 svoja krila angel zlati,
 mir, edinost in veselje
 iz višave v hišo trosi,
 drage vaše glave varje,
 dobra dela k Bogu nosi!*

*Skrb, bolezen in nesreče,
 naj podi od vaše hiše,
 z dobrotljivo svojo roko
 naj vam grenke solze briše,
 vaše upe, vaše nade
 v svoje bukve zapisuje
 in s periščem polnim frame
 vsako jesen napolnjuje,
 hišno sleme ognja varje,
 polja toče in viharja.
 Naj vas spremlja na vsej poti,
 sije zarja naj Njegova.*

*Dobri ljudi, dobri starši,
 veselite se z družino.
 Bog daj srečo, hišni oče,
 hišni oče, hišna mati!*

„Luzemberska Marija“

(Slika prenovil Miha Males)

ZGODOVINSKI DOGODKI V SLOVENIJI

po velikem petku 1941 - XIX.

Lanska velika noč

Ko je lansko leto na cvetno nedeljo nenadno izbruhnila vojna tudi pri nas, so veliki teden v Zagrebu Hrvati oklicali svojo Nezavisno državo Hrvatsko. Tiste dni je Narodni svet v Ljubljani začasno prevzel vse posle osrednje vlade. Takoj po nastopu je Narodni svet pozval vse prebivalce, naj ohranijo mir in red. V posebnem oklicu sta tedanji ban dr. Natlačén in Narodni svet povabila tudi prebivalce mesta Ljubljane, naj bodo mirni in disciplinirani. Napovedala sta, da bo Ljubljana, prestolnica Slovenije, v kratkem zasedena. Svarila sta pred rabo orožja.

Kmalu nato, namreč na veliki petek proti večeru, so italijanske prve čete že zasedle Ljubljano. Drugi dan je poveljnik italijanske pehotne divizije »Isonzo«, divizijski general Federico R o m e r o, izdal prebivalstvu oklic, v katerem poudarja, da je tega dne v Ljubljani prevzel vso vojaško in civilno upravo. Poudaril je: »Vaša lastnina, vaše šege in navade bodo spoštovane, vendar naj nihče ne žali, niti ne napada oboroženih sil, ki v vaših krajih predstavljajo Fašistično Italijo.« S tem v zvezi je odredil, da mora do ponedeljka zvečer vsakdo izročiti orožje. Hkrati je določil, da mora od 9 zvečer do 5 zjutraj vsakdo biti doma.

Na velikonočni ponedeljek je zastopnik italijanske civilne okupacijske oblasti g. Grazioli vrnil obisk banu dr. Natlačénu in županu dr. Adlešiču ter jima na njune izjave sporočil, da ima Italija vedno navado nastopati pravično, toda tudi odločno in zakonito ter da pričakuje, da se bo prebivalstvo zasedene dežele tudi primerno ravnalo.

Dne 16. aprila je izšel razglas poveljnika pehotne divizije »Re« divizijskega generala B. Fiorenzolja, da se uvaja pri nas italijanski čas ter da je začasno ustavljen vsakršen motorni promet. — V torek po veliki noči je bila ljubljanska oddajna postaja, ki je bila na veliki petek razdejana, po zaslugi italijanskih okupacijskih oblasti spet toliko popravljena, da je mogla začeti oddajati.

Civilni Komisar g. Grazioli

Dne 18. aprila je civilni komisar g. Grazioli v spremstvu svojih uradnikov in častnikov na bivši banovini prevzel posle. Pri tej priliki je v nastopnem nagovoru ukazal, naj bodo na banovini in vseh javnih poslopih do nadaljnega izobešene italijanske državne zastave.

Iste dne je bilo razglašeno, da se bo o veliki noči ustavljeni šolski pouk nadaljeval dne 23. aprila.

Ob svojem nastopu je civilni komisar poslal vdanostno brzojavko Nj. Veličanstvu Kralju in Cesarju, nakar je dobil od vladarja pristrčno zahvalo.

Civilni komisar je takoj ob nastopu ukrenil vse potrebno, da se zagotovi čim hitrejši promet z Italijo. Takoj je bilo ukrenjeno, da se je začel osebni in

prtljažni promet med Ljubljano in Trstom s prestopanjem na Vrhniki ter da sta bili uvedeni avtobusni progi med Ljubljano in Trstom in Ljubljano ter Gorico. Hkrati pa so se začela nagla dela za obnavljanje ceste med Kačjo vasjo in Ljubljano.

Dne 30. aprila je civilni komisar zapovedal, da morajo vsi javni in zasebni uradi ter javni obrati imeti dvojezične napise po vsem slovenskem ozemlju, ki ga je zasedla italijanska vojska.

Avtonomna Ljubljanska pokrajina

V soboto, dne 3. majnika je civilni komisar na svojem sedežu sprejel zastopnike slovenskih političnih, gospodarskih in kulturnih ustanov ter zastopnike delavstva, katerim je s kraljevim odlokom sporočil tale zgodovinski sklep:

Čl. 1. Slovensko ozemlje, ki so njegove meje določene kakor na priključeni karti, je bistveni del Kraljevine Italije ter tvori Ljubljansko pokrajino.

Čl. 2. S kraljevskimi odloki, ki bodo izdani na predlog predsednika Vlade, bodo izdane uredbe za Ljubljansko pokrajino, ki bo, ker ima strnjeno slovensko prebivalstvo, imela avtonomno ustavo, katera bo upoštevala etnični značaj prebivalstva, zemljepisni položaj in posebne potrebe te pokrajine.

Čl. 3. Vrhovno oblast bo izvrševal Visoki Komisar, ki bo imenovan s kraljevim odlokom na predlog Duceja Fašizma, predsednika Vlade in notranjega ministra.

Čl. 4. Visokemu Komisarju bo pomagal sosvet 14 zastopnikov, izbranih med produktivnimi sloji slovenskega ljudstva.

Čl. 5. Vojaška služba za slovensko ljudstvo Ljubljanske pokrajine ne bo obvezna.

Čl. 6. Poučevanje v ljudskih šolah bo obvezno v slovenskem jeziku. V srednjih in višjih šolah bo pouk italijanskega jezika pogojen. Vse službene odredbe bodo izhajale v obeh jezikih.

Čl. 7. Kraljevska Vlada je pooblaščená, da na ozemlju Ljubljanske pokrajine objavlja ustavo in druge zakone Kraljevine, da izdaja potrebne odredbe, da jih dovede v sklad z že obstoječo zakonodajo in z odredbami, ki bodo izdane v smislu člena 2.

Čl. 8. Ta odlok velja od dneva, ko bo objavljen v »Službenem listu« ter predložen Zakonodajnim skupščinama zaradi uzakonitve.

Tako se glasi ustavna listina, ki je z njim ustanovljena avtonomna Ljubljanska pokrajina.

Ko je civilni komisar navzočim še posebej razložil važnost tega Ducejevega ukrepa, ki ureja položaj slovenskega prebivalstva v smislu rimske pravičnosti ter povabil navzoče zastopnike slovenskega ljudstva, naj lojalno sodelujejo pri delu za lepšo bodočnost nove pokrajine, je v imenu pričujočih spregovoril bivši ban g. dr. Natlačén ter dejal:

»Gospod Kraljevi Komisar! Slišali smo besedilo odloka, s katerim se na slovenskem ozemlju, zasedenem po italijanski vojski, ustanavlja Ljubljanska po-

Eksc. Emilij Grazioli, Visoki Komisar za Ljublj. pokrajino.

krajina. Ta odlok napoveduje z ozirom na etnične posebnosti prebivalstva te pokrajine, njeno zemljepisno lego in njene krajevne potrebe, avtonomno ureditev, v čemer vidimo zagotovilo možnosti za etnični obstanek in razvoj slovenskega prebivalstva. To nam daje povod, da Vam izročimo adresu, naslovljeno na Njegovo Ekscelenco Predsednika Vlade gospoda Mussolinija.«

G. Kraljevi civilni komisar je prevzel spomenico ter obljubil, da jo bo takoj odposlal v Rim.

Slovenska spomenica Duceju

Besedilo spomenice, ki jo je slovensko zastopstvo izročilo civilnemu komisarju, se glasi:

»Duce! V trenutku, ko je slovensko ozemlje, zasedeno po Italijanskih oboroženih silah, postalo del velikega Kraljestva Italije, izražamo v imenu vsega slovenskega prebivalstva Njegovemu Veličanstvu Kralju in Cesarju najspoštljivejšo vdanost in izrekamo Vam, Duce, vso našo zahvalo za plemenite in posebne ukrepe, ki ste jih uvedli za naše ozemlje in ki bodo za nas varno jamstvo življenja in zagotovitev bodočnosti našega prebivalstva. Spoštovanje našega jezika in naše kulture priča, s kako vzvišenim pojmovanjem

rimске pravičnosti ume Fašistična Italija vladati narode, ki so pod njenim varstvom. Duce, slovensko prebivalstvo bo dokazalo še bolj v dejanju svojo zahvalo in vso svojo lojalnost.« To spomenico so podpisali: Dr. Marko Natlačen, bivši ban, Ivan Pucelj, bivši minister, zastopnik Jugoslovenske nacionalne stranke, dr. Franc Novak, bivši minister, Ivan Mohorič, bivši minister, dr. Gustav Gregorin, bivši senator, dr. Andrej Gosar, bivši minister, dr. Matija Slavič, rektor ljubljanskega vseučilišča, dr. Jure Adlešič, ljubljanski župan, dr. Janko Žirovnik, predsednik Odvetniške zbornice, dr. Ivan Kuhar, predsednik Notarske zbornice, inženir Milko Pirkmajer, predsednik Inženirske zbornice, Karel Čeč, predsednik Trgovske-industrijske zbornice, Albin Smerkolj, predsednik Zveze trgovskih gremijev, Ciril Majcen, predsednik Zveze gostinskih obrti, Karel Kavka, predsednik Zbornice obrtnikov, dr. Jože Lavrič, predsednik Kmetijske zbornice, Jože Jonke, predsednik Delavske zbornice, dr. Vladimir Ravnihar, predsednik Zveze kulturnih društev, dr. Iv. Slokar, predsednik zveze bančnih in zavarovalnih zavodov, Avgust Praprotnik, predsednik Zveze industrijcev, Adolf Golia, bivši poslanec za mesto Ljubljano, Alojzij Rigler, bivši poslanec za kočevski okraj, Rudolf Smersu, bivši poslanec za ljubljansko okolico, Miloš Stare, bivši poslanec za ljubljansko okolico, dr. Jure Koce, bivši poslanec za črnomeljski okraj, Stanko Virant, predsednik Časnikarskega društva.

Sestanek 105 županov

Dne 5. majnika so se v Ljubljani v palači Visokega Komisariata zbrali župani vseh slovenskih občin, ki spadajo v Ljubljansko pokrajino. Visoki Komisar Ekscelenca Emilij Grazioli, ki je prišel v družbi armadnega generala Marija Robottija ter v številnem spremstvu, je pozdravil došle župane ter izrekel Nj. Vel. Kralju in Cesarju, Duceju in Vojski besede zahvale. Ekscelenca je naglasil, da tolmači misli vsega slovenskega prebivalstva, če se zahvali Vojski za njeno vzorno ponašanje ob zasedbi in po zasedbi. Nato je Visoki Komisar prebral odlok o priključitvi slovenskega zasedenega ozemlja Kraljevini Italiji, nakar je še enkrat poudaril, da hočejo italijanske oblasti v teh krajih vladati s popolno avtoriteto, krepko voljo ter rimsko pravičnostjo, kar bo v blagor slovenskemu prebivalstvu teh krajev. Izrekel je končno pričakovanje, da bo slovensko prebivalstvo tudi posledje lojalno sodelovalo z italijanskimi oblastmi. — Nato je ljubljanski župan dr. Jure Adlešič prebral posebno poslanico slovenskih županov Duceju, katero je podpisalo vseh 105 županov. Ko je Visoki Komisar županom dal še nekaj navodil, je spregovoril poveljnik armadnega zbora general Robotti, ki je povabil župane, naj krajevne oblasti sodelujejo z italijansko Vojsko, katera je zdaj v vojnih časih gotovo najbolj priznani zastopnik italijanskega naroda.

Spomenica slovenskih županov Duceju se glasi: »Duce! Župani 105 občin, ki sestavljajo Ljubljansko pokrajino, si v imenu prebivalstva dovoljujejo znova izreči svoje veselje in ponos, ker so bili slovenski kraji priključeni Kraljevini Italiji. Duce! Rimske postave so resnično dale mir in pravico temu prebivalstvu ter so globoko segle v srca vseh sodržavljanov, kateri bodo s svojo popolno lojalnostjo in vdanostjo ter s svojim prizadevanjem dokazali, da so tega vredni.«

Ducejeva skrb za Ljubljansko pokrajino

Medtem pa je Visoki Komisar šel takoj na delo ter začel ustvarjati vse pogoje za pravilni gospodarski razvoj nove pokrajine. Med prvimi njegovimi deli je bila ustanovitev sekcije za ureditev cest. Nova dela so se takoj začela ter je bilo pri cestnih delih takoj na delu 1388 delavcev. Ta cestna dela so veljala 1.400.000 lir, medtem ko je bil kmalu nato odprt nov kredit 4.380.000 lir ter je bilo nato na novo sprejetih še 500 delavcev. To so bila prva znamenja zanimanja za našo pokrajino, ki pa so v kratkem dobila še mnogo lepše potrdilo v Rimu.

Dne 17. majnika se je namreč Eksc. Grazioli mudil v Rimu, kjer ga je sprejel Duce. Pri tej priliki je Mussolini pokazal vse svoje zanimanje za Ljubljansko pokrajino ter je takoj določil zadosten kredit, s katerim naj bi se čimprej dozidali potrebni paviljoni v ljubljanski bolnišnici, dovršila vsa dela pri vseučilišču ter se izpopolnila naša cestna mreža.

Tiste dni se je pripeljal v Ljubljano tudi sam minister za javna dela Eksc. Gorla, ki si je v spremstvu Visokega Komisarja ogledal dela pri Moderni galeriji, vseučiliških zavodih, knjižnici ter bolnišnici.

Rim je pravilno cenil uspešna prizadevanja Eksc. Graziolija za novo pokrajino. Zato je bil on kot dotedanji civilni komisar dne 5. majnika imenovan za Visokega Komisarja v Ljubljanski pokrajini. S tem je Rim hotel ne le dati visoko priznanje svojemu vzornemu funkcionarju, temveč je to imenovanje tudi priznanje skrbi in naklonjenosti do nove pokrajine.

Izraz zanimanja, ki ga ima prestolnica za novo pokrajino, je prihod več ministrov v Ljubljano. Za ministrom javnih del je dne 23. in 24. majnika obiskal Ljubljano prosvetni minister eksc. Bottai, kateri je obiskal vse slovenske kulturne ustanove ter se zlasti zanimal za slovensko univerzo ter njen napredek.

Poseben pomen so v tej zvezi dobile tudi zdravstvene kolone, ki so obiskale vse kraje Ljubljanske pokrajine.

Sosvet za Ljubljansko pokrajino

Po določitih odloka o ustanovitvi avtonomne Ljubljanske pokrajine je bil z odlokom Duceja na predlog Visokega Komisarja dne 27. majnika imenovan pokrajinski sosvet, ki so bili vanj določeni naslednji zastopniki:

Bivši ban, odvetnik dr. Marko Natlačen, rojen 24. malega travna 1886 v Mančah pri Vipavi;

bivši minister in posestnik Ivan Pucelj, rojen v Velikih Laščah 1887;

rektor ljubljanskega vseučilišča dr. Matija Slavič, rojen 27. prosinca 1877 v Bučevcih;

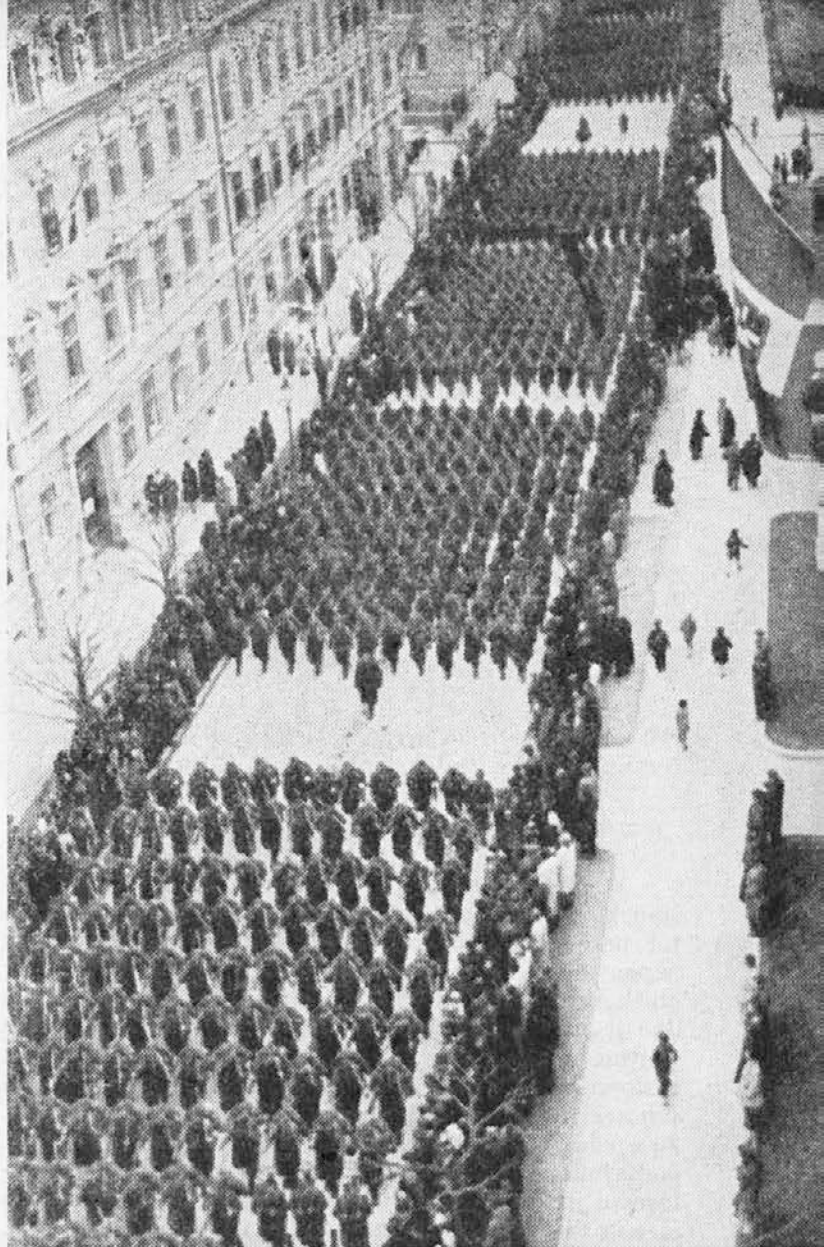
podpredsednik Zveze industrijcev Franc Heinrich, rojen 29. svečana 1897 v Selcih;

glavni ravnatelj Zadrudne gospodarske banke dr. Ivan Slokar, rojen v Mostah 8. vinotoka 1884;

stavbenik in predsednik Obrtne zbornice Karel Kavka, rojen pri Sv. Pavlu pri Domžalah dne 22. vinotoka 1897;

inženir Milko Pirkmajer, rojen v Framu 15. svečana 1893;

glavni tajnik Kmetijske zbornice dr. Jože Lavrič, rojen dne 18. sušca 1903 v Moravčah;

Parada italijanske vojske v Ljubljani.

trgovec Albin Smrkolj, predsednik trgovskega odseka industrijske zbornice, rojen v Korminu dne 2. svečana 1886;

ravnatelj Zadrudne zveze dr. Jože Basaj, rojen na Suhi dne 5. vinotoka 1887;

trgovski sotrudnik Lojze Sitar, rojen v Radovljici dne 25. majnika 1906;

zastopnik bančnih uslužbencev dr. Vladimir Valenčič, rojen 26. svečana 1905 v Trnovem pri Ilirski Bistrici;

mehanik Rudolf Krušec, rojen 6. malega travna 1898 v Gaberju;

kmetski delavec Karl Rogina, rojen v Drevčah dne 12. svečana 1909.

Visoki Komisar je sosvet prvokrat sklical 4. rožnika. Pri tej priliki je Visoki Komisar izrekel besede spoštovanja Vladarju in Duceju, ki je pokazal toliko dobrohotne skrbi za novo pokrajino ter toliko zanimanja za njeno prebivalstvo in njena kulturna in jezikovna izročila. Nato je povabil člane sosveta k sodelovanju ter poudaril, naj bi skupno delo dvignilo blagostanje v deželi. Nato je imel Visoki Komisar daljši govor, kjer je podal pregled del in načrtov za novo pokrajino. Prva skrb je bila urediti in ustaliti gospodarsko življenje. Ko so italijanske oblasti prišle

v deželo, so našle tukaj le malo živeža, zato je bila njihova prva skrb prehrana prebivalstva. Vse to so italijanske oblasti uredile, da je zdaj prebivalstvo preskrbljeno z moko. Samo meseca majnika je Italija uvozila v Ljubljansko pokrajino 10.000 stotov moke. Nato je Visoki Komisar razložil, kako naj bo v prihodnje urejen dovoz moke in kruha ter kako naj bo urejena preskrba z mesom. Prav tako je Visoki Komisar posvetil vso svojo skrb vprašanju cen.

V drugem delu svojega poročila se je Visoki Komisar bavil z javnimi deli. Samo za popravilo cest je za zdaj bilo določenih 30.000.000 lir. Nato je prešel na javna dela pri bolnišnici in drugih zdravstvenih napravah in pri vseučilišču. Končno je Visoki Komisar omenil potrebo, da bo treba zgraditi 150 ljudskih hiš v Ljubljani, kjer naj bi dobili stanovanje tisti, ki zdaj slabo stanujejo.

Pri razpravi se je oglasilo več članov sosveta.

Pri tej priliki je treba omeniti, da je ministrski svet v Rimu na seji dne 7. rožnika na novo določil 500 milijonov lir za javna dela v Ljubljanski pokrajini ter na Reki, v Zadru, Splitu in Kotoru.

Sosvet potuje v Rim

V petek, dne 6. rožnika so se člani sosveta Ljubljanske pokrajine v avtomobilih odpeljali proti Trstu ter nato proti Rimu. V Trstu jih je sprejel tržaški župan dr. Ruzzier, nakar so si ogledali mesto ter obiskali Grad in cerkev sv. Justa. Ob zori drugega dne je Eksc. Grazioli s slovenskim zastopstvom prišel v Rim, kjer jih je pozdravil prefekt Turbacco kot zastopnik notranjega ministra. Nato so se odpeljali v hotel »Kvirinale«, ki jim je bil določen za bivališče. Že opoldne so bili sprejeti v palači Viminale od drž. podtajnika v notranjem ministrstvu Buffarinija, kateremu jih je predstavil Eksc. Grazioli, ki je v svojem in v imenu delegacije pozdravil državnega podtajnika, kateremu je povedal, da je sosvet sestavljen po korporativnih načelih. Eksc. Buffarini je nato izrazil željo, naj bi se Ljubljanska pokrajina v okviru Italije ugodno razvijala, nakar je naznanil, da bo delegacija drugega dne sprejeta pri Duceju. Za prijazni sprejem se je zahvalil Eksc. Grazioli, nakar si je zastopstvo ogledalo mesto Rim.

Ob 5 popoldne je delegacija obiskala Panteon, kjer je grobnica italijanskih kraljev, kjer so se vsi vpisali v spominsko knjigo. Delegacija je obiskala tudi spomenik neznanemu vojaku in Kapitol. Tukaj je Eksc. Graziolija in slovensko zastopstvo pozdravil rimski podguverner s svojim tajnikom.

Sprejem pri Duceju

V nedeljo, dne 8. rožnika dopoldne je bil ljubljanski sosvet z ljubljanskim županom dr. Adlešičem vred sprejet pri Duceju v palači Venezia. Člane sosveta je najprej predstavil Duceju Eksc. Grazioli, nakar je Duceja takole nagovoril:

»Duce! Izredna čast, ki ste jo izkazali meni in članom sosveta, je visoko odlikovanje za vse prebivalstvo Ljubljanske pokrajine, katero v tem vidi nov dokaz Vaše velikodušne dobrohotnosti ter je v svoji duši za to globoko hvaležno. Duce, dovolite, da v Vaši navzočnosti potrdim popolno lojalno sodelovanje, katero sem našel pri prebivalstvu v izpolnjevanju vladnih dolžnosti, ki ste mi jih zaupali. Te dolžnosti so

bile in bodo izvajane s popolno avtoriteto in odločnostjo ter neupogljivo fašistično pravičnostjo pri delu za blagor prebivalstva, za povzdigo vseh strok kulturnega, socialnega in gospodarskega življenja pokrajine v okviru Velikega Fašističnega Imperija, ki ste ga Vi ustvarili, ter v popolni pokorščini odlokom, ki ste jih Vi izdali. — Zdaj, ko je urejeno življenje v pokrajini, naše delovanje teži zlasti za industrijskim, trgovskim in posebno kmetijskim razvojem tega ozemlja, zakaj sama pokrajina hoče čimprej dati, v kolikor to dopuščajo človeške možnosti, svoj dejanski prispevek v okviru narodnogospodarskega življenja. Javna dela, ki ste jih določili Vi, Duce, na eni strani rešujejo vprašanja temeljne važnosti za življenje prebivalstva, na drugi strani pa s svojim veličastnim programom nudijo možnost zaposlitve ter ustvarjajo zadovoljnost med delovnim ljudstvom.«

Po tem pozdravnem nagovoru je član sosveta dr. Natlačen prebral v slovenskem in italijanskem jeziku tole izjavo:

»Duce! Dovolite mi, da se Vam kot tolmač članov sosveta in vsega slovenskega prebivalstva Ljubljanske pokrajine zahvalim za visoko čast, ki ste nam jo izkazali s tem, da ste nam dali izredno priliko, da moremo osebno ponoviti izraze iskrene in spoštljive vdanosti ter popolne lojalnosti vsega prebivalstva. Duce! Globoka je in bo hvaležnost našega naroda za plemenite ukrepe, ki ste jih, prešinjene s toliko človečansko in rimsko pravičnostjo, storili zanj in mu s tem dali možnost za razvoj kulture in gospodarskega napredka v naročju Velike Fašistične Italije. Ko boste blagovolili počastiti našo deželo s svojim visokim obiskom, Vam bo naš narod vesel in s ponosom izrazil svoja čustva. Duce! Tudi Vaše odredbe se v naši pokrajini naglo izvajajo. To so vprašanja, ki so dolgo let čakala rešitve. Ko Vam znova zagotavljamo svojo globoko hvaležnost, si upam izreči upanje, da Slovenecem nikdar ne boste odrekli naklonjenosti svojega varstva.«

Duce delegaciji

Na ta pozdrav je odgovoril Duce v daljšem govoru, v katerem je dejal, da ga močno veseli, ko more v Rimu pozdraviti člane sosveta Ljubljanske pokrajine. Zagotovil jih je, da bo moralne in gospodarske potrebe vsega slovenskega prebivalstva te pokrajine osebno preučil ter jim ugodil po posredovanju tovariša Graziolija, ki ima vanj popolno in brezpogojno zaupanje.

Nato je Duce dejal, da bodo strogo izvajana določila, ki jih vsebuje ustava, s katero je bilo za Ljubljansko pokrajino ustvarjeno posebno stanje, zlasti še glede jezika in kulture.

Končno je Duce v svojem govoru še dodal, da bo tudi tokrat, kakor je navada fašističnega režima, za besedami prišlo dejanje ter da bo Ljubljanska pokrajina doživela rešitev vseh svojih gospodarskih, duhovnih in kulturnih vprašanj, ki se tičejo njenega nadaljnjega neoviranega razvoja v okviru fašistične Italije.

Sprejem pri papežu — Nagovor sv. očeta

V ponedeljek, dne 9. rožnika dopoldne je papež Pij XII. v slovesni avdienci sprejel člane slovenske delegacije pod vodstvom Eksc. Graziolija. Švicarska garda jim je izkazala vojaški pozdrav, nakar so bili

Duce med člani sosveta za Ljubljansko pokrajino.

sprejeti od sv. očeta v mali dvorani zraven papeževe knjižnice. Vsi zbrani so poklekli v polkrogu, ko je sv. oče stopil v dvorano. Nato je Eksc. Grazioli vse člane predstavil sv. očetu. Papež je obšel ves polkrog ter vsakemu dal roko ter Petrov prstan v poljub. Nato so gospodje vstali, nakar jih je sv. oče takole nagovoril:

»Srčno nas veseli, da vas moremo sprejeti v svoji hiši, ko že poznamo vas in vaša mesta. Z veseljem se spominjamo, kako prijazno ste nas sprejeli na naši poti na evharistični kongres v Budimpešti. Za vse tisto se vam iz srca zahvaljujemo, vas iskreno pozdravljamo, vas posameznike, tiste, ki jih zastopate, ter vse prebivalstvo ljubljanske škofije. Ostanite trdni in goreči v veri ter stanovitni v krščanskem življenju. Iz srca vam podeljujemo apostolski blagoslov.«

Po teh besedah je sv. oče podelil papeški blagoslov, nakar je odšel v svojo delovno sobo. Ob odhodu jim je straža spet izkazala vojaške časti.

Ko so si člani sosveta ogledali cerkev sv. Petra, so se odpeljali ter bili še dopoldne sprejeti pri ministru-tajniku Stranke Eksc. Sereni, nakar jih je sprejel na Kapitolu še rimski župan knez Colonna. Zvečer istega dne so se vrnil v Ljubljano.

Še nekaj važnih dogodkov

Dne 17. rožnika je obiskal Ljubljano Maršal Italije Emilio De Bono, kvadrumvir revolucije ter nadzornik italijanskih čet onstran morja. Pri vходу v mesto mu je izkazal vojaške časti oddelek sardinskih grenadirjev. Drugi dan je maršal pregledal čete ljubljanske garnizije.

Dne 18. rožnika je Visoki Komisar razglasil, da morajo do vštete 26. rožnika dinarji biti zamenjani v lire v razmerju 38 lir za 100 din. Ta rok se je pozneje za nekaj dni podaljšal.

Mussolini je tiste dni spet pokazal svoje veliko zanimanje za Ljubljansko pokrajino s tem, da je naklonil 600.000 lir vseučiliški knjižnici, srednješolskim knjižnicam ter muzeju.

Dne 25. rožnika se je sosvet Ljubljanske pokrajine sešel k svoji drugi seji, na kateri je Eksc. Grazioli posvetil besede zahvale Duceju, kateri

je ob zadnjem sprejemu spregovoril besede, katere so Slovence zadele globoko v dušo. Nato je Visoki Komisar govoril o koristnosti zamenjave dinarjev v lire, nakar je sporočil, da bodo izvedena cestna dela za 35 milijonov lir.

Dne 28. rožnika je prometni minister Eksc. Host Venturi odprl popravljene borovniški most, katerega je bivša jugoslovanska vojska razdejala, pa ga je italijansko vojaštvo v dveh mesecih na novo postavilo. Pri tej priliki so bile velike slovesnosti.

Istočasno se je mudil v Ljubljani prosvetni minister Giuseppe Bottai, ki si je ogledal razne slovenske zavode s svojega področja.

Dne 3. malega srpana je sosvet Ljubljanske pokrajine imel spet svojo sejo, na kateri je Visoki Komisar sprožil vprašanje, kako Ljubljano preskrbeti z mlekom, da bi ga bilo vsaj za otroke in bolnike dovolj. V ta namen je izdal potrebna navodila. Potem je na tej seji dal v pretres tudi zvišanje delavskih in uradniških plač, obravnaval obrtniška vprašanja ter zlasti poudarjal, kako lep sprejem mu je bil prirejen, ko je bil obiskal novomeški okraj. Končno je sporočil sosvetu svoja navodila, katera natančno naštevajo vse pravice, katere je dal Ducejev dekret, ki pa se nikjer ne bodo smela napačno razlagati kot znamenje šibkosti.

Istega dne popoldne je Visoki Komisar obiskal sejo ljubljanskega občinskega sveta, kjer ga je pozdravil župan dr. Adlešič v daljšem govoru, nakar je spregovoril tudi sam ter vnovič poudaril, da se bodo Ducejeva navodila do zadnjega izpolnjevala, če bo na drugi strani seveda tudi pri ljubljanskem prebivalstvu potrebna lojalnost. Dobrohotnosti oblasti pa naj nihče ne tolmači kot slabost. Ljudje, ki s tem računajo, se bodo lahko prepričali o nasprotnem. Nato je povabil oblasti in uradnike ter tudi vse prebivalstvo k sodelovanju.

V torek 8. malega srpana je v Ljubljani z velikim uspehom gostovala rimska opera, s čimer se je spet znatno zblížalo kulturno sodelovanje med Italijani in Slovenci.

Takrat je Visoki Komisar tudi ukrenil, naj se plače nameščencev in delavcev zvišajo brezpogojno, in sicer za 10 do 20%.

Ljudsko štetje, ki ga je ukazal Visoki Komisar, se je izvedlo konec malega srpana, in sicer po stanju, ki je bilo o polnoči med zadnjim malim srpanom ter prvim velikim srpanom.

V petek 11. malega srpana je obiskal Ljubljano državni podtajnik v rimskem ministrstvu za milost in pravico Eksc. Puzzolu, ki je nadzoroval tukajšnje sodne ustanove.

Z odlokom 8. malega srpana je Eksc. Visoki Komisar razglasil, da se Delavska zbornica poslej imenuje Pokrajinska delavska zveza, ki so v njej včlanjene vse strokovne organizacije. Upravni odbor te zveze je sestavljen iz predsednikov strokovnih organizacij, predsednika imenuje Visoki Komisar, prav tako tajnika. Za predsednika je bil imenovan g. dr. Branko Alujevich, za strokovnjaka pa fašist, narodni svetnik Elio Vagliano.

V soboto dne 9. VIII. je spet zasedal svet Ljubljanske pokrajine. Pri tej priliki je Eksc. Visoki Komisar dal obravnavati zlasti vprašanje družinskih doklad ter preskrbo z živežem. Ob začetku se je Visoki Komisar v svojem govoru spominjal v ganljivih besedah smrti Mussolinijevega sina Bruna, ki je kot letalski častnik padel v izvrševanju svoje dolžnosti za domovino.

Dne 16. velikega srpana je Visoki Komisar razglasil, da se bo poslej Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani imenoval »Zavod za socialno zavarovanje Ljubljanske pokrajine« ter da bo ta zavod poslej zgolj pod nadzorstvom Visokega Komisariata. Ta zavod bo izpolnjeval naloge dosedanjega Okrožnega urada ter tudi naloge bivšega zagrebškega Osrednjega urada.

Ta urad bo zdaj izvajal še pri nas doslej neznano panogo zavarovanja, namreč družinske doklade za delavce. Ker je to vprašanje hudo važno ter bo prizadelo velik del našega delavstva, naj navedemo temeljno misel družinskih doklad. Že od nekdanj je bila želja našega delavstva, da bi oženjeni delavci, zlasti tisti, ki imajo večje družine, imeli tudi večje dohodke, da bi svojo družino lažje preživljali. Bila pa je velika težava v tem, kako naj se to uredi. Če bi bila ta zadeva tako urejena, da bi delodajalci dobili kar ukaz, naj svoje oženjene delavce bolje plačujejo kakor pa samske, bi bila marsikje prva posledica ta, da bi delodajalci oženjene delavce začeli odpuščati ter jemati zgolj samske na delo. Zato so v Italiji to tako uredili, da vsak delavec in vsak delodajalec plačuje v posebni sklad določen odstotek kakor za svoje zavarovanje. Tisti urad, ki potem ta sklad upravlja, mesečno plačuje oženjenim delavcem v skladu z velikostjo njihove družine sorazmerne družinske doklade. To nalogo je pri nas prevzel prejšnji Okrožni urad, ki se zdaj imenuje Zavod za socialno zavarovanje Ljubljanske pokrajine. Treba je povedati, da smo s tem dobili za naše delavstvo veliko pridobitev, ki jo je v tem okviru treba naglasiti in pohvaliti.

Visoki Komisar je v času svoje funkcije izdal dolgo vrsto potrebnih ukrepov in uredb, kakor jih je zahteval splošni položaj pokrajine ter koristi njenega prebivalstva. Med novjšimi uredbami je nedvomno najvažnejša ona, ki ima namen zagotoviti mirnemu prebivalstvu neovirano delo, varnost imovine in življenja. Uredba vsebuje naslednja najvažnejša določila:

1. Organi, ki jim je zaupano straženje meje, bodo uporabili orožje zoper vsakogar, ki bi ga zalotili pri

prekoračenju meje izven predpisanih prehodov v času od sončnega zahoda do zore, to pa tudi podnevi, če ne obstane na prvi klic.

2. Kdor koli ima, ne da bi bil predpisano pooblaščen, strelno orožje, municijo ali razstreliva, tudi če niso njegova last, jih mora izročiti v teku drugega dneva, ko stopi ta uredba v veljavo, najbližjemu po veljavnosti karabinjerjev.

Oseba, pri kateri se dobi strelno orožje, municija ali razstreliva po preteku tega roka, se kaznuje s smrtjo.

Ista kazen se uporabi, če se najdejo orožje, municija ali razstreliva v hišah z zasebnimi stanovanji ali v drugih prostorih, zoper rodbinskega poglavarja, čigar je stanovanje, oziroma zoper tistega, ki ima odgovornost ali nadzorstvo nad lokalom, kjer je bila taka stvar najdena; če tega ni, pa zoper tistega, ki ga zastopa.

3. Mimo tega se uporabi smrtna kazen:

a) zoper vsakogar, ki bi ogrozil varnost italijanske oborožene sile, organov civilne uprave ali policije;

b) zoper vsakogar, ki bi storil ali poskušal storiti dejanja, ki merijo na to, da se poškodujejo industrijske in železniške naprave ali kakor koli moti redno poslovanje javnih naprav;

c) zoper vsakogar, ki stori ali poskuša storiti kaznivo dejanje zoper osebo ali lastnino z namenom, da bi ogražal javni red ali če je iz dejanja nastalo ali bi moglo nastati hudo kršenje javnega reda;

d) zoper vsakogar, pri komer se dobe proglasi, emblemi, znaki ali drug prevratni propagandni material ali ki bi se udeležil shodov ali sestankov istega značaja ali ki bi se kakor koli udeleževal za rušenje javnega reda;

e) zoper vsakogar, ki daje zavetje ali vzame pod streho v tem ali v prednjem členu omenjene osebe ali osebe, ki jih išče policijsko oblastvo zaradi kakšnega kaznivega dejanja iz teh členov.

Enaka kazen se uporabi zoper nasnovatelje, soudeležence in pomagače.

4. Kazniva dejanja iz prednjih členov sodijo po naglem postopku izredna sodišča treh članov.

Sodišče postavi od primera do primera Visoki Komisar, ki mu določi tudi predsednika. Z istim odlokom imenuje državnega tožilca in organa, ki naj opravlja posle zapisnikarja.

Na razpravi brani obdolženca branitelj, ki ga izbere sam; če pa tega ne stori, ga uradoma imenuje predsednik sodišča.

5. Če sodišče na podstavi razpravnih podatkov spozna, da so dani vsi znaki kaznivosti, izreče smrtno obsodbo; smrtna kazen se izvrši s streljanjem v naslednjih 24 urah, če le mogoče v kraju, kjer je bilo kaznivo dejanje storjeno ali odkrito.

V nasprotnem primeru odstopi sodišče spise pristojnemu kazenskemu oblastvu.

S temi vrsticami smo skušali podati obrise glavnih zgodovinskih dogodkov, ki so se zgodili pri nas od cvetne nedelje naprej. Preživljali smo res zgodovinske dogodke, ki se jih slovenski narod zdaj v celoti pravilno zaveda ter jih tudi pravilno presoja. V zvezi z veliko zamisljivo o naši avtonomni Ljubljanski pokrajini trdno zaupamo v boljšo prihodnost. Zavedati pa se seveda moramo tudi, da moramo pri naporu zanj sami trdno in smotrno sodelovati, kakor morajo pač delati ljudje, ki jim je mar lastne bodočnosti.

Cerkev u preteklem letu

Ni težko razumeti, da vojska, ki divja med narodi, tudi Cerkvi ne prizanaša. Brez pretiravanja moremo trditi, da zlasti njej ne. Cerkev je po svojem bistvu mednarodna, vesoljna, za vse človeštvo. Je glasnica nadnaravne, ves svet objemajoče božje ljubezni. Zato ima pač težko stališče, kadar se narodi spopadejo z orožjem. V bojnem trušču upada smisel za vse, kar je duhovno. Še prej pa začne zamirati versko in npravno mišljenje ter vrednotenje. Ljubezen med narodi, ljubezen tudi do neprijatelja, iskanje najprej božjega kraljestva in njegove pravice, notranji mir v dušah so pač pojmi, ki pri mnogih v času, ko divja vojska, nimajo visoke cene.

Sicer prinaša tudi vojska, če zremo nanjo z edino pravičnega razglednika večnosti, nekaj dobrega. Marsikaterega človeka, ki se je preveč navezal na zemljo in bil že v resni nevarnosti, da se bo potopil v materializmu, more le vojska s svojimi grozovitostmi odtrgati od zemlje in mu naravnati pogled proti nebu. Kot vihar v naravi ima tudi vojska nekaj ugodnih posledic. Toda zla, telesnega in duševnega trpljenja povzroči vsaka vojska sila veliko. Ni čuda, da nihče noče biti kriv, da je povzročil vojsko. »Reši nas vojske, obvaruj nas pred vojsko«, moli stalno cerkveno bogoslužje.

Cerkev v svojih molitvah neprenehoma moli za mir, za tisti znani trojni človekov mir: s samim seboj, s svojim bližnjim in z Bogom. Šele v vojnem času pa se zavedamo, koliko je mir vreden in kako plemenita je stalna cerkvena molitev zanj.

Že tretje leto divja vojska, tako strašna, kakršne svet še ni videl. Narod za narodom okuša njene grozote.

Cerkev v tem času v težkih razmerah spolnjuje svojo dolžnost. Neprenehoma oznanjuje Kristusov nauk o ljubezni, ki temelji na pravičnosti in resnici.

V usodnem času vodi Cerkev papež Pij XII. Na papeški prestol je stopil marca leta 1939., ko so se obzorja v Evropi že zatemnila in se je strašna nevihta hitro bližala. Papež je vse storil, kar je bilo v njegovi moči, da bi do vojske ne prišlo. Svaril je, prosil, opominjal, klical k molitvi in pokori, interveniral, pošiljal poslance in predloge. Uspel ni; vojske odvrniti ni mogel; toda kljub temu njegovo vsestransko prizadevanje za mir zasluži priznanje.

Po neuspehu se papež ni razočaran umaknil. Ne gleda zagrenjen s prekrizanimi rokami, kako trpe zaradi vojske milijoni, marveč še vedno z nezmanjšanim optimizmom poučuje, svari in opominja, kako naj ljudje, zlasti katoliki, žive, da skrajšajo čas težke preskušnje, in kaj morajo storiti, da bo bodočnost lepša.

Nekaj teh papeževih naukov iz preteklega leta si kratko oglejmo.

V raznih taborih govore o novem redu, ki bo preuredil Evropo in ves svet po končani vojski. Tudi papež je spregovoril

o novem redu

in povedal misli, ki so vzbudile veliko pozornost po širnem svetu. Na dan pred božičem l. 1940. je namreč sprejel papež kardinalski zbor, ki mu je prišel voščiti vesele praznike. Na voščila je papež odgovoril z daljšim govorom, kjer je med drugim kratko in jasno orisal tudi temelje, na katerih bo morala sloneti nova ureditev sveta, če naj bo boljša, kot je dosedanja. »Neobhodno potrebni pogoji za tak nov red — je rekel papež — so naslednji«:

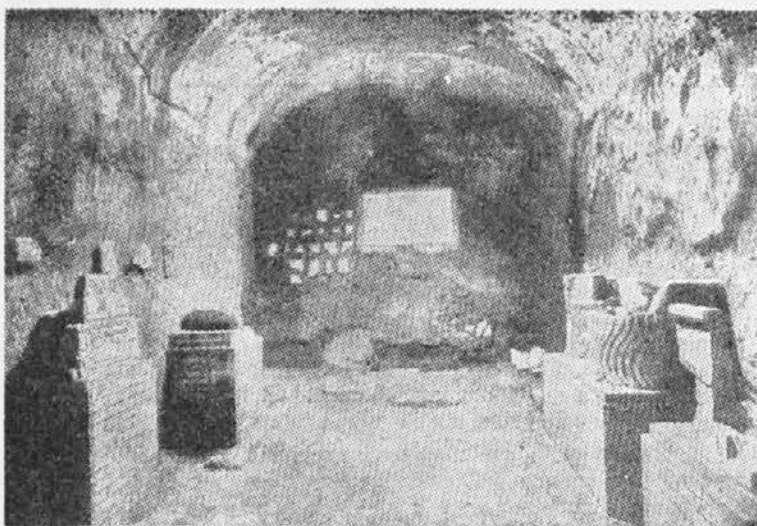
1. »Zmaga nad sovraštvom, ki razdvaja narode.« Treba bo torej zavreči vsak sistem, ki sloni na sovraštvu, vsako ravnanje, ki izhaja iz sovraštva. Kdor

hoče narodom dobro, kdor jim želi lepšo bodočnost, »mora oznanjati naravne vzore resnice, pravice, vljudnosti in sodelovanja, zlasti pa vzvišeni nadnaravni vzor bratske ljubezni, ki jo je prinesel na svet Kristus.«

2. »Zmaga nad nezaupanjem, ki leži kot težko breme nad meddržavnim pravom in onemogočuje vsako pravo prizadevanje.« V

Papež Pij XII.

Katakombe, zibel in vekovito terišče junaškega boja Cerkve.

meddržavnem življenju mora zopet zavladati načelo, da je treba dano besedo držati.

3. »Zmaga nad zločestim načelom, da je korist osnova pravice, da sila ustvarja pravico.« To zločesto načelo namreč zastuplja meddržavne odnose. Države se morajo v medsebojnem občevanju ravnati po nravnih načelih, ne pa se opirati le na meč.

4. Odstraniti je treba kal razporov, to je prevelike razlike v gospodarskem svetu. Treba je polagoma priti do tega, da bodo imele vse države zadostna sredstva, da zagotove svojim državljanom primerno življenje.

5. »Zmaga nad duhom mrzlega egoizma.« Ta egoizem se opira na silo in le prevečkrat žali čast in neodvisnost držav pa tudi zdravo in disciplinirano svobodo državljanov. Na mesto egoizma mora stopiti med narodi, ki jim bo zagotovljena avtonomija in neodvisnost, odkrita solidarnost v pravem in gospodarskem življenju, bratsko sodelovanje po zapovedih božjega zakona.

Ti neobhodno potrebni pogoji pa se bodo uresničili le tedaj, če bodo ljudje v svojem življenju zavrgli materializem, se zavedli svoje odvisnosti od Boga, to odvisnost priznali in po njej uravnavali svoje življenje.

Papež je v preteklem letu porabil vsako priliko, da je opozarjal vernike na dolžnosti krščanskega življenja. Tako je govoril večkrat

o potrebi molitve in o pogojih njene uspešnosti.

Sodobni ljudje vse premalo molijo. Premalo računajo z molitvijo v svojem življenju. Molitev jim je postala tuja. Katoličani se morajo zavedati, da brez molitve ni mogoče izpeljati nobene nravne reforme ne v zasebnem ne v narodnem ne v mednarodnem življenju.

Mnogi ljudje med nami sploh nimajo pravega pojma o molitvi. O molitvi mislijo, da je nekakšno magično sredstvo. Menijo, da se za molitev ni treba zmeniti razen v sili. Takrat pa da jih Bog mora takoj uslišati, kadar oni blagovolijo izreči kakšen molitven obrazec.

Molitev je naša velika moč. Z njo vse premoremo pri Bogu, pogoj je le, če prav molimo.

Papež priporoča zlasti molitev sv. rožnega venca. Ta molitev je lahka, vsem razumljiva. Kakor v filmu se pri njej vrste poglavitne skrivnosti iz našega odrešenja.

Na praznik sv. apostolov Petra in Pavla je imel papež po radiu znamenit nagovor na vernike vsega sveta. V njem je zlasti opozarjal na

zaupanje v Boga.

»Dobro vemo,« je rekel papež v tem govoru, »da nastane za tiste, ki nimajo pravega čuta za božje reči, zelo velika težava, ko vidijo, da je v isti vihar, ki divja nad grešniki, vrženih tudi toliko nedolžnih ljudi.« Kako to, da

morajo tudi nedolžni toliko trpeti, večkrat še več kot hudobni? Težko je to vprašanje in nekateri začno ob njem zdvajati nad Bogom.

Papež odgovarja na to težko vprašanje s temle razmišljanjem:

»Vsi ljudje so pred Bogom kakor otroci, vsi, tudi najbolj globoki misleci in najbolj izkušeni voditelji narodov.«

»Ljudje presojujejo dogodke s pogledom, omejenim po času, ki mine, odide in se več ne vrne; Bog nasprotno pa gleda nanje z višine in iz središča večnosti, ki se ne premakne.«

»Ljudje imajo pred seboj le ozek razgled na maloštevilna leta, Bog pa ima pred seboj celoten pogled na vsa stoletja.«

»Ljudje ocenjujejo človeška dogajanja po njihovih najbližjih vzrokih in po neposrednih učinkih, Bog pa zre tudi oddaljene vzroke in daljne učinke.«

»Ljudje so zadovoljni, ko zaslede to ali ono posamezno odgovorno roko, Bog pa ima na dlani, kako se razni odgovorni činitelji skrivnostno stekajo in prepletajo, zakaj njegova vzvišena previdnost ne izključuje svobodno voljo, pa naj gre za dobre ali za slabe človekove odločitve.«

»Ljudje bi hoteli, da bi se pravica takoj izkazala; pohujšujejo se nad minljivo močjo božjih sovražnikov, nad trpljenjem in ponižanjem, ki zadene dobre. Nebeški Oče pa, ki v svetlobi svoje večnosti vse objema, pregleduje in vodi dogodke časov, Bog, blažena Trojica, polna sočutja s človeško slabostjo, nevednostjo in nepotrpežljivostjo, vse preveč ljubi ljudi, da bi jo njih krivde mogle spraviti s potov njene modrosti in ljubezni, ta Bog pušča in bo naprej puščal vzhajati svoje sonce nad dobrimi in hudobnimi, deževati nad pravičnimi in krivičnimi (Mt 5, 45); še naprej bo vodil njih otroške korake trdno in nežno, samo da bi se mu dali voditi in da bi zaupali v moč in modrost njegove ljubezni do nas.«

Božje misli niso naše misli; božja pota niso naša pota. Mi enodnevnice ne moremo vedno razumeti večnih božjih načrtov; pač pa se jim moramo ukloniti in zaupati v Boga in njegovo previdnost.

Papež s krepko besedo razlaga, kaj se pravi zaupati v Boga:

»Zaupati v Boga se pravi, prepustiti se z vso močjo volje, ki jo podpirata milost in ljubezen, božji vsemogoč-

Cerkev sv. Petra v Rimu med eno največjih verskih slovesnosti.

nosti, modrosti in njegovi neskončni ljubezni, in to kljub vsem dvomom, ki jih prišepetavajo nasprotni videzi.«

»Zaupati vanj se pravi verovati, da nič na tem svetu ne ubeži njegovi previdnosti, ne na splošno ne v podrobnostih; da se nič, ne veliko ne majhno, ne zgodi, česar ne bi božja previdnost naprej videla, hotela ali dopustila, česar ne bi usmerjala proti svojim visokim namenom, ki so na tem svetu vedno namenili ljubezni do ljudi.«

»Zaupati se pravi verovati, da more Bog tu na zemlji včasih dopustiti, da za nekaj časa gospoduje brezverstvo in brezbožništvo, žalostna otopitev čuta pravičnosti, kršitve prava, mučenje nedolžnih ljudi, miroljubnih ljudi, brez obrambe, brez opore.«

»Zaupati se pravi verovati, da Bog včasih dopusti, da pridejo po zlobi ljudi nad posameznike in nad narode preskušnje, s katerimi on po načrtu svoje pravičnosti kaznuje grehe, očiščuje po zadostilnem trpljenju v tem življenju osebe in narode ter jih po tej poti zopet vodi k sebi, a obenem se pravi tudi verovati, da je ta pravičnost tu na zemlji vedno pravičnost Očeta, ki jo navdihuje in ji gospoduje ljubezen.«

»Roka božjega kirurga se nemara zdi trda, ko reže v živo, pa vendar jo vodi in nagiblje le skrbna ljubezen: le zaradi resnične koristi posameznikov in narodov nastopa Bog tako boleče.«

»Zaupati se pravi končno tudi verovati, da bosta pekoča ostrina preskušnje kakor tudi zmagoslavje zla trpela tu na zemlji le nekaj časa, da bo prišla ura Boga, ura usmiljenja, ura svetega veselja, ura nove pesmi osvobojenja, radosti in veselja (Ps 96), ura, v kateri bo vsemogočna roka nebeškega Očeta z nevidnim migom ustavila in razgnala neurje, ki ga je pustila za hip zdvijati čez ubogo človeštvo. Po potih, ki so človeškemu umu in človeškemu upom nedostopna, se bodo med narodi upostavile pravica, tihota in mir.«

Mnoge ljudi stiske naših dni tudi zaradi tega tako silno motijo, ker imajo vsako fizično zlo, vsako bolečino, ki jo občutijo, za absolutno zlo. Pozabljajo ali pa razumeti nočejo in ne morejo, da vsebuje krščanski program življenja tri dele, namreč moli, delaj in trpi. Tudi trpljenje je bistven sestavni del krščanskega življenja kakor molitev in delo. Če hočemo torej silne stiske naših dni doumeti, je nujno potrebno, da gledamo na

trpljenje v luči vere.

Papež nas o tem takole poučuje:

»Ker je vera v človeških srcih oslabela in zaradi želje po uživanju, ki oblikuje in očaruje življenje, so začeli ljudje motriti kakršno koli fizično nesrečo na zemlji kot zlo, kot absolutno zlo.«

»Pozabili so, da nastopi trpljenje ob zarji človekovega življenja in da spremlja človeka od prvih smehljajev v zibelki.«

»Pozabili so, da je trpljenje največkrat odsvit križa s Kalvarije na pot vstajenja.«

»Pozabili so, da je križ pogosto božji dar, potreben, da moremo božji pravičnosti nuditi tudi mi svoj del zadostitve.«

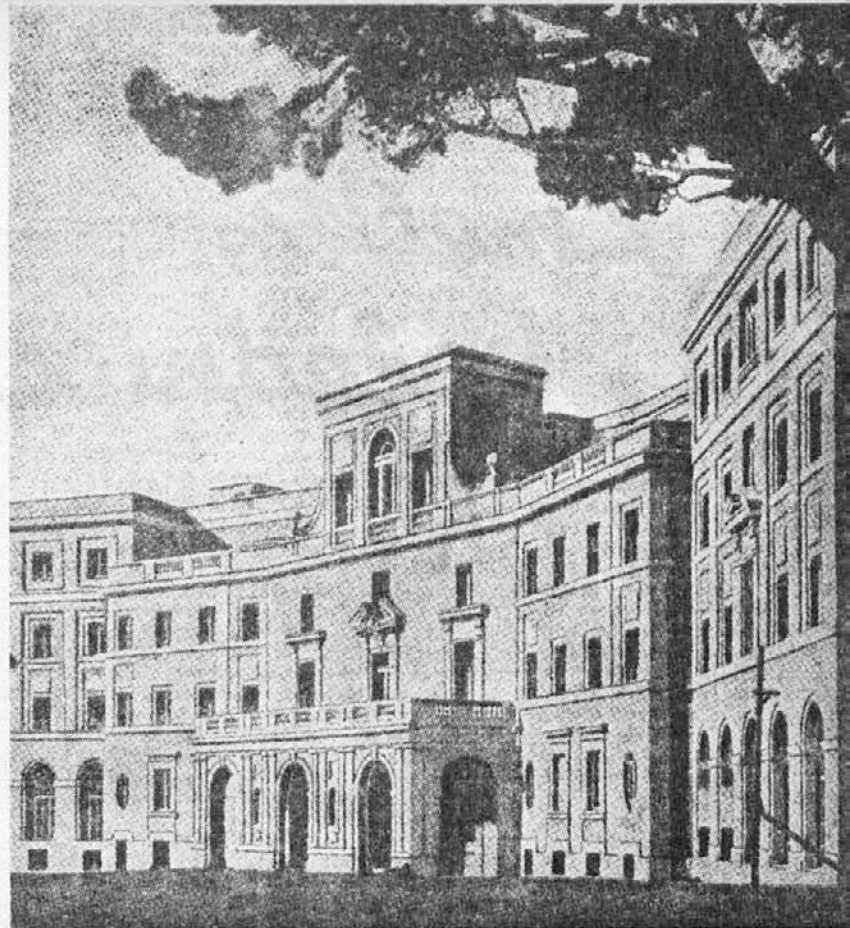
»Pozabili so, da je samo eno resnično zlo, namreč greh, ki žali Boga.«

»Pozabili so na apostolove besede: Trpljenje sedanjega časa se ne da primerjati s slavo, ki se bo razodela nad nami (Rim 8, 18).«

»Pozabili so, da se moramo ozirati na začetnika in dopolnitelja svoje vere, Jezusa, ki je mesto veselja, ki ga je čakalo, pretrpel križ (Hebr 2, 12).«

»K temu križu, iz katerega svetijo pot, resnica in življenje, so upirali svoje oči prvi rimski mučenci in prvi kristjani v uri trpljenja in preganjanja. Tudi vi se v svojih bridkostih tja obračajte!«

»Tam boste našli ne samo moči, da jih boste vdano vzeli nase, marveč da jih boste tudi vzljubili in se z njimi ponašali, kakor so jih vzljubili in se z njimi ponašali apostoli in svetniki, naši očetje in starejši bratje, ki so bili ustvarjeni iz istega mesa kakor vi in oblečeni v isto občutljivost.«

Sedež kongregacije »De propaganda Fide«, središče katoliškega misijonstva in organizacije.

»Na svoje trpljenje in stiske glejte preko bolečin Križanega, preko boli Device, ki je najbolj nedolžna med ustvarjenimi bitji pa tudi najbolj deležna božjega trpljenja, in boste mogli razumeti, da je podobnost z božjim Sinom, Kraljem bolečin, najvzvišenejša in najvarnejša pot v nebesa in do zmage.«

»Ne glejte samo na trnje, ki vam zadaja rane in povzroča bolečine, marveč tudi na zaslužnje, ki raste iz vašega trpljenja kot roža za nebeški venec; in z milostjo božjo boste našli pogum in moč onega krščanskega junaštva, ki je žrtev, a hkrati zmaga in mir, ki presega vsak um. To je junaštvo, ki ga ima vera pravico od vas zahtevati.«

»Ne vračajmo hudega za hudo.«

»Končno (ponovili bomo besede sv. Petra) »bodite vsi enih misli, sočutni, bratoljubni, milosrčni, ponižni: ne vračajte hudega za hudo, ne sramotenja za sramotenje, marveč blagoslavlajte... da se bo v vsem slavil Bog (po Jezusu Kristusu, ki ima slavo in moč na vekov veke (1 Pet 3, 8-9; 4, 11)).«

V tem, kar smo navedli, je povedal papež mnogo misli, ki so izredno primerne za te dni, v katerih človeška družba tako silno trpi. Razvil je pred nami krščansko filozofijo o previdnosti božji in o trpljenju, odprl nam je pogled v skrivnost križa. Naj bi njegove besede nagnile našo voljo, da bi se vdala neskončni sveti volji božji, naša srca pa navdale z upanjem v srečnejšo bodočnost.

Papež je v preteklem letu stalno sprejemal na tisoče obiskovalcev in imel nanje obširne nagovore, kjer poleg tega, kar smo zgoraj omenili, govori še o zatajevanju, o lajšanju bede svojega bližnjega, o krščanski vzgoji, o sramežljivosti, obleki in športu, o poglobljanju verskega znanja, o apostolskem osvajanju... Vsak nagovor je razvil lep program krščanskega življenja. Iz vseh nagovorov izzvani pristrčna papeževa prošnja, naj bi se katoličani zavledli resnosti časa, v katerem živimo, poglobili svoje versko in nravno življenje, s kesanjem in pokoro zadostili pravičnosti božji, z molitvijo izprosili, da bi Bog skrajšal čas preskušnje, in tako šli notranje prerajeni lepšemu času nasproti.

A. O.

Kmečka kolednica

Bog daj, Bog daj
leto zdravo,
vaši hiši
srečo pravo!

Pótlej gospodinji —
ogle tri podpira,
mati je in deci
raj srca odpira.

Hlapcu, dekli —
srečo vsej družini,
dosti blagoslova
v hlevu pri živini!

Bel golob nad mizo
hiši mir ohrani —
mir s sosedi
v srenji zbrani!

Najprej gospodarju —
zemljo obdeluje,
z modro glavo
dni bodoče snuje.

Vaši deci —
zdrav je zarod,
nanj ponosen
naš je narod.

Mladih setev
varji, Bog, brstenje,
varno skoz viharje
vodi jih v zorenje!

Bog daj, Bog daj
leto zdravo,
vaši hiši
srečo pravo!

Leopold Stanek

„Oj ljubi, lep ino pošten slovenski jezik!“

(A. M. Slomšek)

Lesorezi M. Lebez.

Tako je zapisal naš véliki škof in Slovenec pred sto leti in nadaljeval:

»Človeški jezik je talent, katiriga je nam Gospod nebes ino zemle izročil, de bi z njim barantali ino veliko dobička storili. Kdor svoj matern slovenski jezik pozabi, malopridno svoj talent zakoplje. Bog bo enbart terjal, ino vsi zaničuvavci svojga pošteniga jezika bojo v vnanjo temo potisnjeni. Oj ljubi, lep ino pošten slovenski materni jezik, z katerim sim prvič svojo ljubeznivo mamó ino dobriga ateja klical, v katerim so me moja mati učili Boga spoznati, v katerim sim prvo bart svojiga Stvarnika častil: tebe hočem, kakor nar dražji spomin svojih rajnih stárejšev hvaležno spoštovati ino ohraniti, za tvojo čast ino lepoto po pameti, kolikor premorem, skerbeti, v slovenjim jeziki do svoje posledne ure Boga nar rajši hvaliti, v slovenjim jeziki, moje ljube brate in sestre, Slovence nar rajši vučiti, ino želim, kakor hvaležen sin moje ljube matere, de kakor je moja prva beseda slovenja bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenja bo. Tudi vsak pošten Slovenec ravno to želi, mislim, da želite ravno to tudi vi.«

*

Pred poldrugim tisočletjem je bilo, ko je daleč tam ob Visli, Dvini in Dnjepru za Karpati, na ozemlju, kjer so se v preteklem letu ble največje bitke v dosednji zgodovini vojská, tekla zibelka vseh slovanskih narodov in jezikov. Tamkaj so prebivali naši starodavni predniki — Praslovani imenovani — in vsi skupaj govorili en enotni jezik. Naši slavni učenjaki — slavisti — imenujejo ta jezik praslovanski jezik. Praslovanščina je potemtakem mati vseh današnjih slovanskih jezikov — tudi našega slovenskega jezika.

Ali Praslovani niso za zmerom ostali v svojih prvotnih bivališčih. Želja po plenjenju, bogastvu in lepim deželah na jugu od njihovih bivališč pa še pritisk raznih narodov, ki so silili iz Azije skozi tako imenovana »vrata narodov« v Evropo, vse to je naše prednike nagnilo, da so se v petem in šestem stoletju po Kristusu začeli seliti na jug in zahod. Naši ožji predniki, južni Slovani, so krenili na jug in jugozahod in se naselili po Balkanskem polotoku in po ozemlju vzhodnih Alp. Prav ti zadnji, ki so se naselili po vzhodnem alpskem svetu, so naši najožji predniki, Praslovenci. Svoje domove so postavili po dolinah alpskih rek: Save, Drave in Soče tako, da so zasedli ozemlje gori do Toblaškega polja in do mejá Furlanije ter do Donave na severu in se tamkaj stikali z zastopniki severnih Slovanov — s češkim narodom.

Štiri dolga stoletja so alpski Slovenci živeli na obsežnem vzhodnoalpskem svetu kot sosedje Hrvatov in Čehov, germanskih in romanskih ljudstev. Od šestega do desetega stoletja so namreč Praslovenci še zmerom govorili neko praslovansko narečje, ki se je le polagoma spreminjalo v samostojen slovenski jezik. Dokončno se je to zgodilo v desetem stoletju, kakor nam pričajo že prvi zapiski tega jezika — tako imenovani brižinski spomeniki. Ti so nastali okrog leta 1000 in so trije po številu: Prvi in tretji vsebujeta izpoved (starejšo in mlajšo), drugi pa premišljevanje o grehu in pokori. Nastali so v Karantaniji, zato jo imenujemo »zibelko slovenskega písmenstva«. Karantanija je še dolgo dobo ostala središče vsega slovenstva, kakor nam glasno pričá zlasti znano ustoličevanje koroških vojvod na Gosposvetškem polju tja do 15. stoletja. Brižinski spomeniki so shranjeni v Monakovem. Njihova znamenitost ni samo v tem, da so prvi slovenski književni spomenik, marveč so obenem najstarejši ohranjeni slovanski spomenik sploh in še prvi slovanski spomenik, pisan v latinici.

V tisti dobi sta bila slovenski govorni in pisarni jezik še skoro popolnoma enaka. Ali že v naslednjih stoletjih sta se bistveno ločila, kajti naš jezik se je v govoru začel cepiti na narečne skupine, narečja in govore. Vzrokov za ta izredno bujni razcvet našega slovenskega jezika v govoru je bila dolga vrsta: ozemeljska razkosanost, posebne prometne in trgovske zveze, politično upravna razkosanost slovenskega ozemlja in drugo. Ljudstvo se je pač naselilo predvsem po

kotlinah in nižinah, da je imelo na razpolago plodno zemljo za obdelovanje in se tako lahko prehranjevalo. In prav v teh kotlinah so nastala nekaka posamezna kulturna središča na Slovenskem in obenem središča večjih skupin slovenskega naroda in govora — tako imenovane »dialektične skupine«. Tako poznamo na slovenskem ozemlju te-le pomembnejše dialektične skupine: koroško, zahodno-slovensko, rovtarsko, središčno, osrednje-štajersko ter vzhodno-štajersko s prekmursko skupino. To so bile nekake veje slovenskega debla, pa so se še te razcepile na vejice — narečje in govore. Že v 13. stoletju moremo govoriti o popolni dialektični razcepljenosti slovenske žive besede na okrog petdeset narečij in govorov. O tem nam pričajo tile spomeniki: stiški rokopis nam pričá o dolenskem narečju, celovski o koroškem ali točneje rožanski, čedadski evangelij o zahodno-slovenskem, ljubljanski, kranjski in škofjeloški rokopis pa o gorenjskem narečju. Vsi ti rokopisi so iz 15. in 16. stoletja in so le mimobežne, slu-

Brižinski spomeniki, prva ohranjena pisana naša beseda, so prišli izpod peresa tihega meniha.

Pesmi Franceta Prešerna, posebno »Krst pri Savici«, so naš jezik povzdignile do najvišje kulturne veljave.

čajne beležke brez kake organske zveze in brez kake književne tradicije.

Jezik je živ organizem, ni nekaj mrtvega in mirnega. Ne-prestano živi, se giblje in razvija. Stare oblike v jeziku odmirajo, nove se neprestano tvorijo. To narečje ohrani te oblike, ono druge; ta govor tvori te nove besede, drugi druge, in potem prehajajo oblike in si jih govori izposojajo drug od drugega, skratka: v živem jeziku vse kipi, valovi, vre. Primerjali bi to življenje v jeziku z življenjem rastlinstva v naravi: tudi tam spomladi vse kipi in živi, zeleni in se razcveta. Jeseni pa rodi rastlina — sadove.

Sadove rodi tudi živ organizem, kakršen je jezik. In ta sadež je lepa beseda, ki je kakor gojena cvetlica — v knjigi. Iz živega govora se beseda prenese v pismo, v knjižni jezik. In to se je zgodilo tudi pri nas v sredi 16. stoletja, ko je prvi slovenski pisatelj Primož Trubar leta 1551. izdal prvi slovenski knjigi Abecedarium in Der kleine Catechismus.

Šest sto let je potemtakem trajalo, da se je naš jezik dvignil na tisto stopnjo, da je bil sposoben postati tudi pismeni jezik. Pred štiri sto leti je slovenski jezik dozorel za knjigo, čeprav je bila sprva ta knjiga samo za šolsko in cerkveno rabo; šele pozneje je postal zrel tudi za splošno posvetno knjigo praktične vsebine in končno za pravo lepo knjigo.

Tako so naši protestantski pisatelji Trubar, Dalmatin, Krelj in Bohorič že v 16. stoletju postavili temelj našemu knjižnemu jeziku, čeprav so ga rabili le za svojo versko propagando. Pozneje, v katoliški baročni dobi, se je naš pismeni jezik že zelo okrasil (primerjaj lepe pridige pisatelja Janeza od Svetega križa!), v dobi racionalizma pa je dobil naš jezik že znanstveno podlago s Kopitarjevo slovnico 1809 in slovarjem, ki so ga sestavljali še dolgo dobo zatem. Matevž Ravnikar, pisatelj Zgodb svetega pisma za mlade ljudi, je naš pismeni jezik iztrgal zlasti v stavkoslovju iz germanizmov in romanizmov in ga posadil na domača tla, na slovensko kroženo besedo. Tako je že v prvi polovici prejšnjega stoletja naš književni jezik toliko napredoval, da se je pod Prešernovo roko povzdignil tako visoko, da je utegnil največji umetnik

naše besede v njem zapeti svoje čiste umotvore, »ki iz srca svoje so kali pognale«. Naš pismeni jezik se je dvignil na pravo estetsko višino.

Vendarle je bil naš slovenski pismeni jezik od prvih početkov za Trubarja pa prav do Prešerna še zmerom pretesno oklenjen samo v naša središnja narečja, v tako imenovano »kranjščino«. Tudi še ob Prešernovem času naš knjižni jezik ni pustil do veljave prelepih obrobni slovenskih govorov. Štajerskim in koroškimi oblikam je priborila veljavo za Prešernom prihajajoča doba znanega »slovenskega ilirstva«, in tako je okrog leta 1850. ustvarila Slovincem iz pokrajinskega pismenega jezika vseslovenski knjižni jezik na ta način, da sta gorenjščina in dolenjščina prevzeli mnogo lepših in pravilnejših oblik iz štajerskih in koroških narečij. Skoraj v isti dobi postane naš knjižni jezik tako visoko izobražen, da so ga celo že začeli uporabljati tudi za naše slovensko znanstvo (Verce in drugi).

Poslej se je naš knjižni jezik uporabljal že v vseh funkcijah. Strokovnjaki so ga v drugi polovici 19. stoletja čistili, zlasti Miklošič, Levstik, Levec, Stritar in Škrabec ter Oblak. Slovenski jezik je tako prišel ne le v lepo in znanstveno knjigo, marveč tudi že v časnike in smo na ta način dobili vse tri odtenke knjižnega jezika: estetskega, znanstvenega in časnikarsko slovenščino (to so zlasti gojile Novice in Slovenski narod!). Vse te tri vrste knjižnega jezika so seveda bolj ali manj čiste, jezik je v njih bolj ali manj slovenski. Najčistejši je vsekakor jezik v naši lepi knjigi, ker pisatelji v resnici zajemajo iz prvotnega in edino pravega vira svoj besedni zaklad — iz govornice preprostega ljudstva, pri tem zvesto sledeč Levstikovemu načelu, da mora biti jezik v knjigah tak, da se v njih Slovenec vidi kakor v zrcalu. In zares: živ govor našega preprostega slovenskega človeka na vseh predelih ozemlja, ta živ govor je tista velika zakladnica, iz katere mora sprejemati pisatelj v lepo knjigo svoje bisere. Znanstvo in časnikarski jezik pa se le prepogosto ogneta temu viru in segata po svoj besedni zaklad drugam, znanstveni jezik pretežno v tuje jezike, časniki pa si izposojajo svoj besedni zaklad iz slovanskih jezikov. Tako se zgodi, da je znanstveni, posebno pa še časnikarski jezik le prepogostokrat preveč — papirnat, neživ in neljudski. In ta papirnata slovenščina je mnogokdaj zašla tudi v našo lepo knjigo že v dobi Ljubljanskega Zvona, ko so vanj pisali Kersnik, Detela, Mencinger in drugi. Ti pisatelji, pa tudi pisatelji ob Domu in svetu, so pisali v začetku pod vplivom dnevnega časopisja, deloma pa tudi pod vplivom mrtvega je-

Anton Martin Slomšek je bil klasik in apostol naše lepe besede.

zika iz naših slovarjev. Zato je bilo treba našemu pismenemu jeziku novih reformatorjev, da bi ga zopet vrnil k živemu govoru preprostega ljudstva.

Taki reformatorji so vstali s pesniki in pisatelji »slovenske moderne« okrog leta 1900. To so bili Murn, Kette, Župančič in Ivan Cankar. Vsi ti veliki umetniki in oblikovalci naše besede so zavrgli nezvočen malomeščanski jezik in se naslonili na večno živi vir lepega jezika, na govor našega preprostega kmečkega in delavskega človeka. Zlasti sta prenovila naš lepi književni jezik pesnik Oton Župančič in pisatelj Ivan Cankar.

Za posebnega reformatorja naše lepe pismene besede velja Ivan Cankar, ker je za Ravnikarjem in Levstikom pisal najbolj po domače, najbolj po slovensko. Pod njegovim peresom je naš slovenski jezik šele zapel svojo pravo prelepo melodijo, kot jo je pred njim zapel samo še pri Prešernu. Muzikalno lepoto Cankarjevega jezika še danes visoko cenimo in še danes nam je vzor najlepšega slovenskega jezika v knjigi. V najnovejši dobi sta posebno lepo in na svoj način oblikovala naš pismeni jezik tudi pisatelja Finžgar in Pregelj. Finžgar zato, ker je pri njem zapela trda gorenjščina kakor pri Prešernu, Pregelj pa zato, ker je v njegovih knjigah zavel dih s Tolminka in iz naših starih knjig.

Po svetovni vojni se v muzikalnosti našega lepega knjižnega jezika nismo dvignili visoko nad Ivana Cankarja. Pač pa je treba za najnovejši čas omeniti izredno velik in pomemben znanstveni napredek v raziskovanju zgodovine in sodobnosti našega jezika. Naš jezik je namreč ob ustanovitvi slovenske univerze v Ljubljani dobil svojo posebno slovenistično stolico. Na tej prvi, povsem slovenski stolici za naš jezik, gradita prof. Nahtigal in Ramovš veliko delo slovenske zgodovinske slovnice, sodobnost našega jezika pa zlasti raziskujejo Breznik, Kolarič, Šolar, Sovre in drugi. Tako se gradi znanstvena stavba našega jezika, kakršne nimajo niti veliki svetovni jeziki.

Majhen je naš narod po številu, a zato tem pomembnejši po svoji visoki kulturni stopnji, saj nam pričujoči članek kaže, kako je naš narod v tisoč letih svojega obstanka izoblikoval svoj jezik, govorni in pismeni, pa poleg njega še svojo lepo in znanstveno knjigo, svojo filozofijo, ki temelji na krščanski miselnosti, pa tudi svoje gospodarstvo in svoje politično življenje, skratka: vso svojo posebno kulturo, izraženo s skupnim imenom — slovenstvo.

»Ne pozabi, de je slava tvoje ime«, je dejal naš veliki Slomšek pred sto leti. Naj njegove besede veljajo za zmerom,

»dokler slovenski rod
biva po zemlji tod!«

Ivan Cankar je naš jezik v bolesti svojih del prečistil do biserne lepote.

»Beseda je naših misli obraz; mora torej svetla, umevna in zastopna biti. Kdor zmešano misli, tudi nezastopno, zmedeno govori; torej poprej modro pomisli, predno spregovoriš. Temna bo tvoja beseda, če jo prekratko ali pa presekanoma poveš. Mračna bo tvoja beseda, če sam ne zastopiš, kar drugim poveš; pa tudi, če se prave pisave ne privadiš in nimaš jezika v svoji oblasti. Tudi ošabnost v besedi zastopnost kali, če se previsoko vzdiguje ali pa v samih podobah in lepotijah košati.«

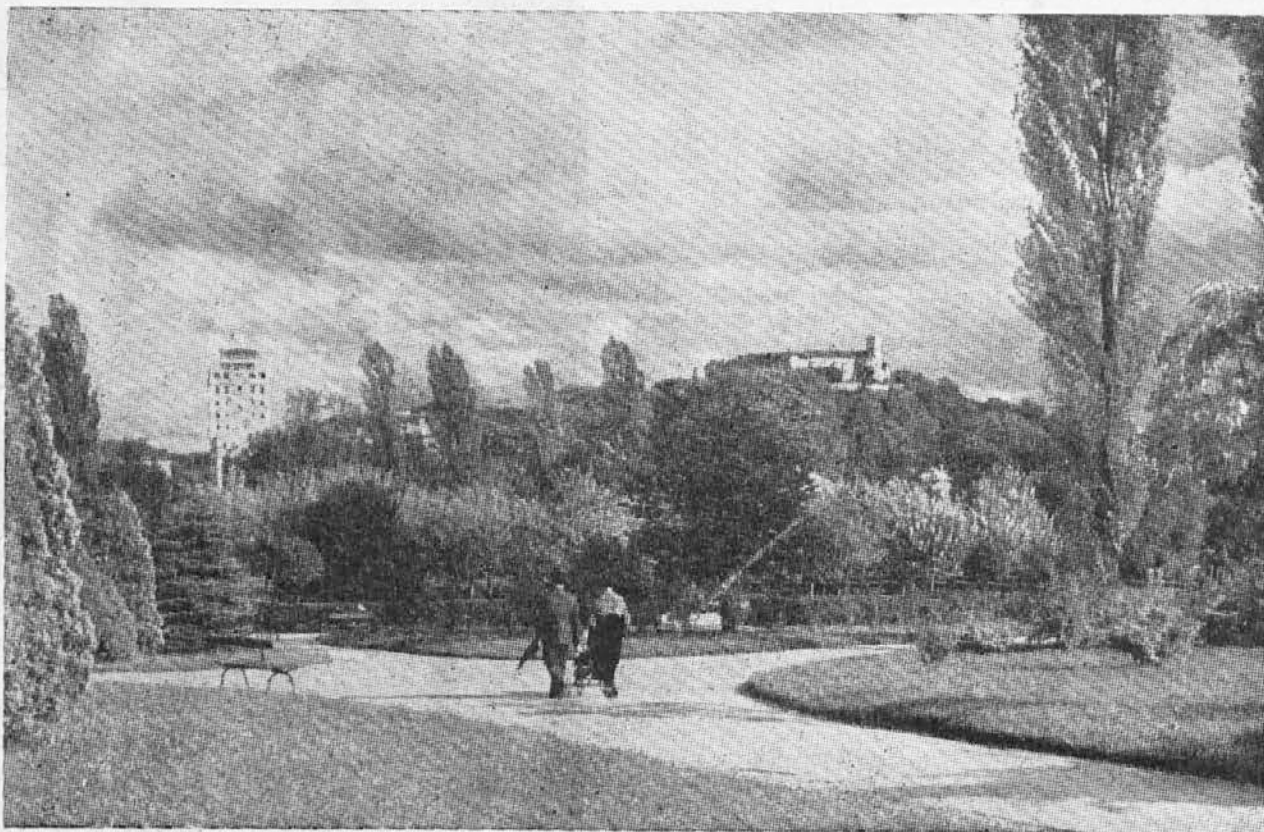
»Petje ima življenje lepšati, požlahniti vse naše dejanje in nehanje. Kjer ljudje radi pojejo, tamkaj je dobro biti; med hudobnimi ljudmi lepih pesmi ni. Potreba je pa torej ljudem za lepe pesmice tudi skrbeti.«

»Tvoja beseda naj bo vedno nova in mlada, da bo mikavna. Staro resnico omladi z novimi barvami ter ji novo stran odkrij, novi plašč ogrni, naj domišljijo prime, razum prešine in srce ogreje. Navadno in vsakdanje hitro preseda, kaj novega pa vse poželi. Vedno besedo mladiti lahko ni, le bistra glava ve vsako reč tako okrasiti, kakor bi ljudem nova bila.«

»Prenapeta struna počí in prenapeta beseda slabo opravi. Ne ženi previsoko nobene reči.«

»Lep božji dar je čedno vbrana pesem in moder pesnik, ki prave pesmi snuje, on je v resnici božji mož in pa svojega rodu velik dobrotnik.«

Anton Martin Slomšek

Vse blagoslove tebi, Ljubljana!

Pa se napoti romar v Ljubljano — kje žalost, kje plahost? Vesela je preteklost, še veselejša je prihodnost! Komaj zazvoni iz daljave resnoveseli šenklaški zvon, se oči zasvetijo, se ustna nasmehnejo. Utrujenost mine, bridkost je za gorami, korak je lehak in poskočen.

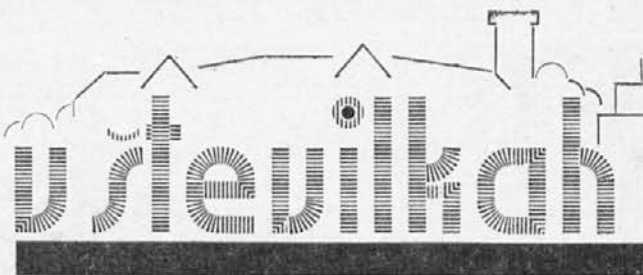
Večja in lepša mesta so na svetu — a vendar ni ti enakega pod nebom! Pozdravljena, ti kraljica veselja, ti mati vseh sladkosti, ti botrea prešernih ur! Prav na sredo vseh nadlog te je postavila nebeška modrost, luč v temo, zeleno trato v puštinjo! Devetkrat obremenjen popotnik pride in te pozdravi: ko se poslavlja, si mu odvzela osmero bremen. Romar se čudi in srce mu poje; obraz do obraza, nikjer bridkosti, nikjer hudih misli; romar gleda: hiša do hiše, smejo se prijazno, nekatere celo mežikajo; romar posluša: beseda do besede, pesem do pesmi, vse so prešerne. Tako romar gleda, posluša ter se čudi in njegovo srce je potolaženo...

Mnogo in raznovrstnih težav in nadlog je izkusil slovenski narod, oj, in jih bo še več; za tolažbo in povračilo v hudih časih pa mu je Bog dodelil Ljubljano!

Ivan Cankar

Ljubljana

naša prestolnica

Na mestu, kjer stoji sedaj del ljubljanskega mesta, je v davnih časih pred Kristusovim rojstvom stalo mesto Emona. Po neki pravljici so to mesto ustanovili Argonavti, verjetno pa je, da je mesto nastalo kasneje. Gotovo je, da je v rimskih časih bila Emona že cvetoče mesto in za leto 34 pred Kristusom navajajo že v virih, da je imela Emona 1260 prebivalcev. Cvetoče rimsko mesto je bilo porušeno v letu 451 ali 452 po Kristusu in od njega so ostali le še stari spomini. Vendar pa tako prirodno križišče kot je ravno kraj, kjer stoji današnja Ljubljana, ni moglo ostati brez mestne tvorbe in kmalu po razburkanih stoletjih zgodnjega srednjega veka je nastalo novo mesto Ljubljana, katerega ime srečujemo prvič v spiskih srednjega veka leta 1144 po Kr., leta 1146 pa že z imenom Luwigana (črko g je treba brati za j, tako da se je tedanje ime glasilo Lubijana, kar je današnja Ljubljana).

Ljubljana je torej nastala na razvalinah stare Emone, vendar na drugem bregu Ljubljanice. Prvotna Ljubljana je bila za razliko od rimske Emone stlačena v trikotnik med grajskim gričem, Ljubljanico in Barjem. Iz tega središča se je nadalje razvijala Ljubljana do sedanje veličine.

[Obseg mestne občine ljubljanske se po francoski dobi dolgo časa ni dosti izpremenil. Šele leta 1892 se je priključil ljubljanski občini Podturen, leta 1896 del katastralne občine Vodmat severno od Ljubljanice in zapadno od dolenjske proge, leta 1914 katastralna občina Spodnja Šiška, leta 1929 pa nekaj parcel s pokopališčem pri Svetem Križu. Najbolj pa se je povečal obseg mesta jeseni leta 1955, ko so bili Ljubljanji priključeni Vič, Moste, Zgornja Šiška, Štepanja vas, del Ježice, del občine Devica Marija v Polju. Tako je prišlo do obsega mesta, ki meri nekaj nad 65 km². V novejšem času pa se je povečala ljubljanska mestna občina s pridelitvijo okrajev Dolnice, Glince, Kamna gorica in Podutik iz občine št. Vid nad Ljubljano (glej odredbo Visokega Komisarja št. 58 z dne 2. julija, objavljena v Službenem listu št. 53 z dne 2. julija 1941-XIX. Vsi ti kraji so zdaj zakonita sestavina velikega mesta Ljubljane.

Površina ljubljanskega mesta: travniki in njive na prvem mestu.

Površina Ljubljane meri točno 6536 ha in 91 arov. Od skupne površine odpade na posamezne mestne predele v hektarjih (v oklepajih odstotki skupne površine): Gradišče predm. 108.50 (1.66), Kapucinsko predmestje 209.04 (3.20), Karlovško predmestje 1016.34 (15.55), Krakovsko predmestje 22.7 (0.35), Ljubljana mesto 36.20 (0.56), Poljansko predmestje 93.60 (1.43), Spodnja Šiška 264.84 (4.05), Sv. Petra predmestje 597.75 (9.14), Trnovsko predmestje 1696.96 (25.96), Brinje 169.12 (2.59), Udmat 88.71 (1.36), Štepanja vas 218.19 (3.34), Dravlje 485.59 (7.43), Zg. Šiška 693.06 (10.60), Moste 396.83 (6.07) in Vič 656.28 ha (10.04).

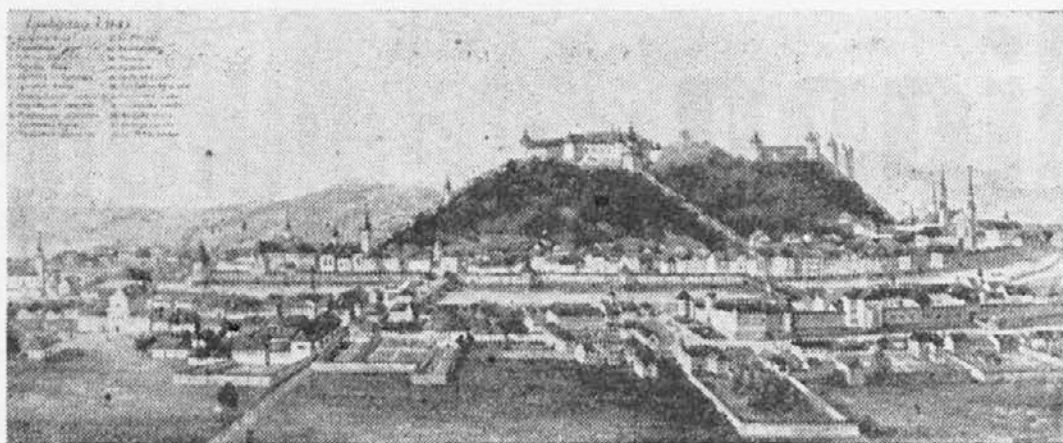
Razdelitev skupne površine Ljubljane pa nam kažejo naslednje številke: nerodovitna zemlja 703 ha 53 arov ali 10.76%, vrtovi 383 ha 86 arov ali 5.87%, travniki 2877 ha 38 arov ali 44.02%, njive 1607 ha 38 arov ali 24.59%, gozdovi 680 ha 17 arov ali 10.41%, pašniki 71 ha 82 arov ali 1.25%, močvirja ali ribniki 74 ha 53 arov ali 0.01% in (ker je ta pregled sestavljen po davčnem katastru) zemljišča oproščena davka 202 ha 1 ar ali 3.09% vse površine.

Prebivalstvo.

O razvoju prebivalstva mesta se imamo zahvaliti zanimivim študijam inž. Lojzeta Pippa, da imamo

Ljubljana — pogled nanjo z letala.

Ljubljana po sliki iz 17. stoletja.

točne podatke, ki segajo do najdaljše dobe ljubljanske zgodovine. Po njegovih podatkih je štela leta 54 pred Kristusom stara rimska Emona 1260 prebivalcev, za leto 1193 navaja 20.000 prebivalcev, za leto 1600 pa okoli 6000. Velike razlike v številu prebivalstva ni pripisovati samo vojskam in kugam, temveč tudi nepopolnosti statistik in virov. L. 1783 je štela Ljubljana 11.000 prebivalcev, leta 1817, to je že po francoski zasedbi, pa 9885 prebivalcev. Od druge polovice 19. stoletja pa imamo že na razpolago podatke dobrih ljudskih štetij. Tako je ljudsko štetje leta 1857 izkazalo v Ljubljani tedanjega obsega 20.747 prebivalcev, leta 1870 je bilo naštetih 22.770 prebivalcev, leta 1880 26.284 in leta 1890 30.505 prebivalcev. Leta 1900 je imela zaradi priključka nekih predelov Ljubljana 36.547 prebivalcev, leta 1910 pa, če prištejemo še Spodnjo Šiško, 46.630 prebivalcev. Leta 1921 je znašalo število naštetega prebivalstva 53.298, leta 1931 pa 59.765 prebivalcev. Do konca leta 1935 je število prebivalstva naraslo na osnovi naravnega gibanja (rojstva — manj smrti) na 62.353. Leta 1936 izkazuje mestna statistika število prebivalstva s 85.460, kar je do konca leta 1940 naraslo na 88.695. V tej številki so bili kot pri ljudskih štetjih vključeni tudi vojaki. Najnovejša statistika iz l. 1941 pa izkazuje že skoraj 92.000 civilnega prebivalstva.

Gibanje prebivalstva kaže, da naravni prirastek v Ljubljani ni znaten in da je predvsem Ljubljana naraščala zaradi priselitve. Od leta 1921 do 1931 n. pr. je znašal dejanski prirastek prebivalstva 6471, toda le 772 ljudi je izhajalo iz naravnega prirastka, dočim je znašal selitveni prirastek 5794 ljudi. Gibanje prebivalstva kaže naslednjo sliko: na 1000 prebivalcev je prišlo v Ljubljani lani 12.02 rojstev in 10.24 smrtnih primerov, tako da je znašal naravni prirastek komaj 1.77 na 1000 ljudi in je vitalni indeks Ljubljane zelo nizek, kar je sploh znan pojav pri vseh večjih mestih.

V Ljubljani je bilo konec leta 1940 6795 hiš in 21.959 stanovanj.

Gradbena delavnost je bila v zadnjem desetletju v Ljubljani živahna. Zgrajenih je bilo lani 129 novih zgradb, 32

štirisobnih in 915 večsobnih stanovanj. Kopalnic je bilo 4925.

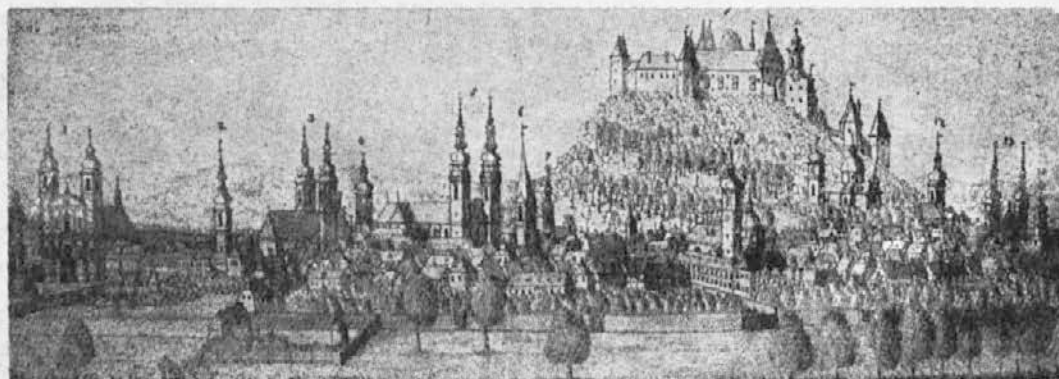
Cest je v Ljubljani 410 km.

Leta 1918 je bilo v Ljubljani samo 246 cest v dolžini 111 km, do leta 1940 pa je število cest v Ljubljani naraslo na 968, dolžina pa na 410 km. Ceste so bile razdeljene takole: državne 15.375 m, pokrajinske 23.385 m, mestne ulice 173.639 m, občinske ceste I. reda 119.912 m in občinske ulice II. reda 79.091 m. Samo lani je bilo tlakovanih 12.265 m ulic in je znašala s koncem leta 1940 tlakovana površina ulic 196.326 m². Dolžina kanalov se je v Ljubljani lani zvišala na 84.571 m.

Trgovina in obrt v Ljubljani.

Sredi leta 1941 je bilo v Ljubljani 1358 trgovinskih obratov. Glavne stroke so bile naslednje: trgovina z mešanim blagom 352, prodaja sadja in zelenjave 118, z manufakturnim blagom 69, s surovimi kožami, usnjem in čevlji 66, z mlekom in mlečnimi izdelki 62, sejmarstvo 60, živila in slaščice 55, z motornimi vozili in rezervnimi deli 54, prodaja deželnih pridelkov 53, z modnim blagom 45, prodaja galanterijskega blaga 45, s papirjem in papirnimi vrečicami 45, branjarije 42, agenture in komisijske trgovine 32, z učili in šolskimi potrebščinami 32, z vinom, špiritom in alkoholnimi pijačami 32, s kurivom in premogom 31, z delikatesami 28, z zaklano in živo živino 22, z železino 22 itd.

Prostih proizvodnih obrtov je bilo 408, od tega največ prevoznikov 96, stavbni obrt 40, strojno pletenje 36, najemšček z uporabo avtomobila 19, elektrotehnična obrt 16, vrtnarstvo 16 in izdelovanje kemično-tehničnih predmetov 11.

Ljubljana in njene cerkve v 18. stoletju.

Dovolil je bilo v veljavi: 781, od tega največ za gostilne 238, agenture 61, buffeti 49, avtotaksi 43, bančni, menjalni in zavarovalni posli 32, dimnikarji 22, krčme 18, trgovanje z zdravili in zdravilnimi specialitetami 18, podjetja za redno prevažanje potnikov in blaga z motornimi vozili 17, pisarne za posredovanje kupoprodaje nepremičnin 15, kavarne 15, tiskarne 14, trgovanje s starimi stvarmi 12, ljudske kuhinje 12, avtobusna podjetja 12, podjetja za dajanje informacij in posredovalni posli za poravnave med dolžniki in upniki 11 itd.

Rokodelskih obrtov je bilo 1829, najbolj so bile zastopane naslednje stroke: krojači oblek 188, čevljarji 185, krojači ženskih oblek in perila 151, mesarji 138, brivci 125, mizarji in parketarji 102, pleskarji, napisni in sobni slikarji 85, peki 70, mehaniki 65, kleparji 44, fotografi 45, modisti in modistinje 47, ključavničarji 37 itd.

Tvorniških naprav je bilo 92, industrijskih dovolil v veljavi pa je bilo 14, skupno torej 106 obratov.

Ljubljana je mesto šol: 18.600 dijakov na vseh šolah.

Statistika za šolsko leto 1939—1940 izkazuje, da je bilo v Ljubljani 23 ljudskih šol s skupno 214 oddelki. Na teh šolah je poučevalo 259 učiteljev in učiteljic, skupno je bilo 6218 učencev, od tega 3170 moških in 3048 ženskih.

Meščanskih šol je bilo 9 z 68 oddelki, 122 ljudmi učnega osebja in 2207 učencev (999 moških in 1208 ženskih).

Srednjih šol je bilo 7 s 156 oddelki. Na srednjih šolah je bilo 303 učnega osebja, rednih učencev 6669 (moških 4047 in 2622 ženskih) ter 74 privatistov (61 moških in 13 ženskih).

Na dveh učiteljskih je bilo v Ljubljani 10 oddelkov, 47 učnega osebja in 293 rednih učencev (145 moških in 148 ženskih).

Na strokovnih šolah je bilo: državne trgovske šole 10 oddelkov, 20 učnega osebja in 402 učenca (187 moških in 215 ženskih), na državni tehnični srednji šoli je bilo 37 oddelkov, 73 učnih moči in 574 dijakov (427 moških in 147 ženskih), na osrednjem zavodu za žensko domačo obrt pa je bilo 6 oddelkov z 18 učnimi močmi in 220 učenci (same ženske).

Na vseučilišču je bilo skupno 187 učnega osebja in 1914 akademikov. Posamezne fakultete so šteje: filozofska 59 učnega osebja in 374 dijakov (180 moških in 194 ženskih), pravna 26 profesorjev in 574 dijakov (480 moških in 94 ženskih), medicinska 16 profesorjev in 179 dijakov (124 moških in 55 ženskih), tehnična 66 učnih moči in 605 dijakov (571 moških in 34 ženskih), bogoslovna fakulteta 20 učnih moči s 182 dijaki.

Od skupnega števila akademikov je bilo 1537 moških in 377 ženskih oseb.

Na Glasbeni akademiji je bilo 21 učnega osebja in 40 dijakov (21 moških in 19 ženskih). Poleg tega je bilo v Ljubljani še salezijansko bogoslovje na Rakovniku z 11 profesorji in 28 dijaki, frančiškansko bogoslovje s 6 profesorji in 14 dijaki.

Ljubljanci hodijo bolj v kino kot v gledališče.

Statistični pregled za 1930—1940 kaže, da je dramsko gledališče obiskalo v tej sezoni 69.153 oseb, operno

Največja njiva v Ljubljani meri nad 100.000 m² in je last Borze dela, obdeluje pa jo v teh časih mestna občina.

91.078, poleg tega je bil še znaten obisk gledaliških odrov. Skupno je gledališke predstave obiskalo 183.107 oseb, toda v ljubljanskih kinematografih je bilo l. 1939 prodanih 988.888 vstopnic, t. j. petkrat več kot za gledališke predstave.

Pri številu 90.000 prebivalcev je računati, da je vsako leto Ljubljančan obiskal trikrat gledališča, enajstkrat pa kinematografske predstave.

Vsak deveti Ljubljančan je v društvih.

Slovenci se odlikujemo po obilici organizacij. Naravno prednjači v tem oziru Ljubljana, ki je imela na koncu leta 1940 655 društev in nad 400 odsekov drugih organizacij, naravno so prevladovale stanovske organizacije.

Ljubljanci mnogo bero knjige.

Tudi knjižnic ima Ljubljana lepo število. Največja je naravno vseučiliška knjižnica, ki se je sedaj že preselila v svoje nove lepe prostore. Po statistiki konec avgusta leta 1940 je bilo v Ljubljani 16 znanstvenih knjižnic, predvsem na vseučilišču, ki so imele 693.000 knjig in brošur, posodile pa so jih v teku leta 45.000. Društvenih knjižnic je bilo 7 s 24.000 knjigami in 12.000 izposojenimi knjigami. Učiteljskih in strokovnih knjižnic je bilo 41 s 66.000 knjigami in 10.000 izposojenimi knjigami, javnih knjižnic za odrasle je bilo 12 s 105.000 knjigami, katerih je bilo izposojenih 289.000. Končno je bilo še 46 mladinskih knjižnic v šolah s 53.000 knjigami in 64.000 izposojenimi knjigami. Tako pridemo do števila 123 knjižnic v Ljubljani s 946.681 knjigami, od katerih je bilo 420.989 izposojenih čitateljem v letu 1939.

Tramvaj je priljubljeno vozilo.

Statistika mestnega tramvajskega podjetja kaže, da je prišlo na enega Ljubljančana lani približno 122 voženj s cestno železnico. Kajti ljubljanska cestna železnica je leta 1940 prevozila s svojimi 48 motornimi vozmi in šestimi prikolicami na 17.667 metrih proge 11.117.000 potnikov.

Drago Potočnik.

France Vodnik

Preden poizkusimo na kratko in na splošno odgovoriti na vprašanje, od kod izvira človekova izobrazba, se moramo vprašati, kaj je izobrazba oziroma kaj si pod to besedo predstavljamo. Dejstvo je, da dandanes večina ljudi nima pravega pojma o tem, kaj je izobrazba. Po navadi ljudje zamenjujejo izobrazbo z znanjem, torej s tem, kar ima človek v svojem razumu ali v glavi, kakor pravimo. Pogosto pa grede naše predstave o izobrazbi še niže in ljudje izobrazbe ne merijo niti več po znanju, ampak edinole po tako zvanem šolanju. Biti izobražen po takem pojmovanju ni nič drugega kakor biti šolan. Kdor ima več šol, ta je — po takem naziranju — bolj izobražen, kdor jih ima manj, ta je manj izobražen, in kdor nikoli ni hodil v šolo, ta pa sploh ni izobražen. Tako misli večina ljudi. In vendarle je tako mišljenje, tako pojmovanje popolnoma napačno. Kam vodi dosledno tako naziranje, kaže najbolj ironično dejstvo, da se izobrazba neredko presoja že kar po spričevalih, diplomah in drugih priznavalnih listinah.

Pomen šole za človekovo izobrazbo je seveda velik in gotovo ni nikogar, ki bi hotel ta pomen zanikati. Vendarle nam življenje samo nudi nešteto zgledov za to, da že samo znanje nikakor ni vezano izključno le na šolsko izobrazbo, marveč si ga more človek pridobiti tudi po drugi poti. Človek je namreč v bistvu samouk in poglaviti vir njegovega znanja je nadarjenost, sposobnost razmišljanja, opazovanja in posnemanja. Le na ta način si moremo razložiti n. pr. svojstveno kulturo primitivnih narodov, pri katerih je bilo oziroma je šolstvo neznan pojem, le tako vse velike iznajdbe v vseh časih in le tako tudi dejstvo, da se še dandanes mnogo nešolanov, a nadarjenih ali celo genialnih ljudi dvigne višje kakor pa večina povprečnih ljudi, ki hodijo v šole. Razen tega pa moramo poudariti, da tudi znanje samo, ki smo mu dali torej prednost pred šolskimi ali drugačnimi izpričevali, še ni edino merilo človekove izobrazbe.

Izobrazba je namreč širši pojem in obsega ne le tisto, kar človek ve in zna, ampak vse tisto, kar človek je. Preprosteje rečeno se to pravi, da prihajata pri izobrazbi v poštev glava in srce. Zato tudi govorimo o umski in srčni izobrazbi oziroma omiki. Kako izobrazba nima namena, pospeševati in večati edinole človekovo znanje in učenost, ampak vzgajati, dvigati, izobraževati tudi njegovo srce, njegovega duha, prav dobro pozorujejo tudi naša tako imenovana izobraževalna društva, kakor so se poprej imenovala sedanja prosvetna društva, ki imajo v svojih domovih napisano: prosveti in omiki. To je umu in srcu, znanju in vzgoji, skratka dvigu in rasti vsega človeka, njegove celotne osebnosti.

Da moramo izobrazbo pojmovati zares v tem širokem smislu in da se človekova izobrazba potemtakem ne more presojati edinole po njegovem znanju, ampak tudi po njegovem mišljenju, čutenju in hotenju, z eno besedo po njegovem značaju, vse to nam dokazuje tudi zgodovina. Čeprav ima vsaka doba svoj ideal izobrazbe, je vendarle v vseh časih vidno prizadevanje, da izobrazba objame vsega človeka, sprostí in razvije vse njegove sposobnosti. Resda imamo v zgodovini, in to celo v novejši, zgled nasprotnega ideala, ko je bila merilo človekove izobrazbe predvsem učenost. To je bila doba tako imenovanega prosvetljenstva v 18. stoletju. Tedaj so ljudje oboževali razum in so polnili svoje glave z vsemogočim znanjem, ki so ga črpali iz debelih knjig, imenovanih enciklopedije. Znanje je tedaj pomenilo vse, srce, duša in notranja izobrazba pa so se zanemarjali. Kljub temu in najbrž ravno zato pa se nam zdi ta doba manj zanimiva in bolj prazna od tistih dob, v katerih je človeštvo stremelo po izobrazbi vsega svojega

bistva, ne le po učenosti, ampak tudi po spoznanju samega sebe, sveta in življenja; zato sta v takih dobah cveteli zlasti tudi vera in umetnost, v katerih je človeštvo zmerom iskalo in našlo vse ono, česar mu enostranska umska izobrazba ne more dati.

Po vsem tem nam je sedaj jasno, v čem nam je treba iskati bistvo človekove izobrazbe. Spoznali smo, da biti izobražen ni isto, kar biti učen ali šolan. Izobrazba obsega nasprotno vse človekove sposobnosti, ne le umske, ampak tudi duhovne, čustvene in moralne, in je merilo tako njegovega znanja kakor tudi njegovega značaja.

Vendarle pa v nadaljnjem ne nameravamo iskati odgovora na vprašanje, od kod izvira človekova izobrazba, niti v zgodovini niti v dušeslovni analizi. Ne bo nas zanimalo na primer, od kdaj lahko govorimo o izobrazbi pri človeškem rodu, ali kako se je izobrazba razvijala tekom zgodovine, oziroma kako so se menjali ideali izobrazbe v raznih dobah. Prav tako ne bomo zasedovali vseh onih sil v človeku, ki pri njegovi duševni prebui in rasti sodelujejo. Omenili smo že, da prihajajo tu v poštev zlasti človekova nadarjenost, sposobnost razmišljanja in dar opazovanja ter posnemanja. K temu moramo dodati seveda še voljo, ki človeka neprestano vzpodbuja k življenju, da se ne zane-marja, ampak da živi in raste in tako ustvarja svojo podobo.

Tako torej vidimo, da je prvi vir človekove izobrazbe človek sam z vsemi svojimi sposobnostmi. Vendarle pa človek zakladov, ki spe v njem, ne dviga le z lastno silo in močjo, ampak je slej ko prej odvisen, in sicer zelo odvisen tudi od zunanjih vplivov. To dejstvo je lepo izrazil poljski pesnik iz dobe romantike Adam Mickiewicz z naslednjimi besedami: »O človek, večni služabnik si; zakaj ne le tvoji čuti, ampak tudi tvoje misli so odvisne od drugih. Že kot otrok vsrkavaš vase vtise iz domače hiše, kot mladenič si v sponah navad, in tolikokrat misliš, da si povedal svojo misel, a si jo v resnici vsrkal vase v kruhu, ki si ga prejemal iz materinih rok, ali pa je odmev tega, kar si slišal v šoli iz učiteljevih ust.« Te besede nam zelo nazorno kažejo vplive na človekov značaj in mišljenje, ki prihajajo od raznih strani. In prav v teh vplivih, kakor dandanes utegnejo, ne da bi se mi tega sploh zavedali, oblikovati naše mišljenje in naš značaj, hočemo še na kratko razmišljati v naslednjem.

Poleg narave, od katere človek po navadi prejme mnogo več, kakor se zaveda sam, pridejo pri naši izobrazbi v poštev predvsem dom, cerkev in šola. Tu dobi človek prve vtise, predstave in pojme o svetu in življenju. Za mnoge ljudi je to svet z dokončno začrtanimi mejami, katerih nikoli v življenju ne prestopijo. Pa tudi za tiste, ki jih čas in razmere vodijo širom po svetu, so ti prvi vtisi ne samo nepozabni, ampak večkrat tudi odločujoči za vse življenje. Važnosti take prvotne kulture zato ne smemo podcenjevati. Izobrazba preprostega ljudstva, ki se razodeva v njegovi veri, nravnem mišljenju in narodnih običajih, je bogat vir, iz katerega pogosto poženo najvišji vrhovi narodne kulture. Ta razvoj je v zvezi z moderno civilizacijo tudi povzročil, da danes črpa človek svojo izobrazbo ne samo doma, v šoli in v cerkvi, ampak mu je odprto do nje nešteto potov in načinov. Vsa ta pota in vsi ti načini seveda lahko izpopolnjujejo ali rušijo, kar so človeku dale omenjene tri ustanove oziroma torišča, vplivajo torej nanj pozitivno ali negativno. Katera so ta pota in ti načini? Od kod izvira ponajveč človekova izobrazba?

Eden izmed silno važnih činiteljev v našem življenju je družba. To dejstvo zelo dobro izražajo nekateri pregovori, na primer: »Povej mi, s kom občuješ, in povedal ti bom, kaj si!« Ali pa: »Po slabi tovarišiji rada glava boli.«

Pogubni vpliv družbe na človekovo mišljenje in značaj omenja tudi rimski filozof Seneka, ki pravi: »Kadar koli sem bil v kaki družbi, sem se vrnil domov slabši.« Kajpada lahko družba vpliva tudi v pozitivnem smislu. Družba dobrih ljudi človeka lahko poplemeniti, razgovor z njimi mu razširi duševno obzorje, ga potrjuje v idealnih prizadevanjih lastne notranjosti ter mu je neredko močna opora v boju s slabo okolico.

Še večji vpliv na človekovo izobrazbo pa more imeti književnost in umetnost. Težko je sicer reči, katera panoga umetnosti ima največji vpliv. Zelo velikega pomena je nedvomno poezija. Ljudska pesem na primer izraža vsa prizadevanja kakega naroda, njegovo življenje in njegove običaje. Pa tudi v umetni pesmi se skrivajo ne samo resnice socialnega življenja, ampak tudi hrepenenja individualne duše. In vse to je povedano močno, neposredno in v lepi obliki, ki človeka očara. Bralec ali poslušalec nehote vsrkava misli in čustva ter sprejema vase podobo sveta, kakor mu jo je pričaral pred dušo pesnik.

Isto velja za prozo, novelo, roman in dramo. Tudi junaki v teh delih govorijo iz pesnikove duše, le da je vpliv te vrste literature lahko še večji, ker zajema človeka tako rekoč v epski širini, ki je na splošno dostopnejša kakor intimnejša lirika. Ta vpliv pa je še večji in še lažji zato, ker je cela vrsta književnih del naravnost osnovana na propagandi te ali one ideje, ki tako mora vplivati na bralca in njegovo mišljenje. Vohče lahko rečemo, da je pomen leposlovnega čtiva za našo izobrazbo izredno velik.

Likovna umetnost, slikarstvo, kiparstvo in arhitektura vplivajo na našo duševnost sicer na drug način, vendarle pa se njihov vpliv prav tako ne more zanikati. Slike, kipi, stavbe resda ne delujejo kakor besede na naše uho, ampak v prvi vrsti na oko. Ta način je bližji naravi in je morebiti prav zato še večji. Posebno moramo poudariti pomen slik, zlasti ker jih je pri današnji tehniki mogoče tudi reproducirati ter jih tako širiti v veliki množini. Res je, da slika ne govori, vendar pa nam veliko pove. Pri tem ne gre samo za umetnostno vzgojo človeka, ki v zvezi z umetninami pogloblja svoj estetski čut, to je smisel za lepoto, ampak morejo slike posredovati tudi ideje, nazore in tako vplivati na naše čutenje in mišljenje, n. pr. npravno, versko, socialno, nacionalno, politično in tako dalje.

Celo petje in glasba prihajata v poštev, ko govorimo o virih naše izobrazbe. Te dve panogi umetnosti se sicer odmikata našemu neposrednemu razumevanju, saj sta namenjeni v prvi vrsti za to, da ju poslušamo; njun smisel dojemamo neposredno s čustvi. In vendarle sta petje in glasba, zlasti če ju spremlja besedilo, prav tako kakor sleherna umetnost izraz človekovih prizadevanj ter zato sposobni ne le, da blažita in razveseljujeta in dvigata naše srce, ampak oblikujeta celo naš značaj in neredko vplivata tudi na našo zavest in mišljenje. Saj bi drugače ne mogli razlikovati med glasbo in glasbo. Le zato, ker je glasba tudi izraz človekovega naziranja, lahko govorimo n. pr. o verski in posvetni glasbi, o globoko občuteni in plehki muziki, in prav tako je le na tej osnovi mogoče razumeti glasbo, ki vpliva na našo voljo, naš pogum, ki nas n. pr. nacionalno ali celo politično navdušuje (razne himne, koračnice itd.).

Prav posebno močan vpliv pa ima na človeka nedvomno gledališče. Gledališče, o katerem lahko rečemo, da je skoraj tako staro kakor človeštvo, je bilo v vseh časih ena izmed osrednjih ustanov, namenjenih izobrazbi, posebno dvigu etičnega, narodnega in verskega duha. Za stare Grke na primer vemo, da jim je bilo gledališče šola in tempelj obenem, skratka kraj, kjer je grški človek prejemal največjo pobudo za svojo izobrazbo. To ima svoj vzrok v dejstvu, da je gledališče po besedah velikega angleškega dramatika Shakespeara »ogledalo življenja«. Gledališče deluje na človeka z idejami, ki jih vsako gledališko delo vsebuje. To je tem laže, ker ne govori samo o poedincu, ampak množici, to je občinstvu, in vrhu vsega na izredno živ in plastičen način, to je s pomočjo govorjene besede in žive slike. Kako velik je lahko vpliv gledališča na mišljenje, življenje in dejanja ljudi, nam dokazujejo primeri, ko so

se v gledališču, pod njegovim elementarnim vplivom začeli preobrnati v družabnem življenju. Taki primeri so sicer redki, vsi pa poznamo tako imenovane gledališke demonstracije, ki nazorno potrjujejo to, kar smo pravkar omenili o vplivu gledaliških predstav. To dokazuje tudi pojav v novejši dobi, ko je gledališče marsikje postalo naravnost izobraževalna ustanova, kjer se vzgajajo državljani v duhu te ali one ideologije. Pa tudi verska gibanja se dandanes rada poslužujejo gledališča, zavedajoč se njegovega izrednega pomena za človekovo bodisi umsko bodisi srčno izobrazbo (n. pr. pri nas Ljudski oder).

Posebej moramo omeniti nekatere izume — pojave, ki so značilni za moderni čas in ki so prav v naši dobi vir, od koder črpajo svojo izobrazbo cele množice. To so zlasti časopis, film in radio.

Pomen časopisja je dandanes izredno velik. Ljudje, ki ne utegnejo sami razmišljati ali se poglobljati v knjige, se oklepajo časopisa, ki jim je neredko edini vir, iz katerega dan za dnem zajemajo ne le svoje znanje, ampak iz najrazličnejših časopisnih rubrik prav tako dan za dnem oblikujejo svoje mišljenje in čustvanje. Isto velja za film, ki nima danes nič manj gledalcev, kakor pa ima časopisje bralcev. Razložek je samo v načinu. Medtem ko časopisje zahteva od človeka kolikor toliko napora s tem, da mora tiskano besedo brati in razumeti, pa nasprotno deluje film brez truda. Med tem, ko obiskovalec kina udobno sedi pred platnom, gleda, posluša in spremlja dogodke v živih slikah, pri čemer sam postaja tako rekoč občan tega na videz imaginarnega (namišljenega) sveta na platnu.

Nič manjšega pomena ni danes radio, ki v tem pogledu že konkurira s tiskom, a bo morebiti kmalu izpodrival že tudi film. Radio ima tako rekoč vse dobre (in slabe) strani bodisi tiska bodisi filma oziroma gledališča, čeprav danes še ne more vplivati s slikami. Toda kdo ve, ali ni že blizu čas, ko bomo lahko videli celo radijskega govornika, čeprav bo od nas oddaljen na tisoče kilometrov? Radijski programi, ki obsegajo šolske ure, govore vseh mogočih strok, oddaje oziroma prenose najrazličnejših družabnih, verskih in umetniških prireditev oziroma manifestacij, poročila z vseh področij življenjskega dogajanja, ti programi dokazujejo, da radio prevzema tako rekoč funkcije vseh ustanov, ki so namenjene človekovi izobrazbi, in da postaja v naši dobi eno izmed najučinkovitejših sredstev v službi človekovega oblikovanja.

Kajpada pri vsem tem ne smemo pozabiti poprej omenjene misli, da je poglobilni vir svoje izobrazbe človek sam. Mimo človeka, v katerem ni nadarjenosti in volje po izobrazbi, grede kakor neme prikazni vsi govorniki, tisk, knjige, umetniška dela, gledališče, film, radio — in vse to tudi ni nastalo samo po sebi, ampak je plod človekove sposobnosti in njegovega ustvarjanja.

»Ako več beremo, kakor zastopimo, lahko znorimo; ako več snemo, kakor použijemo, hitro zbolimo; če več obljudimo, kakor izpolnimo, svoje poštenje zgubimo. Ako več začnemo, kakor zgotovimo, se num smejijo; ako več govorimo, kakor premislimo, nas lahko v besedi dobijo; kadar več terjamo, kakor pravice imamo, tožbe in pravde naredimo. Kdor si nesrečno smrt pripravlja, on je največji bedak in siromak.«

Anton Martin Slomšek

Dežela zgodnje pomladi in grozdja, dežela gradov in božjih poti; zemlja, ki je rasla iz sebe in vase, si izbrala za prestolnico Novo mesto in ga obdala s čarom romantike. To je dežela sproščenosti, smeha, okroglih dovtipov in počasnega življenja; dežela ljudi, ki jih ne vznemirja tujski promet in ki jim železnica ni prinesla niti blagoslova niti odrešitve. Dežela, ki ji je naglica tuja in romantika prirojena. Mar naj bo potem njena metropola drugačna?

O Novo mesto! Bivališče lagodnih meščanov, ki so živeli in žive svoje posebno življenje, meščanov, ki so se rahlo opajali ob utopiji o velikanskem mestu svojih prednikov; mestu, ki je segalo do Hmeljnika in ki ga je porušil Atila, da je potem lahko na njegovih razvalinah in na trdni skali zraslo znova nebogljeno in ubogo, držno in bahavo, sanjavo romantično in trpko vsakdanje. To je mesto svetega Feliksa, nekdanje zbirališče brambovcov proti Turkom; mesto, ki mu pesjani niso mogli do živega, pa je zato trikrat hudo pogorelo in ga je mimo tega Bog ne samo enkrat udaril z nesrečami, med katerimi je bila kuga najstrašnejša, ko so ljudje ginili v tropih, ko so hiše samevale in je na glavnem trgu trava klicala po kosi.

Toda bilo je tudi mesto prešernega smeha, kramarskega barantanja, vojaških kvant in dvoumnih dovtipov, ki so silili na dan ob bokalu pod arkadami meščanskih hiš. Mesto širokega obzidja, oglatih in okroglih stražnih stolpov, mesto lesenih streh in cerkva. Mesto, ki je zidalo cerkvene hrame v božjo čast, v zahvalo in priprošnjo, pa jih spet podiralo, ker je hotelo iti za časom, pa tega ni znalo. Sveti Anton v gozdu, sveti Florijan pod Kapitljem, sveti Martin v špitalski cerkvi, sveti Jurij na Bregu in sveta Katarina blizu »gornjih vrat«, ki je bila sezidana, da bi odvrčala požare, pa je sama v ognju končala. Mesto cerkva, ki je bilo, a ga ni več. Mesto, ki je v redkih ljudeh vzdihnilo po romantiki starih cerkvenih stolpov, a se je zakrknilo in pred leti ob Trdinovem grobu podrlo še zadnje pokopališko cerkvico, tako da pojo danes zvonovi le še pri očetih frančiškanih in v Kapitlju.

O Novo mesto, mesto večno novo, večno mlado! Mar v resnici ne poznaš resne starosti, da si uganjalo norčavosti v bradatih mestnih očetih, ki so si zidali rotovž in malto z vinom delali? Si se mar res zmerom znova pomlajevalo v smehu, burkah in prešernosti študentov, te svetle verige, ki jo je Marija Terezija pripela ob Novo mesto? Naš prvi pevec Vodnik, romantik Tavčar, trpki Jenko, Gangl, Zupančič s Kettejem, Pugelj, Cvelbar... Ali jih prešteješ vse one, ki so zajemali učenost pri očetih frančiškovec in njihovih posvetnih tovariših, se raztepli po svetu, pa se spet povračali k tebi?

O Novo mesto! Mesto skromnosti in mesto bahavosti, mesto romantike, ki umira, pa vendar ne bo umrla. Mesto, ki ne hrepeni in ne žaluje. Le čemu? Mar po hrupu soldaških bobnov, v katere so udarjali najeti brambovci, ali

po muziki francoskih grenadirjev, ki so prišli in jih ni? Ali po sobotnih večerih, ko je na glavnem trgu igrala godba stare meščanske garde, ali po urah, ko je muzik Hladnik v svoji sobici pod Kapitljem na gosli pel tisto svojo najljubšo »Marija skoz' življenje...« Mesto, ki ne žaluje, ker mu žalovati ni treba. Mesto, ki ima večno romantiko, romantiko, ki umira, pa vendar ne bo umrla.

O Novo mesto!...

Pa njegova romantika ni osamela: čez vso zemljo, ki jo namakajo Krka, Temenica, Mirna in njihove vode, je razširjena. Po vsej zemlji, ki se dolina gradov imenuje, po zemlji, ki je pred sedmimi rodovi skoraj pol tretji sto gosposkih posesti štela. Dežela gradov in dežela cerkva! Ali je prvo zraslo iz kmečke nemoči in drugo iz bridkosti in hrepenenja po boljšem v onostranstvu? Bič in blagoslov! Romantika, ki boli!

Zato je Mati božja razgrnila svoj plašč na Trški gori, na Zaplazu pri Catežu in še na Zalostni gori pri Mokronogu. Na Primskovem v temeniški dolini jo časte, v Novo Štiftu se Ribničani zatekajo in na Željju ji Belokranjci hvalo pojo. Dežela romarskih poti: Sv. Rok v šmihelski fari, Novi Lurd pri št. Jerneju, Vesela gora pri št. Rupertu, sveta brata Kozmijana na Krki, Tri fare pri Metliki, božje poti na Kumu, Gorjancih, Mirni gori in še in še. O romarji neutešni! Romarji iz dneva v dan, iz stoletja v stoletje...

Pa je bil bič in je bila desetina, bil je stradež in pomanjkanje, pa je bilo življenje vseeno lepo. Ne zavoljo ovsenega kruha, ki jim je tešil lakot, ne zaradi krompirja, za katerega so vedeli hvalo ribniškim lončarjem, ki so se prvi z njim onegavili; zavoljo vina je bilo lepo. Zavoljo vina, ki je bilo močno, da se je vžgalo, če je človek vanj kresnil iskro in ga je bilo kozarec premalo, a dva preveč.

Dolenjska! Dežela vinskih gor, dežela grozdja in zdravega vina; slovenska cvičkarija! Iz sebe raste in vase se povrača. Zato so bili časi, ki jih ni več. Pa ji je nekaterikrat težko, če ji uide spomin nanje. Spomin na postiljonov rog, ki je pel in je utihnil. In spomin na plavže, polne železne rude, na plavže, ki so goreli na Dvoru nedaleč od Žužemberga, v Gradacu pri Črnomlju in pri Ponikvah blizu Dobrépolj. Goreli in ugasnili. Pa še po svojih krških rakih ji je težko, orjaških zlahtnikov, ki so med razpetimi škarjami osemnajst col merili, po Evropi sloveli in na cesarske mize romali. Po vsem tem ji je bridko in še po mnogočem in ne ravno nazadnje po tistem vinu, ki ga je ena sama iskra užgala, pa je gredo kakor sama kri.

Pa se zato solzi? O, saj se včasih, ker ne ve, čemu naj ji bo hudo. Mar po času svojih očetov, ko pa ji ni skrito, da ji bodo njeni vnuki sedanjega zavidni? Čemu neki potem? Iz prešernosti in togotljivosti otroka, ki ima vse in bi rad še več? O dežela, skrita in nevedna, ki za svojo bogatijo ne veš in ti je ni mar!

Novo mesto,
srce Dolenjske.
v zimskem čaru.

Ob Valvazorjevi tristoletnici

Meseca majnika leta 1641. se je v Ljubljani (na Starem trgu) rodil veliki kranjski zgodovinar Janez Vajkard baron Valvazor. Dasi je svoja velika dela pisal v nemškem jeziku ter je popisoval čast vojvodine Kranjske (katera je pa takrat bila mnogo večja kakor pozneje, saj je na eni strani segala do Reke, na drugi pa do Devina, Sosljana in Štivana v Jadranskem morju), vendar je pa to svoje veliko delo napisal v veliki ljubezni do slovenskega naroda, njegovih šeg, navad in jezika. Njegova zasluga je, da nam je do danes ohranjenih toliko važnih spomenikov iz tedanje dobe, ki bi bili brez njegove požrtvovalne ljubezni že davno izginili v pozabo. Zato je pravično, če se tudi »Slovenčev koledar« spomni 300 letnice rojstva tega velikega moža naše dežele.

Valvazorjeva rodovina.

V prvi polovici 16. stoletja se je priselil iz Italije v Ljubljano italijanski trgovec Janez Krstnik Valvazor. Prišel je iz kraja Telgate v provinci Bergamo. S svojo veliko sposobnostjo in pridnostjo ter južnjaško živahnostjo je iz malega trgovca kmalu postal velik trgovec in pozneje celo pomemben finančnik kranjske dežele. Ta Valvazor je prvi svojega imena na Kranjskem, ni pa ustanovitelj Valvazorjeve rodovine, ker je umrl brez otrok, dasi je bil dvakrat oženjen. Njegovo ime je bilo že tako sloveče, da se je obakrat ženil v rodovinah kranjskih plemenitašev. Njegova prva žena je bila iz rodovine plemenitih Kislov, druga pa iz rodovine Verneških gospodov, po katerih je ostalo le še ime vasice Vernek ob Savi nasproti kresniški postaji. Janez Krstnik Valvazor je bil član dež. zbora in odbora.

Ko je umrl, je postavil za svojega glavnega dediča Hijeronima Valvazorja, svojega bližnjega sorodnika, ki je kmalu za njim prišel v Ljubljano. Ta je po svojem sorodniku — najbrž stricu — podedoval veliko premoženje, med drugim graščino v Laškem, graščino Medijo (Galnák) pri Zagorju, graščino v Konjicah ter sloveče vinske gorice Ritoznoj pri Slovenski Bistrici. Graščino v Krškem pa je rajnik zapustil meščanski bolnišnici v Krškem z večjo ustanovo. V oporoki je Janez Valvazor določil, da mora njegov dedič Hijeronim ostati na Kranjskem ter se tukaj oženiti s kako Kranjico. Hijeronim se je oženil z Nežo pl. Scheyerjevo iz imenitne plemenitaške rodovine, katera je bila v sorodu celo z bavarsko kraljevsko rodovino. S to je imel več otrok, izmed katerih se je prvi rodil Jernej, in sicer v gradu Medija leta 1596. Kakor je Hijeronim močno povečal posest in veljavo Valvazorjevega rodu, tako je tudi Jernej, ki se je bil prvič oženil z Marijo Elizabeto Dornberško, na vso moč skrbel za razširjenje svoje moči. Močno se je brigal za svoj rojstni kraj Medijo, kjer je na novo zgradil kapelico ter napravil ustanovo, da mora tamkaj biti duhovnik, ki naj vsaj trikrat na teden mašuje, evangelijski pa bere v slovenskem jeziku. Z Dornberško je Jernej imel 7 otrok. Ko mu je umrla, se je 20. aprila 1632 v ljubljanski stolnici poročil z Ano Marijo Ravbarjevo Krumperško iz sloveče kranjske rodovine, ki pa je medtem že močno obubožala. Ta je rodila 17 otrok, med katerimi je Janez Vajkard bil dvanajsti. Njegov oče je medtem postal deželni odbornik, deželni blagajnik (nekak finančni minister) ter je od Jurija Paradajserja kupil graščino Gamberk pri Zagorju, kjer pa so se mu svobodni kmetje postavili po robu, sklicujoč se na svoje urbarske pravice, češ da ne gredo na

Janez Vajkard Valvazor.

tlako. V tožbi, ki je nastala, je Valvazor pogorel. Imena teh kmetov so ohranjena: Bili so: Jurij Sirk, Gregor in Jurij Sterban, Matija Grobilšik, Jergec in Primož Jakun, Andrej in Pakrac Škerbinc, Matija in Boltežar Priman, Andrej Rezborsček, Anže in Primož Drolic. Pozneje se zdi, da so se dobro razumeli.

Izmed 10 sinov so se štirje oženili, drugi so ali umrli ali odšli v samostan. Drugi najstarejši sin Janez Karel je postal baron l. 1667. ter je njegov rod starejša veja Valvazorjev. Srednja veja rod Janeza Vajkarda, najmlajša pa Janeza Herberta iz Zavrha. Vajkardov starejši brat Janez Ditrih se je poročil s kmečko deklico, zaradi česar so ga s Kranjskega izgnali.

Mladi Valvazor študira, popotuje in se vojskuje.

Ko je mladi Janez Vajkard Valvazor zrastel v dečka, je moral v šolo. Zdi se, da ga je poleg krščanskega nauka

Valvazorjeva »Dežela kranjska«. (Tenka pikčasta črta riše njene meje.)

učil brati, pisati in računati stolni organist Pister, od katerega je deček dobil veselje do glasbe, katero je potem vse življenje gojil. Ravno ko je končal to šolo, mu je umrl oče. Zato je potem mati poskrbela, da je šel v latinske šole k jezuitom, kjer je poučeval veliki kranjski zgodovinar, jezuit p. Schönleben. Od njega je mladi študent dobil veselje do zgodovine.

Iz te dobe je Valvazor sam ohranil nekaj mladostnih spominov, ki jih je popisal v svoji »Čast vojvodine Kranjske«. Najprvo pripoveduje, ko je bil še majhen deček, je starši bil na gradu Gamerk pri Zagorju. (Ta grad je danes v razvalinah ter leži onstran Svete gore proti Kolovratu.) Nekega dne je na grajsko dvorišče prilomastil velik medved, ki pa ni napravil škode, ker so ga takoj ustrelili. — Drugi dogodek, ki ga omenja Valvazor iz deške dobe, pa je: šel je na božjo pot na Sveto goro (nad Savo) k čudodelni Materi božji. Takrat je Sveta gora bila še podružnica župnije na Vačah. Sam je videl — pripoveduje — kako je slepa ženska kleče ležla okoli oltarja. Ko je tretjič obšla oltar, je nastal veter, da ji je skoraj pečo odneslo z glave, nakar je ženska zakričala, skočila pokoncu in — videla.

Sploh iz njegovih del vidimo, da je bil Valvazor zelo veren in pobožen mož. Njegova dela pričajo, da je bil zlasti goreč častilec Matere božje.

Navada tedanjih plemenitašev je bila, da so svoje sinove, ki so dovršili šole in dosegli 20 let, poslali v svet na

popotovanje. Vsakdo, ki je hotel kaj veljati, si je moral ogledati Italijo in Francijo. Tudi Valvazor je šel na študijsko popotovanje, pa ne le v Italijo in Francijo, marveč tudi čez morje v Afriko. Valvazor je šel na pot že, ko je bil 18 let star. Tedanje potovanje je kajpada bilo nekaj drugega kakor je dandanes, ko sedeš v vlak, zaspíš, pa si tam. Valvazor je jezdil svojega konjiča, ob sedlu mu je visel meč, v torbi je bila skrita pištola. Za spremstvo je imel le enega služabnika. In tako je obhodil toliko sveta. Njegova prva pot je bila na Koroško. Hodil je po tedanji trgovski poti Ljubljana—Kranj—Beljak—špital—Sovodnje (Gmind)—Sv. Mihael—Salzburg. Odtod je obiskal še Bavarsko.

Kmalu pa se je moral vrniti, ker je Turke grozil kranjskim mejam. Kot prostovoljec je odšel v Senj, kjer je bilo glavno taborišče kranjskih vojska zoper Turke, kjer se je bil pod poveljstvom grofa Nikole Zrinjskega. Mesto Senj, ki je rojstno mesto njegovega prijatelja Pavla Vitezoviča, je močno vzljubil. Udeležil se je več bitk s Turki. Bojev samih ne popisuje, češ da je o tem že dosti pisanja. Pač pa v svojih spominih popisuje, da je sam videl »Senjane, Vlahe ali Uskoke, kadar so kakemu Turku glavo odsekali, da so jo dvignili in barbarsko pustili, da jim je gorka kri tekla v gobec, iz česar izhaja njihov srd zoper Turke in njihova neukrotljiva krvoločnost.« V teh bojih je Valvazor postal dober vojščak in poveljnik.

V šoli Zrinjskega si je Valvazor pridobil tako vojaško ime, da so ga leta 1683. kranjski deželni stanovi kot stotnika na čelu kranjske vojske poslali v boj zoper Turke, ki so vdrli na vzhodno Štajersko. Tu so Kranjci pod vodstvom Valvazorja uspešno branili sosednjo bratsko deželo.

Ko so se časi pomirili, je 25 let star spet odšel na pot. Tokrat je šel na Dunaj, kjer se je seznanil s slovečim Angležem dr. med. Edvardom Brownom. Postala sta velika prijatelja. To znanstveno znanje in prijateljstvo mu je pozneje pomagalo, da je postal član angleške kraljeve znanstvene družbe. Na Dunaju je ostal nekaj let in študiral. Vendar se je naveličal Dunaja, nakar je odšel v Italijo in od tod v Afriko. Od tu se je vrnil na Francosko ter se skozi Švico in Nemčijo vrnil domov na Kranjsko.

Ko se je leta 1669. mudil v Tuniziji, ga je učeni in imenitni Arabec Ali Haisa seznanil s skrivnim strupom, ki ga Valvazor ne mara opisati, marveč o njem le to pripoveduje, da ga ne delajo iz kačjega ali rastlinskega strupa, da ne deluje naglo, da zoper njega ni nobene pomoči, ker zastrupljenec brez bolečin in brez vseh znamenj kakega zastrupljenja hira, dokler nazadnje ne umre. Valvazor sodi, da so Turki s tem strupom zastrupljali svoje jetnike, katere so odpuščali iz svojega jetništva za visoko odkupnino. V svoji knjigi »Čast dežele Kranjske« pripoveduje, da je imel v svojem dnevniku natančen recept za ta strup. Doma so ga večkrat moledovali, naj bi ta recept objavil ali komu dal. Toda za nič na svetu — pravi — bi ne hotel ljudem izročiti takega orožja, ki je tako nevarno človeku. Zato je — ko je zgodbo o strupu v svojem delu opisal — njegov recept v svojem dnevniku uničil.

Graščak na Bogenšperku piše svoje delo.

Ko se je Valvazor vrnil domov, je bil v 31. letu starosti ter je začel misliti na svojo družino. Ker je po materini smrti postal poglavar rodovine najstarejši brat Karl, ki mu je pripadla domača graščina Medija in ki je potem bratom in sestram izplačal doto, je Janez Vajkard Valvazor za dediščino kupil prelepo graščino Bogenšperk in Črni potok blizu Šmartna pri Litiji na Dolenjskem.

Tudi svojo življenjsko družico si je izbral kar pri novem sosedu. Takoj zraven Šmartna je na ljubkem hribčku graščina Slatina, kjer so tiste čase gospodovali gospodje Grafenwegerji. Tja je Valvazor šel snubit svojo nevesto Ano Rozino, s katero se je poročil 10. julija 1672 v Šmartnem pri Litiji. Nevesta je bila stara šele 14 let in 10 mesecev. Iz tega zakona se je rodilo 9 otrok. Toda, ko je l. 1689. izšlo očetovo veliko delo »Čast dežele Kranjske«, so živeli le še štirje otroci iz tega zakona: ena hči in trije sinovi. Toda vsi ti sinovi so šli pozneje v samostan: dva k frančiškonom, eden pa k cistercijanom v Kostanjevico.

Grad Bogenšperk je, dasi med najstarejšimi gradovi na Slovenskem, še danes zelo lep in mogočen. Ko ga je Valvazor kupil, ga je dal predelati in popraviti, ker je bil pod prejšnjimi lastniki Kajzelji precej zanemarjen. Zlasti je dal tam zgraditi lepo grajsko kapelico v čast Materi Mariji in pa posebno sobo, v kateri je delal. Kapelica in »Valvazorjeva« soba sta še obe ohranjeni. Tudi v Črnem potoku je marsikaj preuredil ter si tudi tukaj dal pripraviti svojo sobo. Baje je med Bogenšperkom in Črnim potokom bil narejen podzemski rov, ki je vezal obe graščini, kar pa ni izpričano. Vas Šmartno ni daleč od teh dveh gradov. Valvazor je rad hodil v Šmartno, kjer je »na Hribu« imel malo pristavo. Tudi tukaj si je opremil posebno sobo, odkoder je imel lep razgled po šmartinski dolini. V nekdanji Valvazorjevi pristavi »na Hribu« je zdaj kaplanija ali prav za prav beneficijatura.

V teh treh krajih je nastajalo veliko Valvazorjevo delo, tukaj je ta veliki mož študiral, pisal in risal. Ni pa tukaj tudi umrl.

Njegovo delo je bilo za tedanje čase ogromno: štiri debele knjige, vsaka 600—700 strani velikega formata s slikami. To delo se je tiskalo v Nürnbergu v Nemčiji ter so

potem cele skladovnice knjig na težkih vozovih vozili skozi pol Nemčije v Ljubljano. To je požrla ogromno denarja. Dasi so deželni stanovi Valvazorju dajali podporo, da je mogel svoje delo v čast dežele Kranjske srečno končati, je Valvazorja denarno breme vendarle vrglo ob tla. Njegovo delo je izšlo leta 1689., toda že leta 1691. je moral del bogenšperškega posestva prodati stiškim menihom, nakar je leta 1692. moral graščino prodati nekemu Andreju Caudiniju, medtem ko je njegovo prebogato knjižnico kupil zagrebški škof. Bogenšperk je kmalu nato spet menjal lastnika. Kupil ga je neki Höffern, ki pa je kmalu nato prišel v konkurz, nakar ga je dobil Miha Škube. Od Skubetov so ga leta 1801. kupili Bogataji, od teh pa l. 1851. knezi Windischgraetzi, ki so še zdaj v Bogenšperku.

Grad Črni potok je Valvazor prodal baronici Moškon, rojeni Turjaški, pozneje je graščina prišla v last baronov Wurzbachov, ki pa so jo po svetovni vojni prodali Medici, ki je še lastnik.

Od nekdanjih mogočnih graščin je Valvazorju ostalo le še toliko, da si je v Krškem kupil od meščana Jakoba Vodnika njegovo hišo, v kateri je 19. septembra 1693 izdihnil svojo dušo. Znana dobrotnica Jožefa Hočevarica je v tej hiši pozneje (1893) za 200 letnico Valvazorjeve smrti, ustanovila hiralnico.

To bi bil zunanji opis Valvazorjevega življenja. V dopolnilo bodi povedano le še, da njegova prva žena Ana Rozina ni več doživela ne viška ne padca svojega moza, ker je umrla že spomladi leta 1687. Valvazor se je še istega leta še enkrat oženil z Ano Maksimilijano baronico Zečkerjevo, s katero je imel še dva otroka. Najmlajši je bil komaj pol leta star, ko mu je oče umrl.

Kje je Valvazor pokopan, ni natančno dognano. Vse pa kaže, da je pokopan v kapelici gradu Medija pri Izlahah.

»Čast dežele Kranjske«

Povedali smo že, da je Valvazor svoje veliko delo pisal in risal v svoji sobi na Bogenšperku ali v Črnem potoku ali v Šmartnem pri Litiji. Za tako delo pa je bilo treba ogromnega znanja, ki si ga je pridobil s študijem in popotovanji po svetu. Valvazor je bil pravi veleum: bil je pisatelj, risar, slikar, kipar, kemik, fizik, inženir, naravoslovec, botanik, zgodovinar, zemljepisec, znal je mnogo jezikov. Ni čuda, da ga je Kraljeva angleška družba v Londonu sprejela med svoje člane. Kakor je temeljito znanstveno skušal razložiti skrivnosti Cerkniškega jezera, tako se je pečal z iznajdbami ter je izumil nov način, kako iz fine kovine delati z ulivanjem sohe in kipe. Sam je naredil načrt za kip Matere božje, ki še zdaj stoji na trgu sv. Jakoba v Ljubljani, sam izmodeliral Marijino podobo in jo sam iz bron ulil v Ljubljani. Cesarški vladi je predložil načrt predora med Kranjsko in Koroško pod Ljubelom ter je bil pripravljen delo sam izvršiti, ko bi dunajska vlada takrat imela čas brigati se za take reči. Res, Valvazor je bil veleum! Kajpada je bil otrok svojega časa, zato je marsikatero stvar gledal z očmi sodobnika, v mnogočem pa je svoje vrstnike daleč prekašal in v svojem duhu hitel v poznejša stoletja.

Uvodno voščilo.

Prvi zvezek njegovega dela prinaša za uvod več pesmi v latinskem, nemškem, hrvaškem ter slovenskem jeziku. Latinske sta v glavnem prispevala Valvazorjev mladostni prijatelj Senjanin Pavel Vitezovič in Jožef Sisencelli. Oba sta prispevala tudi hrvaške, Sisencelli pa tudi prvo slovensko posvetno pesem, ki se v tedanjem jeziku glasi:

»Ziščitno vošje te Krajnske dežele k le tem use hualc urednem bukvam Krajnskiga popisvajna visoku zlahtnu rojeniga Gospuda Janeza Bajkorta Valvazorja, Frajerja iz Mudje inu Zaverha, Gospuda u Bogenšperko, inu u Lajhtenberko, u Dolejnskem Kraje te Krajnske dežele

pešičeskega kapitana inu tovarša engleškega Krajla tovarštva.

Je peršeu enkrat tajste dan
s tulikém prošnam perpelán.
O srečne dan! O srečna luč!
katera imaš tok veliko muč,
da te bukve perpelaš,
nem to pravo luč podaš.
Vi bukve tudi srečne ste,
zakaj vi mene resvetlite,
inu sterte, de moje ime
cev svet celó dobro ve.
Koker to sonce zjuternu
lepše stane, inu mladu,
neč imu ne more škodvati,
aku je glih moglu prebivati
za murjam deleč pokopano
inu s temnicam obdano.
U glihe viže jest gore grem,
lepu svetiti perénem.
O srečne dan! Ke mene resvetiš,
moje temnice pogebiš.
Vi bukve pomagaste,
inu pomoč perdaste
skuzi večeniga Gospuda
Valvazorja, kir da,
de jest ta velik svet
resvetiti morem začet.
Vi mené močnu hvalite,
moj glas povsod restresite.
Kateri te hvale bode brav,
te besede bode prebrav:
O srečna Krajnska zemla,
katera tuliku hvale perjemla
od svojih senov, katere je s rodila,
inu taku vesoku večila.
Srečna mate stakem sadu,
kir je perneslo tvoje telu.
Bukve tedaj pojte,
na usem svetu stojte.
Po useh deželah letite
inu moju čast donesite.

Tako je Valvazor v tem svojem delu pred 252 leti dal čast tudi slovenski besedi in slovenski pesmi. Čast slovenske besede pa v svojem delu razgláša še pri vsaki priliki.

Uvod je temu delu napisal Valvazorjev prijatelj Erazem Francisci, katerega je Valvazor naprosil, naj bi sodeloval ter njegova dela spravil v lep jezik ter skrbel tudi za potrebno razlago.

Nato prvi zvezek razlaga, odkod ime kranjske dežele, nakar oriše ter v posebnem zemljevidu pokaže njene meje.

Burja prevrača tovarnike na Krasu.

Na hoduljah so včasih ljudje brodili čez Kamniško Bistrico.

Vse, kar popisuje, je sam videl in dognal. Zato je — kakor sam pravi — z Bogenšperka vedno potoval po vseh delih Kranjske ter nabiral gradivo za svoje delo.

Naši predniki so bili utrjeni ljudje.

Ko je opisal meje kranjske dežele, začne popisovati njene prebivalce, o katerih pravi, da so vsi kristjani in katoličani, le v Beli Krajini je nekaj Vlahov ali Uskokov, ki so »staroverci«. Katoliški Slovenci — pravi Valvazor — radi molijo in ga ne boste našli, ki bi odpadel od vere. Prav posebno naglašá, da je na Kranjskem več sto cerkvá.

Nato pa pravi:

»Ljudje so delavni, bodisi moški bodisi ženske. Vztrajni so tako, da se ne plaše ne mraza ne vročine, marveč znajo prenašati vse težave. Včasih v najhujši zimi hodijo po snegu bosi, ne zaradi revščine, marveč, ker jim ni mar mraza. Moški hodijo tudi pozimi vedno z razgaljenimi prsi ter tem mileje občutijo ostri zrak, čim bolj nemil jim je. Za nočni počitek ne potrebujejo ne blazin ne postelj, ki pri njih niso v navadi. Trda klop jim mora zlomiti budnost s trudnostjo vred...

Hrana je pičila in slaba. Hudo redko bodo kdaj pojedli kos mesa. Skoro bi človek sodil, da so Pitagorovi učenci. Le da je dovolj fižola, ki je njihova najboljša jed.

Junaški narod.

Kakor so njihove pesti takoj pripravljene prijeti za vsako delo, tako se tudi njihove noge takoj zganejo ob glasu bobna ali trobente. Zakaj to ljudstvo gre kaj rado v vojake. Celó v samem ljubljanskem mestu jih gre vsako leto služiti vojake prav tako rimskemu cesarju kakor tudi španskemu kralju (kateri vsako leto na Kranjskem nabira vojake), kakor tudi Benečanom. Zato boš v vseh polkih dobil Kranjce. To pa je treba po pravici reči o njih, da so najboljši in najbolj odporni vojaki. Saj tudi ne more drugače biti, ko pa so v miru doma vsak dan skregani z vsakršno nežnostjo in mehkužnostjo in so po navadah svojega življenja dovolj utrjeni, preden gredo med oklep-nike.

Človek bi se moral prav za prav čuditi in bo le težko verjel, da Kranjska vsako leto daje toliko vojščakov ter da se s tem nekako iznebi prebivalstva, ki je odveč. Kdor pa ve, koliko je tega prebivalstva, se ne bo čudil. Zakaj dežela je nadvse bogata ljudi. Celó najvišji in docela skalnati hribi so vsi obljudeni. Celó na Krasu, kjer vidiš le golo kamenje, ljudje prebivajo tam, kjer ni rastlin, torej zraste več ljudi kakor pa zemeljskih pridelkov.

Brez dvoma je božja Previdnost vse to zato tako ukrenila, ker ima ta dežela dednega sovražnika krščanstva za

svojega hudobnega soseda; saj moreš iz nekaterih krajev Kranjske v treh urah priti v Turčijo. Zato mora na Kranjskem biti mnogo obmejnih stražnic zoper tega mogočnega glavnega sovražnika. Zato v nemajhen prid nagnjenje Kranjcev do orožja. Zakaj, kjer ljudje mnogo rajši plešejo po udarcih trobent, pavk in bobnov kakor po glasovih dudlje, tam je novačenje kaj lahko in marš zoper sovražnika krščanstva je toliko močnejši, ker se združujeta pogum in možatost.«

Kako Kranjci govore in gospodarijo.

Dežela ima 21 mest, 36 trgov, 254 gradov, nad 4000 vasi. Poleg tega pa še neznansko mnogo samotnih zaselij in kmetij. ...Pravi in splošni deželni jezik je slovenski (podčrtal Valvazor). Poleg tega pa govore tudi ilirsko, čeprav ne čisto, hrvaško, slavonsko, tudi dalmatinsko, kočevsko, istrsko, italijansko, furlansko in nemško. Vendar vse plemstvo splošno govori nemško, slovensko ter italijansko.

Različna je tudi ljudska nošnja, kakor se pač prebivalci tudi v drugih rečeh razlikujejo. Zakaj pravi Kranjci imajo svojo posebno nošnjo in svoj poseben jezik, kakor imajo svojo tudi Kočevarji; Uskoki in Hrvati pa so si v tem precej enaki kakor tudi Rečani in Dalmatinci. Toda med Istrani je že spet drugače, prav tako je drugače pri Kraševcih in pri raznih drugih. Plemstvo pa se nosi po francoski modi.«

Nato Valvazor navaja, da ima dežela Kranjska obliko nekakega trikotnika ter je od vzhoda do zahoda 30 nemških milj dolga, od juga na sever pa 25 nemških milj široka. Nato pa spet popisuje:

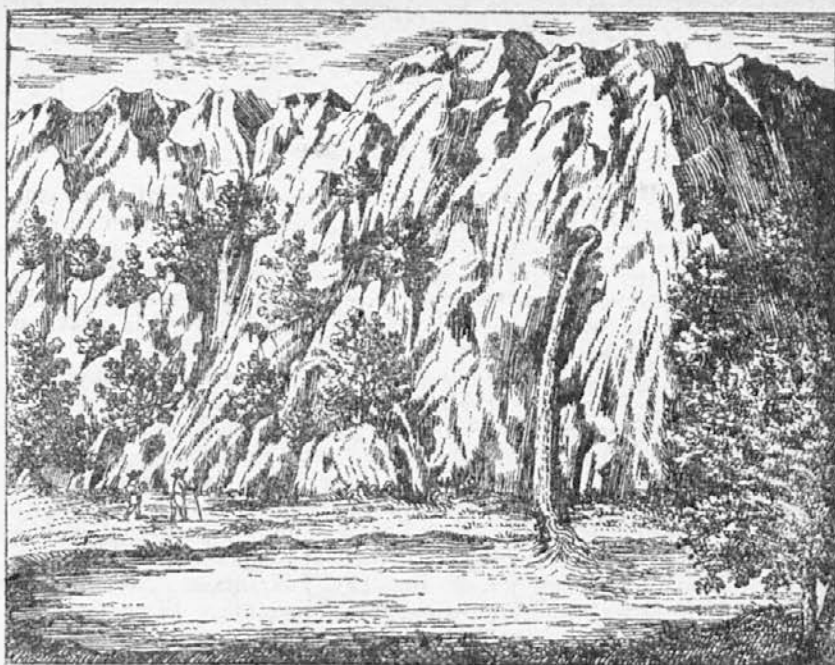
»Proti polnočni strani (sever) ima grozno visoke snežnike, toda takoj pod njimi najboljše planine za živino. Tudi marsikod drugod je mnogo gora, ki pa so vse rodovitne. Nič slabše ni polje, ki ga je silno veliko, kakor so tudi doline krasno rodovitne. Obdelana polja vsako leto dajo po dve žetvi. Ko namreč požanjejo pšenico ali rž, njivo takoj spet preorjejo in na njej posejejo ajdo. Prav tako po ječmenu, bobu, leči in grahu ter drugem pridelku sejejo ajdo, po lanu pa proso ali kaj drugega. Tako torej na njivi dvakrat na leto žanjejo, česar ni v drugih deželah, vsaj v sosednjih ne. Tudi seno na senožitih dvakrat kose.

Zato pa imajo povsod v deželi kozolec; to je leseno ogrodje, kamor spravljajo požeto žito, da se tamkaj suši. Na polju ga ne morejo puščati, da bi se tam sušilo, kakor delajo po drugih deželah, ker ni časa. Kakor hitro je namreč polje požeto, ga je treba spet takoj zorati in posejati.«

Zdaj prične popisovati vreme ter pravi, da so tu precej vroča poletja, da pa je na gorah vse leto sneg. Potem pa nadaljuje:

»Toda kar se vremena tiče, blaženost te dežele vendar le moti to, da se poleti strašno bliska in neusmiljeno treska. To pa naj bo opomin božje moči in veličanstva ter milosti in dobrote... Zlasti mnogokrat strela stresa svojo jezo proti morju na Pivki in na Krasu, kjer večkrat ubije živino in ljudi. Večkrat se dogaja, da v eni noči ali v enem dnevu po 20—30 ali 40 krat tresči. Prav tako dela povsod v deželi veliko škodo toča. Toda vsi ti oblaki prihajajo od snežnikov. Kjer pada toča, tam je vse belo, kakor bi bil sneg zapadel. Lahko razumemo, da v tem času to ni brez vidno velike škode. Vendar zima ni huda, marveč še precej mila in znosna. Večkrat sicer zapade sneg, ki pa ne obleži, marveč kmalu mine. Zato v deželi tudi nimajo sani, razen ponekod na Gorenjskem, kjer je zima mnogo hujša in trdovratnejša ter zmrzal ne preide tako naglo kakor drugod.«

Pisatelj naglašja, da je tako vreme ugodno za letino ter nato obširno primerja kranjsko letino z letinami po drugih deželah sveta. Pravi, da bi le Italija in Francija utegnili prekašati Kranjsko v letini. Nato naglašja, da na Kranjskem poleg obilnega žita raste plemenito vino, da so tu ali nasadi sadnega drevja, ki ga Kranjci izvažajo daleč po svetu, da so na Kranjskem celi gozdovi kostanja in skuržev, lešnikov in maronija, oljk in drugega sadja dovolj.

Izvir Savice v Bohinju, kakor ga je narisal Valvazor.

Nato pa nadaljuje:

»Kako nenavadno dobra in plemenita je dežela Kranjska, nam kaže obilica zgodnjega sadja. Ko na Gorenjskem češnje in višnje šele zore, takrat so breskve, grozdje in drugo sadje že zrele v notranjem delu, na Vipavskem. Tako lahko v Ljubljani ali pa kje drugje v deželi naenkrat imaš na mizi istočasno utrgano zgodnje sadje, in sicer češnje vseh vrst, grozdje, breskve, fige, mandlje, marelice, jagode, maline, kostanj, lešnike, skurže, češplje in drugo sadje, čemur se bodo čudili tuji zamejski gostje, kateri ob tem času kaj takega svežega niti v Italiji ne dobe. V Ljubljani in tudi drugod vsak dan prudajajo sadje, ki prihaja z Notranjskega. Mnogo ljudi se preživlja le od tega, da prenašajo sadje semkaj. Čudno pa je, da je vse sadje te dežele zdravo in ga moreš brez škode celo na tešče uživati.

Tudi živinoreja deželi mnogo donša. Živine je tukaj dovolj, in sicer vseh vrst. Mlekarstvo polni ne le skleda in vedra, temveč tudi mošnje. Zlasti pa konjereja in žrebčarne. Ker je konj velika množina, jih prodajajo ter gonijo daleč okoli, zlasti pa povsod sloveče kraške konje.«

Končno se pisatelj peča z divjadjo, ribami, raki, zelišči, slatinami, toplicami ter podzemeljskimi vodami. Pravi, da je kranjska dežela polna naravnih čudes, katerim se mora bralec čuditi, kakor se mora čuditi temu, da teh čudes doslej še nihče ni popisal. Vse to — pravi pisatelj — bo v tem delu popisano, zlasti, ker sem sam povsod v vsej deželi obhodil vse hribe in doline, povsod natančno poizvedoval, sem vse pregledoval in narisal ter nato slike dal napraviti v bakrorezu.«

Gorenjska pred 300 leti

Valvazor deli Kranjsko v pet delov: gorenjo, doleno, srednjo in notranjo Kranjsko ter Istro, ki je tiste čase tudi spadala h Kranjski. »Gorenjsko stran« — tako v slovenskem jeziku imenuje Valvazor sedanjo Gorenjsko — je takole omejil: Glavno mesto Ljubljana leži ravno v sredini prvih štirih delov Kranjske, zato se tudi razmejitev začne v Ljubljani med Trnovim in Krakovim, kjer se »Mala Ljubljana ali Gradaščica izteka v Ljubljano. Do Polhovega gradca potem Gradaščica meji gorenjo in notranjo Kranjsko, nakar gre meja po barih do goriških in tolminskih gora; odtod pa od Bovca do Bele peči, nakar gre na Koren, kjer se stika s Koroško ter po vrhovih gora do Jezerskega vrha, nato pa ob koroški in potem štajerski meji do Motnika, nato na Bolsko, Gamberg in vodo Medijo, katera se pri Zagorju steka v Savo, nakar je meja Sava do Kašlja, potem pa Ljubljana do Gradaščice.

Prebivalci.

»Prebivalci gorenjske strani so« — nadaljuje Valvazor — »pravi Kranjci po govoru in nošnji. Govore lepo slovensko in tudi hodijo v kranjski nošnji. Izvzeti pa moram vas Bitnje, kjer govore spačeno nemščino in slovensčino, ker mešajo pol nemške in pol slovenske besede. Pri Beli peči pa ljudje ne znajo slovensko, marveč govore le pravilno nemščino.

Ljudje so zdrave narave, močnega telesa, urni in gibčni, delavni in uslužni. Med njimi je dosti tovarnikov, ki na tovarnih konjičih prenašajo blago; poleg tega je pa tudi dosti rudarjev, tkalcev in trgovcev, ki se preživljajo s kupčijo. Tovarniki se žive s tem, da na konjih prenašajo blago proti Gradcu, Dunaju, Solnogradu, Trstu, Gorici in še marsikam, namreč vino, olje, sol, žito, platno, živo srebro, železo, jeklo in druge trgovske stvari. Ker v vsej deželi ni pravih voznikov, kakršni so v Nemčiji, da bi prevažali težke tovore, morajo tisto blago, ki ga tovarniki ne morejo prenašati na konjih, voziti na malih vozičkih. Tako nekateri po dvakrat na teden vozijo jeklo in železo v Ljubljano, od tod nazaj v rudnike pa žito in drugi živež. Drugi, ki trgujejo s platnom, ga prevažajo v Italijo. Tisti, ki kupčujejo s konji, jih gonijo na prodaj v Italijo, in sicer ne malo.

Stara Kropa.

Mnogo jih je, ki prenašajo sukno v druge dežele, in sicer toliko več in boljše, kolikor več tega blaga natko v gorenjskih vaseh. Drugi spet razpečavajo sita, ki jih na Gorenjskem mnogo izdelajo, celo tja doli v Senigalijo in Augusto v Romaniji, onkraj morja. Mnogo njih trguje z volno ali z ovčjim sirom, ki je tako dober in okusen, da ga v Nemčiji za parmezana prodajajo.

Gorenjci rede tudi mnogo živine, ovac, koz, volov, zlasti pa dosti lepih konj. Z rdečim in črnim kordovanskim usnjem, ki ga tukaj na več krajih izdelujejo, močno trgujejo ter ga razvažajo globoko v Rimsko cesarstvo. Pisatelj nato sporoča, da iz škorpionov, katerih je na Kranjskem povsod dovolj, delajo zdravilno škorpionovo olje zoper kačji strup ter to prodajajo celo na Holandsko, Angleško in Francosko prav tako, kakor poljske kožice. Ponekod delajo sode, škafe, brente, vedra, kadi itd. Največ jih pa je, ki pridno obdelujejo dobro in rodovitno zemljo. Nekaj je tudi lovcev, ki po gorah zalezujejo divje koze, drugi pa divje peteline, ruševce, jerebe in jerebice.

»Gorenjska vina«! Tudi o tem poroča Valvazor ter pravi, da so vinogradi pod Št. Jurjem, v Izlakah, v Ponočah in v Zagorju. »Toda o teh vinih pisati, se ne splača, ker so vsa enaka in v primeri z dolenskimimi in drugimi vini za nič.«

Mesta, fare, gradovi in tabori.

Gorenjska je imela po Valvazorju štiri mesta (Kranj, Kamnik, pol Ljubljane in Radovljico — po Valvazorju »Radoulca«) — ter štiri trge (Bela peč, Jesenice, Tržič in Vače). Zupnij je bilo takrat na Gorenjskem 41, gradov 76, opuščenih gradov pa 18, med katerimi navaja Valvazor Polhov gradec, Smlednik, Kolovec, Kumpale, Koprivnik, Limbarsko goro, Rožek, Vernek in Volčji potok.

»Poleg teh grajskih razvalin so še druge razvaline, ki pa niso bile gradovi, marveč le tabori. V nevarnih vojnih časih so namreč na visokih hribih imeli močne trdnjave, kamor so skrili najboljše stvari pred sovražnimi plenilci. Take zgradbe so imenovali tabore. Tabor se v češkem, poljskem in drugih slovanskih jezikih imenuje taborišče. Odtod ima tudi gora in mesto Tabor na Češkem svoje ime. Ker pa niso vsi tabori postali mesta, sodim, da tabor ne pomeni mesto in taborišče, marveč utrdbo ali grad, kamor so se ljudje zatekali. Takih taborov je po Kranjskem še več, in sicer največ pri cerkvah. Tisti tabori pa, ki niso bili pri cerkvah, so zdaj opuščeni, odkar so na turških mejah naredili obmejne stražarnice...«

Nekaj o gorenjskih vaseh.

Gorenjska je že takrat imela dosti velikih vasi. Valvazor jih našteva le nekaj, pa še teh se je nabralo 164. Naj navedemo le nekaj najbolj zanimivo opisanih:

»Bitnje so največja kranjska vas, dolga eno nemško miljo nad Kranjem in Skofjo Loko. Tukaj prebivajo sitarji, ki iz konjske žime izdelujejo sita. Kmetje rede mnogo lepih konj, ki jih prodajajo v Italijo. V tej vasi govore zmešano pol nemško in pol slovensko, in sicer tako spačeno, da jih ne boš razumel, čeprav govoriš oba jezika. Če se tukaj srečata dva kmeta, eden s tega, drugi pa z onega konca vasi, se bosta težko razumela. Zato slabo naleti pri njih tujec. Še slabše pa se tujcu godi v Bitnjah zaradi njihove odljudnosti, saj ne marajo tujega človeka vzeti pod streho, marveč ga gonijo od hiše do hiše. Kdor pa se enkrat z njimi seznanil, jim je ljub gost, čeprav pride o polnoči. To sem sam skušal, ko sem pred enajstimi leti z dvema duhovnoma stopil v vaško krčmo. Krčmar se je pisal Župan. Mož je pa bil takega obnašanja kakor drugi vaščani, ker nam ni hotel dati strehe. Jaz se pa nisem dal odpraviti, marveč sem kar šel v hišo, ker sem vedel, da me sam ne bo povabil noter. Na to mojo predrznost mi je pa mož odgovoril s postrežbo, s katero mi je jasno pokazal, kako smo mu neljubi gostje in da je njemu gostoljubje tuje. Dal nam je namreč slabega pokvarjenega vina, misleč, da se nas s tem najprej odkriža. Ker pa mi je ta navada bila že znana, sem vino kar po tleh zlil ter zahteval drugo, ki pa ni bilo boljše od prvega. To sem moral trikrat ponoviti. Ko pa je videl, da me s slabo pijačo ne prežene iz hiše, je postregel z dobrim vinom. Z vinom se je pa spremenilo vse njegovo ravnanje. Čez nekaj časa me je že peljal v klet, kjer je imel 18 sodov raznih laških vin, ter mi velel, naj pokusim in si sam izberem, kar mi bo ugajalo. Nato nas je dobro postregel. Pozneje sem se še večkrat oglasil pri njem in bil vselej dobro sprejet. Ta začetna odljudnost pri možu, ki je sam mnogo po svetu popotoval in bil v Italiji in Nemčiji, nas je zelo čudila. Zato si razlagam to ravnanje le tako, da si je možak mislil, ko bi drugače ravnal, bi ne bil več pravi Bitenc.«

Bled leži pod blejskim gradom ob jezeru. Okolica ima malo ravnine. Prebivalci izdelujejo leseno posodo.

Bistrica leži med visokimi snežniki v Bohinju; ima malo polja, ki pa je dobro, toda mrzlo. V tej vasi je mnogo rudarjev, ki kopljejo železno rudo ali pa drugače žive od rudnika.

Bela je zraven Javornika (Valvazor piše, da se slovensko pravi »Javornica«). Tu je veliko rudarjev, ki kopljejo železo, jeklo in rudo.

Dravljice so pol milje od Ljubljane v prijetni ravnini. Tam je cerkev sv. Roka, kjer so včasih pokopavali trupla tistih, katere je pred mnogo leti kuga pobrala.

Domžale so velika vas ob cesti 2 milji od Ljubljane v lepi ravnini. Poleg drugih je tu mnogo tovarnikov.

Duplno tiči v Tuhinjski dolini. Ljudje imajo počasno izgovarjavo ter vsako besedo neznansko vlečejo. To pa je dobro, ker medtem lahko besedo premislijo. Počasno govorjenje je včasih sitna reč, naglo govorjenje pa je večkrat škodljivo.

Goričica je vas med Dragomljem in Mengšem ter v njej prebiva mnogo tovarnikov.

Groblje so na menceškem polju, nimajo pa senožeti, ne pašnikov, še manj pa gozda in lesa.

Jama je pod Kranjem ob Savi. Tukaj prebiva tisti znani in glasoviti Kljukec, ki je pred nekaj leti ustanovil tolovajsko družbo ciganov, skvarjenih študentov in drugih predrznih rokovnjačev ter jih vodil kakor pravi rokovnjaški poglavar. Močno dosti ljudi po štajerskem, Koroškem in Kranjskem je osleparil, okradel in oropal. Bil je tako spreten v svojih zvijačah, da je posekal celo žeparje mesta Pariza. O njegovih dejanjih bi lahko napisal knjigo. Čeprav so ga cela leta lovili, ga niso ujeli. Pred nekaj leti pa so mu vse odpustili, ker se je poboljšal in svojo tolpo zapustil, ko je poprej še cigana in študenta ustrelil... Sicer je dober ranocelnik, čeprav ne zna ne pisati in ne brati.

Kašelj leži ob Ljubljani eno miljo od Ljubljane. Blago, ki ga prevažajo proti Dolenjski na Radeče, Krško ali Mokrice, ali pa proti štajerski na Sevnico, Rajhenburg in Brežice ali pa proti Hrvaški na Samobor in Zagreb, ga tu nalože na ladje ali splave ter vozijo po Savi navzdol. Pri Ostrem vrhu se namreč Ljubljana izliva v Savo. Od spodaj gori pa vozijo po vodi žito, med, baker in drugo blago ter ga pri Kašlju zlože na vozove, ki vozijo blago potem do Ljubljane. Na Ljubljani je namreč toliko mlinov in jezov, da z ladjami ni mogoče do Ljubljane. To pa je Kašljcem v srečo in korist, ker z vožnjami dosti zaslužijo.

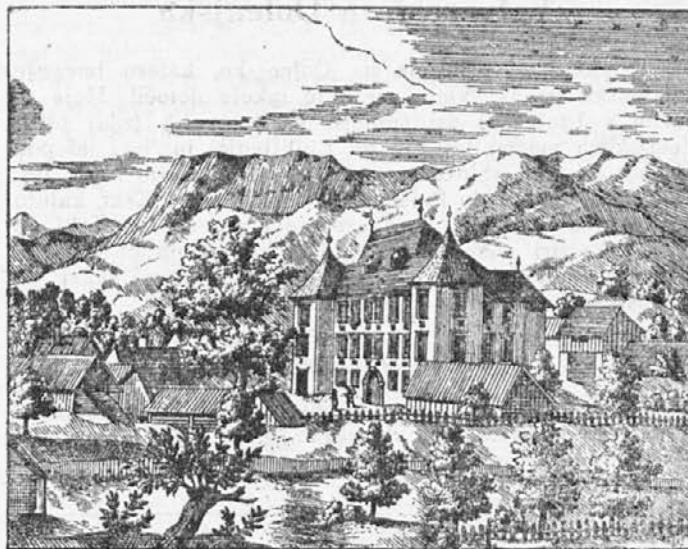
Kranjska gora je velika vas med snežniki ob Savi, tri milje od Jesenic. Ta vas trpi hud mrzaz zaradi snežnikov. Tla so kamenita in slabo rodovitna. Nad vasjo je luknja, ki jo je sama narava v snežnikovo skalo tako udobno izdolbila, da lahko peš greš skozi goro. Vendar se moraš ponekod po vseh štirih plaziti. Imaš pa to prednost, da po bližnjici prideš v Bovec, kamor bi sicer imel več milj naokoli.

Moravče je velika vas, kjer je mnogo rokodelcev in več tovarnikov kakor pa konj. V Moravčah in na Moravškem so precej pogumni, celo drzni, da, kar predrzni ljudje.

Naklo je lepa velika vas med Kranjem in Radovljico na lepi rodovitni ravnini. Na eni strani pa stoji strm skalnat hrib, ki pa je ljudem v nemirnih časih v prid, ker je na-

Kroparski kovači pred 300 leti.

Nekdanje Fužine v Bohinjski Bistrici.

rava tam napravila veliko lukenj, ki jih je potem človeška roka še izgradila, da se ljudje lahko pred Turki in drugimi sovražniki vanje zatekajo.

Peče so pod visoko Limbarsko goro. Tukaj sem našel več kačjih jezikov, kakršni prihajajo z Malte. Tam je tudi neka luknja, ki skozi njo lahko greš skozi hrib. Tam blizu sem našel nekaj vrst dragega kamna ahata, ki se od navadnega ahata razlikuje le po tem, da je bel.

Roviše leži pod Sveti goro, ima lepo polje in mnogo sadja. V nedeljo po sv. Jakobu je pri Materi božji na Sveti gori žegnanje. Takrat mora roviški župan na Sveti gori svojemu deželnemu sodnemu gospodu Lubeškemu pripraviti obed, ki Lubeški potem povabi nanj vse došlo plemstvo. Župan tudi sede za mizo ter gospodu ponudi na krožniku star cekin, kar sem sam videl, ko sem večkrat bil zraven.

Strahole tiči sredi visokega hriba blizu Medije. Nima sicer nobene ravnine, pa vseeno dobro polje in dosti sadja. Blizu te vasi dobiš v zemlji nekako »črno materijo«, kakor nekako kameno oglje, kakršno po lekarnah imenujejo zmajeva kri. Slovensko pa temu pravijo »premogova kri«. (To je premog iz sedanjega zagorskega revirja. Op. por.)

Zagorje je pol milje od Gamberka proti Savi na ilovnati zemlji med hribi. Ti ljudje so se pred nekaj leti skupaj s svojimi sosedi uprli ter so dvignili splošno vstajo in punt.

Zidani most. »Na zidanem mostu« pravijo ljudje kraju med Radovljico in Javornico (Javornikom) ob Savi pod najvišjimi snežniki. Tam je globel ter čez njo lep, velik zidan most.

Rudniki in fužine.

Valvazor pripoveduje, da ima Gorenjska mnogo najboljšega železa in jekla, ki ga izvažajo po vsem svetu. V svojem delu navaja tele rudnike in fužine: Zelezniki (deželna last), Na Starem kladivu (Nastaremkladue) ob Bohinjskem jezeru (last gospoda Locatellija), Kropa (deželna last), Javornik (Javornica) je last g. Bucelenija. Mojstrana je železni rudnik, ki daje mnogo železa. Tržič pod Ljubeljem je last grofa Benbita in barona Verneškega. Na Plavžu, kjer pridelujejo in izdelujejo mnogo železa in jekla, je last g. Locatellija. Sava pod snežniki izdeluje najplemenitejše jeklo ter je last barona Bucelenija. Kamna gorica je deželna ter prideluje ter izdeluje mnogo železa. V Beli peči so železne fužine in plavži last grofa Trilega. V Bohinju ob Savi pridelujejo in izdelujejo mnogo železa, zlasti žice. Poldrugo miljo niže je livarna g. Locatellija.

Valvazorjeva Dolenjska

Valvazor zdaj preide na Dolenjsko, katero imenuje »Dalenská stran«. Njene meje je takole določil: Meja se začne v Ljubljani pri frančiškanskih vratih (zdaj blizu Zmajskega mosta) ter gre ob Ljubljani in Savi do pod Mokric ob meji »Slovenske Marke«, nato zavije okoli Mokric na Gorjance do Preseka, od tod pa proti Krki, katero doseže nad Otočcem. Nato gre meja ves čas ob Krki do vasi Krka pri izviru reke, nato pa po hribih do Šmarja, odtod na Škofljico in Ig ter ob Ljubljani nazaj do frančiškanskih vrat v Ljubljani.

Dolenjci so pridni ljudje.

»Prebivalci Dolenjske strani so vsi prav naravni Kranjci, vsi govorijo lepo slovensko, le da malce zategujejo besede. Tudi v nošnji je nekaj spremembe. Ti ljudje so

Idrija pred 300 leti.

dobrega zdravja, moči in delavnosti. Saj pa tudi za delo, ki ga morajo opravljati, potrebujejo take telesne sile in jim je zato narava podelila telesno moč. Dolenjci morajo trdo delati.

Med njimi je mnogo tovornikov, voznikov in brodnikov. Tovorniki pa tovore vino le do Ljubljane. Brodniki pa vozijo blago s Hrvaškega, Štajerskega in Dolenjskega gori po Savi do Ljubljane, in sicer s takim hudim naporom, da se mora človek čuditi, odkod imajo ti brodniki tako moč, da premagajo tako deročo reko, ki jih nosi proti svojemu toku. Tudi po vodi navzdol prepeljavajo na ladjah blago.

Marsikateri trgujejo s platnom, mnogi pa z volji, ki jih v Benetke prodajajo. Marsikaj jim vrže tudi živina, svinje, ovce, koze, volji in drugo. Marsikateri spet tržijo z lanom, mnogi tudi z medom, ki ga Dolenjska vsako leto strašno mnogo pridelava. Poleg teh so tukaj še drugi rokodelci vseh vrst.

Tudi polje marsikomu poganja pot iz obraza, ker ti ljudje svoje polje dobro in pridno obdelujejo. Zlasti mnogo potu pa povzročata vinograd, katerih je tukaj mnogo. Vinograde povsod obdelujejo še posebej pridno.

Mesta in vasi.

Dolenjska je v Valvazorjevih časih imela pet mest (Kostanjevica, Krško, pol Ljubljane, Novo mesto, Višnja gora) ter pet trgov (Litija, Mokronog, Radeče, Svibno in Žužemberk).

Fará je Dolenjska imela 29, gradov 92, razvalin 14. Toda od tistih 92 gradov pred 300 leti jih niti polovica ni več, saj Valvazor našteva med gradovi, ki še stojijo in so obljudeni na primer gradove Litija, Kozjek, Šumbreg, Dole, Cirkno (pri Primskovem) itd., katerih pa že davno ni več.

Dolenjskih vasi je bilo že takrat cela množica, tako da je pisatelj omenil le nekatere. Mi se bomo omejili le na nekaj zanimivosti. Na splošno pa o dolenjskih vaseh in prebivalstvu Valvazor takole piše:

»V posebno pohvalo je deželi, če je dobro obljudena in lepo obdelana. To pomeni, da ima ali rodovitno zemljo ali pa tudi pridnega prebivalca. Dolenjska ima oboje. Zato je večkrat celo preveč obljudena ter ima vse polno vasi. Teh je povsod dosti, velikih in majhnih, zraven pa še nič koliko samotnih kmetij, ki pa niso, kakor po drugih deželah, daleč vsaksebi, marveč blizu skupaj, zaradi česar je Dolenjska močno bogata duš.« Nato pa navaja vasi, izmed katerih omenjamo le:

»Dobrunje (Gorenje in Dolenje) pod Ljubljano je velika vas z ravnim in rodovitim poljem. Tukaj prebiva mnogo peric, ki vsak teden prihajajo v Ljubljano po umazano perilo, da ga doma pero, ki pa tudi doma belijo platno in prejo.

Laniše so velika vas pri Šmarjah. Poprej je bila župnija v Lanišah, zdaj pa je v Šmarjah.

Martinja vas je blizu Trebnja v Temenici. Če hočejo prijeto kakega hudodelca, pa ni ravno birača pri roki, morajo ti vaščani sami prijeto hudodelca ali pa biraču pomagati, če ga sam ne more. Ti dobri ljudje morajo, če hočejo pri tem delu sami sebe imeti v čislju, bolj gledati proti vzhodu kakor proti zahodu. Kakor je namreč v zahodnih deželah tako delo malo čislano, tako pa na vzhodu ponekod veliki gospodje opravljajo biraško delo.

Trebnje je velika, pa močno ilovnata, nečedna in blatna vas med Ljubljano in Novim mestom, ki pa ima lepo polje in travnike. Pri Trebnjem najdeš mnogo starin, obdelane kamne, poganske grobove in denarje. Sam sem dobil v roke glinasto pogansko svetilko, najdeno v grobu. Dobil sem tudi pogansko zaponko iz medu, zelo veliko in lepo izdelano, ki je bila v poganskem grobišču.

Šmartno je 4 milje od Ljubljane blizu Save na rodoviti zemlji. Zemlje je le za štiri kmetije, ki pa je razdeljena v male hiše in je prebivalcev nad 100. Med njimi so tovorniki in vseh vrst rokodelci, ki ti naredijo, kar želiš. Zlasti dosti je usnarjev, ki izdelujejo črno usnje. Tudi dobiš v Šmartnem precej krčem, in sicer jih je letos, ko to pišem, nič manj ko 18. Zakaj tem ljudem vino bolj tekne ko voda. Zraven imajo hudo radi tudi ribe, kadar so iz vode, da pred njimi ni varna nobena voda.

Ljubelj, kakor ga je narisal Valvazor.

Zdi se, da je teh ribjih prijateljev strah pregovora, »da je riba v tretji vodi strup«, zaradi česar rajši vidijo, da ribe v njih plavajo v vinu. Med njimi pa jih je nekaj, ki ribarijo zgolj po noči.« Te hudomušne opombe je Valvazor napisal na račun svojih sosedov, saj je njegov grad blizu, pisal pa je tudi na Hribu v Šmartnem.

Polja, gozdovi in vinogradi.

Nato prehaja pisatelj na opisovanje polja, gozdov in vinogradov. Tako do podrobnosti opiše vso Dolenjsko.

O štangarskih hribih na primer takole pravi: »Štangarska zemlja je v visokih hribih med Ostrim vrhom in Šmartnim. Vse je polno velikih in malih vasi ter naselij. Tukaj raste izvrstno sadje, so dobre njive in polja, ponekod tudi vinogradi. V gozdovih je polno kostanja. Tam pa je tudi mnogo divjadi, zato je tam tudi dosti divjih lovcev. Še pred malo leti je tod bilo le malo ljudi, bili so sami gozdovi in divjina. Danes pa je vse bolj prijazno, ker so nastala sama polja in vrtovi.«

Dalje našteva velike gozdove, izmed katerih omenjamo

»Dolgo reč med Šmartnim in Svibnom. Tu je polno hrastov, bukev in velikih goščav z zajci, lisicami, risi, srnjadjo, neresci in jeleni.«

Dve Trški gori. V posebnem poglavju našteva Valvazor dolgo vrsto zimskih gor, kjer zori imenitno dolenjsko vino. Zaradi zanimivosti naj navedemo, kaj sodi Valvazor o Trški gori:

Trška gora je velika vinska gorica blizu gradu Bajnafa, ki svoje lastnike osrečuje z imenitnim, sladkim in močnim vinom.

Druga Trška gora pri Krškem je prvi enaka le po imenu, ne pa po sposobnosti. Čeprav je tudi ta velika vinska gorica, vendar v njenem grozdju ni takega plemenitega duha kakor tam. Vendar so tudi njena vina še precej dobra, čeprav niso tako plemenita.«

★

Zal nam je, da zaradi pomanjkanja prostora ne moremo podati še drugih zanimivosti Dolenjske, na primer njenih toplih vrelcev, toplih, podzemeljskih jezer, jam itd.

Brod čez Savo pred 300 leti.

Srednja Kranjska — Metliški okraj

Srednja Kranjska leži med Dolenjsko in Notranjsko. Meja Srednje Kranjske gre od Ljubljane ob Dolenjski meji do Mokric čez Gorjance na Kolpo, nato pa ob Kolpi do Kastela ob hrvaški meji, odtod pa na Snežnik in Cerknico ter ob Ljubljanici nazaj do Ljubljane.

V Srednji Kranjski loči Valvazor štiri vrste prebivalcev: Kočevarje, Vlahe, Hrvatce in Slovence. O Kočevarjih pravi, da imajo posebno nošnjo in poseben jezik. »Njihov jezik je posebna nemščina, ki je noben Nmec ne razume, kaj šele Slovenec.«

V Gorjancih prebivajo Vlaha ali Uskoki, ki pa se od Hrvatov v nošnji, veri in jeziku ločijo. So po veri »staroverci« (misli pravoslavni). So bojeviti ljudje, ki s sabljo hodijo na Turško plenit. Po Valvazorju so Hrvatje okoli Vinice, Metlike in Podbrežja, imajo lepe vinograde, toda tudi ti radi hodijo vojskovat se v Turčijo. »Vsi drugi so pravi Slovenci, ki so po nošnji in besedi enaki Dolenjcem. Svoj kruh si kot pridni ljudje dobivajo iz zemlje s poljedelstvom in živinorejo. Vendar prodajajo tudi vole in platno v Istro in na Beneško, prav tako med, vino in polšje kožice v daljne dežele, na Nizozemsko, Angleško in Špansko.

Mnogo njih se ukvarja s tovarništvom, ko na konjih tovore vino v Ljubljano. Drugi se preživljajo od soli, ki hodijo po njo k morju ali pa k Cerkniškemu jezeru ter jo na konjih raznašajo po deželi in celo na Štajersko. To so pridni ljudje, ki se ne plaše nobenega napora, če je treba zaslužiti kak vinar. Precej jih je, ki izdelujejo leseno posodo, se ukvarjajo pa tudi z drugim rokodelstvom, so lončarji, zidarji, apneničarji in podobno.«

Srednja Kranjska je imela 27 fará ter 45 ohranjenih gradov poleg 12 razvalin. Vasi je Valvazor naštel celo vrsto, vendar ni nič posebnega vedel povedati. Nato obširno razlaga razne dele srednje Kranjske, o Cerkniškem jezeru, Suhi Krajini, Strugah, Dobropolju, Ribniški dolini, Gorjancih, Beli Krajini itd. Obširno govori o gorah in gozdovih v tem delu, o jezerih, toplicah, vinogradih, o podzemeljskih rekah in jamah. Zlasti o jamah je zelo dolgo poglavje, kjer vpleta polno dogodbic. Pri drugi priliki bi se splačalo tudi s tem poglavjem iz Valvazorja seznaniti bralce.

Notranja Kranjska v Valvazorjevih očeh

Četrty del Kranjske imenuje Valvazor notranjo Kranjsko ali »Ta znotrajne dev na Kraso jenu na Pivke«. Ta del ima svojo mejo skupno s srednjo in gorenjo Kranjsko. Od Cerknice pa gre meja dalje mimo Klane proti Učki, nato mimo Podgrada čez Kras proti jugozahodu do Škednja ob tržaški meji, odtod pa nazaj in okoli na Prosek spet do tržaške meje, nakar gre meja proti jugozahodu od tostran Devina do Štivana ob morju, nakar se obrne nazaj na Kras in Vipavo ob goriški in tolminski meji ter pri Polhovem Gradcu pride na Gradaščico.

Valvazor tudi tu deli prebivalce po nošnji in govoru. Iz drugačnega narečja in nošnje sklepa na drugačen rod. Tako pravi, da »žive na Notranjskem Vipavci, Kraševci, Čiči in pravi Kranjci.«

»Vipavci prebivajo okoli Vipave in Št. Vida in imajo svojo nošo. Tudi gojore drugače ko drugi. Največ se pečajo z vinogradi in sadjem, katero pri njih zgodaj zori, zaradi česar ga vso pomlad in vse poletje nosijo v Ljubljano prodajat... Ne zanašajo se na milo naravo in dobro zemljo, da bi lenarili in se vdajali zapravljenosti in uživanju, marveč je njihovo veselje v tem poštenem delu, za kar jim vinograd daje dovolj prilike, ker žita imajo le malo... Ker Vipavci svoje vinograde pridno obdelujejo ter se ne plaše nobenega truda, pridobivajo dovolj rdečega in belega vina za svojo potrebo in za dobičkonosno prodajo v tuje dežele. Vino spreminjajo v srebro, ker jim je skromnost prirojena in so z malim zadovoljni.

Kraševci so druga vrsta Notranjcev. Prebivajo okoli Školja, Devina in Štivana ter imajo posebno govorico in posebno nošo. Ti ljudje so močni in delavni. Hrano si poskrbe v vinogradih, kjer raste najboljšje vino, kakor »prosekar«, »muškatelec« in druga podobna vina, katere prodajajo v daljne dežele. Njihova zemlja je povsod kamnitna, vendar rodi najimenitnejše vino. Tako jim ob primerni krmi uspeva celo živina. Žita nimajo, zato pa jedo slabo zmlet kruh kakor Holandci. Na hrbtu nosijo cele

vreče olja, včasih pa vina po deželi, zlasti v zimskem času. Čeprav nosec s tako posodo pade, se mu posoda ne poškoduje. Te vreče so namreč mehovi odratih ovnov, v katerih prenašajo olje. Taka posoda je potrebna na teh trdih kraških poteh. Ti dobri ljudje zelo siromašno živijo ter so kar veseli, če imajo kos prekajene slanine, čebulo in kos črnega, debelo mletega kruha. Ponekod jim že možno manjka lesa, poletiti pa vode. To pomanjkanje pa jim ne jemlje telesnih sil, marveč so krepki, čili in zdravi, kar pomeni, da je ob zmerni varčnosti in skromnem uživanju jedi človeško zdravje boljše kakor v izobilju.

Tretja vrsta so Čiči med Podgradom in Škednjem. Po nošnji so podobni Kraševcem, po govoru pa prav nič, ker govorijo kakor pravi Japodi. Tudi preživljajo se tako kakor Kraševci, le da od morja na svojih konjičkih raznašajo sol po deželi. Ti ljudje so sila urni ter spretno mečejo kamenje s pračo. S pračo prav tako dobro vržejo moža s konja, kakor kdo drugi s kroglo iz puške.

Četrti so pravi Kranjci okoli Vrhlike, Planine in Logatca. Med njimi je največ tovarnikov, ki nosijo vino iz Vipave, Trsta, Krasa, Gorice kakor tudi razno blago iz Benetk, in sicer ne le v Ljubljano, marveč tudi v Gradec, na Duňaj in drugam.

Poleg teh so okoli Klane, Jablanice in Pivke se Pivčani, ki so po govoru in noši podobni drugim. Ker pa so tako zelo v vsem podobni Vipavcem, Kraševcem in drugim sosedom, zato jih le omenimo.

Med notranjskimi mesti našteje Valvazor le Devin in Ajdovščino, med trgi pa Postojno, Planino, Prem, Štivan, Logatec, Vrhniko, Senožeče, St. Vid, Vipavo in Idrijo. Fará je naštel 17, gradov pa 30. Med vasmi tega dela omenja med drugimi Knežak, Horjulj, Košano, Šempolaj, Slap, Slavino in Tomaj.

Zelo obširno popisuje Postojnsko jamo in druge jame ter reko Timav, Reko, Pivko, Unec in Ljubljano ter razloži, kako so te podzemeljske reke med seboj v zvezi.

Istrski kraj

To je peti del, ki je ob Valvazorjevem času spadal nekaj časa pod Kranjsko. Njeno mejo Valvazor označuje nekako tako, da je na strani meja Notranjska in Trst, na drugi pa črta od Reke čez Lovrano, Beram, Pazin, Tinjan, nato pa Kras.

Prebivalce loči v dve vrsti: Rečane ali Dalmatince ali Liburnijce, ki govorijo dalmatinsko ter prebivajo okoli Lovrane, Moščenic, Vaprimca in Kastva, ter prave Istrane, ki govorijo istrsko, to se pravi slab italijanski jezik.

Ta popis je pri Valvazorju precej površen, zato bi bilo za spoznavanje takratnih razmer v Istri brez pomena, ko bi kaj več navajali. Sicer pa je ta del Istre le malo časa bil pri Kranjski, zato o tem zaključimo obravnavo o petem delu Kranjske, ki se je imenoval »Istrski kraj«.

Za sklep.

Le majhen del tega, kar je Valvazor v prvi svoji knjigi napisal o Kranjcih in Slovencih, smo tu omenili. Izšlo pa je njegovo delo v štirih debelih knjigah. V drugi knjigi, ki obsega čez 800 strani, je Valvazor popisoval slovenski jezik in njegovo sorodnost z drugimi slovanskimi jeziki. Zato je treba tam, kjer Valvazor piše o Kranjcih in kranjskem jeziku, vedeti, da s tem misli zgolj Slovence in slovenski jezik, saj ima v drugem zvezku poseben del o »Kranjsko-slovanskih jezikih« ter je na posebni prilogi natisnil »Oče naš« v latinskem, potem pa še v 13 slovanskih jezikih, in sicer: cirilski (srbski), bolgarski, dalmatinski, hrvaški, slavonski, češki, poljski, vendski, lužiški, moskovitski, kranjski, novozemaljski (južno Ogrsko in turško ozemlje — pravi Valvazor), vlaški. Ni brez vzroka v svojem delu v besedi in sliki ovekovečil tudi vojvodsko ustoličenje na Koroškem v slovenskem jeziku.

Ta plemeniti mož, ki je njegov rod izšel iz Italije, je iskreno ljubil naš jezik in naš narod. Kakor nihče drugi pred njim in za njim, je ovekovečil v »Časti dežele Kranjske« tudi čast slovenskega rodu. Za to čast je mož žrtvoval vse svoje veliko premoženje in zdravje, ko je razmeroma tako mlad umrl.

Leta 1939 smo obhajali 250 letnico, ko je to veličastno delo izšlo, leta 1941 je bilo 300 let, ko se je ta mož rodil, drugo leto (1943) pa bo 250 letnica njegove smrti. Zato se nam zdi pošteno in prav, da se v tem času spomnimo svojega velikega rojaka in počastimo njegov spomin, ker nam »Čast dežele Kranjske« govori »čast slovenskemu narodu«. In ta slovenska čast nam veleva

čast in slava Janczu Vajkardu Valvazorju
in njegovemu spominu!

Pepči Marinč: Večer nad dolino

Ovenčala tihe večere je tvoja bližina
in z rožnato zarjo osamljene ure pretkala.
Topló sem te z vencem pobožnih spominov obdala.
Kako je zdaj mračna najina ozka dolina!

Zvezalo s teboj me je tisoče nežnih vezi,
po tvojih stopinjah življenje mi cesto usmerja,
ko z ostrim zamahom veselje in žalost odmerja,
pod dvojno bolestvo se najin korak zašibi.

Le z Jézera Mati ljubeče se v naju ozira,
čuje nad gmajnami, váruje sklonjene strehe.
Čez žalost in srca, ki željna so njene utehe,
topló in dobrotno svoj zvezdnati plašč razprostira.

Desetnica
(Slika Mihe Maleša)

Iz zaklada naše
narodne pesmi:

Desetnica mora na tuje

Oj leži, leži njivica,
Z drobno pšenico obsejana;
Na njivi ženja deset ženjic,
Deset ženjic, deset sestic.
Edenajsta je mafi poleg b'la,
Da je Marija mimo šla
Ino jim je Boga dajala:
»Hvaljen bodi Jezus Kristus
No jegovo sveto ime!«

Nijedna joj ni odlonala,
Ko naj mlajša čer Margefica:
»Amen, amen od vekoma,
Od vekoma do vekoma!«
Marija je segnola v svoj svefi žep.
Vzela je svoj perstanj zlat:
»Tu 'maš, fu 'maš, Margefica,
Ti boš pa z meno rajžala!«

Mafi pravi, govori:
»Naj gre, naj gre ma starša či,
Ona je uže bolj pri pamefi.«
Marija pravi govori:
»Kaj je le desetega,
Vse mora v desetino iti.«

Pofle je šla mafi kruha peč,
Noter je dejala perstanj zlat.
Okol, no okol ga je oblamala,
Na sredi Margefici hranila.
»Tu 'maš, fu 'maš, Margefica,
Ko boš od mene rajžala.«
»Jaz ne bom jedla, pila več,
Pod vašo streho spala več.
Tude ne boste videli moje smerti,
Jaz pa pri vaši stala bom.«

Drobci iz zemljepisa Italije

Apeninski polotok, tako imenovan po glavnem gorovju, ki sega od severa proti jugu, tvori v glavnem današnje kraljevino Italijo. Apenini so v zvezi z Alpami, ki tvorijo na severu naravno mejo Italije napram Franciji, Svici in Nemčiji. Poleg tega pripadata Italiji poleg številnih majhnih otokov tudi dva velika otoka: Sicilija in Sardinija, dočim je tretji veliki otok zapadno od Italije pripadal že od srede 18. stoletja Franciji, prej pa je bil v posesti genovske republike. To je v velikih obrisih zemljepisni sestav Italije.

Na treh straneh pa je apeninski polotok obdan od morja, ki ni samo naravna meja Italije, temveč tvori tudi važne pomorske poti, ki postavljajo Italijo v vrsto izrazitih pomorskih držav. Položaj Italije nekako v sredi Sredozemskega morja je zelo ugoden in omogoča po tem morju veliki razmah italijanske trgovine. Je pa Italija v svojem izhodu iz tega morja ovirana po Angliji, ki je zasedla tri važne postojanke v Sredozemskem morju, in sicer Gibraltar, zapadno izhodišče, Malto, južno od Sicilije, in Egipta s svojim Sueškim prekopom, ki od leta 1869 tvori važno izhodišče za vzhodno Afriko, južno Azijo, Daljnji Vzhod in Oceanijo. Te tri angleške postojanke so kakor ključavnice na izhodnih vratih in nemalo zaradi tega se je Italija podala v vojno, da razbije te vezi, ki so jo dušile.

Kot smo dejali, tvori severno naravno mejo Italije visoki alpski pas, ki sega od Nice v velikem loku severno tja do vzhodnih obal Jadranskega morja. Na južni strani Alp je povsod z malimi izjemami italijansko ozemlje. Alpski

zelo deljena. Na splošno pa lahko smatramo, da potekajo te meje ravno čez slovensko ozemlje, v goriški, tržaški in ljubljanski pokrajini. Hrušico bi lahko smatrali za mejno vzpetino med Alpami in Krasom.

Alpe, ki segajo tudi ob morju v Italijo, so ligurske Alpe na severu Ligurskega zaliva. Te Alpe pa so zvezane ozemeljsko z Apenini, ki tvorijo osrednje gorovje vse Italije tja doli do južnega konca v Kalabriji. Začetek apeninskega sestava je smatrati, da je pri Colle di Cadibona. Tudi sicilijanske gore smatramo lahko za nadaljevanje Apeninov. Najprej padajo Apenini v Liguriji zelo strmo proti morju, tako da je komaj prostora za cesto med gorovjem in morjem na nekaterih krajih, nato pa zavijejo Apenini v sredino Italije in še dalje, tako da se dotikajo skoraj Jadranskega morja pri Riminiju. Ti Apenini tvorijo nekakšno naravno mejo med srednjo in severno Italijo, katero slednjo tvoji predvsem Padova nižina. Apenini se nato vlečejo po vsej Italiji in dosega svojo najvišji vrh nekako v sredini pravega polotoka z vrhom Gran Sasso, ki je visok 2914 m nad morjem. Ti Apenini so položnejši in preko njih vodi cela vrsta cest in železnic. Vzhodno od glavnega vrha Apeninov leže posamezna manjša gorovja in posamezne vzpetine, večinoma vulkanskega značaja, med katerimi je najbolj znan Vezuv pri Napoliju, visok 1186 m in je edini še delujoči vulkan na polotoku.

Tudi italijanski otoki so zelo hriboviti. Na Siciliji je najvišji vrh ognjenik Etna s 3279 m. Prav tako gorata je tudi Sardinija, ki ima mnogo rudninskih zakladov.

Pontinska močvirja, nekdanji najbolj zapuščen in najbolj nezdravi predel Italije...

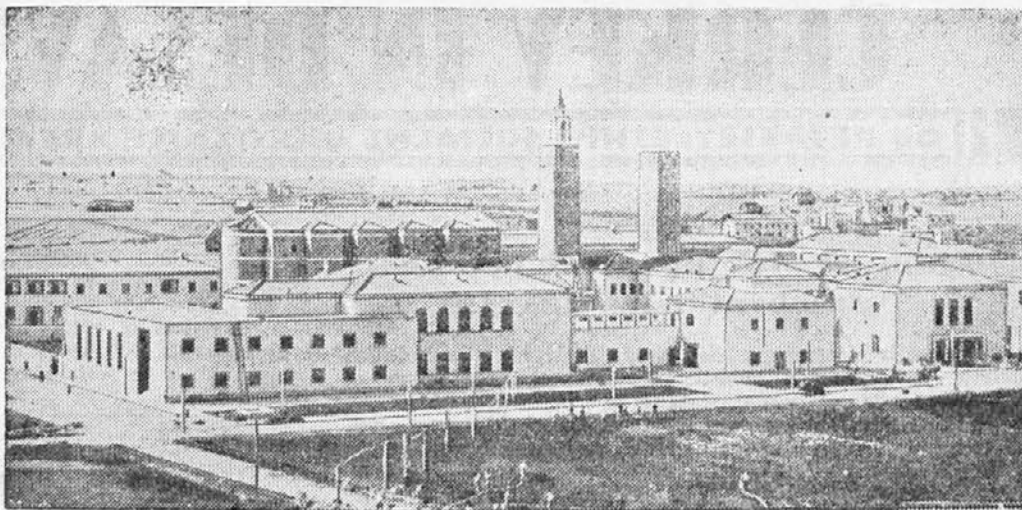
pas se začne med Ligurijo in Provenco ter je proti severu vedno višji. Od obmorskih Alp dalje narašča višina Alpskih vrhov in dosega v skupini grajskih Alp najvišji evropski vrh: Mont Blanc, ki je visok 4810 m. Tudi Italija ima svoje ledenike na južnih obronkih Alp. Nato zavije cela vrsta alpskih hrbtov proti vzhodu tja do Tridenta. Tudi se nahajajo veliki vrhovi, ki imajo nad 4000 m višine, večinoma na meji Švice in Italije. Državnopolitično sega tukaj italijansko ozemlje tudi na južno stran Alp in sicer je to švicarski kanton Tessino, ki ima tudi izrazito italijansko prebivalstvo. Višina alpskih vrhov se proti vzhodu vedno bolj zožuje ter tvori tudi na bivši jugoslovanski meji z Italijo prehod v kraški sistem, ki je značilen za vzhodno obalo Jadranskega morja. Skozi te prehode med Alpami in Krasom so prihajali vzhodni narodi v Italijo delno že v starem veku, še bolj pa ob prehodu v srednji vek. Zemljepisno smatrajo sicer nekateri Snežnik (1796 m) za vzhodni najvišji vrh Alp, vendar se alpski sistem dejansko končuje že z Julijskimi Alpami, v katerih je najvišji vrh Triglav (2863 m). Izrazitih mejnih črt med Alpami in Krasom dejansko ni in so mnenja zemljepiscev o mejni črti

Lahko rečemo, da sta približno dve petini Italije gorati, dve petini sta več ali manj gričevje, samo eno petino pa tvorijo ravnine. Največja ravnina je severna, ki se vleče južno od Alp in po kateri se pretaka reka Pad (Po). Večja ravnina je tudi beneška, po kateri tečejo reke, ki se iz Alp zlivajo v severno Jadransko morje. Ostali večji predeli ravnin pa so vzhodno ali zahodno od Apeninov. Od Toskane pa do Lacija in do Kampanije so rodovitne ravnine, katerih podnebje je izredno ugodno. Na vzhodni strani je večjega pomena Apulija, kjer se nahajajo veliki pašniki.

Najdaljša italijanska reka je Pad, ki je dolga 652 km in katerega območje meri okoli 75.000 km². Številni so tudi njegovi pritoki, ker je Pad zbirališče dotokov z Alp in severnih Apeninov. Alpski dotoki imajo vedno dovolj vode, dočim imajo apeninski dotoki zelo nestalno vodno stanje, saj so v veliki meri hranjeni s hudourniki. Isto velja tudi za reke, ki se iztekajo v Jadransko morje; velika je torej razlika med alpskimi in apeninskimi rekami.

Druge reke niso tako dolge in tako važne kot Pad. Največje med njimi je območje reke Tibere, ki teče skozi Rim in meri nad 17.000 km². Tibera je dolga 405 km.

.... so zdaj spremenjena v cvetoče naselje: na predele, kjer se bohote nekatera nova, najmodernejša mesta, kakor je n. pr. Littoria in Aprilia, ki jo vidimo na sliki.

Severna Italija ima veliko število velikih in znanih jezer. Največje je Gardsko jezero, nadalje so znani Komsko jezero, Lugansko jezero in Lago Maggiore. Ob teh jezerih so tudi znamenita letovišča. Ostala Italija nima tako velikih jezer. Jezera so v veliki meri vulkanskega izvora, kot n. pr. v bližini Rima Albansko jezero, jezero Nemi, Bolsena itd.

Podnebje je v Italiji zelo ugodno. Ni pa ugodno samo zaradi tega, ker leži Italija med 37. in 47. stopinjo severne širine, temveč tudi zaradi tega, ker jo obdaja s treh strani morje in ker jo proti vdoru mrzlega zraka s severa varujejo visoki vrhovi Alp. Nebo je jasno, zrak je mil zaradi skoraj povsod več ali manj znatne bližine morja. Zato je tudi približno klima po vsej Italiji enaka: vinska trta, limone in oljka uspevajo ne samo na sončni Siciliji, temveč tudi visoko na severu ob velikih jezerih. Seveda pa obstajajo razlike v klimi. Tako je klima Padove doline bolj celinska, saj je odprta proti vzhodu, ugodnejše je podnebje na zahodu Apeninov, ker so proti vzhodu naravna ovira, hladneje je na vzhodnih obronkih, ki so odprti proti Jadranskemu morju.

Količina padavin ni povsod enaka. Na severu je večina več padavin kot na jugu ravno zaradi zidu Alp. Kraška zemlja v številnih predelih tudi požira več padavin kot alpska zemlja. Zato mora italijanski kmet v teh predelih drugače gospodariti z vodo in v zvezi s tem uravnati vse svoje gospodarstvo. Zato je tudi namakanje tal zavzelo tak razmah v Italiji že v starih časih in se je povzpelo do znatnih višin s sedanjimi modernimi sredstvi.

Gozdov Italija nima preveč, čeprav so veliki predeli še obraščeni z gozdom. To je v krajih, kjer že tisočletja žive velike množice ljudi, ki si morajo iz zemlje dobivati svoj živež, naravno. Le okoli 18% vse površine je pokrito z gozdovi in kostanji. Ta odstotek je pa zelo različen po posameznih okrajih. Najmanj gozdov je na Siciliji, v Apuliji in na Sardiniji, največ v Liguriji, tridentinski Benečiji, Toskani, Julijski Benečiji in naravno tudi v Ljubljanski pokrajini.

Zato pa je znaten odstotek njivske površine. Po kmetijskem katastru iz leta 1929 je odpadlo v Italiji (naravno v prejšnjih mejah) na njive 41.1%, na travnike 4.9, na pašnike 14.5, na posebne kulture drevja, med njimi tudi na vinsko trto 7.4, na gozdove in kostanj 17.9, dočim je bilo neobdelane zemlje 6.2%. Če pa vzamemo obdelano zemljo in gozdove skupaj, pa kaže slika naslednji odstotek: 92% je odpadlo na plodno zemljo in le 8% na neplodno zemljo. Največ neplodne zemlje je naravno v gorskih krajih obeh Benečij, Lombardije in Piemonta.

Prebivalstvo.

Prebivalstvo Italije je zelo homogeno. Ogromno večino prebivalstva tvorijo Italijani. Po zadnjem ljudskem štetju dne 21. aprila 1956 je imela Italija (naravno v prejšnjih mejah) dejansko prisotnega prebivalstva 42.444.558, če se pa prišteje še odsotno prebivalstvo, je imela Italija tedaj 42.918.726 prebivalcev. Od začetka italijanskega zedinjenja, t. j. od leta 1861 pa do 1956, torej v 75 letih je število prebivalstva naraslo od 25 na skoraj 43 milijonov. To pomeni, da se je število prebivalstva povečalo za skoraj 40% in to

kljub znatnemu izseljevanju, ki je bilo prav veliko v letih pred prejšnjo svetovno vojno. Leta 1913 n. pr. se je izselilo iz Italije v evropske države ter v države ob Sredozemskem morju 313.032 ljudi, v preokooceanske države pa 559.506 ljudi, skupno torej 872.598 ljudi, toda po zadnji svetovni vojni je izseljevanje v veliki meri ponehalo.

Skupna površina Italije je znašala pred sedanjo vojno 310.190 km² in je znašala glede na rezultate ljudskega štetja iz leta 1936 gostota prebivalstva 139 ljudi na 1 km², kar je zelo veliko glede na še vedno veliko število kmetijskega prebivalstva. Saj je leta 1936 od vsega pridobitno zaposlenega prebivalstva odpadlo na kmetijstvo 47.6%. Naravno je največja gostota prebivalstva v industrijskih predelih. Tako znaša povprečna gostota prebivalstva v Liguriji 262, v Lombardiji 235 in v Kampanji 260 (tu pa prihaja v poštev veliko mesto Napoli). Najmanjša je gostota prebivalstva na Sardiniji, kjer znaša komaj 45 na km², v tridentinski Benečiji, kjer znaša 49, in v Lukaniji z 51. Če pa pogledamo pokrajine, vidimo, da imajo največjo gostoto naslednje pokrajine, kjer pride zlasti do izraza industrijska in mestna delavnost: Milano (Lombardija) 788, Napoli (Kampanija) 702, Genova (Ligurija) 478, Varese (Lombardija) 331, Padova (Veneto) 312, Rim (Lacij) 286, Trst (Julijska Benečija) 275, Benetke (Veneto) 256, La Spezia (Ligurija) 248, Como (Lombardija) 243, nadalje imajo nad 200 prebivalcev na km² pokrajine: Pistoia (Toskana), Treviso (Benečija), Bergamo (Lombardija), Florenca (Toskana), Turin (Piemont), Cremona (Lombardija), Vicenza (Benečija), Livorno (Toskana), Zader (Jul. Benečija) in Catania (na Siciliji).

Tudi versko je prebivalstvo skoraj popolnoma enotno, le neznaten je odstotek nekatoličanov, pa jih ni vseh nekaj desetisočev.

Velika mesta v Italiji.

Po ljudskem štetju leta 1911 ni imela Italija nobenega mesta, ki bi imelo milijon prebivalcev, tri mesta so imela nad pol milijona prebivalcev, 10 mest pa je imelo od 100.000 do pol milijona prebivalcev. Leta 1940 pa je imela Italija dve milijonski mesti, tretje se je že približalo temu številu, poleg tega pa so imela: dve mesti nad pol milijona prebivalcev in 18 mest od 100.000 do pol milijona prebivalcev.

Leta 1911 je bilo največje italijansko mesto Napoli s 678.000 prebivalcev, temu je sledil Milan s 559.000 in Rim s 542.000 prebivalcev. Kako velika pa so bila italijanska mesta ob koncu leta 1940, nam kaže naslednja statistika prebivalstva:

Rim 1.368.442, Milano 1.237.532, Napoli 938.571, Turin 708.721, Genova 664.673, Palermo 441.053, Firenze 359.728, Bologna 326.813, Benetke 289.658, Trst 261.489, Catania 256.850, Bari 221.020, Messina 206.816, Verona 169.322, Tarent 158.177, Padova 154.403, Brescia 138.065, Livorno 136.951, Ferrara 125.777, Reggio di Calabria 125.793, Cagliari 123.882, La Spezia 122.460 in Apuania 107.152 prebivalcev. Apuania je dejansko nova občina, ustanovljena ob koncu leta 1938 iz nekaterih drugih občin (Massa, Carrara in Montignoso).

CERKEV IN DELAVSTVO

OB PETDESETLETNIKI SOCIALNE OKROŽNICE »RERUM NOVARUM«

Dr. Ivan Ahčin

Izum strojev povzroči popoln preobrat v izdelavi

Evropa je ponosna na silen gospodarski razvoj v zadnjem stoletju. Toda malokdo pomisli, da so lepa in mogočna mesta, ki so s čudovito naglico naraščala in množila svoje prebivalstvo za stotisoče, bila največkrat zgrajena za strašno ceno. Največkrat se je zgodilo, da je bogastvo posameznikov in tudi navidezno blagostanje poedinih dežel v veliki meri bilo zgrajeno na delu, na trpljenju in siromaštvu velike množice delovnega ljudstva.

Porast velikih mest in industrijskih središč na evropskem zapadu je v najtesnejši zvezi z industrijsko revolucijo, ki se je pričela v XVII. stoletju. V tej dobi so se pojavile zelo pomembne iznajdbe druga za drugo, ki so omogočile proizvodnjo najraznovrstnejših izdelkov v veliko večjih množinah kakor dotlej. Leta 1738. je Anglež Paul iznašel predilni stroj, ki ga je drugi Anglež James Hargreaves leta 1770. močno izpopolnil. Samuel Crompton je izdelal vreteno na vodni pogon, kar je omogočilo izdelovanje mnogo finejšega vlakna kakor so ga doslej sploh delali, in tudi z mnogo večjo naglico. Ta iznajdba je pospešila izdelovanje sukanca in leta 1785. je dr. Cartwright iznašel prvo mehanično stavec, ki je bila sprva na ročni pogon, a kmalu na vodni pogon. Leta 1774. je iznašel James Watt parni stroj. Leta 1801. pa je izumil Francoz Jacquard pravi tkalni stroj. Leta 1803. je izumil Amerikaneec Fulton parnik in leta 1829. Čeh Resel parnik na vijak. Leta 1814. je Anglež Stephenson sestavljal prvo lokomotivo in po njegovem načrtu so bile zgrajene prve železnice. Iznajdba strojev, zlasti parnega stroja, je omogočila izdelovanje blaga v množinah, za velike trge, nazadnje za svetovni trg, zlasti potem, ko je bilo omogočeno hitro prevažanje blaga v nove dele sveta.

Do tega časa ni bilo tovarn in velikih podjetij. Po navadi so bile le delavnice, v katerih je delal podjetnik sam z delavci ali delavkami, ki so dobivale dogovorjeno mezdo. Tkalska obrt na primer se je po navadi opravljala kar v hiši delavcev. Žene in hčere so predle niti, mož pa je tkal ali pa je prejo prodajal, ako sam ni obrtoval. Tkalske družine so živele po večini na deželi, v okolišju mest, in so si s svojim zaslužkom pomagale pri gospodinjstvu. Zaslužek je bil dokaj stalen. Kajti trgovec v mestu, za katerega so okoličani delali navadno po naročilu, je bil največkrat edini trgovec. Tako na trgu od nobene strani ni bilo konkurence, kakor se je razvijala kasneje, ko je v deželo prihajalo tuje blago in ko se je pojavilo večje število trgovcev z istovrstnim blagom, ki so si med seboj konkurirali in obenem tudi pritiskali na cene izdelkov.

Tudi če se je prebivalstvo množilo in je povpraševanje po blagu naraščalo, je mogel trgovec svoj trg pregledati in zaposliti vse svoje delavce. Zaradi tega si tudi delavci niso mogli med seboj konkurirati, saj so bili večinoma vsaksebi ločeni in raztreseni po deželi. Navadno je bil dohodek tolikšen, da je tkalec mogel od svojega zaslužka dati nekaj na stran za onemogla in stara leta. Delavci se niso bali brezposelnosti, ker so vedeli, da sta trg in kupec gotova. Živeli so pošteno, mirno in domoljubno. Njih gospodarski položaj je bil mnogo boljši kakor njihovih naslednikov. Ni se jim bilo treba z delom prenapenjati, delali niso več, kakor jih je veselilo, pa so si vseeno prislужili, česar jim je bilo za življenje potrebno. Po zdravem delu so se lahko mirno spočili v svoji hiši ali na vrtu in še so imeli časa dovolj za razvedrilo in pomenek s sosedi. Po pretežni večini so to bili poštene in zdravi ljudje, ki po svoji telesni krepkosti niso prav nič zaostajali za kmečkim prebivalstvom. Njihovi otroci so doraščali na svežem zraku in so, če so mogli, pomagali pri delu svojim staršem. Vendar to niti ni bilo vedno potrebno, kakor sploh tedaj še ni bilo govora o 8 ali 12 urnem delu.

Toda iznajdbe strojev so docela spremenile delovne pogoje. Prišel se je nezasišan industrijski razvoj. Iz tal so rastle velike delavnice z vedno modernejšimi stroji, ki so povzročili

popoln preobrat v proizvodnji. Ni bilo tako samo v tkalski stroki, ampak v vseh gospodarskih panogah. Stroji so delali na paro. Nastajale so velike livarne za železo in ogromni rudniki. Nastajala je velika industrija in dežele so spreminjale svoj obraz. V kratkem se je pokazala prava revolucija na gospodarskem in socialnem polju.

Papež Leon XIII., ki je s svojo zgodovinsko okrožnico zapovedal delu in delavcu čast, kakor jima gre.

Usodne posledice rabe strojev v industriji

Prej je delavec delal na svojem domu. Poslej je bil prisiljen zapustiti domačo hišo in iti v tovarno.

Podjetniki so gradili velike tovarne, kupovali so stroje in surovine in proizvajali velike množine blaga ter najemali veliko število delavcev. Kar je delavec mogel prej doma izdelati v enem dnevu, je podjetnik s stroji lahko napravil v eni uri in še hitreje. Kar je prej nadelal rokodelce v enem letu, toliko in več je naredil stroj v enem tednu. Posledica tega je bila, da je kos blaga, ki ga je ročni delavec doma izdelal in bil prisiljen prodati za 5 denarjev, podjetnik, ki je delal s stroji, lahko vrgel na trg za 3 denarje. Jasno je postalo, da bo vsakdo kupoval pri podjetniku in ne več pri domačem ročnem izdelovalcu. Le-ta ni mogel vzdržati tekme. Če je hotel zaslužiti in živeti, je moral pustiti svojo domačo obrt in iti v tovarno, kjer se je udingal kot tovarniški delavec. Na ta način sta se izoblikovala dva družabna razreda: na eni strani delavstvo, sodobni proletarijat; na drugi strani pa podjetniki ali kapitalisti.

Trenutek je bil odločilen.

Delavcev ni ščitila nobena organizacija. Varoval pa jih tudi ni noben socialni zakon. Nekdanje stanovske korporacije so bile odpravljene. Delavci so kakor izgubljeni drobec ostali na svobodno razpolago mogočnemu modernemu industrializmu, ki je od svoje strani razglašal pravico do neomejene gospodarske svobode. Kaj se je sedaj zgodilo?

Spočetka je delavec na videz vsaj lahko rekel, da je zadovoljen. Nikdar prej ni imel v žepu toliko denarja. Vsako

Delo v naši umetnosti: Zakladanje martinove peči, Martinar, vlivanje jekla. (Risbe Božidarja Jakeca.)

soboto je dobil tedensko plačo. Ker je podjetnik odprl vrata tovarne tudi ženam in otrokom, so tudi njegova žena in njegovi otroci bili zaposleni in plačani. Novopečeni tovarniški delavec je imel vtis, da se blagostanje naseljuje v njegov dom.

Toda oglejmo si stvar nekoliko поблиže. Nauk, ki nam ga novonastali gospodarski razvoj daje že takoj v začetku, je zelo poučen.

1. Predvsem delavec ni bil več popolnoma gotov, da bo našel zaposlitev. Naval z dežele je bil ogromen. Tako se mu je kaj lahko primerilo, da je postal nezaposlen. Šel je k drugemu podjetniku in poprosil za delo. Često je zaman moldeval; tudi ta ga ni potreboval. Šel je k tretjemu in četrtemu, a je bil morda povsod zavrjen. Pričela ga je mučiti lakota. Beda, ki je prej ni nikoli poznala njegova družina, je potrkala na vrata njegovega stanovanja. Končno je morda le našel podjetnika, ki ga je bil pripravljen sprejeti, toda pod pogojem, da mu mesto 8 denarjev kot mezdo izplača le 4 denarje. Siromak je prišel v strašne škripee. Ali sprejme delo za polovično plačo, ali pa bodo on in njegova družina pomrli od lakote. Seveda mu je podjetnik zatrjeval, da ga nič ne sili in da je popolnoma svoboden, če delovne pogoje sprejme ali ne. Svoboda nad vse in za vse: svoboda za podjetnika in svoboda tudi za njega — delavca! In v imenu svoje... svobode je delavec stisnil zobe in pesti in šel v tovarno. Plača 4 denarjev sicer ni zadostovala za dostojno preživljanje njega in družine, toda bilo je še vseeno bolje kakor stati brez dela in brez zaslužka na cesti.

2. Tovarne so naraščale in se množile z blazno hitricio. Industrialeci, pijani od velikih zaslužkov, so razširjali kar naprej svoje obrate in proizvajali, proizvajali. Skladišča so se napolnila do vrha. Trgovci so prihajali od vseh strani. Tudi izvoz v druge pokrajine je bil v polnem razmahu. Železnice in parniki so tovorili neznanske množine blaga in ga prevažali v vse dele sveta, od tam pa uvažali surovine in ondotne pridelke. Toda joj! Naenkrat so opazili, da je bilo izdelanega blaga le preveč, več kakor pa je znašala potrošnja in več kakor so železnice in ladje mogle odpeljati v druge dežele. Nastala je čezmerna proizvodnja. Podjetniki, ki so gradili tovarne in pritegnili velike množine delavstva, večkrat tudi z zviševanjem plač, so zaradi čezmerne proizvodnje bili naenkrat prisiljeni, da stroje ustavijo, delavce pa odpuste. Skladišča so bila prenapolnjena za več mesecev. V gospodarstvu, posebno pa med delavstvom, je nastala stiska in se stopnjevala od tedna do tedna. Podjetnik je odpustil delavce ali vsaj velik del, češ da ne more kar naprej proizvajati, vsaj ne v tolikšnih množinah, ako nihče ne kupuje. Na tisoče delavcev je ostalo brez dela. Pojavila se je brezposelnost, ki nikakor ni bila več posamičen pojav. Ze so bile cele množice delavstva, ki so bile lačne, ki so hotele delati, pa niso mogle. Morebitni pribranki so morda za nekaj časa zadostovali, a stanje je bilo iz dneva v dan hujše, beda in obup sta se polasčala delavskih množic.

3. Medtem pa je podjetnik delavcem, ki so še ostali v tovarni, povedal nekako takole: Prej sem vam dajal 4 denarje kot plačo, poslej vam bom dajal le še 2 denarja; ako pa niste zadovoljni, si svobodno lahko poiščete mesto drugod. Ubogi delavec se je naenkrat znašel v položaju, da je moral vzdržati konkurenco s svojimi nezaposlenimi tovariši.

Le-ti so bili lačni; iskali so dela; in ker niso imeli ničesar, razen bede in solz svojcev, so se ponujali vsakemu podjetniku in za vsako plačo. Tudi za en denar in pol! Podjetnik se je dal dolgo prositi. Šele po dolgem času se je obrnil do ubogega obupanca in mu rekel: »Čuj, hočem ti dobro. Vem, da mi boš hvaležen. Ne potrebujem novih delavcev. Nasprotno. Prisiljen sem, da jih celo odpuščam. Toda samo zaradi tebe te sprejem. Za denar in pol, kakor sva se do-

menila in kakor si ti prostovoljno pristal.« In oni... se je zahvalil. Šel je v tovarno, ne da bi vedel, da je bilo njegovo mesto še pred uro zasedeno po nekem drugem, ki je za svoje delo prejel 2 denarja in ki je bil odpuščen. Med tistimi, ki so delali za dva denarja, in onimi, ki so dobivali denar in pol, je podjetnik odbiral slednje in nje pridržal na delu. Konkurenca je večkrat delavce prisilila do bratomornega boja.

4. Posebno sramotne oblike pa je konkurenca zavzela, ko je šlo za delo žensk in otrok.

Podjetnik je imel stroj. Strojem lahko streže tudi ženska ali otrok. In če je možko delovno moč plačeval po 2 denarja, je ženski plačal 1 denar in otroku pol denarja.

Podjetnik je torej svojo tovarno na široko odprl tudi ženskam in otrokom. Nič za to, če je delo teh večkrat bilo enako delu moških delavcev. Plačeval jih je slabše. Imel je popolnoma svobodne roke, da je sprejemal lahko kar moč veliko število slabo plačanih žensk in otrok.

Pri kateri starosti so smeli otroci v tovarno? Koliko ur so smeli delati? In žena, ki je postala mati, koliko dni je smela ostati doma?

Nobenega zakona ni bilo, ki bi urejal delo žena in otrok. Podjetništvo je v svoji požrešnosti po dobičku delalo po vseh deželah najhujše zločine. Često je celo sama meščanska družba morala ugotoviti nezaslišano brezdušnost, ki je vpila k nebu za maševanje. Dečki po 7 in 8 let ter deklice iste starosti so bile na tovarniškem delu po 13 in 14 ur na dan. Večkrat so bili otroci prisiljeni opravljati tudi taka dela, ki so daleč presegala njih moči. Pogosto so otroci pospali kar pri strojih. Celo 16 urno dnevno delo je izpilo ženam življenjsko silo, da so rodile le še šibko in bolešno dečo. Premnoga dekleta so pri nočnem delu izgubila svojo čast in poštenje. Moralno in gospodarsko razdejavanje ter nečloveškost, ki je nobeno pero ne more vredno popisati, sta le površna podoba posledic, ki jih je rodilo novo gospodarsko stanje.

5. Koliko ur je trajalo dnevno delo?

Danes pravimo 8 ur. Tedaj pa je delovni čas trajal 14, 15, ponekod tudi 16 ur dnevno. In to za plačo, ki je bila 10 krat manjša, kakor je danes.

Prišla je nedelja ali praznik. Ni bilo nobenega zakona, ki bi urejal nedeljski počitek. Strojev ni mogoče ustaviti, je rekel tovarnar. Ako ne teko noč in dan, se ne izplačajo. Zato tudi človek, njih suženj, ni imel pravice do počitka.

Prišla je noč. Tudi nočno delo ni bilo urejeno, ne zavarovano. Bilo je prepuščeno svobodni volji delojemalca.

6. Dogodilo se je, da je imel delavec pri delu nesrečo. Stroj ga je poškodoval in mu morda odtrgal prste, roko ali nogo. Ni bilo nobenega zakona, ki bi določal obvezno zavarovanje za primer nezgode. Dobro misleč podjetnik — drugi niti tega ni storil —, je potegnil iz denarnice bankovec in ga je poslal na ponesrečenčev dom. »Sicer pa, saj je bil sam kriv! Zakaj ni bolj pazil! Sedaj naj gleda, kako bo živel z družino! V tovarno ga ni mogoče več sprejeti, ker ni dela zmožen...!«

Pravijo, da se je v tisti dobi v Italiji pripetil naslednji dogodek: Nek zakupnik je lepega dne zapazil, da se ljudje vsi vznemirjeni zbirajo okrog vaškega vodnjaka. Nemiren priteče še on in vpraša: »Ali je morda konj padel noter?« — »Ne,« mu odgovore kmetje. »Ni se ponesrečil konj, ampak kmet.« — »O, potem ni nič hudega. En kmet več ali manj, nič ne de.« S temi besedami se je zakupnik oddaljil.

Prav isto se je dogajalo tudi v tovarnah. Ako se je pokvaril stroj, potem je to bila velika nesreča, združena s preiskavami, globami in odpusti. Če pa se je ponesrečil človek, se je zanj takoj našlo nadomestilo. Saj je bila človeška sila najcenejša...

7. In kdo je skrbel za delavca ali delavko, če ga je napadla bolezen?

Delo v naši umetnosti:
Velikonočna procesija — po-
svetilo pomladanskega kmeč-
kega dela.
(Slika Maksima Sedeja.)

Nihče. Vedeti moramo, da ni bilo v zdravstvenem oziru tako rekoč nič poskrbljeno. Po velikih tovarniških prostorih je živelo in se gibalo na stotine delavcev, večsih v mrzlem in mokrem ozračju, drugič v silni vročini, brez prezračevalnih naprav, v smrdljivem vzduhu olja in potnih teles. Toda večkrat zboletji — je bil zločin. Kazen je bila odpustitev.

8. Zvečer, ponoči so delavci in delavke zapuščali tovarne. Odhajali so domov. Uboge družine! Otroci so bili prepuščeni samim sebi. Celo oče in mati, ki sta čisto imela različne delovne obroke, sta se le redko videla. Tovarne so navadno nastajale v velikih mestih in povzročale hudo stano-
vanjsko stisko, ker so mnogi zapuščali vasi in se preseljevali s svojimi družinami v mesta. In še druga posledica: v enem prostoru je večkrat spalo šest, sedem ali celo osem oseb. Higi-
ena in morala sta postali prazni besedi.

Lahko bi nadaljevali s slikanjem žalostnih razmer, ki jih je ustvaril novi način gospodarstva. Nihče nas ne more dolžiti, da pretiravamo. Kdor pozna početke moderne industrije, ve, da tudi Leon XIII. ni pretiraval, ko je ugotovil, da je malo mogočnjakov in bogatincev naložilo neizmerni množici proletarcev skoraj sužnji jareme. V ostalem tudi ne smemo pozabiti, da Karl Marx s svojo knjigo o kapitalu ni morda uspel toliko zaradi naukov, ki jih v njej podaja, kakor zaradi tega, ker je tako mojstrsko naslikal strahotne razmere, v katerih je tedaj živel angleški delavec. Bile so to razmere, ki niso ustrezale niti pogojem, ki bi bili živalim primerni, kaj šele človeku.

Posledice novega gospodarskega načina so torej bile, da je bil delavec ubožnejši kakor kdaj koli prej in čisto izročen na milost in nemilost podjetniku. Delavec je delal za plačo in za podjetnika, a ne več za samega sebe. Postal je del velikega stroja, ki ga ni mogel več obvladati. Življenje za delavski stan je postalo težavno, zaslužek negotov. Družinsko življenje delavstva je bilo v novih razmerah silno prizadeto. Tedanja zakonodaja ni praktično za delavstvo storila ničesar, pa tudi delavstvo samo ni imelo možnosti, da bi s samopomočjo izboljšalo svoje stanje. Ne smemo se zaradi tega čuditi, da je nezadovoljstvo delavskega stanu bilo splošno in da se je vedno glasneje dvigal klic po samoobrambi proti tiraniji kapitala.

Trije nadaljnji vzroki za zaostritev socialnega zla

1. Bili pa so tudi še drugi vzroki, ki so vplivali na to, da se je tako brezobzirno izrabljalo delavstvo. Bil je to zlasti protestantizem, ki se je tedaj močno razmahnil po nekaterih gospodarsko in industrijsko zelo razvitih deželah. Protestantizem je v svojem jedru najbolj razbrzdan individualizem.

Nasproti družabni avtoriteti je na verskem področju postavil pravice posameznika, pravice lastne osebnosti. Govoril je: Ne potrebujemo papeža, ne nauka zakonitih učenikov, ne Cerkve! Sleherni med nami je naravnost navdihnen od Svetega Duha. Zadostuje, da vzamemo v roke sveto pismo. Ni mi potreba avtoritete, ki bi me učila in mi pokazala pravi smisel božje besede, kajti sleherni more sam nezmotljivo razsojati o pravem nauku. Ni potrebno cerkveno učenje in vodstvo. Človek sam sebi popolnoma zadostuje, njegova lastna vera ga zveličava.

To je površen pogled na protestantizem, ki nam pokaže, da je skrajni individualizem. Protestantizem je zavrzel avtoriteto, ki je organična vez v družbi. S tem je bil položen temelj in klica za liberalizem. Protestantizem je bil za mnoge krik po neomejeni svobodi. Temeljni družbe so bili omajani. Nova svobodnjaška gesla so se razlegala čez prosvetljeno Evropo.

2. Protestantizem je mnogo pripomogel, da se je mogel tako hitro razširiti gospodarski liberalizem. Gospodarski liberalizem, ki je postal splošno naziranje pridobitnih

Delo v naši umetnosti: Orač. (Slika Lojzeta Perka.)

slojev XVIII. stoletja, je učil nov gospodarski in socialni nauk, ki ga je odtrgal od vsake verske in nravne podlage. Postavil se je na stališče, da je človek po svoji naravi bistveno dober in da naj le sledi svojim naravnim nagonom, pa bo srečen. Nastala je nova veda o bogastvu, ki je upoštevala le človeške telesne potrebe; čutno uživanje je postalo počelo in cilj socialne politike. Vsa umetnost gospodarskega napredka naj bi bila v tem, da se čim bolj razvije proizvodnja. Zakoni pa naj imajo le namen zagotoviti svobodni razvoj gospodarskih sil in omogočiti, da vsak lahko svobodno sledi svojim osebnim koristim. Gospodarstvu naj se prepusti, da vlada samo sebe. Svobodno naj bo zemljišče, svobodna lastnina, svobodni vsi obrti, svobodna trgovina. Proč z vsem, kar omejuje to svobodo: Proč z obmejno carino, proč s srednjeveškimi cehi, proč z vsemi stanovskimi zvezami!

Te nauke je posebno razvil in izpopolnil Škot Adam Smith (1723—1793). Leta 1776. je izdal sloveče delo: »O naravi in vzrokih narodnega bogastva«. Adamu Smithu je gibalo vsega gospodarskega delovanja zasebni interes. Da se pa interes more uveljaviti in tako biti činitelj bogastva, mora država pustiti človeku svobodo. Gospodarski razvoj naj se vrši v svobodni tekmi gospodarskih sil brez vsake nenaravne ovire. Vse, kar omejuje gospodarsko svobodo, se mora odstraniti.

Smithovi nauki so padli na rodovitna tla in kmalu se je začel po vseh državah praktično uveljavljati gospodarski liberalizem. Zlasti je začela boj za gospodarsko svobodo trgovska zveza, ki jo je ustanovil leta 1837. trgovec Rihard Cobden v Manchesteru, cvetočem središču angleškega predilstva. Zato se ves gospodarski liberalizem večkrat imenuje manchesterstvo. Na francoskem se je okoristil s temi nauki zlasti tako imenovani »tretji stan«, ki ga je osvobodila francoska revolucija, meščanski stan (meščanstvo - buržoazija).

Podjetništvo, ki je sledilo tem naukom, je imelo pred očmi predvsem materialne koristi. Novi kapitalisti, ki so nastajali, so mislili zgolj na svojo poslovno korist, ne da bi se dali vplivati ali ovirati od kakšnih nravnih ali verskih pomislekov. Na delaveca je ta doba gledala kot na stroj za pridobivanje bogastva. Nihče pa ni v njem gledal človeka, ustvarjenega po božji podobi. Za podjetnika je bil delavec le bitje z dvema delavnima rokama, ne da bi se kdo brigal za to, da ima tudi ženo in otroke. Lov za dobičkom je postala splošna strast, ki je gospodarstvo postavila v ospredje vsega življenja in pridobivanju bogastva podredila vse ostalo življenje. Liberalizem je razbrzdal vse nagone, zlasti nagon sebičnosti, razvezal je do skrajnosti svobodno konkurenco in tako odprl pot do najgršrega izkoriščanja delavskih stanov.

3. K zaostitvi družabnih razmer pa so mnogo pripomogla tudi BREZVERSKA NAČELA, ki so se v tej dobi začela razširjati med širokimi ljudskimi množicami. V govorih in spisih so pričeli zasmehovati Boga, vero vanj in krščansko moralo, češ da človeka zaslužuje in ga ovira v njegovih zmognostih in svobodnem razmahu. Brezbožni liberalizem je pokazal vso svojo nevero in nemoralnost. Podjetniki in izobraženci tega časa so radi zatrjevali, da oni kot boljši in prosvetljenejši ljudje vere ne potrebujejo, ki pa utegne biti dobra in koristna za delavce, kmete in sploh za nižje sloje. Vera — tako so rekli — kroti delovno ljudstvo, da ostane mirno, podvrženo, spoštljivo in vdano. Vera je dober žandar, ki skrbi za mir in red v družbi. Ali ni vera tudi najboljšo sredstvo, da se trpin topo vda v svojo usodo?

Ni treba biti ravno bogve kako podkovan v krščanskem nauku, da vsakdo lahko spozna, da je smisel in pomen krščanstva čisto drugačen. Bolniku bomo pač priporočili vdanost in potrpljenje, ker mu togota nič ne koristi, a mu bomo istočasno tudi nasvetovali, naj vse stori in poizkusi vsa pametna sredstva, da spet pridobi izgubljeno zdravje. Tako tudi onim, ki trpe socialne krivice ali ki sploh žive v težkih gospodarskih ali družabnih razmerah, svetujemo potrpljenje v tem smislu, naj nikar ne obupajo, ampak naj se vztrajno in pogumno bore za dosego boljših življenjskih pogojev. Naša krščanska vera nikakor ni neke vrste orožnik, ki bi nižjim slojem svetovala topo vdanost in brezbriznost za trpko usodo, čeprav bi si izvestni kapitalisti to želeli. Krščanstvo vzpodbuja človeka, naj si z božjo pomočjo in marljivim delom ter vsemi sredstvi, ki mu jih stvarstvo daje na razpolago, izboljša svoj življenjski položaj.

Toda delovno ljudstvo si je vedenje tako imenovane boljše družbe po svoje tolmačilo. Mislilo je pač, če je vera prava, mora biti prava ne le za delavce in kmete, ampak tudi za gospodo. Ako podjetniki in gospodujoči sloji ne verujejo, store tudi nižji sloji najbolje, da se ne brigajo za Boga in vero.

Delo v naši umetnosti: Rudar. (Risba Ivana Čarga.)

Delavec si je govoril: Moji industrialci ne verujejo v raj na onem svetu. Oni imajo paradiz na zemlji. Hoteli bi pa, da jaz verujem v nadzemski raj, ki ga po njih mnenju nikjer ni. Hočejo me s tem le krotiti. Toda ne! Tudi jaz hočem imeti raj na zemlji, in sicer čimprej, takoj! Pravičnost, dolžnost, čednost so prazne besede. Dovoljeno je vsako sredstvo in vsaka pot, ki pripomore do večjih in lažjih užitkov...

Ta miselnost, ki je miselnost materializma in uživanjaželjnosti, je prepojila človeško družbo. Njena vodilna postava je postala brezobzirna sebičnost. Od tod neizprosna boj za boljši kos kruha, za lepši prostor pod soncem, boj stanov in razredov, v katerem vsakdo išče le svojih koristi. Tako se je socialno vprašanje pojavilo kakor požar sredi gozda v trenutku, ko maje drevesa silen vihar.

Delo katoličanov za izboljšanje delavskih življenjskih pogojev

Veliko socialno zlo se je najhuje razpaslo v Angliji, kjer je bila v tistem času industrija najbolj razvita. Toda senca novega gospodarskega reda je polagoma legla tudi na druge evropske industrijske dežele. Posebno tiste dežele so se hitro industrializirale, ki so bile bogate na železu in premogu. Povsod tam je nastajala mogočna industrija, ki je pritegnila stotisoče delavstva. To je bilo na Westfalskem in v Šleziji, v severovzhodnih delih Francije, v Belgiji okrog Liègeja, Charleroija in Genta, pa tudi v nekaterih švicarskih kantonih, kakor zürichskem, baselskem in šentgalskem. Po vseh teh pokrajinah se je hitro kopičilo bogastvo med posejdujočimi sloji, a delovno ljudstvo je zapadalo v siromaštvo. Podjetniki so se krčevito upirali, da bi dali delavstvu večje pravice, in so tudi vse storili, da ne bi država izdala zakonov, ki bi olajšali bedni položaj delavskega stanu. Kaj umljivo je, da je zaradi tega bilo delavstvo vedno bolj zagrenjeno in da je vedno glasneje zahtevalo svoje pravice. Dogajalo se je, da so otroci pod 12 leti delali v neštevilnih tovarnah in v Belgiji so tudi ženske bile zaposlene v premogovnikih.

V Nemčiji se je prvič pokazal močan odpor krščanskih ljudi proti takemu izrabljanju delavstva. Mož, ki je bil začetnik in nositelj boja za pravice delavstva proti izkoriščanju brezsrčnega kapitala, je bil mogunški škof Viljem Emanuel Ketteler (1811—1877). Ketteler je bil iz stare plemenite rodbine, zelo izobražen in odločen mož, ki je imel že po naravi prave voditeljske lastnosti. Postal je škof, ko ni bil star

Delo v naši umetnosti: Kopači iz Haloz. (Slika Jana Oeltjena.)

niti 40 let (1850), in do svoje smrti je bil med nemškimi škofi vodilna osebnost in prvi borec za pravice in svobodo Cerkev. Porenske pokrajine so že od nekdaj bile gospodarsko zelo napredne in industrijske. Ketteler se je neustrašeno lotil socialnega dela in je smatral za svojo poglavitno nalogo, da pomaga zatiranemu delavstvu. Prišel je pravo križarsko vojsko zoper krivice tovarniškega sistema. Že na prvem katoliškem shodu (1848) je nastopal kot najbolj vpliven govornik in izjavil, da je najnujnejša naloga katoličanov rešiti pereče socialno vprašanje. Krščanstvo, tako je izjavil škof Ketteler, mora ozdraviti socialne rane in Cerkev je tista, ki je poklicana, da to delo opravi še prej kakor država.

Skoraj 40 let je človekoljubni škof Ketteler govoril in pisal v tem smislu in bil trdno prepričan, da je delavstvu ljudstvu mogoče pomagati le s pomočjo krščanstva. Ketteler je bil rojen borec in vse svoje življenje se je boril proti sovražnikom Cerkev in proti nekrščanskemu izkoriščanju bližnjega. V tem duhu je vzgajal tudi duhovščino in jo navajal k enakemu socialnemu delu in mišljenju. Sad njegovih prizadevanj ni bil le, da je preobrazil v krščanskem duhu svojo škofijo, temveč, da je postal splošno priznan voditelj velikega verskega obnovitvenega dela, čigar dobri sadovi so se v Nemčiji poznali še desetletja.

Škof Ketteler ni učil socialnih nauk, ki bi bili popolnoma novi. Ketteler je zajemal iz bogoslovnega in npravstvenega nauka svete Cerkev, ki pa ga je primerno in pravilno uporabljal za moderen čas in moderne tegobe svojega časa. Spoznal je, da so napredek, svoboda in prosveta, za katere sta se v nemala liberalizem in socializem, lažna gesla, s katerimi le slepe delavstvo. Pod temi gesli je delavstvo zašlo v sužnost, iz katerega ga more rešiti le krščanstvo. Krščanska sredstva so predvsem uravna in ne materialna. Krščanstvo je osvobodilo stare sužnje s tem, da je vdahnilo v omrza srea duha ljubezni. Poleg tega je treba krščanskega samozatajevanja. Le-to more brzdati sebičnost bogatinov, a dati tudi pravo zadovoljstvo delavcem. Prav je ustanavljati zavode za socialno pomoč, a zadruga brez krščanskega duha ne morejo biti trajne.

Nauk torej, ki ga je razširjal škof Ketteler, je bil povsem različen od nauk Karla Marxa in Lassala ali pa od individualističnih teorij angleških gospodarstvenikov. Ketteler se je zavedal lažnosti socializma in liberalizma, zato je posebno poudarjal krščanske temelje, na katerih mora sloneti nova družba. Njegov velik pomen pa ni bil le v tem, da je učil in pisal kakor učenjak in bogoslovec, temveč je vse njegove besede prevevala tudi velika ljubezen za ljudstvo, čigar trpljenje in težave je natanko poznal. Podpiral je delavske zahteve po večji plači in njihov boj za krajši delavnik in dneve počitka. Podpiral je tudi iz čisto krščanskega vidika delavsko zahtevo, da se po tovarnah prepove delo otrokom, dekletom in ženskamateram. Enako je podpiral zadrugačne težnje delavskega stanu. Vneto je zagovarjal pravice delavcev do strokovnih organizacij. Temu vprašanju je veliki škof posvetil mnogo svojega časa in se je zelo trudil, da bi pomagal delavstvu do čim boljših strokovnih organizacij. To se mu je v precejšnji meri tudi posrečilo in sicer v času, ko se je po drugih državah delavstvo moralo še boriti za golo pravico združevanja.

Ni mogoče v kratkih besedah povedati, kako izredno velik je bil vpliv škofa Kettelerja na narodno in socialno življenje v Nemčiji. Ketteler je nemškim katoličanom izdelal socialni program in jim v pravem času podal tudi primeren socialni nauk. Ne smemo se zato čuditi, ako je škofa Kettelerja papež Leon XIII. imenoval svojega »velikega predhodnika«.

Katoliška politična stranka na Nemškem je sprejela Kettelerjev socialni program. Njeni poslanci, katerih zborniška skupina se je imenovala centrum, so prvi sprožili in predlagali socialne zakone. Nemški delavci so se njim morali zahvaliti za zakone o delavskem varstvu in zavarovanju. Znameniti poslanci nemškega katoliškega centra kakor Windhorst, Reichensperger, Hertling, Hitze, Schorlemer, Moufang in še drugi so bili med najpomembnejšimi socialnimi delavci svojega časa.

Krščansko socialna ideja je prodirala v vedno širše sloje. Na shodu nemških katoličanov leta 1871. je bilo na dnevnem redu že tudi delavsko vprašanje. Leta 1872. so se združila Kolpingova rokodelska društva (društva mojstrov, rokodelskih pomočnikov in vajencev) s krščansko socialno organizacijo. Organizacija se je vedno bolj širila. Nastala je cela vrsta krščansko socialnih društev: krščanska socialna društva za socialni pouk; katoliško-delavska podporna društva; društva za tovarniške delavce, za rudarje, za posle in delavce, za delavske žene in dekleta; potem hranilnice in posojilnice, stavbinska društva in tudi društva za širjenje krščanskega tiska. Tako je seme, ki ga je vsejal škof Ketteler, že v nekaj desetletjih obrodilo bogate sadove.

V Avstrijo je zanesel Kettelerjeve ideje Karel Vogelsang (1818—1890). Pri njem so se učili prvi avstrijski socialni delavci in iz njegovih idej je črpal tudi naš dr. Janez Krek, ko je študiral na Dunaju.

Na francosko sta presadila krščansko socialne ideje grofa de Mun in de La-Tour-du-Pin.

Leta 1870. v francosko-nemški vojski sta prišla kot jetnika na Nemško, se tu seznanila s Kettelerjevimi idejami in jih ponela s seboj v domovino. Posebno slednji je bil spreten pisatelj in je vneto širil krščansko socialno idejo med francoskim narodom. V praktično življenje pa je nove misli presajal plemeniti industrialec Leon Harmel, ki je v bližini Reimsa v prijazni dolini Val des Bois imel veliko industrijsko podjetje, v katerem je skrbel za delavce kakor oče in ustvaril lep vzgled krščanskega socialnega dela.

V angleško govorečih deželah sta se postavila na čelo novega gibanja dva znamenita moža: kardinal Gibbons v Ameriki in kardinal Manning na Angleškem. Oba sta bila pogumna boritelja za delavske pravice in sta na visokem položaju, ki sta ga zavzemala, mnogo storila za izboljšanje socialnega vprašanja. Kardinal Gibbons je osebno prevzel pokroviteljstvo nad katoliško delavsko organizacijo in jo ščitil v njenem delu in razvoju. Kardinal Manning pa je najodločneje zahteval, da država posreduje v sporu med kapitalom in delom, da se določi najnižja meza, omeji delovna doba in uvede zavarovanje za starost in onemoglost. Pogumno se je zavzel za delavce v velikem štrajku v londonskih ladjedelnicah l. 1890. in po njegovem posredovanju se je štrajk za delavce uspešno končal.

V Švici je započel krščansko socialno gibanje škof (poznejši kardinal) Mermillod, ki se mu je pridružil znameniti parlamentarec in ljudski govornik dr. Kaspar Decurtins. Mermillod je ustanovil v Friburgu »Katoliško zvezo za socialne in gospodarske študije« in od leta 1885. zbiral vsako leto najznamenitejše zastopnike krščansko socialnega gibanja iz vseh dežel, kakor iz Italije, Nemčije, Francije, Avstrije, Belgije, da bi skupaj preučevali socialna vprašanja. Decurtins je ustanovil leta 1887. »Švicarsko delavsko zvezo«, v kateri je zbral vse obrtne delavce brez različne političnih ali verskih nazorov. Izdelal je tudi spomenico o mednarodnem delavskem varstvu, ki je bila leta 1890. za podlago mednarodni konferenci za delavsko varstvo v Berlinu, kjer so bili prav na njegovo pobudo sprejeti važni sklepi.

Ti možje in njihovo delo so uspešno pripravljali pot Leonovi socialni okrožnici Rerum novarum.

Predica.
(Kip Ivana Sojča.)

Delo v naši umetnosti: Zage.
(Slika Franceta Pavlovca.)

Leon XIII. in preosnova družbe

Lahko si predstavljamo, da je pomembno katoliško gibanje vzbujalo posebno pozornost tako velikega papeža in državnika, kakor je bil Leon XIII. Leon XIII. je že kot škof z bistrim očesom motril, kako grozi človeštvu sredi toliko zla še nova strašna nevarnost, materialistični socializem. Zato je, ko je leta 1878. zasedel stolico sv. Petra, sklenil posvetiti vse svoje moči socialnemu vprašanju. Vse njegovo papeževanje je bilo prešinjeno s to mislijo.

Kot papež je Leon XIII. bil zelo dobro poučen o velikem trpljenju delavcev, saj je dobival zaupna poročila iz vseh delov sveta. Poznal je tudi razne struje, ki so skušale odpomoči težkemu položaju delavstva. Socialisti so mislili, da bo mogoče najbolje pomagati delavstvu, ako se odpravi zasebna lastnina in se država zgradi na novih temeljih. Konservativni krogi pa so bili mnenja, naj se država v spor med delom in kapitalom sploh ne vtika. Delavstvu v njegovem težkem položaju naj se odpomore z nekoliko več človekoljubja. V ostalem pa naj se vsakemu narodu in državi prepusti skrb, da po svoje reši delavsko vprašanje. Večji del posedujočega sloja pa je sploh bil naziranja, naj vse ostane, kakor je bilo, in naj se dejansko stanje ne spreminja.

Papež Leon XIII. pa je vedel, da je delavstvu treba pomagati, in je vedno bolj kazal svoje simpatije do delavskega stanu. Zlasti je porabil velika romanja delavcev, ki so prihajali iz Francije, iz Belgije in Nemčije s svojimi voditelji v Rim, da jim je naslavljal očetovske besede in jih bodril v njihovi pravični borbi za boljše življenjske pogoje. Papež je dobro vedel, da v tej silni borbi za novi red v družbi ne gre le za gospodarska vprašanja, ampak tudi za duhovna, in da se odloča v veliki meri tudi bodočnost vere in Cerkve v Evropi.

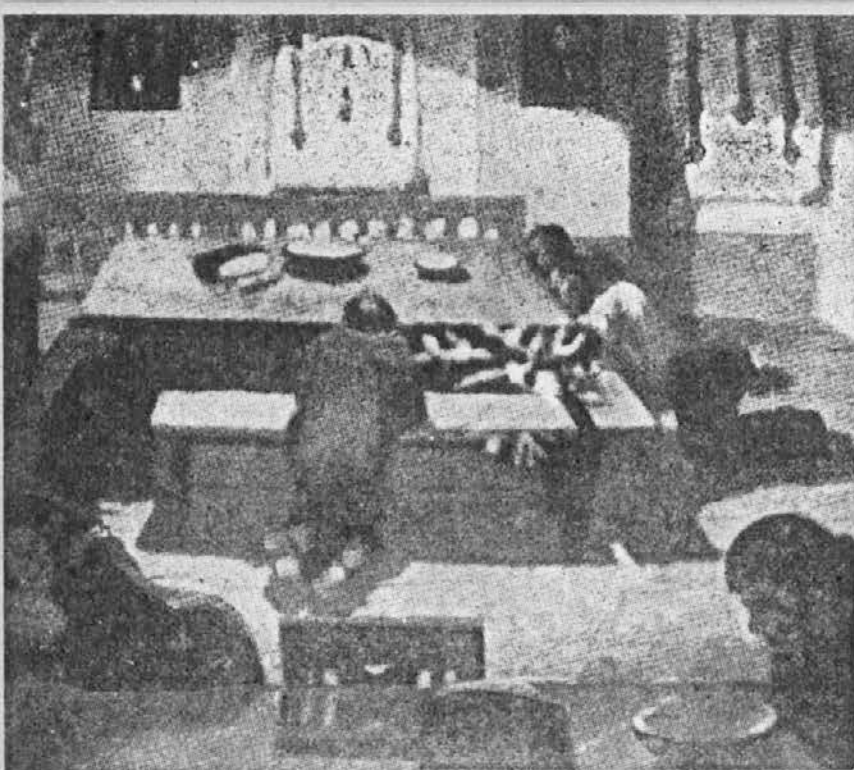
Res pa je tudi, da v samem katoliškem taboru ni bilo edinosti. Konservativni krogi so učili, da je sedanji gospodarski red dober; država naj se ne vtika vmes, nje naloga je le, braniti vsakemu pravico; drugo socialno nalogo, to je preosnovo družabnega reda, pa naj prepusti svobodi in krščanski ljubezni. Nasprotno pa so mnogi drugi socialno delavni kristjani odločno poudarjali, da je poleg krščanske ljubezni treba predvsem tudi socialne pravičnosti. Učili so, da je sedanji gospodarski red pogrešen. Zato naj vmes poseže za modro socialno politiko tudi država, katere naloga ni le, braniti pravico, ampak tudi pozitivno pospeševati socialno blaginjo in potemtakem braniti socialno pravičnost. V takih razmerah je bilo nujno potrebno, da vmes poseže papež in s svoje visoko avtoriteto razglasi prava načela, po katerih naj se uredi družabno življenje, da bo ustrezalo pravi krščanskim načelom pravičnosti in ljubezni.

Leon XIII. je že prej v raznih okrožnicah opozarjal na socialno zlo in pojasnjeval katoliška načela o socialnem vprašanju. Že prvo leto svojega papeževanja, 28. dec. 1878., je opozoril krščanski svet na veliko nevarnost socializma in veliki pomen krščanskih idej v socialnem vprašanju. Leta 1880. je izdal okrožnico o krščanskem zakonu, leta 1884. okrožnico proti prostožidarjem 1885. je pojasnil načela krščanske države, 1890. pa je izdal okrožnico o poglavitnih dolžnostih državljanov do države. S temi svojimi okrožnicami je Leon XIII. utrl pot svoji največji in najpomembnejši okrožnici »O pogojih delavnega stanca«, ki nam je navadno poznana pod imenom »Rerum novarum«, — po besedah, s katerimi se okrožnica prične.

Neposredni vzrok za Leonovo socialno okrožnico je bil mednarodni značaj, ki ga je delavsko gibanje zavzelo. Ljudje so spoznali, da bi marsikakšna težava, ki je iz novega industrializma nastala, kakor vprašanje plač, delovnega časa, zaposlitve žen in otrok itd., mogla biti rešena, ko bi se narodi o teh perečih vprašanjih med seboj sporazumeli in na enak način postopali. Ako so se socialisti mogli sporazumeti na skupen program, mar ne bi isto mogli storiti tudi katoličani? Tako je tudi mislil že imenovani švicarski katoliški delavski voditelj dr. Decurtins in je leta 1888. v švicarskem narodnem zboru dal pobudo, naj se pozovejo vse evropske industrijske države k skupni zakonodaji, s katero bi bilo urejeno delo otrok in žena v tovarnah, delovni čas, nedeljski počitek, najnižje plače itd.

Dr. Decurtins je pojasnil, da je njegov namen doseči z novo socialno zakonodajo tri stvari: obvarovati delavce in njih družinsko življenje, doseči nedeljski počitek za delavstvo in pa varstvo žena in otrok. Ta načrt je bil tako popolnoma v smislu katoliškega nauka, da je Leon XIII. sporočil Decurtinsu svoje najtoplejše priznanje in zahvalo. Švicarska vlada se je res takoj začela ukvarjati z mislijo, da bi izvedla Decurtinsovo pobudo. Razposlala je poziv vsem evropskim vladam, naj se sestanejo na mednarodni kongres v Bernu, kjer se bo obravnavalo pereče socialno vprašanje. Toda nenadno je nemški cesar dal pobudo za enak kongres v Berlinu. Tudi te pobude se je Leon XIII. zelo razveselil in je čestital cesarju k dobri zamisli. Svica je odstopila svojo prvenstveno pravico do kongresa nemški prestolnici. In tako se je leta 1890. vršil kongres v Berlinu, na katerem so bile zastopane skoraj vse evropske države. Toda zborovanje ni izpolnilo visokih upov, ki so jih mnogi vanj stavili. Kongres je sicer izglasoval soglasno nekaj hvalevrednih sklepov kakor na primer, da se otroci do 12. leta ne smejo zaposliti v tovarnah, vendar pa se njegovo delo ni končalo s kakimi obveznimi smernicami, ker je bilo posamičnim državam prepuščeno in svetovano, da po svojih vidikih uredi delavsko vprašanje.

Vsekakor pa se je ob berlinskem kongresu jasno pokazalo, da je rešitev delavskega vprašanja mednarodna zadeva in da

Večerni rožni venec mlinarske družine. (Slika Franceta Koširja.)

se torej mora reševati po skupnih načelih in skupnih vidikih. Ta nujna zahteva je Leonu XIII. dala zadnjo pobudo za njegovo socialno okrožnico. Kajti kdo naj bi bil sicer bolj poklican kakor papež, da razloži svetu npravstvena načela, po katerih naj se v tako važnem vprašanju ravna krščanski svet. To se je tudi zgodilo 15. maja 1891, ko je bila velika okrožnica poslana v svet.

Danes po 50 letih nam je težko presoditi, kako velikanski je bil vtis Leonove okrožnice na ves katoliški svet. Mnogi so stavili v uspehe okrožnice ogromno pričakovanje in so verjeli, da se bo z njo pričela čisto nova socialna doba na svetu. Mnogi katoliški voditelji v Italiji, Franciji, Nemčiji, Belgiji in v Švici ter v Avstriji, ki so se morali boriti z mnogimi ugovori in očitki v lastnem taboru, so z okrožnico dobili sijajno priznanje za svoje socialno delo, pa tudi potrdilo za njega pravilnost.

Vse pa je okrožnica ogrela s svojo izredno toplino, pristranostjo in dobroto, ki odseva iz nje in ki razodeva blagodušete sree velikega papeža za trpeči delavski stan. Okrožnica je bila kakor svetel žarek, ki je posijal v temo in trpljenje delavskega razreda. Njeno izdanje je bil dogodek prve vrste, saj je tu govoril poglavar krščanstva in božji namestnik na zemlji.

Okrožnica pa ni bila le pečat na do tedaj storjeno socialno delo, ampak tudi mogočna pobuda za nove napore. Okrožnica je glasno klicala katoličane vsega sveta, naj se zdranijo in naj posvete vse svoje moči reševanju socialnega vprašanja. V koliko je papež s svojim pozivom uspel, bomo videli v poznejšem poglavju. Sedaj pa hočemo na kratko pregledati njeno bogato vsebino.

Socializem — neprimerno zdravilo za družabno bolezen

Kdor prvič čita okrožnico »Rerum novarum«, mu bo predvsem padla v oči velika odločnost in neizprosna jasnost, s katero se obrača sv. oče proti velikemu socialnemu zlu tedanjega časa. Njegova sodba o brezdušnem kapitalizmu ni morda prizanesljiva, temveč je odkrita in brezpogojna obsodba tedanjih strašnih socialnih razmer. Takoj spočetka okrožnice, ko našteva razne vzroke, ki povzročajo revolucionarnega duha, omeinja papež dejstvo, da maloštevilni premožni bogatini nalagajo skoraj suženjski jarem neskončni množici delavcev. Zaradi tega izraža papež na svečan način svoje prepričanje, »da je treba najubožnejšemu stanu ljudi hitro in smotno pomagati, ker večina teh ljudi živi v tako žalostnih in bednih razmerah, da niso človeka vredne«. — »Zlo je namreč povečalo moderno oduševanje, ki je bilo že pogosto od Cerkev obsojeno, vendar pa ga kljub temu pohlepni in dobičkaželjni ljudje pod drugo krinko nadaljujejo.«

Ko je tako papež ugotovil družabno zlo, nadaljuje s tem, da pokaže, od kod more priti pomoč. Toda še prej se obširno

peča z rešitvijo družabnega zla, kakor ga predlaga socializem. Socialisti pravijo, da je treba odpraviti zasebno last in uvesti kolektivizem, tedaj bodo vsi državljani enaki. Papež Leon XIII. pa ta način pomoči odločno odklanja, ker je neprimerna, krivična in prevratna.

Leonu pomenja socializem zanikanje naravne vrednosti in svojkega namena človekove osebnosti, ki je v krščanstvu bila dvignjena do časti nadnaravnega otroštva božjega. Človek je podoba božja in ima kot takšen po božji previdnosti in dobroti izvestno avtonomijo v svojem zemeljskem življenju! To je najučinkovitejši nauk Leona XIII. proti vse izravnavajočemu kolektivizmu!

V tej zvezi vsekakor zasluži posebno pozornost Leonov nauk o pravici do zasebne lasti, ki je ne izvaja, kakor sv. Tomaž, le iz indirektnih razlogov, temveč tudi čisto direktno iz bistva človeške narave ter iz vrednosti in namena človekove osebnosti. Leon XIII. tudi izrecno odklanja državni in družabni socializem, ki bi hotel prenesti vse skrbi in vse dolžnosti od poedinca na družbo. Papež poudarja, da je človek starejši kot država in je zaradi tega imel še prej, ko je država obstajala, svojo lastno naravno pravico, da vzdržuje in ohranja svoje telo in življenje. Kolektivizem, ki ne spoštuje osebnosti, gospodarskih in socialnih pravic posameznika, je v očitnem nasprotju z naravnim pravom in pripravlja družabni red, ki bo zgrajen na zaslužnjenu državljanov! »Enakost, o kateri sanjajo, se bo v resnici spremenila v brezizjemno enakost v isti bedi in v istem ponižanju vseh!«

Še bolj zločeste pa bodo posledice mehanističnega kolektivizma — nadaljuje Leon XIII. — za najbolj naravno ustanovo, to je družino. Pravica do zakona in družine je »osnovno naravno pravo«, ki ga država človeku ne sme kratiti. Iz zakona potekajoča družina je kljub svoji majhnosti prava družba z lastnimi pravicami in dolžnostmi, z lastno očetovsko oblastjo, s svojiskim namenom in pravico, da svoj cilj tudi dosega. Družina je bila pred državo in je torej naloga države, da jo čuva in spoštuje. Država, ki ne bi spoštovala svojiskih pravic družine, bi pri državljanih postala predmet odpora in mržnje! Tudi v primeru, da bi družina kdaj ne izpolnila svojih dolžnosti in bi bil poseg države potreben, bi vendar državno posredovanje moralo imeti določene meje glede na velikost stiske in na pomoč, ki je potrebna. Papež v tej zvezi tudi poudarja upravičenost dednega prava, po katerem starši svojim otrokom zapuščajo svoje imetje.

Leon XIII. zavrača centralistični socializem tudi zaradi tega, ker rad vodi do državne vsemočnosti in med drugim krati pravico svobodnega združevanja. »Naravno pravo«, pravi papež, »dovoljuje ljudem, da se organizirajo v zasebna društva. Naloga države pa je, da naravno pravo varuje, ne pa, da ga zatira. Čim pa svojim državljanom brani združevati se, prihaja v nasprotje s samo seboj. Kajti država se mora za svoj izvor zahvaliti istemu počelu, kakor društva, načelu namreč, da so ljudje po svoji naravi družabna bitja.« Leon hoče varovati društveno življenje tudi pred samovoljnimi vmešavanjem oblasti v društvene zadeve. Društva imajo pravico do samouprave in do lastnega razvoja, dokler ni v nasprotju s skupnostjo; neumestni posegi države v njih posle pa zdrav in neprisiljen razvoj le ovirajo ali celo porušijo.

Liberalizem — začetnik družabnega razkroja

Ko Leon XIII. na ta način zavrne kolektivizem v njegovih najbolj značilnih pojavih, pa v nadaljnji razpravi zopet z vso odločnostjo pokaže, da je liberalizem duševni oče socializma, katerega je zlasti svetovnonazorno navdihnil in po svojih načelih oblikoval. V ostalem pa »Rerum novarum« liberalizem obravnava v prvi vrsti od gospodarske in socialno politične strani. Njemu pripisuje krivdo, da je razrušil staro celovitost, ne da bi ustvaril novemu času primerne strokovne organizacije in stanovsko varstvo za delovne sloje. Tako je bilo delavstvo spriči rastoče moči kapitala in močne medsebojne povezanosti podjetništva brez brambe. Ker je nekaj prebogatih kapitalistov spravilo v svoje roke ali vsaj pod svoj vpliv domala vso proizvodnjo in vso trgovino, je bila velikanska množica proletarcev na milost in nemilost izročena kapitalistični samovolji, ki se ni pomišljala, da delavstvu naloži pravi suženjski jarem. Krivdo za delitev organske ljudske skupnosti v dva nasproti si stoječa, sovražna tabora pripisuje Leon XIII. na rovaš kapitalističnega liberalizma. Posebno dela za to družabno bolezen odgovornega napačni liberalistični nauk o svobodi, ki pod družbo ne pojmuje organske enote, ampak le

neko število poedincev in zasebnih gospodarskih edinic, ki med seboj izmenjavajo svoje proizvode in pridelke in sicer po načelu, naj vsak poedinec išče le lasten dobiček in zgolj osebno korist. Leon zameta tako pojmovano osebnostno svobodo, ki vodi do popolne samovolje poedincev, ne da bi čutili dolžnost ozirati se tudi na blaginjo bližnjega in ne da bi upoštevali višje naravne in pravne zakone. Na liberalnem individualizmu zgrajena družba ne pozna socialne etike, ampak smatra sleherni svojo lastno korist za izvor in izključno pravilo vseh družabnih pravic in dolžnosti. Na ta način pridemo do čisto divjih medsebojnih odnošajev in nastopijo v družbi takšne razmere, da je svoboda močnih istočasno tudi že zatiranje šibkih.

Nič se ni treba čuditi, da je liberalna družba po teh svojih miselnih osnovah opravičevala tudi izstradalne plače ter se pri tem sklicevala, da je delavec pač popolnoma svoboden, da sprejme delo v podjetju, ali pa ga odkloni. Leon XIII. upravičeno opozarja, da pri tako imenovani svobodni delovni pogodbi niso pogoji za delavca in podjetnika povsem isti, ker je delavec navadno pod najhujšim moralnim pritiskom, kajti prisiljen je iskati si zaslužka, ako hoče živeti. »Čeprav podjetniki in delavci formalno svobodno sklepajo mezdne pogodbe in se tudi sporazumejejo o višini plače, mora vendar kot samo po sebi umljiv predpogoj vsake pogodbe veljati načelo naravne pravičnosti, ki ni združljivo s svobodno samovoljo pogodbenikov. Kot zahteva naravne pravičnosti pa mora veljati načelo, da mora delavec prejemati tolikšno plačo, da more z njo živeti človeka dostojno življenje. Ako je delavec prisiljen, da zaradi stiske ali iz strahu pred še hujšim sprejme proti svoji volji pretežke delovne pogoje, ki mu jih je vsilil podjetnik, ni to nič drugega, kakor nasilje, proti kateremu se glasno dviga pravica.« Ponovno opozarja papež na naravne pravice, ki so nezavisne od samovolje poedincev in ki jih je treba postavljati proti liberalističnemu pojmovanju svobode. Ako ima delavec dolžnosti, ima po naravnem pravu tudi naravne pravice, katerim se niti sam ne more odreči. Brezobzirno skrunjenje nedeljskega počitka, postopanje z delavcem in njegovo delovno močjo kakor z navadnim blagom, izmозgavanje njegovih sil brez ozira na njegovo osebno človeško dostojanstvo, izrabljanje cenejšega dela žensk in otrok, proletarizacija delovnega prebivalstva in rušenje njihovega družinskega življenja zaradi prenizkih plač — vse to žigosa Leon XIII. s toliko ostrino, da prav nič ne zaostaja za protestom kakega Karla Marxa. Le da papež svojo borbo proti mamonističnemu kapitalizmu oslanja na naravno pravo in se v svojem boju proti kapitalistični požrešnosti sklicuje na naravno pravičnost, mimo katere nikakor ne more tako imenovana svobodna mezdna pogodba med delodajalcem in delojemalcem.

Zelo značilno je in je bilo takoj, ko je okrožnica izšla, sprejeto kot velika senzacija, da je Leon XIII. odklonil liberalistično individualistično pojmovanje države, po katerem naj bi država prevzela le varuštvo nad nekako družabno pogodbo poedincev in čuvala le lastnino, čast in življenje posameznikov. Leon XIII. je zavrgel tudi socialni program tako imenovanih katoliških minimistov, ki so državi odrekli pravico posegati v socialno in gospodarsko življenje državljanov (šola v Angersu pod vodstvom škofa Freppela), misleč, da je skrb za delavstvo treba prepustiti ljubezenski dobroteljni in dobroščinski družbi, ter prezrli, da je to naloga pravičnosti, po kateri se mora reševati socialno vprašanje.

Katoliške smernice za rešitev družabnega zla

Proti kolektivizmu, ki pretirava enakost v družbi, in proti individualizmu, ki enostransko poudarja svobodo — obe zmoti vodita v mehanično izravnavanje in atomizacijo družbe — postavlja Leon XIII. solidaristično socialno načelo na podlagi naravnega prava. Vsaka naravna družba, torej tudi država, tako uči Leon, je moralen organizem s svojskim življenjskim počelom in notranjo členovitostjo, ki služi za ohranitev in spopolnitev celote. Že Leon XIII. jasno uči — kar je pozneje Pij XI. še podrobneje razložil v svoji socialni okrožnici —, da država in ljudstvo nista le neka brezštevila vsota poedincev, ki naj bodo prepuščeni neoviranemu gonu po pridobivanju in izkoriščanju drugih.

Že v svoji okrožnici proti prostozidarstvu »Humanum genus« iz leta 1884. je postavil Leon XIII. organično misel proti

individualistično liberalističnemu poizkusu, graditi državo na ideji absolutne enakosti in vse izravnavačnega in atomističnega demokratizma. »Kakor more telo popolno in pravilno delovati le v zvezi in sestavi vseh med seboj povezanih različnih udov in kakor le-ti v svoji harmonični celoti in modri razdelitvi slehernega na pravem mestu sestavljajo lepoto telesa, učinkovitost njegovih sil in smiselnost celote, tako je tudi v državi na mestu naravnost neskončna raznolikost ljudi, ki so tako rekoč njeni udje.« V svoji delavski okrožnici papež iste misli razvija tudi proti izenačevanju v socialističnem kolektivu. »Kakor v telesu udje pri vsej svoji različnosti lepo sodelujejo in ravno na ta način nastaja urejen red in smotrnost, ki jo

Delo v naši umetnosti: Ribiči po trdem dnevu pri večerji. (Slika Ivana Mirkoviča.)

po pravici imenujemo tudi simetrijo, tako je tudi volja narave, da tudi v državi tista dva razreda (delojemalci in delodajalci) složno sodelujeta in na ta način dosegeta pravo ravnovesje. Socialistični razredni boj je ravno tako izraz mehaničnega individualizma in atomizma kakor liberalno načelo svobodne konkurence in ima tudi enako protiorganski in protidružabni učinek. Tudi ideal brezrazrednih, to se pravi brezoblično in mehanično izravnanih človeških atomov, povezanih v družbo, ni le neizpolnjiva utopija, temveč tudi nesmisel in nesreča. Ravno raznoličnost poedincev v njihovi moči in darovih, v poslu in delu odlično služi blaginji poedincev kakor tudi v skupnosti. Saj je družabno življenje navezano na različne sposobnosti in na mnogostranost poklicev. Ljudje morejo izpolnjevati vsa različna opravila ravno zaradi tega, ker imajo raznovrstne in neenake darove ter poklice.

Individualistično in kolektivistično pojmovanje države pa odklanja Leon tudi zaradi tega, ker kolektivistična država nujno vodi do državne vsemogočnosti, ki je zlasti sovražna zdravemu razvoju družine. »Otroci so,« ugotavlja papež, »del očeta in s tem tako rekoč razširitev in razvoj njegove osebnosti. Ko vstopajo v državno občestvo, prav za prav ne pripadajo državi neposredno in sami po sebi, ampak le po posredovanju domače družinske skupnosti, v kateri so bili rojeni.« Poedinec torej, pa naj bo proletarec ali posestnik ali bogataš, postaja član državne in narodne skupnosti po svoji družini, iz katere izhaja in ki je potreben vmesni organizem med državo in poedincem. »Velika in pogubna je zmota,« pravi papež, »ako se državni oblasti odmerja pravica, da po svoji samovolji posega v družinsko svetišče.«

Ta miselnost, da poedinec ne pripada neposredno državi in da ga ravno zaradi tega tudi ne smemo smatrati kot brez-pogojno državno ali družabno last; da starši nikakor ne opravljajo svojih dolžnosti do otrok le po nalogu in plačilu države in družbe, — je skoz in skoz porojena iz organskega gledanja na družbo, v smislu katerega je država zgrajena iz več vmesnih organizmov, kakor so družina in stan, ne pa iz samih poedincev, ki se le seštevajo v državno skupnost. S tem svojim pojmovanjem države kot svojskim organizmom, ki ima svoje bistvo, svoje življenje in pravo, se je Leon XIII. postavil v ostro nasprotje z manchesterkim pojmovanjem državne

Dělo v naši umetnosti: Ribničanka s suho robo.
(Risba Božidarja Jakca.)

ga namena, po katerem bi država imela le ta namen, da budno varuje posest in pravice tistih, ki so si kaj pridobili. Postavil se je tudi v nasprotje s kolektivističnim pojmovanjem namena države, ki vidi njen cilj v čim večjem blagostanju tem večje množice državljanov. Leon XIII. ugotavlja, da obča blaginja nikakor ni privilegij oblagodarjene višje skupine in tudi ne v tem, da so dobrine mehanično in enakomerno razdeljene na slehernega poedineca, ampak je obča blaginja predvsem v zdravju in trdni povezanosti celotnega družabnega organizma, kar se potem seveda samo po sebi umljivo javlja v dobrem počutju in sorazmernem blagostanju vseh njegovih udov. Proti manchesterstvu in prav tako proti katoliškim nasprotnikom državnega socialnega skrbstva zahteva Leon XIII. takšno obliko države, »da obča blaginja ne bo poznala nobenih privilegirancev, pa tudi nobenih brezdomcev in razlaščenec, ampak da bo vsem v korist«.

Državo brigajo v enaki meri najvišji in najnižji razredi. Kajti tudi proletarci imajo isto pravo, da so državljani, kakor bogatini. Po svoji naravi so tudi oni živi in resnični udje državnega telesa, ki je zgrajeno na družinah kot na vmesnih organizmih. Kakor je znano, so oni v vsaki državni skupnosti celo najpomembnejša večina. Nesmiselno je torej, da bi se skrbelo le za en del državljanov, druge pa zanemarjalo. Država ima dolžnost, da se zavzame za blaginjo delavskega stanu in da štiti njegove interese tudi s primernimi javno-pravnimi ukrepi. Država, ki bi to opustila, bi se pregrešila zoper pravičnost, ki zahteva, da damo vsakemu svoje. Pravilno poudarja v tem pogledu sveti Tomaž: »Kakor sta del in celota v nekem smislu eno in isto, tako pripada v neki meri vsakemu delu, kar celoti. Med mnogimi in važnimi dolžnostmi torej, za katere se mora za svoje ljudstvo skrbeč vladar brigati, je na prvem mestu dolžnost, da nudi vsakemu razredu svojih državljanov isto varstvo in da je pri tem strogo pravičen v smislu razdelilne pravičnosti.« To velja tembolj, ker so obratno delavci bistveno soudeleženi pri množitvi državnih dobrin, ki prihajajo vsem v prid. »Zahteva pravičnosti je,« pravi papež, »da se država briga za proletarce, da ti v isti meri, v kateri prispevajo k skupni blaginji, tudi sami uživajo državni blagodar. Zaradi te skrbi ne bo nihče prikrajšan, pač pa bodo imeli vsi od nje korist. Država ima največ interesa na tem, da ravno tisti niso prepuščeni siromaštvu, ki v največji meri prispevajo k skupni državni blaginji.«

Leonu XIII. se je zdelo, da bi bilo mogoče ustvariti boljše življenjske pogoje za delavski stan, če bi država tudi od svoje strani neposredno pospeševala možnosti, da pridejo delavci do prihrankov in premoženja. V nasprotju s poizkusi socializacije, ki so jo predlagali socialisti, naj bi po Leonovem zakoni pospeševali možnost in pravico pridobivati premoženje, da bi tako čim več ljudi moglo priti do imetja. Na ta način je Leon pričakoval, da se bo zmanjšal globoki prepad med nasprotujočimi si razredi, da bo mogoče odstraniti sovraštvo med posedujočimi in nemaniči, da se bo pomnožilo veselje do dela, kar bo dvignilo splošno blagostanje in tako poglobilo tudi ljubezen do domovine.

Iz iste organične miselnosti, ki pojmuje družbo in narod kot celoto, je Leon XIII. zagovarjal tudi snovanje delavnih odborov, v katerih bi bili združeni delodajalci in delojemalci in ki naj bi najprvo brez posegov države sporazumno sami med seboj reševali delavske spore. Papež je želel, da bi se vsi činitelji v proizvodnji po možnosti in iz lastne pobude sami med seboj sporazumevali in izmirjali.

Tako vidimo, da je socialni nauk Leona XIII. ves v to usmerjen, da bi se na eni strani izkoreninilo liberalistično individualistično mišljenje, po katerem naj bi bila država le brezosebni in nezainteresirani čuvar nemotene proizvodnje ter posedujočih slojev, ne da bi bila njena dolžnost brigati se za skupno blaginjo vseh državljanov in za upravičene interese tudi drugih stanov in razredov. Po drugi strani pa se Leonov socialni nauk mogočno dviga proti kolektivistično socialističnemu mišljenju, ki državo in družbo enostavno poriva na mesto poedincev, izločuje njihovo svobodno osebno pobudo in delovanje ter vsakemu po svoji pameti odmerja delež sreče, da bi na ta način pot bila sieer socialistična, toda cilj, ki naj ga doseže, bi pa le ostal individualističen. Papež pa pojmuje skupno blaginjo v takem smislu, da mora biti kakor zdravje organizma nad blaginjo poedincev, da pa vendar tudi vsakemu posamezniku v dobro prihaja. V tem smislu naj torej država in družba izpolnjujeta najprvo le tiste naloge, ki presegajo moči poedincev. Naj se brigata za javno pravno stran dobrin, za javni red, varnost in mir, od katerega je zavisno nemoteno in koristno delo državljanov. Država in družba ne smeta biti niti upravitelja zasebno kapitalističnih interesov, pa tudi ne nositelja državno socialističnih stremiljenj in poizkusov. Njena socialna politika mora pošteno in nepristransko zasledovati blaginjo skupnosti.

Uspeh okrožnice »Rerum novarum«

Ni lahko v kratkem pregledu podati ogromen učinek, ki ga je imela socialna okrožnica Leona XIII. Katoličanom širom po Evropi je dala pobudo za mnogostransko socialno delo. Videli smo, da so bila tla že pripravljena. Katoliški voditelji po raznih deželah so bili na strani delavcev in so jih podpirali v njihovem boju za boljše plače in znosnejše življenjske pogoje. Toda socialno delo katoličanov do tedaj ni bilo enovito in načrtno; zaviselo je največ od poedinih močnih osebnosti, ki so s svojo prostovoljno pobudo in ljubeznijo do delavstva pomagali reševati socialno vprašanje.

1. Leonova enciklika je socialno delo postavila na čisto drugo podlago. Katoliško demokratično gibanje, kakor se je novo socialno delo imenovalo, se je posledje smatralo za uradno cerkveno politiko, ako se smemo tako izraziti. Enciklika je postala program katoliškega socialnega dela, ki je tako postalo enotno in načrtno. Katoliška socialna reforma je dobila trdno izhodišče in mogočno oporo pri samem papeštvu.

Dokler je živel Leon XIII. († 1903), je sam usmerjal katoliško socialno gibanje in ga krepko držal v svojih rokah. Pri svojih nagovorih romarjem, ki so prihajali v Rim, v pismih, ki jih je naslavljal škofoim in drugim vodilnim možem krščanskega sveta, ni zamudil nobene prilike, da ne bi vzbujal zanimanja za socialna vprašanja in ne spodbujal k pogumnemu in navdušenemu delu za rešitev perečih družabnih problemov. Na podlagi teh naukov in tudi praktičnega dela se je polagoma razvilo splošno priznano katoliško socialno gibanje, ki so ga uvaževali tudi nasprotniki in ki je po vseh katoliških deželah razvilo živahno delavnost. Morda ni potreba niti posebej poudarjati, da so tudi nasledniki Leona XIII. na papeškem prestolu: Pij X., Benedikt XV., Pij XI. kakor tudi sedanji sv. oče Pij XII. ponovno izrazili svojo pripadnost k načelom okrožnice »Rerum novarum«, kakor posebno pričata socialna okrožnica Pija XI. ob 40 letnici »Rerum novarum« (15. maja 1931) in poslanica njegovega naslednika Pija XII. ob 50 letnici Leonove okrožnice (15. maja 1941).

Tako je nastala katoliška socialna znanost, ki jo dan za dnem goje in bogate z neutrudnim delom premnogi učeni može in jo tudi javno podajajo v svojih spisih in predavanjih po katoliških univerzah, akademijah, bogoslovnih učiliščih, socialnih krožkih in dobro obiskanih »socialnih tednih«. S socialnimi tedni (Semaines sociales) so pričeli v Franciji (prvi kongres je bil v Lyonu 1904. leta), kjer so se razvili v prave vsakoletne narodne kongrese, na katerih najboljši sociologi razpravljajo o aktualnih gospodarskih in socialnih vprašanjih. V zadnjih letih so francoske »socialne tedne« prišli posnemati tudi katoličani v drugih deželah. Tako se je prvi socialni teden vršil v Nemčiji 1933, a je znani nemški katoliški socialni delavec F. Hitze že mnogo prej organiziral nekaj sličnega na sedežu Volkvereina v München-Gladbachu, kjer so se tudi vsako leto vršili večtedenski socialni tečaji za razne stanove. Izdajal je tudi liste in knjige in prirejal shode. Socialne tedne v obliki nekakšnih poletnih tečajev so uvedli tudi na Španskem, v Italiji, v Belgiji, na Poljskem in na Angleškem (v Oxfordu pod imenom Catholic Social Guild kot poletna šola). Leta 1933. so imeli tudi Hrvati v Zagrebu svoj prvi socialni teden po francoskem vzorcu.

V Franciji je zlasti Association catholique začela gojiti zadržano misel, snovati kreditna in konsumna društva in druge zadrage. Po l. 1900. se je ustanovila še Action populaire, ki je postala središče izobraževalnega socialnega dela, pouka ter agitacije, ter izdaja liste, revije in knjige o socialnih rečeh.

Posebno plodonosno delavnost so po navodilih »Rerum novarum« razvili tudi belgijski katoličani in sicer na gospodarskem, socialnem in vzgojnem polju. Oni so prav posebno globoko razumeli vodilno načelo Leonove okrožnice, da mora biti tvorni napredek, ako naj bo resničen in trajen, v soglasju s krščanskimi nauki. Ta resnica je pod vplivom liberalizma in socializma bila mnogokje prezrta in pozabljena. Belgijski dominikanski pater Rutten je mnogo storil za razvoj katoliških delavskih strokovnih organizacij. Mnogo svetnih duhovnikov se je združilo v posebno kongregacijo z namenom, da se hočejo posvetiti izključno le dušebrižništvu med delavstvom po najbolj revnih in zapuščenih krajih. Duhovnik Cardyn je osnoval katoliško vzgojno organizacijo za delavsko mladino (Jeunesse ouvrière catholique), ki se je čudovito razmahnila in zajela tudi velik del katoliške mladine v Franciji. Drug duhovnik Mellaers je osnoval »Kmečko zvezo« (Boerenbond), ki je postala mogočna gospodarska centrala za nakup in prodajo in ki je mnogo pripomogla k blagostanju tamošnjega prebivalstva. Za Italijo je izdal Leon XIII. l. 1902. posebna navodila za krščansko socialno delo. Pij X. je objavil že naslednje leto poseben krščansko socialni program, sestavljen po Leonovih okrožnicah. Leta 1905. je s posebno okrožnico priporočil, naj se po zgledu drugih narodov ustanovi tudi v Italiji posebna zveza, ki naj bi bila skupno središče socialnega pouka, agitacije in organizacije; poleg nje pa posebna gospodarska združna zveza za združništvo.

Mnogi nasprotniki so sledili pobudi in zgledu katoličanov in so tudi oni pričeli snovati vzajemnopodporna društva delavcev, obrtnikov, kmetov, pa tudi razne dobrodelne organizacije. Tako so postala katoliška socialna načela polagoma skupna last človeštva. Mnogi v širnem svetu jih dandanes navajajo, razširjajo in branijo, čeprav se vedno ne zavedajo, da potekajo iz zakladnice katoliških večnostnih načel.

2. Kjer so katoličani imeli vpliv na državno zakonodajo, tam so si povsod prizadevali, da je tudi država kot takšna uzakoniла od Leona nasvetovane socialne reforme. Saj je papež izrecno učil, da je dolžnost države, da spriče socialnega vprašanja ne stoji ob strani kakor nezainteresiran opazovalec, ampak da po svojih močeh pomaga lajšati družabno zlo. V Švici n. pr., kjer sta dve petini katoličanov, so ravno oni dali pobudo za naravnost čudovito socialno zakonodajo, ki je močna opora tako meščanskemu in delavskemu sloju kakor kmečkemu prebivalstvu. Na ta način je Švica postala ena najbolj vladanih dežel na svetu. V čisto katoliškem kantonu, kakor je Fribourg, imajo n. pr. tako popolno tehnično in poklicno šolstvo, da bi ga morala posnemati vsaka država.

Izredno zanimiva je tudi zakonodaja III. francoske republike (1871—1940), kateri se pozna, da je bila neposredno pod vplivom socialnih zahtev »Rerum novarum«. Naj nam bo dovoljena sledeča primerjava:

Leon zahteva svobodne strokovne organizacije za delodajalce in delojemalce ter svobodno izvrševanje poklica. Francoska zakonodaja je 1. apr. 1898 izpopolnila nepopolni zakon

Delo v naši umetnosti: Kovač. (Kip Franceta Goršeta.)

o strokovnih organizacijah — čeprav še tudi ta ni priznaval popolne svobode strokovnega združevanja.

Leon zahteva minimalne delavske mezde ter socialno zavarovanje za nezgode, starost in bolezni. Zavarovanje naj izvedejo strokovne organizacije. Francoska zakonodaja prizna isto pravico 29. jun. 1894, pa le za rudarje. Štiri leta pozneje za industrijsko delavstvo, v poznejših letih pa za vse delavstvo in nameščenstvo.

Papež predlaga posredovalnice za delo. Francoska zakonodaja jih je uvedla 17. marca 1904 za mesta nad 10.000 prebivalcev.

Papež predlaga higijenske in varnostne naprave v tovarnah in delavnih. Isto stori francoski državni zakon 11. jul. 1903.

Leon nasvetuje razsodišče v sporih med podjetniki in delavci. Francozi ga uvedejo z zakonom 27. dec. 1892 in 17. septembra 1900.

Papež zahteva skrajšanje delovnega časa ter prepoved otroškega dela v industriji. Francoska vlada je postopoma z več zakoni od 1892. leta dalje skrajšala delovni čas za žene in otroke, določila dopustno starostno mejo, uvedla 1905. leta osemurnik za rudarje in 1919. za vse industrijsko delavstvo.

Enciklika zahteva praznovanje nedelj in praznikov. Francoski zakon od 2. nov. 1892 je uvedel en dan v tednu kot praznični dan za mladoletnike in ženske, zakon 13. jul. 1906 pa je uvedel nedeljo splošno kot praznični dan v industriji in trgovini.

Leon nasvetuje, naj se delavcem omogoči pridobiti kos zemlje za obdelovanje, kar bo »pospešilo družabno vzajemnost, povečalo proizvodnjo in zmanjšalo izseljevanje«. Francoska zakonodaja je z zakoni od 12. apr. 1906, 10. apr. 1908 in 23. dec. l. 1912 olajšala zgradnjo delavskih hišic z vrtom za lastno uporabo.

Tu smo navedli samo primer francoske, tako imenovane »lajčne« zakonodaje, kako so nanjo vplivale socialne smernice Leonove okrožnice. Podobno zakonodajo pa so izdale tudi druge države za varstvo koristi delovnega stanu. Seveda so tudi že pred Leonovo okrožnico mnoge vlade odpomogle najhujši bedi delavcev in jih branile pred čezmernim izkoriščanjem. Toda po papeževi okrožnici so še večjo pozornost posvečale socialni politiki. Mnogokrat so bili ravno katoliški močje, ki so s svojimi predlogi in glasovanjem v zakonodavnih zbornicah pospešili izvršitev socialnih zakonov. Mnogi so se lotili tudi znanstvenega proučevanja delavskih problemov. Nastala je cela znanstvena stroka, »ki krepko brani svete pravice delavcev, izvirajoče iz njih človečanskega in krščanskega dostojanstva, in z zakoni ščiti delavce glede duše, zdravja, moči, rodbine, doma, delavnice, plače, nevarnosti, dela, skratka glede vsega, kar se tiče delavskega položaja, zlasti še glede na žene in otroke« (Quadr. a.). Za to socialno delavsko skrbstvo, ki je močno izboljšalo položaj delavstva, gre v veliki meri hvala in zasluga Leonovi socialni okrožnici.

3. Mnogo so za izboljšanje svojega položaja storili tudi delodajalci in delavci sami. Papeževi nasveti, naj se delavstvo organizira in si pomaga z dobro urejenimi strokovnimi organizacijami, so našli živahen odmev.

Maksim Gaspari: »Slovenska Marija«, varuhinja dela naših rok.

Videli smo, kako je liberalizem razbil stare delavske organizacije in kako je novi čas, ki je prihajal, bil nenaklonjen delavskemu razredu, ki je bil tako rekoč brez brambe prepuščen z liberalnim duhom prežetemu podjetništvu. To podjetništvo je imelo prevladujoč vpliv na vodstvo države, ki je ščitila z zakonodajo posedujoče sloje, a delavstvu je odrekala celo pravico združevanja. Celotno nekateri katoličani niso bili naklonjeni delavskim organizacijam.

Glede delavskih organizacij papež svetuje, naj bodo tako vodene, »da bodo vsi člani dobivali iz njih čim največ dobrin za telo, dušo in rodbino«. Potem pa tudi, »da treba napredek religioznosti in nravnosti motriti kot poglobitveni namen in predvsem na to naravnati vse socialno delo«.

Krščansko delavstvo naj se predvsem organizira v lastnih organizacijah, ki naj »družijo marljivo strokovno delo z zveličavnimi verskimi zapovedmi«, naj krepko in uspešno branijo svoje časne zadeve in pravice, naj si pa tudi prizadevajo za pravičnost in naj odkritosrečno sodelujejo z drugimi socialnimi sloji za krščansko obnovo vsega socialnega življenja.

Seveda marsikje teh pričakovanj ni mogoče doseči. Poněkod državni zakoni onemogočajo snovanje katoliških strokovnih organizacij. Drugod je delavstvo bilo prepojeno tako z razredno mržnjo in socialističnimi nauki, da o kakem sodelovanju z drugimi sloji ni hotelo niti slišati. Krščanske strokovne organizacije so imele težko stališče, posebno ker so največkrat ostajale v veliki manjšini. Drugod je zopet kazalo iti z zmernejšim nasprotnikom z združenimi močmi proti združenim prevratnim silam.

Načelo o naravni družni pravici, ki jo je Leon XIII. s toliko jasnostjo obrazložil in branil, pa je vzpodbudilo tudi druge sloje, ne le delavce, da so se pričeli organizirati in s krepkimi stanovskimi in strokovnimi organizacijami braniti svoje stanovske koristi. Seme, ki ga je vsejala okrožnica, je padlo na rodovitna tla. Vsesplošno se je pričelo živahno družabno gibanje, okrožnica je postala izhodišče za novo socialno dejavnost.

In kaj smo storili Slovenci

1. Na Slovenskem* je krščansko socialno misel, obseženo v Leonovi okrožnici, probudil dr. Janez Evangelist Krek. Dr. Anton Mahnič in ljubljanski škof Missia sta vzbudila med Slovenci katoliško zavest in pospešila politično organizacijo katoliških Slovencev. Dr. Krek pa je na tako pripravljenih tleh započel krščansko socialno organizacijo, v prvi vrsti združeno. Prva konsumna društva se sicer niso obnesla, a toliko bolj Reifeisenovke, hranilnice in posojilnice in druge zadruge. Ze leta 1895. je osnoval dr. Ivan Sušteršič Gospodarsko zvezo in Ljudsko posojilnico. Gospodarska zveza kot središče vse gospodarske organizacije se je leta 1903. razdelila v dve osrednji zadruzi: Gospodarsko zvezo

* Podatki so v glavnem vzeti iz pregledne razprave A. Ušeničnika: Kako smo Slovenci izpolnili naročila okrožnice »Remunovatum«, Čas XXVI, str. 361 sl.

za skupni blagovni nakup in prodajo in Združeno zvezo kot kreditno in revizijsko centralo zadrug. Obenem so se zažele živahno snovati zadruge, hranilnice, posojilnice in konsumna društva, kasneje pa še druga društva. Leta 1912. je imela Združena zveza že 668 zadrug, in sicer na Kranjskem 335 (163 kreditnih, 25 kmetijskih in konsumnih, 39 mlekarških, 58 živinorejskih, 3 vinarske, 28 kmetijsko-strojnih, 4 stavbinske, 9 obrtnih, 4 razne in 2 osrednji), na Stajerskem 112 (97 kreditnih, 5 kmetijskih in konsumnih, 1 mlekarško, 4 kmetijsko-strojne, 2 stavbinski, 3 razne). Vojna je tudi tu povzročila dosti razdejanja. Po vojni pa se je Združena zveza s pridnim delom spet opomogla. Leta 1908. se je ustanovila v Ljubljani deželna združna šola za vzgojo voditeljev podeželskih zadrug. Leta 1900. se je ustanovila Vzajemna zavarovalnica. Leta 1910 je sprožil dr. Krek misel Zdržne banke, ki se je 1920. res ustanovila pod imenom »Zdržna gospodarska banka«. Vse to ogromno gospodarsko delo je prišlo v prvi vrsti v korist kmetom.

Tudi obrtniki so bili deležni blagodatí novega duha, ki je veliz okrožnice. Leta 1896. se je v Ljubljani ustanovilo Katoliško društvo za mladeniče (vajence), leta 1901. Društvo rokodelskih mojstrov v Mariboru, leta 1908. v Ljubljani. Leta 1909. se je ustanovilo v Ljubljani v Rokodelskem domu posebno Društvo za varstvo vajencev, ki je kasneje pozidalo v Ljubljani lep Vajeniški dom. Leta 1927. se je ustanovila v Ljubljani obrtniška zadruga, ki zida hiše za svoje združnike.

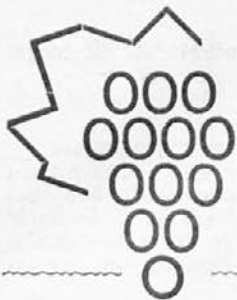
Za delavce je leta 1894. ustanovil dr. Krek Katoliško delavsko društvo v Ljubljani; isto leto je bilo ustanovljeno Katoliško društvo za delavke. Podobna delavska društva so se kmalu ustanovila tudi po drugih industrijskih krajih. Ta društva so prirejala predavanja in shode. Leta 1896. je bil v Ljubljani velik shod delavcev, ki je izdelal podroben krščansko socialni program. Snovale pa so se tudi strokovne organizacije za obrambo delavskih pravic in medsebojno podporo. Te organizacije so se snovale po strokah, za tobačno delavstvo, za papirniško delavstvo, za železničarje, za rudarje itd. L. 1909. se je ustanovila Jugoslovanska strokovna zveza, ki je vse te strokovne skupine povezala med seboj. Za izseljence se je ustanovila leta 1907. Rafaelova družba, za brezposelna dekleta se je ustanovilo Društvo sv. Marte (1908), ki ima v Ljubljani svoj dom. Nastalo pa je še mnogo drugih socialnih in karitativnih organizacij, ki so skrbele za brezposelne delavce, za služkinje, za zanemargeno mladino itd. itd.

2. Zelo mnogo se je storilo tudi na idejnem področju. Prelat Andrej Kalan je takoj leta 1891. prestavil Leonovo okrožnico na slovenski jezik. Krek je izdal leta 1895. »Črne bukve kmečkega stanu«, leta 1901. pa »Socializem«. Aleš Ušeničnik, naš najboljši sociolog, je leta 1910. napisal »Sociologij«. Za izobrazbo in še posebej za socialno izobrazbo je ustanovil dr. Krek Slovensko krščansko socialno zvezo (leta 1898.) kot zvezo nepolitičnih, zlasti izobraževalnih društev. Leta 1909. je obsegala že 356 izobraževalnih društev. Za izobrazbo mladine so bile osnovane mladeniške zveze, ki so se sešasoma razvile v mogočno mladinsko organizacijo »Orel«, ki je zajela velik del slovenske katoliške mladine. Prosvetne, mladinske in delavske organizacije pa so izdajale tudi svoja glasila.

3. Za nraveni prepoved ljudstva, ki ga okrožnica posebno priporoča, se prav tako delovali mnogi listi izobraževalnega in nabožnega značaja. Mnogi listi so opravili pomembno delo za naše ljudstvo. Posebno prepoveditelsko vlogo opravljajo Marijine družbe, važen je tudi boj zoper alkoholizem, ki je mnogo kriv socialne bede.

4. Vse napore za delovne stanove, za kmete, obrtnike in industrijske delavce je podpirala, kolikor je bilo mogoče v njenem območju, tudi politična organizacija katoliških Slovencev. Spočetka se je imenovala Katoliška narodna, pozneje, od leta 1905. dalje, pa Slovenska ljudska stranka. Tudi v njej so se uveljavile krščansko socialne ideje Leonove okrožnice in so jih skušali zastopniki slovenskega krščanskega ljudstva tudi v zakonodajnih zborih smotrno izvesti.

Iz tega kratkega pregleda je razvidno, da se je tudi na Slovenskem mnogo storilo v smislu naročil Leonove socialne okrožnice. Idealno in naporno delo prvih socialnih pionirjev med Slovenci so v poznejših desetletjih nadaljevali novi socialni in kulturni delavci. Na žalost sta obe veliki vojni močno zavrla lepo razvijajočo se kulturno rast med nami. A vendar moremo kljub temu ob zlatem jubileju Leonove okrožnice ugotoviti, da so njene pobude vtisnile slovenskemu kulturnemu, socialnemu in gospodarskemu življenju neizbrisne poteze.

JOZE KRIVEC:

Moj oče je točil...

»Ne bo šlo dalje,« je dejal oče in skočil s svojega kolesa proti obronku brega.

»Jih bova pač potiskala v hrib. Ne bo prvič in ne zadnjič!« sem odvrnil.

Oba sva za trenutek obstala na ilovnati cesti, po kateri se pretakajo ob nalivu potočki rumene vode. Sicer je tukaj ob vznožju haloškega brega, tam, kjer se lena Dravinja najbližje zarezuje proti hribu, primešano ilovici precej pesnatega laporja, ponekod celo kamenja. Proti vrhu pa je skoraj sama ilovica, iz katere haloški voli in krave komaj pulijo noge in se kolesa vozov zarezujejo vanjo prav do pest.

Ozrla sva se po njivah, ki so pripete na položno pobočje ob cesti. Na njih zeleni košata repa, nekaj rumenih buč še sameva po koruzišču in ob meji njive strmijo široke stave koruznice. Na eni izmed njiv orje kmet in vpije nad konjema, ki mu ne stopata, kakor bi rad. Ta sveža zemlja bo sprejela še danes kleno rženo zrno: to bo ozimina. Sicer pa je jesensko polje pusto in prazno. Ljudje so pobrali pridelek z njega in mu spremenili obraz.

Pred nama je ves breg porasel z gozdovi, saj je to severna stran, za vinograde neprimerna. Kipeče bukve z rdečkastimi glavami pohlevno stoje, njih ponos in okras bo v nekaj dneh na tleh. Kostanji med njimi že molijo gole veje v nebo.

Proti nama prihaja sklonjene glave viničarka. Težek koš ji krivi hrbet.

»Dober dan vama Bog daj!« je pozdravila. Rjav podolgovat obraz je dvignila, rdečkaste oči so zasijale v naju. Nazaj zavezano hadrcu si je hitela z razpokanimi rokami popravljati.

»Bog daj!« sva oba hkrati odgovorila.

»Je to Piskerčeva Nanika?« sem se tiše obrnil proti očetu. Prikimal je.

»Pa ni ta tvoj?« je namignila očetu in pokazala name.

»Kaj pa misliš! Moj je, moj!« je on prikimal.

»V takega gospoda da je zrasel. Je že dolgo v službi? Pa tako lepo obleko ima!«

»Zdaj še ni v službi, če Bog da, pa bo še! — A kaj neseš v košu?«

»Grozdje. V mesto gospodu ga moram nesti!«

»Boš pa dobro zaslužila. Koš klobas boš lahko prinesla nazaj.«

»Veš, kako se zasluži na taki poti! To je treba napraviti zastonj. Po plačilo za branje grem, pa so gospod naročili, naj se podoč prinese tudi koš grozdja!«

»Taki že dobro vedo, kako se bolje in ceneje gospodarji,« dodal oče.

»Gresta poskušat mošt? Še menda ne bo vsčipnil v jezik. Mi smo pred štirimi dnevi komaj obrali, predvčerajšnjim pa so gospod zaprli in odšli.«

»Jaz pa sem svojo malenkost prej potrgal. Ni bilo dosti, nama bo pa za enkrat še preveč!« se je nasmehnil.

»Bog ne daj, da bi ga bil tako malo nabral, da bi ga danes vidva spila.« Popravila si je koš, ga nekoliko privzdignila in stopila naprej. »Težko je kot sam hudir. Ze zdaj me bolijo kosti, kaj bo šele do mesta! — Pa se dobro imejta in da ne bosta pijana!«

»Preslab bo še, preslab! Pa presladek. Če se takega napiješ, moraš nositi hlače v rokah!«

Nasmehnili smo se, pozdravili in poslovlili.

Strmel sem za njo, ki je s težkimi koraki, da je zemlja bobnela pod nogami, stopala po položni cesti navzdol, nato pa potiskal svoje kolo za očetom navkreber.

»To se pravi trpeti!« je začel oče, ko sva zasopihala po stirmi cesti. »Ti sploh ne veš, kaj je trpljenje! Ko sem bil jaz mlad, kakor si zdaj ti, še vedel nisem, da so na svetu kolesa. Vsak korak sem moral napraviti peš, a povrhu vsega še nositi, da mi je glava klecala k nogam. Si videl, kak koš grozdja so naložili tej suhi ženščini? Bji si zaslužila dva kovača za pot do mesta!«

»Mogoče bo pa kaj dobila za pot!« sem dejal.

»Eh, kaj! Vem, kako je. Stokrat sem premeril to pot, po kateri greva zdaj, v mesto, skoraj vedno sem vlekkel kako stvar gospodi, pa le redkokdaj sem dobil kako malenkost za pot. Največkrat kak četrt vina ali cigaro. To je bilo vse. Kaj hočeš! Oni pri mizah ne vedo, koliko ti trpiš, preden privlečeš tak težek koš v mesto. — Zdaj pa se mi ne godi prav nič bolje. Dokler sem služil pri gospodi in se klatil po viničarijah, sem delal, zdaj imam to ubogo svojo bajto, moram pa prav tako delati. Mislil sem nekoč, da mi bo vsaj na stare dni bolje, ko mi bodo otroci pomagali!«

Umolknil je, kakor bi mu bol stisnila srce. Bog ve, če ni bil to že obup, ko je vendar vse življenje računal na svojo pomoč. Zdaj pa že leta in leta sedim v šolah in on je spet sam na svoji krpi zemlje, ko da bi si nikdar ne bil vzgojil otrok. Ampak on mi tokrat ni vrgel naravnost v oči, da so me požrle šole in me iztrgale zemlji. Ni hotel kvariti vselega razpoloženja: šla sva vendar poskušat letošnji mošt, preden se odpeljem v Ljubljano. In to velja vendar kot nekako slovo; do božiča se ne bomo videli. Še na grob pokojni materi za vse svete ne bom mogel. Premalo imam denarja in predrage so vožnje.

Razmaknil se je gozd sončnim gričem. Cesta je vodila kot razpet bel trak po pobočjih. Prispela sva na prvi breg in se ustavila. S čela sem si z robčkom obrisal pot, oče je kar z golo roko potegnil čez obraz. Naslonila sva se na kolesa, uprla pogled čez ravno Ptujsko polje, ki ga je kot koprena pokrivala jesenska meglica. Tam na oni strani, kjer hodi sonce vsak večer spat, je sirmelo sivkasto Pohorje, nekje ob njegovem vznožju je ležala štajerska prestolnica, Maribor, kopa-joča se v zlato jesenskega popoldneva. Od tam se vije ob nogah mogočnega ptujskega gradu in čez rodovitna polja hladna Drava; od tukaj sva jo gledala vso bleščečo tam sredi polja proti sv. Marku. Zada pa, od Maribora tja daleč na vzhod, same gorice, griči, kjer raste sladka kapljica, ki omehča besede in razveseli srce. Ustvaril je Bog ta božji trs za razjasnitev človeških obrazov in za ogrevanje človeških src. Okrog naju pa trs pri trsu, kol za kolom v ravni vrsti raste v breg. Oranžasta barva trsja se preliva v rdečo. Jesenska sapa ga obrača, šparoni so lahki, ljudje so oropali grozdje z njih. O, božje sonce, kako ljubko siplje zlate žarke na griče vse-naokoli!

Prelepa je ta jesen: v kletih vre in se peni sladek mošt, da zaudarja na cesto, kjer hodijo mimo ljudje. Tišina, tišina. Ptičev ni več, da bi prepevali sladke melodije, ljudje so zapustili gorice, njih vriski in pesmi so zamrle. Tu pa tam v preši še zaječi kak prazen škafl ali brenta, s katero je gospodar potrkjal ob klado. Trgatev je končana. Le še otroci se ponekod podijo med trsjem in iščejo zlata vredne paberke, ki jih oči beračev niso našle. Navsezadnje pa se s kakega brega oglasi že napol polomljen klopotec, ki zajeclja z nekaj hreščečimi udarci po zlomljeni ali obrabljeni deski.

»Pa prodajte to zemljo, če jo težko obdelujete! Vem, da en sam premnogo trpi z njo!« sem mu dejal, ko sva prispela do naše koče.

»Si neumen? Prodal...! Ha, ha, ha...!« se je zarežal in prisanjal kolo k obrajdam. Za druge pa nisem garal vse življenje. Preveč truda sem vložil v to kočo in vinograd, da bi ga bilo kar meni nič tebi nič spraviti iz rok. Vidim, da ti ne veš spoštovati niti mojega truda in trpljenja niti lastne strehe!«

»Tega pač nisem mislil! Rekel sem to le zato, da bi si mogli olajšati na stare dni življenje!«

»Tako olajšanje bi bilo hujše kot delo. Rajši garam kot počivam. Še dolg čas bi mi bil, če bi samo počival. Bog bodi zahvaljen, da sem zdrav in da imam kje delati. Tega se ne ustrašim!«

Stopila sva na pot, ki vodi čez gorico in jo preseka v dva dela: eden gleda na večerno, drugi bolj na jutranjo stran. Božala sva rdečkasto listje, noge so stopale na ilovnato grudje,

ki so ga berači ob branju nanosili na pot. Na sosedovem lazju pod gorico so obirali jabolka. Lestve so bile prislonjene do vrhov, kjer so se rdečili sočni sadeži. Otroci so se spenjali po vejah do najtanjših vrhov, trgali jabolka z njih in jih spravljali v cenje, z vrvmi prevezane na vejah. Polne so po vrvi spuščali na tla.

Oče je nato škripaje odklenil kočo. Skozi od sonca razpokana vrata sva stopila v lojpo. Iz tal je vel hlad; po stenah okrog komena se je držalo za prst debelo saj, drobni črni curki so bili nekoč ob deževnem vremenu spolzeli iz njih navzdol. Nekaj umazanih piskrov je bilo na polici in zakajenih lončenih skled v sklednjeku. Nad njim si je že pajek postavil iz drobnih srebrnih nitk svoj domek. V kotu so bile prislonjene pepelnate burkle, pod votlim kolenom nekaj drv in šibja. Lestva za vrati, ki je zajela ob vsaki stopinji, je peljala na podstrešje.

Stopila sva v hišo. Zaradi priprtih zaoknic in zavešenih oken je bil mrak v njej. Votlo so odmevali koraki po lesenem podu nad kletjo.

»Uh, zatošlo je tu!« sem brž dejal in privihal nos.

»Bom odprl okno, da te ne bo zadušilo!« me je podražil. Dvoje okenj proti večernemu soncu je odprl.

Znašel sem se spet v naši ozki in nizki hiši. Kako tesna in majčkna se mi je zdela. Moj Bog, kako neki smo se mogli v njej vrteti štiri nekoč! Atek, mamika, sestra in jaz. Smo bili takrat tako drobčkani?

V desnem kotu pri vratih ždi peč s klopmi; nekoč se mi je zdela silno velika, zdaj pa kakor da se je skrčila v osamelosti. Pečnice ob straneh so še vedno razpokane in špranje med njimi zamazane z ilovico. Pod njo je votel prostor, kjer sem prečepel marsikatero uro in kamor sem spravljaj pisane zaklade otroških let. V kotu se sten drže klopi, pred njimi je oguljena in razmajana miza, na katero sem nekoč komaj videl. Zdaj stoji čisto nizka pred mano. V drugem kotu je očrnel in s pajčevino pokrit Kristus na križu. Kako si vendar sam in zapuščen in žalostno zre tvoj obraz po prazni hiši! Tam pod njim ob steni je nekoč stala postelja; najbolj živo se je spominjam iz tistih žalostnih dni, ko je na njej ležala moja mrtva mati in sta ji ob zglavju goreli dve sveči. Tedaj je iz kota stopil med nje počrnel Kristus. In nekaj svetih podob še visi na steni. Za vrati je nekoč stala naša edina omara; zdaj je tam prazno.

Tiho in revno je med tesnimi stenami. Mogoče je bilo bolj veselo med njimi takrat, ko sem zagledal beli dan.

Sonce se je uprlo proti podzemni kleti. Na stežaj jo je odprl, da bi se prezračila. Iz nje je prihajal omamljajoč vzduh svežega mošta.

Natočil je ročko kalnega in sladkega mošta, v katerem je prav nalahko šumelo in sedla sva na travo pred kletjo.

»Da bova poskušala, kakšno kapljico je letos Bog dal!« je rekel in natočil v kozarec. Pogledal ga je proti soncu. Kalen je bil, na vrhu je plavalo nekaj grozdnih pečk in mehenečje jagod. S prstom ga je izvlekel, nato pa nagnil.

»Že ščiplje?« sem ga pobaral, ko se je odhrkal.

»Za spoznanje skoraj že! Sladek je pač!« je odvrnil.

Natočil je zame. Kakor on, sem ga tudi jaz pogledal proti luči, nato pa ga sklokotal v grlo.

»Dobrega ste nabrali. Za božič bo šele dober, če se ga bomo včakali!« sem namignil.

»Eh, letos ga ne dam poceni kot druga leta. Rajši ga sam pijem, bom vsaj vedel, da nisem zastoj delal!«

Manjšo polovico ročke ga je nesel nazaj in ga iztočil spet v polovnjak. Nato je odbil sodček za vrati in natočil starega. Medtem sem jaz pritiskal uho na sod z moštom in poslušal enakomerno šumenje: sladkoba se je pretvarjala v moč.

Prigriznila sva, nato pila.

To je bila kapljica! Ko sva jo pogledala proti soncu, se je spremenila vsa v čisto rumeno zlato, da so se nama sline kopicile v ustih. Nenadoma naju je zažejalo in po vsakem kozarčku bolj so se nama mehčale besede in se nama je tajalo srce.

»Takega ne boš pil v Ljubljani, kaj?« je dejal. »Nagni ga zdaj, da te ne bo preveč žejalo po njem!«

»Dosti ga bom imel. O, čez nekaj dni bi ga že rad spet zvrnil kozarček, le da ga ne bo takrat.«

»Kar daj ga, če ti gre! To vem, da človek hrepeni po čem najbolj takrat, ko stvari ne more dobiti. Kolikokrat sem kje na pol brega, kjer sva danes srečala Piskerčevo Naniko, obstal in molal suh jezik iz ust. Moker od vročine in zbit od dolge poti sem hrepenel po kozarčku dobrega haloškega vina, pa ga ni bilo od nikoder. Vidiš, pa sem ga le dočkal. Še mislil si

nikoli nisem, da bi imel kdaj svojo kočjo in da bi mogel poskušati na svojem pridelano vino.«

Pomolčal je in se obrnil proti kočji, kjer so se od bele stene odbijali sončni žarki.

»Večkrat ste mi že govorili o prestanem trpljenju!«

»O tem, kar je človek sam pretrpel in si z golimi rokami zaslužil, je vredno govoriti. Če bi mi bilo prišlo kdaj kaj zlahkoma ali pa če bi bil le nekaj podvedoval, bi to že imelo zame manjšo vrednost. Zdaj pa vem, da je vsaka ped zemlje z znojem in s krvjo zaslužena in vsaka kapljica vina merica izžete moči.«

»Verjamem, da ste lahko na svoje stvari ponosni,« sem mu pritrdil.

»Ja, kar si človek sam priskrbi, to ima pravo vrednost!« je čez nekaj časa vzdihnil.

Kozarčki so nama toliko otrdili jezike, da sta se začela zapletati. Skoraj sva že malo jecljala. On pa je natočil še eno ročko in polnil kupice.

Nizko nad gorice je priplavalo sonce. Še bolj rdeče je pobarvalo trsje, ki je prazno rastlo med trdo ilovnato zemljo.

»Le ne prodajte naše kože nikoli! Zame bo to vedno dom, četudi bom kje daleč proč!« sem mu rekel, ko je zapiral spet naoknice.

»A, jaz ga že ne bom! Dokler bom živ, ga ne dam iz rok. Spravil sem si ga sam, zato hočem do poslednje moči štorkljati okrog njega. Če je reven in nizek, me nič ne moti; je pa vendar le moj. Nihče nima od Boga dane take pravice, da bi me mogel vreči iz njega. Pošteno sem si ga zaslužil, niti ene krivične pare ni v njem!«

Še enkrat mi je ponudil ročko na kletnem pragu. »Daj ga še, preden greva! Bog ve, kdaj ga bova spet skupaj pila. Mogoče se druge jeseni ne bova več včakala. Ti najbrž že še, a jaz...« Zalile so mu solze oči. Drobne in svetle so zdrknile preko zgubanega obraza. Stisnil je srce in videl sem, kako se je s silo porodil smeh v otožnih očeh.

Zdelo se mi je tedaj, da se je dotaknilo mojega srca vse njegovo življenje, vse, kakor mi ga je že tolikokrat naslikal. Vse grenkosti in veselje.

»Bova ga še pila, bova! Našo kapljico, sok naše zemlje!« sem veselo vzkliknil.

Ko je zaklenil, se je še za nekaj časa ustavil pred domom. S klobukom v roki, da so njegovi osiveli in redki lasje drhteli v večerni sapi, se je razgledoval okrog.

»Vidiš, to ti bo ostalo za spomin name!« je pokazal na gorico okrog sebe.

Tedaj bi ga bil najraje objel in poljubil. Pa ni taka navada med revnimi in preprostimi ljudmi. Obljubil bi mu, da bom vse življenje rad hodil k temu domu in se rad spominjal njega, ki mi je točil z znojem predelano vinsko kapljico... Počasi sva šla po cesti pod goricami in večerni mrak...

Vsak dom, lesen ali zidan, visok ali nizek, svetel ali mračen, vsak, pa tudi še tako reven, je vreden velike ljubezni in vsega srca. Srečen oni, ki ga ima tako blizu, da ga dosežejo roke!

Jaz nosim njegovo podobo s seboj. Te mi menda nihče ne bo ukradel...

»Da bo srenja ali soseska na dobrem glasu, pri vseh pravičnih ljudeh dobro ime imela, za to skrbeti, mora biti srenjskih poglavarjev sveta dolžnost. Poštenje je srenji, kar je roži dober duh. Ako bo vaša soseska na dobrem glasu, se bodo radi po vaše hčere ženili, izmed vaših sinov si zete izvolili, poštene hlapci in dekletke se bodo v službo ponujali vam; hudobnežev pa je boljše, da jih k vam ni.«

Anton Martin Slomšek

Morje

LEA FATUR

v slovenski narodni pesmi

V duši našega naroda je globoko zasidrana ljubezen do morja. Reci »morje« in zamisli se deček; reci »morje« in razvname se starček. So občutki, podedovani od pradednih dedov. Skozi stoletja gre od Karavank do Sotle, Save in Drave glas o »deklici sred morja«, ki mami fanta. Skozi stoletja zatrjuje fant, da si bo »sezul škorničke« in si osvojil deklico. V krajih, ki so oddaljeni od morja, pripovedujejo stare pesmi o dogodkih, ki so se vršili na morju, slika morje v vseh barvah, opeva barčice. Morje je veliko, silno, brezdanje. Fantje napajajo konje ob silnem morju, ribiči lovijo ribe na velikem morju, vojaki pridejo do rjavega morja, galeja odpelje deklico na črno morje, samostanski hlapec ubeži baričem na sinje morje. Mati je udala hčer »kraj sivega morja«. Obišče jo in povprašuje: »Ti je kaj dobro ob tem globokem krvavem morju?« Dekle vprašuje mater: »Kaj se beli tam sred sinjega morja?«

Iz morja je nastala naša zemlja. Ljubko pripoveduje to istrsko-slovenska: »Kadar ni bilo ne neba ne zemlje, je bilo samo to sinje morje in sred morja javor zeleni, na javoričku tri golobice, tri golobice so se posvetovale, so se posvetovale, so svet osnovali: »Dajmo, spustimo se na dno morja...« Iz morskega peska naredijo golobice suho zemljo. Javor zeleni mora da ima kak tajni pomen, ker pravi tudi v koroški narodni pesmi fant, ki hoče na morje, da je »sred morja javor zeleni, dekle ob morju pa toži, da joj je vzelo morje bratca, ki je bil javor zeleni ob morju stoječi«.

In »barčica, ki plava po morju...« Iz vinogradov, po cestah, po polju se razlega hrepeneče: »Barčica po morju plava, drevesca se priklanjajo, ptičke jo pozdravljajo.« Po gozdih se spominjajo drvarji: »Sekaj, sekaj smrečico, da si boš delal barčico.« In vzdihujejo po svobodi na morju: »Barčica je spuvana, na morje je postavljena.« Vse težave ostanejo na kopnem, prešerno vriska fant na barki: »Odrin, odrin od kraja preč! Ne boš me vidlo dekle več!« Vse težave ostanejo na kopnem: »Barčica je zaplavala, dekle je zajokala.« Tudi dekle odbeži fantu na morje in on vzdihuje: »Nesrečna galeja, ki si mi odpeljala ljubico.«

Toliko opevane barčice, kdo jih je stesal prvi? Sam sveti Nikolaj (Miklavž): »Rano je vstal, umil se je v frišni vodi in šel v gozd iskat lesa krivega in ravnega, za bar-

čico pripravnega.« Steše barčico in se vozi po morju. Hudoba pa ne mara, da se vozi sv. Miklavž po morju. Zasadi svoje kremplje v barčico in jo skuša potopiti. Sv. Miklavž pa trešči hudobo v morja dno.

Iz morskega dna prihaja hudoba in lovi duše. Deklico, ki hodi ob morju, zasleduje v podobi neznansko velikega psa; lepo Nežico, ki mu je ušla v barčico k mlademu kraljeviču, zahteva nazaj, kraljevič zastavlja hudobi uganke, hudoba šteje zrnca peska na morskem dnu, kaplje vode v morju. Riba faronika je v morju, grozna riba, ki drži ves svet. Jezus po morju plava, riba faronika pa za njim. Riba grozi: »Če se bom na hrbet zvrnila, ves svet pogubljen bo, če bom z repom zvila, ves svet potonul bo.« Po morju se vozijo v sodih brez dna salemsonarji (duše onih, ki so si iskali smrti v morju), morske deklice pojejo v pisanih barčicah, mrtvi mornarji jadrajo z razbitimi brodi. Polno skrivnosti je morje in fant si zaželi: »Da bi mogel videti na dno morja verbučega.«

Na morju se je odigralo mnogo dogodkov, o katerih poje še narodna pesem. Benetkam preti zdaj poljska, zdaj španska kraljica. Benečanski stražnik kliče: »Vstanite Benečani in kapetani! Po morju se vozi poljska kraljica, za seboj vleče tri sto bark, v vsaki barki je tri sto vojakov; vsak vojak ima svojega slugo, vsaki sluga svojega podložnika. Zdaj bo vzela beneški tabor, sv. Marka visoki zvonik.« Hitro vstanejo Benečani in kapetani, gredo poljski kraljici naproti in jo prosijo: »Milost, milost, poljska kraljica! Dati ti čemo bivališče in vojakom dosti jesti in piti.« Poljska kraljica pa zavrača Benečane, da imajo njeni vojaki vsega dovolj, »jaz hočem imeti španskega kraljiča«, sicer hoče vzeti »beneški tabor sv. Marka visoki zvonik«. Benečani tečejo po kraljiča in ga pripeljejo. »Mati ga je spremljala, milo jokala.« Tako je rekla poljska kraljica: »Jaz sem ga redila cela tri leta, pa si mi ga vkradla, španska kraljica, in si vskočila sem na Benečijo.« Potem pravi svojim vojakom: »Streljajte meni še na veselje, ginite meni še na veselje, da dobila sem nazaj španskega kraljiča.«

Španska kraljica pa je bogata vdova. »Ona ima svoje vojake, se misli vojskovati, na morje se podati. Ona se gor in dol po morju vozi, pušice in orožje s seboj vodi.

Večer v pristanu ob severni jadranski obali.

Prišla je pod bele Benetke, prišla okoli in okoli mesta. Straža na stolpu zavpije: »Gori, gori, Benečani! Bote zapali svoje glave in bele Benetke!« Ko zavpije straža tretjič, vstanejo Benečani in pravijo: »Mi hočemo pokorni biti, s teboj črn gvant nositi.« (Poljska kraljica je najbrž le neapoljska kraljica, ker navaja narodna pesem večkrat neapoljskega kralja in vojake.)

Galjot vozi galejico sred morja globokega. Prosi Boga, da bi še enkrat na suhem stal, da bi še enkrat domov prišel. Tri dari obljubuje. »Mašni plašč na goro k sv. Lovrencu, kelih zlat na Huje k sv. Jožefu in zvon glasan k Devici Mariji na jezeru.« Galjot umrje, izroča ribicam

morsko dekletu toži, da ji je požrlo morje očeta, ki je bil »hrastič zeleni«, mater, ki je bila »leha v ogradi pri morju stoječa«, »sestro, ki je bila zelena jelšica pri morju stoječa«. Mornarju, ki ga je zapustila nezvesta »Jelvica, hči bogatega Cezharja«, nastelje morje čoln s cvetjem. Mornar toži morju: »Oj morje, morje široko, oj morje, morje globoko, ki v sebi hraniš ribji trop, ti bodeš moj zeleni grob.« Veter z morja udari v strune na glasnih goslih iz javora. Strune kličejo Jelvico, »ker skoro vstaja beli dan in pride mlad kavliir pote. Po morju plava pisan čoln, ki je vseh zlahtnih rožic poln.« Ko zmami veter Jelvico v čoln, zabučí: »Saj veter, veter sem morja, saj veter, veter

Razburkano morje bíje ob kraške skale pod Devinom.

svoje telo. Drugi galjot toži: »Okovan sem, ljubiti ne morem, oj, ženiti, ženiti se ne morem.«

Dekle gre za vojakom. Pridejo do rjavega morja, »kjer dečle noter mečejo«. Pobje se na morske ladje nakladajo, dekletu vzdihá: »Nazaj ne smem, naprej ne morem.«

Po morju se vozijo barke tri. »V prvi je sam Gospod Bog, v drugi je Gospod Jezus, v tretji je deveti kralj ta žalostni.« Pa tudi sam se vozi Jezus po morju »v lepi barki pisani, to je barka sv. Marka«. Na morje pride Marija, dvigne krilce in gre preko morja. V romarsko cerkev prileti ptičica in zapoje tako lepo, da stopi Marija z oltarja in jo vpraša, kdo jo je naučil to pesem peti. Ptičica pravi: »Ena zamorska deklica, ki se po morju vozi v pisani barčici.«

Lepa Vida pere plenice »pri kraju morja na belem produ«. Pa se pripelje »črn zamorec po sivem morju«. Pa odpelje lepo Vido »v špansko deželo k španski kraljici, da bo došla španskega kraljiča.«

Pobič napaja konjiče tri »pri silnem murjenci«. Vanj se zaljubi zamorskega kralja hči in ga vabi v vas. Preplava naj morje, prižgala mu bo sveče tri. Fant zatrjuje deklici, da je njegova ljubezen globoka kakor morje, nagajivo dekletu pa mu naroča, da mora splati vso morsko vodo in si postlati na morju. Nevesta se pelje preko morja, pade ji prstan z roke, nočeta ponj ne brat ne svat, ponj skoči ženin, za njim nevesta. Fantu, ki je šel preko morja v vojake, nagaja dekletu: »Petelinček, petelanček, boš videl, kaj bo, boš suknjico nosil, prekratka ti bo. Raztrgane hlače in prazen bokal, boš prišel na morje, boš rekel bav-bav...«

Morje je v ljudski duši neko živo bitje, zato vabi v sebe, uničuje barke in bregove, maščuje nezvestobo. Pri-

sem neba, ki vem za morja steze vse, tud vem, kaj tvoje si želi srce.« Morje pogoltne čoln z mrtvim mornarjem in z živo nezvesto.

Tako izpričujejo naše stare narodne pesmi, da je bil Slovenec vedno v zvezi z morjem, da se je zanimal zanj, ga občudoval in ljubil. Zato je ponarodela tako hitro Vodnikova »Močan na morju Hlirjan je bil...« Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe rede.« Koseskijeva »Barka plava v daljna mesta, vel'ki kupec pošlje tje. Nam prinese mere zlata, njemu vsa odprta vrata, zemlja vsa njegova je.« — Vsa srca pa je zajel Prešeren, ko je zapel svojo: »Morja široka cesta...«, kjer pravi tako lepo:

»Le jadra spet napnimo,
valovom se zročimo,
kak je čisto morje!...

Ne straši moč viharja,
ne grom valov mornarja,
se smrti ne boji.
Spomin v potopu mine,
ljubezni bolečine
vsaki dan spet oživi!

KATOLIŠKO ZAKONSKO PRAVO

Dr. Alojzij Odar

I. Uvod.

1. Kristus je zakonsko pogodbo med kristjani povzdignil k visoki časti zakramenta. To dejstvo je temeljnega pomena za krščansko pojmovanje zakona. Tudi pravo, ki ureja zakone kristjanov, se je moralo temu dejstvu prilagoditi.

Kristus in apostoli so zakon reformirali v nravnem oziru. Kristus je n. pr. odločno naglašal, da je zakon nerazvezljiv, apostol Pavel je v svojih pismih na več mestih poučeval zakonce, kako naj žive v zakonu.

Cerkev takoj v začetku ni uzakonila svojega posebnega zakonskega prava, marveč se je skušala prilagoditi zakonskim pravom tistih narodov, med katerimi je delovala. Poudarjala pa je vedno svoje posebno krščansko naziranje o zakonu in življenju v njem. Vplivala je, da so se tiste pravne določbe, ki niso ustrezale temu krščanskemu naziranju, popravile ali odpravile.

Polagoma pa je Cerkev v srednjeveški krščanski državi uredila svoje zakonsko pravo, ki ga je povzela zlasti iz rimskega prava, pa tudi iz prav germanskih narodov, med katerimi je živela, nekatere stvari pa je sama na novo uvedla. Vse določbe pa, ki so bile prevzete iz drugih prav, je tako prenovila, da so bile v skladu s temeljno resnico, da je zakon zakrament in da sta bistveni njegovi lastnosti edinost (proti mnogoženstvu) in nerazvezljivost (proti razporoki).

V pomembnem cerkvenem zakoniku iz leta 1234., ki ima ime po papežu Gregorju IX., je bilo zakonsko pravo že popolnoma urejeno. Pozneje so cerkveni zakonodavci to pravo še izpopolnjevali. Tako je zlasti tridentinski cerkveni zbor izdal 11. novembra 1563 nekatere zelo važne določbe, n. pr. o obliki poroke; prav tako pa tudi papež Benedikt XIV. kakih dve sto let pozneje. V glavnem pa je ostalo zakonsko pravo iz leta 1234., torej iz pretežno trinajstega stoletja, v veljavi skorajda sedem sto let, do sedaj veljavnega zakonika, ki je bil izdan leta 1917. ter je stopil v veljavo na binkoštno nedeljo leta 1918. Pa še ta zakonik ni prelomil s stari zakonskim pravom, marveč ga je le razmeram primerno prenovil.

Veljavni cerkveni zakonik se imenuje kodeks kanonskega (cerkvenega) prava. Deli se na pet knjig. Zakonsko pravo je uvrščeno v tretjo knjigo. Knjige se dele na oddelke, ki se imenujejo naslovi (tituli). Tako dobimo zakonsko pravo v sedmem naslovu tretje knjige. Zakonski člen ali cerkveni zakon se v cerkvenem jeziku imenuje v grškem izrazu kánon, kar pomeni torej cerkveno določbo. V sedaj veljavnem cerkvenem zakoniku so te določbe sestavljene podobno kot v modernih svetnih zakonikih: v kratkih stvkih, brez uvodov in razlag. Kánoni se v kodeksu kanonskega prava štejejo zdržema, vseh je 2414. Zakonsko pravo je obseženo v kanonu (okrajšano kan.) 1012 do kan. 1143.

Ti kanoni zakonskega prava so razen prvih sedmih zbrani v dvanajstih poglavjih. Prvo poglavje ima napis »o tem, kar je treba storiti pred poroko, in zlasti o oklicih« (kan. 1019 — kan. 1034), drugo »o zadržkih na splošno« (kan. 1035 — kan. 1057), tretje »o oviralnih zadržkih« (kan. 1058 — kan. 1066), četrto »o razdiralnih zadržkih« (kan. 1067 — kan. 1080), peto »o privoljenju v zakon« (kan. 1081 — kan. 1093), šesto »o obliki, v kateri se zakon sklepa« (kan. 1094 — kan. 1103), sedmo »o tistem zakonu« (kan. 1104 — kan. 1107), osmo »o času in kraju poroke« (kan. 1108 — kan. 1109), deveto »o učinkih zakona« (kan. 1110 — kan. 1117), deseto »o ločitvi zakoncev« (kan. 1118 — kan. 1132), enajsto »o poveljavanju zakona« (kan. 1133 — kan. 1141) in dvanajsto »o drugem zakonu« (kan. 1142 — kan. 1143).

Ce primerjamo cerkveno zakonsko pravo z zakonskim pravom v kakem modernem državnem zakoniku, opazimo veliko razliko ne le pri posameznih določbah, marveč v samem značaju. Cerkveno pravo je duhovno; ta duhovnost diha iz vsake določbe njegovega zakonskega prava. Močno naglašata to pravo versko in nravno stran v zakonu. Razlikuje notranje področje

vesti in zunanje cerkveno področje. To razlikovanje je za državo popolnoma tuje.

Dalje moramo upoštevati, da je cerkveno pravo vesoljno, velja za latinsko cerkev po vsem svetu; zato ni tako prilagojeno potrebam posameznega naroda ali države, kakor more biti državno pravo, ki velja le v eni državi.

Cerkev ima zakon za izredno važno stvar; saj ni čuda, ko pa je zakon eden izmed sedmerih zakramentov. Cerkev se zato silno trudi, da bi se zakoni sklepali tako, da bi bili veljavni in dovoljeni. V njenem zakonskem pravu dobimo dolgo vrsto določb za župnike in škofje, kako naj ravnajo, da se bodo zakoni tako sklepali, da bodo v korist Cerkvi in vernikom. Državna zakonska prava posvečajo temu dosti manj pažnje.

2. Kodeks kanonskega prava je sestavljen v latinskem jeziku. Tu podajamo v slovenskem prevodu njegove kanone kanonskega prava. Mislimo namreč, da utegne slovenske katoličane zanimati, kakšno je to cerkveno pravo, ki ureja njih zakone. V Italiji so zakoni, ki se sklenejo po tem zakonskem pravu, veljavni ne le pred Cerkvijo in vestjo, marveč tudi pred državo. To je nov razlog, da si ogledamo kanone katoliškega zakonskega prava.

Na splošno je besedilo v kanonih cerkvenega zakonskega prava lahko umljivo. Na splošno zato pravimo, ker se dobe tudi nekatera težja mesta, glede katerih so razlage različne. Nekatera taka mesta je posebna kardinalska komisija, ki je postavljena za razlaganje kodeksa, tudi že pojasnila. Teh pojasnil ne navajamo dobesedno, marveč samo po vsebini, ker nam gre za to, da čitatelju prikazemo cerkveno zakonsko pravo v glavnih obrisih.

Kodeks kanonskega prava je splošen cerkven zakonik; poleg tega pa imamo v cerkvi še zakonike, ki jih izdajajo škofje za svoje škofije. Tak zakonik je dobila ljubljanska škofija leta 1940. Ta zakonik ima nekaj podrobnih določb k nekaterim kanonom kodeksovega zakonskega prava. Tudi te določbe navajamo na svojih mestih.

Kanoni cerkvenega zakonskega prava so vobče, kakor rečeno, lahko razumljivi. Uporabljajo pa se v njih nekateri strokovni izrazi in zakonsko določeni izrazi, ki jih je treba seveda posebej poznati, da moreš razumeti besedilo. Nekaj takih izrazov, ki jih je treba poznati, naj tu posebej omenimo.

Ze zgoraj smo navedli razlikovanje med notranjim in zunanjim območjem. Zakon utegne biti kdaj veljaven v notranjem območju, torej pred Bogom in vestjo, ko njegova veljavnost za zunanje območje, torej za Cerkev kot družbo, ni dokazana. Takšen zakon je sicer veljaven, vendar ga Cerkev na zunaj ne more imeti za veljavnega. Notranje območje je dvojno: zakramentalno in nezakramentalno. Zakrament, ki ga tu mislimo, je zakrament pokore, sveta spoved. Dejanja, ki se smejo vršiti le v spovednici, spadajo v zakramentalno notranje območje. Če n. pr. sv. stolica podeli spregled od zakonskega zadržka za notranje območje, je treba dobro razlikovati, ali je podeljen za notranje zakramentalno ali za notranje nezakramentalno področje. V prvem primeru se izvrši spregled popolnoma tajno, nikamor se ne zapiše in za zunanje območje velja, kakor da ga ni bilo. Če pa se podeli za notranje nezakramentalno področje, se zapiše v tajni knjigi in če je potrebno, se pozneje sme tak spregled tudi razglasiti, tako da bo veljal tudi za zunanje območje.

Vernik, ki v določeni župniji vsaj relativno stalno prebiva, ima tam pravo ali nepravo domovališče. Župnik te župnije je zanj lastni župnik. V mejah svoje župnije se župnik imenuje krajevni župnik. Na to razlikovanje med lastnim in krajevnim župnikom v zakonskem pravu večkrat naletimo. Prav tako razlikujemo med lastnim in krajevnim ordinarijem (škofom). Vernik, ki nima nikjer pravega ali nepravlega domovališča, se imenuje politikavec.

V kanonih beremo pogosto besedo ordinarij ali krajevni ordinarij; pomeni pa nam škofa in njegovega splošnega namestnika (generalnega vikarja).

Sveta stolica ali apostolska stolica pomeni urade, s katerimi papež upravlja Cerkev; eden teh uradov je tudi apostolska penitenciarija; pristojna je za stvari, ki spadajo v notranje območje. Škofovska kurija ali škofjski ordinariat pa obsega osebe in urade, ki pomagajo škofu upravljaliti škofijo.

Cerkveni funkcionarji, n. pr. župnik, škof, imajo cerkveno oblast. Ta oblast je dvojna: redna in poverjena. Redna je tista, ki je združena s službo. Če pa oblast ni združena s službo, marveč je dana osebi, se imenuje poverjena.

II. Določbe.

Kodeks kanonskega prava.

Tretja knjiga.

O stvareh.

Naslov VII.

O zakonu.

Kan. 1012, § 1. Kristus Gospod je povzdignil k časti zakramenta samo zakonsko pogodbo med krščenimi osebami.

§ 2. Zaradi tega med krščenimi ne more obstajati veljavna zakonska pogodba, ki ne bi že s tem bila zakrament.

Kan. 1013, § 1. Prvotni namen zakona je roditi in vzgajati otroke; drugotni namen je medsebojna pomoč in tešenje poželjivosti.

§ 2. Bistveni lastnosti zakona sta edinstvo in nerazvezljivost, ki dobivata v krščanskem zakonu zaradi zakramenta posebno trdnost.

Kan. 1014. Zakon stoji pod posebnim varstvom prava; zaradi tega se v dvomu, ali je veljaven, vedno domneva, da je veljaven, razen v primeru, o katerem se govori v kan. 1127.

Kan. 1015, § 1. Veljavni zakon med krščenimi osebami se imenuje trden, če še ni dopolnjen z izvršenjem; trden in izvršen, če sta zakonca izvršila zakonsko dejanje, na katero je zakonska pogodba po naravi naravnana in s katerim postane zakonca eno telo.

§ 2. Če sta zakonca po poroki skupaj prebivala, se domneva, da sta zakon izvršila, dokler se nasprotno ne dokaže.

§ 3. Veljavno sklenjeni zakon med nekrščenima osebama se imenuje zakonit.

§ 4. Neveljavni zakon se imenuje putativen, če je bila ob poroki vsaj ena stranka v dobri veri, da sklepa veljaven zakon in dokler obe stranki ne zvesta za gotovo, da je ta zakon neveljaven.

Kan. 1016. Zakon krščenih oseb se ne ureja samo po božjem pravu, marveč tudi po kanonskem; državne oblasti pa so pristojne za zgolj državljanske učinke zakona.

Kan. 1017, § 1. Obljuba zakona, bodisi enostranska, bodisi obojestranska ali zaroka, je neveljavna v obeh območjih, če ni bila napravljena v pismu, ki sta ga podpisali stranki in tudi župnik ali krajevni ordinarij ali vsaj dve priči.

§ 2. Če nobena stranka ali ena ne zna ali ne more pisati, se zahteva za veljavnost, da se to v pismu omeni in se doda še ena priča, ki naj pismo podpiše z župnikom ali krajevnim ordinarijem ali s pričama, ki se omenjata v §-u 1.

§ 3. Obljuba zakona, četudi je veljavna in ni nobenega upravičenega vzroka, da se ne bi izpolnila, ne daje pravice do tožbe, s katero bi se zahtevala poroka, pač pa daje pravico do tožbe na povrnitev škode, če je kakšna.

Ta tožba se more vložiti pred cerkvenim ali pred državnim sodiščem [odgovor interpretacijske komisije (= IC) z dne 2./3. jun. 1918].

Kan. 1018. Župnik naj ne opušta, previdno poučevati ljudstvo o zakramentu zakona in njegovih sadržkih.

Čl. 364 ljubljanskega škofjskega zakonika (= lj. šk. zak.) določa:

»Dušni pastirji so dolžni vernike poučevati previdno o zakonu in njegovih sadržkih (kan. 1018). To morajo vršiti pri splošnem verskem poučevanju, zlasti pa pri stanovskih nagovorih.«

»O zakonu morajo zlasti poučevati, da je zakon zakrament, da je nerazvezljiv in da so prvi njegov namen otroci.«

»Vsako leto se mora na drugo nedeljo po razglašenju Gospodovem prebrati pri božji službi navodilo o sklepanju zakona.«

POGLAVJE I.

O tem, kar je treba storiti pred poroko, in zlasti o oklicih.

Kan. 1019, § 1. Preden se zakon sklene, se mora ugotoviti, da ni nobene ovire, da se ne bi mogel skleniti veljavno in dovoljeno.

§ 2. V smrtni nevarnosti zadostuje, če ni mogoče dobiti drugih dokazov — razen če obstoje nasprotni indiciji —, da stranki izjavita pod prisego, da sta krščeni in da ni nobenega zakonskega zadržka.

Kan. 1020, § 1. Župnik, ki ima pravico poročiti, naj prej ob pravem času marljivo poizveduje, ali kaj ovira nameravani zakon.

§ 2. Ženina in nevesto in tudi vsakega posebej naj previdno izpraša, ali obstoji kakšen zadržek, ali prostovoljno privoljeta, zlasti ženska, in ali sta v krščanskem nauku zadosti poučena, razen če se zdi zaradi njunih osebnih razmer to zadnje izpraševanje odveč.

§ 3. Krajevni ordinarij naj izda za to župnikovo spraševanje posebne določbe.

Kardinalska kongregacija za disciplino zakramentov je izdala 29. junija 1941 posebno »instrukcijo o določbah, po katerih se mora župnik ravnati, ko vrši po kanonih predpisane preiskave, preden zaročenca pripusti k poroki« (Acta Apostolicae Sedis z dne 3. julija 1941, 297—318).

Če ženin ali nevesta ne znata osnovnih verskih resnic in se jih nočeta naučiti, ju mora župnik kljub temu poročiti (IC z dne 2./3. jun. 1918).

Čl. 370 lj. šk. zak. določa:

»Spraševanje ženina in neveste se mora izvršiti po predpisanim formularju, ki ga je treba vestno izpolniti.«

Čl. 371 lj. šk. zak.: »Spraševanje ženina in neveste opravi redno župnik neveste; more pa spraševanje ženina opraviti tudi ženinov župnik.«

Čl. 372 lj. šk. zak.: »Zapisnik in listine shrani v arhivu župnik neveste. Le tedaj, če je opravil spraševanje ženina ženinov župnik in je bila tudi poroka v njegovi župniji, shrani zapisnik in listine v arhivu ženinov župnik.«

Kan. 1021, § 1. Če stranki nista bili krščeni v njegovi župniji, naj župnik zahteva krstni list od obeh ali le od katoliške stranke, če gre za zakon, ki bi se sklenil s spregledom od zadržka različne vere.

§ 2. Katoličani, ki še niso prejeli zakramenta sv. birme, naj gredo k birmi, preden se prepuste k zakonu, če to morejo brez hude težkoče.

Kan. 1022. Župnik naj javno okliče, kateri bodo sklenili zakon.

Kan. 1023, § 1. Oklice mora opraviti lastni župnik.

§ 2. Če je stranka, potem ko je bila dorastla, bivala šest mesecev v kakem drugem kraju, naj župnik to sporoči ordinariju, ki bo po svoji previdnosti naročil, da se tudi tam opravijo oklice, ali pa bo določil, da se zberejo o svobodnem stanu kaki drugi dokazi ali pričevanja.

§ 3. Če pa obstoji kaka sumnja, da je nastal zadržek, naj župnik, tudi če je bil čas krajši, vpraša za svet ordinarija in ta naj zakona ne dovoli, dokler se sumnja ne odpravi po predpisih v §-u 2.

Škof more zahtevati tudi razodetno prisego (IC z dne 2./3. jun. 1918).

Kan. 1024. Oklici naj se opravijo na tri zaporedne nedelje ali zapovedane praznike, v cerkvi med mašo ali med drugo božjo službo, ki se je ljudstvo obilno udeležuje.

Kan. 1025. Krajevni ordinarij more za svoje ozemlje nadomestiti oklice s pismenim oglasom imen teh, ki sklepajo zakon; oglas je treba nabiti na vrata župnijske cerkve ali kake druge cerkve in mora tam ostati osem dni, tako da sta med njimi dva zapovedana praznična dneva.

Kan. 1026. Zakon, ki se sklepa s spregledom od zadržka različne vere ali mešane veroizpovedi, naj se ne oklicuje, razen če krajevni ordinarij po svoji uvidevnosti sodi, ko se pohujšanje odpravi, da je primerno, če se oklic dovoli, a pod pogojem, da je bil apostolski spregled že podeljen in da se vera nekatoliške stranke ne omenja.

Kan. 1027. Vsi verniki so dolžni pred poroko razodeti župniku ali krajevnemu ordinariju zadržke, če za katere vedo.

Kan. 1028, § 1. Lastni krajevni ordinarij more po svoji previdni presoji iz zakonitega razloga spregledati tudi tiste oklice, ki bi se morali opraviti v drugi škofiji.

§ 2. Če je več lastnih ordinarijev, ima pravico podeliti spregled tisti, v čigar škofiji se zakon sklepa; če se pa zakon sklepa zunaj lastnih škofij, more podeliti spregled vsak izmed lastnih ordinarijev.

Kan. 1029. Župnik, ki je opravil poizvedbe ali oklice, naj o njih izidu takoj z avtentično listino obvesti župnika, ki bo poročal.

Kan. 1030, § 1. Po opravljenih poizvedbah in oklicih naj župnik ne poroči, dokler ni prejel vseh potrebnih listin; vrh tega naj pretečejo trije dnevi od zadnjega oklica, če pameten razlog ne terja drugače.

§ 2. Če se poroka ne izvrši v šestih mesecih, naj se oklici ponove, če krajevni ordinarij ne presodi drugače.

Čl. 378 lj. šk. zak. določa:

»Poroka se sme izvršiti prvi dan po zadnjem oklicu, nikoli pa ne na dan zadnjega oklica; redno naj bo dopoldne s. sv. mašo.«

Kan. 1031, § 1. Če nastane dvom, da obstoji kak zadržek:

1. naj župnik stvar natančneje preišče, tako da pod prisego izpraša vsaj dve verodostojni priči, razen če gre za zadržek, ki bi strankama, če bi se zanj zvedelo, povzročil sramoto; če je potrebno, naj izpraša tudi stranki sami;

2. če je sum nastal, preden so se oklici začeli ali dovršili, naj oklice opravi ali dovrši;

3. če župnik po pameti sodi, da sum še obstoji, naj ne poroči, ne da bi vprašal ordinarija za svet.

§ 2. Če se odkrije, da zadržek nedvomno obstoji:

1. naj zadržek tajen, naj župnik opravi oklice ali jih dovrši in naj stvar, ne da bi povedal imena, izroči krajevnemu ordinariju ali sv. penitencijariji;

2. če je zadržek javen in se odkrije, preden so se oklici začeli, naj župnik z oklici ne nadaljuje, dokler se zadržek ne odpravi, čeprav mu je znano, da je bil spregled za notranje območje že podeljen; če pa se zadržek odkrije po prvem ali drugem oklicu, naj župnik oklice dovrši in stvar izroči ordinariju.

§ 3. Končno naj župnik, če se ni odkril noben zadržek, niti dvomen niti gotov, po opravljenih oklicih pripusti stranki k poroki.

Kan. 1032. Župnik naj potikavecev, o katerih se govori v kan. 91, ne poroči v nobenem primeru razen v sili, če ni dobil dovoljenja, potem ko je stvar izročil krajevnemu ordinariju ali od njega za to pooblaščenemu duhovniku.

Kan. 91 določa:

»Oseba je domačin v kraju, kjer ima pravo domovališče, prišleec v kraju, kjer ima nepravdo domovališče, tujec, če se mudi zunaj pravega ali nepravga domovališča, ki ga še obdrži, potikavec, če nikjer nima pravga ali nepravga domovališča.«

Kan. 92 določa:

§ 1. Pravo domovališče se dobi s takim bivanjem v kaki župniji ali misijonski župniji ali vsaj v škofiji, v apostolskem vikariatu ali v apostolski prefekturi, ki je združeno z namenom tam stalno ostati, če kaj ne pride, ali pa traja polnih deset let.«

»§ 2. Nepravdo domovališče se dobi z bivanjem kot zgoraj ki je združeno z namenom tam ostati večji del leta, če kaj ne pride, ali pa dejansko traja večji del leta.«

»§ 3. Pravo ali nepravdo domovališče v župniji ali misijonski župniji se imenuje župnijsko; v škofiji, vikariatu in prefekturi, ne tudi v župniji ali misijonski župniji, pa škofijsko.«

Kan. 94 določa:

§ 1. S pravim ali nepravim domovališčem dobi vsakdo svojega župnika in ordinarija.«

»§ 2. Lastni župnik ali ordinarij potikaveca je župnik ali ordinarij kraja, kjer potikavec dejansko biva.«

»§ 3. Teh pa, ki imajo samo škofijsko pravo ali nepravdo domovališče je lastni župnik župnik kraja, kjer dejansko bivajo.«

Kan. 1033. Župnik naj ne opusti poučiti zaročence, upoštevajoč njih osebne razmere, o svetosti zakramenta zakona,

o medsebojnih dolžnostih zakoncev in o dolžnostih staršev do otrok; zelo resno naj jih opomni, naj se pred poroko vestno izpovedo svojih grehov in pobožno prejmejo sv. obhajilo.

Čl. 374 lj. šk. zak. določa:

»Pouk ženina in neveste o zakonskem življenju se ne sme nikoli opustiti.«

»Vsak župnik si mora sestaviti pismen osnutek takega pouka in po njem poučevati ženina in nevesto.«

»Pouk mora obsegati te-le točke:

a) Zakon je zakrament, ki daje zakoncema pravico do posebnih stanovskih milosti.

b) Bog je ustanovil zakon, da zakonca postaneta oče in mati.

c) Zakonca smeta zakonsko občevati tudi zato, da si utrdita ljubezen in se obvarujeta greha.

č) Zakonca smrtno grešita, če namenoma preprečujeta spočetje.

d) Če bi bil kateri zakonec kdaj v dvomu, kaj je v zakonu dovoljeno in kaj ni, naj vpraša spovednika.«

Kan. 1034. Župnik naj resno opomni nedoletne osebe, naj ne stopajo v zakon brez vednosti staršev ali če so starši po pameti proti njih zakonu; če se opominu ne pokore, naj jih brez vednosti krajevnega ordinarija ne poroči.

POGLAVJE II.

O zadržkih na splošno.

Kan. 1035. Vsakdo more skleniti zakon, komur tega pravne določbe ne branijo.

Kan. 1036, § 1. Oviralni zadržek vsebuje težko prepoved, skleniti zakon; toda zakon, ki se sklene navzlic zadržku, ni neveljaven.

§ 2. Razdiralni zadržek težko prepoveduje skleniti zakon in preprečuje, da bi se zakon sklenil veljavno.

§ 3. Čeprav bi zadržek obstajal le pri eni stranki, je vendar zakon nedovoljen ali neveljaven.

Kan. 1037. Zadržek, ki se more dokazati v zunanjem območju, je javen; drugače je tajen.

Zadržek je javen, če je le dejstvo, iz katerega izhaja, javno (IC. z dne 25. jun. 1932).

Kan. 1038, § 1. Samo vrhovna cerkvena oblast more avtentično izreči, kdaj je zakon po božjem pravu nedovoljen ali neveljaven.

§ 2. Ista vrhovna oblast ima izključno pravico, ustanavljati z oběim ali partikularnim zakonom oviralne in razdiralne zadržke za krščene osebe.

Kan. 1039, § 1. Krajevni ordinariji morejo v svojem ozemlju vsem, ki se tam mude, svojim podložnikom pa tudi zunaj svojega ozemlja, prepovedati sklepanje zakonov, a le začasno iz upravičenega razloga in dokler ta razlog traja.

§ 2. Samo sv. stolica more tej prepovedi dodati, da je zakon neveljaven, če se kljub njej sklene.

Kan. 1040. Razen rimskega papeža ne more nihče ne v celoti ne delno odpravljati cerkvenopravne zadržke, tako oviralne kot razdiralne; prav tako jih ne more nihče spregledovati, če mu ni te oblasti podelila apostolska stolica po splošnem zakonu ali posebnem pooblastilu.

Kan. 1041. Običaj, ki bi uvedel nov zadržek ali nasprotoval že obstoječim zadržkom, je zavržen.

Kan. 1042, § 1. Zadržki se dele na zadržke nižjega in višjega reda.

§ 2. Zadržki nižjega reda so:

1. krvno sorodstvo v tretjem kolenu stranske črte;

2. svaštvo v drugem kolenu stranske črte;

3. javna dostojnost v drugem kolenu;

4. duhovno sorodstvo;

5. zločin prešuštva z obljubo ali s poskusom skleniti zakon, četudi le civilen.

— § 3. Vsi ostali zadržki so višjega reda.

Kan. 1043. V preteči smrtni nevarnosti morejo krajevni ordinariji radi pomiritve vesti in radi morebitnega pozakovanja otrok podeliti spregled od oblike, ki je predpisana za sklepanje zakona, kakor tudi od vseh in posameznih zadržkov, bodisi javnih ali tajnih, tudi večkratnih; izvzeta sta le zadržek, ki izvira iz mašniškega posvečenja, in zadržek sva-

štva v ravni črti, če je bil zakon izvršen; spregled morejo podeliti svojim podložnikom, naj bivajo ti kjer koli, v svojem ozemlju pa tudi vsem, ki tam dejansko bivajo; odstraniti pa se mora pohujšanje in pri spregledu od zadržka različne vere ali mešane veroizpovedi se morajo dati običajna jamstva.

Kan. 1044. V istih okoliščinah, o katerih se govori v kan. 1043, a le v primerih, ko se ni mogoče obrniti niti na krajevnega ordinarija, ima isto pooblaščenje za spreglede župnik, kakor tudi duhovnik, ki je navzoč pri poroki po določbi kan. 1098, odst. 2, in spovednik, toda ta le za notranje območje v dejanju zakramentalne spovedi.

Če je mogoče doseči ordinarija samo telefonično ali telegrafično, se smatra, da ga ni mogoče doseči (IC z dne 12. novembra 1922).

Kan. 1045, § 1. Krajevni ordinariji, ravnaoč se po določbah, navedenih na koncu kan. 1043, morejo spregledati vse zadržke, o katerih se govori v kan. 1043, kadar se odkrije zadržek, ko je že vse pripravljeno za poroko, a se ta brez verjetne težke škode ne more toliko odložiti, da bi se dosegel spregled pri sv. stolici.

§ 2. To pooblaščenje velja tudi za poveljavljenje že sklenjenega zakona, če grozi ista nevarnost in ni časa obrniti se na sv. stolico.

§ 3. V istih okoliščinah imajo to oblast tudi vsi, o katerih je govor v kan. 1044, toda le za tajne primere, ko se ni mogoče obrniti niti na krajevnega ordinarija ali vsaj ne brez nevarnosti, da bi se izdala tajnost.

Besede »kadar se odkrije zadržek« je tako razumeti, da je zanj zvedel župnik ali ordinarij (IC z dne 1. marca 1921).

Tajni primeri v §-u 3 pomenijo tudi zadržke, ki so po svoji naravi sicer javni, a so dejansko tajni (IC z dne 28. decembra 1927).

Kan. 1046. Župnik ali duhovnik, o katerem se govori v kan. 1044, naj o spregledu, ki ga je podelil za zunanje območje, takoj obvesti krajevnega ordinarija; spregled naj se tudi zaznamuje v poročni knjigi.

Kan. 1047. Če sv. penitenciarija drugače ne odloči, se mora spregled od tajnega zadržka, podeljen za notranje nezakramentalno območje, zapisati v knjigo, ki se mora skrbno hraniti v tajnem škofijskem arhivu po določbah kan. 379; ponovni spregled za zunanje območje ni potreben, čeprav postane tajni zadržek pozneje javen; potreben pa je, če je bil spregled podeljen le za notranje zakramentalno območje.

Kan. 1048. Če je bila prošnja za spregled poslana sv. stolici, naj krajevni ordinariji ne uporabljajo svojih pooblastil, če jih imajo, razen po določbah kan. 204, § 2.

Kan. 1049, § 1. Kdor ima splošno pooblastilo spregledovati kakšen določen zadržek pred sklenitvijo zakona ali po njegovi sklenitvi, more ta zadržek spregledati, če je tudi večkrat, razen če je v pooblastilu drugače določeno.

§ 2. Kdor ima splošno pooblastilo spregledovati več zadržkov različne vrste, bodisi razdiralne ali oviralne, jih more spregledati, ko se pojavijo na enem ter istem primeru, četudi so javni.

Kan. 1050. Če se kdaj pojavi hkratu z enim ali več javnimi zadržki, ki jih kdo more po pooblastilu spregledati, tudi tak zadržek, ki ga spregledati ne more, se je treba za vse zadržke obrniti na apostolsko stolico; če pa se je za zadržek ali za zadržke, ki jih ne more spregledati, zvedelo šele potem, ko je spregled od sv. stolice že došel, more uporabiti svoja pooblastila.

Kan. 1051. S spregledom od razdiralnega zadržka, podeljenim po redni oblasti ali po poverjenju, ki je bila dana z obćim pooblastilom, ne pa z odpisom v posameznih primerih, se obenem podeljuje tudi pozakonjenje otrok, spočetih ali že rojenih; izvzeti pa so otroci, ki so bili spočeti ali rojeni v prešuštva ali sakrilegično.

Kan. 1052. Spregled, podeljen od zadržka krvnega sorodstva ali svaštva, naj bo v katerem koli kolenu, velja, čeprav se je vkradla v prošnjo ali rešitev pomota, da je le koleno, ki dejansko obstoji, bolj oddaljeno; velja tudi, če se je zamolčal drug zadržek iste vrste v istem ali bolj oddaljenem kolenu.

Kan. 1053. Če sv. stolica razveže trden a ne izvršen zakon, ali če dovoli skleniti nov zakon, ker se domneva, da je zakonec umrl, je v tem obsežen tudi spregled od zadržka zaradi

prešuštva z obljubo ali s poskusom skleniti zakon, če je tak spregled potreben; ni pa obsežen spregled od zadržka, ki se omenja v kan. 1075, odst. 2 in 3.

Kan. 1054. Spregled, ki se podeli od zadržka nižjega reda, je veljaven, čeprav se je v prošnji kaj napak navedlo ali zamolčalo in čeprav je bil edini odločujoči razlog, naveden v prošnji, neresničen.

Kan. 1055. Spreglede od javnih zadržkov, ki so poverjeni v izvršitev ordinariju prosilcev, naj izvrši tisti ordinarij, ki je potrdil resničnost prošnje ali je prošnjo poslal sv. stolici, čeprav sta zaročenca takrat, ko bi bilo treba spregled izvršiti, že opustila v tej škofiji pravo ali nepravdo domovališče in odšla v drugo škofijo z namenom, da se več ne vrmeta; toda o tem mora obvestiti ordinarija onega kraja, kjer želita zakon skleniti.

Kan. 1056. Pri izvrševanju spregledov ne smejo krajevni ordinariji in njih uslužbeni zahtevati nikake pristojbine razen povračilo pisarniških stroškov od nesiromašnih; nasprotni običaj je prepovedan. Sv. stolica pa more dovoliti izjemo. Kdor zahteva pristojbino, jo je dolžan vrniti.

Kan. 1057. Kdor podeli spregled z oblastjo, ki mu jo je poverila sv. stolica, mora izrečno omeniti papeško pooblaščenje.

Čl. 375 zak. lj. šk. določa:

»Prošnja za spregled od olickev ali od zakonskega zadržka mora biti pismena, utemeljena in pravočasno vložena«.

POGLAVJE III.

O oviralnih zadržkih.

Kan. 1058, § 1. Kdor napravi preprosto zaobljubo devištva, popolne čistosti, ali, da se ne bo ženil, da bo prejel sv. red ali stopil v redovniški stan, ta ne more skleniti dovoljenega zakona.

§ 2. Nobena preprosta zaobljuba ne napravi zakon neveljaven, razen če je za nekatere sv. stolica s posebno določbo to določila.

Kan. 1059. V krajih, kjer je po državnih predpisih zakonito sorodstvo, ki nastane iz posinovljenja, oviralni zadržek, je zakon nedovoljen tudi po kanonskem pravu.

Kan. 1060. Cerkev povsod najstrožje prepoveduje sklenitev zakona med dvema krščenima osebama, od katerih je ena katoliške vere, druga pa pripada krivoverski ali razkolni ločini; če pa obstoji za katoliškega zakonca ali za otroke nevarnost odpada, je tak zakon prepovedan tudi po samem božjem pravu.

Prav tako je prepovedano skleniti zakon s pripadnikom ateistične sekte (IC z dne 30. jul. 1934).

Kan. 1061, § 1. Cerkev zadržka mešane veroizpovedi ne spregleda, razen:

1. Če silijo k temu upravičeni in važni razlogi.

2. Če je nekatoliški zakonec dal poroštvo, da bo odvrčal od katoliškega zakonca nevarnost odpada, oba zakonca pa da bosta dala vse otroke le katoliško krstiti in jih bosta katoliško vzgajala.

3. Če obstoji moralna izvestnost, da se bodo poroštva držala.

§ 2. Redno naj se zahtevajo pismena poroštva.

Kan. 1062. Katoliški zakonec je dolžan previdno skrbeti, da se bo nekatoliški zakonec spreobrnil.

Kan. 1063, § 1. Čeprav sta dobila od Cerkve spregled od zadržka mešane veroizpovedi, zakonca ne moreta ne sama ne po zastopniku ne pred cerkveno poroko ne po njej iti k nekatoliškemu verskemu služabniku kot takemu, ki vrši verski obred, da bi dala ali ponovila privoljenje v zakon.

§ 2. Če župnik za gotovo ve, da bosta zaročenca to določbo prestopila ali da sta jo že prestopila, naj ju ne poroči, razen iz zelo težkega razloga, potem ko je pohujšanje odpravljeno in je vnaprej vprašal za svet ordinarija.

§ 3. Ni pa prepovedano, da bi šla zakonca, če državni zakon tako ukazuje, tudi k nekatoliškemu verskemu služabniku, ki posluje le kot državni uradnik, in to samo za to, da izpolnita državljansko dejanje zaradi državljskih učinkov zakona.

Kan. 1064. Ordinariji in drugi dušni pastirji naj:

1. odvrčajo vernike od mešanih zakonov, kolikor le morejo;

2. če pa jih preprečiti ne morejo, naj na vso moč skrbijo, da se ne bodo sklepali v nasprotju z božjimi in cerkvenimi zakoni;

3. skrbno naj pazijo, ali verniki vestno izpolnjujejo obljube, ki so jih dali, ko so sklenili mešan zakon v njihovem ozemlju ali pa drugje;

4. kadar poročajo, naj se ravnajo po predpisu kan. 1102.

Ljubljanski škofijski zakonik ima o mešanih zakonih tele določbe:

Čl. 365. »Dušni pastirji so dolžni na vso moč odvracati vernike od zakonov z nekatoličani (kan. 1064)«.

»Če se mešani zakon ne more zabraniti, mora župnik skrbeti, da se bo sklenil po cerkvenih določbah«.

»Pri sestavljanju zapisnika o spraševanju ženina in neveste, kadar je eden od njiju nekatoličan, naj jima resno, a vljudno razloži cerkvene določbe o mešanih zakonih«.

Čl. 366. Jamstva, ki se zahtevajo pri mešanem zakonu, morata dati ženin in nevesta pismeno v obliki pogodbe, ki se glasi:

Pogodba,

sklenjena med podpisanimi: ženinom (priimek, ime, čas in kraj rojstva)... vere, in nevesto (priimek, ime, čas in kraj rojstva), katoliške vere.

1. (Priimek in ime ženina) se s tem zavežem prostovoljno in od nikogar prisiljen, da hočem dati vse otroke obojega spola, s katerimi bi Bog moj zakon z (priimek in ime neveste) blagoslovil, krstiti po katoliškem obredu in katoliško vzgajati. Zato se odpovem pravici, dani od državne postave pripadnikom... veroizpovedi glede verske vzgoje otrok. Tudi se odpovem vsem pravicam, ki bi jih dala v tem oziru državna postava v prihodnje.

Razen tega se zavežem, da ne bom nikoli in nikjer svoje katoliške soproge oviral v spolnjevanju njenih verskih dolžnosti in v katoliški vzgoji otrok, ki jih iz tega zakona pričakujeva.

2. (Priimek in ime neveste) sprejemem to jasno in prostovoljno zagotovilo (priimek in ime ženina) in jo potrdim ter izjavim, da je moja trdna in nespremenljiva volja, a) zvesto, vedno, povsod in v vsakem primeru držati se katoliške vere in spolnjevatı zapovedi katoliške Cerkve; b) vse otroke obojega spola, rojene mi iz zakona z (priimek in ime ženina), dati krstiti po katoliškem obredu in jih katoliško vzgajati. Zato se odpovem vsem pravicam, katere mi v tem oziru daje ali bi v prihodnje dala državna postava.

3. Oba se zaveževa, da hočeva to pogodbo ves čas svojega zakona nespremenjeno ohraniti in izrečeva vsako njeno spremembo že vnaprej kot nedopuščeno in neveljavno.

To potrjuje lastnoročni podpis najin, dveh prič in za katoliškega zaročenca pristojnega župnika.

(Kraj) dne...

I. I. ženin I. I. nevesta I. I. župnik.

I. I. priča I. I. priča.

Pogodba predpostavlja primer, da je ženin nekatoliške vere. Če je nevesta nekatoliške vere, se besedilo ustrezno spremeni.«

Čl. 367. »Župnik mora zbrati tudi razloge, ki govore za moralno izvestnost ali proti njej, da bosta zaročenca jamstva, ki sta jih dala, tudi spolnila. Sama župnikova izjava, da je moralna izvestnost podana, ne zadošča. Navajati razloge, ki ne obstoje, ali navajati jih brez potrebne preiskave, je težko grešno.

Da se bo moglo presoditi, če so razlogi za spregled zadostni, naj popiše župnik v prošnji zlasti tole:

1. ali je katoličan v svoji veri trden in dobro poučen; kakšnega značaja je;

2. ali je nekatoličan zaveden pripadnik svoje vere; ali je strpljiv do katoliške vere;

3. kako je nekatoličan pristal na poročta, rad ali le prisiljeno, odkrito ali le na zunaj;

4. kakšen vpliv imajo starši na katoličana, kakšna je njihova vera;

5. kje bosta zakonec prebivala, v katoliškem ali nekatoliškem kraju.«

Čl. 368. »Ko sta ženin in nevesta podpisala gornjo pogodbo, pošlje župnik prošnjo na škofijski ordinariat za spregled od razdiralnega zadržka različne vere ali oviralnega zadržka mešane veroizpovedi. V prošnji, ki se ji priloži pogodba, se mora navesti razlog, ki priporoča spregled, kakor tudi razlogi o moralni izvestnosti, da se bodo jamstva držala. Župnik ne sme začeti z oklici, dokler ni bil dan spregled od zadržka«.

Čl. 376. »Mešani zakoni se oklicujejo, a brez navedbe vere.«

»Poročni obred pri mešanem zakonu je kakor sicer, le poročna maša je prepovedana.«

Čl. 383. »O mešanih zakonih mora voditi župnik posebno knjigo, ki je iz nje razvidno, ali zakonec dana jamstva drže«.

Kan. 1065, § 1. Vernike naj tudi odvracajo, da ne bodo sklepali zakonov z onimi, ki so notorično zavrgli katoliško vero, čeprav niso stopili v nekatoliško ločino, ali so se vpisali v društva, ki jih je cerkev obsodila.

§ 2. Župnik naj pri sklepanju prej omenjenih zakonov ne prisostvuje, če ni vprašal za svet ordinarija, ki mu more, ko pregleda vse okoliščine, dovoliti, da prisostvuje, če to zahteva tehten razlog in ordinarij po svojem preudarku sodi, da je zadosti zajamčeno, da se bodo vsi otroci katoliško vzgajali in da ni nevarnosti za odpad drugega zakonca od vere.

Kan. 1066. Če javni grešnik ali tak, ki je o njem notorično, da je pod cenzuro, noče priti k spovedi ali se s cerkvijo spraviti, naj ga župnik ne poroči, če tega ne terja važen razlog, o katerem naj se, če je mogoče, posvetuje z ordinarijem.

POGLAVJE IV.

O razdiralnih zadržkih.

Kan. 1067, § 1. Moški, ki še ni izpolnil šestnajstega leta, in ženska, ki še ni izpolnila štirinajstega leta, ne moreta skleniti veljaven zakon.

§ 2. Čeprav je zakon, ki se sklene po navedeni starosti, veljaven, naj dušni pastirji skrbijo, da bodo odvracali mladino od sklepanja zakonov pod starostjo, v kateri se ljudje po krajevnih navadah navadno ženijo.

Kan. 1068, § 1. Predhodna in trajna spolna nezmožnost, bodisi moškega ali ženske, naj je drugemu znana ali ne, naj je absolutna ali relativna, napravi zakon neveljaven po samem naravnem pravu.

§ 2. Če je zadržek spolne nezmožnosti dvomen, pa naj je dvom praven ali dejstven, se zakon ne sme zabraniti.

§ 3. Neplodnost ni ne razdiralen ne oviralen zakonski zadržek.

Kan. 1069, § 1. Neveljavno poskuša skleniti zakon, kogar veže vez prejšnjega zakona, čeprav ta ni bil izvršen; izjema je le v primeru privilegija vere.

§ 2. Čeprav je prejšnji zakon neveljaven ali razvezan iz katerega koli razloga, ni zato že dovoljeno skleniti nov zakon, preden se zakonito in za gotovo ne ugotovi ničnost ali razveza prejšnjega zakona.

Kan. 1070, § 1. Neveljaven je zakon, ki ga sklene nekrščena oseba z osebo, ki je bila krščena v katoliški cerkvi ali je vanjo prestopila iz krive vere ali razkola.

§ 2. Če se je takrat, ko se je zakon sklepal, ena stranka vobče imela za krščeno, ali če je bil njen krst dvomen, je treba imeti po določbi kan. 1014 zakon za veljaven, dokler se za gotovo ne dožene, da je bila ena stranka krščena, druga pa nekrščena.

Kan. 1071. Kar je v kan. 1060—1064 določeno o mešanih zakonih, se mora uporabiti tudi pri zakonih, ki jih ovira zadržek različne vere.

Kan. 1072. Veljavnega zakona ne morejo skleniti kleriki, ki so prejeli višje redove.

Kan. 1073. Prav tako ne morejo skleniti veljavnega zakona redovniki, ki so napravili slesne zaobljube ali pa take preproste zaobljube, ki po posebni določbi apostolske stolice napravijo zakon za neveljaven.

Kan. 1074, § 1. Med moškim ugrabiteljem in žensko, ki je bila ugrabljena zaradi zakona, ne more biti zakona, dokler se ženska nahaja v ugrabiteljevi oblasti.

§ 2. Če pa ugrabljenka, potem ko je bila ločena od ugrabitelja in postavljena na varen in svoboden kraj, privoli, da ji bodi on za moža, zadržek preneha.

§ 3. Oziraje se na ničnost zakona se z ropom zenačuje nasilno zadrževanje ženske, ko namreč možki žensko v kraju, kjer se ona mudi ali kamor je svobodno prišla, nasilno zadržuje zaradi zakona.

Kan. 1075. Veljavnega zakona ne moreta skleniti:

1. Osebi, ki sta za trajanje istega zakonitega zakona med sabo izvršili prešuštvo in si obljubili zakon ali pa zakon poskusili skleniti, če tudi le z državljskim dejanjem.

2. Osebi, ki sta prav tako za časa istega zakonitega zakona med sabo izvršili prešuštvo in je ena od njiju izvršila umor zakoneca.

3. Osebi, ki sta z medsebojno fizično ali moralno pomočjo usmrtili zakonca, čeprav nista izvršili prešuštva.

Kan. 1076, § 1. V ravni črti krvnega sorodstva je zakon neveljaven med vsemi predniki in potomci, zakonskimi in nezakonskimi.

§ 2. V stranski črti je zakon neveljaven do tretjega kolena vključno, vendar tako, da se zakonski zadržek tolikokrat pomnoži, kolikor se pomnoži skupno deblo.

§ 3. Nikdar se zakon ne dovoli, če obstoji dvom, da sta si stranki v krvnem sorodstvu v kakem kolenu ravne črte ali v prvem kolenu stranske črte.

Kan. 96. določa:

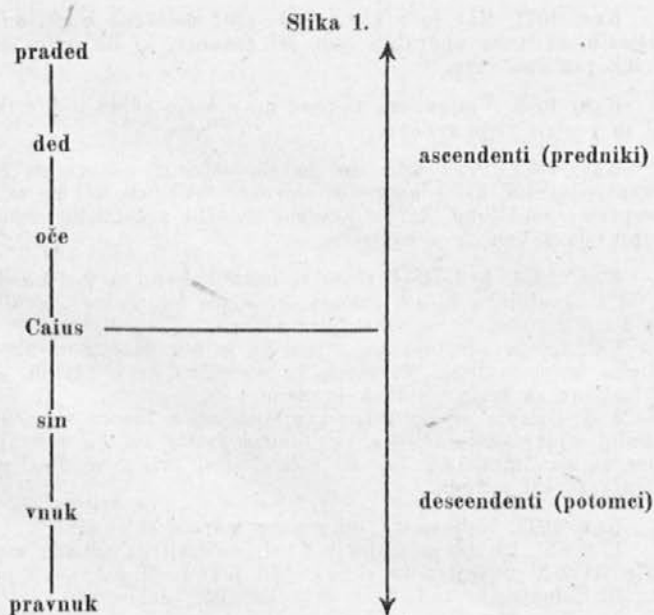
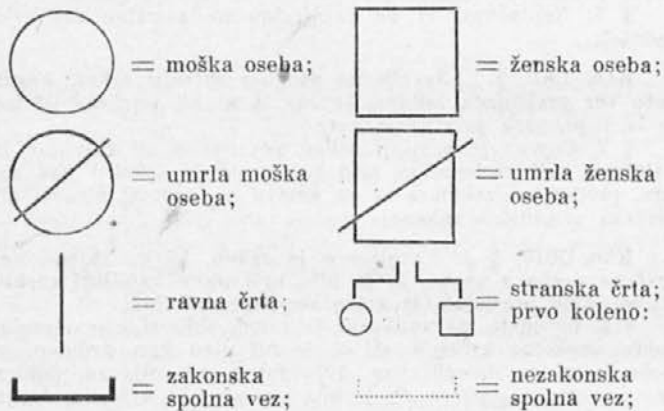
»§ 1. Krvno sorodstvo se šteje po črtah in kolenih.«

»§ 2. V ravni črti je toliko kolen kolikor je rojstev, ali drugače: kolikor je oseb, če se odšteje deblo.«

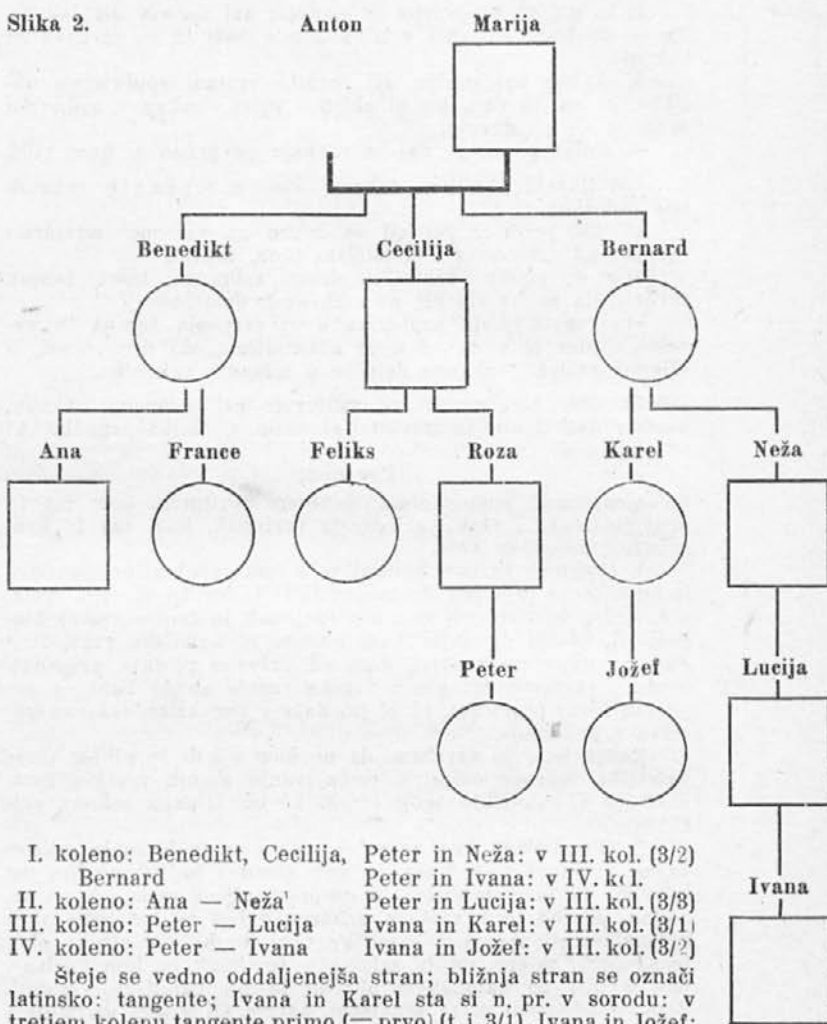
»§ 3. V stranski črti, če sta obe črti enaki, je toliko kolen, kolikor rojstev je na eni strani; če pa črti nista enaki, je toliko kolen kolikor rojstev na daljši strani.«

Ta način štetja se imenuje kanonski ali germanski. Imamo pa tudi rimski način štetja. V ravni vrsti se po rimskem načinu šteje sorodstvo prav tako kot po kanonskem načinu, v stranski črti pa je razlika: kanonski način šteje rojstva le po eni strani, rimski pa po obeh. Zakonik kanonskega prava je sprejel kanonski način štetja, obči državljanski zakonik iz l. 1811 (= o. d. z.), ki je pri nas še v veljavi, pa rimski način, § 41 o. d. z. določa: »Kolena sorodstva med dvema osebama naj se določijo po številu zaroditev, po katerih zavisi v ravni vrsti ena izmed nju od druge, in v stranski vrsti obe od svojega najbližjega skupnega rodu«. Tudi italijanski državljanski zakonik šteje sorodstva po rimskem načinu (čl. 74 v prvi knjigi novega državljanskega zakonika).

Da se morejo lažje razvideti, kako so si ljudje sorodni, se uporabljajo slike z naslednjimi znaki:

Slika 2.

I. koleno: Benedikt, Cecilija, Bernard
 II. koleno: Ana — Neža
 III. koleno: Peter — Lucija
 IV. koleno: Peter — Ivana

Peter in Neža: v III. kol. (3/2)
 Peter in Ivana: v IV. kol.
 Peter in Lucija: v III. kol. (3/3)
 Ivana in Karel: v III. kol. (3/1)
 Ivana in Jožef: v III. kol. (3/2)

Šteje se vedno oddaljenejša stran; bližnja stran se označi latinsko: tangente; Ivana in Karel sta si n. pr. v sorodu: v tretjem kolenu tangente primo (= prvo) (t. j. 3/1). Ivana in Jožef: v tretjem kolenu tangente secundo (= drugo) (t. j. 3/2), Ana in Feliks v drugem kolenu tangente secundo (= drugo) (t. j. 2/2), Ana in Bernard v drugem kolenu tangente primo (= prvo) (t. j. 2/1). Če je 2/1, se spregled težje dobi, kot če je 2/2. Škof mora sam prošnjo podpirati, da dovoli sv. stolica spregled, če je 2/1.

Glej še slike 3, 4, 5, 6 na naslednjih straneh.

Kan. 1077, § 1. Svaštvo v ravni črti napravi zakon neveljaven v katerem koli kolenu, v stranski črti pa do drugega kolena vključno.

§ 2. Zadržek svaštva se pomnoži:

1. kolikor se pomnoži zadržek krvnega sorodstva, od katerega izhaja;
 2. kadar se po smrti zakonca sklene nadaljnji zakon z njegovim sorodnikom (glej sliko 7 na str. 90).

Kan. 97. določa:

»§ 1. Svaštvo izhaja iz veljavnega zakona, naj je ta samo trden ali pa trden in izvršen.«

»§ 2. Obstoji pa le med možem in ženinimi sorodniki ter med ženo in moževimi sorodniki.«

»§ 3. Šteje pa se tako, da so moževi sorodniki ženini vsaki iste vrste ter istega kolena, in obratno.«

Kan. 1078. Zadržek javne dostojnosti nastane iz neveljavnega zakona, naj je izvršen ali ne, in iz javnega ali notoričnega konkubinata; zakon napravi neveljaven v prvem in drugem kolenu ravne črte med možem in sorodniki žene ter obratno.

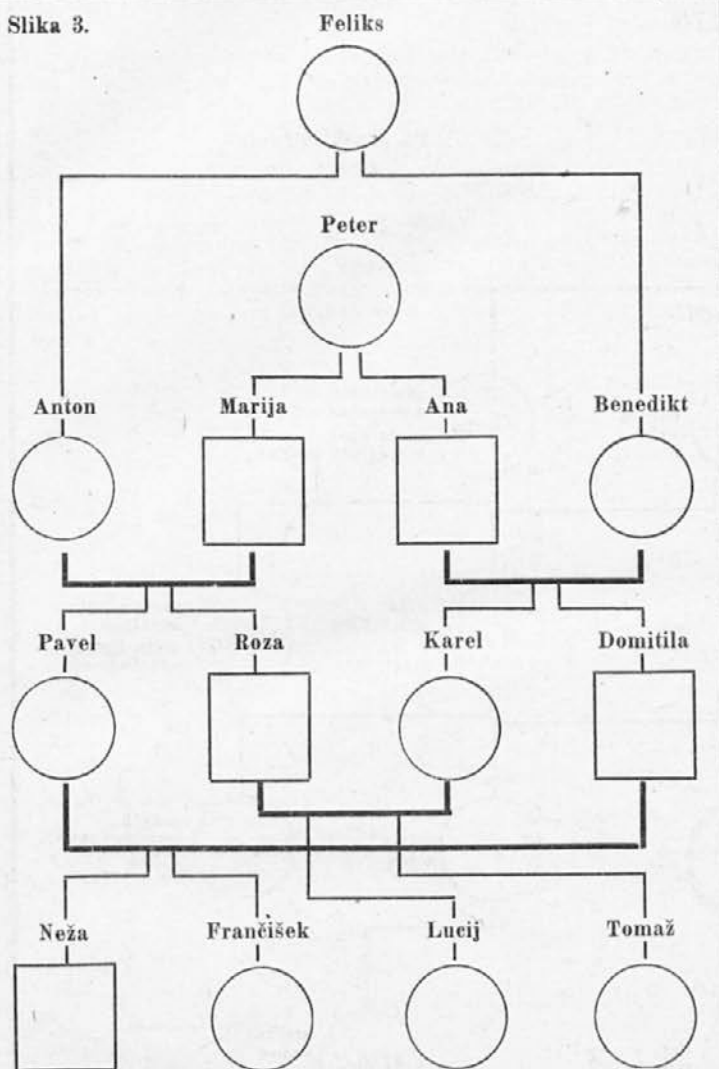
Iz same civilne poroke brez skupnega življenja ne nastane ta zadržek (IK z dne 12. marca 1929).

Kan. 1079. Samo ono duhovno sorodstvo je zakonski zadržek, o katerem se govori v kan. 768.¹

Kan. 1080. Kateri so po državni določbi nezmožni skleniti med sabo zakon zaradi zakonitega sorodstva, ki nastane iz posinovljenja, tudi po kanonskem pravu ne morejo med sabo skleniti zakona.

¹ To je duhovno sorodstvo med krstiteljem in krščencem ter med krščencem in botrom.

Slika 3.

Feliksova sinova Anton in Benedikt se poročita s Petrovima hčerama Marijo in Ano. Anton in Marija imata otroka Pavla in Rozo; Benedikt in Ana otroka Karla in Domitilo. Omenjeni otroci so vnuki Feliksa in vnuki Petra. Otroka iz prvega para sta z otrokoma iz drugega para v sorodstvu v drugem kolenu stranske črte in sicer dvakrat. Karel se poroči s sestrično Rozo in ima otroka Lucija in Tomaža. Pavel vzame za ženo sestrično Domitilo in ima otroka Nežo in Frančiška. Tomaž je z Nežo v štirikratnem sorodstvu, ker so podana štiri skupna debela (Ana — Benedikt; Anton — Marija, Feliks, Peter, in sicer 2/2, 2/2, 3/3 in 3/3).

POGLAVJE V.

O privoljenju v zakon.

Kan. 1081, § 1. Zakonito izjavljeno privoljenje strank, ki so pravno sposobne osebe, napravi zakon veljaven; tega privoljenja ne more nadomestiti nobena človeška oblast.

§ 2. Privoljenje v zakon je dej volje, s katerim obe stranki medsebojno izročita in sprejmeta trajno in izključujočo pravico do telesa glede na dejanja, ki so sama po sebi prikladna za rojenje otrok.

Kan. 1082, § 1. Da more nastati privoljenje v zakon, je potrebno, da strankama vsaj to ni neznan, da je zakon trajna družba med moškim in žensko za rodno otrok.

§ 2. To neznanje se po doraslosti ne domneva.

Kan. 1083, § 1. Zmota glede osebe napravi zakon neveljaven.

§ 2. Zmota glede lastnosti osebe, čeprav je bila vzrok za pogodbo, napravi zakon neveljaven samo:

1. če preide zmota glede lastnosti v zmoto glede osebe;
2. če svobodna oseba sklene zakon z osebo, ki jo je imela za svobodno, medtem ko je ta sužnja v pravem suženjstvu.

Kan. 1084. Preprosta zmota glede edinosti zakona ali nerazvezljivosti ali zakramentalnega dostojanstva nima vpliva na privoljenje v zakon, čeprav je bila vzrok za pogodbo.

Kan. 1085. Znanje ali mnenje, da je zakon ničen, nujno ne izključuje privoljenja v zakon.

Kan. 1086, § 1. Vedno se domneva, da je notranje duševno privoljenje v skladu z besedami ali znamenji, ki so se uporabila pri poroki.

§ 2. Toda če ena stranka ali pa obe s pozitivnim dejem volje izključi sam zakon ali vsako pravico do zakonskega dejanja ali kako bistveno lastnost zakona, se zakon veljavno ne sklene.

Kan. 1087, § 1. Neveljaven je tudi zakon, ki se sklene zaradi sile ali težkega strahu, ki je od zunaj in neupravičeno prizadejan, tako da je bila stranka prisiljena izbrati zakon, da se strahu reši.

§ 2. Noben drug strah, četudi je bil vzrok za pogodbo, ne napravi zakon neveljaven.

Kan. 1088, § 1. Da se zakon veljavno sklene, je potrebno, da sta stranki navzočni ali osebno ali po zastopniku.

§ 2. Zaročenca naj izjavita privoljenje v zakon z besedami; znamenji, ki bi povedala isto, jima ni dovoljeno rabiti, če moreta govoriti.

Kan. 1089, § 1. Da se zakon veljavno sklene po zastopniku, se zahteva posebno pooblastilo, v katerem mora biti navedeno, da se je izdalo za sklenitev zakona z določeno osebo; pooblastilo mora podpisati ta, ki ga daje, dalje župnik ali ordinarij kraja, kjer se je pooblastilo izdalo, ali duhovnik, ki ga je pooblastil župnik ali ordinarij, ali pa vsaj dve priči. Vrh tega je treba izpolniti še škofijske določbe, ki o tej stvari obstoje.

§ 2. Če ta, ki pooblastilo daje, ne zna pisati, naj se to v pooblastilu omeni in naj se privzame še ena priča, ki naj pismo podpiše; drugače je pooblastilo neveljavno.

§ 3. Če je ta, ki je pooblastilo dal, le-to preklical ali je duševno obolel, preden je zastopnik v njegovem imenu zakon sklenil, je zakon neveljaven, čeprav zastopnik ali druga stranka za to nista vedela.

§ 4. Da bo zakon veljaven, mora zastopnik svoje opravilo izvršiti osebno.

Kan. 1090. Zakon se more skleniti tudi po tolmaču.

Kan. 1091. Župnik sme prisostvovati poroki po zastopniku ali po tolmaču le iz upravičenega razloga in če ni nobenega dvoma o pristnosti pooblastila ali o verodostojnosti tolmača; če čas dopušča, naj dobi dovoljenje od ordinarija.

Kan. 1092. Če se postavljeni in nepreklicani pogoj nanaša:

1. na stvar, ki se v bodočnosti mora izvršiti, ali na nemogočo ali na sramotno stvar, ki pa ni proti bistvu zakona, se smatra, kakor da ni podan;
2. na bodočo stvar, ki je proti bistvu zakona, napravi zakon neveljaven;
3. na bodočo dovoljeno stvar, odloži veljavnost zakona;
4. na stvar v preteklosti ali v sedanosti, bo zakon veljaven ali ne: zavisno bo od tega, ali stvar, ki je bila stavljena kot pogoj, obstoji ali ne.

Kan. 1093. Čeprav je bil zakon zaradi kakega zadržka sicer neveljaven, se vendar domneva, da podano privoljenje traja, dokler se ne dokaže, da je bilo preklicano.

POGLAVJE VI.

O obliki, v kateri se zakon sklepa.

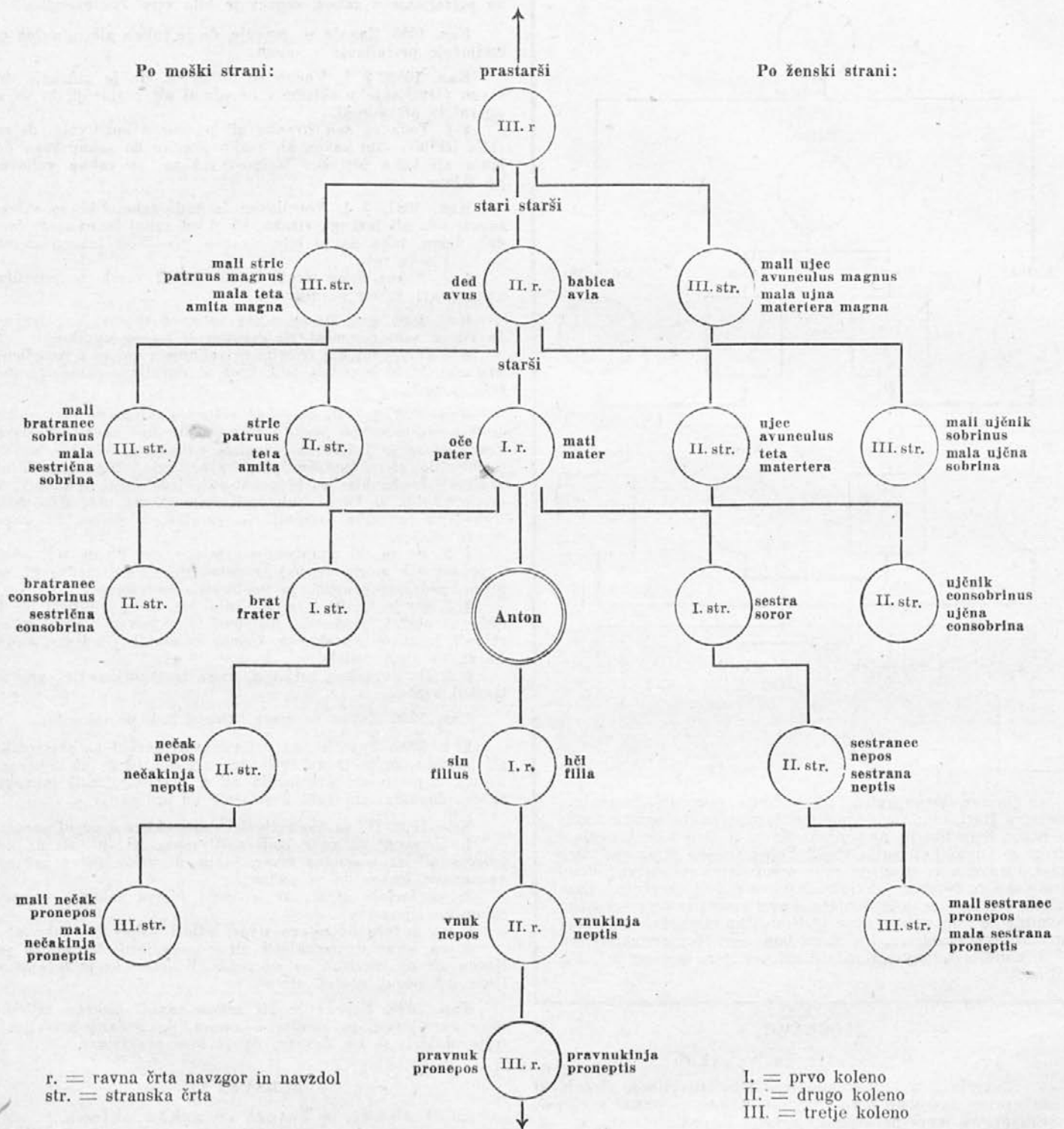
Kan. 1094. Veljavni so le tisti zakoni, ki se sklenejo pred župnikom ali pred krajevnim ordinarijem ali pred duhovnikom, ki ga je eden od njiju pooblastil, in vsaj pred dvema pričama in to po predpisih, ki se navajajo v sledečih kanonih; veljajo pa izjeme, o katerih govorita kan. 1098, 1099.

Kan. 1095, § 1. Župnik in krajevni ordinarij veljavno poročata:

1. samo od dne, ko sta zakonito vzela v posest svojo nadarmino po določbah kan. 334, § 3, 1444, § 1 ali od dneva nastopa službe, če jima ni bila s sodbo naložena kazen izobčenja ali interdikta ali suspenzije od službe ali nista bila kot takšna razglašena;
2. samo v mejah svojega ozemlja; tu moreta veljavno poročiti ne le svoje podložnike, marveč tudi tiste, ki niso njuni podložniki;

Slika 4.

SORODSTVO.

3. če neprisiljena in ne pod vplivom težkega strahu vprašata stranki za privoljenje in ga sprejmeta.

§ 2. Župnik in krajevni ordinarij, ki moreta veljavno poročati, moreta tudi drugemu duhovniku dati dovoljenje, da v mejah njenega ozemlja veljavno poroči.

Kan. 1096, § 1. Dovoljenje za poročanje po določbi kan. 1095, § 2 se mora dati točno določenemu duhovniku za določeni zakon; kakršna koli splošna pooblastila niso dovoljena, razen kaplanom v župniji, kateri so dodeljeni; drugače je dovoljenje neveljavno.

§ 2. Župnik ali krajevni ordinarij ne sme dati dovoljenja, dokler se ne izvrši vse, kar je predpisano za ugotovljenje svobodnega stanu.

IC je izdala 14. julija 1922, 20. maja 1923 in 28. decembra 1927 več odgovorov na vprašanja, ali morejo različni župniški vikarji poročati brez pooblastila.

Kan. 1097, § 1. Župnik in krajevni ordinarij dovoljeno poročata:

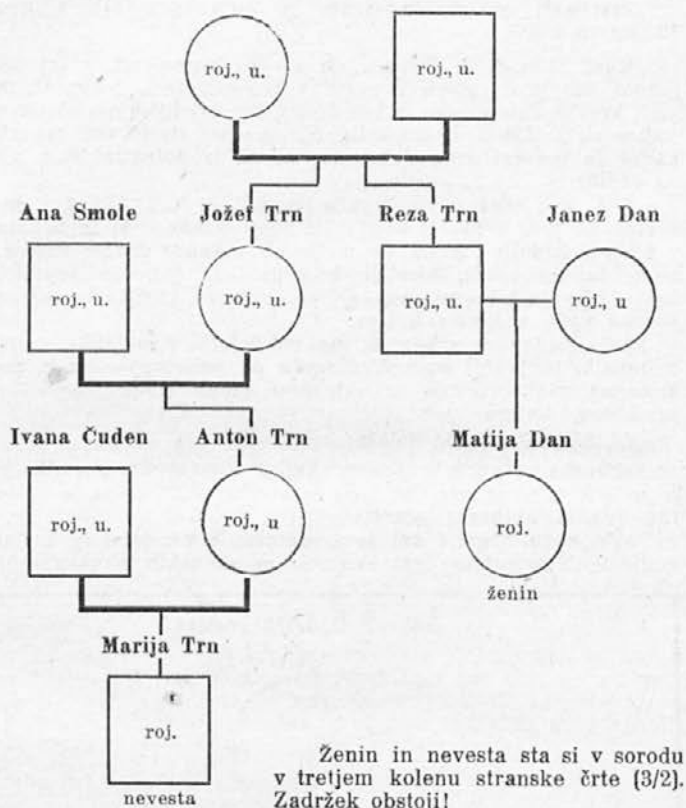
1. ko sta po zakonskih predpisih ugotovila svobodni stan strank;

2. ko sta dalje ugotovila, da ima ena izmed strank v kraju, kjer se zakon sklepa, pravo ali nepravo domovališče ali da mesec dni tam prebiva ali da se potikavec sedaj tu mudi;

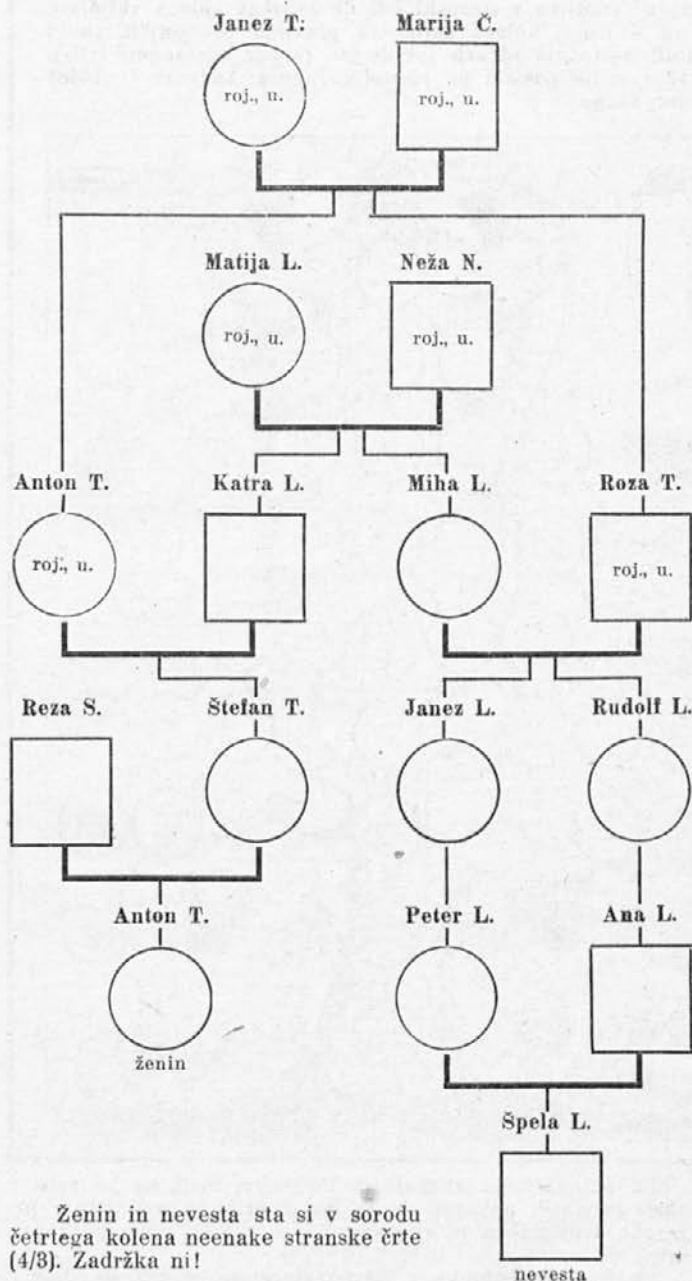
3. ko dobita, če ne obstoje pogoji, navedeni v odst. 2, dovoljenje župnika ali ordinarija kraja, kjer ima ena stranka

Kadar se pojavi sum, da obstoji zadržek krvnega sorodstva, naj se napravi rodovnik. Če je sorodstvo znano, je rodovnik lahko narediti in iz rodovnika ni težko razbrati, ali obstoji zadržek. Če pa sorodstvo ni dognano, naj se napravi poseben rodovnik za ženina in poseben za nevesto in sicer do tretjega kolena vključno, torej za 14 ascendentov pri vsakem izmed zaročencev, v poštev namreč pridejo: oče in mati (I. gen.); očetov oče in mati (II. gen.); materin oče in mati (II. gen.); starši vseh oseb druge generacije (4×2) (III. gen.). Če se najde v obeh rodovnikih isto ime, je zadržek sorodstva podan. Potem sestavi iz obeh rodovnikov enega, kipekaže sorodstvo. Upošteva se pri vprašanju o mnogokratnem sorodstvu najbližje skupno deblo.

1. Preprosto sorodstvo.

2. Večkratno sorodstvo.

pravo ali nepravo domovališče ali kjer je mesec dni prebivala, razen če gre za potikavce, ki so ravno na potu in nimajo nikjer stalnega bivališča, ali če nastopi velika sila, ki opraviči, da ni treba prositi za dovoljenje.

§ 2. V vsakem primeru veljaj kot pravilo, da naj se poroka izvrši pred nevestinim župnikom, če upravičeni vzrok od tega ne upravičuje; poroke med katoličani različnih obredov pa naj se vrše, če ni v partikularnem pravu drugače določeno, v obredu moža in pred njegovim župnikom.

§ 3. Župniku, ki poroči brez zahtevanega dovoljenja, ne pripade štolnina in jo mora odstopiti lastnemu župniku strank.

Čl. 379 zak. lj. šk. se glasi: »Pooblastilo za poroko v smislu kan. 1095, § 2 in § 75 o. d. z. mora biti pisмено, prav tako tudi dovoljenje v smislu kan. 1097, § 1, n. 3, oziroma pooblastilo v smislu § 75 o. d. z.«

»Če se bo poroka izvršila v domači župniji, se pooblastilo glasi: »V smislu kan. 1095, § 2 in § 75 o. d. z. pooblaštam gospoda N. N., da poroči N. N. z N. N. v mejah moje župnije.« Datum. Pečat. Podpis.«

Čl. 380 zak. lj. šk. »Če se poroka ne bo izvršila ne v župniji neveste ne v župniji ženina, marveč v kaki drugi

župniji, izda župnik neveste tole dovoljenje, odnosno pooblastilo: »V smislu kan. 1097, § 1, n. 3 dajem dovoljenje in v smislu § 75 o. d. z. pooblaštam g. župnika N. N., da sam ali po duhovniku, ki ga on pooblasti po kan. 1095, § 2. poroči N. N. z N. N.« Datum. Pečat. Podpis.«

Čl. 381 zak. lj. šk.: »Vsak župnik naj izda svojemu kaplanu splošno pooblastilo za poroke v smislu kan. 1095 in § 75 o. d. z. To pooblastilo mora biti pisмено.«

§ 75 o. d. z. (= občega državlanskega zakonika iz l. 1811) se glasi:

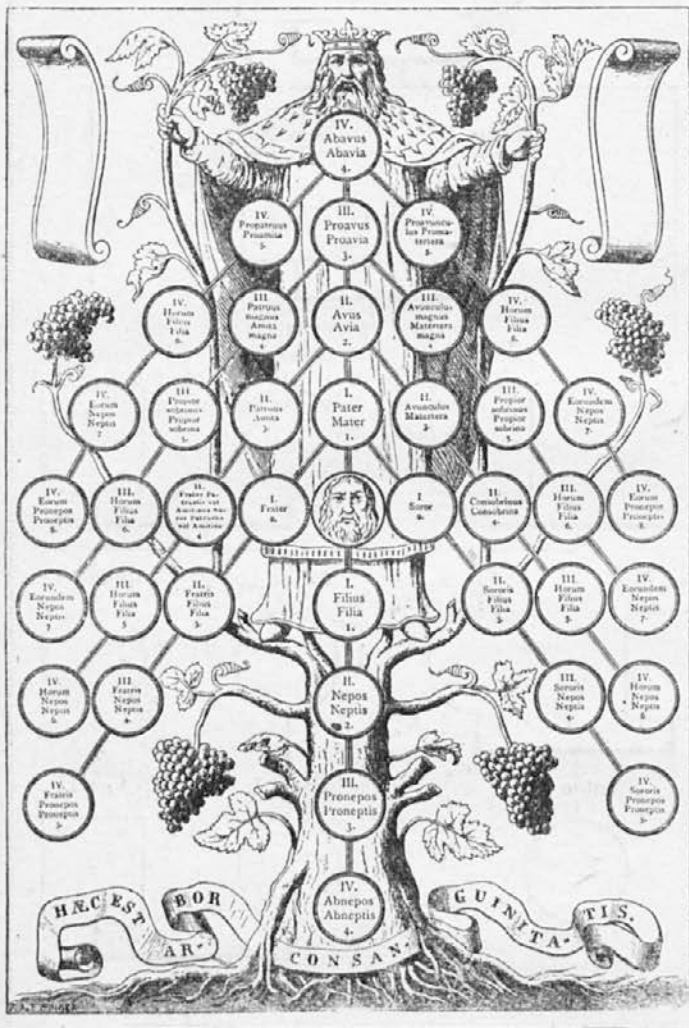
»Slovesno se mora izreči privoljenje pred rednim dušnim pastirjem ženina ali neveste, naj se že imenuje, po različnosti vere, župnik, pastor ali kakor koli, ali pa pred njegovim namestnikom ob prisotnosti dveh prič.«

Kan. 1098. Če župnika ali ordinarija ali pooblaščenega duhovnika, ki bi poročili po določbah kan. 1095, 1096, brez težke škode ni mogoče dobiti ali k njim priti:

1. je v smrtni nevarnosti veljaven in dovoljen zakon, ki se sklene samo pred pričama; prav tako pa tudi zunaj smrtno nevarnosti, da se le po pameti naprej vidi, da bodo takšne okoliščine trajale mesec dni;

Slika 6. Arbor consanguinitatis.

Po starem cerkvenem pravu je segal zakonski zadržek krvnega sorodstva v stranski štiti do četrtega kolena vključno. Da so si mogli kolena sorodstva pravilno predstaviti, so si narisali naslednjo »drevo sorodstva« (arbor consanguinitatis). To »drevo« je postalo po pisatelju Janezu Andreae († 1348) splošno znano.

2. ako je kak duhovnik, ki bi mogel priti, ga je treba v obeh primerih poklicati in ta naj s pričama prisostvuje pri poroki, toda zakon je veljaven, če se sklene samo pred pričama.

O tem, da župnika v teku meseca ne bo mogoče doseči, se zahteva moralna izvestnost, ki se dobi na osnovi znanega dejstva ali preiskovanja (IC z dne 10. nov. 1925).

»Ne zahteva se fizična župnikova odsotnost, zadošča tudi moralna nemožnost, čeprav se župnik v kraju nahaja« (IC z dne 25. jul. 1931).

Kan. 1099, § 1. Na obliko, kakor je zgoraj določena, so vezani:

1. vsi, ki so bili v katoliški cerkvi krščeni, ali so vanjo prešli iz krive vere ali razkola, čeprav so prvi ali drugi pozneje odpadli, kadar med seboj sklepajo zakon;

2. vsi zgoraj omenjeni, kadar sklepajo zakon z nekatoličanom, bodisi krščenim ali nekrščenim, tudi če so dobili spregled od zadržka mešane veroizpovedi ali različne vere;

3. katoličani vzhodnih obredov, kadar sklepajo zakon s katoličani latinskega obreda, ki jih veže ta oblika.

§ 2. Nekatoličani, tako krščeni kot nekrščeni, če se izvzamejo oni, o katerih se govori v §-u 1, odst. 1, niso nikjer obvezani držati se katoliške oblike poroke, če sklepajo zakon med sabo; prav tako niso vezani oni, ki so rojeni od nekatoličanov, pa so vzrasli od otroške dobe, čeprav so bili krščeni v katoliški cerkvi, v krivi veri ali razkolu ali v brezverstvu, kadar sklepajo zakon z nekatoliško stranko.

Od nekatoličanov je rojen tudi tisti, ki je rojen v zakonu med katoličanom in nekatoličanom (IC z dne 20. julija

1929). Prav tako tisti, ki je rojen od odpadnikov (IC z dne 17. februarja 1930).

Kan. 1100. Razen v primeru sile, se morajo pri poroki izvršiti obredi, ki so predpisani v obrednih knjigah, odobrenih od Cerkve, ali so jih uvedli dobri običaji.

Kan. 1101, § 1. Župnik naj skrbi, da bosta zaročenca prejela slovesni blagoslov; ta se jima more podeliti tudi po dolgem življenju v zakonu, a le med mašo po posebnem obrednem predpisu in ne v prepovedanem času.

§ 2. Slovesni blagoslov more podeliti le tisti duhovnik, sam ali po drugem, ki more veljavno in dovoljeno poročiti.

Kan. 1102, § 1. Pri porokah med katoličanom in nekatoličanom se morajo staviti vprašanja o privoljenju v zakon, kakor je določeno v kan. 1095, § 1, odst. 3.

§ 2. Prepovedani pa so vsi sveti obredi; če pa se naprej vidi, da bi zaradi te prepovedi nastalo večje zlo, more ordinarij dovoliti kak običajni obred, toda nikdar ne sv. maše.

Privilegij pasivne asistencije je odpravljen (IC z dne 10. marca 1928).

Kan. 1103, § 1. Župnik ali njegov namestnik mora po poroki čim prej vpisati v poročno knjigo imena zakoncev in prič, kraj in dan poroke in vse drugo, kar predpisujejo obredne knjige ali je določil lastni ordinarij; to mora storiti tudi takrat, kadar je poročal drug duhovnik, ki ga je delegiral sam ali po ordinarij.

§ 2. Vrh tega mora župnik po določbi kan. 470, § 2 zaznamovati tudi v krstni knjigi, da se je zakonec ta in ta dan v njegovi župniji poročil. Če pa je bil zakonec drugje krščen, mora župnik kraja, kjer je bila poroka, sporočiti župniku kraja, kjer je bil krst, sam ali po škofijski kuriji, da naj se poroka vpiše v krstno knjigo.

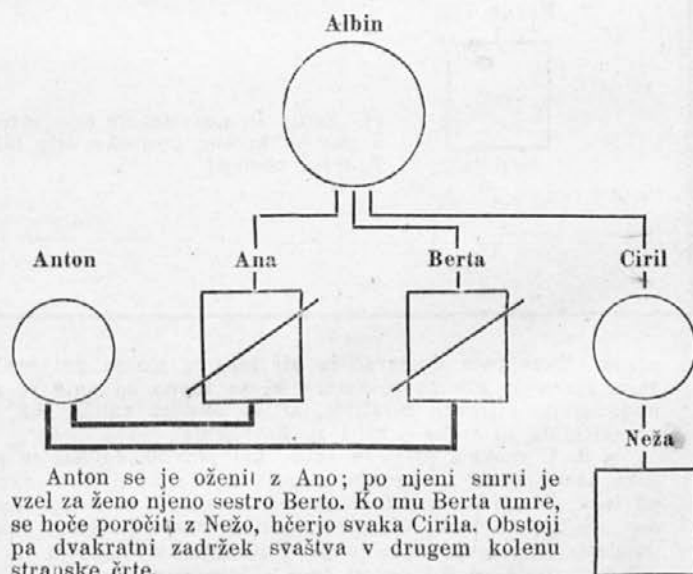
§ 3. Kadar se zakon sklepa po določbi kan. 1098, mora duhovnik, ki je bil navzoč, drugače pa priči vzajemno z zakoncema poskrbeti, da se sklenjeni zakon čimprej vpiše v predpisane knjige.

Čl. 352 zak. lj. šk. določa:

»Poroka se vpiše v poročni knjigi z zaporedno številko v župniji, kjer se je izvršila; brez zaporedne številke pa jo vpiše tudi župnik, ki hrani spisec.

»Pri vpisu poroke naj se zaznamenuje v rojstni in krstni matici tudi morebitno pozakonjenje nezakonskih otrok«.

Slika 7. Zadržek svaštva.

Anton se je oženil z Ano; po njeni smrti je vzel za ženo njeno sestro Berto. Ko mu Berta umre, se hoče poročiti z Nežo, hčerjo svaka Cirila. Obstoji pa dvakratni zadržek svaštva v drugem kolenu stranske štite.

Razlika med kanoničnim in rimskim načinom štetja pride v poštev tudi pri svaštvu. § 41 o. d. z. in čl. 76, odst. 2 ital. drž. zak. določata: »V kateri vrsti in v katerem kolenu je kdo enemu zakoncu v sorodstvu, prav v tisti vrsti in prav v tistem kolenu je z drugim zakoncem v svaštvu«. Ker se pa sorodstvo, kakor smo videli, šteje različno, se tudi svaštvo šteje različno.

Po sedaj veljavnem cerkvenem pravu iz svaštva ne izvira svaštvo; brat moža torej ni v svaštvu s sestro njegove žene. Po starem pravu pa je tudi iz svaštva izviral svaštvo, kot nam kaže »drevo svaštva« (arbor affinitatis), ki je prav tako kot »drevo sorodstva« iz 14. stoletja. (Glej sliko 8.)

POGLAVJE VII.

O tihem zakonu.

Kan. 1104. Samo krajevni ordinarij, ne pa generalni vikar, če nima posebnega pooblastila, more iz zelo važnega in iz zelo nujnega razloga dovoliti tihi zakon, to je, da se poroka izvrši brez oklicev in tajno po določbah naslednjih kanonov.

Kan. 1105. Dovolitev tihega zakona vsebuje obljubo in težko dolžnost držati tajnost; ta dolžnost veže duhovnika, ki prisostvuje, priči, ordinarija in njegove naslednike in tudi zakonca, če drugi zakonca ne privoli, da se razglasi.

Kan. 1106. Obveznost te obljube, kolikor se tiče ordinarija, se ne razteza na primer, kadar bi grozilo, če bi se tajnost držala, kako pohujšanje ali kaka velika krivica nasproti svetosti zakona, ali če starši ne poskrbe, da bi bili otroci iz takega zakona krščeni ali jih dajo krstiti pod napačnimi imeni, pa v tridesetih dneh ne naznanijo ordinariju s pravimi imeni staršev vred, da so bili otroci krščeni, ali ako zanemarijo krščansko vzgojo otrok.

Kan. 1107. Tihi zakon se ne sme vpisati v navadno poročno in krstno knjigo, marveč v posebno knjigo, ki se mora hraniti v tajnem škofijskem arhivu, o katerem govori kan. 379.

POGLAVJE VIII.

O času in kraju poroke.

Kan. 1108, § 1. Zakon se more skleniti kateri koli čas v letu.

§ 2. Prepovedan je samo slovesni blagoslov od prve adventne nedelje do Božiča vključno in od pepelnične srede do velike nedelje vključno.

§ 3. Krajevni ordinariji pa morejo upoštevajoč liturgične predpise dovoliti tudi v omenjenem času slovesni blagoslov iz upravičenega razloga, opomnijo pa naj zaročence, da se vzdrže od prevelikega slavlja.

Kan. 1109, § 1. Poroka katoliških zaročencev naj se opravi v župnijski cerkvi; v kaki drugi cerkvi ali javnem ali na pol javnem oratoriju se more opraviti le z dovoljenjem krajevnega ordinarija ali župnika.

§ 2. Poroko v zasebnem poslopju morejo dovoliti krajevni ordinariji le v izrednem primeru, če obstoji pameten in upravičen razlog; toda v cerkvah in oratorijih semenišč in redovnic naj ne dovolijo razen v nujnem primeru in s primerno opreznostjo.

§ 3. Poroka med katoličanom in nekatoličanom naj se opravi zunaj cerkve; če pa ordinarij po pameti sodi, da se to ne more izvršiti brez večjega zla, se prepušča njegovemu pametnemu preudarku, da podeli od tega spregled, toda izpolniti se mora predpis kan. 1102, § 2.

POGLAVJE IX.

O učinkih zakona.

Kan. 1110. Iz veljavnega zakona nastane med zakoncema vez, ki je po svoji naravi trajna in izključujoča; vrh tega podeljuje krščanski zakon zakoncema milost, če ne postavljata ovire.

Kan. 1111. Oba zakonca imata od samega začetka zakona enako pravico in dolžnost glede dejanj zakonskega življenja.

Kan. 1112. Če ni v posebnem pravu drugače določeno, postane žena glede kanonskih učinkov deležna moževega stanu.

Kan. 1113. Starši imajo zelo težko obveznost, da po svojih močeh skrbijo za versko, нравno, fizično in državljansko vzgojo otrok, pa tudi za njihove časne dobrine.

Kan. 1114. Otroci, ki so bili spočeti ali rojeni v veljavnem ali v putativnem zakonu, so zakonski, razen če je bilo staršem zaradi slovesne redovniške zaobljube ali prejema sv. reda v času spočetja prepovedano izrševati prej sklenjeni zakon.

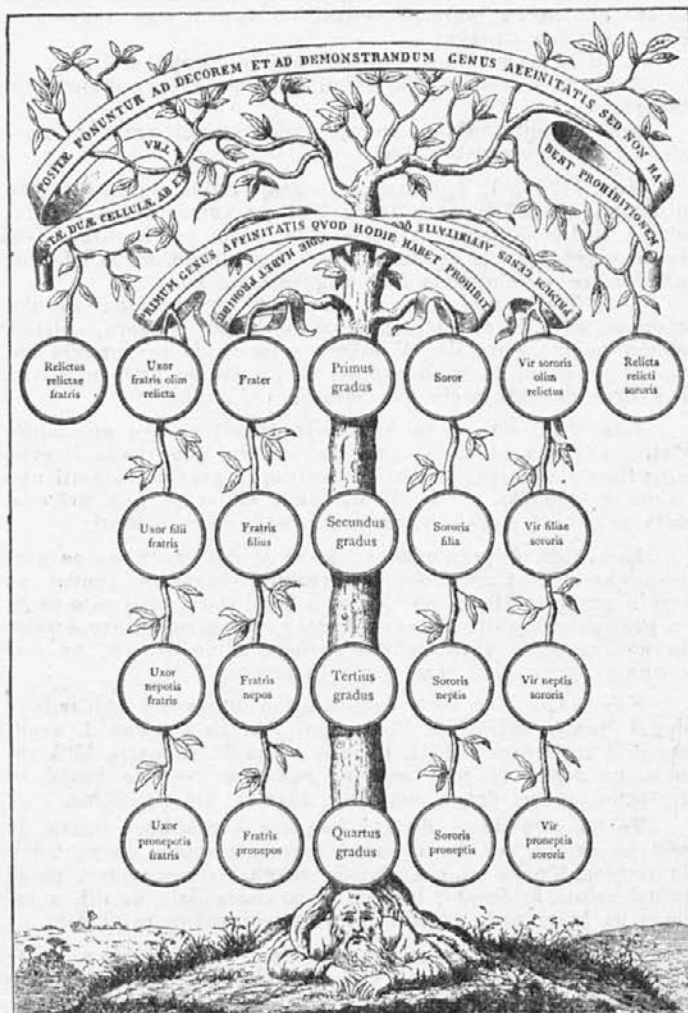
Kan. 1115, § 1. Oče je tisti, na katerega kaže veljavni zakon, razen če se z očitnimi dokazi dokaže nasprotno.

§ 2. Za zakonske se štejejo otroci, ki so bili rojeni vsaj po šestih mesecih od poroke in do desetih mesecev, odkar je prenehala zakonska skupnost.

Kan. 1116. Otroci se pozakonijo z naknadnim zakonom staršev, pa naj je ta veljaven ali putativen, na novo sklenjen ali poveljavljen, tudi če ni izvršen, da so le starši bili sposobni skleniti zakon tedaj, ko je bil otrok spočet ali je bil v materinem telesu ali rojen.

Slika 8.

„Drevo svaštva“ iz 14. stoletja.

Če starši niso bili sposobni skleniti zakona zaradi zadržka nezadostne starosti ali različne vere, se otroci ne pozakonijo (IC z dne 6. decembra 1930).

Kan. 1117. Otroci, pozakonjeni z naknadnim zakonom, so glede kanoničnih učinkov v vsem zenačeni z zakonskimi, če ni izrečno drugače določeno.

POGLAVJE X.

O ločitvi zakoncev.

Člen I. O razvezi zakonske vezi.

Kan. 1118. Veljavnega trdnega in izvršenega zakona ne more razvezati nobena človeška oblast in noben razlog; razveže ga le smrt.

Kan. 1119. Neizvršeni zakon med kristjani ali med krščeno in nekrščeno osebo se razveže s slovesno redovniško zaobljubo po samem pravu in s spregledom, ki ga podeli apostolska stolica iz upravičenega razloga na prošnjo obeh zakoncev ali pa samo enega, četudi proti volji drugega.

Kan. 1120, § 1. Zakonit zakon med nekrščjani, četudi že izvršen, se razveže v zaščito vere po pavlinskem privilegiju.

§ 2. Ta privilegij pa ne velja za zakon med krščeno in nekrščeno osebo, ki je bil sklenjen s spregledom od zadržka različne vere.

Pavlinski privilegij ima ime po apostolu Pavlu. V prvem pismu Korinčanom (pogl. 7, vrst. 12–16) piše namreč ta apostol: »Ostali pravim jaz, ne Gospod: Če ima kak brat neverno ženo in je ta voljna bivati z njim, naj je ne odpušča. In če ima katera žena nevernega moža in je ta voljan bivati z njo, naj ne odpušča moža. Posvečen je namreč neverni mož po ženi in posvečena je neverna žena po možu; sicer bi bili vaši otroci nečisti, zdaj so pa sveti. Če se pa nevernik hoče ločiti, naj se loči; v tem primeru brat ali sestra nista usužnjena; Bog vas je poklical k miru. Kajti, kaj veš žena, če boš moža rešila? Ali veš, mož, če boš ženo rešil?«

Kan. 1121, § 1. Preden spreobrnjeni in krščeni zakonec sklene nov zakon, mora ob veljavnosti določbe kan. 1125 vprašati nekrščeno stranko:

1. ali se hoče tudi ona spreobrniti in sprejeti krst;
2. ali hoče vsaj z njim živeti v miru in brez sramotenja Stvarnika.

§ 2. Ta vprašanja se morajo vedno staviti, razen če apostolska stolica drugače izjavi.

Kan. 1122, § 1. Vprašanja se morajo redno staviti v imenu ordinarija spreobrnjenega zakoneca vsaj v sumarični in nesodni obliki. Ordinarij more dati nekrščeni osebi čas za premislek, če ta to prosi, ko jo opomni, da se bo smatralo, da je odgovor nikalen, če v določenem času odgovora ne bo.

§ 2. Tudi vprašanja, ki jih stavi spreobrnjena stranka zasebno, so veljavna; dovoljena pa so, kadar se zgoraj opisana oblika ne more izvršiti. V takem primeru je za zunanje območje potrebno, da se to ugotovi vsaj z dvema pričama ali na kak drug zakonit način dokazovanja.

Kan. 1123. Če so se vprašanja zaradi rešitve apostolske stolice opustila ali če je neverna stranka odgovorila izrečno ali prikrito, nikalno, ima krščena stranka pravico skleniti nov zakon s katoliško osebo, če ni sama, odkar je bila krščena, dala nekrščeni stranki upravičen razlog, da jo zapusti.

Kan. 1124. Čeprav zakonec, ki se je dal krstiti, še po prejetem krstu živi zakonsko z nevernim zakoncem, vendar ne izgubi pravice skleniti nov zakon s katoliško osebo; zato more to pravico uporabiti, če neverni zakonec spremeni svojo voljo in pozneje brez upravičenega razloga odide ali več ne živi z njim v miru brez sramotenja Stvarnika.

Kan. 1125. Kar se v konstitucijah Pavla III. Altitudo z dne 1. junija 1537, Pija V. Romani Pontificis z dne 2. avgusta 1571 in Gregorja XIII. Populis z dne 25. januarja 1585 nanaša na zakon in je pisano za nekatere posebne kraje, se raztegne tudi na druge pokrajine, kjer so iste okoliščine.

Te konstitucije so dodane kodeksu kanonskega prava. Iz njih se razvidi, da more papež razvezati zakon, ki ni trden in izvršen. Če je bil nekrščanski zakon izvršen, potem pa je postal zakon krščanski, ker sta se zakonca dala krstiti, a zakona po krstu nista izvršila, more papež zakon razvezati.

Kan. 1126. Več prejšnjega zakona, sklenjenega v nekrščanstvu, se šele tedaj razveže, ko krščena stranka dejansko sklene nov veljaven zakon.

Kan. 1127. V dvomu uživa privilegij vere zaščito prava.

Člen II. O ločitvi od mize, postelje in skupnega stanovanja.

Kan. 1128. Zakonec sta dolžna živeti v zakonski skupnosti, če ju ne opravičuje upravičen razlog.

Kan. 1129, § 1. Če zakonec zagreši prešuštvo, ima drugi zakonec pravico, čeprav zakonska vez ostane, da tudi za trajno razdere zakonsko skupnost, če ni sam dal za prešuštvo povod ali ga ni izrečno ali tiho odpustil ali ni tudi sam zagrešil isti zločin.

§ 2. Kot tiho odpuščanje se smatra, če je nedolžni zakonec, potem ko je bil za prešuštvo zvedel, prostovoljno z drugim zakoncem zakonsko občeval; domneva pa se, če v šestih mesecih ni spodil prešuštnega zakoneca ali ga zapustil ali vložil zakonito tožbo.

Kan. 1130. Nedolžni zakonec, ki je zapustil svojega zakonca ali po sodnikovi sodbi ali na lastno pest, ni več dolžan sprejeti v življenjsko skupnost zakoneca prešuštnika; more ga pa sprejeti ali nazaj poklicati, če si ni ta z njegovim privoljenjem izbral stanu, ki se ne sklada z zakonom.

Kan. 1131, § 1. Če kateri izmed zakoncev preide v nekatoliško ločino, če otroke nekatoliško vzgaja, če zločinsko in sramotno živi, če drugemu zakoncem povzroči veliko dušno ali telesno nevarnost, če povzroča s svojim neprimernim ravnanjem preveč težko skupno življenje, to in podobno so za drugega zakonca zakoniti razlogi, da od njega odide ali na osnovi odločbe krajevnega ordinarija ali tudi na lastno pest, kadar razlogi za gotovo obstoje in je nevarnost, če odlaša.

§ 2. V vseh teh primerih se mora skupno življenje obnoviti, kadar preneha vzrok za ločitev; če pa je izrekel ločitev ordinarij za določen ali za nedoločen čas, nedolžna stranka ni dolžna obnoviti skupnega življenja, dokler o tem ordinarij ne izda odloka ali ni preteklo določeni čas.

Ta ločitev se more odrediti upravnim potom, če škof ne odloči drugače (IC z dne 25. januarja 1932.).

Kan. 1132. Ko se odredi ločitev, se morajo otroci izročiti v vzgojo nedolžnemu zakoncem; če je eden od zakoncev nekatoličan, katoličan; razen če ordinarij v prvem ali drugem primeru drugače ne odredi v dobro otrok samih; vedno pa se mora zagotoviti njihova katoliška vzgoja.

POGLAVJE XI.

O poveljavljenju zakona.

Člen I. O navadnem poveljavljenju.

Kan. 1133, § 1. Da se poveljavi zakon, neveljaven zaradi razdiralnega zadržka, se zahteva, da zadržek premine ali da se spregleda in da privoljenje obnovi vsaj tista stranka, ki ve za zadržek.

§ 2. Ta ponovitev se po cerkvenem pravu zahteva za veljavnost, čeprav sta v začetku obe stranki privolili v zakon in nista privoljenja pozneje preklicali.

Kan. 1134. Ponovitev privoljenja mora biti nov dej volje naravnani na zakon, ki je o njem ugotovljeno, da je bil od začetka ničen.

Kan. 1135, § 1. Če je zadržek javen, morata obe stranki ponoviti privoljenje v obliki, ki je po pravu predpisana.

§ 2. Če je zadržek tajen in obema strankama znan, zadostuje, da privoljenje ponovita obe stranki zasebno in tajno.

§ 3. Če je zadržek tajen in eni stranki neznan, zadostuje, da ponovi privoljenje zasebno in tajno samo tista stranka, ki za zadržek ve, da le druga stranka vztraja pri privoljenju, ki ga je dala.

Kan. 1136, § 1. Zakon, ki je neveljaven zaradi pomanjkanja privoljenja, se poveljavi, če privoli vanj stranka, ki prej ni privolila, da le stranka, ki je bila že prej privolila, vztraja v svojem privoljenju.

§ 2. Če je pomanjkanje privoljenja bilo le notranje, zadostuje, da stranka, ki ni privolila, na znotraj privoli.

§ 3. Če se je pomanjkanje privoljenja tudi na zunaj pokazalo, se mora privoljenje tudi na zunaj javiti ali v obliki, ki jo pravo predpisuje, če je bilo pomanjkanje javno, ali na kak drug zaseben in tajen način, če je bilo tajno.

Kan. 1137. Zakon, ki je neveljaven zaradi napake v obliki, postane veljaven tako, da se znova sklene v zakoniti obliki.

Člen II. O ozdravljenju v korenini.

Kan. 1138, § 1. Ozdravljenje zakona v korenini je njega poveljavljenje, ki vsebuje poleg spregleda ali prestanka zadržka, še spregled od določbe o ponovitvi privoljenja in po pravni fikciji učinkovanje nazaj glede kanoničnih učinkov.

§ 2. Poveljavljenje velja od trenutka, ko je milost podeljena; učinkovanje nazaj pa seže do začetka zakona, če ni drugače določeno.

§ 3. Spregled od določbe o ponovitvi privoljenja se more tudi tako podeliti, da ostane eni ali obema strankama prikrit.

Kan. 1139, § 1. Vsak zakon, ki je bil sklenjen s privoljenjem obeh strank in je privoljenje po naravi zadostno a pravno brez učinka zaradi cerkvenopravnega zadržka ali zaradi hibe v zakoniti obliki, se more ozdraviti v korenini, če le privoljenje še traja.

§ 2. Zakona pa, ki je bil sklenjen z zadržkom naravnega ali božjega prava, Cerkev ne ozdravi v korenini, četudi je pozneje zadržek odpadel, tudi ne od trenutka, ko je zadržek odpadel.

Kan. 1140, § 1. Če je privoljenje pri eni ali pri obeh strankah pomanjkljivo, se zakon ne more ozdraviti v korenini, pa naj je privoljenje manjkalo že od začetka ali pa je v začetku bilo dano, a pozneje preklicano.

§ 2. Če v začetku privoljenja ni bilo, pa je bilo dano pozneje, se ozdravljenje more podeliti od časa, ko je bilo privoljenje dano.

Kan. 1141. Ozdravljenje v korenini more podeliti samo apostolska stolica.

POGLAVJE XII.

O drugem zakonu.

Kan. 1142. Čeprav je čisti vdovski stan častnejši, je vendar drugi kakor tudi naslednji zakon veljaven in dovoljen; držati pa se je treba določbe v kan. 1069, § 2.

Kan. 1143. Ženska, ki je enkrat že prejela slovesni blagoslov, ga pri sklepanju nadaljnjih zakonov ne more znova sprejeti.

BELA KRAJINA

MOJA LAPONSKA

Prebral sem — že četrtrič ali petič — prelepo poglavje o Laponski iz Munthejevega »San Michela« in zaprl knjigo. Poln topline sem se zagledal v vinsko gorico na jugu, vrisajočo v sončnih barvah trtij in zidanic. S prvim dopoldanskim vetrom je prišel vonj po cvetočih trtah in lipah.

Belokranjec in Belokranjica. (Slika na presno v gradu Tolsti vrh, ena najstarejših slovenskih posvetnih slik.)

Na bregu se je pričel oglašati žolti kobilar s svojim žametno mehkim, vznesenim spevom. V zraku je drhtela sladka muzika kresnih žuželk, družila se s travniškim cvetjem in z murni v brezčasno ubranost, ki jo je le za trenutek zmedla cvrčeca jata škorcev.

V Adlešičih, kjer Belokranjice domači lan tro.

Tako sem se ves vrnil v svoj mali davni svet; domača prst je potegnila vase slednjo korenino življenja. Po dolgem presledku bodo oči spet zrle v lepoto, srce jo bo čutilo in roka bo pisala o njej — zakaj lepota je večna in človek je potrebuje od rojstva do smrti, v soncu, slani in viharju. Kako lepo me bodo skrivnostne vezi družile z dušami vseh poznanih in nepznanih ljudi, s pesmimi obiskanih in neobiskanih krajev! Kakšna sreča — imeti mirno vest, ko zaradi popolnosti in dobrote enega samega, nadvse ljubelega človeka odpustiš drugim vse in jih vzljubiš ko brat... in se še čutiš krivega pred njimi za svojo srečo!

Desnica se je oklepala puške, kasneje je držala motiko in zdaj je pogostokrat bela od krede; za pero je prijela le redkokdaj, da napiše bežno pismo. Davi pa sem si z njo zaslonil oči in moj pogled je segel v daljno bodočnost.

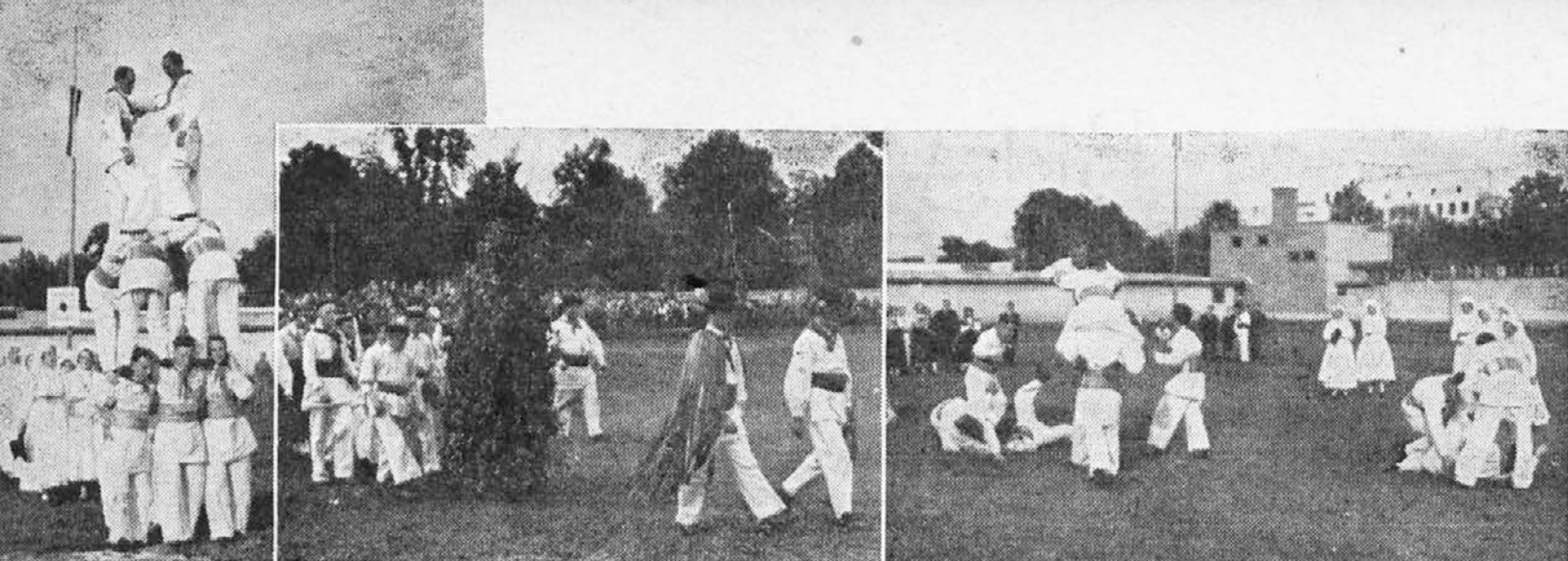

Viniški godec Jozo. (Risba slikarja Božidarja Jakca.)

Moral sem se nasmehnuti sijajni luči in še vedno se smehljam, zakaj že so začele rumeneti žitne njive — in zemlja ne bo človeka nikdar zapustila, dokler ga ne izsrka in ne razkroji njegovega telesa v prah in pepel.

Vsak večer se vračam iz živžavega mesta v svojo mirno, tiho vas. Pot gre skozi samotni stelnik, vonj zrelih jagod me opaja, breze šepetajo o večnosti, o pozabi. In čudo: utrujenost popušča, glava postaja lažja, oči jasnejše. Na Velikem vrhu, ko se pogledu razodene pisana dolina, sem ves bakreno svetel od zarje. Korak zastane in duša je zadržana.

Gledam svojo vas, ki jo zagrinja prvi mrak, in mislim: nobenega radia ni tam; in čeprav zahaja v kako hišo poldanski list, ga uporabljajo bolj za zavijanje in čiščenje nego za branje — zakaj precej dela je zdaj, da bi kmet utegnil brati in razmišljati. Oči božajo k poldnevu nagnjeno

Bela Krajina je zakladnica naših narodnih plesov in iger. Spoznali smo jih na raznih festivalih, na katerih so bili posebnega uspeha deležni: Metliški turn, Zeleni Jurij ter Petelinji boj.

vinško goro, gredo še više — in čutim, kako srce močneje utriplje in kako je moj zamaknjeni obraz potopljen v Leonardov čudoviti sfumato.

Moja Laponska: cerkva svetega Frančiška, planinska koča, sladki višinski zrak, močno dehteče maline med pečini — pridem! Moja Laponska: starinski križev pot na steklu, črvivi in obledeli svetniki, mlado gabrovje za zamreženimi okenci — pridem! Moja Laponska: v soncu in tišini, v nevihtah in viharjih, v strelah in toči, v snegovih in cvetju — pridem! Moja Laponska: stari medved, ki se potikaš po temnih stoletnih gozdovih, neviden človeku, ki plaho strmi v tvoj večno prazni brlog — pridem; in še ti povem, da se te moja mala Ristin ne bo nič ustrašila, ako te po naključju sreča. Zakaj med njo in mano ne bo tedaj več nobenega moledovanja za največjo in najbolj odgovorno ljubezen.

Moja Laponska: iz čistih višin se oziraš na gozdove, trtja, goličave, ravninska polja, steljnike, na srebrni trak Kolpe, spogleduješ se z vrtoglavi, tujim Klekom na mglenu jugu. Ti vabiš in kličeš v samoto in mir, ti večna priča menjave krog in krog. Ti vidiš, kako zelenijo setve. Prelepa si, ko te prevzema cvetje češenj in te umivajo aprilski nalivi. Gledaš, kako setve zorijo, poslušaj, kako po košenicah vriskajo brusi ob sijočem jeklu kos. Bele ajdove njive, rdeče lise razevele rese ti iz dalj mežikajo v odmikajočem se soncu, in pesem čričkov poslušaj kakor sanjavo valovanje skrivnostnega morja, in ob trgatvi te omamljajo sladke sape z gorice. Potem se začneš odevati

z rdečim, žarečim, zlatorjavim jesenskim listjem, in v oktobru, ko ni več nobenega ptičjega petja, se pogreznesh v megle...

Moja večno zvesta, tem dražja, čim dalje si od mene, hrepenim po tvojih sončnih višinah: tudi jaz bi se rad ves potopil v barvo in pesem, v vonj in vrisk, v radost in bolešč, v življenje in smrt ljudi, ki živijo po tvojih prostranih vznožjih; rad bi bil vesela priča božjega zadovoljstva ob vsaki novi njivi za ceno steljnika, ob vsakem novem pašniku za ceno kopinjač, oparnic in brinja, ob vsakem novem merniku posušenega sadja za ceno žganja. Ko je vse minljivo, ti edina v naši skriti deželi tiho poješ tisočletne hvalnice trdom in naporom, skrbem in težavam, dvigom in padcem — vsemu brezkončnemu zaganjanju življenj iz nižine kvišku, iz bednih skrbi za kruh in obleko k ciljem, ki po njih koprnijo nemirna srca. Zakaj v višinah je nekaj neskončno lepšega, plemenitejšega, tolažilnejšega.

Pridem, moja Laponska, a ne ostanem za zmerom. Vrnil se bom v svojo dolino. Ko bo odpadlo listje, bom čistil sadno drevje, uničeval zalego cvetočera in zmrzlikarja, strgal suhe lišaje, sežigal usehli les. Pregarjal bom šoje in srake, da se vrnejo na moj vrt drobne in koristne ptice pevke. Pozimi bom delal hišice in jih v prvi pomladi obehal po drevju, da bo dovolj mesta za mladi zarod... da bo čez leta dovolj sadja za mladi rod. In tako bo v srcu mirno svetil žar, ki ne bo ugasnil prej nego ob smrti; milo se bosta družili svetloba in toplina, ki bosta omrtveli šele v trenutku zadnjega diha.

Prizor iz stare in nepotvorene belokrajinske vasi.

Ko je Matevž Sodek, hlapec pri trgovcu Ivanu Korenini v mestu prišel do ulice, kjer je nekje bila hiša s sedemnajsto številko, kamor je bil namenjen, je pred prvo hišo v tisti ulici ves upehan za hip obstal. Pogledal je hišno številko na zidu, nato pa hitro, kot bi mu gorelo za petami, spet nadaljeval pot.

Moder in izkušen meščan se je zazdel sam sebi ob misli, da mu pri iskanju ni treba, kot ljudem z dežele, gledati številke na vseh hišah. »Čemu tudi,« je pričel razmišljati, »saj so vendar hišne številke v mestu tako pametno urejene, da se ni treba človeku, ko pride do prave ulice, prav nič muditi in buliti v zidovje.« No, res je bil tudi on, ko je prišel pred petnajstim leti v mesto, nekaj časa tako neroden, da se je mudil po nepotrebnem, ko je iskal, kje naj ustavi konje in razloži voz. Zdaj pa že zna, hvala Bogu, ne da bi mu kdo povedal, najti vsako stanovanje skoraj tako hitro kot pismo-noša. Nič težkega ni to. Če ve za ulico, je iskanje številke zabava. Seveda, v štetju in računanju mora biti človek doma in vedeti mora, da se na eni strani ulice hišne številke začne s prvo, nato se nadaljujejo s tretjo, peto, sedmo, deveto in tako naprej, o vmesnih: drugi, četrta, šesti in vseh parnih številkah pa je treba vedeti, da so na hišah, ki so na drugi strani ulice.

Med tem razmišljanjem je Matevž pozabil na štetje; zavedel se je razmišljenosti prav pri sedemnajsti številki, kjer je obstal in se potem, ko je številko prebral, ozrl po vseh oknih prvega nadstropja.

»Tak tule gori ga bodo zdaj dobili!« je pomislil in še krepkeje stisnil s prsti denar, ki ga je imel v desnem hlačnem žepu; vso pot ga je namreč držal z roko, kajti vedel je že, ko ga je sprejel, da ni majhna reč, nesti osem tisoč lir po mestu, mimo toliko neznanih ljudi, med katerimi so nemara celo tatovi, ki znajo mimogrede prekanjeno ukrasti človeku denar, da ne veš, kdaj in kako. Njemu, Matevžu, se kaj takega ne bi moglo zgoditi. S silo bi mu pač mogel kdo kaj vzeti, a okraši ga, da sploh ne bi čutil, kdaj in kako — nak, to se ne bi dalo.

Ko je vstopil skozi široka vrata v vežo in opazil, da je sam, je z levo roko izvlekel iz žepa umazan robec. Obrisal si je z njim najprej pot z obraza, nato pa si otepel še prah s čevljev, kajti hotel je biti vsaj majčkeno bolj čeden in spodoben, da se ga ne bo ustrašila gospoda gori v prvem nadstropju kot kakšnega ubežnika ali potepuha. Če bi se za denar ne bilo tako mudilo, je pomislil, bi bil stopil še v svojo sobico prej, da bi se preoblekel, in bi mu ne bilo treba hoditi na pot kar v obleki, v kateri je prišel iz hleva od konj, sena in gnoja.

Postal je v veži toliko časa, da se je umiril, ozrl se je še enkrat na čevlje, nato pa počasi pričel stopati po stopnicah v prvo nadstropje.

Ko je prišel gor, je spet obstal. Iz telovnika je z levo roko potegnil listek z naslovom, ga prebral, spravil nazaj in pričel hoditi po prstih, da ne bi bilo slišati škorkljanja, od vrat do vrat, gledal kovinaste tablice in pričel brati:

»Doktor Anton Kocina... Ta niso prava!«

Šel je do drugih vrat, ki tudi niso bila prava, in šele na tretjih je bila tablica z imenom, ki ga je imel napisanega na listku. Odkušljaj se je, si obrisal noge na predpražniku, izvlekel spet robec iz žepa, se useknil, robec spet spravil, nato pa previdno izvlekel desno roko z denarjem iz žepa, se ozrl okoli sebe in pričel šteti. Denarja je bilo prav. Spravil ga je nazaj, le roke ni več zadržal v žepu. Potem se je še enkrat odkašljaj, se skorajžil in pozvonil.

Precej časa je čakal. Že je spet položil prst na gumb, da bi še enkrat pozvonil, a prav takrat je zaslišal rožljanje ključev. Izpustil je gumb in se odmaknil od vrat, ki so se odprla, in kmečka ženska, najbrž dekla ali pa kuharica, je pogledala izza priprtih vrat.

»Dober dan!« je pozdravil Matevž.

»Ne bo nič! Dajemo samo o petkih!«

Preden je Matevž utegnil spet odpreti usta, da bi pojasnil reč, so se vrata spet zaprla in zarožljaj je ključ.

»Saprabolt!... Pa ne, da bi ženšče mislilo, da sem prišel prositi!« se mu je posvetilo v glavi.

Nasmehnil se je in spet pozvonil. Ko ni dočakal ničesar, je pozvonil še enkrat, čez dolgo časa spet še enkrat in v presledkih še nekajkrat, a nihče mu ni prišel odpirat.

Nerodna reč je bila to. Denar je moral oddati, saj mu je gospodar ukazal, da ga mora nesti takoj.

Stal je pred vrati še precej dolgo, potem pa je spet pozvonil. Ko tudi zdaj ni nikogar priklical, je nekajkrat s pestjo udaril po vratih, a tudi to je bilo zaman. Slabe volje se je obrnil in počasi šel po stopnicah navzdol, v vežo in na ulico. Razočaran in užaljen, kot bi mu nekdo storil krivico, se je zdel sam sebi, ko se je s sklonjeno glavo počasi vračal, od koder je prišel in nobene prave misli, iz katere bi razbral, kaj naj stori, ni našel.

»Hej, Matevž!« je na pol poti zaslišal glas za seboj.

Obrnil se je in spoznal Čukovega Toneta, znanca iz rojstne vasi, ki ga že več let ni videl. Krepko sta si segla v roke in se nekaj časa brez besed ogledovala.

»Kako ti gre, Matevž?«

»Eh! Bo že, Tone! Nekako bo že! In tebi?«

»Še kar dobro, Matevž! Če imaš čas, stopiva, no, na pol litrčka, da se bova kaj pogovorila! Dolgo se že nisva videla.« Matevž ni takoj odgovoril. Rad bi šel s Tonetom, a tiste reči z denarjem tudi ni mogel pustiti kar tako.

»Veš, Tone, prav žal mi je, da zdaj ne utegnem. Hudik je, veš!« je vzdihnil in pol sebi, pol Tonetu pojasnjeval: »Nekam sem moral nekaj nesti, a nisem ničesar opravil. Nihče mi ni hotel odpreti, čeprav so bili doma. Vendar pa le moram to reč urediti... Če boš zvečer še v mestu, se pa rajši za zvečer dogovoriva!«

»Zvečer, Matevž, bom jaz že doma. Čez eno uro bo odpeljal vlak... Grem pa jaz s teboj nekoliko.«

Pred gospodarjevo hišo sta se poslovila. Tone je odšel na postajo, Matevž pa je stopil v trgovino in vprašal po gospodu. Rekli so mu, da ga ni in da bo prišel šele zvečer. Kaj naj zdaj počne, Matevž ni vedel. Slabe volje je šel na dvorišče, nato pa v hlev, kjer so štirje konjički veselo zarezgetali, ko je vstopil.

»Ej, Pramček!« je ogovoril prvega. »Ti si lahko vesel, ko ti ni treba imeti nikakršnih skrbi!«

Potrepljal je konja, potem pa vrgel vsem štirim, vsakemu nekaj sena v jasli. Z lopato je odgrabil gnoj izpod konj, nato pa se naslonil na pregrado in se zamislil.

»Prav za prav ni nič čudnega, če mi niso odprli!« je premišljal. »Neumno sem naredil, ker se nisem preoblekel. Tako zelo se navsezadnje tudi ni mudilo. Četrta ure dalj bi se bil zamudil, denar bi pa vendarle dobili prej kot pa ga bodo zdaj.«

Ko je tako razmišljal, se je odločil. Šel je iz hleva na podstrežje, kjer je imel majhno sobico. Stopil je vanjo, zaprl vrata za seboj in šel k stari omari. Odprl jo je, izbral najlepšo srajco, ki jo je imel, jo položil na posteljo, se spet vrnil k omari in pričel pregledovati obleke, ki jih je imel lepo obešene na obešalnikih. Prva je bila slaba, drugo je nosil ob nedeljah in praznikih, tretje pa še nikdar ni oblekel in ni prav vedel, če jo more šteti za svojo tretjo obleko. Ni je namreč še dal popraviti, kot mu je svetoval gospodar takrat, ko mu jo je bil podaril. Hlače so bile lepe in tudi prav so mu bile, frak pa bi seveda bilo treba nekoliko popraviti.

Držal je roko na fraku in nenadoma se je odločil:

»Naj bo, kar hoče! Tole bom oblekel, potem pa bomo videli, kaj bo!«

Četrta ure po svoji odločitvi se je umit in čisto predručen izmuznil iz svoje sobice. Preden je šel dol, je prisluhnil, nato pa, ko ni slišal nikogar, ki bi ga utegnil ustaviti in se mu čuditi, stekel navzdol po stopnicah in na ulico.

Spet je držal roko z denarjem v desnem žepu in nič mu ni bilo mar, da so ga ljudje gledali, ko je hitel v fraku, brez pokrivala, po ulicah. V veži hiše s sedemnajsto številko si je kot prvokrat z robcem otepel prah s čevljev, šel nato v prvo nadstropje in prav tam, kot prvokrat, pozvonil. Ko je čakal, je še enkrat sam zase ponovil besede, ki jih bo spregovoril.

Vrata je prišla odpirat prav tista ženska kot prej.

»Klanjam se!... Je, prosim, gospod doma?« je s poklonom povprašal Matevž.

Ko je zagledala frak, je ženska odprla vrata na stežaj.

»Prosim! Izvolite vstopiti! Gospod so doma.«

Matevžu so se zasvetile oči in zmagoslaven nasmeh se mu je zarisal v obraz.

Vstopil je in to pot srečno opravil svoje poslanstvo.

ZAKON V ITALIJI

Dr. Alojzij Odar

I.

Konkordat med sv. stolico in kraljevino Italijo iz l. 1929. ima v čl. 34. določbe o zakonu. Do srede 19. stoletja je veljalo v Italiji cerkveno zakonsko pravo. Zakon, ki se je sklenil po cerkvenem zakonskem pravu, je bil veljaven tudi v državnem področju; država lastnega zakonskega prava ni imela, vsaj popolnega ne, čeprav so posamezne države v Italiji po Napoleonom padcu začele izdajati določbe, ki so močno posegale v osebno zakonsko pravo, zahtevale so n. pr. državljanske oklice zakona, izjavo občinskega uradnika, da ni ovire za zakon, in podobno (tako n. pr. v Modeni določba iz l. 1814 in 1819; v Parmi zakonik iz l. 1820; v Piemontu zakon iz l. 1850). Čl. 148. gornjega zakonika je namreč določal, da se zakon razveže le s smrtjo enega od zakoncev. Cavour pa je leta 1852. predlagal, naj bi se uvedel obvezni civilni zakon, to se pravi, da bi bil pred državo veljaven le tisti zakon, ki bi se sklenil v skladu z državnim zakonskim pravom in pred civilnim uradnikom. Senat je to leto rečeni Cavourjev zakonski predlog še odbil, toda državljanski zakonik iz l. 1865. oziroma l. 1866. je poznal že samo obvezni civilni zakon. Posebnost te italijanske zakonodaje pa je bila, da ni priznavala razporoka. Drugje se navadno civilni zakon družijo z razporoko. Predlogi, da bi se tudi v Italiji uvedla razporoka, niso mogli prodreti. Prav tako tudi ne predlog, da se morebitna cerkvena poroka sme izvršiti šele po opravljeni civilni poroki. Za cerkveni zakon se v Italiji država kratko malo ni menila.

Tako je vladal v Italiji glede zakona nekak dvotirni sistem, na eni strani cerkveno zakonsko pravo, na drugi strani pa državno. Ta zakonska zveza je bila veljavna po cerkvenem zakonskem pravu, po državnem zakonskem pravu pa neveljavna, ona pa narobe: veljavna pred državo, neveljavna pred cerkvi. V katoliškem italijanskem ljudstvu je ta dvotirnost povzročila težke moralne in pravne zapletljajve. Da se tem težavam kolikor toliko izognejo, župniki po navodilih sv. stolice niso pripuščali k poroki onih, ki se niso mogli ali se niso hoteli tudi civilno poročiti.

Obvezna civilna poroka je bila zaradi katoliških tradicij italijanskega ljudstva večkrat brez pomena. Senator Asquini je v senatu pri razpravljanju o konkordatnem zakonskem pravu jasno povedal: »Formulacijo civilnega zakonika je obsojala tako skušnja kakor znanost, zakaj bila je v socialnem pogledu pogubna, v umskem pa nelogična. In Duce sam je izjavil pri isti priliki, da je bil civilni zakon večkrat nekaj zelo smešnega.«

Razpravljanje o stališču, ki naj ga zavzame konkordat do zakona, je trpelo zelo dolgo, ker je bilo treba premagati »neštevilne težave«, kot se je izrazil pravosodni minister Rocco. Cerkveno stališče o zakonu je jasno izraženo v prvi določbi katoliškega zakonskega prava, ki se glasi: »Gospod Kristus je povzdignil k časti zakramenta samo zakonsko pogodbo med krščenimi osebami. Zaradi tega med krščenimi ne more obstajati veljavna zakonska pogodba, ki ne bi že s tem bila zakrament.« S tega dogmatičnega stališča je pač razumljiva zahteva katoliške Cerkve, da spada urejanje zakona v njeno pristojnost. Toda zakon ima pomen tudi za življenje v državi. Nobena količjak urejena država v našem času ne more pustiti zakona v nemar. Cerkev to dobro ve, zato je svoje in državne odnose do zakona v kan. 1016 takole uredila. »Zakon krščenih oseb — določa rečeni kánon — se ne ureja samo po božjem pravu, marveč tudi po kanonskem pravu; državne oblasti pa so pristojne za zgolj državljanske učinke zakona.«

Po dolgem razpravljanju sta se končno sv. stolica in Italija glede zakona sporazumeli na določbe v čl. 34 italijanskega konkordata. O tem sporazumu se je papež Pij XI. v svoji znani okrožnici o krščanskem zakonu — okrožnica se-začenja z besedama »Casti connubii« — zelo pohvalno izrazil in ga je imenoval naravnost »sijajen zgled« in »dokaz tudi naši dobi, da se more ena najvišja oblast z drugo, brez škode za pravice in suverenost ene ali druge, v medsebojni slogi in prijateljski zvezi združiti za skupno blaginjo obojne družbe in da moreta imeti skupno skrb za zakon, s katero naj bi se odvrnile pogubonosne nevarnosti, da, celo preteče popolno razsulo krščanskega zakonac.

II.

Čl. 34. italijanskega konkordata se glasi:

(1) »Italijanska država, ki hoče zakonu kot temelju rodbine vrniti dostojanstvo, kakršno se sklada s katoliškimi tradicijami njenega ljudstva, priznava civilne učinke zakramenta zakona, kakor ga ureja kanonsko pravo.«

(2) »Oklici zakona, o katerem se govori zgoraj, se bodo opravili razen v župnijski cerkvi tudi na občini.«

(3) »Takoj po poroki bo župnik razložil zakoncema civilne učinke zakona, ko bo prebral iz državljanskega zakonika one člene, ki se nanašajo na pravice in dolžnosti zakoncev, in napravil poročno listino, katere popoln prepis bo poslal v petih dneh na občino, da se zakon vpiše v državljanske registre.«

(4) »Pravde glede ničnosti zakona in spregledovanja trdnega in ne še izvršenega zakona spadajo v pristojnost cerkvenih sodišč in uradov.«

(5) Odločbe in sodbe, ko postanejo pravno močne, se bodo poslale vrhovnemu cerkvenemu sodišču apostolske signature, ki jih bo pregledalo, če so upoštevane cerkvenopravne določbe o sodnikovi pristojnosti, o vabljenju, o zakonitem zastopstvu in o proglaševanju strank za nepokorne.«

(6) »Omenjene odločbe in pravnomočne sodbe bo vrhovno sodišče apostolske signature poslalo državnemu apelacijskemu sodišču, pristojnemu za dotično ozemlje, ki jim bo v seji dalo izvršnost glede civilnih učinkov in odredilo, da se zaznamujejo v državljanskem registru ob vpisanem zakonu.«

(7) »Sv. stolica pristane, da sodijo v pravnih zadevah glede ločitve od mize in postelje državna sodišča.«

Iz prvega odstavka v navedenem členu izvemo, da je Italija dobrih šestdeset let potem, odkar je bila sprejela obvezni civilni zakon, le-tega opustila, ko »priznava civilne učinke zakramenta zakona, kakor ga ureja kanonsko pravo«. V ostalih odstavkih pa se določa sodelovanje cerkvenih in državnih oblasti pri sklepanju cerkvenih zakonov z učinki za državno področje in pri ničnostnih ter ločitvenih zakonskih pravnih zadevah.

K navedenemu čl. 34 ital. konkordata je izdala država izvršilni zakon z dne 27. maja 1929, št. 847, sv. stolica pa dne 1. julija 1929 posebno instrukcijo, ki jo je naslovlila na italijanske škofe. Po teh dveh zakonskih besedilih se sklepa katoliški zakon takole:

Zaročenca se oglasita pri pristojnem župniku, ki postopa po uvodnih določilih kanonskega zakonskega prava in priskrbi od cerkvene oblasti spreglede od morebitnih zadržkov. Zaročenca prigrasita nato sama oklice na občini, a tudi župnik pošlje na občino akt, v katerem omeni eventualne spreglede. Zakon se okliče v cerkvi in na občini. Ko prejme župnik od občinskega funkcionarja potrdilo o opravljenih oklicih in zagotovilo, da ni ovir, poroči zaročenca. Po poroki jima prebere iz državljanskega zakonika določbe o pravicah in dolžnostih zakoncev in napravi zapisnik v dveh izvodih, enega shrani sam, drugega pa pošlje v petih dneh občinskemu funkcionarju, ki mora, če so vse formalnosti izpolnjene, v osem in štiridesetih urah vpisati zakon v državni register in obvestiti o tem župnika. Zakon dobi s tem državljanske učinke in sicer od poroke dalje, ne šele od vpisa v državne matice.

Gornje določbe o katoliškem zakonu so potrjene tudi v čl. 80 prve knjige novega državljanskega zakonika, ki je bila razglašena s kraljevskim dekretom z dne 12. decembra 1938-XVII, št. 1852 in je stopila v veljavo 1. julija naslednjega leta. Navedeni člen določa: »Zakon, ki se sklene pred katoliškim kulturnim služabnikom, se ureja skladno s konkordatom s sv. stolico in po posebnih zadevnih zakonih.«

III.

S konkordatom je Italija odpravila obvezni civilni zakon, ni pa sprejela obvezni cerkveni zakon. Po kanonskem pravu

sklenjeni zakon dobi sicer državljanske učinke, če se izpolnijo pogoji, ki smo jih zgoraj navedli, ni pa rečeno, da bi katoličani morali sklepati take zakone kakor so jih morali pred l. 1866. »O kaki vrnitvi v preteklost ni govora«, je naglašal minister Solmi v svojem poročilu v parlamentu dne 30. aprila l. 1929. Pred državo so ostali veljavni in dopustni tudi civilni zakoni italijanskih državljanov. Moralno in v vesti je seveda italijanski katoliški državljani dolžan skleniti cerkveni zakon, pravno pa ga k temu država noče siliti, pač pa ga k temu sili Cerkev s svojimi sredstvi. Po določbi sv. stolice je postopati z onimi katoličani, ki bi sklenili civilen zakon, kot z javnimi grešniki, čeprav bi imeli namen pozneje se poročiti tudi cerkveno.

Italijanski državljani, ki je katoliške vere, more skleniti za državno področje ali civilni zakon ali cerkveni zakon z državljanjskimi učinki. Če hoče skleniti civilni zakon, ga sklene v skladu z državnim zakonskim pravom in pred civilnim funkcionarjem; če pa sklene cerkveni zakon, velja zanj cerkveno (kanonsko) pravo. Civilni zakoni se presojajo po državnem pravnem redu, cerkveni pa po cerkvenem. Italijanskemu katoličanu, ki sklepa zakon, ni dana — od strani države seveda — na izbiro le oblika poroke, ali da sklene zakon pred civilnim funkcionarjem ali pa pred cerkvenim, ki ga država za poročanje pooblasti, marveč ves pravni red, ki ureja zakon. Izbrati si more državni pravni red, to je državno zakonsko pravo ali pa cerkveno. Če si izbere prvo, bo njegov zakon civilen; če pa si izbere cerkveni pravni red, bo njegov zakon pred državo prav tako veljaven kot civilni, bo pa v polnem pomenu verski.

Pri razpravljanju v senatu o gornjem konkordatskem členu je izjavil vladni predsednik Mussolini, »da morejo ne samo katoličani, marveč tudi pripadniki ostalih od države pripuščeni veroizpovedi sklepati zakone pred svojimi kulturnimi služabniki, če hočejo«. Podrobneje je stvar uredil zakon z dne 24. junija 1929, št. 1159. Iz te zakonske določbe se jasno pokaže, da je razlika med katoliškimi in nekatoliškimi verskim zakonom bistvena. V tej določbi, je namreč jasno izraženo, da je v zakonskih stvareh nekatoliški kulturni služabnik zgolj za poroko od države pooblaščen funkcionar. Državljan nekatoliške vere, ki hoče skleniti zakon pred takim verskim predstavnikom, se mora, kot določa § 8 nav. zak., zglasiti pri civilnem uradniku, ki bi bil sicer pristojen za njegov civilni zakon. Civilni uradnik opravi vse predpisane formalnosti, dobi potrebne spreglede ter izda potrdilo, da ni po državljanškem zakoniku nikake ovire za nameravani zakon; nato civilni uradnik pismeno pooblasti določenega nekatoliškega verskega predstavnika za poroko. Po poroki se tak zakon vpiše v državne matice.

Čl. 80 v prvi knjigi novega italijanskega državljanškega zakonika določa, kakor smo videli zgoraj: »Zakon, ki se sklene pred katoliškim kulturnim služabnikom, se ureja skladno s konkordatom s sv. stolico in po posebnih zadevnih zakonih«. Naslednji čl. 81, ki govori o zakonih, katerih poroka se opravi pred nekatoliškim kulturnim služabnikom, pa se glasi: »Zakon, ki se sklene pred služabniki od države pripuščene veroizpovedi, se ureja po določbah naslednjega poglavja z izjemo, kar je določeno v posebni zakonski določbi o takem zakonu«.

Če ti dve določbi med sabo primerjamo, se nam pokaže bistvena razlika med katoliškim zakonom in med zakonom, ki se sklene pred nekatoliškim verskim predstavnikom. Prvi je verski zakon, ki mu država prizna civilne učinke, drugi pa je civilni zakon, katerega poroka se je z državnim pooblaščenjem izvršila pred verskim predstavnikom namesto pred civilnim funkcionarjem.

IV.

Prva knjiga novega italijanskega državljanškega zakonika — v veljavo je stopila ta knjiga, kakor smo že zgoraj omenili, 1. julija 1939. — vsebuje zakonsko pravo v šestem naslovu z napisom »o zakonu«. Ta naslov ima šest poglavij; v zadnjem je obsežno imovinsko zakonsko pravo, v prvih petih pa osebno zakonsko pravo. Določbe teh petih poglavij urejajo civilne zakone in tiste zakone, ki se sklepajo pred nekatoliškim kulturnim služabnikom; za katoliške zakone, o katerih smo zgoraj govorili, pa velja ono osebno zakonsko pravo, ki se nahaja v zakoniku cerkvenega prava. Določb, ki bi urejale imovinsko pravne odnose med zakonci, zakonik cerkvenega prava nima, ker spadajo ti odnosi med tako imenovane »zgolj civilne učinke« zakone, ki naj jih po cerkvenem naziranju ureja država. Zgoraj navedeno šesto poglavje, ki vsebuje imovinsko zakonsko pravo, velja torej tudi za katoliške zakone.

V naslednjem si na kratko oglejmo prvih pet poglavij, ki vsebujejo osebno zakonsko pravo.

Prvo poglavje govori o zaroki (čl. 77 do 79). Tu je omeniti, da se morejo darila, ki so bila dana zaradi obljube zakona, terjati nazaj le v teku leta dne, ko je zaročenec odklonil poroko ali je umrl. Povrnitev škode pa se more zahtevati le, če je bila zaroka napravljena z javno listino ali pismeno. Po teh določbah o zakonu se morejo ravnati tudi tisti, ki nameravajo skleniti katoliški zakon.

Drugo poglavje obsega čl. 80 in 81, ki smo ju že zgoraj navedli. Prvi govori o katoliškem cerkvenem zakonu, drugi pa o zakonu, ki se sklene pred nekatoliškim verskim predstavnikom.

Tretje bolj obširno poglavje ima napis »o zakonu, ki se sklene pred državnim uradnikom« (čl. 82 do 140). Razdeljeno je to poglavje na osem oddelkov.

V prvem z napisom »o pogojih, ki so potrebni, da se zakon sklene« (čl. 82 do 90) se določajo, če govorimo po starem, nekateri zakonski zadržki. Tako se omenjajo: nezadostna starost, preklie, obstoječa zakonska vez, krvno sorodstvo, svaštvo, legalno sorodstvo, afiliacija, umor zakonca in poskus umora, vdovski rok, nedostatek dovoljenja za zakon nedoletnika. Zaradi nezadostne starosti ne more skleniti zakona moški pod šestnajstim letom in ženska pod štirinajstim. Zadržek krvnega sorodstva brani skleniti zakon med ascendentimi in descendentimi, med bratom in sestro, med stricem in nečakinjo, med teto in nečakom. Prav tako ne morejo skleniti zakona osebe, ki so si v svaštvu v ravni črti in prvem kolenu stranske črte. Prepovedan je dalje zakon med posinoviteljem in posinovljencem ter njegovimi potomci, med posinovljenci istega posinovitelja, med posinovljencem in otrokom posinovitelja, med posinovljencem in posinoviteljevim zakoncem ter končno med posinoviteljem ter posinovljenčevim zakoncem.

Drugi oddelek govori »o predhodnih formalnostih« (čl. 91 do 99), zlasti o oklicih. Zakon se okliče tako, da se imena zaročencev in drugo, kar določba zahteva, nabije na vrata na občini; nabitito mora biti osem dni, med katerimi morata biti dve zaporedni nedelji.

Tretji oddelek prinaša določbe »o ugovorih proti zakonu« (čl. 100 do 103), namreč, kdo more ugovarjati, da bi se ta ali ta zakon sklenil, kako mora podati svoj ugovor in kakšne učinke ima ugovor. Tako morejo n. pr. ugovarjati ascendentni in bližnji sorodniki v stranski črti (do tretjega kolena po rimskem štetju), če obstoji kakšna ovira za nameravani zakon.

Četrti oddelek ima določbe o poroki (čl. 104 do 112). Po čl. 104 se mora zakon skleniti javno v občinski hiši pred uradnikom, pri katerem je bila prijavljena zahteva po oklicih. Iz upravičenega vzroka se more skleniti zakon tudi v občinski hiši druge občine; v sili more biti poroka tudi zunaj občinske hiše. Pri poroki prebere občinski uradnik zaročencema vpričo dveh prič iz državljanškega zakonika čl. 141 do 143, ki govore o pravicah in dolžnostih zakoncev; nato sprejme posamič od obeh zaročencev izjavo, da stopata v zakon, in končno jima razglasi, da sta poročena. Privoljenje v zakon se mora podati absolutno, brez kakih pogojev, tudi kak rok se ne sme dostaviti. Vojaške osebe morejo v času vojne skleniti zakon tudi po zastopniku.

Peti oddelek govori o zakonu, ki ga sklene italijanski državljani v inozemstvu ali inozemski državljani v Italiji (čl. 113 do 114). Italijanskega državljanca, ki sklepa zakon v inozemstvu, vežejo določbe iz gornjega prvega oddelka v tem poglavju (to so določbe glede zakonskih zadržkov). Njegov zakon se mora oklicati tudi v Italiji. Tujeec, ki se hoče poročiti v Italiji, mora predložiti uradniku, ki ga bo poročil, izjavo svoje domače oblasti, da po pravu, ki zanj velja, ni ovire za zakon.

Šesti oddelek prinaša določbe o tem, kdaj je zakon ničten in kdo more in kdaj uveljavljati ničnost zakona (čl. 115 do 127). Zakon je neveljaven zaradi katerega izmed zadržkov, ki smo jih zgoraj navedli, dalje zaradi duševne bolezni ob času poroke, radi sile ali zmote pri privoljenju in radi spolne nezmožnosti. Iz razlogov, ki so naštetih v čl. 82, 84, 85 in 86, torej zaradi nezadostne starosti, obstoječe zakonske zveze, krvnega sorodstva, svaštva, posinovljenja, afiliacije, umora zakonca oziroma poskusa umora, morejo tožiti, da se proglasi zakon za neveljaven, poleg zakoncev še njuni starši, državno pravdnništvo in vsi, ki imajo na tem dejansko kak zakonit interes. Če je zakon neveljaven, ker je bil kateri izmed zaročencev preklican, more tožiti njegov varuh ali državno pravdnništvo. Pri razlogu zaradi duševne bolezni je legitimiran zakonec. Zaradi sile ali zmote more spodbijati veljavnost zakona tisti zakonec, ki je privolil v zakon pod silo ali v zmoti. Zaradi spolne nezmožnosti moreta tožiti na proglasitev neveljavnosti oba zakonca. Zaradi zadržka nezadostne

Velikost in oddaljenost.

Kraljica vedrih noči, blede Luna, je tista zvezda, ki nam je mimo Sonca najbolj domača. Odlikuje se z znatno navidezno velikostjo, s hitrim premikanjem po nebesu in s svojim vedno se menjajočim obrazom.

Kakor Zemlja ima tudi Luna obliko krogle, ki meri v premeru 3470 km ali dobro četrtno zemeljskega premera (12.740 km). Kljub tej neznatnosti se na nebu kosa z orjaškim Soncem, saj sta navidezni velikosti obeh svetovnih teles skoraj enaki ter znašata približno polovico kotne stopinje. Ta videz izvira odtod, ker nam je Luna neprimerno bliže kakor Sonce. Kaj je borih 384.000 km, ki nas ločijo od nje v primeri s 150 milijoni kilometrov, kolikor meri razdalja med Zemljo in Soncem! Daljave, posebno v vesolju, so kaj varljive, iz palčka napravijo orjaka in iz velikana pritlikavca.

Gibanje Lune.

Luna je edina zvezda, ki kroži okoli Zemlje. Za enkratni obhod potrebuje skoraj en mesec ali točneje 27,3 dni. Da si ustvarimo vsaj grobo podobo njenega gibanja med zvezdami, zaokrožimo obhodno dobo na 27 dni! V tem času poriše Luna največji krog na nebu, ki ima kakor vsak krog 360 stopinj. Na dan napravi $360 : 27 = 13$ stopinj (približno) in v eni uri nad pol stopinje dolgo pot. Premik Lune v eni uri je tedaj nekako tako velik kakor njen navidezni premer. Lastno gibanje zemeljske spremljevalke je tako hitro, da ga moremo že v nekaj urah spoznati z golim očesom. Treba je le paziti na razdaljo Lune od kake svetle, blizu nje stoječe zvezde, pa

starosti se more zakon spodbijati le en mesec potem še, ko je zadržek odpadel. Tudi pri nekaterih drugih razlogih je določen rok, v katerem se mora tožba vložiti.

Sedmi oddelek vsebuje določbe o tem, kako se sklenitev zakona dokazuje (čl. 128 do 131) in osmi končno kazenske določbe (čl. 132 do 140).

Četrto poglavje govori o pravicah in dolžnostih, ki nastanejo iz zakonac (čl. 141 do 146). Tako vsebuje čl. 141 določbo o medsebojnih dolžnostih zakoncev, čl. 142 določbo o moževi oblasti in čl. 143 določbo o moževih dolžnostih. Ti trije člani se morajo pri poroki prebrati novoporočencema, kakor smo že zgoraj omenili. Zakonca sta dolžna bivati skupaj, biti drug drugemu zvesta in si pomagati. Mož je »glava družine«. Žena dobi možovo ime in pravice njegovega stanu; dolžna je iti za možem v njegovo bivališče. Mož je dolžan ženo ščititi, jo imeti pri sebi in jo primerno svojim imovini z vsem potrebnim oskrbovati. Žena je dolžna prispevati k vzdrževanju moža, če ta nima zadostnih sredstev.

Peto poglavje ima napis »o razvezi zakona in ločitvi zakoncev« (čl. 147 do 156). Po čl. 147 se zakon razveže le s smrtjo zakonca. Ze zgoraj smo rekli, da italijansko zakonsko pravo ni nikdar dovoljevalo razporoke. Predlogi, ki so jo skušali uvesti, so vedno propadli, ker so bile katoliške tradicije v italijanskem ljudstvu vedno žive. Razporoke torej italijanski državljanski zakonik ne dovoljuje, pač pa separazione personale, ki ustreza v cerkvenem pravu ločitvi zakoncev od mize in postelje. Pri taki ločitvi zakonska vez še ostane, le skupnega življenja med zakoncema več ni. Takšno ločitev moreta zakonca zahtevati le iz razlogov, ki so v zakoniku naštetih. Taki razlogi so prešuštvo, samovoljna zapustitev zakonca, grdo ravnanje, hude grožnje in obsodba na težko zaporno kazen nad pet let. Žena more zahtevati ločitev tudi iz razlogov, ker mož noče ustanoviti stalnega bivališča. Glede sporazumne ločitve zakoncev pa odreja čl. 156, da brez potrdila sodišča nima pravnih učinkov.

boš videl, v kako kratkem času se ta razdalja spremeni. Opazovanje te istočasno pouči, da se giblje Luna med zvezdami od zahoda proti vzhodu, torej v nasprotni smeri, kakor se vrši dnevno gibanje Sonca, stalnic in Lune same. Vsak naslednji dan vidimo Luno za 28 njenih navideznih premerov ali za 13 kotnih stopinj bolj proti vzhodu. Zato se njeno vzhanje vsak dan zakasni in sicer povprečno za eno uro. Če vzhaja danes n. pr. ob 20. uri, se bo jutri okoli 21. ure pokazala izza obnebika. Krog, katerega poriše Luna v enem mesecu, se precej sklada s krogom, ki ga prejadra Sonce v enem letu.

Luna se tudi vrtila. Vrtilna os pa ne gre skozi njeno telo, temveč skozi — Zemljo! Zadevo si najlaže predočiš tako, da si misliš Luno nasajeno na velikanski krog, ki je z drugim koncem pritrjen na tečaj neke v zemeljski notranjščini. Okoli teh tečajev se potem vrtila umišljeni drog z Luno vred. Luna napravi tedaj en vrtež, ko prehodi enkratno pot okoli Zemlje. Posledica takega vrtenja je, da nam kaže Luna vedno isto lice. Druga stran nam je popolnoma neznana, ker je stalno obrnjena proč od nas. Vendar pa moremo kljub temu pregledati nad polovico luninega površja. Iz raznih vzrokov Luna nalahno prikimava in odkimava, zato pokaže zdaj te, zdaj druge predele na svojem robu, ki bi jih sicer nikoli ne mogli videti.

Lunine mene.

Luna ne poživlja zvezdnatega neba samo s hitrim gibanjem, temveč tudi z neprestanim spreminjanjem svojega videza ali s svojimi menami. V obdobju enega meseca (točneje 29,6 dni) nam pokaže vse mogoče svetlobne oblike, ki jih more zavzeti enostransko osvetljena krogla. Luna sije namreč v odbiti sončni svetlobi. Položaj Lune pa je napram Zemlji in Soncu vsak čas drugačen, zato se brez prestanka menjavajo obrisi njenega osvetljenega dela. Če je med Soncem in Zemljo, nam kaže Luna svojo neosvetljeno polovico (glej podobo!). Tedaj je v mlaju ter je popolnoma nevidna. Polagoma se oddaljuje od Sonca in se pojavi na večernem nebu kot nežen srp. Ostali del lunine plošče sije v medli, »pepelnat« svetlobi. Ta svetloba izvira od tistih sončnih žarkov, ki se odbijajo od Zemlje in padajo na Luno, kjer obsevajo od Sonca neosvetljene predele. Srp postaja širši in širši, Luna »narašča«, pepelnata svetloba vedno bolj blede in naposled izgine. Kadar se razlije sončna svetloba preko polovice lunine plošče, govorimo o prvem kraju. Zvečer stoji najvišje in zahaja opolnoči. Luna je v ščipu, ko nam kaže vse svoje osvetljeno površje. Tedaj je na nasprotni strani kakor Sonce, vzhaja zvečer, doseže opolnoči največjo višino ter zahaja zjutraj. Ščip se prične krhati na zahodnem robu, od katerega se svetloba vedno bolj odmika. Luna »pojema«. Ko se razgrne tema preko zahodne polovice Lune, sveti na nebu zadnji krajec. Iz za obnebika prileže opolnoči, stoji zjutraj najvišje, zahaja pa opoldne. Pepelnata svetloba se zopet pojavi in postaja tem izrazitejša, čim ožji je krajec. Končno se Luna potopi v morje sončnih žarkov in izgine očem. Prvi krajec vidimo tedaj samo zvečer, zadnjega pa samo zjutraj. Izbočeni rob krajca je obrnjen vedno proti Soncu. Koledar ti pove, kdaj je Luna v eni ali drugi meni.

Čas, ki ga potrebuje Luna od enega ščipa do naslednjega, je nekoliko daljši od njene obhodne dobe. Luna se pač giblje okoli Zemlje in z Zemljo vred okoli Sonca. Preden pa doseže Luna prihodnji ščip, mora dobiti Zemljo, da zavzame tisto mesto na nebu, ki leži Soncu nasproti. Zato potrebuje daljšo pot, kot jo je treba za enkratni obhod okoli Zemlje.

Morda si že opazil, da stoji poleti ščip nizko, pozimi pa visoko na nebu. Zakaj? Razlaga je kaj preprosta. Omenili smo že, da je ščip vselej na nasprotni strani neba kakor Sonce. Ker pa doseže Sonce poleti velike višine, mora biti Luna nizko na nebu, da mu stoji ravno nasproti. Pozimi zamenjata legi, Sonce je nizko in ščip visoko.

Če bi se gibala Luna natanko po istem nebesnem krogu kakor Sonce, bi bil ob vsakem mlaju sončni mrk. Sonce bi zatemnelo, ker bi ga Luna zakrila. Namesto ščipa bi pa videli lunin mrk. Luna bi se morala pogrezniti v senco Zemlje, ki je usmerjena od Sonca proč. V resnici sta oba mrka razmeroma redka. Lunin tir se pač ne sklada s sončnim tirom. V večini primerov se Luna izogne Soncu in objemu zemeljske sence.

Luna — sošednji svet.

Ker nam je Luna tako blizu, smo o izobrazbi njenega površja zelo dobro poučeni. Mogočni daljnogledi zvezdarn jo približajo opazovalčevemu očesu v toliki meri, da razloči na njej tvorbe, ki se po velikosti dajo primerjati z največjimi stavbami, katere je zgradila človeška pridnost. Zvezdoslovec pozna veliko boljše izoblikovanost luninih predelov kakor zemljepisec to ali ono pokrajino na Zemlji.

Ze golo oko vidi na Luni svetlejšje in temnejše dele. Dosti bolj sestavlja iz teh različno svetlih lis človeške obraze, hrošča rogača, zajca, pajka itd. V zvezi s temi prividi so nastale pripovedke o Luni, ki žive še dandanes med različnimi narodi. Če opazuješ Luno skozi daljnogled, ali pa ogleduješ njene fotografije, spoznaš takoj, da so temne lise velikanske ravnine, svetlejšje pa razdrapane, gorate pokrajine. Za planjave se je udomačil izraz »morje« ali »ocean«, čeprav ni na Luni o vodi ne duha ne sluha.

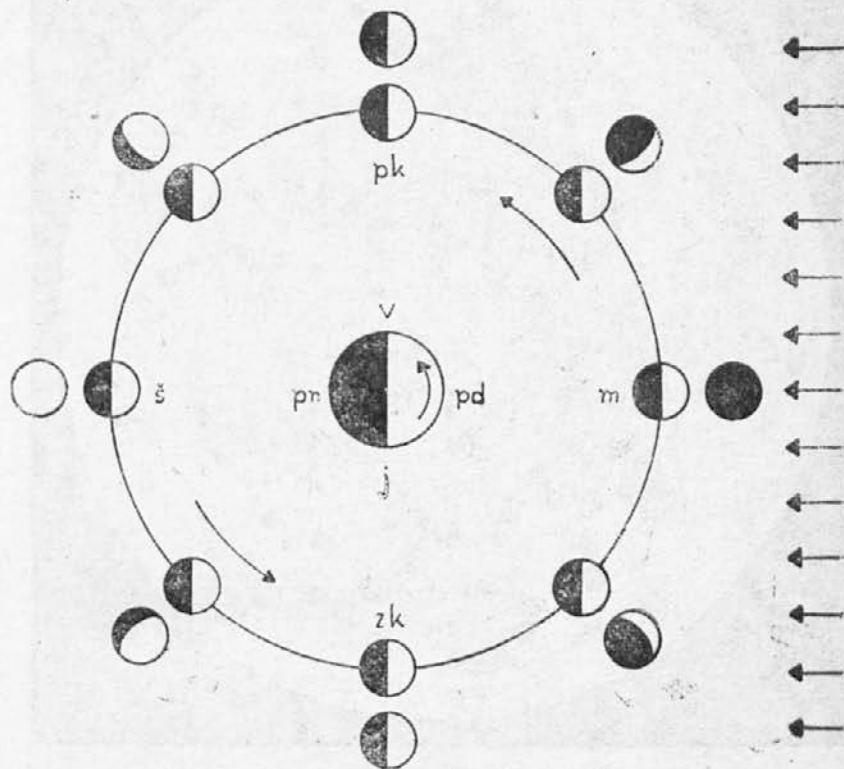
Oglejmo si v glavnih potezah obraz sošednjega sveta s pomočjo priložene podobe! Če imaš tudi samo skromno kukalo, usmeri ga ob priliki na Luno ter skušaj najti na njej kako gorovje, morje ali žrelo, ki je narisano na podobi! Ne bo ti žal truda. Za opazovanje so najprikladnejši tisti lunini predeli, ki leže na meji svetlobe in teme. Vzpentine delajo tedaj dolge sence ter se plastično odražajo od svoje okolice. Najslabše je v tem pogledu s ščipom, na katerem ne vidimo nobenih senc.

Na zahodni strani sameva Morje kriz (IV), ki je v resnici okroglo, za pogled pa podolgovato, ker ga gledamo od strani. Južno od njega se pričinja lok planjav z Morjem rodovitnosti (XI) in Morjem nektarja (X). Obe prehajata v Morje miru (VII), ta pa v Morje vedrine (III), ki ga na jugu obkrožajo grebeni Hemusa (D). Nato sledi Morje dežja (II), največje med vsemi morji in obdano na jugu z mogočnimi vrhovi Apeninov (Č) in z nižjimi Karpati (E). Na severozahodnem robu ga omejujeta Kavkaz (B) in Alpe (A). Zadnje gorovje je presekan po znameniti, 130 km dolgi in popolnoma ravni dolini. Severno od Karpatov prehaja Morje nalivov v Ocean viharjev (VI), ki je največja ravnina na Luni in zavzema skoraj polovico njene vzhodne strani. Podaljška oceana sta Morje oblakov (VIII) in Morje vlage (IX).

Najzanimivejše je lunino gorstvo. Mimo Taurusa (C), Rifejev (F) in že navedenih glavnih pogorij, ki so bolj ali manj podobna vzpentinam na Zemlji, vidimo na Luni še prav posebne in nenavadne gorske tvorbe. Imenujemo jih žrela. Te čudne prikazni so vrtačam podobne udrtine, obdane krog in krog vzdolž roba s strnjanim gorskim vencom kot nekakim nasipom. Pobožje nasipa se strmo spušča v notranjost kadunje, navzven pa upada položneje. Dno udrtine je skoraj povsod ravno ter leži vedno niže od zunanje okolice. V središču nekaterih žrel se dviga gora, ki razen pri nekaj izjemah ne dosega višine obdajajočega nasipa. Prav velika žrela imajo nekatere središčne gore ali pa kar celo gorovje. Luninim žrelom podobne tvorbe so na Zemlji silno redke. Edini primer večjega obsega leži v severnoameriški državi Arizoni. Premer tega žrela meri 1300 m in globina 190 m. Ustvaril ga je orjaški spodnebnik, ki je pred davnimi časi treščil na tla.

Število žrel je zelo veliko. Več desetisočev je raztresenih po vidni lunini polovici. Najdemo jih povsod: na planjavah, med vrhovi gora, manjše celo na nasipih in v notranjosti večjih žrel. Največ jih je posejanih po visokih predelih na jugu. Obseg žrel je zelo različen. Najobsežnejša so: Grimaldi (7), ki meri 254 km v premeru, Clavius (16) 248 km in Schikard (24) 223 kilometrov. Ta žrela so tolika, da bi vanje lahko položili kar cele dežele! Najmanjša so samo polkroglaste jame brez nasipov, široke komaj dober kilometer ali pa še manj. Žrela so imenovana po slavni možeh, zaslužnih za napredek zvezdoslovja in drugih znanosti. Med njimi je tudi Slovenec Jurij Vega, po katerem nosi ime srednje veliko žrelo (22) v bližini Južnega morja (XII). Njegov premer meri kakih 80 km. Posebno znamenita žrela so: Kopernik (4) z večkratnim nasipom in mogočnim središnjim gorovjem, Aristarh (6), ki je najsvetlejšje mesto na Luni, Platon (1) z najtemnejšim dnom in še mnogo drugih, a jih ne moremo vseh navesti.

Nekatera žrela prav razločno kažejo znake propadanja. Vzbujajo videz, da jih je zalila tekoča žarja, ali pa da so

Lunine mene.

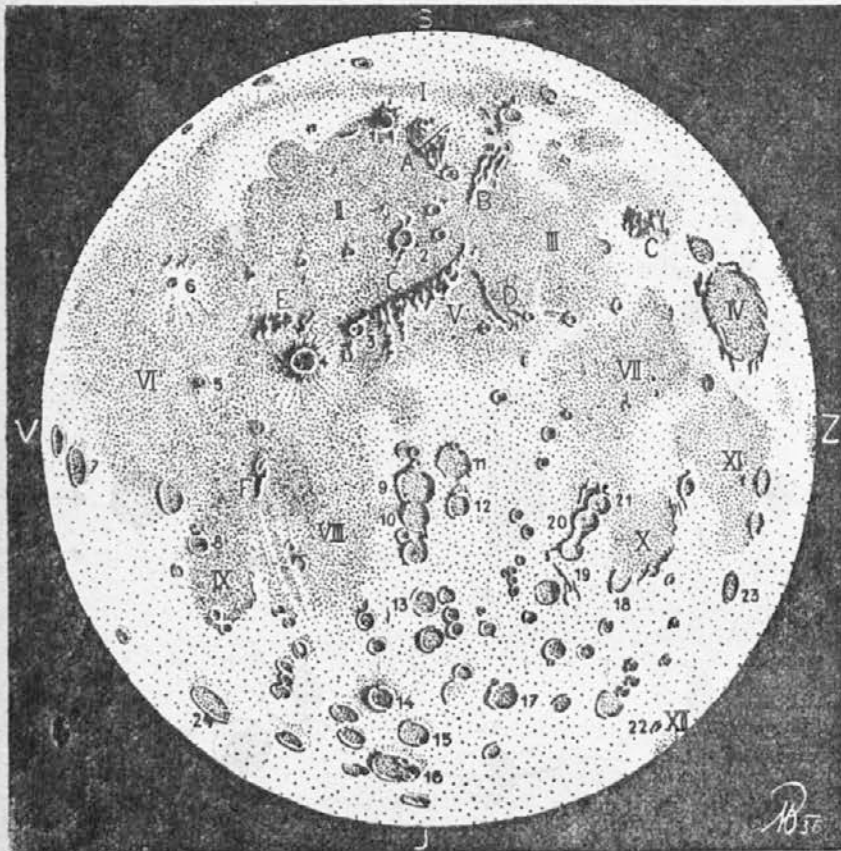
Veliki krog predstavlja tir Lune okoli Zemlje, ki je narisana v njegovem središču. Črke ob Zemlji pomenijo: pd = poldan, v = večer, pn = polnoč in j = jutro. Na velikem krogu so označene lege Lune v enakih časovnih razdobjih; m = mlaj, pk = prvi krajec, š = ščip, pz = zadnji krajec. Poleg vsake lege je narisana oblika Lune, kakršno vidimo z Zemlje. Puščice ob krogih označujejo smer zemeljskega vrtenja in luninega gibanja, puščice na desni pa smer sončnih žarkov.

se udrla mehka tla okolice. Manjkajo jim tudi manjši ali večji deli nasipa. Primer takega žrela je Fracastor (18). Omenjene spremembe so se morale vršiti pred davnimi časi, ko se površinska plast Lune še ni strdila in se njene notranje sile še niso umirile. Zanimivo je nadalje dejstvo, da so se tista žrela, ki jih najdemo na nasipih in v notranjosti večjih žrel, stvorila vedno na škodo večjega. Zmerom so večja žrela poškodovana od njihovih manjših sovrstnikov. Iz tega sledi, da je velikost žrela tudi mera njegove starosti in sicer v tem smislu, da je žrelo tem starejše, čim večje je. Največja žrela so tedaj najstarejša, najmanjša pa najmlajša.

Ta ugotovitev je velike važnosti za vprašanje o nastanku žrel, ki je še vedno zavito v popolno temo, čeprav so znanstveniki porabili mnogo truda v ta namen. Nekateri so videli v njih velikanske ognjenike, kar pa ne drži, saj so ognjene gore zgrajene popolnoma drugače. Drugi so mislili, da so nastala zaradi silnih udarcev spodnebnikov ob površje, tako kakor je nastalo žrelo v Arizoni. Tudi ta domneva ni verjetna. Žrela trdovratno varujejo skrivnost svojega rojstva.

Iz nekaterih žrel izhajajo na vse strani svetli prameni, ki so ob ščipu jasno vidni. To so žarkovja, najsvetlejši deli na površini Lune. Vidimo jih samo takrat, kadar padajo nanje sončni žarki dovolj strmo. Prameni, ki imajo videz velikanskih tipalk, teko kar naravnost, brez brige za hrib in dol ter postajajo na splošno tem tanjši, čim bolj se oddaljijo od svojega žrela. Nekateri žarki so zelo dolgi ter dosežejo skoraj polovico luninega obsega! Z najlepšim in največjim žarkovjem je obdan Tycho (14). Pa tudi Kopernik (4), Kepler (5), Aristarh (6) in druga žrela se ponašajo z močnimi in lepimi žarkovji. Žarkovja ne delajo senc, zato niso ne vzpentine ne udrtine, temveč le tenka plast neke svetle snovi. Njihov nastanek in pomen nam je popolnoma neznan.

Na nekaterih mestih je lunina površina preklana po ozkih in dolgih razpokah. Dolžina teh rež, ki morajo biti prav globoke, meri dostikrat več stotin kilometrov. Razpoke so po-

S = sever, J = jug, V = vzhod, Z = zahod.

Planjave: I. Morje mraza. II. Morje dežja. III. Morje vedrine. IV. Morje kriz. V. Morje hlapov. VI. Ocean viharjev. VII. Morje miru. VIII. Morje oblakov. IX. Morje vlage. X. Morje nektarja. XI. Morje rodovitnosti. XII. Južno morje.

Pogorja: A. Alpe. B. Kavkaz. C. Taurus. Č. Apenini. D. Hemus. E. Karpati. F. Rifeji.

Zrela: 1. Platon. 2. Arhimed. 3. Eratosten. 4. Kopernik. 5. Kepler. 6. Aristarh. 7. Grimaldi. 8. Gassendi. 9. Ptolemej. 10. Alfonz. 11. Hiparh. 12. Albatagnius. 13. Purbach. 14. Tycho. 15. Maginus. 16. Clavius. 17. Maurolicus. 18. Fracastor. 19. Katarina. 20. Ciril. 21. Teofil. 22. Vega. 23. Pétau. 24. Schikard.

sledica velikanskih toplinskih razlik na Luni, o katerih bomo še slišali.

Do sedaj niso mogli zanesljivo ugotoviti nobene spremembe na lunini površini. Po eni plati daljnogled predlože povečajo, da bi pokazali vsako malenkost, po drugi plati bi pa morale razsajati na Luni silnejše katastrofe od one, ki je porušila na Zemlji otok Krakatoa, da bi jo zapazili z našimi sredstvi.

Na Luni ni ne zraka ne vode. Za to trditve nam nudi zvezdoslovje dovoljno število dokazov. Da Luna nima ozračja, nas pouči že prvi pogled skozi daljnogled. Njene pokrajine vidimo popolnoma jasno in ostro začrtane. Na ločnici dneva in noči prehaja svetloba nenadoma v temo. Nikjer ne zapazimo omiljenih prehodov. Poleg svetlega dne je takoj najtemnejša noč. Sence gora so ostre, kakor da bi bile narisane na belem papirju s tušem. Na Luni ni jutranje zore ne večernega mraka. Tako neposredno sosesčino svetlobe in teme si moremo tolmačiti samo z odsotnostjo kakršnega koli ozračja. Kajti plini imajo lastnost, da njihovi delci svetlobo razpršujejo na vse strani ter povzročajo milejši, počasnejši prehod osvetljene pokrajine v neosvetljene predele. Ozračje pa svetlobo tudi vsrkava in sicer v tem večji meri, čim debelejša in gostejša je. Zato so žarki, ki prihajajo od robnih predelov z ozračjem obdanih svetovnih teles (n. pr. Sonca in Marsa), močno oslabljeni, ker morajo v tem primeru napraviti zelo dolgo pot skozi ozračje. Zaradi tega so obrisi robnih pokrajin takih zvezd medli in zabrisani. Opisane pojave pa na Luni ne zapazimo. Njene pokrajine so vedno čiste in jasne, pa naj leže na robu ali pa v središču vidne plosče.

Svet brez zraka je tudi brez vode. Voda, v tekočem ali v plinastem stanju, neprestano izhlapeva. Pretvarjanje v plinasto stanje je tem hitrejše, čim manjši je zračni pritisk. Če

je bila na Luni kdaj voda, je morala že zdavnaj izginiti, ker ni na njej ozračja, ki bi izhlapevanje preprečeval. Tudi ostre in strme oblike luninega površja nam dokazujejo, da ni nikoli tekla voda po njih, sicer bi jih bila izbrusila in ogladila.

Na Luni traja dan kar 14 zemeljskih dni. Toliko časa Sonce nepretrgoma obseva isto pokrajino na njej. Sončnih žarkov ne omili nobeno ozračje, noben oblak se jim ne postavi v bran. Lahko si mislimo, kako močno se mora segreti površje, ki je tako dolgo izpostavljeno sončni pripeki! Ko Sonce zaide, se prične 14 dnevna noč. Zopet manjka zraka in oblakov, ki bi zavirali ohlajanje luninih tal. Strašen mraz pritisne, kakršnega ne poznamo na Zemlji. Razkladnost površja, ki se kaže v obliki že navedenih dolgih in globokih razpok, je posledica teh silnih razlik v toplini.

Iz navedenega je jasno, da je Luna popolnoma mrtev svet. Razmere na naši sosedni niso v skladu z zahtevami življenja. Primanjkuje vode in zraka ter velikansko kolebanje toplote, zavračajo vsako misel o morebitnem obstoju živih bitij na Luni.

★

Luna je že od nekdaj vzbujala zanimanje in podžigala domišljijo ljudi. Pri nekaterih narodih, ki so zvezde častili po božje, je zavzemala v družbi bogov celo višji položaj kakor Sonce!

Luni so pripisovali lastnost pospeševanja plodovitosti raznih bitij in njihove rasti. Pekoči sončni žarki — so mislili — so sovražni vsakemu življenju, umrtvijo naravo, ki jo mehka lunina svetloba zopet oživi. Prepričani so bili, da povzročajo vlago, mokroto (ponoči nastaja rosa!), ki je prvi pogoj za obstanek in razširjanje življenja. Mimo drugih vraž živi še dandanes vera, da Luna ob določenih prilikah razganja oblake in povzročajo lepo vreme. Dolgotrajna in natančna znanstvena opazovanja pa niso ugotovila nikakega vpliva zemeljske spremljevalke na prilike našega ozračja.

Največja in najočitnejša prikazen na Zemlji, ki ima vzrok v privlačni sili Lune (in deloma tudi Sonca), je plimovanje morja. V rednih časovnih presledkih naraste morje ob obrežjih skoraj dvakrat v 24 urah in ravno tolikokrat upade. Najnižje stanje morske gladine imenujemo oseko, najvišje pa plimo. Višina plime je odvisna od oblike podmorskih tal in od lege obrežja (zaliva). V nekaterih krajih se dvigne morje le za nekaj decimetrov, so pa tudi obrežja, kjer se povzpne na celih 16 metrov in še več! Zdi se nam, da morje živi, da se dvigajo in nižajo njegova orjaška prsa.

Starožitnosti raznih narodov, živčih in izumrlih, potrjujejo domnevo, da je bila Luna prvi meritelj časa. Njene svetlobne spremembe, ki se menjavajo razmeroma hitro in so za vsakega vidne, jo usposablajo za tako delo. Le eno nepriliko ima Luna in ta je tako važna in odločilna, da so skoraj vsi narodi prenehali meriti čas po luninih obhodih. Vse življenje na Zemlji zavisi pač od Sonca. Od njega je odvisno, kdaj zori polje in sadje obrodi in kdaj narava počiva. Zato so ljudje skušali že zgodaj štetje po ščipih spraviti v sklad z letnimi časi. To pa je težavna stvar, ker ne gre polno število luninih obhodov na eno leto. Ščip, mlaj ali kaka druga mena ni vedno istega dne v letu. Tudi na večje število let ne gre celo število ščipov, vedno se pokaže večja ali manjša razlika, ki sčasoma naraste na tako mero, da zopet niso v skladu isti dnevi v letu in lunine spremembe. Tudi štetje po periodah, ki vsebujejo veliko število let, je nepraktično. Po luninih obhodih računajo še dandanes — mimo drugih — Mohamedanci in deloma Judje. Naši mesci so preostanek takega štetja časa.

LJUDSKI + SVETNIKI

V ZNAMENJU + LETNIH ČASOV ★ V VREMENSKIH NAPOVEDIH + VEROVANJH IN OBİČAJH

Svetnice in svetniki, ki so iz mučeniških in pobožnih življenj zrastle v nadnaravne like krščanske cerkve, so postali ljudski deloma po legendi in raznih čudežih, deloma pa zaradi tega, ker so v svoja čudodelna območja morali prevzeti tudi stvari in dejanja, ki jih iz njihove legende in življenja velikokrat nikakor ne moremo razložiti. Sveto Lucijo na priliko, ki jo praznujemo 13. decembra, vsi Slovenci poznajo kot dobro priprošnjico za očesne bolezni. Sv. Lucija je za zdravje oči, ona je zaščitnica slepcev. Belokranjci pravijo: »Na Lucinje ne smeš voziti zato, da ne curi potem živini iz oči.« In če kje v preprosti slovenski cerkvi na deželi iščemo med oltarnimi kipi sv. Lucijo, zmerom jo bomo spoznali po njenem stalnem svetniškem atributu, po očeh na krožniku. Ta njen patronat in atribut pa si kaj lahko pojasnimo iz legende, ki pravi, da je sveta Lucija imela tako lepe oči, da so vzbudile ljubezen nekega pogana. Zaradi tega da si jih je z nožem izbodla in nato na krožniku poslala poganskemu snubaču. Nobene zveze z njeno legendo pa nima štajerski običaj, na dan sv. Lucije peči male hlebe kruha »lucijščake«, ki jih »polažarji« polagajo živini, da ji bolj tekne. Ako ni bilo polažarja, mine pri hiši vsa sreča. Dalje hodi na štajerskem črna sv. Lucija s strežnico po hišah liki sv. Miklavž in obdarja otroke, ki radi molijo. O vsem tem in podobnem legenda molči, spričo česar moremo sklepati, da je ljudstvo zamenjalo sv. Miklavža s sv. Lucijo, njen dan pa da je padel na kak važen davni poganski praznik, čigar verovanja in običaji so se enostavno oprijeli krščanskega svetniškega lika. Ljudskost svetnikov in svetnic ima torej lahko več izvorov, v prvi vrsti naslednja dva: splošno poznano legendo, ki ustvarja attribute in zaščitništva, ter tisto davno, neminljivo ljudsko vero, ki skrbi za stvari, ki rešujejo kmetov obstoj, namreč za hišno srečo, za plodnost in rast narave.

Narava, polje, travnik in njih uspešna rast pa so odvisni od dobrega ali slabega vremena v raznih letnih časih. Prerokovalci vremena, dobre ali slabe letine pa so zopet posamezni koledarski dnevi, so mnogoštevilni svetniki, ki jih praznujemo po koledarju v teku štirih letnih časov. Zato so svetniki tudi zaradi tega ljudski, to je kmetu domači, ker so večkrat verna podoba letnega časa, preizkušeni napovedovalci vremena ter dobre ali slabe letine.

Zima.

Štiri letne čase imamo: zimo, pomlad, poletje, jesen. V vsakem koledarju kje na njegovi prvi strani najdemo zapisano, kdaj se en letni čas začne, kdaj jenja in kdaj se drugi pričene. Tako beremo o zimi, da nastopi 22. decembra in traja do 20. marca, pomlad pa da se začne 20. marca in se konča 21. junija itd. Tako odmerjajo letne

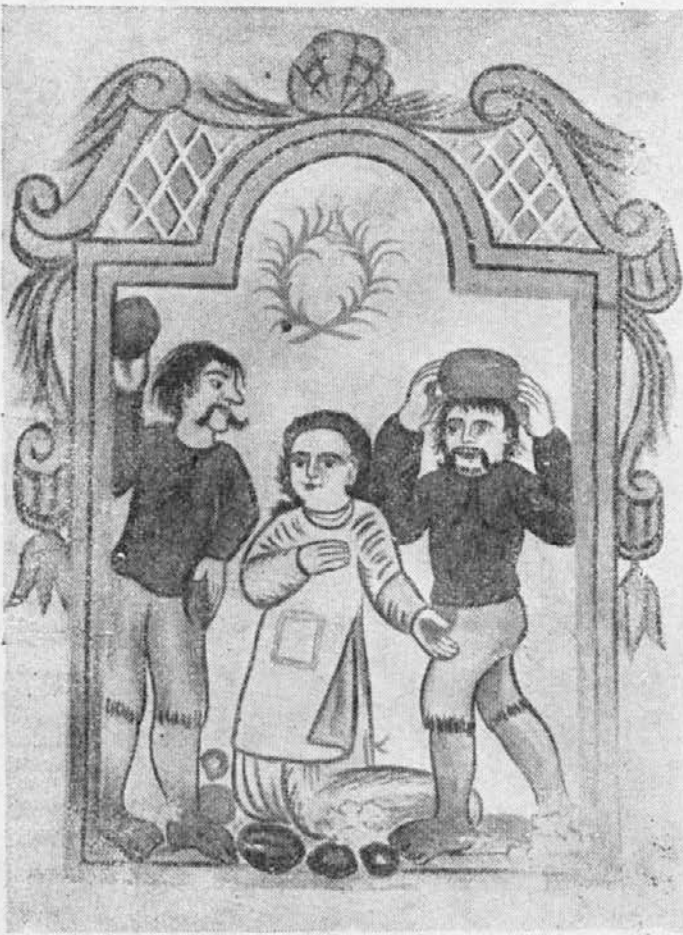

Sv. Jurij

(ljudska slika na steklo v Etnograf. muzeju v Ljubljani).

čase astronomični (zvezdoslovni) vidiki. Kdor pa je dalje časa prebival na kmetih ter spoznal ljudske vremenske nazore, bo ugotovil, da se na takšno odmerjanje letne časovne dobe kmetski človek prav malo ali celo nič ne ozira. V severnih deželah pozna ljudstvo izvečine le dva letna časa, t. j. zimo in poletje, v južnih krajih pa tri, štiri ali pet letnih časov. Tudi posamezni meseci, ki v vremenslovnem pogledu veljajo n. pr. za jesenske mesece, se ne imenujejo povsod jesen. — Zima traja po astronomskem vidiku od 22. decembra do 20. marca, dejansko pa nastopi že konec novembra ali v začetku decembra — (ponekod na severu seveda še prej) — ter vzame slovo konec februarja ali najkasneje sredi marca. Tako kroji zimo kmet, ki je njegova najboljša šola živo vsakoletno izkustvo, priroda sama, ki pred njim ne more skrivati svoje spremembe.

Zimski ljudski svetniki pa so zimski zategadelj, ker jih praznujemo pozimi, ker jih obkrožajo zimski običaji, ki imajo svoj izvor v starodavnih poganskih uverah in kultih, so zimski, ker jih je kmetsko ljudstvo okitilo in napravilo domače z raznovrstnimi vremenskimi prerokovanji, reki in pregovori. Končno so zimski, ker jih ljudstvo tudi tako imenuje. Naj nas nikar ne moti, če so med zimskimi svetniki tudi znanilci pomladi in jesenskega sadu, saj to je ravno bistvo kmetske zime, da kmet sredi njene najgloblje tišine prisluhne prihodu pomladi ter želi, da

Kamenjanje sv. Štefana
(freska na kmečki hiši v St. Fužini iz l. 1790).

bi mu bila jesen kar najbolj plodonosna. Kakor je na eni strani podoba, da so nekateri svetniki pozimi bolj pomladanski nego zimski, tako na drugi strani srečamo spomladi, n. pr. v maju, svetnike, ki jih ljudstvo imenuje ledene možé. Mislim na sv. Pankracija, Servacija in Bonifacija in na moko Zofko. Slovenski pregovor pravi o njih: »Sv. Pankracij, Servacij in Bonifacij so ledeni radi vsi.« Res je na prvi pogled čudno, da ljudstvo te pomladno-majske svetnike tako določno imenuje ledene, med tem ko se s tem atributom ne more ponašati noben svetnik v zimskem letnem času. Tu nam spet ljudsko izkustvo pojasnjuje in nas poučuje, da v maju kaj rado dežuje, sneži in da utegne nastopiti celo mraz, enak zimskemu. Zimski mraz v maju pa je mnogo bolj vsiljiv in leden in nas bolj pretrese nego v zimskem decembru ali januarju. Če majska-pomladni svetnik prinese mraz, je zares leden. To je njegova posebnost, redkost, nenavadnost, nasprotno pa je ledenost zimsko-decembarskega svetnika samo ob sebi razumljiva, naravna.

Med prvimi zimskimi svetniki oz. svetnicami, ki pre-rokujejo vreme, letino ali jesenski sad, je sv. Barbara, ki jo praznujemo 4. decembra. Slovenski pregovor pravi: »Če se vidi na sv. Barbare dan na njivi strnišče, se bo videlo potem vsak mesec (ker bo malo snega).« S sv. Lucijo (13. XII.) se vse globlje pomikamo v zimo in njena dolgonočja. Noči so daljše, dnevi pa zmerom krajši. Kajti slovenski pregovor modruje: »Lucija kratki dan, je znano vsem ljudem.« »Dnevi od sv. Lucije do Božiča kažejo, kakšni bodo prihodnji meseci.« Sv. Štefan (26. XII.), drugi božični praznik, je že globoko v zimi, toda kmet misli na njegov praznik na žito v prihodnjem letu: »Dež na Štefanje obeta le malo žita prihodnjega leta. — Če na Štefanje burja buči, trta prihodnjič nič kaj ne obrodi.« — Sv. Trije kralji (6. I.) običajno že prekoračijo najglobljo točko v zimi: »Na sv. Treh kraljev dan je dan za en petelinov kobalj

daljši.« Zimski sv. Trije kralji oznanjajo jesensko vino: »Če so na Treh kraljev jamice polne vode, bomo imeli v jeseni polne sode.« Vsi zimsko-januarski svetniki kaj radi napovedujejo bodočo letino. Med njimi je v tem pogledu zlasti zgovoren sv. Pavel, puščavnik (10. I.): »Če na sv. Pavla sonce sije, takrat žito dobro dozori, gornik dosti vina v sode-vlije in po volji kmetu se godi.« Ali: »Če Pavla dan je čist in jasen, bo zemlje sad v tem letu krasen. — Če sv. Pavel po vetru prijezdi, se za njim rad dež ugnezdi.« O sv. Antonu, puščavniku (17. I.) tudi naš kmet vé, da »če z dežjem prihaja, se dolgo potem zemlja napaja.« O naslednjih dveh, o sv. Fabijanu in sv. Boštjanu (20. I.), pa je znano, da sok v drevju preženeta. Tudi sv. Neža (21. I.) mnogo pové o vremenu, zlasti o sadežu v tem letu: »Ako je na dan sv. Neže oblačno, bo obilno graha. Prav dohro je, če ga moreš ta dan nasaditi. — Ako na dan sv. Neže sonce sije, bo sadje črvido, oblačno vreme pa pomeni zdravo sadje. — »Če gredo na sv. Neže dan žene na Kum bosé, se potem na polju žita kopice gosté.« Sv. Vincenc (22. I.), ki se na njegov dan ptiči ženijo, je ponekod patron viničarjev. Zato rad prerokuje, kakšno bo jesensko vino. Na sv. Blaža dan (3. II.) kmet želi, da bi dež čimprej pobral sneg. Zato se obrača na svetnika: »Ljubi sv. Blaž, glej da dežja daš.« In če je kmet uverjen, da je na Svečnico zime konec, se bridko moti in si po izpregledanju pravi: »— to je laž, pravi sv. Blaž.«

V februarju se zimski čas in začetek pomladi že narahlo stikata. A navzlic temu zapade ta mesec največkrat mnogo snega. Tako »sv. Rotija (6. II.) navadno ima — vsako zimo največ snega.« Sv. Školastika (10. II.) obljublja dober poletni čas. Na sv. Valentina dan (14. II.) se prične prebujati narava: »Sv. Valentin ima ključé do korenin.« V Beli Krajini je sv. Valentin celo pravi spomladni dan, katerega se ptiči ženijo. Konec februarja se zima in pomlad borita za oblast. Tedaj je prav lahko že pomlad, lahko pa tudi še trda zima. Na tej točki borbe zimskih in pomladnih vetrov za premoč srečamo enega od poslednjih zimskih svetnikov, sv. Matijo (25. II.). »Sv. Matija led razbija, če ga ni, ga pa nardi.« Na dan sv. Gregorja pa je zime konec, pa čeprav je na Jožefovo še velika vojska med vetrovi in čeprav pozneje v maju še ledeni možje straše in prekrizajo kmetu najlepše obete.

Zimski ljudski svetniki pa imajo še mnogo drugih lastnosti in čudodelnih zmognosti. Okrog njih se ovija vse polno raznovrstnih zimskih običajev in uver, ki so izvečine svojstvena zlitina davnega primitivno-religioznega nazora in krščanskega sveta.

Med prve zimске svetnike prištevamo sv. Barbaro. Sv. Barbara je priprošnjica za srečno zadnjo uro in velika zaščitnica rudarjev. Njen dan je dan zimskega čaranja. Na štajerskem začno delati nekakšen »stolec«. Delajo ga do Božiča. In kdor ta stolec nese k polnočnici v cerkev in na njem kleči, ta vidi med povzdigovanjem coprnice, ki imajo vse obraze obrnjene proti izhodu. Nekateri običaji, n. pr. štajerske kolede na dan sv. Barbare (»Bog nam daj žrebiče, teliče itd.) pričajo, da so ponekod imeli sv. Barbaro za pričetek Novega leta. — Sv. Nikolaj ali sv. Miklavž (6. XII.) je velik slovenski svetnik, ki skoraj tekmuje z veliko slavo sv. Marije Device. Sv. Miklavž je na Dolenjskem zaščitnik zoper povodnji, na štajerskem je patron »flosarjev«, v Rožu na Koroškem pa »varje holcarjev«. Na Goriškem in na Notranjskem je tudi patron mornarjev in popotnikov na morju in na suhem. Po vsem širnem svetu pa je poznan običaj, kako Miklavž v družbi angelov in parkljev hodi od hiše do hiše in obdaruje otroke. Ta običaj in še mnogi drugi izhajajo iz venca legend, ki krožijo o tem tako domačem zimskem svetniku. Ena legenda pripoveduje, kako je sv. Miklavž rešil mornarje iz viharja, druga, kako je obudil tri umorjene dijake k življenju, tretja pa zopet, kako je obdaril z doto tri uboga dekleta. — Sv. Ambroža (7. XII.) pri nas najbolj poznajo v Bohinjski Beli, kjer je patron čebel in čebeloreje. Sv. Lucija je važen čarodejen zimski dan, katerega se prične dvanaajstero

volčjih noči. — Sv. Jošt (13. XII.) je božjepotniški svetnik, ki ga praznujemo pozimi. Patron je zoper ogenj, nevihto in za dobro uspevanje zemlje. — Sv. Tomaž (21. XII.) je najkrajši dan v letu. Sv. Tomaža se je oprijela cela vrsta predstav in običajev, ki so lastni vsakemu letnemu obratu. Njegov dan velja za nesrečnega, njegova noč pa za grozno. Čehi verjejo, da se v Tomaževi noči vozi Tomaž v ognjenem vozu in da ga na cerkvenem pokopališču pričakujejo vsi mrtveci, ki jim je ime Tomaž. Eden od najpomembnejših zimskih svetnikov je sv. Štefan, ki je njegov praznik padel na davni zimski poganski praznik konj. Sv. Štefan je velik zaščitnik konj in druge domače živine. Gorenjci ga prosijo za zdravje konj in živine s tem, da mu darujejo pri »ofru« lesene ali voščene konjičke, kravce itd. V starih dobrih časih so slovenski kmetje na Kranjskem in Štajerskem prihajali na konjih k cerkvi, ki jih je potem duhovnik blagoslovil. — Sv. Janez Ev. (27. XII.) blagoslavlja vino. V Ziljski dolini nesó na št. Janža v cerkev vino ali mošt, da ga duhovnik blagoslovi. Kdor to vino pije, bo znal dobro peti, je star ziljski pregovor. Tudi evangelij sv. Janeza ima posebno čarodejno moč. — Svetniški lik sv. Silvestra (31. XII.) so docela prekrili razni novoletni običaji, igre in podobno. — Sv. Trije kralji veljajo za zadnjo volčjo noč. Njih praznik prepreda vse polno običajev in obrednih poštasti, ki naj med njimi omenim le dražgoško darovanje krajčkov in ziljsko Pjerhto. Velike začetne črke imen sv. Treh kraljev G + M + B na hlevih ali hišnih vratih varjejo hišo in živino pred nesrečo in boleznijo. — Sveti Anton je zaščitnik domačih živali. Na Slovenskem je v prvi vrsti znan kot patron prašičev. Legenda pravi, da se mu je hudič prikazoval in ga skušal v podobi svinje. — Sv. Boštjan je patron za neznane bolezni. — Sv. Neža je zaščitnica kokoši, v Rožu varje ovce, zato ji nosijo za ofer volno. — Na sv. Vincenca in na praznik Spreobrnjenja sv. Pavla (25. I.) v Beli Krajini ne vprezajo živine zato, da ne oboli. Svečnica (2. II.) je stari praznik očiščenja Device Marije, največje svetnice katoliške cerkve. Sv. Marija, božja porodnica, je občna zaščitnica, ki jo ljudstva slavijo s številnimi prazniki in ki so ji posvečene mnoge cerkve po vsem svetu. Marija je zaščitnica mater in deklet, bolnikov, vojakov, popotnikov itd. Svečnico, t. j. praznik blagoslavljanja sveč pa lahko primerjamo z rimskimi Luperkalijami, t. j. s čistilnimi obredi in praznovanji svetlobe. — Na Blaževo je vsega blaga (živine) god. Atribut sv. Blaža sta dve sveči, ki se križata. Sv. Blaž je patron zoper bolečine v vratu in grlu. Legenda namreč poroča, da je sv. Blaž rešil sina neke vdove, ki se je zaradi ribje koščice v grlu skoraj zadušil. Blaževe sveče so dobre za zdravljenje vratu. V Suhem dolu pri Ločah se na sv. Blaža dan z blagoslovljenimi svečami po vratu drgnejo, da bi se obvarovali vratnih bolezni. Prav tako učinkovita je Blaževa voda ali Blažev žegen. S sv. Blažem se konča božična doba, krog božičnih praznikov je sklenjen, ljudstvo veruje, da že prihaja čas tik pred pomladjo.

Zadnji več ali manj znani zimski svetniki, ki jih praznujemo v tem prehodnem času, so: sv. Agata (5. II.), patron zoper bolečine v prsih, sv. Rotija, patron vrtnarjev in otročnic, sv. Polona (9. II.), ki preganja zobne bolečine, sv. Valentin, ki odganja božjast in bolečine v trebuhu ter naposled sv. Matija, patron kovačev in mesarjev. Za njimi je sv. Gregor, prvi spomladanski mož.

Pomlad.

Za preprostega človeka v pradavnih časih pomlad kot poseben letni čas sploh ni obstajala. Ta davni človek je čisto enostavno menil, da zimi sledi poletje. In res se še danes pričinja poletje z običaji izganjanja zime in vpeljavanja poletja. V Šleziji na priliko imenujejo cvetno nedeljo poletno nedeljo. Ime pomlad torej ni bogve kako staro ter se je pojavilo šele v zadnjih stoletjih po zgledu imen: primavera ali printemps. Najstarejša nemška beseda za pomlad je Lenz (staronemško: lenzo, leneten), ki pomeni letni čas, čigar dnevi se daljšajo. Najstarejše slovensko ime za

pomladni čas pa je vigrad, ki jo primerjamo z lat. egrediens in z avstrijsko-bavarskim »Auswärts«, t. j. ono, kar gre ven, kar je zunaj. — Kot pričetek pomladi veljajo različni dnevi, ki pa so predvsem odvisni od geografskega položaja in klime. Tako se v južnih krajih že s Svečnico pričinja pomlad, ponekod že »sv. Matija led razbija« itd. — Pomladanske svetnike pa v glavnem razdelimo v štiri skupine, in sicer: 1. v ledene in deževne gospode in gospè, 2. v predhodnike in prve znanilce pomladi, 3. v osrednje pomladanske svetnike in pospeševalce zemeljske plodnosti, 4. v razne več ali manj značilne pomladne svetnike.

Najprej o prvi skupini. Vsak prav dobro pozna te ledene in deževne može. To so trije latinci, strogi in mrki gospodje ali gosposki t(er)jaci (trijaci) imenovani: sv. Pankracij, Servacij in Bonifacij. V pratiki si drug drugemu podajajo roke, kajti praznujemo jih kar po vrsti 12., 13. in 14. maja. Slovensko ljudstvo običajno takole modruje o teh gosposkih t(er)jaci: »Sv. Pankracij, Servacij, Bonifacij so ledeni radi vsi, če pa prej slane ni biló, tud' pozneje ne bo mrazilo.« »Po sv. Servati ni mraza se bati.« Najnevarnejši gospod med to trojico je Servacij, ki je bil v starejših časih edinole on odgovoren za vso škodo, ki jo je kmetu povzročil majski mraz. — Kakor Pankracu, Servacu in Bonifacu, prav tako kmet ne zaupa mnogo sveti Zofiji (15. V.). Zofka je navadno hudó mokra in ledena gospa. Pri nas se je drži krepkejši vzdevek: »ta oscana Zofka«. Slovenski pregovor pravi, da sv. Filip napija, Zofija pa popiva. — Pozneje, 8. junija, praznujemo še enega pomladno-deževnega svetnika, sv. Medarda. Legenda pripoveduje o njem, da je nad njim zmerom plaval orel in ga ščitil s svojimi perotmi pred dežjem. Zato da je sv. Medard patron za deževje. Splošno pa vsi ljudski pregovori, med njimi tudi slovenski, izražajo vero, da ni dobro, ako na sv. Medarda dežuje: »Če se Medard kislo drži, do konca meseca ni sončnih dni. Kakršen je dan sv. Medarda, takšnih dni je cela garda. Če na sv. Medarda dan deži, se grozdje do brente kazi.« — Po vsem tem ti ledeni in deževni svetniki: Pankracij, Servacij, Bonifacij, Zofija in Medard, predstavljajo na svoj način senčno, slabo stran pomladnega časa. Oni so leden in deževen obraz pomladi, ki prinaša prej nevarnosti kot pa srečo in blagoslov.

Zato pa so naslednji svetniki v okviru druge skupine predhodnikov in prvih znanilcev pomladi mnogo svetlejši, veselejši in darežljivejši. Poleg sv. Kunigunde ali svete Kungote (3. III.) in 40 mučenikov (10. III.) prištevamo k tej skupini v prvi vrsti: sv. Gregorja, sv. Jožefa, sv. Jero, sv. Benedikta in sv. Marijo. Sv. Gregor (12. III.), svojčas patron dijakov, šolarjev in središče šolskih praznikov, je prvi vigrad mož. V Zilji in v Beli Krajini se na Gregorjevo ptiči ženijo, otrokom pa pravijo, da je ta dan za vsakim grmom štrukelj ali povitica. Kako sv. Gregor prepodi zimo in prinese v deželo zeleno pomlad, prav lepo razvidimo iz ljudskih običajev, ki so doma na Gorenjskem: v Trziču, Kropi, Kamni Gorici, v Cerkljah in drugod. Na večer pred sv. Gregorjem spuščajo otroci v potok papirnate barčice sv. Gregorja (»gregorčke«), ki nosijo prižgane svečice. Ta gorenjska otroška igra ima mnogo podobnosti z nošenjem razsvetljenih papirnatih cerkvic v Železni Kapli na Koroškem ter simbolno odpravlja zimo. — Tudi sv. Jožef (19. III.), stari patron kranjske dežele, je na prehodu med zimo in poletjem. Sv. Jožef je merodajen za vreme: »Kakor je vreme na Jožefovo, bo do sv. Matevža in kakor je na sv. Matevža, bo do sv. Jožefa.« — »Toda če ne prej, na sv. Jedrti dan, gotovo gorka sapica pripihlja.« Sv. Jedrt (17. III.) ali sv. Jera (sv. Gertruda) je bila zlasti v starih, prejšnjih časih zelo priljubljena in čaščena slovenska svetnica. Bila je brabantka opatinja in irski misijonarji so zanesli njen kult na Tirolsko, odkoder se je porazširil na Koroško in še dalje k nam na Kranjsko in Štajersko. Naše stare kmečke pratike so upodabljalje njen dan s predilno preslico, katere se drže miši. Legenda pripoveduje, da je hudič v podobi miši zaman skušal sv. Jero razdražiti pri preji. Z molitvijo in potrpljenjem je sv. Jera pregnala hudičevo miš in tako postala

Sv. Florijan v Tomažji vasi pri Beli cerkvi na Dolenjskem.

zaščitnica pred škodljivo mišjo zalego na polju in v hiši, hkrati pa velika zaščitnica predic. Na dan sv. Jere pričnó delati na polju in na vrtu, kolovrati morajo počivati v znamenje, da je zimske preje konec. Končno naj pripomnim, da je sv. Jera na Notranjskem velika varuhinja popotnikov. — Sv. Benedikt (21. III.) prinaša enakost pomladnega dneva in noči. Ze v imenu Benedikt, t. j. benedicere — blagoslavljati — je izražena vsa služba, ki jo na pragu pomladi opravlja sv. Benedikt. Na Štajerskem na njegov dan blagoslavljuje kadilo za krave, različna zelišča in koreninice. — Oznanjenju Marije Device (25. III.) pa pravijo v Rodiku na Krasu »ognjenica« zato, ker mislijo, da tega dne pade na zemljo nebeški ogenj, ki prešine vsako semensko zrnce, da more kaliti in rasti.

K osrednjim pomladanskim svetnikom pa prištevamo: sv. Jurija, sv. Marka, sv. Filipa in Jakoba, svetega Florijana ter sv. Urbana. — Največji med njimi je brez dvoma sv. Jurij (24. IV.). Kajti »Jur je bul k vse ti druge, pravijo v Rožu. Sv. Jurij, premagavec zmaja, in njegov dvojnik Zeleni Jurij, oba sta velika oznanjevalca pomladi in nosilca pomladnega sonca v deželo. Jurij je kmetoško božanstvo, je dobri duh poljedelca, kajti Georgius to je oni, ki zemljo obdeluje, sv. Jurij, Jarilo, to je posebljeno mladoletje. »Na šent Jurjev Bog zemljo žegna,« trdijo v Rožu. Zime je resnično konec, ker »sv. Jur žene babe skoz dur.« — Sv. Marko (25. IV.), v Benetkah zelo čaščen svetnik, je od sile pomemben za kmetijstvo. Njegov praznik utegne biti včasih usoden vremenski dan, ki kmetu mnogo škoduje. Značilne za sv. Marka so posebne prošnje procesije za plodonosen dež in za uspešno setev. Po ugotovitvah narodoslovcen je ta Markova prošnja procesija mnogo starejša nego dan sv. Marka. Ze v poganskem Rimu so namreč

praznovali tkzv. robigalije z velikim obhodom, da bi izprosili od bogov pomoč za dobro in uspešno setev. Podobne obhode po tratah in poljih najdemo pri starih Slovanih, Keltih in Germanih. — Medtem ko so Pankracij, Servacij in Bonifacij gosposki t(e)rjaci, pravi naš kmet sv. Filipu in Jakobu (1. V.) ter sv. Florijanu (4. V.) kmečki t(e)rjaci. Oni trije gosposki zato, ker se mrzlo in neprijazno drže ter kmetu ne prinašajo blagoslova. Kmečki t(e)rjaci pa so pravi pomočniki in rešitelji ter poznajo kmetove križe in težave. Kmečki t(e)rjaci so že globoko v pomladi in prvi uspehi kmetovega dela morajo biti že tu. »O Trjaci! mora bit še voz slame in voz mrve.« — Nekaj običajev prvega majnika pa se je naravno ovilo tudi okrog sv. Filipa in Jakoba. Takó postavljajo Belokranjci tkzv. »filipaše«, t. j. vrata ovijejo z bukovimi in brezovimi kitami. — Sveti Florijan (4. V.) varje slovenske kmete pred časnim in večnim ognjem. Na premnogih naših hišah, hlevih in kozolcih (logaško-vrhniški okraj!) ugledamo sv. Florijana, vojaka, kako iz golide izliva vodo na gorečo hišo. V slov. običajih na Florijanovo pa so ohranjeni poslednji preostanki kulta ognja. V Mežiški dolini mora n. pr. speči vsaka gospodinja na čast sv. Florijanu rumene »šnite«, ki morajo biti prav take barve kakor je žerjavica. Dolenjci verjejo, da je fižol dobro saditi na dan sv. Florijana. — Proti koncu maja je sončna prigrévec vse večja, učinkovitejša in dobrodejnejša, zlasti za vinsko trto. Zato je sv. Urban (25. V.) patron viničarjev in vinogradov. Slov. pregovor pravi: »Če na Urbana sonce sije, jesen polne sode nalije.«

Preostaja nam končno zadnja skupina več ali manj izrazitih pomladnih svetnikov, ki pa zopet po drugih službah, lastnostih in legendah vhažajo v naš ljudski svet. Tu moramo mimo sv. Gabrijela in sv. Tiburcija v prvi vrsti omeniti sv. Janeza Nepomuka (16. V.), vodnega ali bolje mostnega svetnika. Poznana je legenda o kralju Vaclavu, ki je ukazal svetnika zaradi spovedne molčečnosti vreči v reko. Pri nas ga časté med drugim zlasti v Kropi na Gorenjskem. Na njegov dan izvajajo kropovski otroci na treh mostovih posebno mostno igro. — Naposled ne smemo prezreti sv. Izidorja (15. V.), zaščitnika kmetov, varuha živine, zlasti ovc pred lačnimi volkovi. Poznana je slovenska ljudska pesem:

Svet' Izorius ovčice pasel,
lepo žvižgal, lepo pel.

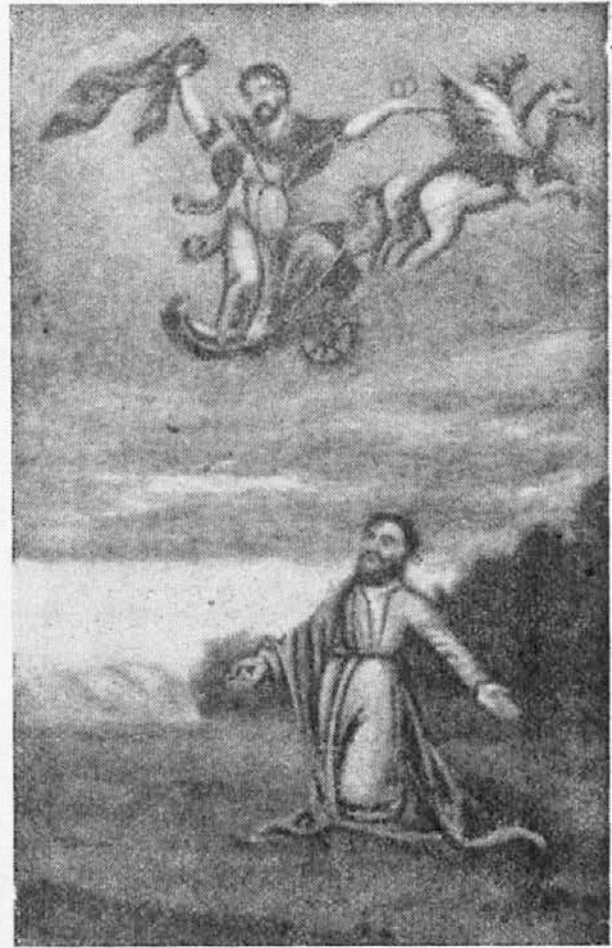
Značilna in stara slovenska svetnika sta sv. Primož in Felicijan (9. VI.), ki skrbita za ajdo in ščitita kmetovo hišo in polje pred strelo in točo ter prehudim pomladnim deževjem. Zadnji pomladanski svetnik pa nikakor ni sveti Primož, nego sv. Anton Padovanski (13. VI.), ki že napoveduje prihod novega letnega časa, poletja. Sv. Antona Padovanskega slavijo marsikje kot velikega patrona živine, zlasti konj.

Poletje.

V imenu poletja tiči spomin na prvotno naravno razdvojenost leta v poletje in zimo. Z astronomskega vidika traja poletje od 21. junija do 22. septembra, toda naše kmetoško ljudstvo ima za poletne mesece junij, julij in del avgusta. Poletje je čas vročine, čas težkega poljskega dela, ki kmetu nikakor ne dovoljuje, da bi preveč slavil praznike teh ali onih svetnikov. Zdaj, ko mu je žetev zagotovljena, pač nima nobenega vzroka, da bi prosil svetnike za uspevanje setve. To je počenjal pozimi, ko je svetnike in svete dogodke častil s posebnimi prazniki ter se hkrati posluževal raznih obrambnih sredstev zoper zle duhove. — V tem pa je ravno veliko nasprotje med zimo in poletjem na kmetih: zima je čas kmečkega brezdelja in velikih praznikov, poletje pa izvečine čas težkega dela in malega števila praznikov. — Slovenske poletne svetnike pa lahko razdelimo v tri skupine: 1. v narurne ali poglobitne poletne svetnike, 2. v kulturne slovenske svetnike in

kranjske pomočnike in 3. v razne preostale svetnike.

Poglavitni poletni svetniki so: sv. Vid, sv. Janez Krstnik, sv. Marjeta, sv. Elija, sv. Jakob, sv. Ana in sveta Marija Dev. (Veliki Šmaren). — Sv. Vid (15. VI.) je znan na Slovenskem kot patron živine (konj). Njegov svetniški atribut je tudi črn petelin. Petelin pa je oznanjevalec svetlobe, zaradi česar nekateri domnevajo, da je sveti Vid zamenil slovanskega boga Svetovida. Sv. Vid je Belokranjecem dober za bolne oči, mimo tega pa je, važen za vreme in letino. »Če trs pred sv. Vidom ocvéte, dobrega vina nadejati se smete.« Ali: »Megla sv. Vida in turška vojska se vzameta. — Megla na dan sv. Vida, je pšenica malo prida.« — Zakaj sv. Janeza Krstnika (24. VI.) praznujemo ravno na kresni dan, ne vemo točno. Nekateri razlagajo, da zaradi tega, ker je bil »svetilnik človeštva«. Baje so bile njegove kosti pri Sebasti v ognju sežgane. Naj bodo te razlage take ali drugačne, dejstvo je, da si kresa brez sv. Janeza Krstnika nikakor ne moremo predstavljati. Kar je sv. Jurij spomladi, to je sv. Janez Krstnik poleti. Veliko je običajev in verovanj, ki so v zvezi z Janezom Krstnikom, z njegovim kresnim večerom ter dnevom. Omenim naj zgolj ivanjske ali šentjanžove rože, kresovanje ter raznovrstne kresne pesmi, ki v njih nastopa svetnik sam kot krstitelj. — Sv. Marjeta (13. ali 20. VI.) ali sveta Margeta pase kače. Globoko v poletju smo. Na njen dan pričnó ponekod žeti. Važna je za vreme oz. letino: »Ako je sv. Marjete dan deževen, lešnik tisto leto bo črviven.« — Sv. Elija (20. VII.) poseblja poletno grmenje. Njegov dan je dan poletnih strel. Kadar grmi, pravijo Belokranjci, se vozi sv. Elija po nebu. Sv. Jakoba st. (25. VII.) je zlasti proslavila božja pot v Kompostelji na Španskem, kamor so

Sv. Elija iz Šice pri Krki.

Sv. Janez Krstnik od Sv. Janeza pri Bohinjskem jezeru (sedaj v Narodni galeriji v Ljubljani).

tudi Slovenci romali. Sv. Jakob je patron romarjev, pa tudi dobre žetve. »Čisti zrak o sv. Jakobu ti žitne shrambe polnic. — O sv. Ani (26. VII.) je zrela pšenica za pogače, zato ji pravijo pri nas pogačarka. Sv. Ana je zaščitnica mater, ubogih in rudarjev. — Vnebovzetje Marije Device ali Veliki Šmaren (15. VIII.), ki ga praznujemo tik pred koncem poletja (često že v jeseni), je največji in najstarejši Marijin praznik. Slovenski kmet verje, da je ta dan takó velik praznik, da se ne smejo kače plaziti po zemlji, ampak po drevju. Človek ne sme ta dan ničesar delati, da ga ne zadene kakšna nesreča. Rože Velikega Šmarna so zdravilne. V Motniku verjejo, da so rože, med šmarnimi mašami nabrane, potlej za vsako zdravilo. — Simboličen okras šmarne poletne sv. Marije Device pa ni majniško pomladno zelenje in cvetje, nego — plašč iz žitnega klasja.

V drugo skupino poletnih svetnikov pa uvrščamo poznane štiri slov. kulturne svetnike: slovanska brata sv. Cirila in Metoda (5. VII.), sv. Mohorja in Fortunata (12. VII.) ter pomočnika kranjske dežele sv. Ahacija ali Ahca (22. VI.). Predvsem sv. Ciril in Metod nista toliko ljudska svetnika, okrog katerih bi se spletel venec legend, verovanj ali običajev, kolikor slovanska narodna svetnika, ki nas spominjata našega slovanskega rodu, jezika in zavesti. In zažiganje kresa na praznik sv. Cirila in Metoda dobiva v tem svoj smisel. Sv. Mohor je patron naše Mohorjeve družbe in njene ljudske knjige, ki je našla pot v sleherni slovansko kmečko hišo. Sv. Ahac pa je dvakrat obvaroval Kranjce pred krvoločnimi Turki, zato zasluži, da ga imenujemo pomočnika kranjske dežele. Nekdaj je bil sv. Ahac zapovedan praznik na Kranjskem.

Preostalih poletnih svetnikov se bomo dotaknili po vrsti. Sv. Janez in Pavel (26. VI.) sta štajerska varuha

Sv. Krištof iz Visokega pri Kranju.

pred točo in strelo. »Če sta sv. Peter in Pavel (29. VI.) jasna, bo letina krasna. Sv. Peter je na Kranjskem patron ključavničarjev. — Sv. Urha (4. VII.) spoznamo po škofovski obleki in po ribi, ki jo svetnik drži v roki. Sv. Urh kaže pase, patron je tudi za razne telesne slabosti. — Starodaven pohorski pomočnik je sv. Areh (sv. Henrik) (15. VII.), ki pomaga v trebušnih boleznih. — Sv. Aleš (17. VII.) je patron beračev. — Na dan sv. Marije Magdalene (22. VII.) se zrele dróbnice, zato ji pravijo drobničarka. »Ako se sv. Magdalena solzi, rado potem še bolj deži.« — Sveti Krištof (25. VII.) je dober za zadnjo smrtno uro. — Na dan sv. Ožbolta (5. VIII.) se moli za denar in za pšenico. (Rož.) V Zilji pa je sv. Ožbolt tudi pomočnik v morskih nevarnostih. — Sv. Lovrenc pa že na tihem oznanja novi jesenski letni čas.

JESEN.

Naše ljudstvo je uverjeno, da jesen nastopi že 10. avgusta s sv. Lovrencem in jenja konec novembra s sv. Andrejem. Dva velika svetnika sta važna in merodajna za lepo jesensko vreme: sv. Lovrenc (10. VIII.) in sv. Jernej (24. VIII.). V Rožu pravijo: »Svet Patruš (t. j. sv. Jernej) je prvi jesenski mož, ki pride v kožuho.« S sv. Lovrencem nastopi že hladno vreme, ki pomeni konec kopanja: »Lovrenc v vodo kamen vrže, ne hodi v njo, mrzla je že.« Dan sv. Matevža (21. IX.) že pade na začetek astronomske jeseni. Ljudski izrek modruje o njem: »Če je sv. Matevž vedrén, prijetna bo jesen.« Naslednji sv. Mihael (29. IX.) dokončno zaključí poletno dobo, kajti »sv. Mihael leto za pašo zapre, sv. Jurij ga pa odpre.« Dalje je še sv. Uršula (21. X.) merodajna za jesen: »Kakršno vreme sv. Uršula prinese, takó se rado vsó jesen obnese.« Takoj za sv. Uršulo pa priromajo svetniki, ki so prav za prav višek in hkrati nekak konec jeseni ter vrhu tega napovedovalci zime. Ze sv. Simon in Juda (28. X.) se s snegom probuda. »Kakršno je vreme na dan sv. Lenarta (6. XI.), takó bo do božiča.« Sv. Martina (11. XI.) prištevamo med pglavitne jesenske svetnike. Toda tudi on, ki je tako rekoč poosebljena jesen, poosebljen jesenski praznik, stoji na pragu

zime ter jo oznanja. Nikjer se dva letna časa tako tesno ne stikata in si podajata roke kot ravno jesen in zima v novembru. Naše ljudstvo sklepa: »Če je na sv. Martina dan lepo, bo za tri dni sneg.« Dalje: »Za soncem sv. Martina takoj pride sneg, zmrzlina.« Nadaljnji svetnik Klement (23. XI.), ki ga Gorenjci (Mojstrana, Rodnje itd.) zelo časté in ki krožijo o njem premnoge legende, stoji tudi v znamenju začetka zime. Prav tako sv. Katarina (25. XI.), zlasti pa sv. Andrej (30. XI.).

Ljudski jesenski svetniki pa ne merijo zgolj vremena in ne določajo letnih časov, oni zmorejo še vse kaj drugega. — Jesen je letni čas, ki je v njem sadež zrel. Jesen je čas žetve, trgatve, obiranja jabolk in pukanja repe. Jesen je velik klavni čas. Jeseni pridejo na mizo koline, Martinova gos in kozarec novega, mladega vina. Jesen je čas smrti, praznovanja Vernih duš in vseh svetnikov. Jesen pobere mnogo bolnikov, zato se je ljudska medicina boji. Jesen je dober in kaj pripraven letni čas, da preprosto ljudstvo zbira zdravilna zelišča in koreninice. Dalje so Indijci, Slovani in Germani prepričani, da je pozna jesen godna za ženitev in to predvsem iz gospodarskih ozirov; skednji, kašče in kleti so namreč polni jesenskega pridelka. — O vseh teh jesenskih dejstvih in dogodkih nam na svojstven način poročajo jesenski ljudski svetniki, ki jih je kmetško ljudstvo prestavilo prav v sredo svojega življenja in svojih odnosov do zemlje in njenega sadu.

Za sv. Lovrenca, nekdanjega patrona zoper ogenj, je grozdje mehko, viničar si obeta sladko vino. Sv. Rok (16. VIII.), sv. Kozma in Damjan (27. IX.) ter št. Iln, sv. Tilh ali sv. Tilen (sv. Egidij 1. IX.) in drugi so patroni

Sv. Martin iz Podzida pod Trojanami.

zoper boleznim in razne bolečine, ki jim odpira jesen duri na stežaj. — Hlapci in deklice so jeseni v času žetve opravili veliko delo. Njih zaščitnica je sv. Notburga (13. IX.), poznana po legendi o srpu, ki je obvisel v zraku, ter po lepi sliki Janeza Šubica v Bukovju pri Poljanah. 29. avgusta je dan obglavljenja sv. Janeza. Ljudstvo je glavo tega svetnika navezalo na jesensko zeljnato glavo. Tega dne se zelje ne sme sekati, ker potem gnije. — Sv. Mihael, ki je Rusom to, kar je bil Grkom in Rimljanom Karon in ki prevaža po ruski veri duše pravičnikov čez ognjeno reko v onkrajnost, je Slovincem znan iz raznih ljudskih pesmi, v katerih »duše vaga«. Sv. Mihael je patron vitezov, vojakov, društev, duš v vicah ter za dobro in lahko smrt. Ob sv. Mihaelu so zrela jabolka in hruške. V Rožu pravijo: »Svet Mšov je vse hruške zmeščow.« — Sv. Koloman (13. X.) je poznan po svojem Kolomonovem žegnu, t. j. po knjigi zagovorov, zaščitnem besedilu zoper ogenj, tatove, nevihto, oteklino, prisade in razne bolezni. Naši stari kmetski očanci še dandanes zagovarjajo iz tega Kolomonovega žegna. — Sv. Gal (16. X.) je patron čebel in sladkega jesenskega medu. — Sv. Luka (18. X.) je izrazit jesenski svetnik. Patron je volov in mesarjev. Za sv. Luka in sv. Uršule se puli ali puka repa: »Sv. Luka repo puka. Sv. Lukež, repni pukež.« — Sv. Uršula je tudi priprošnjica za ugodno ženitev. Sv. Lenart je patron živine. — Dober pomočnik kmetov in drvarjev je med drugim sv. Volbenk ali sv. Bolfenk (31. X.). — Sv. Martin, usmiljeni in radodarni vojščak na konju, pozneje pa škof, je nedvomno največji jesenski svetnik. Sv. Martin je patron vojakov, živine, konj ter pastirjev, kar vse lahko razložimo iz njegovih legend. Sv. Martin pa je dalje patron plodnosti in vinske trgatve — same jesenske resničnosti, ki pa jih v legendi ne najdemo zapisanih. Tako se je sv. Martin v teku časa izoblikoval v dvojno podobo. Prva je odločno krščansko-legendarna, druga pa je obredno-jesenska, jesenski mitos, ki je njegovo ime na kratko: Dijoniz. Nekaka vez med tema dvema svetnikovima podobama pa je — gos. Gos ima po eni plati svoje izhodišče v legendi, po drugi pa v davnih jesenskih žrtvenih obredih, sredi katerih je bila ona pomembna daritvena žival.

Jesenska daritvena gos je prisposoda ubitega žitnega duha ali demona rastlinstva. Martinova gos pa je še v današnjih časih živa prisposoda jesenskega odmiranja prirode in središčna os jesenskega žetvenega in trgatvenega slavja. V preteklih časih so prav na Martinovo klali krave, vole in prašiče, meso pa obesili v dimnik kot zalogo za zimo. Sicer je bilo to klanje resno delo, a človeku je godilo, da je nekaj takoj pojedel. Na tak način se je pretvoril Martinov dan v praznik, v pojedino. Do Martina spitana gos je postala znamenje tega dne. Slatna pečenka pa kliče po kozarcu dobrega vina in sv. Martin temu klicu do naših dni kar najbolj ustreza. Saj je znano, da sv. Martin krščuje mošt takó, da ga izpreminja v vino. — Ne samo gos, važna in celo preroška je njena prsna kost. Po gosji prsni kosti ugibljejo pri nas na kmetih, kakšna bo neki zima. Če je kost svetla in čista, bo huda zima in zapadlo bo mnogo snega.

In sv. Andrej je dejansko zadnji jesenski svetnik. Ker se njegov praznik skoraj ujema z začetkom cerkvenega leta, z adventom, je zaradi tega prevzel mnogo novoletnih običajev in prerokovanj. Sv. Andrej velja za uspešnega ženitvenega posredovalca. Na štajerskem verujejo: Če hoče deklice zvedeti, kdo ji je namenjen za ženina, naj se ob sv. Andreju pošteno posti. Samo pred spanjem sme pozobati tri pšenična zrna in ponoči se ji bo prikazal v sanjah bodoči ženin. — Sv. Andrej je tudi patron ribičev. — Za tem svetnikom naletimo na sv. Barbaro, sv. Lucijo in na sv. Miklavža, ki pa nas opozarjajo, da smo že v zimi.

...Listi v koledarju se obračajo, pred nas pa spet prihajajo znani svetniki in svetnice prav po zakonu in ritmu prirode in letnih časov. Starost stoletij se jih drži, a zmerom so novi in pomlajeni. Naj zgubi kmečko ljudstvo stik s svojimi domačimi svetniki in s starimi, iz roda v rod pre-

Sv. Miklavž nad Kresnicami ob Savi

(spodaj vleče živina ob savskem bregu natovorjen splav, nad njim železn. lokomotiva, ki splavarjem prinaša pogubo).

hajajočimi navadami in običaji, zgubi hkrati ljubezen do svoje zemlje in domačije. In prav to je nekaj najlepšega na ljudskih svetnikih: oni niso zgolj vsemogočni posredniki med Bogom in človekom, oni so večno živa in trdna vez med kmetom, njegovo zemljo, domačijo in živaljo.

(Slike k temu članku so z izjemo sv. Jurija in spodnjega dela slike sv. Miklavža prvič objavljene.)

»Hiša brez molitve in pa polje brez dežja. Kjer gospodar le gromi in kolne, pa malo moli, tam sv. Duh ne prebiva. Blagor hiši, soseski, celi deželi, ki ima pravega moža poglavarja. Naj bi se tudi svet podrl, moža, ki trdno v Boga zaupa, bo Bog ohranil. Možje, zdaj pokažite, da ste možje, in lep zgled svojim domačim dajte! Vi ste svoji hiši oko in luč.«

Anton Martin Slomšek

R O M A N I

Tista pomlad je bila prečudno lepa, vendar nas je dušilo. Takrat nas je bilo troje, za vse se je pa moral pehatj oče.

»Crvički moji, molite zame, da me kaj ne zadene!« sem ga slišal vsakih štirinajst dni, ko se je poslavljaj. Pripovedoval nam je sicer o minah, o pokanju in rušenju celih skladov kamenja, vendar ga nismo razumeli, le toliko smo razsodili, da mora biti delo strašno težko in da skozi vsako zarezo gleda na očeta — smrt. Kar stisnilo me je za srce ob misli na smrt, ki mi je bila tako tuja, vendar pa zmerom pred očmi, kadar smo molili za očeta. Materi je glas drhtel, zdaj pa zdaj kar ponehal, France, ki še ni mogel dohitevat zaporedja besedi, je jeljal. Jaka pa le za silo izžvečil neznanim besedam podobne besede, le jaz sem zmagoval in dohiteval mater.

Tiste dni se nam še igrati ni ljubilo. Na sosedovem travniku so cvetele travniške sončnice, pa nas s sladkimi stebelci niso privabile. Prejšnje leto me ni mogla ukrotiti ne materina in ne sosedova beseda.

»Ta teden bo pa najbolj nevarno. Do sedaj je šele dva ubilo, nekaj je ranjenih, za ta teden se pa res bojim,« je izkolcal oče z nekam čudnim, do tedaj nam neznanim glasom.

»Bog nas varuj!« se je utrgalo iz matere, otroci smo pa glasno zavekali.

»Saj ne bo nič!« je zamahnil oče in se pogнал čez travnike, dokler se ni zgubil za jelšami in vrbami ob leni Zabnici.

»Moj Bog, moj Bog!« je tisti dan mati venomer tarnala, sicer tiho, da bi je mi ne slišali, vendar nam niti en njen vzdih ni ušel.

Kar nekam zjasnilo se je, ko je prišla v vas stara mati. Suhih hrušk in krhljev nam je natrosila in še orehov navrgla. Pozabil sem na mine, na razstreljevanje in sonce se mi je kar smejalo. Le mati se ni nič spremenila, zdaj pa zdaj je celo obraz skrila, da bi morda solzo utajila, stara mati jo je pa mirila.

»Le kaj bi se gnala, ko bo pa vse dobro!«

Mati jo je hvaležno pogledala, rekla pa nič.

»Na božjo pot bi pa le šla!« je nenadoma ubila tišino in oči so ji kar žarele.

»To pa, to!« je pritrdila stara mati in nas ošvignila z očmi.

»Janeza bi že lahko vzela s seboj!« je skoro ukazala, mene je pa kar prevzemalo. Na božjo pot bom šel, same lepe kraje bom videl in z materjo bova odpustkov nakupila.

Tisto noč sem se stokrat in stokrat prebudil, nikakor se ni hotelo zdaniti. Zdavnaj so že odpeli petlini, zunaj pa je bilo še zmerom temno in kot nalašč za to jutro — megleno.

»Da bi le dežja ne bilo!« me je zaskrbelo in se že izmotal iz cunj za pečjo, ko sem zaslišal mater, ki je tiho drsala iz kamre, da nas ne bi prebudila.

»Le poleži še, da ne boš omagal!« me je okregala, vendar mehko, da me je kar pobožalo.

»Uak!« se mi je zazdehalo in lezel sem za njo, ji prinesel borovo butaro izpod kapa pred hišo, čeprav sem se bil prej na vse strani razgledaval, če morda ni kje dedec, ki mu iz nosa kiska repa rase, iz ušes pa drest s smrdljivimi cveti. Vsaj oče ga je že videl in še on se ga je ustrašil.

Tisto jutro nisem vedel, kaj vse bi znosil materi, kako bi ji ustregel in kako ji olajšal delo.

»V najhujši vročini pa nikar ne hodita!« se je oglasila stara mati, ko je sonce že sceloma pogledalo v hišo.

»Nak!« se je nasmehnila mati in postavila na mizo skledo medle. Meni ni kar nič dišala, rad bi bil že na Brezjah in rad bi že slišal Dolenjce, ki tako čudno zavijajo besede.

Mati si je oblekla mašno obleko, jaz pa novo iz črnega platna, ki mi jo je pravkar naredil Podlonkar in se mi je zdelo, da je nima nihče lepše. Saj jo je delal Podlonkar, ki drugače dela le za gospodo. Tudi čevlje sem smel obuti, čeprav so bili še nekam preveliki, mat je pa napolnila rdeč, z rožami in srei obloženi cekar, potem sva se pa poslovila, ne da bi mati bila pozabila na rešto naukov, opominov Frančetu in Jaku, ko jima je šlo na vek in sta se stiskala k stari materi.

»Saj prideta nazaj!« ju je tolažila in kazala z roko, naj se že vendar izkapljava.

»Pa z Bogom!« je gostolela mati.

»Pa srečno. Še name se spomnita!« je odgovarjala stara mati, ko sva bila zavila že na stezo, ki je zvezana z veliko cesto.

Mlada pšenica naju je pozdravljala, prikimavala je rž in tako mehko mi je bilo pri sreč kot še nikoli. Po stezi je bilo vse voljno, da najinih okovanih čevljev še slišati ni bilo. Plevce so ruvale plevel in okopavale krompir.

»Kam pa kam tako v mašnem?« je zdaj pa zdaj zapelo izza rži, iz krompirja.

»Na Brezje!« je odmeval materin glas, ves v molitev zatopljen in ves v uslišanje zaverovan.

»Njen mož ima nevarno delo, boji se zanj,« je namignila plevica.

»Kajkaj jih je že ubilo. Razstreljevanje kamnitih sten je od sile nevarno,« je oblastno razložil okopač, ki je nekdanj rove kopal in vsak dan življenje tvegaj.

»O, Bog pomagaj!« so zastokale plevce in se usmiljeno ozrle za mojo materjo, s katero sva se že zgubljala za ržo in pšenico in se bližala veliki cesti.

Velika cesta se mi je zazdela strašno široka. Gladka je bila, pa prašna in kar neprijetno mi je udarjalo škrtanje peska pod okovanimi čevlji. Zdaj pa zdaj sem se spotaknil ob kamen, nekoliko omahnil, padel pa nisem. Čevlji iz svinjine so bili močni, nič se jim ni poznalo.

Dohitela sva voz, ki je bil neznanško visoko naložen z vrečami moke. Škripal je, cesta se je gugala in pod kolesjem se je pesek kar v moko drobil.

»Joj, mati, da bi vsaj ena vreča padla z voza in bi bila naša!« sem se zavzel in misel na pogačo me je vsega prevzela.

»Na božjo pot pojdeš, pa na greh misliš!« me je okregala mati. Obmolknil sem in pozabil na moko, tako me je bilo sram.

»To je pa Sava!« mi je pokazala mati vodo, ki se je v globoki strugi penila in besnila in si skozi skale rezala pot.

Save do tedaj še nisem videl in zazdela se mi je strašno velika. Zdaj so se mi šele zazdeli resnični junaki, ki so nam otročajem hvastali, kako so jo preplavali in kako se niso nič bali. Nak, jaz bi ne upal v take kotle.

Noge so mi bile že vroče in z obraza mi je teklo. Pogledal sem mater, tudi ona je bila potna in rdeča, obraz ji je bil pa čudno vesel.

»To pa ni Loka!« sem vzkliknil. Na hribu so se stiskale druga k drugi palače, iz palač pa se je dvigala cerkev, kakršne do tedaj še nisem videl.

»Nak, to je pa Kranj!« je razložila mati, jaz sem si pa zbral vse mogoče, kar sem kdaj slišal o Kranju.

Kar obstal sem sredi ceste in šele tedaj začutil, da me boli noga.

»Če boš pa že sedaj omagoval, izlepa ne bova videla Brezij,« je zaskrbelo mater. Opazila je bila, da šepam, čeprav sem se zadrževal. Bolelo je pa še bolj.

»Sezuj se!« mi je mehko ukazala in se že sklonila ter mi odvezala čizme. Ožuljen sem bil in kar prijetno mi je bilo, ko sem jo z lahkoto ubiral po razgreti cesti, ki se je zmerom bolj bližala Kranju.

Mati me je prijela za roko, ko sva zavila med starinske visoke hiše. Bala se je, da bi me ne povozili vozniki in podrli ljudje, ki so brezobzirno begali po ulicah. Za hip sem se zazrl v izložbo, pa me je že poglala množica z materjo vred.

»Ali so silni!« sem se ujezil in mesto mi ni bilo kar nič več všeč. Step in gluh sem lezel za materjo. Mestni škric mi je stopil na nogo in bi bil zajokal, če bi me ne bilo sram. Kar oddahnil sem se, ko se je pred nama odprla prazna, na obeh straneh polja in travnike zapuščajoča cesta.

»Hvala Bogu!« je zavzdihnila mati, ki je sovražila mesto in se izogibala mestencev. Videl sem, da je že utrujena in da kar težko diha. Glas ji je bil upehan in suh, tak nekako, kakor kadar se je vračala s polja ali pa iz gozda.

»Jaz sem pa lačen!« mi je ušlo, čeprav tisti trenutek res nisem mislil na lakoto.

»Saj res, še pomislila nisem!« je rekla mati, sedla v travo, odkrila cekar, odrezala kruha, sebi manj, meni več, primaknila še zemljo, da se mi je kar zasmajalo, nato pa postavila na tla pisker fižola z jesihom.

»Podpriva se, dolga bo še pot!« je rekla, se pokrižala in glasno zmolila očenaš.

»Mamka, s klobasami bi se založili, s fižolom bo slabak naju je podražil voznik, ki je drvel z zapravljenkom, pa se pred nama ustavil. Od konja se je kar kadilo.

»Kar dobro bo, če pa ne, naj bo za pokoro,« se je odrezala mati in se za voznika nič več menila, čeprav je silil vanjo.

»Če pa že na Brezje greste, vas pa do Pavlina že potegnem,« je nazadnje prijazno dodal in se že odmikal.

»Ne bi mogla plačati,« se je mati opravičevala, gledala me pa nepremično.

»Kaj sem morda zahteval? No?...«

Mati je pogrnila cekar in zlezla sva na voz, voznik pa pognal. Jaz sem se oddahnil, kajti noge so mi bile že trde in v hrbtu me je nekaj tiščalo. Voz je cesto kar požiral in zdelo se mi je, da se bomo zdaj pa zdaj prevrnili.

»Joj, mati, Sv. Jošt. Kako je čuden!« sem kričal v ropotanju voza, mati me je pa vendarle slišala.

»Pa res. Še dobro, da si ga spoznal!« je hotela prevpiti drdranje voza, pa ji je bil glas kot zaripel.

Cisto strmo na hribu pa se je belil na soncu Sv. Jošt, kamor sem bil že dvakrat romal z očetom. Pod gostimi smrekami so bile razpete njive, na bregove pa pripete bajte. Oče je prav gotovo vse poznal, poznal tudi gospodarje, morda jim je že zidal, morda je od njih češnje kupoval in jih potem prinašal domov. O, prav gotovo so hrustavke in belice tu doma. Gledal sem in razmišljal, Sv. Jošt je pa čudovito hitro zaostajal za vozom, se nižal, bajte so se pa poskrile med drevjem in kot drobne lučke ugasnile v senci.

Po napetem klanecu smo zdrknili v dolino, potem pa počasi lezli v strmino. Voznik je pobaral mater, od kje da je doma, kaj je njen mož, mati mu je pa suho odgovarjala.

»To bi bilo peš daleč!« sem nenadoma zastokal, ko se mi je že voznja zdela neznansko dolga.

»Pa res!« je pritrdila mati in prikimala ji je tudi voznik in počil z bičem, da je kar zaščemelo po ušesih.

»Ali bi ti znal?« me je ogovoril in mi ponudil bič.

»Bi!« sem se razjunačil in že segel po biču. Ne vem, s čim bi mi bolj ustregel. Švigal sem z bičem in pokal, da me je morala mati nekajkrat ozmerjati.

»Nehaj že vendar, kdo te bo poslušal!«

»Naj, naj, bo vsaj pomnil, kdaj se je na Brezje vozil,« se je zavzel voznik in me prijazno pobožal. In sem spet pokal in čisto pozabil, da se vozim na božjo pot.

»No, zdaj smo pa pri Pavlinu. Od tu ni daleč do Brezij. Ustavil je konja, skočil z voza in še materi pomagal, dočim sem jaz kar odrčel.

Mati ni mogla do besede.

»No, pa Bog lonaj, za četr bom pa že dala,« je nazadnje izjecljala in prikimala natakariči.

»No, pa le!« je pritrdil voznik in pokril konja, nato pa hlasno popil vino.

»Francka, zdaj ga pol litra prinesi!« je ukazal. Ko pa je mati hotela oditi, jo je prijel za roko in jo zadržal.

»Mamka, nič se vam ne mudi in za moč je tudi treba nekaj. Nisem pri preveč pobožnih, se me pa spomnite na Brezjah. Morda pride še čas, ko bom pomoči potreben. Voznikov glas je bil nekam čuden, nič prejšnjemu podoben.

Natakariča je natočila. Mati se je branila. Nikdar je še nisem videl, da bi pila vino, tedaj pa je dobro srknila in še meni je ponudila, pa takoj odmahnila kozarec, da sem le za spoznanje srebnil.

Voznik je še natočil in silil v mater, ki je bila že rdeča. Ni bila vajena tujih ljudi. Hotela je plačati, pa ji voznik ni pustil. Nekaj je šepnil natakariči, potem se pa obrnil k nama.

»No, nekoliko poti sem vama že prihranil! Kot sem rekel, na Brezjah se me pa le spomnita. Tole imejta pa za pot.« V materin cekar je porinil zavojček, ki ga je prinesla natakariča in kot blisk zginit v vežo.

»Veste, to je gospodar!« je razložila materi in se odsmejala, midva sva pa sama ostala na cesti. Mati od začudenja še spregovoriti ni mogla.

»Kaj vam je pa dal?« me je premagalo. Radovedna pa je bila tudi mati. Boječe je odvila — in pred nama sta zadržali dve veliki klobasi, poleg njih — kopica žemeljč.

»Joj, to je pa dober človek!« je izkolcala mati in zdelo se mi je, da ji je po licih zdrknilo dvoje solz.

Po senčnati cesti sva jo rezala. Tudi mati je sezula čevlje in jih obesila na ročaj cekarja.

Od daleč se je zaslišalo petje:

Marija k Tebi, uboge reve
mi zapuščeni vpijemo,
objokani otroci Eve
v dolini solz vzdihujemo.

Peli so moški in ženske in čudno zategovali. Nikoli še nisem slišal takega petja.

»Dolenjci se peljejo na Brezje,« mi je pojasnila mati.

Trije veliki vozovi so zdirjali mimo naju, na vsakem vozu jih je bilo najmanj dvajset romarjev in romaric. Tudi otroci so bili vmes. Obmolknilo je že drdranje voz, pesem se je pa še zmerom razlegala in zategnjeno, kakršna je bila, odmevala, dokler v daljavi ni zamrla.

»To bo ljudi!« je glasno pomislila mati in si z rokavom obrisala čelo. Pot jo je že zdelala in korak ji je že zastajal.

»Ali res?« sem ji odgovoril, ker nisem razumel, kaj naj bi zanjo pomenilo, če bo mnogo ljudi.

»Boš videl! Zdaj nisva več daleč. Oči so se ji zasvetile, odleglo pa je tudi meni, saj so mi kolena kar klecala, podplate mi je pa ostri pesek ponekod do živega razjedel. Čevljev pa le nisem hotel obuti.

»Paziti boš moral, da se ne izgubiš!« me je opominjala, ko sva zavila na stransko cesto proti Brezjam. Visoka cerkev se je že videla in srce mi je kar utripalo ob misli, da sem na božji poti, kjer so se čudeži godili: hromi so shodili, slepi spregledali, mutasti spregovorili. Tako mi je mati pripovedovala. In komu bi verjel, če materi ne.

Srečavala sva romarje, ki so se že vračali z božje poti, nekateri so naju pa prehiteli, kot bi se jim strašno mudilo. Mati me je prišla za roko in me potegnila ob cesti.

»Zdaj se pa le obujva. Nerodno bi bilo, če bi bila bosa,« je pojasnjevala in najprej obula mene, šele potem sebi nataknila težko okovane čizme z debelimi zadrgami.

Spočetka sem krnucal, ker se mi je žulj iznova odprl, ko sem se pa bolečine privadil, sem hodil zravnano in se delal velikega, saj sem bil romar med romarji, ki bom deležen vseh milosti, kakršne zmore le božja pot.

Množica se je gnetla okrog stojnic, kjer so prodajali čudovito lepe reči, kakršnih nikoli še nisem videl: podobice in podobice, kipe in kipce, rožne vence, zlate in srebrne oltarčke, vse za spomin na Brezje, na božjo pot, kjer Marija čudeže dela.

Mati me je trdno držala za roko, z drugo se je pa oklepala cekarja.

»Najprej pojdiva v cerkev, ne spodobi se, da bi pasla radovednost, preden nisva obiskala Njenega oltarja.« Govorila je nekam pobožno, skoraj sveto. Skoraj tako sveta se mi je zdela njena beseda, kot je bil svet kraj, kjer sva stala.

Nič ji nisem odgovoril, slepo sem racal za njo in se zadeval ob romarje, ki so prihajali s sklonjenimi glavami in sklenjenimi rokami iz svetišča, zamišljeni, kot da so se odmahnili svetu in se posvetili le Njej, ki so se ji pravkar priporočili.

Počasi sva se pririla do vhoda. Zadišalo je po kadilu in blagoslovljenih svečah in prečudno tiho je bilo v cerkvi. Moški in ženske z otroki vred so klečali in glave so se jim sklanjale skoraj do tal. Le zdaj pa zdaj je tu in tam zazrožljaj rožni vence, zakašljaj starih ali pa je zavzdihnila starka, ker ni mogla prikriti bolečine, katero je hotela razodeti le Njej.

Sam nisem vedel, kdaj sva z materjo pokleknila in se zamaknila v sveto podobo, ki je bila vsa ožarjena od zlata. Zdelo se mi je, da se mi je Jezušček venomer smehljaj in da mi je na molitev za očeta nekajkrat prikimal. Tudi Marija se mi je nasmehnila in z očmi pritrdila, kar je Jezušček odločil in določil.

Ne vem, koliko časa sva klečala, vem le, da sem zlezel v klopek, zmerom pa še šepetal molitvice, ki me jih je naučila mati, in vanje vpletal misli na očeta in željo, naj ga vzame v varstvo Ona, ki je toliko čudežev naredila.

Tedaj sem šele opazil okoli oltarja po stenah prav do pod stropa: bergle, slike, ženske kite, napise v čudovito lepih pisavah.

»Kaj pa je to?« sem šepnil materi in jo predramil.

»V zahvalo so ji dali, ker jih je ozdravila,« se je zavzela mati in me potegnila k sebi. Začel sem šteti, pa sem se vsak trenutek uštel, preveč je bilo znamenj na stenah, da je v tej začrneli kapelici res Mati — milosti.

Luči so bile zmerom bolj svetle in na okna se je obešala mračna pajčevina.

»Pojdiva!« me je potegnila mati, se s težavo dvignila in me prišla za roko. Počasi sva se motala skozi množico in ko sva se dokopala do vrat, sem šele spoznal, da se zunaj mrači. Ob zidu so čepeli berači, ki jih prej še opazil nisem.

Kar cela procesija siromakov, moških in žensk je čepela ob stojnicah, ob zidu, pod kostanji in nekatere je mati poznala in o njih pripovedovala prežalostne zgodbe, da nisem prav nič občutil lakote.

Marija Pomagaj z Brezj. (Risba Ivana Cankarja, največjega našega pisatelja, ko je bil v 3. šoli.)

Počasi sva se dokopala do tratine, kjer je bilo vsaj za dobro rjuho prostora. Zdaj sem šele občutil, kako težke so mi noge in kako bridko se oglašča želodec.

Sedla sva v travo in kar dremavica se je razlezla čez oči, pa me je predramil vonj po klobasi, ko je bila mati odgrnila cekar. Zadišale so mi tudi žemlje in zacmakal sem z jezikom kot oni siromak, ki mu je mati dala groš.

»Nalč mi je pomaknila pol klobase in dve žemlji, sama si pa privoščila le eno.

Pozabil sem na utrujene noge, na siromake, klobasa me je kar zamamila.

»Da ne bova pozabila moliti za dobrega voznika,« je izkolcala mati in kar sram me je bilo, ker sem v cerkvi pozabil nanj.

»Ali si še lačen?« je zaskrbelo mater.

»Sem!« sem izjecljal, še mi je dišala klobasa.

»Prihraniva klobaso za očeta, da bo vedel, kdaj sva bila na Brezjah,« je mukoma spravila iz sebe.

»Pa res!« sem ji pritrtil in povetil glavo, potem pa hlastnil po žlici in zajel fižola z jesihom. Pripravila ga je mati, zaslužil ga je oče in dišal mi je prav tako kot dobrotnikova klobasa.

»Ponoči bova v cerkvi!« je nekam zaskrbljeno odločila mati, ki se je bala zame. Bil sem že zaspan in glava mi je venomer lezla k tlom.

Cerkev je bila skoraj nabito polna, pa razsvetljena kot naša domača cerkev še nikoli ni bila.

Mati je bila kot zamaknjena, le zdaj pa zdaj je segla po moji roki. Najbrž se je za trenutek zbala, da sem se morda zgubil. Spomnil sem se na voznika in počasi, da bi bilo bolj pobožno, sem šepetal očenaš, potem pa sem se zatopil v premišljevanje: tam daleč pokajo mine, oče jih

zažiga, kamenje se trga, buta v zrak, pada z vso težo na desno in na levo, zdaj zdaj morda zadene očeta.

»Marija, ti ga varuj... Oče naš...« sem pohitel in kar zbal sem se, da sem morda premalo mislil na očeta in da mi bo Marija zamerila in mojo prošnjo celo zavrnila. Venomer sem molil, zdaj pa zdaj mi je kinknila glava, z muko sem pregnal spanec. Pred oltarjem Matere božje so trepetale luči in bergle, slike na stenah so se premikale, kot da hočejo moliti s svečami in z romarji.

»Kar zaspi, bom že popazila nate!« mi je šepnila mati in po kolenih oddrsala proti stopnici, da bi bilo zame bolj pripravno in da bi me romarji ne zmečkali. Držala me je za roko in po kolenih sem se mučil za njo.

»Kar na stopnico lezi!« mi je rekla mati.

»Ne upam!« sem ji tiho izgoltal; bal sem se, da bi bilo greh, če bi v cerkvi spal, ko sem vendar prišel na božjo pot, da izprosim očetu zdravje in srečo.

»Nič se ne boj, Mariji se izročil!« me je zavrnila mati in zdelo se mi je, da se mi je Mati božja nasmehnila in rekla: »Saj si priden, le mirno zaspi, jaz te bom varovala.«

Naslonil sem se na stopnico, zaspatj pa le nisem mogel. Luči so tako čudno trepetale, drsanje kolen, drhtenje ustnic me je motilo in čisto zraven mene je bila pušica, kamor so verniki metali denar, da podpro svoje prošnje. Votlo so zabobneli novci v globini pušice in razločno sem videl, kako so se roke umirjeno in potolaženo dvigale, ko so odložile, kar so namenile za Mater milosti.

Ves onemogel, star in do tal sklanjajoč se je priril do pušice možakar in z njim drobna, bolehnata hčerka. Papirnati desetak je stiskal v roki, z drugo pa lovil hčerkinjo, da bi se mu ne zgubila. Težko se je dvignil do pušice in roka mu je drhtela, ko je rinil zmečkani bankovec v zarezo, potem se je pokrižal in nenadoma so mu luči razsvetlile obraz, ki je bil ves naguban, pa čudovito lep, vsaj tako se mi je zdelo. Gotovo ga je misel, da bo hčerka ozdravela, tako prevzela in zdelo se mi je, da je tudi deklinin obraz nenadoma zalilo zdravje. Ko pa sem za trenutek ošvignil z očmi pušico, sem zagledal rob bankovca, ki je gledal iz zareze. Prav tisti trenutek pa se je k zarezi pomaknila zamazana roka. Prsti so se čudno skrivili in ko so se odmaknili, sem videl, da iz zareze nič več ni gledal bankovec; med umazanimi prsti je zginil. Dvignila se je visoka postava in ne po kolenih, kar korakoma je odrivala romarje in iskala vrat.

Najrajši bi bil kriknil: »Primate ga. Materi božji je denar ukradel!« pa nisem mogel, groza mi je stiskala grlo in vzdrltel sem po vsem telesu.

»Kaj ti pa je?« je zaskrbelo mater in mi je roko položila na glavo. Čutil sem, da se ji je tresla in da je bila nekam mrzla. Odgovoriti ji nisem mogel, groza pred božjim ropom je bila prevelika.

»Sanjalo se ti je morda kaj?« je še dodala, potem se pa spet zamaknila v molitev.

»Materi božji je ukradl denar, božjeropnik!« mi je zvenelo v duši in me dušilo. Pogledal sem Mater božjo in zdelo se mi je, da je bil njen obraz žalosten in jezen.

Zaspal sem, pa še v spanju sem videl tisto roko in skrivenčene prste, ki so Materi božji ukradli desetak, duši pa priključil prekletstvo.

Zjutraj šele sem mater razodel, kaj sem videl.

»Bog se usmilil njegove duše!« je zavzdihnila in iz oči sta ji zdrknili dve debeli solzi. Na potu domov sva malo govorila, jaz sem mislil na božjeropnika in na okradeno Mater božjo, mati pa je bila še vsa na Brezjah in pred milostnim oltarjem.

Tisto soboto se je oče vrnil. Bil je zdrav, vendar pa nekam prepaden.

»Dva je ubilo, pet so jih odpeljali v bolnišnico,« je s poudarkom izjecljal oče in oči so mu bile mokre.

»Marija naju je uslišala!« je kriknilo v meni.

»Bog bodi zahvaljen in Mati božja z Brezj, da si živ!« se je utrgalo iz materinih prsi in iz skrinje izvlekla odpuške, tudi klobaso, ki sva jo prihranila, in jih dala očetu.

»To je pa z Brezj!« je izkolcala in glas ji je bil čudno mehak in dober.

»Bog lonaj!« je rekel oče in zaokrenil obraz. Zdaj se mi, da so mu bile oči solzne, pa jih ni maral pokazati. Očeta nikoli nismo videli, da bi jokali.

Na božjeropnika pa živ dan nisem pozabil. Kadar sem se spomnil na Brezje in bil na Brezjah, me je zgrabila misel, če Mati božja kljub vsej dobroti morda le ni mogla odpustiti svojemu roparju. In vselej mi je nekaj reklo: ne, nikoli!

Ko govorimo o gospodarstvu Ljubljanske pokrajine, je treba zlasti vedeti, da je Ljubljanska pokrajina zemljepisno v največjem delu kraško ozemlje, ki je več ali manj izrazito. Poleg tega je treba vedeti, da je nadmorska višina Ljubljanske pokrajine znatna in da je ozemlje do tri četrtine hribovito, čeprav s položnimi vzpetinami. Le malo je ravnin in sicer zlasti ob Ljubljanici in Krki, dočim prevladuje drugod hribovita tla. Vse reke Ljubljanske pokrajine teko proti vzhodu, v Savo, ki teče delno tudi po področju Ljubljanske pokrajine.

S temi zemljepisnimi podatki pa je povedano tudi že, na kakšnih osnovah temelji gospodarstvo naše pokrajine. Zato je tudi naša pokrajina izrazito kmetijska pokrajina, v kateri pa bi skoro rekli, da prevladuje gozdna površina. Kajti nad 40% vse površine naše pokrajine tvorijo gozdovi, od katerih so nekateri zelo visoko v gorah, drugi pa so zopet izrazito kraški gozdovi, poleg tega pa je seveda tudi veliko zemlje, katero bi bilo treba pogozditi. Nekateri gozdovi v predelih naše pokrajine so prastari ter imajo zvezo z gozdovi v Kvarnerski pokrajini ter s hrvaškimi gozdovi, ki se vlečejo na pobočjih ob Jadranskem morju.

Največje bogastvo naše pokrajine je torej gozd, ki pokriva okoli 190.000 ha. Gozdni proizvodi so zaradi bližine vedno našli svojo pot zlasti v Italijo, ki je bila že stoletja odjemalec našega lesa, česar tudi različne politične razmere v desetletjih niso mogle dosti spremeniti. Na lesu temelji največji del našega izvoza in les je izredno važen predmet tudi za naše kmetijstvo, ker je gozd z malimi izjemami v rokah našega kmeta.

Po podatkih Zveze industrijecev je na našem področju okoli 40 večjih industrijskih podjetij za obdelavo lesa, ki vsako leto dajejo na stotisoče kubičnih metrov zlasti tehničnega lesa. Skoro pol milijona metrov pa dosega pridelava drv, ki jih izvažajo polovico, ostala pa potrošimo doma. Naša lesna podjetja niso pa samo navadni obdelovalci, temveč sama tudi izdelujejo boljše izdelke iz lesa in na gozdnem bogastvu temelji tudi znatna industrija za predelovanje lesa, zlasti za pohištvene namene. Poleg tega je znatna zlasti v nekaterih kraških dolinah domača izdelava raznih lesnih izdelkov, ki so dobro znani povsod kot naša suba roba.

Tudi naše ogljarstvo je zelo lepo razvito in daje za izvoz znatne količine cenjenega lesnega oglja. Če vse to upoštevamo, šele vidimo, kako velike važnosti je gozd za vse naše gospodarstvo.

Glavna pridobitna panoga naše pokrajine je kmetijstvo, kajti poklicni ustroj prebivalstva po štetju iz leta 1931 kaže, da je odpadlo od zaposlenega prebivalstva na kmetijstvo 54%, na industrijo in obrt 18,4%, na trgovino in kredit ter promet 8,3, na javne službe in svobodne poklice 8,2% in na ostale poklice 11,1% vsega prebivalstva. Odstotek kmetijskega prebivalstva je dejansko veliko odločilnejši, ker je treba upoštevati dejstvo, da odpadejo skoro vsa industrija, obrt, trgovina in javni uslužbenci zlasti na Ljubljano kot središče pokrajine.

V kmetijstvu prevladuje srednja in mala posest. Posestev do 5 ha je okoli 18.500, dočim znaša skupno število vseh kmetijskih obratov okoli 38.000. Veleposestev z nad 100 ha zemlje je okoli 80, ki so imela okoli 37.000 ha zemlje, od tega seveda največ gozdov.

Omenili smo že, da je pod gozdovi nad 40% vse površine v ljubljanski pokrajini (točno 40,8%), na druge vrste obdelave pa odpade: na travnike 21,6, pašnike 17,3%, žito 15,3, vinograde 1,5, na sadovnjake 0,8, na sočivje 0,4 in na nerodovitno zemljo 2,3%. Iz teh podatkov je razvidno, da je orne zemlje razmeroma manj in da je naša pokrajina zlasti živinorejska. Glavni pridelki na našiorni zemlji so:

koruza, pšenica, ajda in krompir. Treba pa je upoštevati, da so hektarski donosi zemlje majhni, saj je znašal n. pr. donos pri pšenici okoli 10 met. stotov na hektar, pri koruzi pa okoli 12 met. stotov na ha. Tudi donos krompirja je slab, saj znaša po letini komaj 45—60 met. stotov na ha. Zato je razumljivo, da se dajo hektarski donosi še povečati, poleg tega pa se bo dalo pridobiti še mnogo orne zemlje z izboljšanjem tal in pridobitvijo novih zemljišč.

Važnejša kot poljedelstvo je v Ljubljanski pokrajini živinoreja. Po zadnjih statističnih podatkih je v naši pokrajini nad 100.000 glav goveje živine in približno prav toliko prašičev. Najbolj je razvita živinoreja v okrajih: Ljubljana, Novo mesto in Višnja gora, dočim je slabša v Beli Krajini, še manj pa na kraškem ozemlju kočevskega in logaškega okraja. Povprečno odpade na 100 hektarjev njiv, travnikov in pašnikov 38 glav goveje živine in prav toliko na 100 prebivalec. Isto velja za prašičerejo.

Vinogradov je največ v jugovzhodnih predelih pokrajine, skupna površina vinogradov pa znaša okoli 6000 ha. Vina prihajajo v poštev samo za domačo potrošnjo.

Rudarstvo temelji na dveh večjih premogovnikih in sicer v Kočevju in St. Janžu, poleg tega se je razvil tudi še rudnik v Črnomlju, manjši pa so rudniki na Orljah pri Ljubljani in Otočah. Nadalje je nekaj manjših ležišč železne, manganove in svinčenocinkove rude v raznih krajih.

Industrija je v glavnem zbrana v Ljubljani, poleg tega pa je nekaj večjih obratov v raznih krajih, kot n. pr. v Novem mestu, Kočevju itd.

Največja industrijska podjetja v naši pokrajini so: državna tobačna tovarna v Ljubljani, tvornica papirja v Vevčah z letno izdelavo nad 1200 vagonov raznih vrst papirja, Saturnus za industrijo pločevinastih izdelkov, Stora, tvornica zavese, »Motvoz in platno« v Grosupljem, pivovarna Union v Ljubljani itd. Skupno šteje Ljubljanska pokrajina okoli 130 industrijskih podjetij, ki se dele na posamezne stroke takole: lesna industrija in industrija lesnih izdelkov 36, stavbena industrija in industrija stavbenega materiala 9, rudarstvo 3 podjetja, kovinska industrija 11, električna 3, kemična industrija 15, papirna in kartonažna industrija 10, usnjarska in čevljarjska industrija 6, tekstilna industrija 15 podjetij, hranilna industrija 14 podjetij in razne stroke 8 podjetij.

Trgovina šteje v vsej pokrajini okoli 5000 obratov, od katerih pa največ odpade na Ljubljano, poleg tega pa je treba upoštevati, da so v Ljubljani tudi največja podjetja. Gostinskih podjetij je v vsej pokrajini okoli 3000, večje pa je število obrtnih podjetij.

Ljubljana pa je tudi veliko središče našega denarstva. V Ljubljani so trije veliki samostojni zavodi, 3 manjše delniške banke in številne podružnice bank, ki imajo svoje sedeže izven Ljubljanske pokrajine. Poleg tega je v Ljubljanski pokrajini 6 hranilnic, od katerih sta dve največji v Ljubljani sami. Število zadrug znaša okoli 400, ki so združene v dveh združenih zvezah. Hranilne vloge v vseh denarnih zavodih ljubljanske pokrajine računajo na okoli 600 milijonov lir.

»Kadar mlado drevje sadiš, glej, da korenine globoko v zemljo posadiš, da bo drevo čvrsto raslo in ga vihar izkoreninil ne bo; in če mu kako vejo odlomi, se ne posuši drevo, ki korenine globoko požene.«

Anton Martin Slomšek

Kako kmetuj

Načrtno gospodarstvo je mogoče le takrat, kadar si gospodar uredi svojo domačijo po načelih naprednega gospodarjenja, ki najbolj odgovarja dotičnemu kraju. Gospodar mora biti poučen o vsem. Še bolj kot drugi poklici zahteva strokovno izobrazbo kmetijski stan. Če kmetovalec vsega ne ve, mu pridejo prav nasveti kmetijskih šol in strokovnjakov, deloma pa si lahko svoje znanje izpopolni z obiskovanjem tečajev, kmetijskih predavanj itd.

Dober gospodar naj si uredi na svojem posestvu inventar, t. j. popis premoženja, kolobar, gnojenje, nabavo semena, umetnih gnojil itd. Vse to je posebno važno v teh težkih prehranjevalnih časih, ko mora stremeti za tem, da količino svojih pridelkov znatno poveča, zaradi česar bo imel v prvi vrsti korist on sam. V naslednjem podajamo nekaj navodil, po katerih naj bi se v posameznih mesecih leta ravnal.

Januar.

Vsak kmečki človek ve, da pozimi narava počiva in da se v zemlji vršijo važne izpremembe, od katerih je odvisna njena rodovitnost. Dovolj snega in miren mraz imata velik pomen za ugodno letino. Ker na polju ni dela, imaš dovolj časa, da si pripraviš in popraviš orodje in stroje. Uredi si knjigovodstvo, da boš vedel, kako si gospodaril v minulem letu in da si boš iz tega lahko pridobil koristne nauke za bodoče. Kolobar za prihodnje leto bi si moral sestaviti že v jeseni, pred setvijo ozimine, če pa tega nisi storil, stori sedaj, da boš vedel, s čim boš vsako njivo posejal. Naroči se na strokovno časopisje. Izvažaj

hlevski gnoj na kupe za spomladansko gnojenje in preskrbi si potrebna umetna gnojila.

Na travnikih ni posebnega dela, le če imaš že preveč gnojnice, jo razvažaj po travnikih in vrtu.

Na zelenjadnem vrtu delo počiva. Sedaj je čas, da si popraviš orodje in pripraviš razno kolje. Pregleduj in prebiraj zelenjadne zaloge v kletih, mrzlih gredah in zasipnicah; preglej zaloge semen in naroči, kar ti še manjka!

Če je huda zima in zapade moker sneg, je potrebno, da otresaš sadno drevje, da ga sneg ne polomi. Ob ugodnem vremenu nabiraj cepiče za spomladansko cepljenje sadnega drevja, v sadni kleti pa pregleduj sadje, da ne bi gnilo ali celo zmrzevalo.

V vinogradih skrbi za nabavo kolja, napeljuj gnoj, in če vreme dopušča, je čas za rigolanje.

Ob prostem času vrši pretakanje in dolivanje vin ter kuhanje žganja, čisti posodo, orodje itd.

Čebelnjaku je potreben mir. Skrbi, da se čebele ob lepem vremenu oprasijo; če je zazimljenje slabo izvršeno, polagaj pažnjo na njegovo izboljšanje.

Ponovno preglej zaloge krme, da boš vedel pri čem si. Le dobro in pravilno krmljenje ter negovanje živine ti donaja največ uspeha. V zimskih mesecih, ko imaš največ časa, posvečaj tudi največ pažnje svoji živini. Ker si v zimskem času navezan skoraj izključno na krmljenje s suho krmo, skrbi še posebej za zadostno in redno napajanje živine. Napajaj po možnosti zunaj, na potoku ali izvirku, ker se živali na ta način lahko v zadostni meri sprehodijo, prezračijo in očistijo parklje.

Februar.

Približuje se spomladanska setev! Pripravi si dovolj zgodaj seme ovs, ječmena, koruze, detelje, trave, krompirja, fižola itd. in pazi, da boš sejal dobro in zdravo seme, ker le od dobrega semena bo tudi dober pridelek. Če je vreme za setev ugodno sej konec februarja oves, ako pa sneg še ni izginit in je zemlja še zamrzla, razvozi razpoložljiv hlevski gnoj po njivah in ga zaorji čim hitreje.

Ko izgine sneg in se zemlja dovolj osuši, je čas, da pričneš s čiščenjem odtočnih jarkov, trebljenjem grmovja, gnojenjem in brananjem travnikov.

Da si priskrbiš zgodnje sadike, pripravi tople grede, popravi okna, odeje in pokrove ter posej vanje semena za sadike. Če vrta v jeseni nisi pognojil in prerahlal, skrbi da to čimprej izvršiš. Začni nabirati motovilec, špinačo, pregleduj gomolje, cvetlice itd.

Sadno drevje začni čistiti in škropiti. Suho drevje izkoplji in odstrani. Na novih mestih pa pripravi jame za spomladansko saditev drevja; obenem nabiraj tudi cepiče, v kolikor jih še nisi.

Je skrajni čas, da izrigolaš vinograde, si nabaviš in pripraviš kolje.

V kleti pretakaj vino, dopolnjuj sode in čisti posodo ter prostore.

V čebelnjaku pregleduj, kako so prezimile čebele, če imajo dovolj hrane, kako so se otrebile in ali niso brezmatične.

Zima na vasi: tako hodijo kmečki ljudje na Blokah, najstarejši srednjeevropski zibeli smučanja, k sv. maši — in za pogrebom.

Ob toplejšem vremenu spuščaj živino v tekališče. Odstrani zamašene dušnike in osnaži okna, da bodo hlevi svetli in zračni. Odbiraj valilna jajca od dobrih nesnic za zgodnje valjenje. Najprimernejši čas za praseenje svinj je meseca februarja in marca. Posvečaj brejim svinjam in mladičem veliko pažnje in skrbi!

Marec.

Skraini čas je, da si meseca marca pripraviš seme, razvoziš in zaorješ gnoj. Izvrši setev ovsu in drugih spomladanskih žit. Ob lepem vremenu prebranj ozimino, da s tem pospešiš obraščanje, zatreš kaleči plevel in ohraniš zimsko vlago. To delo se pri nas premalo upošteva. Tisti pa, ki je s tem začel in videl uspehe, ga ne bo več opuščal. Redka žita se po takem brananju zgostijo, dobro obrastejo in hitreje razvijejo, če jih po vlačanju tudi povlajamo; gosta se pa po takem brananju razredčijo. Za to delo uporabljaj lahke brane s kratkimi zobmi.

V marcu je zadnji čas za čiščenje in brananje travnikov. Razvozi vso gnojnico po travnikih, da bo ruša čimprej ozelenela!

V pripravljene tople grede presajaj (pikiraj) zgodnje zelenjad in vzgajaj različne zelenjadne cvetlične sadike. Sej korenje, peteršilj in špinačo. Prezračni kleti in odpiraj zasipnice. Vrtno table poravnaj in razčrtaj jih na gredice ter posadi ob toplem vremenu zgodnje kapusnice in solate.

Končaj z zimskim škropljenjem sadnega drevja; čisti in trebi sadna drevesa. Čas je tudi za precepljenje in sajenje sadnega drevja.

V vinogradih končaj z rezom trsja, stavljenjem kolja, vezanjem in kopanjem.

Izvrši drugo pretakanje vin in dopolnjev sode. Iz drož kuhaj žganje. Opravljaj vsa redna dela v kleti!

Ko čebele izletujejo na spomladansko sonce in pašo, preglej matice, ugotovi zaloge in če je potrebno, jih krmi.

Tople dneve izkoristi za zračenje hlevov in spuščanje živine. Podsajaj odbrana jajca zgodnjim kokljam, kajti izkušnja uči, da so najboljši piščanci izvaljeni v mesecu marcu in začetku aprila. Marčeve jarkice ti bodo nesle že v jeseni, ko se stare kokoši začnejo skubsti in z nesanjem nehajo.

Spomladansko oranje.

Pomlad pod našimi gorami.

April.

April je mesec, v katerem je največ dela na polju. Pohiti če si s setvijo zaostal! Čas je že za sajenje okopavin: pese, krompirja, koruze in zgodnjega fižola. Semenski krompir bi bil moral odbrati že v jeseni z izkopom najbolj zdravih in rodovitnih grmov, če pa tega slučajno nisi storil, ga odberi sedaj, in sicer na svetlem prostoru, da ga boš dobro pregledal. Najboljše je, če sadiš cel srednje debel krompir, če pa takega nimaš dovolj, razreži debelejšega na kose s tremi do štirimi očesi. Tudi ostala semena moraš pred setvijo pregledati, očistiti in razkužiti. Ob lepem in suhem vremenu potrosi ozimino in okopavinam umetna gnojila, od katerih so najbolj priporočljiva superfosfat in kalijeva sol.

Ona zemljišča, ki so namenjena za detelje in travnike, v tem mesecu posej! Dovrši brananje in čiščenje travnikov, v kolikor tega še nisi storil.

Sej zgodnje zelenjavo na prosto, dočim presajaj vzgojene sadike na prosto, ter skrbi za plevel in zalivanje sadik.

Ker se bliža čas paše, moraš sadna drevesa, posebno mlada, ograditi, da jih živina ne polomi; istočasno pa popravljaj ograjo okrog sadovnjakov. V kolikor je mesec marec neprimeren za saditev in čiščenje sadnega drevja, izvrši to sedaj. Staro sadno drevje pognoji v krogu s hlevskim gnojem, če tega nisi napravil že v jeseni. Dobro je, da to gnojenje izvrši vsakih pet let.

V zrigolanih vinogradih posadi cepljenke. Po končani rezi priveži trte in končaj prvo kop.

Krompir sadita.

V kleti izvršuj redna kletarska dela! Paziti moraš predvsem, da se ti mlada vina ne pokvarijo.

Skrbi, da bodo čebelne družine močne in da bodo zgodaj rojile. Če je potrebno, jih pitaj.

Če je pomlad ugodna, začneš s pašo ali pa krmiš z zeleno krmo v hlevu. Ta prehod od suhe krme (zimsko krmljenje) na zeleno, izvršuj polagoma, da ne bo živina driskava. Spomladi se vse samice redno plemenijo, pa je potrebno, da si zapisuješ čas plemenitve v plemenske knjige. Nadaljuj s podsajanjem kokelj ter z oskrbovanjem zgodnjih piščet. Vse živalske hleve prečisti in prebeli ob lepem sončnem dnevu.

M a j.

V maju dokončaj vse setve, ki jih še nisi mogel izvršiti. Okopavine redči, plevi in okopuj! Čas je, da posadiš fižol, zelje in drugo zelenjavo. Po košnji inkarnatke sej še koruzo, proso ali peso.

Meseca maja je rast trav najbujnejša. Na dobrih legah jo že lahko kosiš za zeleno, proti koncu meseca pa celo že za suho krmo. Ker se bliža čas košnje in spravljanja sena, je potrebno, da si pripraviš orodje, to je kose, grablje, vozove ter senik. Na seniku premeči morebitni ostanek stare krme, da je ne založiš s svežo; sam senik pa očisti drobirja, pajčevin ter druge nesnage in preglej, v kakšnem stanju je streha, da ne bi zacejala in kvarila seno.

Na vrtu lahko sadiš in seješ one posevke, ki so manj odporni proti mrazu (fižol, kumare, paradižnike, buče, paprike itd.). Skrbi za vzgojo sadik pozne zelenjave (endivije, ohrovta, zelja). Odbiraj glave majniške solate za seme! Vrt redno zalivaj, plevi in okopavaj!

Sadno drevje je v polnem cvetju, zato skrbi za drugo škropljenje. Z drevja odstranjuj vodene poganjke!

Ista dela (pletev, okopavanje) izvršuj v vinogradu ter skrbi, da o pravem času izvršiš prvo škropljenje.

V kleti vrši in dovršuj ona redna dela, ki ti jih narekuje čas.

Majnik je mesec čebelnega rojenja; zato pripravi vse potrebno za vsajanje rojev. Čebele prestavi v medišča in jim odstrani zimske odeje.

Če je bila pomlad mrzla, začni puščati živino na pašo šele v maju. Do tega meseca trave in detelje toliko porastejo, da jih lahko kosiš za zeleno krmo. Do tedaj pa pokrmi tudi ensilažo, ker bi jo živina sicer nerada žrla. Prazne silosne jame sproti osnaži, osuši in prebeli z apnenim beležem, da bodo ostale stene gladke.

J u n i j.

Dokončaj pletev, okopavanje, osipavanje krompirja, pese in koruze. Vse to delo je treba izvršiti pred glavno košnjo. V kolikor še nisi posadil zelja, ga posadi čimprej. Sej koruzo za svežo krmo ali za ensilažo. Po ječmenu posej ajdo, nasadi peso ali pa oplevi strniščno korenje, če si ga spomladi sejal med ječmen.

S košnjo ne odlašaj predolgo, kajti pozna košnja ti da slabo krmo, a otave trpijo navadno pozneje zaradi suše. Dobra kakovost krme je odvisna tudi od sušenja in lepega vremena ter dobre shranitve.

Dedkova pomlad. (Slikal Maksim Gaspari)

Na vrtu nadaljuj s pletvijo in okopavanjem zelenjave. Pospravljaj zgodnjo in sej pozno jesensko zelenjavo. Pazi na paradižnike, pinciraj vse zalistnike na njih. Vso zelenjavo pridno zalivaj s prestano vodo. Urejuj cvetlične gredice, precepi vrtnice na živo oko (okulacija).

V sadovnjaku nadaljuj z uničevanjem sadnega mrčesa in škropljenjem drevja. Češnje in marelice zorijo; za trg jih obiraj skrbno in previdno.

V vinogradu veži mladje ter opravi redno drugo in tretje škropljenje; ob cvetenju pa puščaj trto na miru! Izvrši drugo kop do konca meseca; tedaj je tudi najprimernejši čas za zeleno cepljenje trt (na zeleno).

V kleti naj bodo sodi doliti, prazno posodo pa očisti in zažvepljaj. Pazi na zračenje in snago!

Tudi v tem mesecu navadno čebele še rojijo, zato jih redno opazuj. Izpusti čebele v medišča in redno nadziraj donos medu ter razvoj družin.

Živino redno krmi z zeleno krmo ali pa goni na pašo ter pazi na red in snago v hlevu. Če nisi še prebelil hlevov, stori to sedaj.

Julij.

Glavna žetev je tu. Po žetvi strnišča takoj preorji in posej njive z ajdo, koruzo za krmo, repo in grašično-ovseno zmesjo. Naj ne ostane nobeno strnišče prazno, marveč preorji vse in zasej, da boš več pridelal za hrano in krmo! Dobro je, da takoj po setvi sestaviš tudi kolobar za prihodnje leto.

Žetev — blagoslov poletja.

V višjih legah dokončaj košnjo trave. Nemško deteljo in domačo deteljo drugič pokosi, ko sta v polnem cvetju. Po košnji detelj pognoji z umetnimi gnojili in prebranjaj s travniškimi ali tudi navadnimi branami.

Ker je ta mesec najbolj suh, vrt vestno zalivaj, okopavaj in plevi. Sej jesensko in zimsko zelenjavo. Pospravljaj čebulo in česen, semena špinacije in motovilca.

Letos posajeno drevje ob suši zalivaj! Pobiraj odpadlo sadje in ga pokrmi prašičem. Pospravljaj koščičasto in jagodičasto sadje. Zgodnje sadje konzerviraj za zimo. Na sadna drevesa privezuj lepljive pasove in stare zažigaj.

Nadaljuj s škropljenjem in žveplanjem ter pinciranjem zalistnikov v vinogradih.

Vinske kleti drži hladne, primerno vlažne in zračne. Najprimernejša toplota je 12—15 stopinj Celzija.

Pregleduj donašanje medu ter zalege matic. Glej, da bodo čebele izkoristile gozdno pašo, zaradi tega jih po potrebi in možnosti pelji na primeren kraj v pašo.

Živino varuj pred mrčesom. Hleve zasenči in zrači. V tem in naslednjem mesecu je dobro, da vložiš (konzerviraš) v apno ali vodno steklo jajca za zimo. Kurnico razkuži in zatiraj mrčes! Svinje puščaj vse poletje na prosto v tekališče ali na pašo in nudi jim čim več zelene krme.

Av g u s t.

V hladnejših legah se vrši še žetev ovsu. — Vsa žita omlati in takoj očisti za seme! Zadnje strnine preorji! Zgodnji krompir izkopavaj; pozni krompir, peso in koruzo pa po potrebi še oplevi visokega plevela (ogrščica, osat, loboda, dresen itd.).

Na boljših travnikih že lahko kosiš otavo, nato dovažaj gnojnico.

Nabiraj semena dozorele zelenjave. Sej endivijo, špinacio in motovilec. Presadi še sadike pozne zelenjave. Spravljaljaj in konzerviraj paradižnike, kumare, paprike itd. Kisaj zgodnje zelje!

Obiraj zgodnje sadje, odpadlo stiskaj za sadjevec ali kis. Težko obloženo drevje podpri! Izkopljaj jame na praznih mestih v sadovnjaku, da boš posadil v jeseni ali spomladi mlado drevje. Sadne kleti pripravi za shranjevanje sadja!

Po potrebi žveplaj še vinograde. Obiraj zalistnike in trte vršičkaj proti koncu meseca. V zaplevljenih vinogradih pokosi ali vsaj potrgaj travo, da bo grozdje lepše zorelo.

Čebele pripravi za ajdovo pašo, poišči jim pašišča in slabe roje za pašo združi.

Jesenska radost: trgat gredo.

Skrbi za redno plemenitev domačih živali. Prične se že paša na otavah, odnosno krmljenje z njo v hlevih. Živino redno čisti in zatiraj mrčes! Poznim kokljam podsajaj jajca, da boš imel piščance za prodajo. Jajca konzerviraj! Ker se kokoši začnejo skubsti, jih moraš v tem času izdatno krmiti.

September.

Bliža se čas pospravljanja jesenskih pridelkov. Vse kleti in shrambe očisti in pripravi za spravljanje sadežev. Preden začneš izkopavati krompir, izberi si najlepše grmiče za seme. Le zdravi grmiči krompirja, ki imajo nad osem srednje debelih gomoljev, so dobri za seme. Ostali krompir izkoplji ob lepem vremenu in ga osuši ter ga nato prebranega spravi v klet. Tudi od ostalih sadežev izberi za seme najboljše in najrodovitnejše. Dozorevajo ližol, proso in ajda. Odbrano seme ozimim razkuži in posej čim prej na dobro pripravljene njive. Če seješ zgodaj, porabiš manj semena kot pri zakasneli setvi, ker se zgodnja setev boljše ukorenini. Zato izvrši setev ozimim po možnosti do konca septembra.

V septembru posuši še ostalo otavo in deteljo. Na slabših travnikih pasi živino. Vso ostalo krmo, ki je ne moreš posušiti ali popasti, pokladaj živini zeleno v hlevih ali pa jo doma vložiti v silos. V silos zreži tudi zeleno koruzo ter razne cime. Silažo dobro stlači in obteži z zemljo, ki jo zbij, da bo dobro zaprta.

Pospravljaj dozorele pridelke zelenjadi. Sej zimsko zelenjavo. Pokrivaj cvetlice, da jih obvaruješ pred zgodnjim mrazom.

Sadne shrambe pripravi in uredi za shranjevanje sadja. Obrano sadje sortiraj za svežo uporabo, sušenje in sadjevec. Posebno mnogo ga nasuši, ker bo važno za prehrano in bo imelo dobro ceno. Suhe veje pred odpadom listja odžagaj in odstrani!

V vinogradih pregleduj rodnost trsja, da boš vedel, kje jemati najboljše cepiče. Zapomni si tudi slabo trsje, da ga boš precepil, če je še mlado. Ko zgodnje vrste dozori, grozdje otrogaj.

Klet, stiskalnico in vso posodo uredi in pripravi za trgat, da boš imel vse v redu za nemoteno delo ob trgatvi.

Po ajdovi paši pregleduj čebele, toči med in spravljalj satnike; družine postavi v plodišča in jih pripravi za zaimljenje. Odprtine panjev zoži, da ne nastane ropanje.

Živino pasi na otavah in morebitnih deteljah, kjer pa je potrebna velika previdnost, da ne bo napenjanja. Vlagaj jajca za zimo in odberi kokoši, ki jih boš imel preko zime (dobre nesnice). Prašiče začni pitati s krompirjem, korenjem in ječmenom ter ovsom, pozneje, ko bo suha, tudi s koruzo. Po možnosti kontroliraj s tehtanjem tedenske ali štirinajstdnevne prirastke.

Oktober.

Oktober je mesec splošnega pospravljanja zadnjih pridelkov. Setev ozimim moraš zaključiti vsaj v prvi tretjini meseca, če nisi mogel dovršiti v septembru. Prazne njive pognoji in zorji, da jih tako primerno pripraviš za spomladansko setev in saditev. Če boš prazne njive že v jeseni preoral in zagnojil, bo zemlja spomladi bolj rahla, vlažna in za setev primernejša; tudi gnojenje bo delovalo bolje in učinkoviteje.

S pašo nadaljuj, z deteljami pa bodi zelo oprezen. Otavič pokosi in spravi v silos, ravno tako tudi detelje, potem ne bodo nevarne. Travnike pognoji z gnojnico, gnojem ali pa z umetnimi gnojili.

Na vrtu pospravljaj zadnje pridelke in jih spravljalj v kleti ali zasipnice za zimsko uporabo. Po večkratni slani izprazni in očisti vrt. Na prazne grede navozi gnoja in jih dobro prekoplji, da jih zimsko zmrzovanje zrahlja za spomladansko setev in saditev. občutljive rastline spravi ob pravem času v cvetličnjake ali tople grede. Vrtnice pa, ki ostanejo zunaj, nizke zagrni, visoke pa pripogni in pokrij, da jih tako zavaruješ.

Pozne vrste sadja spravljalj in suši. V kletih sadje prebiraj in odstrani nagnito. Koplji jame za spomladansko saditev drevja in naroči si sadno drevje, da ga boš gotovo dobil.

V vinotoku mošt teče. Grozdje dozoreva, gorice oživijo v trgatvi.

Grozdje zmelješ in takoj stiskaš, z moštom pa polniš sode. Skrbi za nabavo čistih kipelnih glivic ter uravnava vrenje. Po končanem stiskanju očisti mlin, kadi, stiskalnico in klet.

Ajdova žetev pri nas.

Čebele po potrebi nakrmi in zazimi. Slabe družine pa združi.

Živino pasí do pozne jeseni. Izvrši čiščenje in beljenje hlevov. Natakni okna. Preglej zaloge krme za zimo in temu primerno določi dnevne obroke. Polagoma preidi na zimsko krmljenje.

November.

V novembru spravi še najzadnejše pridelke. Zimska praha mora biti do snega končana. Jesenski posevki morajo biti dobro vkoreninjeni in obraščeni, da zimo bolje prestanejo. Orodje in stroje preglej, očisti in popravi ter namaži s kako maščobo, da ne bo rjavelo. Spravi ga na suh kraj!

Razvažaj gnoj in gnojnico, drugod pa trosi umetna gnojila. Preglej in poglobi odvodne jarke, da ne bo voda v njih zastajala. Opešane travnike pred zimo tudi dobro prebranaj z ostrimi branami.

Na vrtu gnoji in prekoplji. Špinačo in motovilec pokrij s smrekovimi vejami, da jih lahko pozimi nabiraš. Tople grede in cvetličnjake zavaruj pred mrazom.

Sadje v shrambah prebiraj! Drevesa okopavaj in jih v kolobarjih pognoji; mlado drevje pa zavaruj pred zajci.

V vinogradih vrši zimsko kop in gnojenje. Skrbi za pravočasno gnojenje in naroči cepljenke za morebitno saditev.

Sv. Martin krsti mošt v vino, ti pa presodiš, če si ga pridelal, ali če ga je Bog dal. Pri povreth vinih dopolnuj sode.

V redu zazimljenih čebel ne moti več. V čebelnjaku naj bo red in mir!

Ker je glavno poljsko delo že končano, lahko v zimskih mesecih posvetiš še več pažnje živini. Zelena krma ponehuje in se uveljavlja suha krma ter insilaža. Priskrbi si dovolj nastilja za zimo.

December.

V decembru se prične zima in narava preide v zimsko spanje. Zemlja miruje in si nabira moči za prihodnje leto. Kmetovalec ima več časa za popraviljanje starega in napravo novega orodja. Nadziraj in prebiraj sadeže, da ne bi šlo kaj v škodo. Naredi zaključke za minulo leto ter sestavi načrt za gospodarjenje v prihodnjem letu.

Travniki počivajo. Če pa vreme dopušča, odstrani nepotrebno drevje in grmovje. Očisti jarke in razvažaj gnojnico po travnikih.

Tudi dela na vrtu počivajo. Od časa do časa preglej zaloge, zračí, a pokvarjeno zelenjavo izloči. Napravi načrt za bodoče delo, uredi orodje in prebiraj semena.

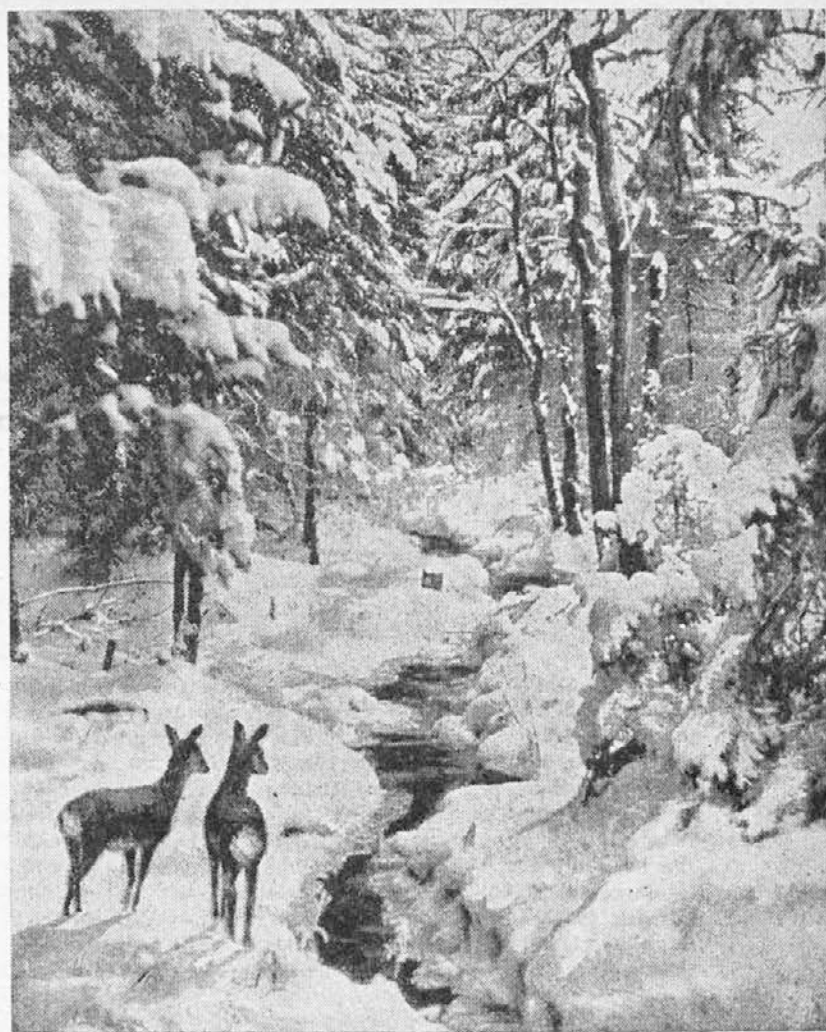
Sadovnjak tudi miruje. Le zamudniki naj pripravljajo jame in kolje za saditev mladih drevesc. Spravljeno sadje preberi in godno prodaj. Ostalo varuj za spomladansko porabo in prodajo. Jabolčnik pretoči!

Če vreme dopušča, zrigolaj zemljo za nove trsne nase, v starem trsu pa dovrši zimsko kop.

Vino ob jasnem vremenu pretoči. Klet zavaruj pred mrazom. Tropine in droži prekuhaj v žganje.

Zaradi zime v čebelnjaku ni posebnega opravila.

Pozimi posveti živini čim več pozornosti v vsakem oziru. Nega, red in snaga so pol krmljenja in zdravja! Zračnike in okna uredi tako, da ne bo v hlevu teme in da bo vsaj primerno toplo. Pitanci so zreli za prodajo ali za

Zimski čari v našem gozdu.

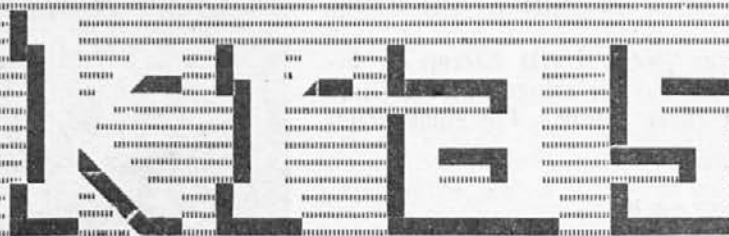
domači zakolj. Skrbno spravi mast v suh in zračen prostor. Mesnino pa pravilno razsoljeno lepo prekadi ter dobro spravi za potrebno prehrano ob težkih delih prihodnje spomladi in poletja.

Ti kratki nasveti naj dajo bralcu-kmetovalcu nekaj vzpodbude in smernic. Vsak je svoje sreče kovač. Ker smo zdravi in krepki ter nam ljubi Bog v vsem tudi rad pomaga, bomo imeli pri gospodarjenju nedvomno zadovoljive uspehe, posebno, ker nam ne manjka pridne marljivosti in ljubezni do rodne zemlje.

»Vsaka srenja mora svoje uboge oskrbeti; to je vsake soseske krščanska dolžnost. Toda ubogim brez razločka v denarjih deliti, se pravi uboge množiti, kajti večji del ubogih zapravljanje obuboža. Tudi miloščino zapravljanje po svoji stari navadi. Dokler se beraštvo ne bo po svetu poravnalo, se tudi ljudstvo ne bo popravilo. Iz navadne beračije domačih in tujih ciganov rasejo laži, krive in prazne vere, nam tavovi in roparji zore, ki jim je komunisti ime.«

Anton Martin Slomšek

Narte Velikonja:

Zemlja? Če bi bilo toliko Kraševcev kot zemlje na Krasu, bi Kraševcev ne bilo. Če bi bilo toliko zemlje kot Kraševcev, bi Kras raztegnili do Benetk. Ni pesniška prisposoda, da rodi kamen, ker sem videl kraškega otroka, ki je na groblji sadil krompir.

Kraške jame in ograde! Oh, kako in koliko smo se plazili ob njih in po njih! Zmerom si imel orožje, kamen, pri sebi. In sredi groblje ob ogradi je rasla češnja. Češnja črnica z onim mastnim bleskom. V ogradi ni bilo prostora zanjo. Tam je moral biti krompir, je moralo biti zelje, je morala rasti repa.

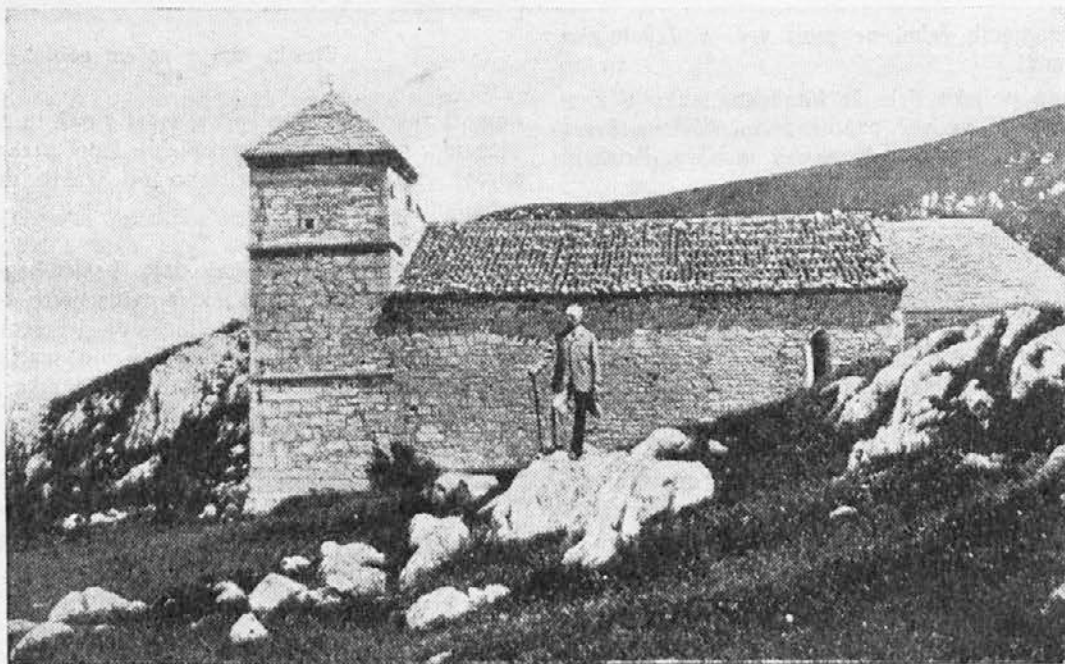
Ne vem, kje bi prav za prav začel o Krasu.

Pri kraškem pršutu! Pravijo, da ga je Kraševce ukradel sv. Petru. No, ne bi ostali pošteni, da imate priliko! Jaz sem se vlovil v skopec, nastavljen lisici, ki je hodila nad našo slanino. Tudi vem, kako se je vse to s Petrovo pršutjo zgodilo: Kraševce se je čudil, da tak svet popotnik nosi s seboj gosli. Navajen je bil, da jih je nosil samo kakšen v to kamenje izgubljen cigan. In jih je najprej potežkal. Na Krasu se vsaka stvar potežka, ker moraš breme nositi čez kamenje in moraš

drugo vino, si zaspan, te boli glava, ti je vroče. Teran piješ, da vse to izgine ali da vsega tega ni.

Če pa si res pil brozgo in si zaspan, ne maraj, kristjan. To je bila brozga! A ne žali terana, leži v senco! Na Krasu? Da, na Krasu! Za grobljo, pod borovce! Ali misliš, da smejo v seneci biti samo štirinožni osli? Motiš se! Osla spodiš, ko se vležeš sam. Če pa ti je v seneci premeško, pojdi in leži na prag! Če bi vedel, kako se sladko počiva na hišnem pragu! Kameniti prag kamenitega rožanca! Nič se ne boj, da bi padel strešni korec. Še burja ga ne vrže tako lahko. Kako je to modro urejeno! Ker ni prostora za kamenje na gmajni, so vse hiše zidane iz njega, je celo na strehi vsak korec obtežen z njim. Res, hiše so stisnjene. Ne v dolini, tam je zemlja. Na rebri, v zatišju se tišče, kakor preplašeni piščanci pred kraguljem. Saj je tam na Krasu tudi kragulj in so tam tudi piščanci. In nad vaškimi hišami zvonik, benečanski zvonik!

O, kragulj završi nad piščanci, piščančki v blazen beg. Vsak bi mislil, da je po njih, ker se nimajo kam skriti! A piščančki med kamenje, da si more kragulj samo razbiti peruti,

Nanos, vladar Krasa (1299 m), s cerkvico sv. Hieronima.

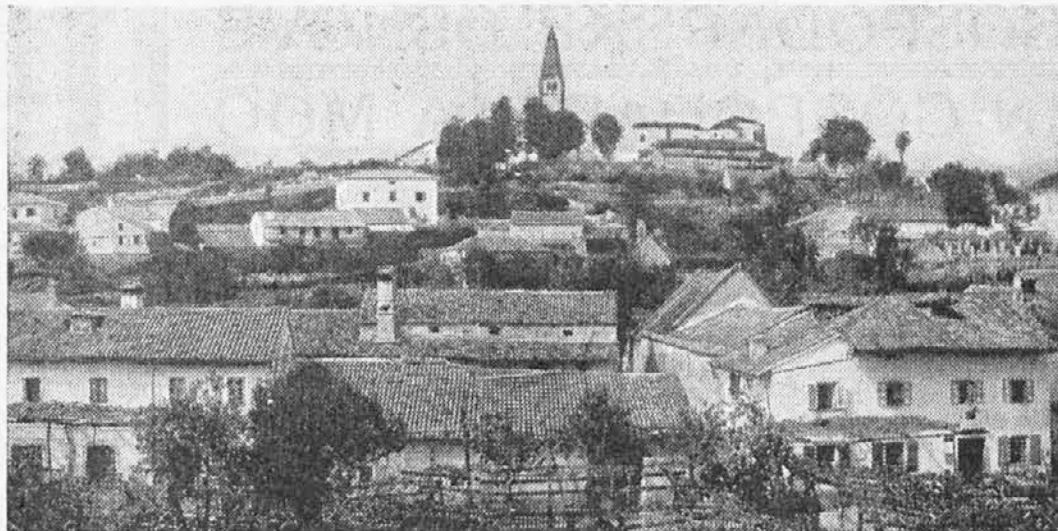
vedeti, ali boš lahko ohranil ravnotežje. Potežkal je; ko je videl, da ni lahko kot gosli, je poduhal. No, mislim, da bi moral biti angelček, če bi na to ne odrezal. Pravijo, da zato ni vode na Krasu. Da so ljudje žejni po pršutu! Figa zadola! Ne vem, kdo jo je potuhtal! Kraševce nikoli ne pije vode na pršut. Sam Bog je vedel, da žlahtna jed hoče žlahtne pijače. Dal je k tej žlahtni jedi žlahtnega tērana.* Če ste bili kdaj na Krasu pijani, potem niste pili terana. Po teranu še nikoli nihče ni bil. Zdi se, da je to vino zbralo ves žamet, da je to vino vsesalo vse kraško sonce in ga skrilo v črnino. Če piješ

* Tērana je naglas v Kobiljem.

če bi planil nanje. Edina, ki je vsemu kos, in pravim, da preganja veter, je burja.

Burja! Če hoče kdo Kras zapackati kot pusto pokrajino, ti bo pripovedoval grozote o burji. O, če bi ga slišal, bi bilo najmanj, kar bi mu rekel: »Trapa raznežena in raznešena! Ali veš, da je burja najbolj zdrava sapa?« Kraševce ne pozna revmatizma, če ga ni privlekel iz Argentine. Pa še tistega ozdravi čez leto in dan. Poleti sonce, da se vse blešči in prepeče, pozimi burja, da vse izpiha. V burji se ne prehladiš, če prehlada ne iščeš. Ko je stari Koroninec umiral — bil je vzoren tat, dovršen skrivač in povsod iskan tihotapec — je vršalo okoli hiše. Vzdignil se je:

Tomaj,
pristno kraško naselje,
domovina terana.

»Kakšno vreme je danes zunaj?«
»Burja, oče, burja in mede!«
»Oh,« je dejal, »kako bi se lahko kaj zaslužilo, a človek ne more!«

Omahnil je in ga ni bilo več.

Pa je svet tudi pripraven za taka in slična dejanja! Jame, vrtače in kadunje, jame, podzemne jame, ograde, klanci, z borovci obrastle rebri, glog in brinje, v Trnovskem gozdu brezni in ledenice. Sicer ne smeš v Trnovskem gozdu ljudem reči, da so Kraševci, a svet je le kraški in ga ni mogel hudič vsega očistiti. Da, hudič je očistil Trnovski gozd od kamenja, da bo pasel coprnice. Je že smola, da je ena imela pobožno hčer, ki je materi skrivaj všila svetinjico; ko je priparkljal do nje, se mu je vse zvižilo (pristni domači izraz) in zveržilo. Vidite, nam v Trnovskem gozdu je takrat pobožnost škodila. Zato pa je petelinje petje — čitajte Grušenko v Mladiki! — škodilo pravemu Krasu, ko se je vragu odtrgala od presenečenja oprtnica in je vsul kamenje na suho, mesto na morje.

Ne, Kraševci trde, da njihovo kamenje ni od Boga. Vendar bi mislil, da jim je pa drugače Bog dal take lastnosti, ki jih ne najdeš — ne zamerite — v taki meri drugod. Recimo: vztrajnost, trmo oslu in njim, varčnost, treznost, da pomeni že sramoto za naš ljubi narod, moški trdni kot dren, ženske — ali si jo kdaj videl, kako je v burji in dežju nesla na glavi mleko v Trst? Ali nisi slišal, da se je ta ali oni rodil na

Divača na Krasu.

poti na Krasu in ga je mati zavila v krilo in prinesla domov? Nič ni bilo ne otroku ne njej.

In morje? Da, morje. Nekateri Kraševci so ga samo videli in niti ne znajo plavati, kajti kali so komaj toliki, da se napije živina, v štirni pa plaval ne boš! Če bi mogel, ne bi šel v štirno! Sramežljivost je takšna, da se nekateri niso kopali, odkar jih je zadnjič babica, toda drugi so pri morju in na morju doma. Menda so kraji, kjer ne potrebujejo mali otroci obleke od marea do septembra. Samo mislim, da to govore samo zavistne obrekljive mamice iz drugih krajev, ker so ti otroci tako zagoreli in zdravi. Toda zdi se, da si iščejo sami živeža kot piščančki, ker jim mati vendar ne more nuditi drugega kakor kar ujameta oče in starejši brat onih rib, ki niso za Trst. Ali ni razumljivo, če otrok sanja o morju in barki, ko je komaj shodil? Morda je romantika — gotovo je romantika in domišljija — a je tudi koruzna pogača, je lonce makaronov, ki ga dobe ribiči s seboj na pot. To je dobrota večja od torte in piškota. Saj ne bi vedel tak otrok kaj narediti z zmazkom od torte in piškot bi bil vendar premajhen.

Kraševci so bili tisti, ki so imeli železnico, ko je drugje še poznali niso, Kraševci so imeli ceste brez prahu in kolesa na teh cestah, ko so se drugje šele učili voziti, in na kraškem svetu je bila smučka, preden so drugje sploh vedeli, da se more pozimi drugače hoditi kakor gaziti sneg.

Vsi pravijo, da je zrak tisti, ki dela na Krasu ljudi stare, ki povzroča, da imaš več otrok v hiši ko kokoši, a jaz vem nekaj več. Nisem videl večje skromnosti ko na Krasu, nisem našel večje in globlje ljubezni ko tam.

Ne smem reči, da se dekleta oblačijo v raševino in vsipajo pepel na svoje glave. O, ne, Trst in Gorica sta blizu in moda je na deželi kot drugod vsaj že drugo leto. Toda toliko zdravja nisem videl na vseh svojih ahasverskih poteh kakor na Krasu. O, naj ne bodo druga dekleta huda, saj imajo tudi druga dekleta svoje odlične posebnosti, če ne bi jih fantje ne marali in bi vsi drli na Kras — vendar moram povedati, da so Kraševke lepe. Rdeče brez šminke, obrije jih burja. Naporna pota in bremena ojeklene mišice. Če neseš na glavi, se ne moreš držati sključena!

Naj povem še svojo željo: Na Kras bi rad šel, jedel kraški pršut in pil kraški teran na kraškem ognjišču.

Kdor tega še ni storil, ne ve, kaj je Kras. Kar je drugod polh in ogenj v gozdu, je na Krasu ognjišče, pršut in teran.

V Trnovskem gozdu pa imaš polhe in ognjišče in pršut in teran. Samo teran morajo pripeljati s pravega Krasa. Onega onkraj Vipave.

»Posebno pazite na podpihovalce, ki ogenj nepokoja in črne vojske vihar med priprostimi ljudmi vnemajo; šuntarjev med seboj ne trpite!«

A. M. Slomšek.

GOSPODARSKE OSNOVE ITALIJE IN GOSPODARSKA MOČ

V zadnjih desetletjih se je gospodarska struktura Italije zelo izpremenila. Dočim je bila še v preteklem stoletju Italija pretežno kmetijska država, je v tekočem stoletju postala ena izmed velikih industrijskih držav. Število aktivnega prebivalstva, zaposlenega v kmetijstvu, je že leta 1931. bilo pod polovico vsega aktivnega prebivalstva, dočim je industrija zaposlovala slabo tretjino vsega prebivalstva. Najnovejše ljudsko štetje iz l. 1936. izkazuje, da je bilo aktivno prebivalstvo razdeljeno takole: kmetijstvo, lov in ribolov 84.2% vsega aktivnega prebivalstva (starega nad 10 let), industrija 29.3, promet 3.8, trgovina 8.2, kredit in zavarovanje 0.6, prosti poklici in verstvo 1.5, javna uprava 4.4, zasebna uprava 0.4, hišne službe pa 3.6%.

Odstotek kmetijskega prebivalstva je največji v južni Italiji ter na otokih, dočim so najbolj industrializirane severne pokrajine. V Lombardiji je 47.5% aktivnega prebivalstva, starega nad 10 let, zaposlenega v industriji, v Julijski Benečiji n. pr. 30%. Najbolj kmetijska je Lukanija.

Poljedelstvo

Vendar vključ dejstvu, da je Italija postala že velika industrijska država, kmetijstvo ni ostalo brez pomena ter tvori še vedno glavno osnovo za domačo prehrano prebivalstva. V prvih letih po prejšnji svetovni vojni je italijansko kmetijstvo zelo nazadovalo, kmalu pa je prišel preokret in je aktivna gospodarska politika obenem z izboljšanjem tal zelo dvignila kmetijsko proizvodnjo.

V povprečju let 1926—1930 in 1931—1935 ter 1936—1940 je znašala proizvodnja glavnih pridelkov (v milij. met. stotov, oz. hl):

	pšenica	koruza	riž	južno sadje	vino hl	olivno olje hl
1926—1930	60.7	24.8	6.66	7.65	39.4	2.07
1931—1935	72.7	26.5	6.84	8.32	38.46	2.23
1936—1940	74.9	30.8	7.94	7.4	37.06	2.14

Zlasti je narasla proizvodnja pšenice, ki je po vojni padla leta 1920. na 38.5 milij. met. stotov. Zaradi žitne bitke, ki se je začela leta 1926., pa je proizvodnja pšenice stalno naraščala in je dosegla leta 1938. rekordno višino 81.84 milij. met. stotov, kar je naredilo Italijo popolnoma

neodvisno od uvoza pšenice iz inozemstva. Lanska letina pšenice je bila zaradi vremenskih razmer nekoliko slabša, znašala je samo 71.1 milij. met. stotov, vendar je tudi omogočala, da Italiji v prehodni dobi do nove žetve leta 1941. ni bilo treba uvažati žita. Površina pod pšenico je narasla nad 5 milijonov ha, dočim znaša povprečna površina pod koruzo 1.3 milij. ha. Povprečni pridelek pšenice je znašal v dobrem letu 1939. na ha 16.3 met. stota, lani pa 14.0. Najvišji so naravno hektarski donosi v severni Italiji, katere kmetijstvo je najbolj napredno, najmanjši pa na jugu, kjer so tudi naravni pogoji za kmetijstvo neugodnejši. Pod deset met. stotov na ha je znašal zadnja leta pridelek v Lukaniji, Kalabriji in na Sardiniji, dočim je bil najvišji v Piemontu, Lombardiji in Emiliji. Po količini je bil pridelek poleg že navedenih krajev znaten tudi še na Siciliji, ki postaja zopet velika žitnica Italije. Rži daje največ Piemont, nadalje Lombardija in Tridentinska Benečija. Ječmena se prideluje največ na Siciliji in v Apuliji. Ovsu proizvaja največ Apulija. Koruze pridelajo največ v Lombardiji ter v Benečiji, Piemontu in Emiliji.

Sladkorna pesa je dala največji donos v Benečiji in Emiliji. Lanu so pridelali največ v Apuliji. Zgodnjega krompirja daje največ Kampanija, ostalega pa največ Piemont. Kampanja in Lombardija ter Benečija. Bob daje največji pridelek na Siciliji, fižol pa v Kampaniji, Piemontu in Benečiji.

Vinska trta daje največ pridelka v Emiliji, Toskani, Piemontu, Kampaniji itd., dočim je pridelek oliv najvišji v Apuliji in Toskani.

Vrtnarstvo je izredno razvito po vsej Italiji in daje veliko obilico najrazličnejših pridelkov, ki so zaradi svoje zgodnosti cenjeni na vseh evropskih tržiščih. Prav tako je velika proizvodnja sadja vseh vrst. Najvažnejše vrste sadja so: limone, pomaranče, jabolka, češplje, orehi, fige, hruške, ne smemo pa pozabiti tudi grozdja.

Zemljiška posest je razdeljena takole:

	število kmetij v tis.	površina v tis. ha
do 0.50 ha	910	199
od 0.50— 1 ha	581	446
od 1.01— 3 ha	1272	2398
od 3.01— 5 ha	533	2092
od 5.01— 10 ha	492	3482
od 10.01— 20 ha	254	3536
od 20.01— 50 ha	107	3189
od 50.01—100 ha	25	1782
od 100.01—500 ha	17	3506
nad 500 ha	3.5	5621

Po obliki kmetij je slika naslednja: lastniki obdelujejo zemljo: 2,478.412, kmetije v najemu 565.770, kolonati 530.626 in mešana izraba 621.458. Skupno število kmetij znaša 4,196.266.

Živinoreja

Živinoreja kaže z mesecem marcem 1940 naslednje število živine (v tisočih): konji 761, osli 789, mule itd. 414, goveda 7790, prašiči 3212, ovce 9968 in koze 1829 tisoč.

Govedoreja je najbolj razvita v dolini Pada ter v alpskih krajih. Na čelu govedoreje je Lombardija, ki daje letno okoli 20 milij. hl mleka. Ovcjereja je razvita v vseh alpskih in apeninskih krajih. Pozimi se ovce zadržujejo v ravninah, poleti pa jih ženejo na planine. Na jugu Italije pa je znatna kozjereja.

Svinjereja ima najbolj razvita središča v Lombardiji in Emiliji. Svinjereja je v zvezi z mlekarsko industrijo, ki ji daje mnogo odpadkov za krmo. Iz teh krajev prihaja prekajeno meso, pa tudi iz Benečije: pršuti iz Parme in S. Da-

Najmoderneje
urejena lekarna

Dr. G. Piccoli

Velika zaloga tu- in inozemskih specialitet. - Oddajajo se zdravila na recepte za vse bolniške blagajne.

NAROČILA TOČNO PROTI POVZETJU

Ljubljana, Tyrševa c. 6

nasproti nebotičnika - Telefon 28-35

niela, mortadella (posebna vrsta šunkarice) iz Bologne, svinjske noge in klobase iz Modene in druge specialitete.

Med ostalo živino je omeniti znatno rejo perutnine.

Italijanska živinoreja daje izredno znatne količine sira, ki ga tudi ogromno izvažajo, nadalje proizvaja velike količine masla in mnogo steriliziranega mleka, ki se tudi izvažajo. Mlekarska industrija šteje okoli 670.000 obratov.

Velikega pomena za italijansko prehrano je tudi donos ribolova. Veliko ribiško brodovje z nad 100.000 tonami daje letno skoraj 2 milij. met. stotov rib. Z ribolovom na morju se bavi okoli 80.000 ljudi poklicno. Številne so vrste rib, ki jih daje italijansko ribištvo v morju. Pa tudi sladkovodno ribištvo je znatno. Mnogo je tudi zavodov za rejo rib v umetnih ribnikih.

Gozdovi.

Na drugem mestu smo navedli podatke o gozdni površini Italije. Tu pa navajamo podatke o izkoriščanju gozdov v Italiji. V letu 1939—1940 (od 1. julija 1939 do 30. junija 1940) je znašala proizvodnja stavbnega lesa v vsej Italiji 3.963.480 (leta 1938—1939 3.495.430) kub. metrov. Ta proizvodnja je izvirala od drevja listovcev 2.090.200 (1.828.929) kub. metrov in drevja igličarjev 1.873.460 (1.665.510) ha. Po vrstah lesa pa je bila razdeljena takole: mehki les 2.152.830 (1.870.450) kub. metrov, in trdi les 1.810.650 (1.624.980) kub. metrov. Nadalje je znašala proizvodnja drv 43.697.180 (36.508.370) stotov in oglja 5.727.820 (6.254.300) met. stotov. Največ lesa dajejo: Kalabrija, Piemont, Tridentinska Benečija, Benečija, Lombardija, Julijska Benečija, Toskana in Kampanja. V proizvodnji drv je na prvem mestu Piemont, nadalje slede Emilija, Lombardija, Toskana in Benečija, dočim dajejo največ oglja: Toskana, Lacij in Kalabrija.

Državnih gozdov je v Italiji 272.000 ha, od tega v Libiji 1200 ha. Za pogozdovanje se vsako leto v Italiji izdajajo znatne vsote. Tako je bilo v l. 1939—1940 izvršenih 11.322 ha pogozdovanj za strošek 44.8 milij. lir. To delo opravlja MNF (Milizia Nazionale Forestale: državna gozdna milica).

Vodne sile.

Izraba vodnih sil v Italiji, katerih je izredno veliko, je na enem prvih mest na svetu. Razdelitev instaliranih kilovatov na posamezne predele Italije je naslednja:

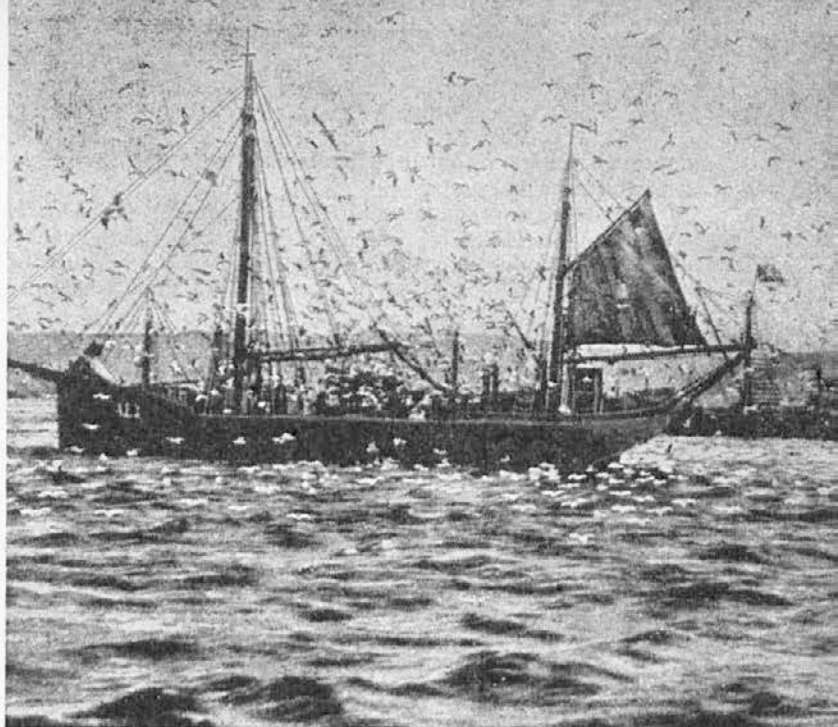
	vodne centrale	kalorične centrale
severna Italija	3.950.000	550.000
srednja Italija	800.000	200.000
južna Italija	450.000	230.000

Proizvodnja in potrošnja električnega toka je naravno največja v severni Italiji. Skupna proizvodnja je znašala leta 1939 17.470 milij. kilovatnih ur, od tega v Lombardiji 4134, v Piemontu 3885, v Tridentinski Benečiji 2023, v Benečiji 1675 in Umbriji 1188 milij. kilovatnih ur. Od skupne proizvodnje je iz vodnih central bilo 16.425.46 milij. kilovatnih ur.

Potrošnja električnega toka je dosegla v letu 1939 15.806 milij. kilovatnih ur, od tega v elektrometalurški industriji 2.655.6 milij. ur, v elektrokemični industriji 2.481.26, pri železnicah 1.777.3, v kovinski in precizni industriji 982.3 milij. ur itd. Letno pride na vsakega prebivalca 368 kilovatnih ur potrošnje.

Industrija.

Na osnovi ljudskega štetja je razvidno, da je industrija zaposlovala 5.375.000 ljudi (t. j. aktivnega prebivalstva nad 10 let starega). To prebivalstvo je bilo razdeljeno po skupinah takole: rudarstvo 128.446 (od tega največ industrija marmorja in kamnov 52.000), industrija lesa 447.378 (od tega največ mizarji in tesarji 177.000 in pohištvo 126.000), prehranjevalna industrija 349.723 (od tega največ peki 125.000 in mlini 60.000), mesna industrija 57.813 (od tega največ mesarji 21.500), papirna industrija 53.718 (od tega največ industrija papirja in lepenke v ožjem smislu 34.000), poligrafija 89.924 (od tega največ tiskarne 70.500), kovinske

Italijanske ribiške ladje tvorijo znaten in koristen del trgovskega ladjevja.

industrije 140.932 (od tega največ železarne in jeklarne 58.000), mehanične industrije 839.716 (od tega razna mehanika 296.000, avtomobili 81.000, ladjedelstvo 63.000, električni stroji 63.000, vojni material 49.000), predelovanje neželeznih kovin 179.342 (od tega največ opekarne 44.000), gradbeni obrti 979.103, tekstilne industrije 559.494 (od tega največ bombažne tkalnice 115.000, bombažne predilnice 83.600, predilnice svile 76.000, tkalnice volne 56.000), oblačilna industrija 990.863 (od tega največ obleka 458.000 in čevlji 305.000, pletenine in nogavice 73.000, osebna higiena in estetika 145.000), zasebne čistilnice itd. 19.454, kemična industrija 261.685 (največ tobačna industrija 68.000, kavčuk 29.600, umetne tekstilne snovi 27.000, razstreliva 20.000), založništvo 9.458, gledališča in kino 32.596.

Rudarstvo.

Premog. Črna premoga (antracita) ima Italija v večjih količinah samo na Sardiniji, malo v dolini Aoste. Rjavi premog prihaja iz Furlanije, Istre in Sardinije, lignit pa se pridobiva v dolini Valdarna, v Umbriji, v pokrajini Grosseto in v velikem premogovnem revirju na Sardiniji. V letu 1935 je bila ustanovljena družba ACAI (Azienda Carboni Italiani), tej je uspelo dvigniti proizvodnjo v nekaj letih v Istri (Raša, nekdanji premogovniki Trboveljske premogokopne družbe do leta 1918) od 0.3 na 1 milij. ton in na Sardiniji od 35.000 na 500.000 ton. V Sardiniji je nastal cel rudarski pas, v katerem je bilo ustanovljeno mesto Carbonia, v Istri pa mesto Arsia. V Carboni lahko stanuje 24.000 ljudi, v Arsiji pa okoli 15.000. Posebna naloga je poverjena še nadalje družbi ALI (Azienda Ligniti Italiane) za izkoriščanje lignita. Zaloge premoga v Italiji cenijo na okoli 300.000.000 ton, k čemur je treba prišteti še verjetne rezerve okoli 500 milij. ton. Računati je, da bo zaradi ukrepov italijanskih oblastev vsa italijanska proizvodnja premoga, ki je znašala leta 1939 3.0 milij. ton, narasla na okoli 4 milijone ton, s čimer bo pokrita ena četrtina vse italijanske potrebe.

Mnogo raziskujejo v Italiji tudi rudišča za nafto. Nekaj ima Italija lastne proizvodnje nafte v Emiliji, vendar so te količine izredno majhne. Pač pa ima Italija velike rafinerije za surovo nafto predvsem v raznih pristaniških mestih (n. pr. v Trstu, na Reki itd.). V Benetkah oz. Porto Marghera obstajajo tudi še velike čistilnice za nafto, kjer izdelujejo tudi vse vrste benzina in lahkih olj. Ker ima sama Italija premalo petroleja, je problem preskrbe rešila velikopotezno s povečanjem lastne proizvodnje nafte na sintetični način. To delo je poverjeno družbi ANIC (Azienda Nazionale Idrogenazione Combustibili). Družba v svojih

napravah proizvaja nafto iz lignita in raznih vrst škrljevca ter asfaltnega kamena.

Izredno važno nadomestilo za uvožena pogonska sredstva je metan, ki ga je mnogo v Italiji, nadalje je važno nadomestno pogonsko sredstvo les in oglje ter metilni alkohol in končno sam alkohol italijanske kmetijske proizvodnje. Za petrolejsko proizvodnjo in prodajo skrbi družba AGIT (Azienda Generale Italiana Petroli).

Rude. Italija ima sicer znatna ležišča železne rude, predvsem na otoku Elba, v dolini Cogne in v raznih lombardskih dolinah, vendar ne zadošča ta proizvodnja za potrebe italijanske težke industrije. Toda za proizvodnjo železa prihaja v znatni meri v poštev železni kršec, katerega mnogo kopljejo v Toskani. Nadalje pridejo v poštev za železarsko industrijo tudi še druge rude, ki vsebujejo več ali manj železa, kot n. pr. titan in neke vrste peska ob morju.

Za povečanje italijanske domače proizvodnje rud je bila ustanovljena družba AMMI (Azienda Minerali Metallici).

Nekaj ima Italija tudi svojega mangana, dočim mora kromovo rudo uvažati iz Albanije, lahko se poveča italijanska proizvodnja antimona, nekaj je tudi ležišč tungstena in molibdena.

Izredno bogata je Italija z živim srebrom, katerega rudniki so svetovno znani: Idrija in Monte Amiano.

Nadalje so znatna ležišča cinkovih in svinčenih rud. Dobi se tudi srebro, nadalje bakrena ruda in tudi cinova ruda, vendar v premajhnih količinah za domačo potrošnjo.

Bogata je Italija z boksitom, katerega potrebujejo za proizvodnjo aluminija. Največja ležišča boksita so v Istri, v Abrucih in v Garganu. Pridobila si je tudi znatna ležišča v Dalmaciji. Kriolit pridobivajo na sintetični način. Znatna je proizvodnja magnezija, katerega rudniki so skoraj neizčrpani.

Do nedavno je bila Italija na prvem mestu v proizvodnji žvepla, katerega dobivajo na Siciliji, pa tudi v nekaterih drugih krajih.

Poleg tega ima Italija še večjo ali manjšo proizvodnjo drugih rud, kot n. pr. sodnega klor, grafit, arzenika, amijanta, alabastra, kaolina in zlata. Izredno znana je italijanska proizvodnja marmorja zlasti v Carrari in Lucci.

Težka industrija. Na italijanskih in uvoženih rudah je zgrajena znatna topilniška industrija. Za železo ima Italija peči v Škednju, Portoferraio, Piombino in Bagnoli s kapaciteto okoli 1 milij. ton. To pa so samo največje topilnice. Na železu je nadalje zgrajena velika jeklarska industrija, ki proizvaja predvsem Martinovo in elektrolitično jeklo. Velike jeklarne so v Liguriji, Piemontu, Benečiji in v Bolcanu ter v ostalih krajih.

Za svinec in cink ima tudi Italija znatne topilnice. V cinku je Italija dosegla skoraj popolno kritje svojih potreb. Zlasti je postalo italijansko topilništvo močno z večjo porabo elektrike za topljenje raznih rud. Industrija aluminija je znatno razvita in bo prihodnje leto proizvedla 60.000 ton aluminija, kar bo krilo vse domače potrebe.

Na osnovi te topilniške industrije je nastala velika kovinska in strojna industrija, ki proizvaja vse: od aeroplanskih motorjev do orožja, od topov do vagonov in lokomotiv. Največja podjetja te stroke so svetovno znana: Ansaldo v Genovi, Fiat v Turinu (ki ne izdeluje samo avtomobilov, temveč tudi orožje, letala in motorje), Breda v Sesto S. Giovanni (specializirana v proizvodnji železniškega materiala) in Terni (jeklo, topovi, ladje).

V zvezi s tem nam je omeniti znatno ladjedelsko industrijo, predvsem v Genovi in v Trstu. Železniški material proizvaja Italija ves doma. Velik razmah je doživela letalska industrija, ki je doma predvsem v Lombardiji, Toskani, nato še v drugih predelih Italije. K njej je treba prišteti še industrijo letalskih motorjev.

Avtomobilska industrija je v mirnih časih prodajala tri četrtine svoje proizvodnje v inozemstvu. Največ podjetij avtomobilske industrije je v Turinu, nadalje v Milanu in Bresciji. Italija ima tudi znatno razvito proizvodnjo radijskih aparatov v raznih industrijskih središčih. Za kolesa, katerih proizvede Italija letno okoli 400.000 komadov, so velike tovarne v Milanu in v Alessandriji. Isto velja za motorna kolesa. Velik napredek izkazuje italijanska industrija precizne mehanike, zlasti fotografskih aparatov.

Med najbolj cvetočimi italijanskimi industrijami je treba naštetih industrijo elektrotehničnega materiala, ki proizvaja vse električne stroje od najmanjših gospodinjskih strojev pa do velikih električnih central. Nadalje proizvajajo v Italiji številne kmetijske stroje, pisalne stroje, šivalne stroje ter hladilne naprave.

Opekarska industrija je znatna skoraj po vsej Italiji. Še večjega pomena pa je cementna industrija, ki dela znatno za izvoz. Cementna industrija šteje 170 velikih podjetij z okoli 18.000 delavci.

V vseh panogah je razvita italijanska keramična industrija, nadalje industrija porcelana, zdravstvenih predmetov, stekla itd. Središče steklarske industrije je Murano.

Proizvodnja italijanske kemične industrije je izredno znatna. Številna podjetja proizvajajo najrazličnejše organske in anorganske predmete. Znatna je industrija umetnih gnojil, katere največ tvornic je v Padovi dolini in v Toskani.

Italija je eden največjih producentov modre galice v svetu, kar je razumljivo, saj je Italija dežela vinske trte. Velik napredek je v zadnjih letih zabeležila italijanska industrija barv, s katero je v zvezi tudi znatna farmacevtska industrija. Seznam predmetov, ki jih izdeluje italijanska kemična industrija, je izredno številen in dosega ta industrija znatne proizvodne številke.

Tekstilna industrija. Med vsemi panogami industrije je za izvoz gotovo najvažnejša tekstilna. Ta industrija sloni le deloma na domačih surovinah, vendar je treba omeniti, da je v zadnjih letih domača proizvodnja surovin za to industrijsko panogo zelo narasla in da se v vedno večji meri razvija ona industrija, ki ni odvisna od uvoženih surovin, kar je predvsem industrija umetnih snovi.

Industrija svile temelji delno na domači proizvodnji svile. Leta 1938 je znašala proizvodnja svilenih kôkônov

HRANILNICA JUBLJANSKE POKRAJINE

prej:

Hranilnica Dravske banovine

Sedež: Ljubljana, Ekspozitura: Kočevje

Sprejema vloge na hranilne knjižice in tekoče račune, daje posojila proti zadostnemu kritju, izvršuje navadna in klirinška nakazila ter opravlja vse bančne posle. ●

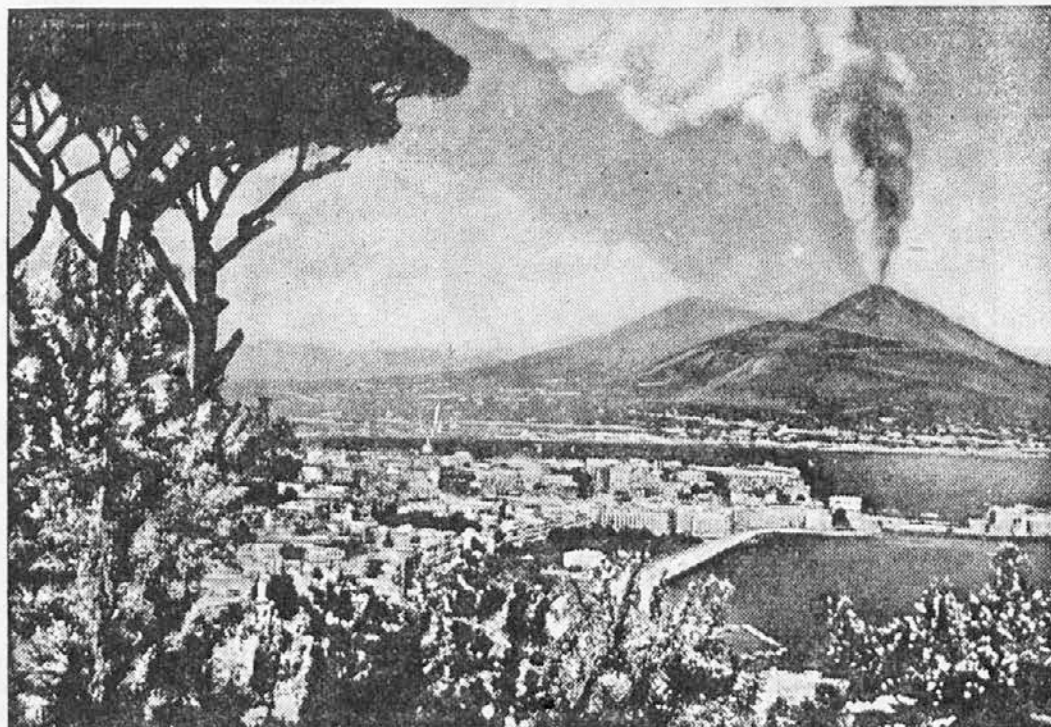
okoli 20.000 ton, od tega največ v Benečiji, Lombardiji in Piemontu. Za prejo svile obstaja okoli 205 podjetij z okoli 1.428.000 vreteni. Polovica te industrije je v Lombardiji, ena tretjina v Benečiji, ostalo drugod. Tkalnic svile je okoli 182 z okoli 29.000 statvami.

Izreden razvoj je doživela italijanska industrija umetne svile, ki je ena prvih na svetu. Je okoli 20 velikih podjetij. Ima okoli 755.000 vreten. Za delovanje te industrije je potreben znaten uvoz celuloze, ki je n. pr. leta 1938 znašal 2.64 milij. met. stotov (v tej številki je upoštevan tudi uvoz celuloze za papirno industrijo). Celulozo za to industrijo pa ne proizvaja Italija samo iz lesa, temveč tudi iz drugih snovi in ta domača proizvodnja celuloze je zadnja leta zelo

V tekstilno industrijo spada znatno razvita industrija nogavic, katere je največ v Lombardiji in Piemontu (okoli 25.000 delavcev), pletilniška industrija v Lombardiji, Piemontu, Emiliji in v treh Benečijah, pozamenterija, izdelovanje klobukov iz klobučevine, izdelovanje tapet, čipk in žameta z velikimi industrijskimi podjetji.

Usnjarska industrija ima največ podjetij v Piemontu, Lombardiji ter v Kampanji. Predeluje tudi mnogo uvoženih surovin. Čevlje izdeluje okoli 40 velikih podjetij, ki zaposlujejo okoli 25.000 delavcev. Tudi oblačilna industrija šteje dovolj velikih podjetij.

Papirna industrija šteje zelo veliko število majhnih obratov, okoli 14 pa je res velikih podjetij, od tega 6 v

Napoli, poleg Genove največja italijanska trgovska in vojna luka.

narasla. Celulozo sedaj pridobivajo v Italiji iz močvirnih trstik, iz murvinega drevja, iz nekih vrst turščice, iz nekih kraških rastlin itd.

Izredno velika je bombažna industrija, ki temelji v vedno večji meri na domači proizvodnji bombaža, ki se je razvila posebno v južnih predelih države. Bombažna industrija ima 219 predilnic in 719 tkalnic ter 26 barvarnic. Ima okoli 5.500.000 vreten za prejo in okoli 1 milijon za sukanec, nad 130.000 statev in 175 strojev za barvanje. Od vse te industrije se je nahaja največ v Lombardiji (polovica vreten in 70% statev) ter v Piemontu (21% vreten in 18% statev), nadalje še v Liguriji, Benečiji, Toskani in Kampanji.

Industrija volne ne uporablja kot svoje surovine samo živalske volne, temveč tudi »lanital«, t. j. sintetično volno, ki se izdeluje iz kazeina. Ta volna bo v kratkem krila vse potrebe italijanske volnene industrije. Druga umetna snov za volneno industrijo je »cisalfa«. Volnena industrija šteje 4141 predilnic z okoli 1.160.000 vreteni in 35 tkalnic z nad 20.000 statvami. Največ volnene industrije je v Piemontu (okolica Bielle in v dolini Sessie, nekaj tudi v Benečiji, Lombardiji in Toskani).

Italija ima izredno veliko proizvodnjo konoplje in poraba konoplje v tekstilni industriji je vedno večja zaradi novih načinov priprave konoplje. Industrija konoplje ima okoli 155.000 vreten in nad 8000 statev, od česar je največ porabljenih za laneno industrijo. Polovica te industrije se nahaja v Lombardiji, manj v Benečiji, Emiliji in Kampanji. Lanena industrija ne dobiva vseh surovin doma. Ena največjih tekstilnih industrij je industrija jute, ki predeluje uvoženo blago.

Lombardiji, 5 v Piemontu, 1 v Markah, 1 v Emiliji in 1 v Kampanji. Zaposluje okoli 40.000 delavcev. Za to industrijo je na razpolago dovolj pogonskih sredstev. Za celulozo so zgrajena oz. se še grade številna nova podjetja.

Vsa lesna industrija šteje okoli 130.000 delavcev ter je razvita v raznih smereh. Velik del surovin pa dobiva ta industrija iz inozemstva. V Milanu in Turinu se je razvila znatna industrija gumija.

Tobačnih tovarn je v Italiji 23 z 18.000 delavci. Vse so državne. Skoraj bi lahko za državni monopol smatrali industrijo vžigalic, katere proizvaja CIF (Consorzio Industrie Fiammiferi), največja tvornica vžigalic je v Pontenuovo di Magenta.

Prehranjevalna industrija. Mlinska industrija zaposluje okoli 55.000 delavcev ter je razširjena znatno po vsej Italiji. Izdelovanje kruha na tvorniški način je tudi zelo razširjeno, zlasti v Napoliju in okolici, pa tudi v drugih pokrajinah.

Sladkorna industrija temelji na sladkorni pesi, katere pridelujejo največ v Emiliji in Benečiji. Sladkornih tovarn je okoli 60, od teh največ v pokrajinah Rovigo 12, Ferrara 9, Ravenna 4 in v Veroni 4, v Mantovi, Padovi in Bologni po 3 itd. Kapaciteta sladkornih tovarn popolnoma zadostuje za kritje vseh domačih potreb. Na sladkorni industriji je zgrajena znatna industrija slaščic. Nadalje so znamenite italijanske paradižnikove konzerve, kakor tudi konzerve drugih povrtnin. Izredno znatna je proizvodnja marmelade.

Zaradi velikega donosa ribolova je razvito tudi v veliki meri konzerviranje rib. Alkoholna industrija je znatna predvsem v kmetijskih pokrajinah. Proizvodnja piva je

Italijanski ribiči pobirajo plen.

osredotočena v velikih pivovarnah v mestih (Milanu, Varese, Rimu, Trstu in v Turinu) s proizvodnjo okoli 700.000 hektolitrov leta 1938.

Promet.

Za promet skrbi na suhem veliko železniško omrežje. Sredi leta 1940 je znašala dolžina vseh železniških prog okoli 23.000 km, od tega je država izkoriščala okoli 17.000 kilometrov prog. Od državnih prog je že elektrificiranih okoli 4800 km, od zasebnih pa 1900 km. Največ elektrificiranih železnic je v Piemontu, Toskani, Liguriji in Laciju. Italijanske državne železnice so v poslovnem letu 1939-1940 (od 1. julija 1939 do 30. junija 1940) prevozile 122.4 milij. potnikov in 59.3 milij. ton blaga ter 2.814.000 glav živine. Vozni park je obsegal 6600 lokomotiv, 8600 poštne voz ter 134.500 potniških in tovornih vagonov.

Cestnih železnic je bilo v Italiji konec leta 1939 170 v dolžini 2301 km izven mest in 382 z 1021 km v mestih. Rednih avtomobilskih linij je bilo 3544 z dolžino 123.958 kilometrov izven mest, 522 s 3019 km pa v mestih.

Avtomobilski promet je v Italiji na visoki stopnji. Konec leta 1939 registriranih 360.000 osebnih avtomobilov, 10.160 avtobusov, 110.000 tovornih voz, 15.000 prikolic, 1069 cestnih vlačilcev, 125 cestnih strojev, 215.000 motociklov. Ne smemo pa pozabiti biciklov, katerih je bilo v vsej Italiji leta 1938 skoraj pet milijonov.

Cestno omrežje v državni eksploataciji meri 21.000 km. Avtomobilske ceste so bile naslednje:

Turin—Milan 126 km, Milan—Como 43, Milan—Sesto Cal. 58, Milan—Bergamo 52, Bergamo—Brescia 52, Padova—Mestre 33, Florenza—morje 87, Rim—Ostia 28, Napoli—Pompeji 25, Pompeji—Salerno 30, skupno 534 km.

Notranja plovba ima na razpolago 423 km kanalov.

Pomorska plovba.

Italijanska trgovska mornarica je konec leta 1939 razpolagala s 1360 parniki s skoraj 2 milijoni ton in 2367 jadrnic z okoli 100.000 ton. Največ ladij je stacioniranih

v Genovi: nad 2 milijona ton, v Trstu 524.000 ton, v Napoliju 323.000 in v Benetkah 172.000 ton. Trgovska mornarica je zaposlovala v prvi skupini 250.000 oseb, v drugi 400.000 oseb.

Pomorska plovba je dosegla svoj višek leta 1938, ko je prišlo in odšlo iz italijanskih pristanišč 159 milijonov ton ladij s tovorom 36 milij. ton. Glavna pristanišča so bila naslednja:

	tonaža ladij v tis. ton	promet blaga v tis. ton
Genova	23.332	7.138
Benetke	11.742	3.971
Trst	11.851	3.364
Napoli	25.740	2.439
Livorno	8.212	1.986
Civita vecchia	3.866	1.215
Cagliari	2.100	920
Reka	4.040	773
Palermo	8.477	743
Catania	3.998	699
Bari	3.301	510
Messina	2.899	403
Ancona	2.560	144

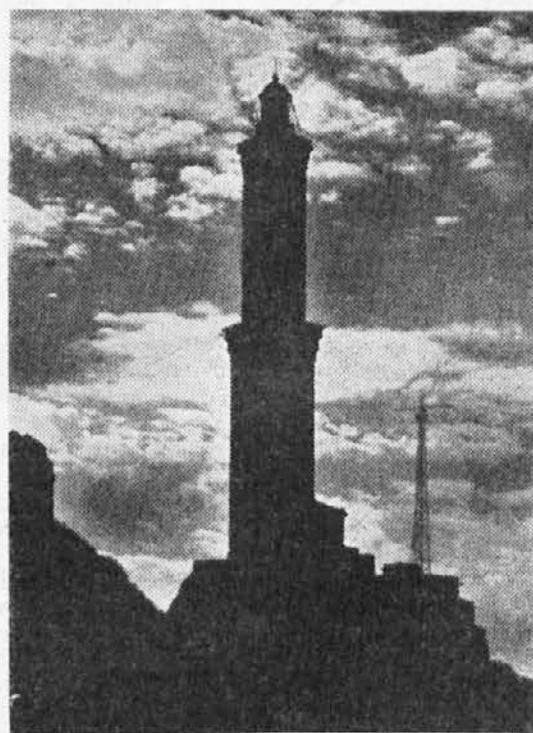
Italijansko trgovsko brodovje je sedaj razdeljeno med 4 velike paroplovne družbe, ki so naslednje:

Družba Italia, sedež Genova, podružnica z ladjami v Trstu, podružnici v Napoliju in Palermu. Glavnica 500 milij. lir, 37 ladij s 456.316 tonami. Linije za potnike in blago v obe Ameriki.

Družba ORIENS. Sedež in ladje v Trstu, podružnice in ladje v Napoliju, Genovi in Benetkah. Glavnica 300 milij. lir, 59 ladij s 443.368 tonami. Potniške in blagovne linije za Afriko čez Suez in Gibraltar, z Azijo čez Suez in Avstralijo.

Družba Tirrenia, sedež v Napoliju, podružnice in ladje v Genovi, Palermu in Reki. Glavnica 150 milij. lir, 55 ladij s 156.000 tonami. Linije za Tirensko morje, Libijo, italijanske otoke in zahodno Sredozemlje in linije preko Gibraltarja za Severno Evropo.

Družba Adriatica s sedežem v Benetkah. Podružnice in ladje v Trstu, Genovi in Bariju, podružnica v Napoliju. Glavnica 150 milij. lir, 40 ladij s 138.243 tonami. Linije za Jadransko morje in vzhodno Sredozemlje (Levante).

»La lanterna«, znameniti svetilnik ob vhodu v genovsko pristanišče.

Na dnu Dantejevega Pekla

Božanske komedije I. dela XXXII., XXXIII., XXXIV. spev

Prepesnil in uvod napisal Tine Debeljak

Ilustracije Gustav Doré

Dantejeva velepesem »Božanska komedija« ni samo največja italijanska pesniška stvaritev, temveč spada gotovo med največje svetovne pesnitve sploh; saj njena pesniška vrednost v šest sto letih ni niti malo obledela, marveč vedno še raste njena cena. Zato jo je vse civilizirano človeštvo sprejelo med dognane pesniške vrednote ter jo postavilo na najvišje pesniško nebo kot zvezdo stalnico. Še posebej pa je ta pesnitev v ponos katoličanom, saj pomeni najvišji pesniški izraz vere v posmrtno življenje, v plačilo pekla, vic in nebes, ter je tako pesniško ogledalo, brušeno sub specie aeternitatis, življenja, kakor se kaže nam ljudem z zrelšč božjega vrednotenja, božje sodbe. Dantejeva pesnitev je kot ogromno svetišče, v vsem podobno veličastnim gotskim katedralam tako po svojem poletu v nedozirne nebeške višave, kakor tudi po hudo zemskih detajlih srednjeveških kamnitih vizij, ki obdajajo v nebo kipečo stavbo; pa tudi po tesni povezanosti posameznih gradbenih členov, ki kot vitko gotsko skleповje drže mogočen nebeški obok. Stoji na tleh, obrača pa pogled tudi nazaj k sedanjemu življenju, ki naj se razvija v skladu s hierarhijo vrednot, z redom vsega veselstva, kakor ga uči Cerkev in ga je postavil Bog. To je eno največjih aktivnih dejanj velikega pesnika, da ni ostal samo pri vizijah brezkoristne kontemplacije, temveč je napisal velepesem potrebi po greha očiščenem in povelčanem človeštvu.

† Dr. Jože Debevec, prvi prevajalec celotne »Božanske komedije«.

Med Debevčevim prevajanjem je Aleš Ušeničnik (1914) prepesnil zadnji spev »Raja«, toda pred njim; za njim pa je zamikalo O. Župančiča mojstrstvo Dantejevih tercin ter je prepesnil začetek Pekla (I. spev. Slovan 1912 in V. spev v Dantejevem

zborniku 1922!) ter s tem vsaj v dveh spevih podal podobo slovenskega Danteja, kakor si ga predstavljamo.

Konec Pekla, ki je celota zase in se kar ponuja v današnje branje, pa sem hotel za to priliko prirediti v Debevčevem prevodu z nekaterimi sodobnejšimi popravki. Toda Dantejevi verzi so tako povezani med seboj z notranjo zgradbo in rimami, da se — če spodmakneš eno podobo ali eno rimo — zamajé vse ogrodje.

In tako je v mislih na dr. Debevca in s pomočjo njegove dantejevske knjižnice nastal pričujoči novi prevod treh spevov, ki ga zato posvečam njemu, prvemu prepesnitelju Božanske komedije, za spomin triletnice njegove smrti (5. oktobra 1938).

Dante in njegova Komedija.

Dante Alighieri — (Dante = Durante je krstno ime, Alighieri pa je priimek po dekliškem priimku vdove njegovega prednika Cacciaguída iz Firence, ki je padel na križarski vojski l. 1147!) — se je rodil v Firenci maja meseca l. 1265 (torej pred 676 leti!). Njegovi starši so bili ugledni in so imeli svojo hišo v mestu. Njegova mladost je precej nejasna, pravijo, da je bil celo frančiškanski novic, verjetneje pa, da je samo obiskaval frančiškansko šolo, ugotovljeno pa je, da je študiral v Bologni retoriko. Iz njegove mladosti je važno, kar sam pravi v eni »najbolj čudnih knjig svetovne književnosti«, v svoji prvi komentirani pesniški zbirki *Novo življenje* (prim. Debevčev prevod-fragment v DS 1938!), da se je že 9 letnik zaljubil v Beatrice, hčerko firenškega bankirja, kar mu je vzbudilo za vse življenje najgloblje doživetje (prim. Leben, Problem Dantejeve Beatrice, Ljubljana, 1940). Oženil pa se je mlad in bolj konvencionalno z drugo firenško meščanko plemkinjo Gemmo ter je imel več otrok (sinova Jakoba in Petra ter hčerki Antonijo in Beatrice). Tudi se je udeležil v vrstah »gvelfovcv« (pristašev papežev oblasti in domače politike) kot konjenik bitke proti »gibelinom« (pristašev nemške cesarske oblasti, tuje politike). O teh političnih bojih bi se dalo mnogo govoriti, pa ni tukaj mesta za to.

Ko je dosegel trideset let, je dobil pravico za vstop v javno življenje, ki se ga je s strastjo udeleževal kot član ceha zdravnikov in lekarnarjev na strani »gvelfovcv«. Bil je takoj v mestnem svetu, nato v zboru stotih, leta 1300 pa celo v zborih peterih, »prior« celo dva meseca od 15. junija do 15. avgusta leta 1300. To leto je bilo znamenito, ker je bilo proglašeno prvokrat za sveto leto ter so tedaj romali v Rim iz vseh krajev sveta, gotovo tudi iz naših. V Firenci pa je bilo zelo burno: »gvelfovcv« sami so se razdelili v dve ločini, v »bele« in »črne« in je Dante bil predstavnik »belih«. Za njegovega priorevanja je na kresni večer pri procesiji v čast mestnega zavetnika nastal med obema strankama spopad, ki je bil usoden za našega pesnika. Predlagal je za premagane »črne« izgon sedmih članov, pa tudi prav toliko najstrastnejših »belih«, da bi ohranil red. Izgnani »črne« so se pritožili pri papežu Bonifaciju VIII. Dante je čutil nevarnost ter je šel sam v poslanstvu k papežu, da bi ohranil mir svojemu mestu, toda papež je bil že v dogovorih z Valoisim princem.

Ta je prišel v Firence prav tedaj, ko je bil Dante pri papežu, 1. novembra 1301; z njim pa izgnani »črni«, ki so se strašno maščevali nad »belimi« in nad Dantejem posebej: zažgali so mu rojstno hišo ter ga obsodili na dve leti izgnanstva (27. januarja 1302), pozneje (10. marca 1302) pa na smrt na grmadi, če se vrne nazaj domov. Tudi pozneje (1315), ko so bili amnestirani, se ni vrnil domov, ker so bili pogoji presramotni za Dantejev ponos. Nasprotno: bil je znova obsojen — sedaj kot »gibelin« — na obglavljenje obenem s sinovi, ki so zbežali. Tako je ostal vse življenje politični izgnanec ter ni nikdar več videl rodnega mesta, ki ga je tako ljubil. Kot »berač« se je potikal po Italiji in bil gost raznih velikašev in gradov, predvsem pa je študiral na univerzah (Bologna, Padova, Pariz) in si prisvojil vse tedanje znanje. Tradicija ve povedati, da je v tem času tavanja bil tudi na Kraškem (Devin, Postojna) in Tolminskem (Dantejeva Jama) ter da je takrat spoznal Cerknisko jezero z Javornikom, ki ga omenja v pesnitvi. Gotovo pa je, da je rasla njegova življenjska izkušnost, pa tudi hrepenenje po domu. Zadnja iskra upanja je tlela v sklepu nemškega cesarja Henrika VII., da se da kronati za rimskega cesarja ter bo tako obnovil stari rimski imperij, ki je bil Dantejev sen (med tem se je približal »gibelincem«, dasi je bil že zdavnaj »stranka zase«). Henrik se je res kronal 1. 1312, pa je čez nekaj mesecev že umrl v Pisi. Zadnji up je padel. Tedaj je našel Dante zavetje pri ravenskem gospodarju de Polenta, ki je bil njegov občudovalec in je pošiljal pesnika tudi v političnih misijah okrog. Na nekem takem poslanstvu v Benetkah je zbolel ter je umrl v Ravenni na dan Povišanja sv. Križa 14. sept. 1321. Grof de Polenta je ovenčal njegovo mrtvo čelo s pesniškim lovorjevim vencem in najodličnejši meščani so ga nesli k pogrebu v cerkev sv. Frančiška, kjer je še sedaj njegov grob, čeprav si ga je že večkrat zaželela Firence, trdosrčna mačeha svojega največjega sina, ki jo je ljubil nad vse in napravil slavno s svojo pesmijo.

Pred dvajsetimi leti se je ves kulturni svet poklonil 600 letnici pesnikove smrti. Tudi Slovenci smo prižgali lepo luč v njegov smrti spomin: **Dantejev zbornik** (1921) v ureditvi pokojnega dr. Resa, ki je izšel v slovensčini in italijanščini s sodelovanjem dantologov **obeh narodov**. Tako je tudi **slovensko-italijansko kulturno sodelovanje** v preteklosti dobilo v Danteju največjega patrona.

To naj bo dovolj o tem velikem sinu Italije, ki tudi spričuje, kako »pevcu sreča laže«, kakor pravi naš Prešeren o njem. Živel je v najbolj razrvanem času srednjega veka, ko ni bilo nikjer osebne varnosti; ko je stal grad proti gradu in papež proti cesarju; ko je bila njegova Italija še skupek posameznih grofij in mest, med seboj sprtih in v večnih bojih; ko ni bilo nikjer miru. To je bil čas največjih nasprotij, ko je bilo vse veliko: velika čednost in velika hudobija. Hrvatski prevajalec Kršnjavi pravi: »Poleg največjega sijaja papeževe oblasti je našlo mesto — rušenje temeljev Cerkev; poleg najnežnejše trubadurske galanterije — ozka domača opravila žensk; poleg najvzvišenejšje poezije — prostaštvo in razuzdanost; poleg največjega sijaja v oblačilih in stavbah — največja nečistoča po ulicah in domovih; poleg največje požrtvovalnosti — uboji in ropanja; poleg največje svobode znanosti — grmada, in poleg največje perverzности — najčistejša askeza.« To je tudi vzdušje, kakor ga za današnji čas tako nazorno slika poljska pisateljica Kossakova v »Križarski vojski« (slov. prevod 1941).

Toda sredi takega meteža nasprotij, sredi teh strašnih grehot se je pojavil sv. Frančišek, asiški ubožec, ko je zavrgel razkošje sveta in obudil božjo ljubezen do sleherne stvarce, do vsega vesoljstva. In ni čuda, da je tudi Dante, velik čestilec sv. Frančiška, zahrepenel — izgnanec iz svoje udobnosti — po miru v sebi in svetu!

In izraz take frančiškanske ljubezni je tudi **Božanska Komedija**.

Svetovni mir! To je bila najgloblja želja Danteja izgnanca. Kako ga doseči? Dante je našel lek: v spoštovanju božjega reda, ki je red vesoljstva, v spoštovanju cerkvene oblasti, ki je oblast vesti, in svetne, ki naj bo

prav tako, kot papeževa, za ves svet ena sama. En vesoljni papež — en vesoljni cesar, oba pa v Rimu, »tem svetem mestu, ki ga je izbral Bog«. Kdor koli izpodkopa oblast teh dveh najvišjih vrednot — oblasti duše in telesa, Cerkve in Države — se pregreši zoper božji red, ki edini more jamčiti mir duši in svetu.

To je politično-moralni vzrok te pesnitve, ki si ga je lahko razlagati iz Dantejevega časa.

Njegov čas je poznal samo svet starega rimskega Imperija od Gangesa do Anglije in je torej ena država objemala ves svet, en zakon vladal vse. Dante in Italijani se tedaj niso čutili za dediče rimskega imperija, temveč za njega direktne nadaljevalce. Zato je Dante tudi vso moč združil v rokah rimskega vesoljnega cesarstva ter je postal tako predhodnik vseh preporodnih Italijanov, ki žele obnoviti rimski imperij v vsej mogočnosti.

Toda Dantejeva misel je globlja ter se ne krije povsem s težnjo po rimskem imperiju, temveč po **vesoljnem imperiju**, po svetni oblasti, ki bi naj bila za ves svet enotna in je bila nekoč v rimskem imperiju realizirana. Ne teži po štaufovskorimskem imperializmu, temveč po mističnem »curatorju orbis«, ki bi pomenil največjo mednarodno harmonijo in bi imel za poslanstvo vesplošno ljubezen. Tako sodi F. X. Šalda (Basnická osobnost Dantova, Praga 1921), ki navaja naloge države po Dantejevi zamisli: ne toliko zunanje vojaško in gospodarsko dobiti novo ozemlje, temveč pravilno razdeliti nove dobrine in izkoristiti že stare; pomagati k osvobojenju duše s tem, da ji zagotovi mir, **zunanji mir**, da bi se mogla posvetiti svojemu notranjemu življenju! Skrbi naj tudi za **notranji mir**, za sprave med občani; dolžna je vsakemu dati vlogo, za katero ga je narava določila in usposobila. V poklicu se človek drugič rodi kot občan in to je važnejše ko telesno rojstvo; ustvariti mora največje število srečnih državljanov in jim razviti vse njihove zmožnosti; to je naloga tega vesoljnega cesarstva, boljše te **vrhovne svetne avtoritete**, ki naj da svetu mir. Tako je ta Dantejeva ideja izrazito **internacionalna**, to »cesarstvo ni s tega sveta«, kajti glavno njegovo opravilo je »uničiti greh moči, nasilstva na zemlji«, kar se doseže s tem, da je vsa moč združena v **enem človeku**, ki je kot človek z vestjo odgovoren cerkveni oblasti, podrejen božjim zakonom in vesoljnemu redu.

Ta pomenek je bil potreben zato, ker drugače ni razumeti zadnjega speva pekla, pa tudi zato, ker je prav ta ideja političnega in socialnega reda ter svetovnega miru eden glavnih navdihov **vznika** Božanske komedije.

Kajti ljubezen do rodnega mesta Firence, te »prelepe in nad vse slovite hčerke Rima«, mu je navdihnili spev, ki naj mu pomaga to »hlapčevsko Italijo, vsega hudega domovje, ladjo brez krmarja sredi hude nevihte, ne deželá gospodarico, temveč javno hišo« (Vice, VI. 105) spraviti v red, spremeniti je v »Vrt Imperija, ki naj v slogi in ljubezni druží vse človeštvo«. To je tudi politična ideja enega največjih sodobnih italijanskih pisateljev katoličana in Dantejevega častilca **G. Papinija**. (Prim. Dom in svet 1941.) V Peklu in Vicaah mu je ta navdih dal vse možnosti, da pokaže grozoto grehov proti duhovni in svetni oblasti, proti božjemu redu, v raju pa poveličanje tem grehom nasprotnih pozitivnih čednosti.

Tako mu je ta srd — gogoljska ljubezen do domovine — na politične razmere svoje dobe in na razvratnost in zmedo nerednega časa navdihnili velik ep, ki ga je obdal še z veliko religioznostjo in s koprnenjem svoje duše po **notranjem očiščenju** in lastni preroditvi od greha. Ta subjektivni prinos pa se vzbudi v njem ob spominu na mlado, idealno ljubezen do **Beatrice**, ki jo sedaj na

koncu svojega življenja vzbudi in postavi za nebeško zaščitnico in naravnost za najvišjo Modrost in Bogogledanje. Že svoj čas, ko je pisal *Novo življenje*, je obljubil, da bo postavil tej ženski spomenik, kakor še nikoli nihče ni zapel o nobeni ženski. »In potem naj bo volja njega, ki je gospod milosti, naj moja duše gre in vidi svojo gospo v njeni slavi, menim ono blaženo Beatrico, ki poveličana zre v obličje njemu, qui est per omnia secula benedictus.« Kakor se mu je v mladosti razodela milost v ljubezni, tako mu tudi sedaj vrne Žena izgubljeno **Milost**, ki naj ga vodi k očiščenju, k vesoljni ljubezni. »Milost v obliki ljubezni do žene — ljubezen do žene, ki je nositeljka in posredovateljka Milosti božje — je veliki življenjski simbol Dantejevega dela, je nova, **naravnost moderna zgodovina preporoda človeške duše**: ne čudež posmrtni in zagrobni, temveč čudež zemskega življenja, prvi izraz **nove svetne pobožnosti**, ki ga v globini in nežnosti ne dosega še niti po petih stoletjih ne Goethejev Faust...« pravi Šalda, ko opisuje, kako se je Beatrica spremenila v Božjo Milost in kako je Dante tudi svojo osebnost srečo našel v objektivizaciji vesoljnosti, odkupu vsega sveta po Milosti, ki jo predstavlja izvoljenka njegovega srca.

In tako je ta blažena Beatrica, poslanka Božje Milosti, poslala na velikonočne dni prvega svetega leta v zgodovini leta 1300 svojega poslanca, rimskega pesnika Vergila, kot poosobljen človeški razum k Danteju, da v veliki viziji **Pekla, Vic in Raja** vidi vso strahoto greha, da se očisti od njega in vse človeštvo z njim in da ob Beatricini roki ugleda večno harmonijo vsega stvarstva in svoje duše, božjega vesoljnega reda in miru.

Božansko komedijo je pisal Dante dolgo časa. **Pekel** v letih 1307—1316, **Vice** je končal leta 1318, **Raj** pa tik pred smrtjo leta 1321.

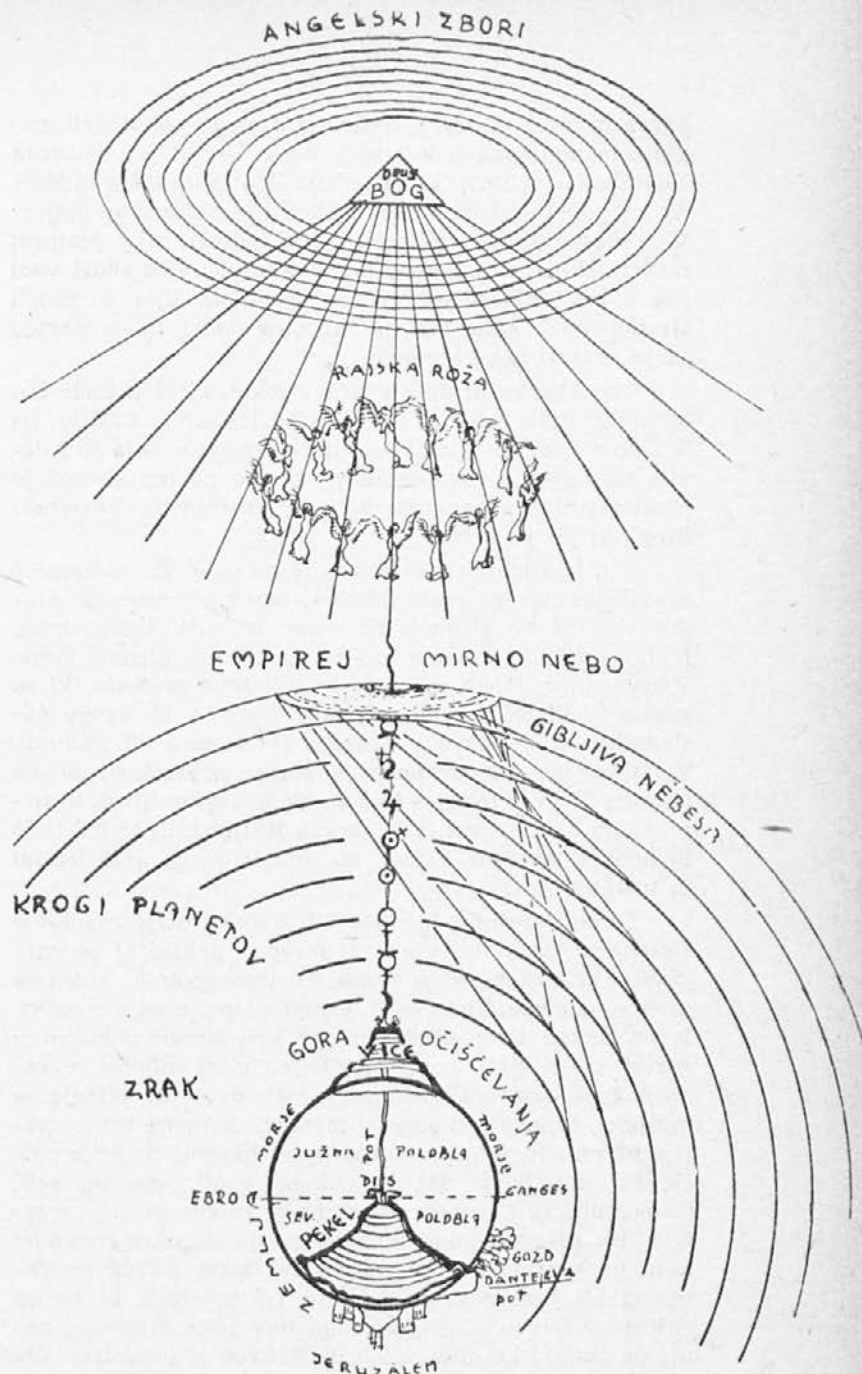
Kako je realiziral svojo zamisel?

Kako si je predstavil to vesoljstvo zemlje in zemlja?

Vživeti se moramo v čas srednjega veka, ko je živel Dante in je bilo zemljepisno, kakor tudi astronomsko znanje zelo pomanjkljivo. Amerike še niso poznali, kaj šele Avstralije ali Arktike! Še celo Azija se jim je zaradi mohamedanstva vedno bolj odmikala. Jeruzalem je bil tej dobi središče zemlje, ki nepremična leži sredi morja in jo krog in krog obdaja prozorna krogla, na kateri je nekje pritrjena Luna, potem večji nébes Merkur itd., osem zvezdnih nébes, deveti je Prvobitni nébes (Primum mobile), ki s svojim gibanjem vrti vsa druga. Nad tem pa je negibno **Ognjeno nebo** (Empyreum), sedež angelov, izvoljenih duhov in samega Boga.

Na tej zemljepisni in astronomski znanosti je Dante ustvaril svoje vesoljstvo tako:

Še preden je materija imela obliko, se je uprl Lucifer Bogu ter je strmoglavil z neba na **južno poluto** sedanjega sveta v brezoblično materijo ter obstal v središču te gmote (kot gibalec materije proti Bogu, ki giblje vse vesoljstvo!). Gmota pred njim se je umaknila in se zalila krog in krog z morjem ter je tako nastal prazen prostor — **pekkel** — od središča zemlje, kjer je obtičal Lucifer, do nove celine, ki je sedaj naš svet. Druga materija pa se je s **severne polute** razlezla na obe strani ter se za Luciferjevim padcem zgrnila na **južni poluti za njim** in stvorila poseben grič s tolikšno površino, kakor je prazen prostor za pekkel. In ta grič na južni poluti je postal **Gora očiščevanja — Vice**. Pot iz pekla vodi torej mimo Luciferja v novo poluto na začetek griča, od tam pa po obodu na vrh, kjer je stal nekoč **Raj, Vrt Eden**. Do tod vodi

Zamisel Dantejevega vesoljstva in njegova pot iz gozda pri Firenzi skozi jamo v peklu, nato na goro očiščevanja ali vice ter po planetih, kamor so stopili svetniki zaradi pregleda pred Boga.

pesnika Vergil ter mu da videti in razložiti vse muke pekla in pokoro vic. V **Nebo** pa ga popelje blažena Beatrice, kjer se vzpenja od neba do neba, od kroga do kroga do Nebeške rože in Empyreja, kjer vlada Sveta Trojica, Bog, ki ga pa ne vidi v obraz, kajti prej se zbudi iz vizije svojega romanja, ki je trajalo 7 dni — kot stvarjenje sveta — zopet očiščen na zemljo.

Takšna je celotna Božanska komedija v **grobem osnutku**, kajti življenja ne daje zamisel sama, temveč opazovanje in življenjsko opisovanje prizorov v vseh teh delih zazemskega sveta ter pesniška moč jezika in življenjska svežost podob. In takih podob je ravno za **sto spevov!** (Pekel 34, Vice 33, Raj 33!)

Dantejev Pekel.

Dante je v temnem gozdu (človek, izgubljen od Boga!) nekje pri Firenzi srečal tri zveri: volkuljo, leo-

parda in leva (alegorije treh vrst grehov: pohotnosti, napa- puha in pohlepa), nakar se prikaže Vergil (predstavnik človeškega razuma), ki ga pošilja Beatrice (božja Milost), da ga popelje skozi **Pekel** (spoznanje grozote greha) in **Vice** (kesanje in zadoščanje) v **Raj** (poveličanje). Najprej prideta skozi skalni vhod, ki nosi napis: »Tu skozi vodi pot v trpljenja mesto...« »v preddvor, kjer so umrli strahopetci in mlačneži, ne slabi ne dobri, in se morajo samo braniti pred komarji.

Čez **Aheron** prideta v pravi **pekkel**, ki se pokaže kot ogromen lijak, podzemeljska jama (nekateri mislijo, da je Dante dobil idejo od Postojnske jame! Omenja Kršnja- vi!), razdeljen v ravnice ali police, vedno bolj se zožuje proti sredini. Te ravnice so tako imenovani **peklenski krogi**, ki jih je devet.

V **I. krogu** umrli še prav nič ne trpe. Tu so namreč pravičniki starega sveta (Homer, junaki), pravičniki drugih ver, ki ne poznajo Kristusa, ter nekrščeni otroci. Njihova usoda je samo ta, da ne morejo gledati Boga. V naslednjih štirih spevih (II.—V.) trpe grešniki, ki so grešili iz človeških slabosti, tako n. pr. v **II. krogu nasladniki**, ki se pode z vetrom (Francesca di Rimini). V **III. krogu** — **požrešneži**, na katere neprestano dežuje plamen. V **IV. krogu** — **lakomneži in zapravljivci**, ki neprestano vale kamne. V **V. krogu jezljivci**, ki se kopljejo in pode v gorečem Styxu, na dnu katerega ječé **lenuhi in tožljivci**.

Tu deli grešnike iz človeških slabosti utrjeno **zidovje Luciferja** (città di Dite) od pravega pekla, ki pomeni globljo krivdo in večjo muko. Tu trpe grešniki kazni za greh — **iz zlobe**. Tako v **VI. krogu**, ki pa je na isti polici, le na drugo stran obzidja, trpe **krivoverci**, položeni v goreče krste. **VII. krog** je razdeljen v tri oddelke, v katerih trpe **nasilneži**; najprej **nasilneži proti bližnjemu** (ubijalci, roparji), ki stoje v mlakuži strnjene krvi, stražijo jih pa z napetimi loki Centauri, bajeslovna bitja pol-človek, pol-živali; dalje **nasilneži proti samemu sebi** (samomorilci), ki so spremenjeni v trnjeve grmiče, stražijo jih pa Harpije, dočim druge gonijo psi skozi grmovje; nato pa **nasilneži proti naravi in Bogu**, kakor prekli- njavci ali tudi oderuhi (obresti od kovine!), ki so na peščenem morju, skozi katerega teče reka Flegeton, nanje pa padajo kosmiči ognja. **VIII. krog** je imenovan **Zla grapa** in je razdeljen v **deset razdelkov**, manjših koncentričnih krogov, v katerih trpe **nevoščljivci in prevaranti**, ki pa ne zlorablajo zaupanja. V 1. pode hudiči z biči **zvodnike in zapeljivce**; v 2. tiče **priliznjenci** v kloaki z govnom in se praskajo; v 3. tiče **simonisti**, kupčevalci s cerkveno in duhovno imovino, z glavo navzdol v zemlji, goreče noge pa jim mole ven; v 4. hodijo **čarovniki in vražarji** z glavami na hrbtu okrog; v 5. se kopljejo **sleparji** in drugi malopridneži v goreči smoli; v 6. se plazijo **hinavci in licemerci** pod težkimi pločevinastimi kutami, ki so pa na zunaj pozlačene; v 7. so **tatje**, povezani med seboj s kačami; v 8. so **zlobni svetovalci**, odeti v goreče plamene; v 9. so **sejalci razprtij** in bojev, ter jih sedaj razsekavajo hudičevi meči; v 10. pa je bolnica, v kateri **ponarejevalci in prevaranti** trpe vse mogoče bolezni telesa in duše.

Sredi tega oddelka pa se odpre najglobokejše brezno na samo dno pekla, kjer teče zamrznjena reka Kocit. Stražniki tega prepada so velikanski **Gigantje**, bajeslovna bitja nadčloveških razsežnosti. Tako velik je prepad med vrstami doslej imenovanih grehov in teh, zaradi katerih trpe pogubljeni v zadnjem krogu pekla! To so grešniki, ki so **zlorabili zaupanje drugih: izdajalci!**

S tem pa smo prišli k vsebini naših tu priobčenih spevov,

na dno Dantejevega pekla.

V ta zadnji, **IX. peklenski krog**, v samo soseščino Luciferja, je Dante postavil **izdajalce sorodnikov, domovine, gostov in dobrotnikov**, ter je tako tudi razdeljen v štiri dele: 1. v **Kajnovino**, imenovano po prvem ubijalcu brata Abela; 2. v **Antenóra**, imenovano po izdajci Antenor, ki je izdal Trojo; 3. v **Ptolomejo**, ki nosi ime bodisi po egipčanskem kralju Ptolomeju, ki je dal ubiti Pompeja, zateklega se k njemu po gostinstvo, bodisi po Jerihonskem Ptolomeju, ki je dal ubiti Simona Makabejca z njegovimi pri gostiji; 4. v **Judovino**, imenovano po Judežu Iškarijotu, izdajalcu Kristusovem.

V tem krogu je umrla vsa življenjska toplina, vse je zledenelo, kakor tudi v življenju izdajalci niso imeli toplega, usmiljenega srca; samo bolečina živi, ki celó solzá ne pusti teči iz oči, kajti vse strdi v led.

Tako velika je kazen za izdajalce!

Spev XXXII.

Kajnovina. — Antenóra.

Opisovanje tega zadnjega kroga pekla, ledenega dna groznega lijaka, ki ga zaliva zamrznjena reka Kocit, terja gotovo največji pesniški napor, zato se uvodoma ustraši Dante te naloge. On, pesnik trubadurskega »novega sladkega sloga« (dolce stil nuovo), ki je vajen opisovati samo nežno ljubezen, bi potreboval za to »ostre in hkrati hrapave besede, kakor je ta skažena jama, zadnje dno pekla«. Zato okleva opevati ta krog v še preprostem jeziku tedanje vulgarne italijanščine, ki jo je šele on vpeljal za literarni jezik namesto latinščine, boječ se, da bi mu ne zmanjkalo izrazov. V stiski se obrne za pomoč k Muzam, boginjam pesništva, ki so pomagale svoj čas že Amfionu, ko je hotel grške Thebe ograditi z zidom: ob zvokih njihovega petja so se težki kamni sami postavljali v zid.

V tem zadnjem dnu je zunanja stopnja duhovne spačeno- sti tako velika, da bi pesnik tem nesrečnežem bolj privoščil biti — živali! Tako izdajstvo poniža človeka **pod žival!**

Gigant Antej je postavil **Danteja in Vergila** na zadnjo ravnico, od koder sta se spustila še niže v kotanjo, vso spre- menjeno v ledeno jezero, toda s tako močno ledeno skorjo, da bi se niti na vrhu ne odkrušila, če bi se zrušil nanjo **Javornik** ali **Petrepanja**. Javornik — ital. Tabernich — je lahko notranjski Javornik nad Cerkniškim jezerom, kar bi ustrezalo opisanemu položaju in kakor tolmačijo tudi mnogi dantologi (Bassermann, Falkenhausen, Bianchi), dočim se drugi ogrevajo za Fruško goro blizu Tovarnika nad Donavo. Naj bo kakor koli, razume se, da bo slovenski prevajalec uporabil slovensko hipoteto, ki ni prav nič manj verjetna od slavonske. — **Petrepania** je gora v Italiji v Apeninih. — Ljudje mole iz ledovja kot žabe ko regljajo, višnjevi v obraz in šklepetajo s čeljustmi kot štorlkje. Dante jih opazi šele, ko stopi prvemu na glavo.

Tako sta v **Kajnovini (Caína)**, kjer trpe izdajalci **lastne rodbinske krvi**.

Ko-prva dva vpraša za imeni, se mu ne odzoveta, šele tretji, nevprašani, se vrine vmes in **izda** ono dvojico, ki sta brata **Napoleone** in **Alessandro degli Albérti**, grofa Mangonska iz doline Bisenzia, ki sta ubila drug drugega. Ta, ki izda to dvojico, je **Camicion de' Pazzi**, morilec sorodnika iz Firenze Ubertina. On izda tudi naslednje, ki so: **Mordec**, nezakonski sin kralja Artusa, znanega po stari romanski pesmi, ki je hotel speljati očetu ženo in se polastiti kraljestva, pa ga je oče prebodel s kopjem, da mu je na drugi strani pogledalo iz telesa; tako mu je prebodel »tudi senco hkrati«; **Focaccia de' Cancellieri** iz Pistoje, zahrbtni ubijalec svojega nečaka iz političnih nagibov; **Sassol Mascheroni**, firenški pohajač, ki je ubil nečaka, da bi podedoval imetje svojega brata; zmašili so ga za kazen v sod, valjali po ulicah ter mu odsekali glavo. Camicion pa pričakuje v peklu še svojega sorodnika **Carlina de Pazzi**, ki je za Dantejevih časov še živel, in bi ga nekako »opravičil« s tem, ker je še večji zločinec: izdal je l. 1302 v borbi med »črnimi« in »belimi« »črnim« Firenčanom grad v Val di Arno, v katerem so bili tudi nekateri njegovi sorodniki. Carlin, ki ga je Dante živega po-

stavil na dno pekla, je torej izdajalec sorodnikov in stranke, ter tvori tako prehod v drugi oddelek, **Antenoro**, med izdajalce domovine.

Pasjebledi in sinji leže v ledu.

Tu dobi Dante priliko, da obračuna z **Bocco degli Abbati**, ki je v boju med »gvelfovsko«¹ Firenca in zunanji »gibelini«² bil v »gvelfovski«³ vojski v Firenci, pa je sredi bitke odsekal zastavonoši roko, da je padel prapor in so »gvelfovci«⁴ začeli bežati. Tedaj so »gibelini«⁵ sklenili porušiti Firence do tal. Zato je razumljiva Dantejeva vnaša za tega grešnika, ko pade ime Mont Aperti ter ga hoče na vse načine neusmiljeno prisiliti, da izda svoje ime. Toda izdal ga je zopet drug izdajalec, namreč **Buoso da Duera**, katerega je podkupil Karel Anžuvinski, da mu je odprl pot v Srednjo Italijo. Maščuje se mu Bocca degli Abbati na ta način, da izda njega ter še ostale izdajalce v Antenori, ki so: **Beccheria iz Pavije**, opat v Valombrosu, poslanec papeža Aleksandra V. Firenčani so ga obsodili, da je tajno držal z »gibelini«⁶ ter so ga obglavili kot izdajalca — zgodovina je drugačnega mnenja —, kar je Firenci prineslo prekletstvo in izobčenje; **Gianni del Soldanieri** pa je prestopil od gibelinov po Manfredovem padcu k gvelfom ter uničil z izdajstvom svojo lastno stranko; **Ganelon iz Mainza**, sloviti izdajalec iz časa Karla Velikega, znan iz stare pesmi o Rolandu, je s svojo nezvestobo kriv pokolja v Roncevallesu, kjer je našel smrt tudi Roland; **Tribaldello Sambrasi** pa je izdal svoje rodno mesto Bolonjcem na ta način, da jim je poslal v vosek odtisnjene ključne mestnih vrat, da so lahko ponoči vdrl v mesto.

To so izdajalci, ki bi želeli, da se o njih samo molči, da večna pozaba zakrije njihova imena. Doslej se vse to pripoveduje v mirnem tonu.

Sedaj pa se začne »zadnja velika tragedija Pekla«, ki je na prehodu **Antenore** in **Ptolomeje**: žalostna zgodba o **grofu Ugolinu** in njegovih sinovih, morda najmočnejši fragment vse Komedije. Grof Ugolino spada kot izdajalec domovine še v Antenoro, nadškof **Ruggieri iz Pise**, njegov prijatelj, ki pa je za hrbtno vodil gonjo proti njemu, pa že v **Ptolomejo**, med izdajalce prijateljev in gostov. Dante ju vidi, kako gloda Ugolino svojemu protivniku tilnik, pa iz njega izvleče njegovo zgodbo samo z obljubo, da bo v svetu opravičil njegovo besnilo ter s še večjo sramoto obdal njegovega morilca.

Spev XXXIII.

Grof Ugolino. — Ptolomeja.

Ta odlomek o usodi grofa Ugolina in njegovih spada po Goethejevi sodbi med viške svetovne poezije.

Grof Ugolini della Gherardesca je bil v 13. stoletju najmočnejši človek v Pisi. Zaradi »gvelfskih«⁷ spletke je kot vodja »gibelinov«⁸ bil iz Pise pregnan, pa se je s pomočjo »gvelfovcev«⁹ iz Luche in Toskane priboril nazaj v mesto in takoj dobil vrhovno poveljstvo v boju zoper Genuo. Strašni poraz v morskimi bitki pri Meloria 1276. l. je napravil konec pisanski pomorski sili ter so stopili njegovi prejšnji »gvelfski«¹⁰ nasprotniki na dan, da bi se združili z Genuo. Toda Ugolinu, ki je bil zopet izvoljen za poglavarja, se je posrečilo njihovo zvezo z Genuo preprečiti, toda samo z odstopitvijo nekaterih pisanskih gradov in trdnjav. To popustljivost so njegovi nasprotniki izrabili ter naščuvali proti njemu razne rodbine. Predvsem so bili proti njemu njegov oblastiteljni vnuk in tovariš v uradu **Nino Visconti** ter »gibelinski«¹¹ rodovi **Gualandi**, **Sismondi** in **Lanfranchi**. Z njimi se je skrivoma zvezal tudi njegov zaupnik »gibelinski«¹² nadškof **Ruggieri**. Ti so naščuvali ljudstvo proti Ugolinu, ki so ga v spopadu na cesti premagali in ga z njegovimi sorodniki vred — verjetno z dvema sinovoma in dvema vnukoma — zaprli v ječo **Gualandov**, kjer so jih po nekaj mesecev trajajočem zaporu prepustili smrti od gladu.

Tako zgodovina, ki pa dvomi, da bi Ugolino ravnal izdajalski, dasi ugotavlja, da je njegova dvoilčna vloga utegnila tako maščevalno vplivati na ljudstvo. Dante ga seveda dolži izdajstva ter ga zato tudi vrže v Antenoro.

Dante je sicer — zaradi večje pesniške sile — napravil iz Ugolinovih zaprtih sorodnikov same mladoletne sinove, dasi niso bili vsi sinovi ter so nekateri med njimi bili celo že oženjeni. V drugih stvareh ta zgodba ne potrebuje razlage, ker govori sama dovolj jasno in srce pretresujoče, kakor je pozneje za njim nekaj podobnega opeval samo še **Slowacki** v Očetu okuženih (slov. prevod 1939).

Gorgone in **Capra** sta otoka pred izlivom Arna v morje. **Novo Thebe** imenuje Dante **Piso** v primerjavi z grozotami **Kadmove** družine v starih **Thebah**.

Od tod stopata pesnika v hladnem vetru, ki veje od neznanokod — v prihodnjem spevu bo jasno — naprej, kjer grešniki leže že navznak in ne morejo niti več jokati, ker se jim je napravila na obeh mrena, ki ne pušča solzá skozi. Zato bolelost toliko bolj udarja v srce. Tu ju prosi za pomoč **Alberigo de' Manfredi** iz reda Veselih bratov, misleč, da sta dve pogubljeni duši, ki gresta v še hujši kolobar, v Judovino. Dante mu obljubi, napraviti uslugo, če pove svoj greh. Grešnik pove, da je dva sorodnika povabil na južino na vrt na sadje, pri čemer ju je umoril. Zdaj dobiva »dateljne za fige«: vrača se mu zlo v še večji meri. Ta fr. **Alberigo** iz Genue je l. 1300, ko je stopil Dante na pot, še živel, kakor tudi drugi, ki ga imenuje: **Branca d'Oria** iz Genove, ki je svojega tasta, katerega je Dante tudi postavil v Pekel že v Zlo grapo (XXII sp.) **Mihaela Zanche** iz Logodorja s pomočjo nekega sorodnika pri gostiji umoril. Tak strašen zločin se grozno maščuje, da namreč duša takega zločinca gre takoj v dno pekla, dočim se v živo telo naseli sam vrag. Tako je bil morivec **Branca d'Oria**, dasi živi na svetu, prej v Ptolomeji, kakor duša umorjenega **Zancha** v osmem krogu! To misel je vzel Dante gotovo po sv. pismu, ki pravi, da je po poljubu **Iškarjotovem** stopil vanj hudobni duh. Ta domislek omogoča pesniku postaviti v peklu še **so-dobnike**, ki hodijo po svetu živi, v resnici pa njihova duša trpi že pekelske muke. S prekletstvom njunega rojstnega mesta **Genove** zaključuje ta spev. Podobno je Dante prekel tudi že **Piso** (v prejšnjem spevu!), **Firenzo** (XXVI) in **Pisto** (XXV).

SPEV XXXIV.

Judovina. — Lucifer.

Izdajalci dobrotnikov so v Judovini, imenovani po Judu **Iškarjotu**, pokopani pa so živi čez in čez z ledom ter so tako v podnožju samega pekelskega vladarja. Pesnikom se kažejo samo še kot smetjé v steklu.

Začenja se ta spev s cerkveno himno: »Vexila regis prodeunt...«, toda pesnik dodaja »**Inferni**...«¹³ Tako je počastil **Luciferja** kot vladarja Pekla. Veter prihaja od njegovih netopirskih peruti. Je ogromne veličine, s čemer je poudarjena njegova mogočnost, njegova grdoba pa že z grozo, da je bil nekoč najlepši angel. V mnogočem je ta Dantejev **Lucifer** travestija božjih lastnosti: kakor je **Bog Troedini**, ima tudi **Lucifer** trojno obličje z različnimi trojnimi barvami, ki naj bi pomenile morda simbole sovraštva (rdeče), neumnosti (črno) in nemoči (bela), nasprotje **Vsemoči**, **Vsevednosti** in **Vseljubezni**. Tudi šestero kril naj bi pomenilo nasprotje krilam živali v Apokalipsi. Kakor je **Bog lep**, tako je **Satan** grd, kakor je **Bog svetel**, je **Satan** temen, in še to: če je **Bog — DEUS**, je **Satan — DIS**, da je podobnost in seveda tudi nasprotje bolj očito.

Trije grešniki, ki so v tem najnižjem dnu pekla, v ustih samega **Vladarja Pekla**, so prapodobe vsega izdajstva: izdaje **Odrešenika**, ustanovitelja nebeškega kraljestva, ki ga je izdal **Juda Iškarjot**, ki je v **Odrešeniku** izdal samega **Boga Brutus** in **Cassius**, izdajalca **Cezarja**, ustanovitelja rimskega imperija, ki naj bi obsegal ves svet, pa sta izdala vse človeštvo, ker sta preprečila svetovni red in mir, kakor si ga je seveda predstavljal Dante. O tem pa smo govorili v uvodu.

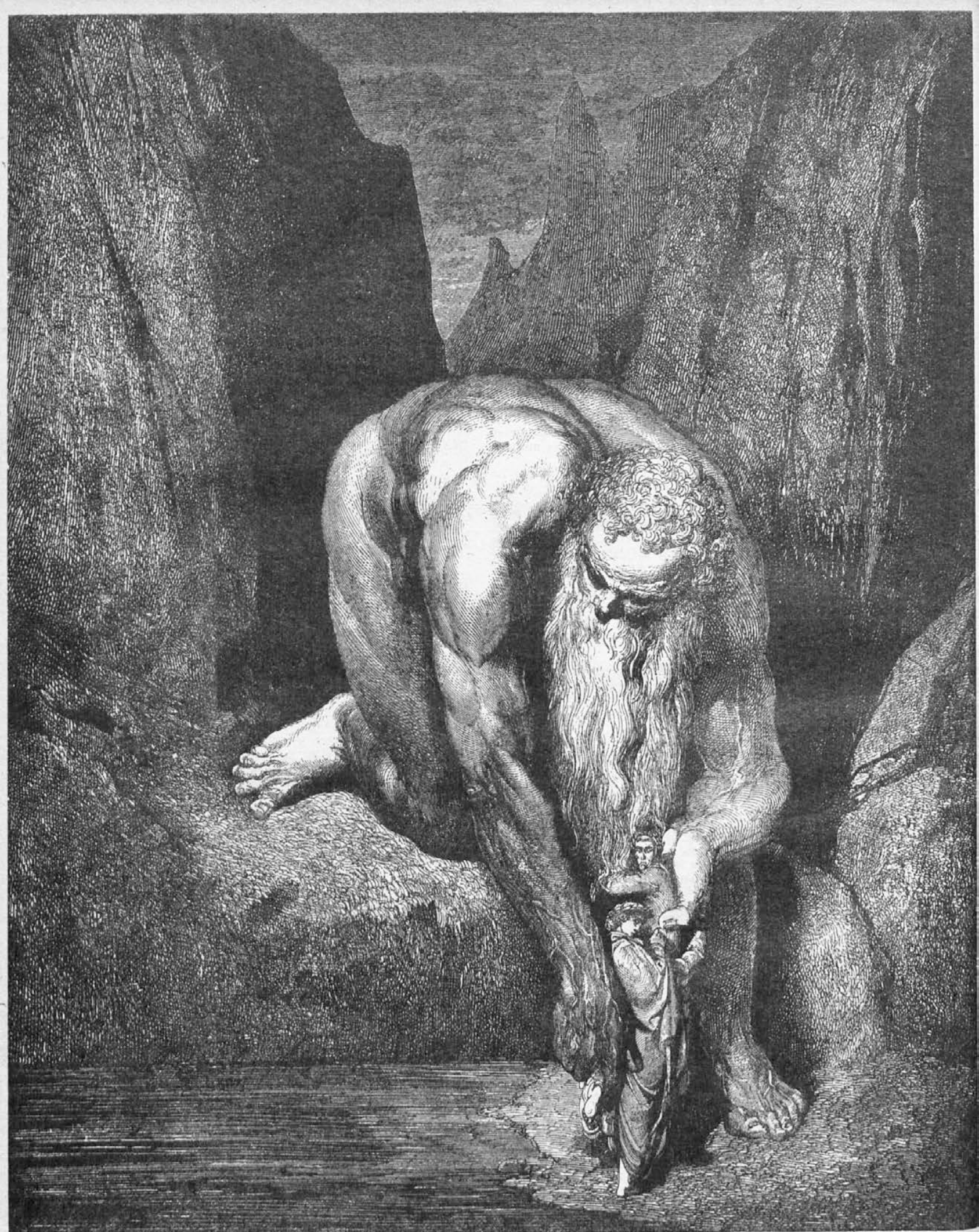
Potovanje po Peklu je končano in je trajalo 24 ur z nastopom noči.

Zdaj je treba priti iz njega.

Lucifer (**Dis**, gen. **Ditis**, zato tudi lahko **Dita!**) je v samem središču, kakor je priletel z neba, z glavo v eni poluti (Peklu), z nogami v drugi. K središču teže vse stvari, zato je tu — po mnenju srednjega veka — največji pritisk ter je moral **Vergil** porabiti vso moč, da se je v točki sredi zemeljske gmote lahko preobrnil. Zato je bil truden kot težaki po najhujšem opravilu. Na drugi strani vidita seveda **Luciferja** z navzgor obrnjenimi nogami, in namesto noči je že dan (**pol terce rano** = okrog 9 dopoldne). Po srednjeveškem mišljenju je v središču zemeljske celine **Jeruzalem**, natančno pod njim pa je središče Pekla, sedež **Satanov**, nasprotje **Odrešenika** z **Golgote**.

Odtod je pesnika peljala ozka pot po kolobarju, nasprotnem Judovini na oni strani, ter dalje skozi razpoklino, ki jo je pustila zemlja, ko se je pognala v **grič Očiščevanja** na tej poluti, kar je razloženo v prejšnjih uvodnih besedah. Prav tako dolgo, kakor v peklu, sta hodila tudi iz njega.

Tedaj pa sta stala že ob vnožju **Vic**, pod **Goro očiščevanja**, in zvezda, ki sta jo videla, je bila zvezda jutranjica, ki jima je po groznem vtisu v jami izdajalcev napovedovala nov sončen dan...

Gigant-velikan Antej postavi Danteja in vodnika Vergila na dno pekla.

DANTE: PEKEL, XXXII. SPEV

Da imam besedo ostro in hrapávo,
prilegajočo jami se nakazni,
ki je peklà pečinam za podstavo,

iztisnil misel v sok bi vseizrazni;
a nimam takšne. Pripovedovati
začenjam kljub temù, ne brez bojazni,

ker vem, da šala ni opisovati
to dno vsegà veseljstva, ki tu vzniká,
v jeziku, ki jeclja še ‚mami‘, ‚ati‘.

Bodite mi zato za pomočnika
kot pri zidanju Theb, Gospé sloveče,
da snov - izraz ne bosta raznolika!

Ljudje, ustvarjeni za zlo največje,
ki tu ste v dnu neizrekljivih jadov,
da ste kozé, biló bi manj nesreče!

Ko sva bilà na viru mračnih čadov,
precèj že pod Giganti, v dnu globači,
zavérovana v mogočnost skalnih skladov,

zastoka glas za mano: »Ne štokljači!
S podplati svojih čevljev rahlo hodi,
nikar rojakom vbogih glav ne tlači!«

Ko se nato obrnem, spazim spodi
in naokrog jezéro zledenelo,
vsebolj podobno steklu kakor vodi.

Ne strja v skorjo se tako debelo
avstrijska Donava, ko ledení se,
ne Don pod zmrzlim nebom, kot imelo

jo jézero je to, ker če zvalí se
vanj Javornika vrh, če Petrepanje,
še vrhnja plast ledu ne oddrobí se.

In kot molíjo žabe za regljanje
glavé iz mlak v nočí poletne vroče,
ko že kmetica v sanjah žito žanje,

tako iz leda gláve kimajoče
štrlé kot sinje, višnjeve nakaze,
z zobmi pa kakor štoklje šklepečoče.

Od naju vstran obračajo obraze,
iz zob škripánja in oči medlečih
pa berem srčnih muk, mrazú izraze.

Z očmi objamem polje glav štrlečih,
nato pred sabo dve, prižeti nase,
z lasmi sprijetimi v čopih sršečih.

»Zakaj tako tiščita s prsi vase?
Kdo sta?« ju vprašam in takoj vratova
obrneta z obrazi sem oba se.

Tedaj iz znotraj rosnihih vek tokova
solz kaneta, ki pa v ledeni pari
zamrzneta, povezujoč ju znova

kot nikdar dveh desák zapah ne zvári;
kot kozla dva upreta se še huje
ob čelo s čelom, ták ju srd razjari.

A tretji, ki brez uhljev od mrazú je,
se mi ponudi, v tla uprši lica:
»Kaj tja tako zijaš?« in nadaljuje:

»Bi vedel rad, kdo ona je dvojica?
Po njuni in očetovi lastnini
pretaka se Bisenzio rečica.

Iz ene matere sta, v Kajnovini
več sence ni, ki bolj bi zaslužila
od njiju, da se muči v ledenini.

Ne ta, ki Artusova dlan prebila
mu s kopjem grudi je in senco hkrati;
Focaccia ne; ne glava, ki vstopila

se je pred mene, da mi pògled krati,
z njo Sasso Masheroni se je dičil —
če si Toskanec, moraš ga poznati!

Da me s vprašanjem več ne boš mrtvičil,
čuj: Camición de Pazzi ime je moje,
Carlina čakam, ki me bo opravičil.«

Na tisoče jih vidim, bedne roje!
Zgrozim se: sinji vsi in pasje blede;
še zdaj zmrazí me spričo sinje boje.

Med tem ko stopala sva proti sredi,
kjer zbira se težina vsaki stvári,
in vsa sva tresla v mrazu se na ledi,

slučajno mi — po božji volji mari? —
ko noga med glavámi podrsuje,
nenadno v neki obraz močno udari.

Dante lasaje sili Bocca, da izpove svojo izdajo.

»Zakaj teptaš me?« v joku glas zarjuje,
 »Mar radi Mont-Aperta me izziva
 tvoj gnev in strašne muke povečuje?«

Jaz pa: »Moj mojster, hip se pomudiva,
 da razodene ta mi še težavo,
 potem pa, kakor hočeš, pohitiva!«

Obstane mojster. Sklonim se nad glávo,
 ki neprestano kolne me odspodi.
 »Kdo si, ki zmerjaš drugega lajávo?«

»Kdo ti si, ki po Antenori hodi
 ti noga, drugim troč glavé nerodno?
 Gorjé se nam, če živ bi stopal todi!«

»Sem živ. Mordà celo ti bo ugodno,«
 mu dem, »če v srcu hrepeniš po slavi,
 da v verze dam ime ti blagorodno?«

»Samo tegà nikar!« se zoperstavi.
 »Izgini, ne nadlégaj nas zvedávo!
 Slabó se laskaš nam v tej ledenjavi.«

Tedaj za vrat popadem ga, nastavo,
 in zakričim: »Ime mi razodeni,
 sicer brez las molíl boš golo glávo!«

»Izpuli vse lasé mi,« reče meni,
 »a kdo da sem, ti ne izdam nikoli,
 če tisočkrat me udariš po teméni!«

Lasé ob dlan ovil sem naokoli,
 več čopov mu izrul jih že lasáje,
 kar njemu, lájavcu z očmi navzdoli,

nekdo iz tropa krikne: »Bocca, kaj je?
 Ni dosti, da čeljust hrešči v šklepéti,
 še rjuti moraš? Kakšen vrag te daje?«

»Zdaj zvedel sem ime, izdajalec kleti!
Sramoto tvojo,« rekel sem mu v žolči,
»razkril bom, ko se vrnem, po vsem sveti!«

»Izgini!« dé mi, »in kar hočeš, golči!
Če prideš kdaj zares iz te kotline,
o njem, ki jezik stegnil je, ne molči —

bil kupljen od francoske je zlatnine!
,Sem videl,' reci, ,Duera v dnu kotanje,
kjer grešniki postajajo zmrzline!'

Kdo drugi so? mi staval boš vprašanje.
Ob tebi Becchería je sloveči —
Firenza mu prerezala goltán je;

Gianní de Soldaniér je tam; sledeči
Ganellóne, Tebaldello izdajávi —
odprl vrata je Faenzi speči.«

Naprej grevâ; spet nekaj naju ustavi:
glej, v eni jami stisnjeno dvojico,
tako da glava za klobuk je glavi!

Kot lačnež zasadi zobé v sredíco,
tako zgornik se v spodnjega zaril je
tja, kjer se mozeg zliva v hrbtenico.

Podobno v senci Menalippu bil je
zagrizel se Tidéo v pradavnini —
tako zdaj ta lobanjo gloje divje.

»O ti, ki kažeš srd nalik zverini
nad njim, ki črep objedaš mu z vso silo,
povej mi vzrok,« dem, »takemu načini!

Če imaš mordà pravico za besnilo,
ko zvem, kdo sta, in kakšen greh je storil,
lahko ti v svetu bom v opravičilo —

če mi tedaj še jezik bo govoril!«

XXXIII. SPEV

O dtrga grešnik usta od mesovja,
obriše ob lasáto jih črepino,
odзад razgrizeno vso od zobovja,

in reče: »Naj obnavljam bolečino,
ki stiska mi srce ob misli sami,
še preden pravim vso ti zgodovino?

Če pa izpoved seme bo, ki dá mi
za plod osramočenega izdajíco,
ki glodam ga, povem, čeprav s solzámi.

Ne vem, kdo si, in ne, kako v krnicó
si našo prišel sem, a po besedi
Firenčan si, poznam to govorico.

Da jaz grof Ugolino bil sem, vedi,
a ta nadškof Ruggieri tu pod mano.
Povem, zakaj sva družno tukaj v ledi.

Da ujet sem na njegovo bil ukano,
zaupajoč vanj, ni da bi govoril,
ne da umorjèn sem bil, kar vsem je znano;

nikomur pa, kako me je umoril,
ne v kakšno kruto smrt me je pritiral;
ko zveš to, sodi, če mi zla ni storil!

Skoz ozko špranjo ječe, kjer sem hiral,
(odslej Stolp glada vzdevek bo imela
in marsikdo bo v njej zaprt še umiral!)

se polna luna zopet je blestela,
ko neko noč me mučen sen napade,
v njem se usoda nam je razodela:

bil tá vodnik je, gospodar brakade,
podeče vólka z mladimi v hribovje,
ki Pisi pôgled proti Luki krade.

Biló vse polno suhih, lačnih psov je,
Sismonde z njimi, Lanfranche, Gualane
na čelu gonje je poslal v lesovje.

Po kratkem begu videl sem ugnane
volká z volčiči; psi so kar planili
in v ude jim zasajali čekane.

Zbudim se, preden dan so zazvonili.
Sinovi, z mano v ječi, zaječali
so v istem snu in me za kruh prosili.

Res krut si, če ne čutiš v srcu žáli
ob misli, kaj tedaj je vrelo v meni!
Če zdaj ne jokaš, kdaj bi še jokáli!

Na uro čakali smo prebujeni,
ko hrano je dobival nas vsakteri,
zaradi sanj vsi s sábo zaskrbljeni,

tedaj začujem: nekdo kuje dveri,
vhod glavni v stolp! . . . Oči uprem v sinove,
odrevenel nalik kamniti čeri —

Grof Ugolino gloda lobanjo nadškofu Ruggieriju.

a solza padla ni mi na okove.
Oní pa v jok. Moj Anselmuccio pravi:
»Moj oče, kaj ti je? Mar zreš strahove?«

Zajokal nisem; a odgovor davi
ves dan me in vso noč. Nič nismo spali.
Ko sonce drugič na nebo se spravi

in ječo žalostno medló razgali,
ozrem se po sinovih naokoli:
v njih licih vidim svoje kot v zrcali —

ugriznem v rôki se od strašne bôli.
Sinovi pa, misleč, da v svoji bedi
bi hotel jesti, jesti, gladen toli,

vsi: »Oče, manj nas bo bolelo, vedi,
če nas poješ! Ti si v meso ubogo
odel nas, ti ga snemi z nas in snedi!«

Pomirim se; trpé že itak mnogo.
Dva dni molčimo, čakamo, a noče
se trda zemlja odpreti nam pod nógo!

Četrty dan pa Gaddo moj zajoče,
k nogam se zlekne mi in jih objame:
»Zakaj nam ne pomoreš?« še zastoče

in umrjè. — Kot gledaš zdaj ti vame,
tako sem mreti videl še tri sine
dan peti, šesti. Glad še vid mi vzame.

Potem tipaje božal sem mrtvine,
dva dni jih klical, od gladu ubite —
dokler ni glad premagal bolečine.«

To je dejal; uprl oči srdite
navzdol v črepino je, začel jo tretí
z zobmi kot pes, ko gloje kost in kite.

Grof Ugolino in sinovi umirajo od gladu.

Gorjé ti, Pisa, narodov na sveti,
kjer «si» zveni, sramota vekovita!
Ker te mejaši nočejo prekleti,

naj se Gorgón, Caprara primakníta,
da zaježita Arna izliv z bregovi
in vse ljudi na dno valov vtopita!

Če že pahníli grofa so glasovi
zaradi teh trdnjav med izdajíce,
zakaj trpeli so potem sinovi?

Ti — nove Thebe! Kajti ni krivice
biló v Brigatu mladem, Ugoccionu,
v nobenem prej omenjene dvojice!

Šla dalje sva po zledenelem vzponu,
ki novi roj v oklep še hujši kuje —
navznak leže, več ne stoje v priklonu.

Sam jok jim jókanje iz oči sprečuje,
in bol, ki naleti tod na zapreko,
v srce udari in boli še huje.

Mraz namreč prve sôlze je pod veko
poledil v zrna kot v kristalno ivje,
napolnil ôčnice také s prevleko.

Čeprav postal mi ves obraz že siv je
in brezizrazen v tej zmrzáli kruti,
da kakor kožnat žulj bil neobčutljiv je,

mi vendar v licih vetra piš zasluti,
da vprašam:»Mojster moj, odkod to piha?
Hlapov tod ni, kako to more duti?«

»Strpì se, tja grevà,« mi reče stiha,
»kjer ti oko bo razodelo sámó,
ko videlo bo vzrok, ki veter niha.«

Nekdó teh bednikov zdaj dvigne ramo,
zakliče: »Duši ve, tako prekleti,
da vrženi ste v to poslednjo jamo,

o, dajta mi z oči kopreno sneti,
da srčna bol za tisti hip vsaj mine,
prej ko začnó solzé spet ledeneti!«

»Če hočeš,« dem, »da zmanjšam bolečine,
povej, kdo si! Potem ti snamem ígo,
sicer naj grem še jaz v dno ledovine!«

On pa nato: »Sem frater Alberígo,
ki s sadjem zvalil v smrt sem imenjaka,
zdaj tu dobivam dateljne za figo.«

Začudim se: »Kaj tebe zrem — mrtvaka?«
On pa: »Kaj z mojim se telesom deje
na svetu gori, manjka vest mi vsaka.

To prednost namreč té je Ptolomeje,
da duša čestokrat že vanjo pade,
prej kot se utrga nit življenjske preje.

Pa da mi rajši dvignil boš obklade
solzá ledenih z ôči, vedi,« reče,
»da duši, ki izda kot jaz, popade

hudič takoj telo in ga besneče
vsegà obsede, neprestano davi,
dokler se mu življenje ne izteče,

s telesom živ — na vid — po zemlji hodi.

a dušo v to kotanjo strmoglavi.
Tako mordà tej senci, ki spreleta
za mano mraz jo, tam telo se bavi —

poznaš ga, če prišel si res sem s svéta:
ser Branca D'Oria je; kar tu v ledi
vkovan je, so prešla že mnoga leta.«

A jaz: »Se zdi, da ni z resnico v redi,
kar praviš; umrl ni še D'Oria Branca,
oblači se, pijè in spi po jedi.«

»V Zli grapi,« reče, »kjer se brez prestanka
vali v potokih smola v lepki zmesi,
tedaj še ni bilo Mihela Zancha,

ko ta prepustil v svojem je telesi
svoj prostor vragu, in telo nečaka,
ki svojce sta izdala v skupnem besí.

Pomozi mi! Kaj roka ti še čaka?
Odpri oči mi!« — Nisem snel mu mreñe.
Bilà tu vljudnost je surovost taka.

O Génovčani, rod brez vsake cene,
brez vzgoje, poln napak, pohujševanja!
Kdaj vas pogrom, uničenje zadene?!

Najslabšega, kar jih ima Romanja,
sem našel v enem izmed vas, ki todi
v peklù se koplje z dušo za dejanja,

XXXIV. SPEV

Peklà vladarja prapori vihrajo
nasproti nama,« mojster moj mi pravi.
»Napni oči, da bolj jih razpoznajo!«

Meglàm nalik, ko se gosté v motnjavi,
pošastim, ko začenja se nočítí,
kot mlin, ki goni veter ga, v daljavi,

pred sabo ogrodje vidim se črníti,
a sklonim se pred vetrom za vodnika,
ker jame ni, da mogel bi se skriti.

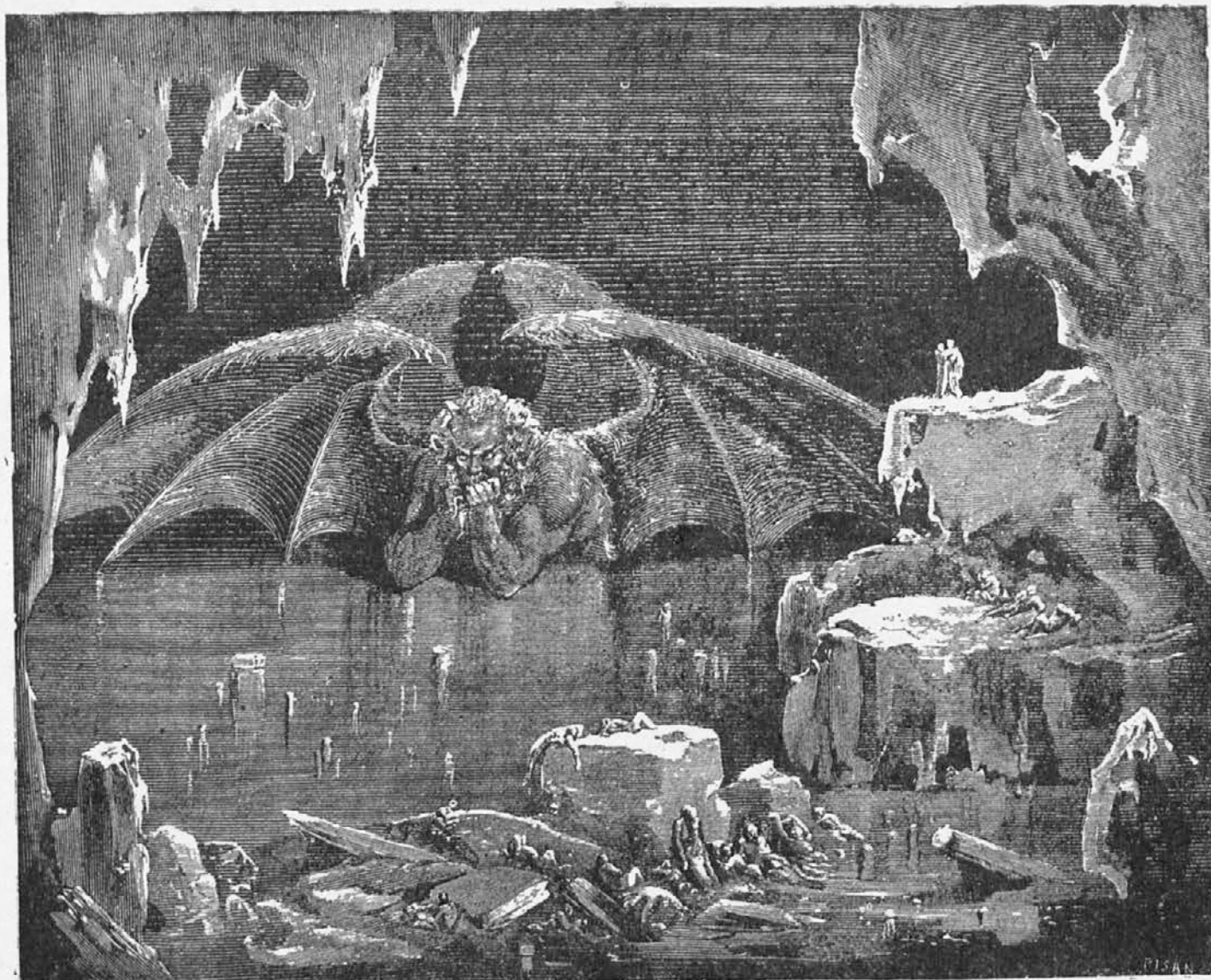
Že sva bilà — pišočega prenika
me groza — kjer leže pod ledom skriti;
odspod kot smetje v steklu se svetlika:

leže navznak, stoje kot v curku vlti,
ta strmoglavo, drugi nagnjen v stran je,
enì kot lok z obrazi k nôgam zviti.

Ko šla sva proti sredi te kotanje,
se zdelo je vodniku čas izdati
mi stvor, ki bil nekoč nad vse krasán je.

Potegne predse me, veleč obstati:
»Glej — DIS!« mi dè, »in mesto to propalo,
kjer moraš s ščitom se poguma obdati!«

Kako sem nem in trd postal kot tnalo,
ne bom napisal, moraš oprostítí,
beseda vsaka bi bilà premalo.

Lucifer - Dis v središču zemlje.

Umrl nisem, živ pa nehal biti!
Spremisli z iskro domišljije v glavi
in daj ,ne živ ne mrtev' presoditi!«

Vladar, ki vlada žalostni državi,
štrli od pol pasu iz ledovine;
jaz večji sem z Giganti v primerjavi

kot so z laktjó njegovo njih višine.
Presodi, kakšna mu celotna je podoba,
da ustrežala razmerju bo deline!

Če lep je bil, kot je sedaj grdoba,
in Stvarniku se uprl je grozeče,
od njega izvira — jasno — vsa žaloba!

O kakšno čudo, kri mi ledeneče,
ko tri obličja zrl sem v glavi eni:
spred eno kakor kri škrlatnordeče;

dve drugi sta pognali med raméni
obenem s prvo, a vse tri spojila
so zad se na grebenastem teméni;

biló je desno rméno do bledila,
a levo takšno, kot v pripeki ljuti
obrazi so ob vodopadih Nila.

Pod vsakim pa sta zrastli dve peruti,
ogromni, kot ustreza taki sovi —
(še jader takšnih videl nisem pluti!)

brez perja, goli, rebrasto surovi
kot netopirjev. Prhutál je s krili,
da so spod njih vršeli tri vetrovi,

ki tok Kocitov ves so zledenili.
Jok vre iz šest oči, da vir kapljá ti
čez trojno brado, rdeča pena sili

iz trojnih ust, kjer tri zločince hkrati
kot trlica čekani tro hrustáje.
Temù, ki v sprednjih ustih zob ga mlati,

premlevanje muk takih ne zadaje
kot praskanje, ki kožo na hrbtú je
posnelo, da kot ena rana vsa je.

»Ta duša, ki trpi iz vseh najhuje,
je Juda Iškarjot!« mi mojster pravi.
»Z glavó je v žrelu, ven z nogami suje.

O drugih dveh, ki ven molíta glavi,
je prvi Brut, in tro ga usta leva,
vijè se, a besede ne izdavi.

A v desnih Kasij je, hrust se dozdeva. —
Že noč se vrača, čas je, da odtodi,
ker videla sva vse, lahko že greva.«

Želi, da ovijem se trdó ga. Bodi!
Nato počaka hip še, da razvita
bilà so krila, in že smukne spodi,

oprime reber se kosmatih Dita,
od kosma h kosmu spušča se v nižavo
med gosto dlako in lédom Kocita.

Ko tam bilà sva že, kjer se v širjavo
največjo stezajo mu v kolku gnjati,
tedaj vodnik z vso muko in težavo

z glavó tja stopi, kjer so mu podplati,
se vzpne, kot da gre ven, navzgor ob dlaki
in menil sem, da se v pekel povrati.

»Okleni se trdó! Ob lestvi taki
proč gréva od peklerske hudobije,«
mi reče mojster, truden kot težaki.

Ko skoz pečino se potem prerije,
na rob me posadi visoki skali,
nato še sam se k meni sem privije.

Odprem očesi, da bi pokazali
mi Luciferja, kot sem ga ostavil,
a vidim ga — navzgor molí stopali!

Da zmeden bil sem ves, lahko predstavil
si vsak iz ljudstva bo, ki ni mu znano,
skoz kakšno točko sem se pravkar spravil.

»Na nôge! Vstani!« mojster je nad mano.
»Še dolga pot in hoja naju čaka,
a sonce kaže že pol terce rano!«

Bilà dvorana ni, kjer sta koraka
hodila nama, rov le razpokline
podzemeljske, ves kriv in poln mraka.

»Še preden pojdeva iz te globine,
moj mojster,« dem, ko me na nôge spravi,
»razloži vse mi, da me zmeda mine.

Kje led je tu? Zakaj stoji na glavi
zdaj Lucifer? Kako naj sonce póti
v par urah iz večera v dan napravi?«

On podučí me: »Ti živiš še v zmoti,
misleč, da sva še onostran v peklišču,
kjer rije zmaj skoz sredo zemski gmoti.

Tam sva bilà, dokler sva šla k središču,
ko sva obrnila se, sva v točki bila,
ki je stvarem vsem od povsod v težišču.

V poluto novo sva sedaj stopila
nasproti tej, ki v morju je kopnina
in kjer se pod vrhóm je dovršila

brezgrešnega Človeka zgodovina.
Z nogó stojiš zdaj sredi kolobarja
kot je v nasprotni strani Judovina.

Tu jutro je, tam še večerna zarja,
in on, ki dlako nam za lestvo dal je,
tiči še prav tako v ledovju barja.

Od tu z neba se vrgel strmoglav je.
In zemlja, ki pred njim je tod ležala,
in iz strahú jo ocean obdal je,

prišla je sem. Mordà da ubežala
še dlje bi, tu pustila je praznino,
ko se iz sebe je v nov grič pognala.«

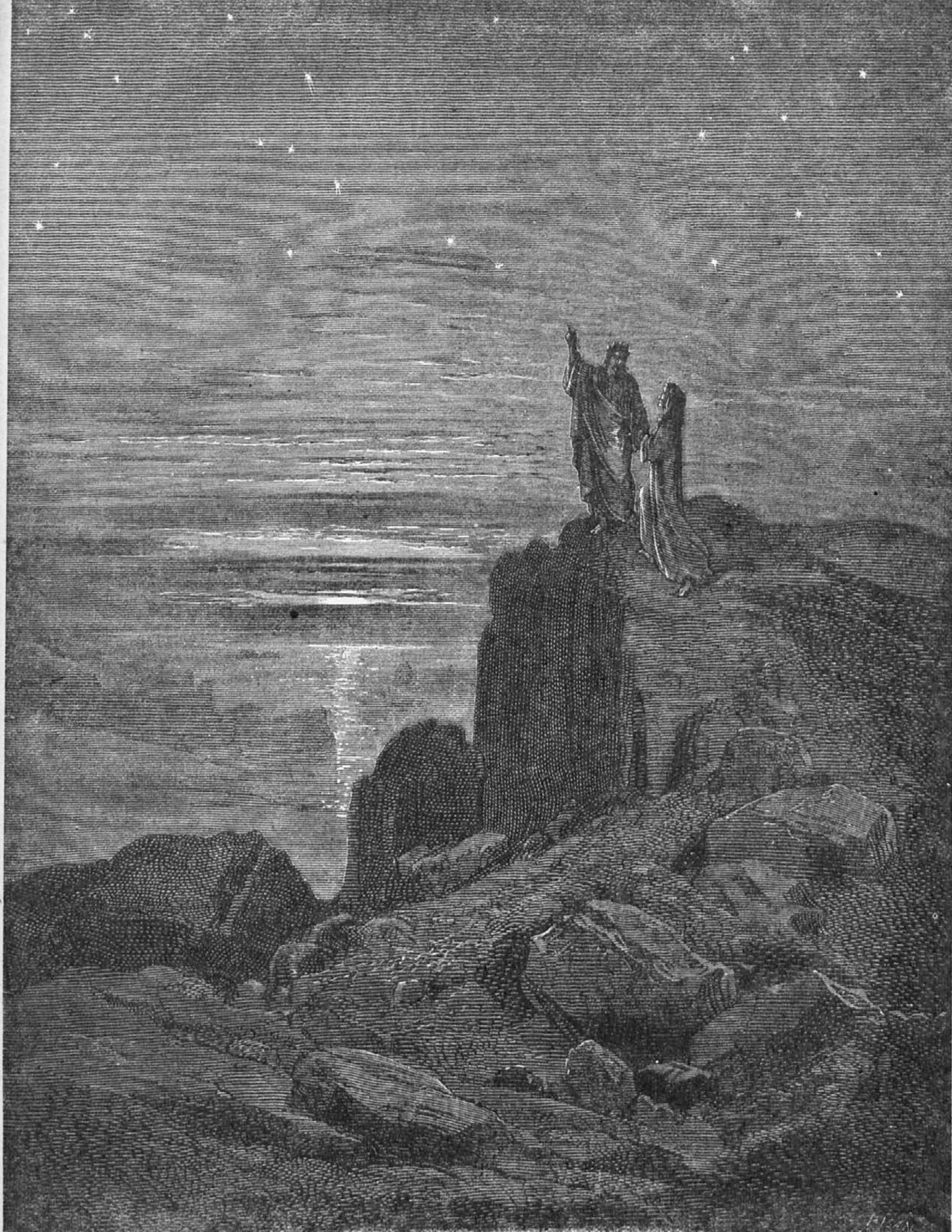
Tam mesto je za vso peklà dolžino
od Luciferja vstran in ni mogoče
s pogledom presoditi je, edino

po šumu toka, ki glasno klokoče
prek skal, v katere vdolbil je korito,
in se vije počasi padajoče.

Stopila z mojstrom sva na pot to skrito.
Da bi čimprej prišla na površino
se vzpenjala navzgor sva nespočito —

on spredaj, zadaj jaz — skoz razpoklino,
dokler spazila nisva v temni jami
neba divote skoz okroglo lino:

skoz vstópiva in že sva pod — zvezdami.

Pesnika prideta iz pekla v podnožje vic in pod zvezde.

Dr. Joža Lovrenčič:

Moja prva romanja - Spomini

Svete Višarje, Stara gora, Sveta gora, o, kolikokrat se vas spominjam! Ko smo tako doma zbrani in bi radi otroci vedeli kaj iz mojih mladih let, jim pripovedujem o svojih prvih romanjih; ko se razgledujem z naših gora, mi išče oko v daljavi znana Marijina svetišča; ko se zamaknem v tej ali oni cerkvi v milostni obraz Materin, roma moje hrepenenje na njene gore, katere obiskujem z mislijo tudi ob svojem delu in jih še v sanjah gledam.

Tisoči in tisoči so, ki so romali na Svete Višarje, na Sveto goro in nemara tudi na Staro goro in bi jih radi še in še obiskovali, da bi se v svojih stiskah in potrebah priporočali bliže neba nebeški Materi.

In koliko zaobljub vznemirjenih src je v teh težkih letih čula Kraljica miru, ki jo dan za dnevom prosimo, da bi pomirila vihar sovraštva in združila v ljubezni vse človeštvo!

Tudi jaz sem se zaobljubil, da poromam s tisoči. Kdaj bo oni srečni dan, ve Bog. Bog tudi ve, ker smo v njegovih rokah, ali jo bom mogel izpolniti. Rad bi jo, neznansko rad in vesel bi bil kakor takrat, ko sem prvič romal.

Da, moja prva romanja!

Kaj, ko bi jih vpletel v zaobljubo in jih še enkrat po spominu hodil? Bog, ki šteje sicer romarjem stopinje, bo mogoče tudi moje besede za dobro vzel in mi štel v zasluženje sleherno črko...

1. Na Svete Višarje.

Bilo je na binkoštno soboto. Otroci smo v gmajni pasli krave in stikali za gnezdi, v opoldanski vročini, ko smo se bali kač, smo pa sedeli pod starim košatim kostanjem ali grebli tam zraven v majhnem melu. Med nami je bila tudi naša stara mati, ki je sedela na butari vej ob kostanju in prebirala jagode rožnega venca.

Po cesti tam spodaj so prihajali Benečani. Posamič in v skupinah peš so šli s culami in svojimi značilnimi cekarji, vmes pa jih je prehitel tudi kak voz, poln žensk in moških, ki so pešcem mahali in jih pozdravljali.

»Srečni romarji, na Svete Višarje gredo. Jutri, na binkoštno nedeljo, odprejo spet cerkev,« je povedala mati.

»Ali ni zmerom odprta?« smo vprašali.

»Ne, ni; od binkošti do rožarske nedelje je.«

»Zakaj?«

»Zato, ker je na Svetih Višarjah prej in potem toliko snega, da romarji ne morejo gori,« nam je pojasnila in še

povedala resnično zgodbo o Vončinovem stricu iz Potokov, kako je hodil leto za letom ob vsakem Marijinem prazniku na Svete Višarje, pa ga je neke zime pred božičem sredi noči prišla klicat Marija, naj jo obiše. Dvakrat se je izgovarjal s snegom in zameti, a ko je še tretjič vabila, je vstal, se napravil in šel. Star je bil in težko je šel, a z božjo pomočjo je le prišel. Vso pot in še ko se je bližal cerkvi, ga je skrbelo, kdo mu odpre. Pa mu je odprl sam sveti Jožef, njegov patron, ki je tudi prižgal sveče in oblekel samega Jezusa v mašna oblačila. Jezus je maševal in dva angelca sta mu stregla. Med mašo se je Vončinov stric, ki ga je prej, ne da bi vedel, spovedal sam Jezus, obhajal in se potem presrečen vrnil domov. Čez tri dni pa so prišli ponj Jezus, Marija in sveti Jožef in ga odpeljali s seboj v sveta nebesa...«

Otroci, ki dotlej te zgodbe še nismo slišali, smo strmeli in bi radi, da bi nam še kaj povedala o Svetih Višarjah.

»Pred davnimi časi,« danes vem, da je bilo to leta 1360, so bile Svete Višarje še navadna gora. Po njej so se pasle ovce. Razen pastirja ni bilo žive duše, ki bi prišla tja gori. Nekega večera, ko je hotel pastir segnati ovce v stajo, je našel vse prav na vrhu gore. Ko se je bližal, je videl, da so zbrane okoli brinovega grma, kateri je bil ves v prečudni svetlobi.»

»Soli, soli!« je klical, a ovce se niso zmenile ne za sol in ne za njegov glas. Samo blejale so, a na tako poseben način, kakor bi ga klicale in mu hotele povedati nekaj nenavadnega.

Pastir je prišel do njih. Zavzel se je — vse ovce so klečale okoli grma. Ko jih je s palico podil, so se umikale in presunljivo blejale, pa so spet vračale h grmu, ki je bil še vedno, kakor bi v njem ostala večerna zarja.

»Bog in sveti križ božji, kaj naj pa to pomeni?« je sam sebi rekel, se pokrižal, pa stopil h grmu in ga začel z rokami razgrinjati. Svojim očem ni verjel, pa je bilo le res. V grmu je našel Marijino podobo z Jezuščkom. Vzel jo je in kar dalo mu je, naj jo pri priči nese gospodu v Žabnice. Nič ni odlašal, na vso moč je hitel, da bi prišel še pred nočjo v dolino. Vse ovce so šle z njim in ljudje v vasi so se čudili, da jih je prignal s planine. Ko jim je povedal, kaj in kako, so se mu pridružili in šli z njim do župnišča. Župnik je sprejel podobo — mati bi morala reči kip ali soho, a teh besed ni poznala! — in povprašal ljudi, če kaj o njej vedo in čigava bi bila. Ker ni nihče o njej nič vedel, jo je spravil v omaro in jo zaprl.

Drugo jutro je pastir odgnal spet ovce na goro. Spotoma se niso nič menile za pašo, šle so tako hitro, da jih ni mogel dohajati. Ko je prišel za njimi, so bile ko prejšnji dan na vrhu in klečale pred brinjevim grmom, v katerem je v svoje veliko začudenje spet našel Marijino podobo. Zvečer jo je v drugo odnesel gospodu, ki jo je še bolj skrbno spravil.

Pa se je zgodilo še tretji dan tako in gospod je potem o vsem pisal samemu patriarhu v Oglej. Patriarh, ki je bil pobožen in svet mož, je spoznal božjo voljo in ukazal, naj sezidajo vrh gore na mestu brinjevega grma cerkev in naj v glavni oltar postavijo Marijino podobo, katero je našel pastir...«

Tako nam je mati povedala, kako je nastala božja pot na Svetih Višarjah. Veseli smo bili, da smo pastirji, in vsaj jaz sem v svojem srcu skrito zaželel, da bi se tudi naša krava kam izgubila in bi jo iskal ter našel kje pred kakim grmom in v njem namesto kosovega gnezda samo Marijo...

Mati, ki je rada pripovedovala, ni prenehala, ko je videla, da jo radi poslušamo. Povedala nam je še zgodbo o Rabeljskem jezeru, ki je nastalo, ker so bili ljudje neusmiljeni in niso hoteli prenočiti Marije z Jezuščkom, potem zapela pesem o višarskem romarju, ki ga je hudič skušal, in o dveh hudobnih lovcih, ki sta streljala na Marijo in sta zato okamenela, nazadnje pa je kakor zamaknjena pripovedovala, kako je bilo, ko je nekoč romala na Svete Višarje in je videla, da so se odprla nebesa...

Po cesti ni bilo več Benečanov, večer se je nagibal in treba je bilo gnati domov.

Nova Marijina cerkev na Sv. Višarjah. Ob njej razvaline starega, v prejšnji svetovni vojni porušenega svetišča.

Čudoviti pogled na gorske grebene spred cerkve na Sv. Višarjah. V sredi znameniti vrh Divji lovec.

Tisto noč sem prvič romal na Svete Višarje. Zjutraj sem povedal svoje sanje stari materi in obljubila mi je, da pojdem zares z njo na božjo pot, ko bom večji.

Tri leta pozneje o Malem Šmarnu.

Spet so prihajali po nadiški cesti Benečani in med nje so se pomešali tudi naši romarji. Z njimi sva bila naša stara mati in jaz, ki sem imel za seboj že prvo leto latinške učenosti.

Pot do klanca pod Krnom mi je bila znana, a ko smo zavili ob Sači v Trnovske klanec skozi Srpenico in Žago proti Bovecu, sem šel v neznan svet, ki mi ga je morala mati razlagati. Pokazala mi je Morizno onstran Soče in obenem tam gori med visokimi vrhovi Prestreljenik z velikim oknom, ki ga je napravil hudič, ko je hotel v tekmi za Sveto goro prehiteti Marijo, in se potem vrgel v Morizno in jo razril... Ko smo šli na Žagi čez most, mi je povedala, da gremo čez Učejo, ki teče iz Rezijske, kamor je odtod najbližja pot, po kateri prihajajo k nam Rezijski s svojimi brusi in krošnjami brusit nože, krpat kotle, vezat lonce in popravljat dežnike. Onstran Zage je cesta zavila proti severovzhodu. Na levi se je dvigalo nad nami Kaninovo pogorje s Prestreljenikom, na desni drežniške gore z Morizno in Polovnikom, a pred seboj smo gledali Triglavsko pogorje.

V opoldansko toploto septembrskega dne, ko so po obcestnih travnikih spravljali otavo, kopali po njivah čompe in obirali fižol, sem zaslišal močan šum. Gledal sem, od kod prihaja, in zagledal veličasten, kakih 60 metrov visok slap, ki teče potem v Sočo.

»Boka!« mi je povedala mati.

Še dobre četrte ure in za seboj smo imeli Dvor, ki je nekako »predmestje« Boveca. Videl sem dotlej že razne naše trge, a tako lep kakor Bovec, se mi ni zdel nobeden. Okoli cerkve svetega Urha se razprostirajo lepe bele hiše sredi ravnega polja, a vse okoli veličastne gore. Nič čudnega, če je bilo v trgu toliko letoviščarjev, ki so prihajali najrajši v ta planinski raj.

Z materjo sva se ustavila pri zlahti. Ker je rekla, da pojdeva šele po polnoči naprej, me je, ko sva se odpočila, peljala k bovski Devici Mariji v Polju, kamor je le nekaj minut. Tudi v to cerkev, ki je bila izza 9. do 18. stol. farna, a je sedaj podružnica, so romali in romajo ljudje od blizu in daleč. Tudi takrat nisva bila z materjo sama: dosti višarskih romarjev se je z nama spotoma priporočilo nebeški Materi in še vsem dvanajsterim apostolom, ki so s starih fresk gledali na nas...

Pred polnočjo sva bila z materjo pripravljena na pot. Preden sva odšla, sva se okrepčala s slovito bovško romarsko — »skutno župo«, katero sem takrat prvič jedel...

Recept zanjo? Ako imate bovško ali bohinsko skuto, jo raztopite v kropu in jo servirajte. Lahko nadrobite vanjo kruha, če ni kruha, je pa dober tudi fižol ali bob, kar njeno pristnost še poveča!

Ah, moram vzklikniti iz budeče se sentimentalnosti tistih let, tako je bilo lepo — romantično bi rekel pozneje, ko sva zapustila z materjo Bovec, ki se je kopal v mesečini ob uri strahov, na katere pa nisem mislil. Preveč je bilo lepote. Bela cesta, ki se je spuščala nizdol k Soči in Koritnici, nad katero so strmele stare ruševine bovškega gradu in pod njimi obnovljene Kluže, lesketajoča se hči planin in ob njej vas Soča z zvonikom, iz katerega je bilo dvanajsto. Meglice, ki so lezle v gore, so bile kakor bele žene v zlatorogovem kraljestvu, ki mi je bilo po pripovedki in Baumbachu že znano.

»Od tam gori je bil Trentar, o katerem sem ti pravila, kako hude čase je prerokoval,« je pokazala mati proti Trenti in še povedala, da imajo tudi tam gori staro znano božjo pot Marije Device Lavretanske še iz časov, ko so prvi Trentarji kopali železno rudo. Do mostu čez Koritnico sem poslušal zgodbo o zidanju trentarske cerkve in o prvem gospodu, česar nisem pozabil in sem pozneje pel in pripovedoval v Sholarju iz Trente in v Tihem življenju.

Ob dolgi Pustinarjevi hiši, ki se je osamljena svetila ob cesti, sem se spomnil gostilničarke Katre in njene lepe hčere iz Baumbachovega Zlatoroga in bil prepričan, da sta tukaj stregli vsem lačnim in žejnimi popotnikom in trgovcem.

Koritnice ni bilo nikjer videti, tudi ko sva šla čez most ne. Strugo bi lahko kdo preskočil, saj je samo dva metra široka, a zato je tem globlja. V 50 metrov globokem koritu teče voda. Nič čudnega, če so tu Bovčani spravili Turke in Francoze, ko so prodirali na Predil, v objem skrite Koritnice. Dvignili so most in v noči so sovražniki drug za drugim strmoglavili v globino...

Dalje ob Koritnici sva dohitela druge romarje, s katerimi sva prišla v prijazni Spodnji in Zgornji Log, kjer so se oglašali že petelini. Za Logom smo se ognili velikemu ovinku, kjer zavije cesta vkreber, in krenili po strmi stezi v Strmec, odkoder ni bilo več daleč na Predil. Ob utrdbah, ki so stražile ta vojaško važni prelaz, kjer so se bili večkrat hudi boji, sem se ustavil ob štiri metre visoki piramidi iz belega granita z velikim levom iz medi in bral, da je dal ta spomenik postaviti cesar Ferdinand I. junaškemu stotniku Hermannu in njegovim vojakom Hrvatim, ki so 18. maja 1809 po večdnevni borbi vsi do zadnjega padli, da bi zadržali Francoze.

S Predila se je prevalila cesta nizdol mimo Rabeljskega jezera, ob katerem sem se spomnil materinega pripovedovanja in Gregorčičeve pesmi, ki sem jo medtem že

spoznal, in nas peljala skozi Rabelj, ki je znan tudi po svojem rudniku, ter nas privedla do Mrzle vode, kjer smo zavili po bližnjici v hrib. Dolga se mi je zdela ta pot, preden smo prišli na planino, odkoder ni več daleč k cerkvi.

»Kje sta tista okamenela lovca?« sem vprašal mater, ko sva šla proti vrhu. Pokazala mi je na levi goro, kjer se mi je zdela, da res vidim dve skali, kakor bi bili človeški postavi...

Neznansko ljudi se je gnetlo med romarskimi hišami in ob štantih, nič manj okoli cerkve, ki je bila tako polna, da sva se z materjo le s težavo pregnetla do oltarja, nad katerim sem bral:

In hoc loco Mater Christi Inventa stetit.

Ker sem poznal rimske številke in vedel že nekaj o hronogramih, sem seštel vrednost črk in dobil letnico — 1560 ter vedel, da je bilo »pred zdavnimi časi«, kakor je mati pripovedovala, tega leta, ko je na tem mestu stala najdena Mati Kristusova. Namesto brinjevega grma — cerkev in oltar in v njem Marija, ki jo je našel srečni pastir, z Jezuškom v zlatem plašču in z zlato krono, ki jo obdaja venec zvezd, vse okoli nje pa zlata srca in zlate ogrlice, dar hvaležnih romarjev in romaric...

Po prvi pobožnosti sem se gnetel med romarji. Z vrha nad cerkvijo sem se razgledoval in strmel nad veličastjo bližnjih in daljnih gorških velikanov, ki jih seveda nisem poznal. Iz pogovorov med romarji, ki so drug drugemu kazali posamezne vrhove in pogorja, sem ujel imena in vedel, da je tam spodaj v neposredni bližini Beraški križ z Divjim lovcem (2078 m), pod njim dolina Zajzero in nad njo velikani Poliški špič-Montaž (2752 m), Veliki Nabojs (2515), Višnja gora-Višberg (2669) in Gamsovka (2522 m). Proti vzhodu so kazali Mangart in Triglav in druge Julijske vrhove, a za njimi Karavanke, potem Dobrač in koroška jezera, Visoke Ture z Velikim Klekom in dolgo vrsto njegovih sosedov, ki so se vsi bleščali v snegu. Nisem se jih mogel nagledati, zlasti ne ob večerni zarji, ko so vsi vrhovi žareli ko v zlatu.

V poznem mraku procesija okoli gore s svečami, potem v cerkvi celo noč romarske pesmi in potem maša za mašo.

Ko se je začelo daniti, sem šel spet na vrh nad cerkvijo. Nič več ni bilo videti gore. Kakor bi bil na samotnem otoku, se mi je zdela, ko sem videl, kako se zgrinja vsepovsod nepregledno morje megle. Zeblo me je, a ob ognju, romarji so kurili vso noč, sem se grel in počakal jutra z vzhajajočim soncem, čudovito zlato hostijo v božjih rokah...

Po tridesetih letih sem bil spet na Svetih Višarjah. Nisem bil več s staro materjo, z ženo in otroki sem šel. Nismo romali po Soški dolini, čez Jesenice in Trbiž smo se pripeljali v Zabnice, odkoder smo se vzpenjali na goro.

Kakor mati meni nekoč, tako sem pripovedoval otrokom legendo o postanku božje poti in še njeno zgodovino do Jožefa II., ko so morali cerkev podreti in so odnesli Marijo v Zabnice, odkoder pa se je že leta 1790 vrnila, kako je sprejemala potem leto za letom povprečno 50.000 romarjev, kako je bilo ob petstoletnici 1860 nad sto tisoč obhajanih, kako je morala med svetovno vojno Marija spet v Zabnice in potem v Beljak in v Maribor, kjer je sveta Begunka čakala, kdaj ji obnovijo svetišče na njeni gori, kako je prišla po vojni 1919 najprej v cerkev Sv. Križa nad Spodnjim Dravogradom in odtod 1921 spet v Zabnice, kjer je ostala do kresnega večera 1925, ko so jo slovesno prenesli v obnovljeno cerkev.

»Ali je bila prej drugačna?« bi rada vedela naša Vida, ki je vsa žarela od veselja, ko smo prišli na vrh.

»Po obliki in velikosti je neizpremenjena, kako je v notranjščini, pa bomo videli!«

In smo videli. Da, notranjost je mnogo, mnogo lepša, čeprav je človeku nekoliko žal po onem starinskem obeležju, ki ga ji je bilo vtisnilo dolgih predvojnih pet sto let in več. Novost, ob kateri uživaš, je dal cerkvi naš akad. slikar Tone Kralj, ki je v prezbiteriju upodobil Marijino življenje na zemlji in njeno slavo v nebesih z »Oznanjenjem«, »Dvanajstletnim Jezusom v templju«, »Marijo pod križem«, »Begom v Egipt« in z »Vnebovzetjem«, medtem ko je nad obokom, ki loči prezbiterij od ladje, porabil ves prostor za »Marijo Zavetnico«, ki v nebeški svetlobi razgrinja svoj materinski plašč in prihajajo pod njeno varstvo z desne in leve ubogi zapuščeni otroci Eve vsak z zaupno prošnjo v svojih stiskah in težavah. Ob upodobljeni višarski legendi na desni strani ladje se zamisliš v

začetek božje poti, medtem ko te s stene na levi strani pozdravlja Kraljica miru, ki jo neseta dva angela nad ruševinami njenega doma na Višarjah.

Z novo pesmijo, ki jo je zložil veliki častilec svetovišarske Matere prezgodaj umrli kanalski dekan Venceslav Belč in uglasbil njegov prijatelj, naš Vinko Vodopivec, smo pozdravljali in prosili:

Pozdravljena, svetovišarska Kraljica,
pozdravljena, vzvišena naša Gospal!
Si nam priprošnjica, si nam pomočnica,
si Mati dobrotna, usmiljena vsa.
Višarska Gospa, premile oči
obrni na reveže romarje vse,
roke razprostri, srce vsem odpri,
ki v tvojega plašča zavetje hite!

Da, Mati s Svetih Višarij, razgrni zlasti v teh viharnih časih svoj plašč nad našo zemljo in obvaruj vse, ki se k tebi zatekajo!

2. Na Staro goro.

Čeprav je Stara gora komaj tri ure od Kreda in sem jo že videl, ko sem se prvokrat peljal čez Čedad v Gorico, sem pomoral h Kraljici naše Nadiške doline šele kot razgledan tretjeholc.

Tam pod našo vasjo zaokrene Nadiža proti jugu v Benečijo. Ob njenemrodu med Mijo in Matajurjem se vije po nepozabni dolini zgodovinska cesta, po kateri so prodirale rimske legije iz stare Akvileje čez Forum Julii, se pri nas tam v Molidi ustavljale Ad Silanos in šle čez Caput Retiae — Kobarid preko Larice tam gori pri Logu čez Predil v Virunum — Gosposveto. Po tej dolini in cesti so ob koncu šestega stoletja vdrli za Longobardi Slovenci, tod je bila skozi ves srednji vek živa žila prometa med severom in jugom, tod je šla 1531 iz Čedada križarska vojska nad Kobarid, ko so njegovi Slovenci še častili svoje stare paganske bogove, po njej je prihajala v začetku šestnajstega in sedemnajstega stoletja beneška vojska, tod se je umikal general Bajalič 1797 pred Napoleonovimi četami, ki jih je vodil general Guieux in še in še velikih dogodkov in slavnih mož je šlo tod.

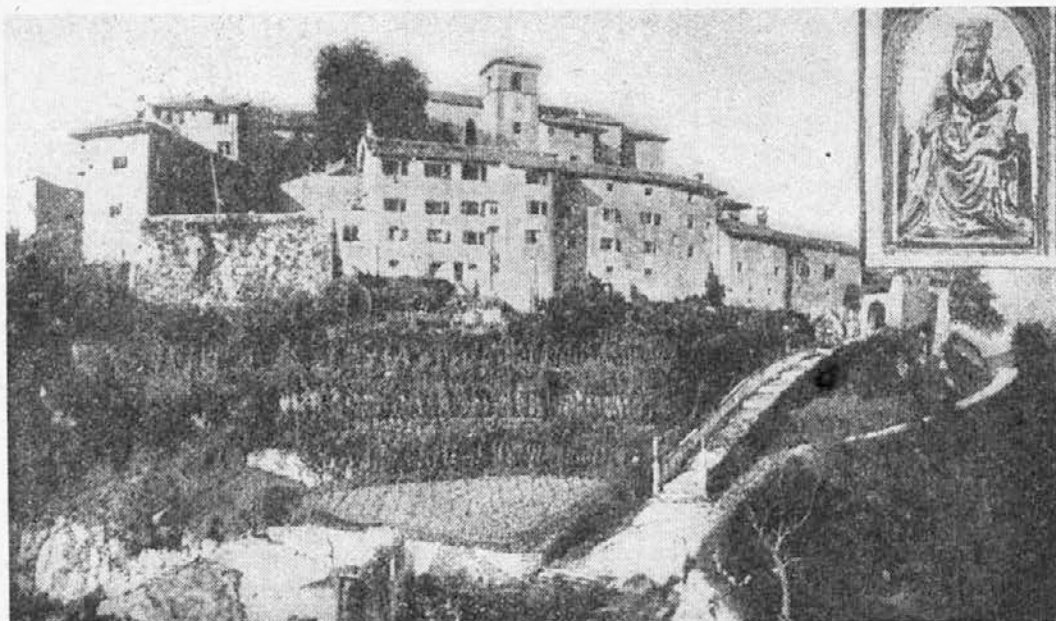
Ob vhodu v Nadiško dolino te pozdravi z desnega brega iznad Dirc bela cerkev svetega Jelarja, ki so jo baje sezidali na temelju paganskega svetišča. Sveti Jelar je bil po legendi učenec svetega Mohorja in je prišel oznanjat našim prednikom Ilirom Kristusovo blagovest. Pagani so ga ubili in vrgli v Nadižo, ki ga je, vsega odetega v svetlobo, odnesla... Zato hodijo še vedno ljudje v procesijah iz vsega Kobariskega kota in iz Benečije ob suši prosit k Sv. Jelarju dežja...

Eno uro sem hodil do meje, se spominjal najrazličnejših pripovedk in zgodovinskih dogodkov in tam doli za skalo prišel mimo obmejne stražnice v Benečijo. Čez pol ure sem bil na Šupici, prvi beneški vasi, pred katero so bile v tesni pri Zidanem čelu na levi strani ceste vzdane v živo skalo — mine, o katerih sem slišal tolikokrat govoriti. Hiše, trta v brajdah med murvami, kostanj, lepa cesta — vse je

Marija s Stare gore. (Risba Božidarja Jakca.)

Stara gora pri Čedadu. Pogled na kraj in cerkev, ki kraljuje sredi vinogradov.

kazalo, da sem prestopil takratni prag Italije, čeprav je prijetno pojoča govorica beneškega narečja budila občutje domačnosti.

V Podbonescu, kamor je vsak dan vozila naša pošta, se nisem ustavil, pač pa sem potrkal v Briščah pri dobrem starem gospodu, ki je pasel v obsežni kaplaniji duše in sem ga že poznal. Iz rokopisnih zvezkov mi je prebral več svojih slovenskih pesmi in mi pokazal tudi več svojih novomašnih prigradnic, ki so bile tiskane. Ob stari cerkvi mi je raztolmačil v kamen vdolben napis, ki je govoril o mojstru Andreju iz Loke v maju leta 1477. Pa so Brišče tudi sicer zgodovinsko znamenita vas, saj so se tu 665 prvič spoprijeli Slovenci z Langobardi.

Ko sem jo mahal dalje proti Lipi in videl tam nad desnim bregom Nadiže cerkev sv. Ivana v Čelu — slovito Landarsko jamo, sem zdeklamiral Aškerčevo »Slovensko kraljico«, ki smo se je tisto leto pri profesorju dr. Avgustu Zigonu naučili na pamet in sem bil zelo ponosen, ko sem mogel ob njegovi temeljiti razlagi povedati tudi jaz marsikaj, česar učeni profesor ni vedel, tako n. pr. da se pride iz prazgodovinske Kovačeve jame tam gori pod Svetim Jelarjem v votlino, iz katere je vrgla kraljica Vida zadnji meh žita, ob čemer se je Atila, Hunov veliki voj, ustrašil in odšel, ne da bi dalje oblegal trdnjavo v strmi pečini... Pa je ta kraj pomemben tudi za zgodovino našega ljudskega prava, saj je bila tu »landarska banka«, nekako deželno sodišče za Nadiško in Sovodenjsko dolino, o čemer je pozneje obširno pisal dr. H. Tuma.

Prišedši v Senpeter, ki je raztegnjen ob cesti in je v njegovi sredini stara farna cerkev in poleg nje župnišče, sem se spomnil prvega beneškega pesnika Petra Podreke. Bil je star kaplan, katerega je obiskoval kot študent tudi sedanji msgr. prof. Ivan Trinko, doma tam gori iz Trčmuna, in se ob njem navdušil za pesem, ko mu je kot veliko svetinjo pokazal prvo izdajo Prešernovih Poezij. Senpeter je kot župnija in trg s svojimi uradi in še z ženskim učiteljskim poleg Čedada najvažnejši kraj Nadiške doline.

Kmalu za Senpetrom se cesta cepi: na desno gre v Čedad mimo prastare cerkve sv. Kvirina, pri kateri so se zbirali beneški rojaki iz Nadiške, Sovodenjske in Šentlenartske doline pod mogočnimi lipami, sodili in razpravljali o tekočih zadevah in potrebah svojega ozemlja in so se ondi tudi od pamtveka uprizarjale vse do napoleonskih časov pasijonske igre; na desno zavije čez ažlansko polje v Ažlo, ki je največja beneška vas. Tja sem krenil, šel čez Namorno, kjer se začenja Sovodenjska dolina na levi, in prišel v Šentlenartsko dolino, po kateri teče Arbeč, ki sem ga moral tam pri Vajnici prebroditi. Onstran Arbeča sem se po položni poti pognal med grmovjem, pod kostanji in čez travnike in v eni sapi, to se pravi brez oddiha, ne da bi počival, prišel pod obzidje starodavne božje poti, ki napravi na zunaj vtis močno utrjenega gradišča. Po dolgih stopnicah sem se vzpel do obokanih grajskih vrat, za katerimi je manjša ploščad, s katere vodijo zopet široke stopnice v svetišče, okoli katerega je strnjениh v pravo trdnjavo več hiš.

Tako sem prispel na Staro goro (618 m) ob zahajajočem soncu pred rožnico, kakor imenujejo pri nas in po Beneškem praznik Marijinega vnebovzeta, in se med romarji, ki so bili iz Kobariškega kota, s Kanalskega, z Brd in Furlanije, preril v prostorno cerkev. Pokleknil sem pred glavni oltar, s katerega me je gledala skoraj v naravni velikosti starogorska Mati, ki sedeč in kronana pestuje Jezusa na levem kolenu. Sin se je oklepa, gledajoč jo, kakor bi poslušal njene priprošnje za romarje...

O, koliko romarjev je že tako klečalo pred Njo! Nekateri zgodovinarji trdijo, da sega začetek te božje poti tja v leto 428, drugi pa navajajo letnico 762. Tako ali tako, gotovo je, da je ta božja pot najstarejša, kar jih je v območju bližnjih romanj našega rodu. Čedadske benediktinke so smele v osmem stoletju romati sem gori, kakor je bilo dovoljeno nunam v Rimu obiskati dvakrat v letu ondotne bazilike. Patriarh Ivan IV. je leta 1015. daroval cerkev s samostanom in z vsemi poslopji proštu sv. Stefana v Čedadu, leta 1122. pa je združil patriarh Gerhard proštijo sv. Stefana s kapitljem in tako je prišla Stara gora v last čedadskega kapitlja. To božjo pot so obiskovali tudi visoki plemiči, saj je neki mogočen knez daroval cerkvi čevljev visok srebrn Marijin kip in 22. decembra 1400 je papež Benedikt dal grofu Tristanu Zavornjaku, ki je umoril oglejskega patriarha Ivana Moravskega, pod tem pogojem odvezo, da je moral romati k Mariji na Staro goro. Bratovščine in cehi, iz bližnjih in daljnih mest in vasi so zlasti v preteklih stoletjih prihajali romarji v starogorsko svetišče, ki je obdarovano z mnogimi odpustki papežev Siksta IV., Benedikta XIV. in Pija VIII.

Po spovedi in opravljeni pokori sem šel iz cerkve. Ko sem se gnetel skozi množico, sem naletel na furlanskega znanca petošolca Evgena Breganta iz Ločnika, ki je prišel na božjo pot z materjo in očetom. Iz deškega semenišča sva se poznala — pozneje je bil kaplan v Kanalu in vikar v Gorenjem polju, kje je zdaj, ne vem, Bog mu daj zdravje, dobra furlanska duša je! Z Bregantom sva potem uživala razgled. Pod nama Nadiška dolina v varstvu visokega Mataturja (1641 m), ki tod ni tako strm kot na naši severni strani. Po njegovem pobočju so prav tja gori pod vrh raztresene med vinogradi in senožeti in njivami prijazne beneške vasi, onstran Nadiže pa mu soseduje skromnejša Mija s svojim pogorjem tik do Čedada, kjer se začenja furlanska ravan, ki se razprostira na eni strani preko Vidma v nedogled in proti morju, na vzhodu pa preide v Mataturjeve odraške in tam ob Idriji v goriška Brda, pod katerimi se spet sprostre k Soči. Gledajoč pod seboj Karkoški grad, sva prešla v srednji vek in pravil sem mu, kaj sem bral o roparskih vitezih, ki so tod napadali trgovce, tovoreče po Nadiški dolini, pravil mu o Landarski jami in tako sva prišla v zgodovinsko razpravo, je-li mogla biti ob Atilovem času tu slovenska kraljica Vida. Na to tedaj nisem mislil, a ugnati popolnoma se le nisem dal.

»Dobro, recimo, da je to samo pripovedka! Kar pripoveduje zgodovinar Pavel Diakon, ki se je rodil leta 725. v Čedadu, bo pa držalo, ne?«

»Seveda, zgodovinarju moraš verjeti.«

»No, potem ne boš ugovarjal, da so naši pradedje bili tu že v začetku sedmega stoletja in da so okoli leta 700. na enem izmed teh gričev, ki so tu pod nama, potokli do zadnjega langobardsko vojsko z Argaitom in s samim vojvodom Ferdulfom.«

Bregant je molčal.

»In ali veš, da so langobardski vojvodi v Čedadu govorili tudi naš jezik, s katerim se je eden izmed njih, Gizulfov tretji sin Roduald, tam doli v daljnem Beneventu celo rešil, ko so Dalmatinci napadli apuljsko obalo? V Čedadu tudi hranijo najstarejši slovenski rokopis z imeni naših romarjev k Sv. Ivanu pri Devinu. In kaj praviš furlanskemu zgodovinarju — Marcantonio Nicoletti se je pisal in je umrl 1596 — ki ugotavlja, da so za akvilejskih patriarhov več govorili po furlanskih vaseh slovenski kakor pa furlanski?«

»Mogoče, a to je minilo. Danes je drugače, a se vendar razumemo in smo si prijatelji. Poslušaj!« — je rekel, pokazal z roko po romarjih, ki so sedeli v toplen somraku vseokoli cerkve, po butarah okoli hiš in po obzidju in peli Marijine pesmi — furlanske in slovenske.

»V veri smo eno in nas družijo, ker ne pozna sovraštva!«
Se danes mislim na njegove besede.

5. Na Sveto goro.

»Hi!«

Kunc, ki je vozil za naše kraje v Kobariškem kotu iz Gorice moko in otrobe, sirk, olje, petrolej in vse vrste kolonialnega blaga — tega izraza tedaj še nisem poznal —, je napravil pred konjema križ z bičem in pognal, nakar je prisedel k meni, ki sem ta čas držal vajeti. Za nama na vozu je sedelo med svojo robo nekaj prekupčevalk.

V meglenem septembrskem jutru je ropotal voz mimo Blata ob Idriji med pogorjem Kobariškega Stola in Matjurjem proti Kobaridu, ki se je šele prebujal. Mimo stare lipe sredi trga ob cerkvi — tam zraven je tedaj še stala Pagliaruzzijska rojstna hiša, v katero je zahajal rad iz svoje kaplanije tam gori na klanecu Simon Gregorčič — smo zavili proti jugu. Spočita konja sta tekla in tako je bilo kmalu za nami Mlinsko in Idrsko, nakar se je pod raztegnjenim Kolovratom ob Soči vlekla cesta, ki je ne imenujemo zastoj dolgo...

Megla se je bila dvignila. Tam onstran Soče sem videl v rebri pod Krnom Libušnje z župno cerkvijo sv. Duha, spodaj na stožičastem griču ob Soči podružnico sv. Lovrenca, ki je čakala s svojim pokopališčem najslavnejšega rojaka, saj je prosil že v svojih prvih pesmih »Domorodnih iskričah«, naj bi ga tu pokopali, da bi bil blizu svojega rojstnega Vrsna, ki se razgleduje nekaj ovinkov nad Libušnjami po Soški dolini. Pri Kamnem — onstran Soče je — je Kunc nekoliko pridržal konja. Mlinar in gostilničar Miha — original je bil, da malo takih! — je poznal Kunčevo navado: takoj je prišel s šilom žganja... Miha je še gledal za nami, ko mi je Kunc pokazal z roko na desno:

»Vidiš, to je pa cesta, ki jo je dal na svoje stroške zgraditi vaš krejski gospod tja gori na vrh k tistim hišam, ki so Foni, odkoder je doma in se zato tudi Fon piše!«

Na oni strani je bila še vas Volarje, o kateri pa so vedele žene za nama več povedati. Govorile so o sv. Bricu, kako so ga po čudežnem naročilu z voli pripeljali iz zgornjih krajev mrtvega in so tu voli obstali in niso hoteli

Nekdanja cerkev na Sveti Gori.

naprej; zato da so ga tu pokopali in sezidali nad njegovim grobom cerkev.

Ceste Na dolgem še ni bilo konec, a dolgočasna le ni bila, saj so nas tam izpod Mrzlega vrha (1360 m) pozdravljale tihe vasice Gabrje, Dolje in Zatulmin in ob njem s smrečjem porasel stožec Kozlovega roba, vrhu katerega so grajske razvaline pričale o nekdanji moči tolminskih grofov, o katerih vedo ljudje povedati toliko groznega, zlasti o tistem, ki je gnil pri živem telesu in so ga črvi jedli. Dokler je ljudi tako stiskal, da so kleli, je bil zadovoljen, a ko so mu biriči povedali, da ljudje molijo, ga je minilo veselje, ker je čutil, da prihaja grozna kazen za vse njegove hudobije...

Na križišču cest pred Tolminom, ki je onstran Soče, smo pri Peršetu, znani gostilni, v kateri se je pozneje ustavil Pregljev »Sin pogubljenja«, zavozili čez Volčansko polje proti Volčam, eni najstarejših far na Tolminskem. Ko smo šli v klanec onstran vasi, se je nudil lep razgled na Tolmin in njegovo ozadje, kjer zija nad prepadom ob Tolminki Dantejeva jama, v kateri je baje nesmrtni pesnik kot gost oglejskega patriarha, ki je tu letoval, pisal zveneče terčine svoje Božanstvene komedije. Pa ne samo Dante, tudi nemški Hartmann von der Aue je kot gost patriarhov Gotfrida in Pilgrima v 12. stoletju obiskal Tolmin, katerega omenja v svoji junaški pesmi »Erek«. Znameniti, že omenjeni zgodovinar Nicoletti iz Čedada je pa tudi poznal Tolmin in Tolmince, katere je lepo opisal v življenjepisu patriarha Filipa d'Alençon in omenil še naše narodne legendarne in junaške pesmi. V polju na levi strani ceste je samevala volčanska podružnica sv. Danijela, zidana v gotškem slogu s čudovitimi freskami, o kateri se je govorilo, da je najstarejša cerkev na Tolminskem.

Ko smo se vozili potem čez Čiginjsko polje in vas pod znano Ježo (929 m) mimo Kozaršč tam ob strani, so ženice govorile o Méngorah, tolminski božji poti, ki se je tako lepo belila v dopoldanskem soncu. Po svetovni vojni razrušeno cerkev so obnovili in z oltarja pozdravlja romarje rušeno cerkev obnovili in z oltarja pozdravlja romarje prelepa Marija, ki bdi nad pokrajino. Naslikala jo je Mara Kraljeva. Cesta na levo pelje pod romarsko goro k Sveti Luciji, kjer je Pregelj doma, in dalje po Baški dolini proti Podbrdu, po Idrijski dolini pa v Cerkno in v Idrijo in mimo nje naprej in naprej.

Kuncu ni bilo treba, da bi z vajeti naravnal konja, poznala sta pot in nas peljala ob Ušniku proti Podselom, kjer nas je pozdravila iz tesne struge zopet Soča. Tam na desni me je opozoril na »turški križ«, zasekan v živo pečino, iznad katere so domačini v davnih časih s skalami potokli Turke. Tedaj je turški paša zasekal ta križ in rekel: »Pri tem znamenju prisegam, da ne bom ne jaz ne moji nasledniki več hodili, koder bela voda teče in kjer take gore v nebo štrle!« To se je baje zgodilo leta 1478, zgodovinsko ugotovljeno pa ni.

Onstran Podsel smo morali vsi z voza, zakaj začeljal se je sloviti Ročinjski klanec, kjer so konji na vsej dolgi poti največ trpeli. Skozi Doblar smo prišli v Ročinj, kjer smo se delj časa ustavili. Ogledal sem si vas, ne da bi sanjal, da jo bom nekoč dodobra preštudiral zaradi njenega nekdanjega originalnega gospoda Valentina Staniča, ki je tu deset let (1809—1819) župnikoval, zidal šolo, tiskal tu v svoji tiskarni svoje pesmi, gradil kanalski most, učil ljudi umnega sadjarstva itd. Doma je bil tam doli iz Bodreža onstran Soče med Avčami in Kanalom in je znan kot prvi goriški pesnik in po svojih turah, ki jih je popisal, kot prvi svetovni veleturist...

Tam gori iznad Avč se je belila bela cerkev Marije Snežne, h kateri se zatekajo ljudje ob tem delu Soške doline in še oni z Banjske planote, a izza leta 1760. ne zamenarjajo tudi Marijinega Celja visoko gori na desni strani Soče.

Po klanecu proti Kanalu je šlo hitro. Trg mi je bil všeč, a takrat še nisem vedel, da je Pavlina Pajkova v neki svoji povesti opisala njegov grad, da so bili tu doma glasbeniki Jos. Kocijančič in bratje Lebani, tudi nisem mogel vedeti, da bo odtod izšel Marij Kogoj in slikarja Čargo ter Riko Debenjak ter še ta in oni za našo kulturo pomemben mož. Tudi nisem vedel, da bom pel kdaj še balado o junaškem kanalskem dekanu Ivanu Soviču, ki so ga vrgli Francozi iz gosposkega župnišča skozi okno na trg, kjer baje od takrat straši...

Mimo lepega kanalskega pokopališča, kjer sem videl prve ciprese, je voz škripal po beli cesti pod Morskim, na oni strani nas je pozdravljalo Anhovo, kjer so zdaj

znane tovarne cementa, pod Desklami in skozi Plave, onstran katerih smo pod Zagoro vozili že proti Dolgi nji tik ob Soči med Sveto goro in Sabotinom. Mračilo se je že, ko smo šli skozi dolgi Solkan, ki tedaj še ni bil znan po svojem železniškem mostu, katerega sloki obok je postal leta 1906. nekako čudo moderne tehnike.

V Gorici so prižigali že plinovke, ko smo zavozili na dvorišče hotela »Pri treh kronah«, odkoder sem jo takoj ubral v Alojzijevišče...

Do začetka pouka je bilo še nekaj dni in da bi se ne dolgočasili, je vodja Alojzijevišča Fr. Setničar, sam velik turist, zbral svoje gojence in nas peljal lepega popoldne na Sveto goro. Vsi smo bili veseli, a jaz posebno. Mama mi je bila obljubila, da poromam z njo, a iz Kreda je bilo daleč in nikdar dotlej ni utegnila.

O, to smo šli po Solkanski cesti in skozi vas do kolon, kjer zavije pot na Sveto goro in gre mimo kmeta Podprevščka, pri katerem je služila po izročilu Urška Ferligojka za pastirico, ko se ji je prikazala na gori 1539 Marija in naročila, naj ji na Skalnici sezidajo cerkev. Na Prevalu smo krenili na levo in šli mimo znamenj do stopnic pod vrhom ter po dveh urah hoje obstali pred cerkvijo, do katere smo prišli po kamenitem stopnišču v senci ogromnih lip. Ko smo se poklonili in priporočili Mariji, ki je v glavnem oltarju pestovala Jezuščka med sv. Janezom Krstnikom in sv. Joahimom, smo ogledovali velike slike na stenah, ki so govorile o postanku božje poti in nam jih je razlagal gospod vodja, s katerim smo obiskali v kapeli sv. Mihaela tudi grobnico prvega slovenskega kardinala goriškega nadškofa dr. Jakoba Missia, ki je prejšnje leto umrl.

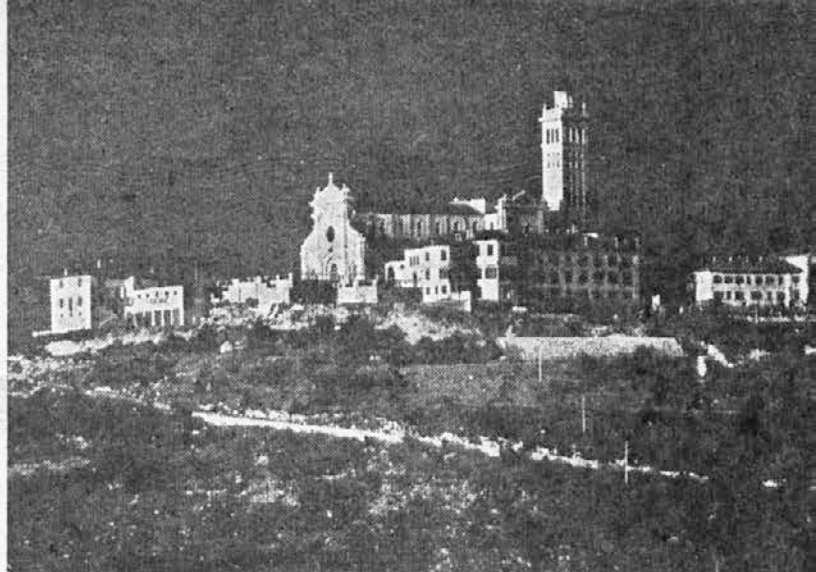
Potem ko smo slišali zgodovino svetogorske cerkve od njenega začetka do kronanja 1717 in do ukinitve za Jožefa II. ter o frančiškanih, ki so jo ob začetku stoletja vnovič prevzeli v varstvo, nas je prijazni pater gvardijan na samostanskem dvorišču pogostil s kruhom in grozdjem in sadjem iz samostanskega vrta.

»Tako je l. 1844. pogostil moj prednik nesrečne gluho-neme fante, ki jih je pripeljal sem gori človekoljubni kanonik Valentin Stanič, ko jim je ustanovil v Gorici zavod s šolo,« nam je povedal gostoljubni gvardijan in nam potem z našim vodjem kazal in tolmačil, kaj se vse vidi s Svete gore.

»Ali si ni izbrala Marija lepega kraja za svoj dom v goriški deželi?« je začel pater. »V višini 682 m smo in na vse strani se nam nudi najlepši razgled. Pred seboj imamo tako rekoč kakor na dlani vso Goriško. Ali ni pogled na Gorico s Solkanom, Štandrežem, Senpetrom, Vrtojbo, Mirnom, Podgoro tam pod Kalvarijo, s Pevmo in Sovodnjami nekaj lepega? In Soča, ali jo vidite, kako si je globoko strugo napravila preko goriške ravnine na svoji poti mimo Gradiške proti morju? Da, tam doli je stari Oglej, bivši sedež patriarhov, ki ga je porušil Atila s svojimi pesjani, in še dalje na lagunah je Gradež in tam zraven Barbana z znano Marijino božjo potjo.«

Kraševci med nami so občudovali svoj Kras od Vrha sv. Mihaela nad Rubijami in od Doberdoba po tja do Komna in obršljanske Matere božje in še do Tomaja, kjer zori najboljši teran... Vipavci so hvalili z Gregorčičem »deželno rajskomilo« svoje Vipavske doline in kazali svoje rojstne kraje Prvačino, Gradišče, Vogrsko, Črniče, Šempas, Osek z Ozeljanom, Dornberg, Batuje in Kamuje, Sveti križ s Cesto in še Ajdovščino ob Hublju in tam za njo Log z Marijino božjo potjo in trg Vipavo, onstran katere je že na Kranjskem kraljeval Nanos, kakor bi tekmoval s Cavnom (1348 m), ki straži s Trnovske planote Vipavsko dolino in ni sam, ko jo začnejo varovati takoj pod Sveto goro nad Krombergom s svojim vrhom nadangel Gabrijel in prerok Danijel s St. Mihielom in Marija s svojo taborsko cerkvijo v Vitovljah — Lojze Remec je zapel pozneje o njej lepo pesem — in še Veliki rob s Kuceljem in Modrasovcem... Brici so bili skromnejši, ker se niso mogli postavljati s »tisočaki«. Poleg Sv. Valentina in Sabotina, ki sta bila pred nami onstran Soče in smo jima gledali čez sleme, so bili vendar ponosni na svojo Korado (812 m) in Sv. Gendro (809 m); vasi, kakor Oslavje, Steverjan, Sentmaver, Kojško, Smartno, Biljana, Medana in Vipolže, niso imenovali, saj smo jih poznali vsi s sprehodov in izletov, ki so nam ostali v lepem spominu zaradi briških češenj in fig in grozdja in še rebule, ki smo jo tudi smeli pokusiti.

Ko smo se obrnili proti severu, kjer se je pod nami razprostirala Banjška planota in z njo Trnovski gozd ter smo videli Grgar in Ravnico in vedeli, da je tam na desni

Nova bazilika na Sveti Gori v slavnostni luči.

Trnovo, da se skriva na severu v svoji dolini Čepovan in da so tam gori še Banjšice in iskali, kar nas je bilo hribovec, svoje gore, nam jih je kazal gospod vodja.

»Vidite, tam gori na levi strani tisto lepo oblo goro? To je Matajur (1641 m), ki se s Kolovratovim hrbtnom razteza preko Kuka (1245 m) čez Marijino Celje (677 m) in Korado ter Sv. Gendro do Brd. Za Matajurjem vidite Stol (1668 m) — ob teh imenih sem bil tako vesel, da nisem mogel biti tih in sem povedal, da sem bil že na obeh! — a za Stolovo skupino so Karnske alpe s Kaninom (2592 m), Prestreljenikom (2508 m) in Rombonom (2208 m), tam v ozadju na desno pa je Mangart (2678 m), pod katerim pelje cesta čez Predil (1618 m) na Koroško. Se bolj na desno, tisti najvišji, ali ga vidite, pa je kralj Julijskih Alp — naš Triglav (2863 m), na katerem sem tudi jaz že večkrat bil. Oni v ospredju s piramidastim vrhom pa je Krn (2245 m), kateremu sosedujejo na jugu Rdeči rob (1906 m), Sleme (1484) in Mrzli vrh (1127 m). Potem se vleče proti vzhodu obgorje Visokega ogla (1989 m) in na kranjski meji se dviga Črna prst (1825 m) s svojim lepim razgledom in bogato floro. V ospredju pa je Cerkljansko gričevje, iz katerega se dviga najvišje Porezen (1632 m), a južno od njega se razprostira Idrijsko gorovje s svojimi nizkimi vrhovi. Ti tukaj spodaj,« — pokazal je, kakor bi se jih ne splačalo omeniti — »pa so Vodice, Kobilek, Jelenek, Kuk in še Kanalski vrh...«

Tako smo videli vso Goriško od Triglava do morja in v naših mladih srcih je kipele navdušenje za ta lepi svet, ki naj ga varuje Marija Svetogorska.

Ko sem bil ob štiristoletnici spet na Sveti gori, sem se ob razgledovanju spominjal vseh, ki so bili takrat z menoj. Marsikaj se je spremenilo ta čas. Marija je pribežala v Ljubljano, odkoder se je po vojni vrnila v prenovljeno svetišče, sprejela je v svoje varstvo med tem njega, ki jo je spremljal v veličastni procesiji zopet na goro, kjer sedaj tudi sam počiva — knezoškof dr. Frančišek B. Sedej, sprejela pa je tudi mladega dr. Alojzija Resa, ki je s svojim peresom in delom izpričal ljubezen do te zemlje. O, koliko jih je že šlo!...

Marija, ki si z našo besedo naročila Urški Ferligojki, naj te milosti prosimo, prosimo te, prosimo, pomiri vihar sovraštva in združi v ljubezni vse človeštvo!

Čudodelna slika Marije s Svete Gore.

Severin Šali:

KRKA

Krka, reka sanjajoča,
ti Dolenjske sinji pas,
ki preliva se med griči
ko dekliška kita las!

Krka, v pravljicah davnine
varje te povodni mož,
poljske vile ti v obalo
tko cvetove travnih rož.

Stari dremljejo gradovi,
ujeti v mreže čarnih zank,
ti šepčeš jim spomine
v pesmi svojih uspavánek.

Iz sotesk bežiš v ravnine,
ljubljenka poljá in host,
zrcališ gorice sončne,
kjer se trta muči v grozd.

Hraniš skrite bolečine,
sence tuge in solzá.
Radost naše drage grude,
ti na valčkih lesketa.

Krka, še kaj mene pomniš,
ko sem v hladu belih brez,
pel ti svoje mlade pesmi
in si nesla jih čez jez?

Če še pomniš, ne pozabi,
ko objemaš Ragov log,
mehko božati stopinje
mojih malih, bosih nog.

Kadar pa te v noči blagi,
spevi slavčka orose,
zašepči v vas na bregu,
da sem tam pustil srce.

Krka, reka sanjajoča,
hrani naših upov klas,
vedra kiti grud Dolenjsko,
ko dekliška kita las.

*F. Didok:
Mlin ob vodi*

Prišla bo pomlad

JANEZ JALEN

Jesen je bila sončna in gorka. Ensamkrat je padlo za spoznanje slane. Ljudje so se zbalji za ajdo, ki so je več sejali kakor druga leta. Ni je vzelo, hvala Bogu! Kakor bi nebo vedelo, kako težko se odgovarjajo matere otrokom, če jim ne morejo dati do sita kruha.

Zadnje dni je pa deževalo. Gore je nizko zapadel sneg. Ponujal se je celo v dolino, pa se ni več utegnil prijati tal. Se je prej zjasnilo.

Dan je bil še dokaj gorak. Na pobočjih gora je sonce pregnalo sneg nad les. Zvečer je postalo hladno. Ponoči se je pritihtopil mrz na ležišča po svislih in skednjih. Dahnil je celo v postelje z bolj pičilimi odejami. Zjutraj je bilo pa vse belo slane.

Smólejeva Tončka kljub mrazu ni strpela doma. Odkar so májili turščico, je vsako jutro že navsezgodaj silila v polje. Druge dneve je peljala krave na otvezilo, danes pa —. Živina bi se prehladila na premrzli travi. Mora prej sonce stajati slano. Do takrat je pa še dolgo. Ni mogla več čakati.

Tončka je vzela srp in oslo, stisnila pod pazduho troje snopov slame in mimogrede povedala mami, da gre turščino žet.

»Zeblo te bo,« je skušala Smólejka zadržati hčer.

»No bom zmrznila,« je odsekano odgovorila Tončka in odšla, ne po vasi navzdol, skozi vrt, čeprav je bilo nekaj dlje.

Skozi kuhinjsko okno je mama gledala za njo: »Le kaj je dekletu, da je zadnje čase najrajši sama, ko ji prej ni bilo nikoli dovolj vesele družine? Če se ni v koga zagledala? Ob ličkanju turščice se kaj takega kaj rado zgodi.« Smólejka je pričela razmišljati, kateri izmed fantov bi utegnil biti njeni Tončki všeč. Nič pravega si ni mogla domisliti. Le mleko bi ji bilo skoraj prekipelo.

Tončki se sedaj nikamor več ni mudilo. Počasi in zamisljeno je šla po stezi proti stogovom. Pod nogami je pridušeno hreščala slana. Prazno klasje rženih snopov se je tu pa tam povleklo po tleh, pomedlo raz nizko travo zmrzal in pustilo za sabo rahlo sled.

Iz ajde, obdevane v dolgo vrsto bran, so srfotali ptiči: vrabci, strnadi, ščinkavci, senice. Leteli so v razpršeni jati nizko nad poljem in počivkavali. Tončko so zmotili v njenih mislih. Prisluhnila je in gledala za njimi. Njive in senožeti so bile kakor s sivkastim prtom pregrnjene. Drevje in grmovje kakor s pajčevino ovito. Nizko, kakor jata preganjanih jerebic, so se stiskale hiše k zemlji. Še belo zidovje cerkve Zalostne Matere božje je bilo vse motno. Sonce se je skrivalo za meglo nad Ljubljano. Ozek pas neba nad njo je pa že rožnato rdel.

Na cesti, pri znamenju svete Ane, je zaropotal voz. Tončki se je zadržala, da je prepoznala konja. Stopila je hitreje, da ne zamudi srečati se z voznikom. Pa je kaj kmalu spet zastavila korak. Uvidela je svojo zmoto. Na vozu je sedel Jéklarjev Joža. Kaj bi z njim? Kako, da se je mogla tako zelo zmotiti? Seveda. Jéklarjev konj in Kristanova kobila sta si v marsičem podobna.

Na ozarah je Tončka obstala. Vrane so se dvignile iz obrane koruznice, težko zamahovale s perutnicami, hreščeece krakale, se posedle v vrhove hrastov na groblji in spet kraaakale in kraaakale.

»Pust in mrzel dan je. Človek bi kar umrl.« Tončka je odvrгла slamo, si popravila ruto, se sklonila in pričela žeti. Steblo za stebлом pošumevajoče turščine je polagala na mejo. Snop poleg snopa je raste in vsak čakal samo še povresla. Spočetka jo je v roko zeblo, pa so se ji kmalu oméle. Hitela je, kakor bi se mudilo za žive in mrtve. Niti zapazila ni, kdaj je sonce obsijalo polje in rebri in pričelo tajati obilno slano.

Iz zamišljenosti jo je predramilo rožljanje verig in kriki ljudi, ki so gonili živino na otvezilno pašo. Zravnila se je in se ozrla naokrog. Po kolovozu od znamenja svete Ane navzdol je jahal na zastavni kobili naravnost proti njej mlad jezdec. Sedaj se ni zmotila. Jasno je prepoznala Kristanovega Matija. Razveselila se je. Sveta Marjeta se ni menda nič bolj svetega Jurja, ko je prijezdil reševati jo nasilnega zmaja. Sree ji je pričelo hitreje biti. Čeprav je bila sama, je v obraz kakor pirh

zardela. Brž se je sklonila spet k zemlji in se potajila, kakor bi ne bila brhkega fanta niti opazila ne. Je pa natančno poslušala, kako se približujejo udarci podkev ob kamenje.

»Pa hudo podvizaš, Tončka.« Matija je ustavil kobilo.

»Se mudi. Saj vidiš, da je že vse polje prazno in mrtvo.« Tončka je prenehala žeti.

»Prazno in mrtvo?« je začudeno zategnil Matija: »Kako pa gledaš? Ali ne vidiš, da so še vse okopavine v zemlji? Zelja tudi še dokaj ni posekanega. In ozimice, pšenice, rž in ječmen poglej! Kako lepo odganjajo. In strnišnice! Kakor ščet so goste in kar temno zeléne. Če bo prav, ne bodo konji lažni prihodnje leto detelje. Tončka!« Matija je stegnil desnico in zamahnil z njo naokrog: »Deklič! Polje nikoli ne umrje. Še pozimi globoko pod snegom pritajeno nabira moči, da požene pomladi v novo življenje.«

Tončka je na široko odprla oči in strmela. Matija se ji je zdel kakor kraljevič iz pravljice, tako trdno priraščen na svojo zemljo, da se je iz ljubezni do polja preoblekel v kmečkega fanta.

»Čaj, da ti nabrusim srpl« Matija je zdrknul s kobile in močan in mlad prišel tik Tončke. Grede, ko je segel po srpu, je prijel Tončko za roko: »Tončka! Če bi tudi sneg zapadel do neba in bi zemlja do pekla zamrznila, pa bi ti stopila na naše, z gorami obrobjeno polje, bi jaz tudi miže videl prelepó razcevalo mlado njivo, tébe.«

Tončka se je nehote nagnila k visoko zravnemu fantu: »Govoriš, kakor bi pesem pel.«

Matija se je še bolj razvnel: »Polje samo sebi večno živo pesem poje. Poglej!« S srpom v desni je Matija na široko zamahnil z obema rokama: »Sivo in mračno jutro je ogrelo božje sonce. Stajalo in posušilo je slano. Sedaj razliva po naši zemlji stotere barve, po njivah in mejah, po drevju in odpadlem listju, po cestah in stezah, po bregovih in gorah.«

Tončka in Matija sta se zagledala v zasnežene vrhove gora. Ob kolovozu pa se je pasla kobila.

»Kam pa sta se vidva tako zaverovala?« Tončka se je zdrznila, se hitro obrnila in zagledala nekaj sežnjev od sebe mamo. Kar glas ji je vzelo in nič ni vedela reči. Matija pa je smeje se odgovoril: »Polje ogledujeva. In jaz pravim, da so je vaša Tončka kljub jesenskim slanam razcvetela v rožo, ki jo na pomlad presadim k nam.«

»Saj že sedaj tako govoriš, kot bi same rožice sadil,« se je znala ogniti odgovoru Smólejka. Bil je pa mami Matija povsem všeč. Ko bi le hotelo biti res. Čudno, da se zjutraj v kuhinji, ko je sama pri sebi preštevala fante, prav njega ni domislila.

»Se ti pozna, da si več v šolo hodil kakor samo doma,« se je smejala Smólejeva Tončka Kristanovemu Matiju, ki ni utegnil niti odgovoriti ne. Mu je zašla kobila na Lovričevo deteljo. Stekel je za njo, jo ujel, zajezdil je pa ni več. Na povodcu jo je peljal naprej na travnike na otvezilo.

Tončka je pa hitela prilijati krave, ki jih je prignala na mejo mama.

Smólejka je najprej nabrusila srp, ko ga je bil Matija pozabil. Nato se je namesto hčere lotila žetve. Sedaj je vedela, zakaj je bila Tončka zadnje dni tako zamišljena.

Tončka je na ozarah, prav tam, kjer si je želela zjutraj umreti, vezala prvo povreslo. Sredi voza so ji roke obstale. Prisluhnila je. Kar samo se ji je zasmajalo. V Kljuših je Kristanov Matija poglasno pel:

»Prišla bo pomlad,
učakal bi jo rad,
da bi zdrav vesel
sladko vince pil.
To me veseli,
traveca zeleni,
drobna ptičica po polj' leti.«

Nad prostranim poljem med zasneženimi gorami pa je sijalo dobrotno jesensko sonce, ki se mu nobena slana dolgo ne ustavlja.

SVET V LETU DNI

Pregled političnih in vojnih dogodkov od lanskega do letošnjega oktobra

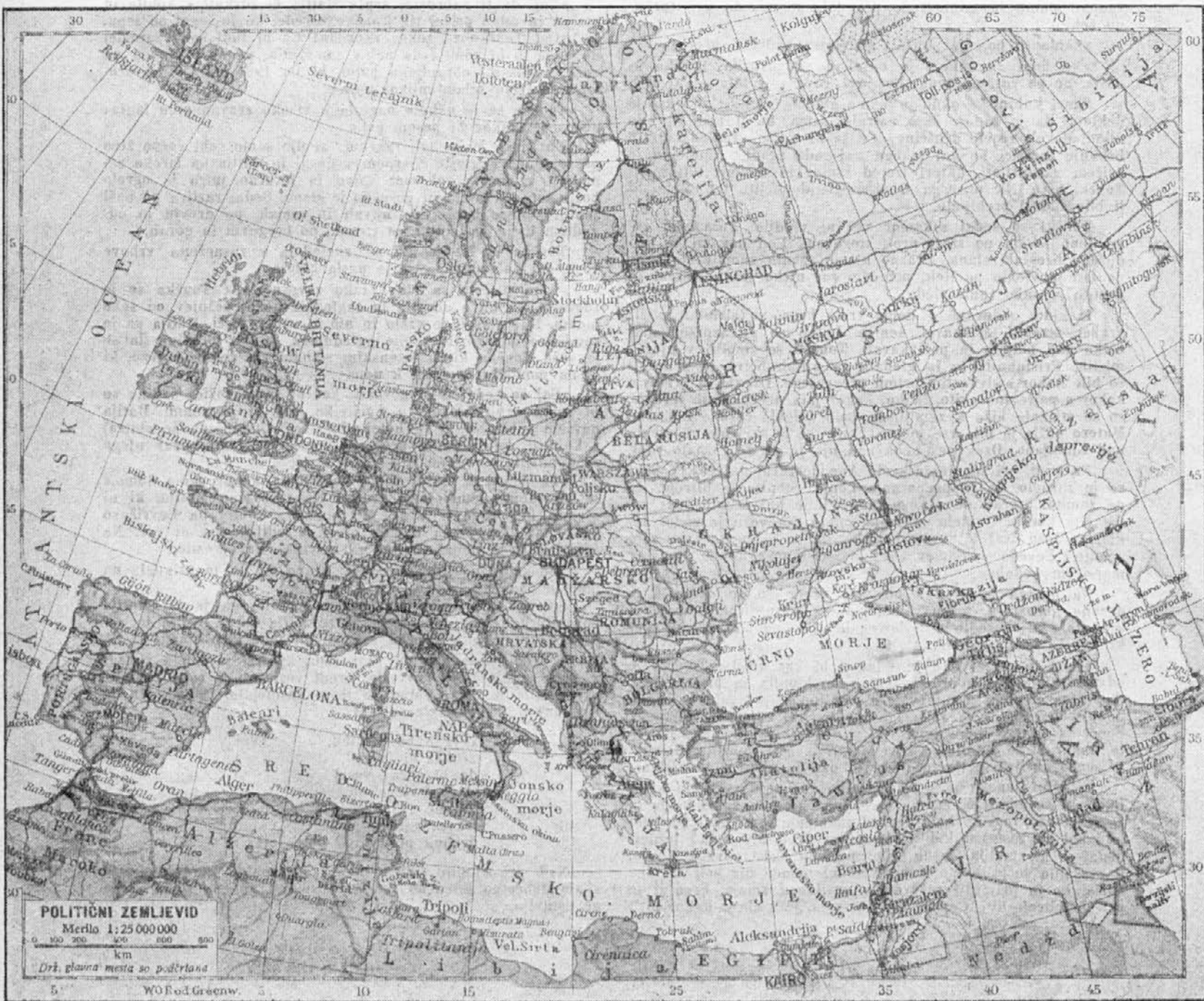
Ko je naš koledar zaključil svoj lanski zunanjepolitični pregled, je bil ob koncu oktobra 1940 mednarodni položaj v Evropi in v svetu približno naslednji:

Italija in Nemčija sta nadaljevali s svojim delom za obnovo Evrope na novih načelih. Politika Osi je lahko vojaške uspehe uveljavljala na obširnem področju gospodarske in duhovne obnove Evrope. Okvir te politike pa se je z evropskega področja nujno moral prenesti tudi na širše svetovno področje. Tako je bil konec septembra 1940 sklenjen sporazum o trojni zvezi med Italijo, Nemčijo in Japonsko. Nemčija in Italija sta s sporazumom o trojni zvezi priznali Japonski pravico do posebnega poslanstva, ki naj ga Japonska izvaja pri uvedbi novega reda v azijskem prostoru.

Evropski narodi so se hitro zavedeli pomena tega evropskega in svetovnega preurejalnega dela, ki sta ga začeli Italija in Nemčija. Med prvimi državami, ki so se priključile trojni zvezi, je bila Madžarska. Zaporedoma so nato pristopile k trojni zvezi Slovaška, Bolgarija, Romunija in nazadnje najmlajša država v Evropi — Hrvaška. Večina teh evropskih držav je slovesno podpisala pristop k trojni zvezi v palači Belvedere na Dunaju, samo pristop Hrvaške je bil slovesno izveden v slavnostni dvorani Doževe palače v Benetkah.

Na nasprotni strani pa so seveda nadaljevali poskuse za motenje tega dela v Evropi. Angleška propaganda je še povečala svoj pritisk za razširjenje vojne na druge dele Evrope in sveta. Angleži so najprej označili za svoj veliki uspeh izvo-

Zemljevid Evrope v oktobru 1941

Italijanski ekspedicijski zbor v Rusiji: uspel prehod čez eno izmed nešteti rek.

litev Roosevelta za predsednika Združenih držav še za tretjo dobo štirih let. Najbolj pa si je Anglija prizadevala, da bi v vojno proti Italiji in Nemčiji potegnila zlasti tiste balkanske države, ki so bile z njo dobre. V ozadju je Anglija že pripravljala sodelovanje s Sovjetsko Rusijo. Tako je šla Grčija v vojno proti Italiji. To je pospešilo sovjetsko prodiranje proti jugozahodu. Sovjetska Rusija je namreč tedaj zasedla Besarabijo in se tako približala važnim izhodišnim točkam za svoj nameravani vdor v Evropo. Prišla je velika kriza v Romuniji, ki se je v odnošajih med Madžarsko in Romunijo ter Bolgarijo in Romunijo uredila po posredovanju Italije in Nemčije z odstopom nekaterih romunskih ozemelj tema državam. Romuniji so bile tako olajšane največje bridkosti. Anglija se je — pri tem že zelo podpirana od Sovjetov — z vso silo spravila nad druge države na Balkanu, da bi šle v vojno proti Italiji in Nemčiji. V mareu 1941 je kriza na Balkanu dosegla višek: ko je bivša Jugoslavija stopila v trojno zvezo, se je po angleškem hujskanju izvedel državni udar v Belgradu. Bivša Jugoslavija je prišla 6. aprila 1941 v vojno proti Nemčiji in Italiji. Nekaj ur pred njenim vstopom v vojno, pa je vlada Sovjetske Rusije podpisala z bivšo Jugoslavijo prijateljsko in nenapadalno pogodbo. Z zlomom Jugoslavije je bila končana tudi šestmesečna vojna med Grčijo in Italijo.

Z zmagovitim razmahom italijanske in nemške vojske na Balkanu so se sile Osi uveljavljale tudi na bojiščih v Severni Afriki. Vzporedno z zlomom odpora bivše jugoslovanske in grške vojske se je razvijal pohod italijanskih in nemških čet, ki je Angleže prisilil k umiku iz Cirenajke. Krona prodiranja zavezniških sil na Balkanu in proti Sredozemskemu morju pa je bila zasedba Krete.

Tako je Anglija na pomlad 1941 doživela poraz približno podobne vrste in vrednosti, kakor ga je na pomlad 1940 doživela na Norveškem, v Belgiji ter v Franciji. Anglija se je zato z vso silo naslonila na Moskvo, da bi z vzhodne strani motila nemško in italijansko delo. Sovjetska vojska se je v vedno večjem številu začela pomikati na zahodno mejo. Rusija

je pripravljala orožje za poseg v Evropo, ki naj bi prišla v njen komunistični državni in družabni sestav, da bi zatrl krščanske in kulturne osnove. Dne 22. junija zjutraj je zato Hitler vsemu svetu objavil, da se je Nemčija postavila na branik Evrope in da je — tako rekoč v zadnjem trenutku — zagrabila za orožje, da obvaruje Evropo pred Sovjeti. Nemčiji se je takoj in brez oklevanja postavila ob stran Italija, nato pa še Finska, Madžarska, Romunija in Slovaška. Ob Osi se je tako ustvarila obširna zavezniška fronta držav, ki so pod vodstvom Italije in Nemčije krenile na pohod proti Sovjetom.

Tako se je na vzhodu Evrope začela ogromna vojna, ki je pač največja v zgodovini človeštva. Sile Osi so do konca oktobra 1941 prodrle do Petrograda in Moskve, do Harkova in Rostova ter imajo pod zasedbo nad poldrug milijon kvadratnih kilometrov ruske zemlje.

Anglija se ne more ponašati z nobenim sličnim uspehom. Anglija in Amerika se morata še kar naprej zadovoljevati samo s propagandnimi uspehi. Angliji se v Evropi ni uspelo nikjer ustaliti ali izkreati, pač pa skuša Amerika pod Rooseveltovim vodstvom na Daljnem vzhodu spodnašati vpliv Osi, zlasti pa ovirati Japonsko pri njenem delu. Razmerje med Japonsko in Ameriko je vstopilo v novo napetost, ko je Japonska po sporazumu s francosko vlado zasedla Francosko Indokino, da bi tako preprečila nastop, kakor je bila angleška zasedba francoske Sirije, nato Iraka in nazadnje Perzije. Anglija in Amerika sedaj Japonski grozita iz Holandske Indije, s Filipinov, s Singapurja in najbrž tudi iz Sijama. Japonska vlada je dozdaj ohranila mirno kri. Vlada kneza Konoje se je še do svojega padca pogajala z ameriško vlado za končno odstranitev največjih težav med Ameriko in Japonsko. Ker ni dosegla sporazuma, je odstopila in Japonska je dobila novo vlado, ki ji predseduje general Tojo.

★

Podrobnejši pregled mednarodnih dogodkov v letu dni bi bil naslednji:

November 1940.

Vojna v Grčiji se je nadaljevala z vso silovitostjo. Vkljub hudemu odporu Grkov so Italijani zasedli mesto Breznico na poti proti Solunu. Italijansko letalstvo je bombardiralo grška pristanišča. Italijanski oddelki so dne 31. oktobra prispeli do reke Kalamas. — Dne 1. novembra je bivša jugoslovanska vlada objavila izjavo, da ostaja bivša Jugoslavija v vojni med Grčijo in Italijo strogo nevtralna. Tudi turška vlada je razglasila enako stališče. — Dne 5. novembra so bile volitve novega predsednika v Ameriki. Kandidirala sta Roosevelt, za demokrate, v imenu republikanske stranke pa Willkie. — Na portugalski meji sta se sešla general Franco in portugalski državni poglavar Salazar in znova potrdila prepričanje obeh držav, da bosta nadaljevali s politiko sodelovanja in prijateljstva. — Dne 6. novembra je bilo objavljeno, da je Roosevelt zmagal in da je bil tretjič izvoljen za predsednika Združenih držav. Dobil pa je le 54,6% vseh glasov. — Listi so začeli dne 7. nov. objavljati novice, da je nemška vojska začela prihajati v Romunijo. — Dne 8. nov. je Roosevelt že podal prvo izjavo, v kateri je rekel, da bosta dobili Anglija in Kanada pol ameriške izdelave orožja. — Italijanska poročila objavljajo isti dan, da italijanske čete prodirajo med silnimi boji globlje v Grčijo. — Dne 10. nov. je Romunijo opustošil velik potres, ki je trajal samo tri minute, pa je porušil veliko poslopij v prestolnici, na podeželju pa pokopal pod razvalinami več tisoč ljudi. — Istega dne je prišel na uradni obisk v Berlin predsednik sovjetske vlade Molotov, kjer je ostal tri dni. — Dne 10. nov. je v Londonu umrl v starosti 71 let bivši angleški predsednik vlade Chamberlain. — Dne 13. nov. je odpotoval na obisk v Rim romunski državni voditelj general Antonescu. — Nemška letala so 14. nov. izvedla silovit napad na angleško mesto Coventry. Mesto je bombardiralo 500 nemških bombnikov in so zmetali 530 ton razstreliva. Mesto je bilo razdejano in je bilo več tisoč žrtev. — Španski zunanji minister Sunner je odpotoval na obisk v Berlin. — Dne 18. nov. sta bila pri Hitlerju na Berghofu sprejeta italijanski zunanji minister grof Ciano in španski zunanji minister Sunner. Istega dne je za peto obletnico sankcij imel Duce v Rimu govor, v katerem je orisal ves politični in vojaški položaj ter razložil moč italijanskih sil. — Dne 19. nov. je Hitlerja obiskal bolgarski kralj Boris. — Dne 20. nov. je Madžarska na Dunaju podpisala pristop k trojni zvezi. — Dne 22. nov. so prišli v Berlin romunski državniki. Romunija je ta dan pristopila k trojni zvezi. — Slovaška je dne 24. nov. pristopila k trojni zvezi. — Konec novembra je v Romuniji izbruhnilo krvavo

obračunavanje med člani Železne garde in med pristaši generala Antonesca. Med temi nemiri je izgubilo življenje več romunskih državnikov, med njimi tudi bivši predsednik vlade prof. Jorga.

December 1940.

Konec novembra je bivši predsednik francoske vlade Laval obiskal Berlin. — Dne 2. dec. so nemška letala izvedla silovit napad na Southampton, kamor so zmetala pol milijona kg bomb. — Na meji med francosko Indokino in Siamom so se začele razvijati sovražnosti, ker je zahteval Siam spremembo meje. — Dne 4. dec. so italijanske čete v Albaniji prešle v silovit in zmagovit protinapad. Razpršenih je bilo več grških skupin. — Med Nemčijo in Romunijo je bil podpisan nov obsežen gospodarski sporazum. — Dne 5. dec. so z albanskega bojišča poročali, da so italijanske čete še naprej razvijale v Albaniji hude protinapade. — Dne 9. dec. je bilo objavljeno, da bo madžarski zunanji minister prišel v Belgrad podpisat pogodbo med Madžarsko in bivšo Jugoslavijo. — Po 10. dec. se je začela angleška ofenziva proti Libiji. — Dne 12. dec. je bil v Belgradu podpisan pakt med Madžarsko in bivšo Jugoslavijo. — Na grškem bojišču so italijanske čete vse grške napade odbile. — Dne 14. dec. je maršal Petain postavil Laval za svojega naslednika in predsednika francoske vlade. — 16. dec. je siamska vlada ponudila mir Indokini. — Dne 14. dec. je umrl v Belgradu dr. Anton Korošec. — Od sredine decembra naprej so bile italijanske čete v junaškem boju zapletene v Albaniji in v libijski puščavi. — 21. dec. so nemška letala silovito bombardirala Liverpool. — V angleški vladi je dne 22. dec. prišlo do velikih sprememb, zunanji minister Halifax je odstopil, in je odšel za angleškega veleposlanika v Washington, zunanji minister pa je tedaj postal Eden. — Proti koncu decembra so nemške čete začele prihajati v Romunijo na vabilo in po sporazumu med nemško in romunsko vlado. — Dne 30. dec. je London doživel silovit triurni napad in so letala zlasti metala zažigalne bombe.

Januar 1941.

Dne 2. januarja je bilo v Rimu objavljeno, da je več skupin nemškega letalstva prišlo v Italijo. — Predsednik bolgarske vlade Filov je nenadoma odpotoval na Dunaj. — Dne 3. januarja so neznana letala trikrat napadla Irsko. — Dne 7. januarja je Roosevelt kongresu razložil načela svoje politike, s katerimi je krenil na pot odkritega prizadevanja za

Podpis važnih pogodb med novo Hrvaško in Italijo: Mussolini in Pavelić (stoji v ozadju) pri podpisovanju.

vstop Amerike v vojno. — Dne 10. januarja je italijansko vojno poročilo navajalo, da se na grški fronti razvija delovanje nekaterih oddelkov 11. armade. Italijanska letala so bombardirala grške oddelke v Marisu. — Dne 10. januarja je bil podpisan razširjen gospodarski sporazum med Nemčijo in sovjetsko Rusijo. — Dne 13. januarja so se začele širiti prve novice o prihodu nemških čet v Bolgarijo. — V Ankari so se začela vojaška posvetovanja med Anglijo in Turčijo. — Dne 19. januarja je maršal Petain zopet sprejel Lavala in govoril so, da je prišlo do sprave med maršalom in bivšim francoskim predsednikom vlade. — Dne 22. januarja so se začele nove krvave zmede v Romuniji. — Dne 23. januarja je prišel v Belgrad Rooseveltov odposlanec polkovnik Donovan, ki je za Roosevelta nabiral poročila posebne vrste. — Dne 23. januarja je bil upor v Romuniji že skoraj popolnoma zatrt. Upor je vodil Horia Sima, voditelj enega dela pristašev Železne garde. Upor je bil naperjen proti generalu Antonescu, vendar pa se je končal s porazom Horia Sime, ki je moral pobežati. — Dne 27. januarja je v Budimpešti umrl grof Stefan Csaky, madžarski zunanji minister, ki je bil velik državnik in odličen madžarski rodoljub. — Dne 28. januarja so bile v krajevnih spopadih na grškem bojišču Grkom prizadejane hude izgube. — Dne 29. januarja je v Atenah umrl predsednik grške vlade, general Metaxas. — Na japonski vojni ladji so bila uspešno zaključena pogajanja za premirje med Siamom in Indokino. — Dne 31. januarja je imel Hitler v Berlinu govor, v katerem je napovedal za pomlad veliko podmorniško ofenzivo proti Angliji.

Februar 1941.

Dne 1. februarja je bolgarska vlada nenadno odstopila, vladno krizo je povzročil kmetijski minister Bagrjanov. — O bojih v Libiji je italijansko vojno poročilo dne 10. februarja navajalo, da se na ozemlju južno od Benghazija razvijajo srditi boji med italijanskimi in angleškimi oddelki. — Dne 8. februarja je italijansko vojno poročilo o bojih v Libiji navajalo, da se je dne 5. in 6. februarja južno od Benghazija razvila ena najhujših bitk med italijanskimi in angleškimi oddelki. Na predvečer 6. februarja je bil zaseden Benghazi, ki so ga italijanske čete izpraznile, da bi s tem obvarovale grozot prebivalstvo. Istega dne je bilo objavljeno, da je vojvoda D'Aosta, podkralj Abesinije, z letalom obiskal Asmaro, prestolnico Eritreje. — 10. februarja je navajalo ital. vojno poročilo, da so angleške bojne ladje ob zori 9. februarja napadle Genova in obstreljevale stanovanjske predele. — Dne 11. februarja je bilo iz Madrida objavljeno, da se je general Franco podal na sestanek z Mussolinijem. — Dne 13. februarja sta se Duce in general Franco sešla v Bordigheri, kjer je bila ugotovljena popolna soglasnost in enakost stališč Italije in Španije. — Na povratku iz Italije v Španijo se je general Franco v Montpelieru sešel z maršalom Petainom. — Dne 14. februarja je bilo v Berlinu objavljeno uradno poročilo, ki pravi, da sta bila bivši predsednik jugoslovanske vlade in bivši zunanji minister sprejeta pri Hitlerju. — Dne 17. februarja sta Bolgarija in Turčija podpisali izjavo o medsebojnem zvestem prijateljstvu. — Dne 20. februarja se je v bolgarskem parlamentu razvila razprava o možnosti prehoda nemških čet skozi Bolgarijo. — Dne 23. februarja je v rimskem teatru »Adriano« govoril Mussolini in v svojem govoru podrobno razložil silo odpora italijanskega naroda, ponovil neomajno zaupanje italijanskega naroda v končno zmago ter razložil podrobnosti o vojni v Afriki. — Dne 27. februarja je obiskal Budimpešto bivši jugoslovanski zunanji minister Cincar-Marković in ob tej priliki so bile slovesno izmenjane odobritvene listine za pogodbo o večnem prijateljstvu med Madžarsko in bivšo Jugoslavijo.

Marec 1941.

Dne 1. marca je na Dunaju Bolgarija slovesno podpisala pristop k trojni zvezi. Podpisa se je udeležil sam Hitler in navzoč je bil tudi italijanski zunanji minister grof Ciano. Hkratu je bilo objavljeno, da so nemške čete prišle v Bolgarijo. — Dne 4. marca je sovjetska vlada dala posebno izjavo, v kateri izraža svoje negodovanje zaradi tega, ker je nemška vojska prišla v Bolgarijo, toda nemška vlada je odgovorila s kratko ugotovitvijo, v kateri pravi, da Nemčija v vojni proti Angliji ne trpi nobenih omejitev. — Dne 4. marca je Hitler predsedniku turške republike Ineniju poslal posebno obvestilo. — Dne 5. marca je Anglija pretrgala diplomatske stike z Bolgarijo. — General Antonescu se je na Dunaju sešel z maršalom Göringom. — Dne 10. marca je ameriški senat sprejel zakon o neomejeni pomoči Amerike Angliji. — Dne 11. marca je japonski zunanji minister Macuoka odpotoval na

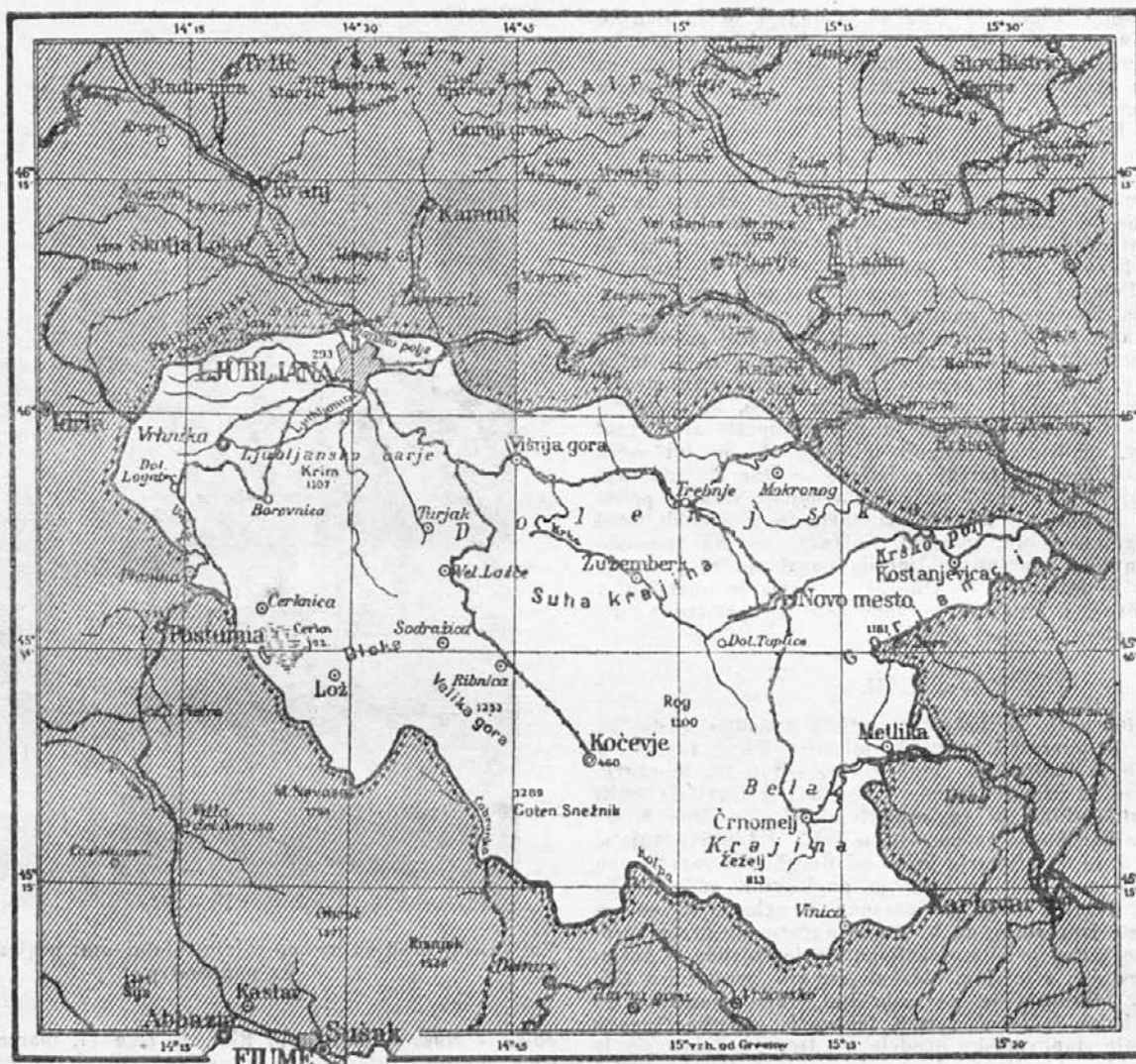

Vatikanski urad za pomoč vojnim ujetnikom: pogled v oddelek za nadzorstvo.

obisk v Moskvo, Berlin in Rim. — Dne 17. marca je v Berlinu govoril Hitler in je v svojem govoru podčrtal, da bo nemška in zavezniška vojska v letu 1941. končala tisto, kar se je v letu 1940. začelo. — Istega dne je v Washingtonu imel hujskaški govor predsednik Roosevelt, ki je ponavljal svoje stare misli o neki nevarnosti za Ameriko. — V Berlinu so dne 18. marca izjavljali, da so odnošaji med Grčijo in Nemčijo prišli v usodno razdobje. — Istega dne je v Cannesu v južni Franciji umrl bivši romunski zunanji minister Titulescu. — Dne 21. marca je madžarski zunanji minister Bardossy obiskal Hitlerja. — Dne 23. marca je v Moskvo dopotoval japonski zunanji minister Macuoka. — Dne 25. marca je bila na Dunaju podpisana pogodba o pristopu bivše Jugoslavije k trojni zvezi. — Dne 25. marca je bila med Turčijo in sovjetsko zvezo podpisana posebna nenapadalna izjava. — Dne 27. marca so zarotniški srbski častniki v Belgradu s sodelovanjem angleških agentov izvedli državni udar, odstavili regentski svet in vlado in oklical kralja Petra II. za polnoletnega. Predsedstvo vlade je prevzel general Simović. — Dne 27. marca je prišel v Berlin japonski zunanji minister Macuoka.

April 1941.

1. aprila je v Rim prišel japonski zunanji minister Macuoka. Italija je zavezniškega državnika prisrčno sprejela. — Angleški zunanji minister Eden in načelnik angleškega generalnega štaba general Dill sta spet obiskala Atene. — Italijansko vojno poročilo pravi, da boji pri Kerenu v Vzhodni Afriki še trajajo z vso silovitostjo. — Ameriška vlada je protizakonito zasegla za 296.000 ton italijanskih, nemških in danskih ladij, ki so od začetka vojne bile v ameriških pristaniščih. — 2. aprila je bil japonski zunanji minister sprejet pri Nj. Vel. Kralju in Cesarju Viktorju Emanuelu III. in pri papežu Piju XII. Hkratu je bilo v Berlinu objavljeno, da se bo japonski zunanji minister na povratku ustavil v Berlinu. — 3. aprila je nenadno umrl v Budimpešti madžarski vladni predsednik grof Teleky. — 4. aprila je bilo z angleške strani uradno objavljeno, da so angleške čete izpraznile Benghazi. — Predsednik madžarske vlade je postal Bardossy, ki je

- MESTO s 50.000 preb in več
- mesto s 10.000-50.000 preb
- mesto, trg s 2.000-10.000 preb

- mesto, trg s manj kot 2.000 preb
- vas, podgorje
- belozelena

Merilo 1:1.000.000

Zemljevid Ljubljanske pokrajine.

obdržal še naprej zunanje ministrstvo. — Italijansko vojno poročilo z dne 4. aprila pravi, da se v Vzhodni Afriki nadaljuje odpor italijanskih čet v Eritreji in v Harrarju. Zmagovite operacije nemško-italijanskih motoriziranih kolon v Cirenaiiki pa se nadaljuje. — Dne 6. aprila ob 4. uri zjutraj sta nemška in italijanska vojska začeli s svojimi operacijami proti bivši Jugoslaviji in proti Grčiji.

Dne 6. aprila je v Belgradu umrl med bombardiranjem naslednik dr.-ja Korošca, dr. Fran Kulovec. — Dne 10. aprila je bila v Zagrebu oklicana svobodna hrvatska država. Slavko Kvaternik je prevzel vrhovno vodstvo nad vso oboroženo silo. V Zagreb so začele prihajati nemške čete. — Istega dne sta bivši ban in narodni svet prevzela vrhovno oblast v Sloveniji. 12. aprila je divizijski general Federico Romero objavil razglas italijanske zasedbene oblasti, ki pravi, da je italijanska vojska zasedla Ljubljano in druge kraje. Prve italijanske oglednice so dospеле v Ljubljano na veliki petek, 11. aprila ob pol sedmih zjutraj in se ustavile pred bivšo bansko palačo, pred glavno pošto in pred postajo. Italijanski glavni stan pa je 12. aprila objavil vojno poročilo, ki pravi, da so italijanske čete na julijski fronti zavzele Jesenice, cesto proti Sušaku in Ziri. Italijanske čete so po zlomu obrambe 11. aprila zasedle mesto Ljubljano. — Dne 14. aprila je bil v Moskvi med Japonsko in Sovjetsko Rusijo podpisan nevtralnostni dogovor, ki ima štiri točke. Pogodbo sta podpisala japonski zunanji minister Maenuka in Molotov. — Italijansko vojno poročilo št. 312 pravi, da je v Jugoslaviji II. armada vpostavila stik s četami, ki so prihajale iz Zadra in je zasedla Knin. — Angleška vojska se je začela umikati iz Grčije. — V Zagreb je prišel dr. Ante Pavelič, poglavnik hrvatske države. — Dne 15. aprila

sta Italija in Nemčija priznali samostojno hrvatsko državo. — Dne 16. aprila so italijanske čete zasedle Split in dalmatinske otoke. — Nemške čete so zasedle Sarajevo. — Dne 16. aprila je Slovaška priznala neodvisno hrvatsko državo. — Dne 17. aprila je italijanska vojska zasedla Cetinje in Bar. — V Zagrebu je bila sestavljena hrvatska vlada. — Dne 18. aprila je italijansko vojno poročilo objavilo, da so italijanske čete zasedle Dubrovnik, Mostar, Kotor in Metkovič. Na grškem bojišču so italijanske čete zasedle Klisuro. — Nemško vojno poročilo z dne 18. aprila pravi, da se je dne 17. aprila vsa srbska vojska vdala in boji v bivši Jugoslaviji so bili tako dne 18. aprila ob 12 končani. — Dne 19. aprila je umrl nenadne smrti grški predsednik vlade Korizis. — Istega dne so nemške čete zasadle nemško zastavo na vrh Olimpa v Grčiji. — Dne 22. aprila je bilo objavljeno italijansko vojno poročilo št. 320, ki pravi, da so ital. čete v svojem zmagovitem pohodu povsod prekoračile albansko mejo ter vdrle na jugoslovansko in grško ozemlje. — Dne 23. aprila je bilo objavljeno italijansko izredno vojno poročilo št. 321, ki pravi, da je grška armada v Epiru in v Macedoniji položila orožje. Grško vojaško zastopstvo je poveljniku italijanske XI. armade na epirskem bojišču ob 21.04 predložilo vdajo. — Grof Ciano, zunanji minister, je dne 20. aprila bil na Dunaju, kjer je imel razgovore z vodjo Nemčije in nemškim zunanjim ministrom. — Dne 24. aprila je bilo objavljeno izredno nemško vojno poročilo, ki pravi, da je bila vdaja grške vojske podpisana dne 23. aprila v neki vili pri Solunu. — Dne 25. aprila so nemške čete zasedle Tebe in otoka Lenno in Evbeo. — Italijansko vojno poročilo z dne 28. aprila pravi, da so oddelki letalstva in črnih sraje zasedli Krf, bataljon motorizirane pehote pa je zasedel Prevezo. —

Dne 27. aprila so nemške čete zasedle grško prestolnico Atene in nemški padalci so pristali na Peloponezu. — Bolgarske čete so začele zasedati Macedonijo, ko so Nemci že tri dni po začetku vojne z bivšo Jugoslavijo zasedli Skoplje ter se združili z italijanskimi četami, prodirajočimi iz Albanije.

Maj 1941.

Italijansko vojno poročilo pravi dne 1. maja, da so italijanske čete zasedle Kefalonijo, Xante in Leukadijo. V Vzhodni

Upravna razdelitev Hrvaške.

Afriki se italijanske čete junaško drže v odseku pri Amba Alagi. — Dne 3. maja je Mussolini podelil zasedeni Sloveniji avtonomno ustavo pod vrhovno oblastjo Rima. — Dne 9. maja je slavila vsa Italija »Dan Vojske«. Največja vojaška proslava je bila ta dan v Ljubljani. — Dne 7. maja je italijanska vojska zasedla grške otoke Ciklade. — Italijanski oddelki so zasedli otoka Samos in Furni. — Naslednjega dne so italijanske čete zasedle otoke Andros, Tinos in Termio. — 13. maja so italijanske čete dosegle Peč, Prizren, Tetovo, Gostivar in Kičevo, v Grčiji pa Misolugi, Lepanto in zaliv Patras. — Dne 14. maja je Nj. Vel. Kralj in Cesar prišel v Korčo. — Dopisni urad nemške narodno-socialistične stranke je objavil, da je Rudolf Hess duševno bolan odletel iz Nemčije in dospel v Anglijo. — Dne 17. maja je Nj. Vel. Kralj in Cesar obiskal Cetinje. — Hrvatska delegacija je prišla dne 18. maja v Rim, kjer se je poklonila Vladarju in ga zaprosila, da naj imenuje kakega člana Savojske hiše za hrvatskega kralja. Imenoval je vojvodo Spoletskega. Istega dne je bila med Ducejem in poglavinikom podpisana pogodba o razmejitvi in pogodba o italijanskem poročstvu za hrvatsko neodvisnost. — Dne 20. maja je vrhovni poveljnik italijanskih čet v Vzhodni Afriki vojvoda d'Aosta poslal Duceju sporočilo, v katerem pravi, da je stanje tako, da bi bilo nadaljevanje upora pri Amba Alagiju obsojeno na neuspeh in se je zato odločil za častno vdajo, ki je bila sprejeta. Duce je vojvodi izrekel svoje in vsega italijanskega naroda občudovanje. — Dne 21. maja je bil Ekse. Grazioli imenovan za Visokega Komisarja Ljubljanske pokrajine. — Za guvernerja Dalmacije je bil imenovan Ekse. Bastianini. — Italijansko vojno poročilo št. 354 pravi, da se v bitki za Kreta odločilno uveljavljajo tudi italijanski letalci in mornarica. — Dne 26. maja je nemška bojna ladja »Bismarck« (35.000 ton) potopila največjo angleško oklepnico »Hood« (42.000 ton). — Nemška vojna poročila poročajo o pristajanju novih oddelkov nemških padalcev in letal na Kreti. — Dne 27. maja je bilo objavljeno, da boji na Kreti trajajo že devet dni. Istega dne je nemška poročevalska agencija objavila, da je bila nemška bojna ladja »Bismarck« prisiljena podleči angleški premoči. — Italijansko vojno poročilo dne 29. maja pravi, da so se italijanske čete izkrcale na Kreti. — Irak je že več dni v boju proti Angležem, ki so hoteli izsiliti posebne pravice v Iraku. — Dne 30. maja so nemške čete na otoku Kreti zasedle Kandijo.

2. junija sta se na Brennerju sešla Mussolini in Hitler. Uradno poročilo pravi, da so razgovori trajali več ur in da je bila ugotovljena popolna enotnost naziranj med voditeljema. Hkratu je bilo uradno sporočeno, da so boji na Kreti končani in da je vsa Kreta zasedena po nemških in italijanskih četah. — Moskovska vlada je 4. junija objavila uradno izjavo, v kateri pravi, da Sovjetska Rusija ne želi več zvez z bivšo grško in z bivšo jugoslovansko vlado in zato sta grško in jugoslovansko poslaništvo morali zapustiti Moskvo. — Dne 4. junija je madžarski ministrski predsednik uradno obiskal Rim. — Bivši nemški cesar Viljem II. je dne 4. junija umrl na svojem gradu Doorn na Nizozemskem v starosti 82 let. — 9. junija je Rim obiskal madžarski vojni minister. — Nemška letala so ta dan uspešno bombardirala Aleksandrijo v Egiptu. — Na dan obletnice vstopa v vojno je imel Mussolini v zbornici velik govor, v katerem je razložil dosedanje italijanske uspehe in orisal junaštvo italijanske vojske. V govoru je napovedal zanesljivo zmago Osi. — 13. junija je voditelj romunske države general Antonescu obiskal Hitlerja v Münchenu. — 16. junija je Hrvatska pristopila k trojni zvezi. Pristop je bil podpisan v Benetkah. — 18. junija je bilo objavljeno, da se je pri Solumu popolnoma ponesrečil ofenzivni poskus večje skupine angleških tankov. — Nemčija in Turčija sta 19. junija podpisali prijateljsko pogodbo. — Ker so ameriške oblasti nepravilno ustavile delovanje italijanskih in nemških konzulatov v Ameriki, sta italijanska in nemška vlada ustavili delovanje ameriških konzulatov v Italiji in Nemčiji. — 20. junija sta Hitler in predsednik turške republike Ismet Ineny izmenjala prisrčni brzojavki zaradi podpisa prijateljske pogodbe. — Angleške čete so medtem prešle v napad na Sirijo. — 21. junija je bilo objavljeno, da je bil odstavljen poveljnik angleške vojske v Egiptu general Wawell in postavljen za poveljnika vojske v Indiji. — 22. junija ob zori so nemške oborožene sile z romunskimi četami prestopile mejo Sovjetske zveze. Zjutraj je bil v Berlinu objavljen Hitlerjev razglas o tem, zakaj je Nemčija morala seči po orožju in začeti vojno z Rusijo. Italijanska vlada je še istega dne uradno objavila, da je tudi Italija od 5.30 zjutraj v vojnem stanju s Sovjetsko zvezo. — Istega dne je Turčija razglasila svojo nevtralnost. — 24. junija so nemške čete na vzhodu zasedle Lomžo in Brestlitovsk. — 25. junija je

Zavetišča proti letalskim napadom — po amerikansko.

bilo v Bratislavi objavljeno, da je tudi Slovaška v vojni s Sovjeti. — Duce je 27. junija pregledal prvo divizijo italijanskega ekspedicijskega zbora za vzhodno bojišče. — Turški parlament je 26. junija odobril prijateljsko pogodbo med Turčijo in Nemčijo. — Madžarska je 27. junija napovedala vojno Rusiji. — Nemška vojska je 30. junija zasedla Lvov.

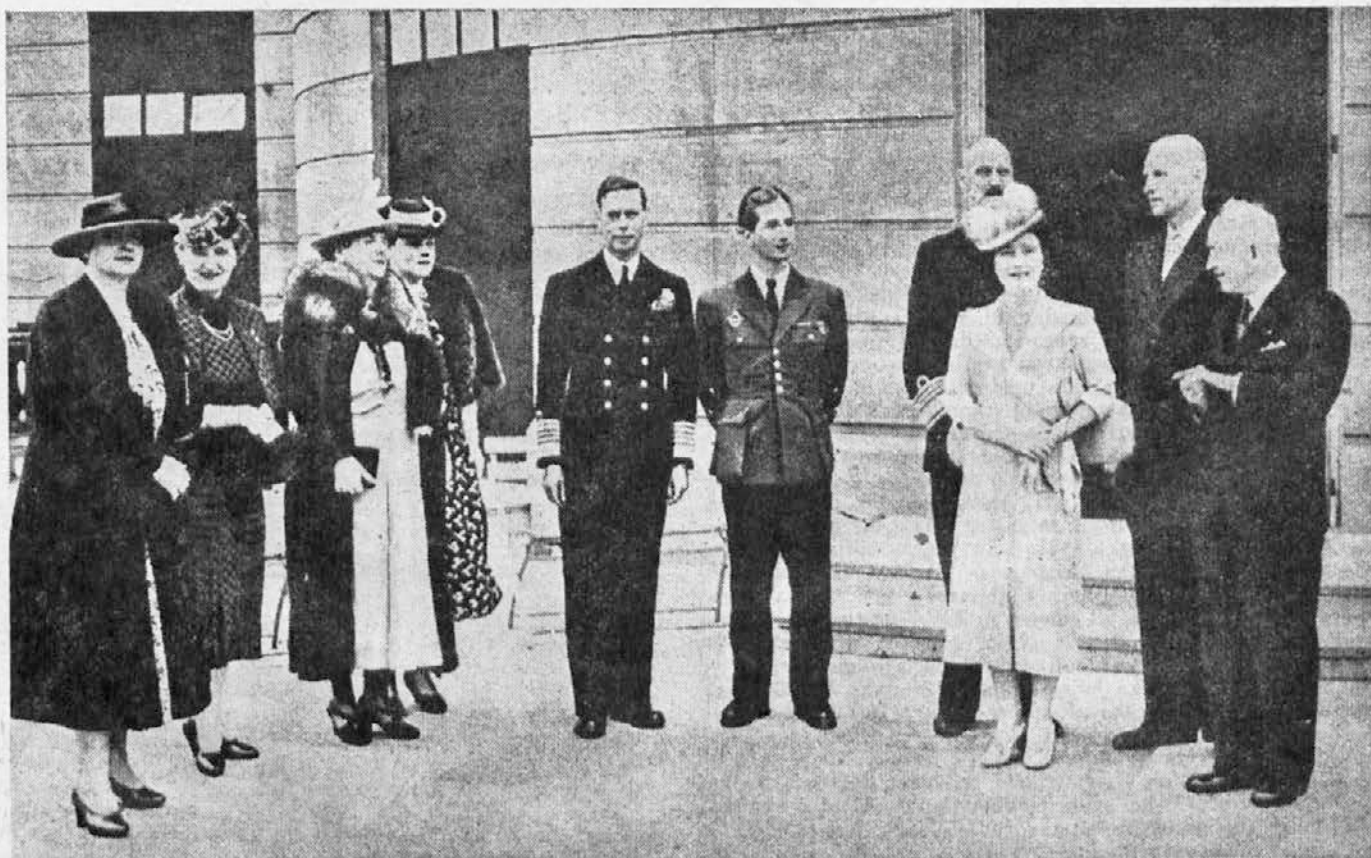
Julij 1941.

Nemško vojno poročilo javlja, da je 1. julija na vzhodnem bojišču bil zaseden Minsk. — V Ameriki je umrl slavnj pianist in bivši predsednik Poljske Paderewski. — 2. julija je nemško vrhovno poveljstvo sporočilo zasedbo Rige, da je bila cela vrsta sovjetskih armad v največji znani bitki pri Bialistoku uničena in da je bil Luck zaseden. — Boji v Siriji pa so se medtem neprestano razvijali in francoska vojska je morala počasi popuščati pred premočjo Angležev. — 3. julija so nemške in romunske čete prekoračile Prut. Naslednjega dne je bila Bezezina na več krajih prekoračena. — 7. julija je bilo v Bukarešti objavljeno uradno poročilo, da so bile Černovice, prestolnica Bukovine, pred ruskim umikom popolnoma uničene. Uničil jih je požar. — 10. julija je bilo objavljeno, da je bila podpisana med Italijo in Nemčijo pogodba o skupni meji na bivšem jugoslovanskem ozemlju. — Kraljevina Črna gora je bila obnovljena 12. julija, ko se je sešla črnogorska narodna skupščina na Cetinju in oklicala neodvisnost, italijanski vladar pa bo imenoval regentski svet. — 14. julija je nemško vojno poročilo javilo, da je bila »Stalinova črta« na več mestih prebita. — Posebno nemško vojno poročilo pravi 17. julija, da so Nemci zasedli Smolensk. Sovjetska armada pri Vitebsku je bila razbita, romunske čete pa so zasedle Kišinjev, prestolnico Besarabije. — Japonska vlada, ki ji je predsedoval knez Konoye, je odstopila. Novo vlado je začel sestavljati zopet knez Konoye. — 19. julija so nemške in romunske čete prekoračile Dnjester. — Mussolini je 21. julija sprejel bolgarskega predsednika vlade Filova in zunanjega ministra Popova. — Knez Konoye je 18. julija sestavil novo japonsko vlado. — Na vzhodnem bojišču je bil ujet Stalinov sin. — Vojno poročilo št. 414 z dne 24. julija poroča, da so italijanska

torpedna letala izvedla zmagovit napad na angleško brodogojstvo v Sicilskem prelivu. Potopljena sta bila parnika s 15.000 in 10.000 tonami in en rušilec, torpedirani dve križarki, bombardirana pa je bila bojna ladja, križarka, rušilec in velik parnik. — Dne 24. julija je bilo v Berlinu objavljeno, da je ponoči tri sto nemških letal pet ur bombardiralo Moskvo. — Vojno poročilo št. 415 z dne 25. julija pravi, da so bili pri Siciliji potopljeni še štiri veliki angleški parniki, zadeti pa sta bili križarka in letalonosilka. — Med Japonsko in Francijo se je začel pripravljati sporazum o skupni obrambi Indokine pred Angleži. Vojno poročilo št. 416 pravi, da je bilo v letalskih bitkah nad Sredozemskim morjem sestreljenih trinajst angleških letal. — Japonska in Francija sta podpisali sporazum o obrambi Indokine, ki pravi, da bo japonska vojska zasedla Indokino, vendar pa bo spoštovala oblast Francije nad Indokino. — Dne 29. julija je bilo objavljeno, da so romunske čete prispele do izliva Dnjestra.

Avgust 1941.

1. avgusta je italijanski ekspedicijski zbor prispel na vzhodno bojišče. — V Ukrajini so se armade maršala Budjonia začele umikati. — Rooseveltov odposlanec Hopkins je prišel v Moskvo. — Vojno poročilo št. 423 pravi, da je bil odbit angleški napad na italijanski konvoj na Sredozemskem morju. V Petrogradu grade barikade, sovjetska in angleška vlada pa sta začeli pritiskati na perzijsko vlado, da mora izgnati italijanske in nemške državljane. — 4. avgusta je bilo objavljeno vojno poročilo št. 420, da je bila potopljena velika angleška podmornica »Cachalot«, ki je imela 1500 ton. — 7. avgusta je bilo objavljeno posebno nemško vojno poročilo, ki pravi, da je bitka pri Smolensku končana. Število o sovjetskih izgubah in o nemškem vojnem plenu so ogromne. — Na letališču pri Pisi se je smrtno ponesrečil letalski stotnik Bruno Mussolini. — 8. avgusta je nemško vojno poročilo javilo, da so nemške čete na Estonskem prodrle do Finskega zaliva. — 11. avgusta so ruska letala izvedla letalski napad na Berlin. — 13. avgusta je imel maršal Petain po radiu govor na francoski narod, v katerem je razlagal načela o sodelovanju med Francijo in Nemčijo. — 16. avgusta je nemško vojno poročilo

Zabave ubežnih kraljev v Londonu. Od leve na desno: bivša jugoslovanska kraljica Marija, žena dr. Beneša, holandska kraljica Vilhelmina, žena generala Raczkiewicza, angleški kralj, bivši jugoslovanski kralj Peter, norveški kralj Haakon, angleška kraljica, general Raczkiewicz, dr. Beneš.

javilo, da so nemške čete prodrle do Črnega morja in da sta Odesa in Nikolajev zelo ogrožena. — Nemško vojno poročilo z dne 18. avgusta pa pravi, da so nemške čete zavzele Nikolajev, finske čete pa na severu Sortavalo. — Na južnem ruskem bojišču se je začel boj za Odeso. — 21. avgusta so nemške čete zavzele Herson, pri Gomelu pa je bila končana velika bitka. Na severu so nemške čete začele pritiskati proti Petrogradu. — Sovjetske čete so se umaknile onstran Dnjepra. — 23. avgusta je bilo v Rimu in v Zagrebu uradno objavljeno, da bodo italijanske čete spet prevzele nadzorstvo nad tistim hrvaškimi ozemljem, ki teži proti Jadranu. Poveljstvo nad tem ozemljem bo imel general Ambrosio, hrvaško vlado pa bo pri poveljniku zastopal poseben hrvaški komisar. — 25. avgusta so angleške in ruske čete napadle Perzijo in z dveh strani začele prodirati proti Teheranu. — 27. avgusta je bilo objavljeno izredno nemško vojno poročilo, ki pravi, da so zavezniške čete zavzele Dnjepropetrovsk. Sovjeti pa so razstrelili ogromne jezove in električne centrale Dnjeprostroja. — V Versaju pri Parizu je bil dne 27. avgusta storjen atentat na bivšega predsednika francoske vlade Laval. Atentator Collet je streljal tudi na bivšega ministra Marela Deata. — Vojno poročilo št. 451 z dne 29. avgusta pravi, da so bile v Sredozemlju potopljene štiri angleške podmornice. — Na severu narašča pritisk na Petrograd. — Od 25. do 29. avgusta sta se sešla na vzhodnem bojišču Mussolini in Hitler. Na tem sestanku so bila obravnavana vsa vprašanja, ki se nanašajo na nadaljnji potek vojne. Duce je tudi pregledal italijan, oddelke na vzhodnem bojišču. — Uradno poročilo o sestanku med Ducejem in Hitlerjem pravi, da mora novi red v Evropi izločiti vzroke za nadaljnje vojne.

September 1941.

Finske čete so 1. septembra zavzele Viborg. — Vsi sovjetski napadi ob Dnjepru so bili odbiti. — Dne 3. septembra je perzijska vlada sklenila vdati se, v Teheranu je bila postavljena nova perzijska vlada, ki se je začela pogajati z Angleži in s Sovjeti. — 11. septembra je minister Farinacci obiskal Berlin. — Ker so se iz Amerike vedno bolj širile

Vojna na Vzhodu: Prevrnjen velikanski kip Lenina v Minsku.

Vojna na Vzhodu.

govorice o bližnjem posegu Amerike po novih oporiščih, je Portugalska začela hitro pošiljati okrepitve na otoke Azore. — 12. septembra je bilo objavljeno, da je madžarski regent admiral Horthy bil pri Hitlerju v njegovem glavnem stanu na vzhodnem bojišču. — Pritisk nemške in finske vojske proti Petrogradu vedno bolj narašča, pravijo vojna poročila. Tudi pri Kijevu se položaj čisti in v samem mestu so začeli že delati barikade. — 16. septembra je perzijski vladar Riza šah Pfahlevi odstopil. — Ker so se v tujini razširile zlobne novice, da misli Finska skleniti s Sovjeti ločen mir, ko bo finska vojska dosegla stare meje proti Rusiji, je imel bivši finski zunanji minister Tanner, govor, v katerem je rekel, da Finska ne bo sklenila ločenega miru, za katerega si prizadevata Anglija in Amerika. — 19. septembra je nemško vojno poročilo objavilo, da se je začela velika obkoljevalna bitka vzhodno od Kijeva. — 20. septembra so poročali Nemci o zasedbi Kijeva in Poltave. Nemško topništvo stalno obstreljuje Petrograd in Kronstadt. — Izredno italijansko vojno poročilo št. 467 pravi, da so edinice kraljeve mornarice vdrle v Gibraltar. Potopile so tri angleške parnike, enega pa hudo poškodovale. — Po bitki pri Kijevu se je začel razkroj sovjetske vojske na južnem odseku, pravi nemško vojno poročilo z dne 23. septembra. Nemške čete so na skrajnem jugu že prodrle do Azovskega morja. V bitki pri Kijevu je bilo uničenih 50 ruskih divizij. Boji okoli Petrograda po silovitosti naraščajo. — Nemško vojno poročilo z dne 26. septembra pravi, da je nemška vojska vzhodno od Kijeva zajela 492.000 Rusov. Nemške čete da so tudi zasedle Carskoje selo. — 27. septembra so podpisnice trojne zveze slavile prvo obletnico te pogodbe. — Nemško vojno poročilo z dne 27. septembra pravi, da je bila bitka pri Kijevu končana in da je bilo pet sovjetskih armad uničenih, 665.000 ruskih vojakov pa ujetih. — Izredno italijansko vojno poročilo št. 484 z dne 29. septembra pravi, da so italijanska letala spet prizadejala najhujše izgube angleški mornarici v Sredozemskem morju. Potopljene so bile tri križarke, zadeta ena bojna ladja, ena velika ladja, šest manjših in en rušilec, uničene pa štiri trgovske ladje in šest letal. — Turški listi pišejo, da se je konferenca med Anglijo, Ameriko in Rusijo v Moskvi sešla prepozno.

Oktober 1941.

2. oktobra so finske čete zasedle Petrozavodsk. — Italijanske čete so na vzhodu v času od 28. do 30. septembra zajele nad 8000 ujetnikov in prizadejale sovražniku velike izgube. — 4. oktobra je imel Hitler v Berlinu velik govor, v katerem je izjavil, da bo Nemčija zlomila bolševizem, zatrla vse svoje sovražnike ter se vojskovala do končne zmage. Napovedal je začetek največje in končne ofenzive v ruski vojni, ki bo sovjetje do kraja strla. — 8. oktobra je bila v Berlinu in v Ankari objavljena skupna izjava turške in nemške vlade, ki pravi, da so popolnoma neresnične razne govorice o kakšnih sovražnih nemških namenih zoper Turčijo. — Nemško vojno poročilo 8. oktobra pravi, da je obkoljenih pri Vjazmi več sovjetskih armad. — Predsednik Paname je prepovedal, da bi bili trgovski parniki, ki vozijo pod panamsko zastavo, oboroženi. — Nemško poročilo 9. oktobra pravi, da so pri Brjansku nemške čete obkolile tri sovjetske armade. — Nem-

ško vojno poročilo z dne 10. oktobra je objavilo, da so nemške čete prodrle proti Moskvi na 500 km širokem pasu. — Dne 10. oktobra je bila v Carigradu podpisana trgovinska pogodba med Turčijo in Nemčijo. — 10. oktobra je Hitler naslovil na svojo vojsko na vzhodu posebno poslanico, v kateri je svojim vojakom napovedal po zadnji ofenzivi največjo nemško zmago v zgodovini. — Panama se je morala vdati pritisku iz Združenih držav in predsednik Arias je odstopil. Nova panamska vlada se je vdala zahtevi Amerike in je dovolila oboroževanje panamskih trgovskih ladij. — 15. oktobra je nemško vojno poročilo navajalo, da je bilo na vzhodu dotodaj ujetih nad 3 milijone sovjetskih vojakov. — Nemške čete pa so prodrle do 100 km daleč pred Moskvo. — Predsednik bolgarske vlade Filov je prišel v Budimpešto, kjer so se razvile velike manifestacije za prijateljstvo med Bolgarijo in Madžarsko. — Dne 16. oktobra je nemško poročilo navajalo, da se razvijajo boji v zunanji obrambni črti Moskve in da je bilo po bitkah pri Brjansku in Vjazmi nad 560.000 mož ujetih, 888 tankov in 4133 topov zaseženih ali uničenih. Nemške čete da so zasedle Tver in Kalugo. — Romunsko vojno poročilo je dne 16. oktobra objavilo, da Odesa gori. — Japonska vlada kneza Konoja je odstopila. — Romunske čete so 16. oktobra zasedle Odeso. — Sovjetska vlada in diplomatski zbor sta začela zapuščati

Moskvo. — 17. oktobra je dobil mandat za sestavo nove japonske vlade general Tojo. — Dne 18. oktobra je general Tojo sestavil novo vlado, ki je izjavila, da se bo Japonska še bolj naslonila na države Osi. — Dne 20. oktobra navaja nemško vojno poročilo, da so zavezniške čete začele prodirati na industrijsko ozemlje ob Donu. — Nemški gospodarski minister Funk je obiskal Rim ter v svojem govoru povedal, da sta Nemčija in Italija tudi v gospodarstvu eno in da mora Evropa na gospodarskem polju postati popolnoma neodvisna. — 22. oktobra so italijanske čete zavzele Stalino, eno najvažnejših sovjetskih industrijskih središč. — Stalin je zamenjal poveljnike svojih armad in je bil maršal Timošenko z osrednjega odseka premeščen na jug, maršala Budjoni in Vorošilov pa sta odšla zbirat nove rezervne sile. — 23. oktobra je nemško vojno poročilo objavilo, da je bila zunanja obrambna črta Moskve prebita in da so prednji nemški oddelki 60 km od Moskve. — Slovaški predsednik dr. Tiso je obiskal Hitlerja v glavnem stanu. — Dne 25. oktobra je bilo objavljeno izredno nemško vojno poročilo, ki pravi, da je bil Harkov 24. oktobra zavzet in da so Nemci zasedli važno prometno križišče Belgorod. — Sovjetska vlada se je iz Moskve preselila v Samaro. — Dne 28. oktobra je bilo objavljeno, da je kancler Hitler dne 24. oktobra v glavnem stanu sprejel italijanskega zunanjega ministra grofa Ciana. — Vsa Italija je slovesno proslavila vstop fašizma in fašističnega pohoda na Rim v XX. leto. Ob tej priliki je Mussolini ponovno poudaril, da bo Italija vzdržala z Nemčijo prav do zmage.

Vojna na Vzhodu: begunci se vračajo v požgane domove.

Zemlja ob jezeru

MIRKO JAVORNIK

»Kadar se ljudje sestarajo in stopijo v čas, ko jih polahko začenja presevat bližina One strani, začenjajo njihove besede biti redke in modre. Teda pravijo, da so vsa naša pota, naj si jih mislimo naprej ali kamor že, le eno samo vračanje. Naj želimo in silimo, kamor hočemo, naj nas hrepenenje ali resnica prineseta do katerega koli obzorja — od povsod drži pot spet nazaj: na izhodišče, na stare kraje, na prve resnice, domov. In domov se je vračati lahko in ljubo kakor nikamor...«

Ni dolgo, kar sem na kdove kakšnem enodnevnem današnjem papirju bral to misel. Branil sem se jo pripoznati za resnico. Pa vendar sem to popoldne samega sebe na lepem presenetil v trdni veri vanjo. In še na kraju, ki je po videzu pust, prazen, skoraj grenak ter daleč od sicerne umetne misli.

Spehan kakor človek, ki dolgo ni hodil, sem se ustavil ob začetku žalostne, obupane gmajne. Tam, kjer pot, držeča s postaje v domači kraj, na mah poskoči na prvi obronek brega. Dan je bil še zgoden in ure bliže poldnevu ko večeru.

Tja do roba se popotniku od postaje zmeraj mudil. Čimprej bi rad imel za sabo kraj brez obraza, kakor je ta postaja. Nekaj vrst hiš je, nametanih ob ceste. Vas nima jedra in ne katerega osrednjega znamenja, ki bi se ti po enem pogledu vtisnilo v spomin in ti ohranilo o kraju podobo. Rasel in pojemal je, kakor so nanj letele drobne sveta, ko je bolj ali manj na gosto vozil mimo svoje bogastvo, slepila in razočaranje. Hiše ob cestah so se smejale ali mračile, kakor se je odpirala ali zapirala meja za les, za dovoljeno, za prepovedano blago, za poštenje, za vse, kar se je pač dalo prodati.

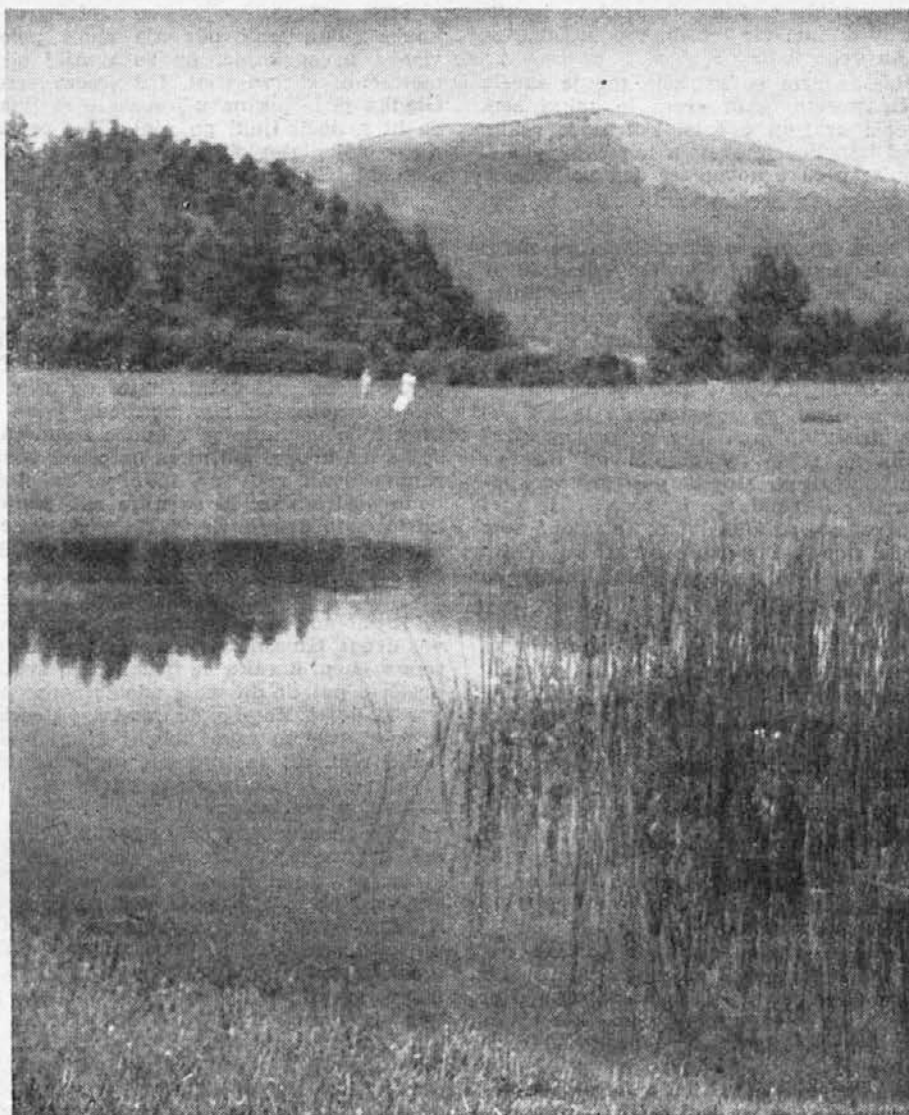
Ko sem se danes podviral tam mimo, me je obšla misel od prej, ne da bi jo bil iskal. Ujel sem se v njej in pa v želji, da bi bil čimprej doma. Da bi bil čimprej gori na sedlu, kjer se pot in podoba kraja naglo prelomita in dasta pogledu, da hrepeneče plane čez kodrasti breg in čez gladko polje do vsega domačega.

Na tistem prvem robu sem se oddahnil. Svetlo poletno zelenilo leščevja je že ugašalo. Nekaj noči sèm se ga je bila morala že dotakniti jesen. Trava po gmajni je bila sklonjena in malo sežgana, sinji osat je nagosto sivel med njo. Drobno rumeno in rožnato cvetje se ni niti z vonjavo več oglašalo izpod trave. Redke jagode na brinju so bile črne in črnina je izdajala trpko sladkobo. Sence so se od leščevja stegnile dalje, kakor je bilo v navadi vso pomlad in poletje. Pa meja med senco in svetlobo je bila mila, nič kričeča; poleti je senca ostra ko kosa in svetloba boll v oči povsod: na listju, v rosi, na blesketu trepetlik in na nebu. Kadar se je leščevje po žlebovih in mejah razmajalo, so izmed njega zardevale jagode: jerebika, glog, makovnica, češmin, drenulja. Na nekaj hójah in borih so se bili novi vršiči stegnili lepo proti nebu. Sonce je bilo za to uro nizko, pa ni stalo tam, kjer naj bi bilo, če bi moralo že kmalu zaiti.

Na gmajno je legala jesen. Cudežni, sladki, bogati čas, v katerem je vse lepo, tudi brinje, sence in enoličnost bregov, izmed katerih ni videti nikamor, razen v nebo.

Ni se mi dalo naprej. Spet sem čez dolgo hodil domov na jesen kakor že tolikokrat. In zmeraj mi je bilo tako kakor to popoldne, naj sem prihajal od koder že: iz poletja ob morjih; z dolgih voženj po sinjini; iz bleska in omamljive motnjave razkazujočih se velikih mest; od umetnin v kamnu, barvi in besedi, h katerim roma svet; od ljudi s pošastnimi in vabečimi usodami; od srečanj z nepoznanim svetom in nepoznanimi razodetji. In vsako pot je bilo kakor danes. Jesen na gmajni, na jezeru, na poljih in nad krajji me je nevidno objela in vzela vase. Še preden sem se dobro zavedel, me je prepričala, da je najlepše vračati se. Jesen in dom sia kakor pristan pod večer: ne želiš si nič drugega kakor biti tam, pozabljeni, spat, biti samo pri sebi.

Krenil sem naprej, še sam ne vem dobro, kdaj. Zdaj sem že tam, kjer bruhne prvo kamenje iz brega. Na lepem, ne veš čemu in ne razumeš, zakaj naj

Slivnica izza voda Cerknškega jezera.

zemlja prav tod, sredi trav in ostankov poletnega cvetja, razodene svoja žalostna rebra. Pa tako je na Krašu, naj bo za pogled še lepše oblečen. Tudi gore in hribovje vstajajo pri nas naravnost iz ravni, brez počasnega vzpenjanja, brez dolgih, težavnih, pripravljajočih se prehodov, kakor jih moraš prestajati drugod, če hočeš do prave gore.

Pustim pot, naj se vije in pleza po svoje. Krenem v breg in bi rad poiskal prvi stari spomin na poti domov.

Nekje prav ob stezi je med pokvečenim brinjem za dve pedi širok kamen. Vanj je globoko zajedena sled spodrsajočih človeških stopinj. Vdrta je tako, da nogo skoraj uklene. Nikoli še nisem videl človeka tam, pa kadar grem mimo, so na njej sveža znamenja neznanih nog. Kdove koliko jih stopa dan za dnem na to sled in koliko jih je položno zdrsnilo po njej od tistih starodavnih, meglenih časov, ko so se povsod, in tudi na tej majhni zemlji, porajale svete zgodbe!

Še otrok sem nekdanj moral zdoma. Nebo je bilo od jesenskega dežja težko, da je viselo čisto nizko, do žalostnih lip ob poti. Vrh klanca sem se stisnil kapelici pod kap in se zagledal nazaj. Solze so me dušile, ko nisem od doma videl ničesar: ne zvonika nad krajem, ne jezera, ki je tiste dni prihajalo, ne prvih, prezgodnjih luči izpod nizkih streh, ne bele, nizke megle, ki sleherni večer vstane iz jezera in potuje ob gozdu za zašlim soncem. Vse je ostalo tam in neskončen se mi je zdel čas, ko bom brez vsega tega moral biti drugje. Obracal sem sluh nazaj, da bi ujel iz oblakov tam doli kateri zvon ali krike jesenskih ptičev nad jezerom. Zalosten sem čakal in čakal. Ker je bilo začelo nesti postrani, sem se izpod kapa umaknil v votlo starinsko lipo, kjer smo ob paši vedrili in kurili. Ko sem stopil v deblo, sem brž prestrašen skočil nazaj. Tam je čemela suha, visoka ženska, v črno oblečena, s težkim pokritim cekarjem pri nogah. Ena izmed tistih, ki jih srečaš povsod na stezah po gmajni in po kolovozih, ki gredo vstric velikih cest. Če drugega ne nosijo, vedo novic z vseh koncev doline, vse lepših, vse hujših, vse prepričljivejših kakor jih vedo listi.

Ko je ženska videla, da sem se ustrašil, me je začela tolažiti. Vprašala je, čigav sem, kam grem in zakaj sem žalosten, ko grem v lepši kraj in v šolo. Potem je rekla, da pojdeva skupaj. Pred kapelico je obstala in nekaj iskala. Ko je našla, mi je stisnila v roko novce ter dejala:

»Vrzi v skrinjico, tamle. Za srečno vrnitev, da bi spet vesel prišel domov.«

Spustil sem denar skozi špranjo v zidu. Skrinjice zada ni bilo in novce je veselo zazvenčkal po tleh. Zakotalil se je pred oltar in utihnil. Ženska se je prekrizala, vzdihnila, potem sva jo ubrala dalje. Ni mi bilo več tako težko. Veseli zvenket novca, ki je padel pred oltar, mi je ostal v ušesih.

Pod kapelico sem hotel po cesti, ki je ob ogradi zavijala na levo. Ženska je pa krenila po stezi v gmajno.

»Mati, tod!« sem jo poklical, pa je odmajala in mi pomigala za sabo. Ko sva prišla do tam, kjer se gmajna prelomi navzdol, je pustila še stezo ter stopila do nizkega brinja. Nekaj je iskala, potem pa stopila postrani ter potegnila z nogo po kamnu. Zaškripalo je in žena se je spet prekrizala. Nato je mignila, naj pridem bliže. Začudeno sem krenil tja in jo vprašaje gledal. Pogledala me je in rekla:

»Še ti pojdi čez to stopinjo, da boš srečno hodil po svetu!«

Nisem je čisto razumel in sem pogledal na tla. Videl sem stopinjo, v kamen izhojeno, za katero dozdaj nisem vedel, čeprav smo fantiči poznali sleherni grm in vsa gnezda. Stal sem ob kamnu in gledal. Ženska se je sklonila, me prišla za levo nogo ter podrsnila z njo po stopinji. Potem je začela praviti:

»Kadar greš po stari cesti, ne pozabi stopiti na ta kamen. Potem boš povsod srečno hodil. To je Marijina stopinja. Šla je od jezera sem čez po gmajni. Jezus ni mogel hoditi, brinje in kompava sta ga bodla. Morala ga je nositi. Bila je trudna in ko je prišla do tega kamenja, se ji je spodrsnilo. Padla bi bila, da se ni kamen hitro vdal pod nogo. In njena stopinja je ostala tialà. Kdor gre tod, pa stopi po njej, povsod srečno hodi in obstane.«

Njen glas je bil krotak pa prepričan kakor glas rahlega pa vztrajnega vetra, ki skoraj zmeraj veje nad zemljo ob jezeru. Razločno, kakor tisti večer, se mi zdi, da ga slišim danes, ko po neskončnih letih spet stojim ob shojnem kamnu. Zda, ko je dan še vesel in visok, bi rad videl, če je sled kaj globlja, kakor je bila tisti večer. Ni moči spoznati, videti je le, da je zajedena živo, živo v kamen kakor sled nešteti rodov, ki so stopali sem. Sto in sto let so odhajali zdoma, z žalostnimi nogami so šli čez ta kamen, ostali so zvesti sveti stopinji, se vračali spet v svoje in

obstali na zemlji ob jezeru v poročstvo in pogum nam, ki smo jo podedovali tedaj, ko je čez njo drl tuji vihar...

Še malo naprej, pa je videti kapelo vrh sedla. Zmeraj je enaka, tiha, zapuščena, s starim Bogeem in suhimi rožami na oltarju. Ob njej že sto in sto let z vetrom molita lipi, o katerih nihče ne ve, da bi bili kdaj mladi. Toliki sta, da pozabiš na jezero in zemljo, ki se ti odpirata onkraj sedla, ko stopaš h kapelici. Veje so jima redke, pa take, da segajo čez vse nebo in kar je tam čez pod njim. Burja ju je razčesala od vzhoda na zahod, a debli se nista nagnili. Stari in votli stojita pokoncu kakor vse, kar raste iz zemlje, najsi bo gora, človek ali resnica. Ob znamenju raseta in ga varujeta že tako dolgo, da sta sami znamenje vsemu, kar ne mara s te zemlje. Z neskončnimi, žilavimi rokami objemata ves kraj pod sabo in nebo nad njim, vso zemljo ob jezeru. Sta kakor očaj, ki se je pod smrt vstopil pred svoj rod in mu skozi burjo vpije svoj testament: »Obstoj, kjer sem obstal jaz!«

Čudno je, iz česa moreta rasti! Zemlje tod je komaj za ped. Kdo ve, kam vse sta razvili korenine? Pod njimi trohne kosti stotin neznanih vojakov: kosti tujcev, ki jih je Napoleon gnal grabit prav sem, in kosti očetov, ki so po tej gmajni branili ta kos zemlje ob jezeru. Morda je iz njih lipam ta trmasta rast — kdo ve?

Debla je zdaj pri njima samo še na treh straneh toliko, da stojita. Ne moreš se ogniti, da ne bi računal, kdaj bosta drevesi padli in ju ne bo več... Potem pa vidiš, da rase iz srede starega debla že mlada lipa in da se objestno razteza za starimi vejami, da bi jih dosegla in presešla. Zrasla je tedaj, ko je bilo treba in tam kjer je morala. Čemu potem strah, da ne bo na tej zemlji ničesar in nikogar, kadar se stara debla podro?

Še preden sem pri znamenju, se začne onkraj sedla odpirati nov kraj. Najprej se zablesti v obeh: jezero je, ki se kakor židan trak napenja okoli polovice ravni. Voda je visoka in spokojna, da se v njej slikajo gozdi s svojimi molčecimi skrivnostmi. Od jezera sem se razpenja ravan. Gladka je in pisana v jesenskih razlikah polja. Preveč je je, da bi razločil ljudi po njej. Kjer prehaja v jezero, teko ob njej gosti plitovi. Da ni grmovja in drevja, ne bi vedel za pota, ki teko od vasi v vas in s polja na polje.

Kadar je zadosti, pa vstanejo kraj s polja hribi. Takoj so strmi in zares. Da ni ograd in krajev na začetku bregov, bi bili kakor strm plot, ki zapira zemljo ob jezeru. Če gledaš z višave, skoraj ne vidiš prehodov, kjer drže ceste v druge doline.

Kraji so, razen Jezera in Dolenje vasi, vsi pod gorami. Jezero je čudna voda. Nima ne trdnih bregov, ne postav kakor potoki. Zda, zdaj je ni. To leto seže do vasi, drugo se bo spet držala daleč od njih. Kadar si bodo ljudje želeli kravine in rib, ne bodo jame požrle tri leta; spet drugič bo usahnilo pod konec spomladi in ob prvi zimi, da se bo led hrume udiral za bežečimi vodami. Kjer bodo ljudje zapovedovali vodi teči tako, se bo obrnila po svoje. Odprli bodo požiralnike, ki se njim zde pametni, pa se bo zemlja udrla čisto drugje in vlekla vodo vase.

Zato so se ljudje jezeru umaknili do hribov in na vznožju stavili hiše in vasi, ob vznožju pa speljali veliko cesto, ki robí ravan, kakor jo jezero robí na jugu in zahodu...

Spuščam se od znamenja po poti v dolino. Kraj je zdaj ves drugi. Gmajne je še toliko, da pride pot do ravni, potem sem v enem koraku na drugačnem svetu. Kadar peljem koga prvič to pot, se do sedla dolgočaseno ozira, potem pa ne ve, kaj bi dejal. Zemlja ob jezeru, ki se začinja na oni strani, je tako zase in tako nobeni drugi podobna, da je tujcu še težko reči, ali je lepa ali ne. Prenahitro stopi iz ožine v planjavo, iz neznatnosti in enoličnosti v mogočnost, v pisano širjavo, v veličastje.

Ko grem vedno bolj navzdol in je sonce vse milejše in vse dalj segajoče, se mi pogled na zemljo ob jezeru zdi kakor orgle pri največji maši v letu. Ravan s poljem in s stoterno pisanostjo poje drobno in žvrgoleče, kakor da se oglašajo škrjanci iz tistih otroških piščali, ki stoje v orglah po kotih. Slivnica s tremi vrhovi je do dna stopnjujoči se grom, iz katerega se oglašá božja jeza. Sonce in svetli dan nad to zemljo sta moška, vrisajoča pesem sredine, polne moči in volje. Snegovi s Snežnika se oglašajo kakor redki klici pozavne z višin. Jezero s svojimi sinjinami, sencami in globočinami je najprej slovesen uvod, ki se pa počasi, neprekrenljivo in nespremenljivo vali od vzhoda do zahoda, od začetka do konca. Iz uvoda postaja vzhod in poglavitni spev te simfonije barv, veličastja, razlik in skrivnosti.

Zemlja ob jezeru je kakor pesem orgel pri veliki maši...

Tako se mi zdi to popoldne in si mislim, da sem tako povedal vso čudovitost tega kraja z nečim, kar sem si zmeraj želel, da bi mogel. Od čim dalje sem prihajal, čim več tujih mer sem imel za domačo zemljo, tem bolj sem verjel, da se bo to dalo. Ko pa bom vendar enkrat prijel pero in ga zastavil za to dolžnost, bom videl, da slika in barva ne pojeta, da pesmi ni mogoče videti in da je beseda za prvo in za drugo pretuje orodje...

Zdaj sem že pri prvih hišah. Cerknica leži pod Slivnico kakor gnezdo mogočnega, budnega ptiča. Kakor oster krik stoji nad njo visoki, bodeči zvonik. Zvonovi poganjajo iz njega čez vso ravan svojo žametno pesem h prazniku. Hiše drhte pod njihovim glasom in sramežljivo skrivajo bleščeča se okna pod strehe. Njive in odprti vrtovi drže do pragov. Ceste so pogreznjene v senco hiš in visečega drevja.

Ob cesti se ustavim in čakam, da pojdejo mimo furmani z lesom. Dolga je vrsta, čeprav je dan pozen. Skripanje vo-

se shajajo tam, kjer treba ni, imajo zgon. Če so otroci ali živina uročljivi, jih stare žene še danes opahajo, pa pomaga. Hlebec, ki mora vse svete večere ležati pogrnen na mizi — in luč ob njem — je župnik, najbrž, ker ga je stare čase bila deležna vsa ljudska skupnost z živino vred.

Če ne znaš jezerskega težkega čolna voziti in obtičiš na pesku, si ostrmel. Prej kakor voziti, boš znal iz njega s polačo vodo polati. Kadar jezero pade za toliko, da ne leži voda v njem nič več zdržema, temveč odteka na razne kraje, tedaj se je voda pretgala, kar je za ljudi ob jezeru znamenje stare pravice, da lahko ribe love z roko in s sakom...

Leta in leta poslušam ljudi, pa zmeraj še slišim novo, nepoznano besedo, ki daje gluhih pojmom podobo in jih oživlja. To je prastari in nespremenljivi govor zemlje ob jezeru, je njena sramežljiva, pa iz dna, iz srca prihajajoča, jecljajoča, resnična in pristna pesem...

Črni gozdi nad zameteno jezersko planjo.

zov, voznikovo robantenje in treskanje biča je najlepša pesem pri nas. Kadar je cesta mrtva, je kruh po domovih skup in ljudje beže drugam. Pa zmeraj se nekako ob pravi uri spet odpre. V gozdech, ki jih je samo napol videti, zapoje žage in plenkače, se oglase krik, kletvina in lomastenje živine, ki vlačí. Dan za dnem, leto za letom romajo hóje in smreke in bukve čez dolino drugam. Zvožena, udrtá cesta je znamenje dobrega časa in gajzla poroštvo življenja. Včasih so jo dajali otroku za prvo igračo. Govoriti še ni znal, zamahniti z njo pa. Iz igrače se je spremenila v spremljevalko za vse življenje. Vsi rodovi na tej zemlji so si z njo gonili kruh v hišo. Hudo bo, kadar bo drugače...

Po ulcih in po zavrtih se obrnem proti domu. Tod je lepše kakor po široki cesti in zanimivejše, če kraju pogledaš izza hrbta v življenje. Hiše so stare, nizke, sključene kakor ljudje, ki jih vidiš pred njimi. Nova streha iz opeke tu in tam je kakor semanjska ruta na glavi stare botre. Od ljudi, mimo katerih grem, slišim tu pa tam spet staro, častljivo besedo, ki zadene vsako reč trdo in prav kakor kamen, iz katerega so hiše, plotovi in poti. Začuda je teh starih besedi, ki v enem povedo vse, kar moramo popolnejši ljudje opisati s tremi in petimi besedami.

Če ne daš na vprašanje odgovora, ti bo človek tu dejal, da se ne odumiš. Če potreseš mimogrede za kljuko ali za plot, te bodo vprašali, kaj se jadraš. Če boš pravil mestne modrije in zapletene novotarije, ti poreko, da si sanja. Če boš menil, da ajda ne cvete več tako belo kakor pred tednom, boš zvedel, da je ugasnila. Če te prijatelj povabi, da mu bodi za druga pri poroki, se bo to pri nas reklo, da si za voja. Če nočejo naravnost reči, da si neumen, boš zvedel, da le uma grešiš. Če se boš o sredo zimcih čudil ledenim svečam in njihovem blesku, te pouči domača beseda, da so to le zmrzlake. Otroci in mladi ljudje, ki ne ubogajo in

Od doma je prva pot na jezero. Čez polje, med dozorevajočimi njivami, pod redkim drevjem, nagosto polnim, kadar je količkaj leto. Poleti stoji tod ponavadi visoka rž ali žito. Nalahno je sklonjena po vetru od vzhoda. Njeno klasje kaže tja, kamor je že od vselej obrnjena vsa ta zemlja; od vzhoda proti zahodu. Voda v jezeru valovi in teče noč in dan tako, gore so proti vzhodnemu vetru gole, drevje po vrhah je nagnjeno od jutra k večeru in ledena griva mu pozimi rase zmeraj samo v to stran.

Veter, ki obrača in pošilja vse od vzhoda proti zahodu, je božji poslanec, ki veže ljudi in stvari tod v enako usodo. Ljudje moramo romati od jutra v zaton, iz svetlobe v mrak, in tod, ob jezeru, jih spremlja na tej večni poti še zemlja s svojo rastjo, stvarmi in gibanjem. Tako pretresljivo veličastje sem začutil po daljnih poteh samo na tistih otokih v Oceanu, ki pravijo o njih, da so zadnji spomin nekega potopljenega sveta. Tudi tam je vse nagnjeno po vetru, ki prihaja od celine in se izgublja v morje. Palme in valovi nihajo po njem, drevje se ne vzravna več niti, ko vetrovi potihnejo. Oblaki, ki jih tok vetra ne zajame, stoje mesece in mesece nepremično kakor greben nakopičenih gora...

Čez jezero vleče danes veter le toliko, da se gore ne morejo čisto jasno gledati v njem. Tu s kamenja na sipu, tik vode, se zdi jezero ogromno. Voda je svetla in vesela, kakor da ne pozna ne globočin, ne viharja. Sedim nizko, zato je obzorje čisto blizu. A še preden more oko do njega, mu zastavita pot bik in tršica, ki se zdi, da podaljšujeta jezero v neskončnost. Daleč izza obzorja vstajajo šele hribi ob robu ravní.

Naravnost pred mano je Slivnica. Odtod je čisto druga kakor s poti, ki drži od postaje. Zdaj je kakor počivačočá ladja, proti krmi zmeraj višja ali kakor ležeča srna, ki je skrila glavo. Zadnji, najvišji vrh je posut s skalami. Tako

na lepem leže sredi gladkih, strmih trav, da ni moči drugače, kakor da jih je bruhnil iz brezna hudič. V starih časih so ga hodile na vrh odganjat procesije. Zdaj tam gori spi in miruje, divja pa po ravninah in cestah sveta, kjer ga ne znamo več ustaviti in potlačiti v brezno...

Čudna gora je Slivnica. Zdaj jo vidiš tako, s tremi vrhovi in dolgimi hrbti. Hodiš pol ure, pa je ne bi spoznal. Tam od Grahovega vidiš samo strm vrh in gozdnat žleb od njega. V žlebu samuje Sv. Miklavž in straži nad edinim vrednim studencem na njej. Pa še ta usahne, kadar usahne voda v jezeru — in tako je domala z vsemi studenci naokoli.

Če te zanese pot na severno stran Slivnice, jo boš videl zaraslo in neizrazito kakor ogljarsko kopo, ki so ji razgrebli vrh. Če pa se okoli nje ali na vrh koplješ skozi zamete pozimi, je ne boš prepoznal. Gmajna in puščobe so prekrita z belo bleščavo, grebeni zaliti, meje med senožetmi zbrisane. Na vse strani padajo bele strmine in kličejo v omamljivo strmoglavljenje, da se človek zdaj z burjo bije, zdaj divja, da bi jo prehitel na lovu za uhajajočim soncem.

Kadar sem hotel videti zemljo ob jezeru vso in v vsem veličastju, sem moral na tisti vrh. Dostikrat je bilo, pa skoraj ne pomnim, da me ne bi bil z vrha odganjal vihar. Njegovo vpitje je bilo poleti jok, pozimi grožnja. Včasih se je bilo treba boriti z voljo in z rokami, da sem obstal in mogel zreti v ravan.

Od tam gori je jezero videti do polovice črno — do ondot, do koder sežejo gozdi s svojimi sencami. Če je zgodaj v dnevu in mirno, je videti v njem globočine in plitvine. Stržen se vije po njegovi sredi, je neskončno dolg in zavit, zmeden kakor človeška pot. Hribom prihaja iz drobovja in se na zahodu spet izgublja vanje. Gozdi padajo v vodo strmo in mračno, kakor da se hočejo pogrezniti vanjo. Nikjer ni videti vodam izvira. Od vsepovsod prihajajo iz te čudne zemlje. Gozdovi in gmajne zbirajo čez jesen in zimo vodo, da si za spomlad ob vzhodu razgrnejo ogromno zrcalo. Dež, ki je siv padal na hribe in na ravan, popije rešetasta zemlja. Po neznanih poteh, prelivih in kristalnih tesneh se voda čisti, trpi in se bije za soncem. Potem vre na dan sinja, svetla in radostna, kakor da si je spotoma nakradla bleščave in isker s kapnikov in bisernih zastorov pod mračnimi gozdovi. Ko jo gledam z višave in vidim, da je tja proti soncu sam ogenj, samo zlato, nič manj vroče od njegovega, se mi zdi, da mora biti tako.

Pozimi se zdi pogled na jezero in na zemljo ob njem še veličastnejši, skoraj strahoten. Na obzorjih, daleč od tega kraja, gorijo snežene meje domovine. Majhne razlike in daljave izginjajo v belini. Zreš poše in sredi pod tabo, kolikor morejo doseči roke, je sama snežena planjava, brez sence in skoraj brez črnega madeža. Gozdovi od Snežnika čez Javornik do Nanosa so pošastno črni. Jezero se je z zemljo zliło v eno belo skrivnost. Med njima ni meje. Vse je gladko in ravno, dokler beline in ravni ne požre gozd, ki se kakor mračen, molčeč plaz nepretrgoma vali nanjo. Sem pa tja je burja zbrisala sneg z ledu; tam zaslužiš globočine in objame te strah pred njimi in pred zemljo, ki svetla počiva pred tabo.

Sto je pogledov na jezero. Če stopiš na Karlovico, tam, kjer se izgublja na zahod, se ti zdi reka, ki ti prihaja nasproti. Če si nad začetkom njegovega teka, kje pri Vrhjezeru, je kakor zaliv velikanskega morja, ki pač mora ležati nekje za nizkim hribovjem na zahodu. Če zreš nanj iz gozda na Goričici, se ti zdi, da nima konca, saj vidiš samo dolge plitve bregove pred sabo, sam si pa nekje sredi vodovja. Če sediš v Zadnjem kraju, je neznano gorsko jezero, izgubljeno med gozdovi kakor oko med priprtimi vekami. Sama tišina, še ptičji padajo izpod neba vanjo neslišno kakor mustasti bliski. Vračaš se iz Zadnjega kraja in pred tabo se zablesti sanjav zatok, postavljen v zelenje in v gozd nalašč za zaljubljene slike in tihe zgodbe. Kadar se vode razgube, je vse sama travnata planjava. Najprej rumeno blesti v močvirskem cvetju, potem temni, zagoreva in postaja podobna tujim, zagonetnim širjavam. Kjer je požrlo vodo, se sprevrže v gore in globeli, zmešano strugovje in prepade. Ko zemlja, ki je bila jezeru dolge mesece dno, tri dni ni mokra, razpoka na sto strani in križem, mah po bregovih požiralnikov zbeli in zdi se človeku, da se je zgubil v obupano puščavo, nad katero je poveznjeno sivo nebo...

Sedim na bregu otočka in preštevam podobe in slike o jezeru. Sto jih je, kdove koliko. Zemlja na oni strani je daleč, polje se razteza v nedogled, kraji nad njim so drobni, da jih je komaj prepoznati. Sv. Volbenk stoji nad skritimi Zelšami, Dolenja vas se umika od cerkve, ki je preblizu vode. Od podrtega kamnitega plotu stoji samo lok, ki skozenj morda hodijo bele žene iz jezerske megle. Vas se stiska nad

potok in živi med svojimi mlini, brvmi in sklonjenimi vrbami. Cerknica se je razpela v objem ob dolgi cesti, od katere živi. Cerkev stoji nad njo mogočna kakor kljubovanje, siva kamnita tabora sta kakor osivela diakona za njeno gosposkost. Šerkove hojice na Slivnici tik za njo jo postavljajo v svetlobo in skoraj v prešernost. Naprej na vzhod se Marof zajeda z velikansko ogrado Slivnici v bok, s Pristavo se razpenja daleč v jezersko plan. Martinjaku je bistvo prerasel Cesarjev les, prelepo staro cerkev in njene ljube slike pa zasenčil bahati zvonik iz dvajsetega stoletja naše umetnosti. Grahovega skoraj ni videti, tako je med vrtovi. Nad Zirovnico, nad njenimi studenci, potoki, mlini in dekleti rase kamnita cerkev, siva in mogočna kakor burja, ki pada mimo nje na ravan. Lipsenj in Steberk sta stisnjena pod Križno goro, kjer so zaradi enodnevnih vabe odbili zvoniku vrh in mu obesili plot za razgledovanje. Vrhjezero se vse novo blesti nad svojimi klaneci in se baha s trtjem pred hišami. Kako se ne bi — tam ja ni burje. Laze so že skoraj v gozdu, od Otoka in njegovih kmetij je videti samo za dobro oko beline od cerkve, stisnjene med hojem...

Okoli in misel romata po stoterih obrazih te zemlje. Počasi se je nad jezero in nad zemljo nagnil večer. Valovi vstajajo in začenjajo plati ob noge. Mrmrajo stoletno skrivnost svoje čudne poti; nezadržno govore o rasti in o smrti, o krajih, ki jih nekda ni bilo in o gradovih, ki so padli v jezero. Pripovedujejo tiho, od daleč, kakor odmev zaljubljene pesmi. Od vzhodnega brega prinašajo zgodbo o žalostni ljubezni sleherni noč čez vse jezero pod svetlo okno gradu nad Malo Karlovico. Luč na grajskem oknu mu je kazala pot, da ga ni voda vzela mimo, v žrelo med skalami. Nekdo, ki te ljubezni ni maral, je divjo jesensko noč, ko so se vode bruhaše valile izpod zemlje na zahod, prenesel luč na napčno okno. Čoln so požrla brezna v Karloviici, deklet in njen grad in ljubezna pa so našli mir v jasnih vodah pod gozdom.

Lepa in skrivnostna in vabeča je pesem jezera pod večer. Mešala mi bo misli še dolgo, še potem, ko bom spet stal pri znamenju na sedlu, gledal večer nad kraji ter potolaženo videl, da lipe, iz stoletij rastoče, še zmeraj enako objemajo s svojim blagoslovom zemljo ob jezeru in ves tisti mali, zlati naš svet, ki mu je ta zemlja srce.

(Fotografiji k sestavku sta piščevi.)

»K sreči svojega kraja mora vsak po svojem stanu dolžnosti zvesto izpolnjevati. Ako vsak svoje stori, bo vse storjeno, kar je potreba k sreči dežele domače.«

»Preljube matere, ki svoje ljubčke dožite, Še z milimi pesmimi jih razveselite. Kar mleko materno za njihovo telo, Naj mila pesem bo za dušo njihovo.«

»Poštena je predica, In stara ta pravica, Da tisto deklet kaj velja, Ki gvanč z domače preje ma.«

»Hočete, pošteni sosedje, srečno in veselo živeti, morate biti enega srca in enega duha! Vsak naj za dobro vseh skrbi, kolikor mu je mogoče, pa tudi vse naj za pravico vsakega skrbi, naj se nikomur krivica ne zgodi in vsakemu po moči pomaga.«

Anton Martin Slomšek

ŽUPANOVA JAMA

biser Dolenjskega krasa

HAFNER JANKO

Na tisoče znanih jam in brezen leži v našem Dolenjskem in Notranjskem krasu. Med temi jih je mnogo prav lepih in ogleda vrednih. Na žalost pa je malokatera jama lahko dostopna. Poleg tega tudi razmeroma najlažje jame zahtevajo precejšnjega napora, dobre turistične opreme in poznanja glavnih osnov za raziskavanje in obisk jam.

Edina jama, ki ji je pri nas zasebna podjetnost odprla vrata za široko javnost, je Županova jama pri Grosupljem. Če upoštevamo, da je ta izredno lepa in zanimiva jama pri nas prva, ki je urejena tako, da jo more obiskati tudi najbolj razvajeni turist, moramo priznati, da se mnogo premalo zanimamo za lepote našega kraškega podzemlja.

Če bi drugi narodi mogli v svoji zemlji pokazati kaj podobnega, bi že zdavnaj taka jama zaslovela kot največja zanimivost in najvažnejša izletniška točka. Pri nas pa komaj vemo, da imamo tako jamo. Malokdo pa ve, da so v Županovi jami lepo speljane poti, dobro in lepo urejena stopnišča in da je jama razsvetljena z elektriko. Posebno ugodna je lega jame, ki je razmeroma tako blizu Ljubljane. Prijeten izlet v Županovo jamo lahko napravimo vsako nedeljo. Z vlakom gremo do Grosupljega, odtod pridemo po lepi cesti v Ponovo vas, od koder je le še tri kilometre gozdne poti do jame. Tudi kolesarji pridejo lahko do jame po pred nedavnim popravljeni cesti, ki je sicer nekoliko daljša, a za kolesarjenje prav primerna.

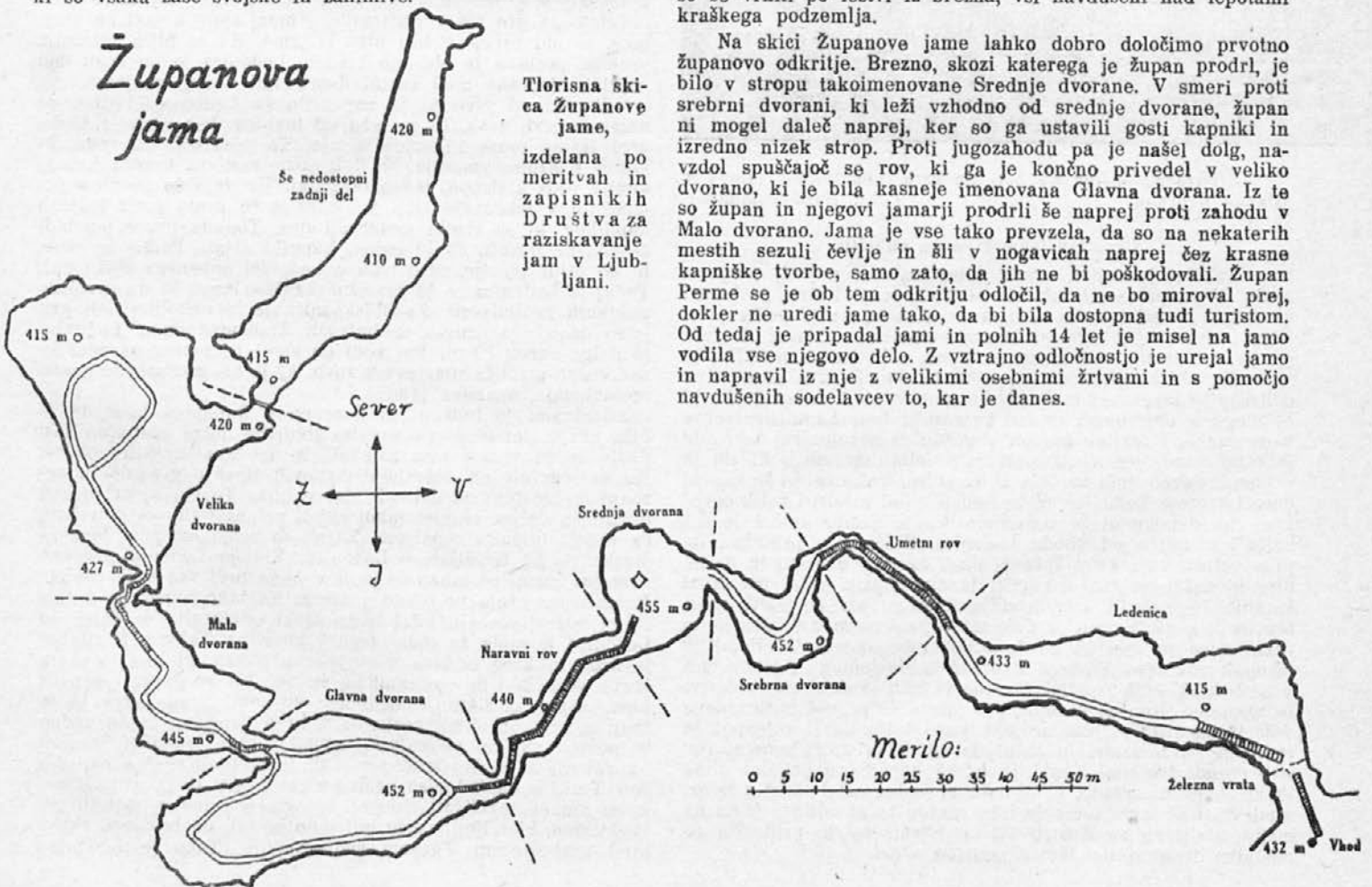
V dobrih 15 letih smo dobili Županovo jamo iz neznatnega brezna. Vsako leto, zlasti pa v zimskem času, ko jama ni imela obiskovalcev, je bilo v jami napravljenega ali urejenega kaj novega. Tako se je v 15 letih, odkar je bila jama odkrita, razrasla Županova jama v niz veličastnih in pestrih dvoran, ki so vsaka zase svojske in zanimive.

Kako je župan Perme odkril jama

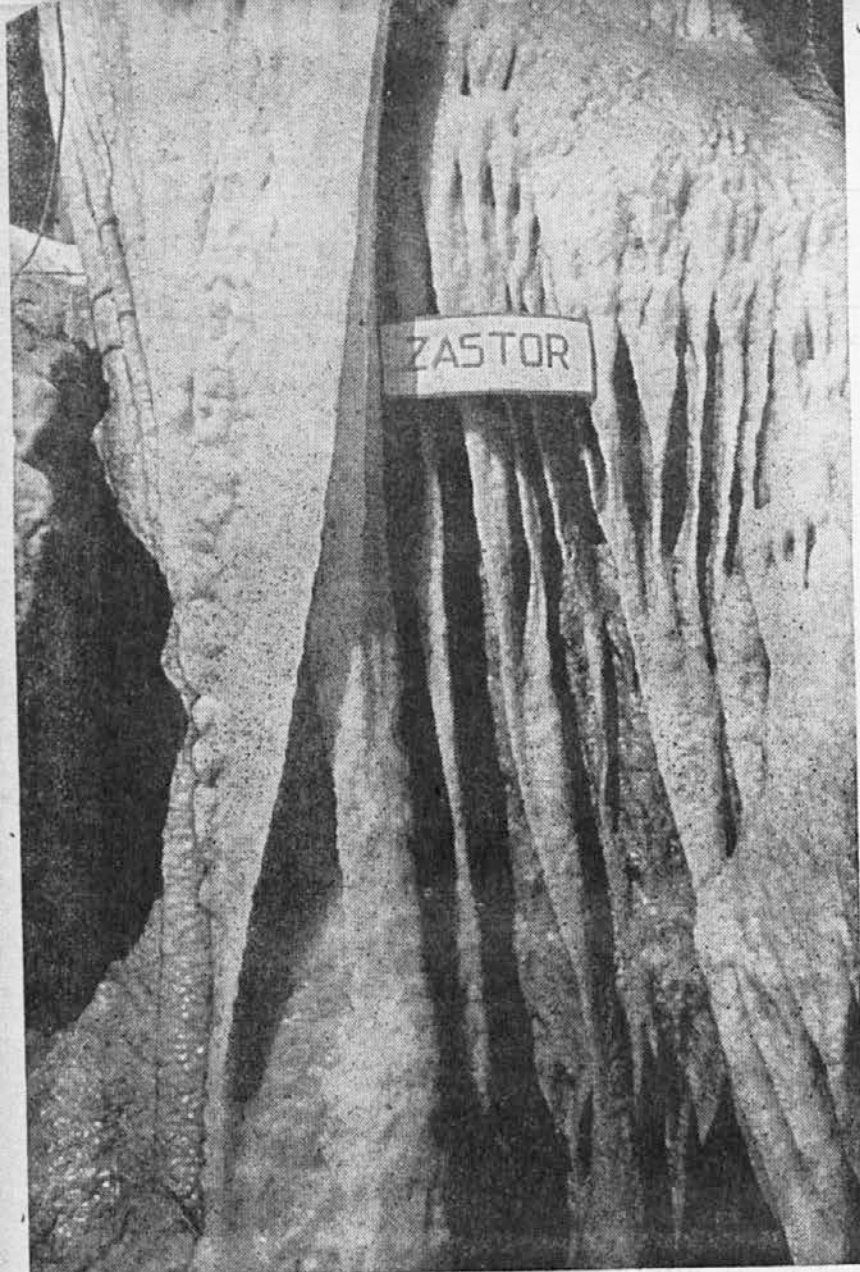
Župan Josip Perme, ki je imel domačijo v Ponovi vasi, kake 3 km od Grosupljega, je dobro poznal bližnjo in daljno okolico, zlasti pa gozdove v bližini znane cerkve na Taboru. Ta cerkev je nedaleč od Ponove vasi, 800 m od nje pa leži v lepem bukovem gozdu že iz prejšnjih stoletij znana jama Ledenica. Župan Perme je vedel tudi za neko brezno, ki je bilo kakih 110 m oddaljeno od vhoda v Ledenico. Zanimalo ga je, če ni morda to brezno, ki so ga kmetje imenovali »brezno pri opolzku kamnu«, pod zemljo v zvezi z Ledenico. Pa se je lotil kljub številnim drugim opravkom še jamarskega posla. 26. maja 1926 se je napolil s svojim sinom Josipom in s prijateljem, krojaškim mojstrom Ivanom Ogrincem in njegovim sinom Antonom proti Taboru z namenom, da preišče to brezno. Na Taboru so si izposodili lestvo, dolgo 11 m, in jo mahnilo proti breznu. Na gozdni poseki so se ustavili ob grmovju pred razmeroma majhno jamo — breznom, ki je vodilo v globino. Spustili so lestvo v prepad. Po njej se je spustil župan in šel pogledat, kaj je spodaj. Najprej je preiskoval špranje v smeri proti Ledenici. Pomagali so mu tudi vsi drugi udeleženci njegove ekspedicije, vendar niso imeli sreče. Primerne rova, ki bi vodil proti Ledenici, niso našli. Končno se je župan odločil, da bo pregledal brezno, ki se je v globini razširilo in cepilo na več rogov, še v drugih smereh.

Tako je končno prodrl po težavnem rovu v veličastno kapniško dvorano, ki je njega in njegove spremljevalce s svojo lepoto kar prevzela. Od tod so prodrli še naprej v manjšo dvorano, ki je bila prav tako lepo zakapana. V temni noči so se vrnili po lestvi iz brezna, vsi navdušeni nad lepotami kraškega podzemlja.

Na skici Županove jame lahko dobro določimo prvotno županovo odkritje. Brezno, skozi katerega je župan prodrl, je bilo v stropu takoimenovane Srednje dvorane. V smeri proti srebrni dvorani, ki leži vzhodno od srednje dvorane, župan ni mogel daleč naprej, ker so ga ustavili gosti kapniki in izredno nizek strop. Protijugozahodu pa je našel dolg, navzdol spuščajoč se rov, ki ga je končno privedel v veliko dvorano, ki je bila kasneje imenovana Glavna dvorana. Iz te so župan in njegovi jamarji prodrli še naprej proti zahodu v Malo dvorano. Jama je vse tako prevzela, da so na nekaterih mestih sezuli čevlje in šli v nogavicah naprej čez krasne kapniške tvorbe, samo zato, da jih ne bi poškodovali. Župan Perme se je ob tem odkritju odločil, da ne bo miroval prej, dokler ne uredi jame tako, da bi bila dostopna tudi turistom. Od tedaj je pripadal jami in polnih 14 let je misel na jamo vodila vse njegovo delo. Z vztrajno odločnostjo je urejal jamo in napravil iz nje z velikimi osebnimi žrtvami in s pomočjo navdušenih sodelavcev to, kar je danes.

Topografska skica Županove jame, izdelana po meritvah in zapisnikih Društva za raziskavanje jam v Ljubljani.

Prekrasen zastor ob poti na levo, nedaleč od vstopa v Glavno dvorano. Foto: Hafner Janko.

Ureditev jame in nova odkritja

Spočetka je župan uredil jamo na kar najbolj preprost način. V navpičnem breznu je postavil dolgo lestvo, po kateri so mogli turisti na dno. Po strmem rovu, ki je vodil proti Glavni dvorani, je zgradil lesene stopnice, v Glavni dvorani pa na nekaterih mestih namesto pota celo lesene mostiče, ki so vodili obiskovalca čez kapniške tvorbe. Že dva meseca po odkritju je zavaroval jamo pred nepoklicanimi radovedneži, ki bi mogli v objestnosti uničiti in razbiti lepe kapniške tvorbe v dvoranah. Odprtino brezna v gozdu je zabetoniral tako, da je ostal kvadraten vhod, prekrit z železnimi vrati, ki jih je zaklenil. Seveda mu ni dala žilica miru. Poskušal je še naprej doseči zvezo z Ledenico. V Ledenici je dal zakuriti velik ogenj prav na zahodnem in najvišjem koncu jame, kateri je bil najbolj oddaljen od vhoda Ledenice. Sklepal je pravilno, da prav gotovo vodi kaka špranja proti Srednji dvorani in da bo dim že našel to pot. V resnici je dim kmalu našel pot skozi špranje in zakadil vso Srednjo dvorano ter se valil skozi brezno v gozd. S tem je dokazal župan zvezo z Ledenico in našel novo nalogo, ki ga je zopet vsega prevzela. Hotel je izkopati rov med Srebrno dvorano in Ledenico in je to tudi v naslednjih letih izpeljal. Seveda je bilo to delo zelo težavno in zamudno. Končno se mu je to posrečilo po več letih trdega dela. Leta 1935 je bila urejena jama tako, da je bila pot že speljana po Ledenici in skozi dobrih 30 m dolgi umetni rov v Srebrno dvorano. Tedaj je lahko odpadel neprijetni vhod skozi navpično brezno, ki je nato za vedno ostal zaprt z železnimi vrati. Z novo zvezo je bila vsa do tedaj odkrita jama na mah podaljšana za dobrih 100 m, hkrati pa je pridobila za izletnike izredno ugodnost: prijeten vhod.

Delo v Jami seveda zato še ni počivalo. Z žilavo vztrajnostjo je župan Perme iskal in vrtil po jami naprej potem, ko je l. 1936 v jami uredil električno razsvetlavo. Na skrajnem zahodnem koncu jame so leta 1937 našli on in njegovi sodelavci rov, ki je strmo vodil navzdol in naprej proti severu. Kakor krli so se zarili v ozko špranjo in odbijali v rov štrleče kamne, ki niso dovoljevali, da bi se človek plazil naprej. Špranja se je ožila in zopet širila in z vztrajnim, mesec dni trajajočim kopanjem in previdnim razstreljevanjem so končno jamarji župana Permeta prodri skozi 15 m dolgo špranjo v novo veličastno dvorano, naraven podaljšek jame. Na novo odkrita dvorana je bila po svoji velikosti še večja od Glavne dvorane, ki je bila doslej največja dvorana v Županovi jami. Od izhoda pri špranji pa do skrajnega severnega konca na novo odkrite dvorane, so namerili v ravni črti 100 m. Nekako v sredi svoje dolžine pa je bila ta nova dvorana predeljena s 4 m visoko stopnjo, podobno prepadu. Ker so bile najlepše tvorbe prav v prvi polovici jame, je župan Perme v naslednjih letih uredil za obisk le prvo polovico nove Velike dvorane. Druga polovica še čaka, da bo odprta obiskovalcu. Tako meri sedaj vsa izletnikom dostopna Županova jama vsega skupaj okrog 400 m.

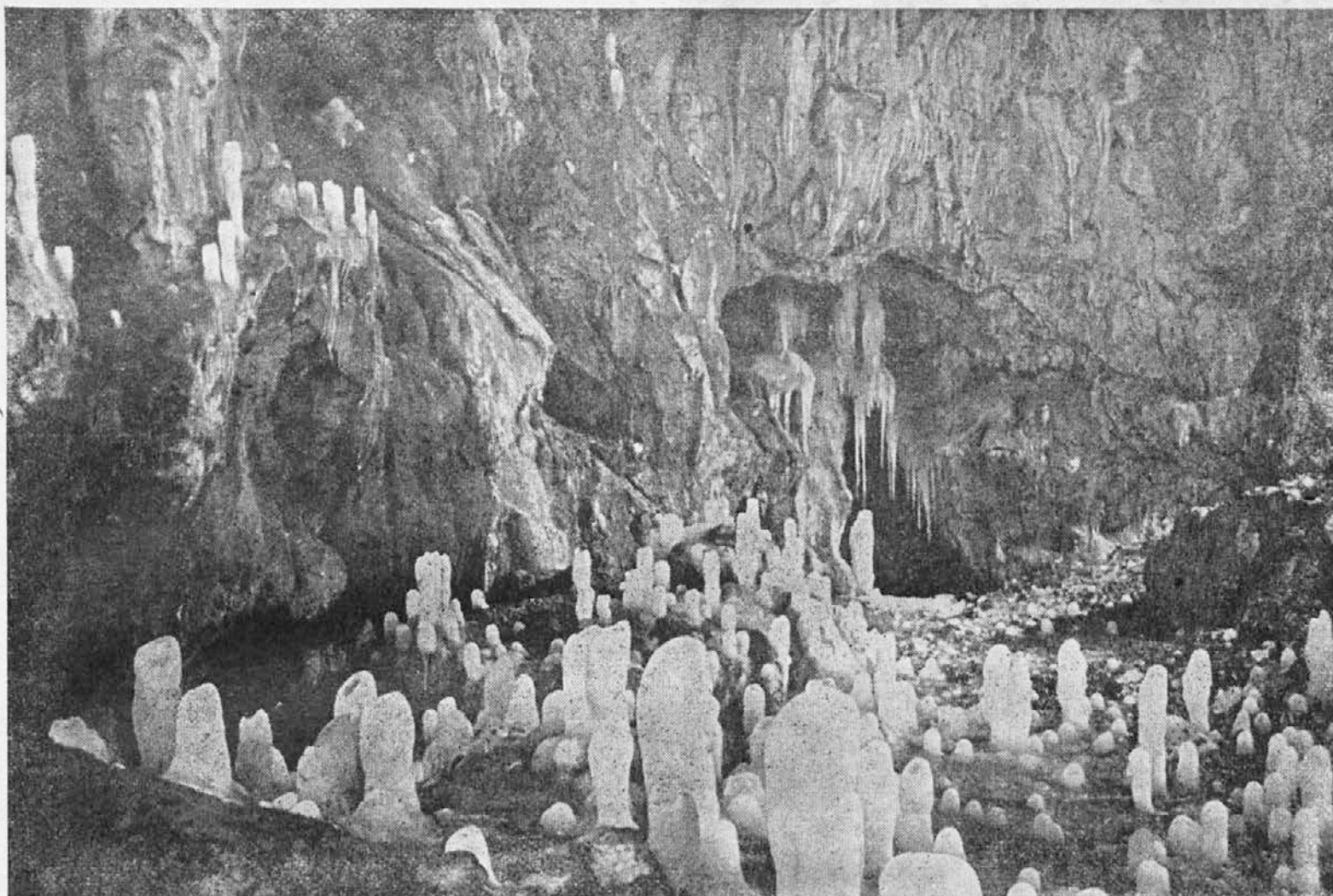
Ta dolžina sama po sebi ni velika, vendar moramo upoštevati, da je merjena po zemljevidu. Pot sama pa ne gre v jami ves čas v vodoravni črti, ampak se spušča sedaj v globino, sedaj zopet vzpenja po strmini. Zaradi tega je pešpot sama že precej daljša. To opazi obiskovalec sam, če pogleda, koliko časa se je zamudil v jami. Sprehod po jami od vhoda pri Ledenici pa do zadnje obiskovalcem odprte dvorane in nazaj zahteva pičlo uro hoda, če računamo, da se človek sem in tja tudi malo pomudi.

Pojdimo v Županovo jamo!

Sprehod po jami je prav zaradi raznoličnosti posameznih dvoran zelo zanimiv in tudi poučen za vsakogar, ki se zanima za kraške pojave. Izredna zanimivost je za obiskovalca še posebej prva dvorana, namreč Ledenica. Vhod v jamo in v Ledenico leži na južnem pobočju z gozdom poraslega griča. Do njega vodi prijetna pot skozi zeleno bukovje. Proti vходу v jamo se pot spušča strmo navzdol do železne ograje, ki zapira jamo. V ograji so tudi vrata. Po strmini vodijo dolge betonske stopnice; na njih dobi obiskovalec kaj hitro prvi občutek, da gre res v podzemlje. Komaj stopi s poti na stopnice, že mu zaveje v lice hlad iz jame. Ko se bliža železnim vratom, postane že občutno hladno. Ledenica je po svoji legi najnižja dvorana med vsemi dvoranami Županove jame.

Prav to dejstvo jo je napravilo za Ledenico. Pozimi se namreč mrzli zrak, ki je težji od toplega, kar vleče v Ledenico in ne more nikamor iz nje. To povzroči, da voda, ki kaplja s stropa, zmrzuje. Na tleh začno rasti na mestih, kamor kaplja voda s stropa, ledeni kapniki. To traja še pozno v pomlad in v februarju stoji v Ledenici še pravi gozd ledenih kapnikov, ki so visoki meter ali dva. Toplota prave pomladi seveda ne dovoli, da bi ledeni kapniki ostali. Počasi se tope, in ko pride poletje, ni o ledu v Ledenici nobenega sledu več. Tedaj je Ledenica le še razsežna kraška jama, ki ne premore posebnih zanimivosti. Za obiskovalca je le nekoliko bolj prijeten dohod do drugih zanimivosti Županove jame. Ledenica je dolga okrog 70 m. Pot vodi ob steni polagoma navzgor in se končno približa umetnemu rovu, ki je bil izkopen do prvotno odkrite Županove jame.

Ledenica je tudi edina dvorana v Županovi jami, ki je bila znana tamošnjemu prebivalstvu že dolga stoletja. Naši dedje so se v Ledenico zatekali že za časa turških vpadov. Ko so zagorele na dolenskih vrhovih stražne grmade in nanzanjale kmetom po dolinah, da se bliža Turk, so prebivalci bližnje in daljne okolice takoj začeli pripravljati vse potrebno, da uidejo turškim roparjem. Zbrali so svoje družine, žene in otroke in jih odpeljali v Ledenico. Ker je Ledenica izredno razsežna jama, so lahko nagnali v jamo tudi vso svojo živino. Nanosili so vanjo potrebnega živeža in tako varni pred turškimi roparji čakali, kdaj bodo zopet odvihrali. Ne daleč od Ledenice je stala že tedaj lepa cerkev na Taboru. Še danes je krog in krog obdana z mogočnim zidom, ki ima na vseh štirih vogalih trdne obrambne stolpe. Ko so moški spravili žene, otroke in živino v Ledenico, so pohiteli na Tabor in se za njegovim obzidjem postavili v bran Turkom, ki so vedno in povsod najprej poskušali izropati cerkve. Junaški branilci na Taboru so vedno srečno zdržali in odbijali turške napade. Ker Turki v okolici niso našli po vaseh niti ljudi, niti živine, so se kmalu naveličali oblegati trdoglave Taborce, mahnilo so jo drugam, kjer ljudje niso bili tako srečni, da bi mogli skriti pred grabežljivim Turkom svoje imetje. Tako je Ledenica

Ledeni kapniki v Ledenici. Kapniki so bili začetek marca, ko je bila slika posneta, dolgi še do enega metra.

Foto: Hafner Janko.

skozi stoletja bila najpomembnejše zavetišče kmečkega prebivalstva. V naslednjih stoletjih, ko se ni bilo več bati turških vpadov, je Ledenica seveda izgubila na ugledu. Vendar je prebivalstvo ni pozabilo. Vedelo je, da je spomladi v njej mnogo ledu, zato so kmetje spomladi kaj radi hodili v jamo po led, ki so ga potrebovali deloma za kuhanje vode, deloma pa za ohranjanje svežega mesa.

Umetni rov, ki veže Ledenico s prvo dvorano, je dolg 34 m. Napravljen je bil ob ozki naravni špranji, ki jo je izsledil župan Perme s pomočjo dima. Župan Perme se je zato odločil, da si bo izkopal pot. Začeli so razstreljevati rov kar z obeh strani, pri tem so se držali špranje in so tako po večletnem težkem in napornem delu v zimskih mesecih srečno izvrtali umetni rov, ki je širok približno 1 meter, visok pa dva. V naslednjih letih so v njem zgradili betonirane stopnice, ki vodijo iz Ledenice strmo navzgor. Srebrna dvorana je namreč za 30 m višja od Ledenice, vsekakor pa 20 višja kot pa pot ob skrajnem zahodnem koncu v Ledenici. Umetni rov sam seveda nima nobene zanimivosti, pač pa upravičeno vzbuja spoštovanje pred težkim in vztrajnim delom, ki so ga opravili župan Perme in njegovi sodelavci v želji, da pribore Županovi jami še večji sloves.

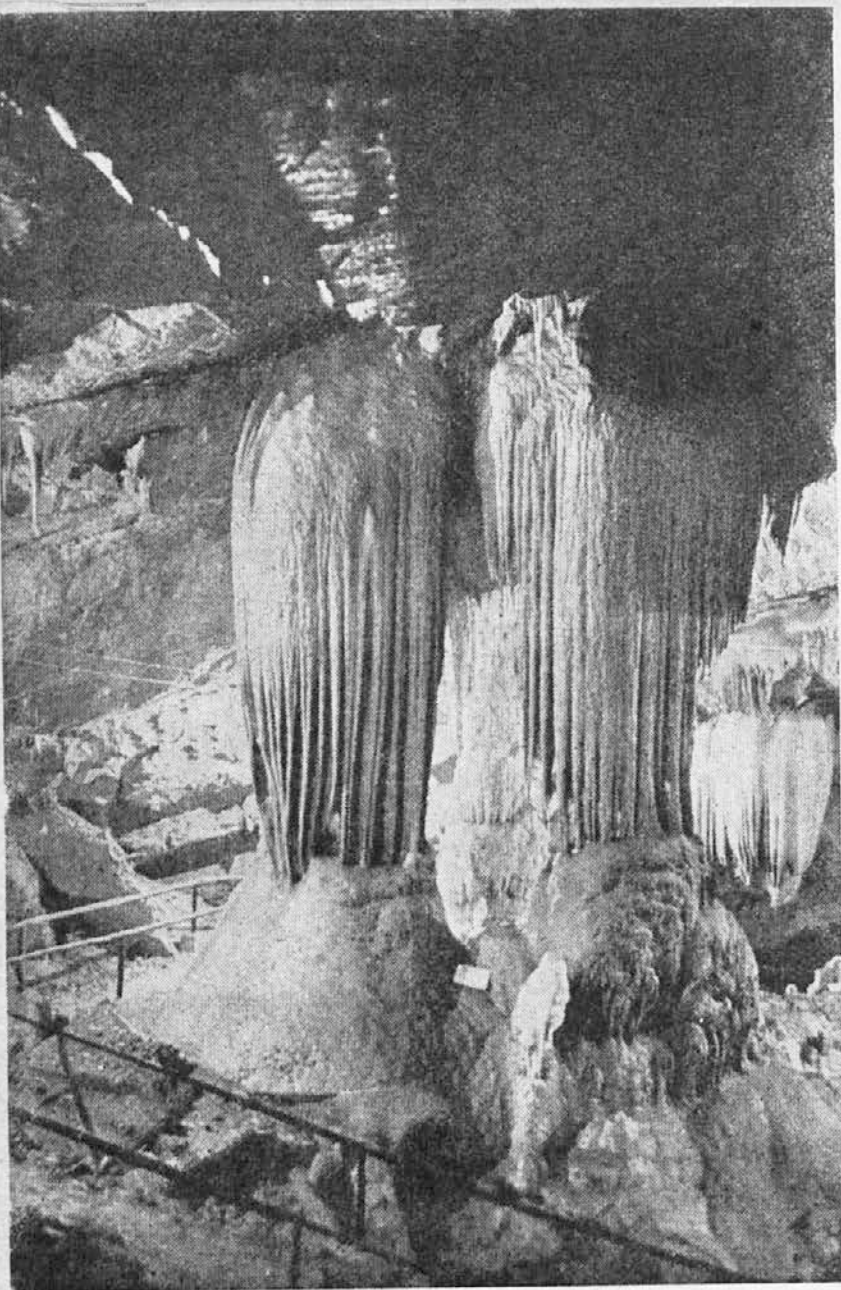
Umetni rov preide v Srebrno dvorano, ki je zelo lepa, saj so vse njene kapniške tvorbe snežnobele. Prav zato je dvorana dobila tako ime. Srebrna dvorana ni razsežna. Dolga je približno 20 m in prav toliko široka. Ni je pa mogoče pregledati, ker ima izredno nizek strop. Podaljšek poti iz umetnega rova je bil prav zaradi nizkega stropa zelo težaven. Dvorana je tod visoka komaj meter. Prav polagoma se dviga strop in dosega višino poldruga metra. Od stropa segajo do tal in obratno nešteti snežnobeli kapniki. Ko gre človek mimo njih, misli, da hodi skozi okamenel gozd. Ta vtis še povečava svojevrstno izpeljana pot. Izkopana je namreč v tla srebrne dvorane, približno meter globoko. Zaradi nizkega stropa je bilo to nujno potrebno in ko gre gledalec po tej poti, ima občutek, da hodi po nizkem strelskem jarku, speljanem skozi gozd. Dobra razsvetljava ustvarja pravično razpoloženje na

čudovitih oblikah kapnikov in človeku je kar hudo, ko se lepi sprehod nenadoma konča z vstopom v Srednjo dvorano.

Dvorane prvotne Županove jame

Srednja dvorana je dolga okrog 30 m in ne nudi pogledu posebnih zanimivosti. Ima lep obokan strop, ob stenah pa stoje nekatere kapniške in sigaste tvorbe. Preden je bila napravljena zveza Županove jame z Ledenico, je bil edini vhod v jamo skozi strop Srednje dvorane. Na stropu je sedaj z železnimi vratci zaprt vhod skozi brezno, po katerem je svoj čas prodrl v jamo župan Perme. V prvih letih je bilo treba vstopati skozi ta vrata in lesti po 15 m dolgi navpični lestvi na dno srednje dvorane. Tedaj srednja dvorana še ni bila tako lepo zravnana, kakor je sedaj. Ne daleč od železnih vrat, ki zapirajo vhod v stropu, je v kamnitem oboku dvorane tudi ozek kamin, skozi katerega sije dnevna luč. Ta ozki rov, ki služi kot odlična ventilacija za vso jamo, je v resnici zanimiva igra narave, saj je oddaljen le nekaj metrov od prvotnega vhoda v stropu. Nobena izmed drugih dvoran pa nima vidne zveze po kaki špranji ali rovu z nadzemljem.

Iz Srednje dvorane vodi pot naprej po naravnem rovu, ki ga je bilo treba s težavnim delom urediti v toliko, da je postal prehod za izletnika. Srednja dvorana je najvišja dvorana po legi med dvoranami v Županovi jami, zato se spuščajo po naravnem rovu dolge stopnice najprej navzdol. Ni jih malo! Ker so dobro razsvetljene, jih človek seveda kmalu prehodi. Ko pridemo na najgloblje mesto, rova še ni konec, pač pa se začne strma pot po stopnicah navzgor. Tu se začnejo vrstiti kapniške lepote, kakor da bi bile na razstavi. Rov je sicer še ozek, toda poln lepih kapnikov in zastorov. Polagoma se širi in nas privede v Glavno dvorano, ki je v najdaljši smeri dolga okrog 100 m, ponekod pa široka nad 30 m. Mogočni obok stropa se pne visoko nad nami, včasih 10, drugič zopet 15 m. Vsa Glavna dvorana je kakor pravljica. Po tleh leže velikanski kamniti kvadri, ki so deloma zaliti z blestečo se sigo. Iz posiganih tal rastejo povsod, kamor seže oko, lepi in mogočni

Skupina Matjaževga prestola v Veliki dvorani.
Foto: Hafner Janko.

kapniki vseh barv. Kristalna belina lesketajočega se apnenca se preliva v rumeno in oranžno barvo tako, da oko ne ve, kje naj obstane. Mogočna dvorana je temeljito razsvetljena, tako, da človek lahko pregleda lepote jame do skrajnih kotičkov, čeprav mora ostati na določeni poti. Glavna dvorana ima izpeljano krožno pot, ki vodi nekako krog in krog dvorane ob stenah. Ko pridemo po stopnicah iz rova v Glavno dvorano, se pot cepi. Na desno vodi prvotna pot, ki v najkrajši smeri pelje naprej v Malo dvorano. Na levo vodi krožna pot, za katero so morali napraviti prehod naravnost čez in skozi kapnike, tako na gosto so tam rasli. Krožna pot pelje ves čas po slikoviti okolici in zavije končno v višino ter tako pripelje gledalca na visoko razgledno mesto, s katerega se odpira obiskovalcu čudovit razgled po vsej Glavni dvorani. Kmalu za tem se krožna pot združi s staro potjo, ki vodi ob desni strani jame.

Med kapniki vodi pot po razmeroma ozkem rovu naprej v Malo dvorano, v kateri so zanimive sigaste ponve in velike kapniške tvorbe. Mala dvorana je dolga 40 do 50 m in široka 10 do 20 m. Jama pada od vhoda precej strmo navzdol, na najnižji točki jame se pokaže v skalni steni ozek rov, po katerem vodi pot v Veliko dvorano, ki je bila urejena za obisk šele v zadnjih letih.

Zadnje odkritje

Ozki rov je dolg le kakih 20 m in se nato razširi v Veliko dvorano. Prav svojevrsten je pogled, ki se nudi obiskovalcu ob prihodu v to dvorano. Pot vstopa v jama tako rekoč na najvišjem mestu njenega stropa. Jama sama ima dolgo in

precej strmo pobočje. Na mestu, kjer se ilovnato pobočje dotika stropa, ki tudi poševno pada navzdol, prihaja pot v jama. Po poti krenemo naprej in navzdol in ves čas lahko že iz daljave občudujemo mogočno kapniško skupino, ki stoji kot trdno stebrovje nekako v sredi dvorane in podpira obokani strop. Ta velika skupina kapnikov je doslej največja kapniška tvorba v Županovi jami, hkrati pa je tudi najlepša. Trije veliki nagubani in v barvah se prelivajoči stebri tvorijo prekrasno zaključeno celoto, ki je po pravici dobila ime Matjažev prestol. Okrog teh stebrov so na tleh še velike sigaste ponve, ki so včasih polne vode tako, da ima človek vtis, da obdaja Matjažev prestol cel venec malih jezerc v bisernih skledah. Tudi drugi deli te dvorane se ponašajo z zanimivimi kapniškimi tvorbami. Posebno zanimiv je velik, zaledenemu slapu podoben kapnik, ki visi s stropa.

Kako rastejo kapniki?

Ko govorimo toliko o kapnikih, je prav, če si na kratko ogledamo, kako nastajajo. Mati kapnikov je voda, ki pronica skozi kamnite sklade in pri špranjah prodre na strop ali steno podzemne jame. Da voda raztaplja apnenec, je znano, saj nam o tem pričajo bakreni kotli v štedilniku. V njih se nabira kamen, ki zamaši včasih celo pipo kotla. Še več kakor pitna voda pa ima v sebi raztopljenega apnenca voda, ki priteka v kraške jame. Voda raztopi tem več apnenca, čim bolj je nasičena z ogljikovo kislino. Ko deževne kaplje padajo na drevje in od tam naprej na gozdni mah, se prav ob rastlinah navzamejo večjih množin ogljikove kisline. Ko kapljice prodrejo skozi mah do kamenja ali peska, živahno raztapljajo apnenec. Precej nasičene z apnencem pritečejo po špranjah do jame. V litru take pronicajoče vode, je povprečno za eno tretjino grama raztopljenega apnenca. Ta malenkost je edino gradivo, s katerim voda v teku stoletij in tisočletij postavlja v podzemskih jamah mogočne in veličastne kapnike.

Poglejmo, kaj se godi s kapljico vode, ko pride v jama. Če jo je špranja v apnenčevih skladih privedla na strop, ki je približno vodoraven, ali pa na kamenit nos, tedaj kapljica tam obvisi. Če pa voda skozi špranjo še doteka, tedaj kaplja voda v določenih presledkih na tla.

Voda seveda na jamskem zraku počasi izhlapeva. Pri izhlapevanju vode pa se izloča v vodi raztopljeni apnenec. Če si natančno ogledamo mesto, s katerega je pred nedavnim začela kapljati voda z jamskega stropa, vidimo, da se zaradi izhlapevanja vode izločeni apnenec nabira največ v drobnem kolobarčku ob zunanjem robu viseče kapljice. To je začetek kapnika. Skozi špranjo doteka neprestano voda, nasičena z apnencem. V jami voda v kapljici malenkostno izhlapeva in na kolobarčku se izloča vedno več apnenca. Tako začne na kolobarčku rasti tanka cevka iz apnenca. Voda, ki priteka skozi špranjo, polagoma sama sebi gradi navpično in navzdol visečo cevko, po kateri teče naprej. Na koncu cevke kaplja voda na tla. Prav polagoma raste ta cevka in kaže, kako nastaja kapnik. V jamah so take cevke debele približno kakor drobna cigareta in večinoma snežnobele ali prozorne in dolge do četrt metra. Na takih mestih se zdi človeku, da vise s stropa snežnobeli makaroni. Seveda so te cevke izredno krhke in nastajajo tudi le ob prav ugodnih primerih. Namreč samo tedaj, kadar priteka voda skozi majhno luknjico le na določeno mesto stropa. Kakor hitro pa prihaja voda skozi več špranj v bližini iste točke, pa seveda začetna drobna cevka ne ostane enakomerno tanka. Cevka nastane le, če teče voda samo po notranji strani cevi. Če se pa zliva s stropa voda tudi na zunanji obod cevke, potem voda tudi na zunanjem obodu polagoma izhlapeva. Pri tem se neprestano izloča apnenec in cevka se začne debeliti. V sredi tako debelejšega se kapnika cevka seveda ostane. Prav luknjica v sredini kapnika dokazuje vedno, da je kapnik rasel s stropa navzdol. Vse take kapnike imenujemo stalaktite. V splošnem so dolgi, razmeroma tanki in imajo obliko zelo ostrega stožca, ki pa je seveda lahko naguban, največkrat v navpični smeri. Kapljica na najnižji točki kapnika sedi še vedno v cevki, ki se sproti podaljšuje, kakor raste kapnik. Čim bolj stalaktit obliva voda z zunanje strani, tem bolj se debeli v smeri proti stropu. Čim manj ga pa voda obliva, tem daljši postaja, ne da bi se pri tem posebno debelil.

Stalagmiti in stebri.

Druga vrsta kapnikov raste v nasprotni smeri: od tal navzgor. Ko kane kapljica s stropa na tla, se na tleh razprši. Če ne kaplja voda prepogosto, se skoraj vsa voda na tleh sproti posuši. Pri tem se izloča ves apnenec, ki je bil raztopljen v kapljici vode. Zato začne nasproti stalaktitu od tal navzgor rasti drug kapnik. Take kapnike imenujemo

stalagmite. Ker večji del vode, ki priteka skozi strop, s kapljico vred pade na tla in šele na tleh izhlapi, je razumljivo, da stalagmiti v primerj s stalaktiti nekoliko hitreje rastejo. Ker se pa kapljica na tleh tudi razprši, so stalagmiti skoraj vedno bolj debeli kakor pa stalaktiti. Tudi njihova oblika je vse drugačna. V splošnem so podobni deblom, ki rastejo iz tal. Pri tem postajajo sedaj ožji, sedaj zopet širši. To vse je odvisno od množine vode, ki kaplja s stropa. Kakor so stalaktiti skoraj vedno nagubani v svoji vzdolžni smeri, tako so stalagmiti nagubani največ počez. Pri tem seveda lahko nastajajo najbolj čudne oblike. Tako lahko začne kapljati voda s stropa prav v bližini stalaktita, pod katerim raste stalagmit. Razmeroma široki stalagmit, ki raste iz tal, prestreže v tem primeru tudi te kapljice. Tako se zgodi, da začne rasti na stalagmitu stransko deblo. Kapnik dobi več vrhov. Take čudne igre narave so sicer redke, najti pa jih je v jamah večkrat. Največja tvorba pa nastane tedaj, ko se s stropa viseči kapnik in s tal rastoče debele združita. Tedaj nastane steber. Če je tak steber že zelo star, tedaj se vedno bolj zakrivajo stalagmitne oblike. Ko je steber že dovolj debel, tako da je stari stalagmit že popolnoma preraščen, tedaj ima ves kapnik nagubano obliko stalaktita, ki se tvori v tem primeru od stropa do tal. Če je dotekajoča vode precej, potem se na dnu stebra, kjer se čez steber odteka voda razliva po tleh, začne delati položen kapniški kup, iz čigar sredine raste steber.

Ponve.

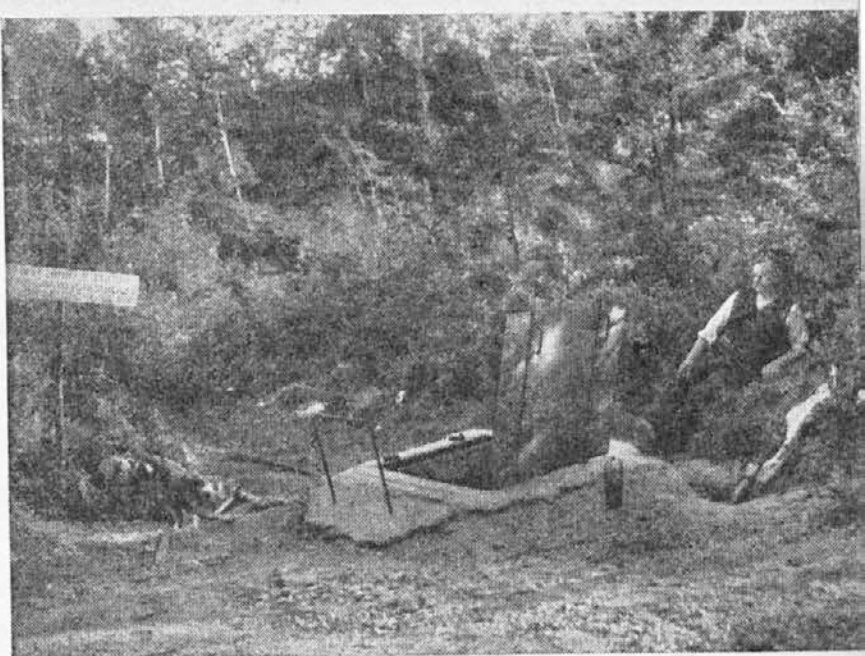
Na tem položnem gričku nastopa drug, nič manj zanimiv pojav. Voda večinoma odteka čez to glavi gobe podobno kapniško tvorbo enakomerno na vse strani. Pri tem prav tako izhlapeva. Zato se začnejo tvoriti na gobi majhni robovi, za katerimi voda zastaja. Zanimivo je, da se izločeni apnenec še najbolj useda prav na teh robovih. Zato apnenčeva stena stalno raste, za njo pa nastaja vedno večja kadunja z vodo. Take drobne stene rastejo navznoter, torej proti sredini gobe. Take ponve se tvorijo ena nad drugo in končno je vse pobočje gobe polno večinoma polkrožnih ponev, napolnjenih z vodo. Nekatere ponve so ponekod tako velike, da bi se lahko človek kopal v njih. Take ponve nastanejo seveda tudi na položnih pobočjih, kamor priteka z apnenecem nasičena voda. V takem primeru manjka seveda stopničastim ponvam kapnik, ki še najbolj poživi vso praviljično skupino. Ponve dobimo v Županovi jami na pobočju pod Matjaževim prestolom v Veliki dvorani.

Posebna, lepa tvorba so zastori, ki nastajajo podobno kot stalaktiti. Lep in velik zastor je prav tako v Veliki dvorani v Županovi jami, in sicer na steni, desno od vhoda v dvorano. Kakor vsi zastori, je nastal tako: voda na stropu ni kapljala takoj na tla, ampak je po poševnem stropu tekla vsaj nekaj časa v vijugah. Ob vijugi se je začel izločati oster rob apnenca, ki je začel rasti navzdol. Voda je tekla vedno po spodnjem robu izločenega apnenca. V teku časa je zrastle namesto cevke tenak naguban zastor, ki ima marsikdaj različno barvane pasove. Ti so nastali zato, ker je imela voda v daljših razdobjih različne barvne primesi. Mnogi zastori so tako tanki, da so prosojni, drugi, zlasti manjši, pa celo prozorni.

Siga.

Končno razložimo še najbolj običajen pojav v kraških jamah: sigo in posigane stene. Kjer kaplja voda s stropa z mnogih mest na tla, se s časom prevlečejo vsa tla s kristalno apnenčevno skorjo. Človeku se zdi, da je čez ilovico in čez razbito kamenje zapadel sneg, ki je vse pokrnil pod svojo oedo. Ta skorja iz izločenega apnenca nastaja tedaj, kadar je vsa površina enakomerno mokra, tako da se voda razliva po njej in da na določenih mestih ne morejo rasti stalagmiti. Isto vidimo na navpičnih ali poševnih stenah v jamah. Voda prihaja v jamo ob poševni ali navpični steni skozi razpoke. Oblizuje kamenje in teče na tla. Hkrati izhlapeva in polagoma izloča apnenec, ki se useda na steno. Tako so ponekod razsežni deli jamskih sten prekriti z debelo prevleko kristalnega apnenca, ki včasih napravlja vtis okamenelih slapov. Takih primerov je zlasti v Glavni dvorani Županove jame vse polno.

Na našem sprehodu skozi jamo smo obstali v zadnji Veliki dvorani, kjer nas vodi pot naokrog in zopet nazaj proti izhodu. Pot nazaj ni seveda nič manj zanimiva, saj človek rad in z veseljem gleda kapniške lepote še z druge strani. Tudi posamezni kapniki so vredni, da človek obstane pred njimi in si jih natančneje ogleda, zlasti če ve, kako

Župan Josip Perne ob prvotnem vходу v Srednjo dvorano.
Foto: Društvo za raziskavanje jam v Ljubljani.

nastajajo. Posebno značilni kapniki so dobili tudi posebna imena, kakor: Spomenik neznanega junaka, Županov kapnik, Orgla, Slap, Krstni kamen itd. Po svoji obliki so dobili imena zopet drugi kapniki, tako: Sree, Raca, Zajček, Roka, Pastirčki z jaslicami, Zvon, Zastor. Polagoma privede pot skozi vse dvorane v Ledenico, kjer človek zopet zagleda soj belega dne. Največje presenečenje doživi šele na kraju, ko gre po zadnjih stopnicah iz jame, v kateri se je že navadil na hladni zrak in vlago. Ko pride skozi železna vrata v zeleni gozd, se ne more načuditi vročemu in soparnemu puhu, ki ga v sicer hladnem gozdu obda. Tedaj šele spozna, kako zelo hladna je v resnici jama.

V spomin županu Permetu.

Danes je Županova jama, ki ji pravijo tudi po pravici »Permetova jama«, edina izletniku dostopna kraška jama ljubljanske pokrajine. Vsa njena ureditev je smotrna, pota so speljana tako, da vodijo mimo vseh najrazličnejših lepot. Ni le vredna obiska za radovedneža, ampak prav za vsakogar, ki hoče brez večjega truda spoznati najbolj svojevrstno delovanje vode na kraškem svetu. Vse to je zasluga župana Josipa Permeta, ki je 14 let dela in skrbi posvetil naravnim lepotam svoje najožje domovine. 14. aprila 1940 je župan Josip Perme za vedno zatisnil oči. Kaj pomenja njegovo v resnici ogromno delo za jamo, razumemo šele, če vemo, da je županoval v občini Št. Jurij polnih 30 let. V tej dobi je zaradi njegove delavnosti občina lepo napredovala. S svojim nesebičnim in vztrajnim delom si je pridobil ogromno prijateljev, ne samo med svojimi občani in kmečkim ljudstvom, ampak tudi med izobraženci, ki so ga spoštovali in radi obiskovali na njegovi gostoljubni domačiji v Ponovi vasi. Vse njegovo delo pa zasluži tem večjega spoštovanja, ker je bil pokojni Perme trden in pravi slovenski kmet. Bil je na svoje kmetstvo vedno ponosen, prav tako, kot je bil odločen katoličan in zaveden Slovenec. V tem duhu je vzgojil vso svojo številno družino. Z Županovo jamo pa si je nehote postavil spomenik, trajnejši od bronca. Lepa jama bo še poznim rodovom dokazovala, kako je slovenski kmet, ki sicer ni študiral na visokih šolah, ljubil svojo rodno zemljo.

PLETENINE:	jopice, puloverji, sviterji, jersey-obleke, modni in športni dresi, pljame v volni itd.
TRIKOTAŽA:	perilo, bluže, srajce v mako, svilenem in volnenem predivu
CFRO	F.KOS LJUBLJANA Židovska ulica 5

Zboljšajmo gozde malih posestnikov

Ni ga skoraj posestva pri nas, ki ne bi imelo poleg obdelovalne zemlje tudi nekaj gozda. Saj je gozd vsakemu, tudi najmanjšemu, posebno pa kmetškemu posestniku neobhodno potreben. Brez gozda si ne moremo misliti močnega kmetškega stanu, ki je steber vsake države.

Gozd daje človeštvu neposredne in posredne koristi.

Neposredne koristi gozda.

Najvažnejši gozdni pridelek je les, ki ga posestnik deloma porabi za dom, in sicer gradbeni les za gospodarska poslopja, ostrejša, pohištvo, razno orodje, za plotove in dr., drva pa za gorivo. Odvišen les pa proda in krije z izkupičkom davščine in raznovrstne izdatke. Po lesu je vedno povpraševanje, ker je poraba velika in vsevrstna. Obilo lesa gre za stavbarstvo, za tesarstvo, za gradnje mostov, železnice, cest, ladij in dr. Mnogo ga porabijo rudniki, dalje tovarne za lesovino, celulozo, papir, lesno volno, vžigalice, česlovino, tanin, barvila itd. Znatna je tudi potrošnja lesa za proizvode naše domače lesne obrti (kuhinjski predmeti, zobotrebeci, igrače in dr.). Stalna in velika je poraba drv za gorivo tako na deželi kakor tudi po mestih. Po raznovrstnem lesu segajo razni obrtniki, ki se bavijo z mizarstvom, kolarstvom, strugarstvom, rezbarstvom, izdelovanjem poljedelskega, telovadnega, risalnega in drugega orodja. Les gre v denar za izdelovanje parketov, zabojev, škatel, godal, puškinih kopit, lesenih vodovodnih cevi, voh, zamaškov, pip, cokel, cvekov, metel, palic, tkalskih čolnic, kov. Z naštetimi vrsta porabe lesa še ni izčrpana; mnogo je še drugih predmetov iz lesa, ki jih človek potrebuje od zibel do rakve.

Nič manj niso važne tudi postranske koristi gozda. Sem spadajo: stelja, gozdna paša, vejniki za drobnico, lubje, predvsem hrastovo in smrekovo; smola, razno gozdno semenje, plodovi, ježice, gobe, jagode, cvetje, zdravilne rastline in dr.

Kar se lesa, drv in stranskih gozdnih pridelkov ne potrebuje za dom in za porabo tuzemske industrije, se izvozi v inozemstvo.

Posredne koristi gozda.

Poleg naštetih neposrednih, nam daje gozd tudi posredne koristi. Gozdovi blagodejno vplivajo na podnebje, ovirajo prenateno odtekanje padavin ter usihanje studencev, zmanjšujejo razdiralno moč hudournikov, preprečujejo odnašanje tal ter slabijo moč vetrov, varujejo naselja, plodna zemljišča, pota, železniške proge in druge naprave, krasijo pokrajine in pospešujejo razvoj tujskega prometa in turizma. Krepijo zdravje in služijo obrambi domovine.

Donos gozda naj bo stalen in trajen!

Naš gozd nam more leto za letom donošati primerno množino lesa, drv in drugih gozdnih pridelkov, ako ga pametno izkoriščamo. Praviloma ne bi smeli na nobenem posestvu, najsi bo veleposest ali srednje veliko ali malo posestvo, izsekati toliko lesa, da v gozdu ne bi ostala več tako zvana normalna zaloga lesa, to je ona minimalna zaloga, ki je potrebna, da nam more donošati gozd leto za letom, ali pa vsaj v gotovih, redno ponavljajočih se daljših razdobjih, kolikor toliko enako veliko množino lesa.

Slabo stanje maloposestniških gozdov.

Dandanes pa zelo veliko posestev nima več tega trajnega donosa, ker je premnogo gozdov opešanih in izčrpanih zaradi nerazsodnega in pretiranega izkoriščanja. Upropaščen gozd ne donošata niti tolikšnega prirastka, da bi zadoščal stalnim potrebam posestnika; za prodaj ne ostaja nič.

Ker je pri nas pretežno večina gozdne površine v lasti malih in srednjevelikih posestnikov, lahko trdimo, da v naših gozdovih ni več normalne zaloge lesa, temveč da je padla pod ono množino, ki bi morala ostati nedotaknjena, da bi mogla proizvajati tolikšen prirastek, kakršnega bi mogli upravičeno pričakovati od neizčrpanih in primerno

oskrbovanih gozdov. Ako sekamo in izkoriščamo leto za letom več kakor prirastek od normalne zaloge, bo stalnih dohodkov od gozda kmalu konec, prav tako kakor na primer denarnega kapitala, če jemljemo od njega leto za letom več kakor obresti. Gozd upravičeno smemo primerjati s hranilnico!

Kdor je posekal ves dozoreli les v svojem gozdu in je morda celo posegel v nedorastle mlade gozdove, ne more dolga desetletja računati na primeren dohodek od gozda.

Vzroki propadanja gozdov.

Kje so vzroki negospodarskemu izrabljanju in nesmiselnemu uničevanju gozdov? — Mnogo je teh hib in težko jih je odpraviti vse po vrsti! Najhujše so te-le:

Nepoučenost malih posestnikov o dobri oskrbi gozdov, racionalnem izkoriščanju in o pravi ceni in vrednosti lesa. — Pogrešno mišljenje ljudstva o neizčrpljivosti gozdov. — Velika potrošnja lesa in drv posebno po kmetijah, ki so v goratih krajih. — Nesreče v gospodarstvu ali v družini; dolgotrajna bolezen. — Splošna gospodarska in lesna kriza, ki je vladala v nedavno preteklih letih. — Poškodbe po ujmah in požarih. — Siromašne pridobitne razmere nekaterih posestnikov; ukinitve tovarn v okolju malih kmetij, ki

Zanemarjen in nepreredčen gozd.

se morajo deloma vzdrževati z zaslužkom odraslih družinskih članov v tovarnah. — Dolgovi in obresti od dolgov. — Davčna bremena in dajatve vseh vrst. — Previsoke cenitve posestev ob dedovanju. — Razkosavanje gozdnih posestev in kmetij z oddelitvijo povodom ženitev, z oporokami, v konkurzi; zaradi prostovoljnih in prisilnih razprodaj. — V redkejših primerih so krivci: lahkomiselnost, alkohol, zapravljivost, pravde. — Nadaljnji vzroki so: premajhno število gozdarskega osebja, ki zato ne more pravočasno preprečiti pustošenja gozdov. — Prepočasen postopek pri zasledovanju gozdnih prekrškov. — Nezadostna propaganda in prosveta. — Dedno pravo (delitev posestev na veliko dedičev, ki prevzemajo premajhne, življenja nezmožne gospodarske edinice; prehajanje posestev v roke takih dedičev, ki se ne bavijo s kmetovanjem). — Spekulativen nakup razkosanih gozdnih posestev po kupeih, ki vso zalogo lesa čimprej izsekajo, da krijejo kupnino in iztisnejo poleg te še čim več dobička.

Vse te okoliščine so krive, da imamo od leta do leta manj trdnih kmetijskih gospodarstev!

Gozdovi solastnikov, ki bi mogli spričo razmeroma velikih površin nositi lepe in stalne dohodke, so zanemarjeni in slabi. Solastniki se žal zanje ne zanimajo tako kakor za svojo individualno, lastno posest.

Skrbimo za zboljšanje gozdov! (Pravilno izkoriščanje, pogozdovanje, negovanje.)

Skraini čas je, da z vsemi razpoložljivimi sredstvi zajezimo nadaljnje nerazsodno ravnanje z gozdi, in da storimo vse, kar je mogoče za usmerjanje pravilnega izkoriščanja lesa v takih količinah, ki jih more prenašati sedanje stanje gozdnih sestojev na posameznih posestvih.

Koder se more in sme gozd sekati na golo, naj se določijo v posek v posameznih razdobjih samo tolikšne površine gozda, da ostane zavarovan užitek tudi za poznejša leta in desetletja.

Prebiralno izkoriščanje, ki je za kmeta najprimernejši način gospodarjenja — in to posebno v gozdih, rastočih na kraških tleh, ali po strminah in v gorovju — naj se vrši previdno in na strokovno pravičen način. Iz prebiralnega gozda jemljemo na leto ali pa v gotovih daljših razdobjih le najstarejša, poleg teh pa še vsa slabo razvita, pohabljena in podjarmljena drevesa. Zraven teh pa odstranimo tudi nezaželjene, manjvredne lesne vrste. Najlaže je prebirati sekati v takem gozdu, ki so v njem zastopani vsi starostni razredi, dočim je v enakomerno starem gozdu težko prebirati. Ako sekamo prebiraje, se nam gozd vedno sam od sebe zarašča. Paziti pa moramo, da ne napravimo s prebiranjem prevelikih praznin. V naših prebiralnih gozdi uspevajo in najlepše zaraščajo: jelka, smreka, bukev in razno drugo, tem vrstam prišesano drevje (gaber, javor, jesen, hrast, domači kostanj in dr.). Za kmeta so najbolj prikladni mešani gozdovi, v katerih naj bodo zastopane razne visokovredne lesne vrste.

Kdor ima stare goljave in praznine v gozdu, kakor tudi vsakdo, ki seka dorastle gozde enakomerne starosti do golega, je dolžan, da vse poseke in goljave čimprej, najkasneje pa v treh letih zopet pogozdi s prikladnimi gozdni sadikami, da zagotovi za bodočnost trajne dohodke v gozdu. Nabava gozdnih sadik dandanes nikomur ne povzroča posebnih težav, ker jih je dobiti za zmerno ceno v javnih gozdnih drevesnicah, ki jih upravljajo gozdarski organi okrajnih načelstev. Treba se je pravočasno obrniti do teh organov ali pa do občine, ki mora naročila posestnikov poslati okrajnemu načelstvu. Kako je treba ravnati s sadikami po prejemu in kako jih je saditi, da bo zagotovljen dober uspeh, je popisano v tiskanih navodilih, ki jih lahko vsak naročnik dobi ali v gozdni drevesnici ali pa pri okrajnem načelstvu brezplačno.

Kdor je poseko zasadil, mora mladi nasad varovati vsakršne večje poškodbe. Toliko let bo moral pašo živine tod opustiti, dokler nasad ni uspel in nekoliko odrasel. Živina škoduje večinoma s tem, da male sadike pohodi ali odrsa. Povsod, kjer se paše nikakor ne morejo odreči, vsako sadiko zakoličijo, t. j. jo obdajo s tremi trdnimi kolčki, napravljenimi od vejevja, ostalega po sečnji na poseki.

Na dobrih tleh bo nasad poprej odrasel, na slabih pozneje. Odraščajočega nasada pa ne smemo pustiti v nemar, temveč ga moramo primerno negovati. Treba ga je otrebiti raznega gozdnega plevela, ako se je vanj naselil, in to že v prvih letih razvoja. Ako ne skrbimo, bo nasad prerastlo razno grmovje in se bodo razrastle po njem manjvredne lesne vrste, ga mestoma zasenčile in udušile.

Ko je gosto zasajeni nasad tekem let odrasel, se kljub temu, da smo ga bili svojčas očistili plevela, prične med drevesi boj za svetlobo, za zemeljsko hrano in zrak. Čim večji postaja nasad, tem več prostora zahtevajo odrasajoče sadike. Od čvrstejših podjarmljena drevesa pričenjajo zastajati v rasti. Nastala je potreba, da mladi gozdnič preredčimo. Treba je iti vanj s sekuro in izsekati drevesa, ki so zapisana poginu zaradi pregostega sklopa, in napraviti z izredčenjem gozda prostor močnejše razvitim drevescem. Izdatki redčenja se nam v prav mladem nasadu sicer takoj ne poplačajo, vendar nam bo izredčen nasad potem boljše doraščal in se bodo posamezna sproščena debelca hitreje debelila in lepše razvila. Za čas prvega redčenja so merodajni sledeči premisleki: Čim hitreje rasti je zasajena drevesna vrsta, tem prej bo potrebno pričeti z redčenjem. Prej bo pričeti z redčenjem na močnih, dobrih tleh, v ugodnih legah in v krajih z ugodnimi vremenskimi prilikami. Prej se izplača pričeti z redčenjem v krajih, kjer je velika potreba po gorivu, pozneje pa tam, koder je povpraševanje zgolj po tehnično porabnem lesu. Prej redčimo tam, kjer se da primerno vnovčiti drobnejši les za butare, kole, fiziološke, plotove, za izdelavo oglja in dr.

Redčenje je praviloma treba ponoviti, kadar se v mladem gozdu znova pojavijo podjarmljena drevesa, ki jim je

Lepo negovan in urejen smrekov gozd na Možaklji.

vrh ostal pod obršo drugega, nadstojnega drevja. Najprimernejši čas izsekavanja je doba, ko prične listje odpadati, pa tja do pomladi. Najboljše pa je, ako se more redčenje opraviti zgodaj na spomlad. Ob redčenju je vselej izsekavati tudi vsa pohabljena, polomljena, kakor tudi tršata drevesa in sušce.

Kdaj gozd dozori?

Težko je v kratkih potezah razložiti, kdaj je gozd dorastel ali dodobra dozorel. Ne prihaja namreč v poštev samo vprašanje, kdaj je dosegla proizvodnja lesa svoj višek pri posameznem deblu in posameznem gozdnem sestoju ali gozdnem objektu, temveč je merodajna tudi gmotna plat, t. j. več ali manj ugodna možnost prodati les po čim višji ceni. Pri malem posestniku je sečnja in prodaja lesa odvisna nemalo tudi od njegovih gospodarskih in gmotnih prilik in neprilik!

Po gospodarsko dobro urejenih večjih posestvih sekajo gozde v nižinskih legah, ko so stari 70 do 80 let, po visokem gorovju stare 80 do 90 let, v prav slabih legah pa še starejše — 100 do 120 let. Maloposestnik seka navadno že prej, ker težje čaka, da les doraste. Ponekod seka že 60, celo 50 let stare sestoje. Še mlajše drevje sekajo nekateri, kar pa je zelo negospodarsko. Pri tem ne mislimo na »nizke gozde«, ki jih sekajo v kratkih razdobjih na golo.

Varujmo gozd!

Gozdov pa ni le negovati, temveč jih je treba tudi varovati in preprečevati razne poškodbe. Take poškodbe povzročata tu in tam mrčes, pri nas najčešče lubadar. Po lubadarju napadeno drevje je treba pravočasno posekati in obeliniti; skorjo, v kateri je hroščeva zalega, pa previdno požgati. V primeru ugotovljenih večjih škod po mrčesu izdajajo okrajna načelstva primerna navodila za omejitvev preteče nevarnosti. — Primerno paznjo je posvečati tudi kurjenju v gozdu in ob robu gozda, da se ne zaneti gozdni požar. V tem pogledu, kakor tudi glede gašenja, obstoje posebni zakoniti predpisi. Največ škode gozdom pa napravi sekira v rokah slabega gozdnega gospodarja!

Gozdarska oblastva.

Ker je gozd velevažen ne le za posameznega posestnika, temveč tudi za celokupnost, je poverjen občepavnim oblastvom nadzor nad vsemi gozdovi. Delovati morajo na to, da se po možnosti prepreči vse to, kar bi ogražalo obstanek gozdov. Gledati morajo na to, da posestniki pravočasno pogozdijo poseke in goljave. Uporabiti morajo vsa zakonita sredstva, da napolnijo gozdne posestnike do primerne nege gozdov in da zavró čezmerno in nedopustno izkoriščanje gozdov ter prirejati poučna predavanja po deželi.

Sodelovanja korporacij in poklicanih, da se razmere izboljšajo.

Vendar ta oblastva zaradi maloštevilnega prideljenega jim gozdarskega osebja ne morejo vsepovsod in pravočasno poseči vmes in napraviti red. Potrebno je zato tudi sodelovanje poljedelskih, prosvetnih in drugih strokovnih organov, kakor tudi gospodarstvenikov, ki prihajajo večkrat v stik z gozdnimi posestniki; slednje je s poučevanjem in

>Presneto, jutri pa me ne boste! Če ste me vsak dan, jutri se vam ne dam!< sem sklepal in se rotil že ves večer.

Ko sem legel, sem zabičal mamiki:

>Ob štirih me zbudite jutri, ob treh! Pa zagotovo!<

Pri sosedovih so popevali težaki, z njimi je tekmoval klopotec in jih prekašal, ponižni črički se niso dali ugnati in so igrali samemu sebi, skrivnost je zajemala zemljo — jaz pa sem mislil na cekar v kuhinji, na hraste v šumah, na vučec in na vse, ki ga berejo — najbolj na sosedove — pa jih bo jutri ukanilo.

Pa sem res vstal že ob petih. Previdno sem se splazil preko Gusteka.

>Tudi ti se boš enkrat nabrisal,< sem na tihem privoščil starejšemu bratu, ki je zmeraj zmogel in smel več ko jaz.

Nategnil sem hlače in sukno, si privezal šurc, pograbil cekar v kuhinji in sem bil zunaj.

Zagnal sem se mimo žganjarnice, po vratah in preko njiv.

Pred mano je vstalo Mačje z vsemočnimi hrasti.

Tedaj sem se ozrl okoli sebe in sem videl, da je tema. Strepetal sem pred skrivno strahoto šume in sem si zaželel Gusteka ob sebi. Najraje bi zbežal nazaj pod odejo. Pa je zaživel pred mano vučec, ki je za njim hlepela vsa otročad naše grabe in vrhov.

>Ne boste me, zaspanci!<

Že sem bil pod hrasti. Tresel sem se v nogah, napenjal sem oči, roka je drhtela in brskala, pa je marsikdaj pobrala tudi želod.

V lice sem žarel in v srce cvetel.

O vučec!

Doma v koruznjaku se ga je sušilo že precej. Vsak dan še en cekar zraven, morda dva, in čez teden dni, ko se bodo oče peljali v Ormož — naš oče so se dostikrat vozili v Ormož —, bova prisledla z Gustekom, vsak s svojo vrečo — moja bo večja ko Gustekova, moja bo najtežja v vsej grabi — in bova vso pot računala. In bova gorela v hrepenenju. Oče pa naju bodo skrivaj pogledovali in se nasmihali. Naj se, ki so tako dobri. V Ormožu bodo izpraznili vreče in midva bova samo dlani nastavila. In potem, potem, o, potem si bom kupil nož, oster in lep, da bodo tovariši zijali. Za bratvo ga bom potreboval in sploh — pošten človek vendar ne more biti brez noža. Pa še nekaj, o, še nekaj si bom spravil: orglice. Svetle in s skrivnostno pesmijo v sebi, ki sem skoz vse leto tiho hrepenel po njih. In bom igral, igral...

Tedaj sem se zdrznil. Pred mano je stal Gustek in se mi smejal.

>Hu, koliko si ga že nabral!< se je ponorčeval.

Pogledal sem v cekar in videl, da v njem skoraj nič ni.

O ti presnete sanje!

Žive pa so bile in lepe, da bi jih sanjal noč in dan.

Malo mi je bilo hudo, ali Gusteka sem nazadnje imel rad.

Pa sem dejal sebi in njemu:

>Saj bo zadosti vučeca za oba.<

¹ Vučec (ponekod cvrlina) je prleški izraz za ježico.

prigovarjanjem neprestano napeljevati do čuvanja in boljšanja gozdov, jim dajati razne dobre nasvete in jim nuditi vsakršno, po možnosti tudi materialno pomoč in pobudo. Tudi zgledni, napredni gospodarji naj bi delovali v svoji okolici v tem pogledu.

Zadnja leta smo imeli posebne propagandne odbore, sestavljene iz strokovnjakov in vplivnih mož, izbranih iz naroda samega. Prizadevali so si doseči skrbnejše ravnanje z gozdi in za pospeševanje pravičnega gospodarstva z gozdom. Ti odbori so bili v pomoč gozdarskim organom pri okrajnih načelnstvih in svetovalci občinam. Prav bi bilo, da bi se delovanje teh in sličnih odborov zopet poživilo in da bi prineslo obilo uspeha.

Za izboljšanje gozdarstva našega malega posestnika sta se trudili tudi Kmetijska družba in Kmetijska zbornica, ki sta v svojih strokovnih glasilih dali vselej radevolje na razpolago prostor za objavo poučnih člankov in aktualnih gospodarskih navodil.

In sva nabirala. V zemljo sklonjena sva se sukala pod hrasti. Oči so iskale — bilo je že dovolj svetlo —, roke brale, srce pa je pelo. Od hrasta do hrasta sva hitela in nabirala.

Ko sva obletala vse Mačje, sta bila cekarja žmetna in skoraj polna. Zahuškala bi z Gustekom tisti hip vsem in vsakemu v obraz.

Pa so baš prihajali sosedovi. Cel šereg jih je bil. O, kako od srca sva se jim nasmejala.

>Enkrat sva vas pa le potegnili. Kaj pa niste prej vstali!< sem jih zbadal in bil ponosen.

Pa niso zamerili. Skupno smo jo mahnili na lov v Lahovo grabo. Tam je bilo hrastov na pretek.

>Glej jih, glej!< smo zazijali vsi obenem. Kopica čehov se je motovila pod hrasti.

>Že vem, kateri so. Sami vrhovljanari. In Rajhov pastir jih vodi,< je pojasnjeval sosedov Jožek, ki je bil med nami najbolj živ in bi se od jutra do večera samo pretepal.

Bili smo skupaj. Spogledali smo se. Pisano, Srdito.

>Kaj iščete vi tu! To je naša šuma!< je odvril pri svojih Rajhov pastir.

>Tiho bodi, pastir! In zginite skoraj, če ne —,< je nas zastopal Jožek.

Rajhovemu so pomagali njegovi, Jožeku mi, začeli smo kričati in lajati drug na drugega, bojno razpoloženje je raslo in smo vzkipeali in je nastala prava vojska. Rukali in cukali smo se z rokami, brcali z nogami in se bili in mlatili s cekarji, da je vučec letel na vse strani.

Končno so jo vrhovljanari ucvrli in Rajhov pastir jih je dobil, da ni teden dni dohajal krav.

Mi pa smo noreli v otroškem zmagovalstvu. Pobrali smo raztepeni vučec — premaganci so bili lahko radi, da so prazne košare odnesli — in prebrodili in obrali vso grabo.

Potem smo jo vrezali v Magdičevo hrastje. Bili smo glasni, mladost in radost je kipela iz nas.

Še pod ta in oni hrast smo zblodili in da smo imeli kam devati — gromozansko smo se obložili in jaz, ki sem imel največ, bi skoraj voz potreboval — pa da nas ni paša čakala doma, bi se ne vračali in bi nabirali do poldneva in do večera.

Na vekomaj bi brali vučec in v veke bi živeli z njim, ki je prvi vir otroškega bogastva in zdravih sanj, ki so pomlad in sreča in je nam sedaj tako strašno odmaknjeno vse.

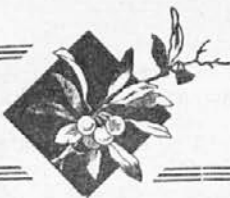
ŽELEZNINA

FR. STUPICA

LJUBLJANA

Gospodarska c. 1

ima vedno v zalogi: STAVBNI MATERIAL: cement betonsko železo, strešno lepenko, storjo in dr. — Palično železo, črno, cinkovo, pocinkano, bakreno, medno in drugo pločevino. — Mrežo in žico za ograje. — Peči in štedilnike. — Okovje za stavbe in pohištvo. Črpalke za vodo in gnojnico. Cevi in armature za vodovod. Konopene in gumijaste cevi. Kopalne kadi, klozete, lijake, rešetke za kanale. — Orodje za vse obrti. Mere za les. Vozne dvigalke. Žage in verige vseh vrst. — Kroglična vretena za krožne žage. — Tehnice in uteži. — POLJEDELSKE STROJE: slamoreznice, mlatilnice, geplje, mline in stiskalnice za sadje, žitočistilnice, kosilnice „Deering“, kultivatorje, posnemalnice, jermena, nože za slamoreznice. Plugje in brane. Kotle za krmo in žganjekuho. Kuhinjsko posodo raznih vrst. Čebelarke in sadjarske potrebščine. Razstreliva, bengalski ogenj, topiče itd. Tovarniška zaloga krogličnih ležajev.

Naše gobe

Po naših gozdovih raste vse polno užitnih gob, ki jih vedni ljudje smatrajo za neužitne, da — celo strupene. V resnici pa je pri nas zelo malo strupenih gob, vse druge pa lahko pravilno pripravljene uživamo. Gobe so po svoji hranljivosti skoraj enako vredne mesu, le da so mnogo lažje prebavljive in — cenejše. Edina slaba lastnost gob je ta, da se silno hitro skvarijo in dokazano je, da se mnogo več ljudi zastrupi s pokvarjenimi, kot s strupenimi gobami. Hitri kvarljivosti gob pa lahko odpomoremo na ta način, da jih konzerviramo, vkuhamo v lastnem soku ali kisu, napravimo iz njih izvleček, jih sušimo ali zmeljemo v prah.

Gobe beremo le v lepem, suhem vremenu, ko ni meso še prepojeno z vodo, kajti mokre gobe se mnogo hitreje skvarijo kot suhe. Gob nikdar ne trgamo, temveč jih vedno odrežemo, in to zaradi tega, da ne uničimo podgobja, iz katerega rastejo gobe. Tudi starih in že neužitnih gob ne trgamo, ampak jih pustimo na miru, da se s trosi dalje množe.

Med najboljše gobe prištevamo jurčka ali užitnega gobana, ki je zaradi svoje vsestranske uporabnosti znan pač vsaki gospodinji.

Njemu sličen je ajdovec ali bronasti goban, ki po hranilni vrednosti in okusnosti za jurčkom nič ne zaostaja. Klobuk je črnkaste barve, plodnica ali kocen pa je žvepleno ali temno rumen. Prerezano meso kmalu porumeni. — Tudi ajdovca lahko rabimo za vse vrste konzerviranja.

Karželj je za jurčkom naša najokusnejša goba. Ko je še mlad, je zavil v bel kožnat mehur in je zelo sličen naši najbolj strupeni gobi mušnici. Ko karželj prodre kožico, je bledorumen barve, ki kasneje kmalu pordeči. Od mušnice se loči po tem, da nima na rdečem klobuku belih lis, plodnični listi, ki so pri mušnici beli, so pri karžlju rumeni. Kocen ni votel, vonj in okus sta prijetna.

Mavrah je pri nas prva pomladanska goba, ki je po zunanosti precej podoben preslici, zato ga ponekod tudi tako imenujejo. Mavrahi so bolj majhni in čim temnejši so, tem prijetnejši okus imajo. Zelo so mesnati in mastni in zato še najlažje nadomeščajo meso. Vse vrste mavrahov moramo pred uporabo popariti in vodo odliči, da izgube kisline, ki je neprijetnega okusa.

Rjava maslenka ima grbast klobuk, ki je umazano, rdečkasto- ali rumenkastorjave barve. Spodnji del klobuka je svetlorumen in prepet s tenko mrenico, ki se kasneje pretrga in tvori na betu vijoličast venček. Meso je rumenkastobelo, nekoliko kiselkasto, prijetnega vonja, in ako ga prerežemo ne pomodri. Posebno rada raste pod mladim borovjem in po gozdnatih travnikih. Ker je meso silno mehko, ga za sušenje ne moremo uporabiti.

Šampinjoni ali kukmak pa je znan kot najfinejša goba. Klobuk mladih gobic je pokrit z belo ali rumenkasto kožico, ki pa je gladka, brez sluzi in se da lepo sleči. Plodni listi so beli ali blede rožnati, betek pa ni nikoli votel. Kukmak ima prijeten vonj, okus pa sliči janežu. Šampinjone lahko sušimo ali vlagamo v kis.

Zelo pogoste gobe naših gozdov so lisičke. Pozna jih vsakdo. Konzerviramo jih lahko v kisu ali pa jih posušimo. Ako hočemo, da so lisičke posebno okusne, jih namakajmo pred uporabo nekaj ur v mleku.

Medvedji parkeljci so tudi precej pogosti, a ker so zelo divjega vonja, zato jih samih ne uživamo, pač pa so zelo okusni v rižu, krompirju itd. Parkeljce lahko tudi posušimo, zdrobimo v prah in shranimo v pločevinastih škatlah.

Kolobarnice ali mesečarke ali kolesnice so prav vse užitne. Svoje ime so dobile od tod, ker rasto v polkrogih. Te gobe imajo suhe klobuke, tanki listi plodnic pa so beli in krhki. Okus je prijeten, diše pa po moki, sadju, odnosno vinskem kisu. Pri nas najbolj znane kolobarnice so: dišeča sivoglavka, zimska, klobičasta, medena, pesnata, majniška, tigrasta in sadna kolobarka. Ker je vrhnja kožica klobuka zelo grenka, klobuk pred uporabo olupimo.

Štorovke ali panjevke rasto v veliki množini po starih preperelih panjih in koreninah jelš, bukev in hrastov.

Klobuk je lepe rjave barve, ki prehaja na robovih v temnejšo; tudi kocen je spodaj temnejši, zgoraj svetlejši, ves pa je pokrit z luskami in ima kožnat obroček. Meso je belo ali umazano-sivo in diši po sadju. Štorovke lahko vlagamo v kis, dobre pa so za pripravljane juh in prikuh.

Lukovke so precej majhne gobice, ki imajo rumen ali rdečkastorjav klobuk. Kocen je dolg in votel. Vonj in okus sličita česnju, od tod tudi njih ime. Za zimo si jih lahko posušimo in stolčemo.

Sivke so gobe, ki rasto prav do pozne jeseni. Klobuk je najprej okrogel, potem se raztegne in vdre. Barve je blede zelenkastosive, kocen je siv, votel in precej debel. Sivke so zelo okusne, mlade pa lahko vlagamo v kis.

Užitna sirovka je gliva, ki spada med mlečnice, klobuk je lepo zaokrožen, pozneje se splošči in vdre. Barve je opekastordeče z zelenimi in oraznimi krogi in lisami. Plodnični listi so žefranastorumeni. Tudi meso je rdečkastorumen, prijetnega vonja, a nekoliko grenko. Od ostalih sirovk se loči v glavnem v tem, da ima oranžnordeči sok, zato je treba posebno paziti, da je pri nabiranju ne ranimo. Užitna sirovka je ena izmed najokusnejših gob.

Mlečna pečnica ima prav tako rdečkastorumen klobuk, le da je barva proti vrhu temnejša. Plodnični listi so rumenkastobeli, ki pa pri dotiku porjave. Kocen je debel in poln, iste barve in le proti vrhu svetlejši. Meso je popolnoma belo, če ga pa prerežemo, porjavi in izloča belkast sok. Raste le bolj po vlažnih krajih in le posamič.

Rjavi ježek je prav tako dobra goba, a zelo malo poznana. Klobuk je pravilno pokrit z lepimi temno- ali svetlorjavimi luskinami, ki se krijejo kot opeka. Plodnica sestoji iz samih sivih bodic in je podobna ježevi koži; meso je belkasto in brez vonja. Kocen je bolj kratak, siv in spodaj tanjši. Od rjavega ježka je užiten le klobuk, ker so kocen in bodice grenke.

Sušenje gob. Jurčke otrebimo zemlje, jih obrežemo, a jih ne peremo in ne lupimo, zrežemo jih na lističe, razprostremo po papirju ali deski in hitro posušimo na soncu ali deski na štedilniku. Lahko pa jih tudi nanizamo na nit, ki jo razpnemo po kuhinji. Lisičke in mavrahe osnažimo in obrežemo kot jurčke, razne velike razrežemo na polovico ali tretjino in jih posušimo prav tako kot jurčke. Tudi lukovke in štorovke lahko sušimo. Prerežemo jih čez pol in nanizamo na nit.

Najlepše se posuše gobe, če se suše na soncu in zraku. V pečici sušene gobe rade počrne in niso tako lepe, tudi duh je pri njih mnogo močnejši. Da so gobe dovolj suhe, spoznamo po tem, da žume, če jih potresemo. Shranjujemo jih v vrečkah na suhem in hladnem prostoru. Ker so pa posušene gobe zelo hidroskopične, jih moramo tekom zime večkrat pregledati in po potrebi na novo osušiti.

Gobe v kisu. V kis lahko vlagamo ne le majhne in mlade, marveč tudi večje gobe, le da so popolnoma zdrave in niso črvice. Gobe najprej osnažimo, majhne pustimo cele, večje pa razrežemo na primerne kose in jih sproti polagamo v mrzlo vodo. Potem jih operemo ter kuhamo 6—8 minut v vodi, ki smo ji primešali enako množino vinskega kisa, celega popra, nekoliko soli in klinčkovo žbico. Gobice naložimo v lepo očiščene kozarce, nalijemo nanje še gorkega kisa, kjer so se kuhale, povrhu pa dotočimo za prst visoko olja in zavežemo.

Tudi lisičke, rjave ježe, šampinjone, kolobarnice, štorovke, užitne sirovke itd. lahko vlagamo v kis, le da je tu postopek nekoliko drugačen. Te gobe parimo 10 minut v prav malo slane vode. Potem jih odcedimo, da se osuše. Medtem skuhamo $\frac{1}{3}$ vinskega kisa razredčenega z $\frac{1}{3}$ vode, nekaj celega popra, soli, lovorjev list, nekaj šalotke in dišeči klinček. Ko zavre, strememo gobe vanj, kjer naj vro kakih 5 minut. Nato postopoma z njimi kakor z jurčki.

Za številnejše družine in za gostinske obrate se zelo izplača vlaganje gob v slanico. Pripravimo jih kot za v kis, jih pustimo, da vro 5—7 minut v dobro pološeni posodi, nakar jih zložimo na rešeto in postavimo pod vodovod, da teče voda nanje vsaj 5 minut. Nato zavremo vodo, ki ji dodamo za vsak liter pest soli (5 dkg). Ko je slanica popolnoma hladna, zložimo gobe v steklen kozarec, lončen lonec ali

PH. MR. R. SUŠNIK

LEKARNA PRI ZLATEM JELENU

LJUBLJANA, MARIJIN TRG

Poštno hran. račun št. 10.522 • Telefon 21-15

Zaloga vseh domačih in tujih zdravilnih sredstev, mineralnih vod, obvezil, kirurških in toaletnih predmetov. — Poštne pošiljke obratno

sodček, jih s slanico zalijemo in kozarec neprodušno zapremo. Mnogo okusnejše pa so gobe, če namesto vode vzamemo mleko oziroma pol vode, pol mleka. Pred uporabo gobe namočimo v mrzli vodi, da izgube odvišno sol.

Gobe lahko kuhamo tudi v lastnem soku, v sopari ali pa jih steriliziramo. Tudi tu imamo več načinov, navodila pa dobimo v vsaki kuharski knjigi.

Naši gozdni sadeži

Poleg gob nam daje gozd še vse polno sadov, ki jih lahko uživamo sveže, pa tudi lahko konzerviramo in ohranimo za zimo. Najbolj znani in najboljši so: kostanj, lešniki, rdeče jagode, maline, borovnice, brusnice, robidnice, brinje, šipek, drnule, želod, bezgove jagode in češmin.

Kostanj poznamo pač vsi, saj ga od oktobra do božiča tako radi uživamo kuhanega in pečenega, naše skrbne gospodinje pa znajo iz njega pripraviti vse polno jedi in tudi mezgo, ki je pa le malokaterim znana in bo posebno letos dobrodošla.

Za mezgo izberi lep in čim gladkejši kostanj, mu olupiš vrhno kožico in deni v posodo ter dolij toliko vode, da plava. Posodo pokrij in pristavi na hud ogenj, da čimprej zavre. Ko je kostanj kuhan, ga polovi s penačo in vrzi v skledo mrzle vode, pa takoj spetoberi ven ter olupiš. Olupljene kostonje stisni v stiskalnici, stehtaj in daj kuhati prav toliko sladkorja, kolikor je kostonja. Ko je sladkor toliko gost, da se potegne, dodeni nekaj žlic ruma in nekoliko vanilije. Še vrelo sladkorno raztopino zlijemo počasi na kostanj in jo neprestano mešamo. Posodo postavimo na ploščo in kuhamo 15 minut. Med kuhanjem je treba mezgo neprestano mešati in paziti, da ne brizgne v obraz. Ko je mezga kuhana, jo zdevamo v kozarce in ko se shladi, zavežemo. Pri kuhanju kostonjeve mezge moramo paziti, da se kostanj med prvim in zadnjim kuhanjem preveč ne shladi in da vse čim hitreje opravimo, kajti le tako bo mezga obdržala priroden okus in vonj.

Kostanj pa lahko shranjujemo tudi svežega za kasneje. Lep in zrel kostanj, skrbno odbran, stresemo v položčen lončen lonec, na vrhu pa pustimo za 3 prste praznega prostora. Nato pokrijemo kostanj s primerno izrezano staničevino, na vrh pa položimo lepenko, vse skupaj pa zamažemo z ilovico. Ko se ta posuši in nastanejo razpoke, moramo tudi to skrbno zamazati. Lonec hranimo najbolje v pesku ali pa v suhi in zračni kleti. Ko kostanj načneš, ga moraš čimprej porabiti.

Enostavneje pa shranimo kostanj takole: V plitek lesen zaboj nasujemo za prst na visoko mivke, nanjo razprostremo plast kostonja, ki ga pokrijemo s plastjo mivke. To ponavljamo toliko časa, da je zaboj poln. Na vrhu pa mora biti vsaj za 4 prste mivke. Zaboj pokrijemo z lesenim pokrovom in spravimo na suhem prostoru. Mivka naj bo suha in presejana. Kadar rabimo kostonj, ga jemljemo vedno plast za plastjo.

Kostanj pa lahko shranimo tudi v ježicah. V ta namen nasujemo kostonj v ježicah v večji sod, kjer se obdrži svež in užiten prav do božiča.

Po nekaterih krajih imajo navado, da kostonj posuše. Na primerne lesene, iz lat sestavljene police nasuj za 2 prsta na visoko kostonja in ga vsak drugi dan skrbno premešaj, da pride zrak od vseh strani zraven. Ko je kostonj toliko suh, da ga

lahko spravimo, ga stresemo v vreče in shranimo na suhem prostoru. Pred uporabo ga namočimo prav tako kot fižol in prvo vodo odljemo.

Lešniki so tudi med najboljšimi sadeži naših gozdov. Mnogi greše, ker nabirajo še nezrele lešnike in se še mlečna jedra preveč usuše in postanejo slaba. Zreli lešniki odpadajo sami, oziroma jih z majhnim pritiskom odločimo iz luščin. Praženi lešniki so izborno nadomestilo za kavo, lepo zarumenele pa uživamo kot delikateso pri vinu in pivu. Na soncu ali na topli peči posušene lešnike hranimo na suhem prostoru.

Po gozdnih posekah in robovih rasto pod grmovjem rdeče gozdne jagode. Nabiramo jih junija in julija, jih uživamo sveže in shranjujemo na razne načine. Jagode v rumu in sladkorju ter vkuhane in kot mezga, džem in zdriz so vsem znane, navodila za to dobimo v vsaki boljši kuharici. Mnogo manj znan pa je jagodov čaj. Zanj nabere mo zrele jagode in jih na lesenem situ hitro na soncu posušimo. Za čaj vzamemo na pol litra vode žlico posušenih jagod. Mnogo zdravilnejši pa je jagodov čaj, če jih nabiramo s peclji in cvetovi vred ter dodamo sem in tja tudi nekaj listov. Ta čaj pomaga pri boleznih jeter in ledvic, pri revmatizmu in ledvičnem pesku. Je tudi zelo dobro hladilno in osvežujoče sredstvo, zato ga pijemo pri vročici. Tudi za slabokrvne in bledične ga priporočajo.

Prav tako kot rdeče jagode pa so pri gospodinjah priljubljene tudi maline. Rasto po senčnatih gozdnih in dozore julija in avgusta. Malinovec in malinovec mezge so splošno znane. Iz ostankov kadar delamo malinovec pa lahko napravimo malinov kis, ki je dobra hladilna pijača. Brozgo, ki nam ostane pri malinovec in marmeladi, damo v primerno posodo in jo polijemo z dobrim, a ne premočnim vinskim kisom. Če hočemo, da bo kis okusnejši, zmečkamo še nekaj svežih malin. Vse skupaj stresemo v večji kozarec in postavimo za 8 dni na hladno, da se umiri. Med tem časom mora biti posoda neprodušno zaprta. Potem precedimo vse skozi platneno krpo in kuhamo za vsak liter kisa tri četrti kg sladkorja. Pri kuhanju pobiramo pene in kar pride nečistega. Ohlajen malinov kis zlijemo v steklenice in dobro zamašimo. Služi nam namesto limonade.

Posebno v zadnjih letih se pojavljajo na trgu tudi borovnice, iz katerih so včasih kuhali le žganje. Borovnice so okusne, redilne in zdravilne, iz njih pripravljene mezge, različni sokli, likerji in džemi se morejo meriti z vsako marmelado iz še tako plemenitega sadja. Toda sedaj, ko je pomanjkanje sladkorja, bomo borovnice pač več sušili kot vkuhavali. Dobro zrele borovnice sušimo na deskah in na debelejšem papirju, na soncu ali na topli peči. Pozimi lahko skuhamo iz njih dober borovničev čaj, kompot ali pa jih porabimo kako drugače — morda za gibanico (zavitek), če jih nekaj ur prej namočimo v mrzli vodi. Pa tudi suhe jedo odrasli in otroci zelo radi. Zaradi barvila in nekaterih drugih snovi, ki jih črnice vsebujejo, predpisujejo zdravniki uživanje suhih jagod pri kroničnih črevesnih katarjih in driski.

Brusnice, ki jih imajo gospodinje tako rade, pa prihajajo na naš trg večinoma iz Gorenjske, ker rasto na apnenih hribovitih tleh. Vkuhanje je vsaki gospodinji znano. Sušiti in konzervirati brez sladkorja jih pa ne moremo.

Robidnice rasto po vseh gozdnih, ob poteh in zapuščenih grobljah. Zrele so zelo okusne, ker vsebujejo mnogo sladkorja, zato jih tudi za vkuhanje prav toplo priporočamo. Ker pa same ne dajo primerne okusa in kisline, jim dodajamo navadno še grozdčja.

Kot podrast po naših gozdih pa raste brin, na katerem dozore storži, ki jim navadno pravimo jagode, šele prihodnje leto. Brinjeve jagode so močno aromatičnega, nekoliko kislega okusa. Iz njih kuhajo starim ljudem priljubljeni »brinjeveček«. Gospodinja pa uporablja brinjeve jagode za različne kvaše in marinade pa tudi pri kislem zelju in drugih jedeh se prav dobro prilagajo. Posušene jagode ženo na vodo in so tudi odlično zdravilo pri ledvičnih in jetrnih boleznih.

Šele v zadnjem času so pričele gospodinje kuhati tudi iz plodov divjih vrtnic — šipka mezgo. Dobro zrele, od slane poparjene in že mehke jagode prerežemo na polovico, odstranimo peške in vse kar je trdega in jih kuhamo s čim manj vode, da se čisto zmehčajo, nakar jih pretlačijo skozi sito. Medtem skuhamo sladkor in ko je gost ga prideni marmeladi, ki jo še nekoliko pokuhaj, deni v kozarce in hladno zaveži. Šipkove jagode pa lahko kuhaš cele v sladkorju. Zato jih osnaži še trde, a že poparjene od slane, kot za marmelado in jih kuhaj nekaj časa v vrelem kropu, nato pa stresi na rešeto in oplakni z mrzlo vodo. Medtem zavri sladkor ter kuhaj v njem šipek toliko časa, da postane mehak. Kuhane zdevaj v kozarce, zalij s sladkorjem in takoj zaveži.

Posušene jagode pa rabimo za čaj, ki je obenem zdravilno sredstvo proti ledvičnim boleznim. Šipkova marmelada

je zelo okusna, lepe rdeče barve in prav tako kot čaj izredno zdrava.

Drnule so včasih uporabljali le za kis, toda iznajdljiva gospodinja je kaj kmalu spoznala vrednost drenovih jagod in jih začela uporabljati tudi drugače v prehrani. Drnule vkuhanane v sladkorju so zelo okusne in zdrave. Še bolj trde jagode operemo in stresemo v $\frac{1}{2}$ kg s $\frac{1}{4}$ litra vode vkuhanega sladkorja, jih prevremo, odstavimo in pustimo še 15 minut na vročem. Nato dodamo nekoliko salicilovega praška, premešamo, naložimo dren v kozarce, zalijemo s sladkorjem in zavežemo. Posušene drnule so prav dobre za kompot ali pa za surovo uživanje.

Hrastov plod — želod pa nabiramo za kavin nadomestek. Želod lupimo, razrežemo na štiri dele in zalijemo z vročo vodo. Posušene shranimo v platnenih vrečkah na suhem. Pred uporabo pražimo želod kot drugo kavo. Dovolj praženo želodovo zrno se mora zdrobiti.

K gozdnim sadežem prištevamo tudi lahko bezgove jagode, iz katerih ne kuhamo le znanega zdravilnega čaja, temveč jih moremo uporabiti tudi za mezo in liker. Bezgove jagode parimo v lastnem soku pol ure, nato jih pretlačimo skozi sito. Na 1 kg soka pride 65 dkg sladkorja. Za izboljšanje okusa pa dodamo pri kuhanju sok in olupke 1 limone. Kuhamo in shranjujemo kot ostalo marmelado. Za čaj so najboljše one jagode, ki se posuše na drevju, ker vsebujejo mnogo več sladkorja.

Ob gozdnih robovih, ob njivah in potih raste češmin, katerega plodovi so jeseni lepo živorodeče barvani. Plod je zelo kisel in šele po prvi močni slani nekoliko užiten. Češminove jagode nabiramo, ko so že nekoliko mehke, za češminov sok. 1 kg jagod operemo, pretlačimo z lesenim batom in jim dodamo pol litra vode. Ko zavro jih kuhamo še 10 minut. Sok narahlo precedimo skozi platneno krpo in mu dodamo 1 kg sipe, ki jo s sokom vred zavremo ter pustimo na vročem še 5–10 minut. Nato še vroč sok nalijemo v steklenice, ki jih, ko se ohladi, zamašimo in spravimo na hladno. Češminov sok s sodavico ali slatino je odlična osvežujoča pijača. Češmin pa so že stari ljudje uporabljali tudi za kis.

Sušenje sadja

Pred sto leti niso ljudje kuhali iz sadja toliko žganja, temveč so sadje sušili za prehrano tekom zime. V zadnjih desetletjih pa so večinoma pri vsaki hiši pukahali odvisno sadje, žganje pa popili in tako brez koristi zapravili dragoceno hranivo. Šele v zadnjih letih so oblasti povzele potrebne korake, da se dvigne sušenje sadja in tako podpre narodno gospodarstvo.

Suho sadje obdrži pri sušenju skoro vse hranilne snovi in nadomešča odraslim kot otrokom pozimi sveže sadje.

Za sušenje namenjeno sadje mora biti popolnoma zrelo, da vsebuje dovolj sladkorja, kisline in česlovine. Seveda je nespametno zavreči manj zrelo sadje, zato je prav, da tudi sadje sušimo po kakovosti. Obtiščano ali odrto sadje moramo obrezati, da se med sušenjem še bolj ne pokvari. Sladka in močnata jabolka niso primerna za sušenje.

Sadje sušimo v domačem gospodinjstvu na ognjišču, v pečici ali v kmečki peči. V ta namen si sami zbijemo primerne lesene lese, za dno pa služijo lesene late, ki naj bodo 2–3 cm široke in za 1 cm odmaknjene druga od druge. Na takih lesah sušimo celo ali narezano sadje, če je le mogoče iste vrste in enake zrelostne stopnje skupaj. Sušenju sadja nič ne škoduje, če se toplota spreminja.

Posušeno sadje ne sme biti trdo, pač pa mora biti voljno, da ga lahko stisnemo z dvema prstoma. Krhleje shranjujemo

Strojno podjetje

R. Willmann

Ljubljana, Slomškova 3

Beneški jarmeniki, cirkularke, nihalne žage, brusilni stroji, zatvornice, transmisije, elektrotovorna in jamska dvigala, vitli in dvigalne naprave, rebraste cevi iz kovanega železa.

Gospodarska zveza

zadruga z omejenim jamstvom

je centrala slovenskega blagovnega združenstva, ki skupno nakupuje za svoje članice-zadruge vse potrebščine in vnovčuje njihove odvišne pridelke —

Kmetje! Združenstvo je naša samopomoč!
Kupujte in prodajajte samo preko svojih zadrug!

Ljubljana - Tyrševa cesta št. 29

Telefon 27-70

v platnenih vrečkah in če je potreba jih tekom zime še nekajkrat nekoliko osušimo, če so se morda navzeli preveč vlage. Posebno pazljivo moramo polagati na plesen, ki se vlažnih krljev silno rada prime.

Jabolka sušimo olupljena ali neolupljena. Olupljena jabolka dajo nekoliko boljše krhleje, a se nam to izplača le v primeru, če imamo na razpolago lupilni strojek. Nato jabolka razčetravimo, odstranimo peške, pecelj in muho in, ako je potreba, vsak krljel še razpolovimo. Olupljenih jabolok pa ne razrežemo na krhleje, temveč jim s posebno pripravo izbijemo peščiče, nato jih pa razrežemo na kolobarje. Da pa ne bi krljli pretemno zarjaveli, jih pred sušenjem vržemo v slano vodo (7 g soli na 1 l vode), kjer jih pustimo $\frac{1}{4}$ ure. Posebno lepe krhleje dobimo, ako jih prva dva dni sušimo na vročem soncu.

Hruške sušimo prav tako olupljene in neolupljene. Drobne plodove pustimo cele, dočim debelejših razpolovimo, ali pa jih zrežemo v krhleje. Tudi pri hruškah moramo odstraniti peščiče z muho in peceljem, le celim plodom pustimo pecelj in muho. Če pa hočemo dobiti posebno dobre suhe hruške, jih pred sušenjem parimo. Za to zložimo olupljene in razrezane hruške v pleteno košaro, v večji kotel nalijemo za 5 prstov vode, postavimo v sredo poveznjeno, vzvišeno posodo, nanjo pa košaro s krljli. Kotel pokrijemo in pustimo, da se hruške v njem parijsaj 20 minut. Nato jih vzamemo ven in posušimo kot jabolčne krhleje. Svetle krhleje pa dobimo tudi, če jih kot jabolka vržemo v slano vodo.

Češplje so za sušenje prav tako pripravne kot vsako drugo sadje. Obiramo jih čim kasneje, ko je že nagubantena kožica okoli pečlja. Vsaj prve dni jih moramo sušiti na soncu in zraku, da čimprej izhlapi odvišna voda, šele nato jih sušimo, a polagoma, da ne razpokajo. Posušene shranimo v lesenih zabojih.

Tudi češnje sušimo prav tako kakor češplje.

Posušene marelice in breskve dajo prav okusno in delikatesno jed, so pa tudi nadvse dobre za kompot. Sušimo jih na tri načine: 1. s koščicami in neolupljene; 2. olupljene in zrezane na krhleje in 3. zvite. Pri zadnjem načinu odstranimo že napol uvelim marelicam peške, jih zvijemo ali sploščimo in do konca posušimo. Najbolje se ohranijo v manjših pergamentnih ali celofanastih vrečkah.

Kako posušimo kostanj, je omenjeno v poglavju »Naši gozdni sadeži«.

Vedeti pa tudi moramo, kdaj in kako shranimo posušeno sadje. Vroče sadje, ki smo ga vzeli iz sušilnice, razprostremo na čisto rjuho, da se ohladi, prezračiti ter da postane vrhnja kožica trda. Potem ga shranimo v redke vrečice, ki jih obešimo v shrambi pod strop ali na kako drugo mesto, do katerega ne morejo miši, molji in druga golazen. Čim bolj ima zrak dostop do krljev, tem lepše se ohranijo. Da pa se zna gospodinja ravnati, mora tudi vedeti, koliko krljev dobi od posameznih sadnih vrst. 10 kg jabolok da 1 kg do 1 $\frac{1}{4}$ kg

krhljev; 10 kg hrušk 1¼ do 1½ kg krljev; od 10 kg češpelj dobimo 8 kg suhih; 10 kg češenj se vsuši na 2½ kg posušenih; od 10 kg marelic dobimo 1 do 1¼ kg posušenih. Sušenje sadja se izplača že zaradi tega, ker razen toplote in lesne rabimo nobenih drugih priprav. Posebno sedaj, ko ni dobiti sladkorja, je sušenje najcenejši in najzanesljivejši način shranjevanja sadja.

Konserviranje sadja brez sladkorja

Kolike važnosti je sadje za naše zdravje, ni treba še posebej poudarjati, zato skrbni dandanašnja gospodinja za to, da nudi družini skozi vse leto dovolj sadja v tej ali oni obliki. Gotovo je, da je sveže sadje najboljšo, ker vsebuje največ vitaminov, ki pa se s kuhanjem kolikor toliko uničijo. Zato je najpametneje, da shranimo čim več svežega sadja. Zimska jabolka, hranjena v primernih kleti, vzdržijo do poletja. Manj znano pa je, da lahko hranimo tudi drugo sadje, kot hruške, češplje, češnje, grozdje, kostanj, limone in slično, dalj časa sveže, ako z njim pravilno postopamo. Seveda mora biti tako sadje absolutno popolnoma zdravo, brez vsakih poškodb, neokuženo in ne preveč zrelo.

Za shranjevanje potrebujemo primerne posode ali zaboje s suho, po možnosti sterilizirano mivko ali ogljenim prahom, zdrobljeno šoto ali ogljem. V to vlagamo zdravo sadje tako, da se ne dotika med seboj. Tudi posamezne plasti moramo pokriti s tem materialom. Spodnja in zgornja plast pa morata biti debelejši. Tako pripravljene zaboj ali lonec zakopljemo v klet v zemljo, ali pa ga postavimo v klet na suh in zračen prostor. Na ta način ostanejo češnje skoro do božiča sveže, češplje do aprila, a jabolka še neprimerno dalj.

Tudi grozdje s trdkožnatimi jagodami ohranimo lahko do pomladi, če zavijemo vsak neopran grozd posebe v celofanski papir, zalijemo pecelj s pečatnim voskom ter obesimo v suhi shrambi pod strop. Jabolka in hruške pa se tudi lepo obdržijo, če jih posamezno zavijemo v časopisni papir in zložimo v zaboj. Tako izbiramo gnijoče sadeže od zdravih, obenem pa preprečimo prehitro izhlapevanje vode.

Pomarančam in limonam pa zalijemo ranico, kjer je bil pecelj, z voskom, jih zložimo v zaboj z mivko in postavimo na hladno.

Dobra ohranjevalna sredstva so še: sladkor, med, alkohol in kis. Ker pa prav v tem času sladkorja, medu in alkohola ni, se bomo v večji meri poslužili kisa in konzerviranja z manjšo mero sladkorja. Steriliziranje s posebnimi aparati pa pride v poštev le tam, kjer ta aparat imajo.

Da se nam sadje v čim manjši množini sladkorja prav tako dobro obdrži, moramo pri delu paziti, da je ves pribor in sploh vse, kar pride v dotiko s sadjem, popolnoma čisto, kozarci pa žvepljani. Vendar je za trpežnost sadja nujno potrebno, da dodamo primerno količino sladkorja. Pa se da tudi z manjšo množino sladkorja konzervirati (20–25 dkg na 1 l vode), če v tem primeru dodamo vsakemu kozarcu žlico čistega špirta. Seveda se mora tako vloženo sadje delj časa sterilizirati. Namesto sladkorja pa uporabljamo za konzerviranje tudi razna kemična sredstva, najpogosteje salicil. Ker pa je salicil zdravju škodljiv, ga ne smemo dati nikdar več kot 1 g na 1 l tekočine. Za bolnike in dojenčke pa je tudi ta količina prevelika.

Sadje v kis. V kis konzervirano sadje je izvrstnega, pikantnega okusa in ga lahko uporabljamo za razna jedila, kot tudi za kompote. Kis mora biti res vinski in še ta precej razredčen z vodo, tako da sadje ni prekislilo. Sadje za vlaganje v kis pa naj bo še kolikor toliko trdo in ne preveč zrelo.

Trde češnje, češplje, višnje in ringlo vkuhamo na sledeč način: Za 2½ kg sadja skuhamo tri četrt kg sladkorja v 4 del vinskega kisa in četrt litra vode. Po okusu dodamo nekaj klinčkov in nekoliko celega cimeta. Še vrel kis zlijemo na sadje ter ga pokrijemo. Naslednjega dne odlijemo kis, prekuhamo in ponovno vlijemo na sadje. Tretji dan pa kuhamo

vsaj 10 minut sadje s kisom vred, ga vložimo v kozarce in dobro zavežemo.

Breskve obrišemo, a jih ne olupimo, razrežemo na krljle ter zvedljemo v porcelanast lonec, nato zavremo pol litra vode, pol kg sladkorja in 1 del vinskega kisa. Dodamo tudi klinčkov in cimeta. Še vrelo tekočino zlijemo na breskve, dobro pokrijemo in pustimo na miru 10 dni. Nato odliti kis znova prevremo in z njim ponovno zalijemo breskve. Ko se je sadje shladilo, ga s penačo poberemo, zložimo v kozarec, zalijemo s kisom in dobro zavežemo. Tudi boljše hruške lahko vložimo na isti način; trše pa olupimo, razpolovimo, jih kuhamo v raztopini pol kg sladkorja s četrt litra vode in četrt litra kisa, dišečega klinčka in malo cimeta toliko časa, da postanejo skoraj prozorne. Končno jih zvedljemo v kozarce, zalijemo s toplim, nekoliko pokuhanim kisom in zavežemo.

Tudi mlade in zrele buče lahko skuhamo na isti način. Bučam odstranimo seme in mehke dele, ostalo meso pa zrežemo na primerne oblike. Zvedljemo jih v porcelanasto ali lončeno posodo ter zalijemo s kisom (1 del kisa, 3 dele vode). V tem naj ostanejo 3 dni. Ako je potreba, menjš kis vsak dan. Četrtri dan zavreš tri četrt litra vode s četrt litrom kisa, položiš vanj buče in kuhaš toliko časa, da postanejo lepo prozorne. Kuhane ocediš na rešeto, zložiš v kozarec in zaliješ z gosto sladkorno raztopino ter zavežeš.

Lahko pa skuhamo tudi češpljev kompot, ki porabi zelo malo sladkorja. Olupljene, a še cele češplje vložimo v kozarec in jih posipamo plast za plastjo s sladkorjem. Nato kozarec zavežemo z dvojnimi pergamentnim papirjem in ga postavimo vsak dan v toplo pečico za 2 uri, da se tvori sok. To ponavljamo toliko časa, da sok pokrije slive, tedaj je kompot dovolj kuhan in pripravljen za shranjenje.

Povidel napravimo iz čim bolj zrelih sliv, ki jim poberemo peške in jih parimo v lastnem soku toliko časa, da postanejo goste in temne. Med kuhanjem moramo češpljevec skrbno mešati s čisto, najbolje novo kuhavnico, da se ne pripali. Povidel kuhamo navadno brez sladkorja in dodamo le limonovo lupino ali pa damo na 1 kg češpelj 10 dkg sladkorja. Dovolj kuhana mezga mora biti tako gosta, da stoji žlica pokonci v njej, ne da bi se nagnila. Povidel hranimo v steklenih kozarcih, porcelanastih posodah ali pa ga stlačimo, ko se shladi v manjše lesene zabojčke, ki so prevlečeni s pergamentnim papirjem.

Nadomestki za kavo

V starih časih, ko ljudje še niso poznali prave kave, so žgali doma rž in ječmen, revnejši pa želod in peso. Ob nedeljah in praznikih pa je prišla na mizo kava iz žganih ter zmletih lešnikov.

Ječmenova in ržena kava se je obdržala, dočim je ostale izpodrinila prava kava. Za želodovo kavo nabere mozel zrel želod, ga olupimo in razpolovimo ter prerežemo vsako polovico še na pol. Tako razrezana zrna poparimo z vrelo vodo in jih pustimo v njej vsaj 12 ur. Nato vodo odlijemo, zrna pa posušimo v pečici. Želodovo kavo hranimo v platnenih vrečicah na suhem. Pred uporabo želod pražimo. Da pa spoznamo, kdaj je želod dovolj prepražen, ga poskusimo zdrobiti. Dovolj pražena jedra se morajo drobiti. Želodovo kavo zmeljemo in jo kuhamo kot ječmenovo, le da tu ne rabimo dosti ali celo nič cikorije.

Zelo okusna pa je pesina kava. Peso operemo, olupimo ter jo zrežemo na koščke, ki jih sprajimo. Sprajeno peso še vročo zmeljemo in shranimo v zaprtih kozarcih. Čim delj časa stoji, tem boljša je. Prav tako kot želodovo kavo žgemo tudi lešnikovo, le da je ta okusnejša in redilnejša.

Samo v Gradišču 3 v Ljubljani je priznano staro pleskarsko, sobo in črkoslikarsko podjetje

Stane Vojska

preje Valentin Vojska - Telefon 40-20

Vsa naročila izvršuje tvrdka solidno in po zmernih cenah. — Ne zamenjajte našega podjetja z drugimi podjetji s podobnimi imeni.

Nadomestki pravega čaja

Vojna današnjih dni je postavila gospodinjno pred mnogo težkih vprašanj, med drugimi tudi, kako nadomestiti pravi ali ruski čaj. Pravi čaj so prvi pričeli pridelovati Kitajci in sicer že 1700 let pred Kristusom. V Evropo je prišel precej kasno, šele leta 1630, in sicer najprej na Angleško, nato pa tudi v ostalo Evropo.

Za pravi čaj nabirajo mlade liste nekaterih kamelij (camelia japonica — sinensis in assamica) in jih puste zveneti, nakar jih stlačijo, da se segrejejo in fermentirajo. Listi vsebujejo coffein (= thein), theobromin, theophyllin, česlovino in eterična olja. Najboljši je »Shan« čaj, ki raste v pokrajini Shan blizu Birme. A ker je zelo drag, ga v Evropi prav težko dobiš.

Naši gozdovi, travniki in polja pa nam nudijo vse polno raznih zeli, iz katerih lahko pridelamo prav okusne in zdrave čaje.

Menda ni slovenske hiše, v kateri bi ne imeli lipovega čaja. Nabiramo ga, ko še ni cvetje popolnoma razcveto, ga v senci hitro posušimo in shranimo. Pri kuhanju mora imeti isto barvo kot pravi čaj.

Ajbišev čaj je zelo zdravilen, ker ni ravno najboljšega okusa, ga manj uporabljamo. Če pa kanemo v skodelico ajbiševnega čaja par kapljic limonovega soka, zadobi čaj izboren okus.

Tudi iz posušenih plodov divje vrtnice dobimo prav izvrsten čaj.

V novejšem času se je precej vpeljal čaj od rdečih gozdnih jagod. Ta čaj je krasne zlatorjave barve, finega okusa in prijetnega vonja. Nabiramo le zrele jagode, ki jih posušimo na soncu ali na topli peči. Lahko pa nabereмо tudi nekaj listov in cvetnih pecljev z zreli plodovi in cvetovi. Tudi ta čaj je zelo zdravilen.

Čaj od bezgovih jagod je priporočljiv posebno pozimi, ker silno greje. Jagode moramo delj časa kuhati in nato silati. Najboljši je čaj od jagod, ki so se posušile že kar na grmu.

Tudi jabolčni čaj ni nič novega. Uživali so ga zlasti po deželi, preden so spoznali ruski čaj. Olupke od opranih ja-

JOS. O

L
U
P

Priporočamo trgovino z oblekami, manufakturo in perilom. — Se vedno velika zaloga z dobrim blagom. — Obleke in perilo se izvršuje tudi po naročilu.

LJUBLJANA - STARI TRG 2

boljk posušimo, jih zdrobimo ali zmeljemo ter jih shranimo v steklene kozarce, da se ne napijejo vlage. Kuhamo ga vsaj 10 minut, da se izločijo vse aromatične snovi.

Domači čaj lahko pripravimo tudi iz drugih zdravilnih in navadnih rož: malin, robidnic, prvenca peteroprstnikov itd.

Ruskemu čaju pa so po okusu in učinku najbolj podobni čaji od sledečih rastlin: božjega drevca (ilex), prvenca (asperula), jagodnjaka (fragaria vesca), breze (betula), kopitnika (asarum), trave devetih grbov (alchemille), tplotca (plantago) in češnje (prunus). Seveda moramo te listke pravilno pripraviti, da zadobe pravi okus.

Mlade, sveže in neobjedene liste nabiramo ob suhem vremenu, jih doma skrbno pregledamo in odberemo, izločimo prst in druge smeti ter jih stresemo na čisto desko, da ovenejejo, a se ne posuše. Ovele liste stlačimo v plateno vrečico, jo zavežemo in s povojem prav tesno povijemo. Nato jo obesimo na ognjišče, da je na toplem. Zaradi stisnjenja in toplote se listki ogrejejo in se prično razne snovi razkrajati, odnosno spajati in spreminjati — čaj se fermentira. Navadno pustimo čaj v vrečici vsaj 7 ur. Vendar je to precej odvisno od trdote in zrelosti listja, kakor tudi od toplote. Prvič bomo bolj težko dosegli pravi čas. Treba bo pač nekajkrat poskusiti, saj nič ne stane. Ko je čaj dovolj segret, ga stresemo zopet na desko in hitro posušimo. Shranjujemo ga na suhem v dobro zaprtih škatlah.

KLJUČAVNICARSTVO

AUGUST MARTINČIČ

LJUBLJANA, CESTA 29. OKTOBRA 14 - PREJ RIMSKA CESTA

Ustanovljeno l. 1879 • Telefon št. 25-53

Izdeluje sončne plahte, vsakovrstna okrižja od preproste do najrazkošnejše izvedbe, škarjasta omrežja, železje za štedilnike, ventilacije vseh vrst, razno okovje, železna vrata, okna in okrogla stopnišča, železne in bakrene predpečnike itd. ● Za naročila se toplo priporoča ● Avtogensko in električno varjenje in rezanje ● Stalna zaloga štedilnikov, izdelanih priznано vestno in solidno ●

Najstarejše podjetje v Sloveniji za napravo novih jeklenih vrat in zastorov in popravilo starih. ● VSE BLAGO, SPADAJOČE K TEMU, IMA STALNO NA ZALOGI

Pravice in dolžnosti delodajalcev in delojemalcev v našem socialnem zavarovanju

Smersu Rudolf

V lanskem Slovenčevem koledarju smo se seznanili z zavodi, ki izvajajo socialno zavarovanje v naši domovini. Socialno zavarovanje hoče pomagati delavcem in nameščencem tedaj, ko so pomoči potrebni zaradi bolezni, zaradi nesreče pri delu, zaradi onemoglosti ali starosti in zaradi brezposelnosti, pa si sami pomagati ne morejo. Zato imamo zavarovanje za primer bolezni, zavarovanje v primeru nesreče pri delu ter zavarovanje za onemoglost, starost in smrt. Zavarovanja za brezposelnost še nimamo, pač pa nudi podpore ob brezposelnosti Javna borza dela.

Kdo mora biti zavarovan?

Po določilih zakona o zavarovanju delavcev morajo biti pri nas zavarovani vsi delavci in nameščenci, zaposleni pri zasebnih delodajalcih ali pri javnih oblastih in ustanovah ali podjetjih, pa bodisi da so zaposleni stalno ali nestalno in ne glede na spol, starost in državljanstvo. To pravilo pa ima tudi nekaj izjem.

Iz zavarovanja so izvzeti poljedelski posli in poljedelski dninarji (oz. so od teh kolektivno zavarovani le tisti, ki so zaposleni pri poljedelskih strojih na elementarni in ročni pogon). Dalje so izvzeti iz zavarovanja dninarji, ki so le mimogrede najeti za priložnostna hišna gospodarska dela za manj kot 8 dni (n. pr. za žaganje drv, za pranje perila in podobno) ter gojenci ali kaznjenci v delavnicah, poboljševalnicah ali kazenskih zavodih, ki ne delajo na temelju službenega razmerja.

Od javnih in samoupravnih uslužbencev so izvzeti iz zavarovanja le tisti, ki imajo od svoje javne ali samoupravne ustanove pravico do vsaj 6 mesečne plače v primeru bolezni in pravico do pokojnine v primeru onemoglosti, starosti in smrti.

Rudarski in železničarski uslužbenci so zavarovani pri svojih posebnih zavarovalnih ustanovah.

Nameščenci, ki so za pokojnino obvezno zavarovani že pri Pokojninskem zavodu za nameščence v Ljubljani, morajo biti zavarovani pri Zavodu za socialno zavarovanje (prej Okrožni urad za zavarovanje delavcev), oziroma pri Bolniški blagajni Trgovskega bolniškega in podpornega društva le še za primer bolezni in nezgode.

Od zavarovanja za starost in onemoglost so izvzeti tudi taki uslužbenci, ki že prejemajo kakršno koli javno pokojnino nad 570 lir na leto, kakor tudi tisti, ki so že nad 70 let stari.

Prispevki.

Zavod za socialno zavarovanje kakor tudi Bolniška blagajna TBPD predpisujeta delodajalcu zavarovalne prispevke mesečno v nazaj za vse zaposlene delavce in nameščence in to s posebnimi plačilnimi nalogi. Prispevke mora delodajalec plačati v osmih dneh po prejemu plačilnega naloga. Če prispevki niso zakonito predpisani, more delodajalec v osmih dneh po prejemu plačilnega naloga vložiti ugovor zoper ta plačilni nalog.

Predpisane prispevke mora plačati delodajalec, ki pa ima pravico, da delavcu sproti odteguje polovico prispevka za bolezen, polovico prispevka za onemoglost, starost in smrt, polovico prispevka za Javno borzo dela ter ves prispevek za Pokrajinsko delavsko zvezo. Vse ostalo mora delodajalec plačati iz lastnih sredstev in sicer: polovico prispevka za bolezen, polovico prispevka za onemoglost, starost in smrt, polovico prispevka za Javno borzo dela, ves prispevek za nezgodo in ves prispevek za Inšpekcijo dela.

Prijavna dolžnost delodajalcev.

Delodajalec mora na predpisani tiskovini prijaviti v roku 8 dni vsako v službo vzeto osebo, ki je zavezana zavarovanju. Prav tako mora delodajalec v roku 8 dni javiti spremembo glede plače pri svojem zavarovanem delavcu. Ko delavec zapusti delo, mora delodajalec delavca v osmih dneh odjaviti. Delodajalca zadene kazen, ako bi svojih delavcev ali nameščencev sploh ne prijavil ali pa bi jih prijavil z neresničnimi podatki.

V nekaterih primerih mora delodajalec na predpisani tiskovini prijaviti tudi svoj obrat in ne samo delavcev, ki so

pri njem zaposleni. Obrat mora prijaviti tedaj, kadar zaposluje več kot 5 delavcev ali dela v obratu s stroji, ki jih goni motorna sila.

Za prispevke ne jamči samo delodajalec s svojim premoženjem, ampak jamči zanje tudi njegov zakonski drug, pri gradbenih delih pa tudi naročitelj gradbe.

Podpore v primeru bolezni in poroda.

Člani imajo ob bolezni pravico do teh-le podpor:

1. do brezplačnega zdravljenja, zdravil, kopeli, obvezil, zaporedoma za 26 tednov;

2. do hranarine v znesku dveh tretjin zavarovane mezde, ako je bolezen združena s pridobitno nesposobnostjo in ako traja več kot tri dni, toda največ za 26 tednov. Pod izvestnimi članskimi pogoji (obolenje v aktivnem članstvu, 180 dni članstva v zadnjem letu ali 360 dni v zadnjih dveh letih pred obolenjem, triletno članstvo v zadnjih petih letih pred obolenjem) pa more urad podporno dobo podaljšati na 52 tednov.

3. Namesto hranarine more urad nuditi članu brezplačno zdravljenje v bolnišnici, na kliniki ali — pod strožjimi članskimi pogoji v zdravilišču. Za čas, ko se član zdravi v teh ustanovah, prejemajo njegovi rodbinski člani, ki nimajo služka in žive z njim v skupnem gospodinjstvu, polovico hranarine.

Ob porodu dobijo članice tele dajatve:

A) Minimalne dajatve: babiško pomoč, zdravljenje, zdravila ali namesto tega največ 14 dnevno oskrbo v bolnišnici ali porodnišnici. Pravico do tega pridobi članica, če je bila zavarovana nepretrgoma tri mesece pred porodom ali v zadnjem letu, preden je poslednjič vstopila v delo, v presledkih vsaj 6 mesecev.

B) Maksimalne dajatve:

1. isto kot pod A), poleg tega pa še:
2. podporo za porodnice v znesku treh četrtin zavarovane mezde največ 12 tednov (6 tednov pred porodom in 6 tednov po porodu, ako v tem času ne pridobiva);

3. podporo za hrano otroka v znesku lir 1,52 dnevno (dojnina), največ 12 tednov po izčrpanju podpore za porodnice;

4. enkratni prispevek za dečjo opremo v znesku lir 57.— za vsakega rojenega otroka.

Pravico do maksimalnih dajatev pridobe članice samo, ako so bile zavarovane v zadnjem letu pred porodom vsaj 10 mesecev ali v zadnjih dveh letih pred porodom vsaj 18 mesecev.

C) Ako porodi žena zavarovanega člana (svojka), ji nudi Zavod za socialno zavarovanje isto kot članicam pod A) (minimalne dajatve) in pod B) 4. (dečjo opremo) pod pogojem, da je bil njen mož zavarovan v zadnjem letu pred porodom vsaj 10 mesecev ali v zadnjih dveh letih vsaj 18 mesecev.

Rodbinskim članom zavarovanega člana, ki nimajo dohodkov in žive s članom v skupnem gospodinjstvu, nudi Zavod za socialno zavarovanje ob obolenju: brezplačno zdravljenje, zdravila in potrebne pripomočke največ za 26 tednov — toda samo, dokler ima tudi zavarovani član pravico do podpore — ali pa namesto tega največ 28 dnevno zdravljenje v bolnišnici.

Ob smrti zavarovanega člana pa izplača Zavod za socialno zavarovanje na račun bolniškega zavarovanja svojcem tudi pogrebno v 30 kratnem znesku zavarovane mezde.

Podpore ob obratni nezgodi.

Nezgodna v smislu § 84. zzd je vsaka telesna poškodba ali smrt, ki se je pripetila zavarovancu pri njegovem poklicnem rednem delu, ki ga opravlja po nalogu delodajalca ali njegovega pooblaščenca ali v interesu obrata, ali ki se pripeti na poti v delo ali od dela.

Za nezgodo se smatra tudi zastrupitev s svincem, živim srebrom, fosforjem, obolenja od antraksa, pri mornarjih pa tudi obolenja za koleru, kugo, rumeno mrzlico in beriberi.

Da se ugotovi obstoj obratne nezgode po zakonu o zavarovanju delavcev, mora vsak delodajalec nezgodo, ki se pripeti v njegovem obratu in ki utegne imeti za posledico smrt

ali več kot tridnevno nesposobnost za delo, ko zve zanjo, prijaviti uradu v 24 urah na predpisani tiskovini.

Podpore ob obratni nezgodi so sledeče:

A. Za nezgodo, ki povzroči pridobitno nesposobnost, imajo člani pravico do vseh dajatev, ki jim pristojajo za primer bolezni za dobo 10 tednov po nezgodi, ako niso prej ozdraveli. Izza enajstega tedna dalje, ali če je bila sposobnost za delo zmanjšana za več kot 10%, pa imajo pravico do nezgodne rente.

B. Ako pa zavarovanec na posledicah nezgode umre, dobe upravičeni rodbinski člani telega podpore:

1. Pogrebno, ki znaša 30 kratni znesek dnevne zavarovane mezde ponesrečenega.

2. Rodbinske rente od dne poškodovančeve smrti.

Za ovdovelo zakonsko ali nezakonsko ženo znaša renta $\frac{1}{2}$ ponesrečenčevega zavarovanega letnega zaslužka, ki jo prejema do smrti ali do ponovne možitve.

Zena, ki uživa rento in se znova omoži, dobi kot odpravino enoletni zavarovani zaslužek svojega umrlega moža.

Za preostale otroke, zakonske, nezakonske ali pred poškodbo adoptirane, znaša renta (do dovršenega 16. leta oz. če nadaljuje učenje do polnoletnosti), za vsakega otroka posebej $\frac{1}{4}$ zavarovanega letnega zaslužka umrlega roditelja. Za sirote, ki ostanejo brez staršev se renta zviša na eno tretjino zavarovanega zaslužka.

Podpore za onemoglost, starost in smrt.

Zavarovanec, ki zaradi bolezni, zaradi starosti ali zaradi drugih napak ni sposoben, da si po svojih sposobnostih ali močeh in z ozirom na svojo izobrazbo in svoj dosedanji poklic ne zasluži niti tretjine onega, kar si z najemnim delom zaslužijo zdrave osebe iste vrste in podobne izobrazbe v istem kraju — je po § 66. zzd onemogel in ima pravico do onemoglostne (invalidske) rente. Ta pravica teče od dne, ko je nastopila onemoglost in traja, dokler traja onemoglost.

Pogoj za pridobitev te pravice je, da je bil zavarovanec zaposlen in zavarovan vsaj 200 tednov in da so bili zanj zavarovalni prispevki tudi dejansko plačani.

Invalidska renta znaša na leto 8 kratni znesek povprečnega letnega prispevka, dokler ni bilo za člana vplačanih 500 tedenskih prispevkov, ozirom 12 kratni znesek povprečnega letnega prispevka, ako je zanj vplačanih nad 500 tedenskih prispevkov.

Ker je stopilo zavarovanje za onemoglost in starost v veljavo šele jeseni leta 1937, se priznavajo rente za onemoglost šele od julija 1941 naprej, rente za starost pa od septembra 1947 dalje.

Če pa zavarovanec ali uživalec invalidske ali starostne rente umre, izplača Zavod za socialno zavarovanje upravičeniim svojcem posmrtno podpore in rente. Te podpore so po § 73. zzd sledeče:

1. pogrebna, ki se izplača rodbini v 30 kratnem znesku zavarovane mezde,

2. dečje rente, ki znašajo za vsakega otroka četrtno rente, ki bi jo ali jo je že prejemal zavarovanec. Otroci, bodisi zakonski, nezakonski ali adoptirani dobivajo rento do 16. leta starosti;

3. podporo vdovi, ki ji gre le za dobo treh let. Podpora znaša četrtno rente, do katere bi imel pravico umrli zavarovanec. Vdova izgubi z možitvijo pravico do podpore.

4. Isto pravico do triletne podpore kot vdova imajo po vrstnem redu tudi starši, ded in babica, vnuki, bratje in sestre umrlega, toda le pod pogojem:

a) ako so ti svoji onemogli ali mladoletni in je umrli zavarovanec zanje pretežno skrbel in

b) da ni bila renta izčrpana že po dečjih rentah ali vdovski podpori.

Vse te podpore si svoji pridobe, ko je bil umrli zavarovanec ob smrti zavarovan vsaj 100 tednov.

Zavarovane članice, ki se omože ter prestanejo biti zavarovane v roku pol leta pred omožitvijo ali dveh let po njej, smejo zahtevati povračilo zanj vplačanega prispevka, toda največ enoletni znesek one rente, ki bi jo imele na dan prošnje v primeru upokojitve.

Osebe, ki dovrše 70. leto starosti, preden pridobe pravico do starostne rente, smejo zahtevati povračilo vsega zanje vplačanega prispevka za starostno zavarovanje in sicer za prvih 200 tednov v celoti in polovico prispevka vplačanega po 200 tem tednu.

*Ko dneva nam ugasne luč
in stan nam in stezo noč temna pokrije ...
Do dnevne svetlobe Vam v žep dajo ključ
trpežne odlične*

»ZMAJ«
baterije

FOTOGRAF V

TROKOVEM SVETU

Kdo se zna tako veselo in brezskrbno smejati kakor otroci! Kdo se zna tako resno in vneto igrati kakor otroci! Odrasli, ki jih gleda, pozabi na ves svet okrog sebe, zlasti ako se smeje in igra z njimi.

Starši, ki fotografirajo, lahko vse velike in male dogodke iz otrokovega sveta ujamejo in za stalno obdržijo v sliki. Starši najbolje poznajo svoje otroke, starši imajo tudi največje veselje z njihovimi slikami. Kdo naj jih torej fotografira, če ne starši?

Toda, saj nimamo dovolj fotografskega izkustva? Za uvod preberite ta članek, potem pa morate tudi res poskusiti.

Otroci pri igranju. Če jih zna fotograf neopazno ujeti pri tem, lahko ujame na ploščo začuda pristne prizore iz njihovega sveta in življenja.

Toda, saj nimam prave kamere? Kamera ne dela slik. Jih boste morali že sami napraviti. Kamera je samo aparat, ki jih obdrži, pa naj bo kakršen koli, vsak je dober.

Ali poznaš svojega otroka?

Potem boš razumel načelo: nobenih narejenih, postavljenih slik, temveč samo življenjsko pristne in nepotvorjene trenutne prizore. Treba je imeti malo pogleda v otrokov svet.

Potrpljenje je ena največjih krepostij staršev. Tega tudi ne pozabi, kadar imaš v rokah kamero. Najboljši posnetki nastanejo, ko premagaš svojo nestrpnost in fotografiraš otroka takrat, ko je že pozabil, da ga hočeš fotografirati, in se vede, kakor da te sploh ni.

Ne »komandiraj«. Kar stori otrok na povelje, ni več otroško. Na sliky se bo jasno videlo, ali je otrok delal po svojem nagibu ali na ukaz.

Prepušti otroka njegovi okolici. V tujem okolju tvoj otrok ni več tvoj otrok. Ne počuti se doma. Zato ga raje fotografiraj v njegovi postelji kakor v naslanjaču, z njegovim konjičkom, z njeno punčko in z njegovo razkodrano glavico, kakor jo ima vedno.

Postani tudi sam otrok, vsaj po velikosti. Ne snemaj ga s svoje višine, s katere ga navadno gledaš. Tvoje oko je pri fotografiranju objektiv. Fotografiramo lahko iz žabje (navzgor) ali iz ptičje (navzdol) perspektive. Otroka pa fotografiraj iz otrokove perspektive, v višini njegove glave, to je približno 75 cm od tal. Taka slika je mnogo bolj naravna. Počepni ali pa celo poklekni!

Zunanji posnetki.

To so najenostavnejši posnetki, kajti zunaj imamo dovolj svetlobe in nič težav. Lahko je z osvetlitvijo. Tu pomisli, da se otrok vedno giblje in da se mora osvetlitev prilagoditi gibanju, če hočemo imeti ostre slike. Že za ostro podajanje hoje potrebujemo $\frac{1}{50}$ ali $\frac{1}{100}$ sekunde, pri hitri igri (skakanje in tekanje) pa celo $\frac{1}{100}$ ali $\frac{1}{250}$ sekunde. Nasprotno pa pri izrazito mirni igri shajamo z $\frac{1}{25}$ ali $\frac{1}{10}$ sekunde. Vobče jemlji raje krajše osvetlitve.

Res, otrok se stalno giblje in ni navezan na določeno mesto; ni trden model. Zato je včasih težko nastaviti razdaljo. Toda pri sončni svetlobi lahko vzamemo majhno zaslonko, ki nam da veliko globinsko ostrino. Potem se male napake pri nastavitvi sploh ne poznajo in izravnavajo. Pri soncu lahko jemljemo pri zaslonki 8 (ali 9) osvetlitev $\frac{1}{50}$ ali celo $\frac{1}{100}$ sekunde. Na odprtih prostorih pa so razmere včasih še ugodnejše.

Zunaj tudi ni težko najti najugodnejšo smer vpadajoče sončne svetlobe. Sonce naj ti ne sije v hrbet, kadar fotografiraš. Tako posneta črnobela slika bo brez življenja in prostorskega učinka. Nasprotno pa je za barvno fotografijo to najugodnejša smer vpadajočega sonca in nam da bleščeče barve brez težkih in mrtvih senčnih mest. — Ako pa nam sonce sije od strani, dobimo sence, ki nam pri črnobeli sliki ustvarijo plastiko in življenje.

Ne fotografiraj opoldne! Takrat dobiš zaradi visoke sončne lege globoke sence pod očmi. Sicer zdrav in vesel otrokov obraz bo izgledal bolehen in žalosten. Najugodnejša je svetloba zgodaj dopoldne in pozno popoldne, ko je sonce nizko. Zlasti ugodna je svetloba večernega sonca. To je že precej oslabljena sončna svetloba z mehкими sencami.

Učinkovito je zlasti fotografiranje proti svetlobi. Svetli robovi luči plastično odražajo vsak predmet od ozadja. Ta obsev napravi še učinkovitejši, ako natakneš na objektiv posebno lečo »Duto«, ki ti zmeha sicer ostre obrise in poveča sončnost protisvetlobnega posnetka. Toda vedi, da so posnetki proti soncu najtežji. Objektiv mora biti zavarovan s protisvetlobno zaslonko, ki prepreči, da ne vpadе vanj direktna sončna luč. Dalje je potrebna obilna osvetlitev, da dobimo svetlejšo senco. In še nekaj. Kadar fotografiramo proti soncu, moramo skrbeti, da leže pred otrokom svetle ploskve, obsejane od sonca, ki odbijajo prav mnogo svetlobe v otrokov obraz in ga tako razsvetlijo. To je ugodno zlasti na pesku. Isto dosežemo, ako se otrok igra blizu svetle hišne stene.

Tudi pri od strani vpadajočem soncu je dobro, ako je otrok obrnjen s senčno stranjo proti svetli steni, ki čudovito razsvetli sence na obrazu in da prijetno mehko svetlobo. Ako pa ni ne peska ne svetle stene, potem pa obilno osvetli. Sploh osvetli vedno obilno, kadar imaš mnogo senc. Tako boš omilil in izravnal svetlobna nasprotja na sliki.

Fotograf, ki snema otroka, mora poskrbeti za to, da bo na sliki določen red in da bo ustrezala tudi po kompoziciji. Vedeti mora, da je slika mnogo bolj učinkovita, ako imamo v ozadju samo nebo kakor pa cel rodni kraj brez obrisov in

**Obleka, plašč
površnik**

najceneje v konfekciji

LUKIČ
LJUBLJANA pri tro-
mostovju

ostrine. Včasih je še drevje in grmovje preveč nemirno ozadje. Jasno, enostavno in mirno ozadje je najlepše in prostorsko najbolj učinkovito. Tu je važen tudi učinek svetlobnega nasprotja ali kontrasta. Svetlooblečen otrok je dolgočasen pred svetlim, zanimiv pa pred temnim nebom. Plavalasa glavica pred nebom, ki smo ga snemali brez filtra, izgubi vso svojo lepoto. Ako pa natakneš na objektiv rumeni filter, bo nebo na sliki temnejše, lasje pa še bolj svetli in bleščeči. Skrbeti moraš tudi, da na sliki ni nobenih stvari, ki so odveč. Tako se boš povsem osredotočil samo na otroka.

Kakšen film?

Film ti lahko marsikaj olajša. Predvsem uporabljal panhromatski film. Ortohromatski film ne podaja lepo rdeče barve, ki je za otroka zelo važna. Rdeča lisa postane na sliki grda in umazana, zagoreli obrazi pretumni, rdeča obleka pa čisto temna. Panhromatski film pa nam barve poda v pravih sivih tonih. Ako hočeš, da modri toni ne bodo prevetli, uporabljal še rumeni filter, ki pa naj bo vedno zelo svetel. Premočan filter ti da namesto lepega modrega neba temno, grozeče viharo nebo, ki ni prav nič primerno za otrokovo sliko. Za zunanje posnetke je najprimernejši film srednje občutljivosti $17/10^0$ DIN, ki je precej strpen za osvetlitev in drobnozrnast, kar je važno zlasti za tiste ljubitelje fotografije, ki snemajo s kamero malega formata in povečujejo vsak posnetek. Odlični film te vrste je Isopan F. Film višje občutljivosti n. pr. $21/10^0$ DIN pa je primeren zlasti za notranje posnetke ali za fotografiranje pri umetni luči (Isopan ISS).

Otrok pri igri.

Pri igri je otrok izredno zaposlen. Kadar ga fotografiraš, drži kamero tako nizko, da boš podal lahko izraz njegovega obraza in gibe rok. Ako zasleduješ otrokovo igro in njen potek z razumevanjem, boš lahko našel najvažnejše momente. To so navadno viški v gibih ali pa posebna čustvena razpoloženja, n. pr. veselje, ako se je otroku kaj posrečilo, in žalost, kadar mu kaj spodleti. Seveda mora biti fotograf tudi malo režiser. Paziti mora, da se igra vrši v ugodni svetlobi in da ne dobi motečega ozadja. Izbrati mora tudi čas, ko je otrok za igro res razpoložen.

Lep je posnetek z mamico; takole popoldne posadi otroke z mamo v travo in vzemi zaslonko 8 in $1/40$ sekunde. Sonce naj sije od strani in snemaj z nizkega mesta. Potem boš dobil golovo za ozadje nebo. Slika je mnogo bolj domača, ako otroci niso pretirano skrbno počesani. Fotografiraj jih take, kakor so vedno.

Napravi tole sliko: otroci opazujejo mucko, ki pije mleko iz skodelice. Skodelica je tu težišče za mačko in otroke, ki z zanimanjem opazujejo živalco. Posnetki s takim težiščem so vedno zelo učinkoviti, ker takoj pritegnejo gledalčev oko. Slika je bolj zaključena in osredotočena na nekaj bistvenega.

Ko pride otrok iz šole, je vedno dobre volje. Delo ima že za seboj, njegova glava pa je polna domislekov. Fotografiraj enkrat otroke tudi kot šolarčke. Toda ne pred šolo, tam so preveč prisiljeni; raje na poti domov. Poišči odprto mesto, da dobiš nebo za ozadje. Lepi so tudi posnetki otrok pri jedi, pri kohanju in pozimi v snegu. Pozimi ne pozabi na filter!

Včasih si želimo slikati samo otrokovo glavo. Takrat pa je treba otroka stalno zabavati, da ga odvrnemo od kamere. Potem njegov izraz ne bo tog in narejen. Dobro je, ako imaš za to proksarne leče, ki omogočajo, da dobiš tudi v večji bližini kakor 1 m ostre slike. Pri posnetku iz tolike bližine pa moraš paziti, da otrokova glava ni preveč nagnjena. Sicer bodo

Otroci v radovednem pričakovanju.

bližnji deli podani perspektivno pretirano (veliko čelo in nos). Zanimiv je izraz otroka, kadar se smeje ali joka. Tudi tu uporabljal panhromatski film, ni pa nujno potreben filter.

Skupine otrok.

Ravno skupine ne smejo biti nikdar narejeno postavljene. Pri igri se otroci navadno lepo razporede. Tega ne spravi seboj ne zakrivajo. Fotografova režija je tu potrebna v drugih ozirih. Pravilno mora izbrati prostor, kjer naj se otroci igrajo, in mesto, s katerega jih bo fotografiral. Tako bo snemal z okna otroke, ki se igrajo na vrtu, z nizkega mesta ob tleh pa otroke, ki se igrajo na hribčku ali kupu peska. Zanimivo je rudi pritisniti v trenutku, ko otroke nenadoma pokličeš. Napeto a naravno pogledajo v kamero. Dobiš zelo zanimivo sliko.

Kadar so pa otroci novi, so bolj umirjeni in kar dostojanstveni. Zakaj jih ne bi enkrat fotografiral slovesne. Takrat napravi skupino in pokliči zraven še mamico. Toda otroci in mati so različne velikosti. Glave pa morajo biti čim bolj skupaj, da skupina učinkuje bolj zaključeno. Najmanjšega postavi na mizo, srednjega na stol, večji in mamica pa naj stojijo. Toda miza in stol se ne smeta videti na sliki. Najvažnejše so glave. Kdo od skupine lahko gleda v kamero, nikakor pa ne vsi, vsi pa naj se veselo smejejo.

Doma v sobi.

Ako dobro obvladaš zunanje posnetke, ni težko fotografirati otroke doma v sobi. Seveda tu ni vse tako enostavno. Največja težava so pač svetlobne razmere. Če tudi je zunaj najlepše in najsvetlejšo vreme, moraš delati z veliko odprtino. Soba, kjer so otroci, je ali bi vsaj morala biti vedno svetla. Svetle stene pa, kakor vemo, odbijajo mnogo svetlobe. Tako ne nastanejo pretežke sence. Ako pa sije v sobo sonce, so svetlobne razmere naravnost idealne. Otroci naj se potem igrajo na sončnem mestu v močni in plastični svetlobi z zanimivimi odsebnimi sencami. Zavese na oknih odgrni. Lahko delaš tudi proti svetlobi.

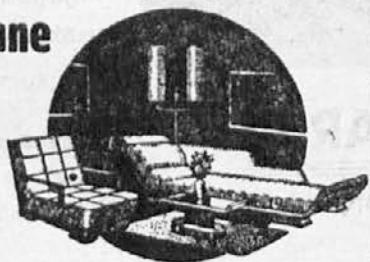
Ko je še otroček majhen, leži v svoji topli postelji in je še čisto brez moči. Napraviti tak posnetek ni težko. Pustiš ga v postelji in ga fotografiraš od zgoraj navzdol. Najbolje je, da počakaš, da se naspri in naje; potem je miren in priazen. Ne moti ga. Pomakni zibelko ali posteljico k oknu in fotografiraj z Isopan ISS filmom. Njegova velika občutljivost dovoljuje kratke trenutne posnetke. Ni nujno, da bi svetilo sonce skozi okno. Pozimi shajaš z $1/10$ sek., poleti z $1/25$ pri zaslonki 4,5. Kamero nastavi na 1 m, jo drži 1 m nad posteljico in sproži.

Kadar je slabo vreme, mora ostati otrok doma. Posadi ga na okno. Hrepeneče bo gledal ven. To da dobro sliko. Pri oknu je vedno svetlo. Toda, kjer je svetloba, je tudi senca.

Modroce, otomane

kauče, zavese itd. vam
napravi, predela in
popravi tapetništvo

IVAN HABIČ
Poljanska c. 17. Tel. 46-90

Trgovina z južnim in domačim sadjem ter zelenjavo na debelo
IVAN PIELIK, Ljubljana Poštni predal št. 335
 Pisarna in skladišče: Brzjav: Pielick Ljubljana
 LINGARJEVA ULICA (v knezoškof. palači) Poštni ček. račun 17.706
 Telefon interurban št. 45-47

Senčne stvari razsvetli z belim prtom. Potem sence izginejo. Ne snemaj naravnost proti oknu, temveč malo od strani, da dobiš otrokov profil.

Slikaj ga doma tudi takrat, kadar se mamica pogovarja z njim. Ko se pogleda obeh srečata in nastane tako zaupno razpoloženje. Snemaj pri oknu, kadar sije sonce skozenj. Glavi naj bosta blizu skupaj.

Ko še ne more otrok hoditi, ga imamo v »kajbici«. Napravi celo vrsto posnetkov, kako vstaja in skuša stati pokonci. Taka serija slik je zelo živa. Nastavitev ni težka, saj je stalno ista. Napravi sliko za sliko, raje dve preveč kakor eno premalo.

Kadar otrok spi, sanja in pozabi na ves svet. Potem je čisto miren in ga lahko fotografiramo. Toda nočemo ga motiti zvečer s svetlo lučjo ali bliskom. Fotografiramo ga raje, kadar spi popoldne. Takrat je v sobi dovolj svetlo. Lahko vzamemo daljšo osvetlitev, par sekund.

Pri umetni luči.

Za posnetke otrok je posebno priporočljiv blisk. Ravnanje z njim je enostavno in nič nevarno. Pri posnetku z bliskom ne ugasni luči v sobi. Potem se otroci ne bodo prestrašili, ko bo blisk vzplamtel, njihovi obrazi ne bodo vsi preplašeni. Napravi v sobi lepo skupino. Kamero pritrdi na stativ, nastavi zaklop na B, odpri ga, zažgi blisk in takoj spet zaklop zapri. Posnetek je gotov.

Z bliskom lahko fotografiramo otroke zjutraj, ko vstajajo, ko se pripravljajo, umivajo, ko gredo zvečer spat itd. Najlepši pa so motivi v decembru, ko pričakujejo Miklavža in doživijo Božič. Pristrčne so slike pri jaslicah ali pri božičnem drevescu. Postavi otroka k jaslicam ali drevescu in prižgi blisk. Blisk naj zagori vedno na takem mestu, da bo izgledalo, kakor da svetloba prihaja od drevesca.

Ako imaš v kameri zelo občutljiv panhromatski film, snemaš lahko pri normalni sobni razsvetljavi z $\frac{1}{8}$ ali $\frac{1}{10}$ sekunde. Ako imaš malo vaje, riskiraj osvetlitve še iz roke; še bolje pa je, če kamero kam nasloniš.

Ne pozabi!

Mnogi dogodki iz otrokovega življenja so v svoji posebni enkratni lepoti zvezani s prav določeno starostjo. Ako jih nisi takrat fotografiral, so izgubljeni. Samo pri majhnem otroku

Eden, ki je z življenjem zadovoljen.

lahko snemaš čisto naravno dolgo lestvico menjajočih se izrazov na obrazu. Ne zamudi prvih otrokovih korakov in prvih obupnih poskusov s svinčnikom.

Negativi naših posnetkov so dragoceni za poznejši čas. Skrbno jih varuj in hrani. Lepo morajo biti razporejeni. Hrani jih v prozornem papirju, da takoj najdeš zaželeni posnetek.

Slike pa zbiraj v albumu. Papir v njem naj bo raje bel kakor temen. Ko pride mali zemljan na svet, mu pripravi tudi album. Zbirka bo rasla z otrokom vred. Tako je fotografiranje otrok važen nosilec družinskega življenja in ima posebno mesto v življenju posameznika, rodbine in rodu.

(Posnetke k članku je prispeval fotografski atelje »Leica« Joško Smuc, Ljubljana, pal. banke Slavije.)

AVTOPODJETJE PEČNIKAR A.

LJUBLJANA, DOLENJSKA 48 • TELEFON 49-28

Izletne pisarne, udruženja, društva, družbe, ki namerjajo prirediti potovanja, navadne ali poučne izlete v domače ali tuje kraje, dobe pri nas najboljše in najugodnejše avtobuse za vsako poljubno število potnikov. — Zveza z morjem.

Dnevno odhod iz Ljubljane na Sušak ob 6:40 zjutraj, povratek v Ljubljano ob 19:30 uri zvečer.

Domači vrt mora poleg estetskega pomena imeti, kar je važno predvsem v današnjih dneh, tudi praktični pomen. Na vrtu moramo pridelati v prvi vrsti vse, kar potrebuje družina za dnevno prehrano, poleg tega pa še zgodnji krompir, vsaj za prve tri tedne, ko ga je težko dobiti in je še drag. Za manjšo, 4–5 člansko družino zadostuje, ako znamo izrabiti sleherno ped zemlje, okoli 500 m² vrta. Seveda je površina odvisna tudi od lege, kakovosti zemlje in načina pridelovanja.

Obdelovanje vrta.

Prekopavanje, lopatenje, obrobjanje in rahljanje zemlje ima namen trd, gost in gruščast slog prsti, ki je v fizikalnem oziru neugoden za rast rastlin, predelati v grudičast slog, ki je mnogo ugodnejši, ker sprejema vodo in zrak in se zemeljske bakterije lažje razvijajo v njem. Vse vrtno rastline pa zahtevajo čim intenzivnejše obdelovanje, kajti le na tak način bomo iz vrta dobili vse ono, kar porabimo v gospodinjstvu; pridelek sam bo pa tudi po kakovosti najboljši.

1. Prekopavanje ali globoko rigolanje vrta izpeljemo na novem, še ne obdelanem svetu ali na ne preveč izčrpani vrtni prsti. Rigolamo na dva načina: ali zemljo obračamo 40 do 50 cm globoko, ali pa mešamo vrhnjo in spodnjo plast. Za vrt je pametnejši drugi način, ker pri njem spodnjo mrtvo zemeljsko plast le prerahljamo, dočim zgornjo živo zemljo obračamo. Globokemu prekopavanju je najbližje štihanje za dve lopati na globoko.

2. Lopatenje je plitko obdelovanje vrhnje plasti. Za delo vzamemo ravno lopato »štiharico«, navpično odrežemo zemljo, jo preobrnavo in prst razdrobimo. Kakor pri rigolanju, tako tudi pri prekopavanju navadno gnojimo. Pri tem moramo paziti, da gnoja pregloboko ne zakopljemo. Pri prekopavanju poberejo iz zemlje korenine vsega trajnega plevela, kamenje in vse kar ne zgine. Ko so gredice prekopane, z grabljami poravnamo vrhnjo plast in navadno takoj uredimo gredice.

Običajno štihamo spomladi, kar pa je nepravilno, ker mraz in zlasti še vlaga ne moreta prodreti v zemljo, jo razdrobiti in obdelati. Pomniti moramo, da so mraz, vlaga in sonce najboljši pomagači pri obdelovanju vrta, zato moramo vse prazne gredice takoj v jeseni prelopiti.

3. Okopavanje pa je prav plitko obdelovanje vrtno zemlje in je zlasti za vrtnarje posebne važnosti. Čim večkrat okopavamo gredice, tem večji bo pridelek in tem finejša postane prst. Z okopavanjem zatremo plevel. To je potrebno zlasti po dežju, ko je zemlja zbita in koreninam primanjkuje zraka.

Obdelovanje zemlje izvršimo vedno le ob lepem, suhem vremenu, ko je zemlja že toliko osušena, da se ne prijemlje orodja. Večji uspeh pa dosežemo, če je po obdelovanju vsaj nekaj dni še lepo vreme, da se zemlja dobro presuši.

Gnojenje vrta.

Vsaka živa stvar, prav tako tudi rastlina, potrebuje določenih hranilnih snovi, ki jih črpa iz zraka (kisik, nekoliko dušika in ogljikove kisline) in iz zemlje (vodik, železo, žveplo, klor in magnezijo). Ni se bati, da bi te snovi zmanjkale, če jih je pa tu in tam premalo, je popolnoma dovolj, da jih zemlji vsakih 10 let enkrat dodamo. Po dolgih izkušnjah so dokazali, da naši prsti primanjkuje sledečih hranilnih snovi: dušika, kalija, fosforne kisline, ponekod tudi apna, ki so za rast, cvetenje in za tvorbo plodov rastlini neobhodno potrebne. Pri tem pa moramo vedeti, da se ravna pridelek izključno le po oni hranilni snovi, ki jo je v zemlji najmanj (zakon manjšine).

V zemlji, kjer primanjkuje dušika, se razvijajo le zanke rastline, majhnih medlorumenkasto barvanih listov, zato dodajamo dušik zlasti onim rastlinam, katere gojimo zaradi listov (špinača, solata, zelje itd.).

Razne bolezni pa se pojavljajo posebno rade na onih rastlinah, ki rasto v zemlji, ki trpi na pomanjkanju kalija ali apna. Zato moramo nuditi vsem rastlinam v zadostni množini ti dve snovi.

Vsej oni povrtnini, ki jo gojimo zaradi semen (grah, fižol, itd.) pa moramo v večji meri dodati fosforjeve kisline, ki pospešuje tvorbo plodov. Vse te snovi pa lahko dodajamo zemlji posamezno v umetnih gnojilih ali skupno v hlevskem gnoju.

Naravna gnojila.

Najboljši gnoj za vrtove je pač živalski, ki poleg tega, da vsebuje vse hranilne snovi kolikor toliko v pravi meri, izboljšuje zemljo tudi v fizikalnem oziru (jo greje, rahlja in poživlja rast bakterij).

Goveji gnoj je najprimernejši in najboljši posebno za zelenjadni vrt. Tudi v fizikalnem oziru je dober, ker ne greje preveč.

Konjski gnoj je primeren za mrzla tla, ki jih hitro ogreje. Za boljšo zemljo ni, ker se prehitro razkraja in pospešuje razvoj škodljivcev.

Svinjski gnoj je premalo izdaten in premrz, zato ga samega ne uporabljamo.

Ovčji in kurji gnoj pa sta prevročna, zato ju sama uporabljamo le pri prav mrzlih tleh, navadno pa ju mešamo z drugimi.

Pozimi in zgodaj spomladi gnojimo vrt s stranišnico, ki mnogo zaleže in je prav izdatna. Če pa gnojimo s premočno stranišnico dalj časa, lahko popolnoma pokvarimo zemljo in pospešimo razne rastlinske bolezni.

Tudi kompost je odlično gnojilo, seveda le ako je primerno oskrbovan in dovolj dozorel. Z njim gnojimo pri rigolanju ali lopatenju.

Najboljše tekoče gnojilo za vrt pa je goveja in konjska gnojnica. Če je nimamo sami, si jo lahko pripravimo. V primeren sod nalijemo polovico vode, stresemo vanjo toliko kravjekov in posušenega kurjega gnoja, da nastane gosta brozga, ki jo dobro premešamo. Nato nalijemo vode do vrha, pustimo teden dni, da dozori in pokipi in gnojilo je gotovo. Na liter mešanice vzamemo še 5 litrov vode.

Umetna gnojila

bi morala biti v vrtnarstvu le pomožna, ker nikakor ne morejo nadomestiti hlevskega gnoja. Trajno gnojenje z umetnimi gnojili popolnoma pokvari vrtno prst in bi navzlic temu, da ima taka zemlja dovolj vseh hranilnih snovi, dosegli le slab pridelek, ker umetna gnojila v fizikalnem oziru zemlje ne izboljšavajo.

Ker pa nekatere vrste povrtnine zahtevajo šestokrat več enostranskega gnojila (dušika, fosforja, kalija ali apna), ga jim dodamo v obliki umetnega gnojila.

Dušičnata gnojila.

Cilski soliter s 15% dušika učinkuje hitro. Zemlja ga ne drži in dež ga naglo odpavi v spodnje plasti. Trosimo ga med rastoče rastline v manjši količini. Liste požge.

Amonijev sulfat ima 20% dušika, učinkuje precej kasno, ker se mora v zemlji šele razkrojiti. Trosimo in podkopljemo ga vsaj 4 tedne pred saditvijo ali setvijo.

Apneni dušik vsebuje okoli 18% dušika, učinkuje zelo počasi, zato ga trosimo že v jeseni in 5–10 cm globoko podkopljemo.

Fosforjeva gnojila.

Thomasova žindra z 20% fosforne kisline in 50% apna je odlično gnojilo za lahke peščene zemlje. Učinkuje trajno, trositi jo moramo vsaj eno leto poprej.

Superfosfat z nekoliko manjšo količino fosforjeve kisline učinkuje naglo, zato ga potresamo pred setvijo ali saditvijo.

Kostna moka ima 20% fosf. kisline, učinkuje precej počasneje, zato jo podkopavamo pozimi ali prav rano spomladi.

Kalijeva gnojila.

Kajnit vsebuje 12% kalija, je izborna gnojila za bolj lahke zemljo, potresamo in podkopavamo ga v jeseni.

Kalijeva sol s 40% kalija pa je posebno za zelenjadni vrt najprimernejše gnojilo. Učinkuje hitro.

Lesni pepel vsebuje 7% kalija (30% apna, 5% fosf. kisline). Potresamo pozimi ali spomladi po zemljišču in ga podkopljemo.

Apnena gnojila.

Najboljše apneno gnojilo je živo apno, ki ga na vrtu nalozimo na kup, pokrijemo s prstjo in pustimo par tednov, da se primerno ugasi in razpade v prah. Pozimi ga raztrosimo po vrtu in takoj podkopljemo. Učinkuje vsaj za 5 let.

Nekatera gnojila lahko mešamo med seboj, druga pa zopet ne, ker se med seboj spajajo in to kvarno vpliva na njihovo vrednost. Najprimernejša umetna gnojila za vrt so: amonijev sulfat, superfosfat in kalijeva sol.

Kolobarjenje.

Vsaka rastlina, prav tako tudi povrtnina, porabi iz zemlje mnogo hranilnih snovi, ki pa niso med seboj v nikakem razmerju. Tako n. pr. porabi nekatera več dušika, druga več kalija itd. Ako bi torej hoteli na istem prostoru vzgajati več let zapovrstjo isto povrtnino, bi nam ta začela kmalu pešati in pridelek bi bil vedno manjši. Temu lahko nekoliko odpomožemo z umetnimi gnojili, a vendar ne za dolgo. Zato je pravilno, da kolobarimo, to je, da vsako leto sejemo oziroma sadimo povrtnino na drugo gredico. Pravilno kolobarjenje in gnojenje sta dve najvažnejši deli v vrtnarstvu in le s pravilnim rešenjem bomo dosegli res lep uspeh. Na prav močno sveže pognojeno gredico sadimo vse kapusnice, špinače, solate, paradiznike, kumare, buče in zeleno. Na leto prej gnojene gredice pa posadimo čebulnice in stročnice, korenasto povrtnino in tudi krompir.

Preden se odločimo, kaj bomo sejali in sadili, napravimo točen sistematično urejen načrt, po katerem se bomo ravnali skozi vse leto. V glavnem mora obsegati setve solate, korenaste povrtnine, kapusnic in stročnic. Ker pa domači vrt ni velik, obsejemo in obsadimo vsako izpraznjeno gredico takoj. N. pr.: na gredico nasejemo zgodaj spomladi redkvico, berivko ali imamo pa še od prejšnjega leta nasejano špinačo. To je prvi pridelek. Do srede maja je ta gredica prazna, zato jo obdelamo, pognojimo, nanjo pa nasadimo kumare in slično. To bi bil glavni pridelek. Ker pa rasto kumare zelo počasi in so spočetka zelo majhne, posadimo mednje kolerabico ali solato, ki doraste, preden se kumare razbohotijo. To je vmesni pridelek. Za kumarami pa posejemo korenje, zimsko solato, motovilec itd. Tako dobimo še zimski pridelek.

Setev in seme.

Skoro vse rastline, ki jih rabimo v zelenjadnem vrtu, razmnožujemo s semeni, zato je ves pridelek odvisen od kakovosti zelenjadnega semena. Da je seme dobro, poznamo po

zunanjih in notranjih znakih. Dobro zrno mora biti primerno debelo, kleno in polno, z napeto kožico. Tudi barva semena mora biti zdrava in vrsti primerna. Izkušen vrtnar pa bo tudi po vonju spoznal vrednost semena. Najzanesljivejše pa je, če preizkusimo kaljivost. V ta namen vzamemo 100 zrn (pri dražjem semenu zadostuje tudi 5–10), jih namakamo 6 ur v mlačni vodi, stresemo na vlažen pivnik in postavimo na toplejše mesto. Pivnik mora biti stalno vlažen. Ko čez določen čas seme vzkali, preštejemo vzklika zrna in tako vemo, koliko odstotno kaljivost ima preizkušeno seme. Seme z manj kot 20% kaljivosti ni za rabo. Vrednost semena pa določamo tudi po čistoti in prvovrstnosti, zato je mnogo pametneje, da kupimo nekoliko dražje, a zato res odlično seme.

Kako sejemo in presajamo je vsakomur koliko toliko jasno, v pojasnilo naj nam služi le nekaj stavkov. Pri sejanju pokrivamo seme s prstjo in sicer 2 do 3 krat več kot je seme debelo. Prav drobno seme pritisnemo le z deščico v prst. Debelejše seme sadimo v jarke ali jamice, ali pa ga s prstom potisnemo v zemljo. Po setvi moramo pustiti gredico pri miru, ker je seme porabilo določeno množino moči, da se je v zemlji obrnilo in bi s popravilanjem samo škodovali. Presajamo le mlade, zdrave in krepke sadike na dobro prerahljano gredico, ob oblačnem in vlažnem vremenu. Prst ne sme biti presuha in ne premokra.

Obdelovanje povrtnine.

Gredice morajo biti vedno proste plevela in skrbno prerahljane. Zalivamo jih spomladi zjutraj, kasneje zvečer. Tudi gnojenje z gnojnico je umestno, posebno nekatera povrtnina je za tako gnojenje hvaležna. Predvsem pa je potrebno, da zatremo vse vrtno zajedalce.

Miši zastrupljamo z zrnjem ali jih polovimo v pasti. Prav tako uničimo tudi voluharja. Krta preženemo z v karbolinej namočenimi cunjami, ki jih potisnemo v rov. Bramorje uničimo z različnimi sredstvi, najbolje pa je, če poiščemo poleti njegova gnezda in uničimo zarod. Strune lovimo na solato, ogrce pa pobiramo pri lopatenju. Junija meseca pobereмо mlade gosonice, listne uši in stenice pa potresemo s posebnimi praški in tobačnim izvlečkom. Bolhače preženemo z vlago in pepelom, polže pa pobiramo zjutraj in zvečer.

Popolnoma varno

naložite svoj denar pri

Uzajemni posejilnici reg. z.
z o. z.
v Ljubljani

Miklošičeva cesta štev. 7

(v lastni palači)

Sprejema hranilne vloge na knjižice in tekoče račune proti najugodnejšemu obrestovanju.

Novе vloge so v celoti vsak čas izplačljive!

Neverjetno, kaj

Najvišje poslopje na svetu je Empire-State-Building v New Yorku. Visoko je 381 metrov in ima 102 nadstropja. Jasno je, da se ti nudi s štrehe take zgradbe lep razgled, seveda le, kadar je v resnici jasno. Kaj misliš, kako daleč bi lahko videl z vrha 102. nadstropja, če bi bil zrak docela čist? Skoraj 70 kilometrov! Najprej moraš seveda priti na vrh. Z dvigalom se voziš približno poldrugo minuto. Če bi pa hotel kot navdušen hribovec iti peš, bi krevsal nič manj ko celi dve uri. — Neverjetno, kaj?

*
»Pot navzdol drži navzgor!« je modroval modri profesor Moder, ki si je že dolgo želel, da bi bil zemeljskemu središču bližji. Namesto da bi še dlje z ladjo križaril ob ekvatorju, se je odpravil na najvišji alpski vrh, na Mont Blanc, ki meri 4807 metrov iznad morske gladine. Nespametno, kaj? Nikakor ne! Profesor Moder je pravilno modroval. Na vrhu Mont Blanca je bil zaželenemu zemeljskemu središču za celih 6600 metrov bližji kot na ladji ob ekvatorju. Še bolj modro bi seveda ravnal, če bi se bil odpravil kar na Severni tečaj. Tam bi se toliko ljubljenu zemeljskemu središču približal celo za 22.000 metrov. Vsega tega je krivo tako zvano sploščenje zemlje, zaradi katere je naša zemlja bolj podobna krompirju kot pa poštenemu okroglemu cmoku. — Neverjetno, kaj.

*
Nikdar ne bi dejali in pesniki ne bi peli, da misel švigne ali šine skozi glavo, ali da je misel hitra ko blisk, če bi se zavedali in vedeli, da misel navsezadnje nikakor ni posebno »hitra«. Misel namreč napravi v eni uri pot borih 250 km! Tako so izmerili dušeslovci. Kaj je to v dobi radijskih valov? Če bi na primer med Ljubljano in Beogradom napeli živčno žico in svojo misel po njej »premislili«, bi potekli nekako dve celi uri, preden bi »ljubljska misel« dospela v Beograd. Po radiju bi to opravili v treh stotinkah sekunde. — Neverjetno, kaj?

*
Kaj je bolj tekoče, voda ali alkohol? Alkohol, mislite? Ne, voda! Nekako za petino bolj tekoča je ko alkohol, ki se premnogim zdí kar najbolj »tekoč«. Alkohol je le toliko tekoč ko živo srebro. — Neverjetno, kaj?

*
Pred seboj imaš 200 kg železa. Koliko bo to železo zgubilo na teži, če bo docela zarjavelo? Železo ne bo zgubilo, marveč pridobilo na teži. Pa še precej! Če se bo vseh 200 kg železa spojilo s kisikom, bomo dobili približno 600 kg rje. — Neverjetno, kaj?

Neverjetno, kaj...

... da bi bila pola papirja, ki ima le desetinko milimetra debeline, po petdesetkratnem pregibu več ko sto milijonov(!) kilometrov(!) debela,

... da je navadno steklo trše od belega srebra in da je navadni vžigalni kamenček trši od jekla.

... da bi en sam centesim, če bi ga takoj po Kristusovem rojstvu naložili po 4% v kakí hranilnici, že do leta 1875 dal toliko obresti in obrestnih obresti, da bi hranilnica morala imeti 84 zlatih krogel zemeljske velikosti, če bi hotela izplačati ogromno vsoto.

... da iz enega samega grama platine lahko dobiš nit, ki bo dolga 600 km.

... da ima tudi svetloba svojo težo in da sonce v vsaki minuti pošilja v vesoljni prostor približno 250 milijonov ton »svetlobne snovic«.

... da od 600.000 črk v 300 strani debeli knjigi, odpade več ko 400.000 na tehle devet črk: e, n, i, r, s, t, u, d, a.

... da dá navadni vosek osemkrat več gorilne toplote ko dinamit.

... da vse lokomotive po svetu letno »zažvižgajo« ali »zabrlizgajo« za več ko tisoč milijonov lir premoga.

... da bi se gladina Zenevskega jezera dvignila le za 20 cm, če bi v jezeru utopili vse človeštvo.

Površinsko čudo — mojstrovina narave

Kri odraslega človeka ima okrog 25 bilijonov (v številkah 25 000 000 000 000) rdečih telesc, strahotno neznatnih, v sredi trebušasto napetih in leči podobnih celičnih ploščic, ki jim je odmerjena naloga, da vsrkajo iz zraka kisik in ga raznašajo po telesu povsod tja, kjer je potreben za gorenje.

Zakaj so tako neznansko majhna in nimajo v premeru več ko 0,007 mm, pa zakaj jih je toliko?

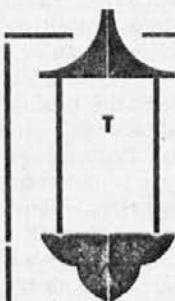
Odgovor na to vprašanje nam bo pokazal, kakšna neprekosljiva umetnica je narava.

Zaradi preprostosti si mislimo, da so rdeča krvna telesa majhne kroglice. Celotna prostornina vseh 25 bilijonov rdečih krvnih telesc bi odgovarjala nekako prostornini ene same kroglice s premerom 20 cm. Mar ne bi bilo za naravo bolj preprosto, ko bi si namesto 25 bilijonov majhnih kroglic oskrbela eno samo večjo kroglo, ki bi opravljala isti posel v človeškem telesu? Brez dvoma! Vendar pa tega ni storila. Imela je hudo modre razloge za to. Naravi je bila potrebna velika površina, kar moč »široka pleča« za prevažanje kisika. Tega pa z eno samo večjo kroglo ne bi bila dosegla.

Prostornina 20-centimetrske kroglice sicer ustreza prostornini 25 bilijonov drobnih kroglic, njena površina pa se zdaleka ne more meriti s površino teh številnih drobščank. Poglejmo! Površina 20-centimetrske kroglice znaša približno 0,1256 kvadratnega metra, celotna površina vseh rdečih krvnih telesc pa približno 3800 kvadratnih metrov! Torej so kroglice po površini več ko 30.000 krat večje ko krogla.

Mar ni to presenetljiva čarovnija modre matere narave? Namesto velikana je ustvarila 25 bilijonov palčkov, ki ne zavzemajo nič več prostora ko en sam velikan, a na svojih hrbtičkih lahko prenašajo 30.000 krat večje breme ko ta gorostasnež. A pri tem smo še priča drugega čudesa: čudesa površinskega nadzorstva. Brž ko se zrak, ki ga vdihavamo, zredči ali zgosti, pač po tem, ali je v zraku manj ali več kisika, naše telo samo od sebe takoj izdeluje več ali manj, večja ali manjša krvna telesa. Naša notranja »zračna površina« se torej stalno prilagoja vnanjemu »zračnemu položaju«.

Drobne celice so nenehno pri delu, marljivo opravljajo svoj posel noč in dan. Približno 3000 krat na dan preromajo vse ceste in stezice našega ožilja: iz pljuč prinašajo oživiljajoči »vdih« in iz telesnih temin vlačijo nazaj »odpadke« celične industrije. So pač prtilikavi kuliji življenja, ustvarjeni samo za delo, liliputanski roboti, površinska bitja, ki si jih je ustvarila iznajdljiva narava.

INSTALACIJE mrzlovodnih in toplovodnih naprav. - Sprejema vsa dela te stroke tudi na deželi. Delo solidno, cene nizke

Anton Krašnja

Ljubljana - Gradišče 3 - Telefon 40-19

Davki in davčni sestav v Italiji

Na kratkih straneh napisati vse najvažnejše o italijanskem davčnem sestavu, je skoro nemogoče. Davčna snov je vsepovsod tako velika, da je potrebno že veliko strokovnjaštva, da se človek spozna v njej. Tudi davčna zakonodaja hodi z duhom časa in ni mrtva ter stalna stvar, temveč živo življenje, ki se ravna po vsakdanjih potrebah države kot organizma, hkratu pa upošteva gospodarske in socialne koristi državljanov.

Kakor drugod, dobiva tudi Italija največ dohodkov od svojih državljanov v obliki davkov. Za nekatere državne potrebe se lahko preračunajo dajatve z ozirom na višino porabe ugodnosti, ki jih daje država s svojim strojem, so pa zopet druge potrebe, ki se ne dajo kriti drugače kakor z razdelitvijo bremen na vse državljane. Dajatve se pač ravna po donosu, ki ga imajo posamezniki od svojega premoženja ali dela. To je razumljivo in pravično, da plača oni, ki ima večje dohodke, več kakor oni, ki ima manj dohodkov. V davčni enakosti in splošnosti pa so seveda tudi nekatere izjeme, ki jih pozna italijanski davčni sestav kakor tudi drugi davčni sestavi. Tako so n. pr. izvzeti prav majhni dohodki, ki zadostujejo komaj za golo življenje, zaradi človeških in hkratu gospodarskih razlogov. Nadalje so izjeme za številne družine, kar naj okrepi raso. Končno je treba upoštevati pravično zmožnost davkoplačevalcev in zaradi tega je država večkrat zaradi davčnih utaj prisiljena pribaviti si potrebna sredstva zlasti od onih, ki imajo vidna premoženja.

Vse moderne države, med njimi tudi Italija, ne uporabljajo sistema enotnega davka, ki bi upošteval skupne dohodke davkoplačevalca in od njih jemal določen delež. Zato država jemlje samo del čistega dohodka, v ostalem pa jemlje za davke one vsote, ki odpadajo sorazmerno prometu in porabi raznih vrst blaga, ki jih troši posamezni državljan.

Dve skupini davkov sta: neposredni in posredni davki. Neposredni davki se plačujejo po dohodkih davkoplačevalca, letno vpisanih v javni seznam ali liste. Posredni davki pa se plačujejo po davkoplačevalcih za dejanja menjave, potrošnje itd., kar seveda izključuje možnost vpisovanja v seznane.

Neposredni davki.

Seveda tudi za vse neposredne davke ni možna skupna obdavčitev. Zato so obdavčeni posamezni viri dohodkov in so neposredni (direktni) davki razdeljeni na 7 vrst: zemljiški, hišni, pridobnina, dopolnilni davek na dohodek, davek na obresti vrednostnih papirjev, ki se glase na prinašalca, izredni davki na dividende in postopni davek na samce.

Višina donosov, ki jih ugotove oblasti, se objavlja v javnem začasnem seznamu in sporočij interesentu, ki se potem lahko obrne na davčni urad in doseže z njim sporazum, ki postane potem končen. Ali pa se lahko pritoži v 20 dneh po dnevu sporočila (če pade ta rok v čas, ko postane cenitev končna) na okrajno komisijo za neposredne davke. Pritožnik lahko zahteva, da ga zaslišijo. Proti odločitvi komisije je možna pritožba v 30 dneh po sporočilu sklepa, ki ga izda komisija, pritoži pa se lahko tudi okrajna davčna uprava. Vendar je zadnji sklep komisije po tem definitiven in ni mesta za pritožbo na osrednjo komisijo v Rimu, razen za načelne stvari, nikakor pa ne glede dejanske višine v odmeri.

Glede spremembe v seznamu, ko n. pr. odpade dohodek, ki je naveden v seznamu, mora zavezanec predložiti prošnjo davčnemu uradu v treh mesecih po zadnjem dnevu objave v začasnem seznamu ali po prenehanju donosa. Podpreti pa mora to prošnjo z dokazilnimi listinami, ki so za to potrebne.

1. Zemljiški davek. Zemljiški davek obremenjuje donose zemljiške posesti, vendar brez donosa, ki ga doseže lastnik z vlaganjem kapitalov in stroškov, ki se odtegnejo od donosa. Stalno so iz tega davka izvzeti donosi zemljišč, ki ne služijo v kmetijske namene, začasno pa zemljišča, ki postanejo donosna šele čez določen čas. Donos se računa v enem samem

seznamu po katastrski površini, katero ugotovi kat. urad. Stopnja znaša 10% obdavljivega donosa.

2. Hišni davek. Hišni davek se odbija od čistega donosa, ki ga dobiva lastnik od civilne zgradbe, ki služi za stanovanja. Izvzete so torej industrijske, trgovske in slične zgradbe, katerih donos se upošteva pri drugih davkih. Davčne oprostitve veljajo za 25 let pri novih zgradbah združnih organizacij, hišah železničarjev, za hiše, postavljene in kupljene po invalidskih zadrugah, ter hiše, sezidane po občinah in avtonomnih ustanovah kot ljudske hiše. Od kosmatega donosa se odbije tretjina, četrtnina ali petina, tako da ostane čisti donos, za katerega znaša davčna stopnja 10%.

3. DAVEK NA PREMIČNO POSEST. Predmet tega davka so vsi dohodki v državi, pa naj pripadajo državljanom ali tujcem, fizičnim ali pravnim osebam, razen donosov, ki so že upoštevani pri zemljiškem in hišnem davku. Izjemo tvorijo med drugim obresti državnih papirjev, dobitki pri loteriji, obresti za posojila občin in pokrajin, od posojil za javna dela itd. Donosi se delijo na 5 skupin: skupina A — stalni dohodki, ki izvirajo iz kapitala (n. pr. posojila): davčna stopnja znaša 20%; skupina B: mešanji donosi kapitala in dela (industrija in trgovina): stopnja je 14%; skupina C1: donosi od dela nestalnega značaja (profesijonisti in umetniki): stopnja 12%; skupina C2: donosi sigurnega dela stalnega značaja (plače itd.): stopnja 8%; skupina D: donosi iz štipendij, pokojnin, nakazil države, pokrajin, občin itd.: stopnja 8%.

Minimum za skupine B, C1, C2 in D je 4.000 lir letno. Vsak prejemalec dohodkov v vseh teh skupinah mora prijaviti svoje dohodke za vpis. Izjeme pa so v tem, da se pri nekaterih donosih davek odbije takoj pri plačilu oz. pri vknjižbi tistih zneskov. Kdor ne prijavi dohodkov, plača poleg rednega davka še eno tretjino letnega davka, nadalje kazni od 100 do 2.000 lir, ki se pa lahko spremeni tudi v zaporno kazni.

4. Dodatni progresivni davek na dohodke. Ta davek plačujejo samo fizične osebe. Višina tega davka znaša od 1% za dohodke do 3.000 lir in se dvigne do 10% za donose 1 milijona lir. Od podlage se odbijejo stroški za družino in sicer ena dvajsetina za vsakega člana družine. Dohodke za ta davek morajo prijaviti vsi, ki imajo nad 6.000 lir dohodkov, pod to vsoto se davek ne nalaga.

5. Dividendni davek. Dividendni davek se odmerja na papirje, ki se glase na donositelja, razen za državne papirje. Stopnja znaša 10%. Od tega davka so izvzeti državni papirji, papirji Zavoda za industrijsko mobilizacijo, obresti na hranilne knjižice pri bankah. DAVEK PLAČAJO Družbe-ob izplačilu v 15 dneh po zapadlosti dividendnih zneskov.

V zvezi s tem nam je omeniti še hektarski davek na lovske rezervate. Ta davek se odmerja na osnovi hektarske površine prostorov, na katerih se izvršuje rezervirani lov. Ta davek se plača na davkarji po seznamu, obenem pa se mora plačati tudi še majhen prispevek za pokrajinsko lovsko komisijo.

V vrsto davkov, ki imajo socialnopolitični značaj, ne gospodarski, pa je treba šteti progresivni davek na samce. Režim hoče podpirati številne družine, nasprotno pa zadeti one, ki nočejo utemeljiti družine (v tej zvezi je omeniti tudi nemogućnost napredovanja v državni službi za samce). V ta namen služi že navedeni davek na samce od 25—65 let, v kolikor so ta leta izpolnili dne 1. januarja vsakega leta. Izjeme pa so seveda za duhovnike, častnike in vojake, katerim je prepo vedano poročiti se, invalidi, tujci — inozemski državljani itd. Predmet davka je skupni donos na osnovi dopolnilnega dohodninskega davka. Po tem se tudi ravna davčna višina, nadalje pa morajo samci plačevati še stalno vsoto: v starosti od 25—30 let 115 lir, od 30—55 let 1155 lir in od 55—65 let 85 lir. Samci, ki so dopolnili 25. leto, se morajo prijaviti davčnemu uradu.

Moderna, higijensko
opremljena predil-
nica žime

Trgovina telefon številka 20-42
Tvorница telefon številka 20-45

Mehanična predilnica žime, Fužine

→ ŽIMA ←

Trgovina Ljubljana, Sv. Petra cesta 17

Uvoz surogatov »Fibris«,
itd. »Morska trava« (A-
FRIK) vedno po najniž-
jih cenah

Nudim Vam vse kvalitete žime
po izredno nizkih cenah

Nasprotno pa so olajšave za družine s številnimi člani. Izjema za plačevanje davkov je za tile skupini: za državne uslužbenke, ki imajo najmanj 7 otrok, in za vse ostale z najmanj 10 otroki v breme, odnosno od 12 vseh otrok v breme vsaj še 6.

Posredni davki.

Teh je znatno večje število kot neposrednih davkov in so takse naslednje:

Kolki. Taksam, odn. kolkovanju so podvrženi vsi papirji itd., ki služijo za civilne, sodne, izrednosodne in druge zadeve: ko se predlagajo ali razvijajo pred sodnimi oblastmi, državnim svetom, pokrajinskimi upravnimi odbori, prefekturnimi sveti itd., ko se predlagajo registrskemu uradu za vpis in se pojavljajo v javnem aktu. Za take akte se mora porabljeni črtan in kolkovan papir, možno pa je plačilo takse s porabo posebnih znamkic in s plačilom takse pri registrskem uradu. V to skupino spada tudi taksa za izdajo računov v restavracijah in gostilnah, ki se lahko plačuje ali v kolkih ali z abonentsko pogodbo. Taksa znaša 0.20—1 lire po skupini, v katero spada restavracija, za osebo.

Registrska taksa zadeva vsak prenos premoženja z ali brez listin. To so n. pr. zakupninske pogodbe, katere je treba registrirati pri registrskem uradu in plačati takso. Tarifa gre od 0.50—6 lir za vsak akt, poleg tega pa obstoja stalna taksa od 20—200 lir.

Nasledstvena taksa: ima za predmet prenos lastnine, rabe po smrti ali zaradi odsotnosti. Izjeme so samo za nasledstva staršev na otroke, med soprogi z 2 ali več otrok, če kvote niso večje kot 3000 lir. Skupin za to takso je 5. Prva obsega dediščine za 1 samega otroka, ki znaša 1—10% (slednja za vrednost nad 10 milij. lir), druga skupina zadeva dediščine v korist soprogov brez otrok ali z 1 samim otrokom, gre od 1.5 do 18% (za vsote nad 10 milijonov lir), tretja dediščina v korist bratom in sestram: gre od 4.5 do 21%, četrti zadeva dediščine v korist stricem in nečakom, gre od 5.50 do 25% in peta zadeva dediščine v korist nečakom 2. kolena, bratrancev itd., gre od 12 do 50% (za vsote nad 10 milijonov lir). Te takse pa se zvišujejo na 1, 2, 3 desetine, če imajo dediči ženo in samo 1 otroka, če imajo samo ženo in nič otrok in če so samci, v slednjem primeru pa samo, če imajo nad 30 let. Plačilo te takse se lahko izvrši v petih letih s 5% obresti.

Hipotekarne takse zadevajo vpise, obnove, prepise in zaznambe. Taksa znaša 1% za vpise in izbrise, prepis aktov, ki določajo prenos nepremične lastnine ali predmetov, ki so sposobni za hipoteko, 1 promile pa znaša taksa za zaznambe dovolitve kredita itd. Takse mora plačati prošnjik.

Prometna taksa zadeva vsak promet blaga med trgovci, industrijci in trgovci ter zasebniki, razen za kmetijske proizvode. Tej taksi so zavezani v najširšem smislu vsi trgovci in industrijci. Osnova je tekoča vrednost, prištevši prevozne stroške, davke in takse, navedene v fakturi. Ob uvozu plačajo to takso pri carinah tudi zasebniki. Taksa znaša 3%. Plačuje se ali v znamkah ali v tedenskih vsotah ali v abonmaju. Nekatere vrste blaga so pa podvržene tudi višji taksi. Za umetna gnojila znaša ta taksa samo 0.75%. Kazenske odredbe predvidevajo do 10 kratno višino takse in v povratnem primeru zaprtje obrata.

Taksa na borzne zaključke se nanaša na tri skupine, do višine 50.000, 100.000 in nad 100.000 lir. Tarifa v prvem razredu znaša 0.50—10 lir, v drugem 1—20 lir, v tretjem od 0.30—3 lire za vsakih 100.000 lir. Taksa se plača v znamkah.

Erarske dajatve za predstave. Tej taksi je podvržen bruto inkaso vseh prireditev, iger, plesov, tudi družabnih v dobrodelne svrhe. Taksa znaša 10% z izjemo športnih prireditev, kjer znaša 15%, nadalje konjske dirke, kjer znaša 20%, za kinematografe znaša taksa 10% za vstopnice za 1 liro in 20% za vstopnice z višjo ceno. To takso pobirajo avtorske družbe. Kazenska sankcija je lahko zaprtje lokala in denarna kazen 60 lir za vsako netaksirano vstopnico.

Taksa na vladne koncesije se plačuje za vsako vladno koncesijo po tarifi za vsak akt.

Nadomestna taksa za register in kolek. Tej taksi so podvržene delnice, ki jih izdajajo trgovske družbe itd., nadalje trgovski papirji, s katerimi se lahko trguje, čeprav dejansko ne krožijo. Taksa znaša 3 promile razen papirjev na prinosca, katere izdajajo trgovske družbe, kjer znaša taksa 6 promile. Taksa je letna in se plača 20. januarja in 20. julija.

Prometna taksa zadeva promet motorjev, avtomobilov itd. Bicikli z motorji plačajo samo 30 lir letno, druga vozila pa z ozirom na normalno moč motorjev. Takso od 15—22 lir plačajo tudi potrdila o vozaški sposobnosti. Nadalje se plačuje taksa tudi za patente 2. vrste, t. j. za vodnike avtomobilov v javnem krajevnem prometu.

Taksa za prevoz stvari z avtomobili. Prevoz stvari z avtomobilskimi sredstvi je podvržen taksi z ozirom na težo in kilometražo posameznih špediterjev. Ta taksa znaša 1.2 centesima za vsak stot na km, ko gre za prevoze na račun tretjih in 0.8 centesima, ko gre za prevoz na lastni račun. Izvzeti so prevozi v območju občine, prevozi za kmetijske potrebe lastnega obrata in priložnostni prevozi lastnih stvari.

Taksa na mrtvo roko zadeva dejanski in predvidni dohodek vseh premožnih in nepremičnih imetij, ki pripadajo ustanovam mrtve roke. Taksa znaša 7.20% za ustanove, 0.90% pa za cerkvena posestva in šolske ustanove, vzgojne itd.

Zavarovalna taksa zadeva vsa zavarovanja, ki se morajo zabeležiti v registrskem uradu in znaša 2—20% premije po vrsti zavarovanja.

Taksa na dohodek zadeva kakršno koli obliko dohodka in jo je dolžan plačati oni, v katerega korist se dohodek dogaja s pravico prevaliti jo na onega, ki dejansko izvršuje plačilo dajatev, ki tvorijo ta dohodek. Taksa znaša 2% na dohodek in odgovarja vsakemu gospodarskemu dejanju, ki daje prostor dohodku, ni pa nižja kot 20 centesimov. Plača se z znamkami do 200 lir, v tekočem poštnem računu za višje vsote.

Izredni davki.

Poleg rednih davčnih dohodkov pa potrebuje država tudi izredne dohodke, ki so ali posojila ali pa izredni davki. Izredni davki so naslednji:

Izredni davek na nepremičninsko posest, ki zadeva vse posestnike zemljišč in nepremičnin, pa naj pripadajo fizičnim ali pravnim osebam, velja tudi za zemljišča, ki so začasno izvzeta od realnih davkov, ali pa četudi so podvrženi pridobitni. Stopnja znaša 3.5 promile vrednosti nepremičnin, ta vrednost pa se dobi z donosom, ki je podvržen davku, kapitaliziranim s 5%.

Izredni progresivni davek na dividende trgovskih družb. Temu davku so podvrženi donosi, razdeljeni od trgovskih, industrijskih, zadružnih tvrdk in sploh vseh ustanov, ki imajo industrijske in trgovske svrhe razen občinskih podjetij. Davek znaša 5% za donose med 6—7% na vplačani kapital in rezerve, 10% na razdeljene

Ustanove socialnega zavarovanja v Italiji

I. Največji zavod za socialno zavarovanje v Italiji je Nacionalni fašistični zavod za socialno skrbstvo, italijansko Istituto Nazionale Fascista della Previdenza sociale, skrajšano INFPS. Ta zavod izvršuje naslednje vrste zavarovanja:

1. Za onemoglost in starost. Ta panoga zavarovanja izkazuje v letu 1939 1.563.64 milij. lir, od tega so znašali prispevki 1.224.14 milij. lir, donos imovine 339.5 milij. lir. V prostovoljnem zavarovanju so znašali dohodki od prispevkov 13.55, donos imovine 23.67 in ostali dohodki 3.95, skupno torej 41.17 milij. lir, tako da je skupno ta zavarovalna panoga imela leta 1939 1604.8 milij. lir dohodkov. Premija znaša od 0.90 do 13.60 lir tedensko. Mezdni razredi so (tedensko) naslednji: I. do 12 lir, II. od 12 do 24 lir, III. od 24 do 36 lir, IV. od 36 do 48 lir, V. od 48 do 66 lir, VI. 66—85, VII. 84—108, VIII. 108 do 132, IX. 132—156, X. nad 156 lir, odn. za mesečne dohodke: I. razred do 150 lir, II. 150—250, III. 250—400, IV. 400—600, V. 600—800, VI. 800—1000, VII. 1000—1200, VIII. 1200—1400 in IX. nad 1400 lir mesečno. Mesečna premija znaša od 11.30 do 120.20 lire.

Leta 1939 je zavod likvidiral 110.568 pokojnin v skupnem znesku 70.4 milij. lir.

V okviru tega splošnega zavarovanja je obstajalo posebno starostno zavarovanje za osebe v prometnih podjetjih, za osebe industrije, osebe v telefonski službi pri zasebnih podjetjih, osebe v občinski, davčni in trošarinski službi ter razna nekatera skupna zavarovanja.

Letne pokojnine znašajo po stanju konec leta 1939: za splošno zavarovanje 576.113 osebam v skupnem znesku 447.1 milij. lir, osebju javnih prometnih služb 15.631 primerov za

donose od 7—8, 25% na donose od 8—10, 35% na donose od 10—12% in 60% na donose nad 12%.

Končno nam je omeniti še izredno registrsko takso, ki zadeva nadvrednost, katero so imela nepremična imetja vseh vrst v času prodaje v primeri s 1. januarjem 1939. Ko cena odstopljene nepremičnine itd. prekorači 50.000 lir, morajo pogodbeniki prijaviti vrednost nepremičnine, ki jo je imela 1. I. 1939. Na razliko med sedanjo vrednostjo nepremičnine in vrednostjo dne 1. I. 1939, se mora plačati državi 60%. Če vrednost odstopljene nepremičnine ne prekaša 300.000 lir, se plača navedena izredna taksa med prodajno ceno in 50.000 lirami minimuma, ki je podvržen davku.

Lokalne dajatve.

Poleg države pobirajo za vzdrževanje svoje uprave davke tudi občine, pokrajine itd. Seveda so te vrste davkov zelo različne in so v glavnem naslednje:

Pokrajinske dajatve: doklada k zemljiškemu davku, doklada k občinskemu davkom na industrijo, obrt, umetnost in profesije, taksa za promet vozil z živalsko vprego, na dvokolesa in sorazmerni del prispevka za porabo cest, izboljševalni davek in taksa za zasedbo javnih prostorov in javnih posestev.

Občinske dajatve: doklada k zemljiškemu davku, davki na potrošnje nekaterih predmetov, davek na najemniško vrednost, družinski davek, davek na živino, davek na pse, davek na klavirje in biljarde, davek na služkinje in hišni personal, davek na vozila, davek na industrijo, trgovino itd., davek na patente, davek na bivanje, davek na zdravljenje, davek na dovoljenja, taksa za zasedbo javnih prostorov in zemljišč, davek na napise, davek na javne tehtnice, prometna taksa na vozila z živalsko vprego, prispevek k izboljšanju, davek na stranišča.

Pričujoče podatke nam je ljubeznivo dal na razpologo v obširnem pregledu dr. Francesco Massei, za kar se mu zahvaljujemo. Zaradi majhnega razpoložljivega prostora smo jih mogli porabiti v omejenem obsegu.

47.4 milij. lir, zavarovancem pri blagajni trgovske mornarice 24.018 pokojnin za 31.25 milij. lir, delavcem, ki so se ponesrečili pri delu 2689 primerov za 1.6 milij. lir in delavcem v žvepljenih rudnikih na Siciliji 1104 primeri za 0.66 milij. lir.

2. Zavarovanja proti neprosto voljni brezposelnosti. Prispevki za to panogo zavarovanja so znašali leta 1939 235.07 milij. lir. Istega leta je bilo plačanih odškodnin za brezposelnost 167.2 milij. lir.

3. Zavarovanje proti jetiki. Posebnost italijanskega socialnega zavarovanja je zavarovanje proti jetiki, ki je imelo leta 1939 318.06 milij. dohodkov, od tega v obliki prispevkov zavarovancev 276.4 milij. lir. Podpor je ta panoga izplačala leta 1939 12.2 milij. lir, predvsem za zdravljenje v zavodih in ambulatorijih.

4. Materinsko zavarovanje. Pri približno 1.4 milijonih žen, zavarovanih v tej panogi, so znašali prispevki leta 1939 nad 15 milij. lir. To zavarovanje velja tako za delavke v industriji kot za delavke v kmetijstvu.

5. Zavarovanje za mornarje. Posebno pokojninsko zavarovanje obstoja za mornarje.

6. Družinske doklade. Za družinske doklade je bilo leta 1939 plačanih za delavce v industriji 757.1 milij. lir, podpore pa so znašale 592.1 milij. lir, za kmetijske delavce je bilo vplačanih premij 78.4, družinskih doklad pa jim je bilo izplačanih 131.3 milij. lir. Za delavce v trgovini in v svobodnih poklicih je bilo vplačanih 83.5 milij. lir, družinskih doklad pa izplačanih 56.1 milij. lir in končno je bilo (leta 1938) vplačanih za družinske doklade v denarnih zavodih in zavarovalnicah 39.6 milij. doklad pa 36.9 milij. lir.

II. Drugi zavod je Nacionalni fašistični zavod za zavarovanje proti obratnim nezgodam (Istituto nazionale fascista per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro).

1. Ta izvršuje nezgodno zavarovanje. Število zavarovanih delavcev je znašalo leta 1940 317.677, največ v prehranjevalni industriji ter stavbarstvu. Vplačane premije so znašale leta 1940 702.1 milij., odškodnine pa 158.6 milij. lir. Posebno panogo tega zavarovanja tvorijo kmetijski delavci, katerim je bilo izplačanih lani 97.36 milij. lir podpor.

2. Obvezno bolezensko zavarovanje. To zavarovanje se prvič nanaša na industrijske delavce, posebno panogo pa tvorijo zavarovanje v nekdanjih avstrijskih pokrajinah, priključenih v letu 1918. Tu je znašalo število zavarovancev konec leta 1938 199.296.

3. Bolezensko podporno zavarovanje obstoja za delavstvo, nameščence, šoferje in prevoznike, pristaniške delavce, gledališke delavce in za delavce v denarnih in zavarovalnih zavodih, v drugi vrsti pa za kmetijsko delavstvo. Ta ustanova je razdeljena na številne bolniške blagajne, od katerih imajo le nekatere vsedrjavni obseg (n. pr. za pristaniške delavce itd.). Kmetijsko delavstvo ima dve vrsti bolniških blagajn: posamezne bolniške blagajne in nacionalno bolniško blagajno za kmetijske in gozdne nameščence.

III. Poleg teh zavodov obstojajo še naslednji zavodi:

1. Nacionalni zavod za sirote ljudskošolskih učiteljev. 2. Ustanova za zavarovanje civilnega in vojaškega državnega osebja. 3. Pokojninski zavod za ljudskošolske učitelje. 4. Zavarovalna blagajna za pokojnine zdravstvenega osebja. 5. Zavarovalna blagajna za pokojnine nameščencev lokalnih ustanov in javnih zavodov. 6. Zavarovalna blagajna za pokojnine delavcev lokalnih ustanov in javnih zavodov. 7. Zavarovalna blagajna za tehnično osebje, oddano katastru in tehničnim finančnim službam, in 8. Zavarovalna blagajna za pokojnine sodnih častnikov.

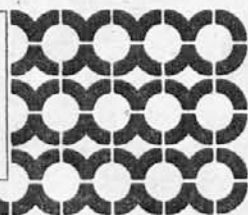
Nacionalni fašistični zavod za socialno skrbstvo je imel konec leta 1939 bilančno vsoto 13.256 milij. lir. Pasivo so tvorili: skladi za garancijo in rezervo 55.1, skladi obveznega zavarovanja 6.859.7, skladi neobveznega zavarovanja 529.4, sklad za popolnitev invalidskih pokojnin 74.4, sklad za življenjska zavarovanja 3.554.2, sklad za upravljanje posebnih služb 541.3 in razni skladi 211.5 milij. lir. — Aktivna imovina pa je bila naslednja: vrednostni papirji 3.212.4, državne anuitete 3.936.5, posojila pokrajinam in občinam za razne svrhe 1.255.9, druga posojila 1.467.4, udeležbe 172.5, nepremičnine 576.9, tek. računi in blagajna 1.014.1, razni dolžniki 431.4 milij. lir itd.

KUŠAR LUDVIK

Mala vas 50a - posta Jezica pri Lj.

Izd. lovanje peč in štedilnikov, oblaganje sten in vsa v to stroko spadajoča dela.

Lokovški žebjarji

Rado Bednařik

Pink — za cvikar
Pink, pink — je narlč
Pink, pink, pink — bo košpar
Pink, pink, pink, pink — udari kupčar
Pink, pink, pink, pink, pink — je na pet žlakov cvenk.

In to pinkanje in penkanje odmeva od Volnika dvanajst kilometrov na dolgo do Skopice; na široko pa kuje šest kilometrov daleč od čepovanskih klancev do kalških grap. To je lokovška fara sv. Petra, domačija lokovških žebjarjev ali kovačev, ki se podedujejo iz roda v rod že dobrih dve sto let.

»Mali Pariz«.

Pa čajte malo, da vam predstavim zemljo in zunaj raskave, a znotraj srčno dobre ljudi.

Iž čepovanskega dola se strmo dvigajo dve sto metrov visoki boki lokovške planote. Svet je kraški in luknjast, prav ko na pravem Krasu. Goličave in mehke kotanje se zgublajo v dalj; vmes pa suhi zidovi in razsejani zaselki po tri, štiri hiše. Zato je tudi vas razpotegnjena kot suho črevo več v dalj kot v šir. Po tri ure ima gospod, če gre z Bogom do zadnjih hiš. No, in so Lokovčani še ponosni na to, ker jim sosedje pravijo, da je Lokovec obsežen kot »mali Pariz«. Še ko so cerkev zidali pred poldrugim stoletjem, niso prav vedeli, kam bi jo postavili, ali na Travnem brdu ali pri Pavelnu ali kjer stoji danes. In pravijo stari ljudje, da so ponoči na vseh treh krajih videvali neke lučke, znamenje, da naj se ondi cerkev pozida.

Največkrat da se je svetilo na gričku, kjer je danes. To bi bilo lokovško središče, čeprav samuje ob cerkvi le še gostilna, župnišče in mežnarija in pa spomenik — križ z vklesanim »Pax« za zadnje vojne žrtve. Ko so faro ustanovljali, je živelo tod komaj kakih šestdeset družin. Danes jih je zapisanih v farnih bukvah že preko dvesto.

Kadar sneg zamete goličavasto planoto, iznad katere se dvigajo posamezni vrhunci z nizkim in redkim gozdom obraščeni, se hiše in vse življenje kar nekam pogrezne v tihoto. Beli dimčki se sukljajo izpod snega, ker imajo dimnike, prav za prav le cevi, izpeljane zaradi ognja pod zemljo v stran od hiš. Tedaj si Lokovec naveže dilce na noge, če hoče do sosedu, še rajše pa se umakne v svojo kovačijo. Le pink, pink moti zimsko tišino.

Življenje je tod bridko in ostro. Borne so njivice krompirja in boba. Še manj je polente, belega kruha je bilo pa komaj ob shodu svetega Petra. Drugače pa otepajo krompir in mleko ter dosti kisave. Pridni delavci pa so, dobrega srca in na moč postrežljivi, le da dostikrat nimajo s čim.

Kajpak da je to trdo življenje prisililo vaščane, da so se ogledali za postranskim zaslužkom.

»Bulo, daj mulca v meštir.«

Živo je pripekalo zadnje poletno sonce, ko smo kravsali iz Čepovana navkreber gor po Gori do prvega ključa. Globoko spodaj se svetlika čepovanska prestolnica z belo cerkvijo in še prebelo cesto, ki se zgublja po dnu nekdanjega prazgodovinskega veletoka tja pod Kobilco in tostran na Puštale. Na nasprotni strani v temnih lokvarških in trnovskih gozdovih se kadijo ogljarske kope.

Pošteno nas je potilo, pa se je spredala govorica o Dragarskem Matevžu, ki je bil bojda tak imeniten kovač, da so še na Dunaju o njem znali. Prav na tem ključu je bilo, ko sta jo primahala gor dva orožnika. Pok, pok, je ustrelilo tik za ušesi. Ozreta se in za grmom si je lizal rane

droben srnjak. Divjega lovca pa nikjer. Gospod stražmojster hud! No, in prižvižga po cesti Dragarski Matevž, lepo paličico vrti med prsti.

»Hej, si slišal in videl?« vpijeta nadenj varuha postave.

»Slišal pa, slišal, videti pa nisem mogel,« se odreže Matevž.

I, kako bi neki mogel, ko pa je on sam imel v paličici — puško. Prav zares, tako imenitno jo je bil skalil in tako majhno, da jo je lahko v palico potisnil, kakor tiste palice, ki imajo dežnik v duši. Šele dolgo potem se je zvedelo, kdo poka po gmajni. Obsojen pa menda ni bil, ker so se gospodje najimenitnejši puškarji zavzeli zanj in za njegov izum. Taki mojstri kovaške obrti so bili Lokovčani že nekdanj.

O tem je bilo govora še potem, ko smo si ob hladni čaši krotili žejo pri gospodu, ki že štirideset let pase lokovško čredo.

»Tatovi so me že obiskali, a tele omare pa ne morejo odpreti; in še ključ je bil notri.« Omara, prav za prav pisalnik, se prvi hip prav po domače odpira, če znaš, seveda. Ključ se zavrti v ključavnici, odpre se pa ne, dokler ne naredi s posebnim glasom »škrk«. Tedaj moraš odnehati z obračanjem ključa in ga potegniti ven, pa se odpre. Tudi take coprnije znajo lokovski kovači. Pa reci, da niso prida v svoji obrti!

Kovaštvo jim je menda v krvi kot pobratimom v Kropi ali nekdanjim kotlarjem okoli Lokovca blizu Ajdovščine. Kdaj je začelo naklo in kladivo peti, se še najstarejši več ne spominjajo. Bilo je pa že pred dve sto leti. Najprej so kovali na Medriji. Takrat je bilo še malo hiš. Vzrok je pa bila, kot menda za marsikaj na svetu, sila in potreba v hiši. Poleti je še šlo z ogrado njive in nekaj repi v hlevu. Pozimi pa ne boš s peči gledal v zamet in čakal, kdaj zgine zadnji božjak spod strehe. In so začeli moški kovati, ženske klekljati. Sprva je bilo vse neorganizirano, vsaka hiša zase. Vsak kovač je imel svoj lasten patent. Spomladi pa je vzel oprtnjak, naložil »cveče« in rezila in hajdi s krošnjo po svetu. Kjer so bili večji sejmi, v Bovcu, v Materiji, Sežani, Ajdovščini, največji pa v Gorici na dan sv. Andreja, povsod si srečal Lokovčana, ki je prav kmalu razpečal svoje blago. Njemu si ni treba trgati grla kot drugim sejmarmem. Mirno

Lokovec s cerkvijo.

Žebljarska družina z obilnim otroškim blagoslovom.

ždi za svojim štantom iz surovih desk na goriškem Travniku za kupom srpov, fovčev, sekir, motik in kar je takove železnine. Pod stojnico je kajpak pletenica vipavca, da se razmoči jezik, ko ni ravno prevelikega navala kupcev.

Vse to posamezno delo in kupčijo je skušal urediti rajni kurat Klanjšček. »Bulo, daj mulca meštir učiti,« je trobil od hiše do hiše. Uvidel je, da bi lokovška domača obrt dosti bolj uspevala, če bi se kovači in žebjarji organizirali. Tudi obrt da je treba postaviti na bolj strokovno podlago, se razbere iz bratovskih bukev, kolikor jih je še ostalo v farovžu.

Ta gospod je torej leta 1912. ustanovil »Kovaško za drugo«. Kovači so se zbrali in si rekli, kaj naj ta kovačija izdeluje, česa se sosedova bolj poprimi, kakor je pač bila dana zmožnost in pa tisti podedovani čut iz roda v rod za posebno izdelavo. Na tej številki so bolj »cvečarji« ali žebjarji, tam so svedrači ali melerinci, v onem zaselku kujejo renčelice in srpe. Prodajo so tudi skupno uredili. Velike dunajske trgovske hiše so najbolj povpraševale po lokovškem železnem blagu. Pink, pink je odmevalo po cele zimske noči v dol in breg. Na delopust in po farnem opravilu so se pa zbirali v prosvetnem društvu »Kovaški odmev«. Tako je cvetelo blagostanje in napredek v blagu in duhu. Dosti »mulcev«, to so dečki, se je obrli dobro izučilo in vpeljalo marsikako novost. Tako n. pr. je mladi Jelšček začel kovati najboljše žblje za gozdarce. Bužnarjev Tone, ki je bil med vojno po svetu, je prinesel domov obliko za posebne alpinske podkovance.

Pa je vojna tudi tu dosti preobrnila. Zadruga je prenehala in spet kuje vsak zase. Dosti Lokovčanov se pa raztepe v svet, posebno med rudarje za železna popravila jih dosti gre. Koliko jih je v rudniku Cogne v severni Italiji! Vsako leto pa pridejo radi domov pogledat novo bandero, ki so je kupili svetemu Jožefu na čast in v prošnjo. Radi sprejemajo lokovške kovače tudi na delo k železnici, ker so za vse pripravní.

Največ jih pa veže nase še vedno ljubi domek in črna kovačija z za uho prijetnim pink, pink. Aha, seveda, o tem bi radi kaj znali?

*
»Nad nádež smo sključeni
vsi fantje, možje in otroci...«

Ojoj, kako ta mrevari našega Župančiča, bi nemara radi oštevali. Pa le ni res. Tu ni ko v Kropi. Naklo je tu nadežen; pa naj slovničarji povedo, odkod ta lepa domača beseda! Dekleta pa v Lokovcu ne kujejo, kot v Kropi »vsi fantje, možje in dekleta«, pač pa že otroci od desetega leta dalje. In spet ne od štirih do ene, do osmih od treh. Čez

¹ Pleteršnik ima nádež = das Nageleisen.

dan je še kaj dela okoli hiše in hleva, pod noč pa in do zgodnjih ur je vse zbrano v kovačiji. To traja od začetka novembra do pomladi.

Prostor v kovačiji je majhen, nizek in temen. Ga že razsvetli ogenj pod mehom, ki veselo puha. Gonijo ga kar z nogo. Za majhno blago, za žblje, je dovolj manjši. Za motike in svedre je že treba večjega. Tu pa še otroke porabijo, mlajše bratce namreč, ki jih posade kar na meh, da je večji pritisk. Juhej, gre veselo doli in gori. Po stenah je razobešenih vse polno klešč in kladiv. Glavna priprava, posebno za žbljarje, je pa tajla, to je tnaló, ki ima zgoraj luknje, da pritrđijo v nje razna nakovala, ki jim pravijo nadežen. Nadežen ima luknjice, kakor je pač mera za vsako vrsto žblja. V ognju se belijo železne, tanke in debele palice. S kleščami zagrabi kovač za razbeljeno palico, jo na koncu s kladivom priostri, jo vtakne v primerno luknjo na nadežnu in jo nalomi. Na vrhu potem odlomljeni konec nakuje, da se naredi ali ploščata glava za navaden žebelj, ali perotnica, to je tisti konec, ki kaže podobo kavlja, in to so žblji za gorske čevlje. Vsaka vrsta ima določeno število udarcev. Za cvikar je zadosti en pink, za rajmarč ali narlč je treba dva, košpar² za cokle tri, kupčar ali »ta vrhan« za pete jih ima štiri, ker ima štiri ploskve v obliki nekake piramide. Poznajo tudi »cvek na pet žlakov«, ki mu pravijo še kranjski žebelj. So tudi druga imena za iste žblje, po teži namreč. Za pol kile gre določeno število »podrujcev«, za tri četrti toliko »kilonkortov«. Delo gre kar hitro od rok; žblji padajo iz nadežna v železno skledo.

Kmalu jih je vrhana, čeprav ni ne stroja ne motorja. Vse je le meh, kladivo in nadežen. — —

»Bog daj dober večer in cvečev poln plenir!« in smo sklonili glave, da je šlo skozi nizko dver v Jelščkovo kovačijo. Tu so že pričeli po malem s kovanjem. Družina je velika, potreba še večja, pa je treba prej udariti s kladivom.

»Tudi Tonče že kleplje, ha?«

»Saj jih bo kmalu deset in se že pristoja za klinom!« (t. j. majhno nakovalo za cvikarje.)

V žebljarski kovačnici.

»Pa zna, zna?«

»Eno kilo smo jih že vrgli v groblje, eno jih bo še treba, pa bo šlo. Dve kili jih vsak pob zavrže, potem pa zna.«

Gospodar pravkar suče dolg sveder. Žarečo železno palico je s kladivom posvaljkal v nekak žleb. Zdaj je s kleščami zagrabil za spodnji konec in zavija »črva«, to je tam, kjer se sveder priostri. Kar zijaš, kako jim gre hitro spod rok. Solkanski mizarji in Boltar sam, možak med njimi, trdijo, da tako ostro kaljenih svedrov ne morejo nikjer drugje kupiti.

»Dober bo,« zaključí kovač in ga vrže na »verštat.«

»Danes jih malo več sučemo, jekla ni.«

»Katero kovanje pa se spleča najbolj danes?«

² Košpa je coklja, lesen čevlji.

»Dosti ga je še. Mi smo prav za prav cvekárji in fovčarji. Pri velikih mehkih pa kujemo tudi plenkače,³ renčelice,⁴ ronče,⁵ melerine,⁶ klepišča. Pa tudi prav fine nožičke, sekire in stilete.«

»Ročaje kar sami zrežete?«

»Skoraj vsaka kovačija ima svoje strugalo.« V kotu se res črnijo velika in mala kolesa z jermeni na pogon z nogo. Ko kovač odloži kladivo, pa zabrnijo lesena kolesa. Vse naredijo doma.

»Včasih je bilo kajti zaslužka,« suče Jelšček besedo in novo podobo svedra. »Kovali smo pozno v noč in tudi do petdeset lir zaslužili.

»Po čem pa vi dajete?«

»Kup se sproti dela na sejmu, cveki pa imajo danes od deset do šestnajst lir za kilo.«

Meh je pojmal. »Pojte, pojte v hišo,« je povabila gospodinja, »samo malo gorkote.«

Prižgala je posebno karbidno svetilko, tudi domač izum, ki je noben veter ne more upihiniti. Šla je iz rok v roke.

»Veste,« razlaga gospodar, ko smo srebali topel ječmenček, »kakih dve sto družin nas še kuje v Lokovcu, pa v vsaki hiši imajo kak svoj poseben izum, poddedovan od starih. Hrani ga vsak zase kot obrtno tajnost.«

»No, ve pa klekljat, zjala,« se razhudi mati na radovedne ženske, ki tiščijo glave iz hiše⁷ v kamro.

»Tako delamo in se pehamo, vse za kruhek in da domek obstane,« konča misel mladi Jelšček. Vstati je bilo treba izza mize. Čez Volnik je že priplaval mesec. Po Gori smo se spuščali v dol. Zadaj je pa odmevalo:

»Pink, pink, pink,
to je lokovski cvenk.«

³ dolga in tenka drvarska sekira.

⁴ ali rončelica je široka in na koncu malo ukrivljena sekirica s kratkim držajem za kleščenje vej. V Grgarju ji pravijo tudi prtušk.

⁵ motika.

⁶ tesarska sekirica, tudi šatlovka.

⁷ kuhinja z nizkim ognjiščem.

ANTONIJA ŠTRUBELJ - ČEŠKUTI
LASTNICA KAISER HERI

POD VELBOM', Stari trg 3

priporoča svoje modno in manufakturno blago po stalno nizkih cenah. Popolne opreme za ženine, neveste in novorojenčke

A. ČERNE, graveur štampilje
LJUBLJANA - TELEFON 38-61 etikete
tisk z jekloreza

Splošno ključavničarstvo

JOS. WEIBL

★

Ljubljana, Čopova 10, Kolodvorska 18
Telefon številka 22-58

Vsa strokovna pojasnila in informacije brezplačno!

**Dobra volja
je najbolja**

BRIHTNA KOCJANKA

Kocjanka je prišla k fotografu: »Tu imam sliko svojega moža, ali jo lahko povečate?«

»Seveda, nič bolj preprostega kot to.«

»Ampak jaz bi rada tako sliko, da bi ne imel klobuka na glavi kot na tej.«

»To bo pa že malo težje,« je dejal fotograf, »vendar bom poskusil. Na katero stran pa si vaš mož češe lase, ko si ureja prečo?«

»Saj to boste videli, ko odstranite klobuk na sliki.«

POGODIL JO JE

»Ali znajo vaše živali tudi kakšne posebnosti?«

»Gotovo! Ta kamela na primer posnema celo nas ljudi. (Ji vrže nekaj hrane.) Vidite, kako globoko se je priklonila!«

»Tepec! Žival se je vendar priklonila samo zaradi hrane!«

»No, in — ljudje...?«

PRI BRIVCU

Brivec je strgal trdo Dobernikovo brado in čez nekaj časa rahlo vprašal: »Ali britev dobro reže?«

»Če bi ne bili omenili, bi niti ne vedel, da imate britev v rokah.«

»To me zelo veseli,« je rekel brivec.

»Mislil sem namreč, da po moji bradi šarite s pilo,« je dodal Dobernik.

PRED SODIŠČEM

Sodnik: »Kako to, da ste ukradli denar, draguljev pa ne?«

»Križ božji, gospod sodnik, zdaj pa še vi začenjate s tem, saj sem jih že od žene na ta račun dovolj slišal!«

ODGOVORNOST

Odjemalec: »Kdo je v tej trgovini odgovoren?«

Učenec: »Ne vem, kdo je odgovoren, toda zausnice vse jaz dobim.«

NE SAMO V AFRIKI

Učenec: »Gospod učitelj, oče nam je pravil, da žive v Afriki narodi, kjer spoznajo možje svoje žene šele po poroki.«

Učitelj: »Ne samo v Afriki, dragi moj, ne samo v Afriki!«

IZGUBLJENI SIN

»Kdo je bil najmanj vesel vrnitve izgubljenega sina?« vpraša katehet v šoli.

»Pitano tele, gospod katehet,« se odreže bistra glavica.

SLABO JE SKLEPAL

Učitelj: »Koliko je 4 × 3?«

Učenec: »Dvanajst.«

Učitelj: »Dobro, Pepček. Zdaj boš dobil 12 orehov zato, ker si dobro odgovoril.«

Pepček (tihu proti sosedu): »Če bi bil to prej vedel, bi rekel dvajset.«

POZABLJIVI PROFESOR

Profesor je bil v silni zadregi, ko ni mogel najti listka, da bi ga dal preščitniti sprevodniku. Nervozno je že preiskal vse žepa.

»Nikar se ne trudite tako!« mu vljudno reče sprevodnik, »saj se pozneje vrnem!«

»Prav lepo od vas,« reče profesor, »toda če ne najdem listka, ne bom vedel, kje naj izstopim...«

OTROSKA PAMET

Visokošolec pravi pri kosilu svoji sestrici: »Cilka, tako velika si že, pa še zdaj ne znaš jesti!«

Cilka: »Kar pusti me s svojimi pridigami. Mama so mi včeraj rekli, da si se ti tudi šele na vseučilišču naučil piti.«

O belokranjskih steljnikih

V Beli Krajini (Črnomeljski okraj) je po zemljiškem katastru 15.900 ha pašnikov (Weide), t. j. 27% celokupne površine, ki znaša 58.486 ha. Takoj moram poudariti, da je kataster že leta 1924 obhajal svojo stoletnico in se zato ne smemo čuditi, če se ta številka »pašnikov« ne ujema več z dejanskim stanjem. Velik del pašnikov se je sčasoma zarastel v gozd, nekaj boljših v bližini vasi so kmetje obdelali in spremenili v polja. Ostala površina »pašnikov« pa po približni ceni še vedno presega 10.000 ha in se danes le malo uporablja za pašo živine. Vaznejše je na njih pridobivanje stelje in jih zato imenujemo steljniki.

Marsikateri steljnik se je posebno v teku zadnjih let moral umakniti njivam, ker so tako hotele pridne in delavne kmečke roke. Na teh novih njivah uspevajo vse kulture, kakor na sosednjem polju, kakor na njivah, ki so že od nekdanjih njiv. Mnogi sedanji steljniki so bili že svoj čas obdelani. Tu pa tam se poznajo še razori; celo imenujejo jih večkrat »poljec«. Ob pomanjkanju pridnih rok so polje opustili in zarastel se je steljnik. Steljniki so torej nekak ostanek ekstenzivnega menjalnega kmetijskega gospodarstva, ostanek iz časov, ko je bilo zemlje za obdelavo preveč in ljudje niso čutili potrebe in tudi niso mogli obdelati vse za polje primerne zemlje. Velike površine so puščali neobdelane, za pašo živine; ko se je zemlja odpočila, so jo preorali, prejšnje njive pa so pustili za pašnike, da bi si izčrpana zemlja spet opomogla.

Danes poznamo druga sredstva, s katerimi je mogoče obdržati trajno rodovitnost zemlje: pravilna izraba hlevskega gnoja, umetna gnojila, zeleno gnojenje, kompost, primeren

plodored, boljši stroji za temeljito obdelavo. Zato svoječasnoupravičeno kmetijsko gospodarstvo danes ob pomanjkanju zemlje ni več upravičeno.

Steljniki so razširjeni po vsej Beli krajini; leže navadno bolj oddaljeno od naselij, večinoma v kamenitem, deloma pa tudi v ravnem terenu brez kamenja.

Pedološko niso še nič preiskani. Zemlja je zelo različna že na pogled tako po barvi kot po mehaničnem sestavu. Ponekod je tlo težka ilovica, rjave do rdečkaste barve, drugod je pod tanko humozno plastjo temne barve čisto belosiva glina, ki jo ponekod kopljejo lončarji in pečarji. Tu je tlo nepropustno in zato močvirno. (Steljniki okrog Gradca ob reki Lahinji.) Ponekod je pa tudi lahka, rahla temna zemlja, ki pa je nerodovitna verjetno samo zaradi pomanjkanja glavnih rastlinskih hranil.

Globina zemlje je tudi različna. V ravninah okrog Gradca, Podzemlja, Krasince, Gribelj, Cerkvišča, okrog Dragatuša in v okolici Črnomlja (Lokve, deloma Petrova vas, Vranoviči, Črnomelj) je zemlja globoka in čisto brez kamenja. Po večini pa so belokranjski steljniki na plitvi zemlji, kjer skalni robovi več ali manj na gosto štrlijo iz nje.

Edino analiza zemlje iz Vinomera pri Metliki bi prišla v poštev kot primerjava za sestav steljniške zemlje. Vzorec je vzet v sivkastih glinasto-ilovnatih tleh s slabo kisljo reakcijo na nekoliko nagnjenem, neobdelanem terenu. Približno take so tudi prilike v okoliških steljnikih. Zemlja je bila odvzeta jeseni 1940 in preiskana po kmetijski poskusni in kontrolni postaji v Ljubljani. Kemijska analiza nam daje tole sliko:

Označba	Globina	
	do 30 cm	od 30 do 60 cm
Skupnega dušika (N) . . .	0,16 %	0,11 %
Skupne fosforne kisline (P ₂ b ₅)	0,05 %	0,04 %
Skupnega kalija (K ₂ b) . . .	0,12 %	0,16 %
Skupnega apna (Ca O) . . .	0,34 %	0,28 %
Humusa po Knopu	1,56 %	0,98 %

Iz analize je razvidno, da tlu primanjkuje fosforne kisline, kalija in humusa. Tudi apna je razmeroma malo. Izdatno gnojenje je potrebno, ako vsebujejo zemlje le do 0,1% fosforne kisline; s kalijevimi gnojili pa ako vsebujejo težke zemlje izpod 0,23% kalija. Zemlja je siromašna na humusu, ako ga vsebuje manj kot 2%.

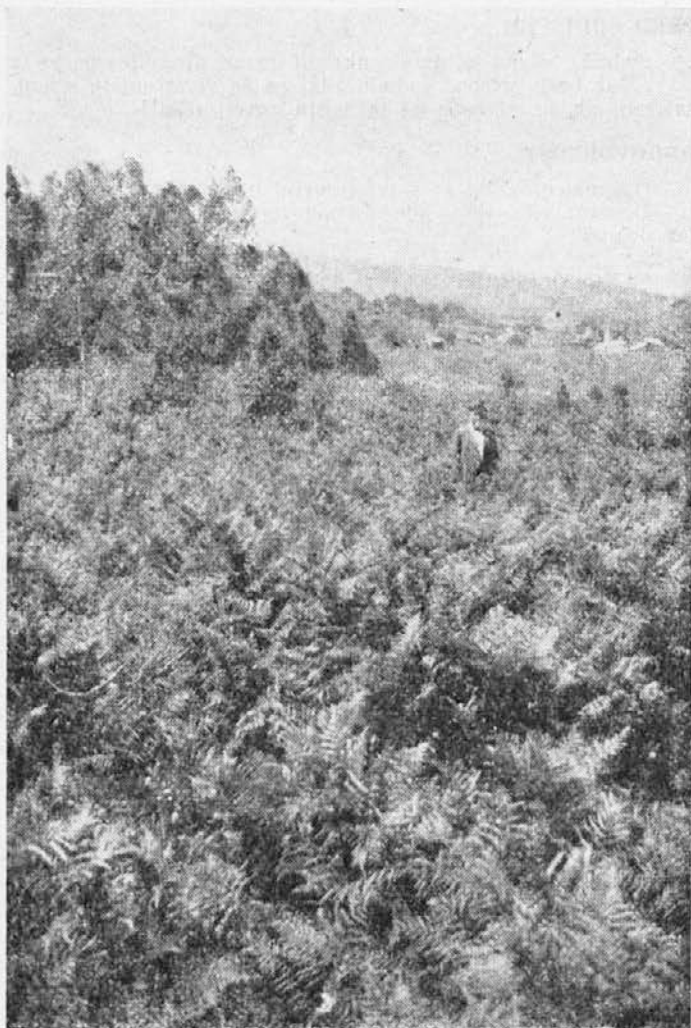
Bolj enolični so steljniki po svojem rastlinstvu. Značilne za steljnike so redke, košate breze. Tu pa tam raste tudi razno gozdno grmičevje. Glavna rastlina je pač praproto (orlova praproto, *pteridium aquilinum*), ki na gosto pokriva tlo. Praproto vsako jesen pokose, posuše in uporabljajo za steljo. Že po imenu se vidi, da je donos stelje glavna naloga steljnikov. Slaba paša, ki jo dobi živina med gosto praprotjo, je več ali manj stranskega pomena. Pašo dajejo le manjvredne ostre gozdne trave. Paša pa škoduje donosu stelje in jo zato vedno bolj opuščajo. Med praprotjo uspeva povsod tudi resa (vresje, calluna).

Kako majhen pomen imajo steljniki za živinorejo, vidimo iz sledeče primerjave s sosednjim novomeškim okrajem po kmetijski statistiki iz leta 1939:

Okraj	Travnikov	Pašnikov	Konj	Goveje živine	Ovce in koz
Novomeški	12.051 ha	10.979 ha	3.238	17.518	1.915
Črnomeljski	12.837 ha	17.734 ha	835	13.468	1.649

Res je v novomeškem okraju dosti več polja kot v Beli krajini, toda po stanju pašnikov in travnikov bi pričakovali vsaj enako število živali.

Primernost steljnikov za spremembo kulture je različna, ker je različna njih lega, konfiguracija terena in kakovost ter globina same zemlje. Precejšen del steljnikov bi bilo mogoče brez posebnih težav spremeniti v njive. V času pomanjkanja hrane je taka sprememba posebno aktualna. Najlepši steljniki

Steljniki od blizu — sama praproto.

leže v ravninah okrog zgoraj omenjenih vasi. V teh krajih so steljniki z dobro globoko zemljo, brez kamenja in skal; so v bližini vasi, poraščeni le z redkimi brezami in bi v prvi vrsti prišli v poštev za spremembo v njive. Brez večjih vplivov na dosedanje kmetijsko gospodarstvo bi se dalo spremeniti postopoma v rodovitno polje vsaj 2500 ha steljnikov.

Postopek pri spremembi steljnikov v njive je približno sledeči: V jeseni je treba izkrciti breze, grmičevje, kamenje in globoko preorati. Pozimi mora brazda premrzniti, spomladi pa se lahko že posadi krompir, le dobro je treba pognojiti s hlevskim gnojem. Na novih zemljah krompir lepo uspeva in je primeren posebno zato, ker se z večkratnim okopavanjem zatre praprot, ki poganja iz starih korenin. Drugo jesen je spet treba dobro zagnojiti s hlevskim gnojem in obdelati. Na tako pripravljene zemlji uspevajo dobro ozimine, posebno pšenica.

Za preoranje steljnikov so potrebni močni železni plugi, ki pa jih je v Beli Krajini malo. Posebno težavno je vprašanje hlevskega gnoja. Dober hlevski gnoj je v Beli Krajini redkost, ker le malokdo zna ravnati z njim. Tudi je malo urejenih gnojišč. Zemlja pa je izprana in potrebuje dosti gnoja. Še za stare njive ga primanjkuje.

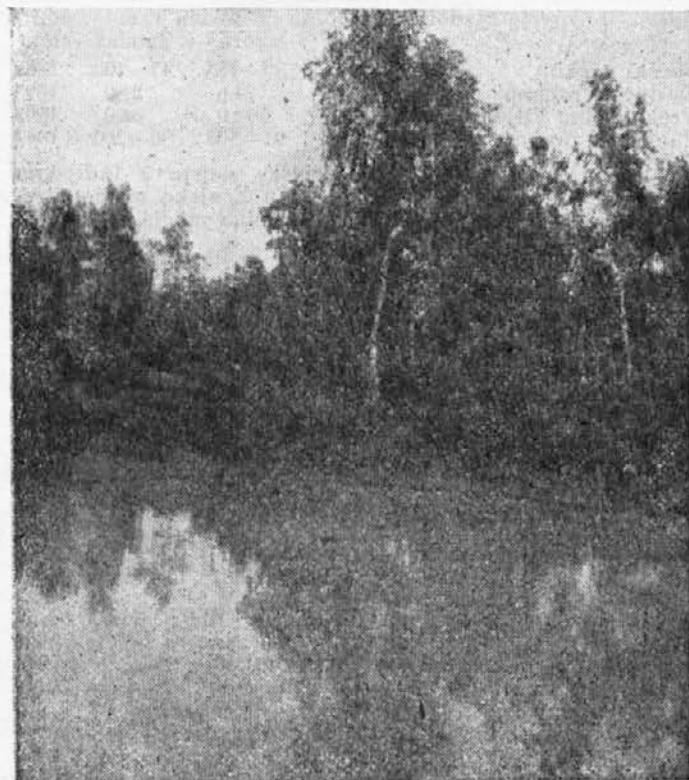
Pri pomanjkanju hlevskega gnoja bi se dalo pomagati tudi z umetnimi gnojili. Na novo preorani steljniki zahtevajo vse-kakor hlevski gnoj in kompost, ker posebno primanjkuje humusa, drugam pa bi dali v nadomestek hlevskega umetni gnoj. V plodored bi bilo treba vpeljati tudi več detelj in grašice, ker se tudi na ta način prihrani na gnoju. Obenem pa bi bilo rešeno vprašanje krme v nadomestilo prejšnje paše.

Vse ostale steljnike, ki niso primerni za njivsko obdelavo, bi bilo treba pogozditi. Za pogozdovanje prideta v poštev predvsem hrast in smreka, morda tudi duglazija. Brezo bi bilo treba popolnoma iztrebiti, ker nima prave gospodarske vrednosti in bolj izčrpava zemljo kot katero koli drugo gozdno drevje. Kolikor bi steljnikov pustili za pašnike, bi jih bilo treba temeljito obdelati, da se zatre praprot in zasejati z dobrimi travami.

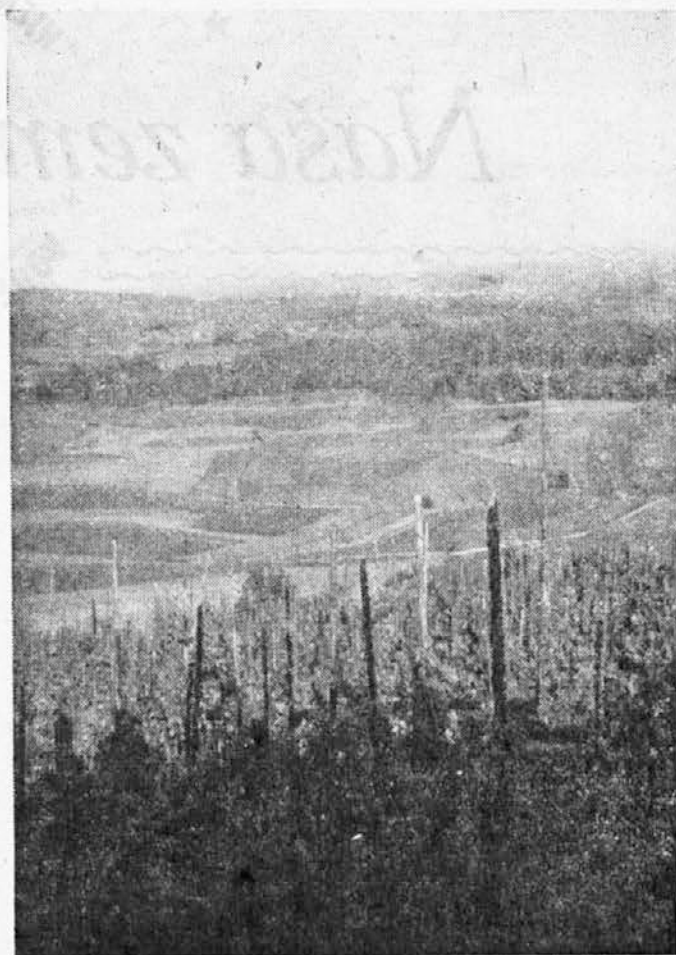
Sprememba kulture in katastrski čisti dohodek:

Katastrski čisti dohodek za 1 ha steljnika I. razr. znaša 147 din, njiva na istem mestu bi spadala v IV. razr. in katastrski čisti dohodek bi znašal 351 din. Razmerje 42:100. Slično je razmerje med steljnikom II. razr. in njivo V. razr.; isto med steljnikom IV. razr. in gozdom III. razr. Po tem računu bi se zvišal katastrski čisti dohodek za 238%.

Za poznavanje steljnikov in pravilno reševanje tega aktualnega vprašanja so važne še naslednje ugotovitve.

Del »pašnika« z lužo za napajanje.

Steljniki od daleč — kakor gozd.

V veliki večini so steljniki v kompleksih, kjer imajo kmetje iz cele vasi ali več vasi skupaj svoje parcele. V tem primeru posamezniki, tudi če bi hoteli, ne bi mogli obdelati svojih steljnikov. Obdelane površine bi bile preveč izpostavljene škodljivim vplivom sosednjih neobdelanih parcel (živalski škodljivci, pleveli), slično kot njive sredi gozdov. V takih primerih bi morali lastniki istočasno obdelati vse parcele. Z uredbo bi bilo treba prisiliti tudi one kmete, ki prostovoljno kljub podpori ne bi hoteli obdelati svojih steljnikov. So to večji posestniki, ki imajo zemlje dovolj ali so pa lastniki daleč iz sosednjih vasi. Za take bi bilo treba predvideti odvzem zemlje, oziroma prisilno oddajo v najem bližnjim interesentom.

Ponekod so kompleksi steljnikov razdrobljeni na prav majhne parcele. Samo en primer! V vasi Selo pri Turnu, občina Dragatuš, je med banovinsko cesto in na novo projektirano progo od Črnomlja proti Dragatušu kompleks kakih 20 ha steljnikov. Zemlja je rodovitna, globoka, peščeno ilovnata, brez kamenja in brez drevja. Povsod sama praprot. Kar greh se zdi človeku, ko gleda te steljnike in obenem pomisli na pomanjkanje zemlje. Samo plug in dva para konj (še boljši bi bil plužni traktor) in v kratkem bi bilo izorano najlepše polje! Toda teh 20 ha steljnikov je razdeljenih na 127 parcel; večinoma merijo manj kot 10 arov. Od 18 lastnikov ima vsak povprečno 7 takih parcelic v tem kompleksu. Pogosto so te parcelice menjale svojega lastnika, kar kaže, da so nekakšen drobiž, s katerim kmetje poravnava svoje račune. Sodobno obdelovanje pri tem stanju je seveda nemogoče. Tudi vprašanje potov je težavno. Na vsak način bi bilo treba najprej urediti lastniške razmere, steljnike komasirati, da bi dobili možnost za obdelavo.

Bela Krajina uvaža letno 40 vagonov moke, t. j. približno 50 vagonov pšenice. To količino pšenice bi lahko pridelali na površini 625 ha (če računamo, da pridelajo v Beli Krajini na 1 ha 9,5 q, kakor izkazuje kmetijska statistika in da se od tega porabi za seme 1,5 q). V nekaj letih Bela Krajina ne bi bila več pasivna, ampak bi s kmetijskimi pridelki lahko zalagala ostalo Slovenijo. Vprašanje steljnikov torej ni vprašanje po-dincev, niti ne samo Bele Krajine, ampak vprašanje vse Slovenije.

Nаша zemlja

NIJENE VIŠAVE - DALJAVE
VODE - GORE IN ŠTEVILKE

Skupna površina zemeljske oble znaša 510 milijonov kvadratnih kilometrov, od tega odpade 29% na zemljo, 71% pa na morja in jezera.

Ekvator ali ravniki meri 40.070.368 km, polmer ravnika znaša 6.377.397 km, polovica zemeljske osi 6.356.079 km, dolžina poldnevnik 40.005.423 km, volumen zemeljske oble znaša 1.082.841,3 kub. kilometrov, zemeljska pot 939.12 milj. kilometrov, srednja oddaljenost od sonca 149.481 milj. km, oddaljenost lune od zemlje 384.400 km.

Najvišje gore na svetu:

Evropa:

Mont Blanc (Italija-Francija)	4810 m
Monte Rosa (Italija-Svica)	4658 m
Matterhorn (Italija-Svica)	4505 m
Gran Paradiso (Italija)	4061 m
Ortler (Italija)	3902 m
Triglav (Italija-Nemčija)	2864 m
Etna (ognjenik, Italija)	3274 m
Olimp (Grčija)	2918 m
Gran Sasso d'Italia	2914 m
Vezuv (ognjenik, Italija)	1182 m
V Ljublj. pokrajini je najvišji vrh Krim	1106 m

Azija:

Mount Everest (Tibet)	8882 m*
Comolungma (Himalaja)	8840 m
Godwin Austen (Himalaja)	8620 m
Kandčindženga (Himalaja)	8580 m
Nanga Parbat (Himalaja)	8120 m
Gosai Than (Himalaja)	8010 m
Mustag Ata (Pamir)	7600 m
Pic Kaufmann (Transaltaj)	7157 m
Demavend (Elburs)	5670 m
Elbrus (Kavkaz)	5629 m
Kuh-i-Dena (Iran)	5180 m
Veliki Ararat (Armenija)	5156 m

Afrika:

Kibo (Kilimandžaro)	6010 m
Kenya	5240 m
Tisin-Tamjurt (Mar. Atlas)	4700 m
Ras Dašan (it. vzh. Afrika)	4620 m

Severna Amerika:

Mount Mac Kinley (Alaska)	6187 m
Mount Logan (Gor. sv. Elije)	6050 m
Mount Whitney (Nevada)	4540 m

Srednja Amerika:

Pio de Orizaba (ognjenik, Mehika)	5653 m
Popocatepetl (ognjenik, Mehika)	5462 m

Južna Amerika:

Aconcagua (Andi)	7010 m**
Ojos del Salado (Andi)	6870 m
Mercedario (Andi)	6798 m
Huascaran (Andi)	6765 m

Avstralija in Oceanija:

Carstanz-vrh (Nova Gvineja)	5000 m
Mauna Kea (Havaj)	4210 m
Mauna Loa (Havaj)	4170 m
Mount Cook (Nova Zelandija)	3764 m
Mount Kosciusko (Avstralija)	2240 m

* Drugi viri navajajo za Mount Everest manjšo višino, samo 8860 m.

** Drugi viri navajajo 7150 in 6960 m.

Najdaljše reke:

Evropa:

Volga	5500 km
Donava	2900 km
Dnjepr	2260 km
Don	1860 km
Pečora	1600 km
Dvina	1560 km
Dnjestr	1370 km
Ren	1320 km
Labá	1110 km
Visla	1070 km
Tisa	1050 km
Loire	1000 km
Dvina	950 km
Ebro	950 km
Maas	925 km
Tajo	910 km
Njemen	880 km
Odra	860 km
Guadiana	820 km
Rodan	810 km
Sena	780 km
Duro	770 km
Bug	765 km
Varta	760 km
Maros	750 km
Drava	750 km

Sava	710 km
Pad	680 km

Azija:

Ob	5200 km
Jenisej-Selenga	5200 km
Jangcekiang	5200 km
Lena	4600 km
Amur	4480 km
Hoangho	4100 km
Indus	3200 km
Ganges	3000 km

Afrika:

Nil-Kagera	6500 km
Kongo	4200 km
Niger	4160 km
Sambesi	2660 km

Amerika:

Mississippi-Missouri	6500 km
Amakonka	5500 km
Rio de la Plata	4700 km
Sv. Lovrenc	3800 km
Mackenzie	3780 km
Yukon	3500 km

Avstralija:

Murray-Darling	3490 km
----------------	---------

Pomorski prekopi:

	dolžina v km	globina v m	širina zgoraj	širina spodaj	odprt leta
Sueški prekop	165.8	10.5	80—135	45—100	1869
Korintski prekop	6.3	8.0	24.6	21.0	1893
Prekop ces. Viljema	98.0	11.3	102.0	44.0	1895
Panamski prekop	81.3	12.5	91—305	90—200	1914

Sueški prekop veže Sredozemsko morje z Indijskim oceanom, Korintski prekop Jonsko in Egejsko morje, Prekop cesarja Viljema Severno in Vzhodno morje, Panamski prekop pa Atlantski in Tihi ocean.

Jezera:

Evropa:	površina v km ²	Azija:	površina v km ²
Ladoško (Rusija)	18.180	Kaspijsko morje	438.000
Oneško (Rusija)	9.549	Aralsko jezero	64.500
Wener (Švedska)	5.548	Bajkalsko	33.000
Saimen (Finska)	4.400	Balhaško	18.400
Pejpus (Rusija)	3.583		
Wetter (Švedska)	1.898	Afrika:	
Enari (Finska)	1.230	Victoria	68.800
Segosero (Rusija)	1.200	Tanganyika	31.900
Belo (Rusija)	1.125	Nyassa	30.800
Päijänne (Finska)	1.112	Čadsko	16.000
Blatno (Madžarska)	591		
Zenevsko (Svica-Fr.)	581	Amerika:	
Bodensko (Sv.-Nem.)	559	Zgornje jezero	81.000
Gardsko (Italija)	570	Huronsko	61.610
Skadrsko (Alb.-Č.g.)	356	Michigan	58.140
		Vel. suž. jezero	30.000
		Veliko medvedovo	29.500
		Erie	25.760
		Winnipeg	24.590
		Ontario	18.760
		Maracaibo	13.600

Avstralija:

Eyre jezero	10.000
-------------	--------

Otoki:

Evropa:	površina v km ²	Azija:	površina v km ²
Britanski otok	228.200	Borneo	736.500
Islandija	102.800	Sumatra	471.551
Novaja Zemlja	91.800	Nippon	228.000
Irska	82.456	Celebes	188.940
Spitzbergi	65.290	Java	126.805
Sicilija	25.460	Luzon	106.000
Sardinija	24.090	Mindanao	96.300
Korzika	8.720		
Kreta	8.222		

Amerika:

Grenlandija	2.170.000
Baffinova dežela	611.000
Kuba	114.524
Nova Fundlandija	110.670
Haiti	76.555

Prelazi v Alpah:

Cadibona	460 m	Sv. Gotthard	2.112 m
Galibier	2.660 m	Brenner	1.572 m
Frejus	2.557 m	Predil	1.156 m
Mont Cenis	2.054 m	Ljubelj	1.506 m
Sv. Bernard	2.472 m	Semmering	985 m
Simplon	2.009 m		

Vodopadi:

Great Falls (Labrador)	610 m	Gavarnie (Francija)	422 m
Sutherland (Nov. Zel.)	580 m	Niagara (Amerika)	49 m
Yosemite (Kalifornija)	438 m		

Najmanjša ožina nekaterih morskih ožin:

Bospor	500 m	Gibraltar	14.000 m
Mali Belt	600 m	Veliki Belt	16.000 m
Dardanele	2.000 m	Severni kanal	20.000 m
Magelanova cesta	2.000 m	Dover-Calais	31.000 m
Danski Sund	3.000 m	Malaka	35.000 m
Mesinski preliv	3.500 m	Bab el Mandeb	37.000 m
Kerč	4.000 m	Oiranto	57.000 m
Bonifacijeva ožina	11.000 m		

Najdaljši železniški tuneli:

Simplon	19.731 m	Turski tunel	8.470 m
Bologna-Firenze	18.507 m	Otira (Nova Zel.)	8.450 m
Sv. Gotthard	14.990 m	Ronco	8.298 m
Lötschberg	14.592 m	Transandska žel.	8.100 m
Mont Cenis	13.636 m	Tenda	8.099 m
Arlberg	10.270 m	Karavanški predor	8.016 m
Ricken	8.604 m		

Najdaljši mostovi:

Donava - Crna voda	3.850 m
Lagunski most - Benetke	3.601 m
Galveston (Texas)	3.390 m
Hoangho (Tsinan)	3.247 m
Ohio (Cairo)	2.319 m
Tav (Dundee)	3.214 m
Godavari (Indija)	2.772 m
Sv. Lovrenc (Montreal)	2.637 m
Firth of Forth (Anglija)	2.466 m
Nilov jez pri Assuanu	1.960 m

Najvišje zgradbe:

Empire State Building (New York)	381 m
Chrysler Building (New York)	319 m
Eifflov stolp (Pariz)	300 m
Königswusterhausen (Nemčija)	285 m
Bank of Manhattan (New York)	256 m
Woolworth Building (New York)	242 m
Singer Building (New York)	187 m
Pagoda v Rangoonu	170 m
Washingtonova kupola	169 m
Antonijev stolp v Turinu	164 m
Mestna hiša v Filadelfiji	163 m
Ulmska katedrala	161 m
Kölnski dom	158 m
Katedrala v Rouanu	151 m
Keopsova piramida	146 m
Strassburška stolnica	145 m
Sv. Stefan (Dunaj)	137 m
Sv. Peter v Rimu	132 m

Železniškocarinski, spedijski in transportni zavod za trgovino in industrijo

Zastopstva in korespondenti v vseh industrijskih in trgovskih centrih doma in v tujini

JOSIP L. ŠILIH

Brz. naslov: SLOVENIATRANSPORT
Telefon šte. 27-18, 37-18; carinska pisarna šte. 37-19; stanovanje št. 24-19

SLOVENIA TRANSPORT

IZVOZ

Spedicija - Mednarodni transporti - Odprema blaga po kopnem in po morju preko raznih domačih in tujih pristanišč - Zbirni promet za doma in tujino - Reekspedicije - Strojni transporti - Carinska spedicija - Oskrba uvoznega, izvoznega, tranzitnega ocarinjenja ter raznih dovoljenj za carine, svobodni in znižani uvoz - Skladišča - Prevozi - Avtotransporti - Preselitve s pohištvenimi vozovi - Inkaso faktur in povzetij - Železniškocarinski, tarifni in revizijski biro - Kontrola tovornih listov in carinskih deklaracij - Reklamacije - Rekurzi - Transportni proračuni - Železniškotovorninske in carinskotarifne informacije - Oskrba transportnih zavarovanj - Izvrševanje vseh v transportno stroko spadajočih poslov

TRANSPORTNA ORGANIZACIJA

za blagovni promet

UVOZ

LJUBLJANA • MIKLOŠIČEVA C. • LJUBLJANSKA POKRAJINA

ČLOVEŠKA PREHRANA

Naloga prehrane je, dovajati človeškemu telesu nove snovi ali pa obnovljati v človeškem telesu potrošene snovi. Poleg tega je naloga prehrane, dajati človeškemu telesu potrebno energijo v obliki toplote. Tem nalogam mora tudi naravno odgovorjati človeška prehrana.

Človeška prehrana potrebuje za navedene svrhe predvsem naslednje glavne vrste hranil, in sicer: kisik, ogljikove hidrate (sladkorne snovi), maščobe, beljakovine in rudninske snovi (soli), vodo in vitamine. Po skupinah pa lahko vse predmete za prehrano razdelimo v štiri skupine: hranila za obnovo in proizvodnjo energije, beljakovine, vitamine in rudninske snovi.

Hranila za obnovo človeškega telesa so predvsem maščobe, ogljikovi hidrati in proteini. Maščobe in ogljikove hidrate potrebujemo predvsem za proizvodnjo energije, dočim služijo proteini (beljakovine) samo delno za proizvodnjo in obnovo energije, v prvi vrsti pa za tvorbo novih tkiv pri živalih in ljudeh v dobi rasti ter za obnovo uničenih tkiv pri odraslih. V ta namen so proteini, ki jih vsebujejo živalske prehranjevalne snovi, boljši kot proteini, ki jih vsebujejo živila živalskega izvora. Proteini mleka in jaje so posebno dragoceni. Hranila, ki so bogata na živalskih proteinih, so imenovana tudi hranilci telesa.

Potreba živil se danes izraža predvsem v kalorijah, v kolikor ne gre za snovi, ki so v majhnih količinah in se ne dajo meriti na ta način. Kalorije pomenijo vrednost toplote, ki jo dajejo naša živila. Tako n. pr. daje pri izgorevanju v telesu 1 gram beljakovine 4.1, 1 gram ogljikovih hidratov 4.1, 1 gram masti pa 9.3 kalorij (ali enot toplote).

Znanost je tudi že izračunala, koliko kalorij dajejo človeškemu telesu posamezne snovi. Navajamo eno takih tabel, ki so pa dejansko še obsežnejše kot tu navedena. V vsakem kilogramu se nahaja kalorij: svinjska mast 9.200, slanina in maslo 7.800, margarina 7.600, nečista slanina 5.100, suho mleko 4.750, čokolada 4.500, mastna šunka 4.200, sir iz neposnetega mleka 3.950, keksi 3.900, polnomastni sir 3.750, mastno svinjsko meso 3.620, kakavov prah 3.600—4.300, ovsena moka 3.600, gosje meso 3.500, mastno ovčje meso 3.300, riž 3.200, koruzna moka 3.160, fina pšenična moka 3.050, mastno goveje meso 3.000, posušen grah 2.800—3.000, polmastni sir tonino 2.500, jegulja 2.250, najfinejši pšenični kruh 2.200—2.700, rženi kruh 2.000—2.200, mastno telečje meso 1.710, nemasten sir 1.670, slanik 1.500, nemastno svinjsko meso 1.400, jajca 1.300 (1 jajce 75 kalorij), kondenzirano mleko 1.200, mastna kura 1.150, pusto meso 1.110, klobasa 990—1.000, posušen slanik 900, kravje mleko 630, grozdje 610, krompir s skorjo 560 do 740, zelen fižol 500—670, banane 500—600, jabolka 400, posneto mleko 300, repa 240, špargeljni 150, špinača 110 in solata 80 kalorij.

Kalorije so postale priljubljeno orodje zdravnikov in popovednikov drugega načina prehrane, za navajanje k spremembi prehrane v primeru bolezni ali drugih potreb. Niso pa seveda vse, ker poleg teh snovi, za katere smo hranilno vrednost dobili izračunano v kalorijah, je moderna zdravniška veda dognala, da so potrebne tudi še druge snovi za pametno in dobro prehrano. Sploh je medicinska in higienska znanost dognala, da je prehrana izredno velike važnosti za

človeško zdravje in življenje. Spoznanje o naravi mnogih bolezni je dognalo, da so bile med drugim mnogih bolezni krive slabe razmere prehrane, zlasti pa nezadostna ali nepravilno urejena prehrana. Poleg tega je veda dognala, da so se nekatere epidemije n. pr. v vojnih časih širile predvsem zaradi tega, ker je bilo človeštvo zaradi nepravilne prehrane manj odporno.

Sploh je v zadnjih desetletjih nastala skoraj popolnoma nova znanost o prehrani, ki ni proučevala samo vzrokov smrti zaradi slabe prehrane, temveč je začela misliti tudi na najboljše način prehrane, da se izogne človeštvo raznim boleznim.

Pokazalo se je, da so za prehrano poleg ogljikovih hidratov in beljakovin važne, kot smo dejali, tudi druge snovi, in sicer vitamini in rudnine.

Kaj so to vitamini.

Vitamini nazivljejo tudi prehranjevalne hormone. Hormon je grška beseda in pomeni glasnik (v kemičnem smislu). Vitamini so dopolnilne snovi ali snovi, ki dopolnjujejo ostalo prehrano; so postranska hranila, ki so pa prav tako važna kot druge prehranjevalne snovi. Vitamini imajo v človeškem organizmu važno funkcijo, da nam pomagajo dobro ukoristiti ostale vrstne prehrane. Danes ve zdravlilna znanost, da imajo številne bolezni svoj izvor v prehrani in da povzročajo te bolezni delno ali v celoti pomanjkanje enega ali več vitaminov. V zadnjih dvajsetih letih je nastala o vitaminih kar cela znanost. Skupno poznamo sedaj samo približno okoli 12 vitaminov. Vitamini preprečujejo, oziroma povzročajo na primer kostno jetiko, mehko kosti, znano tropsko bolezen beri-beri, pelagro, skorbut, vnetje oces itd. Moderna znanost še ni prišla tako daleč, da bi točno ugotovila sestavo posameznih vitaminov razen dveh, ki se izdelujeta umetnim potom, vendar počasi odkriva naravo vitaminov. Glavni vitamini, ki so potrebni za človeško zdravje in važni za rast človeka, so naslednji:

Vitamin A (topljiv v maščobah) je viden v tem, da se zaradi njegovega pomanjkanja pojavljajo očesne bolezni, ki lahko privedejo tudi do delne slepote, v nekaterih primerih so ugotovili tudi čire na roženici zaradi pomanjkanja tega vitamina. Narodni, ki katerih se uživa malo vitaminov A, so nagnjeni k ledvičnim kamnom, bronhitisu in drugim boleznim pljuč.

Skupina vitaminov B (ki so topljivi v vodi) šteje dva vitamina, ki ju izdelujejo že umetno. To sta vitamin B₁ in lactoflavin. Pomanjkanje vitamina B₁ je vzrok tropske bolezni beri-beri, ki se pojavlja posebno v deželah, kjer jedo mnogo riža. Pomanjkanje tega vitamina je posebno škodljivo za živčni sistem. Poraba umetno izdelanega tovrstnega vitamina je dokazala, da je zelo koristen za bolnike, ki trpe na pomanjkanju teka in vnetju živcev. Lactoflavin izdelujejo iz ledvic in jeter ter iz raznih rumenih rastlinskih snovi. Je rjave barve. Izdelujejo ga že v kemičnih laboratorijih. Lactoflavin je kemično ime za vitamin B₂. Živali, ki nimajo tega vitamina, postanejo bolne in umro. Drugače pa o tem vitaminu še ne vemo dosti. Druge skupine vitaminov vrste B imajo važno vlogo pri preprečevanju raznih bolezni, kot n. pr. pelagre, anemije, raznih prebavnih bolezni itd.

Vitamin C je topljiv tudi v vodi in je potreben za preprečevanje skorbuta. Skorbut je danes sicer zelo redka bolezen, ki se pojavlja predvsem pri zobeh z izpadanjem itd. Pač pa se sedaj pojavlja pomanjkanje vitamina C pri raznih boleznih zob, kar so pokazali doslej v največji meri poizkusi na živalih. Vsako leto napredka medicinske znanosti nam daje nove dokaze važnosti vsakodnevnega uživanja vitamina C za ohranitev zdravja.

Vitamin D je topljiv v maščobah in je potreben za dobro porabo kalcijevih in fosfatnih snovi, tako da zagotovi prehrano okostja za časa rasti in v kasnejših letih, da prepreči kostno jetiko, omehčanje kosti in razne zobne bolezni. Vitamin D se dobiva v živilih, kot n. pr. rumenjaki, v ribah ali olju. Dobiva pa se tudi z akcijo sončnih žarkov, ki v severnih krajih vplivajo samo poleti, v južnih krajih pa skozi vse leto na kožo, ki tako zbira ta potreben vitamin.

Rudolf Beržaj

žaže - jermeni - tehnični material
Ljubljana, Kolodvorska ul. 28

AVGUST HRIBERNIK

Izdeluje torbice, listnice,
aktovke, kovčke - vse po
naročilu. Sprejemajo se
popravila. — Tyrševa 37

Mestna hranilnica ljubljska

Tudi stolno mesto Ljubljana je proti koncu prejšnjega stoletja občutilo potrebo po ustanovitvi svoje Mestne hranilnice. Tak zavod naj bi omogočil malemu varčevalcu varno naložbo in dobro obrestovanje tudi najmanjših zneskov. Tedaj je namreč močna gospodarska kriza povzročila propad mnogih industrijskih podjetij in v posledici tudi bančnih zavodov, kar je seveda težko prizadejalo varčevalce in jih mnogokrat spravilo ob vse premoženje.

Regulativne hranilnice pa naj bi špekulativno naložbo zaupanih jim zneskov odpravile, ustanoviteljice občine pa bi zajamčile z zaslavo vsega svojega premoženja in davčne moči absolutno varnost. Zbran kapital naj bi služil dolgoročnemu, cenenemu kreditiranju malim ljudem in predvsem omogočil zidavo lastnih domov, poživel tako gradbeno delavnost v mestu in okolici ter priskrbel širokim slojem delo in zaslužek.

Po ustanovitvi leta 1889 se je Mestna hranilnica ljubljanska razvijala brzo in se kaj kmalu povzpela do vodilne hranilnice v naši deželi. Struktura hranilnice je socialna, cilj izrazilo altruističen. Ni važen dobiček zavoda, kopičenje lastnega premoženja, temveč čim višja obrestna mera za vloge v skladu z gospodarskimi prilikami posameznih razdobj in čim cenejši ter dolgoročnejši krediti. Zase pa je hranilnica vedno le zasledovala en cilj: ohraniti, zasigurati svoj obstoj. To pa zopet služi le vlagateljem, ker jamči varnost njih prihrankov. Hranilnica je preživela uspešno najburnejše dobe, obvarovala zaupane ji prihranke propasti in vedno z nova priskočila na pomoč s posojili. Čeprav ni zavod nikdar pustil iz vidika svoje glavne, statutarčno poudarjene naloge, podpirati gradbeno delavnost, je vendar svojo človekoljubno misijo razširil, podprl kmeta, obrtnika, uradnika, občine in društva ter pripomogel tako aktivno do visokega kulturnega razvoja naše dežele, kajti le gospodarsko zdravo prebivalstvo se more kulturno pravilno udeleževati.

Tudi danes ni drugače; intencije zavoda so ostale iste. Velikih dobičkov, sunkovitega, špekulativnega množenja premoženja hranilnica ni nikdar nudila svojim vlagateljem in ga tudi danes ne nudi. Pač pa skuša, in do sedaj se je to vedno posrečilo, obvarovati svojim vlagateljem zaupane ji prihranke ter jim priskrbeli primerno obrestovanje. Hranilnično geslo je varnost in obrestonosna ohranitev kapitalij, kar se more razbrati že iz njenega imena.

Pri vsem tem pa ni prezreti važnega dejstva, da temelji vse hranilnično poslovanje na zaupanju vlagateljev. Dosedanje dolgoletno, lahko rečemo neomejeno zaupanje na eni strani in korektno poslovanje z zaupanim denarjem na drugi strani dokazuje, da je hranilnica znala obvarovati svoje kliente izgube, da jim je v najhujših časih kljub vojni, kljub svoječasni začasni zaščiti, obrestovala vloge po najvišji obrestni meri in izplačevala visoke zneske za nujne potrebe. Zato hranilnica upravičeno lahko pričakuje od vlagateljev zaupanje tudi v bodoče, kajti le tako je možno uspešno sodelovanje in premaganje vseh težkoč. Na ta način se doseže konstantnost in normalnost gospodarstva, kar jamči za ohranitev skupne, posredno tedaj tudi posameznikove dobrobiti.

Hranilnična ideja je ideja skupnosti in medsebojne pomoči. Na njej temelji uspešen gospodarski razvoj, blagostanje, kultura in mir.

Stavbenik

Matko Cerk

Ljubljana, Kirije 1

izdelovanje cementnih izdelkov
stavbeno podjetje - elektro-žaga

ZA VISOKE IN NIZKE ZGRADBE

Rudnine.

Najnovejša raziskovanja na polju prehrane so pokazala tudi veliki pomen zadostne količine in pravega razmerja med posameznimi vrstami bistvenih rudnin v prehrani. Med njimi so najvažnejši: kalcij, fosfor, železo in jod. Ker tvori velik del človeškega okostja kalcijev fosfat, kar so predvsem kosti in zobje, je samo ob sebi razumljivo, da človek potrebuje velike količine kalcija in fosforja. Nadalje potrebuje človek sicer neznamno, pa vendar le bistveno veliko količino železa za prehrano krvnih delcev in za preprečitev anemije. Nekaj joda je tudi potrebno za preprečitev golše itd.

Končno bi lahko vsa hranila razdelili v dve skupini. Prvo skupino tvorijo varstvena hranila, ki jih uživamo predvsem za pridobivanje rudnin, vitaminov in dobrih beljakovin, drugo skupino pa tvorijo nevarstvena hranila, ki so potrebna samo kot dovajalci energije. Pomanjkanje kalorij povzroča oslabelost, pomanjkanje varstvenih hranil pa razne bolezni, ki se lahko pojavijo kljub zadostni prehrani s kalorijami.

Glavna varstvena hranila so mleko in mlečni proizvodi, masne ribe, jetra in jajca, zelenjava in sveže sadje, ki imajo dovolj vitaminov in rudnin. Nekatere vrste maščob so posebno važne za dobavo nekaterih vitaminov, zlasti A in D. Vitamin D, ki ga je malo v navadnih hranilih, je absolutno potreben za otroke, ki živijo v bolj mrzlih in zmernih krajih in v industrijskih okrajih, kjer je sonce redke gost, zlasti pozimi.

Glavna živila, ki dajejo energijo, so maščobe, žitarice in sladkor. Tako mora pametna prehrana upoštevati pravilno sorazmerje med živili, ki so predvsem varstvenega značaja, in živili, ki služijo predvsem za dobavo energije. Poleg tega mora pa prehrana v raznih dobah in okoliščinah upoštevati še posebne potrebe ljudi v teh časih in razmerah. To velja predvsem za nosne in doječe ženske, otroke v najmlajši dobi, predšolski in šolski dobi, za časa največje rasti in v vojaški dobi. Nadalje mora prehrana posebej upoštevati težake in sploh ročne delavce za razliko od onih delavcev, ki delajo večidel samo duševno delo ali pa sede pri svojem delu več kot se gibljejo ali stojijo.

Z ozirom na vsa ta načela, ki jih je potrebno upoštevati pri sodobni prehrani, je koristno ogledati si posamezne vrste hranil, v kolikor najbolj odgovarjajo postavljenim zahtevam sodobne medicinske in higienske znanosti. Medicinska in higienska znanost sta postavili načelno predvsem zahtevo po minimalni prehrani, t. j. kolikor človek najmanj potrebuje za vzdrževanje svojega zdravja in moči. Ta zahteva je bila važna tudi za praktično gospodarsko politiko, zlasti v vojnih časih. Dejansko je moderna znanost postavila tudi načelo, da je treba v prehrani doseči najboljše in je postavila tudi optimalni standard, višino. To tudi bolj ustreza potrebam človeštva, ker moramo stremeti vedno k najboljšemu za napredek človeštva.

Razne strokovne komisije so postavile za podlago prehrane odraslega človeka 2.400 kalorij čistih dnevno. Čistih pomeni, odštevisi kuhinjske in namizne odpadke. Ta številka pa se mora seveda povečati za ljudi, ki so v izrednih položajih, kot n. pr. težaki, otroci, doječe in noseče matere itd. Morebiti se kdaj izkaže potreba kalorij tudi za manjšo. Na splošno pa lahko smatramo, da porabi odrasel človek sto kalorij na uro dnevno.

Sedaj pa še nekaj o hranilni in drugi važnosti posameznih vrst hranil.

Mleko. Mleko je za človeško prehrano najvažnejši predmet. Poraba tega hranila v človeški zgodovini je tako stara kot zgodovina človeštva. V vsej dolgi dobi človeške zgodovine je bilo mleko vedno cenjeno hranilo. Dežela, kjer teče mleko, je bila ideal pastirskih narodov starega veka in je ostala še danes. Lepa postava, dobro zdravje in moški značaj so značilni za narode, v prehrani katerih zavzema mleko odlično mesto, n. pr. pri Arabcih, nekaterih gorskih narodih, nadalje pri narodih jugozahodne Azije in jugovzhodne Evrope. Zanimiva je n. pr. razlika med raznimi narodi v Indiji. Zdravje, moč in vztrajnost gorskih narodov v Indiji, ki se hranijo v veliki meri z mlekom, so veliko večji kot pri narodih, ki živijo v nižavah in ki se hranijo predvsem z rastlinsko hrano, zlasti z žitaricami.

Moderna znanstvena raziskovanja so dognala, da so bili zaključki, ki jih je v praksi napravilo človeštvo, pravilni in da je hranilna vrednost mleka dejansko izredna. Mleko mora biti glavna hrana dojenčkov, saj vsebuje vse sestavine dobre prehrane v pravilnem razmerju: dobre beljakovine, maščobe, ogljikove hidrate, rudninske snovi in vitamine. Zato je torej smatrati mleko za najpopolnejše hranilo in ne poznamo nobenega drugega živila, ki bi lahko nadomestilo mleko. Če tega ne bi bilo, bi mleko že zdavnaj zginilo z jedilnega lista človeštva in zlasti civiliziranih narodov, ki živijo večinoma v mestih. Če je mleko najboljše in najlažje hranilo, pa si ne smemo zapirati oči pred dejstvom, da je v mleku tudi mnogo takih stvari, ki postanejo lahko v nekaterih trenutkih nevarne. Kajti istočasno, ko je njegova vrednost za prehrano velikanska, je treba pomisliti tudi na to, da je to tudi dobra podlaga za razvoj drugih organizmov, zlasti n. pr. bakterij. Ali drugače povedano: mleko se ne ohrani in potrebna je zanj komplicirana organizacija, da lahko prihaja vsak dan k potrošniku v nepokvarjenem stanju. Mleko lahko služi za torišče bakterij, ki povzročajo skoraj bi rekli že naraven pojav zasirjenja, pa tudi bakterij, ki lahko služijo za kralji raznih bolezni, kot n. pr. jetike, davice, raznih vrst mrzlice in škrlatinke. Če kljub vsemu temu uživamo še nadalje toliko mleka, je to pripisovati edinstveni vrednosti mleka kot živila. Mleko v prahu, popolnoma suho mleko in posneto strjeno mleko je bolj ekonomično kot sveže mleko.

Seveda je pri starejših možno imeti prehrano brez mleka. To dokazujejo tudi nekateri narodi na tihomorskih otokih, ki živijo v primitivnih razmerah. Ti narodi uživajo veliko raznih zelenjav, k čemur pridejo še ribe, želve in slično. Toda upoštevati je, da ta živila niso pristopna ogromni večini prebivalstva v Evropi in Ameriki, ki živi predvsem od kmetijskih proizvodov. Za važnost mleka v človeški prehrani je treba poudariti, da proizvodnja mleka v ogromni večini primerov ohranja bolj rodnost zemlje kot večina ostalih načinov obdelovanja zemlje.

Hranilna vrednost mleka je v tem, da vsebuje mnogo beljakovin. Te beljakovine so albumin in kazein, ki zlasti služita rasti mladine, pa tudi obnovi tkiva odraslih. Ogljikovi hidrati so v mleku v obliki v vodi topljivega sladkorja. Nadalje vsebuje mleko veliko maščob. Maslo, ki je najvažnejša maščoba, je obenem tudi maščoba, ki se najlažje prebavlja in je izvor vitaminov A in D.

Kravje mleko je zelo bogato hranilo, kar se tiče vsebine soli, posebno kalcijevih soli in fosfatov. Ti dve rudnini sta najvažnejši osnovni sestavini vsake telesne celice in morata biti dovajani v zadostnih količinah za vzdrževanje človeškega zdravja v vseh starostnih dobah. Količina kalcija v kravjem mleku znaša 1.5—2 promile (in je približno ravno tako velika kot v nekaterih vrstah zelenjave). Vendar je treba upoštevati, da vsebuje mleko te soli v taki obliki, da jih je prav lahko absorbirati.

Čeprav je hranilna vrednost kravjega mleka v neki meri odvisna od prehrane in sredstev, ki jih dajemo živali, je ven-

Ure
zlatnina, srebrnina
in optični predmeti
J. VILHAR
urar — Sv. Petra c. 36
Ljubljana

dar ugotoviti, da ostanejo narava in razmerja med posameznimi snovmi, kot beljakovine, ogljikovi hidrati, maščobe in soli, nespremenjene.

Vendar pa se spreminja količina vitaminov in doseže svoje najvišje stanje tedaj, ko so krave izpostavljene soncu in se hranijo predvsem z zeleno hrano, torej predvsem poleti in na paši. Kljub temu pa je tudi zimsko mleko, kar se tiče vitaminov, vseeno odlična jed. Dejansko se zelo zniža pozimi količina vitaminov D (proti rahitisu), ti vitamini pa so zelo važni za otroke za časa njih rasti.

Vitamini D, katerih fiziološka funkcija je, telesu dovoljevati ohranitev soli in kalcijevih fosfatov, katere uživamo z drugo hrano, delujejo bolj ekonomično, ko so te soli prisotne v velikih količinah v prehrani. Iz tega izvira, da pozimi v številnih krajih, kjer je malo sonca, otroku, ki raste, ni mogoče tvoriti dovolj vitaminov D in zato mu je treba dajati veliko mleka. Kajti na ta način bodo soli, ki jih dobiva telo, povečale akcijo zmanjšane števila vitaminov D, ki se nahajajo v mleku in drugih živilih.

Zaradi svoje sestave prihajajo mlečni proteini posebno prav mladim organizmom, ki še rastejo in imajo dejstvo, ki služi kot dodatek beljakovinam iz žitaric, ki imajo manjšo hranilno vrednost. Zaradi tega tudi stalno priporočajo uživanje mleka v vseh starostnih dobah. Tudi priporočajo uživanje posnetega mleka, čeprav je njegova hranilna vrednost nekoliko manjša, ker izgubi s posnetjem mnogo maščob in vitaminov, ki so topljivi v maščobah.

Glede mlečnih proizvodov je treba omeniti, da sir vsebuje še beljakovine mleka, znatne količine kalcijevih soli in vitaminov, dočim je maslo najbolj hranilna maščoba, kar jih pozna moderna medicinska znanost.

Jajca. Jajca so velik dobavitelj proteinov in dragocenih rudnin, med katerimi se nahaja tudi železo. Maščoba, ki je vsebovana v rumenjaku, ima zadostne količine skoraj vseh vitaminov, zlasti pa vitamine B in vitamin D (proti rahitisu), ki drugače obstoja v drugih živilih v zelo majhnih količinah.

Meso. Meso ima svojo posebno vrednost zaradi tega, ker vsebuje mnogo proteinov in železa. Njegova priljubljenost ima svoj izvor v tem, da je zelo tečna jed, toda s stališča hranilne vrednosti je protein navadnega mesa (mišice) nižje vrednosti kot jajca in mleko. Nasprotno pa imajo žleze — ledvice, jetra, trebušne žleze itd. — izredno hranilno vrednost zaradi vsebine proteinov in vsebine rudnin in vitaminov. Poleg tega imajo te snovi tudi lastnost, da pospešujejo tvorbo nekkih snovi v kostnem mozgu.

Zelene povrtnine in listnate rastline. Zelena povrtnina z listnih je zelo bogata na vitaminih B in vitaminih A, poleg tega ima tudi mnogo vitaminov C (proti skorbutu). Ti vitamini so zelo slabo odporni proti vročini in je zato hranilna vrednost surove solate jasna.

Zelenjava ima mnogo rudnin in vitaminov in beljakovin posebnega značaja, ki jo ima v razmeroma zelo majhnih količinah, je zato velikega pomena v prehrani, zlasti kot dopolnilo oni prehrani, v kateri prevladujejo žitarice. Kakor pri pastirskih narodih, so neugodnosti tega načina prehrane, ki v glavnem sloni na žitaricah, v veliki meri popravljene, z večjo porabo mleka in mlečnih proizvodov. V drugih prilikah pa se lahko prehrana izboljša zopet z zelenjavo.

Sadje. Hranilna vrednost sadja je odvisna od vsebine vitaminov C. Vsebinska vitaminov je zelo različna, največ jih je v južnem sadju (n. pr. pomaranče in citrone), tudi paradizniki imajo mnogo vitaminov, dočim ima grozdje zelo malo vitaminov C.

Vitamini C hitro uniči toplota in zaradi tega tudi sadne konzerve nimajo več dosti teh vitaminov. Vendar je hranilna vrednost sadnih konzerv zlasti v njih vsebini železa. Tako

ANT. KRISPER ★ COLONIALE

VELETRGOVINA KOLO-
NIALNEGA IN ŠPECE-
RIJSKEGA BLAGA •
VELEPRAŽARNA KAVE
MLINI ZA DIŠAVE

LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA ŠTEV. 31

Ustan. 1. 1834. • Tel. interurban 22-63 • Brz. naslov: Verlič Ljubljana

LJUBLJANA

n. pr. vsebujejo oranže znatno količino kalcijevih soli, grozdje pa je bogato na železu. Na splošno je vrednost sadja v tem, da daje mnogo rudnin osebam, ki so podvržene drugemu načinu prehrane, ki je zelo omejen zaradi zdravstvenih ali podobnih ozirov. Sadje rjave in rdeče ter rumene barve, na primer oranže in paradizniki, tvorijo večkrat izvor vitaminov A zaradi njih vsebine.

Ribje in drugo olje. Ribje olje in druga olja, ki jih dobivamo iz notranjih delov rib, so velikega pomena za prehrano otrok, saj dajejo otrokom vitamin D, zlasti kadar imajo otroci premalo sonca. Ribje olje vsebuje 85—100 mednarodnih enot vitamina D na gram. Nekatere vrste rib imajo tudi ogromne količine vitaminov, ki gredo do 100.000 mednarodnih enot na 1 gram.

Hranila za dobavo energije. Važno vlogo igrajo v prehrani hranila, ki dajejo in obnavljajo predvsem energijo. So zatorej neobhodno potrebna za prehrano. Pri tem so pa zdravniki ugotovili, da izgubi bela moka pri mletju najvažnejše hranilne snovi. Zato priporočajo zmanjšanje potrošnje bele moke in nadomestitev z moko visokega odstotka mlinskega izvlečka in posebno krompir naj nadomesti belo moko. Nadalje odsvetujejo zdravniki preveliko uživanje sladkorja in priporočajo, naj bi ga nadomesti krompir.

Žitarice so najbolj komodna živila in najbolj priporočljiva hranila, kadar gre za dovajanje energije. Žitarice so tvorile v stoletjih osnovo za prehrano azijskih in sredozemskih narodov. O njih hranilni vrednosti se ne splača še govoriti, ker je dovolj znana. Toda opaža se, da se v Evropi zmanjšuje potrošnja žitaric zaradi večjega uživanja hranil, ki imajo v sebi več varovalnih snovi. Na splošno smatrajo, da je potrebno moko mleti tako, da bo vsebovala še dovolj hranilnih in varstvenih snovi, zlasti pa vitamina B, ki ga vsebuje žito.

V zadnjih tridesetih letih je povsod znatno narasla poraba sladkorja, ker je sladkor najcenejši dobavitelj velikih količin kalorij. Toda rafinirani sladkor in dobra moka iz žitaric sta samo hranila, ki dobavljata energijo, nimata pa varovalnih snovi. Kjer je preveč sladkorja v prehrani, je to škodljivo, posebno za otroke, ki jih njih nagon sili jesti sladkorja več kot preveč, brez ozira na pravo razmerje z njegovo hranilno močjo, tako da zavzema sladkor ono mesto, ki bi drugače moralo pripadati varovalnim hranilom.

Krompir je hranilo, ki je zelo bogato na hranilih in škrobu, zato pa lahko nadomesti v velikih meri sladkor in žitarice v sodobni evropski prehrani. Uvedba sladkorja in bele moke pri ljudeh, ki prebivajo v zelo oddaljenih krajih, je imela za posledico razne zobne bolezni, ki dotlej niso bile poznane. Nasprotno pa prehrana, v kateri igra glavno vlogo krompir, nima za posledico raznih zobnih bolezni. Poleg tega je krompir važen dobavitelj železa in vitaminov C in ima poleg tega še to prednost, da tudi po kuhi še vedno vsebuje znatno količino teh vitaminov.

Stane Oarinc, Ljubljana

Knjižgovoznica, kartonažna in galanterijska delavnica — Breg št. 1 — Telefon 49-64

izvršuje vsa v to stroko spadajoča dela točno in solidno - Cene zmerne. - Izdelovanje vseh vrst koledarjev.

Vodovode • sanitarne opreme
• centralne kurjave • plinovode • strelivode in splošno kleparstvo izvršuje podjetje

Lovro Pičman

Ljubljana • Ilirska ulica 15 • Telefon št. 29-11

Misli, tehtaj, vedra glava

Potem ko si si ogledal vse lepote in spomenike v tej knjigi, popotnik, boš moral priti še mimo našega križpotja. Ustavi se! Sfinga ti tako veleva. Zastavila ti bo prevejana vprašanja in ti prav gotovo strla tvojo prežlahtno prebrisanost glavico. Nekje se boš spotaknil, nekje se ti bodo ježili lasje, pa če si plešast ko biljardna krogla; če nimaš brade, ti bo zrasla, da bo trikrat ovila goro, v kateri dremlje kralj Matjaž. Sfinge ne boš ugnal, mladi Ojdipl!

V dolgih zimskih mesecih ne smeš umreti od dolgega časa, popotnik. Zato sedi, vzemi svinčnik in žveči, žveči... Bog ti blagoslovi!

1.

Zamotana pravda.

V starih Atenah je živel modrec, po imenu Protagoras. Preživljal se je s tem, da je mladeniče pripravljaj na sodniški in odvetniški poklic. Imel je učenca, s katerim se je pogodil, da mu bo mladenič plačal polovico šolnine šele takrat, ko bo dobil svojo prvo pravdo.

Ko je bil pouk pri kraju, se je učenec ognil plačevanju dolžne učnine s tem, da je obesil vso pravdarijo na klin: ni hotel biti ne sodnik ne odvetnik. Torej je bil slaven Protagoras ob svoj zaslužek, ker se učenec za prvo pravdo niti zmenil ni, potemtako je tudi dobil ali zgubiti ne bi mogel.

A Protagoras je bil učitelj prava! Grozil je učencu, da ga bo tožil in da bo na vsak način prišel do svojega zaslužnega plačila.

»Bolje bo, dragi Ktesiforos, da mi takoj plačaš, vsaj pravnih stroškov ne bo,« je Protagoras dejal učencu. »Denar bom namreč čisto gotovo dobil, naj sodišče odloči tako ali tako. Če bo sodišče razsodilo, da imam prav, boš moral plačati; če bo pa dejalo, da imaš ti prav, potem si dobil svojo prvo pravdo in mi boš moral plačati po pogodbi, ki sva jo sklenila pred poukom,« je razlagal učencu Protagoras.

Do tožbe pa ni prišlo, ker je bistri Ktesiforos učitelju takoj dokazal, da mu dolga ne bo treba plačati, naj sodišče odloči tako ali tako.

Ali si lahko misliš, kakšen je bil njegov dokaz?

2.

Šmentana logika.

Stari Krečan Epimenides je nekoč, ko je bil prav nataknen, bleknil: »Vsi Krečani so lažnivci!«

Prav! Toda Epimenides sam je tudi Krečan in torej po lastni izjavi lažnivec. Potemtakem je njegova trditev: »Vsi Krečani so lažnivci!« laž. Torej je resnica ravno nasprotno: Krečani niso lažnivci, marveč resnicoljubni ljudje, prav tako resnicoljuben je torej tudi Epimenides. A prej je dejal, da so Krečani lažnivci, zdaj pa slišimo, da je Epimenides, ki je tudi Krečan, resnicoljuben... Sveta zmešana logika! Zdaj

so Krečani lažnivci zdaj zopet resnicoljubni ljudje!

Ali veš, kje se v teh nasprotnih si trditvah skriva napaka?

3.

Krutost vseh krutosti.

Iz davnih časov poznamo tole bajko o krokodilu in materi:

Krokodil je materi ugrabil otroka, mati pa je zver prosila, naj ji ga vrne. Zviti krokodil je dejal, da ji bo ugodil, če bo uganila, kaj kanj z otrokom storiti.

Mati je nekoliko razmišljala, potem pa rekla: »Ne boš mi vrnil otroka.«

»Potem si otroka zaigrala!« je rekel krokodil. »Če bi namreč prav uganila, potem bi otroka po tvoji izjavi izgubila; če pa bi napak uganila, bi otrok bil izgubljen po pogoju, ki sem ti ga v začetku stavil.«

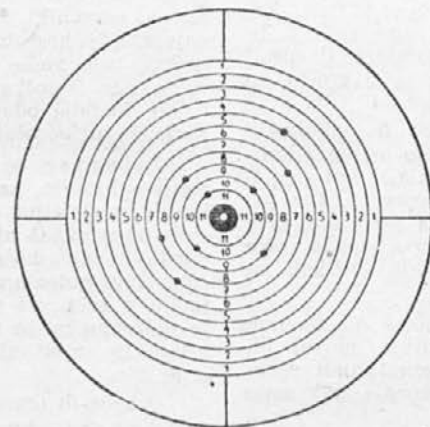
Mati pa se ni dala ugnati in je zahtevala vrnitev otroka: 1. če je prav uganila, na podlagi domjenega pogoja; 2. če je napak uganila, na podlagi krokodilovega sklepa, da ji otrok ne bo vrnen.

Kje je tu napaka? Kdo ima prav?

4.

Med ostrimi streli.

Na tarči je deset zadetkov. Nace je ustrelil petkrat, tudi Miha je ustrelil petkrat. Nace je s svojimi štirimi zad-

njimi strelji dosegel sedemkrat toliko krogov kakor s prvim strelom. Miha pa je s svojimi prvimi štirimi strelji dosegel petkrat toliko krogov kakor z zadnjim strelom. S prvima streloma je Miha dosegel prav toliko krogov ko z zadnjima dvema.

Kdo je zadel v sredino 12? Nace ali Miha?

5.

Iz modernega sveta.

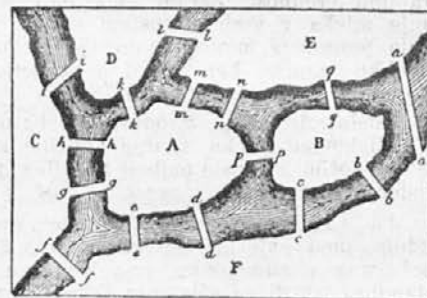
Gre za navadne cigaretné čike. Štedljiv kadilec hrani svoje čike, da si z njimi zviže nove cigarete. V škatli ima devet cigaret.

Vprašanje: Koliko cigaret si bo lahko zvil s čiki teh devetih cigaret, če so mu za novo cigareto potrebni trije čiki? (Počas! Ne... marveč...!)

6.

Pot samo za trezne.

Tu si je pogumna reka Amazonka napravila čudovito strugo, ki s svojimi pritoki obkroža paradižna otoka A in B (indijanskih imen otokov in mostov si

gotovo ne boste zapomnili!). Preko vseh vodnih rokavov so podjetni domačini zgradili nič manj ko 15 mostov, ki jih vidite s črkami jasno označene.

Nedavno je poglavar teh krajev razglasil, da bo ves zaklad rodu Inka, ki so ga tod našli, podaril tistemu, ki bo prehodil v eni poti vse mostove, a po vsakem mostu sme iti samo enkrat.

Če ti je kaj za zaklad, poskusi pot; ko boš rešil, ti pošljemo poglavarjev naslov.

7.

Še eno o čikih.

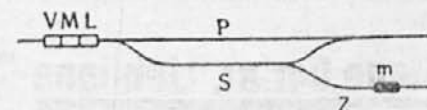
Šest kadilcev pokadi šest cigaret v šestih minutah. Koliko kadilcev pokadi osemdeset cigaret v osem in štiridesetih minutah?

Otročarija, kaj? Pa vseeno poskusi! Bojimo se, da boš rekel...

8.

Pozor pri premiku!

Vlak, sestavljen iz lokomotive L, blagovnega voza M in osebnega voza V stoji na postaji, ki ima premikalni tir S in mrtvi tir Z, na katerem stoji napolnjen blagovni voz m.

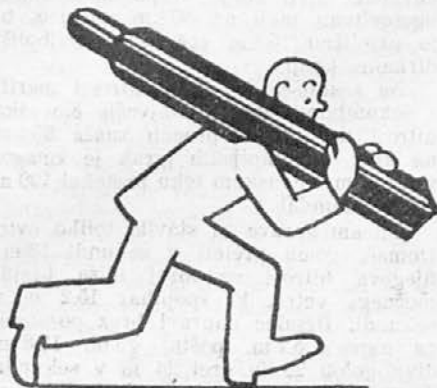

Vozove je treba tako premikati, da bosta blagovna vozova M in m zamenjala njuni mesti. Pri tem pa je treba paziti, da ne bo na glavnem tiru P nikdar noben voz brez lokomotive.

Vemo, da si že podobne naloge reševal, a tu boš gotovo premikal in prenašal vozove, ko mačka mlade, če nisi morda — železničar!

Učena zadeva.

Saj si že videl takole jekleno »bombo«. Povsod v industrijah jih rabijo. Ena taka bomba tehta 60 kg, stotisoč bomb tehta torej 6 milijonov kg. Vsaka

ima 0,05 kub. metra prostornine in je napolnjena z vodikom. Pazi: vodik v vsaki bombi tehta okrog pet gramov. Skupna teža 100.000 napolnjenih bomb bo torej 6.000.500 kg.

To je znal izračunati tudi Pepe Lippe, ki se mu pri visokih številkah rado zmeša. Ni pa mogel razumeti, zakaj je moralo neko podjetje pri vrnitvi sto tisoč praznih bomb plačati za 4500 kg več tovarnine kakor poprej, ko so bile bombe polne.

Ali znaš ti to učeno zadevo pojasniti?

10.

Zapleten promet.

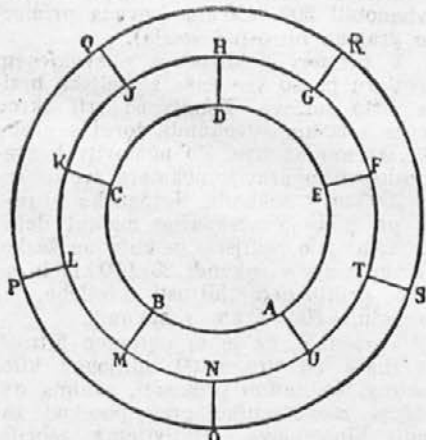
1. julija je odplul parnik iz Tokia proti San Franciscu, ki je od japonske prestolnice oddaljen za 5900 morskih milj. Parnik napravi 42 vozlov na uro.

Istega dne ob 22. uri vzletel v San Franciscu letalo in hiti proti Tokiju. Letalo preleti v eni uri 463 kilometrov.

Kateri dan, ob kateri uri bo letalo letelo nad parnikom?

11.

Na podobi vidiš omrežje podzemne železnice, ki ga tvorijo tri velike krožne proge, zvezane med seboj z desetimi

prečnimi tiri. Črke od A do Q pomenijo postaje.

Kako bi se moral voziti iz odhodne A postaje, da bi došel do končne Q postaje, a pri tem prevozil vse postaje in vse proge in prečne tise samo enkrat?

Si dober detektiv?

Tajna skrinjica.

Odvetniku Jeriču je nekdo ukradel važne listine za pravdo, v kateri se je šlo za zelo visoko vsoto denarja. Listine je imel spravljene v tajni skrinjici v omari poleg pisalne mize. Nihče ni vedel za to skrinjico, še manj kaj je v njej.

Na dan tatvine je odvetnika obiskal neki gospod Hribar, ki je bil pri njem zjutraj od 8.30 do 9 dopoldne in mu izročil neka potrdila. Takoj nato je odvetnik sprejel gospoda Dolinarja in se z njim pogovarjal do 10. ure. Potem je k odvetniku prišel dr. Skalar. Ko je odvetnik še tega odpravil, se je malo kasneje pri njem zglasila še gospa Lavtižarjeva. Med tema zadnjima dvema obiskoma je odvetnik še vzel iz omare skrinjico in listine pregledal ter jih zopet spravil na staro tajno mesto, kjer jih najbolj premeteni tat ne bi mogel najti.

Ko se je popoldne nekako ob 18. uri vrnil v pisarno, je ugotovil, da so mu listine, ki jih je prvič malo pred 9. uro spravil v skrinjico in drugič pregledal ter spravil malo preden je bila pri njem gospa Lavtižarjeva, bile ukradene. Služkinja mu je povedala, da ga je popoldne neki gospod čakal, a da je kmalu spet odšel.

Nihče ni vedel za tajno skrinjico.

Kako si razlagaš tatvino, dragi Sherlock Holmes?

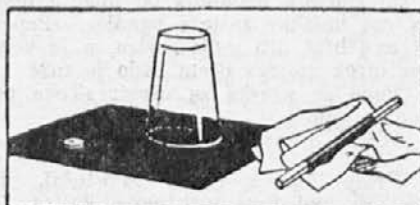
Kdo je bil tat?

Nekaj čarovnij

1.

Za skuhanje imenitne čarovnije vzemi: polo papirja, kozarec, novce in robec. Vse to imaš v domači »shrambi«.

Preko odprtine kozarca nalepi papir, ki mora biti iste barve kakor pola. Vse to je preprosto in podoba ti jasno

kaže. Pazi, da bo le odprtina kozarca pokrita s papirjem, ostalo odreži! Če zdaj kozarec povezneš na polo, ni videti, da bi bil zalepljen.

Tako! Zdaj pride veliko čudo! Pogrnj kozarec z robcem in pokriti kozarec povezni zdaj na novce, ki je pred očmi vseh gledalcev ležal na polji! Hokus pokus s čarodejno palico — odgrni robec in novce pod kozarcem je izginil.

Poskusi, videl boš, kako bo ves svet strmel!

2.

»Napiši letnico svojega rojstva. Pod tem številom letnico kakega velikega dogodka v svojem življenju, nato še število oseb v sobi in končno še svojo starost v polnih letih (starost, ki jo boš dosegel ob koncu tekočega leta) ter število let, ki so pretekla po onem velikem dogodku v tvojem življenju! Zdaj pa vse seštej, jaz ti pa povem končno vsoto, ne da bi kaj vedel ali videl o tvojih številkah!«

Tako boš kot čarovnik govoril enemu svojih občudovalcev. Ni ti treba vedeti, kakšne letnice si zapisuje, vseeno boš lahko takoj navedel vsoto petih navedenih števil. Vedeti ti je le treba, koliko oseb je v sobi. Število oseb pršteješ dvojni vsoti števila tekočega leta, pa si uganil. Torej velja zate pravilo:

1942 + 1942 + število oseb.

3.

Še bolj te bodo občudovali pri tej številčni čarovniji: napiši kakršno koli število, ki naj bo nižje od 99, na listek papirja in ga daj enemu od gledalcev, naj ga spravi v žep. Pri tem pa še hitro in tiho pri sebi izračunaj, katero število dobiš, če število, ki si ga na listek zapisal od 99 odšteješ. To število si dobro zapomni! (Vzemimo da si zapisal število 26. $99 - 26 = 73$. Torej si moraš zapomniti število 73!)

Zdaj lahko pričneš s čarovnijo. Eden tvojih občudovalcev naj zapiše poljubno število med 50 in 100. Tebi seveda tega ni treba vedeti. Potem naj k temu številu prišteje število, ki si ga ti izračunal in tiho obdržal (v našem gornjem primeru torej 73). Nato naj od vsote prečrta prvo številko in prišteje k ostali številki. Končno naj novo vsoto odšteje od števila, ki si ga je prvotno izmislil in zapisal.

Zdaj pa naj gledalec pokaže listek, ki si mu ga dal shraniti, in kakšno bo začudenje, ko bodo zagledali končno vsoto vsega računa zapisano na listku!

Rešitev vseh ugank in težav boš našel na strani 199.

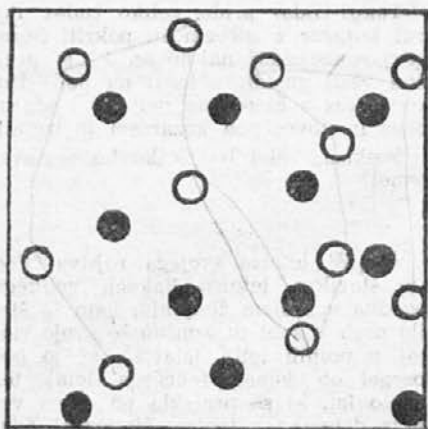
A vedi: bolj človeško je iskati kakor najti! Zato ne glej prej na rešitve ko na uganke.

Da pa zastavimo mejo tvoji radovednosti, smo ti zastavili še uganko brez rešitve, to je

Naša nagradna uganka, ki jo boš našel na strani 230.

Si dober risar?

Zdaj pa svinčnik v roke! Ali moreš z eno nepretrgano črto zvezati vse bele

kroge, z drugo pa vse črne točke, ne da bi se zvezni črti kje križali?

Upajmo, da ne boš tako dolgo črtal, da se ti bo svinčnik obrabil!

Začarani četverokotnik

Kakšno čudovito vlogo imajo naše oči pri risanju in pisanju, lahko spoznaš, če pri risanju ne gledaš na roko,

marveč v ogledalo, ki ga kdo drži pred teboj. Pri tem naj ti roko prikrije z listom papirja ali knjigo. Tako! Zdaj pa lepo riši in glej venomer v ogledalo. Nariši na primer navaden četverokotnik. Ko si končal, pa nariši iz ogla, kjer si pravkar nehal, ravno črto, torej diagonalno, do nasprotnega ogla četverokotnika. Čudno, kaj?

Po blodišču

V srednjem veku so plemenitaši svoje vrtove radi uredili tako, da če si šel vanje, nisi zlepa več ven prišel.

V Hampton Courtu blizu Londona je vrt, ki ga vidiš na podobi. Vse steze so z belim peskom pokrite in le s težavo se motaš po tem blodišču, preden dosežeš do utice, ki je v sredini.

Poskusi, če boš našel pravo pot!

Da se ne boš jezil!

Zdaj si utrujen, utrujen do smrti. Svinčnik si že požvečil. Naj ti pa v razvedrilo postrežemo z nekaj ugankarskimi šalami!

1.

Neki kmet v Arizoni je šolmaštra oklofutal. Moral je pred sodnika.

»Zakaj si to storil?«

»Fanta in mene je skoraj spravil v norišnico z računsko nalogo. Hotel je vedeti, koliko jajc znese $9\frac{2}{3}$ kokoši v $12\frac{10}{19}$ dneva, če znese $4\frac{3}{4}$ kokoši v $6\frac{4}{18}$ dneva $8\frac{2}{3}$ jajca.«

Pa je sodnik zamrmral: »Temu bi tudi jaz eno prisolil!« in kmeta oprostil.

2.

»Atek, ali je danes isto ko včeraj?«
»Kje pa! Kako pa prideš na to misel?«

»Saj si včeraj rekel, da bo jutri danes.«

»Seveda! Danes je bilo včeraj jutri, danes pa je danes, prav tako kakor je včeraj bilo danes in jutri je danes včeraj in jutri bo tudi danes. Razumeš?«

3.

»Poslušaj, Pepe... kratko vprašanje: Koliko žemelj (!) lahko na tešče poješ?«

»Štiri!«

»Nemogoče!«

»Zakaj pa ne?«

»Že po prvi žemlji nisi več tešč, razumeš?«

»Sijajna šala! To pa moram svojemu prijatelju Pipecu obesiti.«

»Poslušaj, Pipec... kratko vprašanje: Koliko žemelj lahko na tešče poješ?«

»Pet!«

»Škoda, zelo škoda!«

»Zakaj pa?«

»Če bi rekel štiri, potem bi ti lahko povedal sijajno šalo!«

4.

Pepe sedi v kavarni. Pride natak, s katerim sta prijatelja od mladih nog. Pa mu natak zastavi uganko: »Pepe! Ni moj brat niti moja sestra, a je vendar otrok mojega očeta. Kdo je to?«

Pepe se praska za ušesi: »Tega pa res ne vem!«

»Čisto preprosto, Pepe, to sem jaz.«

Pride Pepe k Pipecu: »Poslušaj, Pipec! Ni moj brat niti moja sestra, a je vendar otrok mojega očeta. Kdo je to?«

»To si ti sam, Pepe!«

»Kaj pa še! To nisem jaz, temveč natak v onile kavarni!«

Pisana šara

Vse teče...

V ta skopi rek je grški mislec Heraklit strnil svoje modroslovno prepričanje spričo večnih nenehnih sprememb v naravi in s tem rekomo bi lahko podali tudi bistveno oznako sedanjega veka, ko se zdi, da gre vse vnanje udejstvovanje človeka za tem, da se upre svojima velikima gospodarjema — času in prostoru.

V boju s časom in prostorom bo prav zanimivo primerjati uspehe, ki jih je

narava sama že dosegla, in za koliko jih je še povečala človeška iznajdljivost.

Med roparskimi zvermi jih je mnogo, ki v boju za obstanek uspevajo zlasti zaradi hitrosti. Takí sta predvsem tiger in lev. Jelenci, srne in noji so še hitrejši od teh dveh, a največjo hitrost dosegajo kavkaški divji konji, ki po znanstvenih ugotovitvah meji na 80 km na uro, to je približno 15 km več kakor najboljši dirkalni konji.

Na tekališčih se dajo hitrosti meriti s sekundnimi ulomki. Največja človeška hitrost na krajših progah znaša 35 km na uro; v olimpijskih igrah je zmagovalec v maratonskem teku pretekel 100 m v 10 sekundah.

Pticam narava ni stavila toliko ovir. Domači golob preleti v sekundi 13 m; njegova hitrost se torej bliža brzini močnega vetra, ki »popiha« 15.2 m v sekundi. Drsalec napravi brez posebne napore 5.7 m, poštni golob 16.8 m, divji golob 20 in orel 24 m v sekundi. Znatno večjo hitrost imajo lastovke: navadna lastovka 45—60 m, hudournik pa celo 90 m v sekundi. Vihar pridrvi s hitrostjo 25 m, orkan pa s 40 m v sekundi. Zvok preleti 340 m v sekundi. Hitrosti ptic so znanosti že dlje časa precej natančno znane. Manj znana pa je brzina rib. Poskusi zadnjega časa so dokazali presenetljivo dejstvo, da ribe ne zaostajajo dosti za pticami. Tako je neki angleški strokovnjak skušal doznati brzo postrovi s tem, da jih je splašil s kamenčkom in pri tem z zelo natančnimi časovnimi in prostorninskimi merili določil njih hitrost. Majhna postrova je dosegla 45 km na uro. Pri neki vožnji od Charlestowna do Jasonvilla v Floridi so veččaki opazovali skupino delfinov, ki je v obliki klina plavala pred ladjo. Skupina se je — očitno na neki znak — nenadno razcepila v dve skupini, ki sta se bliskovito obrnili in plavali okrog ladje ter takoj spet zavzeli prejšnji prostor pred ladjo. To so delfini ponavljali večkrat. Ladja se je medtem gibala s hitrostjo 15 vozlov. Tako so prišli do precej zanesljive ugotovitve, da delfini preplavajo 80 km v uri.

Največje uspehe v boju s prostorom pa je dosegla sedanja motorizacija, ki ima v modernem vojskovanju tako silno vlogo. V letalstvu so dosegli bajne hitrosti, ki segajo do 1000 km na uro. Električne lokomotive dosegajo 200 km, avtomobili 300—400 km (sveda primerne grajena hitrostna vozila).

V primeri s hitrostmi v svetovnem prostoru pa so vse naše zemeljske brzine čisto polževe! Zemlja se vrti okrog sonca s 30 km v sekundi, torej s preko 100.000 km na uro. Po ugotovitvah zvezdoslovcev napravijo nekatere zvezde celo 250 km v sekundi. Neznansko hitreje se pa gibljejo neskončno majhni delci, ki sestavljajo radijske in katodne žarke. Ti napravijo v sekundi 297.000 km in se tako približujejo hitrosti svetlobe, ki prepotuje 300.000 km v sekundi.

Vprašanje, če je to ogromno hitrost, ki znaša na uro 1,100 milijonov kilometrov, še možno prekosti, zanima današnje znanstvenike prav posebno zaradi Einsteinove relativitetne teorije. A poskusi so vedno dokazali isto dejstvo, da se svetloba širi le z omenjeno hitrostjo. Potem takem stojimo pred mejo, pred splošnim »rekordom«, ki ga ne bo mogoče prekosti: to je hitrost 300.000 kilometrov na sekundo, hitrost svetlobe!

Vse se spreminja . . .

Premer naše zemlje meri približno 13.000 km. Mislimo si, da ima zemlja le velikost peščenega zrna s premerom 1 mm. Če potem v istem sorazmerju zmanjšamo tudi velikost drugih nebesnih teles, bo sonce še vedno imelo velikost krogle s premerom 10 cm. Zvezda Alfa bo krogla s premerom 1 m, zvezda Aldebaran krogla s premerom 5 m in zvezda Antares bo še zmeraj pošten balon s premerom 15 m.

Mars pa bi pri našem »reduciranju« bil le še peščeno zrnce s pol milimetrskim prerezom, luna s četrt milimetrskim in roj malih planetov bi bil še peščen oblak mikroskopsko majhnih delčkov (s premerom ene dvestotinke do ene tridesetinke milimetra).

Zdaj si pa mislimo, da ne bi mi napravili tega pomajševalnega poskusa, marveč neko višje bitje, in sicer ne samo »v duhu«, temveč v resnici. Kako bi mi občutili tako »redukcijo«? Sploh ne! Prav nič ne bi opazili. Za nas bi ostalo vse tako, kakor je bilo. Saj bi se z zmanjšanjem nebesnih teles zmanjšala tudi naša merila. Razmerja med stvarmi bi ostala ista.

Kakor poprej bi tudi poslej meter bil 40-milijonski del zemeljskega obsega in bi potrebovali za potovanje na brzem parniku iz Cherbourga v Ameriko 4 dni. Kakor poprej bi tudi zdaj doživeli dan kot dan, leto kot leto, bi brali časopise

in pisali knjige, bi se vojskovali in raziskovali, bi se »vili in bili, hasnili, kasnili«. Vse bi ostalo pri starem.

Samo za višje bitje bi naše zemeljsko dejanje in nehanje bila le še mikroskopska zadeva, kakor je za nas žitje in bitje v vodni kapljici. Kar bi mi doživljali kot tisočletje, bi bilo za višje bitje le trenutek.

Kdo ve, morda pa v resnici živimo na prav neznatni kroglici. Pravimo sicer, da je naša kroglica krogla s premerom 13.000 km, če bi jo pa mogli meriti z merili višjega bitja, bi nemara z groznim začudenjem odkrili, da naša zemeljska krogla meri samo bilijonski ali celo decilijonski del decilijoninke milimetra.

Kdo ve, morda pa je naša zemlja še mnogo, mnogo manjša. Tako majhna, da si tega z našimi merili sploh ne moremo predstavljati. Morda pa je ves naš sončni sestav z rimsko cesto vred, v katerem ima naša zemlja tako nepojmljivo vlogo, le nezaten drobček, razpočenega atomskega jedra, naša zemlja pa samo ultra-elektron, ki nekje kot drobec kroži po vesolju . . .

Prostornih in časovnih razsežnosti moremo meriti le z »zemeljskega gledišča«, vse merimo le po sebi: čevljev, hlače in — vesoljstvo. V tem pogledu smo res »otroci zemlje«. A nekaj velikega vendar lahko zmoremo: zavedamo se svoje odvisnosti in v duhu se lahko odtrgamo od zemlje in njenih meril. To je naša neskončno velika človeška odlika. Duh je duh, pa naj bo na peščenem zrncu ali na ogromnem soncu.

Rešitev vseh preglavic

1.

Takole mu je bistri Ktesiforos za-brusil: »Če mi dajo sodniki prav, tedaj mi ne bo treba plačati. Če mi pa ne dajo prav, tedaj mi tudi ne bo treba plačati, ker sem izgubil svojo prvo pravdo, saj sva se pogodila, da bom plačal polovico šolnine, ko bom prvo pravdo dobil.« Tako ali tako — učenec je bil izjemo-ma večji od učitelja.

2.

Težava je v tem, da je trditev Epi-menidova pretirana, torej je tudi na-sprotje pretirano. Saj ga ni človeka, ki bi vselej in povsod bil lažniv; prav tako si je težko misliti takega, ki bi vselej in povsod popolno resnico govoril.

Če so vsi Krečani lažnivci, tedaj je tudi Epimenides lažnivec. S tem pa ni-kakor ni dokazano, da je tudi njegova trditev laž. Tudi lažnivec tu pa tam resnico pove. Če je trditev: »Vsi Krečani so lažnivci!« lažniva, še ni dokaz, da bi bili vsi Krečani resnicoljubni, ne-kateri se bodo tu pa tam vendarle še zlagali.

3.

Mati je že sama podala pravilni od-govor, kajti če bi bila rekla: »Vrnil mi boš otroka!« bi bila takoj ob vse dokaze in spor bi bil že pri kraju.

Sicer pa je pogodba dvoumna in krokodil ima lahko vedno prav. Če ni tretje osebe, kateri bi krokodil poprej povedal, kaj kani storiti z otrokom, in bi ta oseba potem razsodila, ali je mati prav uganila ali ne, se krokodil lahko izvija kakor mu je drago.

Spora ni mogoče poravnati. Kakor kolij namreč mati ugane — krokodil lahko zmeraj izjavi, da je napak uga-nila.

4.

Nace je zadel peti, deseti, dvakrat deveti in sedmi krog. Miha pa je zadel dvanajsti (središče!), sedmi, deseti, enaj-sti in osmi krog. — Srečni strelec je bil torej Miha.

5.

Devet cigaret da devet čikov. Trije čiki dajo eno novo cigareto, torej bo

kadilec dobil iz slavnih ostankov tri nove cigarete — bo dejal marsikdo. A to je napak, saj dobi iz treh novih ci-garet zopet tri »najnovejše« čike, iz ka-terih si bo zvil še četrto cigareto.

6.

Vemo, da si od vsega črtanja že zme-šan, zato se ne meniš več za poglavar-jev zaklad. No, tule je rešitev:

Oba otoka in vse polotoke smo za-radi jasnosti označili s črkami abecede A, B, C, D, E, F, mostove pa z malimi črkami.

Če hočeš v eni poti preko vseh mo-stov, a smeš preko vsakega le enkrat, tedaj moraš po tejle poti:

D I E q B p A n E m A k D i C h
A g C f F e A d F e B b F a E.

7.

Bojimo se, da si takole računal: Če šest kadilcev v šestih minutah pokadi šest cigaret, potem pokadi en kadilec eno cigareto v eni minuti. Vendar to ne drži. Saj rabi vsak kadilec šest mi-nut, da pokadi svojo cigareto. Samo ker šest kadilcev h k r a t i kadi, pokadijo v šestih minutah šest cigaret. To je past, ki tiči v uganki. Če si jo odkril, potem boš z lahkoto izračunal, koliko kadilcev pokadi 80 cigaret v 48 minutah. Natanč-no 10 jih je. Vsak pokadi v šestih mi-nutah eno cigareto, torej osem v 48 mi-nutah. Desetkrat osem pa je 80.

8.

Takole boš pravilno zvozil: vlak gre po blagovni voz m in ga potegne na tir S, kjer ga pusti. Nato gre vlak nazaj na tir P, ga prevozi in se z druge strani pridruži vozu m na tiru S. Zdaj imaš na tiru S tole razvrstitev: m, V, M, L. Po-tem gre lokomotiva sama spet po tiru P in se zadaj pridruži vozovom, ki še vedno stojijo na tiru S. Zdaj potisneš vozova M in V na tir Z. L in m gresta nazaj na tir S. Lokomotiva gre sama okrog po tiru P, potem pa na tir Z po voz V, ki ga potegne na tir S. Zdaj imamo tole razvrstitev: glavna proga P je prazna, na tiru S stojijo z leve na desno m, L, V, na tiru Z pa sam M.

Naposled gresta m in L še enkrat okrog po tiru P in prideta na tir S ter se pri-ključita vozu V. Končno L potisne V in m na progo P. S tem si rešil nalogo. Zdaj stojijo na progi P po vrsti z leve na desno V, m in L, na tiru Z pa stoji M. M in m sta torej zamenjala njuni mesti.

9.

»Prazne« bombe so le na videz praz-ne. Vodika sicer ni več v njih, pač pa navaden zrak, ki pa je približno deset-krat težji. Napolnjenje z zrakom bo to-rej namesto 500 kg dalo 5000 kg, to se pravi, da bo v naši nalogi teža porasla za 4500 kg. Tu gre za razliko tako ime-novanih specifičnih tež. Kubični meter vodika tehta približno 100 gramov, ku-bični meter zraka pa 1000 gramov.

10.

Parnik napravi 42 vozlov na uro, to je 42 milj na uro. V trenutku torej, ko letalo vzletel, je parnik že preplul 756 milj in razdalja med njim in letalom znaša le še 5144 milj.

Letalo leti s hitrostjo 436 km na uro, to je 250 milj.

Letalo in parnik se torej približujeta s hitrostjo $250 + 42 = 292$ milj na uro.

Srečala se bosta v toliko urah po od-hodu letala, kolikorkrat gre 292 v 5144, torej po 17 urah in 37 minutah. Potem-takem bo letalo letelo nad parnikom 2. julija ob 15. uri in 37 minut.

11.

Takle je vrstni red postaj, skozi ka-tere se boš vozil:

ABCDEFUNMLKJHGRSOPQ.

Tajna skrinjica

Edina možna razlaga je ta, da je Hribar bil tisti, ki je vedel, kam je od-vetnik Jerič spravil tajno skrinjico. Hri-bar je bil namreč pri njem ob 8.30—9, malo pred 9. uro pa jo je odvetnik spr-avil na skrito mesto, torej v času, ko je bil navzoč Hribar. — Hribar se je vrnil popoldne in čakal Jeriča. Moral je izra-biti popoldansko priložnost in zagrešiti tatvino.

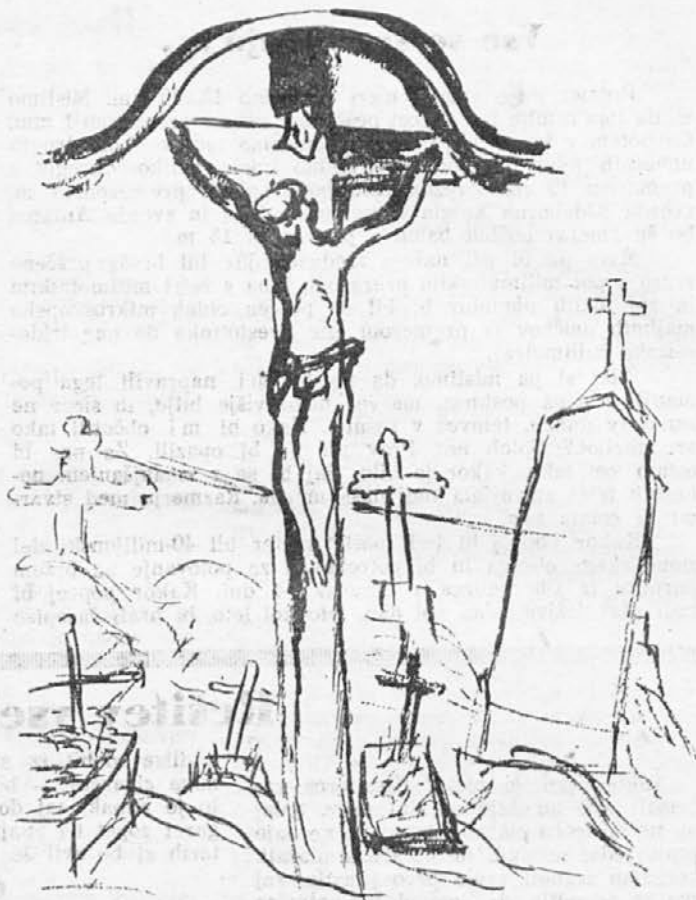
KUREŠČEK

Bogu in materi zemlji smo Slovenci nehvaležni za lepote in dobrote, ki so raztrošene med nami in jim včasih še imena ne vemo, kaj šele pomena. Dar božji, ki smo ga sedanji Slovenci prezrli, je tudi Kurešček, biser dolenskih hribov, čudovito oko, ki se križema razgleduje kot čuječi pastir, in vetrom in samoti kljubuje in zdaj pa zdaj zamolklo potoži Bogu in svojima sosedom Golemu in skrivnostnemu Mokrecu.

Kurešček! Kdo more zajeti vse lepote, ki jih skrivaš v sebi, in kdo more docela doumeti pesem, ki jo poješ že stoletja. O grmadah poješ, ki so oznanjale našim prednikom, da sovražnik prihaja, o solzah poješ, ki so jih pretočile naše matere v davnine, in o krvi, ki so jo izkravali naši očetje in sinovi iz davnine, da smo dobili mi nehvaležniki to prelepo dediščino. O romarjih poješ, ki so gladili drobne in mehke steze in ki so svoje hrepenenje strnili v eno samo molitev: Marija Devica s Kureščka, ti nam pomagaj! Od Golega, sem od Roba po goličavah, iz Zapotoka so se zgrinjali, tu in tam se je procesija pretrgala, utrujena mati se je naslonila na kamen, ob katerem je, pravijo, nekdanj Marija sama počivala. Še danes se poznajo odtisi njenih prstov v trdem kamnu, tako grenka je bila njena bolečina, tako neznansko strašna njena utrujenost.

Na Kureščku pa je pozvanjalo, pesem romarjev je privabljal ptice iz Mokreca, mehčala srca zakrknjencem in malodušnežem. V roko sta si segla soseda, ki se že pet let nista pogledala, fant, ki je dekle zapeljal, potem jo pa zavrnel v sramoto njej in soseski, se je sklonil k njej in ji je šepnil: »Hudo mi je zate, bi se pa vzela, a?« Ženica je odpustila možu, ki jo je za doto opeharil, pol grunta zapravil in ji vse noči spanje kradel.

Kurešček! Zakaj si danes tako osamljen in osamljena tvoja cerkev? Ali je naš rod menda pozabil na Marijo, po-

Bara Remec: Pokopališče na Kureščku.

zabil, kot da bi zaupanja ne bila vredna, morda se je molitvi in pobožni pesmi izneveril? Saj se zvon še vedno oglašja in kliče in vabi in opominja kot nekdanj, ko je budil turjaške grofe in Zapotočane, preveč zaverovane v delo in vendar se zdi, da jih je premalo, ki ga poslušajo.

Kadar koli me zanese pot na Kurešček in kadar koli gledam v Stanini koči skozi sanjavi somrak proti Vel. Laščam, proti Turjaku in v daljo, kjer se kopičijo moji loški hribi z očakom Blegašem, se mi zdi, da po hribu iz svoje samote prihaja pokojni župnik Trepal, ki je šele dal prijaznemu Kureščku svoj njemu svojski prizvok in mu je bil apostol do svoje smrti, apostol pa z vso resnostjo božje besede. Dogorel je kot dogori sveča, preziraje sebe in udobje, žrtvujoč se pa za druge. In zdi se mi vselej, da je ta suha postava pogledala v hišo in šepnila: »Nak, Kurešček pa ni več tako zanemarjen, Dolenjci spoznavajo, da imajo svoje Brezje!« Da, dolenske Brezje, prečudežni Kurešček, še čisto nenačet od izhlinjene lepote parketov in izgajenih potov, neoskrunjena lepota te je, ki je na šir in dalj razgrnjena očem, ki znajo gledati in ki verujejo v lepoto vseh lepot. Kje je še najti tako biserno čisto pomlad, tako omamno toplo poletje in kdo je kdaj že videl tako edinstveno lepo zimo, kakršna je na Kureščku. Oči so kar pijane od lepote in noga ne ve, kam bi stopila, da bi ne poteptala biserov, ki jih je neizčrpno bogastvo.

Danes, ko nas davijo skrbi in ko ne vemo, kaj bo z našimi življenji čez uro, dve, danes še bolj občutimo, kako potrebni smo miru, spokoja v neoskrujenem naročju božjega stvarstva. Vzdrami se, popotnik, ki ti je srce bolno in so ti noge že mlahave od teže današnjih dni, in ti, popotnica, zastoj begaš z očmi po zakajenih plesiščih, kje bi našla mrvice lepote, dobrote in ljubezni, ojunači se, na Kureščku je Bog na široko odprl dlan, ko je trosil lepoto po slovenski zemlji. Kdor koli jo je kdaj okusil, ga je po njej zažejalo ob urah zdolgočasene in zlagane mikavnosti mestnega življenja.

Pozdravljen, Kurešček, vsak dan romajo naše misli po tvojih mehkih stezah in molijo k tvoji patroni za mir duš in za mir narodov. Morda je blizu tista ura, ko bom v tvojem sladkem varstvu pil lepoto tvojih vetrov, gozdov in rož.

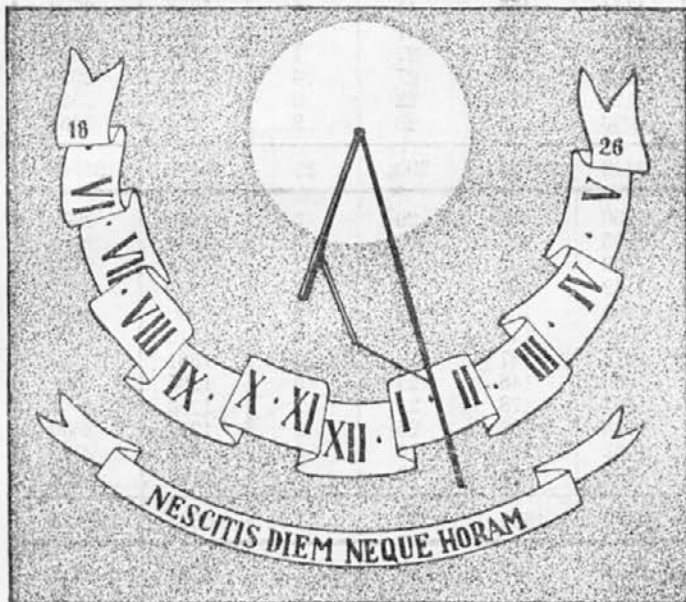
Bara Remec: Procesija na Kureščku.

O ROJSTVIH, ŽIVLJENJU IN UMIRANJU SLOVENCEV

I V O L A H

Splošne pripombe

Za življenje vsakega posameznega človeka veljajo Kristusove besede »ne veste ne dneve ne ure«, oziroma v latinščini »nescitis diem neque horam«, kakor stoji zapisano

Solnčna ura na cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani

pod sončno uro na knezoškofijski cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani. (Slika 1.) Resničnost te trditve je potrdil tudi naš veliki pesnik dr. France Prešeren v sonetu »Memento mori« z besedami:

»Odrpta noč in dan so groba vrata,
al' dneva ne pove nobena prat'ka.«

Čudno in nerazumljivo je torej dejstvo, da to, kar velja za vsakega posameznega človeka, ne velja za ves narod. Za veliko množico ljudi je namreč mogoče po statističnih raziskovanjih s precejšno točnostjo že vnaprej ugotoviti, koliko jih bo umrlo v določeni starosti, koliko let življenja odpade povprečno na vsako starost, spol itd. itd. To je namreč predpogoj za uspešno izvajanje vsakega življenjskega zavarovanja. Vemo torej le, koliko ljudi bo v določenem času umrlo, ne vemo pa, kateri ljudje, oziroma katere osebe bodo umrle.

Za umiranje narodov veljajo tako imenovani statistični zakoni (= tablice umrljivosti, zaporedja umiranja), ki pa so različni za vsak posamezni narod ali državo, različni tudi za vsako večje časovno obdobje. V naslednjem hočemo navesti nekaj zanimivosti iz prve tablice o umrljivosti slovenskega naroda, to je prebivalstva bivše Dravske banovine v letih 1931—1933. Za izhodišče tablici so služili podatki ljudskega štetja dne 31. marca 1931 ter rojstni in smrti podatki v letih 1931—1933. Prvotni načrt, zbrati podatke za celih 10 let, kakor je to večkrat običaj, je padel v vodo, ker je ljudsko štetje, ki bi moralo biti v bivši Jugoslaviji v začetku 1. 1941, zaradi vojne odpadlo in ker je razen tega na žalost znaten del statističnega gradiva zgorel ob bombardiranju Beograda.

Nekaj podatkov o ljudskem štetju dne 31. marca 1931 je objavil že lanski »Slovenčev koledar« v članku »Socialna struktura Slovenije« na strani 107-112. Preostanejo nam torej za razmišljanje samo še podatki o rojstvih in umiranju Slovencev v letih 1931—1933.

Slika 1

Opomba. Vse potrebne rojstne in smrtne podatke je zbrala bivša državna statistika v Beogradu, katero je vodil slovenski načelnik g. dr. Rudolf Andrejka. Za kritje stroškov pri zbiranju statističnih podatkov je poklonila Krajevna zveza zavarovalnic v Ljubljani na predlog predsednika g. dr. Josipa Dermastije 6000 din in Delavska zbornica v Ljubljani na predlog tajnika g. Andreja Hafnerja 1000 din. Za požrtvovalnost in naklonjenost izrekam na tem mestu vsem najtoplejšo zahvalo.

Število slovenskih novorojenčkov v posameznih mesecih

Slika 2

Število rojstev v Sloveniji

Leto	Mesec	D e č k i					D e k l i c e					Število vseh novorojenčkov
		Ž i v i		M r t v i		Skupaj	Ž i v e		M r t v e		Skupaj	
		zakon-ski	neza-konski	zakon-ski	neza-konski		zakon-ske	neza-konske	zakon-ske	neza-konske		
1931	I	1836	183	40	3	1562	1318	165	25	7	1515	3077
	II	1165	152	42	8	1367	1105	127	28	2	1262	2629
	III	1307	154	33	6	1500	1225	139	28	6	1398	2898
	IV	1164	160	31	7	1362	1124	141	29	6	1300	2662
	V	1248	180	27	4	1454	1163	150	27	8	1348	2802
	VI	1102	140	30	5	1277	946	144	18	4	1112	2389
	VII	1161	172	35	6	1374	1114	155	15	4	1288	2662
	VIII	1078	167	17	6	1263	1051	148	21	4	1224	2487
	IX	1208	135	31	4	1378	1111	145	27	1	1284	2662
	X	1217	143	30	3	1393	1109	158	27	4	1298	2691
	XI	1105	142	35	8	1290	1121	110	22	6	1259	2549
	XII	1047	140	34	9	1230	1056	122	23	3	1204	2434
	Skupaj		14128	1868	385	69	16450	13443	1704	290	55	15492
1932	I	1309	161	39	6	1515	1250	165	29	5	1449	2964
	II	1204	178	31	4	1417	1195	152	32	5	1384	2801
	III	1257	171	29	4	1461	1163	143	18	7	1331	2792
	IV	1280	182	34	11	1507	1142	161	27	7	1337	2844
	V	1219	150	30	9	1408	1107	156	25	2	1290	2698
	VI	1095	164	29	2	1290	1083	141	15	6	1245	2535
	VII	1165	178	33	3	1379	1212	147	18	4	1331	2760
	VIII	1102	162	27	10	1301	1090	148	24	3	1265	2566
	IX	1126	144	20	7	1297	1065	178	21	2	1266	2563
	X	1188	146	33	6	1373	1118	132	25	2	1277	2650
	XI	1110	131	30	5	1276	1062	148	20	6	1236	2512
	XII	1067	150	31	5	1253	992	161	20	2	1175	2428
	Skupaj		14122	1917	366	72	16477	13479	1832	274	51	15636
1933	I	1247	157	30	5	1439	1108	157	26	7	1298	2737
	II	1073	157	34	8	1272	1003	177	18	5	1203	2475
	III	1170	158	32	4	1364	1171	146	26	5	1348	2712
	IV	1158	154	32	4	1348	1141	168	29	5	1343	2691
	V	1113	162	30	6	1311	1032	154	34	1	1221	2532
	VI	1040	141	30	7	1218	1065	150	21	3	1239	2457
	VII	1120	175	26	2	1323	1048	131	13	9	1201	2524
	VIII	1045	164	27	5	1241	1026	164	18	1	1209	2450
	IX	1042	143	23	6	1214	1007	158	14	8	1187	2401
	X	1133	156	24	2	1315	1016	171	18	6	1211	2526
	XI	1027	125	19	9	1180	966	147	14	5	1132	2312
	XII	942	140	14	5	1101	958	138	26	10	1132	2233
	Skupaj		13110	1832	321	63	15326	12541	1861	257	65	14724

Rojstva Slovencev

Zaradi važnosti podatkov, ki lahko služijo tudi raznim drugim studijam, navajamo celotno tabelo o rojstvih v Sloveniji, kakor jo je sestavila bivša drž. statistika v Beogradu.

Vseh prebivalcev bivše Dravske banovine je bilo po ljudskem štetju dne 31. marca 1931 skupno 1.144.298. Število živorojenih otrok v letu 1931 pa je bilo 31.143, kar predstavlja 27,22‰. To pomeni, da je na vsakih 1000 Slovencev odpadlo v letu 1931 okroglo 27 živih novorojenčkov. Iz razpredelnice pa je razvidno, da sta bili leti 1931 in 1932 skoraj enako plodoviti glede dečkov in glede deklic, dočim je število porodov leta 1933 že znatno padlo. To padanje plodovitosti se je naslednja leta še nadaljevalo, tako da je bilo v letu 1939 vseh porodov samo 26.791, in sicer 13.856 dečkov in 12.935 deklic. Bela kuga med nami torej dejansko obstaja. S primerom demografsko politiko bo treba ta pojav zajeziti.

Razpredelnica kaže nadalje, da je število rojenih dečkov znatno večje od števila rojenih deklic. Na 1000 porodov je odpadlo v letu:

1931 dečkov 515, deklic 485
 1932 dečkov 513, deklic 487
 1933 dečkov 510, deklic 490
 1939 dečkov 517, deklic 483

Povprečno razmerje, računano za več let, znaša 514 dečkov proti 486 deklicam, ako upoštevamo vse novorojenčke, žive in mrtve. Pri mrtvih novorojenčkih je razmerje bistveno

različnejše, namreč 563 dečkov proti 437 deklicam, kar pomeni, da je umrljivost dečkov že med porodom znatno večja kakor pa umrljivost deklic. Kasneje bomo videli, da je umrljivost ne samo v prvih letih starosti, ampak v splošnem večja pri moškem spolu kakor pri ženskem.

Prevladujejo seveda zakonski otroci. Na vsakih 1000 novorojenčkov je odpadlo v letu:

1931 zakonskih otrok 884, nezakonskih otrok 116
 1932 zakonskih otrok 879, nezakonskih otrok 121
 1933 zakonskih otrok 873, nezakonskih otrok 127
 1939 zakonskih otrok 903, nezakonskih otrok 97

Nad 10% vseh otrok je torej nezakonskih. V letu 1939 je ta odstotek znatno padel.

Zanimiva je primerjava umrljivosti med zakonskimi in nezakonskimi novorojenčki, do katere pridemo s proučevanjem podatkov v gornji statistični tabeli. Na vsakih 1000 zakonskih novorojenčkov je odpadlo naslednje število smrtnih primerov v letu:

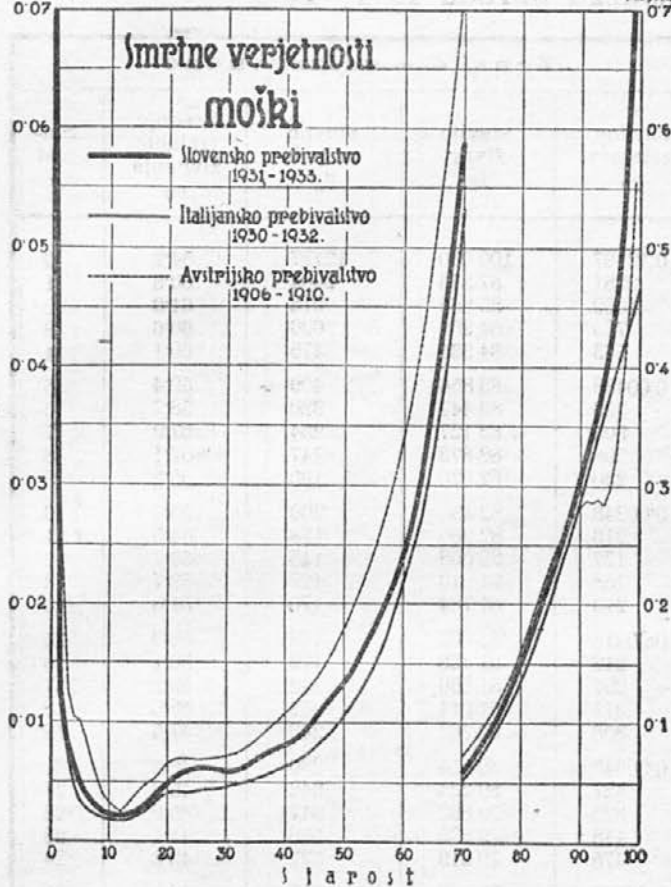
1931 mrtvih zakonskih novorojenčkov 24
 1932 mrtvih zakonskih novorojenčkov 23
 1933 mrtvih zakonskih novorojenčkov 22
 1939 mrtvih zakonskih novorojenčkov 23

Na vsakih 1000 nezakonskih novorojenčkov je odpadlo sledeče število smrtnih primerov v letu:

Smrtna
verjetnost
0,07

Slika 3

Smrtna
verjetnost
0,07

1931 mrtvih nezakonskih novorojenčkov 34
1932 mrtvih nezakonskih novorojenčkov 32
1933 mrtvih nezakonskih novorojenčkov 33
1939 mrtvih nezakonskih novorojenčkov 31

Iz primerjave gornjih števil sledi, da nezakonski otroci, še preden dobro zagledajo luč sveta, sorazmerno v povprečnosti za skoraj 50% v večjem številu umirajo kot pa zakonski otroci. Fiziološko tega pojava ni mogoče zadostno utemeljiti, pač pa ga je naš pesnik dr. France Prešeren lepo pojasnil v pesmici »Nezakonska mati«:

»...kaj pa je tebe treba bilo,
dete ljubo, dete sladko?...«

Ali bi ne bilo mogoče povrh nešteti socialnih, humanih in drugih akcij ukreniti tudi nekaj, kar bi varovalo življenje nedolžnih bitij, ki prihajajo, oziroma, ki bi morala priti, na ta svet kot posledica nedovoljene ljubezni?

Število porodov v posameznih mesecih se mnogo ne spreminja, kakor je razvidno iz zgornje tabele, vendar je opaziti, da so določeni meseci privilegirani. Temu namenu služi sl. 2, ki kaže, koliko porodov je bilo povprečno v posameznih koledarskih mesecih. Slika je narejena na podlagi vsega gradiva iz več let.

Največ porodov oziroma novorojenčkov imamo v mesecu januarju, najmanj pa v mesecih juniju in decembru.

Podobne statistične studije o novorojenčkih, ki so nedvomno izredno važne s stališča sociologije, medicine, antropologije itd., bi na podlagi gornje tabele lahko še v nedogled raztegnili, vendar se bomo zaradi pomanjkanja prostora morali zadovoljiti z gornjimi primeri.

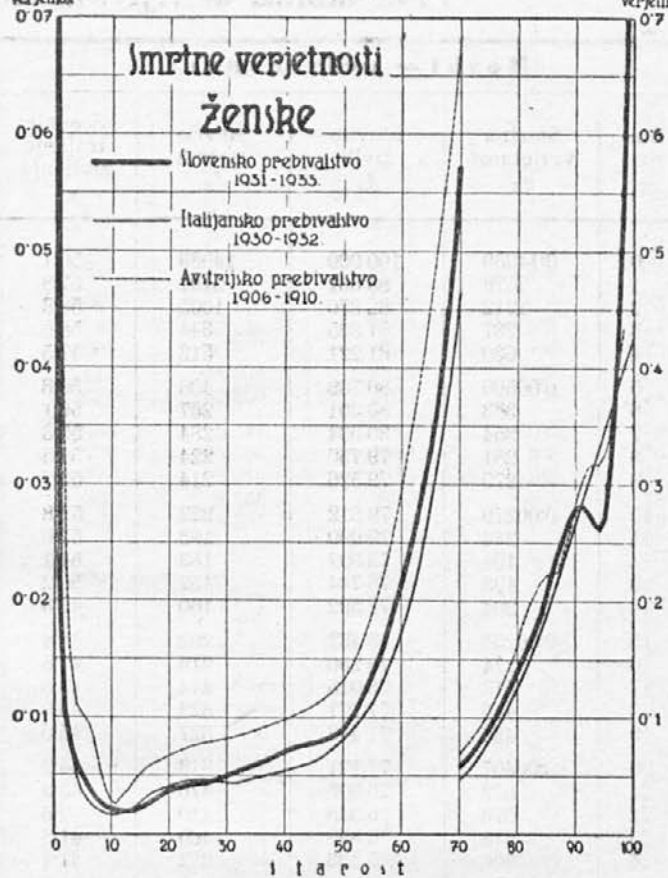
Umrljivost Slovencev

Kakor smo že prej omenili, je znašalo število prebivalstva v bivši Sloveniji 1.144.298: od tega odpade 551.211 na moške in 593.087 na ženske. Zlasti je zanimivo, da imamo 41.876 ženskih več kot moških (na 1000 prebivalcev Slovenije pride torej povprečno 482 moških in 518 žensk), akoravno se rodi več moških kot pa žensk. To je mogoče samo, ker smrt žanje hitreje pri moških kot pa ženskah. V rimski državi pred 2000 leti pa je bilo ravno obratno, ženske so tedaj bolj umirale kakor pa moški, kakor je to mogoče statistično ugotoviti po

Smrtna
verjetnost
0,07

Slika 4

Smrtna
verjetnost
0,07

številnih napisih o starosti Rimljanov na rimskih nagrobnih spomenikih. Vzroka tej razliki, oziroma spremembi, moramo iskati predvsem v ugodnejših življenjskih pogojih, katere ima danes nežni spol.

Število smrtnih primerov v Sloveniji je znašalo v letih:

1931 moških	9.923,	ženskih	9.431,	skupaj	19.354
1932 moških	10.524,	ženskih	9.638,	skupaj	20.162
1933 moških	9.670,	ženskih	9.052,	skupaj	18.722
1939 moških	8.741,	ženskih	8.145,	skupaj	16.886

Največ smrtnih primerov imamo v letu 1932, to je ob višku zadnje izredno ostre svetovne gospodarske krize, ki je temu kriva. V naslednjih letih je umrljivost znatno popuščala, tako, da smo imeli leta 1939 samo 16.886 mrličev, dočim jih je bilo leta 1932 celo 20.162, to je skoraj četrtino več. Ta pojav je splošno znan v vseh kulturnih državah pod imenom »sekularno zmanjševanje umrljivosti«. Vzroke moramo iskati v splošnem zboljšanju socialnih in zdravstvenih razmer.

Leta 1931 je odpadlo na 1000 Slovencev naslednje število smrtnih primerov:

pri moških 18
pri ženskah 16
pri obeh spolih	... 17

Te številke so zelo povoljne, ako jih primerjamo s številom živih novorojenčev na vsakih 1000 prebivalcev, namreč 27, kakor smo zgoraj omenili. Letni prirast prebivalstva znaša za vsakih 1000 prebivalcev torej 10 (=27-17) ali 1%. Z ozirom na naraščanje prebivalstva spadajo Slovenci na eno prvih mest v Evropi.

Za primerjavo in podrobnejše preučevanje pa gornje številke niso uporabne, ker je umrljivost v različnih starostih bistveno različna in ker je starostni ustroj raznih narodov različen: ponekod prevladujejo mladi rodovi, drugod zopet starejši itd. Zato je potrebno, umrljivost vsakega naroda določiti po posameznih letih starosti. Za to služijo tako imenovane tablice umrljivosti. Brez vsakih računov, ki so zelo obsežni, navajamo v naslednjem »Prvo tablico umrljivosti slovenskega naroda v letih 1931-1933«, ki je sestavljena takole:

Prva tablica umrljivosti slovenskega naroda 1931—1933

Moški — neizravnani					Ženske — neizravnane				
Starost <i>x</i>	Smrtna verjetnost <i>q_x</i>	Število živih <i>l_x</i>	Število mrtvih <i>d_x</i>	Srednje trajanje življenja <i>e_x</i>	Smrtna verjetnost <i>q_y</i>	Število živih <i>l_y</i>	Število mrtvih <i>d_y</i>	Srednje trajanje življenja <i>e_y</i>	Starost <i>y</i>
0	0·14939	100 000	14939	50·1	0·12127	100 000	12127	54·2	0
1	2576	85 061	2191	57·8	2281	87 873	2004	60·6	1
2	1212	82 870	1005	58·3	1069	85 869	918	61·0	2
3	787	81 865	644	58·0	730	84 951	620	60·6	3
4	630	81 221	512	57·5	563	84 331	475	60·1	4
5	0·00506	80 709	408	56·8	0·00488	83 856	409	59·4	5
6	333	80 301	267	56·1	383	83 447	320	58·7	6
7	354	80 084	284	55·3	305	83 127	254	57·9	7
8	281	79 750	224	54·5	298	82 873	247	57·1	8
9	270	79 526	214	53·7	230	82 626	190	56·3	9
10	0·00279	79 312	222	52·8	0·00243	82 436	200	55·4	10
11	244	79 090	193	52·0	216	82 236	178	54·5	11
12	194	78 897	153	51·1	177	82 058	145	53·7	12
13	193	78 744	152	50·2	158	81 913	129	52·7	13
14	204	78 592	160	49·3	219	81 784	179	51·8	14
15	0·00258	78 432	202	48·4	0·00216	81 605	177	50·9	15
16	274	78 230	215	47·5	212	81 428	172	50·1	16
17	313	78 015	244	46·6	297	81 256	242	49·2	17
18	415	77 771	323	45·8	311	81 014	252	48·3	18
19	422	77 448	327	45·0	308	80 762	248	47·5	19
20	0·00407	77 121	313	44·2	0·00347	80 514	280	46·6	20
21	612	76 808	470	43·3	427	80 234	342	45·8	21
22	576	76 338	440	42·6	396	79 892	317	45·0	22
23	613	75 898	465	41·8	448	79 575	356	44·1	23
24	506	75 433	382	41·1	475	79 219	377	43·3	24
25	0·00626	75 051	470	40·3	0·00397	78 842	313	42·5	25
26	628	74 581	468	39·6	428	78 529	336	41·7	26
27	598	74 113	444	38·8	487	78 193	330	40·9	27
28	612	73 669	450	38·0	378	77 813	295	40·1	28
29	656	73 219	481	37·3	508	77 518	393	39·2	29
30	0·00526	72 738	382	36·5	0·00471	77 125	364	38·4	30
31	584	72 356	423	35·7	507	76 761	389	37·6	31
32	544	71 933	391	34·9	558	76 372	426	36·8	32
33	617	71 542	442	34·1	611	75 946	464	36·0	33
34	694	71 100	493	33·3	505	75 482	381	35·2	34
35	0·00761	70 607	537	32·5	0·00634	75 101	476	34·4	35
36	683	70 070	479	31·8	641	74 625	479	33·6	36
37	694	69 591	483	31·0	613	74 146	454	32·8	37
38	765	69 108	529	30·2	608	73 692	448	32·0	38
39	865	68 579	593	29·4	728	73 244	533	31·2	39
40	0·00871	67 986	592	28·7	0·00692	72 711	504	30·4	40
41	904	67 394	609	27·9	792	72 207	572	29·6	41
42	708	66 785	473	27·2	632	71 635	452	28·9	42
43	875	66 312	580	26·4	832	71 183	593	28·1	43
44	990	65 732	651	25·6	792	70 590	559	27·3	44
45	0·01114	65 081	725	24·8	0·00717	70 031	502	26·5	45
46	1065	64 356	685	24·1	873	69 529	607	25·7	46
47	1313	63 671	836	23·4	732	68 922	504	24·9	47
48	1206	62 835	758	22·7	759	68 418	520	24·1	48
49	1212	62 077	753	22·0	902	67 898	612	23·3	49
50	0·01363	61 324	835	21·2	0·00935	67 286	629	22·5	50
51	1401	60 489	848	20·5	990	66 657	660	21·7	51
52	1483	59 641	884	19·8	1085	65 997	716	20·9	52
53	1623	58 757	954	19·1	1065	65 281	695	20·1	53
54	1945	57 803	1124	18·4	1220	64 586	788	19·3	54
55	0·01643	56 679	931	17·7	0·01461	63 798	932	18·6	55
56	1902	55 748	1061	17·0	1454	62 866	914	17·8	56
57	2067	54 687	1130	16·3	1560	61 952	967	17·1	57
58	1992	53 557	1067	15·7	1627	60 985	992	16·3	58
59	2542	52 490	1334	15·0	2103	59 993	1262	15·6	59
60	0·02423	51 156	1240	14·4	0·02101	58 731	1234	14·9	60
61	2698	49 916	1347	13·7	2577	57 497	1481	14·2	61
62	2889	48 569	1403	13·1	2629	56 016	1473	13·6	62
63	3017	47 166	1423	12·5	2602	54 543	1419	13·0	63
64	3454	45 743	1580	11·8	3037	53 124	1614	12·3	64

Moški — neizravnani					Ženske — neizravnane				
Starost x	Smrtna verjetnost q_x	Število živih l_x	Število mrtvih d_x	Srednje trajanje življenja e_x	Smrtna verjetnost q_y	Število živih l_y	Število mrtvih d_y	Srednje trajanje življenja e_y	Starost y
65	0.03968	44 163	1752	11.2	0.03474	51 510	1789	11.7	65
66	3989	42 411	1692	10.7	3514	49 721	1747	11.1	66
67	4437	40 719	1807	10.1	4218	47 974	2024	10.5	67
68	4846	38 912	1885	9.5	4482	45 950	2059	9.9	68
69	5376	37 027	1991	9.0	4878	43 891	2141	9.3	69
70	0.05766	35 036	2020	8.5	0.05997	41 750	2504	8.8	70
71	6442	33 016	2127	8.0	6546	39 246	2569	8.3	71
72	7446	30 889	2300	7.5	7003	36 677	2569	7.9	72
73	7809	28 589	2232	7.0	7413	34 108	2528	7.4	73
74	8753	26 357	2307	6.6	8663	31 580	2736	7.0	74
75	0.09647	24 050	2320	6.2	0.09168	28 844	2644	6.6	75
76	10608	21 730	2306	5.8	9770	26 200	2560	6.2	76
77	11674	19 424	2267	5.4	10723	23 640	2535	5.8	77
78	12310	17 157	2112	5.1	12338	21 105	2604	5.5	78
79	15683	15 045	2360	4.7	12679	18 501	2346	5.1	79
80	0.15641	12 685	1984	4.5	0.14959	16 155	2416	4.8	80
81	15460	10 701	1654	4.2	15295	13 739	2102	4.6	81
82	17725	9 047	1604	3.9	16576	11 637	1929	4.3	82
83	18193	7 443	1354	3.7	17285	9 708	1678	4.1	83
84	22678	6 089	1381	3.4	17469	8 030	1403	3.8	84
85	0.24896	4 708	1172	3.2	0.21762	6 627	1442	3.5	85
86	23416	3 536	828	3.1	22197	5 185	1151	3.4	86
87	25594	2 708	693	2.9	24929	4 034	1005	3.2	87
88	26905	2 015	542	2.7	25819	3 029	782	3.1	88
89	26599	1 473	392	2.5	27577	2 247	620	3.0	89
90	0.36652	1 081	396	2.3	0.28452	1 627	463	2.9	90
91	30263	685	207	2.3	27835	1 164	324	2.9	91
92	30303	473	145	2.1	27820	840	234	2.8	92
93	39655	333	132	1.8	30120	606	182	2.7	93
94	47619	201	96	1.7	31034	424	132	2.7	94
95	0.35294	105	37	1.7	0.36364	292	106	2.7	95
96	58333	68	40	1.4	20833	186	39	2.9	96
97	33333	28	9	1.6	25000	147	37	2.5	97
98	60000	19	11	1.1	14286	110	15	2.2	98
99	50000	8	4	1.0	0.00000	95	0	1.5	99
100	1.00000	4	4	0.5	1.00000	95	95	0.5	100

Prvi (oziroma zadnji) stolpec pomeni starost, ki je označena pri moških z x in pri ženskah z y , kakor je to v navadi po vsem svetu.

V drugem (oziroma šestem) stolpcu so predložene smrtna verjetnosti q_x za moške in q_y za ženske za vsako posamezno leto starosti. Smrtna verjetnost nam pove, koliko smrtnih primerov odpade v enem letu povprečno na eno živo osebo v določeni starosti. Prve številke, ki odgovarjajo starosti x let, to je novorojenčkom, pomenijo n. pr., da od 100.000 živih moških novorojenčkov umre 14.239 in od istega števila živih ženskih novorojenčkov pa 12.127 otrok, še preden dosežejo starost enega leta. Te številke so še vedno zelo visoke, čeprav so bile pred nekaj desetletji še enkrat toliko. Nedvomno se da še mnogo doseči za varstvo življenja najmlajših članov človeške družbe.

Najmanjšo umrljivost imamo v starosti 13 let in sicer 0.00193 pri moških in 0.00158 pri ženskah. V tabeli »Prva tablica umrljivosti slovenskega naroda 1931 do 1933« smrtna verjetnosti niso izravnane, to pomeni, da slučajne motnje še niso odstranjene. V grafičnih slikah 3. in 4. pa imamo že izravnane smrtna verjetnosti* in sicer poleg slovenskih smrtnih verjetnosti 1931—1933 še zaradi primerjave italijanske smrtna verjetnosti 1930—1932 in avstrijske verjetnosti 1906—1910. Potek vseh treh verjetnostnih krivulj je v glavnem skoraj isti, vendar z razliko, da je umrljivost avstrijskega prebivalstva 1906—1910 večja kakor pa umrljivost Slovencev; umrljivost Italijanov je pa v splošnem manjša od umrljivosti

* Izravnane smrtnih verjetnosti Slovencev v slikah 3. in 4. je izvedeno po Karupovi oskulacijski metodi.

Slovencev. Od številnih zanimivosti umrljivostnih krivulj omenjamo samo znatnejše in prehodno naraščanje umrljivosti zlasti pri moških okoli 20. leta starosti, katerega še ne moremo dovolj utemeljiti.

V tretjem (oziroma sedmem) stolpcu imamo števila živih l_x za moške, oziroma l_y za ženske, katera nam povedo, koliko od 100.000 živih novorojenčkov dočaka posamezno starost. Tako n. pr. od 100.000 živih novorojenčkov dočaka starost 100 let pri moškem spolu samo 4 in pri ženskem spolu pa celo 95.

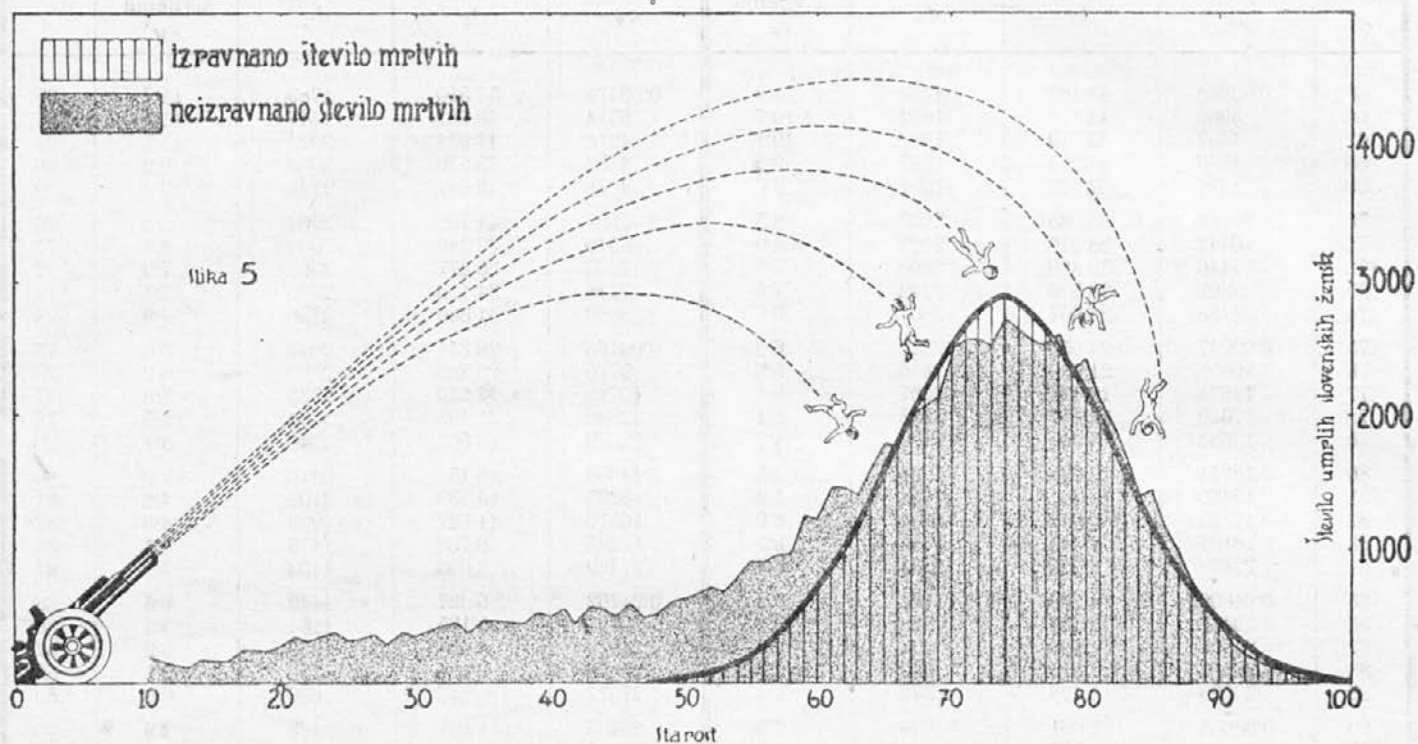
V četrtem (oziroma osmem) stolpcu imamo števila mrtvih d_x za moške in d_y za ženske, ki nam povedo, koliko ljudi od 100.000 živih novorojenčkov umre v vsaki posamezni starosti. Največ smrtnih primerov imamo v starosti okoli 75 let, pa se ta starost imenuje zato »normalna starost«, ki bi jo moral pod določenimi pogoji vsak Slovenec doseči. Pred nekaj desetletji je znašala normalna starost samo okoli 70 let. Z izboljšanjem socialnih in zdravstvenih razmer se bo seveda normalna starost še povišala.

V petem (oziroma predzadnjem) stolpcu imamo srednje trajanje življenja e_x za moške in e_y za ženske, ki nam pove za vsako starost posebej, koliko let bo povprečno živila dotična oseba. Tako n. pr. odpade na vsakega moškega novorojenčka okroglo 50 let (točneje 50.1 leta) in na vsakega ženskega novorojenčka okroglo 54 let (točneje 54.2 leta) življenja. Pri avstrijskem prebivalstvu 1906—1910 so znašale te številke nekaj nad 40 let za moške in nekaj nad 42 let za ženske. V starem Rimu je pa znašalo srednje trajanje življenja samo 20 do 25 let. Verjetno je, da se bo človeško živ-

Šmrtni primeri ženskega prebivalstva Slovenije 1931-1933

izravnani po Lexisovi formuli $\frac{2}{\sqrt{x}} \int_0^{h-x} e^{-t^2} dt$

$h_m = 51580$
 $h = 0.081407$

ljenje še bolj podaljšalo, seveda pri zboljšanju socialnih in zdravstvenih razmer.

Nemogoče je na tem mestu naštetih vse zanimivosti in važnosti prve tablice umrljivosti slovenskega naroda. Ko

bodo vsi računi gotovi, bo izšla posebna knjižica. V splošnem moramo samo še podčrtati, da je umrljivost slovenskega naroda približno na isti stopnji kakor umrljivost velikih in kulturnih narodov. Ne moremo pa zaključiti članka, ne da bi na kratko omenili, kako umrljivost Slovencev odgovarja raznim modernim umrljivostnim teorijam, od katerih omenjamo samo Lexisovo in Gompertz-Makehamovo.

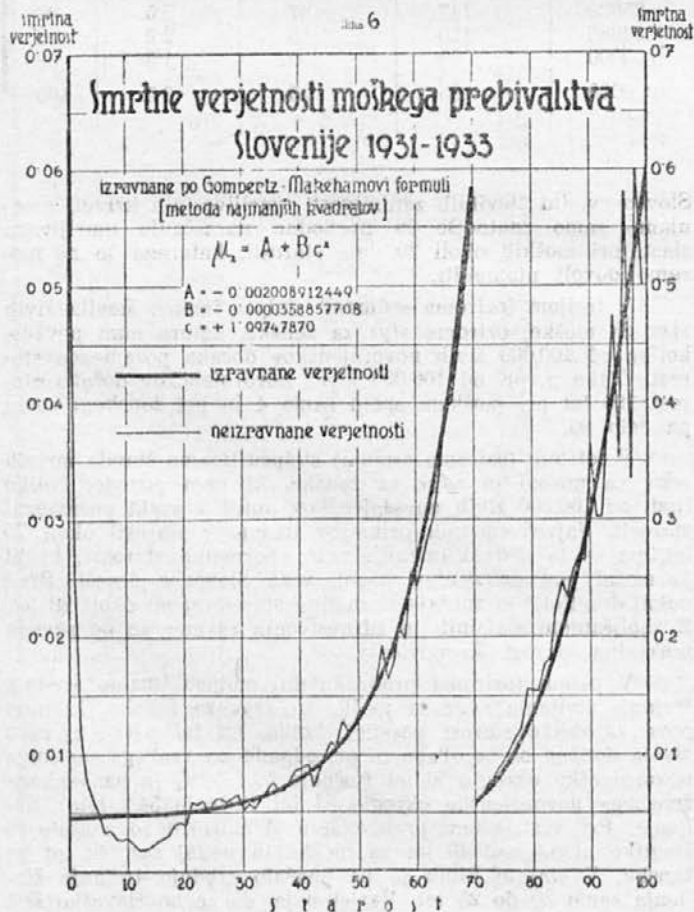
Po Lexisu ima vsak novorojenček določeno množino življenjske sile, zaradi katere stremi po tem, da bi dosegel normalno starost, n. pr. 75 let, kakor n. pr. topovske krogle, izstreljene proti določenemu cilju, streme, da dosežejo svoj cilj. Zaradi slučajnih motenj pa pade ena krogla predaleč, druga preblizu itd., vendar tako, da se največ krogel nabere po zakonu naključja v neposredni bližini cilja. Prav tako se mora največ smrtnih primerov nakopičiti v neposredni bližini normalne starosti. V sliki 5. vidimo, da umrljivost slovenskih žensk zelo dobro odgovarja Lexisovi teoriji nekako od 65. leta dalje, to je od starosti, ko človek začne prehajati iz produktivne dobe v neproduktivno dobo, pa vse do najvišjih starosti. Za starosti pred 65. letom je pa treba Lexisovo teorijo primerno izpopolniti.

Po Gompertz-ju umirajo ljudje zaradi tako imenovane »smrtne sile«, ki raste v geometrični postopici, tako kakor n. pr. obrestne obresti, to je po obrazcu $\mu x = A + B e^{c x}$, kjer pomeni B začetni kapital, c obrestni faktor in x čas. Makeham je pa izpopolnil ta obrazec še s posebno veličino A , ki predstavlja smrtne primere, neodvisne od starosti (n. pr. nasilne smrti itd.). Intenzivnost umiranja po tej teoriji je predočena tako samo s tremi veličinami

$$\mu x = A + B e^{c x}$$

Po tej formuli izravnane smrtne verjetnosti moških so predočene v sliki 6., ki nam na prvi pogled pove, da umrljivost slovenskih moških od 21. leta, to je od polnoletnosti dalje, izredno dobro odgovarja Gompertz-Makehamovi teoriji, celo do najvišjih starosti. Pred polnoletnostjo, v razvojni dobi, Gompertz-Makehamova teorija ne velja.

Na prvo slovensko tablico o umrljivosti smemo biti ponosni, ker nam je pokazala, da se mora slovenski narod po svojih kulturnih in higienskih razmerah primerjati z najnaprednejšimi in najkulturnejšimi narodi, da o praktični vrednosti tablice v zavarovanju sploh ne govorimo.

Če si bolan - tedaj vzemi...

Starejša zdravniška generacija je zdravila skoraj vse bolezni izključno z rastlinskimi drogami in izvlečki ter preparati iz zdravilnih zeli. Šele velika poraba zdravil in napredek kemije sta bili vzrok, da so pred in med svetovno vojno predpisovali zdravniki le sintetična zdravila, zato je povojna zdravniška generacija, ki je strmela za tem, da bolnika čimprej reši bolezní, predpisovala vedno večje količine sintetičnih zdravil. Ta zdravila so bila le kemično slična oní zdravilni snovi, ki jo vsebujejo rastline, ni bila pa podana v onih množinah, spojinah in razmerju, kot se nahajajo v zdravilnih zelih. Zato so bolniki sicer ozdraveli, a le prečesto so si pri tem nakopali različne živčne, želodčne in črevesne bolezni. V zadnjem desetletju pa so se zdravniki, posebno mlajši, spet povrnili k naravi in pričeli zdraviti z rastlinskimi zelmi. Tako n. pr. pri toliko slavjenih raznih železnih preparatih in železnatih vinih ne zaznavamo skoraj nikakega učinka, ker železo ni podano v takih spojinah, da bi ga naše telo lahko absorbiralo. Nasprotno pa je železo v različnih rastlinah (špinaci itd.) tako pripravljeno, da ga telo brez večjih težav sprejme. Jasno je, da je zdravljenje z zdravilnimi zelmi, preparati in izvlečki nekoliko počasnejše, a bolj gotovo in brez zlih posledic.

Zdravilne rastline delimo po sestavinah med glukosidne, alkaloidne, med one, ki vsebujejo eterična olja, mastna olja, saponine, grenke snovi, sluznate snovi, inulin, kremenčevo in salicilno kislino, čreslovino in rudninske soli.

Glukosidi vplivajo dražljivo na kožo, povzročajo mehurje, opekline in čire. V manjših množinah pospešujejo tek in izločanje, v večjih pa tudi smrt. Med alkaloidne prištevamo tudi strihnin, nikotin in kokain, ki so najhujši strupi. Kako vplivajo, ni še povsem jasno. Delujejo na živčevje, mišičevje in na stanice. Močno dišeče rastline, ki vsebujejo hlapna ali eterična olja pa zdravijo razne živčne bolezni, lajšajo bolečine pri krčih, pospešujejo prebavo, odstranjajo vetrove itd. Od rastlin z mastnimi olji pa dobimo različna mazila, ki učinkujejo pri kožnih boleznih zunanje, kot odvajalna in blažilna sredstva notranje. Rastline s snovmi, ki se penijo kot mlo — saponini — pa rabimo kot odvajalna in čistilna sredstva, tope kamne in čistijo kri. Grenke snovi pa najdemo pri onih zelih, ki dražijo črevesne žleze, slinavke in žolč. Sluznate snovi so v vodi netopljive in so spolzke, rabimo jih pri vnetju prebavil, dihal in požiralnika. Saponinu sorodna snov je inulin, ki ga uporabljamo pri slabí krvi, zasliženosti itd. Čreslovine po svojem sestavu krčijo stanice, zato se najbolj obnesejo pri notranjih krvavitvah. Tudi salicilna kislina učinkuje pri vnetju sluznice, katarju izločil, mrzlici itd. Rudninske snovi, ki so neobhodno potrebne za zdrav človeški organizem, pa pospešujejo presnavljanje, izločanje sluzi in seča itd.

Prve in najstarejše vesti o zdravljenju z rožami najdemo že v svetem pismu. Ohranila sta se tudi dva menda res najstarejša spisa starih Indijcev (Ajurveda in Atarvaveda). Pri teh starosti niti približno ne moremo določiti. Zelo zanimiv je tudi Ebersov papirus iz 17. st. pr. Kr., ki vsebuje več zdravilnih rastlin. V času pred Kr. r. so delovali na tem

polju še trije tudi v zgodovini imenitni možje: Hipokrat, Teofras in Dioskurida. Dela teh mož so se ohranila deloma v originalih, deloma pa jih je prepisal Kajus Plinius Secundus.

Za tedanji čas je Hipokrat uporabljal največ zdravilnih zeli — okoli 200 — katerih imena pa so se ob preseljevanjih zgrešila, ožroma smo pozabili rastline. Danes jih ne poznamo več.

L. 711 po Kr. so prinesli Mauri v Španijo mnogo arabskih spisov in knjig, ki razpravljajo o zdravilnih zelih, njih pripravi in učinku. »Knez medicine«, Avicena, je bil najboljši arabski zdravnik, ki se je bavil izključno le z zdravilnimi rožami.

Največ zaslug, da se je zdravljenje z zdravilnimi zelmi tudi v Evropi tako naglo razširilo, ima brez dvoma Karl Veliki. Na njegovo pobudo so pričeli zlasti samostani na veliko pridelovati zdravilne zeli. Pozneje so menihi izdelovali iz rož tudi razna zdravila, s katerimi so zdravili ljudi. Največ zaslug so imeli tu benediktinski samostani, in sicer: Corvey, Fulda, Weissenburg, Reichenau, Montecassino in Salerno.

Pozneje je sveta Hildegarda, opatica samostana Disibodenberga, mnogo prispevala k vedji o zdravilnih zelih.

Nabiranci zdravilnih zelišč so sčasoma pričeli tudi sami izdelovati različne tinkture in kroglice in so tako postali prvi lekarnarji. Na Angleškem so ustanovili prvo lekarno 1345. l., na Francoskem pa kakih 100 let kasneje.

Najboljša, v srednjem veku izdana knjiga je brez dvoma Tabernaemontanova, ki jo je izdal l. 1529. V njej ima opisanih nad 3000 zelišč.

Nabiranje in sušenje

Zdravilnih zeli je pri nas še malo znano, čeprav so prav naši kraji silno bogati na njih. Nabiramo le popolnoma zdrave, brezhibne in še mlade rože, ki so v polni moči in vsebujejo zato tudi največ snovi, ki so za zdravljenje neobhodno potrebne. Pri nabiranju ne delajmo škode in natrgajmo le toliko, kolikor jih potrebujemo za sebe oziroma jih mislimo posušiti. Nabiranje izvršimo pri lepem, sončnem vremenu, ko so rastline popolnoma suhe. Doma rože očistimo, liste in stebela po potrebi razrežemo, korenine operemo, če je treba tudi olupimo, razrežemo in posušimo. Sušimo na dva načina: umetno in naravno. Naravno jih sušimo na soncu ali v senci in na prepihu (posebno cvetje) ali pa umetno na topli peči, prostoru.

Zdravljenje z zelmi

Kot vsako zdravljenje tako tudi to zahteva pravilno pripravo zdravil, ako je potreba tudi diete, da je tako telo bolj dovzetno za zdravilne snovi. Razlikujemo čaje, soke, praške, tinkture, vinske ali špiritne izvlečke, maže, olja, obkladke, klistirje in kopeli. Nekatere rastline lahko kuhamo, druge pa zopet ne. Nikdar pa ne smemo pretiravati z zdravljenjem z zelmi, prejenjati moramo pa takoj, ako se pojavijo izpuščaji ali kakí drugi znaki. Čestokrat so ti znaki in izpuščaji le učinek zdravilnih rož, a bolje je, da se pri takem zdravljenju posvetujemo z zdravnikom.

Važno je, da točno vemo, koliko potrebujemo te ali one zeli za skodelico čaja. Navadna mera je 8—10 g na četrt litra vode, vendarle moramo upoštevati pri teh količinah tudi moč in starost bolne osebe. Liste ali celo zel kuhamo vsaj 3 do 5 minut, cvetje poparimo ali le malo povremo, korenine pa moramo kuhati vsaj četrt ure. Zdraviti se moramo vztrajno in sistematično, le tako bomo zopet zadobili ljubo zdravje.

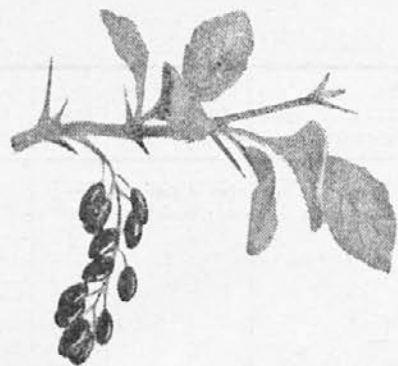
Zdravnik Madaus je v svojih tvornicah izdelal iz zdravilnih rastlin nekake kroglice, tablete in praške, v katerih je zdravilna rastlina strnjena v ustrezajočo obliko ali pa zdrobljena v prah. Dr. Madaus trdi, da je mogoče mnogo sigurneje ozdraviti različne bolezni, če jemljemo nekuhane rastline. S tabletami ali praški se da tudi pravilna mera točneje določiti.

Glede uničenja gotovih zdravilnih snovi s kuhanjem se je tudi že dokazalo, saj če pomislimo, da s kuhanjem uničimo skoro vse vitamine v hrani, posebno termilabilne, bo pač res, da s kuhanjem čajev večkrat zmanjšamo vrednost zdravilne zeli. A ker nam Madausovi preparati še niso dosegli, se moramo pač s čaji zadovoljiti.

Če si bolan, tedaj vzemi...

rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in cvete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Ajbiš <i>althaea officinalis</i>	korenino, cvetje, liste — radix, flores, folius althaeae	katarju, kašlju, griži, zasliženosti, vnetju črev — čaj 20 g na ½ l vode	vnetju grla, oči, suhemu grlu, hripavosti — grgranje	v vrtu, po iglastih gozdovih	6.—9.	v oktobru	
Alant <i>inula helenium</i>	korenino — radix helenii	vnetju bronhijev, pljučnim bol., bledici, belemu toku — čaj 10—15 g na ½ l vode	lišaju, garjam, izpuščajem — umivanje	ob potokih, obrežjih rek	6.—9.	spomladi, jeseni korenine 2-3letnih rastlin	sredstvo sili na bljuvanje!
Arnika <i>arnica montana</i>	cvetje, zel, korenino — flores, herba, radix arnicae	lenemu črevesu, nervoznosti želodca, črev, notranjim ranam — tinktura 50—60 kapljic na ¼ l vode	revmi, ohromelosti, zmečkani nam, ranam, tvorom zobobolu, putiki — masiranje, obkladki	po svetlih gozdovih, travnikih, pobočjih	6.—8.	junija—avgusta	se jemlje le po požirkih na zdravniški nasvet!
Bezeg <i>sambucus nigra</i>	cvetje, jagode — flores, fructus sambuci recentes	pljučnim bol., padavici otrok, zasliženosti želodca — čaj cvetja 5—15 g na ¼ l vode; prehladu, ledvičnim, želodčnim bol. — čaj iz jagod	vnetju grla, mandljev — grgranje, čaj iz cvetja	ob potih, jarkih	6.—7.	junija cvetje, jeseni jagode	
Borovnica <i>vaccinium myrtillus</i>	liste, jagode — folius, fructus myrtilli	bljuvanju, želodčn. krču, sladkorni bol. — 2 žlici na ½ l vode; driski, griži — suhe jagode	—	po gozdovih	5.	liste vedno, jagode poleti	
Breza <i>betula alba</i>	liste, skorjo, sok — folius, cortex, oleum betulii	sečnim bol., vodenici, izpuščajem — 2 žlici listja na ¼ l vode; vodenici, pljučnim bol. — čaj skorje; škorbuto, bol. ledvic — sok	hrastam, lišajem, temenici — umivanje s čajem iz listja	po gozdovih, gmajnah	3.	liste, sok spomladi, skorjo jeseni	
Brin <i>juniperus communis</i>	jagode, korenine — fructus, radix juniperi	bol. ledvic, mehurja, vodenici — čaj 15 g jagod, 20 g korenine na 1 l vode; trebušni vodenici, zlatenici, zaprtju ledvic — 3 krat po 3 kapljice olja	kožnim bol., revmi — masiranje z oljem	po gmajnah, koč podrast	4.—5.	jagode v drugem letu, les vedno	jagode uživamo le postopoma, če nastopi glavobol prejemamo
Čebula <i>allium cepa</i>	čebulo	glistam, vodenici, kašlju, nadušljivosti, koliki — na mleku ali tinkturo	tvorom, ozeblinam kurjim očem, izpadu las — obkladki, masiranje	po vrtovih	6.—7.	jeseni	
Češmin <i>berberis vulgaris</i>	plodove, korenino — fructus, radix berberidis	bol. vranice, jeter, škorbuto — čaj listja, jagod; vodenici, zlatenici — čaj iz korenin in skorje	slabosti dlesen — grgranje	po mejah in gozdovih	5.	cvetje, listje spomladi, korenino jeseni	
Češnje medvedove <i>arbutus uva ursi</i>	listje — folia uvae ursi	pesku, katarju mehurja, vodenici, belemu toku, krvomočnosti — 2 žlici na ½ l vode	—	po pašnikih v Alpah	5.	maja—junija	
Deteljica grenka <i>menyanthes trifoliata</i>	liste — folia trifoli fibrini	slabosti trebušnih organov, klimakteriju, hipohondriji, zlatenici, bledičnosti, krvomočnosti — čaj 7 g na ½ l vode	—	po močvirjih in barjih	4.—6.	od aprila dalje	čaj ne sme vreti, marveč naj se le popari in pusti ¼ ure, večja količina škoduje.
Dresen travniški <i>polygonum bistorta</i>	koreniko — rhizoma bistortae	krvotoku, sluzotoku, belemu toku, trešljiki, griži, vročini, za preprečenje splava — čaj 10 g na ½ l vode	bol. grla, gnilobi v ustih — grgranje	po vlažnih senožitih	5.—7.	od maja dalje	

rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in cvete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Encijan <i>gentiana lutea</i>	koreniko — <i>radix genti- anae</i>	pomanjkanju teka, slabi prebavi, slabosti, zaprtju, glistam, bledičnosti, krčem v želodcu — čaj 5 g na 2 del vode ali prašek; oslabelosti, krčem — tinktura	gnojnim ranam — obara	po alpskih pašnikih	7.—8.	spomladi	nosečim ženam škoduje!
Gladišnik <i>agrimonia eupatoria</i>	liste — <i>folia agrimoniae</i>	bol. jeter, želodčnemu katarju, krvavenju iz ledvic, krvavemu izmečku, belemu toku, tvorih na pljučih, jetrih, ranah v trebuhu — čaj 20 g na ½ l vode	gnilobi v ustih, oteklim bezgavkam, slizotoku in tvorom — obkladki 50 g na 1 l vode	po pašnikih in sončnih rebrih	6.—8.	spomladi in julija ter avgusta	
Glistovnica <i>aspidium filix mas</i>	koreniko — <i>rhizoma filicis</i>	trakulji, črevesnim glistam — čaj 4 g na ¼ l vode	krčem, putiki, golši, nabrekli žilam — kopel iz 1 kg korenike	po gozdovih	8.—9.	jeseni	je kislina, ki jo rastlina vsebuje, strupena, zato je bolje, da vzameš tablete „Aspidii spinulosi extractum“
Grenkuljica <i>glechoma hederacea</i>	zel, listi — <i>herba hederacae terrestres</i>	proti krvavemu kašlju, boleznim mehurja, kože, bramorjem, zlatenici, slabemu želodcu, naduhi in pljučenemu katarju — čaj 5—10 g na ½ l vode (le namakamo!)	išijas, protinu — tople kopeli 32—35° C	po travnikih, ob potih in mejah	4.—6.	v maju in juniju	
Habat <i>sambucus ebulus</i>	korenino, skorjo, jagode — <i>radix, cortex, fructus, sambuci ebuli</i>	trebušni vodenici, ledvicam, vratnim bol., otekl maternici — čaj ½ žličke korenine na ¼ l vode	—	po vlažnih mejah in ob gorskih potokih	6.—7.	korenino jeseni — jagode v oktobru	je sredstvo zelo močno, jemlji previdno!
Hmelj <i>humulus lupulus</i>	storje, moko — <i>glandulae lupuli</i>	bol. želodca, mehurja, bolečinam pri menstruaciji, migreni, dolgotrajnemu gnojenju, belemu toku, vnetju mehurja — 1 noževo konico moke s sladkorjem	—	vsajen	6.—7.	jeseni	
Hrast <i>quercus pedunculata</i>	skorjo — <i>cortex quercus</i>	oslabelosti srca, krvavenju (posebno notranjemu), driski, slizotoku, premočni menstruaciji — čaj 10 g kuhan 15 min. v ¼ l vode	ozeblinam, opeklinam, izstopu danke, angleški bol. — kopeli ¼ kg skorje na 5 l vode	po gozdovih	5.	spomladi mlado skorjo	
Hren <i>cochlearia armoracea</i>	svojo koreniko — <i>radix armoraciae</i>	škorbutu, vodenici, vročici, vnetju ledvic, mehurja — sok sveže korenike; naduhi, kašlju, katarju pljuč — hrenov sirup	revmi, opeklinam, pegam — nastrgan hren	v vrtu	6.—7.	jeseni	
Janež divji <i>pimpinella saxifraga</i>	seme — <i>fructus pimpinellae</i> korenino — <i>radix pimpinellae</i>	kašlju, hripavosti, kamnom v mehurju, naduhi s sluzem, vodenici, putiki — čaj 10—20 g na ½ l vode	hripavosti, vnetju grla, bezgavk — grgranje, 4 kapljice tinkture na žlici vode	po travnikih, pašnikih	7.—9.	spomladi ali jeseni	suha korenika izzove bruhanje
Janež sladki <i>pimpinella anisum</i>	plodove, eterično olje — <i>fructus, oleum anisi</i>	zasliženosti prs, krčem v drobu, slabi menstruaciji, koliki, bolečinam v trebuhu — čaj 5—7 g na ½ l vode; škorbutu, naduhi, driski 2—6 kapljic olja na sladkorju	—	po vrtovih	7.—8.	ko je seme zrelo	
Ječmen <i>hordeum vulgare</i>	zrnje — <i>fructus hordii</i>	katarju mehurja, vročici, griži, hripavosti — čaj iz ½ l ječmena močimo 12 ur v 2 l vode, kuhamo ½ ure in osladimo	živčnim bol., rahitisu, kožnim bol. — obara iz 5 l vode in kg ječmenovega slada	se goji	6.	ko je zrnje zrelo	

Češmin

Čistilna krhlika

Grenkuljica

Jetičnik

Navadna krhlika

Arnika

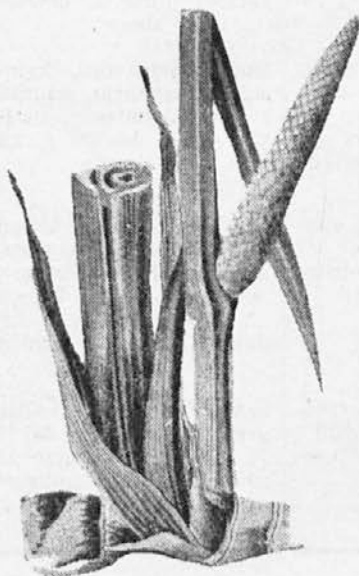
Glistovnica

Gladišnik

Dresen

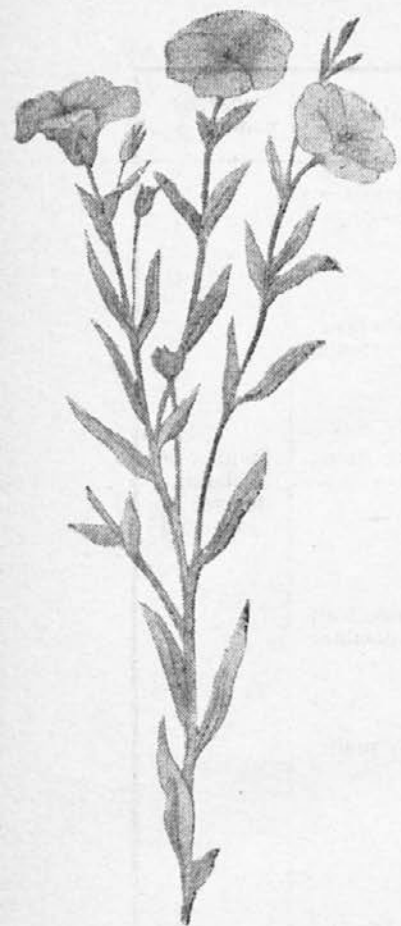

Kolmež

Lučnik

rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in cvete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Jetičnik <i>veronica officinalis</i>	celo rastlino — herba veronicae	pljučnim bol., bol. sečnih organov, navalu krvi, migreni — čaj 15 g na ½ l vode	tvorom v ustih in grlu — grgranje; ranam, opeklinam — obkladki	po suhih travnikih in gozdovih	6.—8.	junija—avgusta	
Kamilica zimska <i>anthemis nobilis</i>	cvete, olje — flores, oleum chamomillae	trešljiki, hipohondriji, histeriji, slabi prebavi, krčem v trebuhu, boleči menstruaciji — čaj 10 g na ½ l vode	bol. oči, ranam — izmivanje	v vrtu	6.—8.	ob času cvetenja	
Kamilica prava <i>matricaria chamomilla</i>	cvetne koške, olje — flores, oleum chamomillae vulgaris	krčem v želodcu in maternici, menstruaciji, neradni prebavi, napenjanju, krvotoku, ledvičnim in živčnim bol. — čaj 1 žlica na ½ l vode	nahodu — nosljanje prahu; kožnim izpuščajem, ranam, kostnim bol. — izmivanje	povsod	6.—7.	ob času cvetenja	kamilice ne kuhamo, temveč le poparimo
Kolmež <i>acorus calamus</i>	koreniko — rhizoma calami	težki, slabi prebavi, bramorjem, slabostim srca, hipohondriji, vodenici, histeriji — čaj 5—10 g na 1 del vode	rahitisu, ranam — kopeli	po močvirjih	6.—7.	jeseni ali spomladi	
Kopriva <i>urtica dioica</i>	mlado listje, korenine — herba, rhizoma urticae	zlatenici, zlati žili, bruhanju krvi, kamnom v ledvicah in mehuru, zaslizhenosti pljuč, dihal, nečisti koži — čaj 20 g na ½ l vode; vodenici, krvotoku — čaj iz korenin	prhaju, izpadu las — umivanje, masiranje	po grobljah	7.—8.	v maju	
Korenje <i>daucus carota</i>	korenje	glistam, katarju dihal, pljučnici, bledičnosti, rahitisu — sveže nastrgano korenje	tvorom — nastrgano korenje	v vrtu	7.—9.	jeseni	
Kreša vodna <i>nasturtium officinale</i>	sveže zelišče	pljučnim bol., škorbuto, vodenici, kožnim izpuščajem, otekli vranici — čaj 15 g na ½ l vode	—	v vrtu	6.—7.	od februarja do jeseni	
Krhlika čistilna <i>rhamnus cathartica</i>	sveže plodove, skorjo — fructus, cortex rhamni catharticae	zaprtju, slabi prebavi, vodenici — čaj iz skorje; kožnim izpuščajem, zlatenici, vodenici — sirup iz jagod	—	po gozdovih kot podrast	5.—6.	jeseni	večje količine povzročajo bruhanje!
Krhlika navadna <i>rhamnus frangula</i>	skorjo — cortex frangulae	zlati žili, bol. jeter, vranice, vodenici — čaj 20 do 30 g kuhamo ½ ure v ½ l vode	garjam, hrastam — umivanje z zavretkom	po gozdovih kot podrast	5.—6.	zgodaj spomladi mlado lubje	naj se šibke osebe z njo ne zdravijo!
Lan <i>linum usitatissimum</i>	seme, prgo, olje — semen, farina, oleum lini	razdražljivosti črevesa, tvorom, ranam v želodcu, driski, bol. dihal, jetiki — čaj 1 žličke semena na skodelico vrele vode	koliki — klistir iz olja; oteklinam, tvorom, driski, griži, krčem — obkladki iz vroče kuhane lanene moke, opeklinam obkladki lan. olja	na polju	6.—7.	ko je seme zrelo	
Lapuh <i>tussilago farfara</i>	liste — folia farfarae	vsem pljučnim bol., influenci, tuberkulozi, gnojnim, oteklim žlezam, škrofulozi — čaj 10 g na 1 skodelico vode	vnetim tvorom, ranam, šenu — polaganje svežega listja	vlažnih travnikih, ob potih	3.—4.	od aprila dalje	
Lipa <i>thilia parviflora</i>	cvete — flores thiliae	pljučnim bol., kašlju, influenci, vročici — čaj 10 g na ½ l vode	opeklinam, pegam, gubam, izpadanju las — obkladki	po gozdovih	6.	ob času cvetenja	
Lučnik <i>verbascum thapsus</i>	cvete brez čaš — flores verbasci	pljučnim bol., driski, griži, neradni menstruaciji, zlatenici, bol. jeter — čaj 15 g na ½ l vode	zlati žili — obkladki 60 g na ½ l mleka	po neobdelanem svetu, travnikih	6.—8.	ob času cvetenja	pazi, da so cveti res brez čaš, ker so čaše strupene

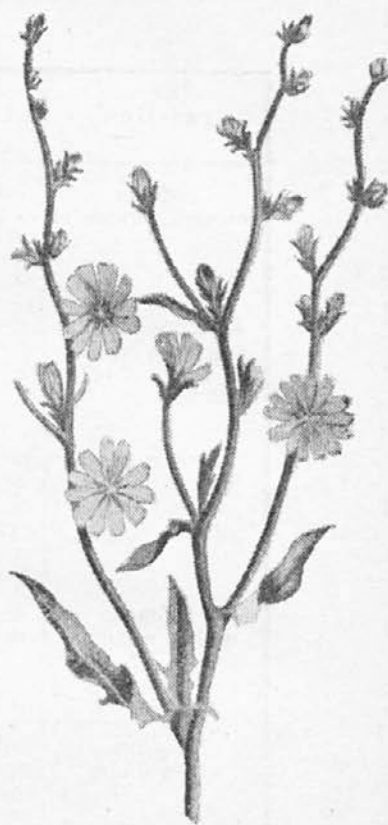
Lan

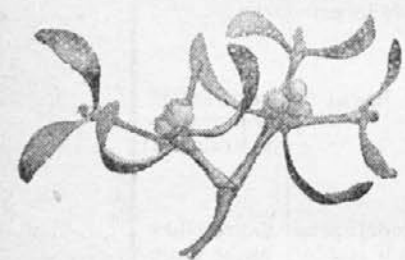
Lapuh

Milnica

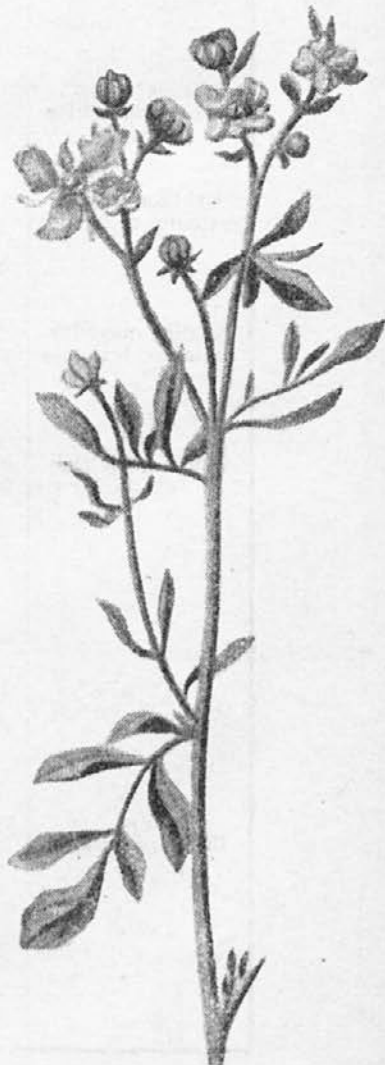
Potrošnik

Omela

Črna meta

Vinska meta

Pljučnik

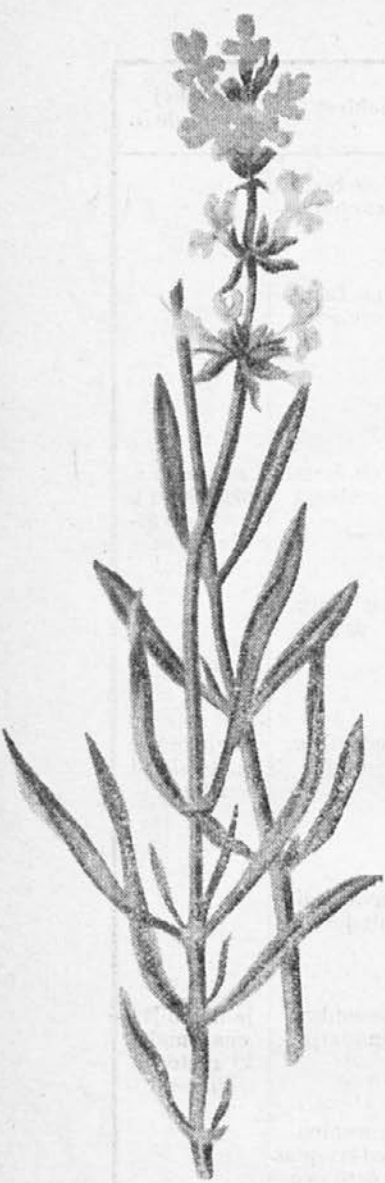

Poprova meta

Reprat

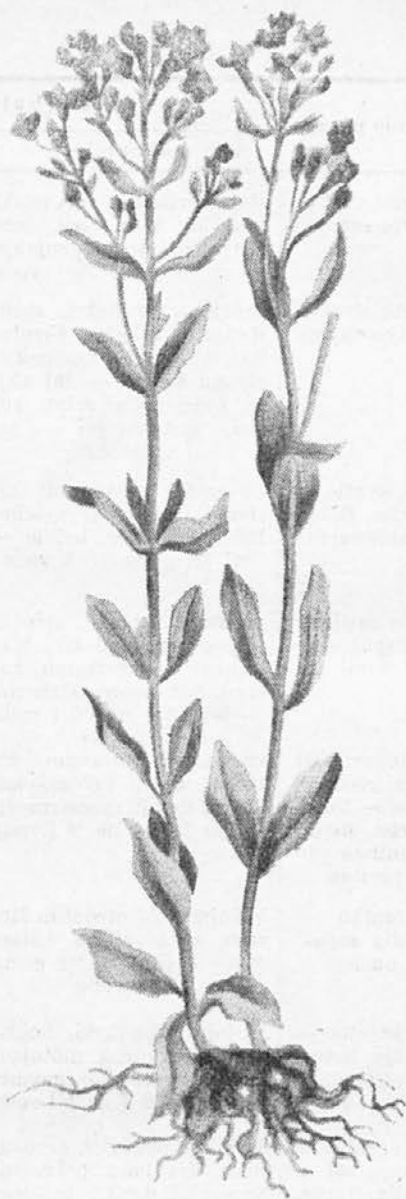
rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in evete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Materina dušica thymus serpyllum	cvetočo zel — herba serpylli	slabokrvnosti, preveliki množini žolča, bol. mehurja, ledvic, napenjanju — čaj 5 g na ½ l vode	slabim živcem — kopel ½ kg na kad vode	po travnikih	7.	ob času cvetenja	
Materina dušica vrtna thymus vulgaris	cvetočo zel — herba thymi	krčem v trebuhu, menstruaciji, želodcu, škrofulozi, trdovratnemu oslovskemu kašlju — čaj 15 g na 1 del vode; astmi, sušici, vnetju pljuč — izvleček	oslabljenju živcev, škrofulozi — kopel	v vrtu	5.—6.	ob času cvetenja	
Meseček calendula officinalis	zel, cvetje — herba, flores calendulae	zlatenici, nervoznosti, histeriji, padavici, oslabelosti, bol. jeter, ledvic — čaj 10 g na ½ l vode	raku, ranam, zmečkaninam, gnojnim opeklinam, tvorom — obkladki	po vrtovih	6.—9.	ob času cvetenja	se zdravi z mesečkom le po zdravniškem nasvetu!
Meta črna marrubium vulgare	celo rastlino — herba marrubii	pljučnim bol., splošni oslabelosti, zlati žili, bledičnosti, oslovskemu kašlju, bol. jeter, zlatenici — čaj 10 g na ½ l vode	izpuščajem — obkladki	ob potih, po pašnikih	5.—8.	od junija dalje	
Meta poprova mentha piperita	liste, cvetočo zel, metino olje — folia, herba, oleum menthae piperitae	nervoznim težavam želodca, črev, krčem, koliki, histeriji, menstruaciji — čaj 2—5 g na ½ l vode	nevralgiji, revmi — masiranje z oljem; šenu, revmi — obkladki z odvarkom	ob jarkih	6.—8.	od julija dalje	imajo ostale mete slabši učinek
Milnica saponaria officinalis	koreniko — radix saponariae	kožnim bol., otrdelim žlezam, trdovratnim katarjem — čaj 15—30 g na ½ l vode	—	ob potih	7.—8.	spomladi ali jeseni	
Omela bela viscum album	enoletne veje, liste	zastoju toka krvi, božjasti, krčem otrok, motnjam v krvi, premočni menarhi — čaj 30 g na 1 l vode	bolečinam v spodnjem delu telesa — kopel	po drevju	3.—4.	decembra, januarja	je najboljša ona omela, ki raste na hrastu
Oslad močvirski spiraea ulmaria	korenine, cvetje, zel — radix, flores, herba spiraeae	steklini, vodenici, belemu toku, krvotoku, premočni menarhi, driski, temenci — čaj 10—15 g na 1 l vode	gnojnim ranam, raztrgninam — obliž	po močvirjih	7.—8.	korenino pred cvetjem, v času cvetenja, jeseni	
Oves avena sativa	slamo, seme	kašlju, katarju, pljučni tuberkulozi, nespečnosti, ohromelosti, prenapetosti živcev — čaj, pest slame na ½ l vode, čaj iz semena	lišajem, revmi — kopeli z ovseno slamo	na njivi	7.	jeseni	
Pelin divji artemisia vulgaris	zel, korenino — herba, radix artemisiae	splošni oslabelosti, kronični driski, hemeroidom, božjasti, živčnim bolečinam, histeriji — čaj listov in cvetov 6 g na kozarcu vina; božjasti — sigurno učinkuje korenika	—	med grmovjem ob potih	8.—9.	avgusta, septembra	
Pelin pravi artemisia absinthium	liste, cvetočo zel — herba absinthii	slabi krvi, bramorjem, vodenici, zlatenici, akutnemu revmatizmu, bledičnosti, bol. jeter — čaj 15 g na ¼ l vode; pomanjkanju teka, slabostim želodca, krčem — pelinovo vino	očesnim bol., oteklinam, naglušnosti — izmivanje s čajem	v vrtu	7.—8.	julija, avgusta	ne jemlji preveč, ker vsebuje strup tujol
Peteršilj petroselinum sativum	korenine, plod, liste — radix, fructus, folia petroselini	šibki prebavi, ledvičnim bol., vodenici, bol. vranice, zlatenici — čaj 40 g na ½ l vode; uhajanju vode, ledvični vodenici — čaj 4 do 5 g semena na ½ l vode	oteklim, gnojnim žlezam, vnetju oči — obkladki	v vrtu	6.—8.	od junija dalje	

Sivka

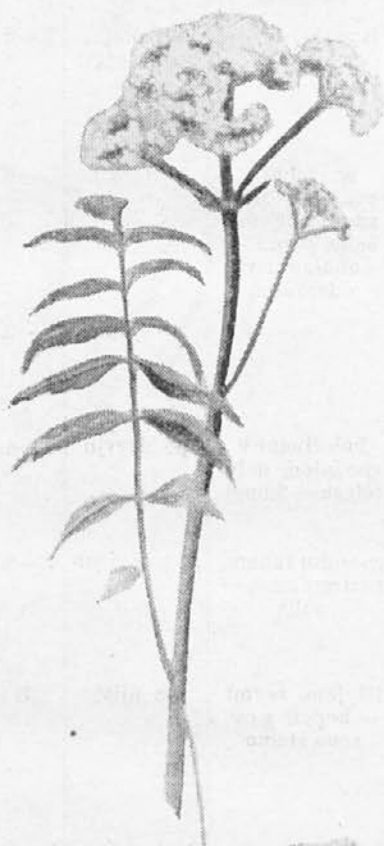
Oman

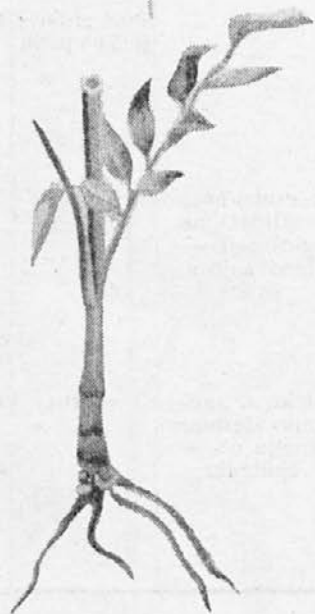
Tavžentroža

Krénica

Repinec

Špajka

Suličasti trpotec

Zajbelj

rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in cvete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Plešec <i>capsella bursa pastoris</i>	vso zel	krvotoku, krvavenju iz želodca, notranjim krvavitvam, bolečinam v želodcu, želodčnim kamnom, premočni menstruaciji ob meni — čaj 25 g na $\frac{1}{4}$ l vode	—	ob potih, njivah, travnikih	vse leto	poleti in jeseni	
Pljučnik <i>pulmonaria officinalis</i>	koreninske liste, korenino — folia, herba pulmonariae maculosae	pljučnim bol., bljuvanju krvi, griži, driski — 15 g na $\frac{1}{2}$ l vode	vnetju grla — grgranje	v gozdovih	3.—4.	od junija dalje	
Petrošnik <i>cichorium intybus</i>	celo rastlino, korenino	zlatenici, hipohondriji, histeriji, zaprtju jeter, vranice, zlati žili, pljučnim boleznim — čaj 15 do 25 g na $\frac{1}{2}$ l vode	atrofiji — masiranje s cvetjem	povsod	7.—9.	avgusta	
Preslica <i>equisetum arvense</i>	vso zel	krvavitvam, bol. srca, jeter, ledvic, vodenici — čaj 20 g na $\frac{1}{2}$ l vode	zastarelim ranam, ki se gnoje — obkladki	po vlažnih njivah	3.—4.	spomladi in jeseni	čaj žene močno na vodo
Rabarbara <i>rheum officinale</i>	olupljeno koreniko — rhizoma rhei; listne peclje	slabi prebavi, trdovratnemu želodčnemu, črevesnemu katarju, zlatenici, bol. jeter — čaj 2 g na $\frac{1}{4}$ l vode	—	v vrtu	4.—5.	liste spomladi, koreniko jeseni	je močno dristilo!
Regrat <i>taraxacum officinale</i>	listje, korenine — radix, radix taraxaci	zaprtju, bol. jeter, zlatenici, vranici, zlati žili, vodenici — čaj iz korenin in listja 15 g na $\frac{1}{2}$ l vode	—	povsod	4.—5.	liste spomladi, korenine septembra	prevelika množina škoduje prebavilom
Repinec <i>lappa officinalis</i>	koreniko — radix bardanae	tvorom v želodcu, napenjanju, slabi krvi, vročici — čaj 15 g na $\frac{1}{2}$ l vode	gnojnim ranam, tvorom, lišajem, izpuščajem — obkladke iz čaja	ob potih in mejah	6.—8.	jeseni	
Resa hribska <i>alchemilla vulgaris</i>	korenino, zel — radix, herba alchemillae	krvotoku, griži, lenemu črevesu, vodenici, sladkorni bol. — čaj 15 g na $\frac{1}{2}$ l vode	ranam, tvorom — obkladki 15 g na $\frac{1}{2}$ l vode	po gorskih pašnikih	5.—7.	ob času cvetenja, jeseni	
Rman <i>achillea millefolium</i>	liste, cvete — herba, flores millefolii	bol. jeter, oslabelosti mehurja, hemeroidom, motnjam pri menstruaciji, želodčnim, črevesnim bol., krvotoku, krčem, pljučnim bol. — čaj 20 g na $\frac{1}{2}$ l vode	splošni oslabelosti, protinu v členkih — kopel	povsod	6.—9.	ob času cvetenja	
Rutica vinska <i>ruta graveolens</i>	liste, zel — folia, herba rutae	krvnemu pritisku, glavobolu, srčnemu utripanju, krčem v trebuhu, kožnim izpuščajem, živčnim bol. — čaj 5—7 g na $\frac{1}{2}$ l vode	vnetemu grlu, šibkim očem — umivanje 3 kapljice tinkture na $\frac{1}{4}$ l vode	po starih grobljah	7.—8.	junija	čaj le namakamo, vreti ne sme!
Sivka <i>lavendula vera (spica)</i>	zel, cvetje, olje — herba, flores, oleum lavendulae	navalu krvi, glavobolu, omedlevici, živčni slabosti, razburjenju, migreni, histeriji — čaj 3 g na $\frac{1}{4}$ l vode	revmi, podplutbam, oslabelosti — masiranje s špiritom	po vrtovih	7.—8.	ob času cvetenja	
Smetljika <i>euphrasia officinalis</i>	vso zel	zastarelim katarjem, hripavosti, želodčnim bol. — čaj 5 g na $\frac{1}{2}$ l vode	vsem očesnim bol. — izmivanje s čajem	po gozdovih, suhih travnikih	7.—9.	avgusta, septembra	
Smreka <i>picea excelsa</i>	mlade poganjke, igle	pljučnim bol. — čaj iz 60 g svežih poganjkov na $\frac{1}{2}$ l vode	pljučnim bol. — inhaliramo terpentini; ranam, ozeblinam, otredlim žlezam — masiranje z mazilom	po gozdovih	5.	spomladi	

rastlino	od nje porabi	proti (bolezni)		roža raste	in evete meseca	nabiraj jo	posebej pomni, da...
		notranje	zunanje				
Srēna moč <i>potentilla tormen- tilla</i>	korenino — rhizoma tor- mentillae	krvavitvam, zasliženosti pljuč, zlatenici, krvotoku — čaj 10 g na 1 l vode; driski, vročici, krvavi gri- ži, notranjim ranam — 1 g praška 2 krat na dan	odprtim ranam, kožnim razpo- kam — ovitki	ob gozdnih robvih in travniki	5.—8.	spomladi, jeseni	
Šentjanževka <i>hypericum perfo- ratum</i>	zel, cvetje — herba, flores hyperici	bol. jeter, ledvic, nervoz- nemu glavobolu, krčem v maternici, slabim živcem — 30 g na 1 l vode	krčem, opekli- nam, izpahom — masiranje z oljem	ob sončnih gozdnih me- jah in paš- nikih	6.—8.	ob času cvetenja	
Špajka <i>valeriana officinalis</i>	korenino — rhizoma vale- rianae	razdraženosti živcev, srca, krčem v srcu in trebuhu, splošni nervoznosti, ome- dlevici, histeriji, nevral- giji, težavam pri prebavi — čaj 20 g na ½ l vode	glistam, krčem v trebuhu, ma- ternici, trdo- vratni griži — klistir 10 g na ¼ l vode	po mokrih travniki in pobočjih	7.—8.	jeseni	predolgo zdravljenje škoduje pre- bavilom in povzroča glavobol
Tavžentroža <i>erythraea centau- rium</i>	celo zel — herba centaui	želodčnim bol., slabi pre- bavi, navalu krvi, mot- njam v krvi in želodeu, kožnim bol. — čaj 10 g na ½ l vode	—	po gozdovih, pobočjih, travniki	6.—8.	ob času cvetenja	
Trn črni <i>prunus spinosa</i>	cvete, liste, plod — flores, folia, fructus prunus spi- nosae	želodčnim krčem, slabi krvi, nečisti koži, bol. seč- nih organov — čaj 5 g cvetja na ¼ l vode; ner- voznosti, krvavi griži, krvotoku, šibkemu že- lodeu — jagode na vinu	—	povsod	3.—4.	spomladi, jeseni	
Trpotec <i>plantago lanceolata</i>	liste — herba plantaginis lanceolatae	zasliženosti pljuč, starim katarjem, krvavitvam, dri- ski, belemu toku, zlati žili — čaj 30 g na ½ l vode ali vina	tvorom, pikom mrčesa, mokrim lišajem, vnetju oči — obkladki, zmečkani sveži listi	ob potih, povsod	4.—10.	od aprila dalje	so ostali trpotci manj zdravilni
Trta vinska <i>vitis vinifera</i>	celo rastlino	zasliženosti pljuč, želod- ca, črev — jagode; krva- vi griži — sok mladih poganjkov; pesku v led- vicah, revmi, bruhanju — sok iz obrezanih trt	pegam, vnetim očem — umi- vanje s sokom iz obrezane trte	po vino- gradih	6.—7.	spomladi, jeseni	
Verbena <i>verbena officinalis</i>	vso zel — herba ver- benae	zlatenici, zaostali menar- hi, kroničnemu katarju, oslovskega kašlju, pesku v mehurju — čaj 10 g na ½ l vode	lišajem, garjam — umivanje; zasliženosti vra- tu, gnojenju — grgranje	po suhih travniki in pustem svetu	6.—9.	od junija do oktobra	
Zdravje vsega sveta <i>geum urbanum</i>	koreniko — rhizoma gei urbani	želodčni vročici, driski, belemu toku, legarjevi mrzlici, krvavenju notra- njih organov — čaj 30 g na ½ l vode; rahitisu, bramorjem, mrzlici, mot- njam pri menstruaciji — 15 kapljic tinkture	—	pred grmov- jem, ob plo- tovih	7.—8.	spomladi	so korenine iz suhe zem- lje boljše!
Žajbelj <i>salvia officinalis</i>	liste — folia salviae	nočnemu potenju, pljučnim bol., zasliženosti želodca; bol. jeter, ledvic — čaj 10 g na ½ l vode ali mleka	vnetju ust, man- dljev, dlesni, gnojenju v ustih, vratu — grgra- nje s čajem	po vrtovih	7.—8.	pred cvetenjem	

Mladinska založba

Zastopstvo Mariettija,
LJUBLJANA, STARI TRG 30

knjige Salezijanske izdaje vse Knjižice, vse za šolo in pisarno

ima po najugodnejših
cenah misale, breviri-
je in druge bogoslov-
ne knjige. Tu se dobi-
jo poleg drugih knjig

Etikete-graver

JOŠKO DOLENC
LJUBLJANA, MESTNI TRG 5/1

Telefon 44-25

KAKO NAS OČI

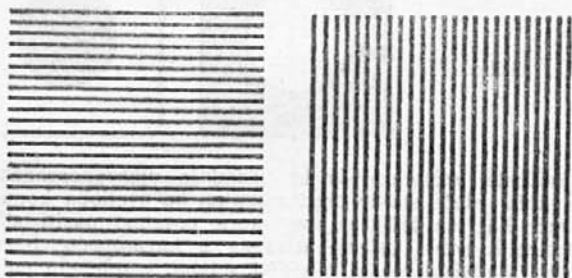
Najbolj verna priča vsega dogajanja v vnanjem svetu je naše oko, ki čutno dušo veže kakor most s stvarstvom okrog nas. Brez vida, ki kaže na čudovito iznajdljivost, bi bilo življenje nemogoče. Ni pa čudno, da se v zamotanem ustroju naših oči, ki prenašajo svetlobne vtise iz vnanjega sveta v našo notranjost, skrivajo tudi neke hibe, ki se jih pa zaradi navade komaj zavedamo.

Na mrežici v očesu je nešteto majhnih, za svetlobo občutljivih teles, ki po prav tolikih živčnih vodih brzojavijo vidni centrali, kaj je iz vnanjega sveta vdrlo skozi lečo zrkla. Nekatera teh teles so občutljiva le za svetlobo in temo, druga pa spet za razne barve. Vse zapleteno delo poteka brez posebnega napora.

V mnogih primerih pa se lahko prepričamo, da nas sicer tako nedolžne oči varajo. Tu hočemo navesti le nekaj značilnih, ki vas bodo brez dvoma spravili v začudenje, čeprav zaradi vsega tega še ne bomo izgubili vere v verodostojnost našega odličnega čuta.

Prav lahko na primer vidimo, da je naše oko mnogo bolj dovzetno za vodoravne črte ko za navpične. Navpične so našemu vidu skoraj zapreka, dočim oko po vodoravnih nekam lagodno zdrсне.

Oglejte si sliko števil. 1.: Čeprav sta s črtami pokriti ploskvi natančna kvadrata, se nam vendar zdi leva ploskev višja,

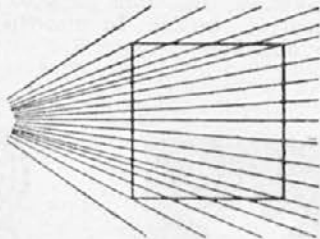
Slika 1.

desna pa širša. Nihče vam ne bo verjel, če boste rekli, da je prelepi cilinder na sliki števil. 2. spodaj prav toliko širok kakor visok. Sleherni bo vzel kako merilo v roko, da bi se prepričal. Vtis, ki ga delajo gole črte, igra važno vlogo v upodabljalni umetnosti in v modnem krojstvu.

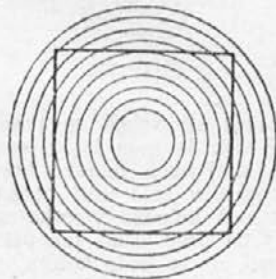
Do zelo značilnih prevar pridemo v slikah 3-5: Prva vam kaže kvadrat v žarkastem trakovju, oko pa pravi, da ni kvadrat, marveč zveržen četverkotnik, čigar leva stranica je daljša od desne, vodoravni pa da nista vzporedni. A vendar je kvadrat. — Druga slika kaže kvadrat v skupku istosre-

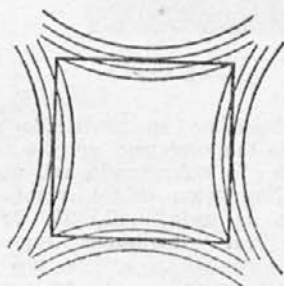
Slika 2.

Slika 3.

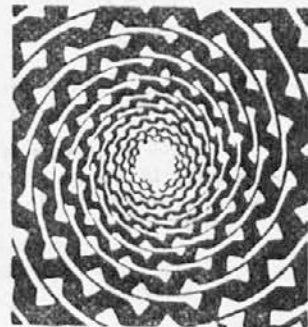
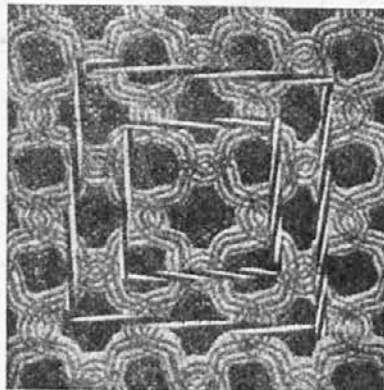
Slika 4.

Slika 5.

dišnih krogov. Spet se nam zdi, da so temu vrtanemu kvadratu stranice vdrte. Pa ni tako. — Pri tretji sliki je kvadrat celo izbočen, čeprav je še zmeraj pravi kvadrat. Vsega tega so kajpada krive poševne črte in krogi, ki sekajo vzporedne črte ter jih za naš vid nekam razvlečejo ali utesnijo.

Še bolj krepka je ta prevara, če v okvir vnesemo poševne črte, kar lepo kažeta sliki 6 in 7: Na prvi sta kvadrata docela zveržena; na drugi pa je upodobljena tako imenovana »Fraserjeva spirala«, ki pa nikakor ni spirala, marveč več

Slika 6.

Slika 7.

vrtanih sklenjenih krogov. Če nočeš verjeti, vzemi svinčnik in pojdi za črto, pa boš videl.

Slika 8. nam ponovno pokaže, kako poševne črte vplivajo na vzporednice. Na videz gresta vzporednici z leve na desno narazen, pa ni tako. V slikah 9 in 10 lahko opazujemo, kako poševne lege krajšajo dolžine. Vse črte v teh slikah so enako dolge, a vendar nam vid pravi, da so poševne krajše.

S podobno prevaro si pomagajo večkrat bistré šivilje in modelirji, da zabrišejo kako neprijetno telesno hibo. Tako na primer s črto prepasnice lahko znižajo previsoka ramena. Če na ravnem podstavku zgradiš stebre, ki so zgoraj tanjši ko pri vnožju, dobi gledalec vtis, da silijo stebri narazen. To so prav dobro vedeli že stari grški umetniki, zato so pri gradnji Parthenona podstavek sezidali tako, da se proti obeima koncema znižuje. Pri 30 m dolgem prednjem podstavku za stebre je sredina za 7 cm višja ko skrajna konca, pri 68.5 m dolgih stranskih podstavkih pa celo za 10 cm.

Tudi lega črt znatno vpliva na dojemanje razdalj. Pika v sliki 11 leži prav gotovo v spodnji polovici trikotnika, nam pravi naše nedolžno oko, a vendar leži natančno v sredini med spodnjim oglom in gornjo vodoravno stranico. Ta vtis lahko še bolj okrepimo, če v obe enako visoki trikotnikovi

Slika 8.

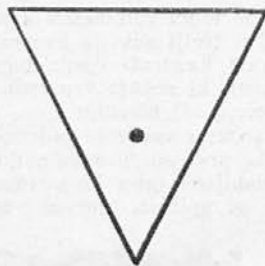

Slika 9.

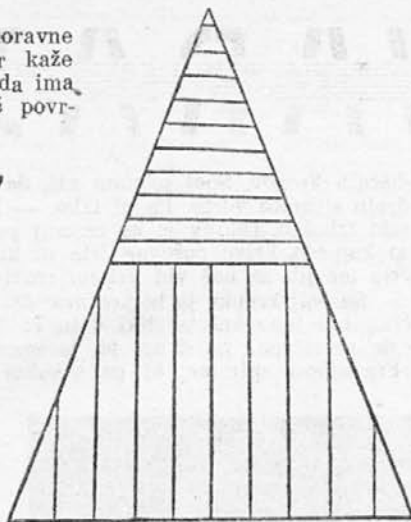

Slika 10.

»polovici« vrtamo vodoravne in navpične črte, kakor kaže slika 12. Kdo bi verjel, da ima spodnji del trikrat več površine ko zgornji.

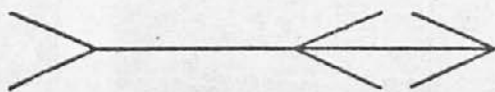
Slika 11.

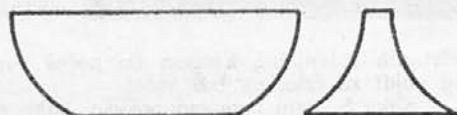
Slika 12.

Podobne prevare vidimo na slikah 13–15. Niza krogov na sliki 16 sta na videz usločena, toda spodnje obodne točke gornje verige in gornje obodne točke spodnje verige ležijo v premi črti.

Slika 13.

Na sliki 13 je prvi del vodoravne črte prav tako dolg ko drugi del. Dalje sta na sliki 14 osnovnici skodelice in svečnika enaki. Kdo bi verjel, da je premer kroga v gornji podobi sl. 15 ravno tako dolg ko najbližja razdalja obeh polkrogov v liku na levi? Levi notranji klin na spodnji podobi sl. 15 ni prav nič širši ko desni.

Slika 14.

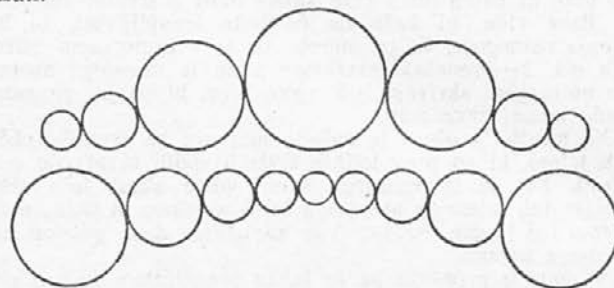
Slika 15.

Beli krog na sliki 17 je zaradi svetlobe, ki jo oddaja, videti večji kakor sosednji črni krog na belem ozadju. Če slika 18 približaš očem toliko, da se nos dotika papirja, tedaj ne vidiš več samo bele črte na črnem ozadju, marveč belina skoraj čisto prekrije in prevpije veliko širše črno ozadje. Svetlobno žarenje je sploh tako močno, da se oko kmalu utruji in beline ne more več sprejemati, kakor lahko ugotavljaš pri isti podobi. Križišča belih črt namreč so videti siva. V glavni opazovalni smeri se pa oko ne utruji tako hitro. Če vzameš eno izmed križišč na piko, bo to videti čisto belo, vsa druga pa so siva.

Posebno zanimive prevare doživljamo pri opazovanju vtisov svetlobe in teme. Svetli predmeti svetlobo odbijajo. Obilica odbite svetlobe predmet razširja. Vodna gladina odbija sončne žarke, ki nam slepijo vid prav tako ko snežna odeja pri zimskem športu. Temna cunjja hlastno vpija sončne žarke, svetlobne in toplotne žarke. Če leži na snegu ob sončnem zimskem dnevu, boš lahko opazil, kako se sneg pod njo topi in kako se cunjja polagoma pogreza v sneg. Svetel sončnik nas varuje pred žarkim soncem; temna obleka nas greje, a hkrati dela vtis, da smo vitkejši kakor v resnici (današnja moda ve, to prav dobro!).

Utrujenost celic v očesu, ki so občutljive za svetlo-temno, se včasih tako stopnjuje, da si vid skuša na utrujenih mestih poiskati ravnovesje z izžarenjem nasprotno temno-svetle slike.

Zaglej se za pol minute v črno piko sredi svetle zvezde na sliki 19 in takoj nato sliko hitro pokrij z listom papirja. Prav kmalu boš opazil na istem mestu črno zvezdo na belem ozadju. Pri svetlobi svetilke bo svetlo ozadje videti rumenkasto. Posebno močno svetlo-temno nasprotje dobiš, če gledaš na okenski okvir, ki ima za ozadje žareče nebo. Ko boš zaprl oči, boš zagledal podobo okvira, ki se noče zlepa zbrisati.

Slika 16.

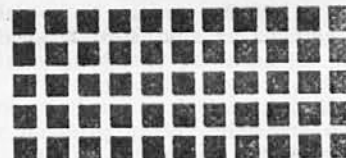
Pri pogledu v sonce ne pridejo samo celice, ki so občutljive za svetlo-temno, iz ravnovesja, marveč tudi barvne celice, ki pa niso vse enako občutljive. Ko po pogledu v sonce zapreš oči, vidiš najprej zelenkastomodro, potem temnomodro,

Slika 17.

vijoličasto, rožnatordeče in nazadnje umazanooranžno sonce. Če držiš rdeče steklo pred zelenim, bo svetloba komaj svetila skozi. Na vse take pojave mora posebno paziti slikar. Pri akvarelih senči zelena drevesa s karminasto barvo. Siva barva v rdečem polju je videti zelena, v zelenem polju rdeča.

Slika 18.

Končno še besedo o optičnih prevarah, ki povzročajo nekako vidno omotico. Sediš na vlaku in gledaš v oddele vlaka, ki stoji na sosednem tiru. Tvoj vlak se začne premikati. Po nekaj trenutkih pa opaziš, da se ne premika tvoj vlak, marveč sosedni. To omotično dejstvo ugotavljaš z nerodnim občutkom.

Slika 19.

Slika 20.

Resnično ali navidezno gugajoči ali vrteči se predmeti imajo tak omotičen vpliv na naš vid, da nam lahko postane slabo. To dobro vedo vsi, ki so kdaj imeli morskbolezen.

Neprijeten učinek vidne omotice v zelo mili obliki vidimo na zadnji sliki 20. Če vzameš koledar v roke in ga nekajkrat v majhnem krogu zavrtiš pred očmi ter pri tem upreš pogled na kolesje, boš opazil, da se bodo kolesa začela vrteti; najbolj pa te bo pri tem presenetilo, da se zobato kolo v sredi vrti v nasprotni smeri.

Smejmo se!

RAZVAJEN OTROK

»Jeli otrok že dobil ošpice,« je bila vprašala pestunja nekega milijonarja.

»Za božjo voljo, ne govorite tako glasno,« je bil odgovor, »ako otrok to sliši, bo proč z njim. Zakaj to otroče hoče imeti vse, česar bi ne smelo imeti in vpije tako dolgo, dokler ne dobi.«

LJUBEZNIIVOST

Ona: »Zakaj si vselej pri oknu, kadar pojem?«
On: »Nočem, da bi ljudje mislili, da te tepem.«

DOBROTNIK REVEZEVE

Gospa Minka: »O njem pravijo, da je prvi, ki seže v žep, kadar gre za dobrotelost.«

Gospa Roza: »Da, in roko potegne iz žepa šele, ko mine nevarnost.«

PRED SODIŠČEM

»Priča, zakaj niste nastopili, ko ste se začela ta dva v gostilni obdelavati s stoli?«

»Ker sta bila v krčmi samo dva stola,« gospod sodnik.

ČEMU KNJIGE

Učitelj Tevžaju: »Že spet se nisi ničesar učil. Čemu pa imaš knjige?«

Tevžaj: »Da ne nosim prazne torbe v šolo.«

ČUDEŽ

Profesor Integral jo maha po glavni ulici, na eni nogi ima rjav, na drugi pa črn čevljev.«

Prijatelj ga ustavi in pravi: »Za božjo voljo, kam pa greste? Na eni nogi čevljev črn, na drugi rjav?«

»Čakajte, kolega,« reče profesor, »kar je najbolj čudno, je to, da imam doma še en par takih čevljev.«

TOLAŽBA

Mlada vdova je obupno jokala ob grobu svojega moža. Naenkrat se umiri in reče: »Eno tolažbo pa vendarle imam: sedaj vsaj vem, kje si ponoči.«

SLAB UČITELJ

Nekje v Južni Srbiji so se kmetje napili. Tedaj vstopi učitelj, navdušen apostol treznosti, pa prične kmetom govoriti o pogubnosti pijančevanja: »Pijan človek izgubi pamet. Celo žival je pametnejša kot pijanec. Če bi pred osla postavil škaf z vodo in škaf z žganjem, kaj mislite, katerega se bo lotil?«

»Onega z vodo,« pravi eden izmed pijancev.

»A zakaj?« z govorniškimi poudarkom vpraša učitelj.

»Ker je osel,« mu odgovorijo vsi hkrati.

IZVRSTEN ODVETNIK

Peter: »Zakaj se držiš tako kisló, Pavle?«

Pavle: »Prihajam s sodišča, kjer sem tožil lastnika nekega psa, ki me je ugriznil.«

Peter: »No, in si pravdo dobil?«

Pavle: »Ne. Lastnika psa je zagovarjal odvetnik, ki je sodnike prepričal, da sem prav za prav jaz ugriznil psa, ne on mene.«

KUŠAR LUDVIK

splošno pečarstvo in keramika

Mala vas št. 50a - Ježica

GOSKA

Učenec vpraša učitelja: »Gospod učitelj, mama mi je naročila, naj vas vprašam, če radi jeste gosje meso.«

Učitelj: »Povej mami, da gosje meso zelo rad jem.«

Čez teden dni vpraša učitelj učenca: »No, kaj je z gosko?«

»Prosim, gospod učitelj, ozdravela je,« se je odrezal učenec.

Z OBCINSKE SEJE

Župan: »Nikoli vas ne vidim, da bi pri sejah kdaj usta odprli.«

Odbornik: »Kaj res ne opazite, kako se mi zdeha, kadar vi govorite?«

Vsakovrstne **mesne izdelke**
priporoča **mesarija JAVORNIK**
Ljubljana, Wolfova

ZAKAJ SE GA BOJI

»Kaj ti je naredil ta človek, da se ga tako izogiblješ?«
»Čevlje.«

HUDOMUSNO

Zdravnik: »Meni se zdi, da preveč vašega lastnega vina spijete.«

Vinski trgovec: »Kako mislite to, gospod doktor?«

Zdravnik: »I no, vodenica se vas prijemlje.«

NA ŠTIRI OČI

»Ti, alj ima mož pravico odpirati ženina pisma?«

»Pravico ima že, ampak korajže ne.«

ZASLUŽEN ODGOVOR

Jezuit se je peljal v družbi razgrajačev. Med njimi je bila tudi gospodična, ki si je drznila drezati duhovnika s pikrimi besedami. Dejala je: »Katoličana takoj poznaš že po obrazu; vsak tako neizmerno neumno izgleda.«

Jezuit vstane, se prikloni in reče: »Potem ste, gospodična, gotovo katoličanka.«

KREPAK ODGOVOR

Duhovnik na vlaku. Norčujejo se iz njega. Nazadnje vstane na videz imeniten, šolan gospod in pravi:

»Gospod, ali že vedo, da kadar koli so v Parizu med francosko revolucijo obesili duhovnika, so obenem obesili tudi osla?«

Duhovnik odvrne: »Tega nisem vedel. Toda zahvalim Boga, da nisva midva živela v tistem mestu v tistih časih.«

MONOGRAME
ENTEL — AŽUR — GUMBICE
GUMBE — PLISE

fino in hitro izvrši

Matek & Mikeš

Ljubljana, Franciška ul.
Nasproti Uniana

VEZENJE PERILA — PREDTISK
ŽENSKIH ROČNIH DEL

Lepote domovine

ZANIMIVOSTI SVETA V SLIKI IN BESEDI

prinaša

**NAJLEPŠI, NAJPOPOLNEJŠI,
NAJCENEJŠI**

ilustrirani družinski mesečnik

Letna naročnina 30— lir

Naročite ga pri upravi
v Ljubljani, trgovina
Ničman, Kopitarjeva ul.

NA TO JE POZABIL

Oče: »Čas je že, da gremo spat. Mislim, da bi bilo dobro, če bi se že tudi Slavkin ženin poslovil.«

Mati: »Pusti ju, naj še malo pokramljata. Spomni se, kaj sva delala midva, ko sva bila mlada.«

Oče: »O, gromska strela! Na to sem pa čisto pozabil. Takoj ga zapodim.«

MOŽGANI

Na nekem zdravniškem zborovanju je govoril znamenit zdravnik. Ob koncu ga navzoči prosijo naj bi jim povedal še kaj o možganih. Pa jim raztreseno odvrne: »Danes imam nekaj drugega v glavi.«

O USTVARJENJU ČLOVEKA

Otroci se pogovarjajo o ustvarjenju človeka. Nato Gašperček: »Ali verjameš, Blažek, da smo iz prahu in pepela?«

Blažek: »Seveda verjamem.«

Gašperček: »Iz česa so pa zamorci?«

Blažek: »Iz saj!«

V DOBRIH ROKAH

»Možiček, pa ne boš pozabil zalivati rož, dokler me ne bo doma?«

»Le nikar nič ne skrbi, jaz vem, kaj je žeja.«

ZELO DVOUMNO

Žena: »Kako ti ugaja moj novi slamnik?«

Mož: »Imenitno! Kakor bi ti izrastel iz glave.«

PO KONJSKIH SILAH DIŠI

Odjemalka pri mesarju: »Gospod, vi izdelujete klobase s stroji na pogon?«

Mesar: »Ne, ne!«

Odjemalka: »Zakaj pa potem tale vaša klobasa tako diši po konjskih silah...«

V ŠOLI

Učitelj razlaga: »Kilogram ima 100 dekegramov in dekegram ima deset gramov.« Nato vpraša: »Ali ste vsi razumeli?«

Pepček: »Koliko gramov ima pa — telegram?«

RAZBURJEN

Zdravnik: »Varovati se morate vedno, da se ne razburite.«

Bolnik: »Ali še kaj drugega, gospod zdravnik?«

Zdravnik: »Potem pa piti smete samo vodo.«

Bolnik: »To mi je nemogoče. Že misel na to me razburja.«

MILO ZA DRAGO

Prvi: »Ti, tvoja ušesa so pa vsak dan daljša!«

Drugi: »Kajne, iz mojih ušes in pa tvoje pameti bi se dal napraviti kapitalen osel.«

DOBER SVET

»Preklicano smolo imam,« toži sosed sosedu. Letos mi je voda že trikrat zalila kurnike in ob vse kokoši sem bil.«

»Kaj si ne znaš pomagati? Omisli si namesto kokoši — race.«

PRI ŠMINKANJU

Mati je povabljena na domačo veselico in pripravlja obleko. Štiriletni sinček pride iz kopalnice in opazuje mamico, kako se šminka in barva ustnice. Slednjič se ojunači in reče: »Mamica, mislil sem ti reči lahko noč, toda poljubčka ti ne morem dati, ker sem že umit.«

PREVIDEN

»Ko sem šel včeraj pozno ponoči mimo vaše hiše, sem videl razsvetljena vsa okna. Ali ste vabili večjo družbo na večerjo?«

»Nikakor ne! Ampak moja žena se bo vrnila jutri z letovišča in če bi opazila tako majhen račun za elektriko, bi takoj vedela, da zvečer nisem bil nikdar doma.«

Ko dozori zlata roža

»Pri nas je hmeljska prava oheet...«
(Narodna pesem.)

Veliki Šmaren.

Velika maša.

Pri nas rečemo Velika Gospojnica!

Je še poletje, saj je še vroče, a v zraku že zavohaš dih jeseni in zjutraj so gore še prevlečene s kopreno kot zrela sliva z nadihom. Pa so še prenežne te meglice, da bi se lahko ustavljale soncu, kot mladosten sen podleže življenju. Ves dan sonce — zvečer pa ne nastopi topel poletni večer. Nekaj vlažnega zadiši iz gozdov, se prikraide iz dolin. Ni še jesen, a tudi poletje je že mimo.

Zdolgočasen sedim v kopališču ob leni, nečisti, z algami podrasli vodi. Skušam se zabavati s tem, da opazujem ljudi, ki se pretegujejo po deskah in travi, ki hodijo sem in tja, se prerivajo ob vodi. Dolgčas. Dolgčas. Iz mikroфона zeha brezbarven barski glas: »Kako lepo je ljubkovati...« Gledam obraze in se jezim: »Preklete, če bi bili sami takšne topi obrazi na tem svetu, pa bi nehal verovati, da ima človek dušo. Saj jih ni nič drugega kot toliko in toliko kil mesa. Pri njih je vse banalno. Kako čisto drugače je danes na Veliko Gospojnico pri nas. Po cestah ropotajo vozovi in vozijo pojoče obiravce. Jutri se bo začelo obiranje!... Kaj piva popijejo danes in v teh dneh pri nas!...«

»Natakar, pivo!« zakličem za belo postavo, ki se osladno kot jegulja zvija med gosti.

»France, dovolj bo naloženo. Pojdiva pogledat na lese.«

»Počakaj, Jože, nekaj kreljev naj še vržem na ogenj.«

France meče skozi razbeljene isteje krelje na ogenj, da se vse iskri, da uhajajo iskre spredaj ven, veselo pohitijo navzgor in ugasnejo, da se mu v soju svetijo rjave roke in obraz. S cunjjo prime vratca isteje in jih zapre.

»Misliš, da bo že suh?«

»Od pol osmih ga imava gor, sedaj je pa pol desetih.«

»Poglejva.«

Stopita iz utce pri peči v hladno mesečno noč. Dolge sence dreves padajo po vrtu, bele stene hiše se snežno belijo. Od sosedov se čuje govorjenje, iz domače kuhinje, kjer dekleta pospravljajo po večerji, poje smeh. Molče stopata z lahterno, da se njuna nedoločena senca zibaje črta. Stopnice... hodnik... zopet stopnice... Povsod je razlit grenek vonj po hmelju, povsod stojijo košare in koši, ki so jih prinesle obiravke zvečer domov.

»Precej ga je,« pravi Jože, ko ogleduje hmelj. »Na petru ga je trideset škafov, pred lesu tudi toliko, v koših ga je petnajst. Za pet les — deset ur — je domačega, pa še Konečkega za eno lesu — dvanajst ur. Ravno prav bo. Drugim ne bomo mogli več sušiti.« Medtem je odprl vratca spodnje lese in segel z roko vanjo. »Suh je. Poslušaj, kako šumi. Pecelj se mu tudi prav prelomi.« Pravi Jože stavek za stavkom, dela med vsakim dolg odmor, se sklanja nad hmelj in se znova sprašuje, ali je suh, ali ni. »Je,« se prepričuje. France pa je medtem dvignil vratca v dnu, da se je vsul že odmaknjen hmelj, ki je ležal pred lesami prijetno šumljaje v skladišče.

»Si čul,« sprašuje medtem ko poriva še preostali hmelj z metlo v skladišče, »kako ga je zadnjič Brdovnik sušil na svoji pajštvi?«

»Kaj je pa bilo?« se dvigne Jože iznad predolov.

»Saj veš, star je, pa je pri ognju malo zadremal. Ko se je pa zbudil, je mislil, da je bogve kako dolgo spal. — Sveta stvar, ga oponaša France, zdaj se mi je pa hmelj presušil in ga takoj potegne ven, ne da bi ga poskusil. Hmelj je pa bil še čisto vlažen. No ja, sveta stvar, saj pravim, človek nima prakse. Sveta stvar, bom pa drugo lesu bolj trdo posušil, saj pravim, potlej pa oba zmešal, pa bo. Pa suši in kuri pod drugo lesu, saj sam veš, kako nizko sušilnico ima, tako dolgo, da se mu je hmelj vžgal. Komaj so pogasili ogenj. Potlej se je pa cukal za brado: Sveta stvar, saj pravim, če nima človek dovolj prakse.«

»Potegniva,« reče Jože z lahnim nasmehom.

Spodnja lesa podrsi iz sušilnice; predali se drug za drugim odpirajo in hmelj se vsiplje na kup. Še druga polovica se znebi svojega lahkega bremena. A brata takoj spustita nanjo hmelj iz srednje lese in gresta čisto na vrh in na srednjo pada hmelj z zgornje lese.

»Jože, kaj pa, če bi zdaj nasula Konečkega?«

»Zakaj?«

»Tako! Da boš lahko rekel Francki, ko bo prišla iz kuhinje, da se njihov že suši.«

»Kako si neumen.«

»Že mogoče, a toliko britten še vedno, da vidim, kako rad narediš Francki uslugo in njej se čisto takole v kotu oči,« se France smehljuje pači, »nekaj čudno zasveti, kadar jo pogledaš. Dajva Konečkega na lesu. Še žal ti bo, če ga ne dava.«

»Bodi pameten,« se Jože nespretno brani. »Vso noč bo nama nagajala ta lesa. Še zamešava jo lahko.«

»Že prav,« France odfrči po stopnicah, privleče velik Konečki koš in ga vsuje na lesu.

»Bratec, povej, pa po pravici,« si oddihuje France, »kako je mogla Francka prinesiti tako velik koš? Ni lepo od tebe, da ji nisi šel naproti. Trideset jih boš kmalu, pa bi že lahko vedel, kaj se spodobi. Saj še jaz vem, ki sem skoraj deset let mlajši od tebe.«

»Razgrebi že hmelj, da ne bo toplota vhaajala,« je rekel nervozno Jožetu.

»Spodobi se, da ga ti. Saj je tako rekoč tvoj,« je neugnan France. »Pa ti je že priznala, da te ima rada? Zavber mlado bomo pa imeli pri Svobodnjakovih.«

»Kako te lomi,« se otresa Jože.

France pa zdrči po stopnicah in si poje: »Imam tri ljubice, vse tri so zavbrne...«

Mesec se dviga in postaja vse manjši in vse svetlejši. Dekleta so pospravila v kuhinji in prihajajo k peči.

»Kaj dobro sušita?« vpraša sestra Angela. »V klet sem vama dala jesti za ponoči.«

»Si pripravila, dekletce, kaj dobrega?« je radoveden France. »Aha, Francka, ti si tukaj! Kar sedi k Jožetu. Težko te je že čakal. Po harmoniko skočim.«

Mladina se zbira pri paši. Prišel je Blažetov France, ki tako lepo poje tenor; za ogrom se je zaslišal vrisk Zgornikovoga Janeza, ki nekoliko šanta, ker so mu nekoč fantje pod lestev privezali kovče in si je zvinil nogo. Pa ga imajo dekleta še vseeno rada, ker pravi takšne, da te vse boli od smeha. Naša dekleta imajo rada vesele fante, čeprav godejo v brado: »Kak si.« Kot da bi gazil sneg se razvozlavajo noge med pozibavajočo hojo Mejačevemu Tonetu, ki mu nihče drugače ne reče kot »Bata«, ker si je, dasi izučen čevljar, prvi kupil Bata čevlje. »Krucu-buci,« se začudi Papežev Francelj, ko pride tiho izza ogla. »Koliko vas pa je že! Saj že nimam kam sestiti. Kar semle k Olgi se bom stisnil.«

Uta pri peči se polni s fanti, polna je žvrgolenja obiravk, polna neugnane mladosti.

»Nisem mogel mimo kleti, da ne bi smuknil nad tovkovca,« se prismeje France in že prebira s prsti po harmoniki.

»Kakšno krepko!«

»Lušno!«

»Valček!«

»Polko!« rinejo v Franceta. France pa sede na parungelj, malo pomisli, se igra s prsti po gumbih in jo ureže: »Mi se imamo radi...« Vsi, sam ne veš kdaj, so se razposedli lepo v parih, se objemajo in pojo, da uto kar razganja, da še ogenj v peči veseleje plapola, da kar klopi poskakujejo. In potem: »Rinško dajem, dobro skrij!« Kaj smeha, kaj posrečenih dovtipov, koliko prijetnih kazni: padanje v vodnjak, spoved, nitka...

Jože pa sedi s Francko v kotu in kar brez misli se udeležujeta igre.

»Vaš hmelj se že suši.«

»Kako si skrben.«

»Lepo ajdo imate v vrboju.«
 »Umetnega ji je dal oče.«
 »Še imate hmelja za dolgo?«
 »Za kak teden, ker nas je samo šest.«
 »Boš prišla na metev?«
 »Boš povabil?«
 »Te že zdaj.« Pa sta spet tiho.
 »Krompirja imamo letos dosti. Pa lep je. Boš prišla pobirat?«
 »Bom. Ti ga boš pa, kajne, prišel k nam izorat.«
 Olga drži v naročju kazni.
 »Kakšne kazni je vredno to, kar jaz v rokah držim?« in pomigne Francetu, ki deli kazni, da je Joževo.

Nasadi »zlate rože«, hmelja

Resno kot na sodnji se drži France in kot iz groba mu brni glas: »S Francko mora šteti mesec!«
 Jože in Francka se zdrzneta iz pogovora.
 Olga pokaže nož: »Čigav je?«
 »Daj ga sem!« zabruna Jože. Vsi v smeh.
 »Ne vem kaj stavim, da sta se pogovarjala o ajdi in krompirju. Naš Jože vedno samo kmetuje. Zdaj ti bomo pa pokazali,« si France pljuje v dlani.
 »Kar oba po najkrajši poti sem!«
 Jože in Francka si pokažeta hrbte in vsi začno šteti. Januar. Jože in Francka obrneta glave in se spogledata.
 »Ena,« zakriče vsi.
 »Začetek je že dober!«
 »Februar!« Pa pogledata vsak v drugo smer.
 »Nič!«
 »Škoda!« nejevoljno mrmranje.
 »Marec, april..., maj... december!«
 »Osemkrat. Zdaj bomo pa videli!«
 Francki je nerodno. Jože predlaga: »Enkrat za osemkrat.«
 »Ne!«
 »Vseh osemkrat!«
 »Pa vpričo nas vseh!«
 »Pa takoj!«
 »Kako dolgo bomo še pa čakali!«
 Tako mineva v radosti večer, kakor minevajo, da se sami ne zavemo kdaj in kako, lepi dnevi naše mladosti. In ko minejo, postane dolgčas, postane prazno, kakor postaja prazna uta, ko odhajajo veseli vasovalci. Dekleta gredo spat, fantje še nekaj časa posedijo, pa odidejo počasi še ti vsak svojo pot.

Le Papežev Francelj še poseda in ko odide zadnji vasovalec, se pomakne k Francetu.
 »Krucibuci, čisto sem suh. Ali bi zamavhal ti nekaj našega hmelja. K našemu staremu bom šel v ,zoc'.«
 »Koliko mu ga boš pa zmaknil?«
 »Kakšnih deset kil zaenkrat.«
 »Menda ja! Bom že jaz napetjal očeta. Kakor bomo dali našega, tako tvojega. Če pa rabiš denar, ti ga lahko nekaj že sedaj dam.«
 »Ta ljubezen, ki jo imam zdaj, mi hodi zelo draga.«
 »Imate pri vas kaj lušne obiravke?«
 »Nič posebnega. Saj sam veš, kaj pride iz spodnjih krajev. Govorijo pa tako, kot da bi veter zavijal okrog oglov. Pa pri vas?«
 »Ah, punklovje! Pri Levčevih imajo nekaj kar čednih.«
 »Je potem v redu? Jutri ponoči ti prinesem hmelj. Saj boš tiho.«
 »Brez skrbi. A jutri sušita naš stari in Karučnik do polnoči. Po polnoči sušiva spet z bratom.«

France si požvižgava po sušilnici, posiplje hmelj in misli na dekleta, ki so se mu ljubeznivo smehljala, ko se je oglasil z motorjem pri njih. »Ančka ima lepe oči kot srnce! Kako zna pogledati! Postavico ima pa Majda lepšo! Milena ima pa glasek, kot da bi na gosli igral! Nada se pa vedno tako resno drži kot naša mati, kadar se šele zjutraj priklatim domov. France, kar smiliš se mi,« se zabava sam pri sebi, »toliko skrbi imaš. Še v konkurz boš prišel zaradi samega bencina, če boš hotel vse obleteti. Najbolje je, da pustiš vse in si nagovoriš kakšno drugo.« Pa si vedro zapoje ono o »Štajerski, kjer ga čakajo ljubice tri«.

Jože je kar v zadregi in besede mu ne gredo, ko spremlja Francko v spodnji konec vasi. Pot gre med marofi in kozolci, se stiska k živi meji, potem se pa požene čez polje kot mlada misel. Kot veliki kosi belečega se platna so razpeti posevi ajde, v koruzi zašumi najmanjši vetriček, njive hmelja molčijo, pravilno kot vojaški grobovi leže obrane hmeljovke, čez njivo korenja hiti zajec, se ustavi, postavi pokonci; požete njive nemijo v belo mesečno noč. Loke so vse spokojne, skrite med posrebrenim drevjem, ob belem traku glavne ceste pa se belijo trške hiše kot na gladini snivajoči labodi.

Loke! Loke! Šest in trideset ognjišč! Za vsako posamezno in za vse sem stkal pajčolan sanj, nežnejših od zgodnje jesenskih meglic. Vem za bridkosti in radosti vsake hiše. Vrtački materi sivijo lasje zaradi sina, ki se je zapil in mu nobena candra ni preslaba. Kovač ne more spati, ker so ga ponesrečene kupčije spravile skoraj ob vse. V Karunovem vrtu so dobre mohovke, a stari se boji zanje. Pojdimo jih krast! Vrhovška dekleta imajo lepe nageljne. Postavimo jim lestvo k oknu in jo pustimo tam! Mejača je strašno rado strah — prižgimo mu svečo na oknu! K Mlinarjevi hodi fant iz sosednje vasi... napnimo žico čez most in ga naženimo, da bo prav neusmiljeno padel...

Loke!

Ločani... Vsi ste mi tako blizu, eden izmed vas sem v navalu strasti in v tišini nežnosti. Odrigan od vas tehtam v samotni vaše duše. Za vsakega in za vse se bojim. Naj vam bo prihranjeno vse hudo. In če hudo že mora priti, naj bo nam vsem v vstajenje. Moja ljubeča skrb veča v teh dneh svoj krog: Loke — vsa naša zemlja... Ločani — vsi naši... Tako vas vse objema moje plašno upanje, tako vas je vse zblížalo, kot mesečna noč zblíža in zmanjša vso vas, kot da niso v njej Svobodnjakovi, Korenovi, Vrhovški, Gluščevi... ne, vse je tako skupaj kot da je ena sama družina, nad katero se kot mati nad zibelko sklanja sinja dlan.

Mesečina je pa vse bolj svetla, tako svetla, da kar poje. Ali je čudno, če mlada domišljija vidi v takšnih nočeh v meglicah, ki poljubljajo pobočja hribov, plešoče vile, v svetlih brezah zaklete kraljične, v mrkih hrastih preklete biriče... Skozi vse to pa gresta Jože in Francka kot skozi brezmejno zvonečo kroglo, ki je v svojem svečanem molku tako veličastna, da si drobna človeka, čeprav prekipevata sreče, ne upata glasno spregovoriti. Kot hrepeni gora s svojo težo na dno, kot je drevesu neizprosen ukaz, da se poganja kvišku, kot kliče razpokana zemlja v pasjih dneh po dežju in kot hrepenijo mračni jesenski dnevi po soncu, kot vleče večna moč kamen v molk tolmuna, tako hrepeni Jože — ta silak, ki gre po polju — vse je njegovo — kot da je zemlja pognala iz svojih nedrij vse najboljše, najsilnejše navzgor in izoblikovala to postavo — po ženi, kot zemlja večni roditeljici in ljubeči ustvarjalci.

Vsa drobna, komaj do vrata mu je, stoji Francka ob njem, ko se poslavljata.

»Kdaj boš prišla k nam?«

»Kaj bodo vaši rekli, ko zvedo?«

>Zdi se mi, da že vedo. Mati mi je zadnjič nagajala, kdaj se bom kaj spomnil. Ona, da je že stara in da bi rada pred smrtjo še pestovala prihodnjega Svobodnjaka. Oče pa mi je zadnjič, ko sva škropila hmelj, pravil, kako je začel gospodariti, kaj vse je prigospodaril, zdaj, da smo otroci že vsi odrasli. Koliko misli dati vsakemu, kaj bo izgovoril materi in sebi. Spraševal me je, kako kaj jaz mislim. Najbrž vesta, pa če ne bi drugače zvedela, saj sama vedno čuješ, kako mi nagajata Olga in France. Vaši že vedo?<

>Že. Sama sem povedala mami, ko me je zadnjič med smehom vprašala, če bom kos košu, da ga prinesem do vas. „Ali te ne žene še kaj drugega kot skrb za hmelj k Svobodnjakovim?“ Same sva bile v kuhinji in tako me je pogledovala, da sem se razjokala in ji povedala, da bi se midva rada vzela.<

>Kaj ti je rekla?<

>Naj bom pametna, je rekla in me pobožala. S predpasnikom si je naglo obrisala oči. Jokala je menda.<

>Kdaj se bova vzela, Francka?<

>Kadar hočeš, Jože.<

>Za predpust? Ti je prav?<

>Prav, Jože. Dolgo še bo.<

>Dolgo še bo. Najraje bi te kar sedaj peljal k nam, pa saj sama veš, da moramo še pospraviti s polja in vse pripraviti.<

>Seveda, je vdana Francka.<

>Sedaj pa grem, da ne bo France sam sušil. Lahko noč!<

>Zbogom, Jože!<

Eno je odbrnela ura v stolpu, ko se je Jože vrnil.

>Si vzel hmelj z lese?<

>Kaj misliš, da bom tebe čakal? Hmelj bi se tako prismo dil, kot si se ti. Dolgo te ni bilo nazaj. Sta si morala mnogo povedati? Jožek, ali lepo poljubi?< mu nagaja brat in komaj duši smeh.

>Noroglav si kot žrebe.<

>Nekaj posebnega sem danes pripravil.<

>Kakšno neumnost pa spet?<

>Kuro, kar prvo, ki mi je prišla pod roke, sem vzel iz kurnika, jo zafričil, obdeval z ilovico in vrgel v peč. Poglej, kako se lepo peče!< Naglo odpre vrata in si obilne prste. >Ti pojdi pa po sol in po tovkovec. Ubogi dihur, kako ga bo preklinjala zjutraj mati, ko ne bo nikjer kure.<

>Kaj ni škoda! Saj je nama Angelca pripravila!<

>Kaj škoda! Kdo bo pa imel vedno mrzlo večerjo. Stopi raje takoj po kruh, sol in tovkovec!<

Polje kar žari v soncu. Rosa se blesti zjutraj na tleh kot solze presilnega smeha. Dekleta pojo in obirajo. Fantje podirajo z mački hmeljeve in pravijo dekletom takšne, da jim je kar nerodno. Dražijo dekleta na sosedovi njivi, a sosedovi ne ostanejo dolžni odgovora. Vse polje poje in se smeje. Še buče se smejejo ob robu turščice, kot vriski so zakasneli rumeni bučni cveti in nad ajdo pojo svojo enakomerno pesem pridne čebele. Kot da ima peruti, prinese Angela kosilo na njivo. Svobodnjak pride na njivo, hodi med vrstami od obiravke do obiravke, pobira po tleh hmelj: >Dekleta, lepo obirajte in čisto pobirajte! Rjavega za sebe in zelenega za sebe!<

Jože in France pa prihajata z vozom. Vprega se rički kar blesti od medenine. Jože meri, France deli listke in draži dekleta.

>Tako krmežljivo gledaš kot miš iz moke. Pa že spet nisi dala vso noč miru!<

>Zakaj pa ti pustiš toliko cvetov na eni usulji? Pozimi ga boš morala priti prebirat. Pa pri svoji hrani!<

>Ti pa nikar tako ne maži! Le pusti nekaj pecljev zraven, da bo težji. Bo več denarja! Baba, baba — štinglje vaga!<

Zvečer pa gredo obiravci z njive. Dekleta neso košare, vreče in križe, fantje imajo mačke za podiranje hmeljev čez rame, in njihovo zateglo petje se kar nekam tuje čuje v tej razigrani dolini. Zgodaj zjutraj zopet na njivo.

Tako prekipeva življenje dan za dnem od Velike do Male Gospojnice. Tako se pogrezajo dnevi v večnost — nihče ne vzdihuje za njimi — kot padajo obrane hmeljeve. Smeh podnevi, vriskanje zvečer. Hmelj pa hiti s hmeljev v košare, iz košar v koše, iz košev na zgornje lesu, z zgornje na srednjo, s srednje na spodnjo, s spodnje zašumi v skladišče. In tako zaključuje svojo pot v kmetovih rokah od pomladnega obrezovanja, postavljanja hmeljev, privezovanja, štrajfanja, škropljenja do obiranja in sušenja. Gostobesni, bahavi nakupovalci se že vozijo od posestnika do posestnika, jemljejo vzorce in jih zavijajo v temno moder papir.

>Bomo naredili zanj?<

>Če dobro plačate, zakaj pa ne. Saj ga za prodajo pride-lujemo.<

Hmelj obirajo

Svobodnjak in Konečnik sta na sušilnici, ko spita fanta. >Čul sem, da ga je Luka že nekaj prodal, da bo za obiravce.<

>Po čem?<

>Dva in petdeset.<

>Križ je! Človek si lahko naglo dosti zavrže. Ko je pa prodaja kot bi v loterijo stavil.<

>Na koliko sodiš svojega?<

>Okrog tri sto kil ga bo. Ti ga boš imel gotovo okrog petnajst sto.<

>Bo tako okrog.<

>Koliko ti bom pa dolžan, ker mi ga sušiš?<

>Kaj bi tisto. S fanti se zmeni. Jože ima tako skoraj večjo skrb za vašega kot za domačega.<

>Francka je pa tudi vsa srečna, kadar lahko gre k vam.

Noben koš ji ni pretežak.<

>Naj se vzameta, če je tebi prav.<

>Res, da jo bomo pogrešali, a zakaj bi mi ne bilo prav, saj je Jože pameten fant. Prazna pa Francka tudi ne bo šla od hiše.<

>Jože je res skrben. A ta Francuh! Same neumnosti mu gredo po glavi! Prav tako neumen je kot smo bili mi, ko smo bili še mladi. Se še spomniš, kako je bilo, ko smo pili pri žlebniku?<

>Še. Tri dni nas ni bilo domov...<

Začneta se spominjati lepih starih časov in kar nočeta si priznati, da so bili lepi zato, ker sta bila takrat mlada nekaj čez dvajset let.

Od Velike Gospojnice do Male in še čez plava nad dolino grenek vonj po hmelju. Večno žejni paserji hodijo vsi rumeni od hmeljeve moke s svojimi železnimi krogi po vaseh in bašejo hmelj v bale, ki jih kmetje vržejo čez noč na travo, da so nekoliko težje, včasih jih tudi nekoliko zmočijo. Vsak si pač >pomaga, kakor ve in zna. Plombirajo jih, naložijo na lojtrne vozove, povežejo in vozovi se začno pomikati po cestah počasi, dostojanstveno kot knezi k svečanosti.

Jože in Francka pa sama zase mislita o svoji poroki, kako bo Francka s solzami če treba, Jože s tem, da je že dovolj star, pripravila starše do tega, da se bosta smela vzeti v predpustu, čeprav je še daleč do tja. Pa, v tej lepi Savinjski dolini so dnevi minute in ljudje tesno zvezani z zemljo, ki se ne menja lahko in skokoma.

>Kako lepo je ljubkovati!...< spet pojenjava barski glas iz mikrofona.

Obrazi, melodije, pogovori, vse, vse kot da bi jih potegnili iz ocedka kislega mleka. Vrag vzemi vse to! Tam nekje so Loke, kjer je življenje na pretek! Tukaj se pa vsi, še jaz, umičemo v svet legend, gnojimo plevel svojih brezplodnih sanj, ker nismo kos resničnemu življenju! Tam se umazana voda ne leni med algami, ampak se sesuje čez prode in se hladi v sencah jelš in vrbinja. Tam, tam je življenje!

>Ali je še? Ali ni tudi to samo tvoj brezploden sen? Ali ni to samo tvoja brezplodna želja, da bi tako bilo?< mi reče tuj demonski glas.

In naenkrat je pivo, ki ga pijem, tako mlačno, vodeno, tako bolešno trpko...

Denarstvo, valuta in kredit v Italiji

Lira. Od leta 1865 dalje je Italija pripadala latinski novčeni uniji, kateri so pripadale tudi Francija, Švica in nekatere druge države. Po prejšnji svetovni vojni pa so se valute držav latinske novčene unije razvijale popolnoma samostojno in prav tako tudi lira. V prvih povojnih letih je lira zelo padla, nato pa je v letu 1927 nastopilo izboljšanje in je bila z zakonom dne 21. decembra 1927 ustaljena lira na podlagi 92,46 lire za funt sterling in 19 lir za severnoameriški dolar. Lira je dolgo dobo let pripadala zlatemu bloku, t. j. držav z zlato valuto. Tečaj lire napram zlatu je bil določen leta 1927 na 12,6276 lire za 1 gram čistega zlata. Leta 1935 je bila cena zlata zvišana na 15,5 lir za gram. V letu 1936 je morala tudi Italija izvesti devalvacijo lire zaradi valutne politike Francije. Tečaj lire je bil tedaj (5. oktobra 1936) določen na 0,04677 grama zlata za 1 liro in ta tečaj je ostal do danes v veljavi.

Zasedbo Ljubljanske pokrajine po italijanskih četah, je bilo potrebno ustaliti razmerje med dinarjem in liro, kar se je zgodilo najprej z odlokom vojaških oblasti dne 16. aprila v razmerju 100 din : 30 lir. Ta tečaj je bil kasneje uradno razglašen tudi po Kr. civilnem komisarju za zasedeno slovensko ozemlje dne 20. aprila (Službeni list 23. aprila). Vendar je bilo že tedaj rečeno, da tega ni smatrati kot ukrep za konvertiranje ali zamenjavo.

S kraljevo uredbo z dne 2. junija 1941, ki je bila objavljena v Uradnem listu kraljevine Italije dne 17. junija, v Službenem listu v Ljubljani pa 18. junija, je bil določen za zamenjavo tečaj 100 din : 38 lir, kar je bilo znatno ugodnejše od prejšnjega tečaja. Na osnovi te uredbe je bila potem izdana odredba Visokega Komisarja z dne 18. junija, objavljena v Službenem listu z dne 18. junija, po katerem se je zamenjava vršila od 19. do vštetelega 26. junija. V prvih dneh je bilo zamenjati bankovce po 1000 din, nato pa manjše bankovce in kovance. Ker je bilo v Ljubljanski pokrajini v obtoku veliko plačilnih sredstev, je bila zamenjava tudi podaljšana. Skupno je bilo zamenjanih dinarjev v lire v vsej pokrajini za nad 400 milijonov lir.

Državne finance. Pregled italijanskih državnih dohodkov kaže naslednje vrste dohodkov in davkov (za l. 1939—1940):

Donos zemljišč in državnih posestev, dohodki od javnih vodovodov in vodnih naprav, gozdno državno podjetje, idrijski državni rudnik, dohodki kanala Cavour, obresti vrednostnih papirjev v posesti države, obresti posojil posameznim panogam državne uprave, dividende na vrednostne papirje v posesti države, obresti glavnice, posojene Državni tiskarni in dohodek od prodanih tiskovin.

Donos železnic, donos pošt in brzojava, telefona, državnih monopolov in monopola na banane.

Delniške družbe

S koncem leta 1939 je obstajalo v Italiji 22.505 delniških družb z glavnico 56.267,5 milij. lir. Prirastek delniške glavnice je znašal v letu 1939 3.138,44 milij. lir. Po višini glavnice so se delniške glavnice razdelile takole (vse v milij. lir): električne 11.373,5, kemični proizvodi 4.177, mehanične 4.090,7, metalurške 4.042,84, mestne nepremičninske družbe 3.928,2, finančne družbe 2.557,8, banke 2.521,9, rudarstvo 2.498,34, pomorski prevozi 2.424,2, trgovske 1.500,85, bombažna industrija 1.423,74, kmetijska podjetja 1.263,4, umetne tekstilne snovi 1.166,15, plinarne in vodovodi 1.149,35 in električni promet 998,86 milij. lir.

Donos delniške glavnice je znašal 1939—1940 (v oklepajih podatki za 1938—1939): 3.862,26, t. j. 8,34 te glavnice (8,58), dočim je znašala izguba 340,7 (296,5) milij. lir ali 7,57 (7,97)% glavnice družb, ki izkazujejo izgubo.

Končne bilance v likvidaciji se nahajajočih družb pa so izkazale 324,8 milij. lir izgube.

Borze

Borze obstajajo v Milanu, Rimu, Genovi, Turinu, Napoliju, Benetkah, Bologni, Firenzi, Trstu, Padovi in Livornu, najmanjša je po prometu v Livornu, največja pa v Milanu.

Denarni zavodi

Največji denarni zavod je naravno emisijska banka za izdajanje bankovcev, Italijanska banka (Banca d'Italia), ki ima 300 milij. lir glavnice in se vsa glavnica nahaja v rokah javnih denarnih zavodov od leta 1936 dalje. Bilančna vsota banke je znašala konec leta 1939 29.617,1 milij. lir, od tega je znašal obtok bankovcev 24.432,17 milij. lir.

Bank v obliki delniških družb je bilo konec leta 1939 163, od tega so bile največje tri velike banke: Italijanska trgovska banka (Banca Commerciale Italiana), Rimska banka (Banca di Roma) in Italijanski kredit (Credito Italiano). Bilančna vsota vseh bank je znašala 3.912,25 milij. lir, od tega glavnica 2.575,4 milij. lir, skupno vseh bank bilančna vsota pa je bila 38.127,3 milij. lir, glavnica pa 2.550,6 milij. lir. Skupno so imele štiri banke glavnice nad 100 milijonov lir.

Nadalje so obstajali kreditni zavodi javnega prava, katerih je bilo pet: Banco di Napoli, Banco di Sicilia, Banca Nazionale del Lavoro, Istituto di S. Paolo v Turinu in Monte dei Paschi v Sieni. Glavnica vseh zavodov je znašala 955 milijonov lir, vloge pa približno 12 milijard.

Število ljudskih zadružnih bank je znašalo 276, ki so imele 254,7 milijonov lir glavnice in čez 6 milijard lir vlog.

Kmetijskih in obrtnih blagajn je bilo 335 z 32 milij. lir rezerv in skoraj pol milijarde vlog.

Skupno je bilo v registru zavodov, ki so v Italiji pooblašeni sprejemati vloge, vpisanih 2366 zavodov, ki so imeli 8.525,8 milij. lir glavnice in rezerv. Hranilne vloge so znašale konec leta 1939 46.378,6, tekoči računi in upniki pa 21.803,1 milij. lir. Največ hranilnih vlog je v Lombardiji: nad 12,650 milijonov lir, nadalje v Piemontu 6.417, v Emiliji 3.973 in v Laciju 3.521 milij. lir. Julijska Benečija izkazuje 746 milij. lir vlog v teh zavodih.

Za kmetijski kredit obstaja 13 samostojnih zavodov ali oddelkov drugih zavodov. Največji je Nacionalni konzorcij za kmetijski melioracijski kredit, nadalje kmetijska sekcija Napoljske banke, Nacionalne banke za delo in Federalnega zavoda v Toskani.

Poleg teh zavodov obstaja Konzorcij za predujme na industrijske vrednote, ki je imel konec leta 1939 200 milijonov lir glavnice, bilančno vsoto 4.399,7 milij. lir. Kreditni konzorcij za javna dela je imel leta 1939 glavnice 10 milij. lir, bilančna vsota pa je znašala 6.867,4 milij. lir. Končno je imel IMI (Zavod za industrijsko obnovo) glavnice 551,1 milij. lir, bilančno vsoto pa 1.634,2 milij. lir.

Poleg že navedenih denarnih zavodov obstaja v Italiji gosta mreža hranilnic. Hranilnice v Italiji so med najstarejšimi v Evropi, saj je bila Milanska hranilnica ustanovljena že l. 1820. Hranilnic je bilo v Italiji konec leta 1939 89, zastavljalnic pa 7. Pri hranilnicah so znašale hranilne vloge na 6.035.000 knjižicah 18.363,3 milij. lir, od tega pravih hranilnih vlog 17.065,8 milij. lir, vlog v tekočem računu 1.167,8 in v donosnih bonih 129,7 milij. lir. Največ vlog so imele zopet hranilnice v Lombardiji, nato v Piemontu. V Julijski Benečiji so znašale vloge 369,74 milijonov lir.

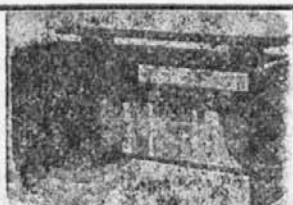
Največji zbiralec hranilnih vlog pa je v Italiji že od nekdaj Poštna hranilnica, ki je imela konec leta 1939 17.759.000 vlagateljev z 32.007,7 milij. lir vlog. Razdelitev vlog je ista kot pri ostalih zavodih, kar priča, da je smisel za varčevanje najbolj razvit v severni Italiji. V Julijski Benečiji je bilo vlog 212,65 milij. lir. V Poštno hranilnico zelo mnogo vlagajo tudi Italijani, ki bivajo v inozemstvu. Njih vloge so znašale 2.227,5 milijonov lir.

Ivan Dogan

LJUBLJANA

Tyrseva cesta 17 - telefon 32-61

strojno mizarstvo in zaloga pohištva

Vam opremi vilo, stanovanje, trgovino, pisarno z mobilijam v najboljši izdelavi.

ŠTEVILKE o današnji Evropi

Evropski zemljevid se je v zadnjih letih temeljito izpremenil. Večje teritorialne spremembe so se začele jeseni leta 1938 in so se kasneje nadaljevale, v največjem obsegu pa so se začele z začetkom vojne na evropski celine dne 1. septembra 1939.

Pred 1. septembrom 1939 je prenehala obstajati samostojna Avstrija, Češkoslovaška in Albanija. Po 1. septembru pa je vojna vihra še temeljiteje spremenila evropski zemljevid.

V naslednjem podajamo pregled površine in prebivalstva evropskih držav po približnem stanju dne 1. novembra 1941.

Italija.

Ozemlje Kraljevine Italije je obsegalo v Evropi pred začetkom sedanje vojne 310.200 km² z nad 45 milij. prebivalcev. Sedaj spada pod Italijo v Evropi 800 km² zasedenega francoskega ozemlja z 20.000 prebivalci. Od bivše Jugoslavije ima Italija okoli 10.700 km² površine z okoli 700.000 prebivalci, naravno na osnovi ljudskega štetja iz leta 1931, kar pa se je danes povečalo gotovo najmanj za eno desetino. Na posamezne priklopljene pokrajine odpade po podatkih agencije AGIT: Ljubljana 305.000, Zader 180.000, Split 109.000, Kvarner 79.000 in Kotor 34.000 prebivalcev. Ljubljanska pokrajina ima po današnjih cenitvah okoli 340.000 prebivalcev.

Albanija je imela prej 27.500 km² in 1.1 milij. prebivalcev, sedaj pa ima 45.000 km² in 1.8 milij. prebivalcev. Nova Črna gora ima 17.800 km² površine z okoli 450.000 prebivalci (po štetju leta 1931). V italijansko območje spada Nezavisna država Hrvatska s skoraj 100.000 km² in 5,5 milij. prebivalci, nadalje tudi Grčija, tako da obsega italijansko vplivno območje v južni in jugovzhodni Evropi s kraljevino vred nad pol milijona kvadratnih kilometrov in skoraj 60 milijonov prebivalcev.

Nemčija je obsegala po štetju iz leta 1939: 681.186 km² in 89.653.000 prebivalcev, h katerim je prišteti še 49.000 km² ozemlja protektorata s 7 milijoni prebivalcev in 95.600 km² poljskega generalnega gubernementa z 10,56 milij. prebivalcev (brez Galicije), tako ima skupno Nemčija 826.000 km² in 107,2 milijona prebivalcev. K temu je treba prišteti še 10.200 km² bivšega jugoslovanskega ozemlja z okoli 750.000 prebivalci (po štetju leta 1931).

K nemški skupini moramo šteti Slovaško, ki ima površino 38.700 km² in je znašalo po ljudskem štetju dne 1. decembra 1940 število prebivalstva 2.653.000 (dne 1. decembra 1930 samo 2.437.600).

Po začetku sedanje vojne sta bila priključena Nemčiji Gdansk in zahodni del Poljske. Gdansk je imel na 2000 km² 412.000 prebivalcev, zahodna Poljska pa 188.000 km² in 20,2 milij. prebivalcev (vključno seveda poljski generalni gubernement, ki obsega 95.600 km² in 10,56 milij. prebivalcev v štirih okrožjih: Krakov, Lublin, Radom in Varšava, v najnovejšem času je bila generalnemu gubernementu priključena tudi Galicija, ki jo je septembra 1939 dobila Sovjetska zveza, tako da se je območje gubernementa znatno povečalo).

Nadalje je Belgija odstopila Nemčiji okraja Eupen in Malmedy, ki sta bila leta 1919 priključena Belgiji, s 1056 km² in skoraj 70.000 prebivalci, poleg tega pa je v teku lanskega leta zasedla Nemčija naslednje države in dele držav, ki spadajo pod nemško kontrolo: Danska (v Evropi, brez Islandije) 42.900 km² in 3,8 milij. preb., Norveška 322.700 km² in 2,92 milij. preb., Holandija 34.200 km² in 8,73 milij. preb., Belgija 30.500 km² in 8,4 milij. preb., Luksemburg 2600 km² in 0,3 milij. preb., poleg tega je nemška vojska zasedla tudi normanske otoke v kanalu, ki so spadali pod Anglijo, njih površina znaša 200 km² in prebivalstvo 93.000. Zasedena Francija meri 300.000 km² in ima okoli 26 milijonov prebivalcev.

Skupno je pod nemško kontrolo približno 1,6 milij. km² ozemlja v Evropi z okoli 161 milij. prebivalcev, nevštevši doslej zasedena ruska ozemlja.

Madžarska. Ozemlje Madžarske po miru v Trianonu je obsegalo samo okoli 93.000 km² in je znašalo število prebivalstva 9,3 milij. Na severu je Madžarska dobila od bivše Češkoslovaške 24.000 km² in 1,7 milij. prebivalcev, od Romunije je pridobila Madžarska 44.000 km² in 2,4 milij. prebi-

valcev, od bivše Jugoslavije pa je dobila Bačko in Baranjo, Medmurje in Prekmurje s skupno 12.400 km² in 1,02 milij. prebivalci, tako da ima Madžarska sedaj nad 173.000 km² in skoraj 14,5 milij. prebivalcev, tako da je Madžarska danes največja jugovzhodna država poleg približno enake Romunije.

Romunija je imela po mejah leta 1919 295.000 km² površine in 18,16 milij. prebivalcev. Od tega je odstopila Rusiji 50.000 km² in 3,4 milij. prebivalcev, Madžarski 44.600 km² in 2,4 milij. ljudi, Bolgariji pa 7700 km² in 0,378 milij. prebivalcev, tako da ima sedaj površine okoli 192.500 km² in 11,9 milij. prebivalcev. Niso pa v teh številkah upoštevane pridobitve na vzhodu v sedanji ruski vojni, kar je predvsem vse odstopljeno ozemlje v Besarabiji in Bukovini.

Bolgarija je jeseni leta 1940 pridobila južno Dobrudžo s 7700 km² in 415.000 prebivalci, leta 1941 pa je dobila od bivše Jugoslavije 23.000 km² ozemlja z okoli 900.000 prebivalci (po štetju 1931 837.000), od Grčije pa ima zasedeno 18.000 km² s 715.000 prebivalci, tako da znaša skupna sedanja površina Bolgarije 152.000 km² s približno 8,5 milij. preb. Albanija je dobila od bivšega jugoslovanskega ozemlja ok. 17.500 km² in 657.000 (danes že gotovo nad 700.000) prebivalcev, tako da znaša njena površina 45.000 km² in 1,8 milij. prebivalcev.

Na področju bivše Jugoslavije so sedaj tri nove tvorbe, med katerimi bi bilo dejansko šteti Srbijo za preostanek bivše Jugoslavije. Srbija meri z Banatom vred, katerega državnopolitični položaj še ni razčiščen, nekaj nad 55.000 km² z okoli 4 milij. prebivalcev po štetju leta 1931. Neodvisna država Hrvatska meri skoraj 100.000 km² in ima dobrih pet in pol milijona prebivalcev, dočim meri Črna gora 17.800 km² in ima 450.000 prebivalcev, seveda vse po stanju leta 1931. Črno goro štejemo pod italijansko vplivno območje.

Grčija, ki je danes zasedena po silah osi, meri po odstopitvi ozemlja Bolgariji 112.000 km² z okoli 6 milij. prebivalcev po najnovejših cenitvah.

Finska je imela pred vojno z Rusijo 388.000 km² površine in 3.667.000 prebivalstva. Nato je odstopila Rusiji 45.000 km² z okoli 475.000 prebivalci, ki so se pa skoraj vsi izselili na Finsko. V sedanji vojni je zopet zasedla vsa odstopljena ozemlja.

Španija šteje po najnovejšem štetju 25 milijonov prebivalcev na 503.000 km² (nevštevši Afriko, zlasti pa njeno pridobitev v tej vojni Tanger, ki pa leži na afriškem ozemlju).

Portugalska ima na 89.000 km² 7,5 milij. prebivalcev.

Švedska meri 449.000 km² s približno 6,3 milij. preb., **Švica** 41.000 km² in ima 4,2 milij. preb. **Irska** ima 69.000 km² in 2,9 milij. preb. Za popolnost pregleda omenjamo še dve majhni državi Andoro in San Marino, od katerih ima prva 500 km² in 14.000 prebivalcev, San Marino pa 100 km² in 14.000 prebivalcev.

Anglija meri 244.000 km² in ima približno 48 milij. prebivalcev.

V 141 dneh vojne proti Sovjetom so nemške in zavezniške čete do 31. oktobra 1941 zasedle 1.530.000 km² ozemlja. To ozemlje tvori bivše poljsko ozemlje, ki je bilo dobljeno leta 1939, Litva, Estonska, Latiška, Bela Rusija, Ukrajina in pokrajine Smolensk, Orel, Kalinin, Tula in Petrograd. Stevila prebivalstva naravno ni mogoče ugotoviti zaradi vojne.

ostilna pri Alešu

na Ježici je tik pred državno mejo med Italijo in Nemčijo. Izborna jedača po solidnih cenah za lire in za marke.

Kako izračunam obresti?

Ker je težko v tabelah prikazati obresti prav za vsak primer, navajamo v naslednjem način izračunavanja obresti za obrestovanje vsakršne glavnice od $1/4\%$ do $12\frac{1}{2}\%$.

Obresti izračunamo tako, če pomnožimo glavnico v lirah s številom dni, za katere hočemo obresti izračunati in tako dobljeno številko potem delimo s posebnim številom, ki se imenuje delitelj.

$$\text{Obresti (lir)} = \frac{G. (\text{glavnica}) \times \text{lir} \times \text{število dni}}{D. (\text{delitelj})}$$

Vzemimo primer: Glavnico lir 10.000— imamo naloženih 100 dni. Hočemo izvedeti, koliko znašajo obresti za to dobo. Hranilnica nam obrestuje naloženi denar po 4% .

Iz tabele obrestnih deliteljev najdemo, da je delitelj za 4% številka 9000.

Obresti so torej:

$$\text{Obresti} = \frac{10.000 (\text{lir}) \times 100 (\text{dni})}{9000 (\text{delitelj})} = 111.11 \text{ lir.}$$

Odgovor: Obresti po 4% od glavnice lir 10.000, znašajo za dobo 100 dni lir 111.11.

Tabela obrestnih deliteljev

Obresti %	D delitelj	Obresti %	D delitelj
$1/4$	144000	$5\frac{1}{2}$	6546
$1/2$	72000	$5\frac{3}{4}$	6261
$3/4$	48000	6	6000
1	36000	$6\frac{1}{4}$	5760
$1\frac{1}{4}$	28800	$6\frac{1}{2}$	5538
$1\frac{1}{2}$	24000	$6\frac{3}{4}$	5333
$1\frac{3}{4}$	20571		5143
2	18000	$7\frac{1}{4}$	4966
$2\frac{1}{4}$	16000	$7\frac{1}{2}$	4800
$2\frac{1}{2}$	14400	$7\frac{3}{4}$	4645
$2\frac{3}{4}$	13091	8	4500
3	12000	$8\frac{1}{2}$	4235
$3\frac{1}{4}$	11077	9	4000
$3\frac{1}{2}$	10286	$9\frac{1}{2}$	3789
$3\frac{3}{4}$	9600	10	3600
4	9000	$10\frac{1}{2}$	3429
$4\frac{1}{4}$	8471	11	3273
$4\frac{1}{2}$	8000	$11\frac{1}{2}$	3130
$4\frac{3}{4}$	7579	12	3000
5	7200	$12\frac{1}{2}$	2880
$5\frac{1}{4}$	6857		

Kako izračunam prostornino (kubaturo) okroglega lesa

Debelino okroglega debla izmerimo v sredini njegove dolžine, in sicer v centimetrih — to se pravi, da dobimo premer debla v cm. — Ta premer zaznamujemo s črko P.

V dolnji tabeli dobimo poleg vsakega premera P še drugo številko, ki jo lahko imenujemo množitelj in jo zato zaznamujemo z M.

Dolžino debla zmerimo v metrih in jo zaznamujemo z D.

Prostornino (kubaturo), ki jo zaznamujemo z V, dobimo v m^3 (kubičnih metrih)

$$V_{m^3} = \frac{D \times M}{10.000}$$

to se pravi, da pomnožimo dolžino (D) debla v metrih z onim množiteljem M, ki ustreza debelini (premeru) debla v cm, in dobljeni znesek delimo z 10.000. Vzemimo primer: Deblo je dolgo 4 m, debelo je, oziroma njegov premer je 50 cm (P). V tabeli dobimo za P = 50 cm, množitelj M = 1964.

Prostornina (kubatura) debla je torej:

$$V = \frac{4 \times 1964}{10.000} = 7856 : 10.000 = 0.7856 m^3.$$

(P = premer v cm, M = množitelj)

P	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
M	28	38	50	64	78	95	113	133	154	177	201	227
P	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
M	254	284	314	346	380	415	452	491	531	573	616	661
P	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
M	707	755	804	855	908	962	1018	1075	1134	1195	1257	1320
P	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53
M	1385	1452	1521	1590	1662	1735	1810	1886	1964	2043	2124	2206
P	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65
M	2290	2376	2463	2552	2642	2734	2827	2923	3019	3117	3217	3318
P	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
M	3421	3526	3632	3739	3849	3959	4072	4185	4301	4418	4537	4657
P	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89
M	4778	4902	5027	5153	5281	5411	5542	5675	5809	5945	6085	6221
P	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101
M	6362	6504	6648	6793	6940	7088	7238	7390	7543	7698	7854	8012

Kušar Ludvik
pečarski mojster
Mala vas št. 50a - Ježica

Vseh mizarških delih in pri nakupu pohištva se obrnite vedno le na strokovno delavnico pohištva

VENTURINI LUDVIK
splošno mizarstvo Ljubljana, Florjanski 31 - Tel. 48-12

Domača lekarna

OMARICA ZA PRVO POMOČ

Vsaka družina naj bi po možnosti imela svojo lekarno, ki naj vsebuje naslednje pripomočke:

Baldrijanove kapljice (50 gr): ki so dobro sredstvo pri različnih telesnih težavah, na primer pri želodčnih krčih, razburjenosti itd. Vzemi 15 kapljic na koščku sladkorja.

Hoffmanove kapljice: Pri slabosti srca vzemi 15 kapljic na koščku sladkorja. Steklenico drži dobro zaprto, da tekočina ne izhlapi!

Jodova tinktura: Steklenica naj bo s steklenim zamaškom, ker jod razje plutovinast zamašek.

Salmijak: Pri migreni, slabosti večkrat poduhaj! Pri žuželčnih pikih takoj namaži s salmijakom ujedeno mesto. Steklenica naj bo dobro zaprta, da se tekočina ne izdiši.

Burowe tablete: raztopi eno tableto na pol litra vode, v to namoči robec; uporablja se kot obkladek na oteklih ali udarjenih mestih (burowe tablete = svinčeni kis).

Ricinovo olje kot odvajalno sredstvo.

Lizol za razkuževanje: eno žlico na en liter vode.

Bencin ali špirit za čiščenje ran.

Borvazelin: S tem namaži sterilno tkanino in položi preko rane, da se tkanina ne prilepi na rano.

Sterilno tkanino, s katero se pokrije rana.

Belo vato, katero staviš preko sterilne gaze.

Zavoje različne širine: 5, 8 in 10 cm.

Obliž: Priporočljiv je Levkoplast ali Hansaplast, ki vsebuje že nekaj sterilne tkanine, ki je naprašena z rumenim prahom (dermatolom), ki razkužuje rano.

Jedilno sodo, ki naj se uporablja pri želodčnih težavah: če peče v želodcu, pri slabi prebavi itd.

Riževo moko (puder) za posipanje.

Praške: Aspirin za potenje, Pyramidon proti glavobolu, Kinin proti vročini in kombinirane praške proti raznim drugim bolečinam.

Škarje, pinceto in toplomer za merjenje vročine.

Vsako orodje, ki pride v stik z rano, je treba prej dobro prekuhati ali zdrgniti z razredčenim alkoholom.

V zalogi naj bo vedno nekaj čajev. Za živec: baldrijan, proti kašlju: ajbiš ali žajbelj; za odvajanje: St. Germain, črn trn in drugo. Proti zlatenici: melisov čaj. Za potenje: kamilice, črni bezeg, lipovo cvetje.

Na vsaki steklenici, škattli ali vrečici naj bo zapisano, kaj je v njej, da se v naglici ne zamenja eno z drugim. Omarica s pripomočki naj bo na vidnem mestu, da je lahko dosegljiva v primeru potrebe.

Prva pomoč

Rane: Prvo pomoč nudimo zato, da neposredno po poškodbah preprečimo bakterijam dostop v poškodovano mesto. V ta namen namažemo okolico rane z jodovo tinkturo ali arniko ali s kako drugo razkuževalno raztopino, na primer lizolom (1 žlica lizola na liter vode). Na samo rano pa položimo razkuženo gazo, če pa te nimamo pri roki, pa čisto zlikano krpo, nato pa rano obvežemo z zavojem. Da se krpa ne prilepi na rano, jo namažemo s čistim ali borvazelinom. Ne smemo pa postaviti neposredno na rano vate ali celo obliža.

Krvavitve iz nosa: Bolnik naj mirno sedi, naj se ne vsekuje, ne kašlja in ne odhrkava. Stisni nosnici za 10 minut. Namočni v močni raztopini kuhinjske soli košček razkužene gaze ali čiste vate in jo ob dnu nosa potisni v nosno duplino.

Krvavitve iz ust: Če se izdere zob, naj bolnik drži nekaj časa mrzlo vodo v ustih. Ako krvavenje ne poneha, zamaši rano s čisto gazo ali vato in stisni čeljusti.

Krvavitve iz pljuč in želodca: Bolnik naj leže v posteljo z visokim zglatvjem. Na prsi odnosno želodec mu devaj mrzle obkladke ali pa vrečico z ledom. Piti mu daj hladne vode ali koščke ledu. — Kri iz pljuč je jasno rdeča in penasta, iz želodca pa temno rdeča ali črna.

Opekline: Opečeno mesto namaži z oljem ali vazelinom in pokrij s čisto gazo ali platneno krpo. Če so mehurji raz-

pokali, pusti raztrgano kožo v miru. Ne devaj na opekline nobenih drugih stvari.

Prelom kosti: Zlomljeni ud obloži z deščicami ali močno lepenko, ker s tem olajšaš ponesrečencu bolečine. Zlomljeni ud položi v višjo lego. Pri oteklinah stavi na dotično mesto hladen in vlažen obkladek (burow).

Izpahnjani ud ne nadleguj, poišči zdravnika, da on to uravna.

Nezavest: Glavo položi nizko. Razveži tesne dele obleke. Izpostavi ga na čist hladen zrak, poškopri nezavestnega po obrazu in prsih z mrzlo vodo. Daj mu poduhati salmijaka. Ko pride k zavesti, ga lahko okrepčaš s požirkom žganja, črno kavo ali čajem ali pa mu daj nekaj Hoffmanovih kapljic na koščku sladkorja.

Kap: Razveži obleko. Glavo položi visoko. Na glavo mu devaj mrzle obkladke. Če bljuje, mu glavo obrni na levo stran, dokler se ne zave mu ne dajaj okrepčilnih pijač.

Božjast — padavica: Deni mu pod glavo blazino! Odpni mu obleko, pusti ga na miru, da napad mine, ker mu z drugimi sredstvi ne moreš olajšati napada.

Sončarica: Obolelega spravi na hladen kraj v senco, glavó položi visoko, razveži obleko, devaj mrzle obkladke na čelo in srce. Če je nehal dihati, prični z umetnim dihanjem, poškopri ga s hladno vodo.

Poškodbe oči: Če ti pade kaj v oko, ne drgni z roko, ker s tem bolečine le povečaš. Dokler ne prideš do zdravnika, devaj na oko hladne obkladke. Če ti brizgne kaka kislina na oko, namaži oko z oljem.

Pomoč utopljenecu: Hitro odpni obleko. Položi mu glavo nižje, stisni mu rebra ob straneh, da izteče voda iz pljuč in želodca. Očisti mu usta in nos. Ude drgni in devaj nanje tople obkladke. Ne prenehaj z umetnim dihanjem. Včasih je treba to cele ure! Ko bolnik začne dihati, ga položi v posteljo na hladen zrak, daj mu okrepčil.

Poškodbe po blisku in elektriki: S suhim lesenim predmetom odstrani ponesrečenca od električne žice na suh prostor, nato prični z umetnim dihanjem, postopaj z njim kot z nezavestnim.

Zastrupljenja: Zastrupljenca s kislino daj piti mnogo vode, mleka ali limonade. Z lizolom zastrupljenemu ne daj navadne pitne vode, temveč beljakovin, olja ali masla. Če ima bolečine v želodcu, mu daj mrzle obkladke na želodec.

Zastrupljenje z gobami: Tudi nestrupene gobe lahko postanejo nevarne, če so prestare, ali pa, če so skuhanne stale in so bile čez delj časa pogrete. Takemu zastrupljenca daj ricinusovega olja, črne kave in led na glavo.

Zastrupljenje s svetilnimi in drugimi plini: Umetno dihanje, sveži zrak. Pokliči zdravnika.

Pik strupene žuželke: Namaži s salmijakom. Iz rane je treba odpraviti želo čebel i. dr. Če pičeno mesto oteče, namaži ga z Ihtiolovo mastjo.

Pik strupene kače: Poškodovancu daj piti mnogo žganja. Podveži ranjeni ud med rano in srcem. Dobro je, če rana krvavi, ker se s tem izpere vsaj nekaj strupa. Z rano ravnaj kot z vsako drugo. Pokliči takoj zdravnika.

Ugriz steklega psa: Z rano ravnaj kot z vsako drugo. Podveži ranjeni ud med rano in srcem. Pokliči takoj zdravnika.

Elektro-stroje:

motorje, brusilne in polirne stroje, vrtalne in rezilne stroje, kompresorje in črpalke itd.

Elektro-aparate:

žarilne peči, kuhala, likalnike, grelne blazinice, spajalnike, rešoje itd. nudijo veliki izbori

ELEKTROINDUSTRIJA D.
LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA C. 13 • TELEFON št. 23-14

Nekaj o zemlji in zvezdah

Naša zemlja.

Zemlja se suče okoli svoje osi oziroma okoli same sebe. Trajanje zemeljskega kroženja, v katerem gotova točka zemlje gre zaporedno skozi temo in svetlobo, se imenuje dan. Kroženje zemlje torej služi za delitev časa v našem vsakdanjem življenju.

Oblika zemlje je skoraj krogla, vendar ne popolna. Zemeljska obla je nalahno stlačena na obeh polih. Ta stlačenosť je posledica centrifugalne sile, ki je vplivala na zemljo, ko je bila še v tekočem stanju. Ta stlačenosť je majhna in sicer le 297 del njenega polumer. Praktično lahko vzamemo, da je zemlja krogla. Njen polumer je 6.366 km, njena površina je 510.000.000 km² in njena prostornina 1.083.260 milijonov km³.

Najvišja gora na zemlji je Mont Everest v Himalaji, ni visoka niti 9.000 m. Največja globina morja je blizu Carolinskih otokov in ne dosega 10.000 m. Največja višina in nižina na zemeljski obli ne dosežajo torej 700 del njenega polumer. — Če bi naredili zemljo v majhnem merilu, bi morali narediti kroglo z najmanj 70 cm polumer ozir. 1.40 m premera, da bi na njej Mont Everest mogel biti predstavljen z vzboklino malo manjšo kakor 1 mm. Vidimo torej, da se nam razdrapanost zemeljske površine zdi ogromna, kadar hodimo po dolinah in višinah, toda te razdrapanosti so skoraj ničeve, če jih primerjamo z razsežnostjo zemeljske oble.

Če bi kopali v zemljo globok vodnjak, bi ugotovili, da se temperatura zemlje dviga in sicer za 1 stopinjo na vsakih 33 m globine, to se pravi, da se dvigne temperatura za okroglo 3 stopinje na vsakih 100 m, to se pravi še, da se temperatura dvigne pri vsakem km tega vodnjaka za 30 stopinj, to se pravi na 100 km za 3.000 stopinj. Pri 3.000 stopinjah so pa vsa znana telesa ne samo stopljena, ampak celo izparevajo v plinastem stanju. Torej je zemeljska skorja nujno manj debela kakor 100 km. Po raznih cenitvah ji pripisujejo debelino 70 km in če primerjamo to debelino z obsežnostjo zemeljske oble, ugotavljamo, da je ta skorja manj debela kakor lupina pri jajcu v primeri s širino jajca. Tudi izbruh vulkanov nam dokazujejo, da je sredina zemlje iz snovi, ki je tekoča in žareča.

O luni.

Luna je satelit naše zemlje. Luna se je od zemlje odtrgala, kakor se je nekoč tudi zemlja odtrgala od sonca.

Luna se suče okoli zemlje in nam vedno kaže isto lice, isto poloblo. Čas njenega kroženja okoli nje same je torej enak času njenega kroženja okoli zemlje. Čas luninega

dneva je 24 ur, 50 min. Luna doseže isto točko na nebu vsakih 28 dni. Ta doba je določila naš teden ($4 \times 7 = 28$). Razdalja lune od zemlje je 60 kratni zemeljski polumer. Lunina masa je 80. del mase zemlje. Njen polumer je približno ena četrtnina zemeljskega polumer.

Z modernimi zvezdogledi bi lahko videli na luni predmete, ki so 100 m veliki. Če bi bili gori ljudje, bi torej gotovo videli gibanje množic, toda nikdar ni nihče na luni ničesar opazil. Vsa opazovanja dokazujejo, da je luna mrtva zvezda. Luna nima svoje lastne svetlobe, odbija pač le tisto, ki jo ji pošilja sonce. Znano je, da se mase privlačujejo. Pripisujejo, da je vpliv lunine mase na vodo, ki so na zemlji, vzrok plime in oseke naših morij.

Sonce, katerega masa je 324.000 krat večja kakor masa zemlje, vpliva tudi na morja, toda ker je sonce za 23.439 kratni polumer zemeljske oble oddaljeno od zemlje, je privlačnost sončne mase (katera privlačnost se spreminja v nasprotnem razmerju kvadrata razdalje) mnogo manjša kakor lunina, katera vsled svoje bližine zemlji prevladuje. Plima in oseka sledi torej približno luninemu dnevu.

Sonce.

Razdalja sonca od zemlje je 23.400 krat tolikšna kakor polumer zemeljske oble. Svetloba sonca potrebuje 8 min. da preleti to razdaljo s hitrostjo 300.000 km na sekundo. Premer sončne oble je 109 krat večji kakor premer zemeljske oble, to se pravi 1.390.447 km. Prostornina sonca je približno 1.300.000 kratna prostornina zemlje in površina sonca je 11.885 kratna površina zemeljske oble. Sončna masa je 324.000 kratna masa zemlje. Sonce se zasuče okoli samega sebe v 25 dneh in 6 urah.

Po raznih merjenjih in opazovanjih sklepajo, da so vrhnje plasti sonca, ki tvorijo takozvano fotosfero, silno vroče in sicer 6.500 stopinj. Notranost sonca pa ima seveda mnogo večjo temperaturo. Na površini sonca opazujejo stalne eksplozije, takozvane protuberance, ki bi jih primerjali velikanskim plamenom, ki dosežejo višino tudi 100.000 km in celo včasih nad 500.000 km.

Vsi vemo, da sonce ogreva našo zemljo, vemo, da merimo količino toplote s kalorijami; pravimo, da je ena kalorija ona količina toplote, ki je potrebna, da se dvigne temperatura 1 g vode od 0 stopinj na 1 stopinjo. Sonce razda na leto ogromne količine kalorij, za katere pa v aritmetiki nimamo imena. Te oddane količine kalorij bi napisali približno takole: 3.800.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000 kalorij, toda kljub ogromnemu številu kalorij, ki jih sonce vsebuje in lahko razdaja, se bo tekom stoletij ohlajalo in končno ohladilo.

Okrog sonca se vrte planeti, ki so, ako upoštevamo vrstni red z ozirom na razdaljo od sonca: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun. Vsi ti planeti so se nekoč odtrgali od zemeljske mase. Nekateri od teh planetov imajo takozvane satelite, to se pravi zvezde, ki so se od teh planetov odtrgale (n. pr. luna od zemlje). Največji planet je Jupiter.

Kometi.

So tudi druga telesa, ki se sučejo okoli sonca, to so kometi. Včasih na nebu opazujemo zvezde čudne oblike, ki imajo nekako glavo, za katero je velik rep, kakor to opazimo n. pr. pri raketih, ko pada. Leta 1910. so sedaj starejši ljudje lahko opazili takozvan Halleyev komet. Dolžina kometovega repa je včasih ogromna. Leta 1843. so opazovali komet, katerega rep je bil dolg 300.000.000 km. Leta 1858. so opazovali Donatijev komet, katerega takozv. glava je imela 9.000 km premera, rep pa 88.000.000 km dolžine. Danes poznamo okrog 300 kometov. Okrog 80 izmed njih je periodičnih in so v se-

O Č A L A	 <p>DIPLOMIRAN OPTIK Fr. P. Zajec LJUBLJANA, PASAŽA NEBOTIČNIKA</p>	DALJNOGLEDI
-----------	--	-------------

stavu sončnega sistema. Tip teh kometov je Halleyev komet, ki smo ga opazovali leta 1910. in ki se bo vrnil čez 76 let, to je leta 1986.

Druge zvezde in zvezdne megle.

Razdalje zvezd do zemlje so ogromne. Rekli smo že, da svetloba preleti na sekundo 300.000 km in če to upoštevamo, potem lahko povemo, da je n. pr. razdalja zvezde severnice od zemlje tako velika (zvezda severnica je v sestavi malega voza), da bi svetloba rabila z zvezde severnice 45 let, da bi prišla do nas. — Že v starih časih so astronomi zvezde razvrstili v nekake konstelacije, kakor n. pr. Orion, Andromeda, Škorpion, Rak, Labod, Bik, Veliki voz, Mali voz itd.

Število zvezd, ki jih moremo z najmogočnejšimi zvezdogledi opazovati, je približno 20 milijonov; menijo pa, da je vseh zvezd blizu 2 milijardi.

Največ nebesnih megla ima spiralno obliko. Spiralnih megla štejejo preko 900.000. Tako spiralno meglo predstavlja naša rimska cesta. Nekatere teh spiralnih megla so tako oddaljene od naše zemlje, da se človeku kar vrti, ko sliši številke. Nekatere teh spiralnih megla so oddaljene od nas več kakor 200.000 svetlobnih let, to se pravi več kakor 200.000 kratna razdalja, ki jo preleti tekom leta svetlobni žarek s hitrostjo 300.000 km na sekundo. Tudi naše sonce je v sestavu take spiralne megle, t. j. rimske ceste. Sonce je oddaljeno od središča te spiralne megle — rimske ceste 300.000 svetlobnih let, to se pravi, da svetlobni žarek potrebuje 300.000 let, da preleti enega premerov te naše rimske ceste.

Ali ne pretresa človeka, ko premišlja te ogromne številke, ki so tako daleč od naših vsakdanjih računov in doživetij? Zvezda, ki jo opazujemo, v resnici ni na mestu, kjer jo vidimo; v resnici jo naše oko gleda tam, kjer je bila pred toliko in toliko stotisočletji. Lahko si predstavljamo vsemirje posejano s takimi zvezdnimi meglami in te zvezde se po tem vsemirju gibljejo z nedoumljivimi hitrostmi. Zvezdogledi so ugotovili, da so hitrosti gibanja nekaterih zvezdnih megla večje kakor 1.000 km na sekundo. Če pravimo, da so te zvezdne megle za naše oko skoraj nepremične, je to zaradi neverjetne oddaljenosti teh megla od nas. Predmet v razdalji 200.000 svetlobnih let od nas, ki bi se gibal s hitrostjo 1.000 km na sekundo, bi bil za naše oko nepremičen in le z največjim trudom in z najboljšimi teleskopi je mogoče ugotoviti to premikanje.

Konec sveta.

Ko bo naše sonce počasi oddalo vso svojo toploto, bo prišlo v stanje, v katerem je naša zemlja, to se pravi, površina sonca bo trda, notranjost pa še vedno žareča, kakor to vemo

**BOGATAJ
IVAN**

ELEKTRIČNO PODJETJE
Izvršuje vse električne instalacije in popravila. TRGOVINA IN ZALOGA vseh vrst instalacijskega materiala. Elektromotorji stalno na zalogi. Strokovno in solidno delo. Cene nizke.

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG ŠTEV. 19
poleg nunske cerkve — Telefon šte. 20-03

za zemljo. Vendar bo sonce postalo mrtva zvezda. Kdaj bo to? Na to lahko odgovorimo z eno besedo, da so te časovne razdalje tako velike, da so odtegnjene našim računom in našim pojmovanjem. O koncu tega sveta so razni zvezdogledi napisali mnoge teorije. Vsi pa so si edini v enem, da je čas, ko se bo sonce ohladilo, še daleč, daleč pred nami.

Sredi tega sveta je človek resnično majhen — mnogo manjši kakor zrno peska v puščavi, mnogo manjši kakor kaplja vode v morju. Toda kljub vsemu more ta mali človek biti ponosen na svoj razum, ki se je dvignil visoko, da more razumeti zakone, ki urejajo veličastno gibanje zvezd, da more s svojim razumom meriti ogromne nebesne razdalje in določiti čudovite hitrosti zvezd. Toda preko teh meja, ki jih naše oči z najmočnejšimi instrumenti morejo dosegati, za najbolj oddaljenimi obzorji, v katere more poseči naša misel, še vedno stoji vprašanje, kaj pa od tam naprej, kakšen skrivnostni svet je v tistih prostorih tam naprej, ki jih mi ne moremo opazovati, ne izračunati. Prostor si sledi prostoru, kakor čas sledi času. Človeška pamet je nemočna, se mora ukloniti pred veliko neznanko, ki je veliko nad človeškim razumom. Nad vse mi temj prepadi in veličinami mora biti Nekdo, ki ureja vso to neskončnost in majhnost. Iz vsega more človek razbrati čudovito modrost Stvarnika nebes in zemlje, ki nas je postavil sredi tega sveta. Mi pa s svojim razumom, delom in s svojo vero dajemo čast in slavo Njegovi vsemogočnosti. J. S.

**Centralna
vinarna d. d.**

največja izbira prvovrstnih izbranih in namiznih vin. Vina v steklenicah. Mašna vina.

Ljubljana, Frankopanska ul. 11 - Tel. 25-73

**Zadrúžna
tiskarna**

Priporoča se za tiskanje knjig, revij in časnikov, vabil za gledališke odre in koncerte, pisarniških tiskovin, vizitk, kuvert, reklamnih lepakov in letakov kakor tudi vseh ostalih tiskovin.

LJUBLJANA
Tyrševa 17 - Telefon 30-67

Izdelava solidna in poceni.

Življenje in smrt pri živalih in rastlinah

»Dneva ne pove nobena pratika,« zlasti glede starosti mnogih živali, tako nam priznavajo veččaki, ki še danes tavajo po temi poskusov in opazovanj. Kaj je le krivo, da nekatere živali in rastline dosegajo tako spoštljivo starost, drugim pa je odmerjena samo kratka življenjska doba? Tudi tu stojimo pred zapleteno uganko. O dolgotrajnosti življenja divjih živali ne vemo skorajda nič. Pomagamo si le s sklepanjem, ko opazujemo domače in ujete živali. Za zgled, kako vremenske razmere nepovoljno vplivajo na ujeto zver, navajamo orang-utana, ki je v pariškem zverinjaku dosegel starost desetih let, medtem ko orang-utani v zverinjakah južnejših mest pridejo do dvajset let. Gorila v Breslauu je poginila že po sedmih letih. Da so v naravi opice mnogo bolj stare in da v splošnem verjetno dosegajo človeško starost, je skoraj nedvomno.

Najprej nekaj izredno visokih starosti: na prvo mesto pride slon s 150—200 leti; povodni konj, nosorog, velblod, konj, osel, medved dosegajo starost do 40 let, tiger približno 20 let, volk 12—15, pes 10—12, bobor 20—25, miš okrog 3 do 5 let.

Precej lepe starostne dobe srečamo v ptičjem svetu. Tu prednjačijo papige s 150 leti. Jastreb je v ujetništvu dosegel 118 let; a tudi sove, vrane, sokole, labode in še razne druge ptiče so imeli ujete, ki so poginili šele po sto letih. Vsekako jih je med pticami prav mnogo, ki doživijo 150 letnico rojstva. Saj pride že domača goska lahko na 60—80 let (danes bi ji gotovo že v dekliških letih zavili vrat!). Manjše ptice pevke živijo četrt stoletja.

Metuzala med živalmi pa bo nemara želva, ki jo imajo v londonskem živalskem vrtu, in je zanesljivo preko 300 let stara.

Imamo tudi po 150 let stare krape in še starejše (baje kar 250 let stare) ščuke.

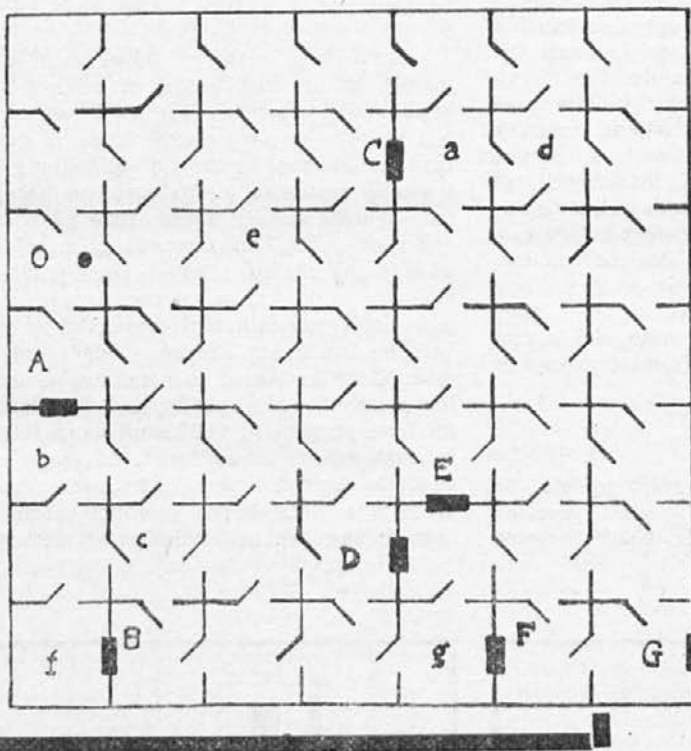
Školjke bisernice doživijo 50—60 let, a med njimi jih je mnogo, ki jim tudi stoletje ni preveč. Velikim morskim polžem je odmerjeno nekako 30 let, našim sladkovodnim polžem pa 4—5 let, dočim je trtnemu polžu danih 9 let.

Tudi v rastlinstvu naletimo na prav zanimive številke. Poznamo 300 let stare jelke, 400 let in več stare smreke, 500 letne macesne, 600 letne javore, 1000 letne bore, 1500 letne hraste in 3000 letne tise. Kalifornijska mamutna drevesa cenijo daleč nad 3000 let. Pri mirti so ugotovili starost 156 let, pri bršljanu pa 440 let.

Med nižjimi rastlinami je poleg zelo kratkotrajnih nekaj, ki se ponašajo s precej dolgim življenjem. Cela vrsta nežnih alg živi le nekaj dni. Gotovo pa doživijo nekatere rjave alge, ki so največje rastline, ker s svojimi 200—400 m dolžine presegajo celo orjaška mamutna drevesa, prav spodobno starost. Kolikšna naj bi ta bila, danes še ne vemo.

Pri vprašanju življenjske dobe živali ne smemo prezreti, da pride večina živali ob življenje zgolj po naključju. Nekatere postanejo plen drugih ali pa so žrtve močnejših sovražnikov, druge se rodijo z raznimi hibami, tretje poginejo zaradi ranitev ali pa si nakopljujejo bolezni, ki jih uničujejo. Gotovo je le zelo malo živali, ki bi »umrle naravne smrti«.

NAŠA NAGRADNA

Prebrisani jetnik

»Slovenčev koledar« vam prinaša tudi letos uganko, ki vam bo preko zimskih in morda celo pomladanskih mesecev dala obilo posta. Tako zvita je, da boste kar obupavali; toliko lepša vaša zasluga, če jo boste končno rešili.

Ker boste morali delati precej poskusov, vam svetujemo, da si sliko preiščete, da ne bo koledarska slika preveč trpela.

Podoba kaže veliko jetnišnico. V njej je 49 celic in 7 vrat, zaklenjenih s patentnim ključem. Celice, v katerih so

taka vrata, smo na podobi označili s črkami: A, B, C, D, E, F in G. G je obenem izhod v »svobodo zlatoc«.

Pomniti pa moraš, da so ključi teh vrat v določenih celicah, ki smo jih znamenovali z majhnimi črkami: a, b, c, d, e, f, g. Tako je ključ A-vrat v celici, ključ B-vrat v b-celici itd., torej zmeraj v celici, ki je označena z isto majhno črko. Če hočeš torej n. pr. skozi patentna vrata F, moraš najprej priti do ključa, ki je v celici f.

Patentna vrata predstavljajo kratke debele črte.

V celici 0 čepi jetnik (črna pika!),

ki si je napravil načrt, da se bo splazil do G vrat in v prostost.

Važno pa je še tole: celice so zvezane med seboj z navadnimi vrati, ki so vsa videti odprta. Pomniti pa moraš, da se vrata odpirajo samo v tisto smer, kakor jih kaže podoba, in samo v tisto smer sme jetnik iti od celice do celice. Tako na primer lahko gre iz celice b vodoravno skozi vse celice do E, a vodoravno naprej ne more več, ker so vrata proti njemu obrnjena, pač pa seveda iz celice E navpično navzgor za dve celici. Jetnik sme iti skozi isto celico večkrat.

Po teh pojasnitvah pride zdaj vprašanje: po kateri poti je šel prebrisani jetnik iz celice 0, da je lepo odklenil vsa patentna zaklenjena vrata in končno dospel do svobode?

(Za rešitev preišči sliko in vértaj jetnikovo pot!)

Nagrade za pravilno rešitev uganke!

Vsak, kdor bo rešil gornjo uganko, naj pošlje rešitev na »Slovenčev koledar«, Kopitarjeva 6, Ljubljana — do 15. februarja 1942.

K vsaki rešitvi priložite znamko za 50 cent. in kupon, ki ga izrežite.

Med reševalce uganke bo žreb razdelil naslednje nagrade:

10 popolnih zbirk »Slovenčeve knjižnice« (po 25 knjig).

20 popolnih zbirk »Slovenčeve knjižnice« (po 12 knjig).

5 »Slovencev« za vse leto.

10 »Slov. domov« za vse leto.

100 »Domoljubov« za vse leto.

25 »Slovencev« po en mesec.

50 »Slov. domov« po en mesec.

100 »Domoljubov« za pol leta.

100 »Bogoljubov« za vse leto.

Pošljite čim več rešitev! — Bogate nagrade vas čakajo!

KUPON Izreži!
za nagradno uganko
Slov. koledarja 1942

Poštne pristojbine

	Tuzemstvo		Ino- zemstvo	Tu- zemstvo
	v kraju	med- kraj.		
	Lire		Lire	
Pisma in zalepke				
za vsakih 15 g ali del te teže	0·25	0·50		
za prvih 20 g			1·25	
za vsakih nadaljnjih 20 g			0·75	
Dopisnice	0·15	0·30	0·75	
Razglednice				
s podpisom in datumom	0·10	0·10	0·25	
do pet besed vljudnosti	0·15	0·20	0·25	
s sporočili	0·15	0·30	0·75	
Posetnice				
največ 5 besed vljudnosti	0·20	0·20	0·25	
Naznanila				
o rojstvu, poroki, smrti itd. tiskana	0·15	0·15	0·25	
Trgovski računi	0·25	0·25	1·25	
Mali paketi				
za prvih 200 g		1·20		
za vsakih nadaljnjih 50 g		0·30		
V inozemstvo niso dovoljeni				
Vzorec brez vrednosti				
za prvih 100 g		0·35	0·50	
za nadaljnjih 50 g		0·15	0·25	
Ekspresnina				
razen običajne pristojbine		1·25	2·50	
Priporočnina				
razen običajne pristojbine za zaprte pošiljke		1·25	1·50	
za odprte pošiljke		0·60	1·50	
Poštno ležeče pošiljke				
razen običajne pristojbine		0·15		
Zrakoplovna pošta				
pisma, dopisnice za vsakih 15 g ali del te teže, razen običajne pristojbine		0·50		
za Evropo za vsakih 20 g ali del te teže, razen navadne pristojbine			1—	
Poslovni papirji (za Ljubljansko pokrajino)				
do 100 g		0·75		
od 100 do 250 g		0·95		
od 250 do 500 g		1·15		
od 500 do 1000 g		1·70		
od 1000 do 2000 g		2·85		
Tiskovine				
za vsakih 50 g ali del te teže		0·10	0·25	
				Paketi (v Ljubljanski pokrajini)
				do 1 kg
				od 1 kg do 3 kg
				od 3 kg do 5 kg
				od 5 kg do 10 kg
				od 10 kg do 15 kg
				od 15 kg do 20 kg
				od 20 kg do 25 kg
				Paketi s svežim sadjem in paketi društva Rdečega križa (v Ljubljanski pokrajini)
				do 6 kg
				od 6 kg do 9 kg
				od 9 kg do 12 kg
				Poštne nakaznice
				do 25 lir
				od 25 lir do 50 lir
				od 50 lir do 100 lir
				od 100 lir do 200 lir
				za vsakih nadaljnjih 100 lir ali del te vsote
				Brzojavne nakaznice še razen običajne tarife tudi brzojavno pristojbino
				Izplačilno obvestilo
				Čekovne položnice
				do 50 lir
				od 50 lir do 100 lir
				od 100 lir do 500 lir
				od 500 lir do 1000 lir
				od 1000 lir do 5000 lir
				od 5000 lir do 10000 lir
				Brzojavke do 10 besed
				za vsako nadaljno besedo
				Telefonski medkrajevni pogovori za Ljubljansko pokrajino in druge pokrajine Italije čez dan:
				do 25 km
				od 25 km do 50 km
				od 50 km do 100 km
				od 100 km do 200 km
				od 200 km do 400 km
				od 400 km do 600 km
				od 600 km do 800 km
				od 800 km do 1000 km
				preko 1000 km

ROKODELSKI DOM

Petrarkova ulica 12

V domu je gostilna — V dvorani so strokovni tečaji za rokodelce, zlasti tečaji za mojstrske izpite. ROKODELSKI ODER prireja v domu izbrane klasične in ljudske igre.

KAREL KAVKA

Stavbenik in tesarski mojster

LIUBLJANA, Ž bertova 11, tel. 20-50

Gradbeno in tesarsko podjetje ter tehnična pisarna. Izvršuje vsa v graditeljsko in tesarsko stroko spadajoča dela po danih in lastnih načrtih.

Upravna razdelitev Italije

Italija sama je razdeljena (po stanju pred priključkom pokrajin bivše Jugoslavije) na 98 pokrajin. Od tega je 94 pokrajin, provinc v Italiji, dočim so štiri pokrajine v Libiji in ki jih je nekaj let sem smatrati za sestavni del Italije. Vendar v teh pokrajinah ne štejejo celotnega prebivalstva, temveč samo Italijane. Za lažji pregled navajamo v sedanjem po nekdanjih pokrajinah italijanske pokrajine:

Pijemont. Pokrajine: Alessandria, Aosta, Asti, Cuneo, Novara, Turin in Vercelli.

Ligurija. Pokrajine: Genova, Imperia, La Spezia in Savona.

Lombardija. Pokrajine: Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Mantova, Milan, Pavia, Sondrio in Varese.

Tridentinska Benečija. Pokrajini: Bolzano in Trento.

Benečija. Pokrajine: Belluno, Padova, Rovigo, Treviso, Udine, Benetke, Verona in Vicenza.

Julijska Benečija in Zader. Pokrajine: Kvarner, Gorica, Istra, Trst in Zader.

Emilija. Pokrajine: Bologna, Ferrara, Forli, Modena, Parma, Piacenza, Ravenna in Reggio nell'Emilia.

Toskana. Pokrajine: Apuania, Arezzo, Firenze, Grosseto, Livorno, Lucca, Pisa, Pistoia in Siena.

Marke. Ancona, Ascoli Piceno, Macerata, Pasarno in Urbino (to je ena pokrajina).

Umbrija. Pokrajini: Perugia in Terni.

Lacij. Pokrajine: Frosinone, Littoria, Rim in Viterbo.

Abruci in Molise. Pokrajine: Campobasso, Chieti, L'Aquila, Pescara in Teramo.

Kampanija. Avellino, Benevento, Napoli in Salerno.

Apulija. Pokrajine: Bari, Brindisi, Foggia, Ionio in Lecce.

Lukanija. Pokrajini: Matera in Potenza.

Kalabrija. Pokrajine: Catanzaro, Cosenza in Reggio di Calabria.

Sicilija. Pokrajine: Agrigento, Caltanissetta, Catania, Enna, Messina, Palermo, Ragusa, Siracusa in Trapani.

Sardinija. Pokrajine: Cagliari, Nuoro in Sassari.

V Libiji so štiri pokrajine: Tripoli, Misurata, Bengasi in Derna.

Nazivi pokrajin so večinoma po glavnih mestih pokrajin z nekaj izjemami. Kvarnerska pokrajina n. pr. ima za središče Reko.

V Julijski Benečiji je kot navedeno pet pokrajin. Te pokrajine so naslednje:

	število občin	površina v km ²	prebivalstvo 21. apr. 1936
Kvarner	13	1.121	115.065
Gorica	42	2.725	207.750
Istra	41	5.718	296.460
Trst	30	1.279	357.142
Zader	2	110	25.302

H. SKALA, Ljubljana

MIRJE št. 2 — Poštni čekovni račun 12.773
Brzjavljavi: „HASKA“ — Telefon št. 24-50

Ovo ni oa sir

Vreče

Ogje

Avtomobilski znaki v Italiji.

Ljubljanska pokrajina ima avtomobilski znak Lb (Ljubljana), s črko L pa se začnajo v Italiji še avtomobilski znaki naslednjih pokrajin: Le (Lecce), Lt (Littoria), Li (Livorno) in Lu (Lucca).

V ostalem pa so avtomobilski znaki najvažnejših pokrajin v Italiji: Roma (Rim), Mi (Milan), Na (Napoli), Ts (Trst), Ve (Benetke), Fu (Reka), Go (Gorica), Pl (Pulj), Ud (Udine, Videm).

APIRNICA
LIUDSKE KNJIGARNE
LIUBLIANA - KOPITARJEVA ul. 2

Ljudska posojilnica v Ljubljani

zadruga z neomejenim jamstvom v lastni palači v Ljubljani, Miklošičeva cesta 6, nasproti hotela »Union« . Sprejema hranilne vloge v vsaki višini in jih najugodnejše obrestuje, daje posojila na vknjižbo in proti poroštvu . Posojilnica je bila ustanovljena leta 1895.

Naše mere

Pri nas je vpeljan decimalni (desetinski) merni sestav. Vendar imamo še mnogo starih mer in je zelo važno vedeti razmerje med novimi in stariji merami. Vse države pa nimajo decimalnega merskega sestava (Anglija in kolonije), zato je tudi potrebno, da poznamo najvažnejše tuje merske enote.

Najvažnejše merske enote so dolžinske, površinske, prostorninske (votle), težinske in časovne mere.

Dolžinske mere.

Okrajšave: Mm = mirjameter, km = kilometer, m = meter, dm = decimeter, cm = centimeter, mm = milimeter.

Enota je 1 m, to je palica, dolga štiridesetmilijonski del obsega naše zemlje. Dolžina ima razsežnost samo v eno smer.

1 Mm = 10 km = 10.000 m = 100.000 dm = 1.000.000 cm = 10.000.000 mm

1 km = 1.000 m = 10.000 dm = 100.000 cm = 1.000.000 mm

1 m = 10 dm = 100 cm = 1000 mm

1 dm = 10 cm = 100 mm

1 cm = 10 mm

1 zemeljska milja = 7,5 km = 7.500 m

1 morska milja = 1,852 km = 1.852 m

1 angleška milja = 1.760 jardov = 1.609 m

1 jard = 0,914 m ali približno 12 jardov = 11 m

1 srbska milja = 500 m

1 dunajski seženj (klaftra) = 6 čevljev = 1,90 m

1 dunajski čevelj = 12 palcev ali col = 0,316 m

1 dunajski palec ali cola = 12 črt ali linij = 2,634 cm

1 laket = 0,778 m

1 morski voz = $\frac{1}{120}$ morske milje = 15,46 m

V Rusiji še rabijo te-le mere:

1 aršin = 0,7112 m

1 vrsta = 500 sežnjev = 1066,8 m

1 sažen (seženj) = 3 aršini

1 aršin = 16 verškov

1 m = 0,469 saženej (sežnjev).

Na Japonskem so tele mere:

1 ri = 300 tehō = 3927 m

1 tehō = 60 ken = 109,08 m

1 ken = 6 shaku = 1,81 m

1 shaku = 10 sū = 0,302 m

1 sū = 10 bu = 0,032 m

1 m = 3,3008 shaku

Površinske ali ploskovne mere.

Okrajšave: m² = kvadratni meter, dm² = kvadratni decimeter, cm² = kvadratni centimeter, mm² = kvadratni milimeter, km² = kvadratni kilometer, ha = hektar, a = ar.

Ploskovna enota je 1 m², to je površina kvadrata, ki ima stranico dolgo 1 m. Površina ima dve razsežnosti: dolžino in širino.

1 km² = 100 ha = 10.000 a = 1.000.000 m²

1 ha = 100 a = 10.000 m²

1 a = 100 m²

1 m² = 100 dm² = 10.000 cm² = 1.000.000 mm²

1 d² = 100 cm² = 10.000 mm²

1 cm² = 100 mm²

1 kvadratni čevelj = 0,1 m²

1 kvadratni seženj ali kvadratna klaftra = 3,597 m²

1 oral = 1 joh = 1 katastralno jutro = 1.600 kvadratnih sežnjev = 57,5 arov = 5.754,64 m²

Prostorninske, telesne ali votle mere.

Okrajšave: m³ = kubični meter, dm³ = kubični decimeter, cm³ = kubični centimeter, mm³ = kubični milimeter, hl = hektoliter, l = liter.

Prostorninska enota je 1 m³, to je vsebina kocke, kjer meri stranica 1 m. Vsako telo ima tri razsežnosti: dolžino, širino in višino.

1 m³ = 1.000 dm³ = 1.000.000 cm³ = 1 milijarda mm³

1 dm³ = 1.000 cm³ = 1.000.000 mm³

1 cm³ = 1.000 mm³

1 m³ = 10 hl = 1000 l = 31,67 kubičnih čevljev.

1 hl = 100 l

1 l = 1 dm³

1 (kubična) klaftra = 6,820 m³

1 (kubični) čevelj = 0,032 m³

1 polovnjak = 5 velikih vedr = 10 malih vedr = 282,25 l

1 štrinjek = 2 polovnjaka = 564,50 l

1 veliko vedro = 2 mali vedri = 40 bokalov = 56,6 l

1 bokal = 4 maslici = 1,415 l

1 mernik = 1 malo vedro = 20 bokalov = 23,3 l

1 angleška galona = 4,54 l

1 ameriški bušl (mera za zrnje) = 35,2 l

1 registrska tona = 100 kubičnih čevljev = 2,83 m³ prostornine ladje.

Utežne mere.

Okrajšave: t = tona, mtc = q = metecent, stot, kvintal, kg = kilogram, dkg = dekagram, g = gram.

Enota je 1 kg, to je teža 1 litra vode, ki ima toploto 4° C.

1 m³ vode tehta 1 t = 10 q = 1.000 kg = 100.000 dkg = 1.000.000 g

1 q = 100 kg = 1.000 dkg = 10.000 g

1 kg = 10 dkg = 100 g

1 dkg = 10 g

1 gram = 10 decigramov = 100 centigramov = 1.000 miligramov

1 karat = 205,6 miligrama (mednarodna utež — zlasti za zlato, briljante itd.)

1 stari dunajski cent = 100 funtov = 56 kg

1 " " funt = 32 lotov = 0,56 kg

1 " " lot = 17,5 g

1 oka (grška mera) = 1,28 kg

Časovne mere.

Enota je ura, t. j. štiriindvajseti del dneva

1 dan = 24 ur = 1.440 minut = 98.400 sekund

1 ura = 60 minut = 3.600 sekund

1 minuta = 60 sekund

1 koledarsko leto = 365 dni in 6 ur

1 lunin mesec (sinodični) = 29 dni, 12 ur in 44 minut

Delovne mere.

1 kalorija (kal) je množina toplote, ki je potrebna, da se ogreje 1 liter vode za 1° C.

1 atmosfera (atm) je pritisk 1 kg na 1 cm².

1 meterkilogram (mkg) je moč, ki vzdigne 1 kg 1 m visoko

1 konjska sila (ks ali HP) je sila, ki dvigne 75 kg v eni sekundi 1 m visoko ali 1 kg v eni sekundi 75 m visoko.

1 človeška sila je približno enaka $\frac{1}{3}$ ks.

Električne mere.

1 Amper je enota jakosti električnega toka.

1 Volt je enota električne napetosti.

1 OM je enota električnega upora.

Razne druge mere.

1 atmosfera (atm) je pritisk zračnega tlaka na zemljo v višini morske površine in znaša isti na 1 cm² po 1 kg.

1 kalorija (kal) je ona množina vročine, ki je potrebna, da segreje 1 liter vode za 1 stopinjo Celzija.

1 registrska tona (reg. t.) je prostorninska mera za ladje ter se deli na 100 kub. čevljev, enako 2,83 m³. — Število bruto-reg. ton navaja celokupno prostornino ladje, število neto-reg. ton pa navaja prostornino za čisti tovor, t. j. odšteti so vsi prostori za stroje, stanovanja, kuhinjo itd.

Površina zemlje meri 509,950.000 km², od tega odpade približno 29% na suho zemljo, ostalih 71% pa pokriva voda.

Zemeljski premer znaša 12.756 km, obseg na ravniku meri 40.070.368 km, število prebivalstva na zemlji je: 1953 milijonov.

KRZE • FRANČ

pohištvo
VRHNIKA

Zaloga pohištva

Ljubljana, Tyrševa 47
(Poleg kavarne Majeen)

O koledarskih imenih in naših godovih

Prof. Anžič Anton

Knjiga cerkvenega prava govori v svojem 761. kanonu o krstnem imenu takole: »Skrbe naj župniki, da se krščencu dá krščansko ime; če tega ne morejo doseči, naj imenu, ki so ga dali starši, dostavijo ime kakega svetnika in naj v krstno matico zapišejo obojno ime.«

Ta kanon dobesedno navaja tudi Rimski obrednik pri navodilih za krst.

Isto ponavlja novi Zakonik ljubljanske škofije v 275. členu in še dostavlja naročilo: »Med krščevanjem (krstitev) svetnikovo ime glasno izgovarja pred drugim nekrščanskim imenom in v krstni knjigi zapiše to ime na prvo mesto. Duhovnik sme odklanjati taka imena, ki žalijo versko čustvo, ki nasprotujejo pravosti ali so drugače žaljiva.«

Mohorjev koledar pa v svojem abecednem imeniku svetnikov zelo primerno opozarja: »Naša skozi desetletja v Slovencih udomačena imena so za nas najlepša in zaeno tudi značilna. Do tega spoznanja so prišli zlasti slovenski izobraženci, ki dajejo svojim otrokom zopet krepka stara imena: Peter, Miklavž, Majda, Meta, Špela, Janez, Marko, Vid itd.«

Vse to je res in pametno povedano. Vendar pa je tudi res, da se prav izobražencu že pri njegovem študiju ali pa pozneje pri branju raznih slovstev eno ali drugo ime zelo priljubi, pa bi ga rad dal tudi svojemu otroku. Ni pa mu znano, je li prav tisto ime dovoljeno ali ne. Zato smo v tem koledarju zbrali tudi taka imena, ki jih srečujemo v zemljepisju, zgodovini, bajeslovju, prirodoopisu in slovstvu. Toda vsa ta navedena imena so imena svetnikov in svetnic! Če bi jih kdo želel uporabljati, ima do tega pravico prav v smislu zgorajšnjih cerkvenih odlokov.

Naj za zgled nekatera navedemo, ki se nam na prvi pogled morda zdijo čudna in nekrščanska, a so vendarle imena božjih ljubljencev.

Po deželah in krajih se imenujejo Arabija, Atik, Dalmacij, Kapitolina, Macedonij, Nil, Pacifik, Parizij, Savin, Savina, Trojan... Imena proslulih mož in žen imajo svetniki Aristid, Atila, Avrelij, Cir, Darij, Sokrat, Platon, Priam, Ptolomej, Temistokles... Iz bajeslovja in slovstva znana imena nosi mnogo božjih junakov in junakinj: Amon, Asklepijad, Dionizij, Domen, Favst, Hermes, Ifigenija, Kastor, Leonida, Nimfa, Orest, Patrokles, Romul, Satir... Tudi živalstvo in rastlinstvo je zastopano med imeni svetnikov: Leopard, Hiacint, Narcis, Neža, Oliva, Roza, Rózula (Rožica), Rozina... Med svetniki slišimo celo imena Olimpijada, Porfirij, Proces... Še mnogi pravičniki in junaki stare zaveze se v Cerkvi častijo kot svetniki, tako naši prastarši, očaki, preroki, sodniki, kralji.

Če bi se torej kdo spotikal, kadar starši otroku izberejo katero teh imen, bi ne ravnal prav. Saj nam njihove nosilce Cerkev sama stavlja za vzor, ki naj ga častimo in posnemamo, da si bomo zagotovili njegovo zaščito v nebesih.

V našem koledarju smo vsak dan, kadar je bilo mogoče, postavili tudi ime svetnice, ki tisti dan obhaja svoj god, to pa zato, da bodo mogli starši tudi svoji hčerki dati žensko krstno ime prav na njen rojstni dan.

Prepogosto namreč celo odrasli kristjani ne vedo povedati, na kateri dan v letu imajo svoj god ali god svojega nebeškega zaščitnika, in ga na svojo dušno škodo tudi ne obhajajo. Med Slovenci naj bi se ohranila prastara in lepa navada, da namreč praznujemo svoj god ali god svojega patrona, spoznamo njegovo življenje in posnemamo njegove kreposti. Nekateri se namreč bolj oprijemajo svojega rojstnega dne, a to je neslovensko in nesamostojno posnemanje drugih narodov, kar pa posnemalcem tujega gotovo ni v čast ne v korist. Držimo se tega, kar je res naša domača slovenska navada! Nobena moja zasluga ni, da sem bil na svet rojen in zavoljo mojega rojstnega dne zemlja ne bo skočila iz tečajev. Lahko pa postane velika zasluga, če prav počastim svojega nebeškega zaščitnika na dan svojega in njegovega godu zlasti na ta način, da se ta dan udeležim sv. maše, prejmem zakramente, več molim in premišlujem življenje svojega patrona. Tudi Rimski katekizem govori pri nauku o krstu v tem smislu: (»Če si izberemo ime svetnika), nam bo kaj lahko, da nas bo podobnost imena vzpodbujala k posnemanju kreposti in svetosti, zraven pa bomo tistega, ki ga skušamo posnemati, klicali na pomoč in imeli upanje, da nam bo zaščitnik, ki nas bo branil in nas podpiral v naš dušni in telesni blagor.«

Cesar ne poznamo, tega tudi prav ne cenimo. Svojega patrona pa cenimo, a ne zadosti, ker ga prečesto premalo ali pa sploh nič ne poznamo. Če bi ga poznali in vedeli, kdaj in kako je živel, kako se boril in veselil, kako trpel in zmagoval, bi ga cenili še vse više. Bil bi nam res v veliko oporo, ker bi ga posnemali in si toliko zanesljiveje priborili venec zmage. Zato je med Slovenci Mohorjeva družba prav gotovo opravila in še opravlja veliko dobro delo, ko nam opisuje življenje svetnikov in svetnic božjih že v drugi izdaji. Da bi le mi znali njen trud prav ceniti ter bi lepe življenjepise tudi brali, pa tako svoje nebeške zaščitnike boljše spoznali in jih posnemali!

★

K naslednjemu seznamu pripominjamo, da so godovi Jezusovi večinoma pod črko G (Gospodovi), godovi Marijini pa pod črko M (Marijini). Pri godovih papežev je dostavljeno leto smrti.

Kratice v imeniku pomenijo: a = apostol, c = cesar (cesarica), d = devica, e = evangelist, f = fundator ali ustanovitelj kakega reda, k = kralj(ica), m = mučenec (mučenica), o = opat(ica), p = papež, s = spoznavalec, š = škof, u = cerkveni učenik, v = vdova, ž = sveta žena, pr = prerok. Enako se berejo vezave črk: pmu = papež mučenec in cerkveni učenik.

A

Abdas § 5. 9.
 Abdija pr 19. 11.
 Abdjezus šm 16. 5.
 Abdon (in Senen) m 30. 7.
 Abercij § 22. 10.
 Abilij § 22. 2., 15. 5.
 Abo o 13. 11.
 Abraham očaj 9. 10.
 Absalom m 2. 3.
 Abundij § 2. 4.
 Abundij m 27. 2.
 Abundij m 26. 8.
 Ada (Adelajda) c 16. 12.
 Adalar m 5. 6.
 Adalbero § 9. 10.
 Adalbert (Vojteh) šm 23. 4.
 Adam in Eva 24. 12.
 Adavkt (in Feliks) m 30. 8.
 Adela (Adelajda) c 16. 12.
 Adelajda (Ada) c 16. 12.
 Adelard o 2. 1.
 Adelelm oš 25. 5.
 Adjut m 16. 1.
 Adjutor s 1. 9.
 Adolf § 11. 2.
 Adolf s 12. 6.
 Adolf § 17. 6.
 Adon § 16. 12.
 Adrija m 2. 12.
 Adrijan m 8. 9.
 Advent, 1. ned. 27. 11. —
 3. 12.
 Afra m 24. 5.
 Afra m 5. 8.
 Afrikan m 10. 4.
 Afrodizij m 14. 3.
 Agab pr 13. 2.
 Agabij § 4. 8.
 Agapa dm 15. 2.
 Agapa dm 3. 4.
 Agapij m 20. 11.
 Agapit (Ljubo) § 16. 3.
 Agapit m 6. 8.
 Agapit m 18. 8.
 Agapit I. pm 536, 20. 9.
 Agata (Doroslava) dm 5. 2.
 Agatij = Ahacij
 Agaton p 681, 10. 1., 14. 2.
 Agaton m 7. 12.
 Agatonik m 22. 8.
 Agatonika m 13. 4.
 Agej (Hagej) pr 4. 7.
 Agilej m 15. 10.
 Agilolf oš 9. 7.
 Agnel s 7. 5.
 Agnel o 14. 12.
 Agnes = Agneza = Neža
 Agobard § 6. 6.
 Agricij § 13. 1.
 Agrikola (in Vital) m 4. 11.
 Agrikola m 3. 12.
 Agripin § 9. 11.
 Agripina dm 23. 6.
 Ahacij (Akacij) § 9. 4.
 Ahacij m 22. 6.
 Ahacij m 28. 7.
 Ahacij m 27. 11.
 Ahilej m 23. 4.
 Ahilej (in Nerej) m 12. 5.
 Ahilej § 15. 5.
 Akacij = Ahacij
 Akurizij m 16. 1.
 Akvila m 20. 5.
 Akvilin § 19. 10.
 Akvilina dm 13. 6.
 Alban (Belo) m 21. 6.
 Alban m 22. 6.
 Alberik o 26. 1.
 Albert šm 8. 4.
 Albert Veliki šu 15. 11.
 Albert šm 21. 11.
 Alb(u)in in Genuin §. 5. 2.

Albin (Belko) § 1. 3.
 Albin § 15. 9.
 Albina dm 16. 12.
 Albuin § 5. 2.
 Aldegunda do 30. 1.
 Aldrih § 7. 1.
 Aldrih o 6. 6.
 Aleksander (Saša) § 26. 2.
 Aleksander I. pm 117, 3. 5.,
 11. 5.
 Aleksander šm 11. 8.
 Aleksander šm 21. 9.
 Aleksander Savli §. 11. 10.,
 23. 4.
 Aleksander m 12. 12.
 Aleksandra m 20. 3.
 Aleksandra dm 18. 5.
 Aleš (Aleksij) s 17. 7.
 Alferij o 12. 4.
 Alfij m 28. 9.
 Alfonz § 23. 1.
 Alfonz Ligvori šfu 2. 8.
 Alfonz Rodrigez s 30. 10.
 Alfred o 12. 1.
 Alipij § 15. 8.
 Almahij m 1. 1.
 Alodija dm 22. 10.
 Alojzij s 21. 6.
 Alpinijan s 30. 6.
 Altman § 8. 8.
 Amadej s 30. 3.
 Amalija v 10. 7.
 Amalija (Ljubica) d 10. 7.
 Amancij s 19. 3.
 Amancij § 8. 4.
 Amancij m 6. 6.
 Amand § 6. 2.
 Amat §. 13. 9.
 Amator § 1. 5.
 Ambrozij Sienski s 20. 3.
 Ambrozij Autpert o 19. 7.
 Ambrozij šu 7. 12.
 Amfilohij § 23. 11.
 Amidej s 18. 4.
 Amija ž 31. 8.
 Amon m 8. 9.
 Amonij m 9. 2.
 Amos mpr 31. 3.
 Ana Garzia d 7. 6.
 Ana Marija ž 9. 6.
 Ana, Marijina mati, 26. 7.
 Ana pr 1. 9.
 Anaklet pm ok. 80, 13. 7.
 Ananija m 25. 1.
 Ananija s 16. 12.
 Anastazij (in Vinc.) m 22. 1.
 Anastazij § 21. 4.
 Anastazij I. p 401, 27. 4.
 Anastazij m 7. 9.
 Anastazija m 15. 4.
 Anastazija dm 28. 10.
 Anastazija m 25. 12.
 Anatolij § 3. 7.
 Anatolija dm 9. 7.
 Andrej Korsin § 4. 2.
 Andrej Bobola m 21. 5.
 Andrej m 17. 10.
 Andrej Avelin s 10. 11.
 Andrej a 30. 11.
 Andronik m 11. 10.
 Anekt m 10. 3.
 Angela Folinjska v 4. 1.
 Angela d 10. 5.
 Angela Meriči df 31. 5.
 Angeli varuhi 2. 10.
 Angelina v 21. 7.
 Angelska ned., prva v sept.
 Angelus s 5. 5.
 Anicet pm 165, 17. 4.
 Anijan § 25. 4.
 Anizij § 30. 12.
 Anizija m 30. 12.
 Anon § 4. 12.

Ansan m 1. 12.
 Ansbert § 9. 2.
 Ansgar (Anskar, Oskar) §
 3. 2.
 Anter pm 236, 3. 1., 27. 2.
 Antigona m 27. 2.
 Antija m 18. 4.
 Antijoh m 15. 7.
 Antipa m 11. 4.
 Anton Puščavnik o 17. 1.
 Anton Padovski s 13. 6.
 Anton Zaharija sf 5. 7.
 Anton m 15. 12.
 Antonija Firenška vo 28. 2.
 Antonija dm 29. 4.
 Antonija m 4. 5.
 Antonija d 27. 10.
 Antonin o 14. 2.
 Antonin § 10. 5.
 Antonin m 22. 8.
 Antonin m 2. 9.
 Antonin § 31. 10.
 Antonina m 1. 3.
 Antonina dm 3. 5.
 Antonina m 12. 6.
 Antuza d 27. 7.
 Antuza m 22. 8.
 Antuza m 27. 8.
 Anzegis o 20. 7.
 Anzelm § 18. 3.
 Anzelm šu 21. 4.
 Apel s 22. 4.
 Aper § 15. 9.
 Apfij m 22. 11.
 Apolinar šm 23. 7.
 Apolinar m 6. 12.
 Apolon m 21. 4.
 Apolonij m 10. 4.
 Apolonij m 18. 4.
 Apolonija dm 9. 2.
 Apronij m 2. 2.
 Apulej m 7. 10.
 Arabija m 13. 3.
 Arbagast § 21. 7.
 Arcij m 4. 6.
 Arhangel s 9. 4.
 Arhelaj § 26. 12.
 Arijadna m 17. 9.
 Aristarh s 4. 8.
 Aristid s 31. 8.
 Aristobul m 15. 3.
 Arkadij m 12. 1.
 Arnulf § 18. 7.
 Arnulf § 15. 8.
 Aron vel. duhovnik 1. 7.
 Arsenij s 19. 7.
 Artemij m 6. 6.
 Artemij m 20. 10.
 Artemon m 8. 10.
 Arzacij s 16. 8.
 Asklepijad šm 18. 10.
 Asterij šu 10. 6.
 Asterij m 21. 10.
 Asterija dm 10. 8.
 Atala o 10. 3.
 Atanazij šu 2. 5.
 Atanazija v 14. 8.
 Atenodor m 11. 11.
 Atik s 6. 11.
 Avgurij m 21. 1.
 Avguštin § 28. 5.
 Avguštin Kazotič § 8. 8.
 Avguštin šu 28. 8.
 Avit m 27. 1.
 Avit m 5. 2.
 Avksencij o 14. 2.
 Avksencij m 13. 12.
 Avksencij § 18. 12.
 Avra dm 19. 7.
 Avrea (Zlata) dm 24. 8.
 Avrea d 4. 10.
 Avrej šm 16. 6.
 Avrelij šm 12. 11.

B

Babila šm 24. 1.
 Bakh m 7. 10.
 Balbina d 31. 3.
 Baldomir s 27. 2.
 Balduin s 15. 7.
 Baltazar k 6. 1.
 Baptist s 11. 3.
 Barbara dm 4. 12.
 Barbea m 29. 1.
 Barnaba a 11. 6.
 Barsaba m 11. 12.
 Bartolomej (Jernej) a 24. 8.
 Bartolomej o 11. 11.
 Bas m 11. 5.
 Basa m 21. 8.
 Basijan m 9. 12.
 Batilda k 26. 1.
 Bavdelij m 20. 5.
 Bavo s 1. 10.
 Bazila m 20. 5.
 Bazilej m 23. 5.
 Bazilid m 12. 6.
 Bazilij Veliki šu 14. 6.
 Bazilij m 28. 11.
 Bazilijan m 18. 12.
 Bazilisa dm 9. 1.
 Beat s 9. 5.
 Beata m 8. 3.
 Beatrika m 29. 7.
 Beda Častitljivi su 27. 5.
 Bega v 17. 12.
 Bela nedelja je med 29. 3.
 — 2. 5.
 Belin šm 26. 11.
 Belo (Alban) m 21. 6.
 Benedikt of 21. 3.
 Benedikt Niger s 4. 4.
 Benedikt Laber s 16. 4.
 Benedikt II. p 685, 7. 5.
 Benedikt XI. p 1304, 7. 7.
 Benedikta d 6. 5.
 Benedikta dm 8. 10.
 Benigen m 13. 2.
 Benigen m 1. 11.
 Benigen § 20. 11.
 Benild m 15. 6.
 Benjamin m 31. 3.
 Beno(n) § 16. 6.
 Benvard § 26. 10.
 Benvenut § 22. 3.
 Benvenut s 21. 5.
 Berard m 16. 1.
 Bernard § 12. 3.
 Bernard Mentonski s 15. 6.
 Bernard s 24. 7.
 Bernard ou 20. 8.
 Bernard Ptolomej of 21. 8.
 Bernard Afriški s 26. 8.
 Bernarda Subiru d. 16. 4.
 Bernardin Sienski s 20. 5.
 Bernardin iz Feltre s 28. 9.
 Bernardin Foški s 27. 11.
 Berta ž 1. 5.
 Berta ž 4. 7.
 Bertin o 5. 9.
 Bertold of 29. 3.
 Bertold o 27. 7.
 Bertram § 3. 7.
 Bertrand Oglejski § 6. 6.
 Besarijon s 17. 6.
 Bibijana dm 2. 12.
 Bilhilda žo 27. 11.
 Binkošti, ned. od 10. 5. do 13. 6.

Birgita = Brigita
 Biril § 21. 3.
 Birin § 3. 12.
 Blanda žm 10. 5.
 Blandin s 1. 5.
 Blandina m 2. 6.
 Blanka k 2. 12.
 Blaž (Vlaho) šm 3. 2.
 Blaženko = Makarij
 Bogdan (Matija) a 24. (25.) 2.
 Bogo (Bogomir) § 8. 11.
 Bogoljub = Teofil.
 Bogomil § 10. 6.
 Bogomila ž 6. 7.
 Bogomir (Bogo) § 8. 11.
 Bojan (Mohor) šm 12. 7.
 Boltežar (Baltazar) k 6. 1.
 Bona d 24. 4.
 Bonaventura šu 14. 7.
 Bonifacij m. 14. 5.
 Bonifacij IV. p 615, 25. 5.,
 29. 5.
 Bonifacij šm 5. 6
 Bonifacij m 19. 6.
 Bonifacij I. p 422, 25. 10.
 Bononij o 30. 8.
 Bonoza m 21. 8.
 Bonoza m 15. 7.
 Boris k 2. 5.
 Boštjan (Sebastijan) m
 20. 1.
 Božena = Natalija
 Božič (rojstvo G.) 25. 12.
 Božidar = Teodor
 Božo (Bogomir) § 8. 11.
 Brandan of 16. 5.
 Branimir = Franc
 Branko = Franc
 Bratov sedem m 10. 7.
 Bratov dvanajst m 1. 9.
 Breda = Friderika
 Brezmadežne svetinja 27. 11.
 Brigita Irska df 1. 2.
 Brigita Švedska vf 8. 10.
 Bricij § 13. 11.
 Brikcij § 9. 7.
 Bronislava d 30. 8., 7. 9.
 Bruno(n) § 17. 5.
 Bruno(n) of 6. 10.
 Bruno(n) šm 15. 10.
 Budislav = Gregor
 Burhard § 14. 10.

C

Caharija = Zaharija
 Cahej (Zahej) § 23. 8.
 Cecilij m 15. 5.
 Cecilij s 3. 6.
 Cecilija dm 22. 11.
 Cecilijan m 16. 4.
 Cefirin = Zefirin
 Celerin m 3. 2.
 Celerina m 3. 2.
 Celestin (Peter) I. p 432,
 6. 4., 7. 4.
 Celestin V. p 1294, 19. 5.
 Celijan m 15. 12.
 Celz § 6. 4.
 Cenon = Zenon
 Cereal m 28. 2.
 Cezarij s 25. 2.
 Cezarij § 27. 8.
 Cezarij m 1. 11.
 Cilinija ž 21. 10.
 Ciprijan m 11. 7.
 Ciprijan šmu 16. 9.
 Ciprijan (in Justina) m
 26. 9.
 Cir § 14. 7.
 Cirenija m 1. 11.
 Cirija m 5. 6.
 Cirijak m 7. 4.

Cirijak šm 4. 5.
 Cirijak m 8. 8.
 Ciril Aleksandrijski šu 9. 2.
 Ciril Jeruzalemski šu 18. 3.
 Ciril m 29. 3.
 Ciril (in Metod) slovanska
 apostola 5. 7., 7. 7.
 Cirila m 5. 7.
 Cirila dm 28. 10.
 Cirin m 26. 4.
 Cita (Zita) d 27. 4.
 Cozim = Zozim
 Cvetana, Cvetka = Flora
 Cvetana, Cvetka = Antija
 Cvetko (Florijan) m 4. 5.
 Cvetna nedelja 15. 3.—18. 4.

Č

Časlav s 20. 7.

D

Dacij m 1. 11.
 Dacijan m 4. 6.
 Dafroza m 4. 1.
 Dalmacij šm 5. 12.
 Damaz I. p 384, 11. 12.
 Damijan m 12. 2.
 Dam. (in Kozma) m 27. 9.
 Daniel (Dana) pr 21. 7.
 Daniel (Danilo) m 13. 10.
 Daniel Stilit s 11. 12.
 Darij m 19. 12.
 Darija (in Krizant) m 25. 10.
 Darinka = Darija = Do-
 nata
 Dativ m 27. 1.
 Dativa m 6. 12.
 David § 1. 3.
 David kpr 29. 12.
 Davorin = Martin
 Delfin § 24. 12.
 Demetrij (Mitja) m 9. 4.
 Demetrij m 14. 8.
 Demetrij m 8. 10.
 Demetrij § 9. 10.
 Dem. Sremski šm 26. 10.
 Demetrij m 29. 11.
 Demetrij m 22. 12.
 Demetrija dm 21. 6.
 Deodat (Bogdan) s 10. 8.
 Deogracias § 22. 3.
 Deusdedit p 618, 8. 11, 14. 11.
 Deziderij (Zeljko) šm 11. 2.
 Deziderij šm 23. 5.
 Didak s 13. 11.
 Digna dm 14. 6.
 Digna d 11. 8.
 Digna dm 22. 9.
 Dinko (Dominik) sf 4. 8.
 Diodor m 17. 1.
 Diogen m 6. 4.
 Dioklecij m 11. 5.
 Dion m 6. 7.
 Dionizij § 8. 4.
 Dionizij šm 9. 10.
 Dionizij Veliki § 17. 11.
 Dionizij p 268, 26. 12., 3. 2.
 Dionizija m 12. 12.
 Dizma spokornik 25. 3.,
 24. 4.
 Doda d 24. 4.
 Domen § 3. 11.
 Domicij s 23. 10.
 Domicijan s 5. 2.
 Domicijan o 1. 7.
 Domicijan § 9. 8.
 Dominik Ruzzola so 16. 2.
 Dominik (Vladimil) sf 4. 8.
 Dominik Lorikat s 14. 10.
 Dominik § 20. 12.
 Dominika dm 6. 7.

Domitila Flavija dm 7. 5.,
 12. 5.
 Domna m 28. 12.
 Domnij šm 11. 4.
 Domnin m 21. 3.
 Domnina dm 14. 4.
 Domnina m 12. 10.
 Donacijan šm 6. 9.
 Donat m 7. 4.
 Donat šm 7. 8.
 Donat § 29. 10.
 Donata m 17. 7.
 Donata m 31. 12.
 Donvina m 23. 8.
 Dora (Doroteja) dm 6. 2.
 Doroslava (Agata) dm 6. 2.
 Dorotej m 5. 6.
 Doroteja Montanska ž 25. 6.
 Doroteja (Dora) dm 3. 9.
 Dragica = Karla
 Drago s 16. 4.
 Dragotin = Karel
 Druz m 14. 12.
 Družina sveta, ned. po 6. 1.
 Dula m 25. 3.
 Dunstan § 19. 5.
 Dušan (Spiridion) šm 14. 12.
 Dvanajst bratov m 1. 9.

E

Eberhard § 8. 1.
 Eberhard § 23. 6.
 Eberhard § 28. 11.
 Ebrulf o 29. 12.
 Ecehijel (Ezehijel) pr 10. 4.
 Edbert (Etbert) § 6. 5.
 Edbin (Etbina) o 19. 10.
 Edelbert k 24. 2.
 Edezij m 8. 4.
 Edilburga d 7. 7.
 Ediltruda kždo 23. 6.
 Edita d 16. 9.
 Edmund § 16. 11.
 Edmund km 20. 11.
 Edmund Kampion m 1. 12.
 Edvard km 18. 3.
 Edvard ks 13. 10.
 Edvin k 4. 10.
 Efeb m 14. 2.
 Efrem § 4. 3.
 Efrem Sirski su 18. 6.
 Egbert s 24. 4., 27. 4.
 Egidij (Tilen) s 28. 1.
 Egidij Asiški s 23. 4.
 Egidij o 1. 9.
 Ekspedit m 19. 4.
 Eleazar m 23. 8.
 Eleonora d 21. 2.
 Elevterij šm 20. 2.
 Elevterij Ilirski šm 18. 4.
 Elevterij pm 189, 26. 5.
 Elevterij m 2. 10.
 Elezban k 27. 10.
 Elifij m 16. 10.
 Eligij § 1. 12.
 Elija § 4. 7.
 Elija pr 20. 7.
 Elizabeta Portugalska kž
 8. 7.
 Elizabeta (in Zaharija),
 starši Jan. Krstn. 5. 11.
 Elizabeta Bona d 14. 11.
 Elizabeta Tirinška kv 19. 11.
 Elizej pr 14. 6.
 Elpidij šm 4. 3.
 Elpidij § 2. 9.
 Ema (Hema) v 19. 4.
 Ema Krška v 27. 6.
 Emanuel m 26. 3.
 Emelija ž 30. 5.
 Emeran šm 22. 9.
 Emerencijana dm 23. 1.
 Emerik s 4. 11.
 Emigdig šm 5. 8., 14. 8.
 Emil (Milan) m 22. 5.
 Emilija (Milica) d 3. 5.
 Emilijan (Milan) § 11. 9.
 Emilijan s 12. 11.
 Emilijana (Milena) d 5. 1.
 Emilijana m 30. 6.
 Enata dm 13. 11.
 Engelbert § 7. 11.
 Epafrodit § 22. 3.
 Epifanij § 21. 1.
 Epifanij šm 7. 4.
 Epifanij šu 12. 5.
 Epigmenij m 24. 3.
 Epimah (in Gord.) m 10. 5.
 Epimah m 12. 12.
 Epistema žm 5. 11.
 Erast šm 26. 7.
 Erazem šm 2. 6.
 Erazem m 25. 11.
 Erazma dm 3. 9.
 Erhard § 8. 1.
 Erik km 18. 5.
 Ermin § 25. 4.
 Ermina (Hermina) d 24. 12.
 Erna (Ertruda) d 11. 9.
 Ernest § 12. 1.
 Ernest o 13. 7.
 Ernest o 7. 11.
 Ertruda (Erna) d 11. 9.
 Etbert (Edbert) § 6. 5.
 Etbina (Edbina) o 19. 10.
 Etebert k 24. 2.
 Eterij šm 4. 3.
 Eterij m 18. 6.
 Eva (in Adam) 24. 12.
 Evagri § 6. 3.
 Evald m 3. 10.
 Evazij § 2. 12.
 Evarist pm 108, 26. 10.
 Evbul m 7. 3.
 Evdocija m 1. 3.
 Evencij m 16. 4.
 Evergist šm 24. 10.
 Evfebij § 23. 5.
 Evfemija dm 3. 9.
 Evfemija (in tov.) m 16. 9.
 Evfrazij § 14. 1.
 Evfrazija d 13. 3.
 Evfronij § 3. 8.
 Evfrozina d 1. 1.
 Evfrozina d 11. 2.
 Evfrozina dm 7. 5.
 Evgen (Evgenij) m 24. 1.
 Evgen šm 13. 2.
 Evgen m 20. 3.
 Evgen šm 2. 5.
 Evgen I. p 657, 2. 6.
 Evgen III. p 1153, 8. 7.
 Evgen § 13. 11.
 Evgen § 15. 11.
 Evgen s 17. 11.
 Evgen (in Makarij) m
 20. 12.
 Evgen § 30. 12.
 Evgenija dm 25. 12.
 Evharij § 8. 12.
 Evherij § 16. 11.
 Evherij § 20. 2.
 Evlalija dm 12. 2.
 Evlalija dm 10. 12.
 Evlampija dm 10. 10.
 Evlogij šm 11. 3.
 Evlogij § 5. 5.
 Evlogij m 3. 7.
 Evlogij § 13. 9.
 Evnomija m 12. 8.
 Evodij m 25. 4.
 Evodij šm 6. 5.
 Evplij m 12. 8.
 Evprepij § 21. 8.
 Evpsihij m 9. 4.

Evpsihij m 7. 9.
 Evstahij š 16. 7.
 Evstahij (in tov.) m 20. 9.
 Evstazij o 29. 3.
 Evsterij š 19. 10.
 Evstohij š 19. 9.
 Evstohija d 28. 9.
 Evstohija dm 2. 11.
 Evstolija d 9. 11.
 Evstorgij š 18. 9.
 Evstracij m 13. 12.
 Evtalija dm 27. 8.
 Evtih m 15. 4.
 Evtihij m 4. 2.
 Evtihij m 14. 3.
 Evtihij š 5. 4.
 Evtihij s 24. 8.
 Evtihij m 29. 9.
 Evtihijan pm 283, 8. 12.,
 9. 12.
 Evtimij Veliki o 20. 1.
 Evtimij š 11. 3.
 Evtropij šm 30. 4.
 Evtropij š 27. 5.
 Evtropija m 30. 10.
 Evtropija dm 14. 12.
 Evzebij m 5. 3.
 Evzebij šm 21. 6.
 Evzebij šm 1. 8.
 Evzebij s 14. 8.
 Evzebij pm 309, 26. 9.
 Evzebij šm 16. 12.
 Evzebija dm 29. 10.
 Ezaja (Izaija) pr 6. 7.
 Ezdra (in Joel) pr 13. 7.
 Ezekiel (Ezechiel) pr 10. 4.

F

Fabij m 31. 7.
 Fabijan (in Sebast.) pm 250,
 20. 1.
 Fabiola v 27. 12.
 Fakund m 27. 11.
 Fantin s 30. 8.
 Fara d 7. 12.
 Favst m 24. 6.
 Favst m 16. 7.
 Favst m 7. 8.
 Favsta dm 20. 9.
 Favsta v 19. 12.
 Favstin (in Jovita) m 15. 2.
 Favstin m 29. 7.
 Favstin m 15. 12.
 Febronija dm 25. 6.
 Felicijan šm 24. 1.
 Fel. (in Primož) m 9. 6.
 Felicijan šm 20. 10.
 Felicita (in Perp.) m 6. 3.
 Felicita in 7 sinov m 10. 7.
 Felicita m 23. 11.
 Feliks (Srečko) šm 21. 2.
 Feliks Nolski m 14. 1.
 Feliks IV. p 530, 30. 1.
 Feliks III. p 492, 25. 2.
 Feliks m 20. 3.
 Feliks s 18. 5.
 Feliks Kantališki s 21. 5.
 Feliks I. pm 274, 30. 5.
 Feliks s 1. 6.
 Feliks m 11. 6.
 Feliks (in Nabor) m 12. 7.
 Feliks II. pm 365, 29. 7.
 Feliks (in Adavkt) m 30. 8.
 Feliks (in Régula) m 11. 9.
 Feliks m 6. 11.
 Feliks šm 15. 11.
 Feliks Valoá sf 20. 11.
 Feliksa Medijska d 5. 10.
 Felikula m 14. 2.
 Felikula dm 13. 6.
 Ferdinand k 30. 5.
 Ferdinand s 5. 6.

Fest m 22. 11.
 Fidel Sigmariški m 24. 4.
 Fidel m 28. 10.
 Fidencij m 27. 9.
 Fidencij š 16. 11.
 Fides (Vera) dm 1. 8.
 Fides dm 6. 10.
 Filadelf m 10. 5.
 Filastrij š 18. 7.
 Filej šm 4. 2.
 Filemon m 8. 3.
 Filemon m 21. 3.
 Filemon m 22. 11.
 Filet m 27. 3.
 Filibert o 20. 8.
 Filibert m 22. 8.
 Filip (in Jakob) a 1. 5.
 Filip (Zdenko) š 11. 4.
 Filip Nerij sf 26. 5.
 Filip Dijakon š 6. 6.
 Filip Benicij s 23. 8.
 Filip m 13. 9.
 Filipa d 16. 2.
 Filipa m 20. 9.
 Filolog s 4. 11.
 Filomen m 29. 11.
 Filomena d 5. 7.
 Filomena žm 10. 8.
 Filomena dm 11. 8.
 Filon m 25. 4.
 Filonila ž 11. 10.
 Firmin šm 25. 9.
 Firmin š 11. 10.
 Firmina dm 24. 11.
 Flavij m 7. 5.
 Flavija Domitila dm 7. 5.,
 12. 5.
 Flavija dm 5. 10.
 Flavijan m 28. 1.
 Flavijan š 18. 2.
 Flavijan m 22. 12.
 Flavijana d 5. 10.
 Flor (Cvetko) m 18. 8.
 Flor šm 3. 11.
 Flor m 22. 12.
 Flora (Cvetana) d 12. 6.
 Flora (Cvetka) dm 24. 11.
 Florencij šm 3. 1.
 Florencij m 25. 7.
 Florencij š 17. 10.
 Florencija m 10. 11.
 Florentin š 16. 10.
 Florentina d 20. 6.
 Florijan (Cvetko) m 4. 5.
 Floskul š 2. 2.
 Focij m 20. 3.
 Foka m 5. 3.
 Foka šm 14. 7.
 Fortunat s 1. 6.
 Fortunat m 11. 6.
 Fortunat (in Mohor) m
 12. 7.
 Fortunata dm 14. 10.
 Fotin (Potin) šm 2. 6.
 Fotina žm 20. 3.
 Franc Salski šu 29. 1.
 Franc (Branko) Kle m 17. 2.
 Franc Pavelski sf 2. 4.
 Franc Hieronimski s 11. 5.
 Franc Karáčolo sf 4. 6.
 Franc Janez Regis s 16. 6.
 Franc Solan s 24. 7.
 Fr. Asiškega rané 17. 9.
 Franc Asiški sf 4. 10.
 Franc Borgia s 10. 10.
 Franc Ksaver s 3. 12.
 Franciška Rimska vf 9. 3.
 Franciška Ambvaz ždo
 4. 11.
 Fratern šm 29. 9.
 Fredesvinda d 19. 10.
 Friderik (Mirko) s 5. 3.
 Friderik (Miroslav) šm 18, 7.

Fridolin o 6. 3.
 Frigidijan š 18. 3.
 Frigid š 3. 2.
 Fruktuoz šm 21. 1.
 Fruktuoz š 16. 4.
 Fruktuoz m 23. 8.
 Frumencij š 27. 10.
 Fulgencij š 1. 1.
 Fulk š 26. 10.
 Fuska dm 13. 2.

G

Gabin m 19. 2.
 Gabriel žal. M. B. s 27. 2.
 Gabriel nadangel 24. 3.
 Gabriel Fereti s 14. 11.
 Gaj (Kaj) m 4. 3.
 Gaj pm 296, 22. 4.
 Gaj š 27. 9.
 Gal o 16. 10.
 Gala v 5. 10.
 Galata m 19. 4.
 Galdin š 18. 4.
 Galgan s 3. 12.
 Galikan m 25. 6.
 Gangolf (Gandolf) m 11. 5.
 Gaspar (Gašper) k 6. 1.
 Gaspar Bufalo s 23. 6.
 Gaudencij (Veseko) š 22. 1.
 Gaudencij š 25. 8.
 Gaudencij šm 14. 10.
 Gaudencij š 25. 10.
 Gaudencija dm 30. 8.
 Gavidioz s 7. 3.
 Gavidioz š 26. 10.
 Gebhard š 27. 8.
 Gedeon (in Jozve) 1. 9.
 Gelazij p 496, 29. 11.
 Gelazij m 23. 11.
 Geminijan m 16. 9.
 General m 14. 9.
 Generoz m 17. 7.
 Generoza m 17. 7.
 Genezij m 25. 8.
 Genovefa d 3. 1.
 Gentil m 5. 9.
 Genuin (in Albin) š 5. 2.
 Georgij (Jurij) m 24. 4.
 Georgija d 15. 2.
 Gerard (Gerhard) s 2. 2.
 Gerard š 23. 4.
 Gerard šm 24. 9.
 Gerard Majela s 16. 10.
 Gerazim s 5. 3.
 Gereon m 10. 10.
 Gerin m 2. 10.
 German o 21. 2.
 German m 2. 5.
 German š 12. 5.
 German š 28. 5.
 German š 31. 7.
 Germana d 15. 6., 7. 5.
 Germana dm 1. 10., 19. 1.
 Germanik m 19. 1.
 Geroncij š 9. 5.
 Geruncij š 25. 8.
 Gertruda = Jedert
 Gervazij (in Protazij) m
 19. 6.
 Getulij m 10. 6.
 Gilbert s 4. 2.
 Gildar š 8. 6.
 Gizela ko 7. 5.
 Gizlen š 9. 10.
 Glicerij m 21. 12.
 Glicerija m 13. 5.
 Gordij m 3. 1
 Gordijan (in Epimah) m
 10. 5.
 Gordijan m 17. 9., 13. 9.
 Gorgonij m 12. 3.
 Gorgonij m 9. 9.

Gorgonija d 9. 12.
 Gorkumski mučenci 9. 7.

Gospod Jezus Kristus:

Stalni godovi:

Gospodovo obrezovanje
 1. 1.
 Gospodovo ime 2. 1. ali na
 ned. med 2. 1 in 5. 1.
 Gosp. razglašenje 6. 1.
 Gosp. darovanje 2. 2.
 Gospodov beg v Egipt 17. 2.
 Gosp. križa najdba 3. 5.
 Gosp. Rešnja Kri 1. 7.
 Gospodovo spremenje-
 nje 6. 8.
 Gospodovega križa poviša-
 nje 14. 9.
 Gospodove cerkve posveče-
 nje 9. 11.
 Gospodovo rojstvo 25. 12.

Premični godovi:

Sveta Družina: Jezus,
 Marija, Jožef, ned. po
 6. 1.
 Gospodovo vstajenje
 (Velika noč): 1. ned. po
 1. pomladni polni luni,
 23. 3. do 25. 4.
 Gospodov Vnebohod, 40.
 dan po Veliki noči (čet.)
 30. 4. — 3. 6.
 Gospodovo poslanje Sv.
 Duha (Binkošti): 50.
 dan po Veliki noči (ned.)
 10. 5. — 13. 6.
 Presveta Trojica, 1.
 ned. po Binkošti, 17. 5.
 do 20. 6.
 Gospodovo Rešnje Telo,
 60. dan po Veliki noči
 (čet.), 21. 5. — 24. 6.
 Srce Jezusovo, petek po
 osmini Sv. Rešnjega Te-
 lesa
 Gotfrid (Bogomir) š 8. 11.
 Gothard š 4. 5.
 Gozbert šm 3. 2.
 Gracijan š 18. 12.
 Grat m 5. 12.
 Grata v 1. 5.
 Gregor X. p 1276, 10. 1.,
 16. 2.
 Gregor II. p 731, 13. 2.
 Gregor iz Nise šu 9. 3.
 Gregor I. Vel. pu 604, 12. 3.
 Gregor Nacijanski šu 9. 5.
 Gregor VII. p 1085, 25. 5.
 Gregor Armenski šm 1. 10.
 Gregor Čudodelnik šu
 17. 11.
 Gregor III. p. 741, 28. 11.
 Groznata s 14. 7.
 Gudelija m 29. 9.
 Guljelm = Viljem
 Gundena dm 18. 7.
 Gundulf š 17. 6.
 Guntram k 28. 3.
 Gvarin š 6. 2.
 Gvido(n) o 31. 3.
 Gvidon Kortonski s 16. 6.
 Gvidon s 12. 9.

H

Habakuk pr 15. 1.
 Hadrijan m 1. 3.
 Hadrijan m 4. 3.
 Hadrijan III. p 885, 8. 7.,
 7. 9.
 Hadrijan m 26. 8.
 Hadrijan m 8. 9.

Hagej (Agej) pr 4. 7.
Hedviga (Vika) kv 17. 10.
Hegezip s 7. 4.
Hegezip š 8. 5.
Heladij š 18. 2.
Heladij m 28. 5.
Helena (Jelena) k 15. 4.
Helena (Jelka) d 22. 5.
Helena (Olga) c 11. 7.
Helena Švedska m 31. 7.
Helena cv 18. 8.
Heliodor š 3. 7.
Heliodor m 21. 11.
Hema (Ema) v 19. 4.
Hema Krška v 27. 6.
Henedina m 14. 5.
Henrik Suzo s 2. 3.
Henrik Zdik š 25. 6.
Henrik (Areh) I. c 15. 7.
Heraklij m 11. 3.
Heremon šm 22. 12.
Heribert š 16. 3.
Herkulan š 12. 8.
Hermagor (Mohor) m 12. 7.
Herman Jožef s 7. 4.
Hermas s 9. 5.
Hermenegild m 13. 4.
Hermes (Hermet) m 4. 1.
Hermes m 28. 8.
Hermil m 13. 1.
Hermina (Ermina) d 24. 12.
Hermogen m 12. 12.
Heron m 14. 12.
Heros m 24. 6.
Hezihij m 18. 11.
Hieronim Emiliani sf 20. 7.
Hieronim m 30. 9.
Hierotej s 4. 10.
Higin pm 142, 11. 1., 17. 2.
Hijacint m 3. 7.
Hijacint Poljski s 16. 8.
Hijacint (in Prot) m 11. 9.
Hijacint m 29. 10.
Hijacinta Viterbska d
30. 1., 6. 2.
Hijonija dm 3. 4.
Hilarij (Radovan) šu 14. 1.
Hilarij šm 16. 3.
Hilarij p 468, 10. 9.
Hilarija šm 12. 8.
Hilarija m 3. 12.
Hilarijon o 21. 10.
Hildegarda d 17. 9.
Hiltruda d 27. 9.
Himerij š 17. 6.
Hipacij šm 29. 8.
Hipolit m 30. 1.
Hipolit (in Kasijan) m 13. 8.
Hipolit (in tov.) šm 22. 8.
Honorat š 16. 1.
Honorata d 11. 1.
Honorij š 30. 9.
Honorij m 20. 12.
Hormizda p 523, 6. 8., 14. 8.
Hormizda m 8. 8.
Hortulan m 28. 11.
Hospicij s 21. 5.
Hozana Kotorska d 27. 4.
Hrabroslav = Andrej.
Hrizogon m 24. 11.
Hromacij š 2. 12.
Hubert š 3. 11.
Hugolin m 13. 10.
Hugolin s 11. 12.
Hugo(n) š 1. 4.
Hugo(n) o 29. 4.
Hugo(n) š 17. 11.
Humiliana v 22. 5.

I

Ida (Ita) d 15. 1.
Ida ž 13. 4.

Ida ž 4. 9., 26. 11.
Ida d 29. 10.
Ida Togenburška ž 3. 11.
Ifigenija d 21. 9.
Ignacij = Igo, Ognjeslav
Ignacij Antijohijski šmu 1. 2.
Ignacij Azevedo m 15. 7.
Ignacij Lojolski sf 31. 7.
Ignacij š 23. 10.
Ignacij šm 17. 12.
Ija m 4. 8.
Idefonz oš 23. 1.
Ildij š 7. 7.
Iluminata d 29. 11.
Ingen m 20. 12.
Ingenuin (Genuin) š 5. 2.
Inocenc(ij) š 17. 4.
Inocencij V. p 1276, 22. 6.
Inocencij I. p 417, 28. 7.
Irena v 22. 1.
Irena (Miroslava) d 21. 2.
Irena dm 5. 4.
Irena m 5. 5.
Irena kž 13. 8.
Irena m 18. 9.
Irena dm 20. 10.
Irenej Sremski šm 6. 4.
Irenej m 5. 5.
Irenej šm 28. 6., 4. 7.
Irenej m 15. 12.
Irmgarda d 4. 9.
Irmna (Hermina) d 24. 12.
Ishirijon m 1. 6.
Ishirijon m 22. 12.
Ivan = Janez
Ivana (Jana) Valoá žf 4. 2.
Ivana Kuzova ž 24. 5.
Ivana Orleanska d 30. 5.
Ivana Šantalska v 21. 8.
Ivo(n) s 19. 5.
Ivon š 20. 5.
Izabela k 4. 1.
Izabela d 31. 8.
Izaija (Ezaja) pr 6. 7.
Izak s 11. 4.
Izak m 3. 6.
Izak Veliki š 9. 9.
Izak m 12. 11.
Izidor šm 2. 1.
Izidor Seviljski šu 4. 4.
Izidor Kmet s 15. 5.
Izmael m 17. 6.
Izseljenska ned. je 1. ad-
ventna

J

Jader šm 10. 9.
Jakob Oldo s 18. 4.
Jakob (Rado) ml. a 1. 5.
Jakob st. a 25. 7.
Jakob Puščavnik 6. 8.
Jakob š 21. 10.
Jakob iz Marke s 28. 11.
Jana = Ivana
Janez Kalibit s 15. 1.
Janez Milošćinar š 23. 1.
Janez Zlatoust šu 27. 1.
Janez Bosko sf 31. 1.
Janez Britski m 4. 2., 17. 2.
Janez Matski sf 8. 2.
Janez od Križa s 5. 3.
Janez od Boga sf 8. 3.
Janez Sarkander m 17. 3.
Janez Damaščan su 27. 3.
Janez Kapistran s 28. 3.
Janez Klimak o 30. 3.
Janez m 8. 4.
Janez Ev. Latin. vrat 6. 5.
Janez Avilski s 10. 5.
Janez Salski s 15. 5.
Janez Nepomuk m 16. 5.
Janez Rossi s 23. 5.

Janez I. pm 526, 27. 5.
Janez Fakundski s 12. 6.
Janez Franc Regis s 16. 6.
Janez m 23. 6.
Janez Krstnik rojen 24. 6.
Janez (in Pavel) m 26. 6.
Janez Gvalbert of 12. 7.
Janez iz Dukle s 19. 7.
Janez Kasijan o 23. 7.
Janez Kolumbin sf 31. 7.
Janez Vianej s 9. 8.
Janez Berhmans s 13. 8.
Janez Eudes (Ed) sf 19. 8.
Janez Krstnik obglavljen,
29. 8.
Janez Leonard sf 10. 10.,
11. 10.
Janez Kentski s 20. 10.
Janez Perboar m 7. 11.
Janez od Križa su 24. 11.
Janez Evangelist ae 27. 12.
Januarij m 17. 7.
Januarij (in tov.) šm 19. 9.
Japonskih(26) mučencev 5. 2.
Jazon m 3. 12.
Jedert Nivelka d 17. 3.
Jedert (Gertruda) do 15. 8.
Jedert Velika d 16. 11.
Jelena = Helena
Jelislava = Elizabeta
Jelka = Helena
Jeremija pr 1. 5.
Jernej (Bartolomej) a 24. 8.
Joahim oče D. M. 16. 8., 20. 3.
Joahim s 16. 4.
Job pr 10. 5.
Joel (in Ezdra) pr 13. 7.
Jolanda v 16. 6.
Jona m 29. 3.
Jona pr 21. 9.
Jordan o 15. 2.
Jošt o 17. 5., 13. 12.
Jovita (in Favstin) m 15. 2.
Jozafat Kunčevič šm 14. 11.
Jozve (in Gedeon) 1. 9.
Jožef Leoniški s 4. 2.
Jožef ženin D. M. 19. 3.
Jožefa varstvo, sreda po 2.
povel. nedelji
Jožef Arimatejec s 17. 3.
Jožef Oriol s 23. 3.
Jožef Kotolengo s 30. 4.
Jožef Kalasanški sf 27. 8.
Jožef Kopertinski s 18. 9.
Juda (in Simon) a 28. 10.
Judita m 6. 5.
Jukund š 14. 11.
Jukunda dm 27. 7.
Jukunda d 25. 11.
Julij s 31. 1.
Julij I. p 352, 12. 4.
Julij m 27. 5.
Julij m 1. 7.
Julij m 19. 3.
Julij m 20. 12.
Julija m 16. 4.
Julija dm 22. 5.
Julija dm 21. 7.
Julija dm 10. 12.
Julijan m 7. 1.
Julijan m 9. 1.
Julijan š 27. 1.
Julijan š 28. 1.
Julijan m 19. 2.
Julijan m 16. 3.
Julijan m 28. 8.
Julijan puščavnik 18. 10.
Julijana v 7. 2.
Julijana dm 16. 2.
Julijana Kornelijonska d
5. 4., 6. 4.
Julijana Falkonieri df 19. 6.
Julijana m 17. 8.

Julita dm 18. 5.
Julita m 16. 6.
Julita m 30. 7.
Jurij (Georgij) m 24. 4.
Just š 28. 5., 29. 5.
Just m 14. 7.
Just š 14. 10.
Just m 18. 10.
Just m 2. 11.
Justa m 15. 7.
Justa dm 19. 7.
Justin Filozof m 14. 4.
Justin m 1. 8.
Justin m 12. 12.
Justina m 16. 6.
Justina (in Ciprijan) dm 26. 9.
Justina dm 7. 10.
Justina dm 30. 11.
Juta v 13. 1.
Juvencij š 3. 5.
Juvencij š 8. 2.
Juvencij m 1. 6.

K

Kaj (Gaj) m 4. 3.
Kaj (in Soter) pm 296, 22. 4.
Kaj š 27. 9.
Kajetan sf 7. 8.
Kalimerij š 31. 7.
Kaliopa m 8. 6.
Kali(k)st m 16. 4.
Kalist šm 14. 8.
Kalist I. pm 222, 14. 10.
Kalist m 29. 12.
Kalista m 2. 9.
Kamil Lelski sf 18. 7.
Kamil m 31. 5.
Kancij m 31. 5.
Kancijan (Kocijan) m 31. 5.
Kandid m 9. 3.
Kandid m 3. 10.
Kandida ž 6. 6.
Kandida dm 29. 8.
Kandida dm 20. 9.
Kandida m 1. 12.
Kanut (Knut) km 19. 1.
Kapitotina m 27. 10.
Kaprazij o 1. 6.
Karel (Dragotin) s 14. 3.
Karel Boromejski š 4. 11.
Karina m 7. 11.
Karitas dm 1. 8.
Karmelska Marija 16. 7.
Karp šm 13. 4.
Karp s 13. 10.
Karponij m 14. 10.
Kasij š 29. 6.
Kasij m 7. 8.
Kasijan m 13. 8.
Kast m 22. 5.
Kastor m 28. 3.
Kastor m 28. 12.
Kastul m 26. 3.
Kastul m 30. 11.
Katarina Riči d 13. 2.
Katarina Bolonska do 9. 3.
Katarina Genovska v 22. 3.
Katarina Švedska v 22. 3.
Katarina Sienska d 30. 4.
Katarina Aleksandrijska dm
25. 11.
Kazimir s 4. 3.
Kelidonij m 3. 3.
Kelidonija d 13. 10.
Kilijan šm 8. 7.
Klar s 8. 11.
Klara df 12. 8.
Klara do 18. 8.
Klasik m 18. 2.
Klavdij m 21. 7.
Klavdij m 30. 10.
Klavdij m 8. 11.

Klavdija dm 18. 5.
 Klemen(t) Dvořak s 15. 3.
 Klemen Delgado šm 12. 7.
 Klemen I. pm 101, 23. 11.
 Kleofa m 25. 9.
 Kler m 7. 1.
 Klet pm 90, 26. 4.
 Klinij s 30. 3.
 Klodulf š 8. 6.
 Klotilda k 3. 6.
 Klotilda dm 23. 10.
 Kocijan (Kancijan) m 31. 5.
 Kodrat m 10. 3.
 Kojinta m 8. 2.
 Koleta (Nikoleta) d 6. 3.
 Koloman m 13. 10.
 Koloman m 8. 7.
 Kolumb s 9. 6.
 Kolumba dm 31. 12.
 Kolumban o 21. 11.
 Konces m 9. 4.
 Koncesa m 8. 4.
 Konrad s 19. 2.
 Konrad s 18. 4.
 Konrad š 26. 11.
 Konsorcija d 22. 6.
 Konstancij šm 29. 1.
 Konstancij š 1. 9.
 Konstancija dm 19. 9.
 Konstantin š 12. 4.
 Korbinijan š 8. 9.
 Kordula dm 22. 10.
 Kornelij š 2. 2.
 Kornelij pm 253, 16. 9.
 Kornelija m 31. 3.
 Korona m 14. 5.
 Kozma (in Damijan) m 27. 9.
 Kraljica miru 9. 7.
 Kraton m 15. 2.
 Krescencij s 19. 4.
 Krescencij m 14. 9.
 Krescencija d 6. 4., 7. 4.
 Krescencija m 15. 6.
 Krescent šm 27. 6.
 Krescent š 29. 12.
 Krisp s 18. 8.
 Krispin š 7. 1.
 Krispin m 25. 10.
 Krispin šm 29. 11.
 Krispina žm 5. 12.
 Kristijan m 17. 2.
 Kristijana (Nina) ž 15. 12.
 Kristin m 12. 11.
 Kristina dm 13. 3.
 Kristina d 22. 6.
 Kristina dm 24. 7.
 Kristina d 15. 12.
 Kristus Kralj, zadnja ned.
 oktobra
 Krištof Milanski s 11. 3.
 Krištof m 25. 7.
 Krištof m 31. 10.
 Krizant (in Darija) m 25. 10.
 Križev teden = 3 dni pred
 Vnebohodom
 Krodegang š 6. 3.
 Ksantipa ž 23. 9.
 Ksist = Sikst
 Ktezifon š 15. 5.
 Kulmacij m 19. 6.
 Kunibert š 12. 11.
 Kunigunda (Kungota) c 3. 3.
 Kunigunda kž 24. 7.
 Kutbert š 20. 3.
 Kutbert m 29. 11.
 Kvadrat s 26. 5.
 Kvadrat š 26. 8.
 Kvart m 10. 5.
 Kvartila m 19. 3.
 Kvatre pomladne po 1.
 postni ned.
 Kvatre poletne teden po
 binkoštih

Kvatre jesenske po 14. sept.
 Kvatre zimske po 3. adv.
 nedelji
 Kveran o 9. 9.
 Kvincijan š 14. 6.
 Kvintil šm 8. 3.
 Kvintila m 19. 3.
 Kvintilijan m 13. 4.
 Kvintin m 31. 10.
 Kvirijak šm 23. 8.
 Kvirin m 30. 3.
 Kvirin v Sisku šm 4. 6.
 Kvirin m 16. 6.

L

Ladislav k 27. 6., 29. 7.
 Lambert šm 17. 9.
 Landelin o 15. 6.
 Landoald s 19. 3.
 Larg m 8. 8.
 Latin š 24. 3.
 Lavra d 17. 6.
 Lavrenc(ij) Brindiški s 22. 7.
 7. 7.
 Lavrencij (Lovro) m 10. 8.
 Lavrencij Justinian š 5. 9.,
 8. 1.
 Lavrencija m 8. 10.
 Lavrijan šm 4. 7.
 Lazar obujeni š 17. 12.
 Lea v 22. 3.
 Leander šu 27. 2., 11. 3.
 Lebuin s 12. 11.
 Lenart (Leonard) o 6. 11.
 L. Portomavriški s 26. 11.
 Leodegar šm 2. 10.
 Leokadija dm 9. 12.
 Leon š 20. 2.
 Leon m 1. 3.
 Leon šm 14. 3.
 Leon š 22. 4.
 Leon I. Veliki pu 461, 14. 4.
 Leon IX. p. 1054, 19. 4.
 Leon III. p 816, 12. 6.
 Leon II. p 683, 3. 7.
 Leon IV. p 855, 17. 7.
 Leonard = Lenart
 Leoncij š 13. 1.
 Leoncij m 10. 7.
 Leoncija m 6. 12.
 Leonida m 28. 1.
 Leonida m 22. 4.
 Leonila m 17. 1.
 Leopard m 30. 9.
 Leopold k 15. 11.
 Let s 5. 11.
 Letancij m 17. 7.
 Liberat m 20. 12.
 Liberata d 18. 1.
 Liberij š 30. 12.
 Libija m 15. 6.
 Liborij š 23. 7., 24. 7.
 Lidija m 27. 3.
 Lidija v 3. 8.
 Ligorij m 13. 9.
 Lilioza m 27. 7.
 Lin pm 79, 23. 9.
 Lioba do 28. 9.
 Livin šm 12. 11.
 Ljubica (Amalija) d 10. 7.
 Ljubo = Agapit
 Ljudmila kv 16. 9.
 Longin m 15. 3.
 Longin šm 2. 5.
 Loretska Marija 10. 12.
 Lorgij m 2. 3.
 Lovro = Lavrencij
 Lubencij s 13. 10.
 Lucij m 8. 2.
 Lucij I. pm 254, 4. 3.
 Lucij m 20. 8.
 Lucij m 19. 10.

Lucij k 3. 12.
 Lucija dm 25. 6.
 Lucija (in tov.) m 16. 9.
 Lucija žd 16. 11.
 Lucija dm 13. 12.
 Lucijan m 7. 1.
 Lucijan m 13. 6.
 Lucila dm 25. 8.
 Lucila dm 31. 10.
 Lucina ž 30. 6.
 Lucinij š 13. 2.
 Ludgar š 26. 3.
 Ludgarda d 16. 6.
 Ludovik Ponte s 16. 2.
 Ludovik Grinjon sf 28. 4.
 Ludovik Tuluški š 19. 8.
 Ludovik k 25. 8., 26. 8.
 Ludovik Bertrand s 9. 10.
 Ludovika Marijak žf 15. 3.
 Ludovika Albertoni v 31. 1.
 Luka e 18. 10.
 Lukan m 30. 10.
 Lukezij s 28. 4.
 Lukrecija dm 23. 11.
 Lul š 16. 10.
 Lupus š 29. 7.

M

Macedonij m 12. 9.
 Magdalena Barat d 25. 5.
 Magd. Marija spok. 27. 7.
 Mafalda kž 1. 5.
 Mahut š 15. 11.
 Majnart m 16. 1.
 Majnart o 21. 1.
 Majnolf s 5. 10.
 Majnrod s 21. 1.
 Majol o 11. 5.
 Makabejski bratje m 1. 8.
 Makarij Aleksandrijsko 2.1.
 Makarij Veliki o 15. 1.
 Makarij (Blaženko) m 28. 2.
 Makarij š 10. 3.
 Makarij s 1. 4.
 Makarij (in Evgen) m 20. 12.
 Makarija m 8. 4.
 Makra dm 6. 1.
 Makrin š 13. 1.
 Makrina ž 14. 1.
 Makrina d 19. 7.
 Makrobij m 13. 9.
 Maksencij s 26. 6.
 Maksencij m 12. 12.
 Maksim š 8. 1.
 Maksim š 15. 1.
 Maksim Jeruzalemski š 5. 5.
 Maksim Emonski š 29. 5.
 Maksim Turinski š 25. 6.
 Maksim su 13. 8.
 Maksim Rejski o 27. 11.
 Maksim š 27. 12.
 Maksima m 26. 3.
 Maksima d 16. 5.
 Maksima dm 30. 7.
 Maksima m 2. 9.
 Maksima m 1. 10.
 Maksimijan š 21. 2.
 Maksimijan šm 3. 10.
 Maksimilijan m 12. 3.
 Maksimilijan š 12. 10.
 Maksimin š 8. 6.
 Malahija pr 14. 1.
 Malahija š 3. 11.
 Malh s 21. 10.
 Mamant m 17. 8.
 Mamert š 11. 5.
 Mamil m 8. 3.
 Manecij sf 20. 8.
 Mang o 6. 9.
 Mansuet š 19. 2.
 Mansuet š 3. 9.
 Manuel m 17. 7.

Marana ž 3. 8.
 Marcel I. pm 309, 16. 1.
 Marcel m 19. 2.
 Marcel m 29. 6.
 Marcel šm 14. 8.
 Marcel m 4. 9.
 Marcel m 30. 10.
 Marcela v 31. 1.
 Marcela m 28. 6.
 Marcelijan m 18. 6.
 Marcelin š 20. 4.
 Marcelin pm 304, 26. 4.
 Marcelin (in tov.) m 2. 6.
 Marcelina d 17. 7.
 Marcija m 3. 3.
 Marcija m 21. 6.
 Marcija m 2. 7.
 Marcijal š 30. 6., 3. 7.
 Marcijal m 22. 8.
 Marcijan šm 14. 6.
 Marcijan m 9. 8.
 Marcijana dm 9. 1.
 Mardonij m 24. 1.
 Mardonij m 23. 12.
 Margarita = Marjeta
 Marij (in tov.) m 19. 1.

Marija Mati božja:

Stalni godovi:

Marijina zaroka 23. 1.
 Marijino očiščevanje 2. 2.
 Marija Lurška 11. 2.
 Marijino oznanjenje 25. 3.
 Marija dobrega sveta 26. 4.
 Marija pomoč kristjanov
 24. 5.
 Marija srednica milosti
 31. 5.
 Marija Mati milosti 9. 6.
 Marija Mati vedne pomoči
 27. 6.
 Marijino obiskanje 2. 7.
 Marija Kraljica miru 9. 7.
 Marija Karmelska 16. 7.
 Marijina ponižnost 17. 7.
 Marija Snežna 5. 8.
 Marija pribežališče
 grešnikov 13. 8.
 Marijino vnebovzetje
 15. 8.
 Marijino Srce 23. 8.
 Marija Mati božjega
 Pastirja 3. 9.
 Marijino rojstvo 8. 9.
 Marijino ime 12. 9.
 Marija 7 žalosti 15. 9.
 M. rešiteljica jetnikov
 24. 9.
 M. Kraljica rožnega
 venca 7. 10.
 Marijino materinstvo
 11. 10.
 Marijina čistost 16. 10.
 Marijino darovanje 21. 11.
 M. brezmadežno spočetje
 8. 12.
 Marija Loretska 10. 12.
 M. pričakov. poroda 18. 12.

Premični godovi:

Sveta Družina Jezus,
 Marija, Jožef, nedelja po
 6. 1.
 M. Mati 7 žalosti, pet.
 po tihi ned.
 M. Srce, sobota po Srcu
 Jezusovem
 M. Mati človeškega
 rodu, 2. ned. maja
 M. Kraljica apostolov,
 sob. po Vnebohodu
 M. Mati usmiljenja,
 sob. pred 4. ned. jul.

M. Zdravje bolnikov, sob. pred zadnjo ned.-avg.
M. Zavetnica umirajočih, sob. pred 4. ned. okt.
M. Pripročnjica, sob. po Vseh svetih
M. varstvo, 2. ned. nov.
M. Mati božje Previdnosti, sob. pred 3. ned. nov.
M. Egiptovska spok. 2. 4., 9. 4.
Marija Kleofova ž 9. 4.
Marija Jakobova ž 25. 5.
M. Magdal. Pazzi d 29. 5., 25. 5.
M. Ana Paredes d 2. 6.
Marija ž 29. 6.
M. Magdalena spok. 22. 7.
M. Jezusovih ran d 6. 10.
Marija Sokos d 20. 10.
Maria Saloma ž 22. 10.
Marija dekla m 1. 11.
Marian m 17. 1.
Marian m 30. 4.
Marian s 19. 8.
Marian m 17. 10.
Marijana = Marija Ana
Marin m 3. 3.
Marin m 8. 8.
Marin m 26. 12.
Marina d 18. 6.
Marina dm 18. 7.
Marijeta (Margarita) d 28. 1.
Marj. Kortonska spok. 22. 2., 2. 2.
Marjeta Škotska kv 10. 6.
Marjeta dm 20. 7.
Marjeta Alakok d 17. 10.
Marko e 25. 4.
Marko (in tov.) m 18. 6.
Marko Križevčan m 7. 9.
Marko I. p 336, 7. 10.
Marta dm 23. 2.
Marta d 29. 7.
Martin (Davorin) š 1. 7.
Martin o 24. 10.
Martin š 11. 11.
Martin I. pm 653, 12. 11.
Martina dm 30. 1.
Martinijan š 2. 1.
Martinijan (in Proces) m 2. 7.
Matej ae 21. 9.
Matern š 14. 9.
Matija (Bogdan) a 24. (25.) 2.
Matilda d 26. 2.
Matilda Nemška k 14. 3.
Matrona dm 18. 5.
Matur m 2. 6.
Maturin s 1. 11.
Maver o 15. 1.
Maver š 20. 1.
Maver m 22. 11.
Mavra dm 30. 11.
Mavricij m 10. 7.
Mavricij (in tov.) m 22. 9.
Mavrilij š 13. 9.
Mavrin om 10. 6.
Medard š 8. 6.
Mehtilda d 10. 4.
Mehtilda do 31. 5.
Mehtilda df 6. 6.
Mehtilda d 19. 11.
Melanij š 6. 1.
Melanij š 22. 10.
Melanija ž 31. 12.
Melecij š 12. 2.
Melecij š 21. 9.
Melecij š 4. 12.
Melhijor k 6. 1.
Melhijor Grodecki m 7. 9.
Melit š 24. 4.
Melitina m 15. 9.

Melkijad (Miltijad) p 314, 10. 12.
Memnon m 20. 8.
Menander m 28. 4.
Menelej o 22. 7.
Menas š 25. 8.
Menas m 11. 11.
Merkur(ij) m 25. 11.
Merkurija m 12. 12.
Metel m 24. 1.
Metod š 14. 6.
Metod (in Ciril) slov. a 5. 7.
Metran m 31. 1.
Migdonij m 23. 12.
Mihaela prikazen 8. 5.
Mihael s 5. 7.
Mihael nadangel 29. 9.
Mihej pr 15. 1.
Mihelina v 19. 6.
Miklavž = Nikolaj
Milan = Emilijan
Milan š 11. 9.
Milburga d 23. 2.
Milena = Emilijana
Milica = Emilija
Milka = Ljudmila
Miltijad (Melkijad) p 314, 10. 12.
Minias m 25. 10.
Mirko = Friderik
Miron š 8. 8.
Miron m 17. 8.
Miropa m 13. 7.
Miroslav = Friderik
Miroslava = Irena
Misijska ned., predzadnja okt.
Mitrij m 13. 11.
Mizael s 16. 12.
Modest m 12. 2.
Modest š 24. 2., 4. 2.
Modest Krški š 31. 3., 5. 2.
Modest m 15. 6.
Modest š 16. 12.
Modesta d 4. 11.
Modoald š 12. 5.
Mohor (in Fort.) m 12. 7.
Mojzes pr 4. 9.
Mojzes m 25. 11.
Monegunda ž 2. 6.
Monika v 4. 5.
Monitor š 10. 11.
Montan m 17. 6.
Mucij m 22. 4.
Mustiola žm 3. 7.

N

Nabor (in Feliks) m 12. 7.
Nada (Spes) dm 1. 8.
Nahum pr 1. 12.
Najdba sv. Križa 3. 5.
Najdba sv. Štefana 3. 8.
Narcis m 2. 1.
Narcis šm 18. 3.
Narcis š 29. 10.
Narzes m 27. 3.
Natalija (Božena) m 27. 7.
Natalija ž 1. 12.
Nazarij (in tov.) m 12. 6.
Nazarij (in Celz) m 28. 7.
Nedolžni otroci 28. 12.
Nemezij m 19. 12.
Neofit m 20. 1.
Neon m 2. 12.
Neopol m 2. 5.
Nerej (in Ahilej) m 12. 5.
Neronovi muč. 24. 6.
Nestor šm 26. 2.
Nevelon s 28. 7.
Neža (Janja) dm 21. 1.
N. (Agneza) Praška do 2. 3.
N. Montepulčanska do 20. 4.

Neža Asiška d 16. 11.
Nicecij š 2. 4.
Nicefor šm 13. 3.
Nicej š 22. 6.
Nicet š 7. 1.
Niceta m 24. 7.
Nikander m 17. 6.
Nikander šm 4. 11.
Nikazij m 11. 10.
Nikazij šm 14. 12.
Nikodem s 3. 8.
Nikolaj (Miklavž) m 9. 7.
Nikolaj Tolentinski s 10. 9.
Nikolaj I. p 867, 13. 11.
Nikolaj Tavelič m 14. 11.
Nikolaj š 6. 12.
Nikomede m 15. 9.
Nikon in 99 muč. 23. 3.
Nil šm 20. 2.
Nil of 26. 9.
Nil o 12. 11.
Nimfa m 19. 1.
Nimfa (in tov.) dm 10. 11.
Nimija m 12. 8.
Ninijan š 16. 9.
Nivard s 7. 2.
Non š 2. 12.
Nona ž 5. 8.
Norbert šf 6. 6.
Notburga v 26. 1.
Notburga d 13. 9., 14. 9.
Novat s 20. 6.
Novo leto (obrezovanje G.) 1. 1.

O

Obdulija d 5. 9.
Obglavlj. Jan. Krst. 29. 8.
Obrezovanje G. (novol.) 1. 1.
Ocean m 4. 9.
Očiščevanje Marijino 2. 2.
Odilija (Otilija) d 13. 12.
Odilo o 1. 1., 19. 1., 6. 2.
Odon š 7. 7., 4. 7.
Odon o 18. 11.
Odorik Pordenonski s 28. 1., 3. 2.
Ognjeslav = Ignacij
Oktavijan m 22. 3.
Olaf km 29. 7.
Olga k 11. 7.
Olimpij m 26. 7.
Olimpijada v 17. 12.
Oliva d 3. 6.
Oliver š 1. 7.
Onezim šm 16. 2.
Onezim š 13. 5.
Onezifor m 6. 9.
Onufrij s 12. 6.
Optat š 4. 6.
Optat š 31. 8.
Orencij m 1. 5.
Orest m 9. 11.
Orest m 13. 12.
Oroncij m 22. 1.
Oskar (Anskar) š 3. 2.
Osmund š 4. 12.
Ostijan s 30. 6.
Otilija (Odilija) d 13. 12.
Otmar o 16. 11.
Oto(n) m 16. 1.
Oto(n) š 23. 3.
Oto(n) š 2. 7.
Ozej pr 4. 7.
Oznanjenje Marijino 25. 3.
Ožbalt (Osvald) š 28. 2.
Ožbalt (Osvald) km 5. 8.

P

Pacifik s 25. 9.
Pacijan š 9. 3.
Pacijenija m 1. 5.

Pacijent š 8. 1.
Pafnucij š 11. 9.
Pafnucij m 24. 9.
Pahomij o 14. 5.
Paladija m 24. 5.
Palatin m 30. 5.
Palmacij m 5. 10.
Pamahij 30. 8.
Pamfil m 1. 6.
Pamfil š 7. 9.
Pamfil m 21. 9.
Panharij m 19. 3.
Pankracij šm 3. 4.
Pankracij (in tov.) m 12. 5.
Pantalemon m 27. 7.
Pantaleon m 27. 7.
Panten s 7. 7.
Papij m 28. 6.
Papija š 22. 2.
Papil m 13. 4.
Paramon m 29. 11.
Paris š 5. 8.
Parizij s 11. 6.
Pashal I. p 824, 14. 5.
Pashal Bejlonski s 17. 5.
Pashazij m 6. 12.
Pastor m 29. 3.
Pastor s 26. 7.
Paterij š 21. 2.
Patern š 16. 4.
Patricij o 24. 8.
Patricija d 25. 8.
Patrik (Patricij) š 17. 3.
Patrokles m 21. 1.
Pavel Puščavnik 15. 1.
Pavel m 20. 3.
Pavel od Križa sf 28. 4., 16. 11.
Pavel šm 7. 6.
Pavel (in Janez) m 26. 6.
Pavel I. p 767, 28. 6., 3. 7.
Pavel (in Peter) a 29. 6.
Pavel a 30. 6.
Pavel m 25. 7.
Pavla v 26. 1.
Pavla dm 3. 6.
Pavla dm 10. 8.
Pavlin š 29. 4.
Pavlin II. Oglejski š 11. 1.
Pavlin Nolski š 22. 6.
Pavlin Trierski š 31. 8.
Pavlin Jorški š 10. 10.
Pavlina m 6. 6.
Pavlina m 2. 12.
Pavlovo spreobrnjenje 25. 1.
Pavzilip m 15. 4.
Pegazij m 2. 11.
Pelagij š 25. 3.
Pelagij m 26. 6.
Pelagij Emonski m 28. 8.
Pelagija m 23. 3.
Pelagija dm 4. 5.
Pelagija dm 9. 6.
Pelagija m 11. 7.
Pelagija dm 19. 10.
Pelej m 19. 9.
Pelevzij m 7. 4.
Pelin šm 5. 12.
Pepelnica, sredi 4. 2.—10. 3.
Peregrin s 27. 4.
Peregrin m 5. 5.
Peregrin šm 16. 5.
Peregrin šm 13. 6.
Peregrin s 28. 7.
Perfekt m 18. 4.
Perpetua (in Felicita) m 6. 3.
Perpetua ž 4. 8.
Perseveranda d 26. 6.
Peter š 9. 1.
Peter Orseolo s 10. 1.
Peter Nolask sf 28. 1.
Peter Damijan šm 23. 2.
Peter Veronski m 6. 4.

Peter Gonzalez o 15. 4.
 Peter Kanizij sn 27. 4.
 Peter Šanel m 29. 4., 28. 4.
 Peter Tarantazijski š 8. 5., 10. 5.
 Peter Regalat s 13. 5.
 Peter Celestin p 432, 19. 5., 6. 4., 7. 4.
 Peter (in Pavel) a 29. 6.
 Peter Emár sf 3. 8.
 Peter Faber s 9. 8.
 Peter Klaver s 9. 9.
 Peter Alkantarski s 19. 10.
 Peter Aleksandrijski šm 26. 11.
 Peter Hrizolog šu 4. 12.
 Peter Furié (Forerij) š 9. 12.
 Peter Častitljivi o 25. 12.
 Petronij š 6. 9.
 Petronij š 4. 10.
 Petronila d 31. 5.
 Petrov stol v Rimu 18. 1.
 Pet. stol v Antiohiji 22. 2.
 Petrove vezi 1. 8.
 Pigmenij m 24. 3.
 Pij V. p 1572, 5. 5.
 Pij I. pm 157, 11. 7.
 Pija m 19. 1.
 Pijencija d 11. 10.
 Pijerij s 4. 11.
 Pijonij m 1. 2., 12. 3.
 Placid (in tov.) om 5. 10.
 Placida d 11. 10.
 Platon so 4. 4.
 Platon m 22. 7.
 Platon m 1. 10.
 Plavt m 29. 9.
 Plavtila ž 20. 5.
 Plutarh m 28. 6.
 Polihronij šm 17. 2.
 Polihronij m 6. 12.
 Polikarp šm 26. 1.
 Poliksena ž 23. 9.
 Pompej m 10. 4.
 Pompoza dm 19. 9.
 Poncij s 8. 3.
 Poncijan I. pm 235, 19. 11., 13. 18.
 Poncijan m 31. 12.
 Pontik m 2. 6.
 Popon o 25. 1.
 Porcijunkula 2. 8.
 Porfirij m 16. 2.
 Porfirij š 26. 2.
 Posidij š 16. 5.
 Post, 1. postna ned. 8. 2. do 14. 3.
 Posvečenje Odrešenikove cerkve (Lateran) 9. 11.
 Posvečenje cerkvá Petra (Vatikan) in Pavla 18. 11.
 Posveč. vseh cerkvá (žegnanska ned.) 16. 10.
 Potamij m 20. 2.
 Potamijena m 7. 6.
 Potamijena dm 28. 6.
 Potin (Fotin) šm 2. 6.
 Povišanje sv. Križa 14. 9.
 Pragmacij š 22. 11.
 Prakseda d 20. 6.
 Prakseda d 21. 7.
 Predpostna ned., prva 18. 1. do 22. 2.
 Prepedigna m 18. 2.
 Pretekstat š 24. 2.
 Pretekstat š 11. 12.
 Prezidij šm 6. 9.
 Prijam m 28. 5.
 Primitiv m 18. 7.
 Primitiva m 24. 2.
 Primož (in Felician) m 9. 6.
 Priscila ž 16. 1., 21. 7.
 Princip š 25. 9.

Prisk m 4. 1.
 Prisk š 1. 9.
 Prisk m 26. 5.
 Priska dm 18. 1.
 Privat šm 21. 8.
 Privat m 28. 9.
 Prob m 11. 10.
 Prob m 10. 11.
 Proces (in Martinijan) m 2. 7.
 Projekt šm 25. 1.
 Prokop s 27. 2.
 Prokop o 4. 7., 28. 5.
 Prokop m 8. 7.
 Prokul šm 14. 4.
 Prosdocim š 7. 11.
 Prosper Akvitanski š 25. 6.
 Prot m 31. 5.
 Prot (in Hijacint) m 11. 9.
 Protazij m 4. 8.
 Protazij (in Gervazij) m 19. 6.
 Ptolomej š 24. 8.
 Publij šm 21. 1.
 Publija om 9. 10.
 Pudencijana d 19. 5.
 Pudent s 19. 5.
 Pulherija cd 10. 9.
 Pustna ned. 1. 2.—7. 3.

R

Radegunda k 13. 8.
 Radovan = Hilarij
 Rafael nadangel 24. 10.
 Rajmund Penjafort sf 23. 1.
 Rajmund Nonat š 31. 8.
 Rajnelda dm 16. 7.
 Rajner(ij) s 17. 6.
 Rajner(ij) š 30. 12.
 Rane sv. Frančiška 17. 9.
 Razhod 12 apostolov 15. 7.
 Razglašenje G. (3 kralji) 6. 1.
 Redempta d 23. 7.
 Regina dm 7. 9.
 Regul š 30. 3.
 Regula (in Feliks) dm 11. 9.
 Rembert š 4. 2.
 Remedij š 3. 2.
 Remigij š 1. 10.
 Remigij š 28. 10.
 Renata v 22. 5.
 Reparata dm 8. 10.
 Respicij (in tov.) m 10. 11.
 Restitut šm 9. 12.
 Restituta dm 17. 5.
 Restituta dm 27. 5.
 Rešnja Kri Jezusova 1. 7.
 Rešnje Telo čet. 21. 5—24. 6.
 Revokat m 9. 1.
 Revokata m 6. 2.
 Rigobert š 4. 1.
 Rihard k 7. 2.
 Rihard š 3. 4.
 Riharda c 18. 9.
 Riksij m 6. 7.
 Rimbart š 4. 2.
 Rita v 22. 5.
 Robert o 17. 4.
 Robert of 29. 4.
 Robert Belarmin šn 13. 5.
 Robert o 7. 6.
 Roderik m 13. 3.
 Rodrigez Alfonz s 30. 10.
 Rogacijan m 26. 10.
 Rogat m 17. 8.
 Roger s 28. 1.
 Rojstvo G. (božič) 25. 12.
 Rojstvo Marijino 8. 9.
 Rojstvo Jan. Krstnika 24. 6.
 Rok s 16. 8.
 Roman of 28. 2.
 Roman o 22. 5.

Roman m 9. 8.
 Roman š 23. 10.
 Roman m 18. 11.
 Romana d 23. 2.
 Romuald of 7. 2.
 Romul m 17. 2.
 Romul šm 6. 7.
 Rómula d 23. 7.
 Rómula m 5. 9.
 Roza (Roža) Limska d 30. 8.
 Roza Viterbska d 4. 9.
 Rozalija d 4. 9.
 Rozina v 13. 3.
 Rózula (Rožica) m 14. 9.
 Rožnovenska ned. je 1. v okt.
 Rudolf m 17. 4.
 Rudolf š 26. 6.
 Rudolf m 10. 7.
 Rudolf m 27. 7.
 Ruf m 28. 11.
 Rufin m 30. 7.
 Rufin šm 11. 8.
 Rufina (in Sekunda) dm 10. 7.
 Rumold šm 1. 7.
 Rupert š 27. 3.
 Rustik m 9. 8.
 Rustik š 24. 9.
 Rustik (in tov.) m 9. 10.
 Rustik š 26. 10.
 Rustika m 31. 12.
 Rutilij m 2. 8.

S

Saba (Sava) m 12. 4.
 Saba o 5. 12.
 Sabel m 17. 6.
 Sabin šm 30. 12.
 Sabina m 29. 8.
 Sabina m 27. 10.
 Sabinijan šm 31. 12.
 Sadot šm 25. 2.
 Saloma Marija ž 22. 10.
 Salomeja d 17. 11.
 Salomon m 13. 3.
 Salustija m 14. 9.
 Salvator s 18. 3.
 Salvij šm 11. 1.
 Salvin š 12. 10.
 Samson š 28. 7.
 Samuel pr 20. 8.
 Sancij m 5. 6.
 Santin š 22. 9.
 Sarbellij m 29. 1.
 Saša = Aleksander
 Satir m 12. 1.
 Saturnin šm 29. 11.
 Saturnina dm 4. 6.
 Savin m 11. 7.
 Savina ž 30. 1.
 Savra dm 20. 10.
 Sebald s 19. 8.
 Sebastija m 4. 7.
 Sebastijan (Boštjan) m 20. 1.
 Sebus k 29. 8.
 Sedem ustanovnikov 12. 2.
 Sedem bratov muč. 10. 7.
 Sekund m 1. 6.
 Sekunda (in Rufina) dm 10. 7.
 Sekundin šm 1. 7.
 Sekundina dm 15. 1.
 Selevk m 16. 2.
 Senator š 28. 5.
 Senen (in Abdon) m 30. 7.
 Septim m 17. 8.
 Serafin s 12. 10.
 Serafina ž 29. 7.
 Serapija dm 29. 7.
 Serapijon š 21. 3.

Serapijon š 18. 8.
 Serena ž 16. 8.
 Sergij m 24. 2.
 Sergij m 27. 7.
 Sergij I. p 701, 9. 9.
 Sergij (in tov.) m 7. 10.
 Servacij š 13. 5.
 Servand m 23. 10.
 Servilij m 24. 5.
 Servul s 23. 12.
 Sevér š 1. 2.
 Sevér š 8. 8.
 Sevér š 15. 10.
 Sevér šm 6. 11.
 Sevéra d 20. 7.
 Severin o 8. 1.
 Severin š 23. 10.
 Severin š 21. 12.
 Sholastika d 10. 2.
 Sibila d 17. 8.
 Sidonij (Zdenko) š 23. 8.
 Sig(is)mund (Ziga) km 1. 5.
 Sijagriš š 27. 8.
 Sikst (Ksist) III. p 440, 28. 3.
 Sikst I. pm 125, 6. 4.
 Sikst II. pm 258, 6. 8.
 Silas s 13. 7.
 Silvan šm 6. 2.
 Silvan š 10. 2.
 Silvan m 5. 5.
 Silverij I. pm 537, 20. 6.
 Silvester o 26. 11.
 Silvester I. p 335, 13. 12.
 Silvij m 21. 4.
 Silvija ž 3. 11.
 Silvin š 17. 2.
 Silvin š 12. 9.
 Silvin š 28. 9.
 Simah p 514, 19. 7.
 Simeon Stilit st. s 5. 1., 1. 9.
 Simeon šm 18. 2.
 Simeon otrok m 24. 3.
 Simeon š 21. 4.
 Simeon Stilit ml. s 24. 5.
 Simeon starček 8. 10.
 Simforijan m 8. 11.
 Simforijan (in tov.) m 22. 8.
 Simforoza (in 7 sinov) m 18. 7.
 Simitrij m 26. 5.
 Simon Fidat s 3. 2.
 Simon (in Juda) a 28. 10.
 Simpert (Sindbert) š 13. 10.
 Simplicij p 483, 2. 3.
 Simplicij m 26. 8.
 Simplicij š 20. 11.
 Sindulf s 20. 10.
 Sinezij m 21. 5.
 Sintiha ž 22. 7.
 Sir š 29. 6.
 Sir š 9. 12.
 Siren m 23. 2.
 Siricij p 399, 26. 11., 31. 10.
 Sizinij m 23. 11.
 Slavka (Slavko) = Alojzij
 Smaragd m 8. 8.
 Sobel m 5. 8.
 Sofija = Zofija.
 Sofonija pr 3. 12.
 Sofronij (Zofronij) š 11. 3.
 Sonja = Zofija.
 Sópatra d 9. 11.
 Sosten s 28. 11.
 Sotér (in Kaj) pm 174, 22. 4.
 Sotéra dm 10. 2.
 Sozij m 23. 9.
 Spes o 28. 3.
 Spes (Nada) dm 1. 8.
 Spiridijon (Dušan) šm 14. 12.
 Spočetje Marijino 8. 12.
 Srce Jezusovo, petek po osmini sv. Reš. Telesa

Srce Marijino 23. 8. in sobota po Srcu Jezusovem
Srečko = Feliks
Stanislav (Stanko) šm 7. 5.
Stanislav Kostka s 13. 11.
Stilijan s 26. 11.
Straton m 17. 8.
Straton m 9. 9.
Sulpicij š 17. 1.
Sulpicij š 29. 1.
Sulpicij m 20. 4.
Suran o 24. 1.
Suzana m 24. 5.
Suzana dm 11. 8.
Svečnica (očičev. Mar.) 2. 2.
Sveta Družina ned. po 6. 1.
Svetinje škofije 5. 11.
Sv. Rešnje Telo čet. 21. 5.
do 24. 6.
Svitbert š 1. 3.
Svitun š 2. 7.

Š

26 japonskih mučencev 5. 2.
Štefan of 8. 2.
Štefan of 17. 4.
Štefan I. pm 257, 2. 8.
Štefan Ogrski k 2. 9.
Štefan 1. mučenec 26. 12.
Štefanija d 2. 1.
40 mučencev 10. 3.
4966 afriških mučencev
12. 10.
4 venčani mučenci 8. 11.

T

Tacijan m 16. 3.
Tacijana m 12. 1.
Tacijon m 24. 8.
Tadej Juda a 28. 10.
Tarak m 11. 10.
Tarazij š 25. 2.
Tarbula dm 22. 4.
Tarzicij m 31. 1.
Tarzicij m 15. 8., 25. 11.
Tarzila d 24. 12.
Tata m 25. 9.
Taurin š 11. 8.
Tebajdski mučenci 5. 1.
Teja m 19. 12.
Tekla m 26. 3.
Tekla m 19. 8.
Tekla m 3. 9.
Tekla dm 23. 9.
Tekla o 15. 10.
Telesfor pm 136, 5. 1., 12. 2.
Telovo 10. dan po bink.
Temistokles m 21. 12.
Teobald s 1. 7.
Teodard šm 10. 9.
Teodor (Božidar) s 7. 1.
Teodor Vojskovodja m 7. 12.
Teodor m 15. 4.
Teodor šm 16. 3.
Teodor Kentrberski š. 19. 9.
Teodor o 29. 10.
Teodor m 9. 11.
Teodor Studit s 12. 11.
Teodora m 13. 3.
Teodora m 1. 4.
Teodora dm 28. 4.
Teodora ž 11. 9.
Teodorik s 1. 7.
Téodat m 18. 5.
Téodat š 2. 11.
Teódota m 17. 7.
Teodozij s 11. 1.
Teodozij š 17. 7.
Teodozija dm 2. 4.
Teodozija žm 29. 5.
Téodul m 3. 5.

Téodul m 23. 12.
Téodulf š 24. 6.
Téofan s 12. 3.
Téofan š 27. 12.
Téofil (Bogoljub) m 8. 1.
Téofil m 28. 2.
Téofil s 17. 6.
Téofil m 22. 7.
Téofil s 2. 10.
Téofil š 13. 10.
Téofil m 19. 12.
Teófila dm 28. 12.
Teogen šm 26. 1.
Teoktista d 10. 11.
Teonila m 23. 8.
Teopist m 20. 9.
Téotim m 18. 12.
Téotim m 24. 12.
Terencij šm 21. 6.
Terezija Det. Jez. d 3. 10.
Terezija Velika 15. 10.
Tertúla dm 29. 4.
Tertulijan š 27. 4.
Tertulin m 4. 8.
Tiberij m 10. 11.
Tiburcij (in tov.) m 14. 4.
Tiburcij (in Suzana) m 11. 8.
Ticijan š 3. 3.
Tigid š 3. 2.
Tiha nedelja 8. 3.—11. 4.
Tihik s 29. 4.
Tilen = Egidij
Timon m 19. 4.
Timotej m 24. 1.
Timotej šm 10. 6.
Timotej s 20. 6.
Timotej m 19. 8.
Timotej (in tov.) m 22. 8.
Tirz m 24. 9.
Tit š 6. 2.
Tit m 16. 8.
Tobija m 2. 11.
Tomaž Akvinski su 7. 3.
Tomaž Tolentski m 9. 4.
Tomaž m 20. 7.
Tomaž Vilanovski š 22. 9.
Tomaž š 2. 10.
Tomaž a 21. 12.
T. Kentrberski šm 29. 12.
Tomislav = Tomaž
Torkvat š 15. 5.
Torpet m 29. 4.
Trankvilin m 6. 7.
Trazon m 11. 12.
Trifon m 3. 7.
Trifon (in tov.) m 10. 11.
Trifonija ž 18. 10.
Trije kralji (razglaš. G.) 6. 1.
Troadij m 27. 12.
Trofim m 23. 7.
Trofim š 29. 12.
Trojan š 30. 11.
Trojica presveta, nedelja
17. 5.—20. 6.
Trudo s 23. 11.
Turibij š 23. 3., 27. 4.
Turibij š 16. 4.
Turijan š 13. 7.

U

Ubald š 16. 5.
Udalrik (Urh) š 4. 7.
Ugučo sf 3. 5.
Urban I. pm 230, 25. 5.
Urban II. p 1099, 29. 7., 19. 7.
Urban š 7. 12.
Urban V. p 1370, 19. 12.
Urh (Udalrik) š 4. 7.
Urh Rezenski o 10. 7.
Uršula (in tov.) dm 21. 10.
Urzicin m 24. 7.
Urzicin š 1. 12.

Urzus š 13. 4.
Urzus m 30. 9.

V

Valburga do 25. 2.
Valburga d 1. 5.
Valent šm 21. 5.
Valent š 26. 7.
Valentin (Zdravko) š 7. 1.
Valentin m 14. 2.
Valentin šm 16. 7.
Valentina d 25. 7.
Valérij š 29. 1.
Valérija m 28. 4.
Valérija m 5. 6.
Valérija dm 9. 12.
Valerijan m 14. 4.
Valerijan š 27. 11.
Valerijan s 12. 9.
Valerijan š 15. 12.
Valerik o 1. 4.
Valfrid š 12. 10.
Varstvo sv. Jožefa, sreda
po 2. povel. ned.
Vekoslav (Alojzij) s 21. 6.
Velika noč je 1. ned. po 1.
pomladni polni luni 23. 3.
do 25. 4.
Venancij šm 1. 4.
Venancij m 18. 5.
Venancij o 13. 10.
Venceslav km 28. 9.
Venčani štirje m 8. 11.
Vendelin o 22. 10.
Venefrida dm 3. 11.
Venerand m 14. 11.
Veneranda dm 14. 11.
Venerij š 4. 5.
Venust m 22. 5.
Ver š 1. 8.
Vera = Fides
Verán š 19. 10.
Verán š 11. 11.
Verekund š 22. 10.
Verena d 1. 9.
Veridijana d 1. 2.
Verijan m 9. 8.
Verne duše 2. 11.
Veronika Milanska d 13. 1.
Veronika ž 4. 2.
Veronika Julijani do 9. 7.
Verul m 21. 2.
Veselko = Gavdencij
Vestina m 17. 7.
Veturij m 17. 7.
Viborada d 2. 5.
Vicelin š 12. 12.
Vid (Vit in tov.) m 15. 6.
Vigbert s 13. 8.
Vigilij š 26. 6.
Vigilij š 26. 9.
Vigor š 1. 11.
Vika = Hedviga, Viktorija
Viktor (Zmag) m 22. 1.
Viktor s 26. 2.
Viktor m 10. 3.
Viktor m 12. 4.
Viktor m 21. 7.
Viktor I. pm 201, 28. 7.
Viktor š 23. 8.
Viktor m 30. 9.
Viktor III. p 1087, 16. 10.
Viktor m 15. 12.
Viktorij š 4. 9.
Viktorija m 11. 2.
Viktorija m 17. 11.
Viktorija dm 23. 12.
Viktorijan m 23. 3.
Viktorin šm 5. 9.
Viktorin šm 2. 11.
Viktricij 7. 8.
Vilehad š 8. 11.

Vilfrid š 3. 10., 12. 10.
Vilibald š 7. 7.
Vilibord š 7. 11.
Viljem (Guljeim) š 10. 1.
Viljem Burški oš 5. 2.
Viljem Puščavnik 10. 2.
Viljem o 6. 4.
Viljem Akvitanski o 28. 5.
Viljem š 8. 6.
Viljem Veliki 25. 6.
Vincenc(ij) (in Anast.) m
22. 1.
Vincenc(ij) Poljski š 8. 3.
Vincenc(ij) Fererij s 5. 4.
Vincenc Pavelski sf 19. 7.
Vindemijan šm 2. 5.
Vinok o 6. 11.
Virgil(ij) m 13. 9.
Virgil(ij) oš 27. 11.
Visija dm 12. 4.
Vit (Vid) m 15. 6.
Vital m 14. 2.
Vital m 28. 4.
Vital š 20. 10.
Vital (in Agrikola) m 4. 11.
Vitalijan p 672, 27. 1.
Vivencij s 13. 1.
Vivijan š 28. 8.
Vivina d 17. 12.
Vladimir k 15. 7.
Vnebohod G. čet. med. 30. 4.
do 3. 6.
Vnebovzetje Marijino 15. 8.
Vojslava d 27. 5.
Vojteh (Adalbert) šm 23. 4.
Volbenk š 31. 10.
Volfram š 20. 3.
Vsi svetniki 1. 11.
Vulmar o 20. 7.
Vulpijan m 3. 4.
Vulstan š 19. 1.
Vunibald o 18. 12.

Z

Zaharija p 752, 15. 3.
Zaharija š 26. 5.
Zaharija pr 6. 9.
Zaharija (in Eliz.) pr 5. 11.
Zahej (Cahej) š 23. 8.
Zahvalna ned. je 1. po 1. 11.
Zdenko = Sidonij = Filip
Zdislava d 3. 6.
Zdravko = Valentin
Zefirin pm 218, 26. 8.
Zenajda m 5. 6.
Zenobij šm 30. 10.
Zeno(n) m 5. 4.
Zeno(n) š 12. 4.
Zeno(n) m 23. 6.
Zeno(n) m 2. 9.
Zigfrid š 15. 2.
Zita (Cita) d 27. 4.
Zlata = Avrea
Zmagoslav = Viktor
Zoa žm 2. 5.
Zoa žm 5. 7.
Zofija (Sofija) m 15. 5.
Zofija m 18. 9.
Zofija vm 30. 9.
Zofronij (Sofronij) š 11. 3.
Zotik m 10. 2.
Zotik šm 21. 7.
Zozim š 30. 3.
Zozim s 4. 4.
Zozim p 418, 9. 2., 26. 12.

Ž

Žegnanska ned. (posvečenje
vseh cerkvá) 16. 10.
Željko = Deziderij
Žiga = Sig(is)mund

DRUŽBA SV. MOHORJA

najstarejša slovenska kulturna ustanova

*

je kljub hujim gmotnim
žrtvam tudi letos obda-
rovala svoje ude s knji-
gami, zato pričakuje, da
ji bodo vračali

zvestobo za zvestobo,

kajti doslej je razdelila
mednje že nad
20 milijonov izvodov
koristnih in priljubljenih
knjig.

*

*

Ostanite

in, če še niste, **postanite**
NAŠ UD,

kajti z nizko udnino podprete
plemenito narodno kulturno
ustanovo in domačo založ-
bo, obenem pa si poceni
nabavite lepih knjig!

O b r a č a j t e s e n a
Knjigarno družbe
sv. Mohorja
v Ljubljani

Miklošičeva c. 19,

kjer dobite tudi **vse šolske in**
pisarniške potrebščine

STAVBNA DRUŽBA D.D. LJUBLJANA

Pisarna: Tyrševa c. 17, tel. 20-46.
Obratovališče: Smartinska c. 32,
tel. 23-93. Opekarna: Vič, Cesta
dveh cesarjev 114, telefon 26-46
Ustanovljena leta 1873
Kot stavbno in tesarsko podjetje
projektira in gradi visoke in
talne zgradbe vseh vrst. Ima
obsežen inventar, lastne delav-
nice in druge pomožne obrate.

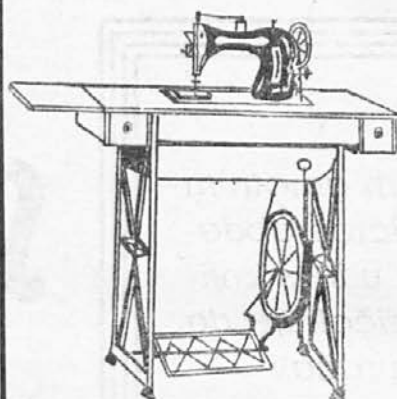
OPEKARNA NA VIČU
proizvaja prvovrstno
zidno in strešno opeko

KAMNOLOM V PODPEČI
dobavlja znani podpe-
ski lomljenec za kamno-
seška in zidarska dela

Kamen za obloge, ograje, arhitekonsko opremo vrtov
itd. Zaloge stavbnega materiala, kakor mavca, azbestno-
cementnih izdelkov itd.

»Triglav«

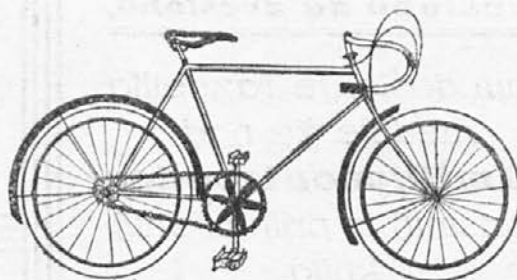
trgovina koles in šivalnih strojev

Pred nakupom si
oglejte našo veliko za-
logo šivalnih strojev
in koles, ki so prvo-
vrstni in imajo večletno
jamstvo ter izredno
nizke cene. V zalogi
so tudi izvrstna itali-
janska kolesa in šivalni
stroji ter vsi pripada-
joči deli

Ljubljana
Resljeva ul. 16

Telefon 33-86

NAJSTAREJŠE
ŠPEDICIJSKO POD-
JETJE V LJUBLJAN-
SKI POKRAJINI

USTANOVLJENO L. 1876
Brzojavni naslov: RANZINGER
Telefon številka 20-60 in 31-60

R. RANZINGER

L J U B L J A N A
PREVOZ POHIŠTVA S POHIŠTVE-
NIMI VOZovi IN AVTOMOBILI

Lastno konces. carinsko posredništvo. Konces. javna skladišča z direktno zvezo s progo državnih železnic. Zastopstvo v vseh trgovskih in industrijskih centrih tu- in inozemstva

GRADBENO
PODJETJE IN
TEHNIČNA
PISARNA

Miroslav Zupan

STAVBENIK,
POOBlašČENI
GRADITELJ IN
ZAPRISEŽENI
SODNI IZ-
VEDENEC

BE-
TON,
ŽELEZO-
BETONSKE
VODNE ZGRAD-
BE, ARHITEKTURA
TER VSAKOVRSNE
VISOKE ZGRADBE ITD.
* TEHNIČNA MNENJA

SPREJEMANJE V STRO-
KOVNO IZVRŠITEV
VSEH NAČRTOV
STAVBENE STROKE
* ZASTOPSTVO
STRANĀ V
TEHNIČNIH
ZADE-
VAH

*

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA ULICA 6 - TELEF. 21-03

K R E D I T N I
Z A V O D Z A
T R G O V I N O I N
I N D U S T R I J O
L J U B L J A N A,

PREŠERNOVA ULICA ŠT. 50

TELEFON: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84, 37-85
Brzovjavni naslov: KREDIT LJUBLJANA

Podružnica Beograd, Uzun Mirkova ulica 10
Telefon: 29-154

Brzovjavni naslov: KREDIT BEOGRAD

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila, predujmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso menic, kuponov, nakazila doma in v tujini, safe-deposits itd.

Če burja یرهse cvet...

RISBE
J. BERANEK

ZGODOVINSKA POVEST

1.

Jesenska noč se zgrinja na Posavje. Gore se zavijajo v mračno veličino, drevje se razrašča v pošastne oblike. Sava grgra pritajeno, udarja ob črnuški most, ob čeri in stezo vlačilcev brodov. Umolknil je vik brodarjev, rožljanje verig, mukanje živine. Sleme visoke stavbe onkraj mostu in nizka hiša tostran reke rasteta v nedoločne oblike. Zvezde zamigljajo, blešče se in tonejo. Zavije jih meglica, ki se spušča po polju — bele, prozorne vile zaplešejo svoje kolo, zapojejo in mamijo popotnika, ustavljajo fanta na potu k preji. Luči iz oken, brnenje kolovratov, človeški glas, moč ljubezni reši fanta objema vil. Žalostne se razpustijo — izginejo.

Po vsem Posavju tja do Zagreba in naprej, »koder teče bistra Sava«, se zbirajo ljudje po stari navadi na preji.

Dasi je prišlo s francosko vlado toliko novega in hudega v deželo, dasi je mnogo fantov bogvekje v tujem kraju, dasi se belijo kosti drugih bogvekod in jim je bil vojaški boben njih mrtvaški zvon in črne vrane njih pogrebne, dasi — in ravno zato — se zbirajo vasi na večere, kjer se preudarja in presoja vse; kjer izveš novice iz tega in iz onega sveta; kjer slišiš stare pesmi in priče in uvedeš nove; kjer občuduješ lahko modrost mož in zgovornost in spomin žensk, milobo deklie in šegavost fantov. Kaj vse se zapreda in razpreda na večerih ob kolovratu! Tu izliva babica svoje spomine, ki jih je prejela od babice, v dušo vnukov, da jih prenesejo vnuki svojim vnukom; tu se hranijo stare obredne in pripovedne pesmi, vznikle iz slovenske duše, da bi živele priče nekdanjosti na veke med slovenskim narodom. Pravljice, uganke, pregovori. Zrcala nekdanjih nazorov in življenja. Kar hodi Sloven po svetu, se oblači v platno in sukno domače preje in nosi v duši zaklad izročil, ki mu jih je dal večer na preji. Če reče še zdaj mornar, da mora odmotati prejo ali spresti nit, kadar kaj pripoveduje, je to spomin na prastari običaj pripovedovanja na prejnih večerih, ko je brnenje kolovrata vzbujalo domišljijo in razvrščalo misli.

Brnenje kolovratov prihaja iz visoke, graščini podobne Zasavčeve hiše, pa tudi iz nizke Črnučeve. Glasno govorjenje iz Črnučeve sili na cesto, se meša v grgranje Save. Zbrale so se ženske s kolovrati in moški z vinjeki in ročnicami. Tesali bodo grljanke in popravljali orodje. Treba je grabljam novih zob in škafovm novega oboda, lopati novega ročaja, kolesa je treba zagozditi, metle zvezati in sitnim ženskam izrezati žlice in polentače, spleti koše, košare in jėrbase. Moški so posedli in počepili blizu vrat, ženske se držijo klopi ob peči. Iz kota gleda nanje sv. Trojica, sv. Janez Krstnik, sveti Jurij prebada zmaja, Adam

in Eva se odpravljata iz raja, sveta Genovefa boža košuto, sveti Jožef beži v Egipt. Vse to je naslikano v živih barvah živahno na steklu. Plamen svetilke na repno olje dá dovolj svetlobe za tako delo, za drobni šiv pa je treba lojenke, ki ti napolni pljuča s smradom in ti obrobi oči rdeče. Še hujsi pa je dim grljanke in bakle, ki so še v navadi po hribih. V skledi na javorovi mizi je velika, lepo opisana plitva skleda s krljji, poleg nje na platnenem prtul velik hlebec črnega kruha in nož. Kruh mora biti na mizi v vsaki pošteni slovenski hiši, da si ga odreže utrujeni potnik. Kruh je zdravilo, je krepčilo, je spomin zadnje večerje. Kruh ponujaš onemu, ki prihaja, in ga daješ onemu, ki odhaja. Kruh nosiš s seboj, brani te boleznim in čarovnij. Kolikokrat se skrrije uboga vicana duša v podobo berača in prosi rešilnega kruha.

Oblanje se zvija pod roko mladih vasovalcev; Dizme, sin bogatega soseda Čarnerja, zasadi nov zob v škrbaste grablje, oče Črnučev zakotači popravljenno kolo v kot in pogleda izpod čela Dizma. Glej gal! Kako gleda ta revščina, ta desni razbojnik na Metko, najmlajšo in najzaljšo predico! Ta nakazen, ki nosi grbo na hrbtu, ki štrli glavo iz koščenih ram kakor želva in maha s predolgimi rokami kakor mlinske veternece, ta bi rad našo Metko! Dekle, ki bi jo lahko postavili v vsako graščino! Samo zato se upa, ker je gruntar... Naša mati, seveda, bi rada spravila dekle na grunt. A kaj bi imela uboga Metka ob takem možu? Saj smo videli, kako je bilo pri Zasavcu onkraj mostu — stara Zasavka ni bila nikdar srečna. »Hahaha!« se zakrohoče Črnuč sam pri sebi, kakšen par bi to bil: Metka, ravna kakor da je zrastle v enem dnevu, z laski kakor predivo, z očmi kakor lanov cvet, v kretnjah ljubka, v obraz mila. In kako se zna oprijeti vsakega dela! Pukala, smukala, godila in sušila je lan, trla ga je in česala, sukala ga v gladke povese. Kodelje ne bi sama Torklja lepši omotala. Kako gladko se sprimejo vlakenca pod njenimi prstki v nit, najstarejša predica ji ni kos. Prav kakor poje pesem: »Le predi, dekle, predi! Pretenko nit naredi!«

Kakor da ve Metka, kaj misli oče, pogleda nanj, pogleda sosedovega sina in hudobni nasmešek odkrije njene predrobne zobke, naredi jamice v licih. Špelca Kosarjeva, ki sedi poleg nje, sune Metko in zapoje: »Ko bi drugega ne imela, ko lep'ga moža, za mizo bi sedela in gledala ga.« V smeh deklet zapoje Metka s srebrnočistim glasom: »Ne hodi za mano, ne boš me dobil, sem tist'ga župana, ki je žabe lovil.«

Urneje brnijo kolovrati, predice bi rade zakrile svoj smeh. Za hip obmolknejo fantje. Dizme odgovori. Glas mu je prijetno mehak: »O, dekle prevzetno, kaj misliš da si?« Drugi pristavijo: »Za Savco sem hodil, sem rib'ce lovil, ko sem mrež'ce nastavil, sem dekleta dobil.« Vse preglasi Dizme: »Prešmencano

deklè in tvoje srce, da ne morem pozabit jaz nikdar na té.« Veselo ga tolažijo dekleta: »Le tiho, tiho, ljubček moj! Nikar se mi ne joči, da tvoje drobno srcece od žalosti ne počí!« A fantje žalostno, preteče: »Kdo ti bo dal dušo in telo, ko mene k tebi več ne bo?«

Grožnja prestraši mater Črnučko, ki sedi suha in zganjena poleg svoje svakinje Lize. Sune jo v rebra: »Ustavi!« Liza, ženska močnih kosti in obilnega života, ki je že bila potovka in kramarica, ki pozna vse vasi in mesta do devete dežele in ima jezik tako dolg, da se ovija trikrat okoli bangerja, in tako oster, da si nabrusiš lahko sabljo ob njem, Liza ustavi vreteno in pogleda karajoče predice in vasovalce, ostro zareže v prah in dim:

»Kake pregrešne popevke so to? Saj ni pustni čas. Bliža se nam advent, čas pokore in prihoda. Zapojmo raje kaj svetega!«

»Od svetega pusta, ki ima prazna usta.« »Od greha, ki skoči v meh.« »Od svetega Tuta, ki pojé vse sproti.« zabavljajo fantje.

Metkina sosedica se namrdne: »Ali je to preja? Od preje se mora slišati vrisk in petje po vsem Posavju. Potem si ne upa blizu môra dolgčas.«

Jezikava Ančka šepče Metki: »Bilo bi bolj veselo, da bi prišel na prejo ,kès-kès', ma pti'«

Ostro Črnučevo uho pa je razbralo besede in zablelo ga je. Resno je posvaril dekleta: »Če se boš preveč hahljala, boš še plačala kazen ali davek. Seveda je taka: prej je bil ,Bos?' ,Bos?' Zdaj pa zna že vsak voznik hudiča klicati po francosko, Francozi že vedo, da je hudič največji prijatelj Kranjcev.«

»Zakaj pa vendar, oče?« se čudi Metka. Črnuč se namuzne: »Ker mu izroča Kranjec vse svoje imetje, svojo dušo in družino, ker kliče raje zlodeja kakor Boga na pomoč.«

»Pogodil si, sosed,« kima Prosen. »Res imamo grdo navado, ne mislimo pa tako hudo. Če si vesel, pač vriskaš in če si jezen, preklinjaš.«

Liza ustavi kolo in skuša predreti z očmi brata in sosedica: »Kaj ne vesta, kako je zaklela jezna mati svoje sinove v volkove? Niso vse ure enake — nameriš na tako, ko ima hudoba več oblasti, zato kristjan ne preklinja...«

»Beži, Liza, beži!« zafrkne Črnuč svojo oblastno sestro. »Veš, koliko let je od tedaj, ko ti je pel kozavi Vrban pri nas na preji: ,Bodi moja, bodi moja, ti bom lešnikov bral?«

»Sam hudič ti sedi na jeziku,« zakolne Liza.

Krohót, ki je spremljal njene besede, je preplašil Dolgčas, ki se je skušal pritihotapiti. Liza povese glavo, podi vreteno. O stari zlati časi, kje ste? Bratu ne odgovori, zamisli se in vzdihne: »Vojska se drži vojske kakor člen člena verige. Fantje odhajajo in se ne vračajo.«

Črnuč kima: »Začelo se je z vojskami, ki so obubožale Francosko, Lakota in draginja sta rodili revolucijo.«

»Vojska, kuga in lakota so šiba božja za pregrešni svet,« pride Liza v tek. »Saj je ni več prave vere. Najprej je začel sin Marije Terezije, Jožef. Štel je sveče pri maši, odpravil samostane in še mrtvim ni privoščil malo lesa. Kakor mrhovino je hotel pokopavati človeka. Minul je Jožef — minuli bodo drugi... V našo pošteno deželo se je priteplo vsake sorte ljudi. Komur je prevročé na Francoskem, pribeži v Ilirijo. In če ga zalotijo tukaj francoski žandarji, beži k rokovnjačem. Marmont je pospravil z roparji po

Istri, naši gozdovi pa so raznovrstnim beguncem varni dom. Pride ti kar v hišo. Če ga ovadiš, si zapisan smrti. A mi itak ne ovajamo, kaj veš, če ne boš šel jutri tudi ti v Udni boršt? Razširile so se bolezni in navade, ki jih ne imenuješ v poštenu hiši. Zakon ni več, kar je bil. Poroča te takle mër, ki odloži gnojne vile. Živine ni, letine so slabe, ajda ne rodi več. Kar so posekali drevje na Golovcu in Rožniku, ima veter več moči, megla ni več tako gosta, prehlajenj in bolezni je več.«

»Je tako, Liza,« kima Prosen. »Prej smo imeli orla na dva kljuna, zdaj ima vladni orel samo en kljun — pa je zlat.«

»Orel je orel,« reče Dizme, »vsak kljuje. Z enim samim kljunom lahko še huje. Prej smo bili ljuba kranjska dežela, zdaj smo Ilirija, prej je bila Ljubljana — dolga vas, zdaj je — prestolnica Ilirije. Prej smo imeli župana, zdaj imamo mëra, prej smo slišali Lavdonovo in Evgenovo koračnico, zdaj slišimo ,marjezo'. Prej so se vozile cesarice po naši deželi s šestero konj, zdaj se vozi guvernerjeva žena z jeleni. Prej si poznal osebe po uradih, si vedel stare postave, zdaj ne poznaš žive duše, se ne spoznaš več v davkih in dajatvah. Kontribucije! Vojaški kvartiri! Daj konjel! Daj vozovel«

»Bi si že opomogla dežela, če bi bil nekaj let mir — ali povsod se pripravljajo na tihem, da preženejo Francoza,« si zatlači Dizme pipo z bukovim listjem in mrmra: »Strog red imajo Francozi: ne dobiš več vtihotapljenega tobaka. Pred ljubljansko stolnico je bil ustreljen vojak, ki je ukradel par uhanov, in v notranjski Bistrici vojak, ki je ukradel patakon.«

»Marmont je poštenjak, toda ubogati mora ukaze iz Pariza.«

»Eh, kaj bi to!« se vzmrdujejo dekleta. »Pravite nam rajši pravljice.«

»Ali naj povem o vitezu Železnem klobuku, kako je prevaril tri grofove hčere in kako je prevarila najmlajša njega?« sili navihani Prosen.

»Ne! Ne!« vpijejo predice. »Preopolzka je!«

Metka pravi tiho: »Povejte nam, če straši res pri Zasavčevih.«

Liza pogleda zmagovito po radovednih in se otreša: »Kaj bi ne! Mar nima vsaka starejša hiša kakšen strah? Pa še graščine, ki so imele prej krvave rihte, pa rablja, ki je mučil ljudi? Koliko nedolžnih je poginilo po ječah. Njih duh ni imel miru, dokler ni bil kaznovan zločin in njih kosti pokopane v blagoslovljeni zemlji. Za vinar, ki ga ni prinesel ubogi kmetič, ga je vrgel graščak v ječo in je pozabil nanj... In koliko starih žensk so mučili in umorili takrat, češ da so copernice, da si napeljejo po vrvi mleko iz tvojega hleva...«

»To pa je res — so še take,« prekine Lizo Prosen. »Vrbanka pod bregom nima živine, ne kupuje mleka, pa ga ima vedno dovolj, zato pa ga nimajo krave njenih sosedov. Pa se je boji vse, da bi ne naredila konjem ali celo ljudem! V prejšnjih časih bi jo prebičali in izgnali, hudobo, zdaj si pa neumen, če verjameš v copernice.«

»Seveda — dvakrat neumen in zarukan. Če kako ženišče malo več ve kakor moški, je že copernica...«

»Res, Liza, tudi tebe bi bili sežgali...«

Polence prižvižga mimo Prosenovega ušesa in oplazi Dizma po rami. Krohót je tak, da se zatrese razgreti zrak in da pogledajo stekleni svetniki bolj živo na razgibane ljudi. Liza je vstala grozeče in

Liza je vstala grozeče in divje...

divje, vretena so se ustavila, ročnice so padle moškimi iz rok. Prosen si gladi uhelj, Dizme si tare ramo. Črnuč poseže resno v smeh:

»Malo preveč si rekel, sosed Prosen. Tudi šala ima svoje meje. Saj veš, kako se poprimejo ljudje vsake besede; Lizi zavidajo že tako, da občuje z gospódo.«

Ko se je Črnuč tako potegnil za svojo sestro, se ta vsede in pritisne kolo. Ššššr... zapode vsa kolesa, prsti sučejo nit, moški nadaljujejo svoje delo, Liza svoje pripovedovanje:

»Seveda straši potem — prevrača se, kakor bi raztresal orehe, hodi in vzdihuje, vleče težke skrinje, brusi sablje. Marsikaj sliši, kdor je rojen na tak dan.«

»Ali teta — pravijo, da straši stara Zasavka, da prihaja strah iz Save,« spominja Metka.

Ostro pogleda Liza svojo nečakinjo. Trdo govori: »Take marnje je raznesel berač Godrnjač, ki oblazi vse Posavje in oblaja vsako hišo. Hotel je, da bi pasel tu gori lenobo in prodajal kvante, pa ga je naglala stara gospodinja.«

»Pa je pravil,« podpre Dizme Metko, »da jo straši splavar, ki ga je zamorila.«

Liza ustavi kolo, vsa zarepéla je v obraz.

»Pri nas ne bomo opravljali Zasavčeve hiše,« poudari in pogleda k oknom. Da se ne bi kdo tam pri-

štulil in poslušal in nikdar več ne bi smela Liza v hišo, kjer dobi toliko in izve toliko.

Premišljeno zastavi besedo: »Da ne boste ugibali: Zasavka je bila prešerno dekle, kakor so pač vsa bogata dekleta. Tam spod Litije je. Sava pred mogočno hišo, cesta za njo. Gostilna. Največja, kar jih je med Vrhniko in Zagrebom tja do Siska. Tam se ustavljajo vozniki, splavarji, brodniki. Tolarjev na mernike. Za Zalko so prihajali prosci iz vseh krajev, pa se jim je smejala in se zabavala, kakor pač mlad, objesten človek, ki ne ve še, da nas spremlja vsako nepremišljeno dejanje do groba...«

»Če zagreši revno dekletce kaj, lopne vsa vas po njej; če pa požene bogata deklina revnega fanta v smrt, je to nepremišljeno dejanje,« všcipne Dizme.

»Kdo je pognal koga v smrt?« se vsaja Liza. »Mar je Zalka naročila fantovski pretep? Tepež med splavarji ni nič novega ob Savi. Tomaž ni bil tovarišem priljubljen, ker je bil najgorši med njimi. Črne, velike oči in glava polna svedrastih las. In obraz in život! Ves je bil, kakor da bi si ga izmislil. Če se je zasmel, ti je postalo kar gorko. Bogatini ne dajejo svojih hčerá revežem. To se godi samo v pravljicah. In pametno dekle preskrbi sebe in misli na otroke. Tomaž — tako pravijo — je nagovarjal Zalko, da bi ušla ž njim v Sisek. Pravijo, da jo je čakal še tisto noč pred Zalkino poroko s splavom. Zalkin oče je barantal s hčerjo kakor z živino. Obljubil jo je Zasavcu, trgovcu z voli in konji. Noč pred poroko je povabil Zalkin oče splavarje in brodnike in jih pogostil. Tomaž je bil med njimi. Uverjen je bil, da pojde Zalka še tisto noč ž njim, zato je poslušal, čakal na znamenje. Napiti tovariši so ga zbadali in se norčevali. Nastal je pretep. Nihče ni vedel, kako nekdaj? Toda drugi dan, ob času Zalkine poroke, se je razneslo, da so ubili ponoči Tomaža in vrgli truplo v Savo. Naj bo Bog usmiljen njegoví duši! Trupla niso našli nikdar. Njegova mati je preklela Zalko: »Da bi ne imela miru na zemlji!«

Nevesta se je jokala, kakor da ji je umreti. Pa to delajo vse neveste. Prišla je na bogatijo, v ugledno hišo, kjer je vedno polno posla, gostov, zabave in skrbi. Ž možem se nista prva leta kaj razumela, pa to je tako, dokler se drug drugega ne privadi. Dobila je prvo leto hčerko, ki je mož ni maral pogledati. Nikdo Zasavčevih ni maral dekleta. Ni bilo podobno nikomur v rodu, imelo je črne, svedraste, svetle lase in velike črne oči. Tega otroka je vleklo vedno k Savi. Kakor da bi jo klical kdo. In neki večer so zibali valčki prelepega mrlička... Zasavka se ni dala potolažiti. Povila je še štiri otroke, oprijela se je moža in gospodinjstva. In ko sta bila mož in žena kakor ena duša, je moža ubila sicer tako krotka kobila. Seveda so govorili ljudje marsikaj. Občudovali so pa vdovo, ki je trgovala in gospodinjala, da je rastlo premoženje in ugled hiše. Starejšega sina je odločila za gospodarja, drugega je spravila v cesarsko službo, tretjega, Nikolaja, misli priženiti v trgovsko hišo, saj ima zveze od Dunaja do Belgrada in še naprej na Laško in Nemško. Saj je študiral dovolj. Najmlajšega sina so bili vjeli Francozi pred Gradcem in so ga odpeljali kdo ve kam. Človek bi mislil, da bo zdaj, ko smo pod Francozi, lahko izvedela zanj. Pa ji pomaga Žibertov gospod, posreduje pri guvernerju — Zasavka je včasih kar iz sebe, vozi se v mesto, hodi po uradih, porabi dosti denarja in sin-gospodar godrnja, da mati naseda vsaki marnji.«

Liza konča in premeri svoje poslušalce, ustavi vreteno: »Dovolj bo za Torkljo! Grlo je suho, želodec se zvija.«

Skleda s krljji se prazni, hleb kruha izginja. Vasovalci se ozirajo v noč: polna je skrivnosti. Slišiš šum in hojo, a ne vidiš nikogar. Drevje giblje neznanke veje, dviga nekaj — kaj ne visijo po njem obešenci kakor hruške? Ne preži za deblom rokovnjač, neviden, ker ima pri sebi roko nerojenega otroka? In oni črni pes z žarečimi očmi, ki se plazi za teboj, ali ni to volkodlak? Ali sam bognasvaruj? In divji lov, ki se pripodi od planin, in trume vojakov v čeladah, na konjih in peš?

Druge skrbi ima Črnučka, ko se poslavlja z Dizmom. Kaj ni pogledovala Metka ves večer na dom onkraj Save? Kaj ni navedla pogovor na Zasavce, in kaj ji niso zažarela lica, ko je omenila Liza tretjega Zasavčevega sina, Nikolaja? In kako se norčuje z dobrim Dizmom, ki misli pošteno. Tudi njegovi starši. Ker bi pač ne dobili lahko premožne neveste za pohabljenca. O deklē, deklē! V nesrečo siliš kakor splavar Tomaž.

Nič ne pomaga nastrk na strehi, ne janeževa vejica pod slemenom, ne sračja perot na hlevu, ne môrino znamenje nad vratmi — nesreče, ki ti je namenjena, ne odženeš!

Zunaj grgra Sava, po polju rajajo vile, plašijo sove. Pri Črnučevih je vse pospalo, samo gospodinja premika jagode roženvenca, ugiblje, kaj naj ukrene z zalo hčerjo, da bi ne bilo sramote. In odloči se, da bo govorila z materjo Dizme, tako in tako, da poizve. Res je Dizme šele devetnajst in Metka komaj sedemnajst, pa »tako blago« je najboljšje spraviti zgodaj s poti. Že so postali mimo šetajoči se »parlevu« pozorni na lepo dekle, ta prosi malo vode, ta nageljček, oni, koliko ur hoda je do Mengša? Že so jih zvalili nekaj na Francosko — kako jim gre tam, kdo ve?

»Oče naš...«

2.

Tudi v graščini podobnemu poslopju onkraj mostu so pogasile luči. Umrlo je življenje dneva in nastopilo skrivnostno življenje noči. Po hodnikih škriplje, okna se stresejo, v tramovju poka. Neslišno in nevidno lazi golazen iz zidov. Težak vzduh gre po hiši, se vlega svinčen na pljuča spečih, povzroča hude sanje. Je kakor da se plazi nekaj groznega, se ustavlja pri vratih, prisluškuje, leze pri ključavnici noter, ti plane na prsa, te davi... Môra? Volkodlaki? Davni spomini?

V svoji kamri nad vodo se premetava stara Zasavka, plane iz sanj, diha sunkoma, otipava steno ob postelji, bulji v okno:

»Kje sem!«

Mračno gleda vanjo meglena gluha noč, pošastno grgra Sava. Je doma, v Litiji?

Pa se zave in vzdihne: »Stara žena pa tako neumna! Saj si vendar Zasavka, mati štirih odraslih sinov in štirih vnukov... V kamri si, kamor se umikajo stare gospodnje iz velike zakonske spalnice.«

Ne more spati. Po glavi ji hodi misel:

Sama si. Tako sama. In Sava mrmra in te spominja. Zato si bila v spanju v presrečni deželi mladosti, deželi smeha in sonca, kjer je nepoznano kesanje in so dejanja nagla in nepremišljena... Ah zares! Ko bi bil človek prej star in potem mlad, koliko tegā bi naredil drugače! Tako ti pa ščiplje kesanje srce kakor z razbeljenimi kleščami spomini, očitki...

Iznevidel je otroka...

Sava grgra, mrmra. Sava, Tomažev grob. Raste megla, se gosti, trka na okno: »Tako sama, Zalka? Ti je težko? Tudi meni je težko, Zalka, v mojem samotnem mokrem grobu. Splav čaka, pojdi Zalka, beživa v Sisek!«

Zasavka se križa, brani:

»Molči Sava, beži duh! Saj sem se pokorila in trpela. Kaj ni še dovolj solzá, romanj, molitev, maš? Vse življenje samo pokora za greh nepremišljene mladosti. Kakšna pa je bila tista sreča, ki so mi jo pripravili starši in sorodniki? Bogata ugledna hiša! Veliko premoženje. Zasavec kupčuje z žitom in vinom. Rodbinske razmere so ugodne, je samo še stara mati, gospodarjev brat in sestra pri hiši. Vse je staro in se umakne.«

V resnici pa so pikali mati, brat in sestra gospodarjevo »mlado« do krvi, črnili jo pri možu, delali zdrahe med posli, opravljali jo in sovražili.

Nič bi ne bil rekel mož, ko je prišla črnokodrasta in črnooka Jerica malo prezgodaj na svet. Se je pač prestrašila mlada žena, ko sta treščila pod hišo splav in brod in je vrglo splavarja v Savo. Nič bi ne bil rekel. Pa so se čudile teta in tašča: »Le komu je ta otrok podoben? Ne nam ne tvojim sorodnikom.« »Po komu se je neki vrgel?« »Saj je tak kakor da bi ga prinesli cigani.« »Ko bi mrtvi mogli govoriti...« Tako je postal možu jasen njen greh, njena sramota. Iznevidel je otroka, ukazal, da postavi zibel iz spalnice ven in mrmral »prokleti pankrt«, če mu je prišel pred oči. Koliko hudega je prestala... Vse je preziralo Jerico, vse jo je suvalo. In ona je ljubila spomin nekdanje sreče. Prvo leto po poroki jo je vleklo k Savi. Strmela je v valove, ki ji niso vrnili Tomaža, in mnogokrat, ko jo je klicalo, bi bila šla po poti, ki jo je naredil Tomaž neprostovoljno. Iz sanj sreče so pahnili mladeniča v smrt, neprevidenega, ne spravljenega z Bogom in ljudmi...

Morda je dobila Jerica po njej. Silila je k Savi, komaj da je shodila, sedela je ob Savi in strmela vanjo. Klicalo jo je, klicalo! In nekoč je ušla pestunji

— Sava je potem zibala prelepega mrlička. In ona, mati otrokova ni smela jokati. Vendar je nehalo zbadanje, mož se je umiril in se postavljajal s sinovi, ki so sledili Jerici. Tašča je umrla, teta ni imela potuhe, sprijaznila se je z mládo, sorodniki so jo začeli upoštevati. Bila je skrbna kot gospodinja in mati, stroga a pravična za posle in težake. Lahko je shajala, dasi so postajali časi vedno hujši in so govorili stari ljudje, da še v turških časih ni bilo tako hudo. Težave so ji delali surovi, trmasti in neugnani sinovi kakor volkovi. Umril je mož, preden so dorastli dečki. Počasi so odšli vsi, njena mati, njen oče, dva brata. Sama se je ubijala s hišo in se bridko spominjala, v kakšno pomoč bi ji lahko bila Jerica, ki bi tudi blažeče vplivala na dečke, te divje otroke divjega časa. Sedaj, ko govori vse o nekakih človeških pravicah, pa je imaš toliko kakor pes v cerkvi. Zasavčeva hiša nima najlepšega, nima — dekleta, ki prenaša materine izkušnje, stare hišne in narodne navade na drugi rod, da živi materin spomin od roda do roda.

Bratje brez sestre so kakor šopek brez nageljua. Zdaj pa ima tudi snaha same dečke!

Zasavka sklepa roke, misli kake sitnosti je imela, preden je oženila starejšega sina Primoža. Hodil je po kupčiji do turških deželá, hodil na Nemško in Laško. Družil se je z brodarji in splavarji, s tolovaji in postopači. Kmalu bi zabil in zapil kupčijo in premoženje. Privezala ga je na dom z ženo in nagnali sta njegovo sumljivo družbo.

Zato pa hodi po kupčiji njen tretji sin Nikolaj. Poslala ga je v Gradec in na Dunaj, lahko bi dobil visoko službo, pa je prenemiren, potuje rad, se ne ustraši nobene nevarnosti, znan je daleč naokrog, kako je spreten v sukanju sablje in da zadene ptiča v letu. Fant je že blizu tridesetih, čas je, da se oženi.

Pa beli materi glavo. Zbrala mu je nevesto po preudarku in posvetu.

Blagovnica je. Hči prekupčevalca v Sisku. S tem so že veliko let v trgovski zvezi in prijateljstvu. Tako svaštvo bi utrdilo Zasavčevo hišo, saj ne več pri trgovini v sedanjih razmerah, kdaj bo zagrmelo in se zrušilo. Primož ni dober gospodar. Moški, ki hodi po kupčiji, se razvadi.

Vse se je dogovorila mati Zasavka z materjo v Sisku. Po Novem letu naj bi bila poroka.

Nikolaj pa se izvija. Kaj hoče? Mu ni dekle povšeč? Ne pove. Svet je zdaj tak, da bi se rad vsak otrok ženil in možil po svoji volji. Zato so taki zakoni nesrečni.

Nikolaj pa ne more in ne sme spraviti v sramoto svoje matere in svojega sorodstva. Dovolj je, da si je izbral Peter po svoji volji ženo Nemko, ko je bil nastopil cesarsko službo v Gradcu. Zdaj se podpisuje »Edler von Zasavec« in je zasovražil dom in sorodnike.

O ti sinovi!

Najmlajši, Jože, je moral v vojsko. Je živ ali mrtev? Koliko je naredila že potov in izpraznila mošenj za poizvedovanje. Maži in mažil! Trda so kolesa po pi-sarnah!...

Glasno zadoni s svisli.

»Kikiriki! Kikiriki!«

»Ah!« se oddahne Zasavka.

Zapeli so domači petelini in odpevajo jim tovariši od blizu in daleč. Dan preganja moč tmine, v skrite kote izginejo pošasti spomina in kesanja, nov dan prinaša novo delo in novo upanje.

Zasavka se hvaležno prekrži in moli za duše v vicah, za potnike, ki so v nevarnosti, za vojake, ki umirajo na bojiščih. Srebrno in mило se zatrese v zraku. »Sveti glas božji!« se veseli Zasavka; zdi se ji, da se je rešila iz nevarne vode v varni pristan. Že se kaže obris omare in mize, že gleda nanjo slika Bistriške Matere božje, že se sliši od Save krik vlačilcev mukanje živine, kletev brodnikov.

Vsa prožna in urna se napravlja Zasavka. V mesto pojde. Poprej pa odmeri delo, prepriča se, če ubogajo posli in najemniki. Treba je zribati repo in zelje, pripeljati peso, pregledati žito, razbirati, kuhati, kisati in sušiti sadje, v gozd bo treba po listje in praproč, njive je treba zorati za ozimino — in sto drugih del je, kjer je treba gospodinjam oči in rok. Mlada ne more biti povsod.

Topot bosih nog pridrvi do vrat, neučakane pesti razbijajo. K stari materi se vsujejo vnuki Janko, Mihec, Jokel, Rokec, in tožijo:

»Jokel me je ugriznil!«

»Janko me je brcnil!«

»Rok mi kaže jezik!«

Stara mati gleda karajoče večja dva: »Ali je to dobro jutro? Se tako pozdravlja staro mater? Sramuj se Janko, deset let si star pa se pretepaš z manjšimi, še z Rokcem, ki je komaj tri leta star!«

»Pa je že cel falot,« ugovarja Janko, lep deček.

»Kar ves je podoben svojemu stricu Nikolaju,« pomisli Zasavka in pogladi otrokom lase, obriše oči, jih kara: »Pa kar v srajčki prihajate? Kje je pestunja? Spi? Seveda. Pojte in umijte se, oblecite se in molite! Po zajtrku boste zbirali jabolka, kruh si je treba zasluziti.«

»Po zajtrku smo se hoteli iti vojake,« mrmra Janko.

Zasavka zraste: »Lep gospodar boš! Le zapomni si, da je treba pri kmetiji in kupčiji vedno delati in kdor ne začne zgodaj, se ne nauči.«

»Zmeraj naj delam, saj nisem pes,« ugovarja Janko, a poleti na hodnik, tako močna je bila zaušnica stare matere. »Take sliši od hlapcev,« pomisli Zasavka. »Ti zamerijo Francozom najbolj, da so odpravili male praznike in sopraznike.«

Jokel in Mihec sta zbežala za Jankom, Rokec pa drži okroglo pesti, gleda...

»Kaj bi rad Rokec?«

»Stala mama! Kupi nam nov boben. Plidni vojaki molajo boben imeti.«

»Kaj! Razbili ste toliko bobnov, da mi je zmanjkalo denarja. Kje naj vzamem kar naprej za puške, sablje in bobne?«

»Od moje dote, stala mama!«

Zasavki vzame sapo. Rokcu se zdi bolj varno, da ga odnesejo kratke zalite nožice. Zasavka se zasmeeji: »Jezični doktor bo, ko dobi že zdaj tak odgovor. Je že kaj slišal.«

Vitka in ravna gre po hodniku. Koža je še gladka, lasje črni, živo bliskajo njene črne oči, živahne in odločne so njene kretnje, hoja mladostna. Tesno se je oprijel črn život oprsja in pasu, gladko je nabrano krilo in bel čipkast ovratnik povzdiguje lepoto obraza. Nikdo bi ne rekel, da nosi pet križev.

Ko pride pogledat v podolgovato obednico z lesenim zakajenim stropom in začrnelimi podobami, o katerih nihče ne ve, kaj naj bi kazale, ne kdo jih je slikal, so tam že vsi zbrani. Sin-gospodar, čokat in

trebušast, dobrodušen po obrazu in bahat po zadržanju, si ogleduje svoje sive nogavice in srebrne zaponke na šolnih. Žena poleg njega, obilna, navadna zdravega obraza, črna obleka s celega in po ramah bel širok ovratnik s konci do pasu, pariško frizuro. Poleg svakinje je Nikolaj, visok, širokopleč, glavo mu pokrivajo kratki rjavi kodri, o drznosti in pogumu pričajo visoko čelo in sive, skoraj črne oči, o ljubeznivosti zaokrožena usta; vsa postava in zadržanje, obleka iz temnomodrega sukna, ukrojena po pariškem vzorcu, pa kažejo ponos svobodnega človeka, ki ve, kaj hoče in kam gre. Bila je še tu hišna šivilja, mamzel Fani, starikavo dekle, a nekoliko pohabljen. Potem Vičič, ki je bil pripeljal Ramundo iz Vlaškega, gost iz Avstrije, ki se je ustavil na svojem potovanju v Italijo, ter Giovanni Rossi, ki bo prevzel nekaj živine za v Italijo.

»Šilček brinjevca, mama?« nalije Nikolaj. »To je najboljše za megljo in naduho, in prežene še môro in volkodlaka. Tudi vruga. Zato mora imeti voznik, ki vozi mrliča, bič iz brinjevega lesa.«

Silno dobre volje je Nikolaj. Hišna Mana prinese kavo, Nikolaj si je nalije in govori:

»Državljeni velike Ilirije, francoski Ilirci ali ilirski Francozi! Še pijemo kavo, dasi je pisal že pred leti naš prijatelj Valentin Vodnik, zdaj 'monsieur le directeur' gimnazije in obrtne šole v svojih srečno preminulih Novicah, da bo treba postaviti zaradi zapore lončke kave bolj na visoko polico. In čeprav je mlečna kaša ali žganci, klobasa pa vinska juha boljša podloga za delo, ježo in hojo. Pa naši dobri gospodinji,« Nikolaj se prikloni materi in svakinji, »sta nam pokrili mizo na izbiro. Primožu gre bolj vinska juha, ki pordeči nos...«

»Nehaj, Nikolaj!« se nasmehne mati. »Naživi se. V Ljubljano pojdeva. Poizveva za Jožeta in si ogledava sukno. Treba se je vendar odločiti za poročno obleko.«

»Čemu mi bo poročna obleka, ko nisem nikogar zasnuhil?« se začudi Nikolaj.

Njegov brat mu pomežikne: »To so opravili mati.«

Nikolaj pregrizne s svojimi krasnimi zobmi kos debele klobase in se nasmehne porogljivo:

»Po vsej Iliriji ima 'madame la mère' glavno besedo pri možitvi in ženitvi. To je najbrž ostanek nekdanjega materinskega prava. Posledica so dogodki, kakor nam jih opisuje pesem o Gomer devojki in pesem iz Istre: 'Krivi sta materi, tebi tvoja, meni moja', in druga — saj veste: 'Njega so pokopali tostran cerkve in njo na nasprotno stran. Iz njenega srca je vzrastla lilija, iz njegovega gavtroža'...«

»Ali Nikolaj,« se zakrohoče Primož, »saj ti sploh nisi zaljubljen, torej ti ni treba umirati zaradi nesrečne ljubezni.«

Majhna, bežna rdečica preleti moški Nikolajev obraz. Pa nadaljuje: »V Napoleonovem zakoniku stoji, da ima vsak državljani svobodno voljo, svoboda je zajamčena vsem državljanom — če kdo koga nagovarja ali sili v ženitev, je to omejevanje osebne svobode. Novo obleko bi pa res potreboval, ker se plete tako, da pojdem za dlje časa v Pariz. Res da dobimo tudi v Ljubljani kljub zaporu in zažiganju zaplenjenega blaga dovolj angleškega sukna, toda pravi kavalir ima krojača v Parizu.«

Vičič se zasmee, pa ne reče nič, temveč čaka, kaj bodo drugi izmodrovali naprej. Ne čaka dolgo, saj beseda prinaša besedo.

»Za Sisek bo tudi ljubljanski krojač dober,« vrže Primož besedo vmes.

Njegova žena pristavi: »In za slavonski gozd.«

Nikolaj si popravlja čipke pod vratom in reče malomarno: »Sisek je prav čedno mesto. Zmaga nad Turkom in tako dalje. Pa če bi moral živeti za stalno v Sisku, vidim rajši, da me napadejo še enkrat svinje v slavonskem gozdu.«

Mati prebledi. Primož jo pogleda škodoželjno: »Ne boste ugnali Nikolaja!« Drugi pri mizi se pogovarjajo med seboj, a tišina, ki je nastala, jih opozori, da je neko nesoglasje med materjo in sinom.

Vičič zasučje pogovor:

»Posebno srečo ste imeli, Nikolaj, da ste se rešili. Zgodilo se je že, da so podivjane svinje požrle svojega lastnega pastirja. Te živali so tako hude, da prestrašijo še volkove; kar v krog se postavijo, rep k repu in molijo volkovom svoje rilce.«

»Podivjana svinja je hujša kakor tiger,« pritrdi z jasnim vojaškim glasom gost iz Avstrije. Iz nastopa je videti, da je vaje ukazovati vojakom, dasi nosi zdaj obleko navadnih ljudi, skromno in že ponošeno. »Vi greste toraj v Pariz, gospod Nikolaj? Veselilo me bo, če se snideva tam.«

»Tudi jaz upam, da se srečava v kakem uradu,« se nasmehne Rossi, »saj vem, za kaj gre: kase so prazne v Iliriji! Kupuj, zganjaj vkup živino, potem pa letaj od urada do urada.«

»Bojim se, da boste našli tudi v Parizu kase prazne,« reče pomenljivo Avstrijec. »So čedne razmere v deželi svobode in enakosti.«

Nikolaj ugovarja: »V Iliriji bi že bilo, guverner Marmont se trudi, da bi pozdravil smotno rane, ki ki so jih naredila deželam leta vojne, kontribucije in represalije. Pa cesar zahteva vedno več od teh izmoghanih dežel. Marmont mu dokazuje, da ni več kaj vzeti, cesar si ne da dopovedati.«

»In drugi, ki zavidajo knezu Dubrovnika njegovo visoko mesto, ga črniijo pri Napoleonu, češ da bi postal Marmont rad resničen in neodvisen kralj Ilirije in se zato dobrika Ilircem,« pojasni Avstrijec.

»Vem,« kima Nikolaj. »Kar zahaja k baronu Zoisu, ve, da spletkari intendant zoper guvernerja. Marmont si zapisuje dnevne dogodke, ker bo izdal pozneje spomine.«

»Marsikaj bo svet potem spoznal iz teh spominov,« se nasmehne bridko Avstrijec. »Ne boste več dolgo imeli tega poštenega moža v Iliriji, je še več drugih, ki bi radi bili povišani za zasluge... Na Španskem trda prede Francozom, zagovarjajo se, da ni pravega vodstva.«

Molče so se pogledali Zasavčevi — razšli so se za svojim delom. Naročali so še materi in Nikolaju, da bi stopila k rokovičarju na Židovski stezi, k mestnemu pilarju v Rožni ulici, k čipkarju Pred Šenklažem, k svinjarju na Poljanah.

Ko vpreza hlapec konja v malo kočijo, pridrvijo dečki, poskačejo gor: »Peljali se bomo en čas!«

Pa stara mati je danes tako čudna, še pogleda jih ne in stric Nikolaj jih zapodi z bičem.

»Taterman! Rokovnjač! Galjot!« vpijejo otroci za kočijo, pa se ne ozreta ne stara mati ne stric.

Kočija drdra čez črnuški most. Nemo sedi mati ob sinu in se vprašuje: »Kakšen pomen imajo njegove besede o nesrečnih zaljubljenih? In zakaj je zardel? Mar je res zaljubljen in v tako dekle, da bi mu ne mogla mati dovoliti zakona z njo?« Zasavka stisne

roke: 'Saj bi mu ne smela dovoliti zaradi besede, ki jo veže v Sisku, zaradi starih zvez in sramote.'

'In po kaj gre zdaj prav za prav v Ljubljano? Da izbere sukno za poročno obleko, ko pa je izjavil, da ne mara bivati v Sisku?'

Pred njo vrase nizka, s slamo krita Črnučeva hiša. Nastrk na strehi kljubuje še megli in slami, majhna okna zakriva roženkravt. V vrtu pred hišo si da opraviti med uvelimi vsesvetnicami mlado dekletce, ozre se, pokloni in nasmehne Nikolaju. Kaj se niso stresle vajeji v Nikolajevi roki?

Zasavka pogleda od strani sina in zaboli jo srce. Žar sreče mu je razlit po obrazu.

'Nikolaj, ki je bil vedno tako resen in ponosen, Zasavčev Nikolaj, za katerem se ozira toliko petičnih meščanskih in plemiških nevest, ta Nikolaj naj bi bil zaljubljen v ubogo Črnučevo Metko?'

Zasavka se spomni, da je pripeljala Liza večkrat Metko s seboj, ko je bila majhna. Nikolaju je bilo deset let, Metki štiri. Pa je hodil zmeraj za punčko in prosil Lizo, naj jo pripelje. Že takrat ji to ni bilo všeč. Vedela je, da se izcimijo rade iz otroškega prijateljstva trajne zveze. Liza je razumela migljaj. Samo da je menila Liza, da vidi Zasavka dekletce zato tako težko, ker jo spominja izgube njene hčere.

'Čedno dekletce, zares! Toda možni naj se po svoji priliki. Saj pravijo, da se dogovarjajo Črnučevi z Belinovimi. Tam je grunt. In sreča za dekletce iz revne hiše, če pride nanj. Pa Metka ne mara Dizme — seveda, ker je nakažen. Pa zakon ni zadeva lepote. Zato je tako urejeno, da izbira mati nevesto in ženina. Ej, Metka, z očmi kakor lanov cvet! Iz te moke ne bo kruha! Boš pač malo prejokala in vzela Dizma. Saj sem se jokala tudi jaz...'

Nič ne vidi v svoje misli zatopljena Zasavka, da ostaja že bolj zadaj Šmarna gora in se bliža Ljubljanski grad, raztegnjen kakor zmaj na preži. Ne vidi, da se drenja bliže mesta vedno več vóz in ljudi na cesti, da prevažata s cizo, drugi z lojternicami, kar si more pritrpati bornega pridelka, da bo imel za vedno nenasičnega frankarja.

Pa okoličanom še nekako gre. V Ljubljano prodajajo lahko. S tem, da je postala guvernerjev sedež, je dobila vse upravne urade, štiri sto novih uradnikov, štiri tisoč vojakov in vojaške urade. Kdor ima kaj važnega na guberniji, naj bo Korošec od tirolske meje, Turek iz Bosne, Albanec in Srb, Hrvat in Goričan, Graničar in Kranjec domačin — vse noše in narodnosti vidiš v Ljubljani. Francozi olepšavajo mesto: kjer je bil vrt očetov kapucinov, bo zdaj sprehajališče v obliki zvezde; Napoleonov vrt, zabavišče v Šiški in turška vojaška godba razganjajo Ljubljaničanom skrbi. Gostilne, kavarne, gledališče in strelišče — povsod vse polno. Stanovanja so se podražila.

Komaj da se zave Zasavka, že sta mimo njiv pekovski zadruga, mimo sv. Krištofa, mimo bolnišnice usmiljenih bratov in cerkve sv. Jožefa. Na desno in na levo vabijo gostilne, stoje skladišča, leže vrtovi.

Zasavci se ustavljajo navadno pri priljubljenem Figabirtu, ki mu meji dvorišče na Celovško in gleda hišno čelo na Dunajsko cesto. Ravno krene Nikolaj na desno proti dvorišču, ko se začnejo umikati ljudje in vozovi na levo. Sliši se vzklikanje: 'Marmont!'

Konji topočejo, orožje se leskeče, našivi se bleščijo. Živo pozdravljen pridirja Marmont s svojim adjutantom. Odzdravlja, se nasmehne Nikolaju, in je že na Celovski cesti.

Nikolaj zavozí k dvorišču, gleda zu guvernerjem in si misli: 'Nekaj bridkega ima v obrazu. Gotovo je dobil zopet kakšen slan Napoleonov ukor...'. Pa glej! Marmont je zadržal konja in govori z nekom...

Ko pozdravi in odjaše Marmont, pride od tam Valentin Vodnik v plašču in čepici na rjavih laseh, z megleno roso jesenskega jutra na licih in z zdravo rdečico, v očeh pa z odsevom globoke duše in dobrote.

Sežejo si v roke. Nikolaj se smehlja: 'Marmont na konju, naš direktor-pesnik pa peš na jutranjem sprehodu.'

'Mogočni guverner in ubogi direktor — oba iz istega razloga: Marmont si hoče osvežiti glavo, polno državnih in domačih skrbi, Vodnik mora pogledati rodne planine, da si okrepi vero in utrdi zaupanje,' odgovori Vodnik.

'O čem dvomiš, Valentin?' vpraša zaupno Nikolaj.

'Vsi dvomimo o tem, Nikolaj! Ali se bo obdržalo, kar je bilo stoletja, ali se vzdrži, kar je prišlo čez noč? Pa tu ni, da bi govoril o tem... Kam pa drviš, Maruša?'

V Vodnika se je zaletela, ne da bi ga bila videla, Figabirtova hišna. Trakovi na belem predpasniku in avbici še frlijo, ko se ustavi in hiti na vso sapo:

'K priorju Francetu Gradišku. Pri nas je obolela potnica Francozinja in prosí: 'Un Abbé!'

Vodnik razširi oči, obrne Marušo: 'Počakaj! Saj ga še razumela ne bi. Vidva gresta tako na jetrca? Se oglasim, rad bi govoril s teboj, Nikolaj.'

Mati in sin se prerijeta mimo pivcev in jedcev iz prve velike sobe v drugo manjšo ter sedeta k mizi v kot. Sam Figabirt, obilen in dobrodušen, pomakne svojo birtovsko kapo od desnega ušesa na levo in potroži: 'Birt ima večne sitnosti. Saj se zgodi, da obleži za par dni popotnik, ki ga je pretresla dolga ježa, hoja ali vožnja. Pa ta! Ta! Ne vem, če bo še kdaj vstala... Snoči je prišla. Ponoči ji pride slabo. Na srečo smo še tukaj kvartali s padarjem Ferkoljem. Zmajal je: 'Hudo je opešana. Da ji puščam, bi umrla.' Naročil je kamilične obkladke in žličko švedskega balzama. Je res odleglo. Zaspala je; Maruša je slekla punčko in čula vso noč pri njih.'

'Punčko?!'

Zasavka strmi v krčmarja. Tudi Nikolaja prevzame: tuja ženska na umiranju — kaj bo z otrokom? Gostilničar vzdihne:

'In kako ljubka! Treh do štirih let. Kakšen opravek ima potnica, zakaj in kam je namenjena, ne vemo. Mogoče pove Žibertovemu gospodu. Kaka sreča, da je prišel ravno tod, ko zna tako dobro francosko.'

Jetrca in veliko čebule, polič vina in vogal kruha je naročil Nikolaj. Lepo ocvrta, malce popoprana, poštopana in okisana dišijo vabljivo. Materi in sinu pa je prešla vsa slast: tu umira tuja žena... Kdo jo odpravi in pokropi, kdo odpremi otroka domov? Vsakemu se lahko pridruži na potovanju smrt... Bog ve, če ni obležal njen ujeti sin na potu in umrl?... Kdo ga je prekrizal, pokropil, zakopal?

Zasavka se ne joče rada. Zdad pa ji polzijo po svežem licu solze usmiljenja. Nikolaj, ki se je boril z volkovi in strahovi, ima tudi vlažne oči.

Krčmar ugiblje: 'Zdi se, da je hotela nekoga posiskati. Mogoče ima pri vojaki ali v kakem uradu moža. Preplašena je tako, kakor da jo preganjajo. Dandanes jih je toliko, ki bežijo iz kraja v kraj — zasledovalci pa za njimi. Tam na Francoskem so še stari plemiči, pa so tudi pravi republikanci. Povsod

naletiš na sirote, ki ne vedo, od kod so in ne kam naj gredo. Pravijo, da so videli zvezdo repatico. Kaže, da bo vojna naprej in naprej... Za vojno pa pridejo kuga in lakota...«

»Naj nas jih varuje sveti Rok!« se prekriža Zasavka in ozre v vrata: saj bi šla tako rada k bolni tujki, ponudila bi svojo pomoč...

Maruša prihiti: Gospod Balant so ukazali, da bi prišli gor!« Urno vstaneta. Figabirtu je kar prijetno, da ima tu goste, ki mu bodo lahko svetovali v tej sitni zadevi.

Veličasten v svoji duhovniški resnosti stoji Vodnik ob postelji v kotu. To ni tisti, ki blekne v prijateljskem krogu kako zabavno, zdaj je mož, ki se zaveda vzvišenosti svojega poklica.

Na postelji leži bleda mlada žena, njeno izmučeno lice je kakor po groznem viharju pomirjena gladina vodá. Vidi se, da je sklenila račun, da je pripravljena na pot v večnost, trdna v veri, velika v upanju. Njene tako globoke, tako mile črne oči ji je zasenčila smrt, pa se še upirajo polne ljubezni v otroka, ki ga bo zdaj zdaj zapustila... Te oči se proseče in zaupno zazrejo v Zasavko in Nikolaja... Vodnik spregovori:

»Gospa, ki tukaj umira, vam izročá svoj najdražji zaklad: svoje dete. Dokler ne najdemo njenega moža, za katerim je potovala sem. Ste zadovoljni, Zasavka?«

S solznimi očmi iztegne Zasavka roke po punčki. Blede ustnice umirajoče žene preleti nasmeh veselja. Nikolaj ji zatrjuje, da bo otrok varen pri njih in da bodo iskali očeta.

»Vse drugo vam povem v nedeljo popoldne. Povejte, da je umrla vaša sorodnica s Francoskega. Nikdo ne sme vedeti, čigav je otrok,« je rekel Vodnik in zatisnil Francozinji oči.

3.

Iz oči, ki so kakor lanov cvet, kapljajo bridke solze. V nočni tihoti ihti Metka pod blazino, da bi ne zbudila svojih sestic na klopi ob peči. Saj se še izjokati ne moreš...

»Kaj ti je, Metka?« vprašujejo sestrice. »Kaj ti je, Metka?« jo ogleduje skrbno mati. »Kaj ti je, Metka?« rohni oče. »Kaj ti je, Metka?« še strici in bratrance in sosede in botre in strine. Vsi so pač vajeni, da poje in se smeje Metka. Pa življenje je vendar tako žalostno... Samo teta Liza ne vprašuje. Ona ve nemara, kako je hudo, če oprezuješ ves dan in nisi vredna pogleda.

Sreda je nesrečni dan za Metko. Čakala je, da vidi junaka svojih sanj, Zasavčevega Nikolaja. Pozdravila je mater in ujela prijazen pogled sina. O tiste črne oči! Vse jutro je pela in oprezovala, kdaj se vrnejo Zasavčevi. Mati jo je kregala: »Kaj pa letaš kakor večča noter in ven? Kaj imaš na cesti? Misliš na kakšnega zvetranega ‚parlevuja‘? Po božičih te bomo omožili, da se ne bodo ozirali mestni postopači v našo pošteno hišo. Kdor misli zares, pride v hišo in snubi.«

»Ne, ne, mati!« je prosila. »Ne šel! Ne maram se možit!« In začela se je jokati, mati pa huda: »Ne maraš, ne! Samo norela bi rada. Ne vem, kaj imaš v glavi, saj delaš vse narobe. Lauferca bi postala. Za kakim vojakom Francozom bi šla tja do rjavega morja, tam kjer dečle noter mečejo. Ne boš pihala

kaše, Metka! S palico ti bomo uravnali pamet. Ti si najstarejša od otrok in moraš skrbeti za mlajše. Dizmovi bodo vzeli Ceneta za pastirja, Urško boš pa lahko vzela s seboj.«

Metka molči, pometa, strepa metlo pred hišo. Glej! Kaj se ne vrača že zasavska kočija? In na kozlu sedi nekdo drugi — saj res — Figabirtov hlapec je. In Zasavka drži nekakega otroka v naročju in obrne glavo na drugo stran, ko vidi Metko... Kaj se je zgodilo? Metka se spravi s šivanjem k oknu. Kmalu gre Zasavčeva kočija mimo — nazaj v mesto — po Nikolaja. Metka se oddahne, nič se ni zgodilo Nikolaju. Materi pravi, da je pripeljala Zasavka neko punčko. »Treba ti je gledati, kdaj gredo Zasavčevi mimo, v kamro pojdi šivat!«

Iz kamre se vidi samo na dvorišče, na hlev, na gnojišče. Pa se je vendar posrečilo Metki, da je šla na vrt pred hišo, ko se je vozil Nikolaj domov. Gledala ga je, pa se ni ozrl, ni je pogledal, grozno zamišljen je strmel predse. In takrat se je kar zrušilo nekaj v njenem srcu. Zavedela se je, da je gojila neko upanje, ki si je ustvarilo čudovito pravljico, in da se ji reži zdaj gola resnica v obraz... Kam pa je mislila? Iz kočje v grad... Nikdar ne bi dopustila Zasavka tega saj je pognala ona revnega fanta v smrt in vzela bogatega. Ljubezen je pač za kratek čas premožnim, da se poigrajo s teboj, revežu pa vseka rano, ki ga skli žive dni.

»Le pred Bogom smo vsi enaki,« pravi mati, teta Liza jo pa zavrača: »Ne — tudi pred Bogom ne, tam merijo človeka po njegovih dobrih delih in zaslugah. Enaki smo samo pred smrtjo, ki pobira vse, stare in mlade, bogate in revne, cesarja in hlapca, kakor se vidi v tisti igri, ki so jo igrali včasih študenti v kolegiju.«

Smrt! Prebridka, pregrenka smrt! Pridi vendar po Metko! Ti, ki enačiš vse, ti bodi moja prijateljica!«

Tako je prosila Metka ponoči in zdelo se ji je, da sliši, kako se bliža božja dekla bela smrt in maha s koso nad njeno posteljo.

Toda ko je zaspala proti jutru in se prebudila od materinega kreganja: »Svečo ti bom prižgala, če ne vidiš, da je dan,« ko je pogledala na cesto, na gore in ravan, ni bila Metka nič več pri volji, da bi umrla. Veselo ji je plala po žilah mlada, zdrava kri, kaša z mlekom ji je šla v slast, življenje je vendar lepo, če imaš polno skledo pred seboj. Do božiča je še daleč in Dizme, desni razbojnik, res ni tako napačen, kazi ga samo, da je preveč naložil na hrbet... Naj se ne bojijo Zasavčani za svojega Nikolaja, ne bo jim ga snedla. Mar je nji za njihovo gosposčino. In tudi Metka postane lahko gospa, imenitna gospa, saj ji pošilja tisti Francoz v škofiji, ki je nemara prvi za guvernerjem, pozdrave in povabila. Francozi ne gledajo ne na bogastvo ne na stan, da jim je le deklet vseh. Tako tečni so samo pri nas. Zastareli nazori, pravi Francoz. Mati pa ne bi nikdar privolila, da se poroči Metka s tujcem in odide z njim — saj ne vemo, pravijo, kaj se še zgodi. Teta bi hitro povedala zgodbo o materi, ki je hčer omožila ‚onkraj sivega morja‘ in jo obišče in vprašuje: ‚Kako ji gre?‘ ‚Dobro, dobro, mati moja‘, odgovarja hči, ‚vsak dan se umivam s solzami in obrišem s trpljenjem‘. In še bi povedala teta Liza o mladi Bredi, ki so jo obljubili že otroka Turku, v nepoznan kraj in selo. In Breda izve od popotnih ljudi, da je Turek hud, a še hujši njegova mati, da je sinu umorila devet nevest...

Teta je ustavila predpoldne Zasavčevo hišno. Govorila je dolgo z njo in se potem zelo začudila.

Metka ni vprašala, zakaj. Kosilo, ajdovi žganci in zelje, ji je izborna teknilo, odložila je žlico, ko je izpregovorila teta Liza:

»Metka, kropit pojdeva!«

»Mi tudi! Mi tudi!« se oglasio mlajši, in: »Kdo je umrl?« se čudijo starši. Teta Liza razlaga važno in nekam ponosno, da ve za take novice: »Zasavčevi imajo mrliča!«

»I kje?« se namuza oče. »Saj sem jih videl še danes in so vsi živi in zdravi.«

»Pustite me, da povem,« dvigne Liza roko. »Umrla je tista Zasavčina sorodnica, ki se je bila omožila na Francosko!«

»Pa kaj greva tako daleč kropit?« se razveseli Metka.

»Bodi no šemasta,« jo zavrne teta. Tukaj je umrla, k svetemu Jožefu pojdeva, v mrtvašnici leži pri Usmiljenih bratih...«

»Ja?... Kako pa?!...« zazija Črnuč.

Liza nadaljuje zmagovito: »Bila je bolna, zrak na Francoskem ji ni ugajal. Pa je upala reva, da se pozdravi ob naši Savi...«

»In je umrla, ko je prišla sem?« se prekriža Črnučka in vzdihne: »Bog vas varuj nagle in neprevidene smrti!«

»Misliš, da bi pustila Figabirtovka, da bi pri njih kdo nepreviden umrl in bi hodil strašit goste?« se razjezi Liza. Potnica je šla k Figabirtu, ker je vedela, da se ustavljajo Zasavčevi tam. Ko jih ni bilo, so poslali po nje...«

»In da bi se Nikolaj smejal, če bi rekel, da ga čaka umirajoča sorodnica? Vozil je tudi prav počasi,« podvomi Metka.

»Molči, ti špentlih,« se obregne mati ob Metko, »kaj se ne bo smejal, če si vedno pred hišo na straži, kadar vozijo Zasavčevi mimo; vsaka koza bi se ti smejala.«

Liza dvigne obe roki: »Tih! Zasavčevi so prišli še pravočasno, da jim je izročila umirajoča svojega otroka, dokler ne pride ponj njegov oče. Nikolaj je naročil lep pogreb, veliki zvon, tri gospode. Pogreb bo jutri z mašo. Pojdemo, saj smo vendar skoraj sosede, veliko nas bo iz Ježe in Črnuč...«

»Kako so pa zvedeli?« vpraša Metka.

Teta Liza skomizgne z ramami: »Kaj vem? Jaz sem povedala Repnikovi Katri...«

»Aha! Smo že dobri,« mrmra Črnuč. »Repnikova Katra ima tak jezik, da ga lahko trikrat ovije okoli hagarja vrat.«

»Ti imaš še daljšega,« se huduje Liza. »Dušo je še ulovil Žibertov gospod. — Konec.«

Proti večeru sta šli Liza in Metka kropit. Res nista bili sami na cesti. Veliko znank ju je dohajalo in prehajalo. Radi so izpraševali Lizo, ki jim je vedela odgovora na vsa vprašanja. Prijetna je taka pot v jeseni, ko te ne muči vročina in ne duši prah. Nebo je prepreženo z ovčicami in zamišljeno gledalo nate, sonce se oblači v prečudne oblake, ki so zdaj kakor kepasta gora, zdaj kakor leteča ladja, zdaj kakor čreda zveri, ki se preganjajo. Njive počivajo, strn še ne podorana bode v oči, iz kupov dračja se dviguje dim in širi tisti posebni jesenski duh po smoji, po vlažni prsti, po preperem listju. Grmičje in drevje se je zavilo v spomine prelepih dni kipenja in zorenja. Zdaj visi še tu in tam kakšen šop listov, po kopinah

se drži še zapoznela jagoda, jerebika in bezeg so obrale do grma ptice selivke. Tam od planin diši rahlo in prijetno po snegu.

Pogovori so seveda o umrlih, o spominih in prikaznih. Liza, ki ve toliko, opozori Metko, da so bili nekdanj tu ob cesti ajdovski grobovi in da je staro ime Figabirtove okolice Ajdovščina.

»Tu so pokopavali Rimljani,« podučuje teta Liza, Žibertov gospod se zanimajo za stare kamne, ki jih izgrebe ta ali oni, če koplje fundament za novo hišo ali zaorje bolj na globoko. Žibertov gospod gre do Trojan in še dlje, če izve, da so kaj izkopali. Zato ker so Rimljani bivali in hodili po Posavju, strašijo še dandanes po njem. V določenih nočeh, posebno zadnjih dvanajst pred božičem slišiš divji lov, lajanje, rogove, vpitje. Če imaš oči, vidiš v zraku bele konje, moške s čeladami in sulicami, pse in priganjače. Ostani mirni. Če se vtikaš v divji lov, ti prileti lahko pod noge krvavo stegno ali te zadene sulica.«

Metka se ozira, če ne pada od kod stegno, in meni: »Srmino stegno bi ne bilo napačno...«

Teta jo posvari: »Takah stvari se ne smeš dotakniti.«

V takih pogovorih se znajdejo kaj hitro pred obširnim nekdanjim samostanom bosopetcev, kjer kraljuje v cerkvi sv. Jožef, patron cele Ilirije. Liza pripoveduje, kar je slišala: kako so sprejeli Ljubljanci z veliko slovesnostjo bosce, kako so bile tam posebno slovesne »andahti«, dokler ni zadel cesar Jožef Drugi ob samostane in je pognal toliko mirnih ljudi po svetu. Potem so prišli usmiljeni bratje. Te bi pa rad spravil Francoz proč, čeravno je bolnišnica vedno polna bolnih francoskih vojakov. Pater prior ima velike težave.

Tako in podobno je razlagala Liza dogodke, kakor jih je umevala s svojo pametjo; dovzetna Metka si je zapomnila vsako tetino besedo.

Stopali sta po obokanem hodniku, vel je vanje duh po zdravilih in bolnikih, duh, ki se je vpil v vsak kamen zidov. Srečali sta na hodniku nekaj ljudi, ki so kropili rajne, bodisi iz sočutja bodisi iz radovednosti. Zdelo se je, da ve že vsak Francoz v Ljubljani, da je tu umrla oseba, ki je prišla iz njegove domovine. Ah! Sami 'monsieur' in 'madame', skoraj ne slišiš domače besede.

Tujka je ležala v posebnem oddelku. Od debelih sveč in cvetja je bil zrak nasičen in težak. Kropilci so poklekali, pomolili, pokropili in govorili bolj tiho. Ugibali so in izpraševali, pa stari Grga, ki je stražil mrtve, je stresal samo glavo. Liza se je pririla skozi 'ona zijala' in potegnila še Metko za seboj. Zagledala je prebele roke, sklenjene okrog križa. Rada bi bila pogledala obraz umrle, pa ga je zakrival črn pajčolan. Liza je hotela bliže, da dvigne pajčolan, toda visoko drevesce ob mrličevi glavi je branilo dostop. Liza je malo postala in oprezovala. Marsikdo je poskušal pogledati in ni mu branilo samo drevesce in sveče — tudi stari Grga je potegnil vsakega nazaj.

Metka je videla, da se čudi Liza nečemu, da ugiblje. Odhajali sta in molčali. Nekam težila je obe usoda mlade žene in njenega otroka. Zadihali sta globoko v svežem zraku zunaj. Metki pa je zastalo takoj dihanje in srce: pred bolnišnico je stal Nikolaj, obkrožen od francoske gospode; ženske s tistimi poveznjenimi lonci na glavi, s pobarvanimi in naprašenimi lici so ščebetale vanj, obračale oči okoli in okoli... Nikolaj jim odgovarja kratko, umerjeno. Nič ne morejo

izvedeti od njega. In kako je gosposki, ko stoji tam v dolgem plašču s poramnico, z visokim klobukom na kodrasti glavi, s palico s pozlačenim držajem in z usnjatimi rokavicami v roki. Kakor kakšen plemenitaš! Sram je Metko ko mora v svoji kmečki obleki mimo te družbe. Nikolaj je ne vidi. Saj silijo vse te ženske vanj z 'keskeskevi' in 'koman'. In bode v srcu in bolí: Posavec je, pa se je pofrancozil, ženil se bo z Francozinjo in nikdar več ne bo pogledal k Črnučevim.

Metka misli in razmišlja. Od bolnišnice do Črnuč. Lahko misli, lahko si briše solze, saj — čudo božje! kaj bi rekel oče? — Sicer tako gostobesedna teta molči. Molči, ko jo vprašujejo znanci po poti o umrli: v katerem kolenu je v sorodu z Zasavčevimi? Kdo bo plačal pogreb? Zakaj niso prepeljali mrtve na njihov dom? Da bi vasovali, molili in peli ob mrtvi, da bi čuvali dušo, ki se mota vsa preplašena tri prve noči okrog trupla, da jo čuvajo pred hudobo, ki ima prve tri dni in tri noči moč do nje. Včasih se splazi k mrliču v podobi mačke, ali tudi okoli hiše v podobi psa. Kdo pa moli ponoči v mrtvašnici? Tisti nonzolo pogasne luči in zaspi... Ej! Ne spoštujemo več tako rajnih, kakor bi morali, zato je tako slabo! Prej je bil vsak prepričan, da bo treščilo vanj, če bo odprl kakšen grob: zato so pri nas po več sto let ostali stari grobovi celi. Zdaj odpirajo grobove in razmetavajo kosti... In bo kaj sedmine za tem pogrebom? So prišli Zasavčevi sorodniki iz Litije, Kranja in drugod? Zna otrok govoriti po naše?

Res, svet ima o vsaki priliki kopo nepotrebnih vprašanj. Teta Liza je delala samo: »Mhm!« Držala se je, kakor da bi bila pila čmeriko. Molčala je po potu, molčala doma pri večerji, molčala zjutraj, ko je pila skrivaj svoj lonček kave; molčala na potu k pogrebu, dasi je bilo vprašanj, kakor vode po plohi.

Rahlo je pobelila slana polja in travnike, bele lise na planinah so kazale, da je stresla starka zima tako za poskušnjo malo snega, mrzlo je zavelo od severa. Vozniki pri visoko naloženih parizarjih so stopali bolj trdo in priganjali konje: 'Bistahor!' 'Gani se stari grešnik!'

»Konjedercik!« je mrmrala teta Liza. Bližali so se svetemu Krištofu.

Teta Liza sune Metko:

»Glej jih, črne vrane! Mrhojede, šteklačarje, plaščarje, malharje, beračone! So že izvohali pogreb.«

Postavili so se na obe strani vhoda, da jim ni mogla uiti živa duša. Kruljevo, slepo, okrnjeno, grbasto in šepasto, škilasto, krmežljivo, je tam stalo in čepelo, kazalo nagnusne gnojne rane in grinte, zvinjene ude, glavo brez uhljev, naročje brez rok...

Vse razcapano, razkuštrano, divjih pogledov in besed. Pozdravljali so znane in neznanke s porogljivo prošnjo: »Dajte star denar ali nov, 'san' ali krajcar, šestico ali cekin.« »Sem revež gluh in mutast, usmilite se me!«

Berač, ki je imel debelo kravaljo, je nagovoril Lizo: »Teta Črnučeva, se redijo kaj prešiči? Se je obnesla ajda? Kmalu pridem po mast.«

Liza se obregne: »Šteklačar, lenuh, požeruh! Postajati in živeti kakor gosenica v zelju, to je za vas. Pošten človek se trudi celo leto, taka goflja štrama-sta mu požre vse.«

»Poglej jih!« je nadaljevala Metki, »zdaj nabirajo tukaj, kar jim da človek bolj iz strahu kakor iz usmiljenja, zvečer se bodo pa napili v gostilni. Pri

malhi in se pretepali. Zdaj je vse zverženo in kruljavo, pa nakrat bo raven ko sveča brez vsakega čudeža; zdaj je raztrgan, jutri pa se bo oblekel v zlahтна oblačila in hodil po hišah imenitnikov. Imajo svojega velikega in majhnega papeža, glavarja in tajnika, žene in otroke. Če ne daš, ti pogine žival ali ti pogori hiša. Nikdo si ne upa ovaditi jih, ker je njih maščevanje nečloveško. Viničarko na Štajerskem so deli v prešo in gostilničarko privezali v samotnem gozdu...«

»Ježeš! Ježeš!« se stresa Metka.

Teta jo miri: »Niso vsi taki med njimi.« So tudi pošteni, ki so ušli pred vojaščino. Že prej so uhajali v gore in gozde, zdaj pa še bolj. Prej je šel od doma za dvanajst let, zdaj ko imajo Francozi vojsko po celem svetu, je še bolj neverjetno, da pride kdaj domov. Gosposka pa pravi: 'Gliha vkup štraha'...«

Tetin glas se trese. Metka se spomni, da zbada oče rad teto z rokovnjači. Zakaj? Morda je imela mlada fanta, ki je ušel v gozd? Prodirno pogleda jezikavo teto — ali je vedela kdaj, kaj je ljubezen, kaj je srčna žalost? Pa mlad berač začne peti:

»Drobna ptica požrjavka,
noč in dan premilo kavka,
ona teče okrog morja,
v te svitile zvezde gleda:
Kranjci so ta hud' ljudje!
Tolk' za mano so hodili,
da b' me skoraj umorili,
njim pa ni do mojega mesa,
njim je le do mojega perja,
ki radi z njim pisali,
drobne šriftnice ravnali.«

Krog pevca so se zbirali v cerkev namenjeni in mu metali drobiž. Iz mesta so prihajale v žakljastih oblekah, z golimi rokami, zaviti v dragocene šale iz Kašmirja, z dolgimi resami iz svile, pobarvanih in naprašenih obrazov, s frfrastimi kodri ob ušesih. Lepa, gladka čela okoličank in meščank, ki so ostale zveste domači noši, so se svetila izpod čelnic avb in zavijač, pisana krila, živo barvani modrci, krasne rute so dale množici lepoto in barvo.

Teta Liza je ošvrknila ljubljanske pomodnice z zaničljivim pogledom:

»Vse 'a la mode de Paris!' Prej smo bili mali Dunaj, zdaj smo mali Pariz! Ne kaznuj nas Bog za naše grehe! Z nošami in šegami izgine stari rod, ki je trdnih načel in vere vzrastel z zemljo in naravo. Kakšen šemast rod pride za nami? Zdaj govori že vsak šteklačar to žlobudro; nemško ni tako prodrlo med nas, to pa kar drči od ust: 'Oui!' 'Oui!' 'Maintenant'...«

Liza se je nasmejala svoji lastni francoščini in potegnila Metko za seboj v cerkev.

Bila je polna. Radovednost in sočutje sta priklicali dobre duše, ki so tudi sicer rade spremljale pogrebe, ker spada med dobro delo pokopavati mrtve. Kar je bilo francoskega, pa je hotelo izkazati zadnjo čast rojakinji, ki je našla tu nepričakovano in naglo prerani grob.

Na visokem stojalu je stala srebrnosiva krsta, na njej srebrn križ; dragoceno čipkasto blago je viselo izpod pokrova in se prelivalo zlato-srebrno v soju debelih voščenk. V prvih klopih sta klečali obe gospodinji z Zasavskega, oblečeni v črno svilo, z glavama pokritima z ruto žalovalko; za njima Vodnik

in Primož z Nikolajem. Veliki hlapec, velika dekla sta predstavljala družino.

Cerkev je pretresalo »Dies irae, dies illa«, glave so se sklanjale, srca so zamirala od strahu pred sodbo, ki čaka tebe in mene... Danes?! Jutri?! Čujte in molite, ker ne veste ne ure ne dneva... Poglejte kar to popotnico! Mlada se je podala na dolgo, nepoznano pot, ki čaka nas vse. Solze kapljajo na molitvenike s srebrnimi zaponami, vzdihni hitijo navzgor: »Recordare, Jesu pie, quod sum causa tuae viae, ne me perdas illa die!«

Kadijo in kropijo. Dvignejo krsto. Za njo stopijo Zasavčevi z Vodnikom z debelimi, prižganimi svečami v rokah. Posavci se silijo takoj za žalujočimi kot sosedje in prijatelji — na vratih jih ustavi cerkovnik. Tedaj pa drugi obstojijo od začudenja, po cerkvi gre šepet:

»Guverner in njegov pomočnik!«

Preprost in plemenit stopa guverner za Zasavčevimi. Obraz mu je zasenčil spomin. Triogelnik drži v roki in ne gleda ne na desno ne na levo. Za njim stopa vrsta uradnikov, potem pritisne, kar je francoskega in mestnega, in Posavci ostanejo v zadnjih vrstah.

Po cesti gre glas: »Guverner!« Vozovi in pešci se ustavijo, moški se odkrivajo, ženske križajo. Guverner ne gleda ne na desno ne na levo. Njemu je na misli vrt, prepoln lilij in v njem najlepša lilija — chevalierja de Busny mlada hčerka...

Zasavka stopa za krsto, čudi se: vse je tako pravilno. Tujka, ki je prišla v Ljubljano umret, dekletce tako zaželeno, ki je prišlo kakor dar z neba. Vse je zavito v megleno tajno. In Nikolaj se je tako lepo zavzel za otroka in za mrtvo, a zaradi Metke bo govorila pozneje z Lizo.

Nikolaj in Vodnik se pogovarjata komaj slišno: »Kar je bilo izven spovedi, vam razložim v nedeljo, tam ti izročim to zadevo. Mlad si, viteški moj Nikolaj. Mene teži šola, pisanje in zbiranje.«

Metka obrača živo oči kakor lanov cvet. Predrla bi rada v nerazumljivo, kar se nabira okoli nje, rada bi vedela, kaj premišljuje teta, kako je pri srcu Nikolaju in kako je hudo punčki, ubogi, ki je ostala brez matere in očeta. In Dizme ni prišel. Se saj ne bo štilil k njim na tej lepi poti do Save.

Jama je bila izkopana ob steni pri cerkvi. Blizu vhoda. Nosači so odložili krsto, žalujoči so obstopili, duhovni so molili in kropili, pogrebci so odgovarjali vneto in gledali guvernerja. Nikolaj mu je podal lopatico. Prvo grudo je vrgel guverner na krsto, drugo Vodnik. Potem so se vrstili. Vsak je vrgel pogled v grob, krsta je izginjala pod kepami prsti.

Nekdo je mignil grobarjem, naj hitro zasujejo grob. Guverner je stal in gledal.

Ko je bil grob zasut, je stopil h guvernerju sluga z velikim vencem belih rož. Guverner ga vzame v roke in položi na grob, stisne še Vodniku in Nikolaju roko in reče polglasno: »Če bi potrebovali moje pomoči, sem vam na razpolago.«

Vodnik in Nikolaj sta se pogledala.

»Kaj naj to pomeni?« ugiblje Vodnik. »Na traku venca je zapisano: 'Pozdrav Francije'. Nemara da jo je poznal? Pa kako je izvedel?«

»Poznal?« premišljuje Nikolaj. »Ha! Nonzolo, ki je bil sinoči na straži pri našem mrliču, je pravil, da je prišel zvečer neki gospod, ki je imel ovratnik odvihnan, da mu nisi videl obraza. Ukazal je, naj od-

makne drevesce od krste. Nato je vzdignil pajčolan in gledal dolgo v mrtvi obraz. Naredil je nad njim znak križa, mignil nonzolu, naj zastavi zopet krsto z drevescem, in stisnil možu frank v roko. On je bil. Pozna jo. Samo kako je mogel vedeti, da potnica z meščanskim imenom pripada staremu francoskemu plemstvu.«

Vodnik stisne Nikolaju roko: »Vse ti bo jasno, moj Nikolaj, ko ti razložim. Vidiš: V Parizu zelo natančno vedo o vsem, kar se godi po vsej državi, prav za prav po vsem svetu; ravno tako je tudi guverner Ilirije natančno poučen o vsakem gibanju pri nas. Malo neprijetno mi je, da se je zbralo toliko ljudi in bo toliko govorjenja. Da bi ne prišli na sled so-progu rajne! Tolaži me, da je pri Marmontu varno spravljena skrivnost, in da ti je celo ponudil pomoč. To se pravi, če bi kdo hotel preganjati gospoda N., bo dotični akt izginil. V lepo zagato smo prišli — naredili smo pa dobro delo in obvarovali bomo otroka.«

Pred pokopališčem so gledali pogrebci za guvernerjem, ki je jezdil kakor vihar, da ga pomočnik skoraj ni mogel dohajati. Mestni ljudje so se vračali domov z glasnim pretehtvanjem in prerekanjem. Zasavčeve je čakal voz.

Pogrebci s Posavja so se ozirali: spodobilo bi se malo okrepcila po taki poti, ki so jo naredili Zasavki na čast.

Gospodar Primož je to razumel in jih povabil v gostilno nasproti pokopališča. Tam so se jim razvezali jeziki ob vampih, jetrcih in vinu, ki so ga pili, kakor se spodobi po pogrebu za mir duše pokojne Zasavčeve sorodnice.

Liza in Metka sta se umaknili in šli nazaj na grob, da pomolita še en očenaš in pogledata, kako širok je trak na vencu in če je iz prave svile. Vendar sta prišli še tako prav, da je Metka srečala Nikolajeve oči, ki so se obračale nazaj, kakor da bi jo iskale.

Tisti hip pa se je ozrla tudi Zasavka.

4.

Nedelja je dahnila na ljubljansko polje. Živahni promet na cesti in na Savi je utihnil, kolovrati so se ustavili, razmajali so se zvonovi in vabili k rani maši.

Črnučeva Liza je došla klepetavo Zasavčevu hišno. In Mana si takoj, nevprašana in nenaprošena, olajša srce:

»Kakšno je pri nas, odkar je pripeljala stara gospodinja Netko. Vse se vrti okrog te sirote, vse je nekam zapeto in skrito. Nobenega človeka ne smemo pustiti k otroku, nikomur nič praviti o njem. Včeraj mi je naročila mlada gospodinja, naj grem danes k jutranji maši, da bom potem pazila na otroke. Za danes popoldne mi je naročila, naj bom z otroki na vrtu, ker pride Žibertov gospod in ne bo smel ta čas nihče v obednico. Pa še tisti kovčeg zapirajo in skrivajo, kakor da bi bili v njem sami cekini.«

»Kakšen kovčeg?« se vzbudi Liza iz nemega poslušanja. »Kovčeg tiste sorodnice, ki je prišla menda iz samega Pariza sem. Velik kovčeg, ves obit z usnjem in železom. In take zveržene ključavnice ima! Zvečer po pogrebu ga je pripeljal sam gospod Nikolaj, sama z gospodarjem sta ga nesla v gospodarjevo spalnico in od tedaj so vrata na hodnik zaklenjena. Samo skozi obednico se lahko pride v spalnico. In dokler sem včeraj pospravljala, je bila gospodinja notri. Kovčeg

Metka je srečala Nikolajeve oči.

je pokrila s preprogo, da ga ni niti videti. Včeraj vprašam, če ne bomo nič pospravili iz kovčega. Saj je treba punčko preobleči, ker bomo drugi teden imeli veliko jesensko pranje. Gospodinja se je obregnila: »Ne brigajte se za kovčeg! Bog ve, kaj je v njem? Še spati ne morem...«

Liza pozna Manino radovednost, nasmehne se: »Najbrž so notri sami gadje in kuščarji. Ni čudno, da ne odpro, ker skrivajo kovčeg pred ubogim otrokom, da ga ne spominja na mater.«

»Že mogoče,« potrdi živahno hišna, »morda je morala šivilja zato napraviti otroku hitro krilce in ošpetelj, da je zdaj prava Kranjičica; zavijačka se ji silno poda. Samo če jo prav pogledaš, je tako drobnih kosti in ima tak obrazek, da vidiš takoj, da je gosposko dete.«

»Kaj pa pobje?« se zanima Liza.

»Ti in gospodar so hoteli pred vrata, ko so slišali, da se vrača voz. Roček je vpil: »Stala mama boben!« Drugi so gnali: »Puško!« »Sabljo!« Ko so pa zagledali punčko, so kar onemeli. Gospodar se je začudil:

»Čigava pa je?« »Božja pa naša!« se je stara gospodinja odrezala in rekla pobom: »Sestrico sem vam prinesla.« Gospodarju pa: »Ti že povem!« — Nič ni povedala pred nami. Pobje so zagnali velik krik: »Sestrico smo dobili!«

»Janko je vzel otroka stari materi iz naročja in ga nesel gor, bratci so plesali okoli njega. Za njimi sta šla mati in sin. Stara gospodinja je bila tako resna in slovesna kakor še nikoli, gospodar pa zavzet. Nato sta se z mlado in z otroki zaprla v spalnico in pogovarjali so se dolgo. Potem me je poklicala mlada in ukazala prinesiti posteljico izpod strehe, jo očistiti in postaviti v sobo stare gospodinje.«

»Obe sta imeli veliko opravka s posteljico. In ta čas mi je povedala stara, da je ta otrok hčerka njene sorodnice, ki se je bila omožila pred leti na Francosko, zdaj pa je hotela domov, pa ji je opešalo srce. Pogreb bo v petek in otrok ostane pri nas, dokler ne pride oče ponj. Ni pa treba govoriti o tem in praviti ljudem. Naj misli otrok, da je Zasavčev; saj je mogoče, da ne pride oče nikdar ponj. Veste,« pravi Mana zaupljivo, »oni so si vedno želeli deklice k dečkom, pa bi rajši videli, da ne pride nikdar nihče ponjo.«

»Razumem,« kima Liza, »kako težko je dekletcu, ker ne zna govoriti po naše, saj mora biti preplašeno.«

»O!« zatrjuje Mana. »Otroci se kar razumejo, Janko zna že nekaj po francosko, gospodarjevi pa itak znajo. Dekletce je zelo brihtno in se bo hitro privadilo. Včasih se spomni in vprašuje: »Ou est mon maman?« Pa jo božajo in tolažijo, peljejo k zajčkom in psičkom, h kuram in teličkom.«

»Revček!« se zasolzi Liza. »Imela bo dve materi, očeta in strica, svoje matere pa ne bo videla nikoli več.«

»Kdaj bodo neki odprli kovčeg?« ugiblje Mana. Najbrž upa in pričakuje, da bo v kovčegu kaj za njo, ugame Liza.

Prav nič ni bila zbrana Liza tisto nedeljsko jutro pri maši. Kakor tudi je odganjala misel na tisti veliki kovčeg in otroka, ki je prišel na tako čuden način k Zasavčevim, vedno se ji je vračala k nesrečni mladi potnici, ki je izročila v smrtni uri svoje dete tujim ljudem.

— Da bi bila mlada francoska gospa sorodnica Zasavčevih, to je kar iz trte zvito zato, da se nekaj prikrije. Saj je Liza takoj ugenila tako sama pri sebi, da tiči tu vmes skrivnost. Guverner tudi ne bi šel kar za vsako Francozinjo za pogrebom. To bo otrok žlahtne krvi. Pregarjanega rodu. Saj vemo, kako je hudo za tiste, ki so na Francoskem še privrženci starega kralja. Saj se je pod Napoleonom vrnilo veliko plemenitahov domov. In so na Francoskem tudi še pravi republikanci, ki nasprotujejo vsakršni monarhiji. Napoleonova policija zasleduje budno privržence prejšnjih vladarjev in prave republikance. Če so tudi zrušili tisti stari grad v Parizu, ki so mu pravili Bastilja, je le še vedno dovolj ječ, kamor izginjajo nasprotniki samodržca.

Kdor more, beži. Veliko jih je pribežalo v Ilirijo. Če pride enkrat v gozdove Slavonije in Bosne, ga ne iztakne noben birič. Še v naših gozdih ne.

Mora že biti tako, da je mož mlade potnice bilregarjan in je ušel v Ilirijo. Zakaj se je podala ravno k Figabirtu? Gotovo je dobila tajno obvestilo, da naj tam počaka. Saj niso pri roparskih družbah samo pravi roparji, begunci so, ki se morajo skrivati, ki čakajo, da se kaj spremeni in se vrnejo domov.

Čakajo!...

Tudi Vrban čaka... In ona...

Minula je mladost v čakanju — starost je tu, srce pa le še upa in čaka. Grehi zastarevajo...

In Žibertov gospod pride danes k Zasavčevim? Bil je tam ob smrti in on jim šele pojasni vse.

Kaj?! —

Ugiblje Liza, ugiblje Mana, ugibljejo tudi Zasavčevi. Posebno stara Zasavka. Kakšne skrbi ima, kakšno odgovornost si je naprtila! Če se otroku kaj zgodi, preden pride oče ponj?

V obednici so se zbrali gospodarjevi in pričakujejo Vodnika. Nikolaj jemlje v roko »Télégraphe officiel«, bere raztreseno, pogleduje na vrt, kjer skačejo in se igrajo njegovi nečaki z novo sestrico. Nikolaj gubanči čelo: Kakšna bo neki usoda otrokova? Kako najti očeta?

Zaskrbljen je tudi sicer tako veder Žibertov gospod, razgled na gore in planine mu ni razpršil bolečine sočutja: Zakaj je toliko gorja na svetu? In skrbi: Kako naj zadosti obljubi, ki jo je dal umirajoči?

Vendar se nasmehne hudomušno: Kako neki bi se bil izvil prior Faustus Gradišek iz te zadeve? Sreča, da je prišel on pravi čas mimo in da so prišli ravno Zasavčevi. Slučaj to ni bil.

Svečano in resno sedejo k mizi. Gospodar nalije vina v visoke poslikane kupice.

Vodnik se dvigne:

»Za dušo rajne!«

»Naj počiva v miru!« so izpraznili kozarce.

»In zdaj moramo začeti...«, se obotavlja Vodnik.

»Pred vsem vas prosim: nikdo naj ne črhne kaj o tem, kar vam povem. V nevarnost bi prišlo mnogo življenj, saj veste, kako dolga ušesa ima policija.«

Molče mu podajo roko.

»Predvsem moramo odpreti popotničin kovček,« reče Vodnik in dá Nikolaju par ključev čudne oblike.

»Kar sem ga preneseva,« pravi gospodar in zaklene vrata na hodnik. Velik in skrivnosten stoji kovček pred njimi. Stara Zasavka se spomni: »To bi zdaj skakala Mana. Kar je prišel kovček, ji meša glavo.«

»Da le ni pred vrati,« strese Vodnik glavo, »ta vaša Mana se mi zdi prav kakor hišne v italijanskih komedijah: radovedna in blebetava.«

»To pa to!« pritrdita gospodinji. »Pa zdaj je z otroki na vrtu.«

»Ženska radovednost je bila že dostikrat usodna za druge,« poudari Vodnik, »ženska tuhta in pretuhta. Kako težko skrijem kaj pred svojo gospodinjo Evo Bučarjevo. In tista kramarica Katra, ki ima svoj štant ob vogalu pri sv. Florijanu, tista je vedela in ve za vse, kar se godi v farovžu. Še miš ne more ne noter ne ven, da je ne bi prestregla Katra.«

Ključavnice so zaškrtnile rahloma. Nikolaj dvigne pokrov in pred njihovimi očmi je v neredu zmetana obleka in perilo, na notranjosti pokrova so pritrjene deščice s stekleničicami, mazili in mili in z vsemi toaletnimi potrebščinami razvajene Francozinje.

Težko je gledati čipke in svilo, batist in krzno, ko leži ona, ki je vzela to s seboj, že dva dneva v grobu...

Vodnik se obrne: »Prosim vas, vzemite vse ven; kar potrebujemo, je v skritem predalčku na dnu.«

Rahlo sežejo ženske roke v dragoceno blago, lepo postavljajo na skrinjo pod začrnelo sliko, solze padajo na obleko mrtve gospe.

»Prazno je,« pravi hripavo stara Zasavka.

Vodnik seže v svoj žep in odpre nožek. »Temu pravijo okoli Postojne britvica,« se spomni. »Dokaz, da so se Slovenci od nekdaj brili in da je bil žepni nožek obenem britev. Sicer pa pravijo tam britvi ‚brilna britev‘. Dosti besed sem tam nabral...«

Segel je z nožem v skoraj nevidno razporo ob steni kovčega. »Šops!« se je odmaknilo navidezno dno, pokazali sta se dve železni škatlici. Vodnik vzame iz žepa dva drobna ključa, nanizana na močan tenak motvoz, in ju poda Nikolaju.

Sedejo. Nikolaj postavi škatlici pred Vodnika.

Vodnik vzame vsebino ven. V prvi so na drobno popisani listi, popisani z bežečo pisavo. Mudilo se je osebi, ki je pisala, in strah ji je prevzemal srce.

Vodnik vzdihne: »Kako se zrcalijo vse težave prevratnih časov iz te pisave...« Dene liste nazaj. Seže v drugo škatlico in pokaže mošnje zlatnikov, spletene iz močne zelene svilene niti.

»To je denar, ki ga je vzela markiza Bientot s seboj, da bi imel njen mož za pot domov, za stroške zase in za otroka.«

Ta denar pripada otroku, če ne najdemo očeta; je pa namenjen tudi za stroške iskanja. Razume se, da si boste lahko zaračunali stroške za vzgojo.«

Primož in Nikolaj javita užaljeno: »Ne bomo se dotikali tujega denarja,« in ženski pritrdita: »Če ne bo očeta, povemo vse Neti, ko odraste, in ji izročimo denar. Mogoče pojde in si išče pravice — mogoče pa ostane rajši pri nas.«

Stara Zasavka poudari zadnje ‚mogoče‘ tako silno, da pogleda Vodnik bistro in odkima: »Ženske! Ženske! Zdi se mi, da si zmišljujete pravljico, da že slutite ljubezen in kujete zakon: Janko in Netka!«

Stara in mlada Zasavka zardita. Mlada se izpričuje: »Ko se imata otroka tako rada — in zgodilo se je že veliko podobnega...«

Ženske mislijo vedno daleč naprej,« reče Primož in pogleda karajoče ženo in mater.

»In uganejo večinoma prihodnost,« meni Vodnik in zapre zlato. »Kovček odstranite, kaj ne? Morda imate bolj varen in primeren kraj za denar in zapiske?«

»Imamo,« potrdi gospodar, stopi pod veliko začrnelo sliko in prebira s prsti po okvirju. Slika se umakne. Na gladki steni pod njo ne vidi Vodnik nič skritega. Gospodar pa gre s prsti po steni — kamen se umakne in pokažejo se železna vratca. Gospodar vzame ključek izpod slikinega okvirja in odpre. Podolgovat prostor zazija. V njem so važne listine in zavitki.

»To je še od stare graščine,« pojasni, »tu bo tudi ta denar na varnem. Prejšnje čase so znali bolj skrivati kakor dandanes.«

Škatla z zlatniki je izginila za kupom listin. Škatlo z zapiski je obdržal Vodnik. Gospodar je zaklenil zakladnico v zidu, pritisnil na okvir in slika je zakrila skriti prostor.

»Človek bi mislil, da se ta zamegljena in začrnela slika ni ganila že par sto let,« je rekel gospodar zadovoljno. »Kolikokrat se je ponujal že očetu kakšen slikar, da očisti te podobe. Pa oče ni pustil, da se ne odkrije tajnost. V kovčegu forej ni več skrivnosti?«

»Spravili bomo, kar je v njem, dokler ne doraste Netka,« odloči mati.

Na Vodnikov mig sedejo zopet k mizi. Roko je uprl na zapiske in spregovoril nenavadno resno:

»Duhoven pride po svoji vzvišeni službi dostikrat navzkriž z zakonikom. Pred duhovnom je le duša, je človek. Naj bo ud protidržavne zveze, naj bo rokovanja ali rabelj — naša dolžnost je, da ga poslušamo in mu pomagamo.

Tako sem prišel tudi jaz, državni uradnik in prijatelj Francozov, v mučen položaj. Vi vsi veste, da je na Francoskem močna kraljeva stranka in da je ta stranka v tajni zvezi z dvori po Nemčiji. Napoleon je ponižal nemške kneze, je vzel vladarstvo španskega in neapeljskega kralju — Napoleon bi rad ustrašoval ves svet. Mogočnemu služi cel roj poizvedovalcev, čast, prostost in življenje ti visi na nitki — in življenje tvojih sorodnikov in somišljenikov. Na Francoskem si šepečejo, da ni bil umrl mali kraljevič Ludvik, ampak da so zamenjali zarotniki kraljeviča z drugim, na smrt bolnim dečkom. Pravega kraljeviča da so imeli nekaj časa skritega v gradu chevalierja N, in od tam so ga spravili srečno preko morja. Kam? To ve samo par ljudi. Vendar je, kakor je tu zapisano, postal nadomestni deček nadzorstvu sumljiv, obnašal se je vse drugače, kakor se je obnašal kraljevič pred svojo boleznijo, zazdel se jim je vkljub podobnosti vendar nepravi.

Ko je umrl, so preiskali truplo. Zapiski te preiskave so izginili. Neki dan so napadli roparji grad chevalierja N. in so pomorili družino in služabnike.

Tiho in vztrajno zasledujejo, leto za letom. Policija hoče izvedeti resnico. Živ kraljevič bi bil močna opora rojalistom in dobrodošel zaveznik sovražnikom Napoleona.

Resnica je zapisana na listini, ki je skrita v palači markiza Bientot, moža naše umrle znanke. Tam so podatki o vsem. Tista listina je smrtna obsodba mnogih rodbin, ki so ostale zveste »ancien regimu«.

Markiz Bientot je izginil iz Pariza in iz Francije sploh. Ni se pa upal vzeti izdajalske listine s seboj. Uničiti je ni smel. Njegova žena je pretrpela preiskave, zasledovanje, zasliševanje in zapor. Trdila je pri tem, da ne ve nič, in izpustili so jo, toda ostala je pod strogim nadzorstvom. Berač pred cerkvijo Notre-Dame ji je dal pismo. Od njenega moža! Sporočil ji je, da je v Iliriji in da naj skuša pobegniti in priti v glavno mesto Ilirije. Tam naj povpraša v gostilni »Pri smokvi«.

Markizi se je posrečilo, da je ušla iz Pariza. Preoblečena v obleko svoje stare služabnice, je prišla na svojo pristavo. Od tam se je odpeljala s potnim listom svoje oskrbnice. Večkrat se je ustavila med potjo, ostala za par dni v enem mestu, da zabriše sled. Bilo je dosti razburljivih dogodkov, večkrat je bilo že na tem, da je ne pustijo naprej, pa vedno se je našel kakšen človek, ki jo je izmotal iz težkega položaja. V Ljubljano je prišla opešana po tolikem naporu in strahu. Zadnji udarec za nežno gospo je bil ta, da ni dobila pri Figabirtu ne svojega moža ne sporočila o njem.

Znašla se je med tujci. Bala se je, da pridejo njeni zapiski policiji v roke. Čutila je, kako grabi smrt za njeno srce. V smrtni stiski je poklicala duhovnika, mu zaupala in izročila vse. Obljubil sem.

Zdaj je naša prva naloga:

Treba je poslati pošto markizu, ki se nahaja nekje v Iliriji. Kako naj to izvršimo?

Druga naloga je: če ni markiza v bližini, mora nekdo v Pariz, kjer naj izroči zapiske na določenem kraju osebi, ki spregovori določeno geslo.

Tretja pa:

Skrbimo za otroka, dokler se ne javi oče. Če bi pa očeta ne bilo, javimo tudi to v Parizu določenem kraju, da pridejo sorodniki ponj, kadar bo varno. Vprašanje je, kako naj obvestimo markiza?«

Nikolaj vstane in živahno razlaga:

»Kam izginjajo begunci v Iliriji? V gozdove. Da so različne roparske in druge družbe po svetu v zvezi, veš, Valentin. In da je moč beraških združenj velika. Treba je vprašati pri rokovanjcih.«

»Liza?!« vpraša mati Primoža.

»Liza,« pokima Primož, »že mnogo nam je koristila s svojimi zvezami.«

Nikolaj se spomni, da sta se pogovarjala oče in mati, ko je bil še otrok, skrivnostno o Lizi in o nekem Vrbanu. On je bil po šolah in po svetu, Primož doma. Ve torej, kaj je z Lizo. Metkina teta je torej v zvezi z rokovanjci?

Zasavka gleda ostro svojega mlajšega sina. Kaj ni zardel Nikolaj, ko je omenila Lizo? Presenečen je, da je Liza v zvezi z gozdom. Prav! Naj le izve, kam se ozira...

»Liza?« si mane zadovoljno roke Vodnik, ki se je že malo zdrznil, ko je omenil Nikolaj skrivne družbe. »Dobro! Dobro! Liza in Katra! To vam gre kakor blisk po treh deželah glas. In kmalu boste zvedeli, kaj misli, kaj dela, kam hodi in kje spi ubežnik. Lizi in Katri ne uide nihče. Zdaj pa zapiski: Nisi rekel Nikolaj, da pojdeš v Pariz?«

»Sem rekel in grem še ta teden in izročim zapiske,« reče možko Nikolaj.

Mati plane: »Ti? In ta teden? Božiči se bližajo. In nova obleka in« — hotela je reči zaroka, pa je popravila: »kupčija?«

Malo sočutno pogleda Nikolaj mater: Seveda, Sisek se umika v megleno daljavo, bogata nevesta ne bo čakala, ima dovolj snubcev. Uboga razočarana mati! Pa zdaj mora ostati trd. Uporno pa poudari:

»Nisem več dijaček, ki hrepeni o Božičih domov. Obleko si nabavim v Parizu, da ne bom tam takšen, kot kakšen hribovec. Ženiti me ni treba. Če se bom hotel, se bom že sam. Za kupčijo ima Primož pozimi dovolj časa. In Vičič tudi razloči vola od junca in kravo od kože. Sploh sem se naveličal tega posla.«

Bolj mehko je nadaljeval: »V Parizu se stekajo poročila iz vseh krajev cesarstva. Morda izvem tam kaj o svojem bratu. Imam še neplačane račune s računskim oddelkom, podregnil bom tam. In spodobi se, da vidi Ilirec enkrat prestolnico. Dunaj sem videl, naj vidim še Pariz. Tam se steka učenost vsega sveta. Študiral bom, po knjižnicah poiščem in prepisem, kar si želita baron Zois in moj prijatelj Valentin. Prosim, mama, pripravite, kar je za silo perila, drugo si kupim tam.«

Vodniku je bilo neprijetno. Videl je, da se nabirajo materi solze v obeh. Poskušal je izbrisati bolečino, ki so ji prizadele sinove besede s šaljivimi opazkami o burnosti mladih ljudi. Pa veselo razpoloženje je bilo razpršeno. Vodnik je vstal:

»Punčko bi rad videl,« se je ozrl na mlado gospodinjo.

Zavzame se, ko obstoji na vratih nekaj drobnega v pisanem krilcu in rdečem modrcu, z rdečimi šolniki na nogah in belo avbico na laseh. Neta gleda vprašujoče v obednico in drži za roko Jankota.

»Kakšna lepa Kranjičica!« vzklikne Vodnik in pokliče dekletce k sebi.

Neta se strese, steče k njemu in se oprime njegovih kolen. Z drhtečim glasom prosi:

»Monsieur — ou est mon maman?«

Kako bridko je odgovoriti siroti! Vodniku se ovlažijo oči. Vzame otroka v naročje in mu pripoveduje, da bo mama že prišla, da mora Neta biti pridna in poslušna, potem bo že našla mamico.

Neta posluša. V velikih sinjih očeh je upanje in dvom. Zasavka da znamenje in Janko odpelje jokajočo.

»Spoznala me je in se spomnila,« vzdihne Vodnik in dostavi: »Zdi se, da zaupa največ Janku.« Nasmehe se in zmaje z glavo.

Nikolaja, ki ga je spremil do voza pred hišo, očita: »Mater si prijel pretrdo.«

»Kaj pa ti veš, Valentin, kako je to, ko te ženijo kar naprej?«

»Ne, tega ne vem. Jaz sem pel: ‚Zakaj ste me dali v klojster, v ta klojster flečkajnarški?‘«

5.

Vreteno stoji. Že zasukana nit visi žalostno na drobne Metkine roke, kosmi prediva silijo v povešeno glavo, globoka guba se je zarisala v dekliško čelo.

Metka misli, misli, premišljuje, kako naj se reši iz zagate, v katero jo je stisnila njena rodna mati?

»Po božičih!« je rekla mati in dostavila: »Po sv. Štefanu snubitev, v predpustu oklici in poroka, štiridesednevni post boš obhajala na svojem novem domu.«

In ko je Metka ugovarjala, je ponovila mati vsa svoja sumničenja in dostavila: »Poštena dekleta se pokorijo po stari navadi materini odločitvi.«

Metka se je pritožila pri očetu:

»Ne maram Dizma. Grbast je. Kako naj ga gledam?«

Oče je vzrojil: »Ti bom že uredil s palico tvojo salamensko trmasto bučo. Gledala, gledala... Kaj misliš, da je sveti zakon zato, da se mož in žena gledata? Pomagati si morata v delu, vzgajati krščanske otroke. Ha! Ne maram ga! Grbast je! Misliš, da bi te hoteli na njihov grunt, če bi ne imel Dizme tiste kepe med pleči? In tudi tak lahko dobi premožno nevesto. Saj vendar veš, kako težko je v našem času za ženine. Če je fant kakor se šika, ga poberejo k vojakom. Saj še kozastih fantov ni več. Prej so pobirali in lovili za Avstrijo, zdaj pobirajo in lovijo Francozi. Če pride kaj še od vojakov, je skaženo, ranjeno, pokvečeno. Prinese razvade in bolezni. Še grozno škrljevo bolezen prinese lahko, ki so jo prinesli mornarji v Primorje. Kvartanje, kockanje, pijača in ženske so veselje teh, ki se vrnejo od vojakov. Preklinjanje in nesramno govorjenje je njih navada...«

Še naprej je robantil oče, Metka pa mu je ušla v kamro.

Zdaj jo poganjajo k delu, nadzorujejo vsako besedo in dejanje, vsak korak. In vendar, oče in mati, če sem vam tudi dolžna pokorščino — Dizma ne vzmem, pa ne!!

Kako je rekel Nikolaj?

Sveti adventni čas je. Sneg se leskeče raz planin, bele so ceste in težko se prestopajo konji. Sneg je pobelil slemena streh, pokril drevje in grmovje, vzravnal jarke in skrnil steze. Po bleščeči se gladini vidiš zaris lahke živalske šape. Je lisica, dihur, podlasica?

Vzame otroka v naročje...

Vrane ogledujejo sled, se prepirajo, kosi jih zasmehujejo. Vrane brskajo po snegu, čutijo, da lazi in se giblje pod njim. Kje ste, mali kožuharji, črvi, ličinke, hrošči? Vse se je poskrilo, zakopalo in zaspalo. Samo na cesti za sledovi voz nabrskaajo vrane še mrvice piče. Zato čakajo ob cesti, ob mestu, po drevju in strehah. Kakor biriči, pa tudi kakor rokomavhi. Spominjajo te pesmi: ‚Na mostu čaka črni vran‘...

Prijetno je, ko greš skozi gosto meglo po škripajoči poti k zornicam. Tam pa tam se zasveti rdeče skozi meglo Ljubljanskega polja. Svetijo si z baklami in preganjajo skrite sile, ki so tako močne zadnje dni pred prvim Božičem. Ko te kliče in vabi v megli — ne hodi, ne stopaj z znane steze. Sile noči bi rade preprečile rojstvo nove luči. —

Pri tretji zornici je bilo, Metka je vedela, da se ne sme ozreti, če jo pokliče kaj ali kdo. In se ni, dasi ji je donelo za njo tako znano: »Metka!«

Zaskripalo je pod naglim korakom in poleg nje je vzrastel iz megle Nikolaj. V megli je bil videti orjaški. »Metka!« je ponovil toplo, »kaj pa bežiš tako? Tudi jaz grem k zornicam. Ne mudi se še.«

Iz megle je vzrastel Nikolaj.

In potem je vprašal naglo: »Ali je res, da se mo-
žiš z Dizmom?«

Kar sunilo jo je: »Jaz ne — moja mati me moži.«

In potem: »Metka, ali si pomislila, kaj se pravi
živeti v tako tesni zvezi s človekom, ki ti ni pri-
rastel k duši? Živeti leta in leta, do smrti? ... Pravijo,
da se drug drugega privadita. Ne veruj, Metka, tisto
privajanje je hujše kakor vsako drugo suženjstvo.«

»Kaj naj naredim?« je vprašala, željna zaščite.

Nikolaj se je ustavil in se sklonil nekoliko iz
svoje višine:

»Brani se na kakršen koli način. Ne pusti si
vzeti svobode. Nimajo pravice, da te silijo. Jaz od-
potujem v Pariz in ne vem, kdaj se vrnem, zato sem
te opozoril zdaj: nihče te ne more prisiliti pred oltar.
Si razumela?«

»Sem,« reče Metka odločno in pristavi plašno: »Vi
greste v Pariz? Bojim se, da čakajo tam nevarnosti
na vas...«

V meglo je udaril Nikolajev veseli smeh: »Šele v
nevarnosti nam je življenje kaj vredno. Če zastaviš
vse svoje sile za plemeniti smoter in upaš...«

Ogromno se je razrastla pred njima cerkev, ob-
kročili so ju koraki in prebadali pogledi. Pogledala
sta se. Vedela sta: Še danes izve njena mati, izve pa
tudi njegova mati, da sta se sešla Nikolaj in Metka.

»Moli zame, Metka!« je še rekel in požrla so ga
vrata na kor.

Mati je seveda že vedela grozno novico in rekla
pri jutranji mlečni kaši: »Zasavski mladi gospod je
postal zelo pobožen.«

Oče je nekaj zagodrnjal iz polnih ust, teta Liza
je pogledala nečakinjo. Metka pa je hitela zajemat
kašo.

Tisto popoldne je prišla Zasavčeva hišna Mana,
vsa v trakovih in čipkah, po teto Lizo. Metka se je
bala, da bo kaj zaradi nje. A ko se je vrnila teta,
je molčala, se ogrnila v veliko ruto in odšla.

Vrnila se je zvečer tako nasajena, da si je niso
upali vpraševati: Kod si hodila? Kje si bila?

Dva dni za tem je udaril oduren šekljačar s
palico ob prag: »Masti in slanine!«

Teta Liza ga je poklicala k sebi.

Odšekljal je.

»Odpravila sem ga,« je rekla teta. »Imela sem
pripravljeno slanino.«

Oče je nekaj renčal.

Čez dva dni je teta Liza zopet šla in se vrnila
poznno. »Za poslom,« je kratko povedala.

Metka je kar poznala, da je bila pri Zasavčevih.

Dan nato se je odpeljal Nikolaj.

Na vozu je bil velik kovčeg; gospodar Zasavec je
kočijažil. Vneto se je razgovarjal Nikolaj s svojim
bratom, vendar je pogledal v okno in pozdravil.

Metka je zdaj sama. Kdo jej pomore v borbi za
materino nakano? Nikdo sorodnikov. Vsak pravi, da
ima veliko srečo, vsak sorodnik se čuti počeščenega,
da se mu omoži sorodnica na boljše.

Zakaj jo silita vendar oče in mati toliko v zakon?
Sama se prepirata in kregata zelo pogostoma in pre-
klinjata uro, ko sta se prvič videla. Še taki zakonci v
vasi, ki so se radi vzeli, se sovražijo — kaj šele tam,
kjer je žena prisiljena?

Misli Metka, premišljuje.

Ne sliši, da so se odprla vrata. Dizma zagleda
še, ko se vsede poleg nje. Urno se pomakne Metka,
suče nit in obrača kolovrat. Ne pogleda neljubega
gosta. Kaj ga je vendar prineslo ob tem nenavadnem
času?

Metki se posveti: izvohal je, da je sama.

Kako se vrti kolo!

Dizme se oglasi užaljeno: »Kaj se ti zdaj tako
mudi?«

»Moram še veliko napresti,« odgovori Metka in
hiti kakor za stavo.

Dizme jo skuša prijeti za roko: »Pusti vendar,
pri nas imamo dovolj platna.«

Živo ga pogleda Metka: »Kaj meni mar vaše
platno?«

Prede, prede.

»Poslušaj Metka,« pravi Dizme, »dajva se vendar
enkrat pošteno pogovoriti, saj bova kmalu mož in
žena.«

»Midva?!« ga ošvrkne Metka s pogledom. »Nikoli!«

»Kako nikoli?« se razburi Dizme. »Saj smo se že
vse domenili. Tista snubitev z možmi je le še zaradi
lepšega.«

Metka ustavi kolovrat in premeri Dizma od vrha
do tal. »Mene ni nikdo vprašal,« reče ledeno.

Dizme zazija: »Glej — glej! Moja mati pravi, kako moreš hvaležna biti, da te hočemo, ti se pa vsedeš na konja. Seveda, če te spremlja in pozdravlja gospoda...«

Metka plane: »Stara baba! Čenče poslušaj in prenašaj. Lep mož bi to bil. Kakšno krofasto Korošico si vzemi, ki je ne bo nikdo pogledal, ta bo tebi prilika! Ne bom pri vas za deklo, ne boste mi vsak dan očitali: 'Nič nisi imela!' rajši grem res služiti, me vsaj sram ne bo, da sem se prodala za grunt in kupila grbastega moža.«

Ves zelen od jeze se je pomikal Dizme ven. Sapo mu je tako zaprlo, da ni spravil glasu iz sebe.

Zdaj bo pa tam polom, si misli Metka. Ko pa izvedo naši, bo tukaj. Pa naj bo! Konec je teh neumnosti. Že zdaj se je hvalila Dizmova mati, da bo ona odslej počivala in deklo odslovila. Tako naj bi šibka Metka opravljala vse delo. Če bi se pritožila, bi dobila odgovor: 'Kaj, ti boš godla — saj nisi prinesla ničesar k hiši.' Stokrat huje bi ji bilo, kakor če gre kam služiti. Dela, pa dobi svojo dogovorjeno letno plačo; in če ji ni všeč, lahko menja o svetem Juriju.

Seveda je skrbelo Metko, kako se bo izteklo, ko izvedo starši, da je nagnala njihovega ljubeznivega ženina.

Metka zakuri, pristavi, se suka po hiši in poslušaj. Morda ne izvedo še danes. Kadar jo prime bojazen, se spomni Nikolajevih besed: 'Za vse življenje.'

Pri večerji so. Še nič niso zvedeli. Teta je nekaj dobre volje, pripoveduje o časih kuge:

»Tam pri svetem Jakobu, zmeraj je zvonilo, zmeraj je zvonilo, prenehalo ni nič.

Tam pri svetem Kristofu, zmeraj so kopali, zmeraj so kopali, prenehali niso nič...«

Kar butne v vrata in Metki pade žlica iz roke. V sobo plane Dizmova mati, velika ženska, trdega obraza, hudih oči in močnega života. Hude sive oči ji kar sipljejo strele na Metko, iz ust se ji ulije ploha zmerjanja.

»Pa takšna reva, ki bi jo vzeli zgolj iz usmiljenja v našo hišo, takšna sirotka razkuštrana, ki sploh ne ve, kako se streže gruntu, takšna zanikrna postopačka, ki se samo ozira za gospodi — taka bo rekla mojemu sinu, da ga ne mara, ker je grbast?...«

»Kaj praviš? Kaj je rekla?!« odloži oče žlico, mati se kar sesede, mlajši otroci so prestrašeni, teta zajemlje naprej, kakor da ni Dizmove matere.

»Da je grbast, da ga ne mara, je rekla«, sopiha ženska in se hoče zakaditi v Metko.

»Počakajte, soseda,« pravi oče z groznim glasom in prebada Metko z očmi: »Kaj si rekla?«

— Daj mi poguma, Nikolaj! Zdaj velja! —

»Rekla sem, da niste mene vprašali, če se hočem poročiti z Dizmom. In sem mu povedala, da ga ne maram,« reče pogumno na smrt blede deklica.

»Tako torej!« se spodboči njena mati. »Tebe bomo vprašali? Prosi sosedo in Dizma odpuščanja, sicer ti razbijem glavo. Človek se muči, da bi preskrbel otroka, pa gre in mu razdere vse. Prosi hitro odpuščanja!«

Metka stoji blede, usta stisnjena, z očmi — kakor lanov cvet — uprtimi v očeta.

»Če prosiš ali ne prosiš!« besni užaljena Dizmova mati. »Dizme je ne mara več, dobro, da mu je odprla oči.«

»In da jih je meni Nikolaj,« si misli Metka.

»Razpraskala bi ji obraz!« se peni besna ženska in sili v Metko.

»Pustite!« pravi oče zamolklo. »To odpravim jaz in če jo zbijem do smrti!«

Z dvignjenimi pestmi hoče navaliti oče na Metko. Mlajši sestrici skočita pred očeta: »Ne! Ne!«

Liza, ki je vse doslej mirno zajemala iz sklede, odloži žlico in se postavi pred Metko:

»Ne boš je tepel, Janez! Prodati ste jo hoteli, kakor ste hoteli prodati mene. Samo na svoj dobiček gledaš. Dobro si vedel, da se ta ženska že zdaj usti, kako bo pestila mlado, ki je revna, a jo hoče Dizme imeti.«

Oče zastoji, mati pogleda široko...

Dizmova mati se zakadi v Lizo:

»Kaj poslušaj to potepenko, sejmarko, malhar-ko!... Udari rajši v obraz malopridnici, hčeri, ki se shaja z gospodo na potu k zornicam, pregrešna larfa grdal... Razpraskam ti lice, da se ne bo ozrl več nobeden v ta hinavski svetohlinski...«

Liza pahne surovo žensko od sebe: »Ven! Vemo, kako si lovila ti moške. Ven! Sicer povem, kar ti ne bo všeč, ti rešetasti kolovrat!«

Kar sapo zapre in noge obrne Dizmovki. O! Liza ve vse. Za tri rodove nazaj in za tri naprej...

Na pragu se ustavi:

»Gliha vkup štrih!... Ha, Metka! Grbast je moj sin, pa je bogat. In dobi lahko bogato in pošteno nevesto — take cipe Dizme ne mara, samo za špas je hodil k vam...«

»Kaj!« iztisne Črnuč iz suhega grla in se zažene k vratom: »Če boš opravljala mojo hčer, ti izpulim tvoj hudičevi jezik in tvojo pokveko zravnaj z batinami.«

»Haha! Haha, Črnuč!« se reži ona iz veže. »Te jezi? Si mislil, da bom redila vso tvojo mularijo...«

Krepelce prileti hudobni ženski v glavo. Preklinja in gre.

Črnuč se sesede, lovi sapo, plane pokonci in zažuga Metki:

»Ven, lauferca! Ven iz moje poštene hiše! Takoj! Poberi svoje cape in izgini!«

»Oče! Oče!« stoka med jokom Črnučka. Saj je vedela: zaman nastavljaš copernicam roge — nesreči, ki ti je namenjena, ne uideš! Kakšna sramota! Kar na prangerju bodo!

»Oče! Oče!« se joče Metka, »kam naj grem ponoči?«

»Kam naj gre Metka?« se jočejo sestrice in zdi se, da prestrašeni maček na peči toži: Kam? Kam?

»Nikamor!« reče mirno Liza. »Zdaj greš v moj štibelec in jutro je modrejše od večera.«

»Ne boš več spala pod mojo streho!« se togoti oče in moli Lizi pest pod nos. »Izgini tudi ti, ki ji daješ potuho. Ti, prijateljica rokomavkov! Zadosti sramote si nam naredila. Le pojdi! Vsaj ne bodo štekljačarji prinašali sem poš...«

Liza zardi in zraste:

»Kdo pa je kriv, če se nisem poročila? Ti! Kdo je povedal biričem, kje se skriva Vrban? Ti! Zato, da bi me prodal staremu Grubcu. Pa ste vsi mislili: ko ne bo Vrbana, se bo podala... Da je Vrban po nesreči ubil biriča, si tudi ti kriv. Liza se ni podala in tudi Metka se ne bo.«

»Ti!« zbesni Črnuč na novo. »Jaz sem služil cesarja. In če mi naredi deklo sramoto, ubijem tebe in njo.«

»Molči vendar, Janez!« roti moža Črnučka, »saj veš, da ti grozijo s petelinom.«

»Kdaj bi že bil zapel na vaši strehi, da ni mene,« reče ponosno Liza. »Pojdi, Metka! Najela sem velb nasproti Figabirtu, prodajali bova volno in pletenine in služile Bogu. Tukaj bo pa vse vzel hudič!«

6.

Gosto padajo sneženi kosmiči raz sivo nebo. Nikolaj sedi ob oknu kavarne St. Denis, poslušča goste in opazuje ulico. Ljudje hitijo, noseč zavitke, koše, koške. Prazniki se bližajo.

Že odkar je Nikolaj v Parizu, pride vsak popoldan sem na kavo. In čaka. Po naročilu, ki je zapisano v zapiskih rajne gospe Bientot.

Kavarna je skrita, majhna, z obokanim stropom. Tu je skoraj mračno, priprosto in domače. Ni srebrnih svetilk in svilenih zagrinjal. Svetilke so medene, zelena zagrinjala iz kotonine, pohištvo orehovo. Po mizah ležijo 'gazete', po kotih stojijo na visokem stojalu okrogle posode, napolnjene z žaganjem, z žaganjem so nastlana tla, da popijejo mokroto, ki jo prinaša v takem vremenu vsak gost. Žaganje obletava zapoznala muha, zapuščena in lena.

To je zbirališče malih trgovcev iz ulice in nastavlencev, ki imajo tu v bližini svoje delo. Pogledajo malo v časopis, pozabavljajo malo čez nove naredbe in hitijo za svojim opravkom. Nikdo se ne zmeni za tujca pri oknu. Tu je res kraj za mirno čakanje in premišljevanje. Ni 'moucharda', tajnega policista, ki bi zasledoval, ni sleparja, ki bi te mamil v hazardno igro, ne nalepotičene zapeljivke, ki ti izprazni žep.

Moreče je prijelo nakrat Nikolaja. Sneži, daleč si od doma. Ne slišiš svojega domačega jezika. Tujec si med tujimi. Vsi so prijazni in postrežljivi, a vsakdo vidi, da nisi domačin.

Kje si ostala, z jamicami v licih, z očmi kakor lanov cvet, z lasmi kakor predivo, z ustki kakor roža, zobmi kakor biseri, in s čistim srcem. Krotka, blaga, uboga Metka, kaj bo s teboj? Se boš znala ustaviti svojim staršem in sorodnikom? Kako? Bežal je on, ki je pogumen možki, bežal pred materinim pogledom. Tu si, Nikolaj, v pričakovanju burnih dogodkov — a nekaj ti očita, da nisi ravnal prav. Metka se brani Dizma. Ali zakaj? Prišla bi res na grunt in Dizme bi bil dober z njo. Saj je to navadna usoda deklet, premožnih in nepremožnih. Kaj si se vtaknil, kaj te je neslo v jutranji megli pred črnuško cerkev?

Kako mu je bila Metka ves čas potovanja v mislih... Bilo je dolgo in utrudljivo potovanje. Od poštnih postaje do postaje. Skozi zasnežene doline in višine. Potniki vseh vrst so vstopali in izstopali. Tožili so o mrazu, slabih časih in draginji, pripovedovali o sinovih in bratih, ki so pri vojaki in so nemara že ranjeni, ujeti ali mrtvi.

Kadar je zaneslo pošto med gore, skozi gozdove in soteske, so pripravili možki sopotniki orožje, ženske so trepetale. Sicer so hvalili policijskega ministra, da je iztrebil tolpe, ki so strahovale pod Leneroyem in Sartinesom Pariz in njegovo okolico, a vendar se še nameri zahrbtnen napad... Pripovedovali so o ženski roparski poglavarici Podlasici, ki je imela hišo v predmestju in bila na oči lepa, mlada vdova, ki oddaja sobe, da se preživi. Mlad plemič se je peljal s svojim vozom v Pariz z veliko vsoto denarja. Roparji so mu vzeli ves denar, policija mu je svetovala, naj

počaka, da jih izsledijo. Prodal je svojo kočijo in si najel skromno stanovanje v predmestju. Gospodinja je bila lepa, mlada vdova. Zaljubila sta se in zaročila. Poročila bi se takoj, ko dobi nazaj uropani denar. Mladi plemič se je čutil silno srečnega in ni mu bilo žal, da ga je nesreča seznanila s tako krasno in dobro dušo. Obetal si je srečne zakonske dni. Kar dobi povabilo, naj pride na policijo. In tam mu povedo, da so zasačili roparja in dobili nazaj ves njegov denar. Roparji so imeli glavarico — in ta je bila dobra krasna duša, njegova zaročenka.

Takšni pogovori so spominjali Nikolaja na rokavnjače, ki so strašili pod Kamniškimi planinami. Tudi ti so bili čez dan pošteni gospodarji. Čudna je, si je mislil Nikolaj, privlačna sila ropanja. Razpase se po vojnah in je posnemanje vojne. Vojak vzame, kjer koli dobi. Sopotniki so svarili Nikolaja: Ne zapujate vsakemu, ki se vam bliža. Ne dajte se zapeljati na igranje s kvartami. Osleparijo vas in ubijejo. Marsikateri tujec izgine brez sledu... Pazite, kaj govorite! Lahko vas sliši 'mouchard' in naredi iz mušice slona. Čuvajte se otrok, ki se vam silijo v družbo ali vas hočejo voditi kam. 'Gamin de Paris' začne že zgodaj svojo zločinsko pot. Nima staršev, nikdo ga ne pouči, kaj je krivo in kaj je pravo, razbojništvo se mu zdi čeden in pošten posel.

Nikolaj je bil užaljen. Menil je, da se mu vidi že po nastopu, da je izobražen človek, ki je videl že veliko sveta, a ti sopotniki spoznajo takoj, da je iz province!

Takoj si je naročil pri pariškem krojaču obleko. Prav po zadnjih predpisih. Spoznal je pa, da se ne odlikuje Parižan od tujca le po kroju obleke, hoji, noši, temveč tudi po vedenju velikomestnega prebivalca, ki ga razlikuje od tujca. In — dasi so vsi vljudni in postrežljivi — se zdi Nikolaju vendar, da je v njih vedenju rahel prezir: 'Glej ga! Iz kakšne vasi je neki prikolovratil?'

Pogovor dveh mož ob bližnji mizi, očitno trgovcev, postaja bolj živahen.

»Josipina je imela sto in petdeset dragih šalov iz Kašmirja,« se repenči rdečeličen in na videz dobrodušen Parižan. Njegov sosod, slok in suh, ga vščipne:

»In Marija Antonietta? Imela je toliko in tako dragocenih oblek, da je poslala njena mati, Marija Terezija, cesarja Jožefa sem, naj jo posvari. In jo je res vprašal pred dvorjani, če ni tista obleka kar predraga? Pa mu je odgovorila: 'Če bi ne nosila takih oblek, bi stradalo tri sto družin.'«

»Vidiš, prijatelj,« se je nasmehnil rdečelični, kraljica je podpirala s tem ljudi, dala jim je dela in francoski dvor je bil vendar vse čase sijajen in bogat, vzor drugim vladarskim dvorom. In moraš preudariti: to je bila cesarska hči iz stare vladarske rodbine, o Josipini, cesarici po milosti Napoleonovi, pa ne veš, kakšnega rodu je. Saj je to uvidel sam Napoleon. Da bo vladarjem bolj enak, da jim bo v svaštvo in sorodstvu, se je ločil od Josipine in se oženil s pravo kraljično — sin malega korzikanskega odvetnika...«

»Četudi,« se razvname sloki, »njemu se klanja ves svet. On postavlja in odstavlja kneze in kralje. Mogočni ruski car mu je prijatelj, nemški knezi se tresejo pred njim. Neprijateljskim vladarjem je vzel krono in kronal je ž njo svoje brate. Upošteva staro plemstvo in je uvedel novo...«

»Saj to je, kar moti in odbija prave republi-

kance,« prekine slokega živahno rdečelični. »Sijajni

dvor, novo plemstvo, dedna monarhija. Kaj so pa hoteli prvotni pravi republikanci? Skromno življenje prvotnih Rimljanov. Rečem ti, prijatelj, izdali ste republikansko geslo. Zakaj ste prelili morje krvi, da se je zgražal svet nad vašo krvoločnostjo, pa ste se zdaj vrnili k monarhistični obliki vlade? Saj ste priznali s tem, da je ta oblika prava...«

»Oblika?!« se zavzame sloki. »Veš, kakšna je bila Francija pod zadnjim kraljem? Izmozgano in oropano ljudstvo je stradalo, je bilo na robu pogina. Plemstvo in duhovščina nista delila s kmetom in obrtnikom davčnih bremen, novo plemstvo nima teh predprav. In dežela, država? Glej, kako pospešuje vladar, ki je izšel iz ljudstva, obrt, umetnost, kmetijstvo, kako rastejo povsod šole in učni zavodi, kako je vsa Francija en hram vseh lepih umetnosti! Poglej Pariz! Kje na svetu je nakopičeno toliko znanja po muzejih in knjižnicah, kiparskih in slikarskih galerijah in ateljejih, visokih šolah, zvezdarnah in mornarskih akademijah, kakor tu? Iz vsega sveta prihajajo vedoželjni k nam... Poglej tovarne v okolici Pariza, poglej, kako se je razmahnila trgovina! Stavbarstvo! Gledališče! Napoleon! Z mogočno besedo priključuje mesta in vrtove v puščavo. Zapove in izdeluje se sladkor iz javorjevega soka, iz grozdja in pese. Prepove in ne smeš nositi ne vživati, kar prihaja iz Anglije. Vse to širi in povzdiguje slavo Francije.«

Porogljivo kima rdečelični: »Vendar živi pod baržunastim, z zlatimi čebelami posutim plaščem imperatorja, pod orlovim žezlom in sijajno krono, še misel, da mora biti Francija republika...«

»Napoleon ve to!« mahne sloki. »Budno je njegovo oko, stroga je cenzura. Kdor se mu upira, tega uniči. Pravica močnega, potreba zaradi stalnosti. Palm, Blum, Hofer in drugi — zakaj so se oglašali in borili zoper njegovo oblast?!«

»Je to svoboda mišljenja?« opovrgne rdečelični. »Saj to je prav tisto, kar je bilo prej... Torej tuli z volkovi, prijatelj!«

»Ugnal si me!« prizna sloki. Na veliko Nikolajevo začudenje udarita oba nasprotnika v glasen smeh, si stisneta roko in si pomagata ogrniti plašč.

Otožno gleda Nikolaj za njima! To sta prijatelja! Rojalist in bonapartist, pa se kar razumeta. On pa nima žive duše, da bi ji zaupal in se pogovoril. Močno se stoži Nikolaju po Ljubljani, po Valentinu Vodniku, po znanih in ljubih obrazih. Zakaj je šel v ta Babilon in se zamotal v nerazrešljive zadeve drugih?

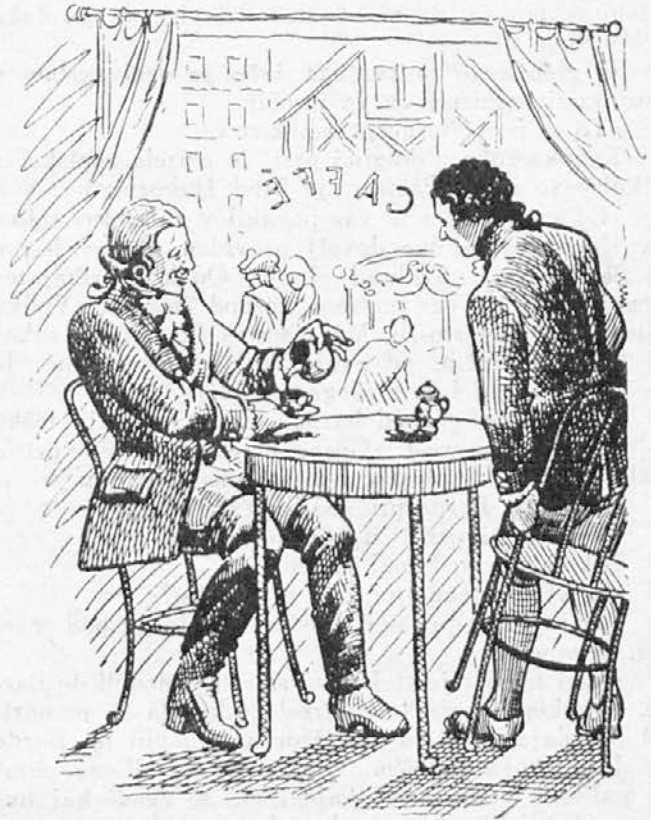
Tedaj je odprl vrata nov gost. Bliskoma je ošvignil Nikolaja s pogledom prodirnih rjavih oči, dal kavarnarju plašč in klobuk. To nikakor ni bil gost, ki bi spadal tu sem, vendar je tukaj znan, ker je prihitel kavarnar takoj k njemu in ga pozdravil posebno spoštljivo. Kavarnar je del klobuk in plašč na večramensko stojalo za obleke, tujec je obstal za hip in Nikolaj je čutil silno privlačnost do te tako sorazmerno vzrastle postave, do te plemenite glave z ostro zarisanimi gubami po obrazu, do izraza rok in kretenj, ko je naredil korak proti Nikolajevi mizici. Nikolaj je vstal: »Oprostite, gospod, sem zavzel nemara vašo mizo?«

»Ne, ne, gospod! Ostanite, mi je zelo drago,« odgovori Nikolaju prijeten glas, ki razodeva izobraženega človeka. Obleka, je presodil Nikolaj, je iz zelo finega sukna in dobrega krojača delo, čipke pod vratom so prave bruseljske, svilen telovnik sive barve

se lepo ujema s kostanjeno barvo suknjiča, visoki škornji se lepo prilegajo gibčnim nogam.

Nikolaj je bil nekoliko zmeden, dasi je bil vajen občevanja z ljudmi iz boljše družbe. Človek, ki je k njemu prisedel, in ga je morda ravno tako morila želja po prijateljstvu, je nemara tisti, ki ga pričakuje?

Novi gost si je nalil kavo in motril Nikolaja. Nasmeš mu je pomladil obraz, ko je spregovoril:

Novi gost si je nalil kavo.

»Nemara da ste si že pridobili pravico do te mize ta čas, ko mene ni bilo v Parizu. In zdaj vas motim v vaši posesti. Miza je res pripravna za opazovanje in čakanje.«

»On bo!« ugiblje Nikolaj in srce mu razbija. Rjave oči ga gledajo, kakor da bi hotele odkriti vse tajne njegove duše. Prisiljen od tega pogleda reče Nikolaj:

»Tudi jaz čakam in opazujem.«

Pozvedljivo mu odvrne sosed:

»Pa čakajva! Pravica je za vse enaka.«

Geslo! Ali je spregovoril le slučajno te besede? Nikolaj vrže kar tja: »Pravica je v katakombah.«

»Tiens!« se nasmehne Parižan. Meša po svoji skodelici in zamrmra: »Počakam vas v parku ob koncu ulice.«

Pa se zatopi v »Gazette de Paris«.

Ko je pregledal mirnodušno vse strani časopisa, pokliče kavarnarja, poravnava račun, pozdravi vljudno in gre. Kavarnar mu ogrne plašč. Spregovorita še nekaj bolj natihoma. Najbrž je naročil Parižan kavarnarju, naj opozori Nikolaja, kdaj naj gre. Kajti kmalu je prisedel kavarnar k njemu in mu rekel polglasno: »Do parka je kakih deset minut.«

Ob koncu ulice se je odprl na desno prostoren park, ob lepem vremenu igrišče otrok in kraj sestanka zaljubljenih; zdaj so se pripogibale veje lepotičnega

grmičja in drevesc pod snegom, poskrile so se ptice prezimovalke in samo zapuščen, umazan in razkuštran pes se je potikal po stezah in bezal po zasneženem listju.

Pod veliko platano je skrit za debelim deblom čakal Parižan. Nikolaju se je srce radostno razburilo v mislih, da bo zdaj izpolnjena želja umirajoče. Izročil bo zapiske v prave roke; kar koli že delajo ti prenapeteži, to ni njemu mar. Odda, pozdravi in gre. Zdelo se mu je, da se ne sme ustaviti, da ga čaka neko gorje.

Iz globokega notranjega žepa je vzel skrbno v usnje zašit zapisnik in ga izročil:

»To je poročilo gospe markize.«

Krepka roka z dolgimi prsti je prijela zapiske in Nikolajevo roko, Parižan je hitel ljubeznivo:

»Oprostite, da sem vas povabil v ta mokri salon. Pa človek ni nikdar dovolj previden. Henry baron de Barde,« se je poklonil. »In vi? Od kod prihajate? Očaran sem, da vas poznam, gospod Zasavski. Veliko uslugo ste nam storili. Moja sestra Eliza čaka tukaj že težko sporočila od svoje ljubljene sestrične. Je srečno ušla in dobila svojega moža?«

»Žal, da ne, gospod baron,« pride Nikolaju težko iz ust neugodna vest. »Gospa markiza je bila prišla težko bolna v Ljubljano, v prestolnico Ilirije in je...«

Henry de Barde prebledi, vpraša hripavo:

»Vendar ni prišlo do najhujšega?«

Nikolaj je prikimal molče.

»In kje je Jeanette? Kje je Bientot?«

»Jeanette je pri nas, kje se nahaja gospod markiz, ne vemo.«

»Mon Dieu!« je stokal na smrt prebledeli de Barde. Krepkega moža je pretreslo tako, da se je oprjel Nikolaja. Molčala sta. Morda je molil de Barde za dušo svoje sestrične. Potem se je siloma zbral in vzdihnil: »Smo sicer vajeni, da se zgodi kaj hudega, ali mislili smo, da bo uboga Godnieja srečno prišla v zavetje in počakala tam, da se izprevedri. Pojdiva, tu blizu je hotel »La Gascogne«. Do mojega doma je kos poti in sestro moram pripraviti na bridko novico.«

Nikolaj je pravil: kako je Valentin Vodnik, ravnatelj liceja v Ljubljani, sprejel poslednje naročilo umirajoče markize in jo prevedel s tolažili svete vere. Kako sta bila pri tem navzoča Nikolaj in njegova mati. Kako je Nikolajeve mati sprejela Jeanetto in kako je otrok zdaj že domač pri Zasavčevih. Kakšen lep pogreb je imela rajna, kje je njen grob in da je sam guverner počastil pogreb.

»Marmont je bil pri pogrebu?« se začudi baron. »Tedaj jo je spoznal in otroku in njenemu očetu ne preti v Iliriji nobena nevarnost. Marmont ne služi osebni, temveč deželni. Če zahteva Napoleon preveč, se mu zoperstavi. Zdi se pa, da ne bo Marmont več dolgo guverner Ilirije. Na španskem je treba izkušenega vojskovodja in na dvoru se govori o Marmontu.«

Nikolaj se prestraši: »Torej zares!... Za Ilirijo bi bila to velika škoda. Marmont pozna težave dežel, vse pregleda sam, vse prepotuje sam, preračuna sam. In rad ima Ilirce...«

»Ne plašite se preveč, dragi prijatelj,« tolaži baron, »na dvoru govorijo, da pride za vašega guvernerja maršal Bertrand. Vreden naslednik bo Marmontu.«

»Na dvoru?«

De Barde razume: »Kako hodiš ti kot izrazit rojalist na Napoleonov dvor?« Nasmehne se rahlo: »Treba se je večkrat pokazati tam, s tem odbijem vsak sum. Če hočete živeti in doseči svoj cilj, morate biti kakor kaže.«

De Barde je spremljal Nikolajevo pripovedovanje z vzkliki začudenja in hvaležnosti. Srčno je objel Nikolaja:

»Toliko ste storili za nas, da ste mi kakor davni prijatelj. Kdo drugi bi tako pomagal ubogi popotnici?«

»To je vendar naša krščanska in državljanska dolžnost,« se brani Nikolaj hvale.

De Barde se nasmehne:

»Recite raje viteška kakor državljanska dolžnost. Spravljali ste se v smrtno nevarnost.«

»Nevarnost nam nudi pravi užitek,« žari Nikolaj v drznem ponosu. »Bil sem na lovu na medvede in na volkove, napadli so me vepri. Toliko, da sem se rešil — a nikdar se nisem počutil tako dobro kakor v smrtni nevarnosti. Pa kaj so ti lovi pri nas? Rad bi lovil tigre in slone.«

»O, vi junak!« reče de Barde in obeta: »Lahko, da pojdeva midva še na tigre in slone. Najraje bi vas ne pustil več od nas. Pa kako sem brezobziren: Kako je s stroški, ki ste jih imeli? Je imela markiza kaj denarja?«

»Vsi stroški so urejeni. Denar gospe markize je varno spravljen za razpolago gospodu, kadar pride.«

De Barde strmi v Nikolajev ponosni obraz in mu stiska desnico, zagotavljajoč:

»Velik je narod, ki ima tako nesebične može. Slišal sem že od častnikov, ki so bili v Iliriji, da ga ni junaka nad Kranjcem. Pa ne samo v junaštvu, tudi v plemenitosti presegate druge narode. Ko sem vas zagledal, sem uganil, da ste iz naših novih pokrajin. Kaj tako odkritega in pristnega se dobi samo še...«

De Barde je iskal pravega izraza — Nikolaj zardi in vzraste:

»Pri nekulturnih narodih, hočete reči, kaj ne, gospod baron? Pa mi nismo narod brez omike, mi imamo svojo staro lastno kulturo.«

De Barde se opravičuje: »Pri mladih narodih, sem hotel reči.«

Nikolaj se razburja: »Tudi mlad narod nismo. Iz imen, prič in starih spisov dokazujejo naši veljavni može, da smo pradavni narod. Valentin Vodnik pravi v svojem slavonspevu Iliriji: »Od nekđaj prebival je tukaj moj rod!«

De Barde ustavi vznešeni tok Nikolajevih besed: »Pustimo te zanimive debate za kak drug dan. Krašen dečko ste!«

Za nekaj časa je premolknil kakor da premišljuje, kaj bi dejal dalje.

Nikolaj se ni oglasil, dokler ni Francoz začel znova:

»Kje stanujete? Jutri popoldne pošljem kočijo po vas. Vi morate bivati pri nas! Skupaj bova pregledovala stare spise po pariških knjižnicah in muzejih, gotovo bo tam kaj zanimivega za vas. Zdaj grem, da vam pripravim sestra stan. Nimamo razkošja pri nas, ne bojte in ne branite se, nismo še dobili svojih posestev nazaj in dajemo trgovcem pritličje v najem. Velja za jutri?«

»Velja!« stisne Nikolaj ponujeno mu roko.

De Barde pripomni: »Čudno se vam bo zdelo, da je moja sestra še doma. Zaročena je, ali njen zaročenec, baron Conchi, je emigrant, je v Crusiju na

čelu drugih emigrantov in tako bo poroka šele, ko se vrne kralj.«

Nikolaj je razumel. V glasu de Bardea je zvenelo svarilo: »Ne zaljubi se! Moja sestra je oddana, oddana plemiču.« Ti francoski plemiči in plemiči sploh mislijo še vedno, da so kaj boljšega od drugih ljudi. Glasno vzdihne: »Težko je čakanje ljubečih src.«

»Ni tako hudo, vi idealist. V naših krogih gledamo stvarno na možnostve. Rodbina izbira.«

»In je zakon srečen? Ni to razlog, da je toliko nesoglasja in stranpoti?«

De Barde gleda resno Nikolaja: »To je stvar discipline. Vi ne smete misliti, da so res Francozi razvratni in vsi zakoni polomljeni, kakor pišejo in rišejo, ker je to pripraven predmet za roman in za igro. Ravno nasprotno, prijatelj. Povprečno živi Francoz pošteno, naše ženske so dostojne in dobre in varčne gospodinje.«

Nekoliko sram je postalo Nikolaja. Tako imajo torej v francoskem plemstvu prav take nazore kakor njegova mati. Disciplina? Ne bo pravil novemu prijatelju, da se je umaknil pred materinimi ženitbenimi nakanami. Ne. Ne bo mu pravil in krepostni baronesi tudi ne, saj potem po njihovih nazorih on ni dober sin; revolucionar je, ki bi postavil rad vse na glavo. Ljube, krotke, plemiške ovčice! Stari red bi radi upostavili, red, ki se je že davna preživel... In če ga bodo upostavili in živeli zopet na račun obrtnikov in kmetov, bo zopet polom. Revolucija bo sledila revoluciji, vojna vojni in uboga dežela se ne umiri. Vse predpogoje ima Francija, da bi v njej živeli udobno vsi stanovi, vsega prideluje, vsega ima obilo. V par letih miru si opomore. Opomore si tudi Ilirija. Toda vrata Janusovega svetišča so vedno odprta. Emigranti se zbirajo v Avstriji in v Prusiji, ruski car občuduje sicer Napoleona, ne ljubi pa njegovega slavohlepja in mogočnosti. Avstriji je prepovedal imeti veliko armado, pa se vežbajo možje na tajnem, vedno pripravljeni, da operejo s svojo smrtjo sramoto.

Ves popoldan je blodil Nikolaj po ulicah. Novo znanje ga je tako prevzelo, da ni našel miru in bal se je, on, junaški Kranjec, ženske. Kaj bi ne bilo boljše, da bi se vrnil domov? Za praznike bi bil že doma. Kako bi ga bila mati vesela! Res je ta baron ljubezniv in vzljubil ga je na prvi pogled, toda člen je stare plemiške rodbine in človek starih nazorov. Kako naj shaja ž njim? In če gre k njim, k de Bardeovim, se ne bo mogel gibati prosto.

Malo in slabo je spal tisto noč. Kar je dobil spanca, so ga motile hude sanje. Mati, Metka, gozd, poln mrjascev, narastla Sava, odurne ženske iz revolucije, ki so nosile krvavo glavo grofice Lamballe, kraljičine zaupnice — vse se je mešalo okoli njega, da se je prebudil ves poten in izmučen in ni se mogel znajti. Domov pojde! sklene trdno in pospravi vse v kovčeg, pokliče gospodinjo, plača in odpove. Gre, da bi poklical izvoščka — pa sreča na stopnicah slugo v temnomodri livreji, ki ga pozdravi in vpraša, če gre prav. In tako se je peljal Nikolaj namesto domov v — dom de Bardejevih.

Imenitno se je peljal. Kočijaž in sluga na kozlu. Dan jasen in mrzel. Šipe po oknih zamrznjene. Ljudje, veselo razpoloženi, pozdravljajo drug drugega z nedolžno šalo.

Tudi Nikolaj je veder. Strahove noči je pregnal dan. Namara da ga je tlačila ponoči môra ali mu je

pil kri volkodlak. Kako smešen je vendar! Saj bo kmalu tak kakor stare ženske. Smejala bi se Ljubljana, smejale Črnuče, smejali bi se domači posli, smejal bi se njegov krog, ko bi jim Vodnik hudomušno pravil, da je Nikolaj kakor tisti Jurček, ki je čepel doma za pečjo tačas, ko so se domači jokali, kje da je že v tuji neznani deželi.

Mimo nizkih hiš ulice de Mur, mimo parka, mimo palač in trgovin v ulici St. Honoré. Kočija se ustavi pred visoko zgradbo, ki je prezidana iz sloga v slog kdo ve že kolikokrat, vendar se vidi, da ji je hotel dati popravljalec sedaj veljavno empir-obliko. Velika vhodna vrata, krasno izdelana iz hrastovega lesa, imajo še zaseke sekir.

Nikolaj stopi v prostorno vežo, zagleda lepo stopnišče in ob njem par kipov brez rok. Ni utegnil pogledati stebriče oporišča. Zablščalo se mu je in kri mu je zavrela k srcu.

Na stopnišču je stala mlada dama. Visoka in vitka, kakor utelešena boginja lepote. Njeno obličje se je zdelo Nikolaju kakor izklesano, polti ni še videl tako prozorne in bele, oči tako velikih in črnih žametastih, obrvi ne tako tenkih in vsločenih. In trepalnice, kako so dolge! Mehki, črni lasje so ji valovili v neprijetnih kodrih nad čelom in po vratu, ki se je bleščal iz gub modrobarvne obleke iz toplega beža. Krznen ovratnik ji je pokrival rame. Če je imela noge, ni zapazil Nikolaj v svoji zmedenosti, videl pa je uprte tiste čudovite oči vase. Težko, kakor da je ulit iz svinca, je stopil na stopnice in se nerodno poklonil. Glas, ki se mu je ukradel sladko v uho in srce, je dejal:

»Bodite dobrodošli, gospod! Težko vas čakam...«
V glasu in v očeh so trepetale solze.

7.

»Lastovke se vračajo!«

Gre vrisk otrok od Pisanih vrat do Blatne vasi. Vse se ustavlja, vse spremlja z očmi oblaček migajočih perutničic in škarjic, vse ugiblje, kakšno srečo nam prinašajo letos ljube varuhinje domov?

Sreča gospodar gospodarja: »Lastovke!... Midva sva se pa postarala. Vojna in vojna!... Če neha v enem kraju, grozi v drugem in menjajo se gospodarji na tvoji lastni zemlji. Kot lastovke se ti pritepo odkod. Kje ste leta v pokoju? Mirna leta preč ste preč! Zdaj od žolda in poboja, drugega ne slišiš več.«

Gledajo dekleta lastovke: »Bo poroka, ptičice? Se vrne letos? Odide letos?«

Trikrat v krogu se zasučejo lastovke nad gradom. Kakor da iščejo smer, zamahnejo s krilci in zafrfotajo na vse strani mesta. In »vide-vit«, »vide-vit« pozdravljata po dve in dve svoja stara gnezda.

Več pevčkov se spusti na Figabirtovo dvorišče. Čader, umazano-siv pes, miga z repom, poškili staremu mačku Belcu: »Glej jih! Kmalu homo imeli mladiče in če boš lazil za njimi, dobiš od hlapca z brezovko.« Zeleno pogleda maček Čadra, ki ga spominja neljubih dogodkov, in šapne po vrabcu, ki se je tako zagledal v lastovke, da ne sluti nevarnosti.

Vrabcem odfrči. Nekaj peres ostane mačku v taci. Čader se mu roga: »Je kaj slastno vrabčevo meso?«

Vrabcem se zberejo, se kregajo na mačka ter zmerjajo lastovke: »Spet nam bodo jemale potepenke zrnje izpod kljuna. Kdo pa je tukaj gospodar? Potepenke, ki izginejo, ko začne pihati mrzlo, ali mi vrabci, ki ostanemo dvorišču zvesti?«

Metka sedi s pletenjem na vratih, lice ji žari od pričakovanja: vrnile so se lastovke...

Vrabci čivkajo in zmerjajo, lastovke ščebetajo, hlapci in vozniki izpregajo in vpregajo, poslušajoč kreg živali. Domači hlapec Jošt pljune: »Tako je med živalmi kakor med ljudmi. Sama fovšarija. Če streseš par zrn ovsa, ti priletijo kure in vrabci in vse kavsa in se ravsa. Če bi fovšija gorela, ne bi bilo treba drv in vse nesrečne vojne bi ne bilo, ki hoče le drug drugemu vzeti dežele iz kljuna. Potem zaženejo cesarji hud vojskin hrup kakor naši vrabci.«

»Prav imaš, Jošt,« pravi mlad rdečeličen voznik in pomakne svojo polhovko na levo uho. »Prišla je preljuba zelena pomlad... Lovili bodo fante. Cesar bo poslal listke. Jaz sem špitalski otrok, nimam nikogar. Pobasali me bodo — če jim ne uidem v gore.«

»Eh!« pljune stari Jošt. »Kaj bi v gorah? Ne veš, kako pojejo o Francetu iz Štepanje vasi, ki se je skrival v gorah: K maši je zvonilo, on pa je v gozdu bil. Kakor zver se je potikal in naveličal in se javil: Če me tudi takoj ustrelijo...«

»Hm!« naredi mladi voznik. »To je bilo še za prejšnjega cesarja. Zakaj naj stojim na francoski granici, zakaj naj umrjem za Francoze? Raje naredim kakor samostanski hlapec, ki je služil pri avguštincih in se je pregrešil zoper samostanske postave.«

»Vem, vem,« se brani Jošt. »Kolikokrat sem jo že slišal: Ravno v adventni šmarni dan sem bil skoraj s kloštra djan. Tak je rekel sam prelat: Ti boš moral bit soldat. Ko je drugo pošto zvedel, jo je hitro s kloštra zmedel. Na špitalsko ulico, smuk skozi poljska vrata. Pri Devici Mariji v Polju bi bil lahko ostal, pa je tekel v šembisko vas.«

»In je šel na sinje morje, kjer je ribice lovil in biričem osle molil,« konča mladi voznik zadovoljno. »Tako naredim tudi jaz. Noč bo vzela marsikaterega fanta. Poglej, Jošt, lastovke si bodo popravile gnezdo in gojile mladi rod...«

Z velba ob vogalu Permergarske ulice pozdravljajo lastovke oči kakor lanov cvet. Metka Črnučeva stoji s svojim pletenjem na vratih, lice ji žari od pričakovanja: vrnile so se lastovke. Pomlad nasuje zelenja in cvetja. Šumi Ljubljana, teče Sava. Prelep je svet pod planinami. Vrne se Nikolaj. Saj ni nikjer na svetu tako lepo kakor doma. In pogrešajo ga. Začne se delo. Brat gospodar mu je pisal.

»Študirat je šel,« pravi hišna Mana, ki se oglasi vselej, ko pride v mesto. Teta Liza se smeji za njo: »Študirat? Nikolaj je študiral zadosti. Lahko dobi vsak čas službo. Pa on ni za službo med zidovi. Vajen je potovati in jezdit vse dni. Muhe so ga gnale v Pariz, kakor svoj čas Žibertovega gospoda v samostan. V Pariz je šel, da se reši njemu neljube ženitve. Siskarca se je poročila.«

»Da.« Premišljuje Metka. Poročila se je. Še povabili so Zasavčeve na svatbo. Da jim pokažejo, da jim ni nič za Nikolaja.

Pariz pa je mesto lepih grešnic... Kaj če omreži katera Nikolaja? Pariz je kraj, kjer so najlepše Francozinje in se steka lepota vsega sveta. Tam so velika gledišča, kjer se poje in igra, so vseh vrst zabavišča. In povsod lovijo mlade, neizkušene fante iz province.

Dva Francoza prihajata in pozdravljata: »Bon jour mademoiselle!« Metka pokima resno in se umakne. Kaj se norčujeta? Ve da ni gospodična in Ljubljanka ne bi imenoval kmečkega dekleta tako. Pa to bi samo rado »parliralo« in se zabavalo. Prav nič ni Metki do takih dangub.

Plete Metka in premišljuje. Rešila se je desnega razbojnika.

Pogum, da se je uprla staršem, ji je dal Nikolaj. Zdaj pa ne vprašuje za njo. Morda ga obvešča Žibertov gospod o vsem, kar se godi doma? Pa bi vendar poslal kak pozdrav...

Tudi domov piše prav redkoma. Mati je vznemirjena. Pariz je žrelo, ki požira ljudi. Kako hitro pride pri mladih gospodih do prerekanja in do dvoboja. Plemič bi se prav za prav ne smel bít z nplemičem, pa zgodi se tudi to, pretepa se pa vsak Francoz rad in ima zmeraj rad besedo 'honneur' na jeziku.

Metka premišljuje: Kako bridko je bilo iti iz rojstne hiše brez blagoslova in brez slovesa. Sram jo je bilo. Pa teta Liza je tako uravnala in uredila, kakor da ni bilo nikakega prepira. Ljudje ne vedo, torej ne govori in ne vprašujejo.

Teško je bilo privaditi se v mestu. Tam širok razgled, delo na vrtu in na polju, čist zrak in mir. Tukaj zatesnuje zidovje oči. Iz zidov in tal puhti nevšečni vonj, ki ti stiska pljuča. Delo se vrti po mračni kuhinji, dveh malih sob in oboka. Pleti, prodajaj! Pregovarjaj se z nevšečnimi ženskami, brani se vsiljivih moških. Miru ni! Ves dan drdrajo visoko naloženi tovorni vozovi, kočije, lojternice, karete, cize, kariole. Vojaki korakajo, da se trese hiša, drvijo jezdeci, ženejo živino, kričijo in se prepirajo. Iz bolnišnice prihaja hud duh. Večkrat se prikažejo nosilci in odnesejo mrliča in te opominjajo: kratko je tuzemsko trpljenje...

Da. Večkrat se je stožilo Metki po prejšnjem domu. Po sestricah. Vendar bi ne hotela več nazaj. Tu, kjer

jo ne krega venomer mati in je ne ošteva oče, tu se šele razvija njena samobitnost. Teta je ne pusti pre-mišljevat. „Delo je zdravilo,“ pravi.

Dan mine hitro. Prva dva meseca je hodila k Ur-šulinkam, učila se je klekljanja, francoskega in nem-škega jezika. Italijansko se uči sama. Teta pravi, da mora znati več jezikov, kdor hoče trgovati. Teta ima kdo ve kakšne namene, hoče nemara razširiti trgovino, kupovati volno na veliko? „Pozneje,“ pravi teta, „saj zdaj ne morem dobiti blaga.“

Na vratih velba visijo jope in kape, rokavice in nogavice, majce in avbe, mošnje in pasovi. Vse iz do-mače presukane in pobarvane volne, v velbu so zaboji in škatle z volno in pleteno roko, na široki polici je košek s tulci za šivanke, tulci za pletilke, so koščene, dolge in kratke igle, lepo izdelana držalca, ki jih za-takne pletilja za pas, da vtakne vanje pri pletenju pletilko, so hišni koški za klobčiče. Veliko motovilo z razvešeno štreno čaka, da ga zaobrbe urna roka — vse te kliče k delu, vse ti podi mračne spomine.

Majhna kuhinja je vsa črna okoli mape; kadar je dimnik muhast, ti vrže dim v oči, ga podi po sobi in v velb. Pa je le prijetno, če razpihaš zjutraj žerjavico izpod pepela, naložiš polenca in pristaviš lončke. Po vodo je treba na Figabirtovo dvorišče. Metko veseli čist škaf, obit z medenimi obroči, z vžganimi ključi na dnu, ki vzamejo vodi škodljivost in morajo biti pri žganju položeni navzkriž.

In kakšno veselje ima Metka, ko pospravlja v sobi, rahlja s koruznim ličjem napolnjene vrečnice, stresa blazine in pokriva vse z okvirjem, po njem pa razpne zagrinjalo iz tenkega platna. Na nizki omari jo veseli bridka martra, svečnika na tri roglje, lončki in lončici z zlatimi robi in velikimi cvetlicami, stoli z visokim naslanjalom, miza z vsločenimi nogami, nova podoba Marije z Brezij, kakor jo je naslikal ubogi Layer, ki so ga zaprli Francozi, ker je ponarejal denar — vse, vsaka malenkost, še sirkova metla za stanovanje in brezova za pločnik jo navdaja z veseljem.

Ko je tako oproščena tesnobe, ki jo je morila doma, kaže zdaj Metka, da je podedovala bistroumnost in je-zičnost svoje tete. Zna zasekati in odsekati z besedo. In zapeti! Nizki obok ne zmaga njenega glasu. Na cesti se ustavljajo in poslušajo. Žibertov gospod pravi, da bi lahko nastopila v gledišču in bi zapela kakšno do-mačo pesmico, ki so Francozom tako všeč. In neki gospod iz Trsta je hotel, naj gre ž njim, da bo postala slavna pevka. A teta je rekla:

»Ne! Ne v te hudičeve zanke, ne v hiše pohujšanja! Hodi pet v šenklaž in k svetemu Jožefu, če ti je dal Bog lep glas. Poj njemu v slavo!«

»Ali teta,« ji je ugovarjala. »Saj pojejo v gledišču odlične gospe, zato bi ne bilo nič slabega...«

Mislila je Metka, kako bi bilo, če bi bilo njeno ime natisnjeno na gledaliških listih. In bi bral Nikolaj in bi jo slišal petil!...

Teta ji je presekala besedo: »Odlična gospa bo ostala odlična, tudi če poje na gledališkem odru. In če misli kdo kaj slabega o njej, ne bo graje izrekel, ker je odlična gospa. Če se pa izpostavi revno dekle, ji bodo rekli komedijanterica, danguba in še kaj drugega. In moški si bodo upali bliže.«

Pokanje biča prebudi Metko iz misli. Nasmehne se mlademu vozniku, mu postreže s šivankami in ga vpraša, zakaj je tako žalosten. Špitalski otrok odgovori:

»Kaj ne bom žalosten, saj se mi godi kakor Jezusu. Ko je Marija prosila zanj, so jo Judje zaničevali:

„Vsak človek kakšno zlahoto ima, samo Jezus in Marija je nimata.“

Nič ne vem, od kod sem. Nikdo se ne poteguje zame. Kakor kamen na cesti sem, vsaka noga sune vanj. Kamor pogledam, ne vidim drugega, kakor straš-ne reči, svet ti preti in hudič se ti reži, pomoči ni-kjer ni.«

»Nikar! Nikar!« tolaži Metka. »Poglej lastovke, kako so prišle preko morja. Kdor skrbi za ptičke, skrbi še bolj za človeka in za dušo...«

»Lastovkam,« kima fant, »ni treba k vojakom. Ves ledik stan bodo zdaj pobrali. Oženiti se ne morem, ker mi ne bo dala nobena mati svoje hčere — umrl bom kdove kje ali pa pridem ves pohabljen nazaj.«

Metko zaboli srce. Ko pride pohabljen, kdo ga bo preskrboval? Včasih je bil cesarski špital, v njem je bilo preskrbljeno za dvanajst mož. Meščanski špital je tudi prehranil kakega za delo nezmožnega, bile so po vaseh in mestih pobožne bratovščine in družbe. Fran-cozi so odpravili vse to in zaplenili denar. Zdaj snujejo neko splošno dobrodelno društvo, pa stvar ne gre na-prej, ljudje žalujejo za svojimi bratovščinami in ni-majo zaupanja v novotarije. In če bi ga tudi imeli: kje naj vzamejo denar?

Spet se zamisli Metka ob klepetanju igel: vse, kar ni ožejeno, mora iti. Nikolaja je rešilo to, ker je kupčeval za armado. In zdaj? Prijatelje ima in sorod-nike, ubogi špitalski otrok jih pa nima.

Nikolaj! Neki dan sredi zime se je ustavila Zasav-čeva kočija in Zasavka je vprašala po Lizi. Metka se je prestrašila. Teta je peljala gosta v sobo. Govorili sta potihoma, vendar je razumela Metka, da je prišla pošta s Hrvaškega. Da je Netin oče na varnem na po-sestvu grofa Oršiča in da pride na spomlad domov. A ves pogovor se je sukaj bolj okoli Nikolaja. Zakaj ni maral one iz Siska? Ali je govoril večkrat z Metko? Ali piše kaj? Domov piše silno malo, in takrat po-vprašuje bolj po Neti kakor po domačih. Zdi se, da je naletel na Netine sorodnike. Seveda ne more pisati odkrito, lahko da tudi odpirajo pismo. Nekaj ni v redu. Kaj študira in, če študira, ne pove. Mati mu je pisala, da naj se vrne domov.

Ko je odhajala Zasavka, se je nasmehnila Metki: »Vse držiš lepo v redu, dekle.«

Dobro ji je dela ta beseda. Zasavka ni več tista po-nosna posestnica. Postarala se je. Gube ji preprezajo lise in sivi lasje se kradejo med črne. Nikolaj! Globoko si ranil materino srce.

Rokavice in jopiči na vratih velba se zazibljejo. Lepo nakodrana v šolničkih in panteljcih pozdravi hiš-na Mana: »Kako ti je, Metka, duša draga?«

Metka zardi. Ravno je mislila na Zasavčeve... Lovi zanko, ki ji je ušla, in odgovarja:

»Dobro zate, Mana,« več ni treba govoriti Metki.

Mana hiti, da ji strese hitro vse iz torbe: »Gospo-dinja bi rada prav tanke, bele volne za Neto. Dobila bo jopico in avbico. No, saj ne vedo več, kaj bi nare-dile za otroka, v kovčegu pa žro molji njene svilene oblekce. Pa je res srčkan ta parkeljček. Zdaj ne vprašuje več po materi, govori samo po naše. Pa je bil Žibertov gospod hud, da morajo ž njo tudi francosko govoriti, kajti sramota bi bila, če bi ne znala Neta svojega jezika, kadar pride kdo po njo. Zdaj govorita z Jankom po francosko, kakor pač zna Janko. In res! Zadnjič ti pride neki človek, oblečen kakor so hrvatski kmetje, in vpraša po gospodinji. Pravi, da naj pogle-

dam, če ima verižico in medaljon. Gospodinja pa hitro, naj ga peljem v obednico in pripeljem Neto. Govoril je mož bolj slabo hrvaško. Po njegovem zadržanju in besedi bi mislila, da je kak žlahtni gospod. Pa saj se nosijo na Hrvaškem tudi plemiči po hrvaško.«

»Je ostal tam?« seže Metka v besedo.

»Dva dni!« reče ogorčeno Mana. »Dali so mu lepo sobo za goste in posteljo je mlada sama pogrnila z boljšimi rjuhami. Ves čas je bila Neta pri njem in Janko seveda tudi, kajti kjer je Neta, je tudi Janko. To bo še parček! Hrvaški kmet je govoril z Neto gladko francosko. Odpeljali so ga s kočijo. Gospodar ga je spremil. Veš, tako všeč mu je bilo pri nas, da je imel kar solzne oči pri odhodu in Neto je pokrižal in poljubil, otrokom je dal pa za pomaranče.«

»In tebi? Je kaj padlo?«

»Padlo, padlo!« se smeji Mana z vsem okroglim obrazom in pokaže novce za deset frankov.

Mana odide z volno, Metka premišljuje, kaj bi bil gospod, ki je prišel oblečen po hrvaško? Morda kakšen rokovnjač? Ti se oblečejo na vse načine, da prevarijo svet. Kaj pa — če bi? Saj je poslala Liza v adventu neke pošte po tistem šteklačarju ...

Nezadovoljno gleda Metka, kako izginja Mana na Figabirtovo dvorišče. Prisedla bo na kak voz. Nič ni omenila Nikolaja, a Metka ni hotela vprašati zanj.

Pa se oglasi Žibertov gospod. On ni tako prekanjen kakor Mana. Prišel je povprašat teto Lizo, kakšno inačico imajo tu in tam za to in ono besedo. Težave so, da pravijo eni fižolu grah in pesi runkla. Gadov koren ima celo kopo imen. Dobro, da je latinsko večinoma samo eno. Našim rastlinoslovcem da dela velike preglavice, ker imenujejo ljudje v enem kraju strupeno rastlino z imenom, ki ga ima v drugem kraju zdravilna roža.

Take so poleg šole skrbi Žibertovega gospoda ravnatelja Vodnika. In stari ajdovski kamni. Zato ne opazi, če ga vprašuješ po Zasavčevih. Samo včasih te pogleda bistro in nasmeh se mu ziblje na ustih.

Kupovalci prihajajo. Zahtevajo. Ogledujejo. Otipavajo volno. Se zgražajo nad cenami. Ne razumejo, da požirajo hudi časi živino in je manj ovac in manj volne. In ta je dražja.

Prihajajo berači. Bolj pogostoma kakor kupci. Hromi Jože izpod št. Jošta bi rad predel svojo štreno. Krumpasta in krofasta Miconna iz Lip nad Vrhniko bi naštel celotne litanije svoje bede in trpljenja. In drugi. Metka jih odpravlja na kratko. Ne posluša ne molitvic ne pesmi ne kletvic.

Slednjič pride teta Liza. Vsa upehana od govorenja in od teže novic, ki jih je nabrala poln koš. Nesla je naročene nogavice v semenišče, kjer biva zdaj škof, odkar je zasedel guverner škofijo. Nogavice so bile za zgovornega starega kanonika.

Pred škofijo je bilo kar črno kočij in konj. Težko si se priril ob zidu do stolnice. Guverner je povabil svoje ljubljanske prijatelje in okoliško plemstvo v Goričane.

Saj veš, da je daroval Napoleon guvernerju blejsko in škofjeloško graščino. In Goričane. Škof je dobil zato graščino v Mekinjah. In se vozijo, zabavajo in se prilizujejo... Drugod pa taka revščina! Naš sosed prior Faustus je tožil kanoniku, da je dobil povelje od dunajskega provinciala: kloster naj da čez. On se je pa dogovoril z vsemi svojimi sobratmi, da ostane v Iliriji. Tako bodo imeli veliko komisijo, ki bo prereševala stanje klostra, mogoče bo potem vlada kaj

pomagala. Saj so vendar preskrbeli tukaj dosti ranjenec. Oh! Kaj je bilo včasih pri sv. Jožefu! Za velike praznike je šla vsa mestna gosposka sem k opravi. Odkar je špital, pa gre vse navzdol. Koliko se je molilo pri sv. Jožefu! Zdaj so pa nemara tudi svetniki oglušeli...«

»Rečem ti, Metka, Bog nas kaznuje, pa nas bo še bolj zavoljo prešernosti v noši, nemarnosti v molitvi in prepovedanih in opuščeni božjih poti. Ko sem bila v tvojih letih, Metka, smo romali in romali na Dobrovo, k Sv. Krvi, k Sv. Joštu, na Sveto goro, na Višarje, na Trsat, k Sv. Hemi, k Sv. Luciji in Sv. Primožu. Še v Kelmorajni so se prejšnje čase podajali. Pa smo se postili in peli litanije in prejeli svete zakramente. In Bog nam je preložil težave.

Vidiš tam kužno znamenje? Za grehe in hudobije je prišel nad nas črn pomor. Smrt je kar kosila. Takrat je bilo, ko so pri svetem Jakobu zmeraj zvonili in pri svetem Krištofu zmeraj kopali...«

Metka se že boji, da bo naštel teta spet vse dogodke kužnih časov. Zato pokaže na znamenje, spomin smrti in reče samo:

»Lastovke so se vrnile, teta!«

8.

Veliko starih gradov in veliko palač je že videl Nikolaj. Pa nobeden tistih gradov, nobena dunajska ali benečanska palača ni prevzela Nikolaja tako, kakor ga je dom de Bardéjevih. Ne da bi bilo kaj posebnega na poslopju, ki je bilo zmes slogov in se je skušalo prilagoditi s svojim licem času, drvečem mimo njega. To, kar je prevzelo Nikolaja najbolj, je senca nekdanjega razkošja. Prej je vodilo lepo zavito stopnišče po vseh nadstropjih, po mostiških so stali kipi rimskih malikov, cvetoča drevesca, mramorni tlak je bil pokrit s preprogami, stene pa živo poslikane.

Zdaj pada omet na razpokan tlak, kipi so brez glav in rok, Diana je izgubila svoj lok in Proserpina svoj košek. Oboji sten po sobah so razpadali, zagrinjala so pobledela, preproge preluknjane. Pohištvo, fotelji, divani in sofe, vse kaže rebra. Perilo je prešito in zakrpano. Pozlačeni okvirji slik so okrušeni in zatemneli. Zmagoviti vojvodi, cerkveni knezi in lepe pastirice gledajo začudeno v spremenjeno okolico. Po sobah manjkajo kosi pohištva — so šli pač k stari-narju. V salonu stoji še na kaminu — krasna ura na alabastrovih stebričih in par srebrnih svečnikov na tri roglje. Na steni visi poleg slike nekega junaškega de Bardeja sablja z ročajem, posutim z drobnimi dragulji. Posodje na mizi ni ubrano, noge miz šepajo. Hodniki so zaprti, ker je oddano pritličje, drugo nadstropje in podstrešje v najem. Kjer je prej postajalo krdelo slug v ličnih livrejah, hodi zdaj samo stari André, spodaj v kuhinji je stara kuharica z dekletom, ki je hišna in kuharičina pomočnica obenem. Kočijaž pomaga Andréju pri snaženju, prinaša vodo iz vodnjaka na dvorišču in prinaša v kuhinjo drva. Če je treba zaradi lepšega dveh na kozlu, obleče trgovčev hlapec ponošeno livrejo in se zabava, ker se vozi po Parizu. Koliko lenuharjenja je bilo včasih po teh plemiških domovih!

Po vsej hiši se je vlekel duh po rožnem olju — kdo ve pred kolikimi leti je poškopila kakšna teh napudranolasih baronic salon s kapljo dragocene diševine. Ta duh se zdaj meša z vonjem iz trgovčevih shramb, z duhom hleva, greznice in kuhinje.

Nikolaj zapazi, da ni tako čisto, kakor pri njih doma. To bi pogledala njegova mati, če bi se nabiral po kotih prah in bi lazile različne drobnice pod preprogami in se ne bi svetila vsa posoda v kuhinji! Velike bakrene kozice, kotli in kotlički se svetijo doma kakor rdeče zlato.

De Barde je pokazal Nikolaju veliko dvorano, natrpano z zavitki in zaboji:

»Tukaj smo imeli veselice, gorelo je po sto voščenk in plamen se je odbijal v velikih lustrah. Zdaj je to trgovčevo skladišče. Kaj hočemo? Plača mi prilično najemnino. Pa pride čas, ko bom vrgel to kramo ven, prenovil hišo in spet sprejemal ude starega francoskega plemstva.«

Pokazal mu je slonokoščeno šatuljo, delo velike umetniške vrednosti. V njej so bile verižice, zaponke, uhani, naveski, igle, zapestnice — vse starinsko, z briljanti in biseri vred in je imelo posebne vrednosti.

»To so dragulji naše rodbine. Nosile so jih moje babice, kadar so bile povabljene k slavnostim na kraljevi dvor.«

Da je bil kdo sprejet na kraljev dvor, je moral navesti svoje plemenite prednike vsaj za štiri sto let nazaj. Nikolaju se je smešno zdelo prizadevanje, da loviš senco prošlosti.

Kot pravi Kranjec in trgovec se je vprašal, s čim vzdržuje de Barde senco nekdanjega bogastva. Najemnina nese toliko, da bi shajal ob zelo skromnem načinu življenja. Baron pa je hodil po navadi Parižanov mnogo po luksuznih hotelih in kavarnah, obiskoval gledišča in opere, poznal igralce, pisatelje in bančne mogotce. Ni imel posestva na kmetih, treba je bilo kupovati živež za šest oseb.

Nikolaj je vedel, da živi mnogo oseb v Parizu — pa tudi drugod, sijajno, ne da bi si mogel svet razložiti od česa? To so večinoma agenti kake tuje vlade. Saj je marsikakšen državnik na Nemškem podprt od francoske vlade. Zoprna misel. Prav ima Napoleon, da ne zaupa nikomur in da ima lastno tajno policijo, ki nadzoruje državno. Kaj je neki s tistimi zapiski? Prvi dan po njegovem prihodu ni mogla baronesa dovolj izpraševati po svoji sestrični. Potem ni govorila več o njej. Baron ni omenil, kaj je ukrenil zaradi zapiskov. Prokleta francoska gladkost! Raje govori Nikolaj s kmeti na Hrvaškem.

Parkrat je bil Nikolaj na obedu pri de Bardejevih. Očarala ga je ljubeznivost brata in lepota sestre. Sicer ga je vodil de Barde v razkošne hotele in kavarne, nikdar pa ni omenil preproste kavarne v ulici St. Denis. Seznanjal je Nikolaja z diplomati, igralci in pisatelji, z damami in demimondkami. Pravil je vsem, da je prišel Nikolaj študirat v Pariz, ker bo napisal veliko delo. O čem? To je skrivnost mojega mladega prijatelja. Kar je skrivnostno, vleče. Nikolaja je vabilo vse. Ostal je trezen in priseben. Moral je računati s svojim denarjem in se ni smel zavesti v pustolovščine. Zdelo se mu je, da pazi de Barde na njegove besede in pota. Morda se boji, da bi kaj izdal?

Nikolaju je postalo neprijetno. Najrajši bi bil šel nazaj v svoje prejšnje stanovanje. Pa baronesa se je ustrašila, ko je to omenil, in mu je zagotavljala, kako silno ljubo jim je, da je pri njih, in da bi bil njen brat užaljen, ko bi odšel. Ostal je. Želel je samo, da se ogleduje zdaj in ne dela de Bardu ovir.

Po gostilnah, slabših in boljših, spoznaš lahko razmere in navade kraja. Nikolaja je zanimalo, kako se hrani preprosto ljudstvo. Na trgih je videl potujoča

ognjišča, kjer dobiš za dva 'sousa' krožnik prežganke in krožnik pečenega krompirja. Videl je, da hodijo delavci najrajši v gargote, kamor jih vabi napis: »À quatre sous le plat, il le faut voir pour le croire.«

Nikolaj je opazoval in zapazil, da se hranijo delavci dobro. Zjutraj juha, ob dveh popoldan juha, meso in prikuha, kanon vina. Zvečer zopet juha, meso in kaj poleg. Govoril je z njimi in spoznal, da se prav nič ne ogrevajo za 'ancien regime'. Za delo jim je in zaslužek, politika jim ni mar. So dobrodušni, mirni ljudje, dokler jih kdo ne nahujška in dokler zasluži toliko, da živijo po svoji navadi. Pravili so Nikolaju, da porabi taka gargot po sto vedrov vode na dan in da plačuje po petnajst sto frankov na leto vodonosc. Podjetnik da zasluži toliko, da se umakne že po desetih letih drugemu. Gargot v rue de St. Martin da porabi po dva vola na dan. To je Pariz... Nikolaj je primerjal hrano, ki jo ima ljudstvo na Kranjskem, po Hrvaškem in drugje po Iliriji in priznal sam sebi, da živi francoski delavec boljše od kranjskega kmeta. Pogledal je tudi malo bolj gospodke Cuisines bourgeoises, Rotisseneje, kjer dobiš pečeno perutnino, ribe, krompir. Tu kupiš lahko poljubni kos in neseš na dom. V Traiteur so mize lepo pokrite, posodje je srebrno, dobiš časopis, se lahko pogledaš v zrcalu, ješ à la carte, streže ti garson. Sem prihaja mnogo gostov iz province, sami boljši ljudje.

Druge vrste gostiln, tako imenovani restavuranti, dajejo kosilo za štirideset sousov. Štiri sklede, kruh, vino in sir. Tu so lepe dvorane, bronasti svečniki, svilen zagrinjala, elegantne dame; v nekaterih restavurantih je kosilo cenejše in dobi se celo za osemnajst sousov, dočim plačaš pri Borrolu po petnajst frankov.

Na takšnem, vsakemu Kranjcu prijetnem raziskovanju je seveda naletel tudi na različne neprijetnosti. Tako se mu pridruži v restavurantu dostojen starejši gospod, graja jed in način serviranja in vabi Nikolaja, naj pride drugi dan k njim, kjer so sami domači in sprejmejo le kakega dostojnega penzionerja. Nikolaja premoti radovednost. Bila jih je tam res sama ljubeznivost. Starejši gospod ga seznanja z dvema mladima in z 'domačo' hčerko, bujno vzrastlo žensko, ki je imela oči in lase kakor oglje. Ni bila nič kaj preveč zavita okrog vratu in ne preveč sramežljiva. Sedela je tik ob Nikolaju in se zadevala vanj. Jedi so bile res dobre in vino močno. Nikolaj je pil zmerno in čakal, kaj pride. Res. Po desertu pravi starejši gospod: »Za poslastico vrzimo enkrat karte« in potegne karte iz žepa. Nikolaj vidi, kako vzpodbujajo moški s pogledom žarnooko, naj sili v Nikolaja; razume, da je prišel v roke obiralcem in da bo odšel suh, če se ne ubrani. Ko se mu debeluška zapeljivo nasmehne, vrže dva franka na mizo, plane po klobuk in plašč in zbeži. Pri vratih ga dohiti starejši gospod in se čudi — Nikolaj ga sune od vrat, odklene in gre.

»Lahko bi bili izginili brez sledu,« je pokaral stari André Nikolaja. »Kaj pa vtikate svoj nos povsod?«

Drugi krat je zavil Nikolaj, gredeč od opere, v stransko ulico in prišel v prekrizje tesnih, slabo razsvetljenih uličic. Iz hiše ob razkrižju je udarjala svetloba in pijani glasovi. Nikolaj je hotel vprašati za pot. Vidi pa tako zanimive obraze, da se vsede k prvi mizi. Vsa tista drhal razcapanih in umazanih moških umolkne in ga sumljivo ogleduje. Ženska s privihanim krilom, s katerega je kapalo od maščobe, pride iz dima ob ognjišču in vpraša v nekem čudnem žargonu, kaj hoče. Nikolaj pokaže na vino. Ne upa se pa piti iz umazane

Nikolaj potegne sabljo, sune na desno in levo...

majolike. Sliši, kako se pogovarjajo, da je brzkone kak „muš“ in da bi bilo dobro ohladiti ga in zvleči v jarek. Nikolaj plača, gre in se stisne v temen kot. Kmalu se vsuje iz beznice tropa divjih prikazni, se ozirajo in vderejo po uličici.

Nikolaj krene v nasprotno smer. Tam sreča sumljive postave, ki ga ustavijo: »He, državljan, daš za vino?«

Navalijo nanj. Nikolaj potegne sabljo, sune na desno, na levo — pot je prosta. Žvenket in krik privabita nekega moža. Ta pokaže Nikolaju pot iz zagate in strese glavo: »Tujec, ki se predrzne ponoči v ta kraj.«

Nikolaj se spomni, v koliko takih nevarnosti je že zašel na Dunaju, ko je stikal sam po zapuščenih ulicah; na Hrvaškem, ko so ga zasledovali roparji; na Madžarskem, ko je jezdil sam po pusti in srečaval divje čikoše. Vselej je imel po prestani nevarnosti čut zadoščenja in samozavesti.

De Barde mu je svetoval: »Če hočete dobiti sliko revolucije, berite časopise tistega časa.«

Nikolaj je presedel več dni v knjižnici Napoleono-ve univerze, prebiral »Gazette de France«, najstarejši francoski časopis, ki je vzdržal z malimi presledki tudi med revolucijo, »Journal de Paris«, ki je začel izhajati v že burni dobi leta 1777, Maratov »Ami de peuple«, Hébertov »Père Duchesne«, Brunov »Journal de la cour et de la viltè«. Coltiereve »Actes des apôtres«, Condorzetovo »Chronique de Paris«, Frézonov »L'ora-teur de peuple«, »Ami du roi«, »Journal du soir« in dr.

Pred revolucijo niso smeli časopisi svobodno poročati in so bili francoski časniki bolj utesnjeni, kakor angleški in nemški.

Po revoluciji so se razmahnilo časopisi, mesto plačanih pisarjev so zavzeli izobraženi in spoštovani možje. V ognjevitih člankih so kazali na gospodarstvo, ki je pripeljalo Francijo v propast in ljudstvo v lakoto. Šibali so vladino trgovino s službenimi mesti. Če si hotel imeti službo, si plačal toliko in toliko; po tvoji

smrti ostane služba tvojemu sinu, ki plača zopet ob nastopu službe. To je donajalo vladi, oziroma kralju velike dohodke. Ker je mnogo rabil in trošil, je ustanavljal nove službe. Nastavljence je treba plačati in stroški za v mnogih primerih nepotrebno uradništvo so bili večji kakor dohodki — izguba je rastla z leti.

Besno so napadali republikanci pravice plemstva do prvih mest v upravi in v obrambi. Tak mlečnež plemiški je takoj dobil stopnjo, za katero je služil neplemenito rojeni, a zmožni in zaslužni vojak in uradnik že veliko let. Vsa teža davkov je zadevala samo kmeta, obrtnika in trgovca. Lepe, gladke ceste, po katerih se vozi gospoda, mora vzdrževati tlačan. Kar pridela, mu vzame gosposka. Vsak človek mora imeti enake pravice. Zemlja naj bo delež vseh. Doli z nezmožno vlado, doli s plemstvom!

Začelo se je z zahtevo po enakosti in končalo s tem, da je izgubilo vse, kar je dišalo po plemstvu, pravico do enakosti. Plemič je bil zapisan smrti. Drug za drugim so izginili v Conciergeriji, drug za drugim so prišli na morišče. In ko so se nasitili kraljeve in plemiške krvi, so divjali revolucionarji proti lastnim bratom. Padle so glave girondistov, padel je mladi pesnik Andre Chenier, Danton, Marat, Robespierre, vsi so prišli na vrsto.

Iz te zmede je vrglo mladega Napoleona, premagal je sovražnike republike, ustvaril veliko Francijo, vzdržuje red, podpira obrt in umetnost, ustanavlja šole in piše zakonik.

Ali plemiške mumije, ki se ne morejo znajti v novem času, rujejo pri vseh evropskih dvorih. Oni hočejo uničiti cesarstvo in postaviti zopet na prestol kralja.

Z razbolelo dušo gre Nikolaj iz knjižnice. Zimski dež pada težak po tleh in pere zidove. Nebo in zemlja sta se spojila v siv obroč. Stolpi in strehe izginjajo, Seina šumi ob bregove in stresa obrežni zid ob City.

Pobit in bolan se vrne Nikolaj v palačo de Bardeja. Stari André, ki mu pomaga iz mokrih škornjev, ga ogleduje:

»Podkadil bom gospoda z moko iz kačjih kož. To prežene nahod. Pri nas zdravimo s kačami za sedem in dvajset bolezní.«

»Ni treba, André, hvala! Kar mi teži glavo, ne bo pregnala kačja štupa.«

»Bo pa to za srce,« pravi André in mu poda pismo. Od doma!

Kakor zdravilo učinkuje nanj pozdrav Save in planin. Održe pečat in razprostre papir, ki je bil preganjen v obliko pisma. Ubogo pismo! Kako je romalo od Posavja v Pariz! Štáfeta s poročili od vlade jezdi vsak dan iz Pariza v Ljubljano. Pride v osmih dneh. Pisma hodijo še dlje. Kdo piše? Primož in mati!

Domov naj pride! Dečkom je silno dolgčas po stricu Nikolaju. Primož ne bo zmogel poti na Hrvaško. Nevesto si izgubil. Ko je izvedela, da si šel v Pariz, se je zaročila in poročila. Vodnik se oglasi pri njih, kadar gre v Krašno h gospodu Tomažu. Barona Zoisa muči udnica. Govorijo nekaj, da nas bo zapustil naš guverner. Neta je vzrastla za ped. Neki mož jo je prišel obiskat, pa ona ga ni poznala.

»Sveti Tobija!« vzklikne Nikolaj. »Njen oče se je oglasil!« Razveseli se: »To bo zanimalo de Bardejeve.«

Slugo pošlje vprašat, če ga sprejmejo. Prinese odgovor, da ni gospoda barona doma, da ga pa pričakuje baronesa.

Nikolaj se preoblači, ogleduje, češe, popravlja čipke žabota. Sive nogavice se oprijemljejo lepo meč,

črni šolni s srebrno zaponko se svetijo, rjavi pantaloni in svilen život pisan ljubičasto-zeleno, siv suknjič, vse se lepo prilega vitkemu telesu. Krepko mu stopa brada iz svilene ovijače, pesniško se mu izraža široko čelo pod silo skodranih las, ravno potegnjene in krepko zarisane obrvi dajejo očem in nosu pečat samovolje, ki ga oblažijo mehka, skoraj dekliška usta.

Hotel bi biti lahek in gibek, kakor je drugod, a ko stopi izza zavese Elizinega budoirja in jo zagleda na stolu pri kaminu, postane svinčeno težak. Tistih par korakov do Elize se mu zdi cela večnost, nerodno se nagne k njenim pajkastim prstom.

Budoir je obit s svilo nežno sive barve. Da je barva obledela, se ne pozna pri slabi luči svetilke in ognja v kaminu. Luč meče medel soj na mehke lase, lepe rame in roke, ki obračajo neko pletenje. Nikolaj v svoji zmedi ne more razložiti, kaj bi bilo, ne ve, kaj naj reče in kako.

Eliza zasučé svoje pletenje in pogleda Nikolaja: »Lepo, da je naš gost iz Ilirije še našel k nam. Dež je, dolg čas je, mi boste kaj povedali o vaših krajih in potih. Ne govorite mi o Parizu! Pri vas mora biti lepše kakor tukaj.«

»Sem dobil ravno pismo od doma,« odleže Nikolaju. »Markiz se je oglašil na mojem domu.«

»Bog bodi zahvaljen!« je sklenila Eliza roke. »Ima Jeanetta vsaj očeta. Ali jo je vzela s seboj?«

»Ne. Samo obiskal jo je.«

»Je že videl, da je v dobrih rokah,« je žarela Eliza. »Gotovo je bil preoblečen, Neta ga ni spoznala.«

»Ni spoznala svojega očeta?« se je užalostila Eliza. »Koliko boljše je biti tlačan. Njemu se ni treba skrivati in bežati. In službo dobi zdaj lahko vsak, tudi najboljše, ni mu treba biti plemenitega stanu...«

Burno je razmaknil de Barde vratno portiero, z naglim ostrim pogledom je ošnil svojo sestro in Nikolaja.

Sel je na tretji stol pri kaminu. Eliza je hitela z ugodno novico: »Bientot se je oglašil v domu gospoda Nikolaja.«

Silno se je razveselil de Barde: »Če je živ, dela, dela za naš cilj, Eliza. Tako dela tvoj zaročenec, tako vsi naši emigranti. — Zdaj vam lahko zaupam, Nikolaj, da smo rešili listine in drugo. Bil je težak posel, ker je markizev dom zaklenjen in zastražen. Pričakujejo, da se bo vrnila ubožica...«

Šel je z roko preko čela in prešel na drug predmet: govorila sta o službah. »Kako, da niste vi, Nikolaj, stopili v cesarsko službo?«

»Zato, ker nisem hotel imeti za predstojnika kakega plemenitega butelna. Pri nas je tako, kakor pri vas pred revolucijo: najbolj nezmožen plemič dobi najboljša mesta.«

Bruhnilo so besede iz Nikolaja, svareče ga je pogledala Eliza. De Barde bi bil skoraj planil, pa pogleda Nikolaja in se nasmehne:

»Že mogoče, da so avstrijski plemiči prazne glave — toda, dragi Nikolaj, bojim se, da ne odnesete cele glave iz Pariza. Vi ste preveč odkritosrčni. Diplomatske službe vam ne bi priporočil.«

»Za to res nisem,« pritrudi Nikolaj, »sem pač kranjska grča.«

»Da. Mi tukaj smo vroče krvi in zgodi se vam lahko...«

»Da bi pozval kdo gospoda Nikolaja na dvoboj?« prebledi Eliza. »Naš gost je. Varovati ga moraš.«

Brat jo je predirno pogledal. Zardela je še bolj.

Nikolaj se brezskrbno nasmehne: »Pravijo, da sem dober sabljač, zadenem tudi dobro. Na Dunaju in v Gradcu mislijo tudi, da je treba žalitev oprati s krvjo.«

Čutil se je neizmerno srečnega. Eliza je zardela in trepetala zanj...

»Je vse v redu, dokler imate poštenega nasprotnika. Pri dvoboju in pri kvartanju naleti lahko na marsikaj, kdor je novinec v Parizu. Je bolje, Nikolaj, da ste oprezni v govorjenju. Je še kaj posebnega pri vas doma?«

Nikolaj pove, da ga kličejo domov.

»Domov?!« prebledi Eliza. »Domov?!« se začudi de Barde. »Ostanite tukaj. Preskrbim vam mesto. Vi Ilirci ste brihtne glave, posebno iz vašega kraja.«

»In če bi prišlo do restavracije, bi izgubil službo,« odklanja Nikolaj. »Bil bi tak naval plemstva, da bi ne ostalo ubogi pari mesta.«

»Ko pride do restavracije,« popravi de Barde, »bodo seveda plemiči nagrajeni za svoje trpljenje in za sluge. Tudi vi imate zasluge in so službena mesta, ki podeljujejo plemstvo.«

»So bila,« popravi Nikolaj, »in če bi začeli zopet tako, bo to rodilo iste posledice. Zakaj napreduje Amerika? Tjakaj se vendar ne izseljuje samo cvet družbe. Ali tam ni za zdaj privilegiranih kast, tam velja človek, ne njegov naslov. Tudi v Avstriji dobi ali si kupi kak obogateli trgovec plemstvo, naš baron Zois je tudi ud take rodbine. Je pa pravi plemenitaš. Tudi po srcu. Sicer si kupijo plemstvo lahko različni židje, Goldensteini in Rosenheimi... Hrvat ceni samo plemstvo, ki je pridobljeno na sablji, ne s kupčijo. Nam je bilo že na ponudbo. Pa ločijo tudi pri nas staro podedovano plemstvo od novega in tudi naš meščan in naš kmet spoštujeta 'stare hiše' in zaničujeta 'prišleke'.«

»Popolnoma upravičeno,« pritrudi de Barde. »Stalnost rodbin, naj bo že kmečka, meščanska ali plemiška, vtisne kraju, družbi in potomcem svoj pečat. Stare rodbine so varuhinje starih navad, močna vez nekdanjosti s sedanjostjo. Kakor imamo na Francoskem plemiške rodbine, ki zasledujejo svoje prednike za tisoč let nazaj, tako imamo kmečke rodbine, ki so že debela stoletja na svoji kmetiji.«

»Žal, da rahlja novi čas stare vezi. Razrušeni so mostovi tradicije in trhla je brv, ki vodi preko jarka v prihodnost. Človek se ne drži več tal, leta po zraku in po morju. Parniki bodo zvezali dele sveta; Napoleon ni verjel Fultonu, Amerika ga časti. Še krajša kakor pot po morju je pot po zraku. Blanchard je že poletel preko morja. Šestinsdesetkrat je izvršil srečno daljše polete in umrl v postelji. Pogumna gospa Blanchard se spušča zdaj sama v višave. Tudi na suhem se bo spremenil promet. Pri nas imamo staro prerokovanje, da bo hudo na svetu, kadar bo železni ptič oral zrak in bo objemala železna kača svet.«

De Barde je brskal s kleščami po žerjavici in podaril: »Naj se zgodi kar koli, gotovo je to, da ostane Francija prva in merodajna v vedi, znanju, omiki in modi. Ste že pogledali vse naše šole in zavode? Drama in opera prednjači pri nas. Slikarji in kiparji, pesniki in pisatelji, vsak najde pri nas oporo in pomoč, da se razvije. Bogato so podpirali kralji umetnost in tudi Napoleon se drži te tradicije. Kaj smo naredili na polju znanja, vede in umetnosti. Naša mera, naša teža vladata svet. Naših raziskovalcev starega in iskalcev novega sveta je brez števila. Naše opere, drame, pesmi, povesti, naše obnašanje, naš slog v zidarstvu — vse to posnema ves svet. Kje je toliko dobrotvornih ustanov

kakor pri nas? In na vseh se blešči ime kraljev. Skrbeli so vedno za ljudstvo.«

Nestrpno poslušala Nikolaj. Preseda mu hvala prejšnjih dni, ko so vendar privedli do obračuna. Mrvice je metalo plemstvo lačnim.

Eliza razume in preseka bratu nit:

»Tudi Napoleon je naredil že veliko za umetnost. On in njegovi bratje podpirajo vsako stremljenje k višjemu in boljšemu. Da ima naš veliki narod toliko učenih mož, ni toliko čudno, kakor je, da jih ima toliko narod, ki je majhen po številu. Poglej samo gospoda Nikolaja, koliko jezikov zna!«

Hvaležno jo pogleda Nikolaj, ostro premeri de Barde sestro in prijatelja ter pravi pokroviteljsko:

»Dober učitelj bi bili Nikolaj in dober pisatelj. Charles Nodier ima velik uspeh s svojimi popisi krajev in navad v Iliriji. Koliko bolj bi uspeli vi. Napišite za Gazette dva soneta.«

»In predstavite kakšno vaših ljubkih pesmic,« se razžari Eliza.

Živahno pritrdi njen brat: »To nas bo silno zanimalo. Kaj pa vemo mi o naši novi provinci?«

»Večina Francozov misli, da smo sami divjaki,« stisne bridko usta Nikolaj in oči mu zažarijo jezno: »Vi pravite, da nam donášate kulturo — mi jo imamo že doma. Svojo. Brez kulture ni države. Samovo veliko kraljestvo, velika Morava, vendar niso mogli nastati brez razumnih državnikov. Vsaka država ima svoje postave in te zapiše in potrdi na kak način. Nemogoče, da bi bili brez pismenega jezika, preden sta nastopila sv. Ciril in Metod in sta prevedla v staroslovenščino sv. pismo. Imeli smo prej pogansko vero, državo, zakon in obrede. Pod navalom tujcev smo izgubili vse. Stare pesmi, poročila in rokopisi so bili uničeni. Ostal nam je jezik, živa priča nekdanjosti. Ostala so imena krajev, gora in rek — spomin — kamen na našem grobu, ostala je pečica ljudi, ki kljubuje navalu potujčenja. Hvaležni smo revoluciji, ki priznava vsakemu narodu pravico, da se izobrazí v svojem jeziku.«

De Barde požre revolucijo in se pohvali: »Da. Mi Francozi vam prinašamo šole v našem jeziku.«

Tako je zaplamtela v Nikolaju večkrat domača zavest. Pripovedoval je domišljavim gospodarjem sveta v kavarni, v klubih in na sestankih umetnikov. Najraje je pripovedoval Elizi in ji zapel kako pesmico ter se utapljal v njene velike brezdanje oči.

Mati pa mu je pisala ponovno: »Pridi domov!«

Šel bi. Že je hrepenel po domačih planinah, po domačem pogovoru, že je želel, da pove v Zoisovem krogu, kako je doživel po svoje Pariz, že je želel, da bi podil konja po širnih ravninah Hrvaške in puste, sam pod visokim svodom neba, sam v nepregledni daljavi...

Pa je bil kakor ukovan. Vsak večer si je namenil: Jutri se poslovim! Vsako jutro je odložil besedo na večer.

Mati mu je pisala: »Sveti postni čas se približuje. Treba je zadostiti božji jezi s postom in molitvijo. Še vero boš izgubil med nevernimi Francozi.«

Spomnil se je, da poje zdaj mati: »Sveta Cerkev kliče nas: Grešnik vrni se nazaj! Kaj se grehu klanjaš? Bog te kliče: O zakaj me ti preganjaš?«

Nikolaj je videl slovečo igralko Marsovo in slavneja Talmeja. Veliki oder, razkošno opremljena scenerija so ga spominjali neznatnega poslopja, ki služi doma boginji predstavljanja, in postalo mu je težko. Pustni torek je spremljal kočije, ki so vozile po bulj-

varih pustne šeme. Zrak je bil pomladanski, ljudstvo je pozdravljalo veselo šeme in jih spremljalo s klici. Nikolaju se je stožilo. Spomnil se je, da bo mati zapela na pepelnični dan: »Po cesti Turek gre in premišlja, kaj je to: Včeraj so ljudje plesali, vriskali in se smejali, danes pa molče hodijo in pepel po glavi nosijo.«

Mislil je na mater, ki ima za vsak praznik staro pesmico, mislil, kako bo prevzel tam štiridesetdanski post vse duše, kako bodo trpele in pričakovale vstajenja.

Vstajenja!

Francoski rojalisti imenujejo novo vstajenje povrnitev kralja in vsega tega, kar je povzročilo revolucijo. Smešno! Še se kadi in diši po krvi na trgu usmrtitve, še se sliši po Conciergeriji stok jetnikov, še vlada sin revolucije svetu — pa dviga že reakcija svojo zmajevo glavo, še ti pridobi grb dobro službo, ugled med ljudmi. Zakaj je bilo prelito toliko krvi?

Stal je na Vendome trgu in motril visoki steber, spomin zmag leta 1805. Štiri sto pet in dvajset avstrijskih in ruskih topov je dalo jeklo. Relievi kažejo podobe iz tedanje vojne, raz vrha je gledal Napoleon v ornatu rimskega cesarja. Vsemu svetu hoče zavladati, kakor so to hoteli rimski cesarji.

Tu je volja, tu je moč, da se zasidra in obstoji. Tam rujejo, spletkarijo, da bi vrgli kip in osebo...

»Gospod Nikolaj! Mislil sem, da vas srečam v poslopju ministrstva, pa premišlujete tu naše izgubljene topeve?«

Nikolaja prešine spomin na dan, ko mu je hotela kupiti mati poročno obleko in je bival pri njih znanec iz Avstrije. Zdaj stoji tu in mu stiska krepko roko. Bil mu je pozdrav iz domovine. Avstrijec se je nasmehnil malo porogljivo: »Kaj ne, ta steber ni kaj vzpodbudljiv za cilje nemških vladarjev? In še Napoleonovo prijateljstvo z ruskim carjem. Da: delal je čudeže! Z razdrapano armado, ki ni bila vajena, da uboga. Imel je močnega zaveznika: idejo svobode. Ta je zmagovala, ne orožje. Pred to so se zrušili v prah tisočletni prestoli. Zdel se nam je kakor šiba božja. Pa stvari se preobračajo. Z idejo svobode je zmagal. Zdaj pa se zbira svet zopet njemu nasproti v imenu svobode. In vi, gospod Nikolaj? Ste imeli kaj uspeha? Nič niste več tisti, ki ste bili doma. Razumem. Pariz omami in zmuči. Preveč ga je. Občuduješ ga in se ga bojiš. In vsi so tako gladki...«

Nikolaj ni povedal o svojem znanju de Bardejev, rekel je samo, da stanuje na St. Honore. Bila mu je ljuba družba diplomata, ki je poznal vse razmere v bivših deželah, bil izobražen in je poznal Nikolajev dom. Bil je tukaj v neki tajni misiji in pod tujim imenom. Napoleon je tipal in sklepal rad sam zase kake tajne ugovore, vlade drugih držav so pošiljale sem svoje tajne agente.

Večkrat sta se dobila v ministrski palači, skupaj sta ogledovala Pariz, skupaj hodila v kavarne, občudovala lepe Parižanke, ki so se vozile na pomladanski sprehod v Champs Elisées, kjer so se srečavali in pozdravljali iz phaetonov, tilburyev, kaleš, brekov in drugih vozil. Za čudo dosti je vedel avstrijski diplomat o pariški gospodi. Vedel za vsakega, če je pravi bonapartist, kdo je rojalist ali revolucionarec, poznal je tudi vse francoske emigrante, ki so čakali v Avstriji, na Ruskem in na Danskem. Poznal je tudi de Bardeja. Srečali so se v kavarni des Etrangers.

Nikolaj vidi v svoje začudenje, da se pozdravita avstrijski diplomat in njegov gostitelj kot stara znanca.

»A zato vas pogrešamo pri nas?« se je nasmehnil lju-beznivo de Barde. Sedli so v skriti kot in pretresali politične dogodke. De Barde je bil zaskrbljen. Pravil jima je: »Treba je še večje previdnosti. Desetega mar-ca so sklenili v tajni seji izjemni zakon glede zapiranja ‚neljubih oseb‘. Ta izjemni zakon ni nič boljši kakor proslule ‚lettre de cachet‘. Ne prideš pred sodnika, za-prejo te in se ne moreš zagovarjati. Sicer je določeno, da ne smeš biti zaprt več kakor leto dan — ali pomi-slite, če izginete kar na lepem... Sicer je rečeno, da mora poročati prej cesarju pravosodni minister ali dr-žavni svet. Pa to je le zaradi lepšega. Zameri se komu.«

Zapor ne sme trajati več kakor leto dan... Leto dan, ne da si zaslišan... Grozen je že dan zapora za človeka, vajenega svobode. Nikolaj se spomni žrtev nasilstva, ki so čemele leta in leta v Bastilji, ker so bile temu in onemu v napoto. Spomni se kmetiča, ki ga je bil vrgel graščak zaradi vinarja v ječo in se ga je spomnil šele čez leto dan. Spomnil se je Turkov, ki so jih vrgli v globoko ječo ljubljanskih stolpov, kjer so pöginili od gladu. Je naš čas kaj boljši, kaj bolj usmi-ljen od onega?

Že nekaj časa se dozdeva Nikolaju, da ga zasleduje in opazuje danes ta, jutri drugi. Kadar sta z znanecem iz Avstrije v kavarni ali v restavrantu, sede navadno kdo v bližino, si zakriva obraz s časopisom, pa ne bere z očmi, bolj z ušesi. Svoje skrbi pojasni Nikolaj de Bardeju, ki ga posluša pozorno:

»Ste kritizirali kako vladno naredbo?«

»Seveda sem,« vzplamti Nikolaj. »Izvedel sem, da je moj brat v ujetništvu podlegel ranam. Izvedel sem, da vztrajajo tukaj na tem, da bodo plačali dobave za armado v Iliriji za november-december po franku za goldinar. Ko se je guverner Marmont sam potegoval za nas in dokazoval, da bo to prehud udarec...«

De Barde kima: »Sem vam rekel, dragi Nikolaj. Pri nas je vsako javno zabavljanje vlade kaznivo. Če je cesarski uradnik pri nas drugega mnenja kakor vlada — potem odleti. Svoboda je le na papirju in pra-rica je v katakombah. Bodite previdni in ne hodite neoboroženi iz hiše.«

»Treba bo izginiti iz Pariza,« pomisli Nikolaj. »Če sem na sumu, pade senca na de Bardejeva in na Elizo.« Noč nato so zagnile Nikolaja težke sanje:

V Conciengeriji je, med tistimi, ki čakajo obsodbe. Ječar pokliče jetnike v dvorano. Na podiju stojijo trije možje, opasani s trobojnico, zlobni v obrazu, divji v pogledu. Komisar v sredi bere imena obsojenih, bere in kliče ko troblja sodnega dne. Bere in tedaj zagrmí Nikolaju v ušesa njegovo ime... Nikolaj se ozre po dvorani. Nikdo ne pazi nanj. Zmuzne se na hodnik, potem na stranski hodnik in po ozkih stopnicah v klet-ne prostore. Gleda, kje bi se skrila. Kar se odpre zid, neka roka ga potegne v prostor, podoben zakristiji, in pred njim je star duhoven. Pregnanec.

»Izgrešili ste svojo pot, ubožec,« mu reče rahlo stari mož, odpre predal omare in da Nikolaju v usta bel kolaček. Nikolaj čuti nov pogum in moč. Duhoven ga vodi po ozkem hodniku do majhnih vrat. Odpre mu in reče: »Pariz je daleč za vami.«

Nikolaj vidi sebe na cesti, posuti z rumenkastim peskom. Na vsaki strani ceste je visoko, zeleno grmov-je. Zrak je vonjiv in svež, globoko ga vdihava Nikolaj in gre pogumno v nepoznano smer...

Te sanje so ga vznemirile. Ko jih je povedal Elizi, se je prestrašila, prebledela in vzdihnila: »To pomeni nekaj hudega...«

Videl je strah prelepe. Isti hip pa se je tudi spom-nil, da je zaročena z drugim in da ni pošteno, kazati ji svoja čustva. Nikdar ne bi dovolil njen brat, da pre-lomi, kar so sklenili, nikdar in če tudi bi ne bila Eliza zaročena, ne bi dovolil, da se poroči s plebejcem. Ple-mič, če ti je še tako prijazen, misli, da se ponižuje, ko občuje s teboj. Lahko si bogat, ugleden, plemič pa le nisi.

»Zgrešil si svojo pot,« mu je rekel glas v sanjah. Zgrešil! Doma ga čakajo, tukaj preži nemara smrt nanj, tukaj se mu zvija srce. Ločil bi se — pa kako naj se loči od teh lepih oči, ki vabijo: »Ostani!«

Dogovorila sta se z Avstrijcem, da se dobita v ka-varni des Epiriers rue St. Martin in da gresta potem v Opero.

Bilo je proti večeru, ko je stopil Nikolaj v mračno kavarno. Takoj pri vratih je sedel starejši gospod, si podpiral glavo in zrl zamišljeno predse. V sredi obo-kanega prostora je sedelo več mlajših mož, sablje so imeli na mizi, klobuke na glavi in se glasno pre-rekali o nečem.

Nikolaj sede k mizici v bližino starejšega gospoda in se zamisli tudi on. Srce mu je kakor kamen. Sluti, da se bo zgodilo nekaj. Čaka, gleda na uro. Zunaj se že temni. Avstrijca ni. Zamudila bosta. Gosti v sredini postajajo vedno bolj glasni. Nikolaja zbode psovka: »Vohun!«

Ozre se in vidi, da gledajo nanj. Skoči, ima že sabljo v roki, stoji že pred mizo in sika: »Kdo je vohun!«

»Vi! Vi! Nemški vohun!«

In že so prijeli za sablje... Nikolaj se umika k vratom. Odbijajoč udarce, skuša ven. Težko bi se bil rešil, da ni stopil med njega in sabljače oni starejši gospod, se vpletel v boj in rekel Nikolaju: »Ven!« Nikolaju se ni zdelo prav, da bi pustil drugega v borbi — toda še enkrat mu reče zapovedljivo: »Izginite!«

Nikolaj skoči ven in hoče bežati. Kar se odprejo vežna vrata in močna roka ga potegne v vežo in urno zaklene. V pravem času spozna Nikolaj, ker že tečejo za njim žugajoč in preklinjajoč vohuna. Tečejo po ulici in izginejo. Tisti čas pripelje izvošček po ulici. Oni starejši gospod ga vstavi, potrka na vežna vrata in reče: »V kočijo, gospod!«

Nič ne ve Nikolaj, kako se je stvar razvila, ko se že pelje napram svojemu stanovanju. Zahvaljuje se svojemu rešitelju, a oni se smehlja: »So zarote in proti-zarote. Postala sta sumljiva, ker sta ogledovala vojaš-nice in tovarne za orožje. Avstrijec je že na potu. Tudi za vas bo bolje, da greste.«

De Barde je bil doma. Poslušal je resno in odločil: »Vi morate takoj iz Pariza. Na prefekturo vam ni treba, preskrbel sem vam drug passeporto. Zjutraj gre ladja in se peljite do St. Clouda, potem sedete tam na voz trgovca s porcelanom, prideta do mesta Chataine in sedete na pošto.«

»Z Bogom!«

9.

Kraj, kjer sta se vrtela nekoč v divjem, strastnem plesu šafarjeva Urška in povodni mož, dremlje v soncu. Strnile so se tam hiše in je le ozek prehod od Stiškega dvorca k Ljubljani, ki bije skoraj ob podstave hiš. Težak duh prihaja iz že trikrat na starem pozidanih hiš, iz greznic in slepih uličic, segreta tla dajejo iz sebe duh po pogorelem. Saj je bil tukaj grozen požar, ki je

upepelil ulice in jezuitska poslopja in, če koplješ, najdeš črno ožgano prst.

Golobice, ki dremljejo na križnem znamenju pred nekdanjo jezuitsko cerkvijo, vzletijo v srebrnem loku na redutino streho.

Cerkvena vrata so se odprla. Moško in žensko sili ven. Frfule na pečah kimajo, čelnice avb se svetijo, trakovi frlijo, krila šumijo, beli rokavi se bleščijo, rože na naramnih rutah so kakor žive. Nageljčki v rokah in v nedrih so oveneli od soparnega zraka v cerkvi in prežiljka ne diši več. Obrazi, zmagani od pobožnega razmišljanja in vročine, se budijo na vratih kakor iz sna, oči hitijo na iskanje, roke in usta pozdravljajo znance, živahen pogovor oživi trg, potem se po dva in po tri razlezejo po Starem trgu, po Florijanski in Rožni ulici ter proti Žabjeku. Eni k Sodčku, drugi k Zlatemu šifu, tretji na Prule, četrti v Kurjo vas, najbolj željni lepote pa v Podturn, na Rožnik ali v Šiško vas.

Liza in Metka nista prišli ravno med prvimi iz cerkve, vendar sta čakali dolgo na kramarico Katro, Lizino tovarišico. Liza je uprla eno oko v cerkvena vrata, z drugim ogleduje ljudi in hiše in pripoveduje Metki: »Tukaj nekje pravijo, da je bil prvi rotovž in pred njim lipa, tista lipa, o kateri pojejo fantje na kmetih še danes: 'Stoji, stoji Ljubljanca, Ljubljanca dolga vas, na sredi te Ljubljance stoji na lipica...' In vodnjak je bil tu. In plesali in zabavali so se. Tukaj je umrla Sidonika, ko je videla, da stoji pred oltarjem prelepi Voljar. Tu so se zbirali cehi z zastavami in godbo, tam v Robbovi hiši so pregledovali pravice, spravljene v imenitnih skrinjicah, zaklenjene s srebrnim ključem, in so pili iz velikih združnih vrčev. Takrat je bila obrt v čislih, zveze cehov so šle po vsem svetu in, če se je zameril mojster pomočniku, so ga prepovedali in ni dobil novega pomočnika. Ti so se nosili, kakor da bi bili plemiči! Vsak je imel orožje za pasom in srebrne našive na sukneni obleki...«

»Gre! Teta Katra gre!« opozori Metka v stare čase zašlo teto. Liza ogleduje žensko, ki se tlači nerodno izmed cerkvenih vrat in vzdihne: »Ježeš, kakšna jel Vodenica bo, saj je kar višnjekasta in zabuhla v obraz. Obrača se kakor kak samotar. Ježeš, kako se je včasih naštimala, da je gledalo vse za njo, zdaj pa opleta v tisti zmečkani ridasti janki, na nogah ima razcefrane šlebedre. Oh! Oh! Kaj sem tudi jaz tako stara in nerodna? Človek se spomni na leta, če vidi postarane svoje vrstnice...«

»Liza! Liza!« sopiha Katra in ji stiska roke. »Liza! Tovarišica, sestra moja! Ali še veš, kako sva hodili s kramo na Vrhniko, v Postojno, v Lož — povsod so poznali najine štante. Ali še veš, kako naju je vozil Štrmolov Nace in pel: 'Od bele Ljubljane do Kurje vasi, ni takega dekleta, kot je Črnučeva hči...' Ali je res, da sem bila takrat okretno zavber dekle? Zdaj sem pa nerodna stara bavitara. Ti pa, Liza, 'ne budi ti ča', pravijo — saj veš — Kastvanci, si pa kakor drn. Ubit te bo treba, Liza.«

Ogleduje Metko pa zmaje z glavo: »Saj je to res, Metka! Jaz, reva, sem mislila, da je kakšna zlahтна gospodična. Vsa 'à la mode de Paris', avbo iz čipk bolj na vrhu glave, da je po temenu vse svetlo predivastih zasvedrancev — ej Liza, ne boš imela več dolgo Metke, odpeljal ti jo bo kak 'musje'.«

»Saj se ne mara možititi, premodra je,« razlaga Liza, »zna jih odpraviti, slineže, odpravi pa tudi takšne, ki mislijo za res.«

»Prav, Metka, prav!« hvali Katra. »Modro si naredila, da si se uprla zaradi Dizma. Ko pride pravšni! Kaj pa tisti tvoj zarobljeni brat, Liza? Se je že pobotal z Metko? Ne? Mati in otroci pridejo k vam, Metka pa ne sme domov? Moški so kakor otrok: najprej se zaleti, potem mu je žal, pa ga je sram, da bi preklical pre-naglo besedo. Nič ne maraj, Metka, to se poleže. Vidiš, Liza, če se zaženem z besedo, mi zahrope v grlu... Pravijo da bo vodenica...«

»Bezeg pij, Katra, brinjeve jagode in preslico! Si šla k padarju?«

»Še k zdravniku. Pa saj veš, kaj pravijo taki gospodje: Ven iz mokrega stanovanja! Nezdrave so kuhinje, tlakane z opeko, dim in preprih odprtega ognjišča. Mokrotno je seveda vse pod gradom, zamaka podtalna voda, pravijo, in ob deževju imamo po vseh kletih vodo. Saj mi diši obleka po plesni. Pa tega smo vajeni in od tega ne pride bolezen. Nabrede se in naleze, kri se spridi. In kar bolj mrzlo je, kar so podrli mestno zidovje. Tako varni smo bili za njim. Pa so ga — malo po malem. Otroci so trgali kamenje iz razpok, odnašali ga in polnili z zidom jarke. Zdaj pride seveda vsak lahko noter. Francoz ali Turek. Ljuba pisana vrata! Kazala so škrbine kakor stare ženske. Kar sama so se razrušila. Šestinosmedesetega so podrli špitalska vrata, drugo leto vodna, tretje leto frančiškanska. Devetdesetega leta so podrli nemška vrata in kar je še ostalo karlovških, ki so bila najstarejša v Ljubljani. Oh, Liza! Cerkve so spremenili v hleve... Prišel je, prišel Antikrist... Pa bo prišla povodenj na nas, hujša kakor v starih časih, ko so se vozili s čolni po Starem trgu in so plezali po lojtrah v drugo nadstropje. Saj veste, da je grajski hrib poln vode in v vodi plava stari lintvern. Niso ga zakopali ne v grajskih okopih, zadril se je v zemljo in se priril do vode. Ko bo udaril z repom: addio mondo! Svet je tako pregrešen, da ne zasluži drugega!«

»Res je tako!« kima Liza.

Katra vzdihne: »Ljuba kranjska dežela! V časteh je bila po vsem svetu. Trgovala je z Italijo in Nemčijo, sodnika je imelo mesto in svoje pravice. In mestni svet je hodil v škrlatnih plaščih k seji in je sprejemal in spremljal cesarja. Cesarice so se vozile po Ljubljani s štirimi, šestimi in osmimi konji, 'vorrajterjem' in trobentačem. In nekoč, ko je prišel cesar, je priredilo mesto veliko slavnost: vozili so se v okrašenih ladjah, plesali so Podturnom...«

»I poglej, Katra, stari časi se vračajo: novi guverner hoče, da se razveselimo. Priredil bo veliko veselico na vodi. Lampijoni, piramide, promenada...«

»Promenada? Piramide?« se čudi Katra in zagradi Lizo za roko: »Prideš pome? To moram videti.«

»Pridem!« obeta Liza. »Saj mora Metka kaj videti, ko je kar naprej v velbu.«

Gredo okoli redute. Katra pokaže navzgor: »Najeli so jo 'frimarji', zadelali okna in samo tisti, ki so zapisani pri njih, smejo k njim.«

»Kaj pa frimajo?« vpraša Liza zaskrbnjeno.

»Tajno društvo je,« pojasni Metka. »Hudega ne more biti, saj se imenujejo 'Prijetelji rimskega kralja in Napoleona' in je tudi nekaj uglednih Ljubljančanov zraven.«

»Hm!« naredi Liza, »to si bo pomagal kralj z društvom, ki se skriva. Naše bratovščine in romanja so prepovedali, ki so bila javna — tajna društva pa smejo biti? To ti je gotovo povedal Matija Klander. Kdo pa drugi?«

»Vaš Matija seveda,« potrdi pikro Metka.

Katra sili naprej, Liza se obira, ustavi se pri farovžu in vzdihuje: »Joj, kako pusto je okoli svetega Jakopa, kar so morali jezuitarji proč. Kakšna sprava, kakšna reč je bila tod! Ves prostor okrog cerkve je bil njihov, vse so pozidali. Stara mati so nam pravili, da je bila prej tukaj majhna cerkev, podrli so jo jezuitarji in sezidali veliko. Vse srebrne svetilke, marmor in oltarne podobe so naslikali ta véliki slikarji. Vse je bilo tako kakor v nebesih.«

Katra povzame: »Vsa višja gospoda se je zbirala tukaj, sami žlahtniki so pristopali v red. Trije grofje Hohenwarti so imeli tu naenkrat svojo novo mašo, vsak pri svojem oltarju, stregli so jim duhovniki. Vsa cerkev se je jokala. Prav so učili jezuitarji, pamefna in pobožna je bila mladina, zdaj je vse zvetrano. Zaprli so samostane in šole in zdaj je tukaj reduta. Pa tudi ogenj je pomagal. V Krakovem je cvrla ženska ribe, pa je vtaknila mokro žlico v vročo mast. Takoj je bilo vse v ognju. Plamen je preskočil vodo in se vrgel na jezuitarska poslopja. Vse mesto je gasilo. Zastonj! Vsa Rožna ulica je zgorela. Poglejte svetega Florijana, še zdaj je pokrit le za silo. Sveti Jakob ves ožgan, okrog in okrog same podrtine... Pa so popravili za silo in imamo vendar faro.«

»Kaj?« se razkorači Katra. »To je le pametno naredil cesar Jožef. Prej je bila fara samo pri svetem Petru in Šenklažu. Cesar je rekel: 'Tri fare naj bodo, da ne bodo farani gubili časa s potjo.' Časa! Ta mu je bil tako drag. A zgodaj umrje, komur se zmeraj mudi; mi smo pa imeli vedno časa dovolj. Ampak faro smo pa le dobili. Štiri kaplane in župnika! In kako smo šentjakobčani hitro uredili, kar je bilo potrebno, hitreje kakor bahaški čolnarji in vozniki! Pa kaj govorim. Grlo imam kar suhó. Pojdiva k Sodčku na poliček.«

»En glažek al' pa dva, to nam korajžo dal« je Liza zadovoljna.

Metka ni. Tak lep dan, pa da bi sedela v pivnici in poslušala, kar ve že vse na pamet. Teta ugane njene misli, se nasmehne prebrisano: »Ti, Metka, se pa lahko sprehajaš z Matijem, glej ga, ravno prihaja.«

Osupla gleda Metka slokega mladeniča, ki se bliža z naglimi koraki. Ko pozdravi, zardi, kakor da ima slabo vest. Kako more priti ravno ta hip? se vprašuje Metka in zasveti se ji, zakaj se je teta toliko mudila in ozirala. Pa le počakajta!

»Gospod mestni učitelj,« pravi teta, »vzemite našo Metko s seboj, oba sta potrebna zraka, vam se pozna šola in Metki velb.«

Metka gleda nevoljno za teto in premeri Klandra, ki zardi še bolj. Kaj se obeša nanjo, ko je njej toliko zanj, kakor za Dizma. Druge bi ga rade, saj je čeden fant in ima službo. Ravnatelj mu je naklonjen. Ni mu kaj reči, dasi mu ni vkrojil obleke monsieur Galbi, rue de Ponte de l'Ospital, No. 77. Toda Nikolaja ne more nadomestiti. Teta ga hvali: »Dober fant in stalna služba. Saj šola mora biti, naj že bo cesar Napoleon ali Franc. Saj je ukazala že Marija Terezija: Šole morajo biti! — saj ukazujejo Francozi: Šole morajo biti!«

»Mariji Tereziji so ugovarjale občine in zavlačevale. Francoz ne vpraša: Hočeš? Moreš? Francoz veli: Moraš!«

So šole in so učitelji. Denarja pa ni. Komisija, zbrana jeseni, je silila učitelje normalke, da začnejo poučevati, ni pa vedela povedati, kdo in s čim jih bodo plačali. Prosili so glavnega intendanta Ilirije. Toda

monsieur d'Anchy ima dovolj denarja za vojne life-rante v Dalmaciji, nima ga za šole.«

Tako ponavlja teta Liza Matijeve tožbe in dostavlja: »Ko pride proračun iz Pariza, potem bo Matija res gospod.«

Zdaj gre Matija poleg nje in ponavlja staro pesem: »Povsod je prazno. Trnovska in šempetrska šola sta prenehali, Uršulinke se ubijajo še nekako, njih katehet, ki je užival prej dve ustanovi, poučuje zdaj francoske uradnike slovensko. Učitelji poučujejo in čakajo.

Šel je guverner Marmont, šel je d'Anchy. Prišel je guverner Bertrand, prišel je Belleville. Ta odgovarja na prošnje, da ni še izdelana organizacija in da ni še odgovora iz Pariza. Ravnatelj je svetoval, da bi plačevali učitelje iz mestnega daca in šolnine.

Zdaj pa pomislite, Metka: nekaj dečkov plačuje po pet frankov, nekaj po franku in nekaj po ničli. Slovensko poučujem nečakinjo knjigotržca Weissa, žida.«

Metka molči in gre naprej. Klander bi rad povedal nekaj drugega, pa se boji oči, ki so kakor lanov cvet, pa znajo pogledati kakor brušen meč. Nadaljuje:

»Marmont je rekel: šole so potrebne za blagor države in ljudstva. Francija je prosveta, je sreča za Ilirijo. Nam je treba plemenitih mož, ki bi preobrazili narod. Intendant Baselli je pisal šolski komisiji: nrvnost, lepo vedenje, zvezano z verskim prepričanjem, so pogoji, da bi učitelji prav vzgajali duha in blažili srca.«

Govori ubogi Klander in išče niti, na katere bi privezal svoje vprašanje. Metka pa misli, kako bi se ga otresla. Prideta do Galletove hiše ob Špitalskem mostu. Tedaj se ustavi: »Oprostite Matija! Spomnila sem se, da moram gospo Galletovo vprašati zaradi nujnega naročila. Ne čakajte me!«

Pa smukne v vežo, počaka, pokuka in gre domov. Vleče jo k svetemu Krištofu. Mimo svetega Jožefa grede se spomni, da hočejo odpraviti usmiljene brate. Vse prošnje in poti priorja Fausta so bile zaman, Zdaj ne sme več sprejemati bolnikov, ker je zdaj tam asentirunga. Kako mučno za brate...

Ves svet trpi. Novinci gledajo preplašeno. Kam jih bodo poslali? Vedno je pred cerkvijo polno žandarjev in vojakov. Zapečaten si, če te spravijo do sem.

Metka se ozre v planine in stopi h grobu Zasavčeve sorodnice, položi šopek med cvetje, ki pokriva prst, in misli, kako težko je bilo mladi materi zapustiti svojega otroka. Hišna Mana pravi, kako raste otrok, kako je umen in kako gospoduje nad dečki. Zdaj so se kar spremenili. Nič več se ne igrajo vojské. Zdaj delijo rinčice, merijo platence, brusijo škarje, vagajo dušice, se pehajo: Ali je trden ta most? Kakor kamen, kakor kost, odgovarjajo. Skrivajo se, igrajo se svatbo in zmeraj je nevesta Neta in ženin Janko.

Rahlo, tako postrani, vprašuje Metka o Nikolaju. Drugič so se vrnil lastovke, kar ga ni videla. Teta je omenila, ko je prišel lani domov kar iznenada, da je bil zelo molčec in je takoj odpotoval na Hrvaško, ker jim je grozila velika zguba. Nikolaj je zadevo uravnal, pa je ostal kar v Zagrebu zaradi kupčijskih zvez. Mana je namigovala, da ni nekaj prav z Nikolajem, nekaj nerodnega se mu je zgodilo v Parizu, a nikdo ne pove, pa tudi nikdo ne ve. Ko bi ne bil Nikolaj tako moder, bi mislila... Neumni so premodri in modri ponoré... Enkrat pa pride na vsakega. Stara gospodinja je naredila že dosti joka... Zaradi sina, ki je umrl na tujem, in zaradi sina, ki se je vrnil ves tuj...

Metko peče in boli. Ko bi si že smela olajšati z besedo! Pa mora skrivati pred vsem svetom svojo žalost. Teši se z delom in s knjigami. S potjo k sv. Krištofu. Mrtvim lahko poveš in potožiš. Zvesti so in zanesljivi.

Metka izpuli slak, ki se bohota med žingarcami, in stisne obrvi: Matija — to je drugi Dizme. Kupil je nogavice in rokavice, teta pa mu je rekla: »Oglasite se, kadar greste mimo.«

Zdi se, da hodi kar naprej po Dunajski cesti, dasi stanuje na Šempetrski. Teta sliši rada novice, Matija bere časopise, sliši dosti tega v šoli in prinaša vse goriko teti.

Ko se je poročil Napoleon s hčerjo cesarja Franca, so govorili po odstopljenih deželah, da jih bo vrnil Napoleon svojemu tastu. Matija je trdil teti, da se to ne bo nikoli zgodilo, s to poroko se je šele utrdil na naših tleh. Saj se pripravljajo na tihem vsi oškodovani in užaljeni vladarji, toda mogočni ruski cesar je Napoleonov prijatelj. Ilirija se je poklonila, izjavila je po poslancih vdanost in zvestobo.

Potem je prinesel Matija sporočilo, da odhaja guverner v Pariz. Poročal bo cesarju in se pogovoril z njim o potrebah dežele. Šestindvajsetega je šel Marmont. Uradniki so čakali in čakali. Marmonta ni bilo nazaj. Prišla je novica, da bo vodil vojno v Španiji. Prišel bo nov guverner.

Osemindvajsetega sušča so pretresali mesto streli z gradu.

»Guverner!« je skočila teta, pa Matija, ki je šel spet ravno mimo, je povedal, da bodo velike slavnosti, ker se je rodil Napoleonu sin. »Zdaj je Napoleon na višku, sina iz cesarske krvi bodo upoštevali tisti, ki zaničujejo malega korporala.«

Ubogi Matija! Izbrusil je že nekaj podplatov, kar hodi 'mimo' tetinega velba. Da bo nov guverner grof Bertrand, Napoleonov tovariš in prijatelj, to je tudi prinesel Matija. In glas o veselici, ki jo bo priredil guverner v mestu. Matija je povabil in nagovarjal teta, da si mora ogledati to reč. Misli Matija, da bo spremljal Metko... Ali Metka se zna izmuzniti. Morda privabi veselica koga drugega... Posavčevi bodo gotovo prišli. In mogoče Črnučevi...

Metka se vrne potolažena od sv. Krištofa. Ko pride teta Liza domov, ogleduje Metko in čaka, da bi ji Metka kaj razodela. Metka pa molči in poslušna, kaj so govorili pivci pri Sodčku. Vsa Ljubljana govori zdaj samo o prihodnji veselici. Gospe, ki pojdejo na bal h guvernerju, imajo dolge posvete z mojškrami, v Mestnem logu pripravljajo magistrat vrt in tribuno, ute, po trgovinah prodajajo lampijone in trakove, po vodi prihajajo mlaji in trami, čolnarji barvajo in zalivajo čolne, za guvernerja dela magistrat krasno ladjo, ki je že na Vrhniki. Bakel, zastav in vencev je že cele kupe.

Tudi Metka si pripravljala lepo obleko. Svilena je in take barve kakor njene oči. Iz šlarastega blaga si naredi lepo široko ruto, obrobljeno s pretenkimi zobci.

Na predivaste svedrance bo povabila avbo, ki je bolj podobna koroški kakor kranjski, za vrat zlato verižico, tetin dar, na roko vzame rožnato ogrinjalko in svileno torbico. Na luknjice pletene nogavčke, pariški čevljički — da bi jo videli njeni domači, da bi jo videli Zasavčevi! Teta ogleduje Metkine priprave in je zadovoljna: »Nikoli nisi bila podobna kmečkemu dekletu, Metka. Ti si kar ustvarjena za boljše. Pod prejšnjim cesarjem je imel Matija, pomožni učitelj in šolski sluga sto in dvajset goldinarjev, zdaj je 'regent d'ecole' in ima trideset goldinarjev. Pa še postrani za-

služi in z leti bo zmeraj več plače. Ko pride dekret iz Pariza, bo denarja kakor toče. Lahko si najame stanovanje in se oženi...«

Tako je vrtala teta, Metka pa kakor da ne razume. Uboga teta! Začetek njenega razočaranja je bil ta, da mora biti Matija pri dečkih v logu.

Prišel je zaželeni dan. Lepaki na magistratu so naznanjali in boben je razglasil:

»Na Breg!«

Do štirih popoldan bo na Bregu promenada. Ob štirih odhod na ladjah v Mestni log. Tam čakajo bogato obložene mize. Izletnike bo spremljala godba. Plesali in igrali bodo stare igre do mraka. Ko nastopi noč, se vrnejo izletniki v mesto na čolnih. Ladje bodo okrašene in razsvetljene, na obeh bregovih bodo goreli lampijoni na piramidah. Ko prispejo v mesto, bo spustil inženir Blanchard balon in prižgal grški ogenj.

V logu bodo sprejeli guvernerja dečki in deklice s šopki, med veselico bo pozdravil guvernerja deček s francosko pesnitvijo. S plesom pri guvernerju se bo končala slavnost.

Zašumelo je po zabave željnem mestu. Kočija za kočijo je priropotala po Starem trgu z Mestnega trga, s Turjaškega in od Dunajske ceste. Meščanstvo in plemstvo, mestno in okoliško, vse, kar je zmoglo lepo vozilo, se je pripeljalo na promenado. Vse se je uvrstilo za guvernerjevo, s cvetjem ovenčano kočijo. Iz tesnih krojaških, čevljarskih in ključavničarskih ulic so se vsuli mojstri in njih žené, napihnjene hčere s pomočniki, izpod gradu so hiteli sodarji, iz Pasje ulice vrvarji, s Poljan mesarji in kovači, s Vorštata kmetje in vrtnarji. Dolgogrivi študenti se zbirajo, zlate ribe se svetijo, slišijo se klici od brega do brega, veter napenja zastave na piramidah in na čolnih — vse je razigrano, vse se zliva v pisan spev harf, v morje različnih glasov. Veliki in mali čolnarji, ribiči in vozniki iz Krakovega in Trnovega so pokrili rob Ljubljane. Ljudje, ki se prerivajo po nabrežju sv. Jakopa, silijo v čolne, da bi videli kaj več kočij na Bregu — a tam stoje graničarji v svoji lepi opravi in z visokimi kučmami na glavi. Tisti graničarji, ki so tako sloveli, da jih želi videti cesar v Parizu in bodo kmalu odmarširali, da se mu poklonijo. Govorijo sicer, da jih ne veseli dolga pot in da se ozirajo po bližnjici, ki vodi na granico.

Teta Liza in Metka sta se sešli pri Štiškem dvorcu s Katico, ki je šumela v svili in je takoj odprla zavtravnice svojih misli:

»Ježeš! Ježeš! Saj je tako kakor na sodni dan v dolini Jozafat! Pri nobeni maši, pri nobeni procesiji ni toliko ljudi! Poglej Liza: kruljevo in šepasto, škiljavo in grbasto, vse lazi in leze! O štirinajst svetih priprošnjikov, kako je spačen ta svet. Ne poznam več naše Ljubljane! Nikoli ni bilo toliko ljudi in ne toliko pregreh. Ježeš! Poglej Turka-hlačarja, Liza! Ali še več, kako so fantje peli:

Turk ima široke hlače,
dolge, dolge pa mustače,
bi nam mal' za vrat pogledal,
Bog ve, kaj bi nam povedal?«

»Teta Katra, saj veste, da spada Bosna k Iliriji,« uči Metka.

»In iz Bosne so lomastili Turki k nam, sveti križ božji!«

»Oni tam je Armenec, ta Dalmatinec,« razlaga Metka.

Liza se nasmehne: »Saj si že cel učitelj!«

Metka obmolkne, Katra se razgreva:

»Ježeš! Ježeš! Taka gizda, taka potrata! Vse se blešči v orožju! Oficirji! Kaj jih je! Svetijo se namramnice, bandelirji in naši. In po Bregu gre samo: ,msje', ,madam', ,signorina'. Znašli so se od vseh vetrov: Italijan, Goričan, Čič, Staroverec, Korošec, Štajerc, Hrvat...«

»Ilirija je velika,« jo prekine Metka. »Napoleon si osvaja lahko svet, ko ima toliko vojaščine. Poglejta, kakšen sijaj je okoli guvernerja! Če je že pomočnik tako mogočen, kakšen bo šele njegov mojster! Guverner je mogočen. Kogar on priporoči, na tega pade žarek cesarjeve milosti.«

Liza prekine Metko: »Saj poznaš vendar Napoleonove litanije, ti pa poješ drugačne. Kdo so pa ti gospodje? Mar so iz stare hiše kakor naši Turjaški, Herbersteini? Iz niča so se povzpeli. Poglej ta roj intendantov, auditorjev, receptorjev. Vse te mora preživljati davek. Vse je šik! Gilet rumen, kravata bela z rdečim robom, hlače sive, bote črne, redingot z baržunastim ovratnikom, klobuk visok. Vse to poje hvalo Napoleonu in hoče slišati njegovo slavo.«

»Rekel je in vstala je Ilirija,« brani Metka.

Teta Liza nadaljuje: »In prišlo je polno tujcev v deželo, cigani in židje so prišli za njimi. Zmeraj smo se otepali židov. Zdaj pa imamo brata Heimana, knjigo-tržca Weissa, profesorja Guneda in za njimi pridejo sorodniki in prijatelji...«

»Tako je!« pritrđi star možakar, ki ga je prinesla gneča do naših znanj. »Ne veš več, ali si tič ali miš. Poglejte naše novomodnike: hlače francoske, janketa italijanska, brke hrvaške. Če bi to videli moja rajna mati! Trikrat bi se obrnili v grobu!«

Navdušena, da najde pritrjevanje, ki ga ne dobi pri Metki, hiti Katra: »Na Brezje smo začeli hoditi, da nas reši Bog šib in nadlog. Saj veš: nov katekizem, poroka pred županom, cerkve oropane, božje poti prepovedane. Davki, da se Bog usmili! Patent! Kontribucija! Rekvizicija!«

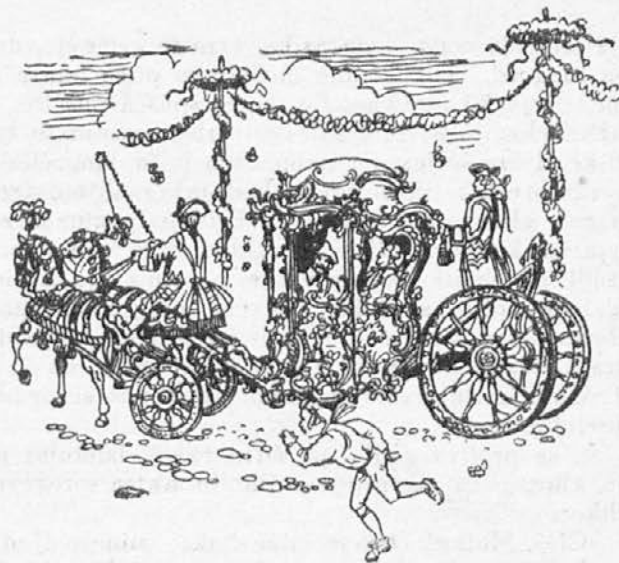
»Cerkvam so jemali tudi prej,« ugovarja Metka, »za vojsko s Turki so jemali. Naše cerkve so imele srebrne kipe in mnogo zlatnine. Davki so pa tudi narastli že prej, zavoljo dolgih vojsk.«

»Glej ga krempljal« se usaja Katra, pa prekine jo »Vivat!«, ki pretrese bregove, hiše, zamaje obrežne topole in hiti pod grad. Kakor grmenje so ti glasovi. Z okna in obrežja se vsuje cvetje na guvernerjevo kočijo. On odzdravlja, žareč od veselja. Vidi, da ga ljubi ljudstvo. V tem pozdravljanju je priznanje cesarju, Marmontu in njemu.

Metka si otira solze s čipkastim robčkom. Nekaj velikega in jasnega je napolnilo njeno dušo. Prelepa je slika Brega, nabrežja in reke. Tja do Prul so se nagnetli lahki čolni okoli s cvetjem in zelenjem ovitih ladij, na jamborih vihrajo mestne in francoske zastave, barve se lovijo in v soncu prelivajo. Raz okna obeh bregov vise škrlatne preproge in nageljni in sloné ljudje. Glava pri glavi. Diši po vodi, po smoli, po šmarnicah in prežiljki. Gospe v kočijah imajo slamnike polne cvetja in šmarnice v rokah. Kočije, konji, kočijaži in bič, vse je opleteno. Godba igra glasno in mehko. Metka vzdihne: »Vsi so prišli, vsi so se znašli in so se našli...«

V njene misli butne Katra:

»Svet se res suče in presuče. Vidiš, Liza, kovače, jermenarje in druge mojstre? Kar je starejšega, je pri-

Cvetje se vsuje na guvernerjevo kočijo

segalo princu Karlu na strelišču. Zdaj vpije »Vivat! Francozom.«

Strel na gradu ustavi Katrino jezikanje. Godba zaigra koračnico, guvernerjevi stopajo iz kočije in stopajo po pogrnenih mostičkih na veliko jadrnico. Pred guvernerjem plava godba, za njo plemstvo, visoki uradniki in meščani. Kar ne zmore z jadrni, hiti v čolne, ki pritiskajo k bregovom. Čolnarji v širokokrajniku upirajo vesla v breg, zbadajo z besedo poljanskega kovača, šempetrskega orača. »Gospodu ciparju vračajo vprašanje, če so že ulovili velikega trnovskega lintverna. In če ni bil lintvern kako pohlevno tele? Zbadljivke lete od čolna do čolna, saj ne morejo farani ljubljanskih fara drug mimo drugega brez zbadanja, ki vzbuja splošen krohot. Prevzetne meščanke, varčne z besedo, zmajajo z zlatimi avbami nad tako kmečko ošabnostjo. Stara mati svari dolgokite deklice in razigrane dečke, ki silijo kar v vodo, tujec se začudi, ko dobi na francosko ali italijansko postavljeno vprašanje gladek odgovor. Ljubljčan ti zna vse jezike!

Katra miga in kliče svojega čolnarja. Stara znanca sta in velikokrat sta se pogovarjala preko vode, ko je ona še prala tostran Ljubljanice in je on priganjal konje na vodo.

Teta Liza je pregnila s kocko desko, da si ne bi pokvarila Metka svoje lepe obleke. Vitka in lahka kakor vila v gori je stala deklica, ko sta se urejali težki in obilni Katra in Liza. Oči kakor lanov cvet so se razširile v lepoti pokrajine. Katra pa je zabavljala po svoji navadi: »Glej jih, čolnarske prevzetnosti! Vse lipe so polomili in vse cunje so pobrali in navezali na svoje rilce. Papirnate buče so natakneli na kole, pa pravijo piramide in lampijoni.«

Spreten veslač je Marinkov Tone. Šviga med drugimi čolni, ogiblje se jih, obrača se in prehitava druge. Nikdo ne bi smel zaveslati pred guvernerjevo jadrnico, a trnovski čolnarji potisnejo klobuke na čelo, pljunejo v roke in hajd! Iz mirne vožnje je nastala tekmica, ki jo spremljajo bodrilni klici žensk raz ladje.

Pa se vzravna čolnar, pogleda ponosno na Barje, na gore, kakor da vprašuje: Čigava je voda? Čigav je ta svet?

Metkine oči zasanjajo. Barje. Poprej jezero in dom pošastnih živali. Mostiščarji jih ubijajo, sejejo, sadijo po bregu in se vozijo po vodi v predaljne kraje. Potem

klije ločje iz vode, voda usiha, vzraste grmovje, drevesa in gozd. Dolgokljune močvirske ptice letajo po njem, divje živali lomastijo, lovec spušča puščice. In zdaj! Srebrnijo se tam žalostno vrbe, tresejo se trepetlike, dviga se jesen v nebo, črna jelša, mogočita se hrast in brest, belijo se breze. Vodnjaki molijo dvigalo navzgor, slamnate kape hiš pokrivajo pogumni rod Barjanov, ki trži zemlji njen zaklad, črno šoto, in seje in sadi, plemeniti kisle travnike in pripravlja žitnico. Pogumen rod! Ko se zgiblje lintvern pod gradom, zalije voda vse — muka, delo več let je izgubljeno. In vendar vztraja, vé, da bo zmaga njegovih potomcev, da se bo tod zibalo še zlato valovje pšenice kakor so se nekdanj valovi jezera...

Še se preliva godba po širni ravni, izletniki pojejo, klicanje in roganje je potihnilo. Katra spregovori mehko:

»Glej, Metka! Drevje mine kakor minejo ljudje. Tu ob bregu so stali v vrstah mogočni hrasti, njih korenine so branile vodam, njih senca in košatost sta branili brodarja vetrov in vročine, pod njimi so se pasli meščanski rilci, usnjarji so dobivali vozove ježic. Zdaj je tu in tam še kak panj, še kak grmiček. Ob Gruberjevem kanalu se zibljejo v vetru topoli, tja do Špice. Pod njimi se shaja pregrešen svet. Na oni strani mesta obroblja Ljubljanič lepota in korist orehov. Vleče strup iz zraka nase, daje živilo in zdravilo in dragocen les. Pa jim ni po volji sedanjim ljudem. Konjski kostanj sadijo, boli te glava, če zaspiš pod njim. In naše lipe? Če te tare naduha, vstani, preden vzide sonce. Takrat daje lipa najbolj močan zdravilen duh od sebe. Kaj je slajšega od lipovega duha? Trta? Se spominjaš Liza, ko sva šli na sejem v Novo mesto?«

Metka posluša, spoznava, da je življenje starih bolj v spominih kakor v resničnosti. Kakor drevesa so, ki jih posekajo, ker ne spadajo več v čas, ki jih je prehitel. In vendar vežejo sedanost z nekdanostjo, kažejo mladim, da bodo tudi oni ob svojem času preživela in strohnela drevesa.

Prehitro je bilo konec vožnje in premišljevanja. Vrišč se je začel ob bregu. Vsak bi bil rad prvi tam, da vidi vse, da sliši vse, da se zavrti in si priveže dušo. Okoli glavnega prostora veselice, kjer so različne ute, so bile razpeljane in s peskom posute stezje, vsajena grmovja lipovke ali bezga, skrite klopi so vabile na počitek in razgovor. Teta Liza sede na klop pod grmom, odmotava ogromen zavitek in pravi:

»Podložimo se prej. Ta čas se bodo tam razvrstili in morda bo dobil Matija kaj časa za nas. Boš plesala Metka?«

»Plesala bi — pa ne z Matijem, si misli Metka. Zdi se ji naenkrat, da je kakor Urška, ki je čakala.

Teta razreže orehovo potico in klobaso: »Kruh je drag, moramo jesti potico. Se že vsaka stvar težko dobi, pa sem si pripravila prej.«

Katra privleče iz globokega žepa čutaro. Ženski trgata velike kose potice, začjenja se cmokanje in požiranje. Metka stoji.

»Moram se razhoditi in obleka je potrebna, da se razvesi.«

»Ne hodi daleč, glej, da dobiš Klandra,« naroča teta in potegne krepko iz čutare.

Metka gre preko stezic in najde samotno klop. Na tak dan ji je zoprna vsakdanost, saj se ji zdi, kakor da bi oživele pravljice in bi moral stopiti pred njo kraljevič.

Pa le za hip se mora vdati samoti, že kličeta drobna glaska: »Zia Metka!« Tretji glas: »Oh, signorina Metka! Che piacere.« Gospa Monetti je, zlatarjeva žena z Mestnega trga s svojima otrokoma.

Prisede in pogovarjata se. Gospa je iz Vidma, je visoke postave, črnih las, črnih prijaznih oči in bela v obraz. Ni pa posebno vneta za Francoze: »Oblekli so se v Italiji in odnesli vse dragocenosti iz Rima.« Metki ni vseč tako ostro obsojanje, dasi ne more ugovarjati. Iz zadrege jo reši gospa Terry, ki se razveseli: »Ma tres chere, Metka!« Zdaj se zasuče pogovor na veselico, na velike namene cesarja in guvernerja. Nepečakani otroci silijo naprej: »Andiamo! Andiamo!« Metka ostane sama, hoče pogledati k tetam. Vstane — kar se zatrese svet pred njo.

Izza ovinka steze je stopil gospod. Rjave oči gledajo presenečeno v njo... »Metka?!« vzklikne začudeno in ji moli roko. Metka zažari do las, roka se ji zatrese.

Nikolaju se odpirajo oči. Ogleduje deklico in se nasmehne:

»Sedim tam za grmom, pa zaslišim znan glas. Pa ta glas govori italijansko in francosko. Nisem verjel svojim ušesom. In glej! Mala Metka je postala cela dama.«

Metka je v neznanski zadregi. To svidenje, ki ga je pričakovala in želela, jo preseneti. Ne ve, kako naj govori z Nikolajem. Saj to ni več tisti, ki se ji je nasmihal, ko je vozil mimo hiše. To je dozorel, resen mož. Na čelu mu leži senca. Kaj je Nikolaju?

»Teta je za onim grmom,« se spomni in stopita tja. Pa na klopi je samo nekaj drobtin in pesek je razhojen od širokih stopal. »Joj!« vzdihne Metka, »kako pojdem domov?«

Nikolaj se zabava ob njenem otroškem vedenju in jo tolaži: »Ne boj se, Metka! Te spravim pa jaz domov. Zdjaj pa pojdiva pogledat po utah.«

Se uresničujejo pravljice? Metka pozabi na Matija in teto. Metka pleše z Nikolajem. On ji kaže in razlaga vse. Večkrat se zagledajo rjave oči v lanov cvet, vprašaje in premišljevaje. Nič ne pravi Nikolaj, kod je hodil in kje je bil, in nič ga ne vpraša Metka: »Kaj mu je?« K štantu jo pelje, kjer prodajajo srca. Dolgo zbirata napise. Na rdečem lectu, ki ga kupi Metka, stoji:

»Oh ljub' moj, ko bi vedel to,
kako je meni pri srcu hudo,
nazaj bi se povrnil čez tri žežele...«

Nikolaj je zbral srce z napisom:

»Koder sem hodil, koder sem bil,
takšnega dekleta nisem dobil.«

Ogledovala sta srca in se pogledala.

Ta čas sta se prizibali iz gneče Liza in Katra, na mah obstali in razkolačili oči. »Ti!« se nareži Katra, »zato ji ni mar za Klandra!« In hoče k Metki. Liza: »Pustiva ju!« in se izgubita v množici. Liza je imela solzne oči. Rekla je: »Dve skrinji imam klobkov. Zdjaj bom dala tkalcu.« Katra je jokala: »Dam ji, dam, Metki, — svojo zlato verižico!«

Pa še druge oči so videle ono izmenjavanje smet. Primož, njegova mati in njegova žena sta hodili okoli ut, da kupijo otrokom odpustke. Primož prime mater za rokav: »Poglej, Nikolaja!« In se zareži. Njegova žena se začudi: »Saj je to Metka!« in hoče k njima. »Naj bo Metka!« pravi mati in ima solze v očeh. »Pustimo ju v miru!«

Pa še nekdo je videl, kako sta kupovala Metka in Nikolaj lect, in ta ni bil ne vesel ne ginjen. Matija Klander je ravno izročil nadzorstvo nad dečki nuns-kemu katehetu. Pozdravljanje guvernerja se je lepo posrečilo, zdaj se posveti lahko Metki. Ozira se, pre-rine se skozi vesele gručice do štantov in zastane: »Metka, ki je zmeraj tako hladna v njegovi bližini, žari kakor makov cvet, upira oči v... Kdo je že to? Ej, Matija, s tem se ne moreš meriti! Saj je tisti Zasavčev, o katerem toliko pripovedujejo.«

V svojem presenečenju bi Matija skoraj pohodil mlado vdovo Kominko, katere sin hodi k njemu v šolo. Ves zmeden prosi odpuščanja, Kominka pa se nasmeji: »Poglejmo, če mi boste tudi pri plesu stopali na prste!«

Tako se je zgodilo, da je plesal Matija z drugo in spremljal drugo domov.

Sonce se je smehljalo rajajočim, ni se pa ustavilo na svoji poti. Priplavali so beli oblaki, dobili so rdeč rob, žareli so in zažareli v rdečem ognju. Metka se preplaši: »Kje je teta Liza? Treba bo domov.«

»Da,« reče Nikolaj, »bolje je, da gremo k čolnom, preden navali vse vanje, Liza in Katra sta malo bolj nerodni.«

Ni bilo težko najti obe ženski, saj sta bili kakor zelo vidna, pa vendar nevidna angela varuha ves čas v bližini Metke.

»Iskali sva te kakor Marija v Jeruzalemu,« se pošali Liza, Katra pa pristavi: »Metka ni zašla med fari-zeje.« Liza se zahvali, da se je zavzel gospod Nikolaj za izgubljeno ovčico. Nikolaj se pa pokloni: »Saj smo vendar sosedje in stari prijatelji!«

Tako se je zgodilo, da je poiskal viteško postrež-ljivi Nikolaj malo natrkanega čolnarja in pomagal obavnim ženskam v čoln in se sam peljal ž njimi, ker ni zaupal čolnarju. Bili so že za ovinkom pri brezovem gozdičku, ko je zazvonilo avemarijo in so zagoreli lam-pijoni na bregovih. Od veseličnega prostora je prihajal hrup, voda je šumela in grgrala, tisoč bakel je zago-relo in godba je zaigrala.

»Le hitro,« je rekel Nikolaj in prijel za veslo, »nocoj se bo še marsikdo okopal.«

»Če smo pred drugimi tam, dobimo boljši prostor,« je dostavila Liza.

Metka pa je molčala, zamaknjena v pravljico res-ničnost čarobnega večera. Še nikdar ni bila tako srečna, še nikdar! In če pojde zdaj Nikolajeva pot daleč od nje, spomin na ta popoldan in večer ji bo žarel v duši kakor večerno nebo.

Že na Špici je sprejelo izletnike petje in klicanje. Zdelo se je, da je vsa Ljubljana ob bregovih, rdeča od svita bakel in lampijonov, nora od nenavadnega pri-zora, ki je obujal v duši doživljaje nekdanjih Ljub-ljančanov, ko so še vozili cesarje po vodi, lovili zmaje, plezali po mlajih, se lovili v žaklje, razbijali lonce in streljali za stavo — kakor oni Ljubljančani Napoleo-nove dobe.

Kakor da so zrastle pošastni zmaji s tisoči miglja-jočih oči, so zajele razsvetljene hiše izletnike. Reka glasov je valovala in se dvigala v viharni pozdrav gu-vernerjevi jadrnici. Strehe, okna, obrežna drevesa, vse je polno glav in rok. Pri »Zlatem brodu« je dobil Ni-kolaj okno na vodo. Šla je mimo vsa krasota sprevoda po reki, šlo je mimo veselje in vrišč... Teta Liza se je ozrla v Nikolaja, ki je zrl na vodo, a je imel svoje misli nekje drugje.

»Ali ni to slika, ki se prikaže popotniku v puščavi in izgine?«

Nikolaj skloni molče glavo. Uganila je Liza nje-gove težke misli in njegove dvome: »Ilirija, ti uresni-čenje sanj izvoljenih duš, si ti stalna, trajna, ali si samo fatamorgana, ujezd babe Jage, ki se prikazuje pastirjem v stepah? Ali se povrneš, če izgineš, se vrneš in ostaneš? Ilirija, prstan Evropejin...«

»Balon! Balon!« vriska staro in mlado. Kakor po-šastno velika bela buča se dvigne na Bregu, poleti nad glavami in se dviga nad hišami ter visi v zraku kakor ptica, ki trepeče s perotmi... In tedaj se razlije po bregu rdeč ogenj, vzplamti zeleno in višnjevo ter za-jame hiše in nebo. V taki svetlobi plava balon više in više...

Po Bregu gre ploskanje in klic navdušenja.

Metka upira oči za njim, kot za večerom, ki je za-gorel v prav taki mavrični luči.

10.

»Oči su joj dva kamena draga, obrvice z mora pi-javice, trepavice krila lastavice... Kada igra ko da pavun šeče, kad govori ko da sunce grije...«

Nikolaj zažene »Moniteurja« na pisalni predal, poln listov in knjig, ki jih je razmetal po njem. Iz police nad pisalniško omaro gledajo vanj Vodnikove »Novice«, Valvasor, Trubar, Steinbergerjeva študija o cerkniškem jezeru, latinske, francoske, nemške knji-ge, polne učenosti. Nikolaj pa bulji vanje, ne razume jih, kar naprej mu zveni v roko pariški časnik, strmiš vanj, misli, da moreš najti v njem eno edino ime, ljubko ime najlepšega pariškega dekleta... In poslu-šaš v daljo, če ne bo sporočila: Vrni se! Zakaj niso spregovorila usta, kar so pravile njene oči? Zakaj nisi rekla prelepa: Ostani! Mar bi mi bilo ječe in smrti. Pravljico očarljivo in prelepo so mi pravile tvoje pre-čne oči. Me je varalo srce?

Ti bi morda prekinila vez z imenitnim zaročnikom, ko bi imel Nikolaj velikanska posestva in bi bil stare plemiške hiše. Več sto let bi moral naštetih svoje dede in pradede in njihov junaške čine. A ti si sin prekupče-valca z živino, sin majhnega in nepoznanega naroda, tebi ni usojena oslovska koža, ki predstavlja dejanja tvojih očetov.

Haha! Človek še vedno ni človeku enak. Je modra in je rdeča kri...

Včeraj si se sončil v njenih očeh, danes si ubežnik in ne veš, zakaj? Kaj ni bilo vse kakor uprizorjena komedija? Starejši gospod, kočija, potna pravica že pripravljena — odpravili so te, Nikolaj, ker se nisi dvignil sam. Mogoče je zahteval zaročnik?...

Mogoče tudi, da je bila res nevarnost. Napoleon se boji zarot in ne pozna odpuščanja. Ko je izvedel, da snujejo rojalisti zaroto, je dal ustreliti kneza Eughiena. Ko je izvedel, da se zbirajo zarotniki v gradu St. Sul-pice v Véndeji, je poslal tja Bertranda in mu naročil: »Bodite kruti — strežejo mi po življenju!«

Mogoče, da je bila nevarnost in da si je rešil Ni-kolaj z urnim begom življenje. Mogoče. Toda že na potu domov so mu prišli pomisleki. Na domu se ni za-drževal. Če ga sumijo, ga bodo iskali. Doma so bili veseli, da se je vendar vrnil in da ga ni pogoltnil Pariz, »ta novi Babilon«. In žalostni. Saj je bilo očito, da ga muči težka bolest. »Si bolan?« je izpraševala mati. »Ti

nastavim uroke?« je ugibala svakinja. O mati! Ko sem padel dete po stopnicah, si me ujčkala, si mi pela:

»Le zavriskaj! Le zapoj! Saj si, Nikolaj, sinček ti moj!«

Zdaj mi pa zapira sramota besedo. »Zaročena je? Stanoval si tam?« Obsojen si v materinih očeh: Pošteno se nisi hotel poročiti, zdaj spravljaš sebe in nas v sramoto. Bežati si moral? Zakaj vendar? Za nič ne išče policija nikogar. Tako bi ga obsodila vkljub vsej veliki materinski ljubezni mati, slovenska špartanka. Disciplinal bi rekel baron Bardé. Primož bi se krohotal. Samo nekdo je, kateremu bi zaupal svoje gorje. A Metki ne sme in ne more praviti, kako je zaljubljen v drugo. O Metka! Zakaj ne čuvaš svojih oči? Vse so izdale, vse so povedale — in njemu je bilo prijetno, da je oboževan. Zdaj, ko ima sam ranjeno srce, razume, da more biti tudi Metki hudo. Doma ni hotel vprašati, izvedel in slišal je mimogrede, da se ženi mestni učitelj Matija Klander pri Metki in da je teta Liza zelo vneta za Klandra, Metka pa hladna, kakor napram vsem moškimi. Ali misli peljati devištvo, ali pa ji niso dose-danji snubci dovolj dobri in ima kakšno nesrečno ljubezen? Pogospodila se je, ne govori rada in prebira knjige.

Nikolaj je sklepal, da je postala Metka šiš-miš, ni gosposka, ni kmetica, klavrna prikazen naših mest, kjer se skriva nevednost pod modno obleko in zasvedranimi lasmi.

Najhujše se mu je pa zdelo, da je mala Neta tako podobna svoji sorodnici Elizi. Zbolelo ga je, ko je pri-tekla z njegovimi nečaki in ga gledala z velikimi očmi. Oči, zvezde! Zatonile ste mi. Sam sem kakor popotnik v divji pustinji.

Na srečo se je Primožu nekaj zamešalo pri kupčiji in so vsi težko čakali, da odmota Nikolaj zmešano štre-no. Odšel je tja, kjer izgineš lahko očem zasledovalcev.

Nikdo ni vprašal ta čas zanj. Nobenega poročila ni bilo iz Pariza. Ko je dokončal glavni opravke in rešil bratu veliko vsoto denarja, se je nastanil v Zagrebu, v mestu, kjer ti niso sorodniki vedno za petami z vprašanji in nasveti. Opravilo na glavni intendanci Ilirije ga je privedlo domov in že so ga napadli z migljaji, da mu dajo polovico hiše, če ostane doma in lajša ma-teri in Primožu skrbi.

»Saj bi se lahko oprijeli kaj drugega. Pustimo kupčijo z živino, ki je tako polna nevarnosti,« pravi mati.

»Naša kupčija je zdaj dobro vpeljana,« ji je od-govoril. »Preko turške meje gre naše ime, s poštenim Slovencem trguje vsak rad. Začeti zdaj kaj, je nego-tova stvar, saj že primanjkuje povsod delavcev, ko kliče vojaški ukaz toliko delazmožnih na drugo delo.«

Saj premišljuje že sam, kaj naj ukrene. Dolga po-tovanja pozimi že še prenaša mlado telo, zdaj te peš, zdaj jež, zdaj po suhem, zdaj po mokrem preganja potreba kupčije. Moraš v zamazane hane, v zanikarne krčme, v sijajni hotel, kakor pač nanese. Moraš piti, ko nisi žejen, poslušati surove kvante, zmotati se iz zvutih zank židov in ciganov. Zdaj te napade človek. zdaj žival...

Krepko potrka na vrata in vrže Nikolaja iz blo-dečih misli. »Ti, Balant?« se začudi veselo, posadi pri-jatelja Vodnika na mehak stol in ga ogleduje: »Od kod? Prašen si in truden.«

»Iz Mengša. Sem slišal, da je izoral Čepovc popisan kamen in sem ga pogledal. Centurio in njegova žena. Legija in leto sta zbrisana. Nagrobni kamen. Čudim

se, kako je zašel tako daleč od ceste, saj naš svet nima navade, da bi razdiral grobove. In ti, Nikolaj? Prihajaš morda od samega sultana? Kod si hodil? Kje si bil? Slišal sem, da se zanimaš za trgovino z volno, da ku-puješ dekletom srčke in jih spremljaš?«

Vodnik bruhne v smeh, Nikolaj molči in kremži čelo: Ljubljana je sicer prestolnica Ilirije, pa je le ostala dolga vas. Če zapoje petelin v Kravji dolini, ga slišijo v Kurji vasi in v Šiški.

Odpre omarico v steni in postavi pred prijatelja bokal rebulje, začimke in kruha. Sede k njemu in mu zaupa:

»To s srcem je bilo res neumno. Pa pomisli: grem na veselico, da vidim, kako bodo počastili grofa Ber-tranda, ki je res časti vreden. Sedem za grm pa slišim znan glas. »Ne,« si mislim, »to ni Črnučeva Metka, ta glas govori francosko in italijansko in še s pravilnim naglasom.« Slišim poslavljanje, grem, pogledam, in je res Črnučeva Metka.«

»Zauber deklet, ne?« gleda Vodnik zvito.

»Non c'è che a dire,« naredi Nikolaj nekoliko v zadregi. »Bila je sama, štel sem si v dolžnost, da jo varujem vsiljivcev. Je res brihtna in preudarna.«

»Podedovala je pamet svoje tete, nima pa njenega hudega jezika,« meni Vodnik. »Je res kar se da fletno dekletce.«

Nikolaj ga pogleda predirno in vzdihne: »Je huje kakor na vasi. Zato ker sem se obnašal, kakor se spo-dobi, me sodi in pogleduje zdaj vse. In kar je najbolj čudno, naša madam le mere bi najbrž rada videla...«

»Tvoja mati, Nikolaj,« dvigne Vodnik svareče roko, »ve, da trpiš, slutiti, da zaradi kake Parižanke, in zato bi bila vesela, če se bolj zanimaš za Metko. Ker ne zaupaš nikomur, je tebi in tvojim tem težje. Kaj te je držalo toliko časa v Parizu? Si res nameraval pustiti naše planine zavoljo kakšne Amande?...«

Vodnik pokaže na Kamniške planine.

Nikolaj stopi k oknu, stoji, misli, se hitro obrne in izbruhne: »Ne! Nikdar! Lahko bi bil dobil službo in plemstvo. Pa Nikolaj ni naprodaj. Nisem se ude-leževal zarot, dasi ne zamerim onim, ki so ponižani, pa bi bili radi povišani.«

In pove svojo zgodbo in dvome, ki ga napadajo zdaj. »Kaj misliš, Valentin: če je bilo Elizi kaj zame, bi bila šla z menoj?«

Vodnik odkima: »Ti si preveč romantičen, Nikolaj. Tvoja mati te je hotela dobro preskrbeti, pa tebi je bil Sisek preveč navaden. Mikal te je Pariz in zagledal si se v prvo lepo Parižanko. Rekel bi, da si uročen. Baronesa je dostojna ženska, ki ne bo prelomila be-sede, dane plemiškem snubcu, ki ji obeta velikaško življenje. Zato ne misli, da bi šla z malim trgovcem v deželo, ki je za pariške pojme divja, ali pa da bi živela skromno v Parizu z izvoljenim možem. Potočila bo nekaj solz v tvoj spomin — voilà tout!«

Nikolaj prebledi, diha težko in stiska pesti.

Vodnik poudari neusmiljeno: »Seveda si ti naj-večji revež na svetu... Tvoj nagel odhod iz Pariza, če že ni bil uprizorjen od barona, mu je pa le prav prišel, gotovo je zapazil, da bega zanimiv junak iz daljne dežele Elizi srce. Zdaj pa, Nikolaj, bodi tisti, ki si bil pred Parizom, časi so resni, trgovina se ruši, stare trgovske hiše propadajo zaradi vojnih razmer. Baron Zois, ki je vedno gledal, da plačuje pošteno svoje osebje, ga ne more zdaj izplačati. Veš, kako se je vse življenje žrtvoval in se trudil za druge. Zdaj pada udarec za udarcem na njegovo hišo. Pa ne kaže

svoje žalosti, še druge tolaži in nosi sam svoje težave. Želel je, da prideš k njemu, marsikaj te bo povprašal, še več pa pojasnil.

»Pridem!« stisne Nikolaj prijatelju roko, gleda ga in spozna: »Tudi tebe, Valentin, boli nekaj... Preveč delaš? Sitnosti? izpovej se! Ti si na vrst!«

Bolestno se zgane v sicer tako vedrem in izrazitem obrazu pesnikovem: »Te šolske plače! Vedno so nad menoj in jaz hodim, pišem — pa proračuna še ni iz Pariza. Guverner mi je obljubil, da bo posredoval. Pa to ni najhujše. Tare me slutnja. Emigranti drezajo na ruskem, pruskem in avstrijskem dvoru. O Angležih da ne govorim. Vse se pogovarja in deluje na to, da bi pregnali Napoleona raz prestol. In njegovo sorodstvo. Kaj bo potem iz naših osnov? Pouk v materinščini, literarno delo, ki se razgiblja kakor cvetje pomladi, kaj ga ne bo zamorila slana? Vse svoje življenje sem žrtvoval delu, da oplemenitim in dvignem naš narod, ter mu pokažem, kake zaklade mu je dal Bog — naj bo vse naše delo zastonj?«

Nikolaj položi prijatelju roko na ramo: »Bodi brez skrbi! Če stresa burja cvet, rodi obilen sad... Kar si zasnoval in delal, ne izgine. Zaklical si v mrtvi molk: 'Ilirija vstari!' Povedal si nam: 'Od nekdanj stanuje tukaj naš rod.' Predramil si našo samozavest, dal si nam pogum. Opomnil si nas: 'Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija, tebe rede.' Vzpodbujaš nas: 'Išče te sreča, um ti je dan,' ti si nam napisal slovnico, šolske knjige, ti boš ohranil pozabe stare besede. Učiš nas kuhati in misliti, si naš pratikar, prvi časnikar in prvi pesnik...«

»Pusti še drugim kaj hvale,« prekine Vodnik gorečega prijatelja. »Poslušaj našega kmeta kako poje doma in na polju, v vinogradu in v cerkvi, pri preji in pri žetvi, pri krstu in pri smrti. Kar sproti si zлага in ubira, 'vižo'. Na Koroškem je vse polno bukvnikov, kmečkih pesnikov in pevcev. Rož imenujemo male slovenske Atene. Tam se prigodi, da pripelje kmet sina v latinske šole pa nagovori profesorja latinsko, ker se je naučil latinsko 'za veselje in kratek čas'. Po kmečkih hišah imajo prepisane pesmi in dogodke, knjige varujejo kot dragocen zaklad. Ves naš narod je pesnik, je slikar, kipar in stavbenik.«

Nikolaja ne zmoti ugovor ter vneto nadaljuje: »Odgrinjaš zastor naše zgodovine, iz kamnov, iz grobov, nam dokazuješ, da smo bili in da smo, svoje srce si daroval slovenski misli, in domovina, prebujena in preobrazena, ti bo vedno pela hvalo. Valentin, ti zlata in vedra gorenjska duša, nikdar ne bo ugasnil med Slovenci tvoj spomin.«

Jasno pesnikovo oko se zamegli. Ginjen zavrača Vodnik: »Švojega prijatelja hvališ... Pozabljaš pa moža, ki je bodril Linhart, podpiral Kopitarja in mi bil prvi učitelj. Mož, ki podpira nas vse, ki delujemo za slovensko slovstvo z besedo in dejanjem. Naš dragi Valvazor, baron Zois, je tudi za Kranjsko premožen, za Kranjsko ubožan.«

Vodnikovo razmišljanje pretrga topot urnih nog, močno trkanje otroških pesti. K Nikolaju se vsujejo nečaki in z njimi Neta. Manjši dečki se vržejo na Nikolaja, čebljajoč: »Stric Nikolaj, povej nam od hudega lintverna!« Janko pozdravi Vodnika in stoji kakor ukopan, in Neta stoji ob njem, z velikimi črnimi očmi strmeč v Vodnika. Gibljejo se mišice po prebelem obrazku, kot da se nečesa spominja? Bo zajokala? Ne! Nemara da je pozabila. Na prve Vse svete so jo bili vzeli na grob njene matere. Takrat je nenadoma za-

kričala in se vrgla na ovcenčani grob. Zasavka jo je komaj potolažila... A danes se zdi, da je zamrl spomin v otrokovi duši. Saj je drugo leto, kar je izgubila svojo mater, a očeta, preoblečenega za drvarja, ni lani spoznala.

Nikolaj posadi Rokca na kolena, ga ujčka in mu poje: »Le zavriskaj, le zapoj! Saj si, Rokec, ljubček ti moj!«

Rokec vriska: »Še! Še!« Bratca prosita: »Lintverna, stric!« Janko in Neta odgovarjata Vodniku, ki gleda smehljaje zaposlenega strica: »Vidiš, Nikolaj, to je zate!«

In Nikolaj gleda nečake, ki so zrastle za pedenj, kar ga ni bilo, in bridko mu je, ker je zamudil toliko lepih ur zamamljen od črnih oči in prevaran od upov in nad.

Vodnik gleda pozorno Janka in Neto in pomežikne Nikolaju: »Najbolj trajna je zveza, ki se začne v teh letih. Isti doživeti dogodki, isti kraj, iste cerkve, isti znanci, prijatelji in sorodniki so močna vez zakoncev. Postarana se pogovarjata: 'Veš takrat, ko je bil požar.' 'Veš, ko je utonil naš črni pes.' Tistih 'veš' med starimi ni konca ne kraja, je domačnost, je ljubezen, ki ne mine. Tisti pa, ki se poroči s tujerodko, je v večni borbi z njenimi spomini, ki jo odvajajo od njega. Nikdar ni prav domač v njeni duši in nikdar ne spozna žena prav njegove. Zvezana za življenje z najbolj tesno vezjo sta si vendar tujca, ki živita drug poleg drugega, a ne drug v duši drugega.«

Nikolaj gleda otroke in kima prijatelju, ubira strune pripovedovanja in začne praviti otrokom pravljico: »Tam, kjer je zdaj Trnovo, je bilo veliko, veliko jezero, v jezeru je živel hud lintvern, velik kakor naša hiša. Devet glav je imel in, če si odsekal eno, je vzrastlo iz lintvernove krvi devet novih glav, a vsaka je imela vatel dolg jezik in vsaki je gorel plamen iz žrela...«

»Včeraj si rekel ogenj,« popravi Rokec.

»Smrdelo je od linternove sape...«

»Kakor da bi se najedel česna in napil vina,« pomaga Vodnik.

»Ubiti je treba lintverna, ubiti!« zahteva Rokec.

»Tako ga bomo,« zagotavlja stric: »Lintvern je požiral otroke, krave, konje in vole, može in žene. Pa je prišel vitez...«

»Sveti Jurij,« popravi Rokec.

»Saj res, sveti Jurij...«

Rokec ni doživel tisti dan konca pravljice o lintvernu. Prišla je stara mama, bila huda na otroke, da se upajo k stricu, ko je pri njem duhovni gospod. In če so prav lepo pozdravili in poljubili častitemu gospodu roko?

Nikolaj je stopil z Vodnikom skozi velika vrata v prostrano vežo Žoisove hiše. Nagel pogled na dvorišče mu je razodel, da ne hitijo kakor navadno z nakladanjem in izkladanjem. Stranska vrata v Križevniško ulico so bila odprta, ali tam niso čakali vozniki.

Sluga je vodil posetnike po širokih stopnicah. Vse je bilo zidano in razdeljeno na bogato in obilno. Po hodnikih in na mostovžu so stale inozemske rastline, ob oknih svilena zagrinjala, na stopnicah preproge. Tod so hodili princ Johann, Marmont, angleški lordi in italijanski veletrgovci, učenjaki vseh delov sveta, francoski častniki, ponižni redovniki, pesniki, pisatelji, uboge vdove in imenitne gospe — vse je hodilo tod, vse je iskalo pri Zoisu sveta, tolažbe in pomoči. In ta mož, čigar duh obletava ves svet, je priklenjen

na stol; v stolu se vozi po svojih prostranih sobanah, sprejema in opravlja svoje trgovske posle ter se vta-plja v skrivnosti prirode.

Presunjen in ponižan stoji Nikolaj pred Zoisom. Kako je zdelala bolezen nekdanj krepkega moža, ki je prehodil in preiskaval planine in gore, da izkoplje zaklad rud. Rim in druga velemesta so mu polnila duha z znanjem. Prepotoval je Italijo, od koder je prišel njegov rod in njegov oče, Avstrijo, Nemčijo, Švico in druge dežele, stopil je v stik s svetovnimi akademijami, na steni nad policami z rudninami in knjigami visijo diplome: Academie Celtique, Paris. Academia Curiosorum Erlangen. Senaer herzogliche un. Societät. Prijatelji naravoslovja, Berlin. Društvo za naravoslovje, Hanau. Kmetijska družba. Klapproth iz Berlina obvešča Zoisa, da bodo imenovali nov fosil, ki ga je bil izsledil on, 'Zoisit'. Učenjaki svetovnega slovesa mu dopisujejo in ga vprašujejo. Kakor lkar se je bližal soncu in treščilo ga je z boleznijo v nižino. Ni omagal. Močnejši kakor telo je duh. Žiga Zois, žlahtni kamen v vencu mož, ki se trudijo, da prebudijo začarano Trnjolico slovenskega jezika.

Globoko je sklonil Nikolaj svojo junaško postavo pred hromim baronom, ki mu je stisnil vzradoščen roko in ga motril občudovaje z očmi, polnimi ognja in duha.

»Kako ste se spremenili, Nikolaj! Pozna se vam Pariz. Večji se mi zdite in bolj plečati. Tak sem bil tudi jaz... Mladost, Nikolaj, in zdravje sta neprecenljiv zaklad. Sedel bi človek v čoln in veslal noč in dan, da bi prišel v deželo mladosti, do pravljicne žive vode, ki obuja mrtve. Opešane so roke... Kaj je res tako daleč, tako za vedno izgubljena dežela mladosti? Odprl bi bil vrata pekla in odtrgal zvezde z neba. Ustvarjati! Pračlovek, ki ga ni rodila ženska, je vdahnil v dušo in kri prvega rojenega hrepenenja, ki gre od rodu do rodu. Pračlovek, ki je videl, kar slutimo mi, nam je zapustil željo. Mi iščemo v našem delu Stvarnika.« Z belo roko si je šel Zois preko čela, kakor da hoče izbrisati spomine. Zaboletelo ga je v nogah in bolešno je stisnil prikovani ustnici. Grenko se nasmehne: »Prav pravi Valentin: 'Bog že ve, zakaj je kozi rog odbil'. Sedite, Nikolaj, povejte kaj o Parizu! Zanima me delovanje rojalistov.«

Kmalu je pozabil Zois v živahnem razgovoru svoje bolečine. Vodnik je bolj poslušal, vrgel je le vmes šaljivo besedo, da razvedri barona. Saj vendar ni bil popolnoma oslepel ta Nikolaj. Dobro je gledal in presodil trezno kljub svoji zaljubljenosti. Govorili so o nemški miselnosti, ki se hoče otresti francoskega vpliva in premoči. Zois je pojasnil:

»Za Napoleona niso imeli Nemci prave narodne zavesti. Vsi mali dvori na Nemškem so bili slike francoskega dvora. Tako Nemci kakor Francozi so živeli bolj idejam. Prijatelji starih ali novih idej so se veselili zmage svojih idej, če je bilo to tudi na škodo njih naroda. Ko je zmagal Friderik pri Rossbachu vojsko Pompadurke, so slavili Francozi pruskega kralja. Fichte je rekel: 'Domovina Evropeca je Evropa.' Dunajčani so pozdravljali zmagovalca Napoleona, nositelja novih misli. Napoleon je razbil rimsko cesarstvo v drobce in je vzdramil v drobcih zavest skupnosti. Nemci se pripravljajo, plamenče besede podžigajo mladino: 'Steh' auf mein Volk, die Flammenzeichen rauchen'...«

Zois vidi senco na Vodnikovem licu in se spomni: brambovske pesmi... Preokrene pogovor na Dalmā-

cijo, izprašuje Nikolaja, kako napreduje graditev cest, ki jih je začel uvidevni Marmont, pravi: »Bil je res moder upravitelj Ilirije, poznal je potrebe posameznih pokrajin in je povedal Parizu, da ne more urejevati na isti način dalmatinskih in albanskih mornarjev, hrvaških graničarjev, idrijskih in pliberških rudarjev, kranjskih posestnikov in tržaških veletrgovcev. Bertrand dela po Marmontovih načrtih. Cesar ljubi Bertranda bolj kakor vse druge svoje maršale, že večkrat se je posrečilo Bertrandu, da je ublažil Napoleoneve ukrepe.«

»Rojalisti cenijo Bertranda; ko ga je poslal cesar, da kaznuje Vendejce, je šel na večerjo k županu v Rochefort. Ta mu je zatrdil slovesno, da ni nobenega rojalista v vsem okraju. Znano je bilo, da se zbirajo rojalisti v bližnjem gradu St. Sulpice,« je pravil Nikolaj.

»Drugi dan bi moral Bertrand zasesti grad in poloviti, kar je v njem. Zvečer mu javijo damo, ki hoče govoriti z njim. Lepa mlada dama pa pravi: 'Obljubite mi, da ne boste zasedli gradu in jaz vam obljubim, da odidejo še nocoj vsi rojalisti preko meje.' Drugi dan je jezdil Bertrand sam v St. Sulpice in bil tam na kosilu. Vse je bilo mirno...«

Zois se smehlja: »Se non è vero è ben trovato.« Govorili so še o rastlinah, o Vagnerju, ki ima najlepši vrt v Ljubljani, o poskusih dvigniti zopet železarstvo, o stanju žita, o ceni pšenice in živine, o krompirju, ki so ga vendar začeli bolj saditi, ko je bilo dolgo vse prigovarjanje in ukazovanje Marije Terezije bob v steno.

»Kranjec počasi vozi,« je menil Vodnik, »ne zupa tako hitro novotarijam, a če poprime, drži. In Štajerci se držijo tudi trdovratno starih navad. Ko je prepovedala cesarica sežiganje tatermana, kakor pravijo na Gornještajerskem s slamo ovitemu kolu, ki predstavlja zimo, je v Gradcu tako zavrelo, da bi bil glavvar Studenberg kmalu ob glavo.«

»Prosvetljena gospoda preganja nedolžne narodne običaje, zato izginja toliko lepega in značilnega,« toži baron. »Prej je imela vsaka vas svoje samouke, slikarje, kiparje in stavbarje. Vse hiše so bile poslikane, polno kapelic in znamenj. Iz vsega diha narodova duša, polna umetniškega čuta.«

»Pridite še, Nikolaj,« pravi Zois pri slovesu. »Pri- peljite mi enkrat vaše nečake in,« nasmehne se po- redno, »še koga drugega.«

Nikolaju butne kri v lica. Vodnik se trese od pridušenega smeha, sluga gleda začudeno za njima.

»Oh, Nikolaj! Zardel si!« se hohoče na vratih Vodnik. Nikolaj molči. »Prepeljem se s čolnom,« vabi Vodnik, »pogledam v šentjakovski farovž.«

»Grem domov!« se otrese užaljeni Nikolaj.

»Dobro bi bilo, če bi si naročil majce za zimo,« zbada Vodnik in mu žuga še s čolna.

Nikolaj gleda mrko za njim. Čemu so prijatelji? Uganejo misel, ki je nisi še mislil, pripovedujejo dru- gim o tem, kar tajiš sam sebi. Valentin, Valentin!

Pa se le ozre mimogrede na vrata, navešena s ple- teninami. Nihče ne stoji na vratih, sliši se le sladek glas: Ko bi vetrič zapihal, meglice razgnal, moj fan- tič se videl in pušlec njegov.

»Metka, zauber dekle! Vem, na koga misliš. In je le prijetno, če veš, da ti je kdo naklonjen iz vse duše in srca.«

Zamišljen gre Nikolaj mimo nekdanje bolnišnice. Kmalu bodo rekli tudi nekdanji samostan. Kam se

bo dal prior Faustus? Toži se Nikolaju, ko pogleda visoko poslopje, kjer so delovali toliko časa tu. Sprejeti so bili z veliko slavo, ko so bili prišli. K pridigam in mašam je prihajalo plemstvo. Bosonogi menihi so delovali vneto za blagor duš in za slovensko slovstvo. Tu je živel oče Janez Dev, ki je izdal »Skupspravljajne kranjskih Pisanic od lepih umetnost«. Tukaj je zbiral oče Dizma Zakotnik narodne pesmi o Pegamu in Lambergarju, o Juriju Kobili, o kralju Matjažu, o lipi na Starem trgu. Živel je tukaj oče Ksaverij Vorenc, ki je sestavil »Nove besedne bukve, ali več zhihernih besedi,« in »Celo Sveto pismo novega in starega testamenta«. Tukaj je živel nekaj let Vodnikov učitelj in prijatelj Marko Pohlen, ki je »dosti bukev med ljudi spravil, jezik omečil in lepše prirezal, spet je branje med ljudmi razširil, da zadnjih trideset let sta se skoraj vsak pastir in pastirica brati naučila.

Odšli so in se izgubili po drugih samostanih. Človeški domišljavi zlobi se zdi molitev, samota in veda nespametno in prazno tratenje časa. Kolikokrat je Vodnik, tedaj mlad ukaželjni dijak hodil po obokanem hodniku k patru Marku.

Pogreznen v težke misli stopi Nikolaj k sv. Krištofu. Pozdravit grob Parižanke, nedolžnega vzroka njegovih bridkih ur. Mahoma se ustavi. Na grobu Elizine sestričine gori vse polno sveč in med svečami je šop krasnih rož. Pred grobom pa kleči mož v baržunasti obleki, obšiti s krznom, na glavi čapko s peresom, sabljo pa je položil ob grob. Mož kaže hrbet, a vseeno se pozna, da ga stresa jok. Nikolaj se umakne. Oni pa je že slišal korake, vstal in se obrnil. Markiz Bientot v obleki hrvaškega plemiča! Saj mu je tako podobna mala Neta.

»Gospod markiz?« se prikloni Nikolaj.

»In vi ste plemeniti mladi Zasavski?« objame markiz Nikolaja. »Prijatelj — naj vas ne doleti nikdar usoda, da bi bili tako kruto ločeni od bitja, ki ste ga ljubili. Ravno k vam sem namenjen, Vrban pride takoj s konji.«

»Vrban?« se začudi nehote Nikolaj. Vedel je, da je Vrban nekak znanec tete Lize. Bientot razume Nikolajevo začudenost in pojasni: »Da, Vrban, sin vaših gorá. Ko sem bežal v gozdove, sem se seznanil z Vrbanom. Pomagal mi je, me spremil na Hrvaško in zdaj pojde z menoj v Nemčijo, potem pa v Francijo.«

»Gospod markiz hoče v Nemčijo?« vpraša Nikolaj.

Markiz potrdi: »Grem. Vojak sem in na razpolago tistim, ki bodo spodili uzurpatorja iz Francije.«

»In vam vrnila vaša posestva,« dostavi Nikolaj v mislih.

Bientot nadaljuje: »Prišel sem, da obiščem grob svoje žene in da se poslovim od svoje hčere. V bitkah me doleti lahko kaj in sem zelo srečen, ker je moj otrok v tako dobrih rokah. Prišel sem zdaj v tej preobleki. Sicer se ne bojim grofa Bertranda...«

Z lahkim, enakomernim topotanjem prihajajo plemeniti konji. Na kozlu sedita kočijaž in sluga, starejši človek, ki je vidno zelo ginjen. Kočijaž ustavi, Vrban skoči dol. Markiz mu pravi: »Pojdi, Vrban, k tvoji Lizi in pogovorita se!«

Vrban zardi od veselja, pozdravi in hiti nazaj. Markiz se smehlja: »To je zvesto srce. Ima neko nevesto, ki bi jo rad vzel s seboj v Francijo.«

»Lizo. Vem,« gleda Nikolaj za Vrbanom. Kako hiti. Kakor kak fant dvajsetih let. Ali ljubezen res

ne mine? A Liza? Da bi šla na starost tako daleč od Kranjske dežele? Neverjetno.

Presenečeni Zasavčevi so se razveselili in se prestrašili obiska. »Pa nam vendar ne boste odpeljali naše deklice?« je vprašala stara Zasavka, ko so postregli gostu v obednici. Govoril je dobro hrvaško, zato je lahko odgovoril, da za zdaj ne.

Poklicali so deklico in prišla je z Jankom. Markiz je gledal dečka in deklico, ki sta se tako podala drug drugemu. Neta je gledala tujega gospoda in se stresla, ko jo je poklical: »Jeanette! Pridi k svojemu očetu!«

Takrat, ko je prišel ves zarastel in napravljen za drvarja, ga ni spoznala; ta v lepi obleki, lepo obrit, pa je bil njen papa. Vendar ni bila prav domača z njim, odtujila se mu je in iz njegovega naročja gleda za Jankom. Markiza je bolelo, a bil je tudi vesel, da je njegov otrok tukaj tako doma. Rekel je gospodinjam in gospodarju: »Ko slišite o naši zmagi, pripravite na pot Janka in Jeanetto.«

»Ali, gospod markiz,« je ugovarjala stara Zasavka, »dovolj hudo je, da nam jemljete deklico, zdaj pa hočete kar dva...«

»Ker bi rad izročil hčer in posest sinu tistih, ki so se tako plemenito zavzeli za mojega otroka in pokopali s častjo mojo ženo. Ni umrla tujka med tujimi, našla je med vami svoj dom.«

Sledil je ginjen molk. Prva je spregovorila stara mati: »Gospod markiz, mi nismo take rodbine...«

»Plemstvo je v srcu, draga gospa,« se nasmehne markiz. Primož in njegova žena sta se gledala in nista vedela ali naj se veselita ali žalostita. Markiz prime Janka za roko:

»Pojdeš z Jeanetto in ostaneš pri nas?«

Janko pogleda svoje starše, staro mater in strica ter reče:

»Pojdem!«

»Saj moraš,« potegne Neta Janka za lase. »Ne pustim te tukaj.«

Nikolaju je vroče. Markiz ne drži toliko na plemstvo? Ko bi ne bila Eliza zaročena. In kako bi pustil on zemljo in kraj, za katerega so se borili in trpeli predniki? Ne! Nikdar bi ne bil tam prav domač. Janko že, otrok je, se izkorenini in ukorenini. In ker rasteta skupaj z Neto, bosta imela vedno veliko skupnega, kar ju bo družilo.

Hrvaški velikaš, ki se je ustavil pri Figovcu, je vzbudil tudi v prestolnici Ilirije pozornost. Obiskal je Vodnika in Zoisa in obdaroval reveže.

Komet, ki se je prikazal avgusta, je zbrisal zanimanje za druge dogodke; saj je naznanjal nove vojne, kugo in lakoto. Ljubljancani so se spomnili, kakšna bolezen je prišla na Gradčane, ko so bili Francozi zasedli Gradec. Ljudje so umirali kar na gosto, umrli so celo trije zdravniki.

Zvečer so hiteli na Grad, na Barje, da vidijo, kako širi komet svoj rep. »Vsak dan je metla daljši,« so trdili in vsak dan je bil strah Ljubljančanov večji. Vstajali so preroki, ki so pozivali k pokori, ker se bliža konec sveta. Po kavarnah in gostilnah so živahno zasledovali Napoleonove ukaze.

Petnajstega avgusta je naznanjalo slovesno zvonjenje, da praznuje Ilirija god velikega zmagovalca Napoleona, ki strahuje že ves svet in bo ugnal tudi mogočnega ruskega carja, ki se upa delati po svoji in ne po Napoleonovi glavi.

»Do smrti, Nikolaj,« se zasolzi Metka, »saj si ti bil in boš edini...«

Vojaška parada je kazala Ljubljčanom senco velike armade, ki bo strla ruskega medveda. Popoldne je bilo na strelišču streljanje za stavo. Guverner Bertrand je daroval za dobitke osem sto frankov.

V strele veselja je odmevalo streljanje vojne grozote. Napoleon se je pomikal z veliko armado proti Rusiji, z njim sta šli prisiljeni po pogodbi, Avstrija in Nemčija, dva zaveznika, pripravljena, da se vržeta na zaveznika, kakor hitro bi obnemogel. Plamen gorečih vasi in mest bo spremljal pot velike armade. In solze žená in mater... Tudi ilirski polk koraka, tudi za ilirski polk že nabirajo nadomestitev za tiste, ki jih bo izbrisala kruta vojna usoda s seznama živih. Že govorijo, da se bodo nabirali prostovoljni prispevki za armado — in kdor se hoče prikupiti in rešiti, bo iztisnil zadnji sous iz žuljave roke.

Nikolaj je postajal nestrpen. Ves svet se zbira v orožju. Tudi njega kliče dolžnost. Potuje, kupuje in pošilja vojaštvu živino, se vrača v Ljubljano in pričakuje nečesa. Mati ga gleda z očmi, ki razodevajo skrb in ljubezen. Če pade Nikolaj, se zruši hiša...

Pričakoval je glasu iz daljine. In glas je prišel. Pismo iz Pariza. Prinesel ga je trgovec Zoisu.

Veliki pečati s krono in grbom. Baron de Bardé. Nikolaj okleva, ne odpre takoj pisma, čuti pa, da prinaša rešitev. Ko odlomi pečate, mu zašumi v ušesih, zamegli se pred očmi in burno mu bije srce, ko bere:

»Dragi Nikolaj, vrnite se k nam, usoda je odločila za vas: zaročenec moje sestre je padel v prvi praski z Rusi. Zapustil je vse svoje premoženje moji sestri. S premoženjem se prenese tudi plemiški naslov. Pridite, da boste tukaj, ko bomo slovesno upostavljali kralja Louisa!«

Nikolaju vre kri v glavo. Prelepa! Preljuba! Kliče ga. Dati mu hoče sebe in premoženje. Poletel bo na krilih ljubezni... Hitro! Hitro kovčege! Na policijo! Na pošto! Ekstra! Ekstra! Podite konja! Škoda za vsako minuto! Peš, jež, če je treba lazim po vseh štirih, samo da pridem do nje, ki me kliče!

Nikolaj odpira omare, meče perilo ven. »To vzamem s seboj, ono pa pošljejo za mano... Nastopil bom na kraljevem dvoru, treba bo zlatovezenih sukenj...«

Topot malih nog. Vrata treščijo ob steno. Rokec toži ves objokan: »Stlic Nikolaj, Potel me je nabil.« Zagleda z okroglimi modrimi očmi odprte omare, se oprime Nikolajevih kolen in prosi: »Kam gleš, stlic? Tu ostani! Stala mama bo jokala.«

Kakor blisk udari v Nikolaja. Zapustiti je hotel svojce, ki so potrebni njegove pomoči. »Disciplina«, je rekel de Bardé. »Disciplina, dolžnost! Saj jih ne bo zapustil, vse bo vzel k sebi!« tolaži svojo vest in Rokca: »S stricem pojdeš v Pariz, ne jokaj se!«

Rokec strese grivaste lase: »Lokec je lad doma. Paliz zleht ljudje, lekla stala mama.«

Nikolaj je prepaden. Kaj ne govori resnica iz ust malega nečaka? In v hipu se mu posveti: Takrat je veljalo: »Beži!« zdaj pa ni besede o nevarnosti. »Vrni se!« Zdaj ga kličejo, ko je premoženje in čast, ki ga prenese lahko nanj. Oni Nikolaj, ki ni imel plemstva ne slavnega imena, je moral bežati. In ona, Eliza, je vedela za sramotno igro... Zdaj bi bil dobrodošel upravitelj posestev, mož, ki se mora klanjati ženi. Ne gospa baronesa! Moja žena bo tista, ki bi šla z menoj skozi ogenj in smrt, moja žena bo hčerka naših planin, cvet našega polja! Pojdi Rokec k stari mami, reci, da se pelje stric v mesto. Dva konja in lepo kočijo!

»Dva konja in lepo kočijo,« ponavlja Rokec in zdirja.

Nikolaj se preobleče. Stopi k materi, ki ga gleda vprašujoče. Poljubi mater in reče: »Prstan z rubinom, mama, mi ga daste?«

Materi se ovlažijo oči, seže v omaro po svoj zaročni prstan in poljubi sina z besedo: »Pripelji Metko!« Zasavčeva kočija se ustavi pred Lizinim velbom. Velik in praznično napravljen stopi Nikolaj pred Metko s porednim smehljajem na ustih in v očeh. Metki pade pletenje iz rok.

»Metka,« pravi Nikolaj kratko, »grem za armado in ne vem, kdaj se vrnem. Me počakaš?«

»Do smrti, Nikolaj,« se zasolzi Metka, »saj si ti bil in boš edini.«

Nataknil ji je zaročni prstan svoje matere. Prišla je Liza, ju blagosloвила in kakor, da ve vse Nikolajeve pomisleke, rekla: »Kaj ne, Nikolaj, »Domače cvetlice najzaljši cveto.«

»Res je, teta Liza!« prizna možko Nikolaj. »Napravita se, gresta z menoj na moj in vajin dom!«

»Ali naš oče?« se boji Metka.

»Bomo videli, če sprejme mojo zaročenko ali ne,« se postavi Nikolaj in gleda občudujoče Metko. Le kje je imel prej oči? — »Še nekaj,« pravi teti Lizi. »Rad bi, da me počaka Metka doma. Tukaj sta same in kdo ve, kaj se še lahko zgodi. Doma boš, Metka, bliže moji materi, lahko jo tolažiš in se privadiš nanjo, saj ostaneva v hiši.«

»Tudi jaz se vrnem v svoj štibelj,« se oglasi Liza, »Klanderjeva vdova, nevesta, naj pa prevzame velb.«

Z blagoslovljeno vodo je sprejela stara Zasavka Metko. Otroci so skakali veselo okoli nove tete, ki je povedala Rokcu lepo, kratko pravljico in mu obljubila veliko drugih. Primož je šel z zaročenci in Lizo k Črnučevim. Zdelo se je, da so že vedeli: vse je bilo pripravljeno, vsa Črnučeva rodbina preoblečena in zbrana v hiši.

Primož vpraša na vratih: »Črnučev oče, ali sprejmete v hišo zaročenko mojega brata?«

Pa že je ihtela Metka na materini rami, sestre so jo objemale, bilo je joka in smeha... Liza se je postavila bojevito pred Črnuča: »In mene? Lahko bi šla z Vrbanom na Francosko, pa ostanem rajši pri tebi, klada ti posavska.«

»Štravsasta Liza, zakaj ste pa šli? Ni ti bilo treba prežvekovati besed, ko je bila skleda žgancev na mizi,« vrača Črnuč in si briše, kdo ve zakaj, z rokvom oči.

Spet brnijo kolovrati po Posavju. Staro platno bo šlo za cufanje za ranjence. Plemenite gospe se bodo spet zbirale in cufale platno kakor takrat, ko so se podili tod prvič Francozi in Avstrijci. Ne donijo pri

LEA FATURJEVA

je najstarejša med živečimi slovenskimi pisateljici in je že lani proslavljala 75 letnico življenja. Pred desetletji je spadala med najbolj priljubljene Dom in svetovega kroga, zlasti po svojih zgodovinskih podobah iz francoskih časov. Pričujočo povest je napisala v zadnjih mesecih prav nalašč za naš koledar in je z njo pokazala še vso svojo svežost, vsebinsko razgibanost in oblikovno sposobnost.

preji vesele pesmi. Pripovedujejo si o strašnih bojih tam na daljnem severu. Predejo tudi pri Črnučevih. Predeta Metka in Liza. Večkrat pogleda Metka tja, kjer stoji njen novi dom. Tiha sreča je v pričakovanju. Nikolaj pošilja kratka sporočila. Stara Zasavka se mladi. Vstajajo meglice iz Save, raz polja in se gostijo ter razhajajo po potih. Potrka in pokliče na vratih. In vedo Posavci, da ga ne bo več nazaj — sina — brata — očeta.

Ne trka več na vrata in okno Zasavke. Ne kliče več od Save. Nočne pošasti je pregnal smehlajj dobrote, soj ljubezni iz oči, ki so kakor lanov cvet.

Posavje, pot narodov. Gore in planine, stražniki našega sveta! Sava, srebrni trak, ki veže slovenske dežele. Ljubljansko polje, plodno in rodno — blagoslovi te Bog!

Rojstna hiša Valentina Vodnika v Zgornji Šiški (Ljubljana)

KAZALO

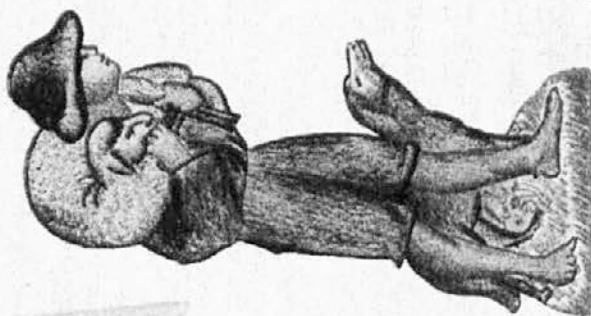
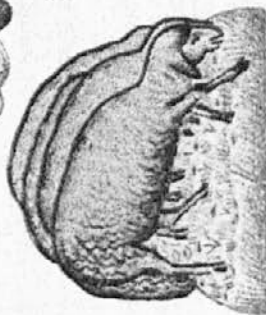
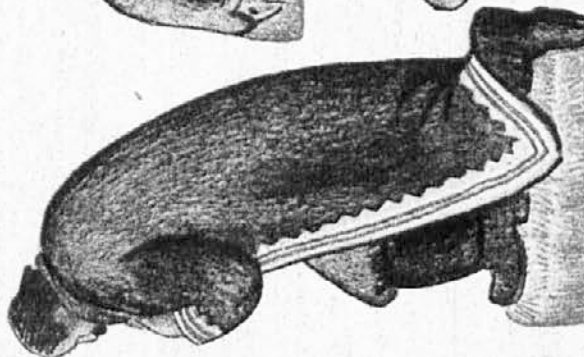
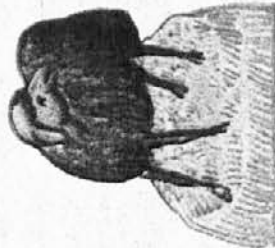
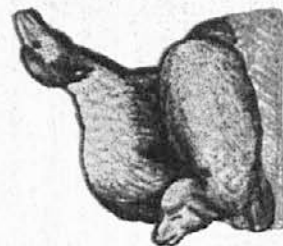
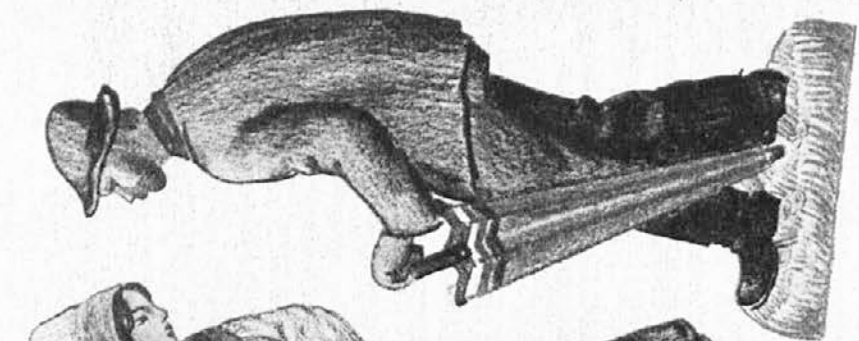
	Stran		Stran
Navadno leto 1942-XX.-XXI.	2—3	Županova jama, biser dolenjskega krasa.	
Koledar	4— 27	Janko Hafner	161—165
Slika Vladarja	28	Zboljšajmo gozde malih posestnikov. Inž. A.	
Slika Mussolinija	29	Šivic	166—167
Zemlja, Dušan Ludvik	30— 31	Vučec. Stanko Janežič	168
Kolednica, Narodna	32	Pomagaj si s tem, kar ti daje narava. Mar-	
žužemberška Marija. Priloga v barvah.		Jan Juvan	169—173
Zgodovinski dogodki v Sloveniji po velikem		Pravice in dolžnosti delodajalcev in delo-	
petku	33— 38	jemalcev v našem socialnem zavarovanju.	
Cerkev v preteklem letu. A. O.	39— 41	Smersu Rudolf	174—175
Kmečka kolednica. Leopold Stanek	42	Fotograf v otrokovem svetu. Prof. Fr. Bajd	176—178
»Oj ljubi, lep ino pošten slovenski jezik!«		Praktično obdelovanje vrta. Marjan Juvan	179—180
F. Jesenovec	43— 45	Neverjetno, kaj?	181
Vse blagoslove tebi, Ljubljana, Ivan Cankar	46	Davki in davčni sestav v Italiji	182—184
Ljubljana v številkah. Drago Potočnik	47— 49	Lokovski žebjarji. Rado Brednarik	185—187
Odkod izvira človekova izobrazba. Fr. Vodnik	50— 51	O belokranjskih stelnjnikih. Inž. L. Sluga	188—189
Dolenjska. Jože Dular	52	Naša zemlja	190—191
Ob Valvazorjevi 300 letnici. Fr. Kremžar	53— 62	Človeška prehrana	192—195
Večer nad dolino, Pepči Marinč	62	Misli tehtaj vedra glava	196—198
Desetnica mora na tuje, Narodna pesem	63	Rešitev vseh preglavic	199
Drobci iz zemljepisja Italije	64— 65	Kurešček, Jan Plestenjak	200
Cerkev in delavstvo. Dr. Ivan Ahčin	66— 76	O rojstvu, življenju in umiranju Slovencev.	
Moj oče je točil, Jože Krivec	77— 78	Ivo Lah	201—206
Morje v slovenski narodni pesmi, Lea Fatur	79— 80	Če si bolan, tedaj vzemi. Marjan Juvan	207—216
Katoliško zakonsko pravo. Dr. Alojzij Odar	81— 92	Kako nas oči varajo	217—218
Bela Krajina, moja Laponska. Vinko Beličič	93— 94	Smejmo se!	219—220
Dogodek Matevža Sodka, Stane Kranjc	95	Ko dozori zlata roža. Tone Čokan	221—223
Zakon v Italiji. Dr. Alojzij Odar	96— 97	Denarstvo, valuta in kredit v Italiji	224
Luna. Prof. Silvo Breskvar	98—100	Številke o današnji Evropi	225
Ljudski svetniki v znamenju letnih časov,		Kako izračunam obresti	226
v vremenskih napovedih, verovanjih in		Kako izračunam prostornino okroglega lesa	226
običajih, Boris Orel	101—107	Domača lekarna	227
Romar. Jan Plestenjak	108—110	Prva pomoč	227
Gospodarstvo Ljubljanske pokrajine. Drago		Nekaj o zemlji in zvezdah	228—229
Potočnik	111	Življenje in smrt pri živalih	230
Kako kmetuj. Inž. A. Matičič-Fr. Malasek	112—117	Naša nagradna uganka	230
Kras, Narte Velikonja	118—119	Poštna pristojbine	231
Gospodarske osnove in gospod. moč Italije	120—124	Upravna razdelitev Italije	232
Na dnu Dantejevega Pekla. Prepesnil in		Naše mere	233
uvod napisal Tine Debeljak	125—139	O koledarskih imenih in godovih	234—242
Moja prva romanja. Dr. Joža Lovrenčič	140—145	Če burja trese cvet. Zgodovinska povest. Lea	
Krki. Severin Šali	146	Faturjeva	247—287
Prišla bo pomlad, Janez Jalen	147	Slomškovi izreki: 43, 45, 51, 78, 107, 111, 117, 119, 160	
Svet v letu dni	148—156	Kazalo	288
Zemlja ob jezeru. Mirko Javornik	157—160	Naše jaslice. France Gorše, akad. kipar.	

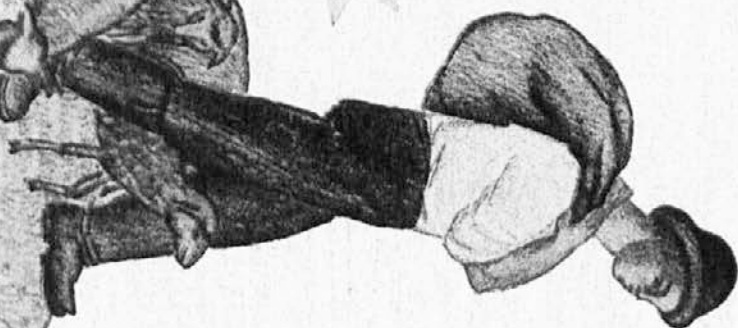

Jaslice s sv. Treimi kralji, pastirci, ovčkami itd. izrežite. Posamezne figure nalepite na primerno pripravljeno leseno palčico (palčico na eni strani lepo obrežite, da bo ploskev gladka in da se bo na čim večji površini prilepila na figuro). Pazite, da bodo lesene palčice dovolj dolge. Pri visokih postavah naj gredo do vrha, da se figura, ki je iz kartona, ne bo skrivila. Pri jaslicah samih, kakor tudi pri večjih figurah, naredite 2 ali celo 3 palčice, da se velika ploskev ne bo skrivila; vse to potem posadite v mah! Klej naj bo po možnosti mizarski!

Slava Bogu na višavah

Jaslice s sv. Tremi kralji, pastirci, ovčkami itd. izrežite. Posamezne figure nalepite na primerno pripravljeno leseno palčico (palčico na eni strani lepo obrežite, da bo ploškev gladka in da se bo na čim večji površini prilepila na figuro). Pazite, da bodo lesene palčice dovolj dolge. Pri visokih postavah naj gredo do vrha, da se figura, ki je iz kartona, ne bo skrivila. Pri jaslicah samih, kakor tudi pri večjih figurah, naredite 2 ali celo 3 palčice, da se velika ploškev ne bo skrivila; vse to potem posadite v mah! Klej naj bo po možnosti mizarskil

